નમો તસ્સ ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ

વિનયપિટકે

વિમતિવિનોદની-ટીકા (પઠમો ભાગો)

ગન્થારમ્ભકથા

કરુણાપુણ્ણહદયં , **સુગતં** હિતદાયકં;
નત્વા **ધમ્મઞ્ચ** વિમલં, **સઙ્ઘઞ્ચ** ગુણસમ્પદં.

વણ્ણના નિપુણાહેસું, વિનયટ્ઠકથાય યા;
પુબ્બકેહિ કતા નેકા, નાનાનયસમાકુલા.

તત્થ કાચિ સુવિત્થિણ્ણા, દુક્ખોગાહા ચ ગન્થતો;
વિરદ્ધા અત્થતો ચાપિ, સદ્દતો ચાપિ કત્થચિ.

કાચિ કત્થચિ અપુણ્ણા, કાચિ સમ્મોહકારિની;
તસ્મા તાહિ સમાદાય, સારં સઙ્ખેપરૂપતો.

લીનત્થઞ્ચ પકાસેન્તો, વિરદ્ધઞ્ચ વિસોધયં;
ઉપટ્ઠિતનયઞ્ચાપિ, તત્થ તત્થ પકાસયં.

વિનયે વિમતિં છેતું, ભિક્ખૂનં લહુવુત્તિનં;
સઙ્ખેપેન લિખિસ્સામિ, તસ્સા લીનત્થવણ્ણનં.

ગન્થારમ્ભકથાવણ્ણના

વિનયસંવણ્ણનારમ્ભે રતનત્તયં નમસ્સિતુકામો તસ્સ વિસિટ્ઠગુણયોગસન્દસ્સનત્થં **યો કપ્પકોટીહિપી**તિઆદિમાહ. વિસિટ્ઠગુણયોગેન હિ વન્દનારહભાવો, વન્દનારહે ચ કતા વન્દના યથાધિપ્પેતમત્થં સાધેતિ . એત્થ ચ સંવણ્ણનારમ્ભે રતનત્તયપણામકરણપ્પયોજનં તત્થ તત્થ બહુધા પપઞ્ચેન્તિ આચરિયા, મયં પન ઇધાધિપ્પેતમેવ પયોજનં દસ્સયિસ્સામ. તસ્મા સંવણ્ણનારમ્ભે રતનત્તયપણામકરણં યથાપટિઞ્ઞાતસંવણ્ણનાય અનન્તરાયેન પરિસમાપનત્થન્તિ વેદિતબ્બં. તથા હિ વુત્તં ''તસ્સાનુભાવેન હતન્તરાયો''તિ. રતનત્તયપણામકરણેન હિ રાગાદિદોસવિગમતો પઞ્ઞાદિગુણપાટવતો આયુઆદિવડ્ઢનતો પુઞ્ઞાતિસયભાવાદિતો ચ હોતેવ યથાપટિઞ્ઞાતસંવણ્ણનાય અનન્તરાયેન પરિસમાપનં.

તત્થ પઠમં તાવ ભગવતો વન્દનં કત્તુકામો ''યો કપ્પકોટીહિપિ…પે॰… તસ્સા''તિ આહ. ઇમિસ્સા પન વિનયદેસનાય કરુણાપ્પધાનઞાણસમુટ્ઠિતતાય કરુણાપ્પધાનમેવ થોમનં આરદ્ધં. એસા હિ આચરિયસ્સ પકતિ,

યદિદં આરમ્ભાનુરૂપથોમના. કરુણાગ્ગહણેન ચેત્થ અપરિમેય્યપ્પભાવા સબ્બેપિ બુદ્ધગુણા નયતો સઙ્ગહિતાતિ દટ્ઠબ્બા તંમૂલકત્તા સેસબુદ્ધગુણાનં. તત્થ **યોતિ** ઇમસ્સ અનિયમવચનસ્સ નાથોતિ ઇમિના સમ્બન્ધો. **કપ્પકોટીહિપિ અપ્પમેય્યં કાલ**ન્તિ કપ્પકોટિગણનાવસેનપિ ''એત્તકા કપ્પકોટિયો''તિ પમેતું અસક્કુણેય્યં કાલં. **અપિ**-સદ્દેન પગેવ વસ્સગણનાયાતિ દસ્સેતિ. અપ્પમેય્યં કાલન્તિ ચ અચ્ચન્તસંયોગે ઉપયોગવચનં, તેન કપ્પકોટિગણનાવસેન પરિચ્છિન્દિતુમસક્કુણેય્યમપિ, અસઙ્ખ્યેય્યવસેન પન પરિચ્છિન્દિતબ્બતો સલક્ખં ચતુરસઙ્ખ્યેય્યકપ્પકાલં અચ્ચન્તમેવ નિરન્તરં પઞ્ચમહાપરિચ્ચાગાદિ**અતિદુક્કરાનિ કરોન્તો ખેદં** કાયિકં પરિસ્સમં પત્તોતિ દસ્સેતિ.

લોકહિતાયાતિ સત્તલોકસ્સ હિતાય. નાથતીતિ **નાથો**, વેનેય્યાનં હિતસુખં આસીસતીતિ અત્થો. અથ વા નાથતિ વેનેય્યગતે કિલેસે ઉપતાપેતિ, નાથતિ વા યાચતિ વેનેય્યે અત્તનો હિતકરણે યાચિત્વાપિ નિયોજેતીતિ **નાથો**, લોકપટિસરણો લોકસામી લોકનાયકોતિ વુત્તં હોતિ. **મહાકારુણિકસ્સા**તિ યો કરુણાય કમ્પિતહદયત્તા લોકહિતત્થં અતિદુક્કરકિરિયાય અનેકપ્પકારં તાદિસં દુક્ખં અનુભવિત્વા આગતો, **તસ્સ મહાકારુણિકસ્સા**તિ અત્થો. તત્થ કિરતીતિ **કરુણા**, પરદુક્ખં વિક્ખિપતિ અપનેતીતિ અત્થો. દુક્ખિતેસુ વા કિરિયતિ પસારિયતીતિ કરુણા. અથ વા કિણાતીતિ કરુણા, પરદુક્ખે સતિ કારુણિકં હિંસતિ વિબાધેતિ, વિનાસેતિ વા પરસ્સ દુક્ખન્તિ અત્થો. પરદુક્ખે સતિ સાધૂનં કમ્પનં હદયખેદં કરોતીતિ વા કરુણા. અથ વા કમિતિ સુખં, તં રુન્ધતીતિ કરુણા. એસા હિ પરદુક્ખાપનયનકામતાલક્ખણા અત્તસુખનિરપેક્ખતાય કારુણિકાનં સુખં રુન્ધતિ વિબાધેતિ. કરુણાય નિયુત્તો **કારુણિકો**, મહન્તો કારુણિકો **મહાકારુણિકો**, **તસ્સ નમો** અત્થૂતિ પાઠસેસો.

એવં કરુણામુખેન સઙ્ખેપતો સકલસબ્બઞ્ઞુગુણેહિ ભગવન્તં થોમેત્વા ઇદાનિ સદ્ધમ્મં થોમેતું **અસમ્બુધ**ન્તિઆદિમાહ. તત્થ બુદ્ધનિસેવિતં યં અસમ્બુધં જીવલોકો ભવા ભવં ગચ્છતિ, તસ્સ ધમ્મવરસ્સ નમોતિ સમ્બન્ધો. તત્થ **અસમ્બુધ**ન્તિ અસમ્બુજ્ઝન્તો, યથાસભાવં અપ્પટિવિજ્ઝનતોતિ વુત્તં હોતિ. હેતુઅત્થો હેત્થ અન્તપચ્ચયો. **ય**ન્તિ અનિયમતો સપરિયત્તિકો નવલોકુત્તરધમ્મો કમ્મભાવેન નિદ્દિટ્ઠો. **બુદ્ધનિસેવિત**ન્તિ તસ્સેવ વિસેસનં, સમ્માસમ્બુદ્ધેન, પચ્ચેકબુદ્ધસાવકબુદ્ધેહિપિ વા ગોચરાસેવનભાવનાસેવનાહિ યથારહં નિસેવિતં, અજહિતન્તિ અત્થો. તત્થ પરિયત્તિફલનિબ્બાનાનિ ગોચરાસેવનવસેનેવ નિસેવિતાનિ, મગ્ગો પન ભાવનાસેવનવસેનાપિ પચ્ચવેક્ખણઞાણાદિવસેન ગોચરાસેવનવસેનાપિ નિસેવિતો. **ભવાભવ**ન્તિ ભવતો ભવં. અથ વા હીનપણીતાદિવસેન ખુદ્દકં મહન્તઞ્ચ ભવન્તિ અત્થો. વુદ્ધત્થોપિ હિ **અ**-કારો દિસ્સતિ અસેક્ખા ધમ્માતિઆદીસુ (ધ॰ સ॰ તિકમાતિકા ૧૧) વિય. અથ વા ભવોતિ વુદ્ધિ, અભવોતિ હાનિ. ભવોતિ વા સસ્સતદિટ્ઠિ, અભવોતિ ઉચ્છેદદિટ્ઠિ . વુત્તપ્પકારો ભવો ચ અભવો ચ ભવાભવો, તં ભવાભવં. **ગચ્છતી**તિ ઉપગચ્છતિ. **જીવલોકો**તિ સત્તલોકો. **અવિજ્જાદિકિલેસજાલવિદ્ધંસિનો**તિ ધમ્મવિસેસનં. તત્થ ન વિદતિ ધમ્માનં યથાસભાવં ન વિજાનાતીતિ અવિજ્જા, અઞ્ઞાણં. સા આદિ યેસં તણ્હાદીનં, તેયેવ કિલિસ્સન્તિ એતેહિ સત્તાતિ કિલેસા, તેયેવ ચ સત્તાનં વિબાધનટ્ઠેન જાલસદિસાતિ જાલં, તં વિદ્ધંસેતિ સબ્બસો વિનાસેતિ સીલેનાતિ **અવિજ્જાદિકિલેસજાલવિદ્ધંસી**, તસ્સ.

નનુ ચેત્થ સપરિયત્તિકો નવલોકુત્તરધમ્મો અધિપ્પેતો, તત્થ ચ મગ્ગોયેવ કિલેસે વિદ્ધંસેતિ, નેતરેતિ ચે? વુચ્ચતે – મગ્ગસ્સાપિ નિબ્બાનમાગમ્મ કિલેસવિદ્ધંસનતો નિબ્બાનમ્પિ કિલેસે વિદ્ધંસેતિ નામ, મગ્ગસ્સ કિલેસવિદ્ધંસનકિચ્ચં ફલેન નિટ્ઠિતન્તિ ફલમ્પિ ''કિલેસવિદ્ધંસી''તિ વુચ્ચતિ, પરિયત્તિધમ્મોપિ કિલેસવિદ્ધંસનસ્સ ઉપનિસ્સયપચ્ચયત્તા ''કિલેસવિદ્ધંસી''તિ વત્તું અરહતીતિ ન કોચિ દોસો. **ધમ્મવરસ્સ તસ્સા**તિ પુબ્બે

અનિયમિતસ્સ નિયામકવચનં. તત્થ યથાનુસિટ્ઠં પટિપજ્જમાને ચતૂસુ અપાયેસુ સંસારદુક્ખે ચ અપતમાને ધારેતીતિ ધમ્મો. વુત્તપ્પકારો ધમ્મો એવ અત્તનો ઉત્તરિતરાભાવેન વરો પવરો અનુત્તરોતિ ધમ્મવરો, તસ્સ ધમ્મવરસ્સ નમો અત્થૂતિ અત્થો.

એવં સઙ્ખેપનયેનેવ સબ્બધમ્મગુણેહિ સદ્ધમ્મં થોમેત્વા ઇદાનિ અરિયસઙ્ઘં થોમેતું **ગુણેહી**તિઆદિમાહ. તત્થ ગુણેહિ યો યુત્તો, તમરિયસઙ્ઘં નમામીતિ સમ્બન્ધો. સીલાદયો ગુણા ચેત્થ લોકિયલોકુત્તરા અધિપ્પેતા. ‘‘વિમુત્તિવિમુત્તિઞાણ’’ન્તિ વત્તબ્બે એકદેસસરૂપેકસેસનયેન ‘‘વિમુત્તિઞાણ’’ન્તિ વુત્તં, આદિસદ્દપરિયાયેન પભુતિસદ્દેન વા વિમુત્તિગ્ગહણં વેદિતબ્બં. તત્થ **વિમુત્તી**તિ ફલં. **વિમુત્તિઞાણ**ન્તિ પચ્ચવેક્ખણઞાણં. **પભુતિ**-સદ્દેન છળભિઞ્ઞાચતુપટિસમ્ભિદાદયો ગુણા સઙ્ગહિતાતિ દટ્ઠબ્બા. કુસલત્થિકાનં જનાનં પુઞ્ઞાતિસયવુદ્ધિયા ખેત્તસદિસત્તા ખેત્તન્તિ આહ ‘‘ખેત્તં જનાનં કુસલત્થિકાન’’ન્તિ. ખિત્તં બીજં મહપ્ફલભાવકરણેન તાયતીતિ હિ **ખેત્તં. અરિયસઙ્ઘ**ન્તિ એત્થ આરકત્તા કિલેસેહિ, અનયે ન ઇરિયનતો, અયે ચ ઇરિયનતો, સદેવકેન લોકેન ‘‘સરણ’’ન્તિ અરણીયતો ઉપગન્તબ્બતો, ઉપગતાનઞ્ચ તદત્થસિદ્ધિતો અરિયા, અટ્ઠ અરિયપુગ્ગલા, અરિયાનં સઙ્ઘો સમૂહોતિ અરિયસઙ્ઘો, તં અરિયસઙ્ઘં.

ઇદાનિ રતનત્તયપણામજનિતં કુસલાભિસન્દં યથાધિપ્પેતે પયોજને નિયોજેત્વા અત્તના સંવણ્ણિયમાનસ્સ વિનયસ્સ સકલસાસનમૂલભાવદસ્સનમુખેન સંવણ્ણનાકરણસ્સાપિ સાસનમૂલતં દસ્સેતું **ઇચ્ચેવ**મિચ્ચાદિગાથાદ્વયમાહ. **પુઞ્ઞાભિસન્દ**ન્તિ પુઞ્ઞોઘં, પુઞ્ઞપ્પવાહં પુઞ્ઞરાસિન્તિ અત્થો. **તસ્સાનુભાવેના**તિ તસ્સ યથાવુત્તસ્સ પુઞ્ઞપ્પવાહસ્સ આનુભાવેન બલેન હતન્તરાયો વિનયં વણ્ણયિસ્સન્તિ સમ્બન્ધો.

અટ્ઠિતસ્સ સુસણ્ઠિતસ્સ ભગવતો સાસનં યસ્મિં ઠિતે પતિટ્ઠિતં હોતીતિ યોજેતબ્બં. તત્થ **યસ્મિ**ન્તિ યસ્મિં વિનયપિટકે. **ઠિતે**તિ પાળિતો ચ અત્થતો ચ અનૂનં હુત્વા લજ્જીપુગ્ગલેસુ પવત્તનટ્ઠેન ઠિતે. **સાસન**ન્તિ સિક્ખત્તયસઙ્ગહિતં સાસનં. **અટ્ઠિતસ્સા**તિ કામસુખલ્લિકત્તકિલમથાનુયોગસઙ્ખાતે અન્તદ્વયે અટ્ઠિતસ્સ, ‘‘પરિનિબ્બુતસ્સપિ ભગવતો’’તિપિ વદન્તિ. **સુસણ્ઠિતસ્સા**તિ અન્તદ્વયવિરહિતાય મજ્ઝિમાય પટિપદાય સુટ્ઠુ ઠિતસ્સ. **અમિસ્સ**ન્તિ ભાવનપુંસકનિદ્દેસો, નિકાયન્તરલદ્ધીહિ અસમ્મિસ્સં કત્વા અનાકુલં કત્વા વણ્ણયિસ્સન્તિ વુત્તં હોતિ. **નિસ્સાય પુબ્બાચરિયાનુભાવ**ન્તિ પુબ્બાચરિયેહિ સંવણ્ણિતં અટ્ઠકથં નિસ્સાય, ન અત્તનો બલેનાતિ અધિપ્પાયો.

અથ પોરાણટ્ઠકથાસુ વિજ્જમાનાસુ પુન વિનયસંવણ્ણના કિંપયોજનાતિ? આહ **કામઞ્ચા**તિઆદિ. તત્થ **કામ**ન્તિ એકન્તેન, યથિચ્છકં વા, સબ્બસોતિ વુત્તં હોતિ, તસ્સ સંવણ્ણિતોયં વિનયોતિ ઇમિના સમ્બન્ધો. **પુબ્બાચરિયાસભેહી**તિ મહાકસ્સપત્થેરાદયો પુબ્બાચરિયા એવ અકમ્પિયટ્ઠેન ઉત્તમટ્ઠેન ચ આસભા, તેહિ પુબ્બાચરિયવરેહીતિ વુત્તં હોતિ. કીદિસા પન તે પુબ્બાચરિયાતિ? આહ **ઞાણમ્બૂ**તિઆદિ. અગ્ગમગ્ગઞાણસઙ્ખાતેન અમ્બુના સલિલેન નિદ્ધોતાનિ નિસ્સેસતો આયતિં અનુપ્પત્તિધમ્મતાપાદનેન ધોતાનિ વિસોધિતાનિ રાગાદીનિ તીણિ મલાનિ કામાસવાદયો ચ ચત્તારો આસવા યેહિ તે **ઞાણમ્બુનિદ્ધોતમલાસવા**, તેહિ ખીણાસવેહીતિ અત્થો. ખીણાસવભાવેપિ ન એતે સુક્ખવિપસ્સકાતિ આહ ‘‘વિસુદ્ધવિજ્જાપટિસમ્ભિદેહી’’તિ. તત્થ **વિજ્જા**તિ તિસ્સો વિજ્જા, અટ્ઠ વિજ્જા વા. પટિસમ્ભિદાપ્પત્તેસુપિ મહાકસ્સપત્થેરાદીનં ઉચ્ચિનિત્વા ગહિતતાય તેસં સદ્ધમ્મસંવણ્ણને સામત્થિયં સાતિસયન્તિ દસ્સેન્તો આહ ‘‘સદ્ધમ્મસંવણ્ણનકોવિદેહી’’તિ.

કિલેસજાતં, પરિક્ખારબાહુલ્લં વા સલ્લિખતિ તનું કરોતીતિ સલ્લેખો, અપ્પિચ્છતાદિગુણસમૂહો, ઇધ પન ખીણાસવાધિકારત્તા પરિક્ખારબાહુલ્લસ્સ સલ્લિખનવસેનેવ અત્થો ગહેતબ્બો. સલ્લેખેન નિબ્બત્તં સલ્લેખિયં, તસ્મિં **સલ્લેખિયે**, ધુતઙ્ગપરિહરણાદિસલ્લેખપઅપત્તિયન્તિ વુત્તં હોતિ. **નોસુલભૂપમેહી**તિ સલ્લેખપટિપત્તિયા ‘‘અસુકસદિસા’’તિ નત્થિ સુલભા ઉપમા એતેસન્તિ નોસુલભૂપમા, તેહિ. **મહાવિહારસ્સા**તિ ઇમિના નિકાયન્તરં પટિક્ખિપતિ . વિહારસીસેન હેત્થ તત્થ નિવાસીનઞ્ચેવ તેહિ સમલદ્ધિકાનઞ્ચ સબ્બેસં ભિક્ખૂનં ગહણં દટ્ઠબ્બં. તસ્મા તેસં મહાવિહારવાસીનં દિટ્ઠિસીલવિસુદ્ધિયા પભવત્તેન સઞ્ઞાણભૂતત્તા ધમ્મસઙ્ગાહકા મહાકસ્સપત્થેરાદયો ‘‘મહાવિહારસ્સ ધજૂપમા’’તિ વુત્તા, તેહિ **અયં વિનયો સંવણ્ણિતો** સમ્મા અનૂનં કત્વા વણ્ણિતો. કથન્તિ આહ ‘‘ચિત્તેહિ નયેહી’’તિ. **વિચિત્તેહિ નયેહિ સમ્બુદ્ધવરન્વયેહિ** સબ્બઞ્ઞુબુદ્ધવરં અનુગતેહિ, ભગવતો અધિપ્પાયાનુગતેહિ નયેહીતિ વુત્તં હોતિ.

એવં પોરાણટ્ઠકથાય અનૂનભાવં દસ્સેત્વા ઇદાનિ અત્તનો સંવણ્ણનાય પયોજનવિસેસં અજ્ઝેસકઞ્ચ દસ્સેતું **સંવણ્ણના**તિઆદિમાહ. તત્થ **સઙ્ખતત્તા**તિ રચિતત્તા. **ન કઞ્ચિ અત્થં અભિસમ્ભુણાતી**તિ ન કઞ્ચિ અત્થં સાધેતિ.

સંવણ્ણનં તઞ્ચાતિઆદિના અત્તનો સંવણ્ણનાય કરણપ્પકારં દસ્સેતિ. તત્થ તઞ્ચ ઇદાનિ વુચ્ચમાનં સંવણ્ણનં **સમારભન્તો** સકલાયપિ મહાઅટ્ઠકથાય ઇધ ગહેતબ્બતો મહાઅટ્ઠકથં **તસ્સા** ઇદાનિ વુચ્ચમાનાય સંવણ્ણનાય **સરીરં કત્વા** મહાપચ્ચરિયં યો વિનિચ્છયો વુત્તો, તથેવ કુરુન્દીનામાદીસુ **વિસ્સુતાસુ અટ્ઠકથાસુ યો વિનિચ્છયો** વુત્તો, તતોપિ વિનિચ્છયતો યુત્તમત્થં **અપરિચ્ચજન્તો** અન્તોગધત્થેરવાદં કત્વા **સંવણ્ણનં** સમ્મા **સમારભિસ્સ**ન્તિ પદત્થસમ્બન્ધો વેદિતબ્બો. એત્થ ચ અત્થો કથીયતિ એતાયાતિ અટ્ઠકથા ત્થ-કારસ્સ ટ્ઠ-કારં કત્વા. **મહાપચ્ચરિય**ન્તિ મહાપચ્ચરીનામિકં. એત્થ ચ પચ્ચરીતિ ઉળુમ્પં વુચ્ચતિ, તસ્મિં નિસીદિત્વા કતત્તા તમેવ નામં જાતં. ‘‘કુરુન્દીવલ્લિવિહારો નામ અત્થિ, તત્થ કતત્તા ‘કુરુન્દી’તિ નામં જાત’’ન્તિ વદન્તિ. **આદિ**સદ્દેન અન્ધકટ્ઠકથં સઙ્ખેપટ્ઠકથઞ્ચ સઙ્ગણ્હાતિ.

યુત્તમત્થન્તિ મહાઅટ્ઠકથાનયેન, ચતુબ્બિધવિનયયુત્તિયા વા યુત્તમત્થં. ‘‘અટ્ઠકથંયેવ ગહેત્વા સંવણ્ણનં કરિસ્સામી’’તિ વુત્તે અટ્ઠકથાસુ વુત્તત્થેરવાદાનં બાહિરભાવો સિયાતિ તેપિ અન્તોકત્તુકામો ‘‘અન્તોગધથેરવાદ’’ન્તિ આહ, થેરવાદેપિ અન્તોકત્વાતિ વુત્તં હોતિ.

તં મેતિ ગાથાય સોતૂહિ પટિપજ્જિતબ્બવિધિં દસ્સેતિ. તત્થ **ધમ્મપ્પદીપસ્સા**તિ ધમ્મો એવ મોહન્ધકારવિદ્ધંસનતો પદીપસદિસત્તા પદીપો અસ્સાતિ ધમ્મપ્પદીપો, ભગવા, તસ્સ. **પતિમાનયન્તા**તિ પૂજેન્તા મનસા ગરું કરોન્તા **નિસામેન્તુ** સુણન્તુ.

બુદ્ધેનાતિઆદિના અત્તનો સંવણ્ણનાય આગમનસુદ્ધિદસ્સનમુખેન પમાણભાવં દસ્સેત્વા અનુસિક્ખિતબ્બતં દસ્સેતિ. તત્થ યથેવ બુદ્ધેન યો ધમ્મો વિનયો ચ વુત્તો, સો તસ્સ બુદ્ધસ્સ યેહિ પુત્તેહિ મહાકસ્સપત્થેરાદીહિ તથેવ ઞાતો, તેસં બુદ્ધપુત્તાનં મતિમચ્ચજન્તા સીહળટ્ઠકથાચરિયા યસ્મા પુરે અટ્ઠકથા અકંસૂતિ સમ્બન્ધો વેદિતબ્બો. તત્થ **ધમ્મો**તિ સુત્તાભિધમ્મે સઙ્ગણ્હાતિ. **વિનયો**તિ સકલં વિનયપિટકં. **વુત્તો**તિ પાળિતો ચ અત્થતો ચ **બુદ્ધેન** ભગવતા વુત્તો. ન હિ ભગવતા અબ્યાકતં નામ તન્તિપદં અત્થિ, તત્થ તત્થ ભગવતા પવત્તિતપકિણ્ણકદેસનાયેવ હિ અટ્ઠકથા. **તથેવ ઞાતો**તિ યથેવ બુદ્ધેન વુત્તો, તથેવ એકપદમ્પિ એકક્ખરમ્પિ અવિનાસેત્વા અધિપ્પાયઞ્ચ અવિકોપેત્વા ઞાતો વિદિતોતિ અત્થો. **તેસં મતિમચ્ચજન્તા**તિ તેસં બુદ્ધપુત્તાનં

મતિસઞ્ઞાતં થેરપરમ્પરાય ઉગ્ગહેત્વા આભતં અબ્બોચ્છિન્નં પાળિવણ્ણનાવસેન ચેવ પાળિમુત્તકવસેન ચ પવત્તં સબ્બં અટ્ઠકથાવિનિચ્છયં અપરિચ્ચજન્તા. **અટ્ઠકથા અકંસૂ**તિ મહાઅટ્ઠકથામહાપચ્ચરિઆદિકા સીહળટ્ઠકથાયો અકંસુ. ''અટ્ઠકથામકંસૂ''તિપિ પાઠો, તત્થાપિ સોયેવત્થો.

તસ્માતિ યસ્મા તેસં બુદ્ધપુત્તાનં અધિપ્પાયં અવિકોપેત્વા પુરે અટ્ઠકથા અકંસુ, તસ્મા. **યં અટ્ઠકથાસુ વુત્તં**, તં સબ્બમ્પિ પમાણન્તિ યોજના. **હી**તિ નિપાતમત્તં હેતુઅત્થસ્સ તસ્માતિ ઇમિનાયેવ પકાસિતત્તા, અવધારણત્થો વા, પમાણમેવાતિ. યદિ અટ્ઠકથાસુ વુત્તં સબ્બમ્પિ પમાણં, એવં સતિ તત્થ પમાદલેખાપિ પમાણં સિયાતિ આહ ''વજ્જયિત્વાન પમાદલેખ''ન્તિ, અપરાપરં લિખન્તેહિ પમાદેન સતિં અપચ્ચુપટ્ઠપેત્વા અઞ્ઞત્થ લિખિતબ્બં અઞ્ઞત્થ લિખનાદિવસેન પવત્તિતા પમાદલેખા નામ, સા ચ સમન્તપાસાદિકાયં તત્થ તત્થ સયમેવ આવિભવિસ્સતિ. પુન **યસ્મા**તિ પદસ્સ સમ્બન્ધદસ્સનવસેન અયં અત્થયોજના – યસ્મા અટ્ઠકથાસુ વુત્તં ઇધ ઇમસ્મિં સાસને સિક્ખાસુ સગારવાનં પણ્ડિતાનં પમાણમેવ, યસ્મા ચ અયં વણ્ણનાપિ ભાસન્તરપરિચ્ચાગાદિમત્તવિસિટ્ઠતાય અત્થતો અભિન્ના, તતો એવ પમાણભૂતાવ હેસ્સતિ, તસ્મા અનુસિક્ખિતબ્બાતિ.

તતોતિ તાહિ અટ્ઠકથાહિ. **ભાસન્તરમેવ હિત્વા**તિ સીહળભાસંયેવ અપનેત્વા. **વિત્થારમગ્ગઞ્ચ સમાસયિત્વા**તિ પોરાણટ્ઠકથાસુ યથાઠાને વત્તબ્બમ્પિ પદત્થવિનિચ્છયાદિકં અતિવિત્થિણ્ણેન વચનક્કમેન ચેવ વુત્તમેવ અત્થનયં અપ્પમત્તકવિસેસેન પુનપ્પુનં કથનેન ચ તત્થ તત્થ પપઞ્ચિતં તાદિસં વિત્થારમગ્ગં પહાય સલ્લહુકેન અત્થવિઞ્ઞાપકેન પદક્કમેન ચેવ વુત્તનયસદિસં વત્તબ્બં અતિદિસિત્વા ચ સઙ્ખેપનયેનેવ વણ્ણયિસ્સામાતિ અધિપ્પાયો. **સારત્થદીપનિયં** પન વિનયટીકાયં ''પોરાણટ્ઠકથાસુ ઉપરિ વુચ્ચમાનમ્પિ આનેત્વા તત્થ તત્થ પપઞ્ચિતં ઞત્તિચતુત્થેન કમ્મેન...પે॰... ઉપસમ્પન્નોતિ ભિક્ખૂતિ એત્થ અપલોકનાદીનં ચતુન્નમ્પિ કમ્માનં વિત્થારકથા વિય તાદિસં વિત્થારમગ્ગં સઙ્ખિપિત્વા''તિ વુત્તં, તં તન્તિક્કમં કઞ્ચિ અવોક્કમિત્વાતિ એત્થેવ વત્તું યુત્તં. અઞ્ઞત્થ પાળિયા વત્તબ્બં અઞ્ઞત્થ કથનઞ્હિ તન્તિક્કમં વોક્કમિત્વા કથનં નામ. તથા હિ વુત્તં ''તથેવ વણ્ણિતું યુત્તરૂપં હુત્વા અનુક્કમેન આગતં પાળિં પરિચ્ચજિત્વા સંવણ્ણનતો સીહળટ્ઠકથાસુ અયુત્તટ્ઠાને વણ્ણિતં યથાઠાનેયેવ વણ્ણનતો ચ વુત્તં 'તન્તિક્કમં કઞ્ચિ અવોક્કમિત્વા'''તિ. તસ્મા યથાવુત્તનયેનેવ અત્થો ગહેતબ્બો. કથં પન વિત્થારમગ્ગસ્સ સઙ્ખિપને વિનિચ્છયો ન હીયતીતિ? આહ ''વિનિચ્છયં સબ્બમસેસયિત્વા''તિ. સઙ્ખિપન્તોપિ પુનપ્પુનં વચનાદિમેવ સઙ્ખિપન્તો, વિનિચ્છયં પન અટ્ઠકથાસુ સબ્બાસુપિ વુત્તં સબ્બમ્પિ અસેસયિત્વા, કિઞ્ચિમત્તમ્પિ અપરિહાપેત્વાતિ વુત્તં હોતિ. **તન્તિક્કમં કઞ્ચિ અવોક્કમિત્વા**તિ કઞ્ચિ પાળિક્કમં અનતિક્કમિત્વા, અનુક્કમેનેવ પાળિં વણ્ણયિસ્સામાતિ અત્થો.

સુત્તન્તિકાનં વચનાનમત્થન્તિ વેરઞ્જકણ્ડાદીસુ આગતાનં ઝાનકથાદીનં સુત્તન્તવચનાનં સીહળટ્ઠકથાસુ ''સુત્તન્તિકાનં ભારો''તિ વત્વા અવણ્ણિતબ્બટ્ઠાનં અત્થં તંતંસુત્તાનુરૂપં સબ્બસો પરિદીપયિસ્સામાતિ અધિપ્પાયો. **હેસ્સતી**તિ ભવિસ્સતિ, કરીયિસ્સતીતિ વા અત્થો. એત્થ ચ પઠમસ્મિં અત્થવિકપ્પે ''ભાસન્તરપરિચ્ચાગાદિકં ચતુબ્બિધં કિચ્ચં નિપ્ફાદેત્વા સુત્તન્તિકાનં વચનાનમત્થં **પરિદીપયન્તી** અયં વણ્ણના ભવિસ્સતી''તિ વણ્ણનાવસેન સમાનકત્તુકતા વેદિતબ્બા. પચ્છિમસ્મિં અત્થવિકપ્પે પન ''હેટ્ઠા વુત્તભાસન્તરપરિચ્ચાગાદિકં કત્વા સુત્તન્તિકાનં વચનાનમત્થં પરિદીપયન્તી અયં વણ્ણના અમ્હેહિ કરીયિસ્સતી''તિ એવં આચરિયવસેન સમાનકત્તુકતા વેદિતબ્બા.

ગન્થારમ્ભકથાવણ્ણનાનયો નિટ્ઠિતો.

બાહિરનિદાનકથા

ઇદાનિ સંવરવિનયપહાનવિનયાદીસુ બહૂસુ વિનયેસુ અત્તના ''તં વણ્ણયિસ્સં વિનય''ન્તિ એવં સંવણ્ણેતબ્બભાવેન પટિઞ્ઞાતં વિનયં દસ્સેન્તો આહ **તત્થા**તિઆદિ. તત્થ **તત્થા**તિ યથાવુત્તાસુ ગાથાસુ. **તાવ**-સદ્દો પઠમન્તિ ઇમસ્મિં અત્થે દટ્ઠબ્બો, તેન પઠમં વિનયં વવત્થપેત્વા પચ્છા તસ્સ વણ્ણનં કરિસ્સામાતિ દીપેતિ. **વવત્થપેતબ્બો**તિ નિયમેતબ્બો. **તેનેતં વુચ્ચતી**તિ યસ્મા વવત્થપેતબ્બો, તેન હેતુના એતં વિનયો નામાતિઆદિકં નિયામકવચનં વુચ્ચતીતિ અત્થો. **અસ્સા**તિ વિનયસ્સ. **માતિકા**તિ ઉદ્દેસો. સો હિ નિદ્દેસપદાનં જનનીઠાને ઠિતત્તા માતા વિયાતિ ''માતિકા''તિ વુચ્ચતિ.

ઇદાનિ સંવણ્ણેતબ્બમત્થં માતિકં પટ્ઠપેત્વા દસ્સેન્તો આહ **વુત્તં યેના**તિઆદિ. ઇદં વુત્તં હોતિ – એતં તેન સમયેન બુદ્ધો ભગવા વેરઞ્જાયં વિહરતીતિઆદિનિદાનવચનપટિમણ્ડિતં વિનયપિટકં યેન પુગ્ગલેન વુત્તં, યસ્મિં કાલે વુત્તં, યસ્મા કારણા વુત્તં, યેન ધારિતં, યેન ચ આભતં, યેસુ પતિટ્ઠિતં, એતં યથાવુત્તવિધાનં વત્વા તતો તેન સમયેનાતિઆદિપાઠસ્સ અત્થં અનેકપ્પકારતો દસ્સેન્તો વિનયસ્સ અત્થવણ્ણનં કરિસ્સામીતિ.

એત્થ ચ **વુત્તં યેન યદા યસ્મા**તિ ઇદં વચનં તેન સમયેન બુદ્ધો ભગવાતિઆદિનિદાનવચનમત્તં અપેક્ખિત્વા વત્તુકામોપિ વિસું અવત્વા ''નિદાનેન આદિકલ્યાણં, ઇદમવોચાતિ નિગમનેન પરિયોસાનકલ્યાણ''ન્તિ વચનતો નિદાનનિગમનાનિપિ સત્થુદેસનાય અનુવિધાનત્તા તદન્તોગધાનેવાતિ નિદાનસ્સાપિ વિનયપાળિયંયેવ અન્તોગધત્તા વુત્તં યેન યદા યસ્માતિ ઇદમ્પિ વિનયપિટકસમ્બન્ધંયેવ કત્વા માતિકં ઠપેતિ. માતિકાય હિ એતન્તિ વુત્તં વિનયપિટકંયેવ સામઞ્ઞતો સબ્બત્થ સમ્બન્ધમુપગચ્છતિ.

ઇદાનિ પન તં વિસું નીહરિત્વા દસ્સેન્તો **તત્થ વુત્તં યેના**તિઆદિમાહ. **તત્થા**તિ તેસુ માતિકાપદેસુ. **ઇદન્તિ** તેન સમયેનાતિઆદિનિદાનવચનં. **હિ**-સદ્દો યસ્માતિ અત્થો દટ્ઠબ્બો, યસ્મા બુદ્ધસ્સ ભગવતો અત્તપચ્ચક્ખવચનં ન હોતિ, તસ્માતિ વુત્તં હોતિ. **અત્તપચ્ચક્ખવચનં ન હોતી**તિ અત્તના પચ્ચક્ખં કત્વા વુત્તવચનં ન હોતિ. અથ વા અત્તનો પચ્ચક્ખકાલે ધરમાનકાલે વુત્તવચનં ન હોતિ. તદુભયેનાપિ ભગવતો વુત્તવચનં ન હોતીતિ અત્થો.

પઠમમહાસઙ્ગીતિકથાવણ્ણના

પઠમમહાસઙ્ગીતિ નામ ચેસાતિ એત્થ **ચ**-સદ્દો વત્તબ્બસમ્પિણ્ડનત્થો, ઉપઞ્ઞાસત્થો વા, ઉપઞ્ઞાસોતિ ચ વાક્યારમ્ભો વુચ્ચતિ. એસા હિ ગન્થકારાનં પકતિ, યદિદં કિઞ્ચિ વત્વા પુન અપરં વત્તુમારભન્તાનં ચ-સદ્દપ્પયોગો. યથાપચ્ચયં તત્થ તત્થ દેસિતત્તા વિપ્પકિણ્ણાનં ધમ્મવિનયાનં સભાગત્થવસેન સઙ્ગહેત્વા ગાયનં કથનં સઙ્ગીતિ, મહાવિસયત્તા પૂજનીયત્તા ચ મહતી સઙ્ગીતિ મહાસઙ્ગીતિ. દુતિયાદિં ઉપાદાય ચેસા ''પઠમમહાસઙ્ગીતી''તિ વુત્તા. નિદદાતિ દેસનં દેસકાલાદિવસેન અવિદિતં વિદિતં કત્વા નિદસ્સેતીતિ **નિદાનં**, તત્થ **કોસલ્લત્થં**.

વેનેય્યાનં મગ્ગફલુપ્પત્તિહેતુભૂતાવ કિરિયા નિપ્પરિયાયેન બુદ્ધકિચ્ચન્તિ આહ ''ધમ્મચક્કપ્પવત્તનઞ્હિ આદિં કત્વા''તિ. તત્થ સતિપટ્ઠાનાદિધમ્મો એવ પવત્તનટ્ઠેન ચક્કન્તિ **ધમ્મચક્કં**, ચક્કન્તિ વા આણા, તં ધમ્મતો

અનપેતત્તા ધમ્મચક્કં, ધમ્મેન ઞાયેન ચક્કન્તિપિ ધમ્મચક્કં. **કતબુદ્ધકિચ્ચે**તિ નિટ્ઠિતબુદ્ધકિચ્ચે ભગવતિ લોકનાથેતિ સમ્બન્ધો. **કુસિનારાય**ન્તિ સમીપત્થે એતં ભુમ્મવચનં. **ઉપવત્તને મલ્લાનં સાલવને**તિ તસ્સ નગરસ્સ ઉપવત્તનભૂતં મલ્લરાજૂનં સાલવનુય્યાનં દસ્સેતિ. તત્થ નગરં પવિસન્તા ઉય્યાનતો ઉપેચ્ચ વત્તન્તિ ગચ્છન્તિ એતેનાતિ "ઉપવત્તન"ન્તિ ઉય્યાનસ્સ ચ નગરસ્સ ચ મજ્ઝે સાલવનં વુચ્ચતિ. કુસિનારાય હિ દક્ખિણપચ્છિમદિસાય તં ઉય્યાનં હોતિ, તતો ઉય્યાનતો સાલવનરાજિવિરાજિતો મગ્ગો પાચીનાભિમુખો ગન્ત્વા નગરસ્સ દક્ખિણદ્વારાભિમુખો ઉત્તરેન નિવત્તો, તેન મગ્ગેન મનુસ્સા નગરં પવિસન્તિ, તસ્મા તં "ઉપવત્તન"ન્તિ વુચ્ચતિ. તત્થ કિર ઉપવત્તને અઞ્ઞમઞ્ઞસંસટ્ઠવિટપાનં સમ્પન્નછાયાનં સાલપન્તીનમન્તરે ભગવતો પરિનિબ્બાનમઞ્ચો પઞ્ઞત્તો, તં સન્ધાય વુત્તં "યમકસાલાનમન્તરે"તિ. ઉપાદીયતિ કમ્મકિલેસેહીતિ ઉપાદિ, વિપાકક્ખન્ધા કટત્તા ચ રૂપં. તદેવ કમ્મકિલેસેહિ સમ્મા અપ્પહીનતાય સેસો, નત્થિ એત્થ ઉપાદિસેસોતિ **અનુપાદિસેસા**, નિબ્બાનધાતુ, તાય. ઇત્થમ્ભૂતલક્ખણે ચાયં કરણનિદ્દેસો. **પરિનિબ્બાને**તિ નિમિત્તત્થે ભુમ્મં, પરિનિબ્બાનહેતુ તસ્મિં ઠાને સન્નિપતિતાનન્તિ અત્થો. સઙ્ઘસ્સ થેરો જેટ્ઠો **સઙ્ઘત્થેરો**. એત્થ ચ સઙ્ઘસદ્દસ્સ ભિક્ખુસતસહસ્સસદ્દસાપેક્ખત્તેપિ ગમકત્તા થેરસદ્દેન સમાસો યથા દેવદત્તસ્સ ગરુકુલન્તિ. આયસ્મા મહાકસ્સપો ધમ્મવિનયસઙ્ગાયનત્થં ભિક્ખૂનં ઉસ્સાહં જનેસીતિ સમ્બન્ધો.

તથા ઉસ્સાહં જનનસ્સ કારણમાહ **સત્તાહપરિનિબ્બુતે**તિઆદિ. સત્ત અહાનિ સમાહટાનિ સત્તાહં, સત્તાહં પરિનિબ્બુતસ્સ અસ્સાતિ સત્તાહપરિનિબ્બુતો, સત્તાહપરિનિબ્બુતે સુભદ્દેન વુડ્ઢપબ્બજિતેન વુત્તવચનમનુસ્સરન્તોતિ સમ્બન્ધો. **અલં, આવુસો**તિઆદિના તેન વુત્તવચનં દસ્સેતિ. તત્થ **અલ**ન્તિ પટિક્ખેપવચનં. **તેન મહાસમણેના**તિ નિસ્સક્કે કરણવચનં, તતો મહાસમણતો સુટ્ઠુ મુત્તા મયન્તિ અત્થો, ઉપદ્દુતા ચ હોમ તદાતિ અધિપ્પાયો, હોમાતિ વા અતીતત્થે વત્તમાનવચનં, અહુમ્હાતિ અત્થો. **ઠાનં ખો પનેતં વિજ્જતી**તિ તિટ્ઠતિ એત્થ ફલં તદાયત્તવુત્તિતાયાતિ **ઠાનં**, હેતુ. **ખો**તિ અવધારણે, એતં કારણં વિજ્જતેવ, નો ન વિજ્જતીતિ અત્થો. કિં તં કારણન્તિ? આહ **યં પાપભિક્ખૂ**તિઆદિ. એત્થ **ય**ન્તિ નિપાતમત્તં, કારણનિદ્દેસો વા, યેન કારણેન અન્તરધાપેય્યું, તદેતં કારણં વિજ્જતીતિ અત્થો. અતીતો અતિક્કન્તો સત્થા એત્થ, એતસ્સાતિ વા **અતીતસત્થુકં**, પાવચનં. પધાનં વચનં **પાવચનં**, ધમ્મવિનયન્તિ વુત્તં હોતિ. **પક્ખં લભિત્વા**તિ અલજ્જીપક્ખં લભિત્વા. **ન ચિરસ્સેવા**તિ ન ચિરેનેવ. **યાવ ચ ધમ્મવિનયો તિટ્ઠતી**તિ યત્તકં કાલં ધમ્મો ચ વિનયો ચ લજ્જીપુગ્ગલેસુ તિટ્ઠતિ.

વુત્તઞ્હેતં ભગવતાતિ પરિનિબ્બાનમઞ્ચે નિપન્નેન ભગવતા વુત્તન્તિ અત્થો. **દેસિતો પઞ્ઞત્તો**તિ સુત્તાભિધમ્મપિટકસઙ્ગહિતસ્સ ધમ્મસ્સ ચેવ વિનયપિટકસઙ્ગહિતસ્સ વિનયસ્સ ચ અતિસજ્જનં પબોધનં દેસના. તસ્સેવ પકારતો ઞાપનં અસઙ્કરતો ઠપનં પઞ્ઞાપનં. **સો વો મમચ્ચયેન સત્થા**તિ સો ધમ્મવિનયો તુમ્હાકં મમચ્ચયેન સત્થા મયિ પરિનિબ્બુતે સત્થુકિચ્ચં સાધેસ્સતિ. **સાસન**ન્તિ પરિયત્તિપટિપત્તિપટિવેધવસેન તિવિધં સાસનં, નિપ્પરિયાયતો પન સત્તત્તિંસ બોધિપક્ખિયધમ્મા. **અદ્ધનિય**ન્તિ અદ્ધાનક્ખમં, તદેવ **ચિરટ્ઠિતિકં અસ્સ** ભવેય્યાતિ સમ્બન્ધો.

ઇદાનિ સમ્માસમ્બુદ્ધેન અત્તનો કતં અનુગ્ગહવિસેસં વિભાવેન્તો આહ **યઞ્ચાહં ભગવતા**તિઆદિ. તત્થ **યઞ્ચાહ**ન્તિ એતસ્સ અનુગ્ગહિતોતિ એતેન સમ્બન્ધો. તત્થ **ય**ન્તિ યસ્મા, યેન કારણેનાતિ વુત્તં હોતિ. કિરિયાપરામસનં વા એતં, તેન અનુગ્ગહિતોતિ એત્થ અનુગ્ગહણં પરામસતિ. **ધારેસ્સસી**તિઆદિકં ભગવતા મહાકસ્સપત્થેરેન સદ્ધિં ચીવરપરિવત્તનં કાતુકામેન વુત્તવચનં. **ધારેસ્સસિ પન મે ત્વં કસ્સપા**તિ "કસ્સપ, ત્વં ઇમાનિ પરિભોગજિણ્ણાનિ પંસુકૂલાનિ પારુપિતું સક્ખિસ્સસી"તિ વદતિ, તઞ્ચ ખો ન કાયબલં સન્ધાય,

પટિપત્તિપૂરણં પન સન્ધાય એવમાહ. **સાણાનિ પંસુકૂલાની**તિ મતકળેવરં પલિવેઠેત્વા છડ્ડિતાનિ તુમ્બમત્તે કિમયો પપ્ફોટેત્વા ગહિતાનિ સાણવાકમયાનિ પંસુકૂલચીવરાનિ. રથિકાદીનં યત્થ કત્થચિ પંસૂનં ઉપરિ ઠિતત્તા અબ્ભુગ્ગતટ્ઠેન તેસુ કૂલમિવાતિ પંસુકૂલં. અથ વા પંસુ વિય કુચ્છિતભાવં ઉલતિ ગચ્છતીતિ પંસુકૂલન્તિ પંસુકૂલસદ્દસ્સ અત્થો દટ્ઠબ્બો. **નિબ્બસનાની**તિ નિટ્ઠિતવસનકિચ્ચાનિ, પરિભોગજિણ્ણાનીતિ અત્થો. એકમેવ તં ચીવરં અનેકાવયવત્તા બહુવચનં કતં. **સાધારણપરિભોગેના**તિ અત્તના સમાનપરિભોગેન, સાધારણપરિભોગેન ચ સમસમટ્ઠપનેન ચ અનુગ્ગહિતોતિ સમ્બન્ધો.

ઇદાનિ નવાનુપુબ્બવિહારછળભિઞ્ઞાપ્પભેદે ઉત્તરિમનુસ્સધમ્મે અત્તના સમસમટ્ઠપનત્થાય ભગવતા વુત્તં **કસ્સપસંયુત્તે** (સં॰ નિ॰ ૨.૧૫૨) આગતં પાળિં પેય્યાલમુખેન આદિગ્ગહણેન ચ સઙ્ખિપિત્વા દસ્સેન્તો આહ **અહં, ભિક્ખવે**તિઆદિ. તત્થ **યાવદે આકઙ્ખામી**તિ યાવદેવ આકઙ્ખામિ, યત્તકં કાલં ઇચ્છામીતિ અત્થો, ‘‘યાવદેવા’’તિપિ પાઠો. **નવાનુપુબ્બવિહારછળભિઞ્ઞાપ્પભેદે**તિ એત્થ **નવાનુપુબ્બવિહારો** નામ અનુપટિપાટિયા સમાપજ્જિતબ્બભાવતો એવંસઞ્ઞિતા નિરોધસમાપત્તિયા સહ અટ્ઠ રૂપારૂપસમાપત્તિયો. **છળભિઞ્ઞા** નામ આસવક્ખયઞાણેન સદ્ધિં પઞ્ચાભિઞ્ઞાયો. **અત્તના સમસમટ્ઠપનેના**તિ ‘‘અહં યત્તકં કાલં યત્તકે સમાપત્તિવિહારે અભિઞ્ઞાયો ચ વળઞ્જેમિ, તથા કસ્સપોપી’’તિ એવં યથાવુત્તઉત્તરિમનુસ્સધમ્મે અત્તના સમસમં કત્વા ઠપનેન, ઇદઞ્ચ ઉત્તરિમનુસ્સધમ્મસામઞ્ઞેન થેરસ્સ પસંસામત્તેન વુત્તં, ન ભગવતા સદ્ધિં સબ્બથા સમતાય. ભગવતો હિ ગુણવિસેસં ઉપાદાય સાવકા પચ્ચેકબુદ્ધા ચ કલમ્પિ કલભાગમ્પિ ન ઉપેન્તિ, તસ્સ કિમઞ્ઞં આણણ્યં ભવિસ્સતિ અઞ્ઞત્ર ધમ્મવિનયસઙ્ગાયનાતિ અધિપ્પાયો. તત્થ **તસ્સા**તિ તસ્સ અનુગ્ગહસ્સ, તસ્સ મેતિ વા અત્થો ગહેતબ્બો. પોત્થકેસુ હિ કેસુચિ ‘‘તસ્સ મે’’તિ પાઠો દિસ્સતિ. **આણણ્યં** અણણભાવો. **સકકવચઇસ્સરિયાનુપ્પદાનેના**તિ એત્થ ચીવરસ્સ નિદસ્સનવસેન કવચસ્સેવ ગહણં કતં, સમાપત્તિયા નિદસ્સનવસેન ઇસ્સરિયં ગહિતં.

ઇદાનિ યથાવુત્તમત્થં પાળિયા વિભાવેન્તો આહ **યથાહા**તિઆદિ. તત્થ **એકમિદાહન્તિ** એત્થ **ઇદન્તિ** નિપાતમત્તં. **એકં સમયન્તિ** એકસ્મિં સમયેતિ અત્થો. **પાવાયા**તિ પાવાનગરતો. **અદ્ધાનમગ્ગપ્પટિપન્નો**તિ દીઘમગ્ગપ્પટિપન્નો. દીઘપરિયાયો હેત્થ અદ્ધાનસદ્દો. **સબ્બં સુભદ્દકણ્ડં વિત્થારતો વેદિતબ્બન્તિ પઞ્ચસતિકક્ખન્ધકે** આગતં સુભદ્દકણ્ડં ઇધ આનેત્વા વિત્થારેતબ્બં.

તતો પરન્તિ સુભદ્દકણ્ડતો પરં. સબ્બં **સુભદ્દકણ્ડં** વિત્થારતો વેદિતબ્બન્તિ ઇમિના ‘‘યં ન ઇચ્છિસ્સામ, ન તં કરિસ્સામા’’તિ એતં પરિયન્તં સુભદ્દકણ્ડપાળિં દસ્સેત્વા ઇદાનિ અવસેસં ઉસ્સાહજનનપ્પકારપ્પવત્તં પાળિમેવ દસ્સેન્તો **હન્દ મયં આવુસો**તિઆદિમાહ. તત્થ **પુરે અધમ્મો દિપ્પતી**તિ એત્થ ‘‘**અધમ્મો** નામ દસકુસલકમ્મપથપટિપક્ખભૂતો અધમ્મો’’તિ **સારત્થદીપનિયં** (સારત્થ॰ ટી॰ ૧.પઠમમહાસઙ્ગીતિકથાવણ્ણના) વુત્તં. ધમ્મસઙ્ગહણત્થં ઉસ્સાહજનનપ્પસઙ્ગત્તા પન ધમ્મવિનયાનં અસઙ્ગાયનહેતુદોસગણો સમ્ભવતિ, સો એવ એત્થ અધમ્મો દિપ્પતિ તપ્પટિપક્ખો ધમ્મો ચ પટિબાહીયતીતિ વત્તબ્બં. અપિ ચ ‘‘અધમ્મવાદિનો બલવન્તો હોન્તિ ધમ્મવાદિનો દુબ્બલા હોન્તી’’તિ વુચ્ચમાનત્તા યેન અધમ્મેન તે સુભદ્દવજ્જિપુત્તકાદયો અધમ્મવાદિનો, યેન ચ ધમ્મેન ઇતરે ધમ્મવાદિનોવ હોન્તિ. તેયેવ ઇધ ‘‘અધમ્મો’’ ‘‘ધમ્મો’’તિ ચ વત્તબ્બા. તસ્મા સીલવિપત્તિઆદિહેતુકો પાપિચ્છતાદિદોસગણો અધમ્મો, તપ્પટિપક્ખો સીલસમ્પદાદિહેતુકો અપ્પિચ્છતાદિગુણસમૂહો ધમ્મોતિ ચ ગહેતબ્બં. **પુરે દિપ્પતી**તિ અપિ નામ દિપ્પતિ. અથ વા યાવ અધમ્મો ધમ્મં પટિબાહિતું સમત્થો હોતિ, તતો પુરેતરમેવાતિ અત્થો. **દિપ્પતી**તિ દિપ્પિસ્સતિ. પુરેસદ્દયોગેન હિ

અનાગતત્થે અયં વત્તમાનપ્પયોગો, યથા પુરા વસ્સતિ દેવોતિ. **અવિનયો**તિ પહાનવિનયાદીનં પટિપક્ખભૂતો અવિનયો.

તેન હીતિ ઉય્યોજનત્થે નિપાતો. **સકલનવઙ્ગસત્થુસાસનપરિયત્તિધરે**તિ સકલં સુત્તગેય્યાદિનવઙ્ગં એત્થ, એતસ્સ વા અત્થીતિ સકલનવઙ્ગં, સત્થુસાસનં. અત્થકામેન પરિયાપુણિતબ્બતો દિટ્ઠધમ્મિકાદિપુરિસત્થપરિયત્તિભાવતો ચ ''પરિયત્તી''તિ તીણિ પિટકાનિ વુચ્ચન્તિ, તં સકલનવઙ્ગસત્થુસાસનસઙ્ખાતં પરિયત્તિં ધારેન્તીતિ સકલનવઙ્ગસત્થુસાસનપઅયત્તિધરા, તાદિસેતિ અત્થો. સમથભાવનાસિનેહાભાવેન સુક્ખા લૂખા અસિનિદ્ધા વિપસ્સના એતેસન્તિ **સુક્ખવિપસ્સકા**. **તિપિટકસબ્બપરિયત્તિપ્પભેદધરે**તિ તિણ્ણં પિટકાનં સમાહારો તિપિટકં, તદેવ નવઙ્ગાદિવસેન અનેકભેદભિન્નં સબ્બં પરિયત્તિપ્પભેદં ધારેન્તીતિ તિપિટકસબ્બપરિયત્તિપ્પભેદધરા.

કિસ્સ પનાતિ કસ્મા પન. સિક્ખતીતિ **સેક્ખો**. તમેવાહ ''સકરણીયો''તિ. ઉપરિમગ્ગત્તયકિચ્ચસ્સ અપરિયોસિતત્તા સકિચ્ચોતિ અત્થો. **અસ્સા**તિ અનેન. **બહુકારત્તા**તિ બહુપકારત્તા. **અસ્સા**તિ ભવેય્ય. **અતિવિય વિસ્સત્થો**તિ અતિવિય વિસ્સાસિકો. **નન્તિ** આનન્દત્થેરં **ઓવદતી**તિ સમ્બન્ધો. આનન્દત્થેરસ્સ કદાચિ અસઞ્ઞતાય નવકાય સદ્ધિવિહારિકપરિસાય જનપદચારિકાચરણં, તેસઞ્ચ સદ્ધિવિહારિકાનં એકક્ખણે ઉપ્પબ્બજ્જનઞ્ચ પટિચ્ચ મહાકસ્સપત્થેરો તં નિગ્ગણ્હન્તો એવમાહ ''ન વાયં કુમારકો મત્તમઞ્ઞાસી''તિ. એત્થ ચ **વા**-સદ્દો પદપૂરણો, અયં કુમારો અત્તનો પમાણં ન પટિજાનાતીતિ થેરં તજ્જેન્તો આહ. **તત્રા**તિ એવં સતિ.

કિઞ્ચાપિ સેક્ખોતિ ઇદં ન સેક્ખાનં અગતિગમનસબ્ભાવેન વુત્તં, અસેક્ખાનઞ્એવ પન ઉચ્ચિનિત્વા ગહિતત્તાતિ દટ્ઠબ્બં. તસ્મા ''કિઞ્ચાપિ સેક્ખો, તથાપિ થેરો આયસ્મન્તમ્પિ આનન્દં ઉચ્ચિનતૂ''તિ એવમેત્થ સમ્બન્ધો વેદિતબ્બો, ન પન કિઞ્ચાપિ સેક્ખો, તથાપિ અભબ્બો અગતિં ગન્તુન્તિ યોજેતબ્બં. **અભબ્બો**તિઆદિ પનસ્સ સભાવકથનં. તત્થ **છન્દા**તિ છન્દેન સિનેહેન. **અગતિં ગન્તુ**ન્તિ અકત્તબ્બં કાતું. **પરિયત્તો**તિ અધીતો ઉગ્ગહિતો.

રાજગહં ખો મહાગોચરન્તિ એત્થ ગાવો ચરન્તિ એત્થાતિ ગોચરો, ગુન્નં ગોચરટ્ઠાનં. ગોચરો વિયાતિ ગોચરો, ભિક્ખાચરણટ્ઠાનં. સો મહન્તો અસ્સાતિ મહાગોચરં, રાજગહં. **ઉક્કોટેય્યા**તિ નિવારેય્ય.

સત્તસુ સાધુકીળનદિવસેસૂતિ એત્થ સંવેગવત્થું કિત્તેત્વા કિત્તેત્વા સાધુકં એવ પૂજાવસેન કીળનતો સાધુકીળનં. **ઉપકટ્ઠા**તિ આસન્ના. વસ્સં ઉપનેતિ ઉપગચ્છતિ એત્થાતિ **વસ્સૂપનાયિકા**.

તત્ર સુદન્તિ તસ્સં સાવત્થિયં, **સુદ**ન્તિ નિપાતમત્તં. **ઉસ્સન્નધાતુક**ન્તિ ઉપચિતપિત્તસેમ્હાદિધાતુકં. **સમસ્સાસેતુ**ન્તિ સન્તપ્પેતું. **દુતિયદિવસે**તિ જેતવનવિહારં પવિટ્ઠદિવસતો દુતિયદિવસેતિ વદન્તિ. વિરિચ્ચતિ એતેનાતિ વિરેચનં. ઓસધપરિભાવિતં ખીરમેવ વિરેચનન્તિ **ખીરવિરેચનં**. **યં સન્ધાયા**તિ યં ભેસજ્જપાનં સન્ધાય વુત્તં. **ભેસજ્જમત્તા**તિ અપ્પમત્તકં ભેસજ્જં. અપ્પત્થો હિ અયં **મત્તા**-સદ્દો મત્તા સુખપરિચ્ચાગાતિઆદીસુ (ધ॰ પ॰ ૨૯૦) વિય.

ખણ્ડફુલ્લપ્પટિસઙ્ખરણન્તિ એત્થ **ખણ્ડ**ન્તિ છિન્નં, **ફુલ્લ**ન્તિ ભિન્નં, તેસં **પટિસઙ્ખરણં** અભિનવકરણં.

પરિચ્છેદવસેન વેદિયતિ દિસ્સતીતિ **પરિવેણં**. **તત્થા**તિ તેસુ વિહારેસુ ખણ્ડફુલ્લપ્પટિસઙ્ખરણન્તિ સમ્બન્ધો. **પઠમં માસ**ન્તિ વસ્સાનસ્સ પઠમં માસં, અચ્ચન્તસંયોગે ચેતં ઉપયોગવચનં. સેનાસનવત્તાનં બહૂનં પઞ્ઞત્તત્તા, **સેનાસનક્ખન્ધકે** (ચૂળવ॰ ૨૯૪ આદયો) સેનાસનપટિબદ્ધાનં બહૂનં કમ્માનં વિહિતત્તા ''ભગવતા…પે॰… વણ્ણિત''ન્તિ વુત્તં.

દુતિયદિવસેતિ ''ખણ્ડફુલ્લપ્પટિસઙ્ખરણં કરોમા''તિ ચિન્તિતદિવસતો દુતિયદિવસે. વસ્સૂપનાયિકદિવસેયેવ તે એવં ચિન્તેસું. **સિરિયા નિકેતનમિવા**તિ સિરિયા નિવાસનટ્ઠાનં વિય. એકસ્મિં પાનીયતિત્થે સન્નિપતન્તા પક્ખિનો વિય સબ્બેસં જનાનં ચક્ખૂનિ મણ્ડપેયેવ નિપતન્તીતિ વુત્તં 'એકનિપાતતિત્થમિવ ચ દેવમનુસ્સનયનવિહઙ્ગાન''ન્તિ. **લોકરામણેય્યક**ન્તિ લોકે રમણીયભાવં, રમણં અરહતીતિ વા લોકરામણેય્યકં . **દટ્ઠબ્બસારમણ્ડ**ન્તિ દટ્ઠબ્બેસુ સારં દટ્ઠબ્બસારં, તતો વિપ્પસન્નન્તિ દટ્ઠબ્બસારમણ્ડં. અથ વા દટ્ઠબ્બો સારભૂતો વિસિટ્ઠતરો મણ્ડો મણ્ડનં અલઙ્કારો એતસ્સાતિ દટ્ઠબ્બસારમણ્ડો, મણ્ડપો. મણ્ડં સૂરિયરસ્મિં પાતિ નિવારેતીતિ મણ્ડપો. વિવિધાનિ કુસુમદામાનિ ચેવ મુત્તોલમ્બકાનિ ચ વિનિગ્ગલન્તં વમેન્તં નિક્ખામેન્તમિવ ચારુ સોભનં વિતાનં એત્થાતિ **વિવિધકુસુમદામોલમ્બકવિનિગ્ગલન્તચારુવિતાનો**. નાનાપુપ્ફૂપહારવિચિત્તસુપરિનિટ્ઠિતભૂમિકમ્મત્તા એવ ''રતનવિચિત્તમણિકોટ્ટિમતલમિવા''તિ વુત્તં. એત્થ ચ મણિયો કોટ્ટેત્વા કતતલં મણિકોટ્ટિમતલં નામ, તમિવાતિ વુત્તં હોતિ. **આસનારહ**ન્તિ નિસીદનારહં. **દન્તખચિત**ન્તિ દન્તેહિ ખચિતં.

આવજ્જેસીતિ ઉપનામેસિ. **અનુપાદાયા**તિ તણ્હાદિટ્ઠિવસેન કઞ્ચિ ધમ્મં અગ્ગહેત્વા. **કથાદોસો**તિ કથાય અસચ્ચં નામ **નત્થિ**.

યથાવુડ્ઢન્તિ વુડ્ઢપટિપાટિં અનતિક્કમિત્વા. **એકે**તિ મજ્ઝિમભાણકાનંયેવ એકે. પુબ્બે વુત્તમ્પિ હિ સબ્બં મજ્ઝિમભાણકા વદન્તિયેવાતિ વેદિતબ્બં. દીઘભાણકા પન ''પદસાવ થેરો સન્નિપાતમાગતો''તિ વદન્તિ. તેસુ કેચિ ''આકાસેના''તિ, ''તે સબ્બેપિ તથા તથા આગતદિવસાનમ્પિ અત્થિતાય એકમેકં ગહેત્વા તથા તથા વદિંસૂ''તિ વદન્તિ.

કં ધુરં કત્વાતિ કં જેટ્ઠકં કત્વા. **બીજનિં ગહેત્વા**તિ એત્થ બીજનીગહણં પરિસાય ધમ્મકથિકાનં હત્થકુક્કુચ્ચવિનોદનમુખવિકારપટિચ્છાદનત્થં ધમ્મતાવસેન આચિણ્ણન્તિ વેદિતબ્બં. તેનેવ હિ અચ્ચન્તસઞ્ઞતપ્પત્તા બુદ્ધાપિ સાવકાપિ ધમ્મકથિકાનં ધમ્મતાદસ્સનત્થમેવ ચિત્તબીજનિં ગણ્હન્તિ. **પઠમં, આવુસો ઉપાલિ, પારાજિકં કત્થ પઞ્ઞત્ત**ન્તિ એત્થ કથં સઙ્ગીતિયા પુબ્બે પઠમભાવો સિદ્ધોતિ? પાતિમોક્ખુદ્દેસાનુક્કમાદિના પુબ્બે પઠમભાવસ્સ સિદ્ધત્તા. યેભુય્યેન હિ તીણિ પિટકાનિ ભગવતો ધરમાનકાલેયેવ ઇમિના અનુક્કમેન સજ્ઝાયિતાનિ, તેનેવ કમેન પચ્છાપિ સઙ્ગીતાનિ વિસેસતો વિનયાભિધમ્મપિટકાનીતિ દટ્ઠબ્બં. **કિસ્મિં વત્થુસ્મિ**ન્તિ નિમિત્તત્થે ભુમ્મં. **અન્તરા ચ, ભન્તે, રાજગહં અન્તરા ચ નાળન્દ**ન્તિ રાજગહસ્સ ચ નાળન્દાય ચ અન્તરા, વિવરે મજ્ઝેતિ અત્થો. **અન્તરા**-સદ્દેન પન યુત્તત્તા ઉપયોગવચનં કતં. **રાજાગારકે**તિ રઞ્ઞો કીળનત્થાય કતે અગારકે. **અમ્બલટ્ઠિકાય**ન્તિ રઞ્ઞો એવંનામકં ઉય્યાનં. **કેન સદ્ધિ**ન્તિ ઇધ કસ્મા વુત્તન્તિ? યસ્મા પનેતં ન ભગવતા એવ વુત્તં, રઞ્ઞાપિ કિઞ્ચિ કિઞ્ચિ વુત્તમત્થિ, તસ્મા ''કમારબ્ભા''તિ અવત્વા એવં વુત્તન્તિ દટ્ઠબ્બં. **વેદેહિપુત્તેના**તિ અયં કોસલરઞ્ઞો ધીતાય પુત્તો, ન વિદેહરઞ્ઞો ધીતાય. યસ્મા માતા પનસ્સ પણ્ડિતા, તસ્મા સા વેદેન ઞાણેન ઈહતિ ઘટતિ વાયમતીતિ ''વેદેહી''તિ પાકટનામા જાતાતિ વેદિતબ્બા.

એવં નિમિત્તપયોજનકાલદેસદેસકકારકકરણપ્પકારેહિ પઠમમહાસઙ્ગીતિં દસ્સેત્વા ઇદાનિ તત્થ વવત્થાપિતેસુ ધમ્મવિનયેસુ નાનપ્પકારકોસલ્લત્થં એકવિધાદિભેદે દસ્સેતું **તદેતં સબ્બમ્પી**તિઆદિમાહ. તત્થ **અનુત્તરં સમ્માસમ્બોધિ**ન્તિ એત્થ અનાવરણઞાણપદટ્ઠાનં મગ્ગઞાણં, મગ્ગઞાણપદટ્ઠાનઞ્ચ અનાવરણઞાણં ''સમ્માસમ્બોધી''તિ વુચ્ચતિ. **પચ્ચવેક્ખન્તેન વા**તિ ઉદાનાદિવસેન પવત્તધમ્મં સન્ધાયાહ. **વિમુત્તિરસ**ન્તિ અરહત્તફલસ્સાદં, વિમુત્તિસમ્પત્તિકં વા અગ્ગફલનિપ્ફાદનતો, વિમુત્તિકિચ્ચં વા કિલેસાનં અચ્ચન્તવિમુત્તિસમ્પાદનતો. **અવસેસં બુદ્ધવચનં ધમ્મો**તિ એત્થ યદિપિ ધમ્મો એવ વિનયોપિ પરિયત્તિયાદિભાવતો, તથાપિ વિનયસદ્દસન્નિધાનેન ભિન્નાધિકરણભાવેન પયુત્તો ધમ્મ-સદ્દો વિનયતન્તિવિરહિતં તન્તિં દીપેતિ, યથા પુઞ્ઞઞાણસમ્ભારો ગોબલિબદ્દન્તિઆદિ.

અનેકજાતિસંસારન્તિ ઇમિસ્સા ગાથાય અયં સઙ્ખેપત્થો – અહં ઇમસ્સ અત્તભાવગેહસ્સ કારકં તણ્હાવડ્ઢકિં **ગવેસન્તો** યેન ઞાણેન તં દટ્ઠું સક્કા, તં બોધિઞાણં **અનિબ્બિસં** અલભન્તો એવ અભિનીહારતો પભુતિ એત્તકં કાલં અનેકજાતિસતસહસ્સસઙ્ખ્યં ઇમં સંસારવટ્ટં **સન્ધાવિસ્સં** સંસરિં, યસ્મા જરાબ્યાધિમરણમિસ્સતાય જાતિ નામેસા પુનપ્પુનં ઉપગન્તું દુક્ખા, ન ચ સા તસ્મિં અદિટ્ઠે નિવત્તતિ, તસ્મા તં ગવેસન્તો સન્ધાવિસ્સન્તિ અત્થો. **દિટ્ઠોસી**તિ ઇદાનિ મયા સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણં પટિવિજ્ઝન્તેન દિટ્ઠો અસિ. **પુન ગેહ**ન્તિ પુન ઇમં અત્તભાવસઙ્ખાતં મમ ગેહં. **ન કાહસી**તિ ન કરિસ્સસિ. કારણમાહ **સબ્બા તે**તિઆદિ. તવ **સબ્બા** અવસેસકિલેસફાસુકા મયા **ભગ્ગા**. ઇમસ્સ તયા કતસ્સ અત્તભાવગેહસ્સ અવિજ્જાસઙ્ખાતં **કૂટં** કણ્ણિકમણ્ડલં **વિસઙ્ખતં** વિદ્ધંસિતં. **વિસઙ્ખારં** નિબ્બાનં આરમ્મણકરણવસેન ગતં મમ **ચિત્તં**. અહઞ્ચ **તણ્હાનં ખય**સઙ્ખાતં અરહત્તમગ્ગફલં **અજ્ઝગા** પત્તોસ્મીતિ અત્થો. કેચિ પન ''વિસઙ્ખારગતં ચિત્તમેવ તણ્હાનં ખયં અજ્ઝગા''તિ એવમ્પિ અત્થં વદન્તિ.

કેચીતિ ખન્ધકભાણકા. **પાટિપદદિવસે**તિ ઇદં **પચ્ચવેક્ખન્તસ્સ ઉપ્પન્ના**તિ એતેન સમ્બન્ધિતબ્બં, ન **સબ્બઞ્ઞુભાવપ્પત્તસ્સા**તિ એતેન. **સોમનસ્સમયઞાણેના**તિ સોમનસ્સસમ્પયુત્તઞાણેન. **આમન્તયામી**તિ નિવેદયામિ, બોધેમીતિ અત્થો. **અન્તરે**તિ અન્તરાળે, વેમજ્ઝેતિ અત્થો.

સુત્તન્તપિટકન્તિ યથા કમ્મમેવ કમ્મન્તં, એવં સુત્તમેવ સુત્તન્તન્તિ વેદિતબ્બં. **અસઙ્ગીત**ન્તિ સઙ્ગીતિક્ખન્ધક (ચૂળવ॰ ૪૩૭ આદયો) કથાવત્થુપ્પકરણાદિકં. સોળસહિ વારેહિ ઉપલક્ખિતત્તા ''સોળસ પરિવારા''તિ વુત્તં. તથા હિ **પરિવારપાળિયં** (પરિ॰ ૧ આદયો) પઠમં પારાજિકં કત્થ પઞ્ઞત્તન્તિઆદિના વુત્તં. પઞ્ઞત્તિવારો કથાપત્તિવારો વિપત્તિવારો સઙ્ગહવારો સમુટ્ઠાનવારો અધિકરણવારો સમથવારો સમુચ્ચયવારોતિ ઇમે અટ્ઠ વારા, તદનન્તરં ''મેથુનં ધમ્મં પટિસેવનપચ્ચયા પારાજિકં કત્થ પઞ્ઞત્ત''ન્તિ (પરિ॰ ૧૮૮) એવં પચ્ચયમત્તવિસેસેન પુન વુત્તા તેયેવ અટ્ઠ વારા ચાતિ ઇમેસં સોળસન્નં વારાનં વસેન ભિક્ખુવિભઙ્ગસ્સ ચ ભિક્ખુનીવિભઙ્ગસ્સ ચ પકાસિતત્તા સોળસહિ વારેહિ ઉપલક્ખિતો પરિવારો ''સોળસપરિવારો''તિ વુત્તોતિ વેદિતબ્બો.

દળ્હીકમ્મસિથિલકરણપ્પયોજનાતિ ઇદં લોકવજ્જપણ્ણત્તિવજ્જેસુ યથાક્કમં યોજેતબ્બં. સઞ્ઞમવેલં અભિભવિત્વા પવત્તો આચારો **અજ્ઝાચારો**, વીતિક્કમો. **તેના**તિ વિવિધનયત્તાદિહેતુના. **એત**ન્તિ **વિવિધવિસેસનયત્તા**તિઆદિગાથાવચનં. **એતસ્સા**તિ વિનયસ્સ.

ઇતરં પનાતિ સુત્તં. **અત્તત્થપરત્થાદિભેદે**તિ એત્થ **આદિ**-સદ્દેન દિટ્ઠધમ્મિકસમ્પરાયિકત્થે લોકિયલોકુત્તરાદિઅત્થે ચ સઙ્ગણ્હાતિ. **વેનેયજ્ઝાસયાનુલોમેન વુત્તત્તા**તિ વિનયં વિય ઇસ્સરભાવતો

આણાપતિટ્ઠાપનવસેન અદેસેત્વા વેનેય્યાનં અજ્ઝાસયાનુલોમેન ચરિતાનુરૂપં વુત્તત્તા. અનુપુબ્બસિક્ખાદિવસેન અદેસેત્વા વેનેય્યાનં કાલન્તરે અભિનિબ્બત્તિં દસ્સેન્તો આહ ''સસ્સમિવ ફલ''ન્તિ. ઉપાયસમઙ્ગીનંયેવ નિપ્પજ્જનભાવં દસ્સેન્તો ''ધેનુ વિય ખીર''ન્તિ આહ. ન હિ ધેનું વિસાણાદીસુ, અકાલે વા અવિજાતં વા દોહન્તો ખીરં પટિલભતિ.

યન્તિ યસ્મા. **એત્થા**તિ અભિધમ્મે. **અભિધમ્મે**તિ સુપિનન્તેન સુક્કવિસ્સટ્ઠિયા અનાપત્તિભાવેપિ અકુસલચેતના ઉપલબ્ભતીતિઆદિના વિનયપઞ્ઞત્તિયા સઙ્કરવિરહિતે ધમ્મે, ''પુબ્બાપરવિરોધાભાવતો સઙ્કરવિરહિતે ધમ્મે''તિપિ વદન્તિ. **આરમ્મણાદીહી**તિ આરમ્મણસમ્પયુત્તકમ્મદ્વારપટિપદાદીહિ. **લક્ખણીયત્તા**તિ સઞ્જાનિતબ્બત્તા. **યં પનેત્થ અવિસિટ્ઠ**ન્તિ એત્થ વિનયપિટકન્તિઆદીસુ તીસુ સદ્દેસુ યં અવિસિટ્ઠં સમાનં, તં પિટકસદ્દન્તિ અત્થો. **મા પિટકસમ્પદાનેના**તિ પાળિસમ્પદાનવસેન મા ગણ્હિત્થાતિ વુત્તં હોતિ. **યથાવુત્તેના**તિ એવં દુવિધત્થેનાતિઆદિના વુત્તપ્પકારેન.

દેસનાસાસનકથાભેદન્તિ એત્થ દેસનાભેદં સાસનભેદં કથાભેદન્તિ **ભેદ**સદ્દો પચ્ચેકં યોજેતબ્બો. **ભેદ**ન્તિ ચ નાનત્તન્તિ અત્થો. **તેસૂ**તિ પિટકેસુ. સિક્ખા ચ પહાનાનિ ચ ગમ્ભીરભાવો ચ **સિક્ખાપહાનગમ્ભીરભાવો**, તઞ્ચ યથારહં પરિદીપયેતિ અત્થો. **પરિયત્તિભેદ**ન્તિ પરિયાપુણનભેદં વિભાવયેતિ સમ્બન્ધો. **યહિં** યસ્મિં વિનયાદિકે યં સમ્પત્તિઞ્ચ વિપત્તિઞ્ચ યથા પાપુણાતિ, તમ્પિ સબ્બં વિભાવયેતિ સમ્બન્ધો. અથ વા યં પરિયત્તિભેદં સમ્પત્તિં વિપત્તિઞ્ચ યહિં યથા પાપુણાતિ, તમ્પિ સબ્બં વિભાવયેતિ યોજેતબ્બં. **પરિદીપના વિભાવના ચા**તિ હેટ્ઠા ગાથાસુ વુત્તસ્સ અનુરૂપતો વુત્તં, અત્થતો પન એકમેવ.

આણારહેનાતિ આણં પણેતું અરહતીતિ આણારહો, ભગવા સમ્માસમ્બુદ્ધત્તા. સો હિ મહાકારુણિકતાય ચ અવિપરીતતો દેસકભાવેન પમાણવચનત્તા ચ આણં પણેતું અરહતિ. વોહારપરમત્થાનમ્પિ સમ્ભવતો આહ ''આણાબાહુલ્લતો''તિ. ઇતો પરેસુપિ એસેવ નયો. **પઠમ**ન્તિ વિનયપિટકં. **પચુરાપરાધા** સેય્યસકત્થેરાદયો. તે હિ દોસબાહુલ્લતો ''પચુરાપરાધા''તિ વુત્તા . પચુરો બહુકો બહુલો અપરાધો દોસો વીતિક્કમો યેસન્તે પચુરાપરાધા. **અનેકજ્ઝાસયા**તિઆદીસુ આસયોવ અજ્ઝાસયો, સો ચ અત્થતો દિટ્ઠિ ઞાણઞ્ચ. **ચરિયા**તિ રાગચરિયાદિકા છ મૂલચરિયા. અથ વા **ચરિયા**તિ ચરિતં, તં સુચરિતદુચ્ચરિતવસેન દુવિધં. **અધિમુત્તિ** નામ સત્તાનં પુબ્બપરિચયવસેન અભિરુચિ, સા દુવિધા હીનપણીતભેદેન. **યથાનુલોમ**ન્તિ અજ્ઝાસયાદીનં અનુરૂપં. **યથાધમ્મ**ન્તિ ધમ્મસભાવાનુરૂપં.

સંવરાસંવરોતિ એત્થ ખુદ્દકો મહન્તો ચ સંવરોતિ અત્થો. વુદ્ધિઅત્થો હેત્થ **અ**-કારો. **દિટ્ઠિવિનિવેઠના**તિ દિટ્ઠિયા વિમોચનં. **સુત્તન્તપાળિયં** વિવિચ્ચેવ કામેહીતિઆદિના (દી॰ નિ॰ ૧.૨૨૬; સં॰ નિ॰ ૨.૧૫૨) સમાધિદેસનાબાહુલ્લતો સુત્તન્તપિટકે ''અધિચિત્તસિક્ખા''તિ વુત્તં. **વીતિક્કમપ્પહાનં કિલેસાન**ન્તિ સંકિલેસધમ્માનં, કમ્મકિલેસાનં વા યો કાયવચીદ્વારેહિ વીતિક્કમો, તસ્સ પહાનં. અનુસયવસેન સન્તાનમનુવત્તન્તા કિલેસા પરિયુટ્ઠિતાપિ સીલભેદવસેન વીતિક્કમિતું ન લભન્તીતિ આહ ''વીતિક્કમપટિપક્ખત્તા સીલસ્સા''તિ. **પરિયુટ્ઠાનપ્પહાન**ન્તિ ઓકાસદાનવસેન ચિત્તે કુસલપ્પવત્તિં પરિયાદિયિત્વા સમુપ્પત્તિવસેન ઠાનં પરિયુટ્ઠાનં, તસ્સ પહાનં. **અનુસયપ્પહાન**ન્તિ અરિયમગ્ગેન અપ્પહીનભાવેન સન્તાને કારણલાભે ઉપ્પજ્જનારહા થામગતા કામરાગાદયો સત્ત કિલેસા સન્તાને અનુ અનુ સયનતો અનુસયા નામ, તેસં પહાનં.

તદઙ્ગપ્પહાનન્તિ તેન તેન દાનસીલાદિકુસલઙ્ગેન તસ્સ તસ્સ અકુસલઙ્ગસ્સ પહાનં તદઙ્ગપ્પહાનં. **દુચ્ચરિતસંકિલેસસ્સ પહાનન્તિ** કાયવચીદુચ્ચરિતમેવ યત્થ ઉપ્પજ્જતિ, તં સન્તાનં સમ્મા કિલેસેતિ ઉપતાપેતીતિ સંકિલેસો, તસ્સ તદઙ્ગવસેન પહાનં. સમાધિસ્સ કામચ્છન્દપટિપક્ખત્તા **સુત્તન્તપિટકે** તણ્હાસંકિલેસસ્સ પહાનં વુત્તં. અત્તાદિસુઞ્ઞસભાવધમ્મપ્પકાસનતો **અભિધમ્મપિટકે** દિટ્ઠિસંકિલેસસ્સ પહાનં વુત્તં.

એકમેકસ્મિઞ્ચેત્થાતિ એત્થ એતેસુ તીસુ પિટકેસુ એકેકસ્મિં પિટકેતિ અત્થો. **ધમ્મોતિ પાળીતિ** એત્થ ધમ્મસ્સ સીલાદિવિસિટ્ઠત્થયોગતો, બુદ્ધાનં સભાવનિરુત્તિભાવતો ચ પકટ્ઠાનં ઉક્કટ્ઠાનં વચનપ્પબન્ધાનં આળિ પન્તીતિ **પાળિ**, પરિયત્તિધમ્મો. સમ્મુતિપરમત્થભેદસ્સ અત્થસ્સ અનુરૂપવાચકભાવેન પરમત્થસદ્દેસુ એકન્તેન ભગવતા મનસા વવત્થાપિતો નામપઞ્ઞત્તિપ્પબન્ધો પાળિધમ્મો નામ. દેસનાય ધમ્મસ્સ ચ કો વિસેસોતિ ચે? યથાવુત્તનયેન મનસા વવત્થાપિતધમ્મસ્સ પરેસં બોધનભાવેન અતિસજ્જના વાચાય પકાસના ''દેસના''તિ વેદિતબ્બા. તેનાહ – ''દેસનાતિ તસ્સા મનસા વવત્થાપિતાય પાળિયા દેસના''તિ. તદુભયમ્પિ પન પરમત્થતો સદ્દો એવ પરમત્થવિનિમુત્તાય સમ્મુતિયા અભાવા. ઇમમેવ નયં ગહેત્વા કેચિ આચરિયા ''ધમ્મો ચ દેસના ચ પરમત્થતો સદ્દો એવા''તિ વોહરન્તિ, તેપિ અનુપવજ્જાયેવ. યથા ''કામાવચરપટિસન્ધિવિપાકા પરિત્તારમ્મણા''તિ વુચ્ચન્તિ, એવંસમ્પદમિદં દટ્ઠબ્બં. ન હિ ''કામાવચરપટિસન્ધિવિપાકા નિબ્બત્તિતપરમત્થવિસયાયેવા''તિ સક્કા વત્તું ઇત્થિપુરિસાદિઆકારપરિવિતક્કપુબ્બકાનં રાગાદિઅકુસલાનં મેત્તાદિકુસલાનઞ્ચ આરમ્મણં ગહેત્વાપિ સમુપ્પજ્જનતો. પરમત્થધમ્મમૂલકત્તા પનસ્સ પરિકપ્પસ્સ પરમત્થવિસયતા સક્કા પઞ્ઞપેતું, એવમિધાપીતિ દટ્ઠબ્બં. તીસુપિ ચેતેસુ એતે ધમ્મત્થદેસનાપટિવેધા ગમ્ભીરાતિ સમ્બન્ધો. એત્થ ચ પિટકાવયવાનં ધમ્માદીનં વુચ્ચમાનો ગમ્ભીરભાવો તંસમુદાયસ્સ પિટકસ્સાપિ વુત્તો યેવાતિ દટ્ઠબ્બો. દુક્ખેન ઓગય્હન્તિ, દુક્ખો વા ઓગાહો ઓગાહનં અન્તોપવિસનમેતેસૂતિ **દુક્ખોગાહા**. **એત્થાતિ** એતેસુ પિટકેસુ, નિદ્ધારણે ચેતં ભુમ્મવચનં.

હેતુનો ફલં **હેતુફલં**. **ધમ્માભિલાપોતિ** અત્થબ્યઞ્જનકો અવિપરીતાભિલાપો. **વિસયતો અસમ્મોહતો ચાતિ** લોકિયલોકુત્તરાનં યથાક્કમં અવબોધપ્પકારદસ્સનં, એતસ્સ અવબોધોતિ ઇમિના સમ્બન્ધો. લોકિયો હિ ધમ્મત્થાદિં આલમ્બિત્વાવ પવત્તનતો વિસયતો અવબોધોતિ વુચ્ચતિ. લોકુત્તરો પન નિબ્બાનારમ્મણતાય તં અનાલમ્બમાનોપિ તબ્બિસયમોહવિદ્ધંસનેન ધમ્માદીસુ પવત્તનતો અસમ્મોહતો અવબોધોતિ વુચ્ચતિ. **અત્થાનુરૂપં ધમ્મેસૂતિ** કારિયાનુરૂપં કારણેસૂતિ અત્થો. **પઞ્ઞત્તિપથાનુરૂપં પઞ્ઞત્તીસૂતિ** છબ્બિધનામપઞ્ઞત્તિયા પથો પઞ્ઞત્તિપથો, તસ્સ અનુરૂપં પઞ્ઞત્તીસૂતિ અત્થો.

ધમ્મજાતન્તિ કારણપ્પભેદો કારણમેવ વા. **અત્થજાતન્તિ** કારિયપ્પભેદો, કારિયમેવ વા. યા ચાયં દેસનાતિ સમ્બન્ધો. **યો ચેત્થાતિ** એતાસુ ધમ્મત્થદેસનાસુ યો પટિવેધોતિ અત્થો. **એત્થાતિ** એતેસુ તીસુ પિટકેસુ.

અલગદ્દૂપમાતિ એત્થ અલગદ્દસદ્દેન અલગદ્દગ્ગહણં વુચ્ચતિ વીણાવાદનં વીણાતિઆદીસુ વિય, ગહણઞ્ચેત્થ યથા ડંસતિ, તથા દુગ્ગહણં દટ્ઠબ્બં, ઇતરગ્ગહણે વિરોધાભાવા. તસ્મા અલગદ્દસ્સ ગહણં ઉપમા એતિસ્સાતિ અલગદ્દૂપમા. અલગદ્દોતિ ચેત્થ આસિવિસો વુચ્ચતિ. સો હિ અલં પરિયત્તો, જીવિતહરણસમત્થો વા વિસસઙ્ખાતો ગદો અસ્સાતિ ''અલંગદો''તિ વત્તબ્બે ''અલગદ્દો''તિ વુચ્ચતિ.

વદ્દતો નિસ્સરણં અત્થો પયોજનં એતિસ્સાતિ **નિસ્સરણત્થા**. ભણ્ડાગારિકો વિયાતિ **ભણ્ડાગારિકો**, ધમ્મરતનાનુપાલકો, તસ્સ અત્થનિરપેક્ખસ્સ પરિયત્તિ **ભણ્ડાગારિકપરિયત્તિ**. **દુગ્ગહિતાની**તિ દુટ્ઠુ ગહિતાનિ. તેનાહ ''ઉપારમ્ભાદિહેતુ પરિયાપુટા''તિ. એત્થ ચ ઉપારમ્ભો નામ પરિયત્તિં નિસ્સાય પરવમ્ભનં. આદિ-સદ્દેન ઇતિવાદપ્પમોક્ખલાભસક્કારાદિં સઙ્ગણ્હાતિ. **યં સન્ધાયા**તિ યં પરિયત્તિદુગ્ગહણં સન્ધાય. **વુત્તન્તિ અલગદ્દૂપમસુત્તે** (મ॰ નિ॰ ૧.૨૩૮) વુત્તં. **તઞ્ચસ્સ અત્થં નાનુભોન્તી**તિ તઞ્ચ અસ્સ ધમ્મસ્સ સીલપરિપૂરણાદિસઙ્ખાતં અત્થં એતે દુગ્ગહિતગાહિનો નાનુભોન્તિ ન વિન્દન્તિ. **પટિવિદ્ધાકુપ્પો**તિ પટિવિદ્ધઅરહત્તફલો.

ઇદાનિ તીસુ પિટકેસુ યથારહં સમ્પત્તિવિપત્તિયો નિદ્ધારેત્વા દસ્સેન્તો આહ **વિનયે પના**તિઆદિ. તત્થ **તાસંયેવા**તિ અવધારણં છળભિઞ્ઞાચતુપટિસમ્ભિદાનં વિનયે પભેદવચનાભાવં સન્ધાય વુત્તં. **વેરઞ્જકણ્ડે** (પારા॰ ૧૨) હિ તિસ્સો વિજ્જાવ વિભત્તા. દુતિયે **તાસંયેવા**તિ અવધારણં ચતસ્સો પટિસમ્ભિદા અપેક્ખિત્વા કતં તિસ્સન્નમ્પિ વિજ્જાનં છસુ અભિઞ્ઞાસુ અન્તોપવિટ્ઠત્તા. **તાસઞ્ચા**તિ એત્થ **ચ**-સદ્દેન સેસાનમ્પિ તત્થ અત્થિભાવં દીપેતિ. **અભિધમ્મપિટકે** હિ તિસ્સો વિજ્જા છ અભિઞ્ઞા ચતસ્સો પટિસમ્ભિદા ચ વુત્તા એવ. પટિસમ્ભિદાનં તત્થેવ સમ્મા વિભત્તભાવં દીપેતું **તત્થેવા**તિ અવધારણં કતં. **ઉપાદિન્નફસ્સો**તિ મગ્ગેન મગ્ગપટિપાદનફસ્સો. **તેસ**ન્તિ તેસં પિટકાનં. **એત**ન્તિ એતં બુદ્ધવચનં.

ચતુત્તિંસેવ સુત્તન્તાતિ ગાથાય અયમત્થયોજના – યસ્સ નિકાયસ્સ સુત્તગણનતો ચતુત્તિંસેવ સુત્તન્તા વગ્ગસઙ્ગહવસેન તયો વગ્ગા યસ્સ સઙ્ગહસ્સાતિ તિવગ્ગો સઙ્ગહો, એસ પઠમો નિકાયો ઇધ દીઘનિકાયોતિ. **અનુલોમિકો**તિ અપચ્ચનીકો, અત્થાનુલોમનતો અન્વત્થનામોતિ વુત્તં હોતિ. **એકનિકાયમ્પી**તિ એકસમૂહમ્પિ. **એવં ચિત્ત**ન્તિ એવં વિચિત્તં. **યથયિદ**ન્તિ યથા ઇમે. પોણિકચિક્ખલ્લિકા ખત્તિયા, તેસં નિવાસો ''પોણિકનિકાયો ચિક્ખલ્લિકનિકાયો''તિ વુચ્ચતિ. **પઞ્ચદસવગ્ગપરિગ્ગહો**તિ પઞ્ચદસહિ વગ્ગેહિ પરિગ્ગહિતો. **સુત્તન્તાનં સહસ્સાનિ સત્ત સુત્તસતાનિ ચા**તિ પાઠે સુત્તન્તાનં સત્તસહસ્સાનિ સત્ત સુત્તસતાનિ ચાતિ યોજેતબ્બં. કત્થચિ પન ''સત્ત સુત્તસહસ્સાનિ, સત્ત સુત્તસતાનિ ચા''તિ પાઠો. **પુબ્બે નિદસ્સિતા**તિ સુત્તન્તપિટકનિદ્દેસે નિદસ્સિતા.

વેદન્તિ ઞાણં. **તુટ્ઠિ**ન્તિ પીતિં. **ધમ્મક્ખન્ધવસેના**તિ ધમ્મરાસિવસેન. દ્વાસીતિસહસ્સાનિ બુદ્ધતો ગણ્હિન્તિ સમ્બન્ધો. **દ્વે સહસ્સાનિ ભિક્ખુતો**તિ ધમ્મસેનાપતિઆદીનં ભિક્ખૂનં સન્તિકા તેહિયેવ દેસિતાનિ દ્વે સહસ્સાનિ ગણ્હિં. **મે**તિ મમ હદયે, ઇતિ આનન્દત્થેરો અત્તાનં નિદ્દિસતિ. **યે ધમ્મા** મમ હદયે **પવત્તિનો**, તે **ચતુરાસીતિસહસ્સાની**તિ યોજના. ઇદઞ્ચ ભગવતો ધરમાનકાલે ઉગ્ગહિતધમ્મક્ખન્ધવસેન વુત્તં, પરિનિબ્બુતે પન ભગવતિ આનન્દત્થેરેન દેસિતાનં સુભસુત્ત(દઈ॰ નિ॰ ૧.૪૪૪ આદયો) ગોપકમોગ્ગલ્લાનસુત્તાનં (મ॰ નિ॰ ૩.૭૯ આદયો), તતિયસઙ્ગીતિયં મોગ્ગલિપુત્તતિસ્સત્થેરેન કથિતકથાવત્થુપ્પકરણસ્સ ચ વસેન ધમ્મક્ખન્ધાનં ચતુરાસીતિસહસ્સતોપિ અધિકતા વેદિતબ્બા.

એકાનુસન્ધિકં સુત્તન્તિ સતિપટ્ઠાનાદિ (દી॰ નિ॰ ૨.૩૭૨ આદયો; મ॰ નિ॰ ૧.૧૦૫ આદયો). **અનેકાનુસન્ધિક**ન્તિ પરિનિબ્બાનસુત્તાદિ (દી॰ નિ॰ ૨.૧૩૪ આદયો). તઞ્હિ નાનાઠાનેસુ નાનાધમ્મદેસનાનં વસેન પવત્તં. તિકદુકભાજનં ધમ્મસઙ્ગણિયં નિક્ખેપકણ્ડ(ધ॰ સ॰ ૯૮૫ આદયો) અટ્ઠકથાકણ્ડવસેન (ધ॰ સ॰ ૧૩૮૪ આદયો) ગહેતબ્બં. **ચિત્તવારભાજન**ન્તિ ઇદં ચિત્તુપ્પાદકણ્ડવસેન (ધ॰ સ॰ ૧ આદયો) વુત્તં. **અત્થિ વત્થૂ**તિઆદીસુ **વત્થુ** નામ સુદિન્નકણ્ડાદિ (પારા॰ ૨૪ આદયો). **માતિકા**તિ સિક્ખાપદં. **અન્તરાપત્તી**તિ સિક્ખાપદન્તરેસુ અઞ્ઞસ્મિં વત્થુસ્મિં પઞ્ઞત્તા આપત્તિ. **તિકચ્છેદો**તિ તિકપાચિત્તિયાદિતિકપરિચ્છેદો . બુદ્ધવચનં સઙ્ગહિતન્તિ સમ્બન્ધો.

અસ્સાતિ બુદ્ધવચનસ્સ. સઙ્ગીતિપરિયોસાને સાધુકારં દદમાના વિયાતિ સમ્બન્ધો. અચ્છરં પહરિતું યુત્તાનિ **અચ્છરિયાનિ**, પુપ્ફવસ્સચેલુક્ખેપાદીનિ. યા ‘‘પઞ્ચસતા’’તિ ચ ‘‘થેરિકા’’તિ ચ પવુચ્ચતિ, અયં પઠમમહાસઙ્ગીતિ નામાતિ સમ્બન્ધો.

ઇતિ સમન્તપાસાદિકાય વિનયટ્ઠકથાય વિમતિવિનોદનિયં

પઠમમહાસઙ્ગીતિકથાવણ્ણનાનયો નિટ્ઠિતો.

દુતિયસઙ્ગીતિકથાવણ્ણના

એવં પઠમમહાસઙ્ગીતિં દસ્સેત્વા યદત્થં સા ઇધ દસ્સિતા, તં નિગમનવસેન દસ્સેન્તો **ઇમિસ્સા**તિઆદિમાહ. **તત્રાયં આચરિયપરમ્પરા**તિ તસ્મિં જમ્બુદીપે અયં આચરિયાનં પવેણી પટિપાટિ. **વિજિતાવિનો**તિ વિજિતસબ્બકિલેસપટિપક્ખત્તા વિજિતવન્તો. **જમ્બુસિરિવ્હયે**તિ જમ્બુસદિસો સિરિમન્તો અવ્હયો નામં યસ્સ દીપસ્સ, તસ્મિં જમ્બુદીપેતિ વુત્તં હોતિ. મહન્તેન હિ જમ્બુરુક્ખેન અભિલક્ખિતત્તા દીપોપિ ‘‘જમ્બૂ’’તિ વુચ્ચતિ. **અચ્છિજ્જમાનં** અવિનસ્સમાનં કત્વા. **વિનયવંસ**ન્તિઆદીહિ તીહિ વિનયપાળિયેવ કથિતા પરિયાયવચનત્તા તેસં. **પકતઞ્ઞુત**ન્તિ વેય્યત્તિયં, પટુભાવન્તિ વુત્તં હોતિ. **ધુરગ્ગાહો**તિ પધાનગ્ગાહી, સબ્બેસં પામોક્ખો હુત્વા ગણ્હીતિ વુત્તં હોતિ. ભિક્ખૂનં સમુદાયો સમૂહો **ભિક્ખુસમુદાયો**.

યદાતિ નિબ્બાયિંસૂતિ સમ્બન્ધો. **જોતયિત્વા ચ સબ્બધી**તિ તમેવ સદ્ધમ્મં સબ્બત્થ પકાસયિત્વા. **જુતિમન્તો**તિ પઞ્ઞાજુતિયા યુત્તા, તેજવન્તો વા, મહાનુભાવાતિ અત્થો. **નિબ્બાયિંસૂ**તિ અનુપાદિસેસાય નિબ્બાનધાતુયા નિબ્બાયિંસુ. **અનાલયા**તિ અસઙ્ગા.

અથાતિ પચ્છા, યદા પરિનિબ્બાયિંસુ, તતો પરન્તિ અત્થો. **કપ્પતિ સિઙ્ગીલોણકપ્પો**તિ એત્થ **કપ્પ**-સદ્દો વિકપ્પત્થો, તેન સિઙ્ગીલોણવિકપ્પોપિ કપ્પતિ. ઇદમ્પિ પક્ખન્તરં કપ્પતીતિ અત્થો, એવં સબ્બત્થ. તત્થ સિઙ્ગેન લોણં પરિહરિત્વા અલોણકપિણ્ડપાતેન સદ્ધિં ભુઞ્જિતું કપ્પતિ , સન્નિધિં ન કરોતીતિ અધિપ્પાયો. **કપ્પતિ દ્વઙ્ગુલકપ્પો**તિ દ્વઙ્ગુલં અતિક્કન્તાય છાયાય વિકાલે ભોજનં ભુઞ્જિતું કપ્પતીતિ અત્થો. **કપ્પતિ ગામન્તરકપ્પો**તિ ‘‘ગામન્તરં ગમિસ્સામી’’તિ પવારિતેન અનતિરિત્તભોજનં ભુઞ્જિતું કપ્પતીતિ અત્થો. **કપ્પતિ આવાસકપ્પો**તિ એકસીમાય નાનાસેનાસનેસુ વિસું વિસું ઉપોસથાદીનિ સઙ્ઘકમ્માનિ કાતું વટ્ટતીતિ અત્થો. **કપ્પતિ અનુમતિકપ્પો**તિ ‘‘અનાગતાનં આગતકાલે અનુમતિં ગહેસ્સામા’’તિ તેસુ અનાગતેસુયેવ વગ્ગેન સઙ્ઘેન કમ્મં કત્વા પચ્છા અનુમતિં ગહેતું કપ્પતિ, વગ્ગકમ્મં ન હોતીતિ અધિપ્પાયો. **કપ્પતિ આચિણ્ણકપ્પો**તિ આચરિયુપજ્ઝાયેહિ આચિણ્ણો કપ્પતીતિ અત્થો. સો પન એકચ્ચો કપ્પતિ ધમ્મિકો, એકચ્ચો ન કપ્પતિ અધમ્મિકોતિ વેદિતબ્બો. **કપ્પતિ અમથિતકપ્પો**તિ યં ખીરં ખીરભાવં વિજહિતં દધિભાવં અસમ્પત્તં, તં ભુત્તાવિના પવારિતેન અનતિરિત્તં ભુઞ્જિતું કપ્પતીતિ અત્થો. **કપ્પતિ જળોગિં પાતુ**ન્તિ એત્થ **જળોગી**તિ તરુણસુરા, યં મજ્જસમ્ભારં એકતો કતં મજ્જભાવમસમ્પત્તં, તં પાતું વટ્ટતીતિ અધિપ્પાયો. **જાતરૂપરજત**ન્તિ એત્થ સરસતો વિકારં અનાપજ્જિત્વા સબ્બદા જાતરૂપમેવ હોતીતિ જાતં રૂપં એતસ્સાતિ **જાતરૂપં**, સુવણ્ણં. ધવલસભાવતાય રાજતીતિ **રજતં**, રૂપિયં. **સુસુનાગપુત્તો**તિ સુસુનાગસ્સ પુત્તો. **કાકણ્ડકપુત્તો**તિ કાકણ્ડકસ્સ બ્રાહ્મણસ્સ પુત્તો. **વજ્જીસૂ**તિ જનપદનામત્તા બહુવચનં કતં.

તદહુપોસથેતિ એત્થ **તદહૂ**તિ તસ્મિં અહનિ. ઉપવસન્તિ એત્થાતિ **ઉપોસથો**, ઉપવસન્તીતિ ચ સીલસમાદાનેન વા અનસનાદિના વા ઉપેતા હુત્વા વસન્તીતિ અત્થો. **કંસપાતિ**ન્તિ સુવણ્ણપાતિં. **માસકરૂપ**ન્તિ માસકો એવ. **સબ્બં તાવ વત્તબ્બ**ન્તિ ઇમિના **સત્તસતિકક્ખન્ધકે** (ચૂળવ॰ ૪૪૬ આદયો) આગતા સબ્બાપિ પાળિ ઇધ આનેત્વા વત્તબ્બાતિ દસ્સેતિ. સઙ્ગાયિતસદિસમેવ સઙ્ગાયિંસૂતિ સમ્બન્ધો.

સા પનાયં સઙ્ગીતીતિ સમ્બન્ધો. **તેસૂ**તિ તેસુ સઙ્ગીતિકારકેસુ થેરેસુ. વિસ્સુતા એતે સદ્ધિવિહારિકા ઞેય્યાતિ સમ્બન્ધો. **સાણસમ્ભૂતો**તિ સાણદેસવાસી સમ્ભૂતત્થેરો. દુતિયો સઙ્ગહોતિ સમ્બન્ધિતબ્બં. **પન્નભારા**તિ પતિતક્ખન્ધભારા.

અબ્બુદન્તિ ઉપદ્દવં વદન્તિ. ‘‘ભગવતો વચનં થેનેત્વા અત્તનો વચનસ્સ દીપનતો અબ્બુદન્તિ ચોરકમ્મ’’ન્તિ એકે. **ઇદ**ન્તિ વક્ખમાનનિદસ્સનં. સન્દિસ્સમાના મુખા **સમ્મુખા. ભાવિતમગ્ગ**ન્તિ ઉપ્પાદિતજ્ઝાનં. **સાધુ સપ્પુરિસા**તિ એત્થ **સાધૂ**તિ આયાચનત્થે નિપાતો, તં યાચામીતિ અત્થો. **હટ્ઠપહટ્ઠો**તિ પુનપ્પુનં સન્તુટ્ઠો. **ઉદગ્ગુદગ્ગો**તિ સરીરવિકારુપ્પાદનપીતિવસેન ઉદગ્ગુદગ્ગો, પીતિમા હિ પુગ્ગલો કાયચિત્તાનં ઉગ્ગતત્તા ‘‘ઉદગ્ગુદગ્ગો’’તિ વુચ્ચતિ.

તેન ખો પન સમયેનાતિ યસ્મિં સમયે દુતિયં સઙ્ગીતિં અકરિંસુ, તસ્મિં સમયેતિ અત્થો. **તં અધિકરણં ન સમ્પાપુણિંસૂ**તિ તં વજ્જિપુત્તકેહિ ઉપ્પાદિતં અધિકરણં વિનિચ્છિનિતું ન સમ્પાપુણિંસુ નાગમિંસુ. નો અહુવત્થાતિ સમ્બન્ધો. યાવતાયુકં ઠત્વા પરિનિબ્બુતાતિ સમ્બન્ધો. કિં પન કત્વા થેરા પરિનિબ્બુતાતિ? આહ **દુતિયં સઙ્ગહં કત્વા**તિઆદિ. **અનિચ્ચતાવસ**ન્તિ અનિચ્ચતાધીનતં. **જમ્મિ**ન્તિ લામકં. **દુરભિસમ્ભવં** અનભિભવનીયં અતિક્કમિતું અસક્કુણેય્યં અનિચ્ચતં એવં ઞત્વાતિ સમ્બન્ધો.

દુતિયસઙ્ગીતિકથાવણ્ણનાનયો નિટ્ઠિતો.

તતિયસઙ્ગીતિકથાવણ્ણના

સત્ત વસ્સાનીતિ અચ્ચન્તસંયોગે ઉપયોગવચનં. **અતિચ્છથા**તિ અતિક્કમિત્વા ઇચ્છથ, ઇતો અઞ્ઞત્થ ગન્ત્વા ભિક્ખં પરિયેસથાતિ અત્થો. **ભત્તવિસ્સગ્ગકરણત્થાયા**તિ ભત્તસ્સ અજ્ઝોહરણકિચ્ચત્થાય, ભુઞ્જનત્થાયાતિ અત્થો. ‘‘સોળસવસ્સો’’તિ ઉદ્દેસો કથનં અસ્સ અત્થીતિ **સોળસવસ્સુદ્દેસિકો**, ‘‘સોળસવસ્સિકો’’તિ અત્થો.

તીસુ વેદેસૂતિઆદીસુ ઇરુવેદયજુવેદસામવેદસઙ્ખાતેસુ તીસુ વેદેસુ. તયો એવ કિર વેદા અટ્ઠકાદીહિ ધમ્મિકેહિ ઇસીહિ લોકસ્સ સગ્ગમગ્ગવિભાવનત્થાય કતા. તેનેવ હિ તે તેહિ વુચ્ચન્તિ. આથબ્બણવેદો પન પચ્છા અધમ્મિકેહિ બ્રાહ્મણેહિ પાણવધાદિઅત્થાય કતો. પુરિમેસુ ચ તીસુ વેદેસુ તેહેવ ધમ્મિકસાખાયો અપનેત્વા યાગવધાદિદીપિકા અધમ્મિકસાખા પક્ખિત્તાતિ વેદિતબ્બા. **નિઘણ્ડૂ**તિ રુક્ખાદીનં વેવચનપ્પકાસકં પરિયાયનામાનુરૂપં સત્થં. તઞ્હિ લોકે ‘‘નિઘણ્ડૂ’’તિ વુચ્ચતિ. **કેટુભ**ન્તિ કિટતિ ગમેતિ કિરિયાદિવિભાગન્તિ કેટુભં, કિરિયાકપ્પવિકપ્પો કવીનં ઉપકારસત્થં. એત્થ ચ **કિરિયાકપ્પવિકપ્પો**તિ વચીભેદાદિલક્ખણા કિરિયા કપ્પીયતિ વિકપ્પીયતિ એતેનાતિ કિરિયાકપ્પો, સો પન વણ્ણપદબન્ધપદત્થાદિવિભાગતો બહુવિકપ્પોતિ ‘‘કિરિયાકપ્પવિકપ્પો’’તિ વુચ્ચતિ. ઇદઞ્ચ મૂલકિરિયાકપ્પગન્થં સન્ધાય વુત્તં. સહ નિઘણ્ડુના કેટુભેન ચ **સનિઘણ્ડુકેટુભા**, તયો વેદા, તેસુ સનિઘણ્ડુકેટુભેસુ. ઠાનકરણાદિવિભાગતો ચ નિબ્બચનવિભાગતો ચ અક્ખરા

પભેદીયન્તિ એતેનાતિ **અક્ખરપ્પભેદો**, સિક્ખા ચ નિરુત્તિ ચ. સહ અક્ખરપ્પભેદેનાતિ **સાક્ખરપ્પભેદા**, તેસુ સાક્ખરપ્પભેદેસુ. આથબ્બણવેદં ચતુત્થં કત્વા ''ઇતિહ આસ ઇતિહ આસા''તિ ઈદિસવચનપટિસંયુત્તો પોરાણકથાસઙ્ખાતો ઇતિહાસો પઞ્ચમો એતેસન્તિ **ઇતિહાસપઞ્ચમા**, તયો વેદા, તેસુ ઇતિહાસપઞ્ચમેસુ.

યસ્સ ચિત્તન્તિઆદિ પઞ્હદ્વયં ખીણાસવાનં ચુતિચિત્તસ્સ ઉપ્પાદક્ખણં સન્ધાય વુત્તં. તત્થ પઠમપઞ્હે **ઉપ્પજ્જતી**તિ ઉપ્પાદક્ખણસમઙ્ગિતાય ઉપ્પજ્જતિ. **ન નિરુજ્ઝતી**તિ નિરોધક્ખણં અપ્પત્તતાય ન નિરુજ્ઝતિ. **તસ્સ ચિત્ત**ન્તિ તસ્સ પુગ્ગલસ્સ તં ચિત્તં કિં નિરુજ્ઝિસ્સતિ આયતિઞ્ચ નુપ્પજ્જિસ્સતીતિ પુચ્છા, તસ્સા ચ વિભજ્જબ્યાકરણીયતાય એવમેત્થ વિસ્સજ્જનં વેદિતબ્બં. અરહતો પચ્છિમચિત્તસ્સ ઉપ્પાદક્ખણે તસ્સ ચિત્તં ઉપ્પજ્જતિ, ન નિરુજ્ઝતિ, આયતિઞ્ચ નુપ્પજ્જિસ્સતિ, અવસ્સમેવ નિરોધક્ખણં પત્વા નિરુજ્ઝિસ્સતિ, તતો અપ્પટિસન્ધિકત્તા અઞ્ઞં નુપ્પજ્જિસ્સતિ. ઠપેત્વા પન પચ્છિમચિત્તસમઙ્ગિં ખીણાસવં ઇતરેસં ઉપ્પાદક્ખણસમઙ્ગિચિત્તં ઉપ્પાદક્ખણસમઙ્ગિતાય ઉપ્પજ્જતિ ભઙ્ગં અપ્પત્તતાય ન નિરુજ્ઝતિ, ભઙ્ગં પન પત્વા નિરુજ્ઝિસ્સતેવ, અઞ્ઞં પન તસ્મિં વા અઞ્ઞસ્મિં વા અત્તભાવે ઉપ્પજ્જિસ્સતિ ચેવ નિરુજ્ઝિસ્સતિ ચાતિ. **યસ્સ વા પના**તિઆદિ દુતિયપઞ્હે પન **નિરુજ્ઝિસ્સતિ નુપ્પજ્જિસ્સતી**તિ યસ્સ ચિત્તં ઉપ્પાદક્ખણસમઙ્ગિતાય ભઙ્ગક્ખણં પત્વા નિરુજ્ઝિસ્સતિ અપ્પટિસન્ધિકતાય નુપ્પજ્જિસ્સતિ, તસ્સ ખીણાસવસ્સ તં ચિત્તં કિં ઉપ્પજ્જતિ ન નિરુજ્ઝતીતિ પુચ્છા, તસ્સા એકંસબ્યાકરણીયતાય ''આમન્તા''તિ વિસ્સજ્જનં વેદિતબ્બં. **ઉદ્ધં વા અધો વા હરિતું અસક્કોન્તો**તિ ઉપરિમપદે વા હેટ્ઠિમપદં હેટ્ઠિમપદે વા ઉપરિમપદં અત્થતો સમન્નાહરિતું ઘટેતું પુબ્બેનાપરં યોજેત્વા અત્થં પરિચ્છિન્દિતું અસક્કોન્તોતિ અત્થો.

સોતાપન્નાનં સીલેસુ પરિપૂરકારિતાય સમાદિન્નસીલતો નત્થિ પરિહાનીતિ આહ ''અભબ્બો દાનિ સાસનતો નિવત્તિતુ''ન્તિ. **વડ્ઢેત્વા**તિ ઉપરિમગ્ગત્થાય કમ્મટ્ઠાનં વડ્ઢેત્વા. દન્તે પુનન્તિ વિસોધેન્તિ એતેનાતિ **દન્તપોનં** વુચ્ચતિ દન્તકટ્ઠં. અભિનવાનં આગન્તુકાનં લજ્જીસભાવં ખન્તિમેત્તાદિગુણસમઙ્ગિતઞ્ચ કતિપાહં સુટ્ઠુ વીમંસિત્વાવ હત્થકમ્માદિસમ્પટિચ્છનં સઙ્ગહકરણઞ્ચ યુત્તન્તિ સામણેરસ્સ ચેવ અઞ્ઞેસઞ્ચ ભિક્ખૂનં દિટ્ઠાનુગતિં આપજ્જન્તાનં ઞાપનત્થં થેરો તસ્સ ભબ્બરૂપતં અભિઞ્ઞાય ઞત્વાપિ પુન સમ્મજ્જનાદિં અકાસિ. ''તસ્સ ચિત્તદમનત્થ''ન્તિપિ વદન્તિ. **બુદ્ધવચનં પટ્ઠપેસી**તિ બુદ્ધવચનં ઉગ્ગણ્હાપેતું આરભિ. સકલવિનયાચારપટિપત્તિ ઉપસમ્પન્નાનમેવ વિહિતાતિ તપ્પરિયાપુણનમપિ તેસઞ્ઞેવ અનુરૂપન્તિ આહ ''ઠપેત્વા વિનયપિટક''ન્તિ. તસ્સ ચિત્તે ઠપિતમ્પિ બુદ્ધવચનં સઞ્ઞાપનત્થાય નિચ્ચાતિતભાવં દસ્સેતું ''હત્થે પતિટ્ઠાપેત્વા''તિ વુત્તં.

એકરજ્જાભિસેકન્તિ સકલજમ્બુદીપે એકાધિપચ્ચવસેન કરિયમાનં અભિસેકં. **રાજિદ્ધિયો**તિ રાજાનુભાવાનુગતપ્પભાવા. **યતો**તિ યતો સોળસઘટતો. દેવતા એવ દિવસે દિવસે આહરન્તીતિ સમ્બન્ધો. **દેવસિક**ન્તિ દિવસે દિવસે. **અગદામલક**ન્તિ અપ્પકેનેવ સરીરસોધનાદિસમત્થં સબ્બદોસહરં ઓસધામલકં. **છદ્દન્તદહતો**તિ છદ્દન્તદહસમીપે ઠિતદેવવિમાનતો, કપ્પરુક્ખતો વા, તત્થ તાદિસા કપ્પરુક્ખવિસેસા સન્તિ, તતો વા આહરન્તીતિ અત્થો. **અસુત્તમયિક**ન્તિ સુત્તેહિ અબદ્ધં દિબ્બસુમનપુપ્ફેહેવ કતં સુમનપુપ્ફપટં. **ઉટ્ઠિતસ્સ સાલિનો**તિ સયંજાતસાલિનો, સમુદાયાપેક્ખઞ્ચેત્થ એકવચનં, સાલીનન્તિ અત્થો. **નવ વાહસહસ્સાની**તિ એત્થ ચતસ્સો મુટ્ઠિયો એકો કુડુવો, ચત્તારો કુડુવા એકો પત્થો, ચત્તારો પત્થા એકો આળ્હકો, ચત્તારો આળ્હકા એકં દોણં, ચત્તારિ દોણાનિ એકા માનિકા , ચતસ્સો માનિકા એકા ખારી, વીસતિ ખારિકા એકો વાહો, તદેવ ''એકં સકટ''ન્તિ **સુત્તનિપાતટ્ઠકથાદીસુ** (સુ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૨.કોકાલિકસુત્તવણ્ણના) વુત્તં. **નિત્થુસકણે કરોન્તી**તિ થુસકુણ્ડકરહિતે કરોન્તિ. તેન નિમ્મિતં બુદ્ધરૂપં પસ્સન્તોતિ સમ્બન્ધો. પુઞ્ઞપ્પભાવનિબ્બત્તગ્ગહણં નાગરાજનિમ્મિતાનં

પુઞ્ઞપ્પભાવનિબ્બત્તેહિ સદિસતાય કતં. **વિમલકેતુમાલા**તિ એત્થ **કેતુમાલા** નામ સીસતો નિક્ખમિત્વા ઉપરિમુદ્ધનિ પુઞ્જો હુત્વા દિસ્સમાનરસ્મિરાસીતિ વદન્તિ.

બાહિરકપાસણ્ડન્તિ બાહિરકપ્પવેદિતં સમયવાદં. **પરિગ્ગણ્હી**તિ વીમંસમાનો પરિગ્ગહેસિ. **ભદ્દપીઠકેસૂ**તિ વેત્તમયપીઠેસુ. **સારો**તિ ગુણસારો. **સીહપઞ્જરે**તિ મહાવાતપાનસમીપે. કિલેસવિપ્ફન્દરહિતચિત્તતાય **દન્તં**. નિચ્ચં પચ્ચુપટ્ઠિતસતારક્ખતાય **ગુત્તં**. **ખુરગ્ગેયેવા**તિ કેસોરોપનાવસાને. અતિવિય સોભતીતિ સમ્બન્ધો. **વાણિજકો અહોસી**તિ મધુવાણિજકો અહોસિ.

પુબ્બે વ સન્નિવાસેનાતિ પુબ્બે વા પુબ્બજાતિયં વા સહવાસેનાતિ અત્થો. **પચ્ચુપ્પન્નહિતેન વા**તિ વત્તમાનભવે હિતચરણેન વા. **એવં** ઇમેહિ દ્વીહિ કારણેહિ **તં** સિનેહસઙ્ખાતં **પેમં જાયતે**. કિં વિયાતિ? આહ ''ઉપ્પલં વ યથોદકે''તિ. **ઉપ્પલં વા**તિ રસ્સકતો **વા**-સદ્દો અવુત્તસમ્પિણ્ડનત્થો. **યથા**-સદ્દો ઉપમાયં. ઇદં વુત્તં હોતિ – યથા ઉપ્પલઞ્ચ સેસઞ્ચ પદુમાદિ ઉદકે જાયમાનં દ્વે કારણાનિ નિસ્સાય જાયતિ ઉદકઞ્ચેવ કલલઞ્ચ, એવં પેમમ્પીતિ (જા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૨.૧૭૪).

ધુવભત્તાનીતિ નિચ્ચભત્તાનિ. **વજ્જાવજ્જ**ન્તિ ખુદ્દકં મહન્તઞ્ચ વજ્જં. **મોગ્ગલિપુત્તતિસ્સત્થેરસ્સ ભારમકાસી**તિ થેરસ્સ મહાનુભાવતં, તદા સાસનકિચ્ચસ્સ નાયકભાવેન સઙ્ઘપરિણાયકતઞ્ચ રઞ્ઞો ઞાપેતું સઙ્ઘો તસ્સ ભારમકાસીતિ વેદિતબ્બં, ન અઞ્ઞેસં અજાનનતાય. **સાસનસ્સ દાયાદો**તિ સાસનસ્સ અબ્ભન્તરો ઞાતકો હોમિ ન હોમીતિ અત્થો. યે સાસને પબ્બજિતું પુત્તધીતરો પરિચ્ચજન્તિ, તે બુદ્ધસાસને સાલોહિતઞાતકા નામ હોન્તિ, સકલસાસનધારણે સમત્થાનં અત્તનો ઓરસપુત્તાનં પરિચ્ચત્તત્તા ન પચ્ચયમત્તદાયકાતિ ઇમમત્થં સન્ધાય થેરો ''ન ખો, મહારાજ, એત્તાવતા સાસનસ્સ દાયાદો હોતી''તિ આહ. **કથઞ્ચરહી**તિ એત્થ **ચરહી**તિ નિપાતો અક્ખન્તિં દીપેતિ. **તિસ્સકુમારસ્સા**તિ રઞ્ઞો એકમાતુકસ્સ કનિટ્ઠસ્સ. **સક્ખસી**તિ સક્ખિસ્સસિ. **સિક્ખાય પતિટ્ઠાપેસુ**ન્તિ પાણાતિપાતા વેરમણિઆદીસુ વિકાલભોજના વેરમણિપરિયોસાનાસુ છસુ સિક્ખાસુ પાણાતિપાતા વેરમણિં દ્વે વસ્સાનિ અવીતિક્કમ્મ સમાદાનં સમાદિયામીતિઆદિના (પાચિ॰ ૧૦૭૯) સમાદાનવસેન સિક્ખાસમ્મુતિદાનાનન્તરં સિક્ખાય પતિટ્ઠાપેસું. છ વસ્સાનિ અભિસેકસ્સ અસ્સાતિ **છવસ્સાભિસેકો**.

સબ્બં થેરવાદન્તિ દ્વે સઙ્ગીતિયો આરુળ્હા પાળિ. સા હિ મહાસઙ્ઘિકાદિભિન્નલદ્ધિકાહિ વિવેચેતું ''થેરવાદો''તિ વુત્તા. અયઞ્હિ વિભજ્જવાદો મહાકસ્સપત્થેરાદીહિ અસઙ્કરતો રક્ખિતો આનીતો ચાતિ ''થેરવાદો''તિ વુચ્ચતિ, ''સથેરવાદ''ન્તિપિ લિખન્તિ. તત્થ ''અટ્ઠકથાસુ આગતથેરવાદસહિતં સાટ્ઠકથં તિપિટકસઙ્ગહિતં બુદ્ધવચન''ન્તિ આનેત્વા યોજેતબ્બં. **તેજોધાતું સમાપજ્જિત્વા**તિ તેજોકસિણારમ્મણં ઝાનં સમાપજ્જિત્વા.

સભાયન્તિ નગરમજ્ઝે વિનિચ્છયસાલાયં. **દિટ્ઠિગતાની**તિ દિટ્ઠિયોવ. **ન ખો પનેતં સક્કા ઇમેસં મજ્ઝે વસન્તેન વૂપસમેતુ**ન્તિ તેસઞ્હિ મજ્ઝે વસન્તો તેસુયેવ અન્તોગધત્તા આદેય્યવચનો ન હોતિ, તસ્મા એવં ચિન્તેસિ. **અહોગઙ્ગપબ્બત**ન્તિ એવંનામકં પબ્બતં. ''અધોગઙ્ગાપબ્બત''ન્તિપિ લિખન્તિ, તં ન સુન્દરં. **પઞ્ચાતપેન તપ્પેન્તી**તિ ચતૂસુ ઠાનેસુ અગ્ગિં જાલેત્વા મજ્ઝે ઠત્વા સૂરિયમણ્ડલં ઉલ્લોકેન્તા સૂરિયાતપેન તપ્પેન્તિ. **આદિચ્ચં અનુપરિવત્તન્તી**તિ ઉદયકાલતો પભુતિ સૂરિયં ઓલોકયમાના યાવ અત્થઙ્ગમના સૂરિયાભિમુખાવ પરિવત્તન્તિ. **વોભિન્દિસ્સામાતિ પગ્ગણ્હિંસૂ**તિ વિનાસેસ્સામાતિ ઉસ્સાહમકંસુ.

વિસ્સટ્ઠોતિ મરણસઙ્કારહિતો, નિબ્ભયોતિ અત્થો. **મિગવં નિક્ખમિત્વા**તિ અરઞ્ઞે વિચરિત્વા મિગમારણકીળા મિગવં, તં ઉદ્દિસ્સ નિક્ખમિત્વા મિગવધત્થં નિક્ખમિત્વાતિ અત્થો. અહિનાગાદિતો વિસેસનત્થં ''હત્થિનાગેના''તિ વુત્તં. **તસ્સ પસ્સન્તસ્સેવા**તિ અનાદરે સામિવચનં, તસ્મિં પસ્સન્તેયેવાતિ અત્થો. **આકાસે ઉપ્પતિત્વા**તિ એત્થ અયં વિકુબ્બનિદ્ધિ ન હોતીતિ ગિહિસ્સાપિ ઇમં ઇદ્ધિં દસ્સેસિ અધિટ્ઠાનિદ્ધિયા અપ્પટિક્ખિત્તત્તા. પકતિવણ્ણઞ્હિ વિજહિત્વા નાગવણ્ણાદિદસ્સનં વિકુબ્બનિદ્ધિ. **છણવેસ**ન્તિ ઉસ્સવવેસં. **પધાનઘર**ન્તિ ભાવનાનુયોગવસેન વીરિયારમ્ભસ્સ અનુરૂપં વિવિત્તસેનાસનં. **સોપી**તિ રઞ્ઞો ભાગિનેય્યં સન્ધાય વુત્તં.

કુસલાધિપ્પાયોતિ મનાપજ્ઝાસયો. **દ્વેળ્હકજાતો**તિ સંસયમાપન્નો. **એકેકં ભિક્ખુસહસ્સપરિવાર**ન્તિ એત્થ ''ગણ્હિત્વા આગચ્છથા''તિ આણાકારેન વુત્તેપિ થેરા ભિક્ખૂ સાસનહિતત્તા ગતા. કપ્પિયસાસનઞ્હેતં, ન ગિહીનં ગિહિકમ્મપટિસંયુત્તં. **થેરો નાગચ્છી**તિ કિઞ્ચાપિ ''રાજા પક્કોસતી''તિ વુત્તેપિ ધમ્મકમ્મત્થાય આગન્તું વટ્ટતિ, દ્વિક્ખત્તું પન પેસિતેપિ ''અનનુરૂપા યાચના''તિ નાગતો, ''મહાનુભાવો થેરો યથાનુસિટ્ઠં પટિપત્તિકો પમાણભૂતો''તિ રઞ્ઞો ચેવ ઉભયપક્ખિકાનઞ્ચ અત્તનિ બહુમાનુપ્પાદનવસેન ઉદ્ધં કત્તબ્બકમ્મસિદ્ધિં આકઙ્ખન્તો અસારુપ્પવચનલેસેન નાગચ્છિ. એકતો સઙ્ઘટિતા નાવા **નાવાસઙ્ઘાટં**. સાસનપચ્ચત્થિકાનં બહુભાવતો આહ ''આરક્ખં સંવિધાયા''તિ. **ય**ન્તિ યસ્મા. **અબ્બાહિંસૂ**તિ આકડ્ઢિંસુ. **બાહિરતો**તિ ઉય્યાનસ્સ બાહિરતો. પસ્સન્તાનં અતિદુક્કરભાવેન ઉપટ્ઠાનં સન્ધાય ''પદેસપથવીકમ્પનં દુક્કર''ન્તિ આહ. અધિટ્ઠાને પનેત્થ વિસું દુક્કરતા નામ નત્થિ.

દીપકતિત્તિરોતિ સાકુણિકેહિ સમજાતિકાનં ગહણત્થાય પોસેત્વા સિક્ખેત્વા પાસટ્ઠાને ઠપનકતિત્તિરો. **ન પટિચ્ચ કમ્મં ફુસતી**તિ ગાથાય યદિ તવ પાપકિરિયાય **મનો નપ્પદુસ્સતિ**, લુદ્દેન તં નિસ્સાય કતમ્પિ પાપકમ્મં તં **ન ફુસતિ**. પાપકિરિયાય હિ **અપ્પોસ્સુક્કસ્સ** નિરાલયસ્સ **ભદ્રસ્સ** સતો તવ તં **પાપં ન ઉપલિમ્પતિ**, તવ ચિત્તં ન અલ્લીયતીતિ અત્થો.

કિં વદતિ સીલેનાતિ **કિંવાદી**. અથ વા કો કતમો વાદો કિંવાદો, સો એતસ્સ અત્થીતિ **કિંવાદી**. અત્તાનઞ્ચ લોકઞ્ચ સસ્સતોતિ વાદો એતેસન્તિ **સસ્સતવાદિનો**. સત્તેસુ સઙ્ખારેસુ વા એકચ્ચં સસ્સતન્તિ પવત્તો વાદો એકચ્ચસસ્સતો, તસ્મિં નિયુત્તા **એકચ્ચસસ્સતિકા**. ''અન્તો, અનન્તો, અન્તાનન્તો, નેવન્તો નાનન્તો''તિ એવં અન્તાનન્તં આરબ્ભ પવત્તા ચત્તારો વાદા અન્તાનન્તા, તેસુ નિયુત્તા **અન્તાનન્તિકા**. ન મરતિ ન ઉપચ્છિજ્જતીતિ અમરા, એવન્તિપિ મે નો, તથાતિપિ મે નોતિઆદિના (દી॰ નિ॰ ૧.૬૨) પવત્તા દિટ્ઠિ ચેવ વાચા ચ, તસ્સા વિક્ખેપો એતેસન્તિ **અમરાવિક્ખેપિકા**. અથ વા અમરા નામ મચ્છજાતિ દુગ્ગહા હોતિ, તસ્સા અમરાય વિય વિક્ખેપો એતેસન્તિ **અમરાવિક્ખેપિકા**. અધિચ્ચ યદિચ્છકં યં કિઞ્ચિ કારણં અનપેક્ખિત્વા સમુપ્પન્નો અત્તા ચ લોકો ચાતિ વાદે નિયુત્તા **અધિચ્ચસમુપ્પન્નિકા**. સઞ્ઞી અત્તાતિ વાદો યેસન્તે **સઞ્ઞીવાદા**. એવં **અસઞ્ઞીવાદા નેવસઞ્ઞીનાસઞ્ઞીવાદા**તિ એત્થાપિ. ''કાયસ્સ ભેદા સત્તો ઉચ્છિજ્જતી''તિ (દી॰ નિ॰ ૧.૮૫-૮૬) એવં ઉચ્છેદં વદન્તીતિ **ઉચ્છેદવાદા**. **દિટ્ઠધમ્મો**તિ પચ્ચક્ખો યથાસકં અત્તભાવો, તસ્મિંયેવ યથાકામં પઞ્ચકામગુણપરિભોગેન નિબ્બાનં દુક્ખૂપસમં વદન્તીતિ **દિટ્ઠધમ્મનિબ્બાનવાદા**. વિભજિત્વા વાદો એતસ્સાતિ **વિભજ્જવાદી**, ભગવા. સબ્બં એકરૂપેન અવત્વા યથાધમ્મં વિભજિત્વા નિજ્જટં નિગુમ્બં કત્વા યથા દિટ્ઠિસન્દેહાદયો વિગચ્છન્તિ, સમ્મુતિપરમત્થા ચ ધમ્મા અસઙ્કરા પટિભન્તિ, એવં એકન્તવિભજનસીલોતિ વુત્તં હોતિ. **પરપ્પવાદં મદ્દમાનો**તિ તસ્મિં કાલે ઉપ્પન્નં, આયતિં ઉપ્પજ્જનકઞ્ચ સબ્બં પરવાદં કથાવત્થુમાતિકાવિવરણમુખેન નિમ્મદ્દનં કરોન્તોતિ અત્થો.

તતિયસઙ્ગીતિકથાવણ્ણનાનયો નિટ્ઠિતો.

આચરિયપરમ્પરકથાવણ્ણના

કેનાભતન્તિ ઇમં પઞ્હં વિસ્સજ્જેન્તેન જમ્બુદીપે તાવ યાવ તતિયસઙ્ગીતિ, તાવ દસ્સેત્વા ઇદાનિ સીહળદીપે આચરિયપરમ્પરં દસ્સેતું **તતિયસઙ્ગહતો પન ઉદ્ધ**ન્તિઆદિ આરદ્ધં. **ઇમં દીપ**ન્તિ તમ્બપણ્ણિદીપં. તસ્મિં દીપે નિસીદિત્વા આચરિયેન અટ્ઠકથાય કતત્તા ''ઇમં દીપ''ન્તિ વુત્તં. **કઞ્ચિ કાલ**ન્તિ અચ્ચન્તસંયોગે ઉપયોગવચનં, કિસ્મિઞ્ચિ કાલેતિ અત્થો. **પોરાણા**તિ સીહળદીપે સીહળટ્ઠકથાકારકા. **ભદ્દનામો**તિ ભદ્દસાલત્થેરો. આગું પાપં ન કરોન્તીતિ **નાગા**. વિનયપિટકં વાચયિંસૂતિ સમ્બન્ધો. **તમ્બપણ્ણિયા**તિ ભુમ્મવચનં. **નિકાયે પઞ્ચા**તિ વિનયાભિધમ્માનં વિસું ગહિતત્તા તબ્બિનિમુત્તા પઞ્ચ નિકાયા ગહેતબ્બા. **પકરણે**તિ અભિધમ્મપકરણે **વાચેસુ**ન્તિ યોજના. તીણિ પિટકાનિ સ્વાગતાનિ અસ્સાતિ ''તેપિટકો''તિ વત્તબ્બે ''તિપેટકો''તિ છન્દાનુરક્ખણત્થં વુત્તં. **તારકરાજા**તિ ચન્દિમા. **પુપ્ફનામો**તિ એત્થ મહાપદુમત્થેરો સુમનત્થેરો ચ ઞાતબ્બોતિ દ્વિક્ખત્તું ''પુપ્ફનામો''તિ વુત્તં.

વનવાસિન્તિ વનવાસીરટ્ઠં. **કરકવસ્સ**ન્તિ હિમપાતનકવસ્સં, કરકધારાસદિસં વા વસ્સં. **હરાપેત્વા**તિ ઉદકોઘેન હરાપેત્વા. **છિન્નભિન્નપટધરો**તિ સત્થકેન છિન્નં રઙ્ગેન ભિન્નં પટં ધારણકો. **ભણ્ડૂ**તિ મુણ્ડકો. **મક્ખં અસહમાનો**તિ થેરસ્સ આનુભાવં પટિચ્ચ અત્તનો ઉપ્પન્નં પરેસં ગુણમક્ખનલક્ખણં મક્ખં તથા પવત્તં કોધં અસહમાનો. **અસનિયો ફલન્તી**તિ ગજ્જન્તા પતન્તિ. મે મમ ભયભેરવં જનેતું પટિબલો ન અસ્સ ન ભવેય્યાતિ યોજના. **અઞ્ઞદત્થૂ**તિ એકંસેન. **કસ્મીરગન્ધારા**તિ કસ્મીરગન્ધારરટ્ઠવાસિનો. **ઇસિવાતપટિવાતા**તિ ભિક્ખૂનં ચીવરચલનકાયચલનેહિ સઞ્જનિતવાતેહિ પરિતો સમન્તતો બીજયમાના અહેસું. **ધમ્મચક્ખુ**ન્તિ હેટ્ઠામગ્ગત્તયે ઞાણં. **અનમતગ્ગિય**ન્તિ અનમતગ્ગસંયુત્તં (સં॰ નિ॰ ૨.૧૨૪ આદયો). **સમધિકાની**તિ સાધિકાનિ. **પઞ્ચ રટ્ઠાની**તિ પઞ્ચ ચિનરટ્ઠાનિ. **વેગસા**તિ વેગેન. **સમન્તતો રક્ખં ઠપેસી**તિ તેસં અપ્પવેસનત્થાય અધિટ્ઠાનવસેન રક્ખં ઠપેસિ. **અડ્ઢુડ્ઢાનિ સહસ્સાની**તિ અડ્ઢેન ચતુત્થાનિ અડ્ઢુડ્ઢાનિ, અતિરેકપઞ્ચસતાનિ તીણિ સહસ્સાનીતિ અત્થો. **દિયડ્ઢસહસ્સ**ન્તિ અડ્ઢેન દુતિયં દિયડ્ઢં, અતિરેકપઞ્ચસતિકં સહસ્સન્તિ અત્થો. **નિદ્ધમેત્વાના**તિ પલાપેત્વા.

રાજગહનગરપરિવત્તકેનાતિ રાજગહનગરં પરિવત્તેત્વા તતો બહિ તં પદક્ખિણં કત્વા ગતમગ્ગેન, ગમનેન વા. **આરોપેસી**તિ પટિપાદેસિ. **પળિના**તિ આકાસં પક્ખન્દિંસુ. **નગુત્તમે**તિ ચેતિયગિરિમાહ. **પુરતો**તિ પાચીનદિસાભાગે. **પુરસેટ્ઠસ્સા**તિ સેટ્ઠસ્સ અનુરાધપુરસ્સ. **સિલકૂટમ્હી**તિ એવંનામકે પબ્બતકૂટે. **સીહકુમારસ્સ પુત્તો**તિ એત્થ ''કલિઙ્ગરાજધીતુ કુચ્છિસ્મિં સીહસ્સ જાતો સીહકુમારો''તિ વદન્તિ. જેટ્ઠમાસસ્સ પુણ્ણમિયં જેટ્ઠનક્ખત્તં વા મૂલનક્ખત્તં વા હોતીતિ આહ ''જેટ્ઠમૂલનક્ખત્તં નામ હોતી''તિ. મિગાનં વાનતો હિંસનતો બાધનતો **મિગવં**, મિગવિજ્ઝનકીળા. **રોહિતમિગરૂપ**ન્તિ ગોકણ્ણમિગવેસં. **રથયટ્ઠિપ્પમાણા**તિ રથપતોદપ્પમાણા. **એકા લતાયટ્ઠિ નામા**તિ એકા રજતમયા કઞ્ચનલતાય પટિમણ્ડિતત્તા એવં લદ્ધનામા. પુપ્ફયટ્ઠિયં નીલાદીનિ પુપ્ફાનિ, સકુણયટ્ઠિયં નાનપ્પકારા મિગપક્ખિનો વિચિત્તકમ્મકતા વિય ખાયન્તીતિ દટ્ઠબ્બં. **રાજકકુધભણ્ડાની**તિ રાજારહઉત્તમભણ્ડાનિ. **સઙ્ખ**ન્તિ દક્ખિણાવટ્ટં અભિસેકસઙ્ખં. **વડ્ઢમાન**ન્તિ અલઙ્કારચુણ્ણં, ''નહાનચુણ્ણ''ન્તિ કેચિ. **વટંસક**ન્તિ કણ્ણપિળન્ધનં વટંસકન્તિ વુત્તં હોતિ. **નન્દિયાવટ્ટ**ન્તિ નન્દિયાવટ્ટપુપ્ફાકારેન મઙ્ગલત્થં સુવણ્ણેન કતં. **કઞ્ઞ**ન્તિ ખત્તિયકુમારિં. **હત્થપુઞ્છન**ન્તિ પીતવણ્ણં મહગ્ઘહત્થપુઞ્છનવત્થં. **અરુણવણ્ણમત્તિક**ન્તિ નાગભવનસમ્ભવં. **વત્થકોટિક**ન્તિ વત્થયુગમેવ. **નાગમાહટ**ન્તિ નાગેહિ આહટં. **અમતોસધ**ન્તિ એવંનામિકા ગુળિકજાતિ. અમતસદિસકિચ્ચત્તા એવં

વુચ્ચતિ. **ભૂમત્થરણસઙ્ખેપેના**તિ ભૂમત્થરણાકારેન. **ઉપ્પાતપાઠકા**તિ નિમિત્તપાઠકા. **અલં ગચ્છામા**તિ ''પુરસ્સ અચ્ચાસન્નત્તા સારુપ્પં ન હોતી''તિ પટિક્ખિપન્તો આહ. **અટ્ઠનવમાનં પાણસહસ્સાન**ન્તિ (અ॰ નિ॰ ૬.૫૩) પઞ્ચસતાધિકાનં અટ્ઠન્નં પાણસહસ્સાનં. **અપ્પમાદસુત્ત**ન્તિ અઙ્ગુત્તરનિકાયે મહાઅપ્પમાદસુત્તં, રાજોવાદસુત્તન્તિ વુત્તં હોતિ.

મહચ્ચાતિ મહતા. **ઉપસઙ્કમન્તો**તિ અતિવિય કિલન્તરૂપો હુત્વા ઉપસઙ્કમીતિ અત્થો. તુમ્હે જાનનત્થન્તિ સમ્બન્ધો. **પઞ્ચપણ્ણાસાયા**તિ એત્થ ''ચતુપઞ્ઞાસાયાતિ વત્તબ્બં. એવઞ્હિ સતિ ઉપરિ વુચ્ચમાનં દ્વાસટ્ઠિ અરહન્તોતિ વચનં સમેતી''તિ **સારત્થદીપનિયં** (સારત્થ॰ ટી॰ ૧.આચરિયપરમ્પરકથાવણ્ણના) વુત્તં. **દસભાતિકસમાકુલ**ન્તિ મુટસિવસ્સ પુત્તેહિ દેવાનંપિયતિસ્સાદીહિ દસહિ ભાતિકેહિ સમાકિણ્ણં. **ચિરદિટ્ઠો સમ્માસમ્બુદ્ધો**તિ ધાતુયો સન્ધાયાહ. **સબ્બતાળાવચરે**તિ સબ્બાનિ તુરિયભણ્ડાનિ, તંસહચરિતે વા વાદકે. **ઉપટ્ઠાપેત્વા**તિ ઉપહારકારાપનવસેન સન્નિપાતેત્વા. **વડ્ઢમાનકચ્છાયાયા**તિ પચ્છાભત્તં. **પોક્ખરવસ્સ**ન્તિ પોક્ખરપત્તે વિય અતેમિતુકામાનં ઉપરિ અતેમેત્વા પવત્તનકવસ્સં. **મહાવીરો**તિ સત્થુવોહારેન ધાતુ એવ વુત્તા. **પચ્છિમદિસાભિમુખોવ હુત્વા અપસક્કન્તો**તિ એત્થ પુરત્થાભિમુખો ઠિતોવ પિટ્ઠિતો અપસક્કનેન પચ્છિમદિસાય ગચ્છન્તો તાદિસોપસઙ્કમનં સન્ધાય ''પચ્છિમદિસાભિમુખો''તિ વુત્તો. ''મહેજવત્થુ નામ એવંનામકં દેવટ્ઠાન''ન્તિ વદન્તિ.

પજ્જરકેનાતિ અમનુસ્સસમુટ્ઠાપિતેન પજ્જરકરોગેન. **દેવો**તિ મેઘો. **અનુપ્પવેચ્છી**તિ વિમુઞ્ચિ. **વિવાદો હોતી**તિ એત્થ કિરિયાકાલમપેક્ખિત્વા વત્તમાનપ્પયોગો દટ્ઠબ્બો. એવં ઈદિસેસુ સબ્બત્થ. **તદેત**ન્તિ ઠાનં તિટ્ઠતીતિ સમ્બન્ધો. ''છન્નં વણ્ણાનં સમ્બન્ધભૂતાનં રંસિયો ચા''તિ અજ્ઝાહરિતબ્બં, ''છન્નં વણ્ણાનં ઉદકધારા ચા''તિ એવમ્પેત્થ સમ્બન્ધં વદન્તિ. પરિનિબ્બુતેપિ ભગવતિ તસ્સાનુભાવેન એવરૂપં પાટિહારિયં અહોસિ એવાતિ દસ્સેતું **એવં અચિન્તિયા**તિઆદિગાથમાહ. **રક્ખં કરોન્તો**તિ અત્તના ઉપાયેન પલાપિતાનં યક્ખાનં પુન અપ્પવિસનત્થાય પરિત્તાનં કરોન્તો. **આવિજ્જી**તિ પરિયાયિ.

રઞ્ઞો ભાતાતિ રઞ્ઞો કનિટ્ઠભાતા. **અનુળાદેવી** નામ રઞ્ઞો જેટ્ઠભાતુ જાયા. **સરસરંસિજાલવિસ્સજ્જનકેના**તિ સિનિદ્ધતાય રસવન્તં ઓજવન્તં રંસિજાલં વિસ્સજ્જેન્તેન. એકદિવસેન અગમાસીતિ સમ્બન્ધો. **અપ્પેસી**તિ લેખસાસનં પતિટ્ઠાપેસિ. **ઉદિક્ખતી**તિ અપેક્ખતિ પત્થેતિ. **ભારિય**ન્તિ ગરુકં, અનતિક્કમનીયન્તિ અત્થો. **મં પટિમાનેતી**તિ મં ઉદિક્ખતિ. **કમ્મારવણ્ણ**ન્તિ રઞ્ઞો પકતિસુવણ્ણકારવણ્ણં. **તિહત્થવિક્ખમ્ભ**ન્તિ તિહત્થવિત્થારં. **સકલજમ્બુદીપરજ્જેના**તિ એત્થ રઞ્ઞો ઇદન્તિ રજ્જં, સકલજમ્બુદીપતો ઉપ્પજ્જનકઆયો ચેવ આણાદયો ચ, તેન **પૂજેમી**તિ અત્થો, ન સકલપથવીપાસાદાદિવત્થુના તસ્સ સત્તાહં દેમીતિઆદિના કાલપરિચ્છેદં કત્વા દાતું અયુત્તત્તા. એવઞ્હિ દેન્તો તાવકાલિકં દેતિ નામ વત્થુપરિચ્ચાગલક્ખણત્તા દાનસ્સ, પથવાદિવત્થુપરિચ્ચાગેન ચ પુન ગહણસ્સ અયુત્તત્તા. નિયમિતકાલે પન આયાદયો પરિચ્ચત્તા એવાતિ તતો પરં અપરિચ્ચત્તત્તા ગહેતું વટ્ટતિ. તસ્મા વુત્તનયેનેત્થ ઇતો પરમ્પિ આયાદિદાનવસેનેવ રજ્જદાનં વેદિતબ્બં. **પુપ્ફુળકા હુત્વા**તિ કેતકીપારોહઙ્કુરા વિય ઉદકપુપ્ફુળકાકારા હુત્વા. **ગવક્ખજાલસદિસ**ન્તિ ભાવનપુંસકં, વાતપાનેસુ જાલાકારેન ઠપિતદારુપટસદિસન્તિ અત્થો, ગવક્ખેન ચ સુત્તાદિમયજાલેન ચ સદિસન્તિ વા અત્થો.

દેવદુન્દુભિયોતિ એત્થ દેવોતિ મેઘો, તસ્સ અચ્છસુક્ખતાય આકાસમિવ ખાયમાનસ્સ અનિમિત્તગજ્જિતં દેવદુન્દુભિ નામ, યં ''આકાસદુન્દુભી''તિપિ વદન્તિ. **ફલિંસૂ**તિ થનિંસુ. **પબ્બતાનં નચ્ચેહી**તિ પથવીકમ્પેન ઇતો

ચિતો ચ ભમન્તાનં પબ્બતાનં નચ્ચેહિ. વિમ્હયજાતા યક્ખા ‘‘હિ’’ન્તિસદ્દં નિચ્છારેન્તીતિ આહ ‘‘યક્ખાનં હિઙ્કારેહી’’તિ. **સકસકપટિભાનેહી**તિ અત્તનો અત્તનો સિપ્પકોસલ્લેહિ. **અભિસેકં દત્વા**તિ અનોતત્તદહોદકેન અભિસેકં દત્વા.

દેવતાકુલાનીતિ મહાબોધિં પરિવારેત્વા ઠિતનાગયક્ખાદિદેવતાકુલાનિ દત્વાતિ સમ્બન્ધો. ગોપકરાજકમ્મિનો તથા ‘‘તરચ્છા’’તિ વદન્તિ. **ઇમિના પરિવારેના**તિ સહત્થે કરણવચનં, ઇમિના પરિવારેન સહાતિ અત્થો. **તામલિત્તિ**ન્તિ એવંનામકં સમુદ્દતીરે પટ્ટનં. **ઇદમસ્સ તતિય**ન્તિ સુવણ્ણકટાહે પતિટ્ઠિતસાખાબોધિયા રજ્જસમ્પદાનં સન્ધાય વુત્તં. તતો પન પુબ્બે એકવારં રજ્જસમ્પદાનં અચ્છિન્નાય સાખાય મહાબોધિયા એવ કતં, તેન સદ્ધિં ચતુક્ખત્તું રાજા રજ્જેન પૂજેસિ. રજ્જેન પૂજિતદિવસેસુ કિર સકલદીપતો ઉપ્પન્નં આયં ગહેત્વા મહાબોધિમેવ પૂજેસિ.

પઠમપાટિપદદિવસેતિ સુક્કપક્ખપાટિપદદિવસે. તઞ્હિ કણ્હપક્ખપાટિપદદિવસં અપેક્ખિત્વા ‘‘પઠમપાટિપદદિવસ’’ન્તિ વુત્તં, ઇદઞ્ચ તસ્મિં તમ્બપણ્ણિદીપે વોહારં ગહેત્વા વુત્તં, ઇધ પન પુણ્ણમિતો પટ્ઠાય યાવ અપરા પુણ્ણમી, તાવ એકો માસોતિ વોહારો. તસ્મા ઇમિના વોહારેન ‘‘દુતિયપાટિપદદિવસે’’તિ વત્તબ્બં સિયા કણ્હપક્ખપાટિપદસ્સ ઇધ પઠમપાટિપદત્તા. **ગચ્છતિ વતરે**તિ એત્થ **અરે**તિ ખેદે. **સમન્તાયોજન**ન્તિ અચ્ચન્તસંયોગે ઉપયોગવચનં, યોજનપ્પમાણે પદેસે સબ્બત્થાતિ અત્થો. **સુપણ્ણરૂપેના**તિ મહાબોધિં બલક્કારેન ગહેત્વા નાગભવનં નેતુકામાનિ નાગરાજકુલાનિ ઇદ્ધિયા ગહિતેન ગરુળરૂપેન **સન્તાસેતિ. તં વિભૂતિં પસ્સિત્વા**તિ દેવતાદીહિ કરીયમાનં પૂજામહત્તં, મહાબોધિયા ચ આનુભાવમહત્તં દિસ્વા સયમ્પિ તથા પૂજેતુકામા થેરિં **યાચિત્વા**તિ યોજના. **સમુદ્દસાલવત્થુસ્મિ**ન્તિ યસ્મિં પદેસે ઠત્વા રાજા સમુદ્દે આગચ્છન્તં બોધિં થેરાનુભાવેન અદ્દસ, યત્થ ચ પચ્છા સમુદ્દસ્સ દિટ્ઠટ્ઠાનન્તિ પકાસેતું સમુદ્દસાલં નામ સાલં અકંસુ, તસ્મિં સમુદ્દસાલાય વત્થુભૂતે પદેસે. **થેરસ્સા**તિ મહામહિન્દત્થેરસ્સ. **પુપ્ફઅગ્ઘિયાની**તિ કૂટાગારસદિસાનિ પુપ્ફચેતિયાનિ. **આગતો વતરે**તિ એત્થ **અરે**તિ પમોદે. અટ્ઠહિ અમચ્ચકુલેહિ અટ્ઠહિ બ્રાહ્મણકુલેહિ ચાતિ **સોળસહિ જાતિસમ્પન્નકુલેહિ. રજ્જં વિચારેસી**તિ રજ્જં વિચારેતું વિસ્સજ્જેસિ. **રાજવત્થુદ્વારકોટ્ઠકટ્ઠાને**તિ રાજુય્યાનસ્સ દ્વારકોટ્ઠકટ્ઠાને. **અનુપુબ્બવિપસ્સન**ન્તિ ઉદયબ્બયાદિઅનુપુબ્બવિપસ્સનં. ‘‘સહ બોધિપતિટ્ઠાનેના’’તિ કરણવચનેન વત્તબ્બે વિભત્તિપરિણામેન ‘‘સહ બોધિપતિટ્ઠાના’’તિ નિસ્સક્કવચનં કતં. સતિ હિ સહસદ્દપ્પયોગે કરણવચનેનેવ ભવિતબ્બં. **દસ્સિંસૂ**તિ પઞ્ઞાયિંસુ. **મહાઆસનટ્ઠાને**તિ પુબ્બપસ્સે મહાસિલાસનેન પતિટ્ઠિતટ્ઠાને. **પૂજેત્વા વન્દી**તિ આગામિનં મહાચેતિયં વન્દિ. પુરિમે પન મહાવિહારટ્ઠાને પૂજામત્તસ્સેવ કતત્તા અનાગતે સટ્ઠસ્સપિ નવકતા અવન્દિતબ્બતા ચ પકાસિતાતિ વેદિતબ્બા. અનાગતે પન મેત્તેય્યાદિબુદ્ધા પચ્ચેકબુદ્ધા ચ બુદ્ધભાવક્ખણં ઉદ્દિસ્સ વન્દિતબ્બાવ સભાવેન વિસિટ્ઠપુગ્ગલત્તાતિ ગહેતબ્બં.

મહાઅરિટ્ઠોતિ પઞ્ચપઞ્ઞાસાય ભાતુકેહિ સદ્ધિં ચેતિયગિરિમ્હિ પબ્બજિતં સન્ધાય વુત્તં. **મેઘવણ્ણાભયઅમચ્ચસ્સ પરિવેણટ્ઠાને**તિ મેઘવણ્ણઅભયસ્સ રઞ્ઞો અમચ્ચેન કત્તબ્બસ્સ પરિવેણસ્સ વત્થુભૂતે ઠાને. મઙ્ગલનિમિત્તભાવેન આકાસે સમુપ્પન્નો મનોહરસદ્દો આકાસસ્સ રવો વિય હોતીતિ વુત્તં ‘‘આકાસં મહાવિરવં રવી’’તિ. ન હિ આકાસો નામ કોચિ ધમ્મો અત્થિ, યો સદ્દં સમુટ્ઠાપેય્ય, આકાસગતઉતુવિસેસસમુટ્ઠિતોવ સો સદ્દોતિ ગહેતબ્બો. **પઠમકત્તિકપવારણદિવસે…પે॰… વિનયપિટકં પકાસેસી**તિ ઇદં વિનયં વાચેતું આરદ્ધદિવસં સન્ધાય વુત્તં. **અનુસિટ્ઠિકરાન**ન્તિ અનુસાસનીકરાનં. **રાજિનો**તિ ઉપયોગત્થે સામિવચનં, દેવાનંપિયતિસ્સરાજાનન્તિ અત્થો. **અઞ્ઞેપી**તિ મહિન્દાદીહિ અટ્ઠસટ્ઠિમહાથેરેહિ અઞ્ઞેપિ, તેસં સરૂપં દસ્સેન્તો આહ **તેસં થેરાન**ન્તિઆદિ. તત્થ **તેસં**

થેરાનં અન્તેવાસિકાતિ મહિન્દત્થેરાદીનં અટ્ઠસટ્ઠિમહાથેરાનં અરિટ્ઠાદયો અન્તેવાસિકા ચ મહાઅરિટ્ઠત્થેરસ્સ અન્તેવાસિકા તિસ્સદત્તકાળસુમનાદયો ચાતિ યોજેતબ્બં. **અન્તેવાસિકાનં અન્તેવાસિકા**તિ ઉભયત્થ વુત્તઅન્તેવાસિકાનં અન્તેવાસિકપરમ્પરા ચાતિ અત્થો. **પુબ્બે વુત્તપ્પકારા**તિ મહિન્દો ઇટ્ટિયો ઉત્તિયોતિઆદિગાથાહિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૧.તતિયસઙ્ગીતિકથા) પકાસિતા આચરિયપરમ્પરા.

ન પગ્ઘરતીતિ ન ગળતિ, ન પમુસ્સતીતિ અત્થો. **સતિગતિધિતિમન્તેસૂ**તિ એત્થ **સતી**તિ ઉગ્ગહધારણે સતિ. **ગતી**તિ સદ્દત્થવિભાગગ્ગહણે ઞાણં. **ધિતી**તિ ઉગ્ગહપરિહરણાદીસુ વીરિયં. **કુક્કુચ્ચકેસૂ**તિ ''કપ્પતિ ન કપ્પતી''તિ વીમંસકુક્કુચ્ચકારીસુ. **માતાપિતુટ્ઠાનિયો**તિ વત્વા તમેવત્થં સમત્થેતું આહ **તદાયત્તાહી**તિઆદિ. **વિનયપરિયત્તિં નિસ્સાયા**તિ વિનયપિટકપરિયાપુણનં નિસ્સાય. **અત્તનો સીલક્ખન્ધો સુગુત્તો**તિ લજ્જિનો વિનયધારણસ્સ અલજ્જિઅઞ્ઞાણતાદીહિ છહિ આકારેહિ આપત્તિયા અનાપજ્જનતો અત્તનો સીલક્ખન્ધો ખણ્ડાદિદોસવિરહિતો સુગુત્તો **સુરક્ખિતો** હોતિ. **કુક્કુચ્ચપકતાન**ન્તિ કપ્પિયાકપ્પિયં નિસ્સાય ઉપ્પન્નેન કુક્કુચ્ચેન પકતાનં ઉપદ્દુતાનં અભિભૂતાનં યથાવિનયં કુક્કુચ્ચં વિનોદેત્વા સુદ્ધન્તે પતિટ્ઠાપનેન **પટિસરણં હોતિ**. વિગતો સારદો ભયમેતસ્સાતિ **વિસારદો**. ''એવં કથેન્તસ્સ દોસો એવં ન દોસો''તિ ઞત્વાવ કથનતો નિબ્ભયોવ **સઙ્ઘમજ્ઝે વોહરતિ** . **પચ્ચત્થિકે**તિ અત્તપચ્ચત્થિકે ચેવ વજ્જિપુત્તકાદિસાસનપચ્ચત્થિકે ચ. **સહધમ્મેના**તિ સકારણેન વચનેન સિક્ખાપદં દસ્સેત્વા યથા તે અસદ્ધમ્મં પતિટ્ઠાપેતું ન સક્કોન્તિ, એવં **સુનિગ્ગહિતં** કત્વા **નિગ્ગણ્હાતિ**. **સદ્ધમ્મટ્ઠિતિયા**તિ પરિયત્તિપટિપત્તિપટિવેધસઙ્ખાતસ્સ તિવિધસ્સાપિ સદ્ધમ્મસ્સ ઠિતિયા, પવત્તિયાતિ અત્થો.

વિનયો સંવરત્થાયાતિઆદીસુ વિનયપરિયાપુણનં **વિનયો**, વિનયપઞ્ઞત્તિ વા કાયવચીદ્વારસંવરત્થાય. **અવિપ્પટિસારો**તિ કતાકતં નિસ્સાય વિપ્પટિસારાભાવો સન્તાપાભાવો. **પામોજ્જં** તરુણપીતિ. **પીતિ** નામ બલવપીતિ. **પસ્સદ્ધી**તિ કાયચિત્તપસ્સદ્ધિ. **યથાભૂતઞાણદસ્સન**ન્તિ સપ્પચ્ચયનામરૂપપરિગ્ગહો. **નિબ્બિદા**તિ વિપસ્સના. **વિરાગો**તિ અરિયમગ્ગો. **વિમુત્તી**તિ અગ્ગફલં. **વિમુત્તિઞાણદસ્સન**ન્તિ પચ્ચવેક્ખણઞાણં. **અનુપાદા**તિ કઞ્ચિ ધમ્મં અનુપાદિયિત્વા પરિચ્ચજિત્વા. **પરિનિબ્બાનત્થાયા**તિ પચ્ચવેક્ખણઞાણે અનુપ્પન્ને અન્તરા પરિનિબ્બાનાભાવેન તંપરિનિબ્બાનત્થાયાતિ પચ્ચયત્તેન વુત્તં અનન્તરાદિપચ્ચયત્તા. **એતદત્થા કથા**તિ અયં વિનયકથા નામ એતસ્સ અનુપાદાપરિનિબ્બાનસ્સ અત્થાયાતિ અત્થો. **મન્તના**તિ વિનયમન્તનાયેવ, ભિક્ખૂનં ''એવં કરિસ્સામ, એવં ન કરિસ્સામા''તિ વિનયપટિબદ્ધમન્તના. **ઉપનિસા**તિ ઉપનિસીદતિ એત્થ ફલન્તિ ઉપનિસા, કારણં. વિનયો સંવરત્થાયાતિઆદિકારણપરમ્પરાપિ એતદત્થાતિ અત્થો. **સોતાવધાન**ન્તિ ઇમિસ્સા પરમ્પરપચ્ચયકથાય અત્તાનં સમનત્થાય સોતાવધાનં, તમ્પિ એતમત્થં. **યદિદ**ન્તિ નિપાતો. યો અયં ચતૂહિ ઉપાદાનેહિ અનુપાદિયિત્વા ચિત્તસ્સ અરહત્તમગ્ગસઙ્ખાતો, તપ્ફલસઙ્ખાતો વા વિમોક્ખો, સોપિ એતદત્થાય અનુપાદાપરિનિબ્બાનત્થાય. અથ વા યો અયં કઞ્ચિ ધમ્મં અનુપાદાચિત્તસ્સ **વિમોક્ખો** વિમુચ્ચનં વિગમો પરિનિબ્બાનં એતદત્થા કથાતિ એવં ઉપસંહરણવસેન યોજેતુમ્પિ વટ્ટતિ મગ્ગફલવિમોક્ખસ્સ પુબ્બે વુત્તત્તા. **આયોગો**તિ ઉગ્ગહણાદિવસેન પુનપ્પુનં અભિયોગો.

આચરિયપરમ્પરકથાવણ્ણનાનયો નિટ્ઠિતો.

ઇતિ સમન્તપાસાદિકાય વિનયટ્ઠકથાય વિમતિવિનોદનિયં

બાહિરનિદાનકથાવણ્ણનાનયો નિટ્ઠિતો.

વેરઞ્જકણ્ડવણ્ણના

સેય્યથિદન્તિ તં કતમં, તં કથન્તિ વા અત્થો. **અનિયમનિદ્દેસવચન**ન્તિ અત્તનો અત્થં સરૂપેન નિયમેત્વા નિદ્દિસતીતિ નિયમનિદ્દેસો, ન નિયમનિદ્દેસો અનિયમનિદ્દેસો. સોવ વુચ્ચતે અનેનાતિ વચનન્તિ અનિયમનિદ્દેસવચનં. **તસ્સા**તિ તેનાતિપદસ્સ. **પરિવિતક્કો**તિ ''કતમેસાનં ખો બુદ્ધાનં ભગવન્તાનં બ્રહ્મચરિયં ન ચિરટ્ઠિતિકં અહોસી''તિઆદિના (પારા॰ ૧૮) પવત્તો. **પુબ્બે વા પચ્છા વા**તિ તેનાતિપદતો હેટ્ઠા વુત્તપાઠે વા ઉપરિ વક્ખમાનપાઠે વાતિ અત્થો. **અત્થતો સિદ્ધેના**તિ સામત્થિયતો સિદ્ધેન. **તત્રિદં મુખમત્તનિદસ્સન**ન્તિ તસ્સા યથાવુત્તયુત્તિયા પરિદીપને ઇદં ઉપાયમત્તનિદસ્સનં. મુખં દ્વારં ઉપાયોતિ હિ અત્થતો એકં.

સમયસદ્દો દિસ્સતીતિ સમ્બન્ધો. **અસ્સા**તિ સમયસદ્દસ્સ સમવાયો અત્થોતિ સમ્બન્ધો. **કાલઞ્ચ સમયઞ્ચ ઉપાદાયા**તિ એત્થ **કાલો** નામ ઉપસઙ્કમનસ્સ યુત્તકાલો, **સમયો** નામ સરીરબલાદિકારણસમવાયો, તે ઉપાદાય પટિચ્ચાતિ અત્થો. **ખણો**તિ ઓકાસો. બુદ્ધુપ્પાદાદયો હિ મગ્ગબ્રહ્મચરિયસ્સ ઓકાસો. સો એવ સમયો. તેનેવ ''એકોવા''તિ વુત્તં. **મહાસમયો**તિ મહાસમૂહો. **પવનસ્મિ**ન્તિ વનસણ્ડે. **સમયોપિ ખો તે ભદ્દાલી**તિ એત્થ **સમયો**તિ સિક્ખાપદાવિલઙ્ઘનસ્સ હેતુ, કો સો? અત્તનો વિપ્પટિપત્તિયા ભગવતો જાનનં, સો સમયસઞ્ઞાતો હેતુ તસ્સા **અપ્પટિવિદ્ધો**તિ અત્થો. **ભગવાતિઆદિ** તસ્સ પટિવિજ્ઝનાકારદસ્સનં. **ઉગ્ગહમાનો**તિ કિઞ્ચિ કિઞ્ચિ ઉગ્ગહેતું સમત્થતાય ઉગ્ગહમાનો, સુમનપરિબ્બાજકસ્સેવેતં નામં. સમયં દિટ્ઠિં પવદન્તિ એત્થાતિ **સમયપ્પવાદકો**, મલ્લિકાય આરામો. સ્વેવ તિન્દુકાચીરસઞ્ઞાતાય તિમ્બરુરુક્ખપન્તિયા પરિક્ખિત્તત્તા ''તિન્દુકાચીર''ન્તિ ચ, એકાવ નિવાસા સાલા એત્થાતિ ''એકસાલકો''તિ ચ વુચ્ચતિ. **અત્થાભિસમયા**તિ યથાવુત્તસ્સ દિટ્ઠધમ્મિકસમ્પરાયિકસ્સ અત્થસ્સ હિતસ્સ પટિલાભતો. **માનાભિસમયા**તિ માનપ્પહાના. **પીળનટ્ઠો**તિ પીળનં તંસમઙ્ગિનો હિંસનં, અવિપ્ફારિકતાકરણં, પીળનમેવ અત્થો પીળનટ્ઠો . **સન્તાપો**તિ દુક્ખદુક્ખતાદિવસેન સન્તાપનં. **વિપરિણામો**તિ જરાય મરણેન ચાતિ દ્વિધા વિપરિણામેતબ્બતા અભિસમેતબ્બો પટિવિજ્ઝિતબ્બોતિ અભિસમયો, સોવ **અભિસમયટ્ઠો**, પીળનાદીનિ.

એત્થ ચ ઉપસગ્ગાનં જોતકમત્તત્તા સમયસદ્દસ્સ અત્થુદ્ધારેપિ સઉપસગ્ગો અભિસમયસદ્દો ઉદ્ધટો. તત્થ સઙ્ગમવસેન પચ્ચયાનં ફલુપ્પાદનં પટિ અયનં એકતો પવત્તિ એત્થાતિ સમયો, **સમવાયો**. વિવટ્ટૂપનિસ્સયસઙ્ગમે સતિ એન્તિ એત્થ સત્તા પવત્તન્તીતિ સમયો, **ખણો**. સમેતિ એત્થ સઙ્ખતધમ્મો, સયં વા એતિ આગચ્છતિ વિગચ્છતિ ચાતિ સમયો, **કાલો**. સમેન્તિ અવયવા એતસ્મિં, સયં વા તેસૂતિ સમયો, **સમૂહો**. પચ્ચયન્તરસઙ્ગમે એતિ આગચ્છતિ એતસ્મા ફલન્તિ સમયો, **હેતુ**. સઞ્ઞાવસેન વિપલ્લાસતો ધમ્મેસુ એતિ અભિનિવિસતીતિ સમયો, **દિટ્ઠિ**. સમીપં અયનં ઉપગમનં સમયો, **પટિલાભો**. સમ્મદેવ સહિતાનં વાચાનં અયનં વિગમોતિ સમયો, **પહાનં**. સમ્મદેવ, સહિતાનં વા સચ્ચાનં અયનં જાનનન્તિ સમયો, **પટિવેધો**. એવં તસ્મિં તસ્મિં અત્થે સમયસદ્દસ્સ પવત્તિ વેદિતબ્બા.

એત્થ ચ સમયસદ્દસ્સ સામઞ્ઞેન અનેકત્થતા વુત્તા. ન હિ એકસ્મિં અત્થવિસેસે વત્તમાનો સદ્દો તદઞ્ઞેપિ વત્તતિ. તસ્મા અત્થા વિય તંતંવાચકા સમયસદ્દાપિ ભિન્ના એવાતિ ગહેતબ્બા. એવં સબ્બત્થ અત્થુદ્ધારેસુ.

તત્થ તથાતિ તેસુ સુત્તાભિધમ્મેસુ ઉપયોગભુમ્મવચનેહિ. **ઇધા**તિ વિનયે, **અઞ્ઞથા**તિ કરણવચનેન. **અચ્ચન્તમેવા**તિ નિરન્તરમેવ. ભાવો નામ કિરિયા, કિરિયાય કિરિયન્તરૂપલક્ખણં **ભાવેનભાવલક્ખણં**, યથા ઉદયે સતિ ચન્દે જાતો રાજપુત્તોતિ. **અધિકરણઞ્હી**તિઆદિ અભિધમ્મે સમયસદ્દો કાલસમૂહખણસમવાયહેતુસઙ્ખાતેસુ પઞ્ચસુ અત્થેસુ વત્તતિ, ન વિનયે વિય કાલે એવ, તેસુ ચ કાલસમૂહત્થા દ્વે તત્થ વુત્તાનં ફસ્સાદિધમ્માનં અધિકરણભાવેન નિદ્દિસિતું યુત્તા. ખણસમવાયહેતુઅત્થા પન તયોપિ અત્તનો ભાવેન ફસ્સાદીનં ભાવસ્સ ઉપલક્ખણભાવેન નિદ્દિસિતું યુત્તાતિ વિભાવનમુખેન યથાવુત્તમત્થં સમત્થેતું વુત્તં. તત્થ યસ્મિઞ્હિ કાલે, ધમ્મસમૂહે વા સમયે અધિકરણભૂતે કુસલં ઉપ્પન્નં, તસ્મિઞ્ઞેવ કાલે, ધમ્મસમૂહે વા સમયે ફસ્સાદયો હોન્તીતિ એવં અધિકરણત્થયોજના, યસ્મિં પન ખણે, સમવાયે હેતુમ્હિ વા સમયે સતિ વિજ્જમાને કુસલં ઉપ્પન્નં, તસ્મિઞ્ઞેવ ખણાદિમ્હિ સમયેપિ વિજ્જમાને ફસ્સાદયો હોન્તીતિ ભાવેનભાવલક્ખણત્થયોજના ચ વેદિતબ્બા.

હોતિ ચેત્થાતિ એત્થ યથાવુત્તઅત્થવિસયે સઙ્ગહગાથા હોતિ. **અઞ્ઞત્રા**તિ સુત્તાભિધમ્મેસુ. **અભિલાપમત્તભેદો**તિ દેસનાવિલાસતો સદ્દમત્તેનેવ ભેદો, ન અત્થતો.

અવિસેસેનાતિ સામઞ્ઞેન. **ઇરિયાપથો**તિઆદીસુ ઇરિયાય સબ્બદ્વારિકકિરિયાય પથો પવત્તનદ્વાનં તબ્બિનિમુત્તકમ્મસ્સ અભાવાતિ ઠાનાદયો ઇરિયાપથો, સોવ વિહારો. બ્રહ્મભૂતા સેટ્ઠભૂતા પરહિતચિત્તાદિવસપ્પવત્તિતો મેત્તાદયો **બ્રહ્મવિહારો** નામ. તદવસેસા પન મહગ્ગતા સબ્બનીવરણવિગમનાદિસિદ્ધેન જોતનાદિઅત્થેન **દિબ્બવિહારો** નામ. બ્રહ્મવિહારભાવેન વિસું ગહિતત્તા મેત્તાદયો ઇધ અસઙ્ગહિતા. અરિયાનમેવ વિહારોતિ ફલસમાપત્તિયો **અરિયવિહારો** નામ.

રુક્ખાદિમૂલેયેવ મૂલસદ્દસ્સ નિરુળ્હભાવં દસ્સેતું અપરેન મૂલસદ્દેન વિસેસેત્વા ''મૂલમૂલે''તિ વુત્તં, યથા દુક્ખદુક્ખન્તિ (વિભ॰ અટ્ઠ॰ ૧૯૦). લોભાદીનં દોસમૂલાદિચિત્તાસાધારણત્તા ''અસાધારણહેતુમ્હી''તિ વુત્તં.

તત્થ સિયાતિ તત્થ વેરઞ્જાયન્તિઆદીસુ પદેસુ કસ્સચિ ચોદના સિયાતિ અત્થો. ઉભયથા નિદાનકિત્તનસ્સ પન કિં પયોજનન્તિ? આહ **ગોચરગામનિદસ્સનત્થ**ન્તિઆદિ. તત્થ **અસ્સા**તિ ભગવતો.

કિલમોવ કિલમથો, અત્તનો અત્તભાવસ્સ કિલમથો અત્તકિલમથો, તસ્સ અનુ અનુ યોગો પુનપ્પુનં પવત્તનં **અત્તકિલમથાનુયોગો**. વત્થુકામારમ્મણે સુખે સમ્પયોગવસેન લીના યુત્તા, કામતણ્હા , તંસહચરિતે કામે સુખે વા આરમ્મણભૂતે અલ્લીના પવત્તતીતિ કામસુખલ્લિકા તણ્હા, તસ્સા કામસુખલ્લિકાય અનુ અનુ યોગો **કામસુખલ્લિકાનુયોગો**. **લોકે સંવડ્ઢભાવન્તિ** આમિસોપભોગેન સંવડ્ઢિતભાવં. **ઉપ્પજ્જમાનો** બહુજનહિતાદિઅત્થાયેવ ઉપ્પજ્જતીતિ યોજના.

દિટ્ઠિસીલસામઞ્ઞેન સંહતત્તા સઙ્ઘોતિ ઇમમત્થં વિભાવેન્તો આહ **દિટ્ઠી**તિઆદિ. એત્થ ચ ''યાયં દિટ્ઠિ અરિયા નિય્યાનિકા નિય્યાતિ તક્કરસ્સ સમ્મા દુક્ખક્ખયાય, તથારૂપાય દિટ્ઠિયા દિટ્ઠિસામઞ્ઞગતો વિહરતી''તિ (દી॰ નિ॰ ૩.૩૨૪, ૩૫૬; મ॰ નિ॰ ૧.૪૯૨; ૩.૫૪; અ॰ નિ॰ ૬.૧૨; પરિ॰ ૨૭૪) એવં વુત્તાય દિટ્ઠિયા. ''યાનિ તાનિ સીલાનિ અખણ્ડાનિ…પે॰… સમાધિસંવત્તનિકાનિ, તથારૂપેસુ સીલેસુ સીલસામઞ્ઞગતો વિહરતી''તિ (દી॰ નિ॰ ૩.૩૨૪, ૩૫૬; મ॰ નિ॰ ૧.૪૯૨; ૩.૫૪; અ॰ નિ॰ ૬.૧૨; પરિ॰ ૨૭૪) એવં વુત્તાનઞ્ચ સીલાનં સામઞ્ઞસઙ્ખાતેન સઙ્ઘાતો સઙ્ઘટિતો સમણગણો, તેનાતિ અત્થો. ''દિટ્ઠિસીલસામઞ્ઞસઙ્ઘાતસઙ્ઘાતેના''તિ વા પાઠેનેત્થ ભવિતબ્બં, તસ્સ

દિટ્ઠિસીલસામઞ્ઞભૂતેન સંહનનેન સઙ્ઘાતો સમણગણો, તેનાતિ અત્થો. એવઞ્હિ પાઠે સદ્દતો અત્થો યુત્તતરો હોતિ. **અસ્સા**તિ મહતો ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ.

બ્રહ્મં અણતીતિ એત્થ **બ્રહ્મ**-સદ્દેન વેદો વુચ્ચતિ, સો મન્તબ્રહ્મકપ્પવસેન તિવિધો. તત્થ ઇરુવેદાદયો તયો વેદા મન્તા, તે ચ પધાના, ઇતરે પન સન્નિસ્સિતા, તેન પધાનસ્સેવ ગહણં. **મન્તે સજ્ઝાયતી**તિ ઇરુવેદાદિકે મન્તસત્થે સજ્ઝાયતીતિ અત્થો. ઇરુવેદાદયો હિ ગુત્તભાસિતબ્બતાય ''મન્તા''તિ વુચ્ચન્તિ. ''બાહિતપાપત્તા બ્રાહ્મણો, સમિતપાપત્તા સમણો''તિ યથાવુત્તમત્થદ્વયં ઉદાહરણદ્વયેન વિભાવેતું **વુત્તઞ્હેતન્તિ**આદિ વુત્તં. ''સમિતત્તા હિ પાપાનં 'સમણો'તિ પવુચ્ચતી''તિ હિ ઇદં વચનં ગહેત્વા ''સમિતપાપત્તા 'સમણો'તિ વુચ્ચતી''તિ વુત્તં, બાહિતપાપોતિ ઇદં પન અઞ્ઞસ્મિં ગાથાબન્ધે વુત્તવચનં. **યથાભુચ્ચગુણાધિગત**ન્તિ યથાભૂતગુણાધિગતં. **સકિઞ્ચનો**તિ સદોસો.

ગોત્તવસેનાતિ એત્થ ગં તાયતીતિ ગોત્તં, ગો-સદ્દેન ચેત્થ અભિધાનં બુદ્ધિ ચ વુચ્ચતિ. **કેનચિ પારિજુઞ્ઞેના**તિ ઞાતિપારિજુઞ્ઞાદિના કેનચિ પારિજુઞ્ઞેન , પરિહાનિયાતિ અત્થો. **તતો પર**ન્તિ વેરઞ્જાયન્તિઆદિવચનં. **ઇત્થમ્ભૂતાખ્યાનત્થે ઉપયોગવચન**ન્તિ ઇત્થં ઇમં પકારં ભૂતો આપન્નોતિ ઇત્થમ્ભૂતો, તસ્સ આખ્યાનં ઇત્થમ્ભૂતાખ્યાનં, સોયેવત્થો ઇત્થમ્ભૂતાખ્યાનત્થો. અથ વા ''ઇત્થં એવંપકારો ભૂતો જાતો''તિ એવં કથનત્થો ઇત્થમ્ભૂતાખ્યાનત્થો, તસ્મિં ઉપયોગવચનન્તિ અત્થો. એત્થ ચ **અબ્ભુગ્ગતો**તિ એત્થ અભિ-સદ્દો ઇત્થમ્ભૂતાખ્યાનત્થજોતકો અભિભવિત્વા ઉગ્ગમનપ્પકારસ્સ દીપનતો, તેન યોગતો તં ખો પન ભવન્તં ગોતમન્તિ ઇદં ઉપયોગવચનં સામિઅત્થેપિ સમાને ઇત્થમ્ભૂતાખ્યાનદીપનતો ''ઇત્થમ્ભૂતાખ્યાનત્થે''તિ વુત્તં, તેનેવાહ ''તસ્સ ખો પન ભોતો ગોતમસ્સાતિ અત્થો''તિ.

ઇદં વુત્તં હોતિ – યથા સાધુ દેવદત્તો માતરમભીતિ એત્થ અભિસદ્દયોગતો ઇત્થમ્ભૂતાખ્યાને ઉપયોગવચનં કતં, એવમિધાપિ તં ખો પન ભવન્તં ગોતમં અભિ એવં કલ્યાણો કિત્તિસદ્દો ઉગ્ગતોતિ અભિસદ્દયોગતો ઇત્થમ્ભૂતાખ્યાને ઉપયોગવચનન્તિ. સાધુ દેવદત્તો માતરમભીતિ એત્થ હિ ''દેવદત્તો માતરમભિ માતરિ વિસયે માતુયા વા સાધૂ''તિ એવં અધિકરણત્થે વા સામિઅત્થે વા ભુમ્મવચનસ્સ સામિવચનસ્સ વા પસઙ્ગે ઇત્થમ્ભૂતાખ્યાનત્થજોતકેન અભિસદ્દેન યોગે ઉપયોગવચનં કતં, યથા ચેત્થ દેવદત્તો માતુવિસયે માતુસમ્બન્ધી વા સો વુત્તપ્પકારપ્પત્તોતિ અયમત્થો વિઞ્ઞાયતિ, એવમિધાપિ ભોતો ગોતમસ્સ સમ્બન્ધી કિત્તિસદ્દો અબ્ભુગ્ગતો અભિભવિત્વા ઉગ્ગમનપકારપ્પત્તોતિ અયમત્થો વિઞ્ઞાયતિ. તત્થ હિ દેવદત્તગ્ગહણં વિય ઇધ કિત્તિસદ્દગ્ગહણં, તત્થ માતરન્તિ વચનં વિય ઇધ તં ખો પન ભવન્તં ગોતમન્તિ વચનં, તત્થ સાધુસદ્દગ્ગહણં વિય ઇધ ઉગ્ગતસદ્દગ્ગહણં વેદિતબ્બં. **કિત્તિસદ્દો**તિ કિત્તિભૂતો સદ્દો, ન કેવલોતિ દસ્સનત્થં વિસેસિતન્તિ આહ ''કિત્તિ એવા''તિ. તતો **કિત્તી**તિ થુતિ, તસ્સા પકાસકો **સદ્દો** કિત્તિસદ્દોતિ દસ્સેતું ''થુતિઘોસો વા''તિ વુત્તં.

સો ભગવાતિ એત્થ **સો**તિ પસિદ્ધિયં, યો સો સમત્તિંસ પારમિયો પૂરેત્વા સબ્બકિલેસે ભઞ્જિત્વા દસસહસ્સિલોકધાતું કમ્પેન્તો અનુત્તરં સમ્માસમ્બોધિં અભિસમ્બુદ્ધો, સો લોકે અતિપાકટોતિ ''સો ભગવા''તિ વુત્તં. ભગવાતિ ચ ઇદં સત્થુ નામકિત્તનં, ન ગુણકિત્તનં. પરતો પન ભગવાતિ ગુણકિત્તનમેવ. **ઇમિના ચ ઇમિના ચા**તિ એતેન અરહન્તિઆદિપદાનં પચ્ચેકં અનેકગુણગણં પટિચ્ચ પવત્તભાવં દસ્સેતિ.

સુવિદૂરવિદૂરેતિ દ્વીહિ સદ્દેહિ અતિવિય દૂરેતિ દસ્સેતિ, સુવિદૂરતા એવ હિ વિદૂરતા. **સવાસનાનં કિલેસાનં વિદ્ધંસિતત્તા**તિ ઇમિના પચ્ચેકબુદ્ધાદીહિ અસાધારણં ભગવતો અરહત્તન્તિ દસ્સેતિ તેસં વાસનાય અપ્પહીનત્તા, **વાસના** ચ નામ નિક્કિલેસસ્સાપિ સકલઞેય્યાનવબોધાદિદ્વારત્તયપ્પયોગવિગુણતાહેતુભૂતો કિલેસનિહિતો આકારો ચિરનિગળિતપાદાનં નિગળમોક્ખેપિ સઙ્કુચિતતાગમનહેતુકો નિગળનિહિતો આકારો વિય. યાય પિલિન્દવચ્છાદીનં વસલવોહારાદિવિગુણતા હોતિ, અયં વાસનાતિ ગહેતબ્બા. **આરકા**તિ એત્થ આકારસ્સ રસ્સત્તં ક-કારસ્સ ચ હ-કારં સાનુસ્સરં કત્વા નિરુત્તિનયેન ''અરહ''ન્તિ પદસિદ્ધિ વેદિતબ્બા. એવં ઉપરિપિ યથારહં નિરુત્તિનયેન પદસિદ્ધિ વેદિતબ્બા. યઞ્ચેતં સંસારચક્કન્તિ સમ્બન્ધો. **પુઞ્ઞાદીતિ આદિ**-સદ્દેન અપુઞ્ઞાભિસઙ્ખારઆનેઞ્જાભિસઙ્ખારે સઙ્ગણ્હાતિ. આસવા એવ અવિજ્જાદીનં કારણત્તા સમુદયોતિ આહ ''આસવસમુદયમયેના''તિ. ''આસવસમુદયા અવિજ્જાસમુદયો''તિ (મ॰ નિ॰ ૧.૧૦૩) હિ વુત્તં. વિપાકકટત્તારૂપપ્પભેદો તિભવો એવ રથો, તસ્મિં **તિભવરથે**. **સંસારચક્ક**ન્તિ યથાવુત્તકિલેસકમ્મવિપાકસમુદયો.

> ''ખન્ધાનઞ્ચ પટિપાટિ, ધાતુઆયતનાન ચ;
> અબ્બોચ્છિન્નં વત્તમાના, 'સંસારો'તિ પવુચ્ચતી''તિ. (વિસુદ્ધિ॰ ૨.૬૧૮; દી॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૯૫ અપસાદનાવણ્ણના; સં॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૨.૬૦; અ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૪.૧૯૯; ધ॰ સ॰ અટ્ઠ॰ નિદાનકથા; વિભ॰ અટ્ઠ॰ ૨૨૬ સઙ્ખારપદનિદ્દેસ; સુ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૫૨૩; ઉદા॰ અટ્ઠ॰ ૩૯; ઇતિવુ॰ અટ્ઠ॰ ૧૪, ૫૮; થેરગા॰ અટ્ઠ॰ ૧.૬૭, ૯૯; બુ॰ વં॰ અટ્ઠ॰ ૫૮; પટિ॰ મ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૧.૧૧૭; ચૂળનિ॰ અટ્ઠ॰ ૬) –

એવં વુત્તો સંસારોવ ચક્કં વિય પરિબ્ભમનતો ચક્કં, તસ્સ ચક્કસ્સ સબ્બે અરા હતાતિ સમ્બન્ધો. **અનેના**તિ ભગવતા. બોધીતિ ઞાણં, તં એત્થ મણ્ડં પસન્નં જાતન્તિ **બોધિમણ્ડો**. **કમ્મક્ખયકરં ઞાણફરસુ**ન્તિ અરહત્તમગ્ગઞાણં વુત્તં, તં છિન્દિતબ્બં અભિસઙ્ખારસઙ્ખાતં કમ્મં પરિચ્છિન્દતીતિ દસ્સેતું કમ્મક્ખયકરવિસેસનવિસિટ્ઠં વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં.

એવં કતિપયઙ્ગેહિ સંસારચક્કં તદવસેસઙ્ગેહિ ફલભૂતનામરૂપધમ્મેહિ તિભવરથઞ્ચ તસ્મિં રથે યોજિતસંસારચક્કારાનં હનનપ્પકારઞ્ચ દસ્સેત્વા ઇદાનિ સબ્બેહિપિ દ્વાદસહિ પટિચ્ચસમુપ્પાદઙ્ગેહિ રથવિરહિતમેવ કેવલં સંસારચક્કં, તસ્સ અરઘાતનપ્પકારભેદઞ્ચ દસ્સેતું **અથવા**તિઆદિ વુત્તં. તત્થ **અનમતગ્ગ**ન્તિ અનુ અનુ અમતગ્ગં, સબ્બથા અનુગચ્છન્તેહિપિ અવિઞ્ઞાતકોટિકન્તિ અત્થો. **અવિજ્જામૂલકત્તા જરામરણપરિયોસાનત્તા**તિ ઇદં સઙ્ખારાદીનં દસન્નં અરભાવેન એકત્તં સમારોપેત્વાતિ વુત્તં. ન હિ તેસં પચ્ચેકં અવિજ્જામૂલકતા જરામરણપરિયોસાનતા ચ અત્થિ તથા **પટિચ્ચસમુપ્પાદપાળિયં** અવુત્તત્તા. અથ વા તેસમ્પિ યથારહં અત્થતો અવિજ્જામૂલકત્તં, અત્તનો અત્તનો લક્ખણભૂતખણિકજરામરણવસેન તપ્પરિયોસાનતઞ્ચ સન્ધાયેતં વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં. એવઞ્ચ તેસં પચ્ચેકં અરભાવો સિદ્ધો હોતિ.

એવં સબ્બાકારં સંસારચક્કમેવ દસ્સેત્વા ઇદાનિ યેન ઞાણેન ઇમસ્સ સંસારચક્કસ્સ અરાનં છેદો ભગવતો સિદ્ધો, તસ્સ ધમ્મટ્ઠિતિઞાણસ્સ ''પચ્ચયપરિગ્ગહે પઞ્ઞા ધમ્મટ્ઠિતિઞાણ''ન્તિ (પટિ॰ મ॰ ૪; ૧.૪૫) માતિકા વુત્તત્તા ભવચક્કાવયવેસુ અવિજ્જાદીસુ પચ્ચયપચ્ચયુપ્પન્નત્તા પરિગ્ગહવસેન પવત્તિઆકારં દસ્સેત્વા પરતો તસ્સ અત્થસ્સ નિગમનવસેન વુત્તેન **એવમયં અવિજ્જાહેતૂ**તિઆદિકેન **પટિસમ્ભિદાપાળિ**સહિતેન (પટિ॰ મ॰ ૧.૪૫) પાઠેન સરૂપતો ધમ્મટ્ઠિતિઞાણં, તસ્સ ચ તેસુયેવ અવિજ્જાદીસુ ચતુસઙ્ખેપાદિવસેન પવત્તિવિભાગઞ્ચ દસ્સેત્વા તતો પરં **ઇતિ ભગવા**તિઆદિપાઠેન ભગવતો તેન ધમ્મટ્ઠિતિઞાણેન પટિચ્ચસમુપ્પાદસ્સ સબ્બાકારતો

પટિવિદ્ધભાવં દસ્સેત્વા પુન **ઇમિના ધમ્મટ્ઠિતિઞાણેના**તિઆદિના ભગવતો તેન ઞાણેન સંસારચક્કારાનં વિદ્ધંસિતભાવં દસ્સેતું **તત્થ દુક્ખાદીસુ અઞ્ઞાણં અવિજ્જા**તિઆદિ વુત્તં. તત્થ **તિણ્ણં આયતનાન**ન્તિ ચક્ખુસોતમનાયતનાનં તિણ્ણં. એસ નયો **તિણ્ણં ફસ્સાન**ન્તિઆદીસુપિ. રૂપતણ્હાદિવસેન છ તણ્હાકાયા એવ વેદિતબ્બા.

સગ્ગસમ્પત્તિન્તિ કામસુગતીસુ સમ્પત્તિં. **તથેવા**તિ કામુપાદાનપચ્ચયા એવ. **બ્રહ્મલોકસમ્પત્તિ**ન્તિ રૂપીબ્રહ્મલોકસમ્પત્તિં. તેભૂમકધમ્મવિસયસ્સ સબ્બસ્સાપિ રાગસ્સ કિલેસકામભાવતો ભવરાગોપિ કામુપાદાનમેવાતિ આહ ''કામુપાદાનપચ્ચયાયેવ મેત્તં ભાવેતી''તિ. **સેસુપાદાનમૂલિકાસુપી**તિ દિટ્ઠુપાદાનસીલબ્બતુપાદાનઅત્તવાદુપાદાનમૂલિકાસુપિ યોજનાસુ. તત્રાયં યોજનાનયો – ઇધેકચ્ચો ''નત્થિ પરલોકો ઉચ્છિજ્જતિ અત્તા''તિ (દી॰ નિ॰ ૧.૮૫-૮૬ અત્થતો સમાનં) દિટ્ઠિં ગણ્હાતિ, સો દિટ્ઠુપાદાનપચ્ચયા કાયેન દુચ્ચરિતં ચરતીતિઆદિના, અપરો ''અસુકસ્મિં ભવે અત્તા ઉચ્છિજ્જતી''તિ દિટ્ઠિં ગહેત્વા કામરૂપારૂપભવૂપપત્તિયા તં તં કુસલં કરોતીતિઆદિના ચ દિટ્ઠુપાદાનમૂલિકા યોજના, ઇમિનાવ નયેન અત્તવાદુપાદાનમૂલિકા યોજના વેદિતબ્બા. અપરો ''સીલેન સુદ્ધિ વતેન સુદ્ધી''તિ અસુદ્ધિમગ્ગં ''સુદ્ધિમગ્ગો''તિ પરામસન્તો સીલબ્બતુપાદાનપચ્ચયા કાયેન દુચ્ચરિતં ચરતીતિઆદિના સબ્બભવેસુ સીલબ્બતુપાદાનમૂલિકા યોજના વેદિતબ્બા.

ઇદાનિ યસ્સ સંસારચક્કારાનં ઘાતનસમત્થસ્સ ધમ્મટ્ઠિતિઞાણસ્સ અવિજ્જાદિપચ્ચયપઅગ્ગહાકારં દસ્સેતું **કામભવે ચ અવિજ્જા કામભવે સઙ્ખારાનં પચ્ચયો હોતી**તિઆદિના અવિજ્જાદીનં પચ્ચયપચ્ચયુપ્પન્નભાવો દસ્સિતો, તમેવ ઞાણં અવિજ્જાદીસુ પવત્તિઆકારેન સદ્ધિં **પટિસમ્ભિદામગ્ગપાળિં** આનેત્વા નિગમનવસેન દસ્સેન્તો **એવમય**ન્તિઆદિમાહ. **વિસુદ્ધિમગ્ગટીકાયં** પન ''ઇદાનિ ય્વાયં સંસારચક્કં દસ્સેન્તેન કામભવે અવિજ્જા કામભવે સઙ્ખારાનં પચ્ચયો હોતીતિઆદિના અવિજ્જાદીનં પચ્ચયભાવો સઙ્ખારાદીનં પચ્ચયુપ્પન્નભાવો દસ્સિતો, તમેવ **પટિસમ્ભિદામગ્ગપાળિં** આનેત્વા નિગમનવસેન દસ્સેન્તો એવમયન્તિઆદિમાહા''તિ વુત્તં. **સારત્થદીપનિયા** વિનયટીકાયપિ અયમેવ પાઠો લિખિતો. તત્થ ચ **કામભવે ચ અવિજ્જા**તિઆદિના અવિજ્જાદીનં પચ્ચયપચ્ચયુપ્પન્નભાવો સંસારચક્કં દસ્સેન્તેન વુત્તો ન હોતિ **તસ્સ ચ અવિજ્જા નાભિ**, **મૂલત્તા**તિઆદિના પુબ્બેવ દસ્સિતત્તા ઉપરિ ચક્કરૂપતો પયોગત્તેન ઉપસંહારાભાવા ચ. ''અપિ ચ તમેવ પચ્ચયપચ્ચયુપ્પન્નભાવં નિગમનવસેન દસ્સેન્તો''તિ ચ વુત્તં, ન ચેત્થ પચ્ચયપચ્ચયુપ્પન્નભાવો નિગમનવસેન પધાનત્તેન દસ્સિતો, અથ ખો પચ્ચયપરિગ્ગહવસપ્પવત્તં ધમ્મટ્ઠિતિઞાણમેવ યથાવુત્તપચ્ચયપરિગ્ગહાકારસ્સ નિગમનવસેન દસ્સિતં. તથા હિ ''એવમયં અવિજ્જા હેતુ, સઙ્ખારા હેતુસમુપ્પન્ના, ઉભોપેતે ધમ્મા હેતુસમુપ્પન્નાતિ પચ્ચયપરિગ્ગહે પઞ્ઞા ધમ્મટ્ઠિતિઞાણં. અતીતમ્પિ અદ્ધાનં. અનાગતમ્પિ અદ્ધાનં અવિજ્જા હેતુ...પે॰... ધમ્મટ્ઠિતિઞાણ''ન્તિ (પટિ॰ મ॰ ૧.૪૬) ધમ્મટ્ઠિતિઞાણમેવ પધાનત્તેન દસ્સિતં. ''અવિજ્જા હેતુ, સઙ્ખારા હેતુસમુપ્પન્ના''તિઆદિ પન પચ્ચયપરિગ્ગહે પઞ્ઞા ધમ્મટ્ઠિતિઞાણન્તિ (પટિ॰ મ॰ માતિકા ૪; ૧.૪૫) વુચ્ચમાનત્તા તસ્સ પચ્ચયપરિગ્ગહાકારપરિદીપનત્થં વિસયત્તેન વુત્તં, ન પધાનત્તેન.

અયઞ્હેત્થ અત્થો – **એવ**ન્તિ અનન્તરે વુત્તનયેન **અયં અવિજ્જા** સઙ્ખારાનં **હેતુ, સઙ્ખારા** ચ તેન હેતુના સમુપ્પન્ના. **ઉભોપેતે**તિ યસ્મા અયં અવિજ્જા પરપરિકપ્પિતપકતિઇસ્સરાદિ વિય અહેતુકા નિચ્ચા ધુવા ન હોતિ, અથ ખો ''આસવસમુદયા અવિજ્જાસમુદયો''તિ (મ॰ નિ॰ ૧.૧૦૩) વચનતો સયમ્પિ સહેતુકા સઙ્ખતા

અનિચ્ચાયેવ હોતિ, તસ્મા ઉભોપેતે અવિજ્જાસઙ્ખારા હેતુસમુપ્પન્નાયેવ. **ઇતી**તિ એવં યથાવુત્તનયેન પચ્ચયપરિગ્ગણ્હને યા પઞ્ઞા, તં ધમ્માનં ઠિતિસઙ્ખાતે કારણે ઞાથાવતો પવત્તત્તા ધમ્મટ્ઠિતિઞાણં નામાતિ.

એત્થ હિ ઞાણસ્સ વિસયવિભાવનવસેનેવ અવિજ્જાદીનં પચ્ચયાદિભાવો વુત્તો, ન પધાનત્તેન, ઞાણમેવ પનેત્થ પધાનતો વુત્તં, તસ્મા એતસ્સ ઞાણસ્સ પચ્ચયપરિગ્ગહાકારદસ્સનત્થમેવ હેટ્ઠાપિ **કામભવે ચ અવિજ્જા**તિઆદિના અવિજ્જાદીનં પચ્ચયાદિભાવો વુત્તો, ઇધાપિ નિગમનવસેન ઉપસંહટો, ન ભવચક્કદસ્સનત્થન્તિ અયમેત્થ અત્તનો મતિ.

તત્થ ચ પચ્ચયુપ્પન્નધમ્મેસુ અદિટ્ઠેસુ હેતૂનં પચ્ચયભાવોપિ ન સક્કા દટ્ઠુન્તિ ''સઙ્ખારા હેતુસમુપ્પન્ના''તિ **પચ્ચયપરિગ્ગહઞાણનિદ્દેસે** (પટિ॰ મ॰ ૧.૪૫) પચ્ચયુપ્પન્નધમ્માનમ્પિ ગહણં કતન્તિ વેદિતબ્બં. **એતેન નયેના**તિ અવિજ્જાયં વુત્તનયેન સઙ્ખારા હેતુ, વિઞ્ઞાણં હેતુસમુપ્પન્નન્તિઆદિના સબ્બાનિ જાતિપરિયોસાનાનિ પદાનિ વિત્થારેતબ્બાનિ.

એવં **પટિસમ્ભિદામગ્ગપાળિયા** ધમ્મટ્ઠિતિઞાણસ્સ અવિજ્જાદીસુ પવત્તિઆકારં દસ્સેત્વા ઇદાનિ તસ્સ તેસુ પચ્ચયેસુ અઞ્ઞેહિપિ આકારેહિ પવત્તિઆકારં દસ્સેતું **તત્થા**તિઆદિ વુત્તં. તત્થ **તત્થા**તિ તેસુ પટિચ્ચસમુપ્પાદઙ્ગેસુ. સઙ્ખિપ્પન્તિ એત્થ અવિજ્જાદયો હેતુસામઞ્ઞેન ફલસામઞ્ઞેન વાતિ **સઙ્ખેપો**, સઙ્ગહો, કોટ્ઠાસો રાસીતિ અત્થો. સો પન જાતિતો દુવિધોપિ કાલભેદવસેન ચતુબ્બિધો જાતો. **પચ્ચુપ્પન્નો અદ્ધા**તિ અનુવત્તતિ. **તણ્હુપાદાનભવા ગહિતા** કિલેસકમ્મસામઞ્ઞતો તદવિનાભાવતો ચ. અવિજ્જાદિકિલેસવટ્ટમ્પિ વિપાકધમ્મધમ્મતાસરિક્ખતાય ઇધ કમ્મવટ્ટમેવાતિ આહ **ઇમે પઞ્ચ ધમ્મા**તિઆદિ. વિપાકા ધમ્માતિઆદીસુ કમ્મજઅરૂપક્ખન્ધાનમેવ વિપાકસદ્દવચનીયત્તેપિ નામરૂપાદિપદેસુ રૂપમિસ્સમ્પિ ફલપઞ્ચકં અરૂપપ્પધાનતાય ચ તબ્બહુલતાય ચ ''વિપાકવટ્ટ''ન્તિ વુત્તં. વિપાકપ્પધાનં વટ્ટં, વિપાકબહુલં વા વટ્ટન્તિ અત્થો. કમ્મજપરિયાયો વા એત્થ વિપાક-સદ્દો દટ્ઠબ્બો. **જાતિજરામરણાપદેસેના**તિ પરમત્થધમ્મવિનિમુત્તજાતિજરામરણં નામ નત્થીતિ તદપદેસેન તેસં કથનેન તંમુખેનાતિ અત્થો. આકિરીયન્તિ પકાસીયન્તીતિ **આકારા**, અવિજ્જાદિસરૂપા, તતો પચ્ચયાકારતોતિ અત્થો. **એકો સન્ધી**તિ અવિચ્છેદપ્પવત્તિહેતુભૂતો હેતુફલસન્ધિ, દુતિયો ફલહેતુસન્ધિ, તતિયો હેતુફલસન્ધીતિ દટ્ઠબ્બં.

એવં ધમ્મટ્ઠિતિઞાણસ્સ અવિજ્જાદીસુ અનેકેહિ પકારેહિ પવત્તિઆકારં દસ્સેત્વા ઇદાનિ તેહિ, અવુત્તેહિ ચ સબ્બેહિ આકારેહિ ભગવતો પટિચ્ચસમુપ્પાદસ્સ પટિવિદ્ધભાવં, તસ્સ ચ ઞાણસ્સ ધમ્મટ્ઠિતિઞાણસદ્દપ્પવત્તિનિમિત્તતં **પટિસમ્ભિદાપાળિ**નયેન દસ્સેતું ઉપસંહારવસેન **ઇતિ ભગવા**તિઆદિ વુત્તં. તત્થ **ઇતી**તિ વુત્તપ્પકારપરામસનં, તેનાહ **ચતુસઙ્ખેપ**ન્તિઆદિ. **સબ્બાકારતો**તિ ઇધ કામભવે ચ અવિજ્જા કામભવે સઙ્ખારાનં પચ્ચયોતિઆદિના ઇધ વુત્તેહિ ચ અવુત્તેહિ ચ **પટિચ્ચસમુપ્પાદ**વિભઙ્ગાદીસુ (વિભ॰ ૨૨૫ આદયો) આગતેહિ સબ્બેહિ પકારેહિ પટિવિજ્ઝતિ. **તન્તિ** યેન ઞાણેન ભગવા એવં જાનાતિ, તં ઞાણં. **ઞાતટ્ઠેના**તિ જાનનટ્ઠેન. **પજાનનટ્ઠેના**તિ પટિવિજ્ઝનટ્ઠેન.

ઇદાનિ યમિદં ધમ્મટ્ઠિતિઞાણં પચ્ચયપરિગ્ગહાકારભેદેહિ સદ્ધિં પપઞ્ચતો દસ્સિતં, તસ્મિં અરઘાતે એતસ્સ ઉપયોગિતં દસ્સેતું **ઇમિના ધમ્મટ્ઠિતિઞાણેના**તિઆદિ વુત્તં. તત્થ ધમ્મટ્ઠિતિઞાણેન અરે હનીતિ સમ્બન્ધો. કથન્તિ? આહ ''**તે ધમ્મે**''તિઆદિ. તે અવિજ્જાદિકે ધમ્મે મહાવજિરઞાણાવુધેન તેન **ધમ્મટ્ઠિતિઞાણેન યથાભૂતં** ઞત્વા તેન

બલવવિપસ્સનાવુધેન **નિબ્બિન્દન્તો** અરિયમગ્ગાવુધેન **વિરજ્જન્તો વિમુચ્ચન્તો અરે હની**તિ યોજના. અરિયમગ્ગઞાણમ્પિ હિ કિચ્ચતો સમુદયસચ્ચાદિબોધતો ''ધમ્મટ્ઠિતિઞાણ''ન્તિ વુચ્ચતિ.

એકેકં ધમ્મક્ખન્ધં એકેકવિહારેન પૂજેમીતિ ધમ્મક્ખન્ધં આરબ્ભ પવત્તાપિ વિહારકરણપૂજા ભગવતિ પેમેનેવ પવત્તત્તા સધાતુકાદિચેતિયપટિમણ્ડિતત્તા ચ ભગવતોવ પૂજાતિ આહ **ભગવન્તં ઉદ્દિસ્સા**તિઆદિ. **કિલેસારીન સો મુની**તિ એત્થ નિગ્ગહીતલોપો, કિલેસારીનં હતત્તાતિ અત્થો. **પચ્ચયાદીન ચારહો**તિ એત્થાપિ નિગ્ગહીતલોપો દટ્ઠબ્બો.

સમ્માસમ્બુદ્ધોતિ એત્થ **સં**-સદ્દો સયન્તિ અત્થે પવત્તતીતિ આહ ''સામ''ન્તિ, અપરનેય્યો હુત્વાતિ અત્થો. **સબ્બધમ્માન**ન્તિ ઇદં કસ્સચિ વિસયવિસેસસ્સ અગ્ગહિતત્તા સિદ્ધં. પદેસગ્ગહણે હિ અસતિ ગહેતબ્બસ્સ નિપ્પદેસતાવ વિઞ્ઞાયતિ, યથા દિક્ખિતો ન દદાતીતિ. એવઞ્ચ કત્વા અત્થવિસેસાનપેક્ખા કત્તરિયેવ બુદ્ધ-સદ્દસિદ્ધિ વેદિતબ્બા કમ્મવચનિચ્છાય અભાવતો. ''સમ્મા સામં બુદ્ધત્તા સમ્માસમ્બુદ્ધો''તિ એત્તકમેવ હિ ઇધ સદ્દતો લબ્ભતિ. **સબ્બધમ્માન**ન્તિ ઇદં પન અત્થતો લબ્ભમાનં ગહેત્વા વુત્તં, ન હિ બુજ્ઝનકિરિયા અવિસયા યુજ્જતિ. **અભિઞ્ઞેય્યે**તિ લક્ખણાદિતો અનિચ્ચાદિતો ચ અભિવિસિટ્ઠેન લોકિયલોકુત્તરઞાણેન જાનિતબ્બે ચતુસચ્ચધમ્મે. **પરિઞ્ઞેય્યે**તિ અનિચ્ચાદિવસેન પરિચ્છિન્દિત્વા જાનિતબ્બં દુક્ખં અરિયસચ્ચમાહ. **પહાતબ્બે**તિ સમુદયસચ્ચં. **સચ્છિકાતબ્બે**તિ નિરોધસચ્ચં. બહુવચનનિદ્દેસો પનેત્થ સોપાદિસેસાદિકં પરિયાયસિદ્ધં ભેદં અપેક્ખિત્વા કતો.

અભિઞ્ઞેય્યન્તિ ગાથાય પહાતબ્બભાવેતબ્બાનં સમુદયમગ્ગસચ્ચાનં હેતુધમ્માનં ગહણેનેવ તપ્ફલાનં દુક્ખસચ્ચનિરોધસચ્ચાનમ્પિ સિદ્ધિતો પરિઞ્ઞાતબ્બઞ્ચ પરિઞ્ઞાતં સચ્છિકાતબ્બઞ્ચ સચ્છિકતન્તિ ઇદમ્પેત્થ સઙ્ગહિતમેવાતિ દટ્ઠબ્બં, તેનાહ ''તસ્મા બુદ્ધોસ્મી''તિ. યસ્મા ચત્તારિપિ સચ્ચાનિ મયા બુદ્ધાનિ, **તસ્મા** સબ્બમ્પિ ઞેય્યં **બુદ્ધોસ્મિ**, અબ્ભઞ્ઞાસિન્તિ અત્થો.

વિચિત્તવિસયપત્થનાકારપ્પવત્તિયા તણ્હા દુક્ખવિચિત્તતાય પધાનકારણન્તિ આહ ''મૂલકારણભાવેના''તિ. **ઉભિન્ન**ન્તિ ચક્ખુસ્સ તંસમુદયસ્સ ચ. **અપ્પવત્તી**તિ અપ્પવત્તિનિમિત્તં, ન અભાવમત્તં. તસ્સ અવત્થુત્તા સપ્પચ્ચયત્તાદિઅનેકભેદા સબ્બસઙ્ગહિતા. **નિરોધપ્પજાનના**તિ સચ્છિકિરિયાભિસમયવસેન નિરોધસ્સ પટિવિજ્ઝના. **એકેકપદુદ્ધારેનાપી**તિ ચક્ખુ ચક્ખુસમુદયોતિઆદિના એકેકકોટ્ઠાસનિદ્ધારણેનાપિ, ન દુક્ખસચ્ચાદિસામઞ્ઞતો એવાતિ અધિપ્પાયો. તણ્હાયપિ સઙ્ખારદુક્ખપરિયાપન્નતાય પરિઞ્ઞેય્યત્તા દુક્ખસચ્ચભાવં દસ્સેતું ''છ તણ્હાકાયા''તિ વુત્તં. યસ્મિં પન અત્તભાવે સા ઉપ્પજ્જતિ, તસ્સ મૂલકારણભાવેન સમુટ્ઠાપિકા પુરિમભવસિદ્ધા તણ્હા સમુદયસચ્ચન્તિ ગહેતબ્બા. **કસિણાની**તિ કસિણારમ્મણાનિ ઝાનાનિ. **દ્વત્તિંસાકારા**તિ કેસાદયો તદારમ્મણજ્ઝાનાનિ ચ. **નવ ભવા**તિ કામભવાદયો તયો સઞ્ઞીભવાદયો તયો એકવોકારભવાદયો તયો ચાતિ નવ ભવા. **ચત્તારિ ઝાનાની**તિ આરમ્મણવિસેસં અનપેક્ખિત્વા સામઞ્ઞતો ચત્તારિ ઝાનાનિ વુત્તાનિ. વિપાકકિરિયાનમ્પિ યથારહં સબ્બત્થ સઙ્ગહો દટ્ઠબ્બો. એત્થ ચ કુસલધમ્માનં ઉપનિસ્સયભૂતા તણ્હાસમુટ્ઠાપિકાતિ વેદિતબ્બા, કિરિયધમ્માનં પન તસ્સ અત્તભાવસ્સ કારણભૂતા તણ્હા. **અનુલોમતો**તિ એત્થ અવિજ્જા દુક્ખસચ્ચં, તંસમુટ્ઠાપિકા પુરિમતણ્હા આસવા સમુદયસચ્ચન્તિ યોજેતબ્બં. સઙ્ખારાદીસુ પન અવિજ્જાદયોવ સમુદયસચ્ચભાવેન યોજેતબ્બા. **તેના**તિ તસ્મા.

વિજ્જાતિ અત્તનો વિસયં વિદિતં કરોતીતિ વિજ્જા. **સમ્પન્નત્તા**તિ સમન્નાગતત્તા, સમ્પુણ્ણત્તા વા. **તત્રા**તિ અમ્બટ્ઠસુત્તે. **મનોમયિદ્ધિયા**તિ એત્થ ''ઇધ ભિક્ખુ ઇમમ્હા કાયા અઞ્ઞં કાયં અભિનિમ્મિનાતી''તિ (દી॰ નિ॰ ૧.૨૩૬) વુત્તત્તા સરીરબ્ભન્તરઝાનમનેન અઞ્ઞસ્સ સરીરસ્સ નિબ્બત્તિવસેન પવત્તા મનોમયિદ્ધિ નામ, સા અત્થતો ઝાનસમ્પયુત્તા પઞ્ઞાયેવ. **સત્ત સદ્ધમ્મા** નામ સદ્ધા હિરી ઓત્તપ્પં બાહુસચ્ચં વીરિયં સતિ પઞ્ઞા ચ. **ગચ્છતિ અમતં દિસ**ન્તિ દુક્ખનિત્થરણત્થિકેહિ દટ્ઠબ્બતો અમતં નિબ્બાનમેવ દિસં ગચ્છતિ, ઇમિના ચ ચરણાનં સિક્ખત્તયસઙ્ગહિતઅરિયમગ્ગભાવતો નિબ્બાનત્થિકેહિ એકંસેન ઇચ્છિતબ્બતં દસ્સેતિ. ઇદાનિસ્સા વિજ્જાચરણસમ્પદાય સાવકાદિઅસાધારણતં દસ્સેતું **તત્થ વિજ્જાસમ્પદા**તિઆદિ વુત્તં. તત્થ આસવક્ખયવિજ્જાવસેન સબ્બઞ્ઞુતા સિજ્ઝતિ, ચરણધમ્મભૂતેસુ ઝાનેસુ અન્તોગધાય મહાકરુણાસમાપત્તિયા વસેન મહાકારુણિકતા સિજ્ઝતીતિ આહ ''વિજ્જા...પે॰... મહાકારુણિકત''ન્તિ. **યથા ત**ન્તિ એત્થ **ત**ન્તિ નિપાતમત્તં, યથા અઞ્ઞોપિ વિજ્જાચરણસમ્પન્નો બુદ્ધો નિયોજેતિ, તથા અયમ્પીતિ અત્થો. **તેના**તિ અનત્થપરિવજ્જનઅત્થનિયોજનેન. **અત્તન્તપાદયો**તિ **આદિ**-સદ્દેન પરન્તપઉભયન્તપા ગહિતા. **અસજ્જમાનો ભવેસુ અપચ્ચાગચ્છન્તો**તિ પહીનાનં પુનાનુપ્પત્તિતો ન પુન ઉપગચ્છન્તો.

તત્રાતિ યુત્તવાચાભાસને સાધેતબ્બે ચેતં ભુમ્મં. **અભૂત**ન્તિ અભૂતત્થં. **અતચ્છ**ન્તિ તસ્સેવ વેવચનં. **અનત્થસંહિત**ન્તિ પિસુણાદિદોસયુત્તં. **સમ્માગદત્તા**તિ સુન્દરવચનત્તા, ગદનં ગદો, કથનન્તિ અત્થો. સુન્દરો ગદો વચનમસ્સાતિ ''સુગદો''તિ વત્તબ્બે નિરુત્તિનયેન દ-કારસ્સ ત-કારં કત્વા ''સુગતો''તિ વુત્તં.

સભાવતોતિ દુક્ખસભાવતો. **લોક**ન્તિ ખન્ધાદિલોકં. યથાવુત્તમત્થં સુત્તતો આહ **યત્થા**તિઆદિ. તત્થ **યત્થા**તિ યસ્મિં લોકન્તસઙ્ખાતે નિબ્બાને. **ત**ન્તિ લોકસ્સન્તં, ઓકાસલોકે કાયગમનેન ઞાતબ્બં પત્તબ્બન્તિ નાહં વદામીતિ યોજના. ઇદઞ્ચ રોહિતદેવપુત્તેન લોકસ્સ કાયગતિવસેન અન્તગમનસ્સ પુચ્છિતત્તા વુત્તં. **અપ્પત્વા લોકસ્સન્ત**ન્તિ ખન્ધાદિલોકં સન્ધાય વુત્તં.

કિન્તે પદસા ઓકાસલોકપરિબ્ભમનેન, પરિમિતટ્ઠાને એવ તં ઞાણગમનેન ગચ્છન્તાનં દસ્સેમીતિ દસ્સેન્તો **અપિ ચા**તિઆદિમાહ. તત્થ **બ્યામમત્તે કળેવરે**તિ સરીરે. તેન રૂપક્ખન્ધં દસ્સેતિ. **સસઞ્ઞિમ્હી**તિ સઞ્ઞાસીસેન વેદનાદયો તયો ખન્ધે. **સમનકે**તિ વિઞ્ઞાણક્ખન્ધં. **લોક**ન્તિ ખન્ધાદિલોકં, દુક્ખન્તિ અત્થો. **લોકનિરોધ**ન્તિ નિબ્બાનેન લોકસ્સ નિરુજ્ઝનં, નિબ્બાનમેવ વા. અદેસમ્પિ હિ નિબ્બાનં ચેસં નિરોધાય હોતિ, ઉપચારતો તન્નિસ્સિતં વિય હોતીતિ ''બ્યામમત્તે કળેવરે લોકનિરોધમ્પિ પઞ્ઞપેમી''તિ વુત્તં, ચક્ખુ લોકે પિયરૂપં, સાતરૂપં, એત્થેસા તણ્હા નિરુજ્ઝમાના નિરુજ્ઝતીતિઆદીસુ (દી॰ નિ॰ ૨.૪૦૧; વિભ॰ ૨૦૪) વિય. **કુદાચન**ન્તિ કદાચિપિ. **અપ્પત્વા**તિ અગ્ગમગ્ગેન અનધિગન્ત્વા. **તસ્મા**તિ યસ્મા તં ગમનેન પત્તું ન સક્કા, તસ્મા. **હવે**તિ નિપાતમત્તં, એકંસત્થે વા . **લોકવિદૂ**તિ સભાવાદિતો ખન્ધાદિજાનનકો. ચતુસચ્ચધમ્માનં અભિસમિતત્તા **સમિતાવી**, સમિતકિલેસોતિ વા અત્થો. **નાસીસતિ** ન પત્થેતિ અપ્પટિસન્ધિકત્તા.

એવં સઙ્ખેપતો લોકં દસ્સેત્વા ઇદાનિ વિત્થારતો તં દસ્સેતું **અપિ ચ તયો લોકા**તિઆદિ વુત્તં. તત્થ ઇન્દ્રિયબદ્ધાનં ખન્ધાનં સમૂહસન્તાનભૂતો **સત્તલોકો**. સો હિ રૂપાદીસુ સત્તવિસત્તતાય ''સત્તો''તિ ચ, લોકિયન્તિ એત્થ કમ્મકિલેસા તબ્બિપાકા ચાતિ ''લોકો''તિ ચ વુચ્ચતિ. અનિન્દ્રિયબદ્ધાનં ઉતુજરૂપાનં સમૂહસન્તાનભૂતો **ઓકાસલોકો**. સો હિ સત્તસઙ્ખારાનં આધારતો ''ઓકાસો''તિ ચ, લોકિયન્તિ એત્થ તસ્સાધારા ચ આધેય્યભૂતાતિ ''લોકો''તિ ચ પવુચ્ચતિ. ઇન્દ્રિયાનિન્દ્રિયબદ્ધા પન સબ્બેવ ઉપાદાનક્ખન્ધા પચ્ચયેહિ સઙ્ખતટ્ઠેન

લુજ્જનપલુજ્જનટ્ઠેન ચ ‘‘સઙ્ખારલોકો’’તિ ચ વુચ્ચતિ. આહરતિ અત્તનો ફલન્તિ આહારો, પચ્ચયો. તેન તિટ્ઠનસીલા ઉપ્પજ્જિત્વા યાવ ભઙ્ગા પવત્તનસીલાતિ **આહારટ્ઠિતિકા**, સબ્બે સઙ્ખતધમ્મા. **સબ્બે સત્તા**તિ ચ ઇમિનાપિ વેનેય્યાનુરૂપતો પુગ્ગલાધિટ્ઠાનત્તા દેસનાય સઙ્ખારાવ ગહિતા.

યાવતા ચન્દિમસૂરિયા પરિહરન્તીતિ યત્તકે ઠાને ચન્દિમસૂરિયા પરિવત્તન્તિ પવત્તન્તિ. **વિરોચના**તિ તેસં વિરોચનહેતુ ઓભાસનહેતૂતિ હેતુમ્હિ નિસ્સક્કવચનં. **દિસા ભન્તી**તિ સબ્બા દિસા યાવતા વિગતન્ધકારા પઞ્ઞાયન્તિ. અથ વા **દિસા**તિ ઉપયોગબહુવચનં. તસ્મા વિરોચમાના ચન્દિમસૂરિયા યત્તકા દિસા ભન્તિ ઓભાસેન્તીતિ અત્થો. **તાવ સહસ્સધા લોકો**તિ તત્તકેન પમાણેન સહસ્સપ્પકારો ઓકાસલોકો, સહસ્સચક્કવાળાનીતિ અત્થો. **એત્થા**તિ સહસ્સચક્કવાળે. **વસો**તિ ઇદ્ધિસઙ્ખાતો વસો વત્તતીતિ અત્થો.

તમ્પીતિ તિવિધમ્પિ લોકં. **અસ્સા**તિ અનેન ભગવતા સઙ્ખારલોકોપિ સબ્બથા વિદિતોતિ સમ્બન્ધો. **એકો લોકો**તિ ય્વાયં હેટ્ઠા વુત્તનયેન સબ્બસઙ્ખતાનં પચ્ચયાયત્તવુત્તિતો તેન સામઞ્ઞેન સઙ્ખારલોકો એકો એકવિધો, એસ નયો સેસેસુપિ. સબ્બત્થાપિ લોકિયધમ્માવ લોકોતિ અધિપ્પેતા લોકુત્તરાનં પરિઞ્ઞેય્યત્તાભાવા. ઉપાદાનાનં આરમ્મણભૂતા ખન્ધા **ઉપાદાનક્ખન્ધા. સત્ત વિઞ્ઞાણટ્ઠિતિયો**તિ તથા તથા સમુપ્પન્ના પજાયેવ વુચ્ચન્તિ. નાનત્તકાયા નાનત્તસઞ્ઞિનો, નાનત્તકાયા એકત્તસઞ્ઞિનો, એકત્તકાયા નાનત્તસઞ્ઞિનો, એકત્તકાયા એકત્તસઞ્ઞિનો, હેટ્ઠિમા ચ તયો આરુપ્પાતિ ઇમા સત્તવિધા પજાયેવ વિઞ્ઞાણં તિટ્ઠતિ એત્થાતિ વિઞ્ઞાણટ્ઠિતિયો નામ. તત્થ નાનત્તં કાયો એતેસમત્થીતિ નાનત્તકાયા. નાનત્તં સઞ્ઞા એતેસન્તિ નાનત્તસઞ્ઞિનો. સઞ્ઞાસીસેનેત્થ પટિસન્ધિવિઞ્ઞાણં ગહિતં, એસ નયો સેસેસુપિ.

તત્થ સબ્બમનુસ્સા ચ છ કામાવચરદેવા ચ **નાનત્તકાયા નાનત્તસઞ્ઞિનો** નામ. તેસઞ્હિ અઞ્ઞમઞ્ઞં વિસદિસતાય નાના કાયો, પટિસન્ધિસઞ્ઞા ચ નવવિધતાય નાના. તીસુ પઠમજ્ઝાનભૂમીસુ બ્રહ્મકાયિકા ચેવ ચતૂસુ અપાયેસુ સત્તા ચ **નાનત્તકાયા એકત્તસઞ્ઞિનો** નામ. તેસુ હિ બ્રહ્મપારિસજ્જાદીનં તિણ્ણમ્પિ સરીરં અઞ્ઞમઞ્ઞં વિસદિસં, પટિસન્ધિસઞ્ઞા પન પઠમજ્ઝાનવિપાકવસેન એકાવ, તથા આપાયિકાનમ્પિ, તેસં પન સબ્બેસં અકુસલવિપાકાહેતુકાવ પટિસન્ધિસઞ્ઞા. દુતિયજ્ઝાનભૂમિકા ચ પરિત્તાભ અપ્પમાણાભ આભસ્સરા **એકત્તકાયા નાનત્તસઞ્ઞિનો** નામ. તેસઞ્હિ સબ્બેસં એકપ્પમાણોવ કાયો, પટિસન્ધિસઞ્ઞા પન દુતિયતતિયજ્ઝાનવિપાકવસેન નાના હોતિ. તતિયજ્ઝાનભૂમિયં પરિત્તસુભાદયો તયો, ચતુત્થજ્ઝાનભૂમિયં અસઞ્ઞસત્તવજ્જિતા વેહપ્ફલા, પઞ્ચ ચ સુદ્ધાવાસાતિ નવસુ ભૂમીસુ સત્તા **એકત્તકાયા એકત્તસઞ્ઞિનો** નામ. આભાનાનત્તેન પન સબ્બત્થ કાયનાનત્તં ન ગય્હતિ, સણ્ઠાનનાનત્તેનેવ ગય્હતીતિ. અસઞ્ઞસત્તા વિઞ્ઞાણાભાવેન વિઞ્ઞાણટ્ઠિતિસઙ્ખ્યં ન ગચ્છન્તિ. નેવસઞ્ઞા નાસઞ્ઞાયતનં પન યથા સઞ્ઞાય, એવં વિઞ્ઞાણસ્સાપિ સુખુમત્તા નેવવિઞ્ઞાણં નાવિઞ્ઞાણં, તસ્મા પરિબ્યત્તવિઞ્ઞાણકિચ્ચવન્તેસુ વિઞ્ઞાણટ્ઠિતીસુ ન ગય્હતિ. તસ્મા સેસાનિ આકાસાનઞ્ચાયતનાદીનિ તીણિયેવ ગહિતાનિ, તેહિ સદ્ધિં ઇમા સત્ત વિઞ્ઞાણટ્ઠિતિયોતિ વેદિતબ્બા.

અટ્ઠ લોકધમ્માતિ લાભો અલાભો યસો અયસો નિન્દા પસંસા સુખં દુક્ખન્તિ ઇમે અટ્ઠ લોકસ્સ સભાવત્તા લોકધમ્મા. લાભાલાભાદિપચ્ચયા ઉપ્પજ્જનકા પનેત્થ અનુરોધવિરોધા વા લાભાદિસદ્દેહિ વુત્તાતિ વેદિતબ્બા. **નવ સત્તાવાસા**તિ હેટ્ઠા વુત્તા સત્ત વિઞ્ઞાણટ્ઠિતિયો એવ અસઞ્ઞસત્તચતુત્થારુપ્પેહિ સદ્ધિં ‘‘નવ સત્તાવાસા’’તિ વુચ્ચન્તિ. સત્તા આવસન્તિ એત્થાતિ સત્તાવાસા, સત્તનિકાયો, અત્થતો તથા પવત્તા પજા એવ ઇધ સઙ્ખારલોકભાવેન ગય્હન્તીતિ વેદિતબ્બા. **દસાયતનાની**તિ ધમ્માયતનમનાયતનવજ્જિતાનિ દસ.

એત્થ ચ તીસુ ભવેસુ અસ્સાદદસ્સનવસેન તિસ્સો વેદનાવ લોકભાવેન વુત્તા, તથા પચ્ચયદસ્સનવસેન ચત્તારોવ આહારા. અત્તગ્ગાહનિમિત્તદસ્સનવસેન છ અજ્ઝત્તિકાનેવ આયતનાનિ. થૂલસઞ્ઞીભવદસ્સનવસેન સત્ત વિઞ્ઞાણટ્ઠિતિયોવ, અનુરોધવિરોધદસ્સનવસેન અટ્ઠ લોકધમ્મા વા, થૂલાયતનદસ્સનવસેન દસાયતનાનેવ લોકભાવેન વુત્તાનિ. તેસં ગહણેનેવ તન્નિસ્સયતપ્પટિબદ્ધા તદારમ્મણા સબ્બે તેભૂમકા નામરૂપધમ્મા અત્થતો ગહિતા એવ હોન્તિ. સેસેહિ પન એકવિધાદિકોટ્ઠાસેહિ સરૂપેનેવ તે ગહિતાતિ વેદિતબ્બં.

આસયં જાનાતીતિઆદીસુ આહચ્ચ ચિત્તં એત્થ સેતીતિ આસયો, અઞ્ઞસ્મિં વિસયે પવત્તિત્વાપિ ચિત્તં યત્થ સરસેન પવિસિત્વા તિટ્ઠતિ, સો વટ્ટાસયો વિવટ્ટાસયોતિ દુવિધો. તત્થ વટ્ટાસયોપિ સસ્સતુચ્છેદદિટ્ઠિવસેન દુવિધો. વિવટ્ટાસયો પન વિપસ્સનાસઙ્ખાતા અનુલોમિકા ખન્તિ, મગ્ગસઙ્ખાતં યથાભૂતઞાણઞ્ચાતિ દુવિધો. યથાહ –

> ''સસ્સતુચ્છેદદિટ્ઠિ ચ, ખન્તિ ચેવાનુલોમિકં;
> યથાભૂતઞ્ચ યં ઞાણં, એતં આસયસદ્દિત''ન્તિ. (સારત્થ॰ ટી॰ ૧.વેરઞ્જકણ્ડવણ્ણના);

એતં દુવિધમ્પિ આસયં સત્તાનં અપ્પવત્તિક્ખણેયેવ ભગવા સબ્બથા જાનાતિ. **અનુસય**ન્તિ કામરાગાનુસયાદિવસેન સત્તવિધં અનુસયં. **ચરિત**ન્તિ ''સુચરિતદુચ્ચરિત''ન્તિ **નિદ્દેસે** વુત્તં. અથ વા ચરિતન્તિ ચરિયા, તે રાગાદયો છ મૂલચરિયા, સંસગ્ગસન્નિપાતવસેન અનેકવિધા હોન્તિ. **અધિમુત્તિ**ન્તિ અજ્ઝાસયધાતું, તત્થ તત્થ ચિત્તસ્સ અભિરુચિવસેન નિન્નતા, સા દુવિધા હીનાધિમુત્તિ પણીતાધિમુત્તીતિ. યાય દુસ્સીલાદિકે હીનાધિમુત્તિકે સેવન્તિ, સા **હીનાધિમુત્તિ**. યાય પણીતાધિમુત્તિકે સેવન્તિ, સા **પણીતાધિમુત્તિ**. તં દુવિધમ્પિ અધિમુત્તિં ભગવા સબ્બાકારતો જાનાતિ. અપ્પં રાગાદિરજં એતેસન્તિ **અપ્પરજક્ખા**, અનુસ્સદરાગાદિદોસા. ઉસ્સદરાગાદિદોસા **મહારજક્ખા**. ઉપનિસ્સયભૂતેહિ તિક્ખેહિ સદ્ધાદિઇન્દ્રિયેહિ મુદુકેહિ ચ સમન્નાગતા **તિક્ખિન્દ્રિયા મુદિન્દ્રિયા** ચ. હેટ્ઠા વુત્તેહિ આસયાદીહિ સુન્દરેહિ અસુન્દરેહિ ચ સમન્નાગતા **સ્વાકારા દ્વાકારા** ચ વેદિતબ્બા. સમ્મત્તનિયામં વિઞ્ઞાપેતું સુકરા **સુવિઞ્ઞાપયા**, વિપરીતા **દુવિઞ્ઞાપયા**. મગ્ગફલપટિવેધાય ઉપનિસ્સયસમ્પન્ના **ભબ્બા**, વિપરીતા **અભબ્બા**. એવં સત્તસન્તાનગતધમ્મવિસેસજાનનેનેવ **સત્તલોકોપિ વિદિતો** ધમ્મવિનિમુત્તસ્સ સત્તસ્સ અભાવાતિ વેદિતબ્બં.

એકં ચક્કવાળં…પે॰… પઞ્ઞાસઞ્ચ યોજનાનીતિ એત્થ હોતીતિ સેસો. **પરિક્ખેપતો** પમાણં વુચ્ચતીતિ સેસો. ચક્કવાળસ્સ સબ્બં પરિમણ્ડલં છત્તિંસ સતસહસ્સાનિ…પે॰… સતાનિ ચ હોન્તીતિ યોજેતબ્બં. **તત્થા**તિ ચક્કવાળે, દ્વે સતસહસ્સાનિ ચત્તારિ નહુતાનિ ચ યોજનાનિ યાનિ એત્તકં એત્તકપ્પમાણં બહલત્તેન અયં વસુન્ધરા સઙ્ખાતાતિ યોજના. તત્થ **એત્તક**ન્તિ કિરિયાવિસેસનં દટ્ઠબ્બં. સન્ધારકં જલં એત્તકં એત્તકપ્પમાણં હુત્વા પતિટ્ઠિતન્તિ યોજના. **એત્થા**તિ ચક્કવાળે. **અજ્ઝોગાળ્હુગ્ગતા**તિ અજ્ઝોગાળ્હા ચ ઉગ્ગતા ચ. **બ્રહા**તિ મહન્તા. **યોજનાનં સતાનુચ્ચો, હિમવા પઞ્ચા**તિ યોજનાનં પઞ્ચસતાનિ ઉચ્ચો ઉબ્બેધો. **તિપઞ્ચયોજનક્ખન્ધપરિક્ખેપા**તિ પન્નરસયોજનપ્પમાણક્ખન્ધપરિણાહા. **નગવ્હયા**તિ રુક્ખાભિધાના જમ્બૂતિ યોજના. **સમન્તતો**તિ સબ્બસોભાગેન, આયામતો ચ વિત્થારતો ચ સતયોજનવિત્થારાતિ અત્થો. **યસ્સાનુભાવેના**તિ યસ્સા મહન્તતાકપ્પટ્ઠાયિકાદિપ્પકારેન પભાવેન. **પરિક્ખિપિત્વા તં સબ્બં, લોકધાતુમયં ઠિતો**તિ હેટ્ઠા વુત્તં સબ્બમ્પિ તં પરિક્ખિપિત્વા **ચક્કવાળસિલુચ્ચયો** ઠિતો, **અયં** એકા **લોકધાતુ** નામાતિ અત્થો, **મ**-કારો પદસન્ધિવસેન વુત્તો. અથ વા તં સબ્બં લોકધાતું પરિક્ખિપિત્વા અયં ચક્કવાળસિલુચ્ચયો ઠિતોતિ યોજેતબ્બં.

તત્થાતિ તસ્સં લોકધાતુયં. **તાવતિંસભવનન્તિ** તિદસપુરં. **અસુરભવનન્તિ** અસુરપુરં. અવીચિમહાનિરયો ચ તથા દસસહસ્સયોજનો, સો પન ચતુન્નં લોહભિત્તીનમન્તરા યોજનસતાયામવિત્થારોપિ સમન્તા સોળસહિ ઉસ્સદનિરયેહિ સદ્ધિં દસસહસ્સયોજનો વુત્તોતિ વેદિતબ્બો. **તદનન્તરેસૂ**તિ તેસં ચક્કવાળાનં અન્તરેસુ. લોકાનં ચક્કવાળાનં અન્તરે વિવરે ભવત્તા **લોકન્તરિકા**. તિણ્ણઞ્હિ સકટચક્કાનં પત્તાનં વા આસન્નઠપિતાનં અન્તરસદિસે તિણ્ણં તિણ્ણં ચક્કવાળાનં અન્તરેસુ એકેકો લોકન્તરિકનિરયો અટ્ઠયોજનસહસ્સપ્પમાણો સીતનરકો સત્તાનં અકુસલવિપાકેન નિબ્બત્તતિ. **અનન્તાની**તિ તિરિયં અટ્ઠસુ દિસાસુ ચક્કવાળાનિ આકાસો વિય અનન્તાનિ. ઉદ્ધં પન અધો ચ અન્તાનેવ. **અનન્તેન બુદ્ધઞાણેના**તિ એત્થ અનન્તઞેય્યપટિવેધસામત્થિયયોગતોવ ઞાણં ‘‘અનન્ત’’ન્તિ વેદિતબ્બં.

અત્તનોતિ નિસ્સક્કે સામિવચનમેતં, અત્તતોતિ અત્થો. ગુણેહિ અત્તનો વિસિટ્ઠતરસ્સાતિ સમ્બન્ધો, તરગ્ગહણઞ્ચેત્થ અનુત્તરોતિ પદસ્સ અત્થનિદ્દેસવસેન કતં, ન વિસિટ્ઠસ્સ કસ્સચિ અત્થિતાય. સદેવકે હિ લોકે સદિસકપ્પોપિ નામ કોચિ તથાગતસ્સ નત્થિ, કુતો સદિસો, તેનાહ **સીલગુણેનાપિ અસમો**તિઆદિ. તત્થ અસમેહિ સમ્માસમ્બુદ્ધેહિ સમો **અસમસમો**. નત્થિ પટિમા એતસ્સાતિ **અપ્પટિમો**. એસ નયો સેસેસુપિ. તત્થ ઉપમામત્તં પટિમા, સદિસૂપમા પટિભાગો. યુગગ્ગાહવસેન ઠિતો પટિમો પુગ્ગલોતિ વેદિતબ્બો. **અત્તના**તિ અત્તતો. **પુરિસદમ્મે**તિઆદીસુ દમિતબ્બા દમ્મા, ‘‘દમ્મપુરિસા’’તિ વત્તબ્બે વિસેસનસ્સ પરનિપાતં કત્વા ‘‘પુરિસદમ્મા’’તિ વુત્તં, પુરિસગ્ગહણઞ્ચેત્થ ઉક્કટ્ઠવસેન ઇત્થીનમ્પિ દમેતબ્બતો. **નિબ્બિસા કતા** દોસવિસસ્સ વિનોદનેન. **અત્થપદ**ન્તિ અત્થાભિબ્યઞ્જનકં પદં, વાક્યન્તિ અત્થો. એકપદભાવેન ચ અનઞ્ઞસાધારણો સત્થુ પુરિસદમ્મસારથિભાવો દસ્સિતો હોતિ, તેનાહ **ભગવા હી**તિઆદિ. **અટ્ઠ દિસા**તિ અટ્ઠ સમાપત્તિયો. **અસજ્જમાના**તિ વસીભાવપ્પત્તિયા નિસ્સઙ્ગચારા.

દિટ્ઠધમ્મો વુચ્ચતિ પચ્ચક્ખો અત્તભાવો, તત્થ નિયુત્તોતિ **દિટ્ઠધમ્મિકો**, ઇધલોકત્થો. કમ્મકિલેસવસેન સમ્પરેતબ્બતો સમાગન્તબ્બતો સમ્પરાયો , પરલોકો, તત્થ નિયુત્તોતિ **સમ્પરાયિકો**, પરલોકત્થો. પરમો ઉત્તમો અત્થો પરમત્થો, નિબ્બાનં. સહ અત્થેન વત્તતીતિ **સત્થો**, ભણ્ડમૂલેન વાણિજ્જાય દેસન્તરં ગચ્છન્તો જનસમૂહો. સો અસ્સ અત્થીતિ સત્થા, **સત્થવાહો**તિ નિરુત્તિનયેન. સો વિય ભગવાતિ આહ ‘‘સત્થા, ભગવા સત્થવાહો’’તિ. ઇદાનિ તમત્થં નિદ્દેસપાળિનયેન દસ્સેતું **યથા સત્થવાહો**તિઆદિ વુત્તં. તત્થ **સત્થે**તિ સત્થિકે જને. કં ઉદકં તારેન્તિ એત્થાતિ **કન્તારો**, નિરુદકો અરઞ્ઞપ્પદેસો. ચોરાદીહિ અધિટ્ઠિતઅરઞ્ઞપ્પદેસાપિ દુગ્ગમનટ્ઠેન તંસદિસતાય કન્તારાત્વેવ નિરુળ્હાતિ સામઞ્ઞતો ‘‘કન્તારં તારેતી’’તિ વત્વા તં વિવરન્તો **ચોરકન્તાર**ન્તિઆદિમાહ.

ભગવતોતિ નિસ્સક્કે સામિવચનં, ભગવન્તતો ધમ્મસ્સવનેનાતિ અત્થો. યથા ‘‘ઉપજ્ઝાયતો અજ્ઝેતી’’તિ, ભગવતો સન્તિકેતિ વા અત્થો. **સરે નિમિત્તં અગ્ગહેસી**તિ પુબ્બબુદ્ધુપ્પાદેસુ સદ્ધમ્મસ્સવનપરિચયેન ‘‘ધમ્મો એસો વુચ્ચતી’’તિ સરે આકારં ગણ્હિ. પુબ્બાભિયોગવસેનેવ હિ ઈદિસાનં તિરચ્છાનાનં ધમ્મસ્સવનાદીસુ પસાદો ઉપ્પજ્જતિ વગ્ગુલિઆદીનં વિય. ઇતરથા સબ્બતિરચ્છાનાનમ્પિ તથા પસાદુપ્પત્તિપ્પસઙ્ગતો. યદિ હિ ઉપ્પજ્જેય્ય, ભગવા અનન્તચક્કવાળેસુ સબ્બસત્તાનમ્પિ એકક્ખણે સપ્પાટિહારિયધમ્મં સાવેતું સક્કોતીતિ સબ્બસત્તાનમ્પિ ઇતો પુબ્બેવ વિમુત્તિપ્પસઙ્ગો સિયા. યે પન દેવમનુસ્સનાગસુપણ્ણાદયો પકતિયાવ કમ્મસ્સકતઞ્ઞાણાદિયુત્તા હોન્તિ, તેયેવ પુબ્બે અનુપનિસ્સયાપિ ભગવતો સદ્ધમ્મસ્સવનાદિના પઠમં વિવટ્ટૂપનિસ્સયં પસાદં ઉપ્પાદેતું સક્કોન્તિ, ન ઇતરેતિ ગહેતબ્બં. **અરે અહમ્પિ નામા**તિ એત્થ ‘‘કુતોહં ઇધ નિબ્બત્તોતિ ઓલોકેત્વા મણ્ડૂકભાવતોતિ ઞત્વા’’તિ ઇદં એત્તકમ્પિ અરે અહમ્પિ નામાતિ વિમ્હયવચનેનેવ

સિજ્ઝતીતિ અવુત્તન્તિ વેદિતબ્બં. **જલન્તિ** જલન્તો વિજ્જોતમાનો. **મણ્ડૂકોહન્તિ** ગાથાય **ઉદકેતિ** સઞ્ઞાતટ્ઠાનદસ્સનં, તેન થલમણ્ડૂકતા નિવત્તનં કતં હોતિ. ઉદકે જાતાનમ્પિ કચ્છપાદીનં થલગોચરતાપિ અત્થીતિ તં નિવત્તનત્થં "વારિગોચરો"તિ વુત્તં, ઉદકસઞ્ચારીતિ અત્થો.

વિમોક્ખન્તિકઞાણવસેનાતિ એત્થ સબ્બસો કિલેસેહિ વિમુચ્ચતીતિ વિમોક્ખો, અગ્ગમગ્ગો, તસ્સ અન્તો, અગ્ગફલં, તત્થ ભવં વિમોક્ખન્તિકં, સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણેન સદ્ધિં સબ્બમ્પિ બુદ્ધઞાણં. ઇદાનિ **સમ્માસમ્બુદ્ધપદતો** બુદ્ધપદસ્સ વિસેસં દસ્સેતું **યસ્મા વા**તિઆદિ વુત્તં. સમ્માસમ્બુદ્ધપદેન હિ સત્થુ પટિવેધઞાણાનુભાવો વુત્તો, ઇમિના પન બુદ્ધપદેન દેસનાઞાણાનુભાવોપિ, તેનાહ **અઞ્ઞેપિ સત્તે બોધેસી**તિઆદિ.

ગુણવિસિટ્ઠસત્તુત્તમગરુગારવાધિવચનન્તિ સબ્બેહિ સીલાદિગુણેહિ વિસિટ્ઠસ્સ તતો એવ સબ્બસત્તેહિ ઉત્તમસ્સ ગરુનો ગારવવસેન વુચ્ચમાનવચનમિદં **ભગવાતિ. સેટ્ઠન્તિ** સેટ્ઠવાચકં વચનં સેટ્ઠગુણસહચરણતો. અથ વા વુચ્ચતીતિ વચનં, અત્થો, સો સેટ્ઠોતિ અત્થો. **ઉત્તમન્તિ** એત્થાપિ એસેવ નયો. **ગરુગારવયુત્તો**તિ એત્થ ગરુભાવો ગારવં, ગરુગુણયોગતો ગરુકરણં વા ગારવં, તેન સાવકાદીનં અસાધારણતાય ગરુભૂતેન મહન્તેન ગારવેન યુત્તોતિ ગરુગારવયુત્તો. અથ વા ગરુ ચ સબ્બલોકસ્સ સિક્ખકત્તા તેનેવ ગારવયુત્તો ચાતિપિ યોજેતબ્બં.

અવત્થાય વિદિતં **આવત્થિકં**. એવં **લિઙ્ગિકં**. નિમિત્તતો આગતં **નેમિત્તિકં**. અધિચ્ચ યંકિઞ્ચિ નિમિત્તં અધિવચનવસેન અનપેક્ખિત્વા પવત્તં **અધિચ્ચસમુપ્પન્નં**, તેનાહ "વચનત્થમનપેક્ખિત્વા"તિ. યદિચ્છાય આગતં યાદિચ્છકં. એત્થ ચ બાહિરં દણ્ડાદિ **લિઙ્ગં**, અબ્ભન્તરં તેવિજ્જાદિ **નિમિત્તં**. પચુરજનવિસયં વા દિસ્સમાનં **લિઙ્ગં**, તબ્બિપરીતં **નિમિત્તન્તિ** વેદિતબ્બં. **સચ્છિકાપઞ્ઞત્તી**તિ સબ્બધમ્માનં સચ્છિકિરિયાનિમિત્તા પઞ્ઞત્તિ. અથ વા **સચ્છિકાપઞ્ઞત્તી**તિ પચ્ચક્ખસિદ્ધા પઞ્ઞત્તિ. યંગુણનિમિત્તા હિ સા, તે ગુણા સત્થુ પચ્ચક્ખભૂતાતિ ગુણા વિય સાપિ સચ્છિકતા એવ નામ હોતિ, ન પરેસં, વોહારમત્તેનાતિ અધિપ્પાયો. **યંગુણનેમિત્તિકન્તિ** યેહિ ગુણેહિ નિમિત્તભૂતેહિ **એતં નામં** નેમિત્તિકઞ્ચ જાતં. **વદન્તી**તિ ધમ્મસેનાપતિસ્સ ગરુભાવતો બહુવચનેનાહ, સઙ્ગીતિકારેહિ વા કતમનુવાદં સન્ધાય.

ઇસ્સરિયાદિભેદો ભગો અસ્સ અત્થીતિ **ભગી**. મગ્ગફલાદિઅરિયગુણં અરઞ્ઞાદિવિવેકટ્ઠાનઞ્ચ ભજિ સેવિ સીલેનાતિ **ભજી**. ચીવરાદિપચ્ચયાનં અત્થરસાદીનઞ્ચ સીલાદિગુણાનઞ્ચ **ભાગી**, દાયાદોતિ અત્થો. વિભજિ ઉદ્દેસનિદ્દેસાદિપ્પકારેહિ ધમ્મરતનં પવિભજીતિ **વિભત્તવા**. રાગાદિપાપધમ્મં **ભગ્ગં અકાસીતિ ભગવાતિ** વુચ્ચતીતિ સબ્બત્થ સમ્બન્ધો. ગરુપિ લોકે ભગવાતિ વુચ્ચતીતિ આહ "ગરૂ"તિ, યસ્મા ગરુ, તસ્માપિ ભગવાતિ અત્થો. પારમિતાસઙ્ખાતં ભગ્યમસ્સ અત્થીતિ **ભગ્યવા. બહૂહિ ઞાયેહી**તિ કાયભાવનાદિકેહિ અનેકેહિ ભાવનાક્કમેહિ. **સુભાવિતત્તનો**તિ પચ્ચત્તે એતં સામિવચનં, તેન સુભાવિતસભાવોતિ અત્થો. ભવાનં અન્તં નિબ્બાનં ગતોતિ **ભવન્તગો**. તત્થ તત્થ ભગવાતિ સદ્દસિદ્ધિ નિરુત્તિનયેનેવ વેદિતબ્બા.

ઇદાનિ ભગી ભજીતિ નિદ્દેસગાથાય નવહિ પદેહિ દસ્સિતમત્થં ભગ્યવાતિ ગાથાય છહિ પદેહિ સઙ્ગહેત્વા પદસિદ્ધિં અત્થયોજનાનયભેદેહિ સદ્ધિં દસ્સેતું **અયં પન અપરો નયો**તિઆદિ વુત્તં. તત્થ **વણ્ણવિપરિયયો**તિ એત્થ **ઇતિ**-સદ્દો આદિઅત્થો, તેનેવ વણ્ણવિકારો વણ્ણલોપો ધાતુઅત્થેન નિયોજનઞ્ચાતિ ઇમં તિવિધં લક્ખણં સઙ્ગણ્હાતિ. **સદ્દનયેના**તિ સદ્દલક્ખણનયેન. પિસોદરાદીનં સદ્દાનં આકતિગણભાવતો વુત્તં "**પિસોદરાદિપક્ખેપલક્ખણં ગહેત્વા**"તિ. પક્ખિપનમેવ લક્ખણં. તપ્પરિયાપન્નતાકરણઞ્હિ પક્ખિપનં. **ભગ્યન્તિ** કુસલં.

લોભાદયો ચત્તારો દોસા એકકવસેન ગહિતા. અહિરિકાદયો દુકવસેન. અક્કોચ્છિમન્તિઆદિના (ધ॰ પ॰ ૩-૪) પુનપ્પુનં કુજ્ઝનવસેન ચિત્તપરિયોનન્ધનો કોધોવ **ઉપનાહો**. પરેસં પુબ્બકારિતાલક્ખણસ્સ ગુણસ્સ નિપુઞ્છનો **મક્ખો** નામ. બહુસ્સુતાદીહિ સદ્ધિં યુગગ્ગાહો અત્તનો સમકરણં **પલાસો**. અત્તનો વિજ્જમાનદોસપટિચ્છાદના **માયા**. અવિજ્જમાનગુણપ્પકાસનં **સાઠેય્યં**. ગરૂસુપિ થદ્ધતા અનોનતતા **થમ્ભો**. તદુત્તરિકરણલક્ખણો **સારમ્ભો**. જાતિઆદિં નિસ્સાય ઉન્નતિલક્ખણો **માનો**. અબ્ભુન્નતિલક્ખણો **અતિમાનો**. જાતિઆદિં નિસ્સાય મજ્જનાકારપ્પત્તો માનોવ **મદો** નામ. સો સત્તવીસતિવિધો. કામગુણેસુ ચિત્તસ્સ વોસ્સગ્ગો **પમાદો**. કાયદુચ્ચરિતાદીનિ **તિવિધદુચ્ચરિતાનિ**. તણ્હાદિટ્ઠિદુચ્ચરિતવસેન **તિવિધસંકિલેસા**. રાગદોસમોહાવ **મલાનિ**. તેયેવ કાયદુચ્ચરિતાદયો ચ **તિવિધવિસમાનિ**. કામબ્યાપાદવિહિંસાસઞ્ઞા **તિવિધસઞ્ઞા** નામ. તેયેવ **વિતક્કા**. તણ્હાદિટ્ઠિમાના **પપઞ્ચા**. સુભસુખનિચ્ચઅત્તવિપરિયેસા **ચતુબ્બિધવિપરિયેસા**. છન્દાદયો **અગતિ**. ચીવરાદીસુ પચ્ચયેસુ લોભા **ચત્તારો તણ્હુપાદા**. બુદ્ધધમ્મસઙ્ઘસિક્ખાસુ કઙ્ખા, સબ્રહ્મચારીસુ કોપો ચ **પઞ્ચ ચેતોખીલા**. કામે કાયે રૂપે ચ અવીતરાગતા, યાવદત્થં ભુઞ્જિત્વા સેય્યસુખાદિઅનુયોગો, અઞ્ઞતરં દેવનિકાયં પણિધાય બ્રહ્મચરિયચરણઞ્ચ **પઞ્ચ ચેતોવિનિબન્ધા**. રૂપાભિનન્દનાદયો **પઞ્ચ અભિનન્દના**. કોધમક્ખઇસ્સાસાઠેય્યપાપિચ્છતાસન્દિટ્ઠિપરામાસા **છ વિવાદમૂલાનિ**. રૂપતણ્હાદયો **છ તણ્હાકાયા**. મિચ્છાદિટ્ઠિઆદયો અટ્ઠમગ્ગઙ્ગપટિપક્ખા **મિચ્છત્તા**. તણ્હં પટિચ્ચ પરિયેસના, પરિયેસનં પટિચ્ચ લાભો, લાભં પટિચ્ચ વિનિચ્છયો, તં પટિચ્ચ છન્દરાગો, તં પટિચ્ચ અજ્ઝોસાનં, તં પટિચ્ચ પરિગ્ગહો, તં પટિચ્ચ મચ્છરિયં, તં પટિચ્ચ આરક્ખા, આરક્ખાધિકરણં દણ્ડાદાનાદિઅનેકાકુસલરાસીતિ **નવ તણ્હામૂલકા** ધમ્મા. પાણાતિપાતાદયો **દસ અકુસલકમ્મપથા**. ચત્તારો સસ્સતવાદા તથા એકચ્ચસસ્સતવાદા અન્તાનન્તિકા અમરાવિક્ખેપિકા દ્વે અધિચ્ચસમુપ્પન્નિકા સોળસ સઞ્ઞીવાદા અટ્ઠ અસઞ્ઞીવાદા અટ્ઠ નેવસઞ્ઞીનાસઞ્ઞીવાદા સત્ત ઉચ્છેદવાદા પઞ્ચ દિટ્ઠધમ્મનિબ્બાનવાદાતિ એતાનિ **દ્વાસટ્ઠિ દિટ્ઠિગતાનિ**. રૂપતણ્હાદિછતણ્હા એવ પચ્ચેકં કામતણ્હાભવતણ્હાવિભવતણ્હાવસેન અટ્ઠારસ હોન્તિ, તા અજ્ઝત્તબહિદ્ધરૂપાદીસુ પવત્તિવસેન છત્તિંસ, પુન કાલત્તયવસેન **અટ્ઠસતતણ્હાવિચરિતાનિ** હોન્તિ. **પભેદ**-સદ્દં પચ્ચેકં સમ્બન્ધિત્વા લોભપ્પભેદોતિઆદિના યોજેતબ્બં. **સબ્બદરથપરિળાહકિલેસસતસહસ્સાની**તિ સબ્બાનિ સત્તાનં દરથસઙ્ખાતપરિળાહકરાનિ કિલેસાનં અનેકાનિ સતસહસ્સાનિ, આરમ્મણાદિવિભાગતો પવત્તિઆકારવિભાગતો ચ નેસં એવં પભેદો વેદિતબ્બો. પઞ્ચ મારે અભઞ્જીતિ સમ્બન્ધો. **પરિસ્સયાન**ન્તિ ઉપદ્દવાનં.

એવં ભગ્યવા ભગ્ગવાતિ દ્વિન્નં પદાનં અત્થં વિભજિત્વા ઇદાનિ તેહિ દ્વીહિ ગહિતમત્થં દસ્સેતું **ભગ્યવન્તતાય ચસ્સા**તિઆદિ વુત્તં. તત્થ **સતપુઞ્ઞજલક્ખણધરસ્સા**તિ અનેકસતપુઞ્ઞનિબ્બત્તમહાપુરિસલક્ખણધરસ્સ ભગવતો. **સકચિત્તે ઇસ્સરિયં** નામ પટિક્કૂલાદીસુ અપ્પટિક્કૂલસઞ્ઞિતાદિવસપ્પવત્તિયા ચેવ ચેતોસમાધિવસેન ચ અત્તનો ચિત્તસ્સ વસીભાવાપાદનમેવ. **અણિમા લઘિમાદિકન્તિ આદિ**-સદ્દેન મહિમા પત્તિ પાકમ્મં ઈસિતા વસિતા યત્થકામાવસાયિતાતિ ઇમે છપિ સઙ્ગહિતા. તત્થ કાયસ્સ અણુભાવકરણં **અણિમા**. આકાસે પદસા ગમનાદિઅરહભાવેન લહુભાવો **લઘિમા**. કાયસ્સ મહન્તતાપાદનં **મહિમા**. ઇટ્ઠદેસસ્સ પાપુણનં **પત્તિ**. અધિટ્ઠાનાદિવસેન ઇચ્છિતત્થનિપ્ફાદનં **પાકમ્મં**. સયંવસિતા ઇસ્સરભાવો **ઈસિતા**. ઇદ્ધિવિધે વસીભાવો **વસિતા**. આકાસેન વા ગચ્છતો, અઞ્ઞં વા કિઞ્ચિ કરોતો યત્થ કત્થચિ વોસાનપ્પત્તિ **યત્થકામાવસાયિતા**, ''કુમારકરૂપાદિદસ્સન''ન્તિપિ વદન્તિ. **સબ્બઙ્ગપચ્ચઙ્ગસિરી**તિ સબ્બેસં અઙ્ગપચ્ચઙ્ગાનં સોભા. **અત્થી**તિ અનુવત્તતિ. લહુસાધનં તં તં કાલિકં ઇચ્છિતં, ગરુસાધનં ચિરકાલિકં બુદ્ધત્તાદિપત્થિતં . **ભગા અસ્સ સન્તીતિ ભગવા**તિ ઇદં સદ્દસત્થનયેન સિદ્ધં, સેસં સબ્બં નિરુત્તિનયેન સિદ્ધન્તિ વેદિતબ્બં.

પીળનસઙ્ખતસન્તાપવિપરિણામટ્ઠેનાતિઆદીસુ પીળનટ્ઠો સઙ્ખતટ્ઠોતિઆદિના અત્થ-સદ્દો પચ્ચેકં યોજેતબ્બો. તત્થ અત્તનો સભાવેન પીળનલક્ખણં દુક્ખં. તસ્સ યો પીળનમેવ અત્થો ''પીળનટ્ઠો''તિ વુચ્ચતિ, સો સભાવો. યસ્મા પન તંસમુદયેન સઙ્ખતં, તસ્મા **સઙ્ખતટ્ઠો** સમુદયદસ્સનેન આવિભૂતો. યસ્મા ચ મગ્ગો કિલેસસન્તાપહરત્તા સુસીતલો, તસ્માસ્સ મગ્ગદસ્સનેન **સન્તાપટ્ઠો** આવિભૂતો તપ્પટિયોગત્તા. અવિપરિણામધમ્મસ્સ પન નિરોધસ્સ દસ્સનેન **વિપરિણામટ્ઠો** આવિભૂતોતિ. એકસ્સેવ સભાવધમ્મસ્સ સકભાવતો ઇતરસચ્ચત્તયનિવત્તિતો ચ પરિકપ્પેતબ્બત્તા ચત્તારો અત્થા વુત્તા. સમુદયસ્સ પન રાસિકરણતો **આયૂહનટ્ઠો** સભાવો, તસ્સેવ દુક્ખદસ્સનેન **નિદાનટ્ઠો** આવિભૂતો. વિસંયોગભૂતસ્સ નિરોધસ્સ દસ્સનેન **સંયોગટ્ઠો**. નિય્યાનભૂતસ્સ મગ્ગસ્સ દસ્સનેન **પલિબોધટ્ઠો** આવિભૂતો.

નિરોધસ્સ પન **નિસ્સરણટ્ઠો** સભાવો, તસ્સેવ સમુદયદસ્સનેન **વિવેકટ્ઠો** આવિભૂતો. સઙ્ખતસ્સ મગ્ગસ્સ દસ્સનેન **અસઙ્ખતટ્ઠો**, વિસયભૂતસ્સ મરણધમ્મસ્સ વા દુક્ખસ્સ દસ્સનેન **અમતટ્ઠો**. મગ્ગસ્સ પન **નિય્યાનટ્ઠો** સભાવો, તસ્સેવ સમુદયદસ્સનેન દુક્ખસ્સેવાયં હેતુ, નિબ્બાનપ્પત્તિયા પન અયમેવ હેતૂતિ **હેત્વટ્ઠો**, અતિસુખુમનિરોધદસ્સનેન ઇધમેવ દસ્સનન્તિ **દસ્સનટ્ઠો**, અધિકપણસ્સ દુક્ખસ્સ દસ્સનેન **અધિપતેય્યટ્ઠો** આવિભૂતો. એતે એવ ચ પીળનાદયો સોળસ આકારાતિ વુચ્ચન્તિ.

કામેહિ વિવેકટ્ઠકાયતા **કાયવિવેકો**. નીવરણાદીહિ વિવિત્તા અટ્ઠ સમાપત્તિયો **ચિત્તવિવેકો**. ઉપધીયન્તિ એત્થ યથાસકં ફલાનીતિ ઉપધયો, પઞ્ચકામગુણસઙ્ખાતકામખન્ધકિલેસઅભિસઙ્ખારા, તેહિ ચતૂહિ વિવિત્તં નિબ્બાનં **ઉપધિવિવેકો** નામ.

અનત્તાનુપસ્સનાય પટિલદ્ધો દુક્ખાનિચ્ચાનુપસ્સનાહિ ચ પટિલદ્ધો અરિયમગ્ગો આગમનવસેન યથાક્કમં **સુઞ્ઞતઅપ્પણિહિતઅનિમિત્તવિમોક્ખ**સઞ્ઞં પટિલભતિ, કિલેસેહિ વિમુત્તત્તા હિ એસ વિમોક્ખોતિ.

યથા લોકે એકેકપદતો એકેકમક્ખરં ગહેત્વા ''મેખલા''તિ વુત્તં, એવમિધાપીતિ અત્થો. **મેહનસ્સા**તિ ગુય્હપ્પદેસસ્સ. **ખસ્સા**તિ ઓકાસસ્સ.

સહ દેવેહીતિઆદીસુ સહ દેવેહિ વત્તતીતિ **સદેવકો** લોકો. **તં સદેવક**ન્તિઆદિના યોજના વેદિતબ્બા. **સદેવકવચનેના**તિ સદેવક-સદ્દે વિસેસનભાવેન ઠિતદેવવચનેન. તસ્સાપિ સદેવકપદે અન્તોભૂતત્તા અવયવે સમુદાયોપચારવસેન વોહારો કતો. ઇતરથા તેન દેવવિસિટ્ઠલોકસ્સેવ ગહણતો પઞ્ચકામાવચરદેવગ્ગહણં ન સિયા, એવં ઉપરિપિ. **સમારકવચનેન** મારસદ્દેન તેન સહચરિતા સબ્બે વસવત્તિદેવા ચ ગહિતાતિ આહ ''છટ્ઠકામાવચરદેવગ્ગહણ''ન્તિ. બ્રહ્મકાયિકા નામ પઠમજ્ઝાનભૂમિકા. તે આદિ યેસં આરુપ્પપરિયન્તાનં બ્રહ્માનં તેસં બ્રહ્માનં ગહણં **બ્રહ્મકાયિકાદિબ્રહ્મગ્ગહણં**. લોક-સદ્દસ્સ ઓકાસલોકાદીનમ્પિ સાધારણત્તા સત્તલોકાવેણિકમેવ પજાગહણં કતન્તિ આહ ''પજાવચનેન સત્તલોકગ્ગહણ''ન્તિ. સદેવકાદિવચનેન ઉપપત્તિદેવાનં, સસ્સમણવચનેન વિસુદ્ધિદેવાનઞ્ચ ગહિતત્તા આહ ''સદેવમનુસ્સવચનેન સમ્મુતિદેવઅવસેસમનુસ્સગ્ગહણ''ન્તિ. તત્થ **સમ્મુતિદેવા** રાજાનો, **અવસેસમનુસ્સા** સમ્મુતિદેવસમણબ્રાહ્મણેહિ અવસિટ્ઠા. સત્તલોકાવેણિકસ્સ પજાસદ્દસ્સ વિસું ગહિતત્તા સદેવકં લોકન્તિ એત્થ લોકસદ્દગ્ગહણં ઓકાસલોકમેવ નિયમેતીતિ આહ ''તીહિ પદેહિ ઓકાસલોકો''તિ. ઇદઞ્ચ સદેવકાદિપદત્તયવચનીયસ્સ પધાનત્થસ્સ વસેન વુત્તં. ઓકાસલોકવિસેસનસ્સ પનેત્થ દેવમારાદિસત્તલોકસ્સાપિ ગહણં વેદિતબ્બં સામત્થિયતો ગમ્યમાનત્તા સપુત્તો આગતોતિઆદીસુ પુત્તાદીનં વિય. ઇમસ્મિઞ્ચ નયે સદેવકં

સમારકં સબ્રહ્મકં ઓકાસલોકં સસ્સમણબ્રાહ્મણિં સદેવમનુસ્સં પજઞ્ચાતિ **ચ**-કારં આનેત્વા યોજેતબ્બં, ઓકાસસત્તલોકાનં ગહણેન ચેત્થ તદુભયસમ્મુતિનિમિત્તભૂતો સઙ્ખારલોકોપિ તદવિનાભાવતો ગહિતો એવાતિ દટ્ઠબ્બો. અપરે પન "સદેવકન્તિઆદીહિ પઞ્ચહિ પદેહિ સત્તલોકોવ અત્તનો અવયવભૂતદેવાદિવિસેસનેહિ વિસેસેત્વા ગહિતો, તગ્ગહણેન તદાધારો ઓકાસલોકો, તદુભયપઞ્ઞત્તિવિસયો સઙ્ખારલોકો ચ ગહિતા એવ હોન્તી"તિ વદન્તિ. તેસઞ્ચ પજન્તિ ઇદં લોકસદ્દસ્સ વિસેસનં કત્વા સદેવકં પજં લોકં...પે॰... સદેવમનુસ્સં પજં લોકન્તિ યોજેતબ્બં.

અરૂપાવચરલોકો ગહિતો પારિસેસઞાયેન ઇતરેસં પદન્તરેહિ ગહિતત્તા. મારગ્ગહણેન તપ્પધાના તંસદિસા ચ ઉપપત્તિદેવા સઙ્ગય્હન્તીતિ આહ "છકામાવચરદેવલોકો"તિ. ખત્તિયપરિસા બ્રાહ્મણગહપતિસમણચાતુમહારાજિકતાવતિંસમારબ્રહ્મપરિસાતિ ઇમાસુ અટ્ઠસુ પરિસાસુ ચાતુમહારાજિકાદીનં ચતુન્નં પરિસાનં સદેવકાદિપદેહિ સઙ્ગહિતત્તા ઇધ સસ્સમણબ્રાહ્મણિન્તિ ઇમિના સમણપરિસા બ્રાહ્મણપરિસા ચ, સદેવમનુસ્સન્તિ ઇમિના ખત્તિયપરિસા ગહપતિપરિસા ચ વુત્તાતિ આહ "ચતુપરિસવસેના"તિ. તસ્સ મનુસ્સલોકો ગહિતોતિ ઇમિના સમ્બન્ધો. તત્થ **મનુસ્સલોકો**તિ મનુસ્સસમૂહો, તેનાહ "અવસેસસબ્બસત્તલોકો વા"તિ.

વિકપ્પન્તરં દસ્સેન્તો આહ "સમ્મુતિદેવેહિ વા સહ મનુસ્સલોકો"તિ. દેવપદેન સમ્મુતિદેવા, સમણબ્રાહ્મણમનુસ્સપદેહિ સેસમનુસ્સા ચ ગહિતાતિ એવં વિકપ્પદ્વયેપિ મનુસ્સં પજં મનુસ્સિં પજન્તિ પજા-સદ્દં મનુસ્સ-સદ્દેન વિસેસેત્વા તં પુન સહ દેવેહિ વત્તતીતિ સદેવા, પજા. સદેવા ચ સા મનુસ્સા ચાતિ સદેવમનુસ્સા, તં સદેવમનુસ્સં પજં. પુન કિં ભૂતં સસ્સમણબ્રાહ્મણિન્તિ એવં યથા પજાસદ્દેન મનુસ્સાનઞ્ઞેવ ગહણં સિયા, તથા નિબ્બચનં કાતબ્બં, ઇતરથા મનુસ્સાનઞ્ઞેવ ગહણં ન સમ્પજ્જતિ સબ્બમનુસ્સાનં વિસેસનભાવેન ગહિતત્તા અઞ્ઞપદત્થભૂતસ્સ કસ્સચિ મનુસ્સસ્સ અભાવા. ઇદાનિ પજન્તિ ઇમિના અવસેસનાગાદિસત્તેપિ સઙ્ગહેત્વા દસ્સેતુકામો આહ "અવસેસસબ્બસત્તલોકો વા"તિ. એત્થાપિ ચતુપરિસવસેન અવસેસસબ્બસત્તલોકો સમ્મુતિદેવમનુસ્સેહિ વા સહ અવસેસસબ્બસત્તલોકોતિ યોજેતબ્બં.

એત્તાવતા ભાગસો લોકં ગહેત્વા યોજનં દસ્સેત્વા ઇદાનિ એકેકપદેન અભાગસો સબ્બલોકાનં ગહણપક્ખેપિ તસ્સ તસ્સ વિસેસનસ્સ સફલતં દસ્સેતું **અપિ ચેત્થા**તિઆદિ વુત્તં. **ઉક્કટ્ઠપરિચ્છેદતો**તિ ઉક્કટ્ઠાનં દેવગતિપરિયાપન્નાનં પરિચ્છિન્નવસેન જાનનવસેન કિત્તિસદ્દો સયં અત્તનો અવયવભૂતેન સદેવકવચનેન તં સુણન્તાનં સાવેન્તો અબ્ભુગ્ગતોતિ યોજના. **અનુસન્ધિક્કમો**તિ અત્થાનઞ્ચેવ પદાનઞ્ચ અનુસન્ધાનક્કમો, જાનનક્કમોતિ અત્થો.

અભિઞ્ઞાતિ ય-કારલોપેન નિદ્દેસોતિ આહ "અભિઞ્ઞાયા"તિ. **સમન્તભદ્રકત્તા**તિ સબ્બભાગેહિ સુન્દરત્તા. **સાસનધમ્મો**તિ પટિપત્તિપટિવેધસાસનસ્સ પકાસકો પરિયત્તિધમ્મો. **બુદ્ધસુબોધિતતાયા**તિ ઇદં તિકં ધમ્મસ્સ હેતુસરૂપફલવસેન વુત્તં, તથા નાથપભવત્તિકમ્પિ. મજ્ઝે તિકદ્વયં ફલવસેનેવ વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં. **કિચ્ચસુદ્ધિયા**તિ ધમ્મં સુત્વા યથાસુતવસેન પટિપજ્જન્તાનં સુપ્પટિપત્તિસઙ્ખાતકિચ્ચસુદ્ધિયા.

ઇદાનિ આદિકલ્યાણાદિપ્પકારમેવ ધમ્મં દેસેન્તો ભગવા સોતૂનં યં સાસનબ્રહ્મચરિયં મગ્ગબ્રહ્મચરિયઞ્ચ પકાસેતિ, તપ્પકાસકસ્સ બ્રહ્મચરિયપદસ્સ **સાત્થ**ન્તિઆદીનિ પદાનિ વિસેસનભાવેન વુત્તાનિ, ન ધમ્મપદસ્સાતિ દસ્સનમુખેન નાનપ્પકારતો અત્થં વિવરિતુકામો **સાત્થં સબ્યઞ્જનન્તિ એવમાદીસુ પના**તિઆદિમાહ. તત્થ તિસ્સો

સિક્ખા સકલો ચ તન્તિધમ્મો **સાસનબ્રહ્મચરિયં** નામ. ભગવા હિ ધમ્મં દેસેન્તો સીલાદિકે વિય તપ્પકાસકં તન્તિધમ્મમ્પિ પકાસેતિ એવ સદ્દત્થસમુદાયત્તા પરિયત્તિધમ્મસ્સ. **યથાનુરૂપ**ન્તિ યથારહં. સિક્ખત્તયસઙ્ગહિતઞ્હિ સાસનબ્રહ્મચરિયં મગ્ગબ્રહ્મચરિયઞ્ચ અત્થસમ્પત્તિયા સમ્પન્નત્થતાય, ઉપરૂપરિ અધિગન્તબ્બવિસેસસઙ્ખાતઅત્થસમ્પત્તિયા ચ સહ અત્થેન પયોજનેન વત્તતીતિ સાત્થમેવ, ન તુ સબ્યઞ્જનં, તન્તિધમ્મસઙ્ખાતં સાસનબ્રહ્મચરિયં યથાવુત્તેન અત્થેન સાત્થં સબ્યઞ્જનઞ્ચ. કિરાતાદિમિલક્ખવચનાનમ્પિ સાત્થસબ્યઞ્જનત્તે સમાનેપિ વિસિટ્ઠત્થબ્યઞ્જનયોગં સન્ધાય સહત્થો દેવદત્તો સવિત્તોતિઆદિ વિય ''સાત્થં સબ્યઞ્જન''ન્તિ વુત્તન્તિ આહ ''અત્થસમ્પત્તિયા સાત્થં, બ્યઞ્જનસમ્પત્તિયા સબ્યઞ્જન''ન્તિ. તત્થ યં અત્થં સુત્વા તથા પટિપજ્જન્તા સબ્બદુક્ખક્ખયં પાપુણન્તિ, તસ્સ તાદિસસમ્પત્તિ **અત્થસમ્પત્તિ** નામ, સમ્પન્નત્થતાતિ અત્થો. **બ્યઞ્જનસમ્પત્તિ** નામ સિથિલધનિતાદિબ્યઞ્જનપરિપુણ્ણાય માગધિકાય સભાવનિરુત્તિયા ગમ્ભીરમ્પિ અત્થં ઉત્તાનં કત્વા દસ્સનસમત્થતા સમ્પન્નબ્યઞ્જનતાતિ અત્થો.

ઇદાનિ **નેત્તિપ્પકરણનયેના**પિ (નેત્તિ ૪ દ્વાદસપદ) અત્થં દસ્સેતું **સઙ્કાસના**તિઆદિ વુત્તં. તત્થ સઙ્ખેપતો કાસીયતિ દીપીયતીતિ **સઙ્કાસન**ન્તિ કમ્મસાધનવસેન અત્થો દટ્ઠબ્બો, એવં સેસેસુપિ. પઠમં કાસનં **પકાસનં**. ઉભયમ્પેતં ઉદ્દેસત્થવચનસઙ્ખાતસ્સ વિત્થારવચનં. સકિં વુત્તસ્સ પુન વચનઞ્ચ **વિવરણવિભજનાનિ**. ઉભયમ્પેતં નિદ્દેસત્થવચનં. વિવટસ્સ વિત્થારતરાભિધાનં વિભત્તસ્સ ચ પકારેહિ ઞાપનં **ઉત્તાનીકરણપઞ્ઞત્તિયો**. ઉભયમ્પેતં પટિનિદ્દેસત્થવચનસઙ્ખાતસ્સ વિત્થારવચનં. **અત્થપદસમાયોગતો**તિ યથાવુત્તાનિ એવ છ પદાનિ પરિયત્તિયા અત્થવિભાગત્તા અત્થપદાનિ, તેહિ સહિતતાય અત્થકોટ્ઠાસયુત્તત્તાતિ અત્થો. અપરિયોસિતે પદે આદિમજ્ઝગતવણ્ણો **અક્ખરં**, એકક્ખરં, પદં વા અક્ખરં. વિભત્તિયન્તં **પદં**. પદાભિહિતં અત્થં બ્યઞ્જેતીતિ **બ્યઞ્જનં**, વાક્યં. કથિતસ્સેવત્થસ્સ અનેકવિધેન વિભાગકરણં **આકારો** નામ. આકારાભિહિતસ્સ નિબ્બચનં **નિરુત્તિ**. નિબ્બચનત્થવિત્થારો **નિદ્દેસો**. અથ વા ''અક્ખરેહિ સઙ્કાસેતિ, પદેહિ પકાસેતિ, બ્યઞ્જનેહિ વિવરતિ, આકારેહિ વિભજતિ, નિરુત્તીહિ ઉત્તાનિં કરોતિ, નિદ્દેસેહિ પઞ્ઞપેતી''તિ વચનતો સઙ્કાસનપકાસનસઙ્ખાતઉદ્દેસત્થવાચકાનિ વચનાનિ અક્ખરપદાનિ નામ. વિવરણવિભજનસઙ્ખાતનિદ્દેસત્થવાચકાનિ વચનાનિ બ્યઞ્જનાકારા નામ. ઉત્તાનીકરણપઞ્ઞત્તિસઙ્ખાતપટિનિદ્દેસત્થવાચકાનિ વચનાનિ નિરુત્તિનિદ્દેસા નામ, તેસં સમ્પત્તિયા સબ્યઞ્જનન્તિ અત્થો.

અત્થગમ્ભીરતાતિઆદીસુ **અત્થો** નામ તન્તિઅત્થો, હેતુફલં વા. **ધમ્મો** નામ તન્તિ, હેતુ વા. **દેસના** નામ યથાધમ્મં ધમ્માભિલાપો. **પટિવેધો** નામ યથાવુત્તઅત્થાદીનં અવિપરીતાવબોધો. તે પનેતે અત્થાદયો યસ્મા સસાદીહિ વિય મહાસમુદ્દો મન્દબુદ્ધીહિ દુક્ખોગાહા અલબ્ભનેય્યપતિટ્ઠા ચ, તસ્મા **ગમ્ભીરા**. તેસુ પટિવેધસ્સાપિ અત્થસન્નિસ્સિતત્તા અત્થસભાગત્તા ચ વુત્તં ''અત્થગમ્ભીરતાપટિવેધગમ્ભીરતાહિ સાત્થ''ન્તિ. ધમ્મદેસનાનં અત્થસન્નિસ્સિતત્તેપિ સયં બ્યઞ્જનરૂપત્તા વુત્તં ''ધમ્મગમ્ભીરતાદેસનાગમ્ભીરતાહિ સબ્યઞ્જન''ન્તિ. યથાવુત્તઅત્થાદીસુ પભેદગતાનિ ઞાણાનિ **અત્થપટિસમ્ભિદા**દયો. તત્થ **નિરુત્તી**તિ તન્તિપદાનં નિદ્ધારેત્વા વચનં, નિબ્બચનન્તિ અત્થો. તીસુ પટિસમ્ભિદાસુ ઞાણં **પટિભાનપટિસમ્ભિદા**. લોકિયા સદ્ધેય્યવચનમુખેનેવ અત્થેસુ પસીદન્તિ, ન અત્થમુખેનાતિ આહ **સદ્ધેય્યતો**તિઆદિ. **કેવલ**સદ્દો સકલાધિવચનન્તિ આહ ''સકલપરિપુણ્ણભાવેના''તિ. **બ્રહ્મચરિય**-સદ્દો ઇધ સિક્ખત્તયસઙ્ગહં સકલં સાસનં દીપેતીતિ આહ **સિક્ખત્તયપરિગ્ગહિતત્તા**તિઆદિ.

યથાવુત્તમેવત્થં અપરેનાપિ પરિયાયેન દસ્સેતું **અપિ ચા**તિઆદિ વુત્તં. તત્થ **સનિદાન**ન્તિ દેસકાલાદિદીપકેન નિદાનવચનેન સનિદાનં. **સઉપ્પત્તિક**ન્તિ અટ્ઠુપ્પત્તિઆદિયુત્તિયુત્તં. તત્રાયં પાળિયોજનાક્કમો – ‘‘વેરઞ્જો બ્રાહ્મણો સમણો ખલુ ભો…પે॰… વિહરતી’’તિ ચ, ‘‘તં ખો પન ભવન્તં ગોતમં ‘ઇતિપિ સો…પે॰… પવેદેતી’તિ એવં કલ્યાણો કિત્તિસદ્દો અબ્ભુગ્ગતો’’તિ ચ, ‘‘સો ધમ્મં દેસેતિ…પે॰… પરિયોસાનકલ્યાણં, દેસેન્તો ચ સાત્થસબ્યઞ્જનાદિગુણસંયુત્તં બ્રહ્મચરિયં પકાસેતી’’તિ ચ, ‘‘સાધુ ખો પન તથારૂપાનં અરહતં દસ્સનં હોતી’’તિ ચ અસ્સોસિ, સુત્વા ચ અથ ખો વેરઞ્જો બ્રાહ્મણો યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમીતિ.

અટ્ઠકથાયં પન કિઞ્ચાપિ ‘‘દસ્સનમત્તમ્પિ સાધુ હોતીતિ એવં અજ્ઝાસયં કત્વા અથ ખો વેરઞ્જો…પે॰… ઉપસઙ્કમી’’તિ એવં સાધુ ખો પનાતિઆદિપાઠસ્સ બ્રાહ્મણસ્સ પરિવિતક્કનભાવેન વુત્તત્તા બ્રહ્મચરિયં પકાસેતીતિ પદાનન્તરમેવ અસ્સોસીતિ પદં સમ્બન્ધિતબ્બં વિય પઞ્ઞાયતિ, તથાપિ ‘‘સાધુ ખો પન તથારૂપાનં અરહતં દસ્સનં હોતી’’તિ એવં યથાવુત્તનિદસ્સનત્થેન ઇતિ-સદ્દેન પરિચ્છિન્દિત્વા વુત્તત્તા પન અઞ્ઞત્થ ઇતિ-સદ્દસ્સ અદસ્સનતો ચ અથ ખો વેરઞ્જોતિઆદિના કત્તબ્બન્તરદસ્સનમુખેન પાળિયા પકારન્તરે પવત્તિતો ચ યથાવુત્તવસેનેવ ‘‘સાધુ ખો પન તથારૂપાનં અરહતં દસ્સનં હોતી’’તિ વચનાનન્તરમેવ અસ્સોસીતિ પદં આનેત્વા સમ્બન્ધનં યુત્તં. અટ્ઠકથાચરિયેન હિ બ્રાહ્મણસ્સ અત્તના સુતવસેનેવ અજ્ઝાસયો ઉપ્પજ્જતીતિ ઉપસઙ્કમનહેતુદસ્સનમુખેન **દસ્સનમત્તમ્પિ સાધુ હોતીતિ એવં અજ્ઝાસયં કત્વા**તિઆદિ વુત્તન્તિ ગહેતબ્બં.

૨. સીતોદકં વિય ઉણ્હોદકેનાતિ ઇદં ઉક્કમેન મુખારુળ્હવસેન વુત્તં, અનુપસન્તસભાવતાય બ્રાહ્મણસ્સેવ ઉણ્હોદકં વિય સીતોદકેનાતિ અત્થો ગહેતબ્બો, ઞાણતેજયુત્તતાય વા ભગવા ઉણ્હોદકોપમોતિ કત્વા તબ્બિરહિતં બ્રાહ્મણં સીતોદકં વિય કત્વા તથા વુત્તન્તિ ગહેતબ્બં. **એકીભાવ**ન્તિ સમ્મોદનકિરિયાય એકરૂપતં. **યાયા**તિઆદીસુ યાય કથાય સમ્મોદિ બ્રાહ્મણો, તં સમ્મોદનીયં કથન્તિ યોજના. તત્થ **ખમનીય**ન્તિ દુક્ખબહુલં ઇદં સરીરં, કચ્ચિ ખમિતું સક્કુણેય્યં. **યાપનીય**ન્તિ ચિરપ્પબન્ધસઙ્ખાતાય યાપનાય યાપેતું સક્કુણેય્યં. રોગાભાવેન **અપ્પાબાધં**. દુક્ખજીવિતાભાવેન **અપ્પાતઙ્કં**. તંતંકિચ્ચકરણત્થાય લહું અકિચ્છેન ઉટ્ઠાતું યોગ્ગતાય **લહુટ્ઠાનં**. **બલ**ન્તિ સરીરસ્સ સબ્બકિચ્ચક્ખમં બલં કચ્ચિ અત્થીતિ પુચ્છતિ. **ફાસુવિહારો**તિ સુખવિહારો. સરણીયમેવ દીઘં કત્વા ‘‘સારણીય’’ન્તિ વુત્તન્તિ આહ ‘‘સરિતબ્બભાવતો ચ સારણીય’’ન્તિ. **પરિયાયેહી**તિ કારણેહિ.

ભાવોતિ કિરિયા, તસ્મિં વત્તમાનો નપુંસક-સદ્દો **ભાવનપુંસકનિદ્દેસો** નામ, કિરિયાવિસેસનસદ્દોતિ અત્થો. એકમન્તે એકસ્મિં અન્તે યુત્તપ્પદેસેતિ અત્થો. **ખણ્ડિચ્ચાદિભાવ**ન્તિ ખણ્ડિતદન્તપલિતકેસાદિભાવં. **રાજપરિવટ્ટે**તિ રાજૂનં પરિવત્તનં, પટિપાટિયોતિ અત્થો. પુરાતનુચ્ચકુલપ્પસુતતાય જિણ્ણતા, ન વયસાતિ આહ ‘‘ચિરકાલપ્પવત્તકુલન્વયે’’તિ. વિભવાનં મહન્તત્તં લાતિ ગણ્હાતીતિ મહલ્લકોતિ આહ ‘‘વિભવમહત્તતાય સમન્નાગતે’’તિ. **વિભાવને નામ અત્થે**તિ પકતિવિભાવનસઙ્ખાતે અત્થે. ન અભિવાદેતિ વાતિ અભિવાદેતબ્બન્તિ ન સલ્લક્ખેતિ, એવં અસલ્લક્ખણપકતિકોતિ વુત્તં હોતિ. રૂપં નિચ્ચં વા અનિચ્ચં વાતિ એત્થાપિ નિચ્ચપકતિકં અનિચ્ચપકતિકં વાતિ અત્થો. **અનિચ્ચં વા**તિ એત્થ **વા**-સદ્દો અવધારણત્થો.

સમ્પતિજાતોતિ મુહુત્તજાતો, જાતસમનન્તરમેવાતિ અત્થો. **સત્તપદવીતિહારેન ગન્ત્વા…પે॰… ઓલોકેસી**તિ એત્થ દ્વારં પિધાય નિક્ખન્તોતિઆદીસુ વિય ગમનતો પુરે કતમ્પિ ઓલોકનં પચ્છા કતં વિય વુત્તન્તિ દટ્ઠબ્બં. **ઓલોકેસિ**ન્તિ ચ લોકવિવરણપાટિહારિયે જાતે મંસચક્ખુના વોલોકેસીતિ અત્થો. **સેટ્ઠો**તિ પસત્થતરો. **પતિમાનેસી**તિ પૂજેસિ. **આસભિ**ન્તિ ઉત્તમં.

૩. **તં વચનન્તિ** નાહં તં બ્રાહ્મણાતિઆદિવચનં. **અઞ્ઞાય સણ્ઠહેય્યાતિ** અરહત્તે પતિટ્ઠહેય્ય. **જાતિવસેનાતિ** ખત્તિયાદિજાતિવસેન. **ઉપપત્તિવસેનાતિ** દેવેસુ ઉપપત્તિવસેન. **આવિઞ્છન્તીતિ** આકડ્ઢન્તિ. યસ્સ અભિવાદાદિકરણસઙ્ખાતસ્સ સામગ્ગિરસસ્સ ભગવતિ અભાવં મઞ્ઞમાનો બ્રાહ્મણો ''અરસરૂપો''તિ આહ, તબ્બિધુરસ્સ રૂપતણ્હાદિકસ્સેવ સામગ્ગિરસસ્સ અભાવેન ભગવા ''અરસરૂપો''તિ દસ્સેતું સામગ્ગિરસસદ્દસ્સ રૂપરસાદીસુ વત્તનપ્પકારં દસ્સેન્તો આહ **વત્થારમ્મણાદીતિ**આદિ.

તાલાવત્થુકતાતિ ઉચ્છિન્નમૂલાનં તાલાનં વત્થુ વિય નેસં રૂપરસાદીનં વત્થુ ચિત્તસન્તાનં કતન્તિ ઇમસ્મિં અત્થે મજ્ઝેપદલોપં દીઘઞ્ચ કત્વા નિદ્દેસોતિ આહ **તાલવત્થુ વિયાતિ**આદિ. તાલવત્થુ વિય યેસં વત્થુ કતં તે તાલાવત્થુકતાતિ વિસેસનસ્સ પરનિપાતો દટ્ઠબ્બો, કતતાલવત્થુકાતિ અત્થો. મત્થકચ્છિન્નતાલોયેવ પત્તફલાદીનં અકારણતાય અવત્થૂતિ તાલાવત્થુ, તં વિય યેસં વત્થુ કતં તે રૂપરસાદયો તાલાવત્થુકતા, અયં અઞ્ઞપદત્થવસેન અત્થગ્ગાહો હેટ્ઠા વુત્તનયેન સુગમોતિ વિસેસમત્થં દસ્સેન્તો આહ ''મત્થકચ્છિન્નતાલો વિય કતા''તિ. એવઞ્ચ મત્થકસદિસેસુ રૂપરસાદીસુ રાગેસુ છિન્નેસુપિ તબ્બત્થુભૂતસ્સ તાલાવત્થુસદિસસ્સ ચિત્તસન્તાનસ્સ યાવ પરિનિબ્બાનટ્ઠાનં ઉપપન્નમેવ હોતિ. યથારુતતો પન વિસેસનસમાસવસેન અત્થે ગય્હમાને રૂપરસાદીનં તાલાવત્થુસદિસતાય ઠાનં આપજ્જતિ. યં પન **સારત્થદીપનિયં** (સારત્થ॰ ટી॰ ૧.૩) એતં દોસં પરિહરિતું રૂપરસાદીનં કુસલાકુસલત્તં વુત્તં, તં તે તથાગતસ્સ પહીનાતિઆદિપાળિયા, કામસુખસ્સાદસઙ્ખાતા રૂપરસાતિઆદિઅટ્ઠકથાય ચ ન સમેતિ, ખીણાસવાનમ્પિ યાવ પરિનિબ્બાના કુસલાકુસલાનં ફલુપ્પત્તિતો તેસં મત્થકચ્છિન્નતાલસદિસતાપિ ન યુત્તાતિ ગહેતબ્બં. અથ વા મત્થકચ્છિન્નતાલસ્સ ઠિતં અટ્ઠિતઞ્ચ અમનસિકત્વા પુન અનુપ્પત્તિધમ્મતાસદિસમત્તં ઉપમેત્વા તાલાવત્થુ વિય કતાતિ વિસેસનસમાસવસેન અત્થગ્ગહણેપિ ન કોચિ દોસો. **અનુ**-સદ્દો પચ્છાતિ અત્થે વત્તતીતિ આહ **પચ્છાભાવો ન હોતીતિ**આદિ. **અનુ અભાવં ગતાતિ** પચ્છા અનુપ્પત્તિધમ્મતાવસેન અભાવં ગતા. **અનચ્છરિયાતિ** અનુ અનુ ઉપરૂપરિ વિમ્હયકતાતિ અત્થો. **યઞ્ચ ખો ત્વં વદેસીતિ** યં વન્દનાદિસામગ્ગીરસાભાવસઙ્ખાતં કારણં અરસરૂપતાય વદેસિ, તં કારણં ન વિજ્જતીતિ અત્થો.

૪. **સન્ધાય ભાસિતમત્થન્તિ** યં અત્થં સન્ધાય બ્રાહ્મણો નિબ્ભોગો ભવં ગોતમોતિઆદિમાહ, ભગવા ચ યં સન્ધાય નિબ્ભોગતાદિં અત્તનિ અનુજાનાતિ, તં સન્ધાય ભાસિતમત્થં.

૫. **કુલસમુદાચારકમ્મન્તિ** કુલાચારકમ્મં. કાયતો કાયદ્વારતો પવત્તં દુચ્ચરિતં **કાયદુચ્ચરિતં**. **અનેકવિહિતાતિ** અનેકપ્પકારા.

૬. **પઞ્ચકામગુણિકરાગસ્સાતિ** રૂપાદીસુ પઞ્ચસુ કામકોટ્ઠાસેસુ અતિવિય સઙ્ગવસેન નિયુત્તસ્સ કામરાગસ્સ, એતેન અનાગામીનં વત્થાભરણાદીસુ સઙ્ગનિકન્તિવસેન ઉપ્પજ્જનકામરાગસ્સ કામરાગતાભાવં દસ્સેતિ તસ્સ રૂપરાગાદીસુ સઙ્ગહતો. **અવસેસાનન્તિ** એત્થ સક્કાયદિટ્ઠિવિચિકિચ્છાનં પઠમેન મગ્ગેન, સેસાનં ચતૂહિપિ ઉચ્છેદં વદતિ, તેનાહ ''યથાનુરૂપ''ન્તિ.

૭. **જિગુચ્છતિ મઞ્ઞેતિ** જિગુચ્છતિ વિય, ''જિગુચ્છતી''તિ વા સલ્લક્ખેમિ. **અકોસલ્લસમ્ભૂતટ્ઠેનાતિ** અઞ્ઞાણસમ્ભૂતટ્ઠેન.

૮-૧૦. **તત્રાતિ** યથાવુત્તેસુ દ્વીસુ અત્થવિકપ્પેસુ. પટિસન્ધિપરિયાયોપિ ઇધ ગબ્ભસદ્દોતિ આહ ''દેવલોકપટિસન્ધિપટિલાભાયા''તિ. **અપુનબ્ભવભૂતાતિ** ખણે ખણે ઉપ્પજ્જમાનાનં ધમ્માનં અભિનિબ્બત્તિ.

૧૧. **ધમ્મધાતુ**ન્તિ સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણં. તઞ્હિ ધમ્મે યાથાવતો ધારેતિ ઉપધારેતીતિ ''ધમ્મધાતૂ''તિ વુચ્ચતિ. **દેસનાવિલાસપ્પત્તો**તિ અભિરુચિવસેન પરિવત્તેત્વા દેસેતું સમત્થતા દેસનાવિલાસો, તં પત્તો. **કરુણાવિપ્ફાર**ન્તિ સબ્બસત્તેસુ મહાકરુણાય ફરણં. તાદિગુણલક્ખણમેવ ઉપમાય વિભાવેન્તો આહ ''પથવીસમચિત્તત''ન્તિ. તતોયેવ અકુજ્ઝનસભાવતો **અકુપ્પધમ્મતા. જાતિયા અનુગત**ન્તિ જાતિયા અનુબદ્ધં. **જરાય અનુસટ**ન્તિ જરાય પલિવેઠિતં. **વટ્ટખાણુભૂત**ન્તિ વટ્ટતો ઉદ્ધરિતું અસક્કુણેય્યતાય વટ્ટે નિચ્ચલભાવેન ઠિતં ખાણુ વિય ભૂતં. જાતાનં મચ્ચાનં નિચ્ચં મરણતો ભયન્તિ આહ **અજ્જ મરિત્વા**તિઆદિ. **અપ્પટિસમં પુરેજાતભાવ**ન્તિ અસદિસં અરિયાય જાતિયા પઠમજાતભાવં, સબ્બજેટ્ઠભાવન્તિ અત્થો.

''અપી''તિ અવત્વા ''પી''તિ વદન્તો **પિ**-સદ્દો વિસું અત્થિ નિપાતોતિ દસ્સેતિ. **સમ્મા અધિસયિતાની**તિ પાદાદીહિ ઉપઘાતં અકરોન્તિયા સમ્મદેવ ઉપરિ સયિતાનિ, અકમ્મકસ્સાપિ સયતિધાતુનો અધિપુબ્બતાય સકમ્મકતા દટ્ઠબ્બા. **નખસિખા**તિ નખગ્ગાનિ. સકુણાનં પક્ખા હત્થપાદટ્ઠાનિયાતિ આહ ''સઙ્કુટિતહત્થપાદા''તિ. **એત્થા**તિ આલોકટ્ઠાને. **નિક્ખમન્તાન**ન્તિ નિક્ખમન્તેસુ, નિદ્ધારણે હેતં સામિવચનં. **અણ્ડકોસ**ન્તિ અણ્ડકપાલં.

લોકોયેવ **લોકસન્નિવાસો**. અબુજ્ઝિ એત્થાતિ રુક્ખો **બોધિ**, સયં બુજ્ઝતિ, બુજ્ઝન્તિ વા તેનાતિ મગ્ગોપિ સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણમ્પિ બોધિ. બુજ્ઝીયતીતિ નિબ્બાનં બોધિ. **અન્તરા ચ બોધિ**ન્તિ દુતિયમુદાહરણં વિનાપિ રુક્ખ-સદ્દેન બોધિ-સદ્દસ્સ રુક્ખપ્પવત્તિદસ્સનત્થં. **વરભૂરિમેધસો**તિ મહાપથવી વિય પત્થટપઞ્ઞોતિ અત્થો. **તિસ્સો વિજ્જા**તિ અરહત્તમગ્ગો અત્તના સહ વત્તમાનં સમ્માદિટ્ઠિસઙ્ખાતં આસવક્ખયઞાણઞ્ચેવ ઇતરા દ્વે મહગ્ગતવિજ્જા ચ તબ્બિનિબન્ધકકિલેસવિદ્ધંસનવસેન ઉપ્પાદનતો ''તિસ્સો વિજ્જા''તિ વુચ્ચતિ. **છ અભિઞ્ઞા**તિ એત્થાપિ એસેવ નયો. **સાવકપારમીઞાણ**ન્તિ અગ્ગસાવકેહિ પટિલભિતબ્બં સબ્બમેવ લોકિયલોકુત્તરઞાણં. **પચ્ચેકબોધિઞાણ**ન્તિ એત્થાપિ એસેવ નયો.

ઓપમ્મસમ્પટિપાદનન્તિ ઓપમ્મત્થસ્સ ઉપમેય્યેન સમં પટિપાદનં. **અત્થેના**તિ ઉપમેય્યત્થેન. **તિક્ખખરવિપ્પસન્નસૂરભાવો**તિ ઇમિના સઙ્ખારુપેક્ખાપત્તતં વિપસ્સનાય દસ્સેતિ. **પરિણામકાલો**તિ ઇમિના વુટ્ઠાનગામિનિભાવાપત્તિં. તદા ચ સા મગ્ગઞાણગબ્ભં ધારેન્તી વિય હોતીતિ આહ ''ગબ્ભગ્ગહણકાલો''તિ. **અનુપુબ્બાધિગતેના**તિ પઠમમગ્ગાદિપટિપાટિયા અધિગતેન. **ચતુરઙ્ગસમન્નાગત**ન્તિ ''કામં તચો ચ ન્હારુ ચ અટ્ઠિ ચ અવસિસ્સતુ (મ॰ નિ॰ ૨.૧૮૪; સં॰ નિ॰ ૨.૨૨; અ॰ નિ॰ ૨.૫; મહાનિ॰ ૧૯૬), સરીરે ઉપસુસ્સતુ મંસલોહિત''ન્તિ એવં વુત્તચતુરઙ્ગસમન્નાગતં વીરિયં.

છન્દો કામોતિઆદીસુ પત્થનાકારેન પવત્તો દુબ્બલો લોભો ઇચ્છનટ્ઠેન **છન્દો**. તતો બલવા રઞ્જનટ્ઠેન **રાગો**. તતોપિ બલવતરો **છન્દરાગો**. નિમિત્તાનુબ્યઞ્જનસઙ્કપ્પવસેન પવત્તો **સઙ્કપ્પો**. તતોપિ બલવસઙ્કપ્પવસેનેવ પવત્તો **રાગો**. તતોપિ બલવતરો **સઙ્કપ્પરાગો**. સ્વાયં પભેદો એકસ્સેવ લોભસ્સ પવત્તિઆકારભેદેન અવત્થાભેદેન ચ વુત્તો.

પઠમજ્ઝાનકથાવણ્ણના

સેય્યથિદન્તિ તં કથન્તિ અત્થો. **એત**ન્તિ પુબ્બપદેયેવ અવધારણકરણં, એતં અત્થજાતં વા. **તન્નિસ્સરણતો**તિ તેસં કામાનં નિસ્સરણત્તા. **એસા**તિ એવ-કારો. કામધાતુ નામ કામભવો, **નેક્ખમ્મ**ન્તિ પઠમજ્ઝાનં. **એસા**તિ નિયમો. તદઙ્ગવિક્ખમ્ભનસમુચ્છેદપટિપ્પસ્સદ્ધિનિસ્સરણવિવેકા **તદઙ્ગવિવેકાદયો**.

કાયચિત્તઉપધિવિવેકા **કાયવિવેકાદયો, તયો એવ ઇધ** ઝાનકથાય, સમુચ્છેદવિવેકાદીનં અસમ્ભવા. **નિદ્દેસેતિ** મહાનિદ્દેસે. **તત્થેવાતિ** મહાનિદ્દેસે એવ. **વિભઙ્ગેતિ** ઝાનવિભઙ્ગે. **એવઞ્હિ સતીતિ** ઉભયેસમ્પિ કામાનં સઙ્ગહે સતિ.

પુરિમેનાતિ કાયવિવેકેન. **એત્થાતિ** એતસ્મિં કાયચિત્તવિવેકદ્વયે. **દુતિયેનાતિ** ચિત્તવિવેકેન. **એતેસન્તિ** યથાવુત્તનયેન વત્થુકામકિલેસકામવિવેકદ્વયસ્સ વાચકભૂતાનં વિવિચ્ચેવ કામેહિ વિવિચ્ચ અકુસલેહીતિ ઇમેસં પદાનં, નિદ્ધારણે ચેતં સામિવચનં. **બાલભાવસ્સ** હેતુપરિચ્ચાગોતિ અનુવત્તતિ. અકુસલધમ્મો હિ બાલભાવસ્સ હેતુ. **આસયપોસનન્તિ** આસયસ્સ વિસોધનં વડ્ઢનઞ્ચ. વિભઙ્ગે નીવરણાનેવ વુત્તાનીતિ સમ્બન્ધો. તત્થ કારણમાહ ''ઉપરિઝાનઙ્ગપચ્ચનીકપટિપક્ખભાવદસ્સનતો''તિ. તત્થ ઉપરિ સવિતક્કન્તિઆદિના વુચ્ચમાનાનિ ઝાનઙ્ગાનિ, તેસં અત્તનો પચ્ચનીકાનં પટિપક્ખભાવદસ્સનતોતિ અત્થો. ઉપરિઝાનઙ્ગાનં પચ્ચનીકપટિપક્ખભાવસ્સ દસ્સનતોતિપિ પાઠો. તત્થ ''ઉપરિ વુચ્ચમાનઝાનઙ્ગાનં ઉજુવિપચ્ચનીકવસેન પટિપક્ખભાવદસ્સનતો''તિ ''નીવરણાનં તાનેવ વિભઙ્ગે વુત્તાની''તિપિ અત્થં વદન્તિ . **પેટકેતિ** મહાકચ્ચાયનત્થેરેન કતં નેત્તિપ્પકરણનયાનુસારિપકરણં, તં પન પિટકાનં વણ્ણનાભૂતત્તા ''પેટક''ન્તિ વુત્તં, તસ્મિન્તિ અત્થો.

વિતક્કનં નામ આરમ્મણપરિકપ્પનન્તિ આહ ''ઊહન''ન્તિ. રૂપં રૂપન્તિઆદિના વિસયે આકોટેન્તસ્સ વિસયપ્પવત્તિઆહનનં ઉપરિ આહનનન્તિ વેદિતબ્બં. **આરમ્મણે ચિત્તસ્સ આનયનં** નામ આરમ્મણાભિમુખકરણં. **અનુસઞ્ચરણન્તિ** અનુપરિબ્ભમનં, તઞ્ચ ખણન્તરસ્સ તથાકારેન ઉપ્પાદનમેવ, ન હિ પરમત્થતો એકસ્સ સઞ્ચરણમત્થિ, એવમઞ્ઞત્થાપિ ઈદિસેસુ. **અનુમજ્જનન્તિ** પરિમજ્જનં. **તત્થાતિ** આરમ્મણે. **સહજાતાનુયોજનં** સકિચ્ચાનુવત્તિતાકરણેન. **કત્થચીતિ** દુતિયજ્ઝાનવિરહિતેસુ સવિચારચિત્તેસુ સબ્બત્થાતિ અત્થો. વિચારેન સહ ઉપ્પજ્જમાનોપિ વિતક્કો આરમ્મણે અભિનિરોપનાકારેન પવત્તિં સન્ધાય ''પઠમાભિનિપાતો''તિ વુત્તો. **વિપ્ફારવાતિ** અવૂપસન્તસભાવતાય વેગવા, તેનેવેસ દુતિયજ્ઝાને પહાનઙ્ગં જાતં. **પઠમદુતિયજ્ઝાનેસૂતિ** પઞ્ચકનયં સન્ધાય વુત્તં. અઙ્ગવિનિમુત્તસ્સ ઝાનસ્સ અભાવં દસ્સેન્તો **રુક્ખો વિયાતિ**આદિમાહ.

વિવેક-સદ્દસ્સ ભાવસાધનપક્ખે ''તસ્મા વિવેકા''તિ વુત્તં, ઇતરપક્ખે ''તસ્મિં વિવેકે''તિ. **પિનયતીતિ** તપ્પેતિ, વડ્ઢેતિ વા. **ફરણરસાતિ** પણીતરૂપેહિ કાયે બ્યાપનરસા. **સાતલક્ખણન્તિ** ઇટ્ઠસભાવં, મધુરન્તિ અત્થો. સમ્પયુત્તાનં પીળનજ્ઝુપેક્ખનં અકત્વા અનુ અનુ ગણ્હનં ઉપકારિતા વા **અનુગ્ગહો**. વનમેવ **વનન્તં**. ઉદકમેવ **ઉદકન્તં. તસ્મિં તસ્મિં સમયે પાકટભાવતોતિ** ઇમિના ઇટ્ઠારમ્મણાદિપટિલાભસમયેપિ સુખં વિજ્જમાનમ્પિ અપાકટં, પીતિયેવ તત્થ પાકટા, પટિલદ્ધરસાનુભવનસમયે ચ વિજ્જમાનપીતિતોપિ સુખમેવ પાકટતરન્તિ દસ્સેતિ. એત્થ ચ ચેતસિકસુખવસેનેવ પટિલદ્ધરસાનુભવનં વેદિતબ્બં, ન કાયિકસુખવસેન તસ્સ પીતિસમ્પયોગસ્સેવ અભાવેન ઇધાનધિપ્પેતત્તા. **અયઞ્ચ પીતીતિ**આદિ અઞ્ઞપદત્થસમઆસદસ્સનં, અસ્સત્થિપક્ખે તદ્ધિતપચ્ચયદસ્સનં વા. દુતિયવિકપ્પેન અઞ્ઞપદત્થસમાસવસેનેવ ''વિવેકજં પીતિસુખ''ન્તિ ઇદં એકં પદન્તિ દસ્સેતિ, વિભત્તિયા ચ અલોપં.

ગણનાનુપુબ્બતાતિ દેસનાક્કમં સન્ધાય વુત્તં. **પઠમં સમાપજ્જતીતિ** ઇદં આદિકમ્મિકવસેન વુત્તં, ચિણ્ણવસીનં પન યોગીનં ઉપ્પટિપાટિયાપિ ઝાનં ઉપ્પજ્જતેવ. **ઝાપેતીતિ** દહતિ. અનિચ્ચાદિલક્ખણવિસયાય વિપસ્સનાય ઉપનિજ્ઝાયનં કથં નિબ્બાનાલમ્બનસ્સ મગ્ગસ્સ હોતીતિ આહ **વિપસ્સનાયાતિ**આદિ. તત્થ **મગ્ગેન સિજ્ઝતીતિ** નિચ્ચાદિવિપલ્લાસપ્પહાયકેન સહ મગ્ગેનેવ તં લક્ખણૂપનિજ્ઝાનં અસમ્મોહતો અત્તનો સિજ્ઝતિ. અથ વા મગ્ગેનાતિ મગ્ગકિચ્ચેન, વિપલ્લાસપ્પહાનેનાતિ અત્થો.

અઞ્ઞોતિ સત્તો. **અવુત્તત્તા**તિ ''સચિત્તેકગ્ગત''ન્તિ **ઝાનપાળિયં** (વિભ॰ ૫૦૮ આદયો) અવુત્તત્તા. **વુત્તત્તા**તિ તસ્સા ઝાનપાળિયા **વિભઙ્ગે** વુત્તત્તા.

દુતિયજ્ઝાનકથાવણ્ણના

અજ્ઝત્તન્તિ ઝાનવિસેસનત્તા વુત્તં ''ઇધ નિયકજ્ઝત્તમધિપ્પેત''ન્તિ. ઝાનઞ્હિ અજ્ઝત્તજ્ઝત્તં ન હોતિ છળિન્દ્રિયાનમેવ તબ્ભાવતો. ખુદ્દકા ઊમિયો **વીચિયો**. મહતિયો **તરઙ્ગા**. **સન્તા હોન્તિ સમિતા**તિઆદીનિ અઞ્ઞમઞ્ઞવેવચનાનિ, ઝાનબલેન સમતિક્કન્તાતિ અધિપ્પાયો. **અપ્પિતા**તિ ગમિતા વિનાસં પાપિતા. **પરિયાયો**તિ ઝાનપરિક્ખારે ઝાનવોહારત્તા અપરમત્થતો.

તતિયજ્ઝાનકથાવણ્ણના

તદધિગમાયાતિ તતિયમગ્ગાધિગમાય. **ઉપપત્તિતો ઇક્ખતી**તિ પઞ્ઞાય સહચરણપરિચયેન યથા સમવાહિભાવો હોતિ, એવં યુત્તિતો પસ્સતિ. **વિપુલાયા**તિ મહગ્ગતભાવપ્પત્તાય. **થામગતાયા**તિ વિતક્કવિચારપીતિવિગમેન થિરભાવપ્પત્તિયા, તેનેવ વક્ખતિ ''વિતક્કવિચારપીતીહિ અનભિભૂતત્તા''તિઆદિ. (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧૧ તતિયજ્ઝાનકથા). ઉપેક્ખાભેદં દસ્સેત્વા ઇધાધિપ્પેતં ઉપેક્ખં પકાસેતું **ઉપેક્ખા પના**તિઆદિ વુત્તં. તત્થ તત્રમજ્ઝત્તતાવ ખીણાસવાનં ઇટ્ઠાનિટ્ઠછળારમ્મણાપાથે પરિસુદ્ધપકતિભાવાવિજહનાકારેન અજ્ઝુપેક્ખનતો ''છળઙ્ગુપેક્ખા''તિ ચ, સત્તેસુ મજ્ઝત્તાકારપ્પવત્તત્તા ''બ્રહ્મવિહારુપેક્ખા''તિ ચ, સહજાતધમ્માનં મજ્ઝત્તાકારભૂતા ''બોજ્ઝઙ્ગુપેક્ખા''તિ ચ, કેવલા ''તત્રમજ્ઝત્તુપેક્ખા''તિ ચ, તતિયજ્ઝાનસહગતા અગ્ગસુખેપિ તસ્મિં અપક્ખપાતભૂતા ''ઝાનુપેક્ખા''તિ ચ, ચતુત્થજ્ઝાનસહગતા સબ્બપચ્ચનીકપરિસુદ્ધિતાય ''પારિસુદ્ધુપેક્ખા''તિ ચ તેન તેન અવત્થાભેદેન છધા વુત્તા.

વીરિયમેવ પન અનચ્ચારદ્ધઅનતિસિથિલેસુ સહજાતેસુ સઙ્ખારેસુ ઉપેક્ખનાકારેન પવત્તં ''વીરિયુપેક્ખા''તિ વુત્તં. અટ્ઠન્નં રૂપારૂપજ્ઝાનાનં પટિલાભતો પુબ્બભાગે એવ નીવરણવિતક્કવિચારાદીનં પહાનાભિમુખીભૂતત્તા તેસં પહાનેપિ અબ્યાપારભાવૂપગમનેન મજ્ઝત્તાકારપ્પવત્તા સમાધિવસેન ઉપ્પન્ના અટ્ઠ પઞ્ઞા ચેવ ઉપાદાનક્ખન્ધભૂતેસુ સઙ્ખારેસુ અજ્ઝુપેક્ખનાકારપ્પવત્તા વિપસ્સનાવસેન ઉપ્પન્ના ચતુન્નં મગ્ગાનં પુબ્બભાગે તસ્સ તસ્સ અધિગમાય ચતસ્સો ચતુન્નં ફલસમાપત્તીનં પુબ્બભાગે તસ્સ તસ્સ અધિગમાય અપ્પણિહિતવિમોક્ખવસેન પવત્તા ચતસ્સો સુઞ્ઞતઅનિમિત્તવિમોક્ખવસેન દ્વેતિ દસ પઞ્ઞા ચાતિ ઇમે અટ્ઠારસ પઞ્ઞા **સઙ્ખારુપેક્ખા** નામ. યથાવુત્તવિપસ્સનાપઞ્ઞાવ લક્ખણવિચિનનેપિ મજ્ઝત્તભૂતા **વિપસ્સનુપેક્ખા** નામ. અદુક્ખમસુખવેદના **વેદનુપેક્ખા** નામ. ઇમાસં પન દસન્નમ્પિ ઉપેક્ખાનં ''તત્થ તત્થ આગતનયતો વિભાગો **ધમ્મસઙ્ગહટ્ઠકથાયં** વુત્તનયેન વેદિતબ્બો''તિ દસ્સેન્તો આહ **એવમયં દસવિધાપી**તિઆદિ. તત્થ તત્થ આગતનયતોતિ ઇદમ્પિ હિ તાસં વિભાગદસ્સનસ્સ ભૂમિપુગ્ગલાદિપદં વિય વિસું માતિકાપદવસેન વુત્તં, ન પન ભૂમિપુગ્ગલાદિવસેન વિભાગદસ્સનસ્સ આગતટ્ઠાનપરામસનં આગતટ્ઠાનસ્સ અટ્ઠસાલિનિયાતિઆદિના વુત્તત્તા, તસ્મા **સારત્થદીપનિયં** (સારત્થ॰ ટી॰ ૧.૧૧ તતિયજ્ઝાનકથા) યં વુત્તં ''ઇમાસં પન દસન્નમ્પિ ઉપેક્ખાનં ભૂમિપુગ્ગલાદિવસેન વિભાગો તત્થ તત્થ વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બોતિ દસ્સેન્તો આહ એવમયં દસવિધાતિઆદી''તિ, તં અમનસિકત્વા વુત્તન્તિ ગહેતબ્બં. **તત્થ તત્થ આગતનયતો**તિ ''ઇધ (ખીણાસવો) ભિક્ખુ ચક્ખુના રૂપં દિસ્વા નેવ સુમનો હોતિ, ન દુમ્મનો, ઉપેક્ખકો વિહરતિ સતો સમ્પજાનો''તિઆદિના (દી॰ નિ॰

૩.૩૪૮; અ॰ નિ॰ ૬.૧) છળઙ્ગુપેક્ખા આગતા, ‘‘ઉપેક્ખાસહગતેન ચેતસા એકં દિસં ફરિત્વા વિહરતી’’તિ (દી॰ નિ॰ ૩.૩૦૮; મ॰ નિ॰ ૧.૭૭; ૨.૩૦૯; ૩.૨૩૦) એવં બ્રહ્મવિહારુપેક્ખા આગતાતિ ઇમિના નયેન દસન્નમ્પિ ઉપેક્ખાનં તત્થ તત્થ વુત્તપદેસેસુ આગતનયદસ્સનતો ચ અયં દસવિધાપિ ઉપેક્ખા ધમ્મસઙ્ગહટ્ઠકથાયં વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બાતિ સમ્બન્ધો.

ભૂમીતિઆદીસુ પન છળઙ્ગુપેક્ખા કામાવચરા, બ્રહ્મવિહારુપેક્ખા રૂપાવચરાતિઆદિના **ભૂમિતો** ચ, છળઙ્ગુપેક્ખા અસેક્ખાનમેવ, બ્રહ્મવિહારુપેક્ખા પુથુજ્જનાદીનં તિણ્ણમ્પિ પુગ્ગલાનન્તિઆદિના **પુગ્ગલતો** ચ, છળઙ્ગુપેક્ખા સોમનસ્સુપેક્ખાસહગતચિત્તસમ્પયુત્તાતિઆદિના **ચિત્તતો** ચ, છળઙ્ગુપેક્ખા છળારમ્મણાતિઆદિના **આરમ્મણતો** ચ, ‘‘વેદનુપેક્ખા વેદનાક્ખન્ધેન સઙ્ગહિતા, ઇતરા નવ સઙ્ખારક્ખન્ધેના’’તિ **ખન્ધસઙ્ગહવસેન** ચ, ‘‘છળઙ્ગુપેક્ખા બ્રહ્મવિહારબોજ્ઝઙ્ગઝાન પારિસુદ્ધિતત્રમજ્ઝત્તુપેક્ખા ચ અત્થતો એકા. તસ્મા એકક્ખણે ચ તાસુ એકાય સતિ ઇતરા ન ઉપ્પજ્જન્તિ, તથા સઙ્ખારુપેક્ખા વિપસ્સનુપેક્ખાપિ વેદિતબ્બા. વેદનાવીરિયુપેક્ખાનમેકક્ખણે સિયા ઉપ્પત્તી’’તિ **એકક્ખણવસેન** ચ, ‘‘છળઙ્ગુપેક્ખા અબ્યાકતા બ્રહ્મવિહારુપેક્ખા કુસલાબ્યાકતા, તથા સેસા. વેદનુપેક્ખા પન સિયા અકુસલાપી’’તિ એવં **કુસલત્તિકવસેન** ચ, ‘‘સઙ્ખેપતો ચત્તારો ચ ધમ્મા વીરિયવેદનાતત્રમજ્ઝત્તતાઞાણવસેના’’તિ એવં **સઙ્ખેપવસેન** ચ અયં દસવિધાપિ ઉપેક્ખા **ધમ્મસઙ્ગહટ્ઠકથાયં** વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બાતિ યોજના.

એત્થ ચેતા કિઞ્ચાપિ **અટ્ઠસાલિનિયં** ભૂમિપુગ્ગલાદિવસેન સરૂપતો ઉદ્ધરિત્વા ન વુત્તા, તથાપિ તત્થ વુત્તપ્પકારેહેવ તાસં ભૂમિપુગ્ગલાદિવિભાગો નયતો ઉદ્ધરિત્વા સક્કા ઞાતુન્તિ તત્થ સરૂપતો વુત્તઞ્ચ અવુત્તઞ્ચ એકતો સઙ્ગહેત્વા તત્થ તત્થ આગતનયતોતિઆદીહિ નવહિ પકારેહિ અતિદેસો કતો, તેનેવ ‘‘ધમ્મસઙ્ગહટ્ઠકથાયં વુત્તવસેના’’તિ અવત્વા ‘‘**વુત્તનયેનેવા**’’તિ વુત્તં. તથાહિ ખીણાસવો ભિક્ખુ ચક્ખુના રૂપં દિસ્વાતિ આદિમ્હિ વુત્તે છળઙ્ગુપેક્ખા રૂપાદિઆરમ્મણતાય ભૂમિતો કામાવચરા ચ પુગ્ગલતો અસેક્ખાનમેવ ચ ઉપ્પજ્જતિ, ચિત્તતો સોમનસ્સુપેક્ખાચિત્તસમ્પયુત્તા, આરમ્મણતો છળારમ્મણા, કુસલત્તિકતો અબ્યાકતા ચાતિ પણ્ડિતેહિ સક્કા ઞાતું, તથા છળઙ્ગુપેક્ખા ચ બ્રહ્મવિહારુપેક્ખા ચ તત્રમજ્ઝત્તુપેક્ખા ચ ઝાનુપેક્ખા ચ પારિસુદ્ધુપેક્ખા ચ અત્થતો એકાતિઆદિમ્હિ વુત્તે પનસ્સ સઙ્ખારક્ખન્ધસઙ્ગહિતત્તા બ્રહ્મવિહારુપેક્ખાદીહિ સહ એકક્ખણે અનુપ્પત્તિઆદયો ચ સક્કા ઞાતું, યથા ચ છળઙ્ગુપેક્ખા, એવં સેસાનમ્પિ યથારહં અટ્ઠસાલિનિયં વુત્તનયતો ભૂમિઆદિવિભાગુદ્ધારનયો ઞાતબ્બો. **અનાભોગરસા**તિ પણીતસુખેપિ તસ્મિં અવનતિપટિપક્ખકિચ્ચાતિ અત્થો.

પુગ્ગલેનાતિ પુગ્ગલાધિટ્ઠાનેન. કિલેસેહિ સમ્પયુત્તાનં **આરક્ખા. તીરણં** કિચ્ચસ્સ પારગમનં. **પવિચયો** વીમંસા. **ઇદ**ન્તિ સતિસમ્પજઞ્ઞં. યસ્મા તસ્સ નામકાયેન સમ્પયુત્તં સુખન્તિ ઇમસ્સ તસ્મા એતમત્થન્તિઆદિના સમ્બન્ધો. **તસ્સા**તિ ઝાનસમઙ્ગિનો. **તંસમુટ્ઠાનેના**તિ તં યથાવુત્તનામકાયસમ્પયુત્તં સુખં સમુટ્ઠાનં કારણં યસ્સ રૂપસ્સ તેન તંસમુટ્ઠાનેન રૂપેન. **અસ્સા**તિ યોગિનો. **યસ્સા**તિ રૂપકાયસ્સ. **ફુટત્તા**તિ અતિપણીતેન રૂપેન ફુટત્તા. **એતમત્થં દસ્સેન્તો**તિ કાયિકસુખહેતુભૂતરૂપસમુટ્ઠાપકનામકાયસુખં પટિસંવેદિયમાનો એવ ઝાનસમઙ્ગિતાકરણે કારિયોપચારતો ‘‘સુખઞ્ચ કાયેન પટિસંવેદેતી’’તિ વુચ્ચતીતિ ઇમમત્થં દસ્સેન્તોતિ અત્થો. **યન્તિ** હેતુઅત્થે નિપાતોતિ આહ ‘‘**યંઝાનહેતૂ**’’તિ. **સુખપારમિપ્પત્તે**તિ સુખસ્સ ઉક્કંસપરિયન્તં પત્તે. એવમેતેસં પહાનં વેદિતબ્બન્તિ સમ્બન્ધો. અથ કસ્મા ઝાનેસ્વેવ નિરોધો વુત્તોતિ સમ્બન્ધો.

ચતુત્થજ્ઝાનકથાવણ્ણના

કત્થ ચુપ્પન્નન્તિ એત્થ **કત્થાતિ** હેતુમ્હિ ભુમ્મં, કસ્મિં હેતુમ્હિ સતીતિ અત્થો. **નાનાવજ્જનેતિ** અપ્પનાવીથિઆવજ્જનતો નાના ભિન્નં પુરિમવીથીસુ આવજ્જનં યસ્સ ઉપચારસ્સ, તસ્મિં નાનાવજ્જને. વિસમનિસજ્જાય ઉપ્પન્નકિલમથો વિસમાસનુપતાપો. **ઉપચારે વાતિઆદિ** પક્ખન્તરદસ્સનં એકાવજ્જનૂપચારેપિ વાતિ અત્થો. **પીતિફરણેનાતિ** ઇમિના અપ્પનાવીથિયા વિય એકવીથિયમ્પિ કામાવચરપીતિયા ફરણમત્તસ્સ અભાવં દસ્સેતિ. દોમનસ્સિન્દ્રિયસ્સ અસ્સ સિયા ઉપ્પત્તીતિ સમ્બન્ધો. **એતન્તિ** દોમનસ્સિન્દ્રિયં ઉપ્પજ્જતીતિ સમ્બન્ધો. **વિતક્કવિચારપ્પચ્ચયેપીતિ પિ**-સદ્દો અટ્ઠાનપ્પયુત્તો. સો ''પહીનસ્સા''તિ હેટ્ઠા વુત્તપદાનન્તરં યોજેતબ્બો ''પહીનસ્સાપિ દોમનસ્સિન્દ્રિયસ્સા''તિ. **વિતક્કવિચારભાવેતિ** એત્થ ''ઉપ્પજ્જતિ દોમનસ્સિન્દ્રિય''ન્તિ આનેત્વા સમ્બન્ધિતબ્બં. નિમિત્તત્થે ચેતં ભુમ્મં, વિતક્કવિચારભાવહેતૂતિ અત્થો. **વિતક્કવિચારાતિ** એત્થ **ઇતિ**-સદ્દો તસ્માતિ એતસ્મિં અત્થે દટ્ઠબ્બો, તેન યસ્મા એતં દોમનસ્સિન્દ્રિયં વિતક્કવિચારપચ્ચયે...પે॰... નેવ ઉપ્પજ્જતિ, યત્થ પન ઉપ્પજ્જતિ, તત્થ વિતક્કવિચારભાવેયેવ ઉપ્પજ્જતિ. યસ્મા ચ અપ્પહીનાયેવ દુતિયજ્ઝાનૂપચારે વિતક્કવિચારા, તસ્મા તત્થસ્સ સિયા ઉપ્પત્તીતિ એવમેત્થ યોજના વેદિતબ્બા.

તત્થાતિ દુતિયજ્ઝાનૂપચારે. **અસ્સાતિ** દોમનસ્સિન્દ્રિયસ્સ. **સિયા ઉપ્પત્તીતિ** ઇદઞ્ચ પચ્ચયમત્તદસ્સનેન સમ્ભાવનમત્તતો વુત્તં. દોમનસ્સુપ્પત્તિસમ્ભાવનાપિ હિ ઉપચારક્ખણેયેવ કાતું યુત્તા, વિતક્કવિચારરહિતે પન દુતિયજ્ઝાનક્ખણે તદુપ્પત્તિસમ્ભાવનાપિ ન યુત્તા કાતુન્તિ. ઇતરથા કુસલચિત્તક્ખણે અકુસલદોમનસ્સુપ્પત્તિયા અસમ્ભવતો ''તત્થસ્સ સિયા ઉપ્પત્તી''તિ ન વત્તબ્બં સિયા. સમીપત્થે વા એતં ભુમ્મં, ઉપચારજ્ઝાનાનન્તરવીથીસૂતિ અત્થો. **દુતિયજ્ઝાનેતિ** એત્થાપિ અનન્તરવીથીસુપિ ન ત્વેવ ઉપ્પજ્જતીતિ અત્થો, એવં ઉપરિ સુખિન્દ્રિયેપિ. સોમનસ્સિન્દ્રિયસ્સ ઉપ્પત્તીતિ સમ્બન્ધો. **પહીનાતિ વુત્તાતિ** ઇદં ''પઞ્ચન્નં ઓરમ્ભાગિયાનં સંયોજનાનં પરિક્ખયા''તિ વુત્તત્તા વુત્તં. **દુક્ખાભાવેનાતિ** દુક્ખતાભાવેન. એવં **સુખાભાવેનાતિ** એત્થાપિ. **એતેનાતિ** દુક્ખસુખપટિક્ખેપવચનેન. **ઇટ્ઠાનિટ્ઠવિપરીતાનુભવનલક્ખણાતિ** અતિઇટ્ઠઅતિઅનિટ્ઠાનં વિપરીતસ્સ મજ્ઝત્તારમ્મણસ્સ અનુભવનલક્ખણા, મજ્ઝત્તારમ્મણમ્પિ હિ ઇટ્ઠાનિટ્ઠેસુ એવ પવિટ્ઠં તબ્બિનિમુત્તસ્સ અભાવા.

ઝાનચતુક્કકથાવણ્ણનાનયો નિટ્ઠિતો.

પુબ્બેનિવાસકથાવણ્ણના

૧૨. અરૂપજ્ઝાનાનમ્પિ અઙ્ગસમતાય ચતુત્થજ્ઝાને સઙ્ગહોતિ આહ **કેસઞ્ચિ અભિઞ્ઞાપાદકાનીતિઆદિ**, તેનેવ વક્ખતિ ''અટ્ઠ સમાપત્તિયો નિબ્બત્તેત્વા''તિઆદિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧૨). તેસુ ચ ચતુત્થજ્ઝાનમેવ અભિઞ્ઞાપાદકં નિરોધપાદકં હોતિ, ન ઇતરાનિ. દૂરકારણતં પન સન્ધાય ''ચત્તારિ ઝાનાની''તિ નેસમ્પિ એકતો ગહણં કતન્તિ દટ્ઠબ્બં. **ચિત્તેકગ્ગતત્થાનીતિ** ઇદં દિટ્ઠધમ્મસુખવિહારં સન્ધાય વુત્તન્તિ આહ **ખીણાસવાનન્તિઆદિ**. **સબ્બકિચ્ચસાધકન્તિ** દિબ્બવિહારાદિસબ્બબુદ્ધકિચ્ચસાધકં. **સબ્બલોકિયલોકુત્તરગુણદાયકન્તિ** ઇમિના યથાવુત્તં વિપસ્સનાપાદકત્તાદિસબ્બં સમ્પિણ્ડેતિ. ઇદઞ્હિ ઝાનં ભગવતો સબ્બબુદ્ધગુણદાયકસ્સ મગ્ગઞાણસ્સ પદટ્ઠાનત્તા એવં વુત્તન્તિ દટ્ઠબ્બં. **યથયિદન્તિ** યથા ઇદં. **અભિનીહારક્ખમન્તિ** ઇદ્ધિવિધાદિઅત્થં તદભિમુખં નીહરણયોગ્ગં.

ઝાનપ્પટિલાભપચ્ચયાનન્તિ ઝાનપ્પટિલાભહેતુકાનં ઝાનપ્પટિલાભં નિસ્સાય ઉપ્પજ્જનકાનં. **પાપકાનન્તિ** લામકાનં. **ઇચ્છાવચરાનન્તિ** ઇચ્છાય વસેન ઓતિણ્ણાનં નીવરણભાવં તદેકટ્ઠતઞ્ચ અપ્પત્તાનં

અત્તુક્કંસનાદિવસપ્પવત્તાનં અહો વત મમેવ સત્થા પટિપુચ્છિત્વા ભિક્ખૂનં એવરૂપં ધમ્મં દેસેય્યાતિઆદિનયપ્પવત્તાનં માનાદીનં. પોત્થકેસુ પન ''ઞાનપ્પટિલાભપચ્ચનીકાન''ન્તિપિ પાઠં લિખન્તિ, સો પમાદપાઠોતિ ગહેતબ્બો ''ઞાનપ્પટિલાભપચ્ચનીકાનં નીવરણાનં અભાવસ્સ નીવરણદૂરીભાવેન પરિસુદ્ધો''તિ એવં પુબ્બે પરિસુદ્ધપદેયેવ વુત્તત્તા. **સારત્થદીપનિયં** (સારત્થ॰ ટી॰ ૧.૧૨) પન ''ઇચ્છાવચરાનન્તિ ઇચ્છાય અવચરાનં ઇચ્છાવસેન ઓતિણ્ણાનં પવત્તાનં નાનપ્પકારાનં કોપઅપ્પચ્ચયાનન્તિ અત્થોતિ અયમ્પિ પાઠો અયુત્તો એવાતિ ગહેતબ્બં. તતો એવ ચ **વિસુદ્ધિમગ્ગે** અયં પાઠો સબ્બેન સબ્બં ન દસ્સિતો''તિ વુત્તં. તત્થ ચ નાનપ્પકારાનં કોપઅપ્પચ્ચયાનન્તિ એવં નીવરણભાવપ્પત્તદોસાનં પરામટ્ઠત્તા અયં પાઠો પટિક્ખિત્તોતિ વેદિતબ્બો.

અભિજ્ઝાદીનન્તિ એત્થ અભિજ્ઝા-સદ્દેન ચ અનીવરણસભાવસ્સેવ લોભસ્સ માનાદીનઞ્ચ ગહણં ઞાનપ્પટિલાભપચ્ચયાનન્તિ અનુવત્તમાનત્તા. **ઉભયમ્પી**તિ અનઙ્ગણત્તં વિગતૂપક્કિલેસત્તઞ્ચાતિ એતં ઉભયમ્પિ યથાક્કમં **અનઙ્ગણસુત્તવત્થસુત્તા**નુસારેનેવ વેદિતબ્બં. તેસુ ચ સુત્તેસુ કિઞ્ચાપિ નીવરણસભાવપ્પત્તા થૂલદોસાપિ વુત્તા, તથાપિ અધિગતચતઉત્થજ્ઝાનસ્સ વસેન વુત્તત્તા ઇધ સુખુમા એવ તે ગહિતા. અઙ્ગણુપક્કિલેસસામઞ્ઞેન પનેત્થ સુત્તાનં અપદિસનં. તથા હિ ''સુત્તાનુસારેના''તિ વુત્તં, ન પન સુત્તવસેનાતિ.

પુબ્બેનિવાસાનુસ્સતિયં ઞાણં પુબ્બેનિવાસાનુસ્સતિઞાણન્તિ નિબ્બચનં દસ્સેન્તો આહ **પુબ્બેનિવાસાનુસ્સતિમ્હી**તિઆદિ. ઇદાનિ પુબ્બેનિવાસં પુબ્બેનિવાસાનુસ્સતિં તત્થ ઞાણઞ્ચ વિભાગતો દસ્સેતું **તત્થા**તિઆદિ વુત્તં. **પુબ્બ**-સદ્દો અતીતભવવિસયો, **નિવાસ**-સદ્દો ચ કમ્મસાધનોતિ આહ ''પુબ્બે અતીતજાતીસુ નિવુત્થક્ખન્ધા''તિ. નિવુત્થતા ચેત્થ સકસન્તાને પવત્તતા, તેનાહ **અનુભૂતા**તિઆદિ. ઇદાનિ સપરસન્તાનસાધનવસેન નિવાસ-સદ્દસ્સ અત્થં દસ્સેતું ''નિવુત્થધમ્મા વા નિવુત્થા''તિ વત્વા તં વિવરિતું **ગોચરનિવાસેના**તિઆદિ વુત્તં. ગોચરભૂતાપિ હિ ધમ્મા ઞાણેન નિવુત્થા નામ હોન્તિ, તે પન સપરવિઞ્ઞાણગોચરતાય દુવિધાતિ દસ્સેતું **અત્તનો**તિઆદિ વુત્તં. પરવિઞ્ઞાણવિઞ્ઞાતાપિ વા નિવુત્થાતિ સમ્બન્ધો. ઇધાપિ પરિચ્છિન્નાતિ પદં આનેત્વા સમ્બન્ધિતબ્બં. અનમતગ્ગેપિ હિ સંસારે અત્તના અવિઞ્ઞાતપુબ્બાનં સત્તાનં ખન્ધા પરેહેવ કેહિચિ વિઞ્ઞાતત્તા પરવિઞ્ઞાણવિઞ્ઞાતા નામ વુત્તા, તેસં અનુસ્સરણં પુરિમતો દુક્કરં યેહિ પરેહિ વિઞ્ઞાતતાય તે પરવિઞ્ઞાણવિઞ્ઞાતા નામ જાતા, તેસં વત્તમાનસન્તાનાનુસારેન વિઞ્ઞાતબ્બતો. તે ચ પરવિઞ્ઞાણવિઞ્ઞાતા દુવિધા પરિનિબ્બુતા અપરિનિબ્બુતાતિ. તેસુ ચ પરિનિબ્બુતાનુસ્સરણં દુક્કરં સબ્બસો સુસમુચ્છિન્નસન્તાનત્તા. તં પન સિખાપ્પત્તપરવિઞ્ઞાતં પુબ્બેનિવાસં દસ્સેતું ''છિન્નવટુમકાનુસ્સરણાદીસૂ''તિ વુત્તં. તત્થ **છિન્નવટુમકા** અતીતે પરિનિબ્બુતા ખીણાસવા છિન્નસંસારમગ્ગત્તા . **આદિ**-સદ્દેન અપરિનિબ્બુતાનં પરવિઞ્ઞાણવિઞ્ઞાતાનમ્પિ સીહોક્કન્તિકવસએન અનુસ્સરણં ગહિતં. યાય સતિયા પુબ્બેનિવાસં અનુસ્સરતિ, સા પુબ્બેનિવાસાનુસ્સતીતિ આનેત્વા સમ્બન્ધિતબ્બં.

વિહિત-સદ્દો વિધ-સદ્દપરિયાયોતિ આહ ''અનેકવિધ''ન્તિ, ભવયોનિઆદિવસેન બહુવિધન્તિ અત્થો. **વિહિત**ન્તિ વા પયુત્તં વણ્ણિતન્તિ અત્થં ગહેત્વા ''અનેકેહિ પકારેહિ વિહિત''ન્તિ વત્તબ્બે મજ્ઝેપદલોપં કત્વા નિદ્દિટ્ઠન્તિ આહ ''અનેકેહિ...પે॰... સંવણ્ણિત''ન્તિ. **પકારેહી**તિ નામગોત્તાદિપકારેહિ. **સંવણ્ણિત**ન્તિ બુદ્ધાદીહિ કથિતં. અનુ-સદ્દો અનન્તરત્થદીપકોતિ આહ ''અભિનિન્નામિતમત્તે એવા''તિ, એતેન ચ પરિકમ્મસ્સ આરદ્ધતં દસ્સેતિ. **પૂરિતપારમીનઞ્હી**તિઆદિના પરિકમ્મં વિનાપિ સિદ્ધિં દસ્સેતિ.

આરદ્ધપ્પકારદસ્સનત્થેતિ અનુસ્સરિતું આરદ્ધાનં પુબ્બે નિવુત્થક્ખન્ધાનં દસ્સનત્થે. જાયતીતિ જાતિ, ભવો. સો એકકમ્મમૂલકો આદાનનિક્ખેપપરિચ્છિન્નો ખન્ધપ્પબન્ધો ઇધ ''જાતી''તિ અધિપ્પેતોતિ આહ **એકમ્પી**તિઆદિ. **કપ્પો**તિ અસઙ્ખ્યેય્યકપ્પો, સો પન અત્થતો કાલો તથાપવત્તધમ્મમુપાદાય પઞ્ઞત્તો, તેસં વસેનસ્સ પરિહાનિ ચ વડ્ઢિ ચ વેદિતબ્બા. સંવટ્ટો સંવટ્ટનં વિનાસો અસ્સ અત્થીતિ સંવટ્ટો, અસઙ્ખ્યેય્યકપ્પો. સંવટ્ટેન વિનાસેન સહ તિટ્ઠતિ સીલેનાતિ **સંવટ્ટટ્ઠાયી.** એવં **વિવટ્ટો**તિઆદીસુપિ. તત્થ વિવટ્ટનં વિવટ્ટો, ઉપ્પત્તિ, વડ્ઢિ વા. તેજેન વિનાસો **તેજોસંવટ્ટો. વિત્થારતો પના**તિ પુથુલતો પન સંવટ્ટસીમાભેદો નત્થિ, તેનાહ ''સદાપી''તિ. એકનગરિયા વિય અસ્સ જાતક્ખણે વિકારાપજ્જનતો જાતિક્ખેત્તવોહારોતિ દસ્સેતું ''પટિસન્ધિઆદીસુ કમ્પતી''તિ વુત્તં. **આનુભાવો પવત્તતી**તિ તદન્તોગધાનં સબ્બેસં સત્તાનં રોગાદિઉપદ્દવો વૂપસમ્મતીતિ અધિપ્પાયો. **યં યાવતા વા પન આકઙ્ખેય્યાતિ વુત્ત**ન્તિ યં વિસયક્ખેત્તં સન્ધાય એકસ્મિં એવ ખણે સબ્બત્થ સરેન અભિવિઞ્ઞાપનં, અત્તનો રૂપકાયદસ્સનઞ્ચ પટિજાનન્તેન ભગવતા ''યાવતા વા પન આકઙ્ખેય્યા''તિ વુત્તં.

એતેસૂતિ નિદ્ધારણે ભુમ્મં. **પવત્તફલભોજનો**તિ સયંપતિતફલાહારો, ઇદઞ્ચ તાપસકાલં સન્ધાય વુત્તં. **ઇધૂપપત્તિયા**તિ ઇધ ચરિમભવે ઉપપત્તિયા. **એકગોત્તો**તિ તુસિતગોત્તેન એકગોત્તો. **ઇતરે**તિ વણ્ણાદયો. **તિત્થિયા**તિ કમ્મફલવાદિનો. **અભિનીહારો**તિ અભિનીહારોપલક્ખિતો પુઞ્ઞઞાણસમ્ભરણકાલો વુત્તો. **ચુતિપટિસન્ધિવસેના**તિ અત્તનો પરસ્સ વા તસ્મિં તસ્મિં અત્તભાવે ચુતિં દિસ્વા અન્તરા કિઞ્ચિ અનામસિત્વા પટિસન્ધિયા એવ ગહણવસેન એવં જાનનં ઇચ્છિતપ્પદેસોક્કમનન્તિ આહ **તેસઞ્હી**તિઆદિ. **ઉભયથાપી**તિ ખન્ધપટિપાટિયાપિ ચુતિપટિસન્ધિવસેનપિ. **સીહોક્કન્તવસેનપી**તિ સીહનિપાતવસેનપિ. કિલેસાનં આતાપનપરિતાપનટ્ઠેન વીરિયં આતાપોતિ આહ ''વીરિયાતાપેના''તિ.

દિબ્બચક્ખુઞાણકથાવણ્ણના

૧૩. દિવિ ભવત્તા દિબ્બન્તિ દેવાનં પસાદચક્ખુ વુચ્ચતીતિ આહ ''દિબ્બસદિસત્તા''તિ. **દૂરેપીતિ પિ**-સદ્દેન સુખુમસ્સાપિ આરમ્મણસ્સ ગહણં. વીરિયારમ્ભવસેન ઇજ્ઝનતો સબ્બાપિ ભાવના, પધાનસઙ્ખારસમન્નાગતો વા ઇદ્ધિપાદભાવનાવિસેસતો વીરિયભાવનાતિ આહ ''વીરિયભાવનાબલનિબ્બત્ત''ન્તિ. **દિબ્બવિહારવસેના**તિ કસિણાદિજ્ઝાનચતઉક્કવસેન. ઇમિના દૂરકારણત્થે અસ્સ દિબ્બભાવમાહ. **દિબ્બવિહારસન્નિસ્સિતત્તા**તિ ઇમિના આસન્નકારણભૂતપાદકજ્ઝાનતો નિબ્બત્તન્તિ દિબ્બવિહારસન્નિસ્સિતત્તાતિ ઇમસ્સ દિબ્બવિહારપઅયાપન્નં અત્તના સમ્પયુત્તં રૂપાવચરચતુત્થજ્ઝાનં નિસ્સયપચ્ચયભૂતં નિસ્સાય દિબ્બચક્ખુઞાણસ્સ પવત્તત્તાતિપિ અત્થો. દિવુધાતુસ્સ જુતિગતિયોગં સન્ધાય **આલોકપઅગ્ગહેના**તિઆદિ વુત્તં. તત્થ **આલોકપરિગ્ગહેના**તિ કસિણાલોકપરિગ્ગહવસેન. **દસ્સનટ્ઠેના**તિ રૂપદસ્સનભાવેન, ઇમિના ''ચક્ખતિ રૂપં વિભાવેતી''તિ નિબ્બચનતો ચક્ખુત્તં દસ્સેતિ. **ચક્ખુકિચ્ચકરણેના**તિ ઇદં ચક્ખુમિવ ચક્ખૂતિ ઉપમાય સદિસનિમિત્તદસ્સનં, સમવિસમાદિદસ્સનસઙ્ખાતસ્સ ચક્ખુકિચ્ચસ્સ કરણતોતિ અત્થો.

યથાહાતિ **ઉપક્કિલેસસુત્ત**પ્પદેસં (મ॰ નિ॰ ૩.૨૪૨) નિદસ્સેતિ. તત્થ **વિચિકિચ્છા**તિઆદીસુ ભગવતો બોધિમૂલે અનભિસમ્બુદ્ધસ્સેવ દિબ્બચક્ખુના નાનાવિધાનિ રૂપાનિ પસ્સન્તસ્સ ''ઇદં નુ ખો કિં, ઇદં નુ ખો કિ''ન્તિ વિચિકિચ્છા ઉપ્પન્ના, તતો પન વિચિકિચ્છાનિવત્તનત્થં તાનિ રૂપાનિ **અમનસિકરોતો** અમનસિકરોન્તસ્સ થિનમિદ્ધં ઉપ્પન્નં, તતો નિવત્તનત્થં પુન સબ્બરૂપાનિ મનસિકરોતો રક્ખસાદીસુ છમ્ભિતત્તં ઉપ્પન્નં, ''કિમેત્થ ભાયિતબ્બ''ન્તિ ભયવિનોદનવસેન મનસિકરોતો અત્તનો મનસિકારકોસલ્લં પટિચ્ચ ઉપ્પિલસઙ્ખાતા સમાધિદૂસિકા

ગેહસિતપીતિ ઉપ્પન્ના, તન્નિસેધાય મનસિકારવીરિયં સિથિલં કરોન્તસ્સ કાયાલસિયસઙ્ખાતં દુટ્ઠુલ્લં, તન્નિસેધાય પુન વીરિયં પગ્ગણ્હતો અચ્ચારદ્ધવીરિયં, પુન તન્નિસેધાય વીરિયં સિથિલયતો અતિલીનવીરિયં ઉપ્પન્નં, તન્નિસેધેત્વા દિબ્બરૂપાનિ પસ્સતો અભિજપ્પાસઙ્ખાતા તણ્હા ઉપ્પન્ના, તન્નિસેધાય હીનાદિનાનારૂપાનિ મનસિકરોતો નાનારમ્મણવિક્ખેપસઙ્ખાતા નાનત્તસઞ્ઞા ઉપ્પન્ના. પુન તં વિહાય એકમેવ મનસિકરોતો અતિનિજ્ઝાયિતત્તં રૂપાનં અતિવિય ચિન્તનં ઉપ્પન્નં. **ઓભાસ**ન્તિ પરિકમ્મસમુટ્ઠિતં ઓભાસં . **ન ચ રૂપાનિ પસ્સામી**તિ "પરિકમ્મોભાસમનસિકારપસુતતાય દિબ્બચક્ખુના રૂપાનિ ન પસ્સામી"તિ એવં ઉપ્પત્તિક્કમસહિતો અત્થો વેદિતબ્બો, મનુસ્સાનં ઇદન્તિ માનુસકં માનુસકચક્ખુગોચરં થૂલરૂપં વુચ્ચતિ. તદેવ મનુસ્સાનં દસ્સનૂપચારત્તા મનુસ્સૂપચારોતિ આહ "મનુસ્સૂપચારં અતિક્કમિત્વા"તિ. **રૂપદસ્સનેના**તિ દૂરસુખુમાદિરૂપદસ્સનેન.

યસ્મા નિયમેન પુરેજાતટ્ઠિતરૂપારમ્મણં દિબ્બચક્ખુઞાણં આવજ્જનપરિકમ્મેહિ વિના ન ઉપ્પજ્જતિ, ન ચ ઉપ્પજ્જમાનં ભિજ્જમાનં રૂપમસ્સ આરમ્મણં હોતિ દુબ્બલત્તા, ચુતિચિત્તઞ્ચ કમ્મજરૂપસ્સ ભઙ્ગક્ખણે એવ ઉપ્પજ્જતિ, પટિસન્ધિચિત્તઞ્ચ ઉપપત્તિક્ખણે, તસ્મા આહ **ચુતિક્ખણે**તિઆદિ. રૂપદસ્સનમેવેત્થ સત્તદસ્સનન્તિ **ચવમાને**તિઆદિના પુગ્ગલાધિટ્ઠાનેન વુત્તં. **અભિરૂપે વિરૂપેતિપી**તિ ઇદં વણ્ણ-સદ્દસ્સ સણ્ઠાનવાચકતં સન્ધાય વુત્તં મહન્તં હત્થિરાજવણ્ણં અભિનિમ્મિનિત્વાતિઆદીસુ (સં॰ નિ॰ ૧.૧૩૮) વિય. સુન્દરં ગતિં ગતા સુગતાતિ આહ "સુગતિગતે"તિ. **ઇમિના પન પદેના**તિ યથાકમ્મુપગેતિ ઇમિના પદેન.

નેરયિકાનં અગ્ગિજાલસત્થનિપાતાદીહિ વિભિન્નસરીરવણ્ણં દિસ્વા તદનન્તરેહિ કામાવચરજવનેહેવ ઞાતં તેસં દુક્ખાનુભવનમ્પિ દસ્સનફલાયત્તતાય "દિબ્બચક્ખુકિચ્ચમેવા"તિ વુત્તં. **એવં મનસિકરોતી**તિ તેસં કમ્મસ્સ ઞાતુકામતાવસેન પાદકજ્ઝાનં સમાપજ્જિત્વા વુટ્ઠાય પરિકમ્મવસેન કિન્નુ ખોતિઆદિના મનસિકરોતિ. અથસ્સ તં કમ્મં આરમ્મણં કત્વા આવજ્જનપરિકમ્માદીનં ઉપરિ ઉપ્પન્નેન રૂપાવચરચતુત્થજ્ઝાનેન સમ્પયુત્તં યં ઞાણં ઉપ્પજ્જતિ, ઇદં યથાકમ્મુપગઞાણં નામાતિ યોજના. દેવાનં દસ્સનેપિ એસેવ નયો. **વિસું પરિકમ્મ**ન્તિ પુબ્બેનિવાસાદીનં વિય દિબ્બચક્ખુઞાણપરિકમ્મં વિના વિસું પરિકમ્મં નત્થિ. કેચિ પનેત્થ "પાદકજ્ઝાનસમાપજ્જનપરિકમ્મેહિ કિચ્ચં નત્થિ, કિન્નુ ખો કમ્મન્તિઆદિમનસિકારાનન્તરમેવ કમ્મં. કમ્મસીસેન તંસમ્પયુત્તે ચ ધમ્મે આરમ્મણં કત્વા અપ્પનાવીથિ ઉપ્પજ્જતિ. એવમનાગતંસઞાણેપિ, તેનેવ વિસું પરિકમ્મં નામ નત્થિ...પે॰... દિબ્બચક્ખુના સહેવ ઇજ્ઝન્તીતિ વુત્ત"ન્તિ વદન્તિ. તં ન ગહેતબ્બં વસીભૂતાનમ્પિ અભિઞ્ઞાનં પાદકજ્ઝાનાદિપરિકમ્મં વિના અનુપ્પત્તિતો. પાદકજ્ઝાનાદિમત્તેન ચ વિસું પરિકમ્મં નામ ન હોતીતિ દિબ્બચક્ખુનાવ એતાનિ ઞાણાનિ સિદ્ધાનીતિ ગહેતબ્બં. **એવં અનાગતંસઞાણસ્સાપી**તિ દિબ્બચક્ખુના દિટ્ઠસ્સ સત્તસ્સ અનાગતે પવત્તિં ઞાતુકામતાય પાદકજ્ઝાનાદીનમનન્તરં ઞાણબલાનુરૂપં અનાગતેસુ અનેકકપ્પેસુ ઉપ્પજ્જનારહે પુબ્બે અત્તભાવપરિયાપન્ને પઞ્ચક્ખન્ધે તપ્પટિબદ્ધે તદારમ્મણે ચ સબ્બે લોકિયલોકુત્તરધમ્મે સમ્મુતિઞ્ચ એકક્ખણે આલમ્બિત્વા ઉપ્પજ્જનકસ્સ ચતુત્થજ્ઝાનસમ્પયુત્તસ્સ અનાગતંસઞઆણસ્સાપિ વિસું પરિકમ્મં નામ નત્થીતિ યોજના.

કેચિ પનેત્થ "પુબ્બેનિવાસાનુસ્સતિયં વિય નામગોત્તાદિગહણમ્પિ અત્થેવ, તઞ્ચ ન અભિઞ્ઞાક્ખણે, અથ ખો તદનન્તરેસુ કામાવચરજવનક્ખણેસુ એવ હોતિ નામપરિકપ્પકાલે ઇતરપરિકપ્પાસમ્ભવા કમ્મેનુપ્પત્તિયઞ્ચ પરિયન્તાભાવા. સબ્બપરિકમ્મનિમિત્તેસુ પન ધમ્મેસુ અત્થેસુપિ એકક્ખણે અભિઞ્ઞાય દિટ્ઠેસુ યથારુચિવસેન પચ્છા એવંનામોતિઆદિના કામાવચરચિત્તેન વિકપ્પો ઉપ્પજ્જતિ ચક્ખુના દિટ્ઠેસુ બહૂસુ રૂપેસુ થમ્ભકુમ્ભાદિવિકપ્પો વિય. યઞ્ચ કત્થ અવિકપ્પિતં, તમ્પિ વિકપ્પનારહન્તિ સબ્બં નામગોત્તાદિતો વિકપ્પિતમેવ

હોતિ. યથા ચેત્થ, એવં પુબ્બેનિવાસાનુસ્સતિયમ્પિ પરિકપ્પારહતમ્પિ સન્ધાય **પાળિયં** એવંનામોતિઆદિના અપદેસસહિતમેવ વુત્ત''ન્તિ વદન્તિ. અઞ્ઞે પન ''નામગોત્તાદિકં સબ્બમ્પિ એકક્ખણે પઞ્ઞાયતિ, અભિરુચિતં પન વચસા વોહરન્તી''તિ વદન્તિ, તેપિ અત્થતો પુરિમેહિ સદિસા એવ, પુબ્બે દિટ્ઠસ્સ પુન વોહારકાલેપિ પરિકપ્પેતબ્બતો પરિકપ્પારહધમ્મદસ્સનમેવ તેહિપિ અત્થતો ઉપગતં. એકે પન ''સો તતો ચુતો અમુત્ર ઉદપાદિન્તિઆદિવચનતો કમેનેવ અતીતાનાગતધમ્મજાનનેન નામગોત્તાદીહિ સદ્ધિં ગહણં સુકર''ન્તિ વદન્તિ, તં અયુત્તમેવ બુદ્ધાનમ્પિ સબ્બં ઞાતું અસક્કુણેય્યતાય સબ્બઞ્ઞુતાહાનિપ્પસઙ્ગતો. **પાળિયં** ઇમે વત ભોન્તોતિઆદિ યથાકમ્મુપગઞાણસ્સ પવત્તિઆકારદસ્સનં. કાયવાચાદિ ચેત્થ કાયવચીવિઞ્ઞત્તિયો.

ભારિયન્તિ આનન્તરિયસદિસત્તા વુત્તં. ખમાપને હિ અસતિ આનન્તરિયમેવ. **તસ્સા**તિ ભારિયસભાવસ્સ ઉપવાદસ્સ. **મહલ્લકો**તિ કેવલં વયસાવ મહલ્લકો, ન ઞાણેન, ''નાયં કિઞ્ચિ લોકવોહારમત્તમ્પિ જાનાતિ, પરિસદૂસકો એવ અમ્હાકં લજ્જિતબ્બસ્સ કરણતો''તિ અધિપ્પાયેન હીળેત્વા વુત્તત્તા ગુણપરિધંસનેન ઉપવદતીતિ વેદિતબ્બં. **આવુસો**તિઆદિના થેરો ઉપરિમગ્ગુપ્પત્તિમસ્સ આકઙ્ખન્તો કરુણાય અત્તાનમાવિકાસિ. **પાકતિકં અહોસી**તિ મગ્ગાવરણં નાહોસીતિ અધિપ્પાયો. **અત્તના વુડ્ઢતરો**તિ સયમ્પિ વુડ્ઢો. એત્થાપિ ''ઉક્કુટિકં નિસીદિત્વા''તિ **વિસુદ્ધિમગ્ગે** વુત્તં. અનાગામી અરહા ચ આયતિં સંવરત્થાય ન ખમેય્યું, સેસા દોસેનપીતિ આહ ''સચે સો ન ખમતી''તિ.

યે ચ…પે॰… સમાદપેન્તિ, તેપિ મિચ્છાદિટ્ઠિકમ્મસમાદાનાતિ યોજેતબ્બં. **સીલસમ્પન્નો**તિઆદીસુ નિપ્પરિયાયતો અગ્ગમગ્ગટ્ઠો અધિપ્પેતો તસ્સેવ અઞ્ઞારાધના નિયમતો, સેસાપિ વા પચ્છિમભવિકા સીલાદીસુ ઠિતા તેસમ્પિ અઞ્ઞુપ્પત્તિનિયમતો. **અઞ્ઞ**ન્તિ અરહત્તફલં. **એવં સમ્પદ**ન્તિ એવં નિબ્બત્તિકં. યથા તં અવિરજ્ઝનકનિબ્બત્તિકં, એવમિદમ્પિ એતસ્સ નિરયે નિબ્બત્તનન્તિ અત્થો. યં સન્ધાય ''એવંસમ્પદમિદ''ન્તિ નિદ્દિટ્ઠં, તં દસ્સેતું **તં વાચ**ન્તિઆદિ વુત્તં. **તં વાચ**ન્તિ અરિયૂપવાદં. **ચિત્ત**ન્તિ અરિયૂપવાદકચિત્તં. **દિટ્ઠિ**ન્તિ અરિયૂપવાદે દોસાભાવદસ્સનદિટ્ઠિં. ''સબ્બમેતં પજહિસ્સામી''તિ ચિત્તેન અચ્ચયં દેસેત્વા ખમાપનવસેન અપ્પહાય અપ્પટિનિસ્સજ્જિત્વા. **યથાભતં નિક્ખિત્તો એવં નિરયે**તિ યથા નિરયપાલેહિ આહરિત્વા નિરયે ઠપિતો, એવં નિરયે ઠપિતો એવ, અરિયૂપવાદેનેવસ્સ ઇદં નિયમેન નિરયે નિબ્બત્તનં યથા મગ્ગેન ફલં સમ્પજ્જતિ, એવં સમ્પજ્જનકન્તિ અધિપ્પાયો.

મિચ્છાદિટ્ઠિ સબ્બપાપમૂલત્તા પરમા પધાના યેસં વજ્જાનં તાનિ મિચ્છાદિટ્ઠિપરમાનિ વજ્જાનિ, સબ્બવજ્જેહિ મિચ્છાદિટ્ઠિયેવ પરમં વજ્જન્તિ અત્થો. અવીતરાગસ્સ મરણતો પરં નામ ભવન્તરુપાદાનમેવાતિ આહ ''પરં મરણાતિ તદનન્તરં અભિનિબ્બત્તક્ખન્ધગ્ગહણે''તિ. યેન તિટ્ઠતિ, તસ્સ ઉપચ્છેદેનેવ કાયો ભિજ્જતીતિ આહ ''કાયસ્સ ભેદાતિ જીવિતિન્દ્રિયસ્સુપચ્છેદા''તિ. એતિ એતસ્મા સુખન્તિ અયો, પુઞ્ઞં. **આયસ્સા**તિ આગમનસ્સ, હેતુસ્સ વા. અયતિ ઇટ્ઠારમ્મણાદીહિ પવત્તતીતિ આયો, અસ્સાદો. **અસુરસદિસ**ન્તિ પેતાસુરસદિસં.

આસવક્ખયઞાણકથાવણ્ણના

૧૪. સરસલક્ખણપટિવેધેનાતિ સભાવસઙ્ખાતસ્સ લક્ખણસ્સ અસમ્મોહતો પટિવિજ્ઝનેન. **નિબ્બત્તિક**ન્તિ નિપ્ફાદનં. **યં ઠાનં પત્વા**તિ યં નિબ્બાનં મગ્ગસ્સ આરમ્મણપચ્ચયટ્ઠેન ઠાનં કારણભૂતં આગમ્મ. **અપ્પવત્તિ**ન્તિ અપ્પવત્તિહેતું. **કિલેસવસેના**તિ યેસં આસવાનં ખેપનેન ઇદં ઞાણં આસવક્ખયઞાણં જાતં, તેસં કિલેસાનં વસેન,

તેસં આસવાનં વસેન સબ્બકિલેસાનં સઙ્ગહણતો **પરિયાયતો** પકારન્તરતોતિ અત્થો. **પાળિયં** અતીતકાલવસેન ''અબ્ભઞ્ઞાસિ''ન્તિ વત્વાપિ અભિસમયકાલે તસ્સ તસ્સ જાનનસ્સ પચ્ચુપ્પન્નતં ઉપાદાય ''એવં જાનતો એવં પસ્સતો''તિ વત્તમાનકાલેન નિદ્દેસો કતો. કામાસવાદીનં વિમુચ્ચનેનેવ તદવિનાભાવતો દિટ્ઠાસવસ્સાપિ વિમુત્તિ વેદિતબ્બા.

''ખીણા જાતી''તિ જાનનં કિલેસક્ખયપચ્ચવેક્ખણવસેન, વુસિતં બ્રહ્મચરિયન્તિઆદિજાનનં મગ્ગફલનિબ્બાનપચ્ચવેક્ખણવસેન હોતીતિ આહ ''ખીણા જાતીતિઆદીહિ તસ્સ ભૂમિ''ન્તિ. તત્થ **ભૂમિન્તિ** વિસયં, તીસુ કાલેસુપિ જાતિક્ખયં પતિ ઉજુકમેવ વાયામાસમ્ભવેપિ તં પતિ વાયામકરણસ્સ સાત્થકતં, તસ્સ અનાગતક્ખન્ધાનુપ્પત્તિફલતઞ્ચ દસ્સેતું **યા પના**તિઆદિ વુત્તં. **યા પન મગ્ગસ્સ અભાવિતત્તા**તિઆદિના હિ મગ્ગેનાવિહતકિલેસેહેવ આયતિં ખન્ધાનં જાતિ હેસ્સતિ, તેસઞ્ચ કિલેસાનં મગ્ગેન વિનાસે સતિ ખન્ધા ન જાયિસ્સન્તિ, કિલેસાનઞ્ચ તેકાલિકતાય જાતિયં વુત્તનયેન કેનચિ પચ્ચયેન વિનાસયોગેપિ ચિત્તસન્તાને કિલેસવિરુદ્ધઅરિયમગ્ગક્ખણુપ્પાદનમેવ તબ્બિનાસો વિરુદ્ધપચ્ચયોપનિપાતેન આયતિં અનુપ્પજ્જનતો બીજસન્તાને અગ્ગિક્ખન્ધોપનિપાતેન આયતિં બીજત્તાનુપ્પત્તિ વિય, ઇતિ મગ્ગક્ખણુપ્પત્તિસઙ્ખાતકિલેસાભાવેન કિલેસફલાનં ખન્ધાનં આયતિં અનુપ્પત્તિયેવ જાતિક્ખયોતિ અયમત્થો વિભાવીયતિ, તેનાહ ''મગ્ગસ્સ ભાવિતત્તા અનુપ્પાદધમ્મતં આપજ્જનેન ખીણા''તિ. એત્થ ચાયમત્થો કિલેસાભાવસઙ્ખાતસ્સ મગ્ગસ્સ ભાવિતત્તા ઉપ્પાદિતત્તા પચ્ચયાભાવેન અનુપ્પજ્જન્તી ખન્ધાનં જાતિ તેન આયતિં અનુપ્પજ્જનસઙ્ખાતેન અનુપ્પાદધમ્મતં આપજ્જનેન વોહારતો ખીણા મે જાતીતિ. ન હિ સઙ્ખતધમ્માનં પચ્ચયન્તરેન વિનાસો સમ્ભવતિ, સમ્ભવે ચ તસ્સ પચ્ચયન્તરતાદિપ્પસઙ્ગતો. તબ્બિરુદ્ધક્ખણુપ્પાદનમેવ તબ્બિનાસુપ્પાદનં. **તન્તિ** ખીણજાતિં અબ્ભઞ્ઞાસિન્તિ સમ્બન્ધો. **ઇત્થત્તાયા**તિ ઇમે પકારા ઇત્થં, તબ્ભાવો ઇત્થત્તં, તદત્થાય. **દસ્સેન્તો**તિ નિગમનવસેન દસ્સેન્તોતિ.

વિજ્જાત્તયકથાવણ્ણનાનયો નિટ્ઠિતો.

ઉપાસકત્તપટિવેદનાકથાવણ્ણના

૧૫. અઞ્ઞાણન્તિ ધિ-સદ્દયોગેન સામિઅત્થે ઉપયોગવચનં. **પાદાની**તિ પાદે. **યસસા**તિ પરિવારેન. **કોતૂહલચ્છરે**તિ કોતૂહલે અચ્છરે ચ. **અયન્તિ** અભિક્કન્ત-સદ્દો. નયિદં આમેડિતવસેન દ્વિક્ખત્તું, અથ ખો અત્થદ્વયવસેનાતિ દસ્સેન્તો **અથ વા**તિઆદિમાહ. અવિસેસેન અત્થસામઞ્ઞેન નિપ્ફન્નો અભિક્કન્તન્તિ ભાવનપુંસકનિદ્દેસો, દેસનાપસાદાદિવિસેસાપેક્ખાયપિ તથેવ તિટ્ઠતિ પુબ્બે નિપ્ફન્નત્તાતિ આહ ''અભિક્કન્તં...પે॰... પસાદો''તિ. **અધોમુખઠપિતં** કેનચિ. **હેટ્ઠામુખજાતં** સયમેવ. **પરિયાયેહી**તિ પકારેહિ, અરસરૂપત્તાદિપટિપાદકકારણેહિ વા.

ગમુધાતુસ્સ દ્વિકમ્મકત્તાભાવા ગોતમં સરણન્તિ ઇદં પદદ્વયમ્પિ ન ઉપયોગવચનં. અપિ ચ ખો પુરિમમેવ, પચ્છિમં પન પચ્ચત્તવચનન્તિ દસ્સેતું ''ગોતમં સરણન્તિ ગચ્છામી''તિ વુત્તં. તેન ચ ઇતિ-સદ્દો લુત્તનિદ્દિટ્ઠોતિ દસ્સેતિ. **અધસ્સા**તિ અધતો પાપતો. **તાતા**તિ હિ પદં અપેક્ખિત્વા નિસ્સક્કસ્સેવ યુત્તત્તા. **અધિગતમગ્ગે સચ્છિકતનિરોધે**તિ પદદ્વયેનાપિ ફલટ્ઠા એવ દસ્સિતા, ન મગ્ગટ્ઠાતિ દસ્સેન્તો ''યથાનુસિટ્ઠં પટિપજ્જમાને ચા''તિ આહ. **વિત્થારો**તિ ઇમિના ''યાવતા, ભિક્ખવે, ધમ્મા સઙ્ખતા વા અસઙ્ખતા વા, વિરાગો તેસં અગ્ગમક્ખાયતી''તિ (ઇતિવુ॰ ૯૦; અ॰ નિ॰ ૪.૩૪) વુત્તપદં સઙ્ગણ્હાતિ. **અનેજન્તિ** નિત્તણ્હં. **અપ્પટિકૂલન્તિ** અવિરોધત્થદીપનતો

અવિરુદ્ધસુચિં પણીતં વા. વાચાય પગુણીકત્તબ્બતો, પકટ્ઠેહિ સદ્દત્થગુણેહિ યોગતો વા **પગુણં. સંહતો**તિ ઘટિતો સમેતો . **યત્થા**તિ યેસુ પુરિસયુગેસૂતિ સમ્બન્ધો. **અટ્ઠ ચ પુગ્ગલધમ્મદસા તે**તિ તે અટ્ઠ પુગ્ગલા અરિયધમ્મસ્સ દિટ્ઠત્તા ધમ્મદસા.

સરણન્તિઆદીસુ અયં સઙ્ખેપત્થો – ભયહિંસનાદિઅત્થેન રતનત્તયં **સરણં** નામ, તદેવ મે રતનત્તયં તાણં લેણં પરાયણન્તિ બુદ્ધસુબુદ્ધતાદિગુણવસેન તપ્પરાયણતાકારપ્પવત્તો ચિત્તુપ્પાદો **સરણગમનં** નામ. યથાવુત્તેન ઇમિના ચિત્તુપ્પાદેન સમન્નાગતો **સરણં ગચ્છતિ** નામ. એતસ્સ ચ સરણગમનસ્સ લોકિયલોકુત્તરવસેન દુવિધો પભેદો. તત્થ લોકુત્તરં સરણગમનૂપક્કિલેસસમુચ્છેદેન મગ્ગક્ખણેયેવ સિજ્ઝતિ. લોકિયસરણગમનં ચતુધા પવત્તતિ અહં અત્તાનં બુદ્ધસ્સ પરિચ્ચજામીતિઆદિના અત્તનિય્યાતનેન, યથાવુત્તતપ્પરાયણતાય, સિસ્સભાવૂપગમનેન, પણિપાતેન ચાતિ. સબ્બત્થાપિ ચેત્થ સેટ્ઠદક્ખિણેય્યભાવવસેનેવ સરણગમનં હોતિ, ન ઞાતિભયાચરિયાદિવસેનાતિ વેદિતબ્બં. એવં ઞાતિઆદિવસેન તિત્થિયં વન્દતો સરણં ન ભિજ્જતિ, દક્ખિણેય્યભાવેન અઞ્ઞં વન્દતો સરણં ભિજ્જતિ. લોકિયસ્સ સરણગમનસ્સ નિબ્બાનપ્પત્તિનિયમં સદિસફલં સરણગતસ્સ અનાગતે નિબ્બાનપ્પત્તિનિયમતો. સબ્બલોકિયસમ્પત્તિસમધિગમો પન અપાયદુક્ખાદિસમતિક્કમો ચ આનિસંસફલં. તીસુ વત્થૂસુ યસ્સ સંસયમિચ્છાઞાણાદિ સંકિલેસો. ભેદોપિસ્સ સાવજ્જાનવજ્જવસેન દુવિધો. તત્થ પઠમો મિચ્છાદિટ્ઠિપુબ્બકેહિ તિત્થિયપણિપાતાદીહિ હોતિ, સો ચ અનિટ્ઠફલત્તા સાવજ્જો. અનવજ્જો પન કાલકિરિયાય હોતિ. લોકુત્તરસરણગમનસ્સ સબ્બથા સંકિલેસો વા ભેદો વા નત્થીતિ વેદિતબ્બં.

કો ઉપાસકોતિઆદિ ઉપાસકત્તસરૂપકારણાદિપુચ્છા. તત્થ યો ગહટ્ઠો મનુસ્સો વા અમનુસ્સો વા વુત્તનયેન તિસરણં ગતો, અયં **ઉપાસકો**. યો ચ સરણગમનાદિકિરિયાય રતનત્તયં ઉપાસનતો ''ઉપાસકો''તિ વુચ્ચતિ. પઞ્ચ વેરમણિયો યસ્સ **સીલં**. પઞ્ચમિચ્છાવાણિજ્જાદિપાપાજીવં પહાય ધમ્મેન સમેન જીવિતકપ્પનમસ્સ **આજીવો**. અસ્સદ્ધિયદુસ્સીલતાદયો ઉપાસકત્તસ્સ **વિપત્તિ**, તદભાવો **સમ્પત્તી**તિ વેદિતબ્બા.

વિહારગ્ગેનાતિ ઓવરકાદિવસનટ્ઠાનકોટ્ઠાસેન. **અજ્જભાવન્તિ** અસ્મિં અહનિ પવત્તં પસાદાદિં. કાયવિઞ્ઞત્તિહેતુકો સરીરાવયવો **કાયઙ્ગં**. વચીવિઞ્ઞત્તિહેતુકં ઓટ્ઠજિવ્હાદિ **વાચઙ્ગં**. **અચોપેત્વા**તિ અચાલેત્વા. એતેન ચ વચીપવત્તિયા પુબ્બભાગે ઠાનકરણાનં ચલનપચ્ચયો વાયોધાતુયા વિકારાકારો વિસું કાયવિઞ્ઞત્તિ ન હોતિ, તેન વિસું વિઞ્ઞાપેતબ્બસ્સ અધિપ્પાયસ્સ અભાવા વચીવિઞ્ઞત્તિયમેવ સઙ્ગય્હતિ તદુપકારત્તા. યથા કાયેન કાયકણ્ડુયનાદીસુ સદ્દુપ્પત્તિહેતુભૂતો પથવીધાતુયા આકારવિકારો વિસું અધિપ્પાયસ્સ અવિઞ્ઞાપનતો વચીવિઞ્ઞત્તિ ન હોતિ, એવમયમ્પીતિ દસ્સેતિ. અધિપ્પાયવિઞ્ઞાપનતો હેતા વિઞ્ઞત્તિયો નામ જાતા, ન કેવલં વાયુપથવીનં ચલનસદ્દુપ્પત્તિપચ્ચયભૂતવિકારાકારમત્તતાય. એવઞ્ચ બહિદ્ધા રુક્ખાદીસુ ચલનસદ્દુપ્પત્તિપચ્ચયાનં યથાવુત્તપ્પકારાનં વિકારાકારાનં અવિઞ્ઞત્તિતા સમત્થિતા હોતીતિ વેદિતબ્બા. કેચિ **વાચઙ્ગ**ન્તિ ''હોતુ સાધૂ''તિ એવમાદિવાચાય અવયવન્તિઆદિં વદન્તિ, તં અચોપેત્વાતિ ઇમિના ન સમેતિ. **ખન્તિં ચારેત્વા**તિ અનુમતિં પવત્તેત્વા. ''ખન્તિં ધારેત્વા''તિપિ પાઠો, બહિ અનિક્ખમનવસેન ગણ્હિત્વાતિ અત્થો. **પટિમુખો**તિ ભગવતિ પટિનિવત્તમુખો, તેનાહ ''અપક્કમિત્વા''તિ.

૧૬. યાચધાતુસ્સ દ્વિકમ્મકત્તા ''ભગવા વસ્સાવાસં યાચિતો''તિ વુત્તં. **સુસસ્સકાલેપી**તિ વુત્તમેવત્થં પાકટં કાતું ''અતિસમગ્ઘેપી''તિ વુત્તં. અતિવિય અપ્પગ્ઘેપિ યદા કિઞ્ચિદેવ દત્વા બહું પુબ્બણ્ણાપરણ્ણં ગણ્હન્તિ, તાદિસે કાલેપીતિ અત્થો. **ભિક્ખમાના**તિ યાચમાના. **વુત્તસસ્સ**ન્તિ વપિતસસ્સં. **તત્થા**તિ વેરઞ્જાયં, એતેન ''વુત્તં સલાકા

એવ હોતિ એત્થાતિ સલાકાવુત્તા''તિ વિસેસનસ્સ પરનિપાતેન નિબ્બચનં દસ્સેતિ. અથ વા ''સબ્બં સસ્સં સલાકામત્તમેવ વુત્તં નિબ્બત્તં સમ્પન્નં એત્થાતિ સલાકાવુત્તા''તિપિ નિબ્બચનં દટ્ઠબ્બં, તેનાહ ''સલાકા એવ સમ્પજ્જતી''તિ. ''સલાકાય વુત્તં જીવિકા એતિસ્સન્તિ સલાકાવુત્તા''તિપિ નિબ્બચનં દસ્સેતું **સલાકાય વા**તિઆદિ વુત્તં. **ધઞ્ઞકરણટ્ઠાને**તિ ધઞ્ઞમિનનટ્ઠાને. **વણ્ણજ્ઝક્ખ**ન્તિ કહાપણપરિક્ખકં.

ઉઞ્છેન પગ્ગહેનાતિ એત્થ **પગ્ગહેના**તિ પત્તેન, તં ગહેત્વાતિ અત્થો. પગ્ગય્હતિ એતેન ભિક્ખાતિ હિ પગ્ગહો, પત્તો. તેનાહ **પગ્ગહેન યો ઉઞ્છો**તિઆદિ. અથ વા **પગ્ગહેના**તિ ગહણેન, ઉઞ્છત્થાય ગહેતબ્બો પત્તોતિ સિજ્ઝતીતિ આહ ''પત્તં ગહેત્વા''તિ.

ગઙ્ગાય ઉત્તરદિસાપદેસો ઉત્તરાપથો, સો નિવાસો એતેસં, તતો વા આગતાતિ ઉત્તરાપથકા, તેનાહ **ઉત્તરાપથવાસિકા**તિઆદિ. ''ઉત્તરાહકા''તિપિ પાઠો, સો એવ અત્થો નિરુત્તિનયેન. **મન્દિર**ન્તિ અસ્સસાલં. ''મન્દર''ન્તિપિ લિખન્તિ, તં ન સુન્દરં. સા ચ મન્દિરા યસ્મા પરિમણ્ડલાકારેન બહુવિધા ચ કતા, તસ્મા ''અસ્સમણ્ડલિકાયો''તિ વુત્તા.

ગઙ્ગાય દક્ખિણાય દિસાય દેસો દક્ખિણાપથો, તત્થ જાતા મનુસ્સા **દક્ખિણાપથમનુસ્સા**. બુદ્ધં મમાયન્તિ મમેવાયન્તિ ગણ્હનસીલા **બુદ્ધમામકા**, એવં સેસેસુપિ. **એવ**ન્તિ પચ્છા વુત્તનયેન અત્થે ગય્હમાને. **પટિવીસ**ન્તિ કોટ્ઠાસં. **તદુપિય**ન્તિ તદનુરૂપં તપ્પહોનકં. **લદ્ધા**તિ લભિત્વા નો હોતીતિ સમ્બન્ધો. ''લદ્ધો''તિ વા પાઠો, ઉપટ્ઠાકટ્ઠાનં નેવ લભિન્તિ અત્થો. ઞાતિ ચ પસત્થતમગુણયોગતો સેટ્ઠો ચાતિ **ઞાતિસેટ્ઠો**. **એવરૂપેસુ ઠાનેસુ અયમેવ પતિરૂપો**તિ આમિસસ્સ દુલ્લભકાલેસુ પરિકથોભાસાદિં અકત્વા પરમસલ્લેખવુત્તિયા આજીવસુદ્ધિયં ઠત્વા ભગવતો અધિપ્પાયાનુગુણં આમિસં વિચારેન્તેન નામ ઞાતિસિનેહયુત્તેન અરિયસાવકેનેવ કાતું યુત્તન્તિ અધિપ્પાયો.

મારાવટ્ટનાયાતિ મારેન કતચિત્તપરિવટ્ટનેન, ચિત્તસમ્મોહનેનાતિ અત્થો. **તમ્પી**તિ ઉત્તરકુરું વા તિદસપુરં વા આવટ્ટેય્ય.

''કુસ્સસ્સાહં પાવચને, સાવકે પરિભાસયિં;
યવં ખાદથ ભુઞ્જથ, મા ચ ભુઞ્જથ સાલયો''તિ. (અપ૰ થેર ૧.૩૯.૮૮) –

અપદાને વુત્તસ્સ અકુસલસ્સ તદા ઓકાસકતત્તા. **નિબદ્ધદાનસ્સા**તિ ''દસ્સામા''તિ વાચાય નિયમિતદાનસ્સ. **અપ્પિતવત્તસ્સા**તિ કાયેન અતિહરિત્વા દિન્નવત્થુનોપિ. **વિસહતી**તિ સક્કોતિ. **સઙ્ખેપેના**તિ નીહારેન. **બ્યામપ્પભાયા**તિ સમન્તતો હેટ્ઠા ચ ઉપરિ ચ અસીતિહત્થમત્તે ઠાને ઘનીભૂતાય છબ્બણ્ણાય પભાય, યતો છબ્બણ્ણરંસિયો તળાકતો માતિકાયો વિય નિક્ખમિત્વા દસસુ દિસાસુ ધાવન્તિ, સા યસ્મા બ્યામમત્તા વિય ખાયતિ, તસ્મા ''બ્યામપ્પભા''તિ વુચ્ચતિ. યસ્મા અનુબ્યઞ્જનાનિ ચ પચ્ચેકં ભગવતો સરીરે પભાસમ્પત્તિયુત્તા આકાસે ચન્દસૂરિયાદયો વિય વિભાતા વિરોચન્તિ, તસ્મા તાનિ બ્યામપ્પભાય સહ કેનચિ અનભિભવનીયાનિ વુત્તાનિ.

અનત્થસઞ્હિતેતિ ઘાતાપેક્ખં સામિઅત્થે ભુમ્મવચનં, તેનાહ ''તાદિસસ્સ વચનસ્સ ઘાતો''તિ. અત્થો ધમ્મદેસનાય હેતુ ઉપ્પજ્જતિ એત્થ, ધમ્મદેસનાદિકો વા અત્થો ઉપ્પજ્જતિ એતાયાતિ **અટ્ઠુપ્પત્તિ**,

પચ્ચુપ્પન્નવત્થુ.

એકં ગહેત્વાતિ ધમ્મદેસનાસિક્ખાપદપઞ્ઞત્તિસઙ્ખાતેસુ દ્વીસુ ધમ્મદેસનાકારણં ગહેત્વા. **રત્તિચ્છેદો વા**તિ સત્તાહકરણીયવસેન ગન્ત્વા બહિ અરુણુટ્ઠાપનવસેન વુત્તો, ન વસ્સચ્છેદવસેન તસ્સ વિસું વુચ્ચમાનત્તા. એતેન ચ વસ્સચ્છેદપચ્ચયે સત્તાહકરણીયેન ગમનં અનુઞ્ઞાતન્તિ વેદિતબ્બં. **ન કિસ્મિઞ્ચી**તિ કિસ્મિઞ્ચિ ગુણે સમ્ભાવનાવસેન ન મઞ્ઞન્તિ. **પચ્છા સીલં અધિટ્ઠહેય્યામા**તિ આજીવહેતુ સન્તગુણપ્પકાસનેન આજીવવિપત્તિં સન્ધાય વુત્તં. **અતિમઞ્ઞિસ્સતી**તિ અવમઞ્ઞિસ્સતિ.

૧૭. ‘‘આયસ્માતિ પિયવચનમેત’’ન્તિ ઉચ્ચનીચજનસામઞ્ઞવસેન વત્વા પુન ઉચ્ચજનાવેણિકવસેનેવ દસ્સેન્તો ‘‘ગરુગારવસપ્પતિસ્સાધિવચન’’ન્તિ આહ. તત્થ સહ પતિસ્સયેન નિસ્સયેનાતિ **સપ્પતિસ્સો**, સનિસ્સયો, તસ્સ ગરુગુણયુત્તેસુ ગારવવચનન્તિ અત્થો. ઇધ પન વચનમેવ અધિવચનં. **પપ્પટકોજ**ન્તિ આદિકપ્પે ઉદકૂપરિ પઠમં પથવીભાવેન સઞ્જાતં નવનીતપિણ્ડસદિસં ઉદકેપિ ઉપ્પિલનસભાવં અવિલીયનકં અતિસિનિદ્ધમધુરં અનેકયોજનસહસ્સબહલં રસાતલસઙ્ખાતં પથવોજં. યં આદિકપ્પિકેહિ મનુસ્સેહિ રસતણ્હાય ગહેત્વા ભુઞ્જમાનં તેસં કમ્મબલેન ઉપરિભાગે કક્ખળભાવં આપજ્જિત્વા હેટ્ઠા પુરિમાકારેનેવ ઠિતં, યસ્સ ચ બલેન અયં મહાપથવી સપબ્બતસમુદ્દકાનના હેટ્ઠાઉદકે અનિમુજ્જમાના અવિકિરિયમાના કુલ્લુપરિ વિય નિચ્ચલા તિટ્ઠતિ, તં પથવીસારમણ્ડન્તિ અત્થો, તેનાહ **પથવીમણ્ડો**તિઆદિ. **સમ્પન્ન**ન્તિ મધુરરસેન ઉપેતં, તેનાહ ‘‘સાદુરસ’’ન્તિ. **ઉપપન્નફલો**તિ બહુફલો. ‘‘નિમ્મક્ખિક’’ન્તિ વત્વા પુન ‘‘નિમ્મક્ખિકણ્ડ’’ન્તિ મક્ખિકણ્ડાનમ્પિ અભાવં દસ્સેતિ. **યે પથવીનિસ્સિતા પાણા, તે તત્થ સઙ્કામેસ્સામી**તિ એત્થ મનુસ્સામનુસ્સતિરચ્છાનગતિત્થીનમ્પિ હત્થસઙ્કામને કિં અનામાસદોસો ન હોતીતિ? ન હોતિ, કસ્મા? ‘‘અનાપત્તિ, ભિક્ખવે, ઇદ્ધિમસ્સ ઇદ્ધિવિસયે’’તિ (પારા॰ ૧૫૯) વચનતો, તેનેવ ભગવાપિ અનામાસદોસં અદસ્સેત્વા ‘‘વિપલ્લાસમ્પિ સત્તા પટિલભેય્યુ’’ન્તિ આહ, ખુદ્દકો **ગામો**. મહન્તો સાપણો **નિગમો**. **પદવીતિહારેના**તિ પદનિક્ખેપેન.

વિનયપઞ્ઞત્તિયાચનકથાવણ્ણના

૧૮. **વિનયપઞ્ઞત્તિયા મૂલતો પભુતી**તિ પારાજિકાદિગરુકાનં, તદઞ્ઞેસઞ્ચ સિક્ખાપદાનં પાતિમોક્ખુદ્દેસક્કમેન યેભુય્યેન અપઞ્ઞત્તતં સન્ધાય વુત્તં, ન સબ્બેન સબ્બં અપઞ્ઞત્તતાય. તેનેવ થેરો ભગવન્તં ‘‘સાવકાનં સિક્ખાપદં પઞ્ઞપેય્ય ઉદ્દિસેય્ય પાતિમોક્ખ’’ન્તિ પાતિમોક્ખુદ્દેસેન સહ સિક્ખાપદપઞ્ઞત્તિં યાચિ. **ખન્ધકે** હિ આનન્દત્થેરાદીનં પબ્બજ્જતો પુરેતરમેવ રાહુલભદ્દસ્સ પબ્બજ્જાય ‘‘ન, ભિક્ખવે, અનનુઞ્ઞાતો માતાપિતૂહિ પુત્તો પબ્બાજેતબ્બો, યો પબ્બાજેય્ય આપત્તિ દુક્કટસ્સા’’તિ (મહાવ॰ ૧૦૫) પઞ્ઞત્તસિક્ખાપદં દિસ્સતિ. ઇધેવ અટ્ઠકથાયમ્પિ ‘‘સામમ્પિ પચનં…પે॰… ન વટ્ટતી’’તિ ચ, ‘‘રત્તિચ્છેદો વસ્સચ્છેદો વા ન કતો’’તિ ચ વુત્તત્તા પુબ્બેવ સામપાકાદિપટિક્ખેપો અત્થીતિ પઞ્ઞાયતિ. એવં કતિપયસિક્ખાપદાનં પઞ્ઞત્તિસબ્ભાવેપિ અપઞ્ઞત્તપારાજિકાદિકે સન્ધાય ‘‘ન તાવ, સારિપુત્ત, સત્થા સાવકાનં સિક્ખાપદં પઞ્ઞપેતી’’તિ વુત્તન્તિ ગહેતબ્બં. પુથુત્તારમ્મણતો પટિનિવત્તિત્વા સમ્મદેવ એકારમ્મણે ચિત્તેન લીનો પટિસલ્લીનો નામાતિ આહ ‘‘એકીભાવં ગતસ્સા’’તિ, ચિત્તવિવેકં ગતસ્સાતિ અત્થો. **ચિર**ન્તિ અચ્ચન્તસંયોગે ઉપયોગવચનં.

સોળસવિધાય પઞ્ઞાયાતિ મજ્ઝિમનિકાયે **અનુપદસુત્તન્તદેસનાયં** ‘‘મહાપઞ્ઞો, ભિક્ખવે, સારિપુત્તો પુથુપઞ્ઞો હાસપઞ્ઞો જવનપઞ્ઞો તિક્ખપઞ્ઞો નિબ્બેધિકપઞ્ઞો’’તિ આગતા છ પઞ્ઞા ચ

નવાનુપુબ્બવિહારસમાપત્તિપઞ્ઞા ચ અરહત્તમગ્ગપઞ્ઞા ચાતિ એવં સોળસવિધેન આગતાય પઞ્ઞાય. યેસં બુદ્ધાનં સાવકા સુદ્ધાવાસેસુ સન્દિસ્સન્તિ, તેયેવ લોકે પાકટાતિ વિપસ્સીઆદયોવ ઇધ ઉદ્ધટા, ન ઇતરે પુબ્બબુદ્ધા. તેનેવ **આટાનાટિયસુત્તે** (દી॰ નિ॰ ૩.૨૭૫ આદયો) દેવાપિ અત્તનો પાકટાનં તેસઞ્ઞેવ ગહણં અકંસુ, નાઞ્ઞેસન્તિ વેદિતબ્બં.

૧૯. કિલાસુનોતિ અપ્પોસ્સુક્કા પયોજનાભાવેન નિરુસ્સાહા અહેસું, ન આલસિયેન, તેનાહ **ન આલસિયકિલાસુનો**તિઆદિ. **નિદ્દોસતાયા**તિ કાયવચીવીતિક્કમસમુટ્ઠાપકદોસાભાવા. પાણં ન હને ન ચાદિન્નમાદિયેતિઆદિના (સુ॰ નિ॰ ૪૦૨) ઓવાદસિક્ખાપદાનં વિજ્જમાનત્તા વુત્તં **સત્તાપત્તિક્ખન્ધવસેના**તિઆદિ. છન્નં છન્નં વસ્સાનં ઓસાનદિવસં અપેક્ખિત્વા ''સકિં સકિ''ન્તિ વુત્તત્તા તદપેક્ખમેત્થ સામિવચનં. સકલજમ્બુદીપે સબ્બોપિ ભિક્ખુસઙ્ઘો ઉપોસથં અકાસીતિ સમ્બન્ધો.

ખન્તી પરમન્તિઆદીસુ તિતિક્ખાસઙ્ખાતા ખન્તિ સત્તસઙ્ખારેહિ નિબ્બત્તાનિટ્ઠાખમનકિલેસતપનતો **પરમં તપો** નામ. વાનસઙ્ખાતાય તણ્હાય નિક્ખન્તત્તા **નિબ્બાનં** સબ્બધમ્મેહિ **પરમં** ઉત્તમન્તિ બુદ્ધા વદન્તિ. યથાવુત્તખન્તિયા અભાવેન પાણવધં વા છેદનતાળનાદિં વા કરોન્તો **પરૂપઘાતી** પરસ્સહરણપરદારાતિક્કમનાદીહિ મુસાપેસુઞ્ઞફરુસાદીહિ ચ પરં **વિહેઠયન્તો** ચ બાહિતપાપતાય અભાવેન પબ્બજિતો વા સમિતપાપતાય અભાવેન સમણો વા ન હોતીતિ અત્થો. સીલસંવરેન સબ્બપાપસ્સ અનુપ્પાદનં લોકિયસમાધિવિપસ્સનાહિ કુસલસ્સ ઉપસમ્પાદનં નિપ્ફાદનં સબ્બેહિ મગ્ગફલેહિ અત્તનો ચિત્તસ્સ પરિસોધનં પભસ્સરભાવકરણં યં, તમેતં બુદ્ધાનં **સાસનં** અનુસિટ્ઠિ. **અનુપવાદો**તિ વાચાય કસ્સચિ અનુપવદનં. **અનુપઘાતો**તિ કાયેન કસ્સચિ ઉપઘાતાકરણં વુત્તાવસેસે ચ પાતિમોક્ખસઙ્ખાતે સીલે અત્તાનં સંવરણં. ભત્તસ્મિં મત્તઞ્ઞુતાસઙ્ખાતઆજીવપારિસુદ્ધિપચ્ચયસન્નિસ્સિતસીલસમાયોગો તમ્મુખેન ઇન્દ્રિયસંવરો પન્તસેનાસનસઙ્ખાતં અરઞ્ઞવાસં તમ્મુખેન પકાસિતે ચતુપચ્ચયસન્તોસભાવનારામતાસઙ્ખાતમહાઅરિયવંસે પતિટ્ઠાનઞ્ચ અધિચિત્તસઙ્ખાતે લોકિયલોકુત્તરસમાધિમ્હિ તદુપ્પાદનવસેન **આયોગો** અનુયોગો ચ યં, તમેતં બુદ્ધાનં અનુસિટ્ઠીતિ યોજના.

''યાવ સાસનપરિયન્તા''તિ આણાપાતિમોક્ખસ્સ અભાવતો વુત્તં. પરિનિબ્બાનતો પન ઉદ્ધં ઓવાદપાતિમોક્ખુદ્દેસોપિ નત્થેવ, બુદ્ધા એવ હિ તં ઉદ્દિસન્તિ, ન સાવકા. **પઠમબોધિય**ન્તિ બોધિતો વીસતિવસ્સપરિચ્છિન્ને કાલે, **આચરિયધમ્મપાલત્થેરેન** પન ''પઞ્ચચત્તાલીસાય વસ્સેસુ આદિતો પન્નરસ વસ્સાનિ પઠમબોધી''તિ વુત્તં, **સિક્ખાપદપઞ્ઞત્તિકાલતો પન પભુતિ આણાપાતિમોક્ખમેવ ઉદ્દિસન્તી**તિ ઇદં પાતિમોક્ખુદ્દેસક્કમેનેવ પરિપુણ્ણં કત્વા સિક્ખાપદપઞ્ઞત્તિકાલં સન્ધાય વુત્તં. **અટ્ઠાનં અનવકાસો**તિ યથાક્કમં હેતુપચ્ચયપટિક્ખેપવસેન કારણપટિક્ખેપો. **ય**ન્તિ યેન કારણેન. **અપરિસુદ્ધાય પરિસાયા**તિ અલજ્જીપુગ્ગલેહિ વોમિસ્સતાય અસુદ્ધાય પરિસાય, ન કેવલં બુદ્ધાનઞ્ઞેવ અપરિસુદ્ધાય પરિસાય પાતિમોક્ખુદ્દેસો અયુત્તો, અથ ખો સાવકાનમ્પિ. ચોદનાસારણાદિવસેન પન સોધેત્વા સંવાસકરણં સાવકાનઞ્ઞેવ ભારો, બુદ્ધા પન સિક્ખાપદાનિ પઞ્ઞપેત્વા ઉપોસથાદિકરણવિધાનં સિક્ખાપેત્વા વિસ્સજ્જેન્તિ, ચોદનાસારણાદીનિ ન કરોન્તિ, તેનેવ ભગવા અસુદ્ધાય પરિસાય પાતિમોક્ખં અનુદ્દિસિત્વા સકલરત્તિં તુણ્હીભૂતો નિસીદિ. ભિક્ખૂ ચ ભગવતો અધિપ્પાયં ઞત્વા અસુદ્ધપુગ્ગલં બહિ નીહરિંસુ. તસ્મા સાવકાનમ્પિ અસુદ્ધાય પરિસાય ઞત્વા ઉપોસથાદિસઙ્ઘકમ્મકરણં બ્રહ્મચરિયન્તરાયકરણં વિના ન વટ્ટતીતિ વેદિતબ્બં.

સમ્મુખસાવકાનન્તિ બુદ્ધાનં સમ્મુખે ધરમાનકાલે પબ્બજિતાનં સબ્બન્તિમાનં સાવકાનં. ઉળારાતિસયજોતનત્થં ‘‘ઉળારુળારભોગાદિકુલવસેન વા’’તિ પુન ઉળારસદ્દગ્ગહણં કતં. આદિ-સદ્દેન ઉળારમજ્ઝત્તઅનુળારાદીનં ગહણં વેદિતબ્બં. તે પચ્છિમા સાવકા અન્તરધાપેસુન્તિ સમ્બન્ધો.

અપઞ્ઞત્તેપિ સિક્ખાપદે યદિ સાવકા સમાનજાતિઆદિકા સિયું, અત્તનો કુલાનુગતગન્થં વિય ભગવતો વચનં ન નાસેય્યું. યસ્મા પન સિક્ખાપદઞ્ચ ન પઞ્ઞત્તં, ઇમે ચ ભિક્ખૂ ન સમાનજાતિઆદિકા, તસ્મા વિનાસેસુન્તિ ઇમમત્થં દસ્સેતું **યસ્મા એકનામા…પે॰… તસ્મા અઞ્ઞમઞ્ઞં વિહેઠેન્તા**તિઆદિ વુત્તં. ચિરટ્ઠિતિકવારે પન સાવકાનં નાનાજચ્ચાદિભાવે સમાનેપિ સિક્ખાપદપઞ્ઞત્તિયા પરિપુણ્ણતાય સાસનસ્સ ચિરપ્પવત્તિ વેદિતબ્બા. યદિ એવં કસ્મા સબ્બેપિ બુદ્ધા સિક્ખાપદાનિ ન પઞ્ઞપેન્તીતિ? યસ્મા ચ સાસનસ્સ ચિરપ્પવત્તિયા ન કેવલં સિક્ખાપદપઞ્ઞત્તિયેવ હેતુ, અથ ખો આયતિં ધમ્મવિનયં ગહેત્વા સાવકેહિ વિનેતબ્બપુગ્ગલાનં સમ્ભવોપિ, તસ્મા તેસં સમ્ભવે સતિ બુદ્ધા સિક્ખાપદં પઞ્ઞપેન્તિ, નાસતીતિ પરિપુણ્ણાપઞ્ઞત્તિયેવ વેનેય્યસમ્ભવસ્સાપિ સૂચનતો સાસનસ્સ ચિરપ્પવત્તિયા હેતુ વુત્તાતિ વેદિતબ્બા. પાળિયં **સહસ્સં ભિક્ખુસઙ્ઘં…પે॰… ઓવદતી**તિ એત્થ સહસ્સસઙ્ખ્યાપરિચ્છિન્નો સઙ્ઘો સહસ્સો સહસ્સિલોકધાતૂતિઆદીસુ (દી॰ નિ॰ ૨.૧૮) વિય. તં સહસ્સં ભિક્ખુસઙ્ઘન્તિ યોજના. સહસ્સસદ્દસ્સ એકવચનન્તતાય ‘‘ભિક્ખુસહસ્સસ્સા’’તિ વત્વા અવયવાપેક્ખાય ‘‘ઓવદિયમાનાન’’ન્તિ બહુવચનનિદ્દેસો કતોતિ દટ્ઠબ્બો.

અનુપાદાય આસવેહિ ચિત્તાનિ વિમુચ્ચિંસૂતિ એત્થ **આસવેહી**તિ કત્તુઅત્થે કરણવચનં. **ચિત્તાની**તિ પચ્ચત્તબહુવચનં. **વિમુચ્ચિંસૂ**તિ કમ્મસાધનં. તસ્મા આસવેહિ કત્તુભૂતેહિ અનુપાદાય આરમ્મણકરણવસેન અગ્ગહેત્વા ચિત્તાનિ વિમોચિતાનીતિ એવમેત્થ અત્થો ગહેતબ્બોતિ આહ **તેસઞ્હિ ચિત્તાની**તિઆદિ. **યેહિ આસવેહી**તિ એત્થાપિ કત્તુઅત્થે એવ કરણવચનં. **વિમુચ્ચિંસૂ**તિ કમ્મસાધનં. **તે**તિ આસવા. **તાની**તિ ચિત્તાનિ, ઉપયોગબહુવચનઞ્ચેતં. **વિમુચ્ચિંસૂ**તિ કત્તુસાધનં, વિમોચેસુન્તિ અત્થો. **અગ્ગહેત્વા વિમુચ્ચિંસૂ**તિ આરમ્મણવસેન તાનિ ચિત્તાનિ અગ્ગહેત્વા આસવા તેહિ ચિત્તેહિ મુત્તવન્તો અહેસુન્તિ અત્થો. અથ વા **આસવેહી**તિ નિસ્સક્કવચનં, **વિમુચ્ચિંસૂ**તિ કત્તુસાધનં. તસ્મા કઞ્ચિ સઙ્ખતધમ્મં તણ્હાદિવસેન અનુપાદિયિત્વા ચિત્તાનિ વિમુત્તવન્તાનિ અહેસુન્તિ અત્થો ગહેતબ્બો. **પુરિમવચનાપેક્ખન્તિ** અઞ્ઞતરસ્મિં ભિંસનકે વનસણ્ડેતિ વુત્તવચનસ્સ અપેક્ખનં તસ્મિં પુરિમવચનેતિ એવં અપેક્ખનન્તિ અત્થો, તેનાહ **યં વુત્ત**ન્તિઆદિ. ભિંસનસ્સ ભયસ્સ કતં કરણં કિરિયા ભિંસનકતં, તસ્મિં ભિંસનકિરિયાયાતિ અત્થં દસ્સેન્તો આહ ‘‘ભિંસનકિરિયાયા’’તિ. ભિંસયતીતિ ભિંસનો, સોવ ભિંસનકો, તસ્સ ભાવો ‘‘ભિંસનકત્ત’’ન્તિ વત્તબ્બે ત-કારસ્સ લોપં કત્વા વુત્તન્તિ પકારન્તરેન અત્થં દસ્સેન્તો આહ ‘‘**અથ વા**’’તિઆદિ. **બહુતરાનં સત્તાનં વા**તિ યેભુય્યેનાતિ પદસ્સ અત્થદસ્સનં. તેન ચ યો કોચીતિ પદસ્સાપિ યો યો પવિસતીતિ વિચ્છાવસેન નાનત્થેન અત્થો ગહેતબ્બોતિ દસ્સેતિ, યો યો પવિસતિ, તેસુ બહુતરાનન્તિ અત્થસમ્ભવતો.

નિગમનન્તિ પકતે અત્થે યથાવુત્તસ્સ અત્થસ્સ ઉપસંહારો. અયઞ્હેત્થ નિગમનક્કમો – યા હિ, સારિપુત્ત, વિપસ્સીઆદીનં તિણ્ણં બુદ્ધાનં અત્તનો પરિનિબ્બાનતો ઉપરિ પરિયત્તિવસેન વિનેતબ્બાનં પુગ્ગલાનં અભાવેન તેસં અત્થાય વિત્થારતો સિક્ખાપદપઞ્ઞત્તિયં કિલાસુતા અપ્પોસ્સુક્કતા, યા ચ ઉપનિસ્સયસમ્પન્નાનં વેનેય્યાનં ચેતસા ચેતો પરિચ્ચ ભિંસનકવનસણ્ડેપિ ગન્ત્વા ઓવદન્તાનં તેસં મગ્ગફલુપ્પાદનત્થાય ધમ્મદેસનાય એવ અકિલાસુતા સઉસ્સાહતા, ન વિત્થારતો ધમ્મવિનયદેસનાય, અયં ખો, સારિપુત્ત, હેતુ, અયં પચ્ચયો, યેન વિપસ્સીઆદીનં તિણ્ણં બુદ્ધાનં બ્રહ્મચરિયં ન ચિરટ્ઠિતિકં અહોસીતિ. **પુરિસયુગવસેના**તિ પુરિસાનં યુગં

પવત્તિકાલો, તસ્સ વસેન, પુરિસવસેનાતિ અત્થો. **સબ્બપચ્છિમકો**તિ પરિનિબ્બાનદિવસે પબ્બજિતો **સુભદ્દ**સદિસો. **સતસહસ્સં સટ્ઠિમત્તાનિ ચ વસ્સસહસ્સાની**તિ ઇદં ભગવતો જાતિતો પટ્ઠાય વુત્તં, બોધિતો પટ્ઠાય પન ગણિયમાનં ઊનં હોતીતિ દટ્ઠબ્બં. **દ્વેયેવા**તિ ધરમાને ભગવતિ એકં, પરિનિબ્બુતે એકન્તિ દ્વે એવ પુરિસયુગાનિ.

૨૦-૧. **અસમ્ભુણન્તેના**તિ અપાપુણન્તેન. **કો અનુસન્ધી**તિ પુરિમકથાય ઇમસ્સ કો સમ્બન્ધોતિ અત્થો. **યં વુત્તન્તિ** યં યાચિતન્તિ અત્થો. **યેસૂ**તિ વીતિક્કમધમ્મેસુ. **નેસન્તિ** દિટ્ઠધમ્મિકાદિઆસવાનં. **તે**તિ વીતિક્કમધમ્મા. ઞાતિયેવ પિતામહપિતુપુત્તાદિવસેન પરિવટ્ટનતો પરિવટ્ટોતિ **ઞાતિપરિવટ્ટો. લોકામિસભૂતન્તિ** લોકપરિયાપન્નં હુત્વા કિલેસેહિ આમસિતબ્બતો લોકામિસભૂતં. **પબ્બજ્જાસઙ્ખેપેનેવા**તિ દસસિક્ખાપદદાનાદિપબ્બજ્જામુખેન. **એતન્તિ** મેથુનાદીનં અકરણં. **થામન્તિ** સિક્ખાપદપઞ્ઞાપનસામત્થિયં. **સઞ્છવિન્તિ** સુક્કચ્છવિં પકતિચ્છવિં, સુન્દરચ્છવિં વા. **સેસન્તિ** સેસપદયોજનદસ્સનં. ઇદાનિ અત્થયોજનં દસ્સેન્તો આહ **અયં વા હેત્થા**તિઆદિ. તત્થ **વા**-સદ્દો અવધારણે. **હિ**-સદ્દો પસિદ્ધિયં, અયમેવ હેત્થાતિ અત્થો. અથ સત્થાતિ પદસ્સ અત્થં દસ્સેતિ ''તદા સત્થા''તિ. **રોપેત્વા**તિ ફાલિતટ્ઠાને નિન્નં મંસં સમં વડ્ઢેત્વા. **સકે આચરિયકે**તિ અત્તનો આચરિયભાવે, આચરિયકમ્મે વા.

વિપુલભાવેનાતિ બહુભાવેન. **અયોનિસો ઉમ્મુજ્જમાના**તિ અનુપાયેન અભિનિવિસમાના, વિપરીતતો જાનમાનાતિ અત્થો. **રસેન રસં સંસન્દિત્વા**તિ અનવજ્જસભાવેન સાવજ્જસભાવં સમ્મિસ્સેત્વા. **ઉદ્ધમ્મં ઉબ્બિનયન્તિ** ઉગ્ગતધમ્મં ઉગ્ગતવિનયઞ્ચ, યથા ધમ્મો ચ વિનયો ચ વિનસ્સિસ્સતિ, એવં કત્વાતિ અત્થો. **ઇમસ્મિં અત્થે**તિ ઇમસ્મિં સટ્ઠાધિકારે. **પભસ્સરો**તિ પભાસનસીલો. **એવંનામો એવંગોત્તો**તિ સોયમાયસ્મા સોતાપન્નોતિનામગોત્તેન સમન્નાગતો, અયં વુચ્ચતિ સોતાપન્નોતિ પકતેન સમ્બન્ધો. **અવિનિપાતધમ્મો**તિ એત્થ **ધમ્મ**-સદ્દો સભાવવાચી, સો ચ અત્થતો અપાયેસુ ખિપનકો દિટ્ઠિઆદિઅકુસલધમ્મો એવાતિ આહ ''**યે ધમ્મા**''તિઆદિ. ઇદાનિ સભાવવસેનેવ અત્થં દસ્સેતું **વિનિપતનં વા**તિઆદિ વુત્તં. **નિયતો**તિ સત્તભવબ્ભન્તરે નિયતક્ખન્ધપરિનિબ્બાનો. તસ્સ કારણમાહ ''સમ્બોધિપરાયણો''તિ.

૨૨. **અનુધમ્મતા**તિ લોકુત્તરધમ્માનુગતો સભાવો. **પવારણાસઙ્ગહં દત્વા**તિ ''આગામિનિયા પુણ્ણમિયા પવારેસ્સામા''તિ અનુમતિદાનવસેન દત્વા, પવારણં ઉક્કડ્ઢિત્વાતિ અત્થો, એતેન નયેન કેનચિ પચ્ચયેન પવારણુક્કડ્ઢનં કાતું વટ્ટતીતિ દીપિતં હોતિ. **માગસિરસ્સ પઠમદિવસે**તિ ચન્દમાસવસેન વુત્તં, અપરકત્તિકપુણ્ણમાય અનન્તરે પાટિપદદિવસેતિ અત્થો. **ફુસ્સમાસસ્સ પઠમદિવસે**તિ એત્થાપિ એસેવ નયો. ઇદઞ્ચ નિદસ્સનમત્તં વેનેય્યાનં અપરિપાકં પટિચ્ચ ફુસ્સમાસતો પરઞ્ચ એકદ્વિતિચતુમાસમ્પિ તત્થેવ વસિત્વા સેસમાસેહિ ચારિકાય પરિયોસાપનતો. **દસસહસ્સચક્કવાળે**તિ ઇદં દેવબ્રહ્માનં વસેન વુત્તં. મનુસ્સા પન ઇમસ્મિંયેવ ચક્કવાળે બોધનેય્યા હોન્તિ. ઇતરચક્કવાળેસુ પન મનુસ્સાનં ઇમસ્મિં ચક્કવાળે ઉપ્પત્તિયા છન્દુપ્પાદનત્થં અનન્તમ્પિ ચક્કવાળં ઓલોકેત્વા તદનુગુણાનુસાસની પાટિહારિયં કરોન્તિયેવ.

આયામાતિ એત્થ **આ**-સદ્દો આગચ્છાતિ ઇમિના સમાનત્થોતિ આહ ''આગચ્છ યામા''તિ, એહિ ગચ્છામાતિ અત્થો. **સુવણ્ણરસપિઞ્જરાહી**તિ વિલીનસુવણ્ણજલં વિય પિઞ્જરાહિ સુવણ્ણવણ્ણાહીતિ અત્થો. **પાળિયં** નિમન્તિતમ્હાતિઆદીસુ ''નિમન્તિતા વસ્સંવુત્થા અમ્હા''તિ ચ, ''નિમન્તિતા વસ્સંવુત્થા અત્થા''તિ ચ સમ્બન્ધો.

યન્તિ દેય્યધમ્મજાતં, યં કિઞ્ચીતિ અત્થો. **નો નત્થી**તિ અમ્હાકં નત્થિ, નોતિ વા એતસ્સ વિવરણં નત્થીતિ. **એત્થા**તિ ઘરાવાસે. **તન્તિ** તં કારણં, કિચ્ચં વા. **કુતો**તિ કતરહેતુતો. **યન્તિ** યેન કારણેન, કિચ્ચેન વા. દુતિયે અત્થવિકપ્પે એત્થાતિ ઇમસ્સ વિવરણં **ઇમસ્મિં તેમાસબ્ભન્તરે**તિ. **તન્તિ** તં દેય્યધમ્મં.

તત્થ ચાતિ કુસલે. તિક્ખવિસદભાવાપાદનેન **સમુત્તેજેત્વા. વસ્સેત્વા**તિ આયતિં વાસનાભાગિયં ધમ્મરતનવસ્સં ઓતારેત્વા. **યં દિવસન્તિ** યસ્મિં દિવસે.

૨૩. પત્તુણ્ણપત્તપટે ચાતિ પત્તુણ્ણપટે ચીનપટે ચ. **તુમ્બાની**તિ ચમ્મમયતેલભાજનાનિ. **અનુબન્ધિત્વા**તિ અનુપગમનં કત્વા. **અભિરન્ત**-સદ્દો ઇધ અભિરુચિપરિયાયોતિ આહ “**યથાજ્ઝાસય**”ન્તિઆદિ. **સોરેય્યાદીનિ** મહામણ્ડલચારિકાય મગ્ગભૂતાનિ સોરેય્યનગરાદીનિ. **પયાગપતિટ્ઠાનન્તિ** ગઙ્ગાય એકસ્સ તિત્થવિસેસસ્સાપિ, તંસમીપે ગામસ્સાપિ નામં. **સમન્તપાસાદિકાયા**તિ સમન્તતો સબ્બસો પસાદં જનેતીતિ સમન્તપાસાદિકા, તસ્સા.

યે પન પકારે સન્ધાય ‘‘સમન્તતો’’તિ વુચ્ચતિ, તે પકારે વિત્થારેત્વા દસ્સેતું **તત્રિદન્તિ**આદિ વુત્તં. તત્થ ‘‘સમન્તપાસાદિકા’’તિ યા સંવણ્ણના વુત્તા, તત્ર તસ્સં સમન્તપાસાદિકાયં સમન્તપસાદિકભાવે ઇદં વક્ખમાનગાથાવચનં હોતીતિ યોજના. બાહિરનિદાનઅબ્ભન્તરનિદાનસિક્ખાપદનિદાનાનં વસેન **નિદાનપ્પભેદદીપનં** વેદિતબ્બં. ‘‘થેરવાદપ્પકાસનં વત્થુપ્પભેદદીપન’’ન્તિપિ વદન્તિ. ‘‘સિક્ખાપદાનં પચ્ચુપ્પન્નવત્થુપ્પભેદદીપન’’ન્તિપિ વત્તું વટ્ટતિ. સિક્ખાપદનિદાનન્તિ પન વેસાલીઆદિ સિક્ખાપદપઞ્ઞત્તિયા કારણભૂતદેસવિસેસો વેદિતબ્બો. **એત્થા**તિ સમન્તપાસાદિકાય. સમ્પસ્સતં વિઞ્ઞૂનન્તિ સમ્બન્ધો, તસ્મા અયં સમન્તપાસાદિકાત્વેવ પવત્તાતિ યોજેતબ્બા.

ઇતિ સમન્તપાસાદિકાય વિનયટ્ઠકથાય વિમતિવિનોદનિયં

વેરઞ્જકણ્ડવણ્ણનાનયો નિટ્ઠિતો.

૧. પારાજિકકણ્ડો

૧. પઠમપારાજિકં

સુદિન્નભાણવારવણ્ણના

૨૪. વિક્કાયિકભણ્ડસ્સ વિક્કિણનં ઇણદાનઞ્ચ **ભણ્ડપ્પયોજનં** નામ. એવં પયોજિતસ્સ મૂલસ્સ સહ વડ્ઢિયા ગહણવાયામો **ઉદ્ધારો** નામ. **અસુકદિવસે દિન્નન્તિ**આદિના પમુટ્ઠસ્સ સતુપ્પાદનાદિ **સારણં** નામ. **ચતુબ્બિધાયા**તિ ખત્તિયબ્રાહ્મણગહપતિસમણાનં વસેન, ભિક્ખુઆદીનં વા વસેન ચતુબ્બિધાય. **દિસ્વાનસ્સ એતદહોસી**તિ હેતુઅત્થે અયં દિસ્વાન-સદ્દો અસમાનકત્તુકત્તા, યથા ઘતં પિવિત્વા બલં હોતીતિ, એવમઞ્ઞત્થાપિ એવરૂપેસુ. **ભબ્બકુલપુત્તો**તિ ઉપનિસ્સયમત્તસભાવેન વુત્તં, ન પચ્છિમભવિકતાય. તેનેવસ્સ માતાદિઅકલ્યાણમિત્તસમાયોગેન કતવીતિક્કમનં નિસ્સાય ઉપ્પન્નવિપ્પટિસારેન અધિગમન્તરાયો જાતો. પચ્છિમભવિકાનં પુબ્બબુદ્ધુપ્પાદેસુ લદ્ધબ્યાકરણાનં ન સક્કા કેનચિ અન્તરાયં કાતું. તેનેવ **અઙ્ગુલિમાલત્થેરા**દયો અકુસલં કત્વાપિ અધિગમસમ્પન્ના એવ અહેસુન્તિ. **ચરિમકચિત્તન્તિ** ચુતિચિત્તં. સઙ્ખં વિય લિખિતં ઘંસિત્વા ધોવિતં સઙ્ખલિખિતન્તિ આહ **ધોત**ઇચ્ચાદિ. **અજ્ઝાવસતા**તિ અધિ-સદ્દયોગેન અગારન્તિ ભુમ્મત્થે ઉપયોગવચનન્તિ આહ ''અગારમજ્ઝે''તિ. કસાયરસરત્તાનિ કાસાયાનીતિ આહ ''કસાયરસપીતતાયા''તિ. કસાયતો નિબ્બત્તતાય ચ હિ રસોપિ ''કસાયરસો''તિ વુચ્ચતિ.

૨૬. યદા જાનાતિ-સદ્દો બોધનત્થો ન હોતિ, તદા તસ્સ પયોગે સપ્પિનો જાનાતિ મધુનો જાનાતીતિઆદીસુ વિય કરણત્થે સામિવચનં સદ્દસત્થવિદૂ ઇચ્છન્તીતિ આહ ''કિઞ્ચિ દુક્ખેન નાનુભોસી''તિ. કેનચિ દુક્ખેન નાનુભોસીતિ અત્થો, કિઞ્ચીતિ એત્થાપિ હિ કરણત્થે સામિવચનસ્સ લોપો કતો, તેનેવ વક્ખતિ ''વિકપ્પદ્વયેપિ પુરિમપદસ્સ ઉત્તરપદેન સમાનવિભત્તિલોપો દટ્ઠબ્બો''તિ. યદા પન જાનાતિ-સદ્દો સરણત્થો હોતિ, તદા માતુ સરતીતિઆદીસુ વિય ઉપયોગત્થે સામિવચનં સદ્દસત્થવિદૂ વદન્તીતિ આહ ''અથ વા કિઞ્ચિ દુક્ખં નસ્સરતીતિ અત્થો''તિ, કસ્સચિ દુક્ખસ્સ અનનુભૂતતાય નસ્સરતીતિ અત્થો. **વિકપ્પદ્વયેપી**તિ અનુભવનસરણત્થવસેન વુત્તે દુતિયતતિયવિકપ્પદ્વયે. **પુરિમપદસ્સા**તિ કિઞ્ચીતિ પદસ્સ. **ઉત્તરપદેના**તિ દુક્ખસ્સાતિપદેન. સમાનાય સામિવચનભૂતાય વિભત્તિયા ''કસ્સચિ દુક્ખસ્સા''તિ વત્તબ્બે ''કિઞ્ચિ દુક્ખસ્સા''તિ લોપોતિ દટ્ઠબ્બો. **મરણેનપિ મયં તે**તિ એત્થ **તે**તિ પદસ્સ સહત્થે કરણવસેનપિ અત્થં દસ્સેતું **તયા વિયોગં વા પાપુણિસ્સામા**તિ અત્થન્તરં વુત્તં.

૨૮. **ગન્ધબ્બા** નામ ગાયનકા. **નટા** નામ રઙ્ગનટા. **નાટકા** લઙ્ઘનકાદયો. સુખૂપકરણેહિ અત્તનો પરિચરણં કરોન્તો યસ્મા લળન્તો કીળન્તો નામ હોતિ, તસ્મા દુતિયે અત્થવિકપ્પે લળાતિઆદિ વુત્તં. **દાનપ્પદાનાદીની**તિ એત્થ નિચ્ચદાનં **દાનં** નામ, વિસેસદાનં **પદાનં** નામ, **આદિ**-સદ્દેન સીલાદીનિ સઙ્ગણ્હાતિ.

૩૦. **ચુદ્દસ ભત્તાની**તિ સઙ્ઘભત્તં ઉદ્દેસભત્તં નિમન્તનં સલાકં પક્ખિકં ઉપોસથિકં પાટિપદિકં આગન્તુકં ગમિકં ગિલાનં ગિલાનુપટ્ઠાકં વિહાર-ધુર-વારભત્તન્તિ ઇમાનિ ચુદ્દસ ભત્તાનિ. એત્થ ચ સેનાસનાદિપચ્ચયત્તયનિસ્સિતેસુ આરઞ્ઞકઙ્ગાદિપધાનઙ્ગાનં ગહણવસેન સેસધુતઙ્ગાનિપિ ગહિતાનેવ હોન્તીતિ વેદિતબ્બં. **વજ્જીનન્તિ** વજ્જીરાજૂનં. **વજ્જીસૂ**તિ જનપદાપેક્ખં બહુવચનં, વજ્જીનામકે જનપદેતિ અત્થો. પઞ્ચકામગુણાયેવ ઉપભુઞ્જિતબ્બતો પરિભુઞ્જિતબ્બતો ચ **ઉપભોગપરિભોગા**, ઇત્થિવત્થાદીનિ ચ તદુપકરણાનીતિ આહ ''**યેહિ તેસ**''ન્તિઆદિ. **ઉક્કટ્ઠપિણ્ડપાતિકત્તા**તિ સેસધુતઙ્ગપરિવારિતેન ઉક્કટ્ઠપિણ્ડપાતિકધુતઙ્ગેન સમન્નાગતત્તા, તેનાહ ''સપદાનચારં ચરિતુકામો''તિ.

૩૧. **દોસા**તિ રત્તિ. તત્થ અભિવુત્થં પરિવુસિતં **આભિદોસિકં**, અભિદોસં વા પચ્ચૂસકાલં ગતો પત્તો અતિક્કન્તો આભિદોસિકો, તેનાહ **એકરત્તાતિક્કન્તસ્સ વા**તિઆદિ.

૩૨. **ઉદકકઞ્જિયન્તિ** પાનીયપરિભોજનીયઉદકઞ્ચ યાગુ ચ. **તથા**તિ સમુચ્ચયત્થે.**અનોકપ્પનં** અસદ્દહનં, **અમરિસનં** અસહનં.

૩૪. **તદ્ધિતલોપન્તિ** પિતામહતો આગતં ''પેતામહ''ન્તિ વત્તબ્બે તદ્ધિતપચ્ચયનિમિત્તસ્સ એ-કારસ્સ લોપં કત્વાતિ અત્થો. યેસં સન્તકં ધનં ગહિતં, તે **ઇણાયિકા**. **પલિબુદ્ધો**તિ 'મા ગચ્છ મા ભુઞ્જા'તિઆદિના કતાવરણો, પીળિતોતિ અત્થો.

૩૫. **અત્તના**તિ સયં. સપતિનો ધનસામિનો ઇદં **સાપતેય્યં**, ધનં. તદેવ **વિભવો**.

૩૬. **ભિજ્જન્તી**તિ અગહિતપુબ્બા એવ ભિજ્જન્તિ. **દિન્નાપિ પટિસન્ધી**તિ પિતરા દિન્નં સુક્કં નિસ્સાય ઉપ્પન્નસ્સ સત્તસ્સ પટિસન્ધિપિ તેન દિન્ના નામ હોતીતિ વુત્તં. સુક્કમેવ વા ઇધ પટિસન્ધિનિસ્સયત્તા ''પટિસન્ધી''તિ વુત્તં, તેનાહ ''ખિપ્પં પતિટ્ઠાતી''તિ. ન હિ પિતુ સંયોગક્ખણેયેવ સત્તસ્સ ઉપ્પત્તિનિયમો અત્થિ સુક્કમેવ તથા પતિટ્ઠાનનિયમતો. સુક્કે પન પતિટ્ઠિતે યાવ સત્ત દિવસાનિ, અડ્ઢમાસમત્તં વા, તં ગબ્ભસણ્ઠાનસ્સ ખેત્તમેવ હોતિ માતુ મંસસ્સ લોહિતલેસસ્સ સબ્બદાપિ વિજ્જમાનત્તા. પુબ્બેપિ પઞ્ઞત્તસિક્ખાપદાનં સબ્ભાવતો **અપઞ્ઞત્તે સિક્ખાપદે**તિ ઇમસ્સ પઠમપારાજિકસિક્ખાપદે અટ્ઠપિતેતિ અત્થો વુત્તો. **એવરૂપન્તિ** એવં ગરુકસભાવં, પારાજિકસઙ્ઘાદિસેસવત્થુભૂતન્તિ અત્થો, તેનાહ ''અવસેસે પઞ્ચખુદ્દકાપત્તિક્ખન્ધે એવ પઞ્ઞપેસી''તિ. યં આદીનવન્તિ સમ્બન્ધો. **કાયવિઞ્ઞત્તિચોપનતો**તિ કાયવિઞ્ઞત્તિયા નિબ્બત્તચલનતો.

તેનેવાતિ અવધારણેન યાનિ ગબ્ભગ્ગહણકારણાનિ નિવત્તિતાનિ, તાનિપિ દસ્સેતું **કિં પના**તિઆદિ વુત્તં. તત્થ ઉભયેસં છન્દરાગવસેન કાયસંસગ્ગો વુત્તો. ઇત્થિયા એવ છન્દરાગવસેન નાભિપરામસનં વિસું વુત્તં. **સામપણ્ડિતસ્સ** હિ માતા પુત્તુપ્પત્તિયા સઞ્જાતાદરા નાભિપરામસનકાલે કામરાગસમાકુલચિત્તા અહોસિ, ઇતરથા પુત્તુપ્પત્તિયા એવ અસમ્ભવતો. ''સક્કો ચસ્સા કામરાગસમુપ્પત્તિનિમિત્તાનિ અકાસી''તિપિ વદન્તિ, વત્થુવસેન વા એતં નાભિપરામસનં કાયસંસગ્ગતો વિસું વુત્તન્તિ દટ્ઠબ્બં. **માતઙ્ગપણ્ડિતસ્સ** દિટ્ઠમઙ્ગલિકાય નાભિપરામસનેન મણ્ડબ્યસ્સ નિબ્બત્તિ અહોસિ. **ચણ્ડપજ્જોતમાતુ** નાભિયં વિચ્છિકા ફરિત્વા ગતા, તેન ચણ્ડપજ્જોતસ્સ નિબ્બત્તિ અહોસીતિ આહ **એતેનેવ નયેના**તિઆદિ.

અયન્તિ સુદિન્નસ્સ પુરાણદુતિયિકા. **યં સન્ધાયા**તિ યં અજ્ઝાચારં સન્ધાય. **માતાપિતરો ચ સન્નિપતિતા હોન્તી**તિ ઇમિના સુક્કસ્સ સમ્ભવં દીપેતિ, **માતા ચ ઉતુની હોતી**તિ ઇમિના સોણિતસ્સ. **ગન્ધબ્બો**તિ તત્રૂપગો સત્તો અધિપ્પેતો, ગન્તબ્બોતિ વુત્તં હોતિ, ત-કારસ્સ ચેત્થ ધ-કારો કતો. અથ વા ગન્ધબ્બા નામ રઙ્ગનટા, તે વિય તત્ર તત્ર ભવેસુ નાનાવેસગ્ગહણતો અયમ્પિ ''ગન્ધબ્બો''તિ વુત્તો, સો માતાપિતૂનં સન્નિપાતક્ખણતો પચ્છાપિ સત્તાહબ્ભન્તરે તત્ર ઉપપન્નો ''પચ્ચુપટ્ઠિતો''તિ વુત્તો. **ગબ્ભસ્સા**તિ કલલરૂપસહિતસ્સ પટિસન્ધિવિઞ્ઞાણસ્સ. તઞ્હિ ઇધ ''ગબ્ભો''તિ અધિપ્પેતં સા તેન ગબ્ભં ગણ્હીતિઆદીસુ (પારા॰ ૩૬) વિય. અસ્સ તં અજ્ઝાચારન્તિ સમ્બન્ધો. **પાળિયં** નિરબ્બુદો વત ભો ભિક્ખુસઙ્ઘો નિરાદીનવોતિ ઇમસ્સ અનન્તરં તસ્મિં ભિક્ખુસઙ્ઘેતિ અજ્ઝાહરિત્વા સુદિન્નેન...પે॰... આદીનવો ઉપ્પાદિતોતિ યોજના વેદિતબ્બા. **ઇતિહા**તિ

નિપાતસમુદાયસ્સ **એવન્તિ** ઇદં અત્થભવનં. **મુહુત્તેનાતિ** ઇદં **ખણેનાતિ** પદસ્સ વેવચનં. યાવ બ્રહ્મલોકા અબ્ભુગ્ગતોપિ દેવાનં તાવમહન્તો સદ્દો તેસં રૂપં વિય મનુસ્સાનં ગોચરો ન હોતિ. તસ્મા પચ્છા સુદિન્નેન વુત્તે એવ જાનિંસૂતિ દટ્ઠબ્બં.

૩૭. **મગ્ગબ્રહ્મચરિયન્તિ** મગ્ગપદટ્ઠાનં સિક્ખત્તયમેવ ઉપચારતો વુત્તં તસ્સેવ યાવજીવં ચરિતબ્બત્તા. **અવિપ્ફારિકોતિ** ઉદ્દેસાદીસુ અબ્યાવટો. **વહચ્છિન્નોતિ** છિન્નપાદો, છિન્નખન્ધો વા. **ચિન્તયીતિ** ઇમિના **પજ્ઝાયીતિ** પદસ્સ કિરિયાપદત્તં દસ્સેતિ. તેન ''કિસો અહોસિ...પે॰... પજ્ઝાયિ ચા''તિ ચ-કારં આનેત્વા પાળિયોજના કાતબ્બા.

૩૮. ગણે જનસમાગમે સન્નિપાતનં ગણસઙ્ગણિકા, સાવ પપઞ્ચા, તેન **ગણસઙ્ગણિકાપપઞ્ચેન. યસ્સાતિ** યે અસ્સ. **કથાફાસુકાતિ** વિસ્સાસિકભાવેન ફાસુકકથા, સુખસમ્ભાસાતિ અત્થો. ઉપાદારૂપં ભૂતરૂપમુખેનેવ મન્દનં પીનનઞ્ચ હોતીતિ આહ **પસાદઇચ્ચાદિ. દાનીતિ** નિપાતો ઇધ પન-સદ્દત્થે વત્તતિ તક્કાલવાચિનો એતરહિ-પદસ્સ વિસું વુચ્ચમાનત્તાતિ આહ ''સો પન ત્વ''ન્તિ. નો-સદ્દોપિ નુ-સદ્દો વિય પુચ્છનત્થોતિ આહ ''કચ્ચિ નુ ત્વ''ન્તિ. **તમેવાતિ** ગિહિભાવપત્થનાલક્ખણમેવ. અનભિરતિમેવાતિ એવ-કારેન નિવત્તિતાય પન તદઞ્ઞાય અનભિરતિયા વિજ્જમાનત્તં દસ્સેતું **અધિકુસલાનન્તિઆદિ** વુત્તં, સમથવિપસ્સના **અધિકુસલા** નામ. **ઇદં પનાતિઆદિ** ઉપરિ વત્તબ્બવિસેસદસ્સનં. **પરિયાયવચનમત્તન્તિ** સદ્દત્થકથનમત્તં.

તસ્મિન્તિ ધમ્મે, એવં વિરાગાય દેસિતે સતીતિ અત્થો. **નામાતિ** ગરહાયં. **લોકુત્તરનિબ્બાનન્તિ** વિરાગાયાતિઆદિના વુત્તકિલેસક્ખયનિબ્બાનતો વિસેસેતિ. જાતિં નિસ્સાય ઉપ્પજ્જનકમાનો એવ મદજનનટ્ઠેન મદોતિ **માનમદો**. ''અહં પુરિસો''તિ પવત્તો માનો **પુરિસમદો**. ''અસદ્ધમ્મસેવનાસમત્થતં નિસ્સાય માનો, રાગો એવ વા **પુરિસમદો**''તિ કેચિ. **આદિ**-સદ્દેન બલમદાદિં સઙ્ગણ્હાતિ. **તેભૂમકવટ્ટન્તિ** તીસુ ભૂમીસુ કમ્મકિલેસવિપાકા પવત્તનટ્ઠેન વટ્ટં. **વિરજ્જતીતિ** વિગચ્છતિ. **યોનિયોતિ** અણ્ડજાદયો, તા પન યવન્તિ તાહિ સત્તા અમિસ્સિતાપિ સમાનજાતિતાય મિસ્સિતા હોન્તીતિ ''યોનિયો''તિ વુત્તા.

ઞાતતીરણપહાનવસેનાતિ એત્થ લક્ખણાદિવસેન સપ્પચ્ચયનામરૂપપરિગ્ગહો **ઞાતપરિઞ્ઞા** નામ. કલાપસમ્મસનાદિવસેન પવત્તા લોકિયવિપસ્સના **તીરણપરિઞ્ઞા** નામ. અરિયમગ્ગો **પહાનપરિઞ્ઞા** નામ. ઇધ પન ઞાતતીરણકિચ્ચાનમ્પિ અસમ્મોહતો મગ્ગક્ખણે સિજ્ઝનતો અરિયમગ્ગમેવ સન્ધાય તિવિધાપિ પરિઞ્ઞા વુત્તા, તેનેવ ''લોકુત્તરમગ્ગોવ કથિતો''તિ વુત્તં. **કામેસુ પાતબ્યતાનન્તિ** વત્થુકામેસુ પાતબ્યતાસઙ્ખાતાનં સુભાદિઆકારાનં તદાકારગાહિકાનં તણ્હાનન્તિ અત્થો. વિસયમુખેન હેત્થ વિસયિનો ગહિતા. **તીસુ ઠાનેસૂતિ** ''વિરાગાય ધમ્મો દેસિતો...પે॰... નો સઉપાદાનાયા''તિ એવં વુત્તેસુ.

૩૯. **કલિસાસનારોપનત્થાયાતિ** દોસારોપનત્થાય. કલીતિ કોધસ્સ નામં, તસ્સ સાસનં કલિસાસનં, કોધવસેન વુચ્ચમાના ગરહા. અજ્ઝાચારોવ વીતિક્કમો. **સમણકરણાનં ધમ્માનન્તિ** સમણભાવકરાનં હિરોત્તપ્પાદિધમ્માનં. **પાળિયં** કથં-સદ્દયોગેન ન સક્ખિસ્સસીતિ અનાગતવચનં કતં, ''નામ-સદ્દયોગેના''તિપિ વદન્તિ. **અતિવિય દુક્ખવિપાકન્તિ** ગહટ્ઠાનં નાતિસાવજ્જમ્પિ કમ્મં પબ્બજિતાનં ભગવતો આણાવીતિક્કમતો ચેવ સમાદિન્નસિક્ખત્તયવિનાસનતો ચ મહાસાવજ્જં હોતીતિ વુત્તં. ઉદકે ભવં ઓદકં, ધોવનકિચ્ચન્તિ આહ **ઉદકકિચ્ચન્તિઆદિ**. સમાપજ્જિસ્સસીતિ અનાગતવચનં નામ-સદ્દયોગેન કતન્તિ આહ ''નામ-સદ્દેન યોજેતબ્બ''ન્તિ. દુબ્ભરતાદીનં હેતુભૂતો અસંવરો ઇધ દુબ્ભરતાદિ-સદ્દેન વુત્તો કારણે કારિયોપચારેનાતિ આહ ''દુબ્ભરતાદીનં વત્થુભૂતસ્સ અસંવરસ્સા''તિ. **અત્તાતિ** અત્તભાવો. **દુબ્ભરતન્તિ** અત્તના ઉપટ્ઠાકેહિ ચ દુક્ખેન ભરિતબ્બતં. સત્તેહિ કિલેસેહિ ચ સઙ્ગણનં સમોધાનં સઙ્ગણિકાતિ આહ **ગણસઙ્ગણિકાયાતિઆદિ. અટ્ઠકુસીતવત્થુપારિપૂરિયાતિ** એત્થ કમ્મં કાતબ્બન્તિ એકં, તથા અકાસિન્તિ, મગ્ગો ગન્તબ્બોતિ અગમાસિન્તિ, નાલત્થં ભોજનસ્સ પારિપૂરિન્તિ, અલત્થન્તિ, ઉપ્પન્નો મે આબાધોતિ, અચિરવુટ્ઠિતો ગેલઞ્ઞાતિ એકન્તિ ઇમાનિ અટ્ઠ કુસીતવત્થૂનિ નામ. એત્થ ચ કોસજ્જં કુસીત-સદ્દેન વુત્તં. વિનાપિ હિ ભાવજોતનપચ્ચયં ભાવત્થો વિઞ્ઞાયતિ યથા પટસ્સ સુક્કન્તિ. **સબ્બકિલેસાપચયભૂતાય વિવટ્ટાયાતિ** રાગાદિસબ્બકિલેસાનં અપચયહેતુભૂતાય નિબ્બાનાય, નિબ્બાનત્થન્તિ અત્થો. **સંવરપ્પહાનપટિસંયુત્તન્તિ** સીલસંવરાદીહિ પઞ્ચહિ સંવરેહિ ચેવ તદઙ્ગપ્પહાનાદીહિ પઞ્ચહિ પહાનેહિ ચ ઉપેતં. **અસુત્તન્ત વિનિબદ્ધન્તિ** તીસુ પિટકેસુ પાળિસઙ્ખાતસુત્તન્તવસેન અરચિતં, સઙ્ગીતિકારેહિ ચ અનારોપિતં, તેનાહ ''પાળિવિનિમુત્ત''ન્તિ. તેન ચ અટ્ઠકથાસુ યથાનુરૂપં સઙ્ગહિતન્તિ દસ્સેતિ. એવરૂપા હિ પકિણ્ણકદેસના અટ્ઠકથાય મૂલં. **ઓક્કન્તિકધમ્મદેસના** નામ તસ્મિં તસ્મિં પસઙ્ગે ઓતારેત્વા ઓતારેત્વા નાનાનયેહિ કથિયમાના ધમ્મદેસના, તેનાહ **ભગવા કિરાતિઆદિ. પટિક્ખિપનાધિપ્પાયાતિ** પઞ્ઞત્તમ્પિ સિક્ખાપદં ''કિમેતેના''તિ મદ્દનચિત્તા.

વુત્તત્થવસેનાતિ પતિટ્ઠાઅધિગમુપાયવસેન. **સિક્ખાપદવિભઙ્ગે** યા તસ્મિં સમયે કામેસુમિચ્છાચારા આરતિ વિરતીતિઆદિના (વિભ॰ ૭૦૬) નિદ્દિટ્ઠવિરતિયો ચેવ, યા તસ્મિં સમયે ચેતના સઞ્ચેતનાતિઆદિના (વિભ॰ ૭૦૪) નિદ્દિટ્ઠચેતના ચ, કામેસુમિચ્છાચારા વિરમન્તસ્સ ફસ્સો...પે॰... અવિક્ખેપોતિઆદિના (વિભ॰ ૭૦૫) નિદ્દિટ્ઠફસ્સાદિધમ્મા ચ સિક્ખાપદન્તિ દસ્સેતું ''અયઞ્ચ અત્થો સિક્ખાપદવિભઙ્ગે વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બો''તિ વુત્તં. ''યો તત્થ નામકાયો પદકાયોતિ ઇદં મહાઅટ્ઠકથાયં વુત્ત''ન્તિ વદન્તિ. **નામકાયોતિ** નામસમૂહો નામપઞ્ઞત્તિયેવ, સેસાનિપિ તસ્સેવ વેવચનાનિ. **સિક્ખાકોટ્ઠાસોતિ** વિરતિઆદયો વુત્તા તપ્પકાસકઞ્ચ વચનં.

અત્થવસેતિ હિતવિસેસે આનિસંસવિસેસે, તે ચ સિક્ખાપદપઞ્ઞત્તિયા હેતૂતિ આહ ''કારણવસે''તિ. સુખવિહારાભાવે સહજીવનસ્સ અભાવતો **સહજીવિતાતિ** સુખવિહારોવ વુત્તો. **દુસ્સીલપુગ્ગલાતિ** નિસ્સીલા દૂસિતસીલા ચ. પારાજિકસિક્ખાપદપ્પસઙ્ગે હિ નિસ્સીલા અધિપ્પેતા, સેસસિક્ખાપદપસઙ્ગે તેહિ તેહિ વીતિક્કમેહિ ખણ્ડછિદ્દાદિભાવપ્પત્તિયા દૂસિતસીલા અધિપ્પેતા. ઉભયેનપિ અલજ્જિનોવ ઇધ ''દુસ્સીલા''તિ વુત્તાતિ વેદિતબ્બા. સબ્બસિક્ખાપદાનમ્પિ દસ અત્થવસે પટિચ્ચેવ પઞ્ઞત્તત્તા ઉપરિ દુસ્સીલપુગ્ગલે નિસ્સાયાતિ એત્થાપિ એસેવ નયો, તેનેવ ''યે મઙ્કુતં...પે॰... નિગ્ગહેસ્સતી''તિ સબ્બસિક્ખાપદસાધારણવસેન અત્થો વુત્તો. તત્થ **મઙ્કુતન્તિ** નિત્તેજતં અધોમુખતં. **ધમ્મેનાતિઆદીસુ ધમ્મોતિ** ભૂતં વત્થુ. **વિનયોતિ** ચોદના ચેવ સારણા ચ. **સત્થુસાસનન્તિ** ઞત્તિસમ્પદા ચેવ અનુસાવનસમ્પદા ચ. **સન્દિટ્ઠમાનાતિ** સંસયં આપજ્જમાના. **ઉબ્બાળ્હાતિ** પીળિતા. **દુસ્સીલપુગ્ગલે નિસ્સાય હિ ઉપોસથો ન તિટ્ઠતિ, પવારણા ન તિટ્ઠતિ, સઙ્ઘકમ્માનિ નપ્પવત્તન્તિ, સામગ્ગી ન હોતીતિ** ઇમિના અલજ્જીહિ સદ્ધિં ઉપોસથાદિસકલસઙ્ઘકમ્મં કાતું ન વટ્ટતિ ધમ્મપરિભોગત્તાતિ દસ્સેતિ. ઉપોસથપવારણાનં નિયતકાલિકતાય ચ અવસ્સં કત્તબ્બત્તા સઙ્ઘકમ્મતો વિસું ગહણં વેદિતબ્બં. **અકિત્તિ** ગરહા. **અયસો** પરિવારહાનિ.

ચુદ્દસ ખન્ધકવત્તાનિ નામ **વત્તક્ખન્ધકે** (ચૂળવ॰ ૩૫૬ આદયો) વુત્તાનિ આગન્તુકવત્તં આવાસિકગમિકઅનુમોદનભત્તગ્ગપિણ્ડચારિકઆરઞ્ઞકસેનાસનજન્તાઘરવચ્ચકુટિઉપજ્ઝાયસદ્ધિવિહારિકઆચરિયઅન્તેવાસિકવત્તન્તિ ઇમાનિ ચુદ્દસ વત્તાનિ, એતાનિ ચ સબ્બેસં ભિક્ખૂનં સબ્બદા ચ યથારહં ચરિતબ્બાનિ. **દ્વે અસીતિ મહાવત્તાનિ** પન તજ્જનીયકમ્મકતાદિકાલેયેવ ચરિતબ્બાનિ, ન સબ્બદા. તસ્મા વિસું ગણિતાનિ. તાનિ પન ''પારિવાસિકાનં ભિક્ખૂનં વત્તં પઞ્ઞપેસ્સામી''તિ (ચૂળવ॰ ૭૫) આરભિત્વા ''ન ઉપસમ્પાદેતબ્બં...પે॰... ન છમાય ચઙ્કમન્તે ચઙ્કમે ચઙ્કમિતબ્બ''ન્તિ વુત્તાવસાનાનિ છસટ્ઠિ, તતો પરં ''ન, ભિક્ખવે, પારિવાસિકેન ભિક્ખુના પારિવાસિકેન વુડ્ઢતરેન ભિક્ખુના સદ્ધિં, મૂલાયપટિકસ્સનારહેન, માનત્તચારિકેન, માનત્તારહેન, અબ્ભાનારહેન ભિક્ખુના સદ્ધિં એકચ્છન્ને આવાસે વત્થબ્બ''ન્તિઆદિના (ચૂળવ॰ ૮૨) વુત્તવત્તાનિ પકતત્તેન ચરિતબ્બેહિ અનઞ્ઞત્તા વિસું અગણેત્વા પારિવાસિકવુડ્ઢતરાદીસુ પુગ્ગલન્તરેસુ ચરિતબ્બત્તા તેસં વસેન સમ્પિણ્ડેત્વા એકેકં કત્વા ગણિતાનિ પઞ્ચાતિ એકસત્તતિવત્તાનિ ચ ઉક્ખેપનીયકમ્મકતવત્તેસુ ચ વુત્તં ''ન પકતત્તસ્સ ભિક્ખુનો અભિવાદનં

પચ્ચુટ્ઠાનં…પે॰… નહાને પિટ્ઠિપરિકમ્મં સાદિતબ્બ’’ન્તિ (ચૂળવ॰ ૮૬) ઇદં અભિવાદનાદીનં અસાદિયનં એકં, ‘‘ન પકતત્તો ભિક્ખુ સીલવિપત્તિયા અનુદ્ધંસેતબ્બો’’તિઆદીનિ (ચૂળવ॰ ૫૧) ચ દસાતિ એવં દ્વાસીતિ વત્તાનિ હોન્તિ, એતેસ્વેવ પન કાનિચિ તજ્જનીયકમ્માદિવત્તાનિ કાનિચિ પારિવાસિકાદિવત્તાનીતિ અગ્ગહિતગ્ગહણેન દ્વાસીતિયેવ. અઞ્ઞત્થ પન અટ્ઠકથાપદેસે અપ્પકં ઊનમધિકં વા ગણનૂપગં ન હોતીતિ અસીતિખન્ધકવત્તાનીતિ આગતં. અથ વા પુરિમેહિ ચુદ્દસવત્તેહિ અસઙ્ગહિતાનિ વિનયાગતાનિ સબ્બાનિ વત્તાનિ યથા દ્વાસીતિ વત્તાનિ, અસીતિ વત્તાનિ એવ વા હોન્તિ, તથા સઙ્ગહેત્વા ઞાતબ્બાનિ.

સંવરવિનયોતિ સીલસંવરો સતિસંવરો ઞાણસંવરો ખન્તિસંવરો વીરિયસંવરોતિ પઞ્ચવિધોપિ સંવરો યથાસકં સંવરિતબ્બાનં વિનેતબ્બાનઞ્ચ કાયદુચ્ચરિતાદીનં સંવરણતો સંવરો, વિનયનતો વિનયોતિ વુચ્ચતિ. **પહાનવિનયો**તિ તદઙ્ગપ્પહાનં વિક્ખમ્ભનપ્પહાનં સમુચ્છેદપ્પહાનં પટિપ્પસ્સદ્ધિપ્પહાનં નિસ્સરણપ્પહાનન્તિ પઞ્ચવિધમ્પિ પહાનં, યસ્મા ચાગટ્ઠેન પહાનં, વિનયનટ્ઠેન વિનયો, તસ્મા ‘‘પહાનવિનયો’’તિ વુચ્ચતિ. **સમથવિનયો**તિ સત્ત અધિકરણસમથા. **પઞ્ઞત્તિવિનયો**તિ સિક્ખાપદમેવ. તમ્પિ હિ ભગવતો સિક્ખાપદપઞ્ઞત્તિયાવ અનુગ્ગહિતં હોતિ તબ્ભાવે એવ ભાવતો. સઙ્ખલિકનયં કત્વા દસક્ખત્તું યોજનઞ્ચ કત્વા યં વુત્તન્તિ સમ્બન્ધો. તત્થ પુરિમપુરિમપદસ્સ અનન્તરપદેનેવ યોજિતત્તા અયોસઙ્ખલિકસદિસન્તિ ‘‘સઙ્ખલિકનય’’ન્તિ વુત્તં. દસસુ પદેસુ એકમેકં પદં તદવસેસેહિ નવનવપદેહિ યોજિતત્તા ‘‘એકેકપદમૂલિક’’ન્તિ વુત્તં.

અત્થસતં ધમ્મસતન્તિ એત્થ યો હિ સો **પરિવારે** (પરિ॰ ૩૩૪) યં સઙ્ઘસુટ્ઠુ, તં સઙ્ઘફાસૂતિ આદિંકત્વા યં સદ્ધમ્મટ્ઠિતિયા, તં વિનયાનુગ્ગહાયાતિ પરિયોસાનં ખણ્ડચક્કવસેનેવ સઙ્ખલિકનયો વુત્તો, તસ્મિં એકમૂલકનયે આગતબદ્ધચક્કનયેન યં વિનયાનુગ્ગહાય, તં સઙ્ઘસુટ્ઠૂતિ ઇદમ્પિ યોજેત્વા બદ્ધચક્કે કતે પુરિમપુરિમાનિ દસ ધમ્મપદાનિ, પચ્છિમપચ્છિમાનિ દસ અત્થપદાનિ ચાતિ વીસતિ પદાનિ હોન્તિ. એકમૂલકનયે પન એકસ્મિં વારે નવેવ અત્થપદાનિ લબ્ભન્તિ. એવં દસહિ વારેહિ નવુતિ અત્થપદાનિ નવુતિ ધમ્મપદાનિ ચ હોન્તિ, તાનિ સઙ્ખલિકનયે વુત્તેહિ દસહિ અત્થપદેહિ દસહિ ધમ્મપદેહિ ચ સદ્ધિં યોજિતાનિ યથાવુત્તં અત્થસતં ધમ્મસતઞ્ચ હોન્તીતિ વેદિતબ્બં. યં પનેત્થ **સારત્થદીપનિયં** (સારત્થ॰ ટી॰ પારાજિકકણ્ડ ૨.૩૯) સઙ્ખલિકનયેપિ એકમૂલકનયેપિ પચ્ચેકં અત્થસતસ્સ ધમ્મસતસ્સ યોજનામુખં વુત્તં, તં તથા સિદ્ધેપિ અત્થસતં ધમ્મસતન્તિ (પરિ॰ ૩૩૪) ગાથાય ન સમેતિ દ્વે અત્થસતાનિ દ્વે ધમ્મસતાનિ ચત્તારિ નિરુત્તિસતાનિ અટ્ઠ ઞાણસતાનીતિ વત્તબ્બતો. તસ્મા ઇધ વુત્તનયેનેવ અત્થસતં ધમ્મસતન્તિ વુત્તન્તિ ગહેતબ્બં. **દ્વે ચ નિરુત્તિસતાની**તિ અત્થજોતિકાનં નિરુત્તીનં વસેન નિરુત્તિસતં, ધમ્મભૂતાનં નિરુત્તીનઞ્ચ વસેન નિરુત્તિસતન્તિ દ્વે નિરુત્તિસતાનિ. **ચત્તારિ ચ ઞાણસતાની**તિ અત્થસતે ઞાણસતં, ધમ્મસતે ઞાણસતં, દ્વીસુ નિરુત્તિસતેસુ દ્વે ઞાણસતાનીતિ ચત્તારિ ઞાણસતાનિ. **અતિરેકાનયનત્થો**તિ અવુત્તસમુચ્ચયત્થો.

પઠમપઞ્ઞત્તિકથાવણ્ણનાનયો નિટ્ઠિતો.

સુદિન્નભાણવારવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

મક્કટીવત્થુકથાવણ્ણના

૪૦. **પચુરત્થે હિ વત્તમાનવચન**ન્તિ એકદા પટિસેવિત્વા પચ્છા અનોરમિત્વા દિવસે દિવસે સેવનિચ્છાય વત્તમાનત્તા સેવનાય અભાવક્ખણેપિ ઇહ મલ્લા યુજ્ઝન્તીતિઆદીસુ વિય અબ્બોચ્છિન્નતં બાહુલ્લવુત્તિતઞ્ચ ઉપાદાય પટિસેવતીતિ વત્તમાનવચનં કતન્તિ અત્થો. **આહિણ્ડન્તા**તિ વિચરન્તા.

૪૧. **સહોડ્ઢગ્ગહિતો**તિ સભણ્ડગ્ગહિતો, અયમેવ વા પાઠો. **તં સિક્ખાપદં તથેવ હોતી**તિ મનુસ્સામનુસ્સાદિપુગ્ગલવિસેસં કિઞ્ચિ અનુપાદિયિત્વા સામઞ્ઞતો ‘‘યો પન ભિક્ખુ મેથુનં ધમ્મં પટિસેવેય્યા’’તિ (પારા॰ ૩૯) વુત્તત્તા મનુસ્સામનુસ્સતિરચ્છાનગતાનં ઇત્થિપુરિસપણ્ડકઉભતોબ્યઞ્જનાનં તિંસવિધેપિ મગ્ગે મેથુનં સેવન્તસ્સ તં સિક્ખાપદં મૂલચ્છેજ્જકરં હોતિ એવાતિ અધિપ્પાયો. એતેન યં અનુપઞ્ઞત્તિમૂલપઞ્ઞત્તિયા એવ અધિપ્પાયપ્પકાસનવસેન સુબોધત્થાય વત્થુવસેન પવત્તાનં વિસેસત્થજોતકવસેનાતિ દસ્સિતં હોતિ. **આમસનં** આમટ્ઠમત્તં. તતો દળ્હતરં **ફુસનં**. **ઘટ્ટનં** પન તતો દળ્હતરં કત્વા સરીરેન સરીરસ્સ સઙ્ઘટ્ટનં. **તં સબ્બમ્પી**તિ અનુરાગેન પવત્તિતં દસ્સનાદિસબ્બમ્પિ.

૪૨. **પાણાતિપાતા**દિસચિત્તકસિક્ખાપદાનં **સુરાપાના**દિઅચિત્તકસિક્ખાપદાનઞ્ચ (પાચિ॰ ૩૨૬ આદયો) એકેનેવ લક્ખણવચનેન લોકવજ્જતં દસ્સેતું ‘‘યસ્સ સચિત્તકપક્ખે ચિત્તં અકુસલમેવ હોતિ, તં લોકવજ્જં નામા’’તિ વુત્તં. તત્થ **સચિત્તકપક્ખે**તિ ઇદં કિઞ્ચાપિ અચિત્તકસિક્ખાપદં સન્ધાયેવ વત્તું યુત્તં તસ્સેવ સચિત્તકપક્ખસમ્ભવતો, તથાપિ સચિત્તકસિક્ખાપદાનમ્પિ અસઞ્ચિચ્ચ ચઙ્કમનાદીસુ લોકે પાણઘાતવોહારસમ્ભવેન અચિત્તકપક્ખં પરિકપ્પેત્વા ઉભિન્નમ્પિ સચિત્તકાચિત્તકસિક્ખાપદાનં સાધારણવસેન ‘‘સચિત્તકપક્ખે’’તિ વુત્તં. ઇતરથા સચિત્તકસિક્ખાપદાનં ઇમસ્મિં વાક્યે લોકવજ્જતાલક્ખણં ન વુત્તં સિયા. ‘‘સચિત્તકપક્ખે ચિત્તં અકુસલમેવા’’તિ વુત્તે પન સચિત્તકસિક્ખાપદાનં ચિત્તં અકુસલમેવ, ઇતરેસં સચિત્તકપક્ખેયેવ અકુસલનિયમો, ન અચિત્તકપક્ખે. તત્થ પન યથાસમ્ભવં કુસલં વા સિયા, અકુસલં વા, અબ્યાકતં વાતિ અયમત્થો સામત્થિયતો સિજ્ઝતીતિ વેદિતબ્બં. **સચિત્તકપક્ખે**તિ વત્થુવીતિક્કમવિજાનનચિત્તેન સચિત્તકપક્ખેતિ ગહેતબ્બં, ન પણ્ણત્તિવિજાનનચિત્તેન તથા સતિ સબ્બસિક્ખાપદાનમ્પિ લોકવજ્જતાપસઙ્ગતો. ‘‘પટિક્ખિત્તમિદં કાતું ન વટ્ટતી’’તિ જાનન્તસ્સ હિ પણ્ણત્તિવજ્જેપિ અનાદરિયવસેન પટિઘચિત્તમેવ ઉપ્પજ્જતિ, તસ્મા ઇદં વાક્યં નિરત્થકમેવ સિયા સબ્બસિક્ખાપદાનિપિ લોકવજ્જાનીતિ એત્તકમત્તસ્સેવ વત્તબ્બતાપસઙ્ગતો.

એત્થ ચ સચિત્તકપક્ખેયેવ ચિત્તં અકુસલન્તિ નિયમસ્સ અકતત્તા સુરાપાનાદીસુ અચિત્તકપક્ખે ચિત્તં અકુસલં ન હોતેવાતિ ન સક્કા નિયમેતું, કેવલં પન સચિત્તકપક્ખે ચિત્તં અકુસલમેવ, ન કુસલાદીતિ એવમેત્થ નિયમો સિજ્ઝતિ, એવઞ્ચ સુરાતિ અજાનિત્વા પિવન્તાનમ્પિ અકુસલચિત્તેનેવ પાનં ગન્ધવણ્ણકાદિભાવં અજાનિત્વા લિમ્પન્તીનં ભિક્ખુનીનં વિનાપિ અકુસલચિત્તેન લિમ્પનઞ્ચ, ઉભયત્થાપિ આપત્તિસમ્ભવો ચ સમત્થિતો હોતિ. યં પન **સારત્થદીપનિયં** (સારત્થ॰ ટી॰ પારાજિકકણ્ડ ૨.૪૨) ‘‘સચિત્તકપક્ખે ચિત્તં અકુસલમેવાતિ વચનતો અચિત્તકસ્સ વત્થુઅજાનનવસેન અચિત્તકપક્ખે ચિત્તં અકુસલમેવાતિ અયં નિયમો નત્થીતિ વિઞ્ઞાયતી’’તિ વુત્તં, તં ન યુત્તં . અચિત્તકેસુ હિ તેરસસુ લોકવજ્જેસુ સુરાપાનસ્સેવ અચિત્તકપક્ખેપિ અકુસલચિત્તનિયમો, ન ઇતરેસં દ્વાદસન્નં અકુસલાદિચિત્તેનાપિ આપજ્જિતબ્બતો. યં પન એવં કેનચિ અનિચ્છમાનં સદ્દતોપિ અપતીયમાનમિમં નિયમં પરાધિપ્પાયં કત્વા દસ્સેતું ‘‘યદિ હિ અચિત્તકસ્સ અચિત્તકપક્ખેપિ ચિત્તં અકુસલમેવ સિયા, સચિત્તકપક્ખેતિ ઇદં વિસેસનં નિરત્થકં સિયા’’તિઆદિ વુત્તં, તં નિરત્થકમેવ એવં નિયમસ્સ કેનચિ અનધિપ્પેતત્તા. ન હિ કોચિ સદ્દસત્થવિદૂ નિયમં ઇચ્છતિ, યેન સચિત્તકપક્ખેતિ ઇદં વિસેસનં નિરત્થકં સિયાતિઆદિ વુત્તં ભવેય્ય, કિન્તુ સચિત્તકપક્ખે ચિત્તં અકુસલમેવ, અચિત્તકપક્ખે પન ચિત્તં અનિયતં અકુસલમેવ વા સિયા, કુસલાદીસુ વા અઞ્ઞતરન્તિ એવમેવ ઇચ્છતિ. તેન **સચિત્તકપક્ખે**તિ વિસેસનમ્પિ સાત્થકં સિયા. અચિત્તકસિક્ખાપદાનં સચિત્તકપક્ખેસુ અકુસલનિયમેન લોકવજ્જતા ચ સિજ્ઝતિ. તેસુ ચ સુરાપાનસ્સેવ અચિત્તકપક્ખેપિ લોકવજ્જતા અકુસલચિત્તતા ચ, ઇતરેસં પન સચિત્તકપક્ખે એવાતિ વાદોપિ ન વિરુજ્ઝતીતિ ન કિઞ્ચેત્થ અનુપપન્નં નામ.

યં પનેત્થ “સુરાતિ અજાનિત્વા પિવન્તસ્સ...પે॰... વિનાપિ અકુસલચિત્તેન આપત્તિસમ્ભવતો...પે॰... સુરાપાનાદિઅચિત્તકસિક્ખાપદાનં લોકવજ્જતા ન સિયા”તિઆદિ વુત્તં. યઞ્ચ તમત્થં સાધેતું **ગણ્ઠિપદેસુ** આગતવચનં દસ્સેત્વા બહું પપઞ્ચિતં, તં ન સારતો પચ્ચેતબ્બં અટ્ઠકથાહિ વિરુદ્ધત્તા. તથા હિ “વત્થુઅજાનનતાય ચેત્થ અચિત્તકતા વેદિતબ્બા અકુસલેનેવ પાતબ્બતાય લોકવજ્જતા”તિ વુત્તં. યઞ્ચેતસ્સ “સચિત્તકપક્ખે અકુસલેનેવ પાતબ્બતો લોકવજ્જતા”તિ વુત્તં અટ્ઠકથાવચનં, તં ન સુન્દરં. “સચિત્તકપક્ખે ચિત્તં અકુસલમેવા”તિ સબ્બેસં લોકવજ્જાનં ઇધેવ પારાજિકટ્ઠકથાય સામઞ્ઞતો વત્વા સુરાપાનસિક્ખાપદટ્ઠકથાયં “અકુસલેનેવ પાતબ્બતાયા”તિ એવં અચિત્તકપક્ખેપિ અકુસલચિત્તતાય વિસેસેત્વા વુત્તત્તા. ન હિ “સામઞ્ઞતો ઇધ વુત્તોવ અત્થો પુન **સુરાપાનટ્ઠકથાયમ્પિ** વુત્તો”તિ સક્કા વત્તું વુત્તસ્સેવ પુન વચને પયોજનાભાવા, તદઞ્ઞેસુપિ અચિત્તકલોકવજ્જેસુ વત્તબ્બતાપસઙ્ગતો ચ, નાપિ એકત્થ વુત્તો નયો તદઞ્ઞેસુપિ એકલક્ખણતાય વુત્તો એવ હોતીતિ “સુરાપાનસિક્ખાપદેયેવ (પાચિ॰ ૩૨૬ આદયો) વુત્તો”તિ સક્કા વત્તું અચિત્તકલોકવજ્જાનં સબ્બપઠમે ઉય્યુત્તસિક્ખાપદેયેવ (પાચિ॰ ૩૧૧ આદયો) વત્તબ્બતો, સુરાપાનસિક્ખાપદેયેવ વા વત્વા એસેવ નયો સેસેસુ અચિત્તકલોકવજ્જેસુપીતિ અતિદિસિતબ્બતો ચ.

અપિચ વુત્તમેવત્થં વદન્તેન “સચિત્તકપક્ખે અકુસલેનેવ પાતબ્બતાયા”તિ પુબ્બે વુત્તક્કમેનેવ વત્તબ્બં સન્દેહાદિવિગમત્થત્તા પુન વચનસ્સ. સિક્ખાપદવિસયે ચ વિસેસિતબ્બં વિસેસેત્વાવ વુચ્ચતિ, ઇતરથા આપત્તાનાપત્તાદિભેદસ્સ દુવિઞ્ઞેય્યત્તા. તથા હિ **ભિક્ખુનીવિભઙ્ગટ્ઠકથાયં** “વિનાપિ ચિત્તેન આપજ્જિતબ્બત્તા અચિત્તકાનિ, ચિત્તે પન સતિ અકુસલેનેવ આપજ્જિતબ્બત્તા લોકવજ્જાનિ ચેવ અકુસલચિત્તાનિ ચા”તિ ગિરગ્ગસમજ્જાદીનં સચિત્તકપક્ખે એવ લોકવજ્જતા અકુસલચિત્તતા ચ વિસેસેત્વા વુત્તા, ન એવં સુરાપાનસ્સ. તસ્સ પન પક્ખદ્વયસ્સાપિ સાધારણવસેન “અકુસલેનેવ પાતબ્બતાયા”તિ વુત્તં, ન પન “સચિત્તકપક્ખે”તિ વિસેસેત્વા. તસ્મા ઇદં સુરાપાનં સચિત્તકાચિત્તકપક્ખદ્વયેપિ લોકવજ્જં અકુસલચિત્તઞ્ચાતિ દસ્સેતુમેવ “અકુસલેનેવ પાતબ્બતાય લોકવજ્જતા”તિ વિસું વુત્તન્તિ સુટ્ઠુ સિજ્ઝતિ. એતેનેવ યં **સારત્થદીપનિયં** “સચિત્તકપક્ખે અકુસલેનેવ પાતબ્બતાય લોકવજ્જતા”તિ વુત્તસ્સ ઇમસ્સેવ અધિપ્પાયસ્સ પટિપાદકમેતન્તિ સઞ્ઞાય ઇમિના એવ હિ અધિપ્પાયેન અઞ્ઞેસુપિ લોકવજ્જેસુ અચિત્તકસિક્ખાપદેસુ અકુસલચિત્તતા એવ વુત્તા, ન પન તિચિત્તતા. તેનેવ **ભિક્ખુનીવિભઙ્ગટ્ઠકથાયં** વુત્તં “ગિરગ્ગસમજ્જં ચિત્તાગારસિક્ખાપદં સઙ્ઘાણિ ઇત્થાલઙ્કારો ગન્ધવણ્ણકો વાસિતકપિઞ્ઞાકો ભિક્ખુનીઆદીહિ ઉમ્મદ્દનપરિમદ્દનાનીતિ ઇમાનિ દસ સિક્ખાપદાનિ અચિત્તકાનિ અકુસલચિત્તાનિ, અયં પનેત્થ અધિપ્પાયો વિનાપિ ચિત્તેન આપજ્જિતબ્બત્તા અચિત્તકાનિ, ચિત્તે પન સતિ અકુસલેનેવ આપજ્જિતબ્બત્તા લોકવજ્જાનિ ચેવ અકુસલચિત્તાનિ ચા”તિ વુત્તં, તમ્પિ પટિસિદ્ધં હોતિ તબ્બિપરીતસ્સેવ અત્થસ્સ યથાવુત્તનયેન સાધનતો. તસ્મા સુરાપાનસ્સ અચિત્તકપક્ખેપિ ચિત્તં અકુસલમેવાતિ ઇમં વિસેસં દસ્સેતુમેવ ઇદં વચનં વુત્તન્તિ ગહેતબ્બં. અયઞ્હેત્થ અત્થો વત્થુઅજાનનતાય ચેત્થાતિ એત્થ ચ-કારો વિસેસત્થજોતકો અપિચાતિ ઇમિના સમાનત્થો. તસ્મા યદિદં અઞ્ઞેસુ અચિત્તકલોકવજ્જેસુ વિનાપિ ચિત્તેન આપજ્જિતબ્બત્તા અચિત્તકાનિ, ચિત્તે પન સતિ અકુસલેનેવ આપજ્જિતબ્બત્તા લોકવજ્જાનિ ચેવ અકુસલચિત્તાનિ ચાતિ લોકવજ્જતાય અકુસલચિત્તતાય ચ લક્ખણં વુચ્ચતિ, તં એત્થ સુરાપાનસિક્ખાપદે નાગચ્છતિ, ઇધ પન વિસેસો અત્થીતિ વુત્તં હોતિ. સો કતરોતિ ચે? વત્થુઅજાનનતાય એવ વત્થુજાનનચિત્તેન વિનાપિ આપજ્જિતબ્બતાય એવ અચિત્તકતા વેદિતબ્બા, નત્થેત્થ અચિત્તકતાય વિસેસો. કિન્તુ વત્થુઅજાનનસઙ્ખાતઅચિત્તકપક્ખેપિ અકુસલચિત્તેનેવ સુરામેરયસ્સ અજ્ઝોહરિતબ્બતાયાતિ ઇમસ્સ સિક્ખાપદસ્સ સચિત્તકપક્ખેપિ અચિત્તકપક્ખેપિ લોકવજ્જતા અકુસલચિત્તતા ચ વેદિતબ્બાતિ અયમેત્થ વિસેસો. ઇધ હિ “ચિત્તે પન સતી”તિ અવિસેસેત્વા “અકુસલેનેવા”તિ સામઞ્ઞતો વુત્તત્તા ઉભયપક્ખેપિ લોકવજ્જતા અકુસલચિત્તતા ચ સિદ્ધાતિ વેદિતબ્બા. તેનેવ **પરમત્થજોતિકાય** (ખુ॰ પા॰ અટ્ઠ॰ ૨.પચ્છિમપઞ્ચસિક્ખાપદવણ્ણના) ખુદ્દકટ્ઠકથાય સિક્ખાપદવણ્ણનાય “સુરામેરયમજ્જપમાદટ્ઠાનં કાયતો ચ કાયચિત્તતો ચાતિ દ્વિસમુટ્ઠાન”ન્તિ વુત્તં. સુરાતિ જાનનચિત્તાભાવેનેવ હેત્થ ચિત્તઙ્ગવિરહિતો કેવલોપિ કાયો એકસમુટ્ઠાનં વુત્તો, તસ્મિઞ્ચ એકસમુટ્ઠાનક્ખણેપિ યાય ચેતનાય પિવતિ, સા એકન્તઅકુસલા એવ હોતિ. તેનેવ તત્થેવ અટ્ઠકથાયં “પઠમા ચેત્થ પઞ્ચ એકન્તઅકુસલચિત્તસમુટ્ઠાનત્તા પાણાતિપાતાદીનં પકતિવજ્જતો વેરમણિયો, સેસા પણ્ણત્તિવજ્જતો”તિ એવં પઞ્ચન્નમ્પિ સામઞ્ઞતો અકુસલચિત્તતા લોકવજ્જતાસઙ્ખાતા પકતિવજ્જતા ચ વુત્તા. અઙ્ગેસુ ચ જાનનઙ્ગં ન વુત્તં. તથા હિ “સુરામેરયમજ્જપમાદટ્ઠાનસ્સ પન સુરાદીનં અઞ્ઞતરં હોતિ મદનીયં, પાતુકામતાચિત્તઞ્ચ પચ્ચુપટ્ઠિતં હોતિ, તજ્જઞ્ચ વાયામં આપજ્જતિ, પીતે ચ પવિસતીતિ ઇમાનિ ચત્તારિ અઙ્ગાની”તિ વુત્તં, ન પન સુરાતિ જાનનઙ્ગેન સદ્ધિં પઞ્ચાતિ. યદિ હિ સુરાતિ જાનનમ્પિ અઙ્ગં સિયા, અવસ્સમેવ તં વત્તબ્બં સિયા, ન ચ વુત્તં. યથા ચેત્થ, એવં અઞ્ઞાસુપિ **સુત્તપિટકાદિઅટ્ઠકથાસુ** કત્થચિ જાનનઙ્ગં ન વુત્તં. તસ્મા “અકુસલેનેવ પાતબ્બતાય લોકવજ્જતા”તિ ઇમસ્સ અટ્ઠકથાપાઠસ્સ અચિત્તકપક્ખેપિ “અકુસલેનેવ પાતબ્બતાય લોકવજ્જતા”તિ એવમેવ અત્થોતિ નિટ્ઠમેત્થ ગન્તબ્બં.

અપિચ યં **ગણ્ઠિપદેસુ** “એતં સત્તં મારેસ્સામીતિ તસ્મિંયેવ પદેસે નિપન્નં અઞ્ઞં મારેન્તસ્સ પાણસામઞ્ઞસ્સ અત્થિતાય યથા પાણાતિપાતો હોતિ, એવં એતં મજ્જં પિવિસ્સામીતિ અઞ્ઞં મજ્જં પિવન્તસ્સ મજ્જસામઞ્ઞસ્સ અત્થિતાય અકુસલમેવ હોતિ, યથા પન કટ્ઠસઞ્ઞાય સપ્પં ઘાતેન્તસ્સ પાણાતિપાતો ન હોતિ, એવં નાળિકેરપાનસઞ્ઞાય મજ્જં પિવન્તસ્સ અકુસલં ન હોતી”તિ પાણાતિપાતેન સદ્ધિં સબ્બથા સમાનત્તેન ઉપમેત્વા વુત્તં, તં અતિવિય અયુત્તં સબ્બેસં સિક્ખાપદાનં પાણાતિપાતાદિઅકુસલાનઞ્ચ અઞ્ઞમઞ્ઞં સમાનતાય નિયમાભાવા. પાણાતિપાતો હિ પરિયાયેનાપિ સિજ્ઝતિ, ન તથા અદિન્નાદાનં. તં પન આણત્તિયાપિ સિજ્ઝતિ, ન ચ મેથુનાદીસુ. તસ્મા પયોગઙ્ગાદીહિપિ ભિન્નાનમેવ સંસટ્ઠં સબ્બથા સમીકરણં અયુત્તમેવ. “પાણાતિપાતો વિય અદિન્નાદાનમેથુનાદીનિપિ પરિયાયકથાદીહિ સિજ્ઝન્તી”તિ કેનચિ વુત્તે તં કિન્તિ ન ગય્હતિ તથા વચનાભાવાતિ ચે? ઇધાપિ “તથા પાણાતિપાતસદિસં સુરાપાન”ન્તિ વચનાભાવા ઇદમ્પિ ન ગહેતબ્બમેવ. કિઞ્ચિ અટ્ઠકથાવચનેનેવ સિદ્ધમેવત્થં પટિબાહન્તેન વિનયઞ્ઞુના સુત્તસુત્તાનુલોમાદીહિ તસ્સ વિરોધં દસ્સેત્વા પટિબાહેતબ્બં, ન પન પયોગઙ્ગાદીહિ અચ્ચન્તવિભિન્નેન સિક્ખાપદન્તરેન સહ સમીકરણમત્તેન. ન હિ “સુરાતિ અજાનિત્વા પિવન્તસ્સાપિ અકુસલમેવા”તિ એત્થ સુત્તાદિવિરોધો અત્થિ, વિનયપિટકે તાવ એતસ્સ અત્થસ્સ વિરુદ્ધં સુત્તાદિકં ન દિસ્સતિ, નાપિ સુત્તપિટકાદીસુ.

યં પનેત્થ કેચિ વદન્તિ “મનોપુબ્બઙ્ગમા ધમ્માતિ (ધ॰ પ॰ ૧, ૨) વુત્તત્તા સબ્બાનિ અકુસલાનિ પુબ્બે વીતિક્કમવત્થું જાનન્તસ્સેવ હોન્તી”તિ. તં તેસં સુત્તાધિપ્પાયાનભિઞ્ઞાતમેવ પકાસેતિ. ન હિ “મનોપુબ્બઙ્ગમા ધમ્મા”તિ ઇદં વચનં પુબ્બે વીતિક્કમવત્થું જાનન્તસ્સેવ અકુસલા ધમ્મા ઉપ્પજ્જન્તીતિ ઇમમત્થં દીપેતિ, અથ ખો કુસલાકુસલા ધમ્મા ઉપ્પજ્જમાના ઉપ્પાદપચ્ચયટ્ઠેન પુબ્બઙ્ગમભૂતં સહજાતચિત્તં નિસ્સાયેવ ઉપ્પજ્જન્તિ, ન વિના ચિત્તેનાતિ ઇમમત્થં દીપેતિ. ન હેત્થ “સુરાતિ અજાનિત્વા પિવન્તસ્સ અકુસલમેવા”તિ વુત્તે સહજાતચિત્તં વિનાપિ લોભાદિઅકુસલચેતસિકા ધમ્મા ઉપ્પજ્જન્તીતિ અયમત્થો આપજ્જતિ. યેન તં નિસેધાય ઇદં સુત્તં આહરણીયં સિયા, અભિધમ્મવિરોધોપેત્થ નત્થિ પુબ્બે નામજાતિઆદિવસેન અજાનન્તસ્સેવ પઞ્ચવિઞ્ઞાણવીથિયં કુસલાકુસલજવનુપ્પત્તિવચનતો.

અપિચ બાલપુથુજ્જનાનં છસુ દ્વારેસુ ઉપ્પજ્જમાનાનિ જવનાનિ યેભુય્યેન અકુસલાનેવ ઉપ્પજ્જન્તિ. કુસલાનિ પન તેસં કલ્યાણમિત્તાદિઉપનિસ્સયબલેન અપ્પકાનેવ ઉપ્પજ્જન્તિ, તુણ્હીભૂતાનમ્પિ નિદ્દાયિત્વા સુપિનં પસ્સન્તાનમ્પિ ઉદ્ધચ્ચાદિઅકુસલજવનસ્સેવ યેભુય્યપ્પવત્તિતો કુસલાકુસલવિરહિતસ્સ જવનસ્સ તેસં અભાવા. અકુસલા હિ વિસયાનુગુણં વાસનાનુગુણઞ્ચ યથાપચ્ચયં સમુપ્પજ્જન્તિ, તત્થ કિં પુબ્બે જાનનાજાનનનિબદ્ધેન. યે પન જાનનાદિઅઙ્ગસમ્પન્ના પાણાતિપાતાદયો, યે ચ જાનનાદિં વિનાપિ સિજ્ઝમાના સુરાપાનમિચ્છાદિટ્ઠિઆદયો, તે તે તથા તથા યાથાવતો ઞત્વા સમ્માસમ્બુદ્ધેન નિદ્દિટ્ઠા, તેસઞ્ચ યથાનિદ્દિટ્ઠવસેન ગહણે કો નામ અભિધમ્મવિરોધો. એવં સુત્તાદિવિરોધાભાવતો, અટ્ઠકથાય ચ વુત્તત્તા યથાવુત્તવસેનેવેત્થ અત્થો ગહેતબ્બો. યદિ એવં કસ્મા “સામણેરો જાનિત્વા પિવન્તો સીલભેદં આપજ્જતિ, ન અજાનિત્વા”તિ અટ્ઠકથાયં વુત્તન્તિ? નાયં દોસો સીલભેદસ્સ ભગવતો આણાયત્તત્તા ઉક્ખિત્તાનુવત્તિકાદીનં સીલભેદો વિય. ન હિ તાસં અકુસલુપ્પત્તિયા એવ સીલભેદો હોતિ

સઞ્ઞાયત્તસમનુભાસનાનન્તરેયેવ વિહિતત્તા. એવમિધાપિ જાનિત્વા પિવને એવ વિહિતો, ન અજાનિત્વા પિવને. અઞ્ઞો હિ સિક્ખાપદવિસયો, અઞ્ઞો અકુસલવિસયો. તેનેવ સામણેરાનં પુરિમેસુ પઞ્ચસુ સિક્ખાપદેસુ એકસ્મિં ભિન્ને સબ્બાનિપિ સિક્ખાપદાનિ ભિજ્જન્તિ. અકુસલં પન યં ભિન્નં, તેન એકેનેવ હોતિ, નાઞ્ઞેહિ. તસ્મા સામણેરસ્સ અજાનિત્વા પિવન્તસ્સ સીલભેદાભાવેપિ કમ્મપથપ્પત્તં અકુસલમેવાતિ ગહેતબ્બં.

યં પન **સારત્થદીપનિયં** (સારત્થ॰ ટી॰ પારાજિકકણ્ડ ૨.૪૨) ''સામણેરસ્સ સુરાતિ અજાનિત્વા પિવન્તસ્સ પારાજિકં નત્થિ, અકુસલં પન હોતી''તિ કેહિચિ વુત્તવચનં ''તં તેસં મતિમત્ત''ન્તિ પટિક્ખિપિત્વા ''ભિક્ખુનો અજાનિત્વાપિ બીજતો પટ્ઠાય મજ્જં પિવન્તસ્સ પાચિત્તિયં. સામણેરો જાનિત્વા પિવન્તો સીલભેદં આપજ્જતિ, ન અજાનિત્વાતિ એત્તકમેવ હિ અટ્ઠકથાયં વુત્તં, અકુસલં પન હોતીતિ ન વુત્ત''ન્તિ તત્થ કારણં વુત્તં, તં અકારણં. ન હિ અટ્ઠકથાયં સામણેરાનં જાનિત્વા પિવને એવ સીલભેદો, ન અજાનિત્વાતિ સીલભેદકથનટ્ઠાને અકુસલં પન હોતીતિ અવચનં અજાનનપક્ખે અકુસલાભાવસ્સ કારણં હોતિ, તત્થ પસઙ્ગાભાવા, વત્તબ્બટ્ઠાને એવ ''અકુસલેનેવ પાતબ્બતાય લોકવજ્જતા''તિ વુત્તત્તા ચ. ન ચ તે ''અકુસલં પન હોતી''તિ વદન્તા આચરિયા ઇમં સામણેરાનં સીલભેદપ્પકાસકં ખન્ધકટ્ઠકથાપાઠમેવ ગહેત્વા અવોચું, યેન ''એત્તકમેવ અટ્ઠકથાયં વુત્ત''ન્તિ વત્તબ્બં સિયા, અથ ખો સુરાપાનટ્ઠકથાગતં સુત્તપિટકટ્ઠકથાગતઞ્ચ અનેકવિધં વચનં, મહાવિહારવાસીનં પરમ્પરોપદેસઞ્ચ ગહેત્વા અવોચું. ભિન્નલદ્ધિકાનં અભયગિરિકાદીનં મતઞ્હેતં, યદિદં જાનિત્વા પિવન્તસ્સેવ અકુસલન્તિ ગહણં. તસ્મા યં વુત્તં કેહિચિ ''સામણેરસ્સ સુરાતિ અજાનિત્વા પિવન્તસ્સ પારાજિકં નત્થિ, અકુસલં પન હોતી''તિ, તં સુવુત્તન્તિ ગહેતબ્બં.

યઞ્ચ **સારત્થદીપનિયં** (સારત્થ॰ ટી॰ પારાજિકકણ્ડ ૨.૪૨) ''અજાનિત્વા પિવન્તસ્સાપિ સોતાપન્નસ્સ મુખં સુરા ન પવિસતિ કમ્મપથપ્પત્તઅકુસલચિત્તેનેવ પાતબ્બતો''તિ કેહિચિ વુત્તવચનં ''ન સુન્દર''ન્તિ પટિક્ખિપિત્વા ''બોધિસત્તે કુચ્છિગતે બોધિસત્તમાતુ સીલં વિય હિ ઇદમ્પિ અરિયસાવકાનં ધમ્મતાસિદ્ધન્તિ વેદિતબ્બ''ન્તિ વત્વા ધમ્મતાસિદ્ધત્તંયેવ સમત્થેતું ''ભવન્તરેપિ હિ અરિયસાવકો જીવિતહેતુપિ નેવ પાણં હનતિ, ન સુરં પિવતિ. સચે પિસ્સ સુરઞ્ચ ખીરઞ્ચ મિસ્સેત્વા મુખે પક્ખિપન્તિ, ખીરમેવ પવિસતિ, ન સુરા. યથા કિં? યથા કોઞ્ચસકુણાનં ખીરમિસ્સકે ઉદકે ખીરમેવ પવિસતિ, ન ઉદકં. ઇદં યોનિસિદ્ધન્તિ ચે, ઇદમ્પિ ધમ્મતાસિદ્ધન્તિ વેદિતબ્બ''ન્તિ ઇદં અટ્ઠકથાવચનં દસ્સિતં, તમ્પિ ન યુત્તમેવ. યથા હિ બોધિસત્તમાતુ સીલં વિય અરિયસાવકાનં ધમ્મતાસિદ્ધન્તિ એત્થ બોધિસત્તમાતુ ધમ્મતા નામ બોધિસત્તસ્સ ચ અત્તનો ચ પારમિતાનુભાવેન અકુસલાનુપ્પત્તિનિયમો એવ. તથા અરિયસાવકાનમ્પિ ભવન્તરે પાણાતિપાતાદીનં દસન્નં કમ્મપથાનં અઞ્ઞેસઞ્ચ અપાયહેતુકાનં અકુસલાનં અચ્ચન્તપ્પહાયકસ્સ મગ્ગસ્સ આનુભાવેન તંતંસીલવીતિક્કમહેતુકસ્સ અકુસલસ્સ અનુપ્પત્તિનિયમો એવ ધમ્મતા. ન હિ સભાવવાદીનં ધમ્મતા વિય અહેતુકતા ઇધ ધમ્મતા નામ. યથા વા એવંધમ્મતાનયે કારણસ્સ ભાવે અભાવે ચ કારિયસ્સ ભાવો અભાવો ચ ધમ્મતા, ન અહેતુઅપ્પચ્ચયાભાવાભાવો, એવમિધાપિ પાણાતિપાતાદિકમ્મપથાનં હેતુભૂતસ્સ કિલેસસ્સ અચ્ચન્તાભાવેન તેસં અભાવો, તદવસેસાનં અકુસલાનં હેતુનો ભાવેન ભાવો ચ ધમ્મતા , ન અહેતુકતા. તસ્મા અપાયહેતુનો રાગસ્સ અભાવેનેવ અરિયાનં અજાનિત્વાપિ સુરાય અનજ્ઝોહરણન્તિ સુવુત્તમેવિદં કેહિચિ ''અજાનિત્વા પિવન્તસ્સાપિ સોતાપન્નસ્સ મુખં સુરા ન પવિસતિ કમ્મપથપ્પત્તઅકુસલચિત્તેનેવ પાતબ્બતો''તિ, તં કેન હેતુના ન સુન્દરં જાતન્તિ ન ઞાયતિ, ધમ્મતાસિદ્ધન્તિ વા કથનેન કથં તં પટિક્ખિત્તન્તિ.

યમ્પિ **દીઘનિકાયટ્ઠકથાયં** (દી॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૩૫૨) ''સુરઞ્ચ ખીરઞ્ચ મિસ્સેત્વા...પે॰... ઇદં ધમ્મતાસિદ્ધ''ન્તિ વચનં, તમ્પિ સુરાપાનસ્સ અચિત્તકપક્ખેપિ અકુસલચિત્તઞ્ઞેવ સાધેતિ. તથા હિ ''ભવન્તરેપિ હિ અરિયસાવકો જીવિતહેતુપિ પાણં ન હનતિ, નાદિન્નં આદિયતિ...પે॰... ન સુરં પિવતી''તિ વુત્તે ''પુરિમાનં તાવ ચતુન્નં કમ્મપથાનં સચિત્તકત્તા વિરમણં સુકરં, પચ્છિમસ્સ પન સુરાપાનસ્સ અચિત્તકત્તા કથં વિરમણં ભવેય્યા''તિ ચોદનાસમ્ભવં મનસિકત્વા વત્થુઅજાનનવસેન અચિત્તકત્તેપિ યસ્મા કમ્મપથપ્પત્તઅકુસલેનેવ સુરા અજ્ઝોહરિતબ્બા, તાદિસી ચ અકુસલપ્પવત્તિ અરિયસાવકસ્સ મગ્ગેનેવ હતા, તસ્માસ્સ પરગલં સુરાય પવિસનં નત્થીતિ અત્થતો ગમ્યમાનત્થં પરિહારવચનં વદતા ''સચે પિસ્સ સુરઞ્ચ ખીરઞ્ચા''તિઆદિ વુત્તં. તત્થ ખીરમેવ પવિસતિ, ન સુરાતિ ઇદં સુરાય સબ્બથાપિ પરગલપ્પવેસાભાવદસ્સનપરં, ન પન સુરામિસ્સખીરસ્સ સુરાય વિયોજનસામત્થિયદસ્સનપરં. અયઞ્હેત્થ અધિપ્પાયો – યદિ હિ સુરામિસ્સે ખીરે કિઞ્ચિ પવિસેય્ય, ખીરમેવ પવિસેય્ય, ન સુરા. ખીરે પન સુરાય અવિયુત્તે ન કિઞ્ચિ પવિસતીતિ . **ઇદં યોનિસિદ્ધ**ન્તિ ઉદકસ્સ મુખે અપ્પવિસનં યોનિસિદ્ધં. યોનીતિ ચેત્થ જાતિ અધિપ્પેતા. તસ્મા કોઞ્ચજાતિકાનં મુખતુણ્ડસઞ્ઞાતાનં રૂપધમ્માનં ખીરમિસ્સઉદકજ્ઝોહરણહેતુત્તાભાવેન તં અપ્પવિસનં સિદ્ધન્તિ અત્થો. ઇદમ્પિ હિ ખીરમિસ્સાય સુરાય ખીરે પવિસન્તેપિ પરગલાપવિસનન્તિ. **ધમ્મતાસિદ્ધ**ન્તિ અરિયસાવકસ્સ અરૂપધમ્માનં સુરાપિવનહેતુભૂતકિલેસસહિતત્તાભાવસઞ્ઞાતાય ધમ્મતાય સિદ્ધં. એવમેત્થ અચિત્તકપક્ખેપિ સુરાય અકુસલચિત્તેનેવ પાતબ્બતો અરિયસાવકાનં અપિવનં સમત્થિતન્તિ વેદિતબ્બં. અથાપિ સિયા અજાનનપક્ખે અકુસલચિત્તેન વિનાવ પાતબ્બત્તેપિ સુરાય અપિવનં અરિયાનં ધમ્મતાતિ સમત્થનપરમેતન્તિ, તં ન, અટ્ઠકથાવચનન્તરેહિ વિરુજ્ઝનતો. યથા હિ વચનન્તરેહિ ન વિરુજ્ઝતિ, તથાયેવ અત્થો ગહેતબ્બો.

અપિચ પાણાતિપાતાદીનં પઞ્ચન્નં કમ્મપથાનં ભવન્તરેપિ અકરણં અરિયાનં ધમ્મતાસીલમેવ, તેસઞ્ચ યદિ સચિત્તકતં સમાનં. સુરાપાનં વિય ઇતરાનિપિ ચત્તારિ અજાનન્તેનાપિ અરિયસાવકેન ન કત્તબ્બાનિ સિયું, તથા ચ અજાનન્તાનં અરિયાનં કુસલાબ્યાકતચિત્તેહિપિ વિરમણપરમારણપરસન્તકગહણાદીસુ કાયવચીપવત્તિ ન સમ્પજ્જેય્ય, નો ચે સમ્પજ્જતિ, ચક્ખુપાલત્થેરસ્સ ચઙ્કમનેન પાણવિયોગસ્સ, ઉપ્પલવણ્ણત્થેરિયા બલક્કારેન મગ્ગેનમગ્ગપટિપાદનસ્સ ચ પવત્તત્તા. તસ્મા સુરાપાનસ્સ અચિત્તકપક્ખેપિ અકુસલેનેવ પાતબ્બતાય સુરા અરિયાનં પરગલં ન પવિસતીતિ વિસેસેત્વા વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં.

નનુ વત્થું જાનન્તસ્સેવ સબ્બે કમ્મપથા વુત્તાતિ? ન, મિચ્છાદિટ્ઠિયા વિપરીતગ્ગહણેનેવ પવત્તત્તા. કથઞ્હિ નામ અસબ્બઞ્ઞું સબ્બઞ્ઞુતો, અનિચ્ચાદિં નિચ્ચાદિતો ચ ગહણન્તી દિટ્ઠિ વત્થું વિજાનાતિ. યદિ હિ જાનેય્ય, મિચ્છાદિટ્ઠિયેવ ન સિયા. સા ચ કમ્મપથેસુ ગણિતાતિ કુતો જાનન્તસ્સેવ કમ્મપથપ્પવત્તિનિયમો. અથ સબ્બઞ્ઞું સબ્બઞ્ઞૂતિ ગણ્હન્તીપિ ''અયં સત્તો''તિ તસ્સ સરૂપગ્ગહણતો દિટ્ઠિપિ વત્થું વિજાનાતીતિ ચે? ન, સુરાપાનસ્સપિ ''અયં ન સુરા''તિ સરૂપગ્ગહણસ્સ સમાનત્તા. ''અય''ન્તિ ચ વત્થુપરામસનેપિ ''સુરા''તિ વિસેસવિજાનનાભાવા ન જાનાતીતિ ચે? ''અય''ન્તિ પુગ્ગલત્તં જાનન્તીપિ ''અસબ્બઞ્ઞૂ''તિપિ વિસેસજાનનાભાવા દિટ્ઠિપિ વત્થું ન જાનાતીતિ સમાનમેવ. એવઞ્હિ તેસં બુદ્ધાતિ અહિતોતિ અહિતં વા પૂરણકસ્સપાદિં હિતો પટિઘસ્સ વા અનુનયસ્સ વા ઉપ્પાદનેપિ એસેવ નયો. વિપલ્લાસપુબ્બકઞ્હિ સબ્બં અકુસલં.

અપિચ સુરાય પીયમાનાય નિયમેન અકુસલુપ્પાદનં સભાવો પીતાય વિય. ખીરાદિસઞ્ઞાય પીતસુરસ્સ પુગ્ગલસ્સ માતુભગિનિઆદીસુપિ રાગદોસાદિઅકુસલપ્પબન્ધો વત્થુસભાવેનેવ ઉપ્પજ્જતિ, એવં પીયમાનક્ખણેપિ તિખિણો રાગો ઉપ્પજ્જતેવ, તેનેવ સાગતત્થેરસ્સ અજાનિત્વા પિવનકાલે પઞ્ચાભિઞ્ઞાદિઞાનપરિહાનિ, પચ્છા ચ બુદ્ધાદીસુ અગારવાદિઅકુસલપ્પબન્ધો યાવ સુરાવિગમા પવત્તિત્થ. તેનેવ ભગવાપિ તસ્સ અગારવાદિઅકુસલપ્પવત્તિદસ્સનમુખેન સુરાદોસં પકાસેત્વા સિક્ખાપદં પઞ્ઞપેસિ. ન હિ પઞ્ચનીવરણુપ્પત્તિં વિના ઞાનપરિહાનિ હોતિ. તસ્મા અજાનન્તસ્સાપિ સુરા પીયમાના પીતા ચ અત્તનો સભાવેનેવ અકુસલુપ્પાદિકાતિ અયમત્થો સાગતત્થેરસ્સ ઞાનપરિહાનિયા અન્વયતોપિ, અરિયાનં કિલેસાભાવેન મુખેન સુરાય અપ્પવેસસઞ્ઞાતબ્યતિરેકતોપિ સિજ્ઝતીતિ નિટ્ઠમેત્થ ગન્તબ્બં, એવં ગહણમેવ હિ વિભજ્જવાદીમતાનુસારં.

યં પન ‘‘જાનિત્વા પિવન્તસ્સેવ અકુસલ’’ન્તિ ગહણં, તં ભિન્નલદ્ધિકાનં અભયગિરિકાદીનમેવ મતં, તં પન ગણ્ઠિપદકારકાદીહિ ‘‘પરવાદો’’તિ અજાનન્તેહિ અત્તનો મતિયા સંસન્દિત્વા લિખિતં વિભજ્જવાદીમણ્ડલમ્પિ પવિસિત્વા યાવજ્જતના સાસનં દૂસેતિ, પુરાપિ કિર **ઇમસ્મિમ્પિ દમિળરટ્ઠે** કોચિ ભિન્નલદ્ધિકો નાગસેનો નામ થેરો કુણ્ડલકેસીવત્થું પરવાદમથનનયદસ્સનત્થં દમિળકબ્બરૂપેન કારેન્તો ‘‘ઇમં સુરાપાનસ્સ જાનિત્વાવ પિવને અકુસલનયં, અઞ્ઞઞ્ચ દેસકાલાદિભેદેન અનન્તમ્પિ ઞેય્યં સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણં સલક્ખણવસેનેવ ઞાતું ન સક્કોતિ ઞાણેન પરિચ્છિન્નત્તેન ઞેય્યસ્સ અનન્તત્તહાનિપ્પસઙ્ગતો. અનિચ્ચાદિસામઞ્ઞલક્ખણવસેનેવ પન ઞાતું સક્કોતી’’તિ ચ, ‘‘પરમત્થધમ્મેસુ નામરૂપન્તિઆદિભેદો વિય પુગ્ગલાદિસમ્મુતિપિ વિસું વત્થુભેદો એવા’’તિ ચ એવમાદિકં બહું વિપરીતત્થનયં કબ્બાકારસ્સ કવિનો ઉપદિસિત્વા તસ્મિં પબન્ધે કારણાભાસેહિ સતિં સમ્મોહેત્વા પબન્ધાપેસિ, તઞ્ચ કબ્બં નિસ્સાય ઇમં ભિન્નલદ્ધિકમતં ઇધ વિભજ્જવાદીમતે સમ્મિસ્સં ચિરં પવત્તિત્થ. તં પન પચ્છા આચરિયબુદ્ધપ્પિયમહાથેરેન બાહિરબ્ભરિકં દિટ્ઠિજાલં વિઘાટેત્વા ઇધ પરિસુદ્ધં સાસનં પતિટ્ઠાપેન્તેન સોધિતમ્પિ **સારત્થદીપનિયા** (સારત્થ॰ ટી॰ પારાજિકકણ્ડ ૨.૪૨) વિનયટીકાય સુરાપાનસ્સ સચિત્તકપક્ખેયેવ ચિત્તં અકુસલન્તિ સમત્થનવચનં નિસ્સાય કેહિચિ વિપલ્લત્તચિત્તેહિ પુન ઉક્ખિત્તસિરં જાતં, તઞ્ચ મહાથેરેહિ વિનિચ્છિનિત્વા ગારય્હવાદં કત્વા મદ્દિત્વા લદ્ધિગાહકે ચ ભિક્ખૂ વિયોજેત્વા ધમ્મેન વિનયેન સત્થુસાસનેન ચિરેનેવ વૂપસમિતં. તેનેવેત્થ મયં એવં વિત્થારતો ઇદં પટિક્ખિપિમ્હ ‘‘મા અઞ્ઞેપિ વિભજ્જવાદિનો અયં લદ્ધિ દૂસેસી’’તિ. તસ્મા ઇધ વુત્તાનિ અવુત્તાનિ ચ કારણાનિ સુટ્ઠુ સલ્લક્ખેત્વા યથા આગમવિરોધો ન હોતિ, તથા અત્થો ગહેતબ્બો.

સેસન્તિ યસ્સ વત્થુવિજાનનચિત્તેન સચિત્તકપક્ખેપિ ચિત્તં અકુસલમેવાતિ નિયમો નત્થિ, તં સબ્બન્તિ અત્થો. **રુન્ધન્તી**તિ ‘‘તિરચ્છાનગતિત્થિયા દોસો નત્થી’’તિઆદિના અનાપત્તિયા લેસગ્ગહણં નિવારેન્તી. **દ્વારં પિદહન્તી**તિ ‘‘તઞ્ચ ખો મનુસ્સિત્થિયા’’તિઆદિના (પારા॰ ૪૧) લેસગ્ગહણસ્સ કારણસઙ્ખાતં દ્વારં પિદહન્તી. **સોતં પચ્છિન્દમાના**તિ તદુભયલેસગ્ગહણદ્વારાનં વસેન અવિચ્છિન્નં વીતિક્કમસોતં પચ્છિન્દમાના. **ગાળ્હતરં કરોન્તી**તિ યથાવુત્તેહિ કારણેહિ પઠમપઞ્ઞત્તિસિદ્ધં આપત્તિઞ્ઞેવ દળ્હં કરોન્તી, અનાપત્તિયા ઓકાસં અદદમાનાતિ અત્થો. સા ચ યસ્મા વીતિક્કમાભાવે, અવિસયતાય અબ્બોહારિકે વીતિક્કમે ચ લોકવજ્જેપિ સિથિલં કરોન્તી ઉપ્પજ્જતિ, તસ્મા તથા ઉપ્પત્તિં ઉપ્પત્તિકારણઞ્ચ દસ્સેન્તો આહ **અઞ્ઞત્ર અધિમાના**તિઆદિ. અઞ્ઞત્ર અધિમાનાતિ ઇમિસ્સા અનુપઞ્ઞત્તિયા ‘‘વીતિક્કમાભાવા’’તિ કારણં વુત્તં. અઞ્ઞત્ર સુપિનન્તાતિ ઇમિસ્સા ‘‘અબ્બોહારિકત્તા’’તિ કારણં વુત્તં. તત્થ **વીતિક્કમાભાવા**તિ પાપિચ્છાય અવિજ્જમાનસ્સ ઉત્તરિમનુસ્સધમ્મસ્સ વિજ્જમાનતો પકાસનવસપ્પવત્તવિસંવાદનાધિપ્પાયસઙ્ખાતસ્સ વીતિક્કમસ્સ અભાવતો. અધિમાનિકસ્સ હિ અનધિગતે અધિગતસઞ્ઞિતાય યથાવુત્તવીતિક્કમો નત્થિ. **અબ્બોહારિકત્તા**તિ ‘‘અત્થેસા, ભિક્ખવે, ચેતના, સા ચ ખો અબ્બોહારિકા’’તિ (પારા॰ ૨૩૫) વચનતો મોચનસ્સાદચેતનાય ઉપક્કમનસ્સ ચ વિજ્જમાનત્તેપિ થિનમિદ્ધેન અભિભૂતતાય અવસત્તેન અબ્બોહારિકત્તા, આપત્તિકારણવોહારાભાવાતિ અત્થો. **વા**-સદ્દો ચેત્થ સમુચ્ચયત્થો દટ્ઠબ્બો, ‘‘અબ્બોહારિકત્તા ચા’’તિ વા પાઠો. **વુત્તા**તિ દુવિધાપિ ચેસા અનુપઞ્ઞત્તિ અનાપત્તિકરા વુત્તાતિ અધિપ્પાયો.

અકતે વીતિક્કમેતિ આપદાસુપિ ભિક્ખૂહિ સિક્ખાપદવીતિક્કમે અકતે, કુક્કુચ્ચા ન ભુઞ્જિંસૂતિઆદીસુ વિય વીતિક્કમં અકત્વા ભિક્ખૂહિ અત્તનો દુક્ખુપ્પત્તિયા આરોચિતાયાતિ અત્થો. **સિથિલં કરોન્તી**તિ પઠમં સામઞ્ઞતો બદ્ધસિક્ખાપદં મોચેત્વા અત્તનો વિસયે અનાપત્તિકરણવસેન સિથિલં કરોન્તી. **દ્વારં દદમાના**તિ અનાપત્તિયા દ્વારં દદમાના. **અપરાપરમ્પિ અનાપત્તિં કુરુમાના**તિ દિન્નેન તેન દ્વારેન ઉપરૂપરિ અનાપત્તિભાવં દીપેન્તી. પઞ્ઞત્તેપિ સિક્ખાપદે ઉદાયિના ‘‘મુહુત્તિકાય વેસિયા ન દોસો’’તિ લેસેન વીતિક્કમિત્વા **સઞ્ચરિત્તાપજ્જનવત્થુસ્મિં** (પારા॰ ૨૯૬ આદયો) પઞ્ઞત્તત્તા ‘‘કતે વીતિક્કમે’’તિ વુત્તં. **પઞ્ઞત્તિગતિકા**તિ અત્થતો મૂલપઞ્ઞત્તિયેવાતિ અધિપ્પાયો.

મક્કટીવત્થુકથાવણ્ણનાનયો નિટ્ઠિતો.

સન્થતભાણવારો

વજ્જિપુત્તકવત્થુકથાવણ્ણના

૪૩-૪૪. વજ્જિપુત્તકવત્થુકથાય **પાળિયં** ‘‘વેસાલિકા...પે॰... મેથુનં ધમ્મં પટિસેવિંસૂ’’તિ એત્થ તે ઞાતિકુલં ગન્ત્વા ગિહિલિઙ્ગં ગહેત્વા ‘‘ગિહિભૂતા મય’’ન્તિ સઞ્ઞાય મેથુનં પટિસેવિંસૂતિ ગહેતબ્બં, તેનાહ **ઞાતિબ્યસનેનપિ ફુટ્ઠા**તિઆદિ. ઞાતીનં વિનાસો રાજદણ્ડાદિકારણેન હોતીતિ આહ **રાજદણ્ડ**ઇચ્ચાદિ. ધઞ્ઞહિરઞ્ઞદાસિદાસગોમહિંસાદિધનાનિ **ભોગા** નામ, તેસમ્પિ રાજદણ્ડાદિનાવ વિનાસોતિ આહ ‘‘એસ નયો દુતિયપદેપી’’તિ. ન સબ્બઞ્ઞુબુદ્ધોતિઆદિના તીસુ વત્થૂસુ અપ્પસન્નાવ સાસને અભબ્બાતિ સઞ્ઞાય અત્તનો ભબ્બતં પકાસેન્તા **ન મય**ન્તિઆદિમાહંસૂતિ વેદિતબ્બં. ‘‘અટ્ઠતિંસારમ્મણેસૂ’’તિ **પાળિયં** અનાગતે આલોકાકાસકસિણે વજ્જેત્વા વુત્તં, તેહિ પન સદ્ધિં ચત્તાલીસ હોન્તિ. **વિભત્તા કુસલા ધમ્મા**તિ ‘‘ઇમસ્મિં આરમ્મણે ઇદં હોતી’’તિ વિભાગસો દસ્સિતા સઉપચારજ્ઝાના મહગ્ગતકુસલા ધમ્મા. **ગિહિપલિબોધ**ન્તિ સહસોકિતાદિવસેન ગિહીસુ બ્યાવટતં. **આવાસપલિબોધ**ન્તિ સેનાસનેસુ નવકમ્માદિવસેન નિચ્ચબ્યાવટતં. દુપ્પરિચ્ચાગાનં ઇમેસં દ્વિન્નં પલિબોધાનં વસેન સબ્બેપિ પલિબોધા સઙ્ગહિતા એવાતિ વેદિતબ્બં.

યેનાતિ કારણેન. **અસંવાસો**તિ ઇદં તસ્મિં અત્તભાવે કેનચિપિ પરિયાયેન ભિક્ખુ હુત્વા ભિક્ખૂહિ સદ્ધિં સંવાસં નારહતીતિ ઇમમત્થં સન્ધાય વુત્તન્તિ આહ ‘‘અસંવાસો’’તિ. **પઞ્ઞત્તં સમૂહનેય્યા**તિ ‘‘સો આગતો ન પબ્બાજેતબ્બો’’તિ અવત્વા ‘‘ન ઉપસમ્પાદેતબ્બો’’તિ એત્તકસ્સેવ વુત્તત્તા પારાજિકસ્સ સામણેરભૂમિ અનુઞ્ઞાતાતિ વિઞ્ઞાયતિ, તેનાહ **સામણેરભૂમિયં પન ઠિતો**તિઆદિ. ‘‘યો પન ભિક્ખૂ’’તિ વુત્તત્તા (પારા॰ ૩૯) પચ્ચક્ખાતસિક્ખો યસ્મા ભિક્ખુ ન હોતિ, મેથુનસેવને ચ પારાજિકં નાપજ્જતિ, તસ્માસ્સ ‘‘આગતો ઉપસમ્પાદેતબ્બો’’તિ ઉપસમ્પદં અનુજાનન્તો પારાજિકં ન સમૂહનતિ નામ, તેનાહ ‘‘ભિક્ખુભાવે ઠત્વા અવિપન્નસીલતાયા’’તિ. **ઉત્તમત્થં** અરહત્તં, નિબ્બાનમેવ વા.

ચતુબ્બિધવિનયાદિકથાવણ્ણના

૪૫. **નીહરિત્વા**તિ પાળિતો ઉદ્ધરિત્વા, તથા હિ ‘‘પઞ્ચહુપાલિ, અઙ્ગેહિ સમન્નાગતેન ભિક્ખુના નાનુયુઞ્જિતબ્બં. કતમેહિ પઞ્ચહિ? સુત્તં ન જાનાતિ, સુત્તાનુલોમં ન જાનાતી’’તિઆદિપાળિતો સુત્તં સુત્તાનુલોમઞ્ચ નીહરિંસુ. ‘‘અનાપત્તિ એવં અમ્હાકં આચરિયાનં ઉગ્ગહો પરિપુચ્છાતિ ભણતી’’તિ એવમાદિતો આચરિયવાદં. ‘‘આયસ્મા ઉપાલિ એવમાહ – ‘અનાપત્તિ, આવુસો, સુપિનન્તેના’તિ’’ એવમાદિતો અત્તનો મતિં નીહરિંસુ, સા ચ થેરસ્સ અત્તનોમતિ સુત્તેન સઙ્ગહિતત્તા સુત્તં જાતં, એવમઞ્ઞાપિ સુત્તાદીહિ સઙ્ગહિતાવ ગહેતબ્બા, નેતરાતિ વેદિતબ્બં. અથ વા **નીહરિત્વા**તિ વિભજિત્વા સાટ્ઠકથં સકલં વિનયપિટકં સુત્તાદીસુ ચતૂસુ પદેસેસુ પક્ખિપિત્વા ચતુધા વિભજિત્વા વિનયં પકાસેસું તબ્બિનિમુત્તસ્સ અભાવાતિ અધિપ્પાયો. **વુત્ત**ન્તિ નાગસેનત્થેરેન **મિલિન્દપઞ્હે** વુત્તં. કણ્હાદિવણ્ણુપ્પત્તિટ્ઠાનકરણાદીહિ આહરિત્વા અત્તનો વચીવિઞ્ઞત્તિયાવ ભાસિતવચનં **આહચ્ચપદં. રસો**તિ સારો ‘‘પત્તરસો’’તિઆદીસુ (ધ॰ સ॰ ૬૨૮-૬૩૦) વિય, પટિક્ખિત્તઅનુઞ્ઞાતસુત્તસારોતિ અત્થો, **રસો**તિ વા લક્ખણં પટિવત્થુકં અનુદ્ધરિત્વા લક્ખણાનુલોમેન વુત્તત્તા. ધમ્મસઙ્ગાહકાદિઆચરિયવંસેન આભતા અટ્ઠકથા આચરિયવંસોતિ આહ ‘‘આચરિયવંસોતિ આચરિયવાદો’’તિ.

વિનયપિટકે પાળીતિ ઇધ અધિકારવસેન વુત્તં. સેસપિટકેસુપિ સુત્તાદિચતુનયા યથાનુરૂપં લબ્ભન્તેવ. **મહાપદેસા**તિ મહાઓકાસા મહાવિસયા, તે અત્થતો ''યં, ભિક્ખવે''તિઆદિપાળિવસેન અકપ્પિયાનુલોમતો કપ્પિયાનુલોમતો ચ પુગ્ગલેહિ નયતો તથા તથા ગય્હમાના અત્થનયા એવ. તે હિ ભગવતા સરૂપતો અવુત્તેસુપિ પટિક્ખિત્તાનુલોમેસુ, અનુઞ્ઞાતાનુલોમેસુ ચ સેસેસુ કિચ્ચેસુ નિવત્તિપવત્તિહેતુતાય મહાગોચરાતિ ''મહાપદેસા''તિ વુત્તા, ન પન ''યં, ભિક્ખવે, મયા ઇદં ન કપ્પતી''તિઆદિના વુત્તા સાધિપ્પાયા પાળિયેવ તસ્સા સુત્તે પવિટ્ઠત્તા. ''સુત્તાનુલોમમ્પિ સુત્તે ઓતારેતબ્બં...પે॰... સુત્તમેવ બલવતર''ન્તિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૧.૪૫) હિ વુત્તં, ન હેસા સાધિપ્પાયા પાળિ સુત્તે ઓતારેતબ્બા, ન ગહેતબ્બા વા હોતિ, યેનાયં સુત્તાનુલોમં સિયા. તસ્મા ઇમં પાળિઅધિપ્પાયં નિસ્સાય પુગ્ગલેહિ ગહિતા યથાવુત્તઅત્થાવ સુત્તાનુલોમં. તપ્પકાસકત્તા પન અયં પાળિપિ સુત્તાનુલોમન્તિ ગહેતબ્બં, તેનાહ **યે ભગવતા એવં વુત્તા**તિઆદિ. યં ભિક્ખવેતિઆદિપાળિનયેન હિ પુગ્ગલેહિ ગહેતબ્બા યે અકપ્પિયાનુલોમાદયો અત્થા વુત્તા, તે મહાપદેસાતિ અત્થો.

ભગવતો પકિણ્ણકદેસનાભૂતા ચ સુત્તાનુલોમભૂતા ચ અટ્ઠકથા. યસ્મા ધમ્મસઙ્ગાહકત્થેરેહિ પાળિવણ્ણનાક્કમેન સઙ્ગહેત્વા વુત્તા, તસ્મા ''આચરિયવાદો''તિ વુત્તા, એતેન ચ અટ્ઠકથા સુત્તસુત્તાનુલોમેસુ અત્થતો સઙ્ગય્હતીતિ વેદિતબ્બા. યથા ચ એસા, એવં અત્તનોમતિપિ પમાણભૂતા. ન હિ ભગવતો વચનં વચનાનુલોમઞ્ચ અનિસ્સાય અગ્ગસાવકાદયોપિ અત્તનો ઞાણબલેન સુત્તાભિધમ્મવિનયેસુ કિઞ્ચિ સમ્મુતિપરમત્થભેદં અત્થં વત્તું સક્કોન્તિ, તસ્મા સબ્બમ્પિ વચનં સુત્તે સુત્તાનુલોમે ચ સઙ્ગય્હતિ. વિસું પન અટ્ઠકથાદીનં સઙ્ગહિતત્તા તદવસેસં સુત્તસુત્તાનુલોમતો ગહેત્વા ચતુધા વિનયો નિદ્દિટ્ઠો. સુત્તાદયો નિસ્સાયેવ પવત્તાપિ અત્તનોમતિ તેસુ સરૂપેન અનાગતત્તા વુત્તં ''સુત્તસુત્તાનુલોમઆચરિયવાદે મુઞ્ચિત્વા''તિ, તેનાહ ''અનુબુદ્ધિયા નયગ્ગાહેના''તિ. તત્થ સુત્તાદીનિ અનુગતાય એવ બુદ્ધિયા તેહિ લદ્ધનયગ્ગાહેન ચાતિ અત્થો.

થેરવાદોતિ મહાસુમત્થેરાદીનં ગાહો. સુત્તાદિં નિસ્સાયેવ વિપરીતતોપિ અત્તનોમતિ ઉપ્પજ્જતીતિ આહ **તં પના**તિઆદિ. **અત્થેના**તિ અત્તના નયગ્ગહિતેન અત્થેન. **પાળિ**ન્તિ અત્તનો ગાહસ્સ નિસ્સયભૂતં સાટ્ઠકથં પાળિં. **પાળિયા**તિ તપ્પટિક્ખેપત્થં પરેનાહટાય સાટ્ઠકથાય પાળિયા, અત્તના ગહિતં અત્થં નિસ્સાય પાળિઞ્ચ સંસન્દિત્વાતિ અત્થો. **આચરિયવાદે**તિ અત્તના પરેન ચ સમુદ્ધટઅટ્ઠકથાય. **ઓતરતિ ચેવ સમેતિ ચા**તિ અત્તના ઉદ્ધટેહિ સંસન્દનવસેન ઓતરતિ, પરેન ઉદ્ધટેન સમેતિ. **સબ્બદુબ્બલા**તિ અસબ્બઞ્ઞુપુગ્ગલસ્સ દોસવાસનાય યાથાવતો અત્થસમ્પટિપત્તિઅભાવતો વુત્તં. પમાદપાઠવસેન આચરિયવાદસ્સ સુત્તાનુલોમેન અસંસન્દનાપિ સિયાતિ આહ ''ઇતરો ન ગહેતબ્બો''તિ.

સમેન્તમેવ ગહેતબ્બન્તિ યે સુત્તેન સંસન્દન્તિ, એવરૂપાવ અત્થા મહાપદેસતો ઉદ્ધરિતબ્બાતિ દસ્સેતિ તથા તથા ઉદ્ધટઅત્થાનમેવ સુત્તાનુલોમત્તા, તેનાહ ''સુત્તાનુલોમતો હિ સુત્તમેવ બલવતર''ન્તિ. **અપ્પટિવત્તિય**ન્તિ અપ્પટિબાહિયં. **કારકસઙ્ઘસદિસ**ન્તિ પમાણત્તા સઙ્ગીતિકારકસઙ્ઘસદિસં. **બુદ્ધાનં ઠિતકાલસદિસ**ન્તિ ધરમાનકબુદ્ધસદિસન્તિ અત્થો. **સકવાદી સુત્તં ગહેત્વા કથેતી**તિઆદીસુ યો યથાભૂતમત્થં ગહેત્વા કથનસીલો, સો **સકવાદી. સુત્ત**ન્તિ સઙ્ગીતિત્તયારુળ્હં પાળિવચનં. **પરવાદી**તિ મહાવિહારવાસી વા હોતુ અઞ્ઞનિકાયવાસી વા, યો વિપરીતતો અત્થં ગહેત્વા કથનસીલો, સોવ ઇધ ''પરવાદી''તિ વુત્તો. **સુત્તાનુલોમ**ન્તિ સઙ્ગીતિત્તયારુળ્હં વા અનારુળ્હં વા યંકિઞ્ચિ વિપલ્લાસતો વા વઞ્ચનાય વા ''સઙ્ગીતિત્તયાગતમિદ''ન્તિ દસ્સિયમાનં સુત્તાનુલોમં. કેચિ ''અઞ્ઞનિકાયે સુત્તાનુલોમ''ન્તિ વદન્તિ, તં ન યુત્તં સકવાદીપરવાદીનં ઉભિન્નમ્પિ સઙ્ગીતિત્તયારુળ્હસુત્તાદીનં એવ ગહેતબ્બતો. તથા હિ વક્ખતિ ''તિસ્સો સઙ્ગીતિયો આરુળ્હં પાળિઆગતં પઞ્ઞાયતિ, ગહેતબ્બ''ન્તિઆદિ. ન હિ સકવાદી અઞ્ઞનિકાયસુત્તાદિં પમાણતો ગણ્હાતિ, યેન તેસુ સુત્તાદીસુ દસ્સિતેસુ તત્થ ઠાતબ્બં ભવેય્ય, વક્ખતિ ચ ''પરો તસ્સ અકપ્પિયભાવસાધકં સુત્તતો બહું કારણઞ્ચ વિનિચ્છયઞ્ચ દસ્સેતિ...પે॰... 'સાધૂ'તિ સમ્પટિચ્છિત્વા અકપ્પિયેયેવ ઠાતબ્બ''ન્તિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૧.૪૫). તસ્મા પરવાદિનાપિ સઙ્ગીતિત્તયે અનારુળ્હમ્પિ અનારુળ્હમિચ્ચેવ દસ્સીયતિ, કેવલં તસ્સ તસ્સ સુત્તાદિનો સઙ્ગીતિત્તયે અનાગતસ્સ કૂટતા, આગતસ્સ ચ બ્યઞ્જનચ્છાયાય અઞ્ઞથા અધિપ્પાયયોજના ચ વિસેસો. તત્થ ચ યં કૂટં, તં અપનીયતિ. યં અઞ્ઞથા યોજિતં, તસ્સ વિપરીતતાસન્દસ્સનત્થં તદઞ્ઞેન સુત્તાદિના સંસન્દના કરીયતિ. યો પન પરવાદિના ગહિતો અધિપ્પાયો સુત્તન્તાદિના સંસન્દતિ, સો સકવાદિનાપિ અત્તનો ગાહં વિસ્સજ્જેત્વા ગહેતબ્બોતિ ઉભિન્નમ્પિ સઙ્ગીતિત્તયાગતમેવ સુત્તાદિપમાણન્તિ વેદિતબ્બં. તેનેવ **કથાવત્થુ**પ્પકરણે સકવાદે પઞ્ચ સુત્તસતાનિ પરવાદે પઞ્ચાતિ (ધ॰ સ॰ અટ્ઠ॰ નિદાનકથા; કથા॰ અટ્ઠ॰ નિદાનકથા) સુત્તસહસ્સમ્પિ અધિપ્પાયગ્ગહણનાનત્તેન સઙ્ગીતિત્તયાગતમેવ ગહિતં, ન નિકાયન્તરે કિઞ્ચીતિ.

ખેપન્તિ ''કિં ઇમિના''તિ પટિક્ખેપં છડ્ડનં. **ગરહ**ન્તિ ''કિમેસ બાલો જાનાતી''તિ નિન્દનં. **સુત્તે ઓતારેતબ્બ**ન્તિ યસ્સ સુત્તસ્સ અનુલોમનતો ઇદં સુત્તાનુલોમં અકાસિ, તસ્મિં, તદનુરૂપે વા અઞ્ઞતરસ્મિં સુત્તે અત્તના ગહિતં સુત્તાનુલોમં અત્થતો સંસન્દનવસેન ઓતારેતબ્બં, ''ઇમિના ચ ઇમિના ચ કારણેન ઇમસ્મિં સુત્તે સંસન્દતી''તિ સંસન્દિત્વા દસ્સેતબ્બન્તિ અત્થો. **અય**ન્તિ સકવાદી. **પરો**તિ પરવાદી. **આચરિયવાદો સુત્તે ઓતારેતબ્બો**તિ યસ્સ સુત્તસ્સ વણ્ણનાવસેન અયં આચરિયવાદો પવત્તો, તસ્મિં, તાદિસે ચ અઞ્ઞતરસ્મિં સુત્તે પુબ્બાપરઅત્થસંસન્દનવસેન ઓતારેતબ્બં. **ગારય્હાચરિયવાદો**તિ પમાદલિખિતો, ભિન્નલદ્ધિકેહિ વા ઠપિતો, એસ નયો સબ્બત્થ.

યં કિઞ્ચિ કૂટસુત્તં બાહિરકસુત્તાદિવચનં ન ગહેતબ્બન્તિ દસ્સેતું **સુત્તં સુત્તાનુલોમે ઓતારેતબ્બ**ન્તિઆદિ વુત્તં. ગુળ્હવેસ્સન્તરાદીનિ મહાસઙ્ઘિકાદિભિન્નલદ્ધિકાનં પકરણાનિ. **આદિ**-સદ્દેન ગુળ્હઉમ્મગ્ગાદીનં ગહણં . સકવાદી સુત્તં ગહેત્વા કથેતિ, પરવાદીપિ સુત્તન્તિઆદિના અઞ્ઞેપિ વાદાલમ્બના વુત્તનયેન સક્કા ઞાતુન્તિ ઇધ ન વુત્તા.

એવં સુત્તસુત્તાનુલોમાદિમુખેન સામઞ્ઞતો વિવાદં દસ્સેત્વા ઇદાનિ વિસેસતો વિવાદવત્થું તબ્બિનિચ્છયમુખેન સુત્તાદીનઞ્ચ દસ્સેતું **અથ પનાયં કપ્પિય**ન્તિઆદિ વુત્તં. **સુત્તે ચ સુત્તાનુલોમે ચા**તિ એત્થ **ચ**-કારો વિકપ્પત્થો, તેન આચરિયવાદાદીનમ્પિ સઙ્ગહો, તેનાહ ''કારણઞ્ચ વિનિચ્છયઞ્ચ દસ્સેતી''તિ. તત્થ **કારણ**ન્તિ સુત્તાદિનયં નિસ્સાય અત્તનોમતિયા ઉદ્ધટં હેતું. **વિનિચ્છય**ન્તિ અટ્ઠકથાવિનિચ્છયં. **કારણચ્છાયા**તિ સુત્તાદીસુ ''કપ્પિય''ન્તિ ગાહસ્સ, ''અકપ્પિય''ન્તિ ગાહસ્સ ચ નિમિત્તભૂતં કિચ્છેન પટિપાદનીયં અવિભૂતકારણં કારણચ્છાયા, કારણપતિરૂપકન્તિ અત્થો. **વિનયઞ્હિ પત્વા**તિ ઇમસ્સ વિવરણં **કપ્પિયાકપ્પિયવિચારણમાગમ્મા**તિ. **રુન્ધિતબ્બ**ન્તિ કપ્પિયસઞ્ઞાય વીતિક્કમકરણં રુન્ધિતબ્બં, તંનિવારણચિત્તં દળ્હતરં કાતબ્બં. **સોતં પચ્છિન્દિતબ્બ**ન્તિ તત્થ વીતિક્કમપ્પવત્તિ પચ્છિન્દિતબ્બા. **ગરુકભાવે**તિ અકપ્પિયભાવે. **સુત્તવિનિચ્છયકારણેહી**તિ સુત્તેન અટ્ઠકથાવિનિચ્છયેન ચ લદ્ધકારણેહિ. **એવ**ન્તિઆદિ યથાવુત્તસ્સ અત્થસ્સ નિગમનવચનં. **અતિરેકકારણ**ન્તિ સુત્તાદીસુ પુરિમં પુરિમં અતિરેકકારણં નામ, બહુકારણં વા.

વાચુગ્ગતન્તિ વાચાય ઉગ્ગતં, તત્થ નિરન્તરં ઠિતન્તિ અત્થો. ''સુત્તં નામ સકલં વિનયપિટક''ન્તિ વુત્તત્તા પુન **સુત્તતોતિ** તદત્થપટિપાદકં સુત્તાભિધમ્મપાળિવચનં અધિપ્પેતં. **અનુબ્યઞ્જનતોતિ** ઇમસ્સ વિવરણં **પરિપુચ્છતો ચ અટ્ઠકથાતો ચા**તિ. તત્થ **પરિપુચ્છા**તિ આચરિયસ્સ સન્તિકા પાળિયા અત્થસવનં. **અટ્ઠકથા**તિ પાળિમુત્તકવિનિચ્છયો. તદુભયમ્પિ હિ પાળિં અનુગન્ત્વા અત્થસ્સ બ્યઞ્જનતો ''અનુબ્યઞ્જન''ન્તિ વુત્તં. **વિનયે**તિ વિનયાચારે, તેનેવ વક્ખતિ **વિનયં અવિજહન્તો અવોક્કમન્તો**તિઆદિ. તત્થ પતિટ્ઠાનં નામ સઞ્ચિચ્ચ આપત્તિયા અનાપજ્જનાદિ હોતીતિ આહ ''લજ્જીભાવેન પતિટ્ઠિતો''તિ, તેન લજ્જી હોતીતિ વુત્તં હોતિ. વિનયધરસ્સ લક્ખણે વત્તબ્બે કિં ઇમિના લજ્જીભાવેનાતિ આહ **અલજ્જી હી**તિઆદિ. તત્થ **બહુસ્સુતોપી**તિ ઇમિના પઠમલક્ખણસમન્નાગમં દસ્સેતિ. **લાભગરુતાયા**તિઆદિના વિનયે ઠિતતાય અભાવે પઠમલક્ખણયોગો કિચ્ચકરો ન હોતિ, અથ ખો અકિચ્ચકરો અનત્થકરો એવાતિ દસ્સેતિ. સઙ્ઘભેદસ્સ પુબ્બભાગો કલહો **સઙ્ઘરાજિ**.

વિત્થુનતીતિ વિત્થમ્ભતિ, નિત્થુનતિ વા સન્તિટ્ઠિતું ન સક્કોતિ, તેનાહ **યં યન્તિઆદિ. આચરિયપરમ્પરાતિ** આચરિયાનં વિનિચ્છયપરમ્પરા, તેનેવ વક્ખતિ ''અત્તનો મતિં પહાય...પે॰... યથા આચરિયો ચ આચરિયાચરિયો ચ પાળિઞ્ચ પરિપુચ્છઞ્ચ વદન્તિ, તથા ઞાતું વટ્ટતી''તિ. ન હિ આચરિયાનં નામમત્તતો પરમ્પરાજાનને પયોજનમત્થિ. **પુબ્બાપરાનુસન્ધિતોતિ** પુબ્બવચનસ્સ અપરવચનેન સહ અત્થસમ્બન્ધજાનનતો. **અત્થતોતિ** પદત્થપિણ્ડત્થઅધિપ્પેતત્થાદિતો. **કારણતોતિ** તદત્થુપપત્તિતો. **થેરવાદઙ્ગન્તિ** થેરવાદપટિપાટિં, તેસં વિનિચ્છયપટિપાટિન્તિ અત્થો.

ઇમેહિ ચ પન તીહિ લક્ખણેહીતિ એત્થ પઠમેન લક્ખણેન વિનયસ્સ સુટ્ઠુ ઉગ્ગહિતભાવો વુત્તો. દુતિયેનસ્સ લજ્જીભાવેન ચેવ અચલતાય ચ પતિટ્ઠિતતા. તતિયેન પાળિઅટ્ઠકથાસુ અનુરૂપેન અનાગતમ્પિ તદનુલોમતો આચરિયેહિ દિન્નનયતો વિનિચ્છિનિતું સમત્થતા. **ઓતિણ્ણે વત્થુસ્મિન્તિ** ચોદનાવસેન વીતિક્કમવત્થુસ્મિં સઙ્ઘમજ્ઝે ઓતિણ્ણે. **ચોદકેન ચુદિતકેન ચ વુત્તે વત્તબ્બેતિ** એવં ઓતિણ્ણે વત્થું નિસ્સાય ચોદકેન ''દિટ્ઠં સુત''ન્તિઆદિના ચુદિતકેન ''અત્થિ નત્થી''તિઆદિના ચ યં વત્તબ્બં, તસ્મિં વત્તબ્બે વુત્તેતિ અત્થો. થુલ્લચ્ચયદુબ્ભાસિતાનં માતિકાય અનાગતત્તા ''પઞ્ચન્નં આપત્તીન''ન્તિ વુત્તં. **તિકદુક્કટન્તિ** ''અનુપસમ્પન્ને ઉપસમ્પન્નસઞ્ઞી ઉજ્ઝાયતિ વા ખીયતિ વા આપત્તિ દુક્કટસ્સા''તિઆદિના (પાચિ॰ ૧૦૬ થોકં વિસદિસં) આગતં તિકદુક્કટં. **અઞ્ઞતરં વા આપત્તિન્તિ** ''કાલે વિકાલસઞ્ઞી આપત્તિ દુક્કટસ્સ, કાલે વેમતિકો આપત્તિ દુક્કટસ્સા''તિઆદિકં (પાચિ॰ ૨૫૦) દુકદુક્કટં સન્ધાય વુત્તં. **અન્તરાપત્તિન્તિ** તસ્મિં તસ્મિં સિક્ખાપદે આગતવત્થુવીતિક્કમં વિના અઞ્ઞસ્મિં વત્થુવીતિક્કમે નિદાનતો પભુતિ વિનીતવત્થુપરિયોસાના અન્તરન્તરા વુત્તં આપત્તિં. ઇધ પન ''વત્થું ઓલોકેતી''તિ વિસું ગહિતત્તા તદવસેસા અન્તરાપત્તીતિ ગહિતા. **પટિલાતં ઉક્ખિપતીતિ** ઇદં વિસિબ્બનસિક્ખાપદે (પાચિ॰ ૩૫૦-૩૫૧) આગતં. તત્થ ડય્હમાનં અલાતં અગ્ગિકપાલાદિતો બહિ પતિતં અવિજ્ઝાતમેવ પટિઉક્ખિપતિ , પુન યથાઠાને ઠપેતીતિ અત્થો. વિજ્ઝાતં પન પક્ખિપન્તસ્સ પાચિત્તિયમેવ. **અનાપત્તિન્તિ** એત્થ અન્તરન્તરા વુત્તા અનાપત્તિપિ અત્થિ, ''અનાપત્તિ, ભિક્ખવે, ઇદ્ધિમસ્સ ઇદ્ધિવિસયે''તિઆદિ (પારા॰ ૧૫૯) વિય સાપિ સઙ્ગય્હતિ.

પારાજિકાપત્તીતિ ન તાવ વત્તબ્બન્તિ ઇદં આપન્નપુગ્ગલેન લજ્જીધમ્મે ઠત્વા યથાભૂતં આવિકરણેપિ દુબ્બિનિચ્છયં અદિન્નાદાનાદિં સન્ધાય વુત્તં. યં પન મેથુનાદીસુ વિજાનનં, તં વત્તબ્બમેવ, તેનાહ **મેથુનધમ્મવીતિક્કમો હીતિઆદિ.** યો પન અલજ્જિતાય પટિઞ્ઞં અદત્વા વિક્ખેપં કરોતિ, તસ્સ આપત્તિ ન સક્કા ઓળારિકાપિ વિનિચ્છિનિતું, યાવ સો યથાભૂતં નાવિ કરોતિ, સઙ્ઘસ્સ ચ આપત્તિસન્દેહો ન વિગચ્છતિ, તાવ નાસિતકોવ ભવિસ્સતિ. **સુખુમાતિ** ચિત્તપરિવત્તિયા સુખુમતાય સુખુમા. તેનાહ ''ચિત્તલહુકા''તિ, ચિત્તં તસ્સ લહુકન્તિ અત્થો. **તેતિ** વીતિક્કમે. **તંવત્થુકન્તિ** અદિન્નાદાનાદિમૂલકં. **યં આચરિયો ભણતિ, તં કરોહીતિઆદિ** સબ્બં લજ્જીપેસલં કુક્કુચ્ચકમેવ સન્ધાય વુત્તં. યો યાથાવતો પકાસેત્વા સુદ્ધિમેવ ગવેસતિ, **તેનાપિ, પારાજિકોસીતિ ન વત્તબ્બોતિ** અનાપત્તિકોટિયાપિ સઙ્કિયમાનત્તા વુત્તં, તેનેવ ''પારાજિકચ્છાયા''તિ વુત્તં. **સીલાનિ સોધેત્વાતિ** યસ્મિં વીતિક્કમે પારાજિકાસઙ્કા વત્તતિ, તત્થ પારાજિકાભાવપક્ખં ગહેત્વા દેસનાવુટ્ઠાનગામિનીનં આપત્તીનં સોધનવસેન સીલાનિ સોધેત્વા. **દ્વત્તિંસાકારન્તિ** પાકટભાવતો ઉપલક્ખણવસેન વુત્તં, યં કિઞ્ચિ અભિરુચિતં મનસિકાતું વટ્ટતેવ. **કમ્મટ્ઠાનં ઘટિયતીતિ** વિપ્પટિસારમૂલકેન વિક્ખેપેન અન્તરન્તરા ખણ્ડં અદસ્સેત્વા પબન્ધવસેન ચિત્તેન સઙ્ઘટિયતિ. **સઙ્ખારાતિ** વિપસ્સનાકમ્મટ્ઠાનવસેન વુત્તં. સાપત્તિકસ્સ હિ પગુણમ્પિ કમ્મટ્ઠાનં ન સુટ્ઠુ ઉપટ્ઠાતિ, પગેવ પારાજિકસ્સ. તસ્સ હિ વિપ્પટિસારનિન્નતાય ચિત્તં એકગ્ગં ન હોતિ. એકસ્સ પન વિતક્કવિક્ખેપાદિબહુલસ્સ સુદ્ધસીલસ્સપિ ચિત્તં ન સમાધિયતિ, તં ઇધ પારાજિકમૂલકન્તિ ન ગહેતબ્બં. કતપાપમૂલકેન વિપ્પટિસારેનેવેત્થ ચિત્તસ્સ અસમાધિયનં સન્ધાય ''કમ્મટ્ઠાનં ન ઘટિયતી''તિ વુત્તં, તેનાહ **વિપ્પટિસારગ્ગિનાતિઆદિ. અત્તનાતિ** ચિત્તેન કરણભૂતેન પુગ્ગલો કત્તા જાનાતિ, પચ્ચત્તે વા કરણવચનં, અત્તા સયં પજાનાતીતિ અત્થો.

ચતુબ્બિધવિનયાદિકથાવણ્ણનાનયો નિટ્ઠિતો.

પદભાજનીયવણ્ણના

યો વિય દિસ્સતીતિ **યાદિસો**, યં-સદ્દત્થે યથા-સદ્દો વત્તતીતિ આહ ''યેન વા તેન વા યુત્તો''તિ. યેન તેનાતિ હિ પદદ્વયેન અનિયમતો યં-સદ્દત્થોવ દસ્સિતો. **વાસધુરયુત્તોતિ** વિપસ્સનાધુરયુત્તો. યા જાતિ અસ્સાતિ યંજાતિ, પુગ્ગલો, સોવ **યંજચ્ચો** સકત્થે યપચ્ચયં કત્વા. ગોત્તવસેન યેન વા તેન વા ગોત્તેન યથાગોત્તો વા તથાગોત્તો વા હોતૂતિ સમ્બન્ધો. **સીલેસૂતિ** પકતીસુ. **અથ ખોતિ** ઇદં કિન્તૂતિ ઇમસ્મિં અત્થે. કિં વુત્તં હોતીતિ અત્થો. **ઇમસ્મિં અત્થેતિ** ઇમસ્મિં પારાજિકવિસયે. **એસોતિ** યથાવુત્તેહિ પકારેહિ યુત્તો. **અરિયાયાતિ** ''ઉદ્દિસ્સ અરિયા તિટ્ઠન્તિ, એસા અરિયાનં યાચના''તિ એવં વુત્તાય, ન, ''દેહિ મે''તિ કપણાય. **લિઙ્ગસમ્પટિચ્છનેનાતિ** ''ભિક્ખં ચરિસ્સામી''તિ ચિત્તાભાવેપિ ભિક્ખાહારનિસ્સિતપબ્બજ્જાલિઙ્ગસ્સ સમ્પટિચ્છનેન. **કાજભત્તન્તિ** કાજેહિ આનીતભત્તં. **અધમ્મિકાયાતિ** અધિસીલસિક્ખાદિભિક્ખુગુણાભાવતો વુત્તં, તેનાહ ''અભૂતાયા''તિ. ''મયં ભિક્ખૂ''તિ વદન્તા પટિઞ્ઞામત્તેનેવ ભિક્ખૂ, ન અત્થતોતિ અત્થો. ઇદઞ્ચ ''મયં ભિક્ખૂ''તિ પટિજાનનસ્સાપિ સમ્ભવતો વુત્તં. ''મયં ભિક્ખૂ''તિ અપ્પટિજાનન્તાપિ હિ ભિક્ખુવોહારનિમિત્તસ્સ લિઙ્ગસ્સ ગહણેન ચેવ ભિક્ખૂનં દિન્નપચ્ચયભાગગ્ગહણાદિના ચ ભિક્ખુપટિઞ્ઞા એવ નામ હોન્તિ. તથા હિ વુત્તં **પુગ્ગલપઞ્ઞત્તિઅટ્ઠકથાયં** –

> '''અબ્રહ્મચારી બ્રહ્મચારિપટિઞ્ઞો'તિ અઞ્ઞે બ્રહ્મચારિનો સુનિવત્થે સુપારુતે સુમ્ભકપત્તધરે ગામનિગમજનપદરાજધાનીસુ પિણ્ડાય ચરિત્વા જીવિકં કપ્પેન્તે દિસ્વા સયમ્પિ તાદિસેન આકારેન તથા પટિપજ્જનતો 'અહં બ્રહ્મચારી'તિ પટિઞ્ઞં દેન્તો વિય હોતિ. 'અહં ભિક્ખૂ'તિ વત્વા ઉપોસથગ્ગાદીનિ પવિસન્તો પન બ્રહ્મચારિપટિઞ્ઞો હોતિયેવ, તથા સઙ્ઘિકં લાભં ગણ્હન્તો''તિ (પુ॰ પ॰ અટ્ઠ॰ ૯૧).

તસ્મા એવરૂપેહિ પટિઞ્ઞાય ભિક્ખૂહિ ગોત્રભુપરિયોસાનેહિ સદ્ધિં સમ્ભોગપરિભોગો ન વટ્ટતિ, અલજ્જીપરિભોગોવ હોતિ. સઞ્ચિચ્ચ આપત્તિઆપજ્જનાદિઅલજ્જીલક્ખણં પન ઉક્કટ્ઠાનં ભિક્ખૂનં વસેન વુત્તં સામણેરાદીનમ્પિ અલજ્જીવોહારદસ્સનતો. ''અલજ્જીસામણેરેહિ હત્થકમ્મમ્પિ ન કારેતબ્બ''ન્તિ હિ વુત્તં. યથાવિહિતપટિપત્તિયં અતિટ્ઠનઞ્હિ સબ્બસાધારણં અલજ્જીલક્ખણં. દુસ્સીલા લિઙ્ગગ્ગહણતો પટ્ઠાય યથાવિહિતપટિપત્તિયા અભાવતો એકન્તા લજ્જિનોવ મહાસઙ્ઘિકાદિનિકાયન્તરિકા વિય, લિઙ્ગત્થેનકાદયો વિય, ચ. યાવ ૧૧ ચ તેસં ભિક્ખુપટિઞ્ઞા અનુવત્તતિ, તાવ ભિક્ખુ એવ, તેહિ ચ પરિભોગો અલજ્જિપઅભોગોવ, તેસઞ્ચ ભિક્ખુસઙ્ઘસઞ્ઞાય દિન્નં સઙ્ઘે દિન્નં નામ હોતિ. વુત્તઞ્હિ ભગવતા –

> ''ભવિસ્સન્તિ ખો પનાનન્દ, અનાગતમદ્ધાનં ગોત્રભુનો કાસાવકણ્ઠા દુસ્સીલા પાપધમ્મા, તેસુ દુસ્સીલેસુ સઙ્ઘં ઉદ્દિસ્સ દાનં દસ્સન્તિ, તદાપાહં, આનન્દ, સઙ્ઘગતં દક્ખિણં અસઙ્ખ્યેય્યં અપ્પમેય્યં વદામી''તિ (મ॰ નિ॰ ૩.૩૮૦).

ભગવતો સઙ્ઘં ઉદ્દિસ્સ દિન્નત્તા દક્ખિણા અસઙ્ખ્યેય્યા અપ્પમેય્યા જાતા. દુસ્સીલાનં દિન્નત્તા નાતિ ચે? ન, તેસુ સઙ્ઘં ઉદ્દિસ્સાતિ ગોત્રભૂનં પટિગ્ગાહકત્તેન પરામટ્ઠત્તા, ઇતરથા ''યેસુ કેસુચિ ગહટ્ઠેસુ વા પબ્બજિતેસુ વા સઙ્ઘં ઉદ્દિસ્સા''તિ વત્તબ્બતાપસઙ્ગતો, તથા ચ ''તદાપાહં, આનન્દા''તિ હેટ્ઠિમકોટિદસ્સનસ્સ પયોજનં ન સિયા. તસ્મા

ગોત્રભૂનમ્પિ અભાવે સઙ્ઘં ઉદ્દિસ્સ દાનં નત્થિ, હેટ્ઠિમકોટિયા તેસુપિ દિન્ના સઙ્ઘગતા દક્ખિણા અસઙ્ખ્યેય્યા, ન તતો પરં સિજ્ઝતીતિ તેપિ પટિઞ્ઞાય ભિક્ખુ એવાતિ ગહેતબ્બં.

બ્રહ્મઘોસન્તિ ઉત્તમઘોસં, બ્રહ્મુનો ઘોસસદિસં વા ઘોસં. **એહિ ભિક્ખૂતિ** ''ભિક્ખૂ''તિસમ્બોધનં. સંસારે ભયઇક્ખક તસ્સ ભયસ્સ સબ્બસો વિનાસનત્થં તિસરણં, સાસનં વા **એહિ** મનસા ''તાણં લેણ''ન્તિ પવિસ ઉપગચ્છ. ઉપગન્ત્વાપિ **ચર બ્રહ્મચરિયન્તિ** સાસનબ્રહ્મચરિયં મગ્ગબ્રહ્મચરિયઞ્ચ ચરસ્સુ. **ભણ્ડૂતિ** મુણ્ડિતકેસો. **વાસીતિ** દન્તકટ્ઠાદિચ્છેદનવાસિ. **બન્ધનન્તિ** કાયબન્ધનં. યુત્તો યોગો સમાધિપઞ્ઞાવસેન સો **યુત્તયોગો**, તસ્સ અટ્ઠેતે પરિક્ખારાતિ સેસો. સરીરે પટિમુક્કેહિયેવ ઉપલક્ખિતોતિ સેસો. ''તીણિ સતાની''તિ વત્તબ્બે ગાથાબન્ધસુખત્થં ''તીણિ સત''ન્તિ વુત્તં.

તસ્માતિ ભગવા હેટ્ઠા વુત્તં પરામસતિ. હેટ્ઠા હિ ''અહં ખો પન, કસ્સપ, જાનઞ્ઞેવ વદામિ 'જાનામી'તિ, પસ્સઞ્ઞેવ વદામિ 'પસ્સામી'''તિ (સં॰ નિ॰ ૨.૧૫૪) વુત્તં, તં પરામસતિ, યસ્મા અહં જાનં વદામિ, તસ્માતિ અત્થો. **ઇધાતિ** ઇમસ્મિં સાસને. **તિબ્બન્તિ** મહન્તં. **પચ્ચુપટ્ઠિતં ભવિસ્સતીતિ** થેરાદિઉપસઙ્કમનતો પુરેતરમેવ તેસુ યંનૂન મે હિરોત્તપ્પં ઉપટ્ઠિતં ભવિસ્સતીતિ અત્થો. **કુસલૂપસંહિતન્તિ** અનવજ્જધમ્મનિસ્સિતં. **અટ્ઠિં કત્વાતિ** અત્તાનં તેન ધમ્મેન અટ્ઠિકં કત્વા, તં વા ધમ્મં ''એસ મે અત્થો''તિ અત્થં કત્વા. **ઓહિતસોતોતિ** ધમ્મે નિહિતસોતો. **એવઞ્હિ તે, કસ્સપ, સિક્ખિતબ્બન્તિ** ઞાણસોતઞ્ચ પસાદસોતઞ્ચ ઓદહિત્વા ''ધમ્મં સક્કચ્ચમેવ સુણિસ્સામી''તિ એવમેવ તયા સિક્ખિતબ્બં. **સાતસહગતા ચ મે કાયગતાસતીતિ** અસુભેસુ ચેવ આનાપાને ચ પઠમજ્ઝાનવસેન સુખસમ્પયુત્તકાયગતાસતિ. યં પનેતસ્સ ઓવાદસ્સ સક્કચ્ચપટિગ્ગહણં, અયમેવ થેરસ્સ પબ્બજ્જા ચ ઉપસમ્પદા ચ અહોસિ (સં॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૨.૧૫૪).

ઉદ્ધુમાતકપટિભાગારમ્મણં ઝાનં **ઉદ્ધુમાતકસઞ્ઞા**. કસિણારમ્મણં રૂપાવચરજ્ઝાનં **રૂપસઞ્ઞા**. **ઇમેતિ** સઞ્ઞાસીસેન નિદ્દિટ્ઠા ઇમે દ્વે ઝાનધમ્મા. સોપાકો ચ ભગવતા પુટ્ઠો ''રૂપાવચરભાવેન એકત્થા, બ્યઞ્જનમેવ નાન''ન્તિ આહ. **આરદ્ધચિત્તોતિ** આરાધિતચિત્તો. ગરુધમ્મપટિગ્ગહણાદિઉપસમ્પદા ઉપરિ સયમેવ આવિ ભવિસ્સતિ.

સબ્બન્તિમેન પરિયાયેનાતિ સબ્બન્તિમેન પરિચ્છેદેન. ઞત્તિચતુત્થા કમ્મવાચા ઉપસમ્પદાકમ્મસ્સ કારણત્તા ઠાનં, તસ્સ ઠાનસ્સ અરહં અનુચ્છવિકન્તિ વત્થુદોસાદિવિનિમુત્તકમ્મં ''ઠાનારહ''ન્તિ વુત્તં વત્થાદિદોસયુત્તસ્સ કમ્મસ્સ સભાવતો કમ્મવાચારહત્તાભાવા. અથ વા ઠાનન્તિ નિબ્બાનપ્પત્તિહેતુતો સિક્ખત્તયસઙ્ગહં સાસનં વુચ્ચતિ, તસ્સ અનુચ્છવિકં કમ્મં ઠાનારહં. યથાવિહિતલક્ખણેન હિ કમ્મેન ઉપસમ્પન્નોવ સકલં સાસનં સમાદાય પરિપૂરેતુમરહતિ. તસ્મા પરિસુદ્ધકમ્મવાચાપરિયોસાનં સબ્બં સઙ્ઘકિચ્ચં ઠાનારહં નામ, તેનાહ ''સત્થુસાસનારહેના''તિ, સીલાદિસકલસાસનપરિપુણ્ણસ્સ અનુચ્છવિકેનાતિ અત્થો. **અયં ઇમસ્મિં અત્થેતિ** ઞત્તિચતુત્થકમ્મેન ઉપસમ્પન્નસ્સેવ સબ્બસિક્ખાપદેસુ વુત્તત્તા કિઞ્ચાપિ એહિભિક્ખૂપસમ્પદાદીહિ ઉપસમ્પન્નાનં સુદ્ધસત્તાનં પણ્ણત્તિવજ્જસિક્ખાપદવીતિક્કમેપિ અભબ્બતા વા દોસાભાવો વા સદ્દતો પઞ્ઞાયતિ, તથાપિ અત્થતો તેસમ્પિ પણ્ણત્તિવજ્જેસુ, લોકવજ્જેસુપિ વા સુરાપાનાદિલહુકેસુ મગ્ગુપ્પત્તિતો પુબ્બે અસઞ્ચિચ્ચાદિના આપત્તિઆપજ્જનં સિજ્ઝતિયેવ. તથા હિ ''દ્વે પુગ્ગલા અભબ્બા આપત્તિં આપજ્જિતું બુદ્ધા ચ પચ્ચેકબુદ્ધા ચ. દ્વે પુગ્ગલા ભબ્બા આપત્તિં આપજ્જિતું ભિક્ખૂ ચ ભિક્ખુનિયો ચા''તિ (પરિ॰ ૩૨૨) વુત્તં. **ઞત્તિચતુત્થેન કમ્મેન ઉપસમ્પન્નોતિ** ઇદં પન સબ્બસિક્ખાપદવીતિક્કમારહે સબ્બકાલિકે ચ ભિક્ખૂ ગહેત્વા યેભુય્યવસેન વુત્તં. **નિરુત્તિવસેનાતિ** નિબ્બચનવસેન. **અભિલાપવસેનાતિ** વોહારવસેન. **ગુણવસેનાતિ** ભિક્ખુવોહારનિમિત્તાનં ગુણાનં વસેન.

સાજીવપદભાજનીયવણ્ણના

વિવટ્ટૂપનિસ્સયા સીલાદયો લોકિયેહિ અભિવિસિટ્ઠત્તા અધિસીલાદિવોહારેન વુત્તાતિ દસ્સેતું **કતમં પનાતિઆદિ** આરદ્ધં. તત્થ **પઞ્ચઙ્ગદસઙ્ગસીલન્તિ** અબુદ્ધુપ્પાદકાલે સીલં સન્ધાય વુત્તં તસ્સ વિવટ્ટૂપનિસ્સયત્તાભાવા. યં પન બુદ્ધુપ્પાદે રતનત્તયગુણં તથતો ઞત્વા સાસને સુનિવિટ્ઠસદ્ધાહિ ઉપાસકોપાસિકાહિ ચેવ સામણેરસિક્ખમાનાહિ ચ રક્ખિયમાનં પઞ્ચઙ્ગઅટ્ઠઙ્ગદસઙ્ગસીલં, તમ્પિ અધિસીલમેવ મગ્ગુપ્પત્તિહેતુતો. વિપસ્સનામગ્ગુપ્પત્તિનિમિત્તતાય હિ પાતિમોક્ખસંવરસીલં લોકિયાનં સીલેહિ અધિસીલં જાતં અધિચિત્તં વિય. ન હિ વિપસ્સનામગ્ગનિમિત્તતં મુઞ્ચિત્વા લોકિયચિત્તતો અધિચિત્તસ્સ અઞ્ઞો કોચિ વિસેસો ઉપલબ્ભતિ, તદુભયઞ્ચ અનાદિમતો સંસારવટ્ટસ્સ અત્તાદિસારવિરહિતતાય તિલક્ખણબ્ભાહતત્તં, ''અહં મમા''તિ આકારેન પવત્તઅવિજ્જાતણ્હાદિદોસમૂલકત્તઞ્ચ, તંદોસમૂલવિદ્ધંસનસમત્થાય સીલચિત્તબલોપત્થદ્ધાય વિપસ્સનાય ઉક્કંસેનેવ તસ્સ સંસારવટ્ટસ્સ વિગમઞ્ચ, તદુપદેસકસ્સ સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ સબ્બઞ્ઞુતાદિઅપરિમિતગુણગણયોગેન અવિપરીતસદ્ધમ્મદેસકત્તઞ્ચ યાથાવતો ઞત્વા પટિપન્નેન સમાદાય સિક્ખિતબ્બતાય વિવટ્ટૂપનિસ્સયં જાતં, ન અઞ્ઞેન કારણેન, તઞ્ચ વિવટ્ટૂપનિસ્સયત્તં યદિ સાસને પઞ્ચસીલાદિસ્સાપિ સમાનં, કિમિદં અધિસીલં ન સિયા. પઞ્ચસીલાદિમત્તે ઠિતાનઞ્હિ અનાથપિણ્ડિકાદીનં ગહટ્ઠાનમ્પિ મગ્ગો ઉપ્પજ્જતિ. ન હિ અધિસીલાધિચિત્તં વિના મગ્ગુપ્પત્તિ હોતિ, તઞ્ચ કિઞ્ચાપિ કેસઞ્ચિ અનુપનિસ્સયતાય તસ્મિં અત્તભાવે મગ્ગુપ્પત્તિયા હેતુ ન હોતિ, તથાપિ ભવન્તરે અવસ્સં હોતેવાતિ અધિસીલમેવ કાલં કરોન્તાનં કલ્યાણપુથુજ્જનાનં પાતિમોક્ખસંવરસીલં વિય, તેનાહ **બુદ્ધુપ્પાદેયેવ ચ પવત્તતીતિઆદિ**. વિવટ્ટં પત્થેત્વા રક્ખિયમાનમ્પિ પઞ્ચસીલાદિ બુદ્ધુપ્પાદેયેવ પવત્તતિ. **ન હિ તં પઞ્ઞત્તિન્તિઆદિ** પન ઉક્કટ્ઠવસેન સબ્બં પાતિમોક્ખં સન્ધાય વુત્તં. તદેકદેસભૂતમ્પિ હિ પાણાતિપાતાદિન્નાદાનાદિગહટ્ઠસીલમ્પિ. બુદ્ધાયેવ વિનયે પારાજિકસુત્તવિભઙ્ગાદીસુ આગતવસેન સબ્બસો કાયવચીદ્વારેસુ મગ્ગુપ્પત્તિયા વિબન્ધકઅજ્ઝાચારસોતં વિચ્છિન્દિત્વા મગ્ગુપ્પત્તિયા પદટ્ઠાનભાવેન પઞ્ઞપેતું સક્કોન્તિ, ન અઞ્ઞે. મગ્ગુપ્પત્તિં સન્ધાય હિસ્સ અધિસીલતા વુત્તા. તેનાહ ''પાતિમોક્ખસંવરતોપિ ચ મગ્ગફલસમ્પયુત્તમેવ સીલં અધિસીલ''ન્તિ. તસ્સેવ હિ અધિસીલન્તિ અબ્યવધાનેન મગ્ગાધિટ્ઠાનાતિ. **ઇધ અનધિપ્પેતન્તિ** ઇમસ્મિં પઠમપારાજિકવિસયે ''સિક્ખા''તિ અનધિપ્પેતં.

લોકિયઅટ્ઠસમાપત્તિચિત્તાનીતિ સાસનસભાવં અજાનન્તેહિ લોકિયજનેહિ સમાપજ્જિતબ્બાનિ અટ્ઠ રૂપારૂપજ્ઝાનસમ્પયુત્તચિત્તાનિ સન્ધાય વુત્તં. ન હિ મહગ્ગતેસુ લોકિયલોકુત્તરભેદો અત્થિ, યેન લોકિયવિસેસનં લોકુત્તરનિવત્તનં સિયા. તસ્મા સાસનિકેહિ સમાપજ્જિતબ્બમહગ્ગતજ્ઝાનનિવત્તનમેવ લોકિયવિસેસનં કતં. યથા ચેત્થ, એવં **કામાવચરાનિ પન અટ્ઠ કુસલચિત્તાનીતિ** એત્થાપિ લોકિયવિસેસનં કાતબ્બમેવ. અયમેવ હિ અધિચિત્તતો ચિત્તસ્સ ભેદો, યં સાસનં અજાનન્તસ્સ પુગ્ગલસ્સ સમુપ્પજ્જનં. એવઞ્ચ અબુદ્ધુપ્પાદેપિ સાસનસભાવં જાનન્તાનં પચ્ચેકબુદ્ધાદીનમ્પિ સીલચિત્તાનં અધિસીલાધિચિત્તતા સમત્થિતા હોતિ. **ન વિના બુદ્ધુપ્પાદાતિ** ઇદં પન અઞ્ઞેસં અભિસમયહેતુભાવેન પચ્ચેકબુદ્ધબોધિસત્તાદીનં દેસનાસામત્થિયાભાવતો વુત્તં. આયતિં વાસનાહેતું પન સીલચિત્તં તેપિ દેસેન્તિયેવ, તઞ્ચ મગ્ગહેતુતાય અધિસીલાધિચિત્તમ્પિ હોન્તં અપ્પકતાય વિપ્ફારિકતાબાહુજઞ્ઞત્તાભાવેન અબ્બોહારિકન્તિ ''બુદ્ધુપ્પાદેયેવા''તિ અવધારણં કતન્તિ વેદિતબ્બં. **ન હિ તંસમાપન્નોતિઆદિ**અટ્ઠકથાવચનેહિ ઇધ અધિચિત્તનિદ્દેસે, ઉપરિ અધિપઞ્ઞાનિદ્દેસે ચ મગ્ગફલસમ્પયુત્તઅધિચિત્તઅધિપઞ્ઞાનમેવ પટિક્ખેપતો લોકિયાધિચિત્તાધિપઞ્ઞાનં ઇધ અધિપ્પેતતા, તં દ્વયં સમાપન્નસ્સાપિ મેથુનધમ્મસમાપજ્જનસભાવો ચ વિઞ્ઞાયતિ, **પાળિયં** પન ''યાયં અધિસીલસિક્ખા, અયં ઇમસ્મિં અત્થે અધિપ્પેતા સિક્ખા''તિ વુત્તત્તા લોકિયાપિ અધિચિત્તાધિપઞ્ઞા અનધિપ્પેતાતિ વિઞ્ઞાયતિ. તસ્મા **પાળિયં** અટ્ઠકથાયઞ્ચ એવમધિપ્પાયો વેદિતબ્બો – ''મેથુનં ધમ્મં પટિસેવિસ્સામી''તિ ચિત્તે ઉપ્પન્નમત્તે લોકિયં અધિચિત્તં અધિપઞ્ઞા ચ પરિહાયતિ, અધિસીલં પન ચિત્તુપ્પાદમત્તેન ન પરિહાયતીતિ **પાળિયં** અધિસીલસિક્ખાવ વુત્તા. અટ્ઠકથાયં પન

પટિલદ્ધલોકુત્તરમગ્ગસ્સ ભિક્ખુનો ''મેથુનં પટિસેવિસ્સામી''તિ ચિત્તમ્પિ ન ઉપ્પજ્જતિ સબ્બસો અકુપ્પધમ્મત્તા, પુથુજ્જનાનં સમાપત્તિલાભીનમ્પિ કેનચિ કારણેન ઉપ્પજ્જતિ કુપ્પધમ્મત્તાતિ ઇમં વિસેસં દસ્સેતું ''ન હિ તંસમાપન્નો''તિ લોકુત્તરાવ પટિક્ખિત્તાતિ વેદિતબ્બં.

અત્થિ દિન્નન્તિ એત્થ **દિન્નન્તિ** દાનચેતના અધિપ્પેતા, તસ્સ દિન્નસ્સ ફલં અત્થીતિ અત્થો. એસ નયો **અત્થિ યિટ્ઠન્તિ** એત્થાપિ. **આદિ**-સદ્દેન હુતાદીનં સઙ્ગહો. તત્થ **યિટ્ઠન્તિ** મહાયાગો સબ્બસાધારણં મહાદાનમેવ. **હુતન્તિ** પહોનકસક્કારો, અત્તનો વા હોતુ, પરેસં વા દસ અકુસલકમ્મપથા, સબ્બેપિ વા અકુસલા ધમ્મા અનત્થુપ્પાદનતો ન સકં કમ્મં નામ, તબ્બિપરીતા કુસલા ધમ્મા સકં નામ, તદુભયમ્પિ વા કુસલાકુસલં કમ્મસ્સકોમ્હીતિઆદિવચનતો સતિ સંસારપ્પવત્તિયં અધિમુચ્ચનટ્ઠેન સત્તાનં સકન્તિ એવં કમ્મસ્સકતાય સકભાવે અત્તનો સન્તકતાય ઉપ્પજ્જનકઞાણં **કમ્મસ્સકતઞ્ઞાણં**, ઉપલક્ખણમત્તઞ્ચેતં. સાસનનિસ્સિતા પન સબ્બાપિ વટ્ટગામિનિકુસલપઞ્ઞા કમ્મસ્સકતઞ્ઞાણે પવિટ્ઠા. સાસનનિસ્સિતા હિ વિવટ્ટગામિની સબ્બાપિ પઞ્ઞા ''સચ્ચાનુલોમિકઞાણ''ન્તિ વુચ્ચતિ. સા એવ ચ અધિપઞ્ઞા તદવસેસં સબ્બં કમ્મસ્સકતઞ્ઞાણન્તિ વેદિતબ્બં, તેનેવ ભગવા ''કમ્મસ્સકતઞ્ઞાણં સચ્ચાનુલોમિકઞાણં મગ્ગસમઙ્ગિસ્સ ઞાણં ફલસમઙ્ગિસ્સ ઞાણ''ન્તિ સબ્બમ્પિ ઞાણચતુક્કેયેવ સઙ્ગહેસિ. **તિલક્ખણાકારપરિચ્છેદકં પન વિપસ્સનાઞાણન્તિ** ઇદં પન મગ્ગસ્સ આસન્નપચ્ચયતાય ઉક્કટ્ઠવસેન વુત્તં. તદિતરાસઞ્હિ રતનત્તયાનુસ્સરણાદિપઞ્ઞાનમ્પિ મગ્ગહેતુતાય અધિપઞ્ઞતા સમાનાવાતિ ગહેતબ્બં.

સાજીવપદભાજનીયવણ્ણનાનયો નિટ્ઠિતો.

પચ્ચક્ખાનવિભઙ્ગવણ્ણના

દુબ્બલ્યે આવિકતેતિ યંનૂનાહં બુદ્ધં પચ્ચક્ખેય્યન્તિઆદિના દુબ્બલભાવે પકાસિતે. **મુખારુળ્હતાતિ** લોકજનાનં સત્તટ્ઠાતિઆદીસુ મુખારુળ્હઞાયેનાતિ અધિપ્પાયો. **દિરત્તતિરત્તન્તિ** (પાચિ॰ ૫૨) એત્થ યથા અન્તરન્તરા સહસેય્યાવસેન તિરત્તં અગ્ગહેત્વા નિરન્તરમેવ તિસ્સો રત્તિયો અનુપસમ્પન્નેન સદ્ધિં સહસેય્યાય અરુણુટ્ઠાપનવસેન તિરત્તગ્ગહણત્થં ''દિરત્તતિરત્ત''ન્તિ અબ્યવધાનેન વુત્તન્તિ દિરત્તગ્ગહણસ્સ પયોજનમ્પિ સક્કા ગહેતું, એવમિધાપિ **દુબ્બલ્યં અનાવિકત્વાતિ** ઇમસ્સાપિ ગહણસ્સ પયોજનમત્થેવાતિ દસ્સેતું **યસ્મા વા સિક્ખાપચ્ચક્ખાનસ્સાતિ**આદિ વુત્તં.

ઇદાનિ દુબ્બલ્યં અનાવિકત્વાતિ ઇમસ્સ પુરિમપદસ્સેવ વિવરણભાવં વિનાપિ વિસું અત્થસબ્ભાવં દસ્સેતું **અપિચાતિ**આદિ વુત્તં. **વિસેસાવિસેસન્તિ** એત્થ યેન વાક્યેન દુબ્બલ્યાવિકમ્મમેવ હોતિ, ન સિક્ખાપચ્ચક્ખાનં, તત્થ સિક્ખાપચ્ચક્ખાનદુબ્બલ્યાવિકમ્માનં અઞ્ઞમઞ્ઞં વિસેસો હોતિ. યેન પન વચનેન તદુભયમ્પિ હોતિ, તત્થ નેવત્થિ વિસેસો અવિસેસોપિ, તં વિસેસાવિસેસં. ''કઠ કિચ્છજીવને''તિ ધાતૂસુ પઠિતત્તા વુત્તં ''કિચ્છજીવિકપ્પત્તો''તિ. ઉક્કણ્ઠનઞ્હિ ઉક્કણ્ઠા, તં ઇતો ગતોતિ ઉક્કણ્ઠિતો, કિચ્છજીવિકં પત્તોતિ અત્થો. ઉદ્ધં ગતો કણ્ઠો એતિસ્સાતિ ઉક્કણ્ઠા, અનભિરતિયા વજે નિરુદ્ધગોગણો વિય ગમનમગ્ગં ગવેસન્તો પુગ્ગલો ઉક્કણ્ઠો હોતિ, તં ઉક્કણ્ઠં. અનભિરતિં ઇતોતિપિ ઉક્કણ્ઠિતોતિ અત્થં દસ્સેન્તો આહ – ''ઉદ્ધં કણ્ઠં કત્વા વિહરમાનો''તિ. સા ચ ઉક્કણ્ઠતા વિક્ખેપેનેવાતિ **વિક્ખિત્તોતિ**આદિ વુત્તં.

સમણભાવતોતિ ઉપસમ્પદતો. **ભાવવિકપ્પાકારેનાતિ** ભિક્ખુભાવતો ચવિત્વા યં યં ગિહિઆદિભાવં પત્તુકામો ''અહં અસ્સ''ન્તિ અત્તનો ભવનં વિકપ્પેતિ, તેન તેન ગિહિઆદિઆકારેન, અત્તનો ભવનસ્સ વિકપ્પનાકારેનાતિ અધિપ્પાયો.

૪૬. **પાળિયં યદિ પનાહન્તિ** અહં યદિ બુદ્ધં પચ્ચક્ખેય્યં, સાધુ વતસ્સાતિ અત્થો. **અપાહં, હન્દાહન્તિ** એત્થાપિ વુત્તનયેનેવ અત્થો ગહેતબ્બો. ''હોતિ મે બુદ્ધં પચ્ચક્ખેય્ય''ન્તિ મમ ચિત્તં ઉપ્પજ્જતીતિ વદતિ.

૫૦. **ન રમામીતિ** પબ્બજ્જાય દુક્ખબહુલતાય સુખાભાવં દસ્સેતિ. **નાભિરમામીતિ** પબ્બજ્જાય વિજ્જમાનેપિ અનવજ્જસુખે અત્તનો અભિરતિઅભાવં દસ્સેતિ.

૫૧. **તેનેવ વચીભેદેનાતિ** વચીભેદં કત્વાપિ અઞ્ઞેન કાયપ્પયોગેન વિઞ્ઞાપનં નિવત્તેતિ. **અયં સાસનં જહિતુકામોતિ**આદિના ભાસાકોસલ્લાભાવેન સબ્બસો પદત્થાવબોધાભાવેપિ ''અયં અત્તનો પબ્બજિતભાવં જહિતુકામો ઇમં વાક્યભેદં કરોતી''તિ એત્તકં અધિપ્પેતત્થમત્તં ચેપિ સો તાવ જાનાતિ, પચ્ચક્ખાનમેવ હોતીતિ દસ્સેતિ. તેનાહ ''એત્તકમત્તમ્પિ જાનાતી''તિ. **પદપચ્છાભટ્ઠન્તિ** પદપરાવત્તિ, માગધભાસતો અવસિટ્ઠા સબ્બાપિ ભાસા ''મિલક્ખભાસા''તિ વેદિતબ્બા. **ખેત્તમેવ ઓતિણ્ણન્તિ** સિક્ખાપચ્ચક્ખાનસ્સ રુહનટ્ઠાનભૂતં ખેત્તમેવ ઓતિણ્ણં.

દૂતન્તિ મુખસાસનં. **સાસનન્તિ** પણ્ણસાસનં, ભિત્તિથમ્ભાદીસુ અક્ખરં વા છિન્દિત્વા દસ્સેતિ. પચ્ચક્ખાતુકામતાચિત્તે ધરન્તેયેવ વચીભેદસમુપ્પત્તિં સન્ધાય ''ચિત્તસમ્પયુત્ત''ન્તિ વુત્તં, ચિત્તસમુટ્ઠાનન્તિ અત્થો. નિયમિતાનિયમિતવસેન વિજાનનભેદં દસ્સેતુમાહ **યદિ અયમેવ જાનાતૂતિ**આદિ. અયઞ્ચ વિભાગો વદતિ **વિઞ્ઞાપેતીતિ** એત્થ યસ્સ વદતિ, તસ્સેવ વિજાનનં અધિપ્પેતન્તિ ઇમિના વુત્તનયેન લદ્ધોતિ દટ્ઠબ્બં, ન હેત્થ એકસ્સ વદતિ અઞ્ઞસ્સ વિઞ્ઞાપેતીતિ અયમત્થો સમ્ભવતિ. ''તેસુ એકસ્મિં જાનન્તેપી''તિ વુત્તત્તા ''દ્વેયેવ જાનન્તુ એકો મા જાનાતૂ''તિ એવં દ્વિન્નમ્પિ જનાનં નિયમેત્વા આરોચિતેપિ તેસુ એકસ્મિમ્પિ જાનન્તે પચ્ચક્ખાનં હોતિયેવાતિ ગહેતબ્બં. **પરિસઙ્કમાનોતિ** ''વારેસ્સન્તી''તિ આસઙ્કમાનો. **સમયઞ્ઞૂતિ** સાસનસઙ્કેતઞ્ઞૂ, ઇધ પન અધિપ્પાયમત્તજાનનેનાપિ સમયઞ્ઞૂ નામ હોતિ, તેનાહ **ઉક્કણ્ઠિતોતિ**આદિ. તસ્મા બુદ્ધં પચ્ચક્ખામીતિઆદિખેત્તપદાનં સબ્બસો અત્થં ઞત્વાપિ સચે ''ભિક્ખુભાવતો ચવિતુકામતાય એસ વદતી''તિ અધિપ્પાયં ન જાનાતિ, અપ્પચ્ચક્ખાતાવ હોતિ સિક્ખા. અત્થં પન અજાનિત્વાપિ ''ઉક્કણ્ઠિતો વદતી''તિ તં જાનાતિ, પચ્ચક્ખાતાવ હોતિ સિક્ખા. સોતવિઞ્ઞાણવીથિયા સદ્દમત્તગ્ગહણમેવ, અત્થગ્ગહણં પન મનોવિઞ્ઞાણવીથિપરમ્પરાયાતિ આહ **તઙ્ખણઞ્ઞેવાતિ**આદિ.

૫૩. **વણ્ણપટ્ઠાનન્તિ** સત્થુગુણવણ્ણપ્પકાસકં પકરણં. **ઉપાલિગાથાસૂતિ** ઉપાલિસુત્તે ઉપાલિગહપતિના ધીરસ્સ વિગતમોહસ્સાતિઆદિના વુત્તગાથાસુ. **યથારુતન્તિ** પાળિયં વુત્તમેવાતિ અત્થો. **અનન્તબુદ્ધીતિ**આદીનિ વણ્ણપટ્ઠાને આગતનામાનિ. **ધીરન્તિ**આદીનિ (મ॰ નિ॰ ૨.૭૬) પન ઉપાલિગાથાસુ. તત્થ બોધિ વુચ્ચતિ સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણં, સા જાનનહેતુત્તા પઞ્ઞાણં એતસ્સાતિ **બોધિપઞ્ઞાણો**. **સ્વાક્ખાતં ધમ્મન્તિ**આદીસુ **ધમ્મ**-સદ્દો સ્વાક્ખાતાદિપદાનં ધમ્મવેવચનભાવં દસ્સેતું વુત્તો. તસ્મા સ્વાક્ખાતં પચ્ચક્ખામીતિઆદિના વુત્તેયેવ વેવચનેન પચ્ચક્ખાનં નામ હોતિ. ધમ્મ-સદ્દેન સહ યોજેત્વા વુત્તે પન યથારુતવસેન પચ્ચક્ખાનન્તિ વેદિતબ્બં. **સુપ્પટિપન્નં સઙ્ઘન્તિ**આદીસુપિ એસેવ નયો. **કુસલં ધમ્મન્તિ**આદીનિપિ કુસલા ધમ્મા અકુસલા ધમ્માતિઆદિધમ્મમેવ (ધ॰ સ॰ તિકમાતિકા ૧) સન્ધાય વુત્તનામાનિ, ઇતરથા અકુસલધમ્મપચ્ચક્ખાને દોસાભાવપ્પસઙ્ગતોતિ, તેનાહ **ચતુરાસીતિધમ્મક્ખન્ધસહસ્સેસૂતિ**આદિ. **પઠમપારાજિકન્તિ**આદિના સિક્ખાપદાનંયેવ ગહણં વેદિતબ્બં, ન આપત્તીનં.

યસ્સ મૂલેનાતિ યસ્સ સન્તિકે. આચરિયવેવચનેસુ યો ઉપજ્ઝં અદત્વા આચરિયોવ હુત્વા પબ્બાજેસિ, તં સન્ધાય ''યો મં પબ્બાજેસી''તિ વુત્તં. **તસ્સ મૂલેનાતિ** તસ્સ સન્તિકે. **ઓકલ્લકોતિ** ખુપ્પિપાસાદિદુક્ખાતુરાનં કિસલૂખસરીરવેસાનં ગહટ્ઠમનુસ્સાનં અધિવચનં. **મોળિબદ્ધોતિ** બદ્ધકેસકલાપો ગહટ્ઠો. **કુમારકોતિ** કુમારાવત્થો અતિવિય

દહરો સામણેરો. **ચેલ્લકો**તિ તતો કિઞ્ચિ મહન્તો. **ચેટકો**તિ મજ્ઝિમો. **મોળિગલ્લો**તિ મહાસામણેરો. **સમણુદ્દેસો**તિ અવિસેસતો સામણેરાધિવચનં. **અસુચિસઙ્કસ્સરસમાચારો**તિ અસુચિ હુત્વા ''મયા કતં પરે જાનન્તિ નુ ખો, ન નુ ખો''તિ અત્તના, ''અસુકેન નુ ખો ઇદં કત''ન્તિ પરેહિ ચ સઙ્કાય સરિતબ્બેન અનુસ્સરિતબ્બેન સમાચારેન યુત્તો. સઞ્જાતરાગાદિકચવરત્તા **કસમ્બુજાતો. કોણ્ઠો**તિ દુસ્સીલાધિવચનમેતં.

૫૪. તિહેતુકપટિસન્ધિકાતિ અતિખિપ્પં જાનનસમત્થે સન્ધાય વુત્તં, ન દુહેતુકાનં તત્થ અસમ્ભવતો. **સભાગસ્સા**તિ પુરિસસ્સ. **વિસભાગસ્સા**તિ માતુગામસ્સ. **પોત્થકરૂપસદિસસ્સા**તિ મત્તિકાદીહિ કતરૂપસદિસસ્સ . **ગરુમેધસ્સા**તિ આરમ્મણેસુ લહુપ્પવત્તિયા અભાવતો દન્ધગતિકતાય ગરુપઞ્ઞસ્સ, મન્દપઞ્ઞસ્સાતિ વુત્તં હોતિ.

ઇદાનેત્થ સિક્ખાપચ્ચક્ખાનવારસ્સ **પાળિયં** અટ્ઠકથાયઞ્ચ વુત્તનયાનં સમ્પિણ્ડનત્થવસેન એવં વિનિચ્છયો વેદિતબ્બો – તત્થ હિ સામઞ્ઞા ચવિતુકામોતિઆદીહિ પદેહિ ચિત્તનિયમં દસ્સેતિ. બુદ્ધન્તિઆદીહિ પદેહિ ખેત્તનિયમં, પચ્ચક્ખામિ ધારેતીતિ એતેન કાલનિયમં, વદતીતિ ઇમિના પયોગનિયમં, અલં મે બુદ્ધેન, કિં નુ મે, ન મમત્થો, સુમુત્તાહન્તિઆદીહિ અનામટ્ઠકાલવસેનપિ પચ્ચક્ખાનં હોતીતિ દસ્સેતિ, વિઞ્ઞાપેતીતિ ઇમિના વિજાનનનિયમં, ઉમ્મત્તકો સિક્ખં પચ્ચક્ખાતિ ઉમ્મત્તકસ્સ સન્તિકેતિઆદીહિ પુગ્ગલનિયમં, સો ચ નપ્પટિવિજાનાતીતિઆદીહિ વિજાનનનિયમાભાવેન પચ્ચક્ખાનાભાવં દસ્સેતિ, દવાયાતિઆદીહિ ચિત્તનિયમાભાવેન, સાવેતુકામો ન સાવેતીતિ ઇમિના પયોગનિયમાભાવેન, અવિઞ્ઞુસ્સ સાવેતિ વિઞ્ઞુસ્સ ન સાવેતીતિ એતેહિ યં પુગ્ગલં ઉદ્દિસ્સ સાવેતિ, તસ્સેવ સવને સીસં એતિ, નાઞ્ઞસ્સાતિ. સબ્બસો વા પન ન સાવેતિ અપ્પચ્ચક્ખાતા હોતિ સિક્ખાતિ ઇદં પન ચિત્તાદિનિયમેનેવ સિક્ખાપચ્ચક્ખાનં હોતિ, ન અઞ્ઞથાતિ દસ્સનત્થં વુત્તં. તસ્મા ચિત્તખેત્તકાલપયોગપુગ્ગલવિજાનનવસેન સિક્ખાય પચ્ચક્ખાનં ઞત્વા તદભાવેન અપ્પચ્ચક્ખાનં વેદિતબ્બં.

કથં? ઉપસમ્પન્નભાવતો ચવિતુકામતાચિત્તેનેવ હિ સિક્ખાપચ્ચક્ખાનં હોતિ, ન દવા વા રવા વા ભણન્તસ્સ. એવં ચિત્તવસેન સિક્ખાપચ્ચક્ખાનં હોતિ, ન તદભાવેન. તથા બુદ્ધં પચ્ચક્ખામીતિઆદિના વુત્તાનં બુદ્ધાદીનં સબ્રહ્મચારિપરિયોસાનાનં ચતુદ્દસન્નઞ્ચેવ ગિહીતિ મં ધારેહીતિઆદિના વુત્તાનં ગિહિઆદીનં અસક્યપુત્તિયપરિયોસાનાનં અટ્ઠન્નઞ્ચાતિ ઇમેસં દ્વાવીસતિયા ખેત્તપદાનં યસ્સ કસ્સચિ સવેવચનસ્સ વસેન તેસુ યં કિઞ્ચિ વત્તુકામસ્સ યં કિઞ્ચિ વદતોપિ સિક્ખાપચ્ચક્ખાનં હોતિ. એવં ખેત્તવસેન સિક્ખાપચ્ચક્ખાનં હોતિ, ન તદભાવેન. તત્થ યદેતં ''પચ્ચક્ખામીતિ ચ મં ધારેહીતિ ચા''તિ વુત્તં વત્તમાનકાલવચનં, યાનિ ચ ''અલં મે બુદ્ધેન, કિં નુ મે બુદ્ધેન, ન મમત્થો બુદ્ધેન, સુમુત્તાહં બુદ્ધેના''તિઆદિના નયેન આખ્યાતવસેન કાલં અનામસિત્વા પુરિમેહિ યુદ્દસહિ પદેહિ સદ્ધિં યોજેત્વા વુત્તાનિ અલં મેતિઆદીનિ ચત્તારિ પદાનિ, તેસંયેવ ચ સવેવચનાનં વસેન પચ્ચક્ખાનં હોતિ, ન પન ''પચ્ચક્ખાસિ''ન્તિ વા, ''પચ્ચક્ખિસ્સ''ન્તિ વા, ''મં ધારેસી''તિ વા, ''મં ધારેસ્સસી''તિ વા, ''યંનૂન પચ્ચક્ખેય્ય''ન્તિ વાતિઆદીનિ અતીતાનાગતપરિકપ્પવચનાનિ ભણન્તસ્સ. એવં વત્તમાનકાલવસેન ચેવ અનામટ્ઠકાલવસેન ચ પચ્ચક્ખાનં હોતિ, ન તદભાવેન. પયોગો પન દુવિધો કાયિકો વાચસિકો, તત્થ બુદ્ધં પચ્ચક્ખામીતિઆદિના નયેન યાય કાયચિ ભાસાય વચીભેદં કત્વા વાચસિકપયોગેનેવ પચ્ચક્ખાનં હોતિ, ન અક્ખરલિખનં વા હત્થમુદ્દાદિદસ્સનં વા કાયપયોગં કરોન્તસ્સ. એવં વાચસિકપયોગેનેવ પચ્ચક્ખાનં હોતિ, ન તદભાવેન.

પુગ્ગલો પન દુવિધો યો ચ પચ્ચક્ખાતિ, યસ્સ ચ પચ્ચક્ખાતિ, તત્થ યો પચ્ચક્ખાતિ, સો સચે ઉમ્મત્તકખિત્તચિત્તવેદનટ્ટાનં અઞ્ઞતરો ન હોતિ, યસ્સ પન પચ્ચક્ખાતિ, સો સચે મનુસ્સજાતિકો હોતિ, ન ચ ઉમ્મત્તકાદીનં અઞ્ઞતરો સમ્મુખીભૂતો ચ, સિક્ખાપચ્ચક્ખાનં હોતિ. ન હિ અસમ્મુખીભૂતસ્સ દૂતેન વા પણ્ણેન વા આરોચનં રુહતિ. એવં યથાવુત્તપુગ્ગલવસેન પચ્ચક્ખાનં હોતિ, ન તદભાવેન. વિજાનનમ્પિ નિયમિતાનિયમિતવસેન દુવિધં. તત્થ યસ્સ યેસં વા નિયમેત્વા ઇમસ્સ ઇમેસં વા આરોચેમીતિ વદતિ, સચે તે યથા પકતિયા લોકે મનુસ્સા વચનં સુત્વા આવજ્જનસમયે જાનન્તિ, એવં તસ્સ વચનાનન્તરમેવ ''અયં ઉક્કણ્ઠિતો''તિ વા, ''ગિહિભાવં પત્થયતી''તિ વા યેન કેનચિ આકારેન મનુસ્સજાતિકો વચનત્થં જાનાતિ, પચ્ચક્ખાતાવ હોતિ સિક્ખા. અથ અપરભાગે ''કિં ઇમિના વુત્ત''ન્તિ ચિન્તેત્વા જાનન્તિ, અઞ્ઞે વા જાનન્તિ, અપ્પચ્ચક્ખાતાવ હોતિ. અનિયમેત્વા આરોચેન્તસ્સ પન સચે વુત્તનયેન યો કોચિ મનુસ્સજાતિકો વચનત્થં જાનાતિ, પચ્ચક્ખાતા હોતિ સિક્ખા, એવં જાનનવસેન પચ્ચક્ખાનં હોતિ, ન તદભાવેન. ઇતિ ઇમેસં વુત્તપ્પકારાનં ચિત્તાદીનં વસેનેવ સિક્ખાપચ્ચક્ખાનં હોતિ, ન અઞ્ઞથાતિ દટ્ઠબ્બં.

સિક્ખાપચ્ચક્ખાનવણ્ણનાનયો નિટ્ઠિતો.

મૂલપઞ્ઞત્તિવણ્ણના

૫૫. ઇતો પટ્ઠાયાતિ દુકુલ્લપદતો પટ્ઠાય. મેથુનધમ્મો યથા સરૂપેનેવ દુકુલ્લં, એવં દસ્સનાદિદુકુલ્લધમ્મપરિવારત્તાપિ દુકુલ્લન્તિ દસ્સેતું **યસ્મા**તિઆદિ વુત્તં. **અવસ્સુતાનન્તિ** મેથુનરાગેન તિન્તાનં. **પરિયુટ્ઠિતાનન્તિ** મેથુનરાગેન અભિભૂતચિત્તાનં. મેથુન-સદ્દસ્સ સદિસસદ્દપઅયાયત્તા વુત્તં ''સદિસાન''ન્તિ, રત્તતાદીહિ સદિસાનન્તિ અત્થો. ઇદઞ્ચ યેભુય્યતો વુત્તં ઉભોસુ અઞ્ઞતરસ્સ રાગાભાવેપિ ઇતરસ્સ મેથુનસેવનસંસિદ્ધિતો. મેથુન-સદ્દો વા ઉભયસદ્દપઅયાયો, મેથુનં યુગળં યમકં ઉભયન્તિ હિ અત્થતો એકં, તેનાહ ''ઉભિન્નં રત્તાન''ન્તિ. ''દ્વયંદ્વયસમાપત્તી''તિ હિ **પાળિયમ્પિ** વુત્તં. **નિમિત્તેના**તિ ભુમ્મત્થે કરણવચનં, ઇત્થિનિમિત્તે અત્તનો નિમિત્તં પવેસેતીતિ અત્થો. નિમિત્તં અઙ્ગજાતન્તિ અત્થતો એકં. તિલફલન્તિ સાસપમત્તં તિલબીજં અધિપ્પેતં, ન કોસસહિતં ફલન્તિ આહ ''તિલબીજમત્તમ્પી''તિ. **અલ્લોકાસે**તિ સભાવેન પિહિતસ્સ નિમિત્તસ્સ પકતિવાતેન અસમ્ફુટ્ઠે તિન્તપ્પદેસે. તાદિસો પદેસો સચેપિ કેનચિ વાતાદિવિકારેન સુક્ખતિ, તથાપિ અનલ્લોકાસોતિ ઉપક્કમતો પારાજિકમેવ.

વેમજ્ઝન્તિ યથા ચત્તારિ પસ્સાનિ અફુસન્તો પવેસેતિ, એવં કતવિવરસ્સ ઇત્થિનિમિત્તસ્સ અબ્ભન્તરતલં વુચ્ચતિ. પુરિસનિમિત્તે પન **મજ્ઝન્તિ** અગ્ગકોટિં સન્ધાય વદતિ. **ઉપરી**તિ મજ્ઝિમપબ્બેન સમિઞ્જિત્વા પવેસિયમાનસ્સ અઙ્ગજાતસ્સ સમિઞ્જિતઙ્ગુલિયા મજ્ઝિમપબ્બપિટ્ઠિસદિસઅગ્ગકોટિયેવ. **હેટ્ઠા પવેસેન્તો**તિ ઇત્થિનિમિત્તસ્સ હેટ્ઠાભાગેન છુપિયમાનં પવેસેન્તો, યથા ઇત્થિનિમિત્તસ્સ અલ્લોકાસં હેટ્ઠિમતલં તિલબીજમત્તમ્પિ અત્તનો નિમિત્તેન છુપતિ, એવં પવેસેન્તોતિ અત્થો. છુપનમેવ હેત્થ પવેસનં, એવં સેસેસુપિ. **મજ્ઝેન પવેસેન્તો**તિ અબ્ભન્તરતલેન છુપિયમાનં પવેસેન્તો, યથા અબ્ભન્તરતલં છુપતિ, એવં પવેસેન્તોતિ અત્થો. કત્થચિ અચ્છુપન્તં પવેસેત્વા આકાસગતમેવ નીહરન્તસ્સ નત્થિ પારાજિકં, દુક્કટં પન હોતિ **છિન્નસીસવત્થુસ્મિં** (પારા॰ ૭૩) વિય. **મજ્ઝેનેવ છુપન્તં પવેસેન્તો**તિ અગ્ગકોટિયા છુપન્તં પવેસેન્તો. **મજ્ઝિમપબ્બપિટ્ઠિયા સઙ્કોચેત્વા**તિ નિમિત્તં અત્તનો મજ્ઝિમપબ્બપિટ્ઠિયા સમિઞ્જિત્વા ઉપરિભાગેન છુપન્તં પવેસેન્તોપિ. કિં વિય? સમિઞ્જિતઙ્ગુલિ વિયાતિ યોજના. અથ વા મજ્ઝિમપબ્બપિટ્ઠિયા સમિઞ્જિતઙ્ગુલિ વિયાતિ સમ્બન્ધો, સમિઞ્જિતઙ્ગુલિં વા મજ્ઝિમપબ્બપિટ્ઠિયા પવેસેન્તો વિયાતિપિ યોજેતબ્બં. **ઉપરિભાગેના**તિ સઙ્કોચિતસ્સ નિમિત્તસ્સ ઉપરિકોટિયા.

ઇદાનિ પુરિસનિમિત્તસ્સ હેટ્ઠા વુત્તેસુ છસુ ''ઉપરી''તિ વુત્તસ્સ છટ્ઠસ્સ ઠાનસ્સ વસેન વિસું ચત્તારિ પસ્સાનિ ગહેત્વા પુરિસનિમિત્તે દસટ્ઠાનભેદં દસ્સેન્તો **તત્થા**તિઆદિમાહ. હેટ્ઠા પન અગહિતગ્ગહણવસેન છ ઠાનાનિ વુત્તાનિ. **તુલાદણ્ડસદિસં પવેસેન્તસ્સાપી**તિ અસમિઞ્જિત્વા ઉજુકં પવેસેન્તસ્સ. **ચમ્મખીલન્તિ** એળકાદીનં ગીવાય વિય નિમિત્તે જાતં ચમ્મઙ્કુરં, ''ઉણ્ણિગણ્ડો''તિપિ વદન્તિ. ''ઉપહતકાયપ્પસાદ''ન્તિ અવત્વા **નટ્ઠકાયપ્પસાદન્તિ** વચનેન ઉપાદિન્નભાવે સતિ કેનચિ પચ્ચયેન

ઉપહતેપિ કાયપ્પસાદે **ઉપહતિન્દ્રિયવત્થુસ્મિં** (પારા॰ ૭૩) વિય પારાજિકમેવાતિ દસ્સેતિ. ઇત્થિનિમિત્તસ્સ પન નટ્ઠેપિ ઉપાદિન્નભાવે સતિ મતસરીરે વિય પારાજિકક્ખેત્તતા ન વિજહતીતિ વેદિતબ્બા. **મેથુનસ્સાદેના**તિ ઇદં કાયસંસગ્ગરાગે સતિ સઙ્ઘાદિસેસો હોતીતિ વુત્તં. **બીજાની**તિ અણ્ડાનિ.

મુખં અપિધાયાતિ પમાદેન સમુપ્પન્નમ્પિ હાસં બીજનિયા પટિચ્છાદનમ્પિ અકત્વા નિસીદનં અગારવન્તિ વુત્તં. અથ વા **અપિધાયા**તિ પિદહિત્વા, બીજનિયા મુખં પટિચ્છાદેત્વા હસમાનેન ન નિસીદિતબ્બન્તિ અત્થો. **દન્તવિદંસક**ન્તિ દન્તે દસ્સેત્વા. **ગબ્ભિતેના**તિ ''અયુત્તકથા''તિ સઙ્કોચં અનાપજ્જન્તેન, નિરવસેસાધિપ્પાયકથને સઞ્જાતુસ્સાહેનાતિ અત્થો.

અનુપઞ્ઞત્તિવણ્ણના

પારાજિકવત્થુભૂતાતિ યેસં તીસુ મગ્ગેસુ તિલબીજમત્તમ્પિ નિમિત્તસ્સ પવેસોકાસો હોતિ, તે ઇત્થિપુરિસાદિભેદા સબ્બે સઙ્ગય્હન્તિ, ન ઇતરે. ઇધ પન તિરચ્છાનગતાયાતિ-પાળિપદાનુરૂપતો ન સબ્બાતિઆદિના ઇત્થિલિઙ્ગવસેન વુત્તં. **ગોનસા**તિ સપ્પવિસેસા, યેસં પિટ્ઠીસુ મહન્તમહન્તાનિ મણ્ડલાનિ હોન્તિ. કચ્છપમણ્ડૂકાનં ચતુપ્પદત્તેપિ ઓદકતાસામઞ્ઞેન અપદેહિ સહ ગહણં. **મુખસણ્ઠાન**ન્તિ ઓટ્ઠયમ્મસણ્ઠાનં. **વણસઙ્ખેપ**ન્તિ વણસઙ્ગહં. વણે થુલ્લચ્ચયઞ્ચ ''અમગ્ગેન અમગ્ગં પવેસેતિ, આપત્તિ થુલ્લચ્ચયસ્સા''તિ (પારા॰ ૬૬) ઇમસ્સ સુત્તસ્સ વસેન વેદિતબ્બં. **મઙ્ગુસા**તિ નકુલા. **એતમેવ હિ અત્થ**ન્તિ યો નં અજ્ઝાપજ્જતિ, તં પરાજેતીતિ ઇમમત્થં વુત્તાનંયેવ પારાજિકાદિસદ્દાનં નિબ્બચનપ્પસઙ્ગે ઇમિસ્સા પરિવારગાથાય પવત્તત્તા. **ભટ્ઠો**તિ સાસનતો પરિહીનો. **નિરઙ્કતો**તિ નિરાકતો. **એત**ન્તિ આપત્તિરૂપં પારાજિકં. **છિન્નો**તિ અન્તરાખણ્ડિતો.

પકતત્તેહિ ભિક્ખૂહીતિ એત્થ **પકતત્તા** નામ પારાજિકં અનાપન્ના અનુક્ખિત્તા ચ. કેચિ પન ''પકતત્તેહિ ભિક્ખૂહિ એકતો કત્તબ્બત્તાતિ અટ્ઠકથાયં વુત્તત્તા પકતત્તભૂતેહિ અલજ્જીહિપિ સદ્ધિં ઉપોસથાદિસઙ્ઘકમ્મકરણે દોસો નત્થી''તિ વદન્તિ, તં ન યુત્તં, ઇમિના વચનેન તસ્સ અત્થસ્સ અસિજ્ઝનતો. યદિ હિ સઙ્ઘકમ્મં કરીયતિ, પકતત્તેહેવ કરીયતિ, ન અપકતત્તેહીતિ એવં અપકતત્તેહિ સહસંવાસપટિક્ખેપપરં ઇદં વચનં, ન પન પકતત્તેહિ સબ્બેહિ અલજ્જીઆદીહિ એકતો સઙ્ઘકમ્મં કત્તબ્બમેવાતિ. એવં સંવાસવિધાનપરં પકતત્તેસુપિ સભાગાપત્તિં આપન્નેહિ અઞ્ઞમઞ્ઞઞ્ચ અલજ્જીહિ ચ સદ્ધિં એકતો કમ્મકરણસ્સ પટિક્ખિત્તત્તા. વુત્તઞ્હિ ''સચે સબ્બો સઙ્ઘો સભાગાપત્તિયા સતિ વુત્તવિધિં અકત્વા ઉપોસથં કરોતિ, વુત્તનયેનેવ સબ્બો સઙ્ઘો આપત્તિં આપજ્જતી''તિઆદિ (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ નિદાનવણ્ણના). ''યત્થ આમિસપરિભોગો વટ્ટતિ, ધમ્મપરિભોગોપિ તત્થ વટ્ટતી''તિ અલજ્જીહિ સહ પરિભોગો ચ અટ્ઠકથાયં પટિક્ખિત્તો એકતો કમ્મકરણસ્સાપિ ધમ્મપરિભોગત્તા. તસ્મા યથા હિ **પાળિયં** પારાજિકાપત્તિઆપજ્જનકપુગ્ગલનિયમત્થં વ્યાયં ઞત્તિચતુત્થેન કમ્મેન...પે॰... ઉપસમ્પન્નો, અયં ઇમસ્મિં અત્થે અધિપ્પેતો ભિક્ખૂતિ ઇમસ્મિં વચને સબ્બેપિ ઞત્તિચતુત્થકમ્મેન ઉપસમ્પન્ના પારાજિકાપજ્જનકપુગ્ગલાયેવાતિ નિયમો ન સિજ્ઝતિ પારાજિકાનાપજ્જનકાનમ્પિ સેક્ખાદીનં સમ્ભવા, અથ ખો ઞત્તિચતુત્થકમ્મેન ઉપસમ્પન્નેસુયેવ પારાજિકાપત્તિઆપજ્જનકા અલજ્જી બાલપુથુજ્જના લબ્ભન્તિ, ન પન એહિભિક્ખુઆદીસૂતિ એવં નિયમો સિજ્ઝતિ, એવમિધાપિ પકતત્તેસુયેવ એકતો કમ્મકરણારહા અનાપત્તિકા લજ્જી કુક્કુચ્ચકા સિક્ખાકામા ઉપલબ્ભન્તિ , ન અપકતત્તેસૂતિ એવમેવ નિયમો સિજ્ઝતિ અપકતત્તાનં ગણપૂરણત્તાભાવેન અસંવાસિકત્તનિયમતો. અલજ્જિનો પન ગણપૂરકા હુત્વા કમ્મસ્સ સાધનતો અસંવાસિકેસુ ન ગહિતા કત્તબ્બવિધિં અકત્વા તેહિ સહ મદ્દિત્વા કમ્મં કરોન્તાનં આપત્તિ અલજ્જિતા ચ ન વિગચ્છતીતિ વેદિતબ્બં. ''એકો અલજ્જી અલજ્જીસતમ્પિ કરોતી''તિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૫૮૫) હિ વુત્તં, તેનેવ વક્ખતિ ''સબ્બેપિ લજ્જિનો એતેસુ કમ્માદીસુ સહ વસન્તી''તિઆદિ. અયમત્થો ઉપરિ વિત્થારતો આવિ ભવિસ્સતિ.

તથાતિ સીમાપરિચ્છિન્નેહીતિઆદિં પરામસતિ. એકતો વન્દનભુઞ્જનગામપ્પવેસનવત્તાપટિવત્તકરણઉગ્ગહપરિપુચ્છાસજ્ઝાયકરણાદિસામગ્ગિકિરિયાવસેન ભગવતા પઞ્ઞત્તસિક્ખાપદસિક્ખનં સમસિક્ખતા નામ, તઞ્ચ લજ્જીહેવ સમં સિક્ખિતબ્બં, ન અલજ્જીહીતિ દસ્સેતું ''પઞ્ઞત્તં પન...પે॰... સમસિક્ખતા નામા''તિ વુત્તં. તત્થ અનતિક્કમનવસેન ઉગ્ગહપરિપુચ્છાદિવસેન ચ લજ્જીપુગ્ગલેહિ સમં એકતો સિક્ખિતબ્બા સમસિક્ખાતિ સિક્ખાપદાનિ વુત્તાનિ, તાસં સમસિક્ખનં યથાવુત્તનયેન લજ્જીહિ સિક્ખિતબ્બભાવો સમસિક્ખતા નામાતિ અધિપ્પાયો. યથાવુત્તેસુ એકકમ્માદીસુ અલજ્જીનં લજ્જિધમ્મે અનોક્કન્તે લજ્જીહિ સહ સંવાસો નત્થિ, તતો બહિયેવ તે સન્દિસ્સન્તીતિ આહ **સબ્બેપિ લજ્જિનો**તિઆદિ.

૫૬. યં તં વુત્તન્તિ સમ્બન્ધો. **વત્થુમેવ ન હોતી**તિ સુવણ્ણાદીહિ કતઇત્થિરૂપાનં અઙ્ગજાતેસુપિ નિમિત્તવોહારદસ્સનતો તત્થ પારાજિકાસઙ્કાનિવત્તનત્થં વુત્તં. તેનેવ વિનીતવત્થૂસુ લેપચિત્તાદિવત્થૂસુ સઞ્જાતકુક્કુચ્ચસ્સ પારાજિકેન અનાપત્તિ વુત્તા.

પઠમચતુક્કવણ્ણના

૫૭. અસ્સાતિ આખ્યાતપદન્તિ તસ્સ અત્થં દસ્સેન્તો ''હોતી''તિ આહ, ભવેય્યાતિ અત્થો, હોતીતિ વુત્તં હોતિ. દુતિયે અત્થવિકપ્પે ''હોતી''તિ ઇદં વચનસેસો.

૫૮. સાદિયન્તસ્સેવાતિ એત્થ સાદિયનં નામ સેવેતુકામતાચિત્તસ્સ ઉપ્પાદનમેવાતિ આહ ''પટિસેવનચિત્તસમઙ્ગિસ્સા''તિ. **પટિપક્ખ**ન્તિ અનિટ્ઠં અહિતં. ''ભિક્ખૂનં પચ્ચત્થિકા ભિક્ખુપચ્ચત્થિકા''તિ વુત્તે ઉપરિ વુચ્ચમાના રાજપચ્ચત્થિકાદયોપિ ઇધેવ પવિસન્તીતિ તં નિવત્તનત્થં **ભિક્ખૂ એવ પચ્ચત્થિકા**તિ રાજપચ્ચત્થિકાનુરૂપેન અત્થો દસ્સિતો. **તસ્મિં ખણે**તિ પવેસનક્ખણે. અગ્ગતો હિ યાવ મૂલા પવેસનકિરિયાય વત્તમાનકાલો પવેસનક્ખણો નામ. **પવિટ્ઠકાલે**તિ અઙ્ગજાતસ્સ યત્તકં ઠાનં પવેસનારહં, તત્તકં અનવસેસતો પવિટ્ઠકાલે, પવેસનકિરિયાય નિટ્ઠિતક્ખણેતિ અત્થો. એવં પવિટ્ઠસ્સ ઉદ્ધરણારમ્ભતો અન્તરા ઠિતકાલે ઠિતં અઙ્ગજાતં, તસ્સ ઠિતિ વા **ઠિતં** નામ, **અટ્ઠકથાયં** પન માતુગામસ્સ સુક્કવિસ્સટ્ઠિં પત્વા સબ્બથા વાયામતો ઓરમિત્વા ઠિતકાલં સન્ધાય ''સુક્કવિસ્સટ્ઠિસમયે''તિ વુત્તં, તદુભયમ્પિ ઠિતમેવાતિ ગહેતબ્બં. **ઉદ્ધરણં** નામ યાવ અગ્ગા નીહરણકિરિયાય વત્તમાનકાલોતિ આહ ''નીહરણકાલે પટિસેવનચિત્તં ઉપટ્ઠાપેતી''તિ.

એત્થ ચ યસ્મા પરેહિ ઉપક્કમિયમાનસ્સ અઙ્ગજાતાદિકાયચલનસ્સ વિજ્જમાનત્તા સેવનચિત્તે ઉપટ્ઠિતમત્તે તસ્મિં ખણે ચિત્તજરૂપેન સઞ્ચાયમાનં અઙ્ગજાતાદિચલનં ઇમિના સેવનચિત્તેન ઉપ્પાદિતમેવ હોતિ. અપિચ સેવનચિત્તે ઉપ્પન્ને પરેહિ અનુપક્કમિયમાનસ્સાપિ અઙ્ગજાતે ચલનં હોતેવ, તઞ્ચ તેન કતં નામ હોતિ, તસ્મા કાયચિત્તતો સમુટ્ઠિતં પારાજિકાપત્તિં સો આપજ્જતિયેવ **ઉબ્ભજાણુમણ્ડલિકા** (પાચિ॰ ૬૫૭-૬૫૮) વિય. તત્થાપિ હિ ''અધક્ખકં ઉબ્ભજાણુમણ્ડલં આમસનં વા...પે॰... પટિપીળનં વા સાદિયેય્યા''તિ (પાચિ॰ ૬૫૭) સાદિયનમત્તેયેવ આપત્તિ વુત્તા, ભિક્ખુનો કાયસંસગ્ગે પન ''કાયસંસગ્ગં સમાપજ્જેય્યા''તિ (પારા॰ ૨૭૦) અત્તનો ઉપક્કમસ્સ આપત્તિનિમિત્તભાવેન વુત્તત્તા ઇત્થિયા કુસિયમાનસ્સ કાયસંસગ્ગરાગે ચ ઇત્થિયા સઞ્જનિતકાયચલને ચ વિજ્જમાનેપિ અત્તનો પયોગાભાવેન અનાપત્તિયેવ વુત્તાતિ ગહેતબ્બં. કેચિ પન ''પઠમસઙ્ઘાદિસેસવિસયેપિ પરેહિ બલક્કારેન હત્થાદીહિ ઉપક્કમિયમાનસ્સ મોચનસ્સાદો ચ ઉપ્પજ્જતિ, તેન ચ અસુચિમ્હિ મુત્તે સઙ્ઘાદિસેસો, અમુત્તે થુલ્લચ્ચયં એવા''તિ વદન્તિ. **અઙ્ગારકાસુ**ન્તિ અઙ્ગારરાસિં, અઙ્ગારપુણ્ણાવાટં વા. ઇત્થિયા ઉપક્કમિયમાને અસાદિયનં નામ ન સબ્બેસં વિસયોતિ આહ **ઇમઞ્હી**તિઆદિ.

એકાદસહિ અગ્ગીહીતિ રાગદોસમોહજાતિજરામરણસોકપરિદેવદુક્ખદોમનસ્સુપાયાસસઙ્ખાતેહિ એકાદસગ્ગીહિ. **અસ્સા**તિ અસાદિયન્તસ્સ. **ચતુક્કં નીહરિત્વા ઠપેસી**તિ એત્થ એકપુગ્ગલવિસયતાય એકોપિ અનાપત્તિવારો પવેસનપવિટ્ઠઠિતઉદ્ધરણસઙ્ખાતાનં ચતુન્નં પદાનં વસેન ''ચતુક્ક''ન્તિ વુત્તો. **પઠમચતુક્કકથા**તિ એત્થ પન અનાપત્તિવારેન સદ્ધિં પઞ્ચન્નં વારાનં વુત્તનયેન ''પઞ્ચ ચતુક્કા''તિ વત્તબ્બેપિ એકમગ્ગવિસયતાય તેસં એકત્તં આરોપેત્વા પઠમચતુક્કતા વુત્તા. તેનેવ વક્ખતિ **તિણ્ણં મગ્ગાનં વસેન તીણિ સુદ્ધિકચતુક્કાની**તિઆદિ.

એકૂનસત્તતિદ્વિસતચતુક્કકથાવણ્ણના

૫૯-૬૦. મત્તન્તિ સુરાદીહિ મત્તં. અક્ખાયિતનિમિત્તા ઇધ ઉત્તરપદલોપેન અક્ખાયિતસદ્દેન વુત્તાતિ આહ ''અક્ખાયિતનિમિત્ત''ન્તિ. **જાગરન્તિ**ન્તિઆદિ વિસેસનરહિતત્તા ''સુદ્ધિકચતુક્કાની''તિ વુત્તં. **સમાનાચરિયકાથેરા**તિ એકાચરિયસ્સ ઉદ્દેસન્તેવાસિકા. ગઙ્ગાય અપરભાગો **અપરગઙ્ગં. વતરે**તિ ગરહત્થે નિપાતો. **એવં વિનયગરુકાન**ન્તિ ઇમિના ઉપરિ ઉપતિસ્સત્થેરેન વુચ્ચમાનવિનિચ્છયસ્સ ગરુકરણીયતાય કારણં વુત્તં. **સબ્બં પરિયાદિયિત્વા**તિ સબ્બં પારાજિકખેત્તં અનવસેસતો ગહેત્વા. યદિ હિ સાવસેસં કત્વા પઞ્ઞપેય્ય, અલજ્જીનં તત્થ લેસેન અજ્ઝાચારસોતો પવત્તતીતિ આહ ''સોતં છિન્દિત્વા''તિ. સહસેય્યાદિપણ્ણત્તિવજ્જસિક્ખાપદેસુયેવ (પાચિ॰ ૪૯-૫૧) સાવસેસં કત્વાપિ પઞ્ઞાપનં સમ્ભવતિ, ન લોકવજ્જેસૂતિ આહ **ઇદઞ્હી**તિઆદિ. **સહસેય્યસિક્ખાપદે** હિ (પાચિ॰ ૪૯ આદયો) કિઞ્ચાપિ યેભુય્યચ્છન્ને યેભુય્યપરિચ્છન્ને હેટ્ઠિમપરિચ્છેદતો પાચિત્તિયં દસ્સિતં, ઉપડ્ઢચ્છન્ને ઉપડ્ઢપરિચ્છન્ને દુક્કટં, તથાપિ સાવસેસત્તા પઞ્ઞત્તિયા યેભુય્યચ્છન્નઉપડ્ઢપરિચ્છન્નાદીસુપિ **અટ્ઠકથાયં** પાચિત્તિયમેવ દસ્સિતં. ઇધ પન નિરવસેસત્તા પઞ્ઞત્તિયા ભગવતા દસ્સિતં યેભુય્યેન અક્ખાયિતનિમિત્તતો હેટ્ઠા પારાજિકક્ખેત્તં નત્થિ, થુલ્લચ્ચયાદિમેવ તત્થ લબ્ભતિ.

ઉપતિસ્સત્થેરેન વુત્તસ્સેવ વિનિચ્છયસ્સ અઞ્ઞમ્પિ ઉપત્થમ્ભકારણં દસ્સેન્તો **અપિચા**તિઆદિમાહ. નિમિત્તે અપ્પમત્તિકાપિ મંસરાજિ સચે અવસિટ્ઠા હોતિ, તં યેભુય્યક્ખાયિતમેવ હોતિ, તતો પરં પન સબ્બસો ખાયિતે નિમિત્તે દુક્કટમેવાતિ દસ્સેન્તો આહ ''તતો પરં થુલ્લચ્ચયં નત્થી''તિ. કેચિ પનેત્થ વચ્ચમગ્ગાદિં ચત્તારો કોટ્ઠાસે કત્વા ''તેસુ દ્વે કોટ્ઠાસે અતિક્કમ્મ યાવ તતિયકોટ્ઠાસસ્સ પરિયોસાના ખાયિતં યેભુય્યક્ખાયિતં નામ, તતો પરં થુલ્લચ્ચયં નત્થિ, યાવ ચતુત્થકોટ્ઠાસસ્સ પરિયોસાના ખાયિતં, તમ્પિ દુક્કટવત્થુયેવા''તિ ચ વદન્તિ, તં ન યુત્તં. **મતસરીરસ્મિંયેવ વેદિતબ્બ**ન્તિ મતં યેભુય્યેન અક્ખાયિતન્તિઆદિવચનતો વુત્તં. **યદિપિ નિમિત્ત**ન્તિઆદિ જીવમાનકસરીરમેવ સન્ધાય વુત્તં તસ્સેવ અધિકતત્તા. તેનેવ **માતિકાટ્ઠકથાયં** (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ પઠમપારાજિકવણ્ણના) ''જીવમાનકસરીરસ્સ વુત્તપ્પકારે મગ્ગે સચેપિ તચાદીનિ અનવસેસેત્વા સબ્બસો છિન્ને''તિઆદિ વુત્તં. **સબ્બસો ખાયિત**ન્તિ નિમિત્તમંસં સબ્બં છિન્નન્તિ અત્થો. **નિમિત્તસણ્ઠાન**ન્તિ છિન્નમંસસ્સ અન્તો યાવ મુત્તવત્થિકોસા છિદ્દાકારો અબ્ભન્તરછવિચમ્મમત્તો ઇત્થિનિમિત્તાકારો, તેનાહ ''પવેસનં જાયતી''તિ. **નિમિત્તસણ્ઠાનં પન અનવસેસેત્વા**તિ પવેસનારહછિદ્દાકારેન ઠિતઅબ્ભન્તરમંસાદિં અનવસેસેત્વા. એતેન યાવ પવેસો લબ્ભતિ, તાવ મગ્ગોયેવાતિ દસ્સેતિ. **નિમિત્તતો પતિતાય મંસપેસિયા**તિ ઇદં નિમિત્તસણ્ઠાનવિરહિતં અબ્ભન્તરમંસખણ્ડં સન્ધાય વુત્તં. નિમિત્તસણ્ઠાનં અકોપેત્વા સમન્તતો છિન્દિત્વા ઉદ્ધટમંસપેસિયા પન મતસરીરે યેભુય્યેન અક્ખાયિતનિમિત્તે વિય ઉપક્કમન્તસ્સ પારાજિકમેવ.

એવં જીવમાનકમનુસ્સસરીરે લબ્ભમાનવિસેસં દસ્સેત્વા ઇદાનિ મતસરીરે દસ્સેતું **મતસરીરે પના**તિઆદિમાહ. **વત્થિકોસેસૂ**તિ પુરિસાનં અઙ્ગજાતકોસચમ્મેસુ. ''નવદ્વારો મહાવણો''તિઆદિ (મિ॰ પ॰ ૨.૬.૧) વચનતો મનુસ્સાનં અક્ખિનાસાદીનિ વણસઙ્ખેપેન થુલ્લચ્ચયક્ખેત્તાનીતિ તેસુપિ થુલ્લચ્ચયં વુત્તં, એવં મનુસ્સાનં મતસરીરેપિ, તેનાહ **મતે અલ્લસરીરે**તિઆદિ. તત્થ **અલ્લસરીરે**તિ અકુથિતં સન્ધાય વુત્તં. **પારાજિકક્ખેતે**તિ યેભુય્યેન અક્ખાયિતમ્પિ સન્ધાય વુત્તં. **થુલ્લચ્ચયક્ખેત્તે**તિ ઉપડ્ઢક્ખાયિતાદિમ્પિ સન્ધાય વુત્તં. એત્થ ચ અક્ખિનાસાદિથુલ્લચ્ચયક્ખેત્તેસુ યેભુય્યેન અક્ખાયિતેસુપિ થુલ્લચ્ચયં, ઉપડ્ઢક્ખાયિતાદીસુ દુક્કટન્તિ વેદિતબ્બં. **સબ્બેસમ્પી**તિ યથાવુત્તહત્થિઆદીહિ અઞ્ઞેસં તિરચ્છાનાનં સઙ્ગણ્હનત્થં વુત્તં. તિરચ્છાનગતાનં અક્ખિકણ્ણવણેસુ દુક્કટં પન અટ્ઠકથાપ્પમાણેન ગહેતબ્બં, ''અમગ્ગેન અમગ્ગં પવેસેતિ, આપત્તિ થુલ્લચ્ચયસ્સા''તિ (પારા॰ ૬૬) હિ સામઞ્ઞતો વુત્તં, ન પન મનુસ્સાનન્તિ વિસેસેત્વા. યદિ હિ મનુસ્સાનઞ્ઞેવ વણેસુ થુલ્લચ્ચયં સિયા, હત્થિઅસ્સાદીનં નાસવત્થિકોસેસુપિ પટઙ્ગમુખમણ્ડૂકસ્સ મુખસણ્ઠાનેપિ ચ વણસઙ્ખેપતો થુલ્લચ્ચયં ન વત્તબ્બં સિયા, વુત્તઞ્ચ. તસ્મા અટ્ઠકથાચરિયા એવેત્થ પમાણં. મતાનં તિરચ્છાનગતાનન્તિ મતકેન સમ્બન્ધો.

મેથુનરાગેન વત્થિકોસં પવેસેન્તસ્સ થુલ્લચ્ચયં વુત્તન્તિ આહ ''વત્થિકોસં અપ્પવેસેન્તો''તિ. **મેથુનરાગો** ચ નામ કાયસંસગ્ગરાગં મોચનસ્સાદઞ્ચ મુઞ્ચિત્વા વિસું દ્વયંદ્વયસમાપત્તિયા રાગો, સો ચ પુરિસાદીસુપિ ઉપ્પજ્જતિ, તેન ચ અપારાજિકક્ખેત્તે ઇત્થિસરીરેપિ ઉપક્કમન્તસ્સ અસુચિમ્હિ મુત્તેપિ સઙ્ઘાદિસેસો ન હોતિ, ખેત્તાનુરૂપં થુલ્લચ્ચયદુક્કટમેવ હોતીતિ વેદિતબ્બં. **અપ્પવેસેન્તો**તિ ઇમિના તીસુ મગ્ગેસુ પવેસનાધિપ્પાયે અસતિપિ મેથુનરાગેન બહિ ઘટ્ટનં સમ્ભવતીતિ દસ્સેતિ, તેનેવ થુલ્લચ્ચયં વુત્તં, ઇતરથા પવેસનાધિપ્પાયેન બહિ છુપન્તસ્સ મેથુનસ્સ પુબ્બપયોગત્તા દુક્કટમેવ વત્તબ્બં સિયા. **નિમિત્તેન નિમિત્તં છુપતિ થુલ્લચ્ચય**ન્તિ ઇદઞ્ચ ''ન ચ, ભિક્ખવે, રત્તચિત્તેન અઙ્ગજાતં છુપિતબ્બં, યો છુપેય્ય, આપત્તિ થુલ્લચ્ચયસ્સા''તિ (મહાવ॰ ૨૫૨) ઇમસ્સ ચમ્મક્ખન્ધકે આગતસ્સ સુત્તસ્સ વસેન વુત્તં. તત્થ ચ કેસઞ્ચિ અઞ્ઞથાપિ અત્થવિકપ્પસ્સ બીજં દસ્સેન્તો **મહાઅટ્ઠકથાયં પના**તિઆદિમાહ. **મુખેનેવ છુપનં સન્ધાયા**તિ ઓટ્ઠજિવ્હાદિમુખાવયવેન છુપનં સન્ધાય. **ઓળારિકત્તા**તિ અજ્ઝાચારસ્સ થુલ્લત્તા. **તં સન્ધાયભાસિત**ન્તિ તં યથાવુત્તસુત્તં. સુત્તઞ્હિ અજ્ઝાચારં સન્ધાય પટિચ્ચ વુત્તત્તા ''સન્ધાયભાસિત''ન્તિ વુચ્ચતિ. **સુટ્ઠુસલ્લક્ખેત્વા**તિ પિટ્ઠિં અભિરુહન્તાનં અઙ્ગજાતમુખેનેવ નિમિત્તછુપનસ્સ સમ્ભવં મેથુનરાગીનઞ્ચ અઙ્ગજાતેન છુપનસ્સેવ અનુરૂપતઞ્ચ સુત્તે ચ ''મુખેના''તિ અવુત્તતઞ્ચ અઞ્ઞઞ્ચ નયં યથાબલં સુટ્ઠુ સલ્લક્ખેત્વાતિ અત્થો. **સઙ્ઘાદિસેસો**તિ મનુસ્સિત્થિં સન્ધાય વુત્તં. **પસ્સાવમગ્ગ**ન્તિ ઇદં **ચમ્મક્ખન્ધકે** નિદાનવસેન વુત્તં. ઇતરમગ્ગદ્વયં પન નિમિત્તમુખેન છુપન્તસ્સ વણસઙ્ખેપેન થુલ્લચ્ચયમેવ. **વુત્તનયેનેવા**તિ મેથુનરાગેનેવ. નિમિત્તમુખેન પન વિના મેથુનરાગેન મનુસ્સિત્થિયા વા તિરચ્છાનગતિત્થિયા વા પસ્સાવમગ્ગં પકતિમુખેન છુપન્તસ્સ દુક્કટમેવ પકતિમુખેન પકતિમુખછુપને વિય, ઇતરથા તત્થાપિ થુલ્લચ્ચયેન ભવિતબ્બં, તઞ્ચ ન યુત્તં ખન્ધકસુત્તેપિ તથા અવુત્તત્તા. **કાયસંસગ્ગરાગેન દુક્કટ**ન્તિ નિમિત્તમુખેન વા પકતિમુખાદિં ઇતરકાયેન વા કાયસંસગ્ગરાગેન છુપન્તસ્સ દુક્કટમેવ.

એત્થ ચ કાયસંસગ્ગરાગેન બહિનિમિત્તે ઉપક્કમતો અજાનન્તસ્સેવ અઙ્ગજાતં યદિ પારાજિકક્ખેત્તં છુપતિ, તત્થ કિં હોતીતિ? કેચિ તાવ ''મેથુનરાગસ્સ અભાવા મનુસ્સિત્થિયા સઙ્ઘાદિસેસો, સેસેસુ વત્થુવસેન થુલ્લચ્ચયદુક્કટાની''તિ વદન્તિ. અઞ્ઞે પન ''પવેસનક્ખણે ફસ્સસ્સ સાદિયનસમ્ભવતો બલક્કારેન ઉપક્કમનક્ખણે વિય પારાજિકમેવા''તિ વદન્તિ, ઇદમેવ યુત્તતરં. મગ્ગત્તયતો હિ અઞ્ઞસ્મિં પદેસેયેવ કાયસંસગ્ગાદિરાગભેદતો આપત્તિભેદો લબ્ભતિ, ન મગ્ગત્તયે. તત્થ પન યેન કેનચિ આકારેન ફસ્સસ્સ સાદિયનક્ખણે પારાજિકમેવ, તેનેવ પરોપક્કમેન પવેસનાદીસુ રાગભેદં અનુદ્ધરિત્વા સાદિયનમત્તેન પારાજિકં વુત્તં.

સન્થતચતુક્કભેદકથાવણ્ણના

૬૧-૨. પટિપન્નકસ્સાતિ આરદ્ધવિપસ્સકસ્સ. **ઉપાદિન્નક**ન્તિ કાયિન્દ્રિયં સન્ધાય વુત્તં. **ઉપાદિન્નકેન ફુસતી**તિ ઉપાદિન્નકસરીરેન ફુસીયતીતિ કમ્મસાધનેન અત્થો દટ્ઠબ્બો. અથ વા એવં કરોન્તો ભિક્ખુ કિઞ્ચિ ઉપાદિન્નકં ઉપાદિન્નકેન ન ફુસતીતિ અત્થો. **લેસં ઓડ્ડેસ્સન્તી**તિ લેસં ઠપેસ્સન્તિ, પરિકપ્પેસ્સન્તીતિ અત્થો. **સન્થતાદિભેદેહિ ભિન્દિત્વા**તિ

સન્થતાદિવિસેસનેહિ વિસેસેત્વા. **સન્થતાયા**તિ સમુદાયે એકદેસવોહારો દડ્ઢસ્સ પટસ્સ છિદ્દન્તિઆદીસુ વિય. યથા હિ પટસ્સ એકદેસોવ વત્થતો દડ્ઢોતિ વુચ્ચતિ, તં એકદેસવોહારં સમુદાયે પટે ઉપચારતો આરોપેત્વા પુન તં સમુદાયં દડ્ઢપ્પદેસસઙ્ખાતછિદ્દસમ્બન્ધીભાવેન ''દડ્ઢસ્સ પટસ્સ છિદ્દ''ન્તિ વોહરન્તિ, એવમિધાપિ ઇત્થિયા મગ્ગપ્પદેસવોહારં સમુદાયભૂતાય ઇત્થિયા આરોપેત્વા પુન તં ઇત્થિં સન્થતમગ્ગસમ્બન્ધિનિં કત્વા **સન્થતાય ઇત્થિયા વચ્ચમગ્ગેના**તિઆદિ વુત્તં. સારત્થદીપનિયં (સારત્થ॰ ટી॰ પારાજિકકણ્ડ ૨.૬૧-૬૨) પનેત્થ ''એકદેસે સમુદાયવોહારો''તિ વુત્તં, તં ન યુત્તં અવયવવોહારેન સમુદાયસ્સેવ પતીયમાનત્તા. ઇતરથા હિ સન્થતાય વચ્ચમગ્ગેનાતિ ઇત્થિલિઙ્ગતા મગ્ગસમ્બન્ધિતા ચ ન સિયા, એકદેસે સમુદાયોપચારસ્સ પન એકદેસોવ અત્થો સાખાય છિજ્જમાનાય રુક્ખો છિજ્જતીતિઆદીસુ વિય.

વત્થાદીનિ મગ્ગસ્સ અન્તો અપ્પવેસેત્વા બહિયેવ વેઠનં સન્ધાય ''પલિવેઠેત્વા''તિ વુત્તં. સમુદાયે અવયવૂપચારેનેવ ભિક્ખુપિ **સન્થતો નામા**તિઆદિ વુત્તં. **યત્તકે પવિટ્ઠે**તિ તિલબીજમત્તે પવિટ્ઠે. અક્ખિનાસાદીનં સન્થતત્તેપિ યથાવત્થુકમેવાતિ આહ **થુલ્લચ્ચયક્ખેત્તે થુલ્લચ્ચય**ન્તિઆદિ. **ખાણું ઘટ્ટેન્તસ્સ દુક્કટ**ન્તિ ઇત્થિનિમિત્તસ્સ અન્તો ખાણું પવેસેત્વા સમતલં, અતિરિત્તં વા ઠિતં ખાણું સચે ઘટ્ટેતિ, ઘટ્ટેન્તસ્સ દુક્કટં પવેસાભાવતો. સચે પન ઈસકં અન્તો અલ્લોકાસે પવેસેત્વા ઠિતં અનુપાદિન્નમેવ ખાણુસીસં અઙ્ગજાતેન છુપતિ, પારાજિકમેવ. **તસ્સ તલ**ન્તિ વેળુનળાદિકસ્સ અન્તોતલં. **બહિદ્ધા ખાણુકે**તિ અન્તો પવેસિતવેળુપબ્બાદિકસ્સ બહિ નિક્ખન્તસીસં સન્ધાય વુત્તં. **યથા ચ ઇત્થિનિમિત્તે**તિઆદીસુ યથા ઇત્થિયા પસ્સાવમગ્ગે ખાણું કત્વા ઘટ્ટનાદિકં વુત્તં, એવં સબ્બત્થ વચ્ચમગ્ગાદીસુપિ લક્ખણં વેદિતબ્બન્તિ અત્થો.

રાજપચ્ચત્થિકાદિચતુક્કભેદકથાવણ્ણના

૬૫. **કેરાટિકા**તિ વઞ્ચકા. પઠમં ઇત્થિધુત્તમેવ દસ્સેત્વા ઇદાનિ ઇતરધુત્તેપિ સઙ્ગહેત્વા દસ્સેતું ''ઇત્થિધુત્તસુરાધુત્તાદયો વા''તિ વુત્તં.

આપત્તાનાપત્તિવારવણ્ણના

૬૬. પટિગ્ગાતકરણં નત્થિ સેવેતુકામતા મગ્ગેન મગ્ગપ્પટિપત્તીતિ દ્વિન્નં અઙ્ગાનં સિદ્ધત્તા. દૂસિતસ્સ પન મગ્ગેન મગ્ગપ્પટિપત્તિ એવમેકં અઙ્ગં સિદ્ધં, સેવેતુકામતાસઙ્ખાતં સાદિયનં અસિદ્ધં. તસ્મા સો પુચ્છિત્વા ''સાદિયિ''ન્તિ વુત્તપટિઞ્ઞાય નાસેતબ્બો. **તત્થેવા**તિ વેસાલિયં મહાવને એવ. **સબ્બઙ્ગગત**ન્તિ સબ્બકાયગતં. ''લોહિતં વિયા''તિ વુત્તત્તા કેસાદીનં વિનિમુત્તટ્ઠાને સબ્બત્થાતિ ગહેતબ્બં. **નિચ્ચમેવ ઉમ્મત્તકો હોતી**તિ યસ્સ પિત્તકોસતો પિત્તં ચલિત્વા સબ્બદા બહિ નિક્ખન્તં હોતિ, તં સન્ધાય વુત્તં. યસ્સ પન પિત્તં ચલિત્વા પિત્તકોસેયેવ ઠિતં હોતિ, કદાચિ વા નિક્ખન્તં પુન નિક્ખમતિ, સોપિ અન્તરન્તરા સઞ્ઞં પટિલભતિ ભેસજ્જેન ચ પકતિઆરોગ્યં પટિલભતીતિ વેદિતબ્બં.

પદભાજનીયવણ્ણનાનયો નિટ્ઠિતો.

પકિણ્ણકકથાવણ્ણના

પકિણ્ણકન્તિ વોમિસ્સકનયં. **સમુટ્ઠાન**ન્તિ ઉપ્પત્તિકારણં. **કિરિયા**તિઆદિ નિદસ્સનમત્તં અકિરિયાદીનમ્પિ સઙ્ગહતો. વેદનાય સહ કુસલઞ્ચ વેદિતબ્બન્તિ યોજેતબ્બં. **સબ્બસઙ્ગાહકવસેના**તિ સબ્બેસં સિક્ખાપદાનં સઙ્ગાહકવસેન ''કાયો વાચા કાયવાચા કાયચિત્તં વાચાચિત્તં કાયવાચાચિત્ત''ન્તિ એવં વુત્તાનિ છ આપત્તિસમુટ્ઠાનાનિ. સમુટ્ઠાનાદયો હિ આપત્તિયા એવ હોન્તિ, ન સિક્ખાપદસ્સ. તંતંસિક્ખાપદસ્સ નિયતઆપત્તિયા એવ ગહણત્થં પન સિક્ખાપદસીસેન સમુટ્ઠાનાદીનં કથનં. એવઞ્હિ આપત્તિવિસેસો પઞ્ઞાયતિ આપત્તિ-સદ્દસ્સ સબ્બાપત્તિસાધારણત્તા, ઇમેસુ પન છસુ સમુટ્ઠાનેસુ પુરિમાનિ તીણિ અચિત્તકાનિ, પચ્છિમાનિ સચિત્તકાનિ. સમાસતો તં ઇમં પકિણ્ણકં વિદિત્વા વેદિતબ્બન્તિ સમ્બન્ધો. છ સમુટ્ઠાનાનિ એતસ્સાતિ **છસમુટ્ઠાનં**. એવં સેસેસુપિ.

અત્થિ કથિનસમુટ્ઠાનન્તિઆદિ સમુટ્ઠાનસીસવસેન દ્વિસમુટ્ઠાનએકસમુટ્ઠાનાનં દસ્સનં. તેરસ હિ સમુટ્ઠાનસીસાનિ પઠમપારાજિકસમુટ્ઠાનં અદિન્નાદાનસમુટ્ઠાનં સઞ્ચરિત્તસમુટ્ઠાનં સમનુભાસનસમુટ્ઠાનં કથિનસમુટ્ઠાનં એળકલોમસમુટ્ઠાનં પદસોધમ્મસમુટ્ઠાનં અદ્ધાનસમુટ્ઠાનં થેય્યસત્થસમુટ્ઠાનં ધમ્મદેસનાસમુટ્ઠાનં ભૂતારોચનસમુટ્ઠાનં ચોરીવુટ્ઠાપનસમુટ્ઠાનં અનનુઞ્ઞાતસમુટ્ઠાનન્તિ. તત્થ **અત્થિ છસમુટ્ઠાન**ન્તિ ઇમિના સઞ્ચરિત્તસમુટ્ઠાનં વુત્તં, પઞ્ચસમુટ્ઠાનસ્સ અભાવતો ''અત્થિ પઞ્ચસમુટ્ઠાન''ન્તિ અવત્વા ''અત્થિ ચતુસમુટ્ઠાન''ન્તિ વુત્તં, ઇમિના ચ અદ્ધાનસમુટ્ઠાનં અનનુઞ્ઞાતસમુટ્ઠાનઞ્ચ સઙ્ગહિતં. યઞ્હિ પઠમતતિયચતુત્થછટ્ઠેહિ સમુટ્ઠાનેહિ સમુટ્ઠાતિ , ઇદં અદ્ધાનસમુટ્ઠાનં. યં પન દુતિયતતિયપઞ્ચમછટ્ઠેહિ સમુટ્ઠાતિ, ઇદં અનનુઞ્ઞાતસમુટ્ઠાનં. **અત્થિ તિસમુટ્ઠાન**ન્તિ ઇમિના અદિન્નાદાનસમુટ્ઠાનં ભૂતારોચનસમુટ્ઠાનઞ્ચ સઙ્ગહિતં. યઞ્હિ સચિત્તકેહિ તીહિ સમુટ્ઠાતિ, ઇદં અદિન્નાદાનસમુટ્ઠાનં. યં પન અચિત્તકેહિ તીહિ સમુટ્ઠાતિ, ઇદં ભૂતારોચનસમુટ્ઠાનં. **અત્થિ કથિનસમુટ્ઠાન**ન્તિઆદિના પન અવસેસસમુટ્ઠાનસીસવસેન દ્વિસમુટ્ઠાનં એકસમુટ્ઠાનઞ્ચ સઙ્ગણ્હાતિ. તત્થ હિ યં તતિયછટ્ઠેહિ સમુટ્ઠાતિ, ઇદં કથિનસમુટ્ઠાનં નામ. યં પન પઠમચતુત્થેહિ સમુટ્ઠાતિ, ઇદં એળકલોમસમુટ્ઠાનં. યં છટ્ઠેનેવ સમુટ્ઠાતિ, ઇદં ધુરનિક્ખેપસમુટ્ઠાનં, ''સમનુભાસનસમુટ્ઠાન''ન્તિપિ તસ્સેવ નામં. ઇતિ સરૂપેન અટ્ઠ આપત્તિસીસાનિ દસ્સિતાનિ. આદિસદ્દેન પનેત્થ અવસેસાનિ પઠમપારાજિકસમુટ્ઠાનપદસોધમ્મથેય્યસત્થધમ્મદેસનાચોરીવુટ્ઠાપનસમુટ્ઠાનાનિ પઞ્ચપિ સમુટ્ઠાનસીસાનિ સઙ્ગહિતાનિ. તત્થ યં કાયચિત્તતો સમુટ્ઠાતિ, ઇદં પઠમપારાજિકસમુટ્ઠાનં. યં દુતિયપઞ્ચમેહિ સમુટ્ઠાતિ, ઇદં પદસોધમ્મસમુટ્ઠાનં. યં ચતુત્થછટ્ઠેહિ સમુટ્ઠાતિ, ઇદં થેય્યસત્થસમુટ્ઠાનં. યં પઞ્ચમેનેવ સમુટ્ઠાતિ, ઇદં ધમ્મદેસનાસમુટ્ઠાનં. યં પઞ્ચમછટ્ઠેહિ સમુટ્ઠાતિ, ઇદં ચોરીવુટ્ઠાપનસમુટ્ઠાનં. એત્થ ચ પચ્છિમેસુ તીસુ સચિત્તકસમુટ્ઠાનેસુ એકેકસમુટ્ઠાનવસેન એકસમુટ્ઠાનાનિ તિવિધાનિ. દ્વિસમુટ્ઠાનાનિ પન પઠમચતુત્થેહિ વા દુતિયપઞ્ચમેહિ વા તતિયછટ્ઠેહિ વા ચતુત્થછટ્ઠેહિ વા પઞ્ચમછટ્ઠેહિ વા સમુટ્ઠાનવસેન પઞ્ચવિધાનીતિ વેદિતબ્બાનિ.

એવં સમુટ્ઠાનવસેન સબ્બસિક્ખાપદાનિ તેરસધા દસ્સેત્વા ઇદાનિ કિરિયાવસેન પઞ્ચધા દસ્સેતું **તત્રાપી**તિઆદિ વુત્તં. **કિઞ્ચી**તિ સિક્ખાપદં. **કિરિયતો**તિ પથવીખણનાદિ (પાચિ॰ ૮૪-૮૫) વિય કાયવચીવિઞ્ઞત્તિજનિતકમ્મતો. **અકિરિયતો**તિ પઠમકથિનાદિ (પારા॰ ૪૫૯ આદયો) વિય કત્તબ્બસ્સ અકરણેનેવ. **કિરિયાકિરિયતો**તિ અઞ્ઞાતિકાય ભિક્ખુનિયા હત્થતો ચીવરપટિગ્ગહણાદિ (પારા॰ ૫૦૮ આદયો) વિય. **સિયા કિરિયતો, સિયા અકિરિયતો** રૂપિયપટિગ્ગહણાદિ (પારા॰ ૫૮૨ આદયો) વિય, **સિયા કિરિયતો, સિયા કિરિયાકિરિયતો** કુટિકારાદિ (પારા॰ ૩૪૨) વિય. વીતિક્કમસઞ્ઞાય અભાવેન વિમોક્ખો અસ્સાતિ **સઞ્ઞાવિમોક્ખ**ન્તિ મજ્ઝેપદલોપીસમાસો દટ્ઠબ્બો. **ચિત્તઙ્ગં લભતિ** સચિત્તકસમુટ્ઠાનેહેવ સમુટ્ઠહનતો. **ઇતર**ન્તિ યસ્સ ચિત્તઙ્ગનિયમો નત્થિ, તં, અનાપત્તિમુખેન ચેતં સઞ્ઞાદુકં વુત્તં, આપત્તિમુખેન સચિત્તકદુકન્તિ એત્તકમેવ વિસેસો, અત્થતો સમાનાવ.

કાયવચીદ્વારેહિ આપજ્જિતબ્બમ્પિ કાયકમ્મે વા વચીકમ્મે વા સઙ્ગય્હતિ. તત્થ બાહુલ્લવુત્તિતો અદિન્નાદાનમુસાવાદાદયો વિયાતિ **અત્થિ સિક્ખાપદં કાયકમ્મ**ન્તિઆદિના કાયકમ્મં વચીકમ્મઞ્ચાતિ દુકમેવ વુત્તં, વિભાગતો પન કાયવચીકમ્મેન સદ્ધિં તિકમેવ હોતિ. તેનેવ **માતિકાટ્ઠકથાયં** (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ પઠમપારાજિકવણ્ણના) વુત્તં ''સબ્બા ચ કાયકમ્મવચીકમ્મતદુભયવસેન તિવિધા હોન્તી''તિ. તતોયેવ ઇધાપિ અદિન્નાદાનાદીસુ (પારા॰ ૮૯) કાયકમ્મવચીકમ્મન્તિ તદુભયવસેન દસ્સિતં. **અત્થિ**

પન સિક્ખાપદં કુસલન્તિઆદિ આપત્તિસમુટ્ઠાપકચિત્તવસેન કારિયે કારણોપચારેન વુત્તં, ન પન આપત્તિયા કુસલાદિપરમત્થધમ્મતાવસેન આપત્તિયા સમ્મુતિસભાવત્તા. કુસલાકુસલાદિપરમત્થધમ્મે ઉપાદાય હિ ભગવતા આપત્તિસમ્મુતિ પઞ્ઞત્તા. વક્ખતિ હિ ''યં કુસલચિત્તેન આપજ્જતિ, તં કુસલ''ન્તિઆદિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૧.૬૬ પકણ્ણકકથા). ન હિ ભગવતો આણાયત્તા આપત્તિ કુસલાદિપરમત્થસભાવા હોતિ અનુપસમ્પન્નાનં આદિકમ્મિકાનઞ્ચ આપત્તિપ્પસઙ્ગતો, તસ્સા દેસનાદીહિ વિસુદ્ધિઅભાવપ્પસઙ્ગતો ચ. ન હિ કારણબલેન ઉપ્પજ્જમાના કુસલાદિસભાવા આપત્તિ અનુપસમ્પન્નાદીસુ નિવત્તતિ, ઉપ્પન્નાય ચ તસ્સા કેનચિ વિનાસો ન સમ્ભવતિ. સરસવિનાસતો દેસનાદિના ચ આપત્તિ વિગચ્છતીતિ વચનમત્થિ, ન પન તેન અકુસલાદિ વિગચ્છતિ. પિતુઘાતાદિકમ્મેન હિ પારાજિકં આપન્નસ્સ ભિક્ખુનો ગિહિલિઙ્ગં ગહેત્વા ભિક્ખુભાવપરિચ્ચાગેન પારાજિકાપત્તિ વિગચ્છતિ, ન પાણાતિપાતાદિઅકુસલં આનન્તરિયાદિભાવતો. તસ્મા દુમ્મઙ્કૂનં નિગ્ગહાદિદસઅત્થવસે (પારા॰ ૩૯; પરિ॰ ૨) પટિચ્ચ ભગવતા યથાપચ્ચયં સમુપ્પજ્જમાને કુસલાકુસલાદિનામરૂપધમ્મે ઉપાદાય પઞ્ઞત્તા સમ્મુતિયેવ આપત્તિ, સા ચ યથાવિધિપટિકમ્મકરણેન વિગતા નામ હોતીતિ વેદિતબ્બં, તેનાહ **દ્વત્તિંસેવ હિ આપત્તિસમુટ્ઠાપકચિત્તાની**તિઆદિ. આપત્તિસમુટ્ઠાપકત્તેનેવ હેત્થ કુસલાદીનં આપત્તિતો ભેદો સિદ્ધો. ન હિ તંસમુટ્ઠિતસ્સ તતો અભેદો યુત્તો સમુટ્ઠાનસમુટ્ઠિતભેદબ્યવહારુપચ્છેદપ્પસઙ્ગતો. **સારત્થદીપનિયં** (સારત્થ॰ ટી॰ પારાજિકકણ્ડ ૨.૬૬ પકિણ્ણકકથાવણ્ણના) પન આપત્તિયા પરમત્થતો કુસલત્તમેવ ન સમ્ભવતિ ''આપત્તાધિકરણં સિયા અકુસલં, સિયા અબ્યાકતં, નત્થિ આપત્તાધિકરણં કુસલ''ન્તિ વચનતો, ''અકુસલત્તં પન અબ્યાકતત્તઞ્ચ આપત્તિયા સમ્ભવતી''તિ સઞ્ઞાય કુસલચિત્તસમુટ્ઠાનક્ખણેપિ રૂપાબ્યાકતત્તં આપત્તિયા સમત્થેતું યં કુસલચિત્તેન આપજ્જતિ, તં કુસલં, ઇતરેહિ ઇતરન્તિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૧.૬૬ પકિણ્ણકકથા) ઇમં અટ્ઠકથાવચનં નિસ્સાય વુત્તં ''યં કુસલચિત્તેન આપજ્જતીતિ યં સિક્ખાપદસીસે ગહિતં આપત્તિં કુસલચિત્તસમઙ્ગી આપજ્જતિ, ઇમિના પન વચનેન તં કુસલન્તિ આપત્તિયા વુચ્ચમાનો કુસલભાવો પરિયાયતો, ન પરમત્થતોતિ દસ્સેતિ. કુસલચિત્તેન હિ આપત્તિં આપજ્જન્તો સવિઞ્ઞત્તિકં અવિઞ્ઞત્તિકં વા સિક્ખાપદવીતિક્કમાકારપ્પવત્તં રૂપક્ખન્ધસઙ્ખાતં અબ્યાકતાપત્તિં આપજ્જતી''તિ. તત્થ યં કુસલચિત્તેન આપજ્જતીતિ ઇમં વચનં ઉદ્દિસ્સ ''ઇમિના પન વચનેન તં કુસલન્તિ આપત્તિયા વુચ્ચમાનો કુસલભાવો પરિયાયતો, ન પરમત્થતોતિ દસ્સેતી''તિ વુત્તં, એવં ઇતરેહિ ઇતરન્તિ વચનેન ''યં અકુસલચિત્તેન આપજ્જહિ, તં અકુસલં, યં અબ્યાકતચિત્તેન આપજ્જતિ, તં અબ્યાકત''ન્તિ ઇમસ્સ અત્થસ્સ વુત્તત્તા ઇતરેહીતિ વચનં ઉદ્દિસ્સ ''ઇમિનાપિ વચનેન ઇતરન્તિ આપત્તિયા વુચ્ચમાનો અકુસલભાવો અબ્યાકતભાવો ચ પરિયાયતો દસ્સેતી''તિ વત્તબ્બં. એવં અવત્વા કુસલપક્ખે એવ કથનસ્સ કારણં ન પસ્સામ. યં પન આપત્તાધિકરણં સિયા અકુસલન્તિઆદિવચનં કારણત્તેન વુત્તં, તમ્પિ અકારણં યં અકુસલચિત્તેન આપજ્જતિ, તં અકુસલન્તિઆદિના હેટ્ઠા વુત્તનયેન અકુસલાદિભાવસ્સ પરિયાયદેસિતત્તા, આપત્તિયા કુસલવોહારસ્સ અયુત્તતાય નત્થિ આપત્તાધિકરણં કુસલન્તિ વુત્તત્તા ચ. આપત્તિયા હિ કુસલચિત્તસમુટ્ઠિતત્તેપિ ભગવતા પટિક્ખિત્તભાવેન સાવજ્જધમ્મત્તા કારણૂપચારેનાપિ અનવજ્જકુસલવોહારો ન યુત્તો સાવજ્જાનવજ્જાનં અઞ્ઞમઞ્ઞવિરુદ્ધત્તા. યથા આકાસાદિસમ્મુતિસઞ્ઞાનં ઉપ્પન્નતાદિવોહારો વિય જાતિજરાભઙ્ગાનં ઉપ્પન્નતાદિવોહારો અનવટ્ઠાનાદિદેસતો અયુત્તો, એવમિધાપિ કુસલવોહારો અયુત્તો વિરુદ્ધત્તા. અકુસલાદિવોહારો પન યુત્તો , કારણૂપચારેન પન અકુસલાદિસભાવતા યથાવુત્તદોસાનતિવત્તનતો. સુત્તસ્સાપિ હિ યથા સુત્તસુત્તાનુલોમાદીહિ વિરોધો ન હોતિ, તથેવ અત્થો ગહેતબ્બો.

યં પન વુત્તં ''કુસલચિત્તેન હિ આપત્તિં આપજ્જન્તો…પે॰… રૂપક્ખન્ધસઙ્ખાતં અબ્યાકતાપત્તિં આપજ્જતી''તિ, તં અયુત્તમેવ રૂપક્ખન્ધસ્સ ખણિકતાય આપત્તિયાપિ દેસનાદિપટિકમ્મં વિનાવ પટિપસ્સદ્ધિપ્પસઙ્ગતો. રૂપપરમ્પરા આપત્તીતિ ચે? તન્ન, પટિકમ્મેનાપિ અવિગમપ્પસઙ્ગતો. ન હિ રૂપસન્તતિદેસનાદીહિ વિગચ્છતિ સકારણાયત્તત્તા, ઇતિ સબ્બથા આપત્તિયા પરમત્થતા અયુત્તા, એતેનેવ યં વુત્તં ''નિપજ્જિત્વા નિરોધસમાપન્નસ્સ સહસેય્યવસેન તથાકારપ્પવત્તરૂપધમ્મસ્સેવ આપત્તિભાવતો''તિઆદિ, તમ્પિ પટિસિદ્ધન્તિ વેદિતબ્બં. ઇધ પન નિરોધસમાપન્નાનં રૂપધમ્મમેવ પટિચ્ચ ઉપ્પન્નત્તા આપત્તિ અચિત્તા અવેદના, અઞ્ઞત્થ પન સચિત્તા સવેદનાવ, સબ્બત્થાપિ પઞ્ઞત્તિસભાવાતિ વેદિતબ્બા. તેનેવ **દુટ્ઠદોસસિક્ખાપદટ્ઠકથાયં** આપત્તિયા અકુસલાદિસભાવં પરપરિકપ્પિતં નિસેધેતું ''આદિકમ્મિકસ્સ અનાપત્તિવચનતો…પે॰… પણ્ણત્તિમત્તમેવ આપત્તાધિકરણન્તિ વેદિતબ્બ''ન્તિ સયમેવ વક્ખતિ, તસ્મા ''તંતંકુસલાદિધમ્મસમુપ્પત્તિયા ભગવતા પઞ્ઞત્તા આપત્તિસમ્મુતિ સમુટ્ઠિતા''તિ ચ, ''યાવ પટિપ્પસ્સદ્ધિકારણા તિટ્ઠતી''તિ ચ, ''પટિપ્પસ્સદ્ધિકારણેહિ વિનસ્સતી''તિ ચ વોહરીયતિ. આપત્તિયા ચ સમ્મુતિસભાવત્તેપિ હિ સઞ્ચિચ્ચ તં આપજ્જન્તસ્સ, પટિકિરિયં અકરોન્તસ્સ ચ અનાદરે અકુસલરાસિ ચેવ સગ્ગમગ્ગન્તરાયો ચ હોતીતિ લજ્જિનો યથાવિધિં નાતિક્કમન્તિ, અનતિક્કમનપ્પચ્ચયા ચ તેસં અનન્તપ્પભેદા સીલાદયો ધમ્મા પરિવડ્ઢન્તીતિ ગહેતબ્બં. દ્વત્તિંસેવાતિ નિયમો આપત્તિનિમિત્તાનં કાયવચીવિઞ્ઞત્તીનં એતેહેવ સમુપ્પજ્જનતો કતો, ન પન સબ્બાપત્તીનમ્પિ એતેહેવ સમુપ્પજ્જનતો. નિપજ્જિત્વા નિદ્દાયન્તાનઞ્હિ ઝાનનિરોધસમાપન્નાનઞ્ચ અવિઞ્ઞત્તિજનકેહિ વિપાકઅપ્પનાચિત્તેહિ ચેવ રૂપધમ્મેહિ ચ સહસેય્યાદિઆપત્તિ સમ્ભવતિ.

દસાતિ કિરિયાહેતુકમનોવિઞ્ઞાણધાતુદ્વયેન સહ અટ્ઠ મહાકિરિયચિત્તાનિ. પઞ્ઞત્તિં અજાનિત્વા ઇદ્ધિવિકુબ્બનાદીસુ અભિઞ્ઞાનં આપત્તિસમુટ્ઠાપકત્તં વેદિતબ્બં. એત્થ ચ કિઞ્ચિ સિક્ખાપદં અકુસલચિત્તમેવ, કિઞ્ચિ કુસલાબ્યાકતવસેન દ્વિચિત્તં, કિઞ્ચિ તિચિત્તન્તિ અયમેવ ભેદો લબ્ભતિ, નાઞ્ઞોતિ વેદિતબ્બં. **કિરિયાસમુટ્ઠાનન્તિ** પરૂપક્કમેન જાયમાનં અઙ્ગજાતાદિચલનં સાદિયનચિત્તસઙ્ખાતે સેવનચિત્તે ઉપ્પન્ને તેન ચિત્તેન સમુપ્પાદિતમેવ હોતીતિ વુત્તં ઇતરથા ''સિયા કિરિયસમુટ્ઠાનં, સિયા અકિરિયસમુટ્ઠાન''ન્તિ વત્તબ્બતો.

યં પન **સારત્થદીપનિયં** (સારત્થ॰ ટી॰ પારાજિકકણ્ડ ૨.૬૬ પકિણ્ણકકથાવણ્ણના) વુત્તં ''કિરિયસમુટ્ઠાનન્તિ ઇદં યેભુય્યવસેન વુત્તં પરૂપક્કમે સતિ સાદિયન્તસ્સ અકિરિયસમુટ્ઠાનભાવતો''તિઆદિ, તં ન ગહેતબ્બં પઠમપારાજિકસ્સ અકિરિયસમુટ્ઠાનતાય પાળિઅટ્ઠકથાસુ અવુત્તત્તા. ''મનોદ્વારે આપત્તિ નામ નત્થી''તિ (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ પઠમપારાજિકવણ્ણના; પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૫૮૩-૪) હિ વુત્તં. કથઞ્હિ નામ પરૂપક્કમેન મેથુનં સાદિયન્તો અત્તનો અઙ્ગજાતાદિકાયચલનં ન સાદિયેય્ય, સાદિયનચિત્તાનુગુણમેવ પન સકલસરીરે ચિત્તજરૂપસમુપ્પત્તિયા વિઞ્ઞત્તિપિ સુખુમા સમુપ્પન્ના એવ હોતીતિ દટ્ઠબ્બં, તેનાહ **કાયદ્વારેનેવ સમુટ્ઠાનતો કાયકમ્મન્તિઆદિ. ચિત્તં પનેત્થ અઙ્ગમત્તં હોતી**તિ કાયવિઞ્ઞત્તિ એવ કાયકમ્મભાવે કારણં, ન ચિત્તં. તં પનેત્થ કાયસઙ્ખાતાય વિઞ્ઞત્તિયાયેવ અઙ્ગમત્તં, ન કાયકમ્મભાવસ્સ, ઇતરથા મેથુનસ્સ ''મનોકમ્મ''ન્તિ વત્તબ્બતો, તેનાહ ''ન તસ્સ વસેન કમ્મભાવો લબ્ભતી''તિ. **કમ્મભાવો**તિ કાયકમ્મભાવો. **સબ્બઞ્ચેતન્તિ** એતં સમુટ્ઠાનાદિકં. **સિક્ખાપદસીસેના**તિ તંતંસિક્ખાપદનિયતઆપત્તિયા એવ ગહણત્થં સિક્ખાપદમુખેન.

પકિણ્ણકકથાવણ્ણનાનયો નિટ્ઠિતો.

વિનીતવત્થુવણ્ણના

ઇદં કિન્તિ કથેતુકામતાપુચ્છા. **ઇમા**તિઆદિ વિસ્સજ્જનં. વિનીતાનિ આપત્તિં ત્વં ભિક્ખુ આપન્નોતિઆદિના (પારા॰ ૬૭) ભગવતા વિનિચ્છિનિતાનિ વત્થૂનિ **વિનીતવત્થૂનિ**. તં તં વત્થું ઉદ્ધરિત્વા દાનતો દસ્સનતો ઉદ્દાનભૂતા ગાથા **ઉદ્દાનગાથા**, સઙ્ગહગાથા, ઉદ્દેસગાથાતિ વુત્તં હોતિ. **વત્થુ ગાથા**તિ તેન ખો પન સમયેન અઞ્ઞતરો ભિક્ખૂતિઆદિકા વિનીતવત્થુપાળિયેવ તેસં તેસં વિનીતવત્થૂનં ગન્થનતો ''વત્થુગાથા''તિ વુત્તા , ન છન્દોવિચિતિલક્ખણેન. ઉદ્દાનગાથાનં વત્થુ વત્થુગાથાતિ એવં વા

એત્થ અત્થો દટ્ઠબ્બો. **એત્થાતિ** વિનીતવત્થૂસુ. **દુતિયાદીનન્તિ** દુતિયપારાજિકાદીનં. યં પસ્સિત્વા ચિત્તકારાદયો સિપ્પિકા ચિત્તકમ્માદીનિ સિક્ખન્તિ, તં **પટિચ્છન્નકરૂપં**, પટિમારૂપન્તિ અત્થો.

૬૭. **પુરિમાનિ દ્વેતિ** મક્કટીવજ્જિપુત્તકવત્થૂનિ દ્વે. તાનિપિ ભગવતા વિનીતભાવેન પુન વિનીતવત્થૂસુ પક્ખિત્તાનિ. તત્થ તસ્સ કુક્કુચ્ચં અહોસીતિઆદિ પન કિઞ્ચાપિ તેસં પઠમં કુક્કુચ્ચં ન ઉપ્પન્નં, ભિક્ખૂહિ પન ભગવતા ચ ગરહિત્વા વુત્તવચનં સન્ધાય પચ્છા ઉપ્પન્નત્તં સન્ધાય વુત્તં. ભગવતો એતમત્થં આરોચેસુન્તિઆદિ ચ ભિક્ખૂહિ આનન્દત્થેરેન ચ પઠમં ભગવતો આરોચિતે, ભગવતા ચ તેસં પારાજિકત્તે પકાસિતે ભીતા તે સયમ્પિ ગન્ત્વા અત્તનો કુક્કુચ્ચં પચ્છા આરોચેન્તિ એવ. ''સચ્ચં કિર ત્વ''ન્તિઆદિના ભગવતા પુટ્ઠા પન ''સચ્ચં ભગવા''તિ પટિજાનનવસેનાપિ આરોચેન્તિ. ભગવાપિ આપત્તિં ત્વન્તિઆદિના તેસં પારાજિકત્તં વિનિચ્છિનોતિ એવ. અનુપઞ્ઞત્તિકથાયં પન તં સબ્બં અવત્વા અનુપઞ્ઞત્તિયા અનુગુણમેવ કિઞ્ચિમત્તં વુત્તં, ઇધાપિ તેસં વત્થૂનં ભગવતા વિનીતભાવદસ્સનત્થં એવં વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં. કેચિ ઇમં અધિપ્પાયં અમનસિકત્વા ''અઞ્ઞાનેવેતાનિ વત્થૂની''તિ વદન્તિ. **કુસેતિ** કુસતિણાનિ. **કેસેહીતિ** મનુસ્સકેસેહિ.

૬૮. **વણ્ણપોક્ખરતાયાતિ** એત્થ પોક્ખલં નામ સમિદ્ધં સુન્દરઞ્ચ, તસ્સ ભાવો ''પોક્ખરતા''તિ ર-કારં કત્વા વુત્તો, સમિદ્ધતા સુન્દરતાતિ અત્થો. **પધંસેસીતિ** અભિભવિ. **ન લિમ્પતીતિ** ન અલ્લીયતિ.

૬૯. એવરૂપા પરિવત્તલિઙ્ગા ભિક્ખુનિયો અત્થતો એકતો ઉપસમ્પન્નાપિ ઉભતોસઙ્ઘે ઉપસમ્પન્નાસુયેવ સઙ્ગય્હન્તિ ભિક્ખૂપસમ્પદાય ભિક્ખુનીઉપસમ્પદતોપિ ઉક્કટ્ઠત્તા. **પાળિયં** ''તાહિ આપત્તીહિ અનાપત્તિ''ન્તિ ઉપયોગવચનં કત્વા અનુજાનામીતિ પદેન સમ્બન્ધિતબ્બં. ઇત્થિલિઙ્ગન્તિ થનાદિકં ઇત્થિસણ્ઠાનં વુત્તન્તિ આહ – ''પુરિસ…પે॰… ઇત્થિસણ્ઠાનં ઉપ્પન્ન''ન્તિ. તં નાનન્તરિકતો પન ''પુરિસિન્દ્રિયમ્પિ અન્તરહિતં, ઇત્થિન્દ્રિયઞ્ચ ઉપ્પન્ન''ન્તિ વુત્તમેવ હોતિ, એવં ઉપરિપિ લિઙ્ગગ્ગહણેનેવ ઇત્થિન્દ્રિયાદિગ્ગહણં વેદિતબ્બં. **તાતિ** આપત્તિયો, તસ્સ વુટ્ઠાતુન્તિ ઇમિના સમ્બન્ધો, તાહિ આપત્તીહિ વુટ્ઠાપેતુન્તિ અત્થો. કથન્તિ આહ **તા સબ્બાપિ ભિક્ખુનીહિ કાતબ્બન્તિઆદિ**. તેન પટિચ્છન્નાયપિ અપ્પટિચ્છન્નાયપિ ગરુકાપત્તિયા પક્ખમાનત્તચરણાદિકં વિધિં દસ્સેતિ.

ઓક્કન્તિકવિનિચ્છયોતિ પસઙ્ગાનુગુણં ઓતરણકવિનિચ્છયો. **બલવઅકુસલેનાતિ** પરદારિકકમ્માદિના. **દુબ્બલકુસલેનાતિ** યથાવુત્તબલવાકુસલોપહતસત્તિના તતો એવ દુબ્બલભૂતેન કુસલેન. **દુબ્બલઅકુસલેનાતિ** પુરિસભાવુપ્પાદકબ્રહ્મચરિયાદિબલવકુસલોપહતસત્તિના તતો એવ દુબ્બલભૂતેન પરદારિકાદિઅકુસલેન. સુગતિયં ભાવદ્વયસ્સ કુસલકમ્મજત્તા અકુસલેનેવ વિનાસો કુસલેનેવ ઉપ્પત્તીતિ આહ **ઉભયમ્પીતિઆદિ**. દુગ્ગતિયં પન અકુસલેનેવ ઉભિન્નમ્પિ ઉપ્પત્તિ ચ વિનાસો ચ, તત્થ દુબ્બલબલવભાવોવ વિસેસો.

''એહિ મયં ગમિસ્સામા''તિ ભિક્ખુનિયા સદ્ધિં સંવિધાય એકદ્ધાનગમને પાચિત્તિયાપત્તિપરિહારત્થં વુત્તં ''સંવિદહનં પરિમોચેત્વા''તિ. તેન એકગામક્ખેત્તેપિ બહિગામતો અન્તરઘરં સંવિધાય ગમનમ્પિ આપત્તિકરમેવાતિ દસ્સેતિ. પરિમોચનવિધિં દસ્સેન્તો આહ **મયન્તિઆદિ**. **બહિગામેતિ** ગામન્તરે. દુતિયિકા ભિક્ખુની પક્કન્તા વા હોતીતિઆદિના (પાચિ॰ ૬૯૩) વુત્તઅનાપત્તિલક્ખણં અનુલોમેતીતિ વુત્તં ''ગામન્તર…પે॰… અનાપત્તી''તિ. **કોપેત્વાતિ** પરિચ્ચજિત્વા. **લજ્જિનિયો…પે॰… લબ્ભતીતિ** લિઙ્ગપરિવત્તનદુક્ખપીળિતસ્સ સઙ્ગહેપિ અસતિ હીનાયાવત્તનમ્પિ ભવેય્યાતિ ''આપદાસૂ''તિ વુત્તઅનાપત્તિઅનુલોમેન વુત્તં. તાય દુતિયિકં ગહેત્વાવ ગન્તબ્બં. **અલજ્જિનિયો…પે॰… લબ્ભતીતિ** અલજ્જિનીહિ સદ્ધિં એકકમ્માદિસંવાસે આપત્તિસમ્ભવતો તા અસન્તપક્ખં ભજન્તીતિ વુત્તં, ઇમિનાપેતં વેદિતબ્બં ''અલજ્જિનીહિ સદ્ધિં પરિભોગો ન વટ્ટતી''તિ. યદિ હિ વટ્ટેય્ય, તતોપિ દુતિયિકં વિના ગામન્તરગમનાદીસુ આપત્તિ એવ સિયા સઙ્ગાહિકત્તા તાસં સઙ્ગાહિકલજ્જિનિગણતો વિય. **ઞાતિકા ન હોન્તિ…પે॰… વટ્ટતીતિ વદન્તીતિ** ઇમિના અટ્ઠકથાસુ અનાગતભાવં દીપેતિ. તત્થાપિ વિસ્સાસિકઞાતિકભિક્ખુનિયો વિના ભિક્ખુનિભાવે અરમન્તસ્સ માનપકતિકસ્સ આપદટ્ઠાનસમ્ભવેન તં વચનં અપ્પટિક્ખિત્તમ્પિ તદઞ્ઞેસં ન વટ્ટતિયેવાતિ ગહેતબ્બં. **ભિક્ખુભાવેપીતિ** ભિક્ખુકાલેપિ . **તં નિસ્સાયાતિ** તં નિસ્સયાચરિયં કત્વા. **ઉપજ્ઝા ગહેતબ્બાતિ** ઉપસમ્પદાગહણત્થં ઉપજ્ઝા ગહેતબ્બા.

વિનયકમ્મન્તિ વિકપ્પનં સન્ધાય વુત્તં. **પુન કાતબ્બન્તિ** પુન વિકપ્પેતબ્બં. **પુન પટિગ્ગહેત્વા સત્તાહં વટ્ટતીતિ** ''અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુનીનં સન્નિધિં ભિક્ખૂહિ, ભિક્ખૂનં સન્નિધિં ભિક્ખુનીહિ ચ પટિગ્ગાહાપેત્વા પરિભુઞ્જિતુ''ન્તિ (ચૂળવ॰ ૪૨૧) વચનતો પુન પટિગ્ગહેત્વા પરિભુઞ્જિતું વટ્ટતીતિ દસ્સનત્થં વુત્તં. **સત્તમે દિવસેતિ** ઇદઞ્ચ નિસ્સગ્ગિયં અનાપજ્જિત્વાવ પુનપિ સત્તાહં પરિભુઞ્જિતું વટ્ટતીતિ દસ્સનત્થં વુત્તં. **પકતત્તોતિ** અપરિવત્તલિઙ્ગો. **રક્ખતીતિ** તં પટિગ્ગહણવિજહનતો રક્ખતિ, અવિભત્તતાય પટિગ્ગહણં ન વિજહતીતિ અધિપ્પાયો.

સામં ગહેત્વાન નિક્ખિપેય્યાતિ સહત્થેન પટિગ્ગહેત્વાન નિક્ખિપેય્ય. **પરિભુઞ્જન્તસ્સ આપત્તીતિ** લિઙ્ગપરિવત્તે જાતે પુન અપ્પટિગ્ગહેત્વા પરિભુઞ્જન્તસ્સ આપત્તિ.

હીનાયાવત્તનેનાતિ એત્થ કેચિ ''પકતત્તસ્સ ભિક્ખુનો સિક્ખં અપ્પચ્ચક્ખાય 'ગિહી ભવિસ્સામી'તિ ગિહિલિઙ્ગગ્ગહણં હીનાયાવત્તન''ન્તિ વદન્તિ, તં ન યુત્તં તત્તકેન ભિક્ખુભાવસ્સ અવિજહનતો. અઞ્ઞે પન ''પારાજિકં આપન્નસ્સ ભિક્ખુપટિઞ્ઞં પહાય ગિહિલિઙ્ગભાવૂપગમનમ્પિ હીનાયાવત્તન''ન્તિ વદન્તિ, તં યુત્તમેવ. પારાજિકં આપન્નો હિ તં પટિચ્છાદેત્વા યાવ ભિક્ખુપટિઞ્ઞો હોતિ, તાવ ભિક્ખુ એવ હોતિ ભિક્ખૂનમેવ પારાજિકસ્સ પઞ્ઞત્તત્તા. ''યો પન ભિક્ખૂ''તિ હિ વુત્તં. તથા હિ સો સંવાસં સાદિયન્તોપિ થેય્યસંવાસકો ન હોતિ, સહસેય્યાદિઆપત્તિઞ્ચ ન જનેતિ, અત્તાનં ઓમસન્તસ્સ પાચિત્તિયઞ્ચ જનેતિ. વુત્તઞ્હિ –

> ''અસુદ્ધો હોતિ પુગ્ગલો અઞ્ઞતરં પારાજિકં ધમ્મં અજ્ઝાપન્નો, તઞ્ચે સુદ્ધદિટ્ઠિ સમાનો ઓકાસં કારાપેત્વા અક્કોસાધિપ્પાયો વદેતિ, આપત્તિ ઓમસવાદસ્સા''તિ (પારા॰ ૩૮૯).

એકે પન ''પારાજિકં આપન્નાનં દોસં પટિજાનિત્વા ગિહિલિઙ્ગગ્ગહણં નામ સિક્ખાપચ્ચક્ખાને સમોધાનં ગચ્છતિ તેનાપિ પટિઞ્ઞાય ભિક્ખુભાવસ્સ વિજહનતો. તેનેવ વિનયવિનિચ્છયાદીસુ હીનાયાવત્તનં સિક્ખાપચ્ચક્ખાને સમોધાનેત્વા વિસું તં ન વુત્તં. તસ્મા ભિક્ખુનીનં વિબ્ભમિતુકામતાય ગિહિલિઙ્ગગ્ગહણં ઇધ હીનાયાવત્તનં તાસં સિક્ખાપચ્ચક્ખાનસ્સ અભાવતો. તાસં પટિગ્ગહણવિજહનસ્સાપિ સબ્બસો વત્તબ્બત્તા''તિ વદન્તિ, તમ્પિ અપ્પટિબાહિયમેવ. તસ્મા પારાજિકાનં ભિક્ખુનીનઞ્ચ ''ઉપ્પબ્બજિસ્સામી''તિ ગિહિલિઙ્ગગ્ગહણં હીનાયાવત્તનન્તિ ગહેતબ્બં. વિબ્ભમોતિપિ એતસ્સેવ નામં, તેનેવ તં **ખુદ્દસિક્ખાયં** ''અચ્છેદવિસ્સજ્જનગાહવિબ્ભમા''તિ અધિટ્ઠાનવિજહને વિબ્ભમનામેન વુત્તં.

અનપેક્ખવિસ્સજ્જનેનાતિ અઞ્ઞસ્સ અદત્વાવ અનત્થિકસ્સેવ પટિગ્ગહિતવત્થૂનં બહિ છડ્ડનેન. કેચિ ''પટિગ્ગહિતવત્થૂસુ સાપેક્ખસ્સ પુરે પટિગ્ગહિતભાવતો પરિમોચનત્થં તત્થ પટિગ્ગહમત્તસ્સ વિસ્સજ્જનમ્પિ અનપેક્ખવિસ્સજ્જનમેવ ચીવરાદિઅધિટ્ઠાનપચ્ચુદ્ધારો વિયા''તિ વદન્તિ, તં ન સુન્દરં તથાવચનાભાવા. યથેવ હિ

ચીવરાદીસુ અનપેક્ખવિસ્સજ્જનેન અધિટ્ઠાનવિજહનં વત્વાપિ વિસું પચ્ચુદ્ધારો ચ વુત્તો, એવમિધાપિ વત્તબ્બં, યથા ચ ચીવરાદીસુ કાયપટિબદ્ધેસુપિ પચ્ચુદ્ધારેન અધિટ્ઠાનં વિગચ્છતિ, ન એવમિધ. ઇધ પન પટિગ્ગહિતવત્થુસ્મિં અનપેક્ખસ્સાપિ કાયતો મુત્તેયેવ તસ્મિં પટિગ્ગહણં વિજહતિ. તથા હિ વુત્તં ''સતક્ખત્તુમ્પિ પરિચ્ચજતુ, યાવ અત્તનો હત્થગતં પટિગ્ગહિતમેવા''તિ. અનપેક્ખવિસ્સજ્જનેનાતિ એત્થ ચ ''અનપેક્ખાયા''તિ એત્તકમેવ વત્તબ્બં અનપેક્ખતં મુઞ્ચિત્વા ઇધ વિસું વિસ્સજ્જનસ્સ અભાવા. ન હેત્થ પચ્ચુદ્ધારે વિય વિસ્સજ્જનવિધાનમત્થિ. અપિચ પટિગ્ગહણમત્તવિસ્સજ્જને સતિ પુરે પટિગ્ગહિતોપિ આહારો ભુઞ્જિતુકમ્યતાય ઉપ્પન્નાય પટિગ્ગહણમત્તં વિસ્સજ્જેત્વા પુન પટિગ્ગહેત્વા યથાસુખં ભુઞ્જિતબ્બો સિયાતિ, તથા ચ **સન્નિધિકારકસિક્ખાપદે** વુત્તા સબ્બાપિ વિનિચ્છયભેદા નિરત્થકા એવ સિયું. વુત્તઞ્હિ તત્થ –

> ''ગણ્ઠિકપત્તસ્સ વા ગણ્ઠિકન્તરે સ્નેહો પવિટ્ઠો હોતિ…પે॰… તાદિસે પત્તેપિ પુનદિવસે ભુઞ્જન્તસ્સ પાચિત્તિય''ન્તિઆદિ (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૨૫૩).

તત્થ પન ''પટિગ્ગહણં અનપેક્ખચિત્તેન વિસ્સજ્જેત્વા ભુઞ્જિતબ્બ''ન્તિ એત્તકમેવ વત્તબ્બં, ન ચ વુત્તં. કત્થચિ ઈદિસેસુ ચ ગણ્ઠિકપત્તાદીસુ પટિગ્ગહણે અપેક્ખા કસ્સચિપિ નત્થેવ તપ્પહાનાય વાયામતો, તથાપિ તત્થગતઆમિસે પટિગ્ગહણં ન વિગચ્છતિ. કસ્મા? ભિક્ખુસ્સ પત્તે પુન ભુઞ્જિતુકામતાપેક્ખાય વિજ્જમાનત્તા પત્તગતિકે આહારેપિ તસ્સા વત્તનતો. ન હિ પત્તં અવિસ્સજ્જેત્વા તગ્ગતિકં આહારં વિસ્સજ્જેતું સક્કા, નાપિ આહારં અવિસ્સજ્જેત્વા તગ્ગતિકં પટિગ્ગહણં વિસ્સજ્જેતું. તસ્મા વત્થુનો વિસ્સજ્જનમેવ અનપેક્ખવિસ્સજ્જનં, ન પટિગ્ગહણસ્સાતિ નિટ્ઠમેત્થ ગન્તબ્બં. તેનેવ સન્નિધિસિક્ખાપદસ્સ **અનાપત્તિવારે** –

> ''અન્તોસત્તાહં અધિટ્ઠેતિ, વિસ્સજ્જેતિ, નસ્સતિ, વિનસ્સતિ, ડય્હતિ, અચ્છિન્દિત્વા ગણ્હન્તિ, વિસ્સાસં ગણ્હન્તિ, અનુપસમ્પન્નસ્સ ચત્તેન વન્તેન મુત્તેન અનપેક્ખો દત્વા પટિલભિત્વા પરિભુઞ્જતી''તિ –

એવં સબ્બત્થ વત્થુવિસ્સજ્જનમેવ વુત્તં. એત્થ ચ ''અન્તોસત્તાહં અધિટ્ઠેતી''તિ બાહિરપરિભોગાય અધિટ્ઠાનવચનતો વત્થું અવિસ્સજ્જેત્વાપિ કેવલં અનજ્ઝોહરિતુકામતાય સુદ્ધચિત્તેન બાહિરપરિભોગત્થાય નિયમનમ્પિ વિસું એકં પટિગ્ગહણવિજહનકારણમેવ, ઇદઞ્ચ સન્ધાય પટિગ્ગહણમત્તવિસ્સજ્જનં વુત્તં સિયા, સુવુત્તમેવ સિયા, તથા ચ ''પુન પટિગ્ગહેત્વા પરિભુઞ્જિસ્સામી''તિ પટિગ્ગહણવિસ્સજ્જનં ન વત્તબ્બં સિયા બાહિરપરિભોગાધિટ્ઠાનસ્સ ઇધાધિપ્પેતત્તા.

સારત્થદીપનિયઞ્હિ (સારત્થ॰ ટી॰ પારાજિકકણ્ડ ૨.૬૯) ''અનપેક્ખવિસ્સજ્જનેનાતિ એત્થ અઞ્ઞસ્સ અદત્વાવ અનત્થિકતાય 'નત્થિ ઇમિના કમ્મં ન દાનિ નં પરિભુઞ્જિસ્સામી'તિ વત્થૂસુ વા, 'પુન પટિગ્ગહેત્વા પટિભુઞ્જિસ્સામી'તિ પટિગ્ગહણે વા અનપેક્ખવિસ્સજ્જનેના''તિ એવં પરિભુઞ્જિતુકામસ્સેવ પટિગ્ગહણમત્તવિસ્સજ્જનમ્પિ પટિગ્ગહણવિજહનકારણં વુત્તં, તં ન ગહેતબ્બં. પુરિમમેવ પન બાહિરપરિભોગાધિટ્ઠાનં ગહેતબ્બં. ઇદં પન **અટ્ઠકથાસુ** ''અનપેક્ખવિસ્સજ્જનસઙ્ખાતે વિસ્સજ્જેતી''તિ વુત્તપાળિપદત્થે સઙ્ગહેત્વા વિસું ન વુત્તં. નસ્સતિ, વિનસ્સતિ, ડય્હતિ, વિસ્સાસં વા ગણ્હન્તીતિ ઇમાનિ પન પદાનિ અચ્છિન્દિત્વા ગણ્હન્તીતિ ઇમસ્મિં પદે સઙ્ગહિતાનીતિ વેદિતબ્બં.

અચ્છિન્દિત્વા ગહણેનાતિ અનુપસમ્પન્નાનં બલક્કારાદિના અચ્છિન્દિત્વા ગહણેન. ઉપસમ્પન્નાનઞ્હિ અચ્છિન્દનવિસ્સાસગ્ગાહેસુ પટિગ્ગહણં ન વિજહતિ. **એત્થા**તિ ભિક્ખુવિહારે. **ઉપરોપકા**તિ તેન રોપિતા રુક્ખગચ્છા. **તેરસસુ સમ્મુતીસૂ**તિ ભત્તુદ્દેસકસેનાસનપઞ્ઞાપકભણ્ડાગારિકચીવરપટિગ્ગાહકચીવરભાજકયાગુભાજકફલભાજકખજ્જભાજકઅપ્પમત્તકવિસ્સજ્જકસાટિયગાહાપકપત્તગાહાપકઆરામિકપેસકસામણેર તેરસસુ સમ્મુતીસુ.

પચ્છિમિકાય સેનાસનગ્ગાહે પટિપ્પસ્સદ્ધેપિ અપ્પટિપ્પસ્સદ્ધેપિ કથિનત્થારસ્સ, તમ્મૂલકાનં પઞ્ચાનિસંસાનઞ્ચ અભાવસ્સ સમાનત્તા તત્થ વિજ્જમાનમ્પિ સેનાસનગ્ગાહપટિપ્પસ્સદ્ધિં અદસ્સેત્વા તત્થ ભિક્ખૂહિ કત્તબ્બં સઙ્ગહમેવ દસ્સેતું **સચે પચ્છિમિકાયા**તિઆદિ વુત્તં. **સચે અકુસલવિપાકે …પે॰… છારત્તં માનત્તમેવ દાતબ્બન્તિ** ઇદં પટિચ્છન્નાય સાધારણાપત્તિયા પરિવસન્તસ્સ અસમાદિન્નપરિવાસસ્સ વા લિઙ્ગે પરિવત્તે પક્ખમાનત્તં ચરન્તસ્સ વસેન વુત્તં. સચે પનસ્સ પક્ખમાનત્તે અસમાદિન્ને એવ પુન લિઙ્ગં પરિવત્તતિ, પરિવાસં દત્વા પરિવુત્થપરિવાસસ્સેવ છારત્તં માનત્તં દાતબ્બં. **પરિવાસદાનં નત્થિ** ભિક્ખુકાલે અપ્પટિચ્છન્નભાવતો. સચે પન ભિક્ખુકાલેપિ સઞ્ચિચ્ચ નારોચેતિ, આપત્તિ પટિચ્છન્નાવ હોતિ, આપત્તિપટિચ્છન્નભાવતો પરિવાસો ચ દાતબ્બોતિ વદન્તિ. પારાજિકં આપન્નાનં ઇત્થિપુરિસાનં લિઙ્ગે પરિવત્તેપિ પારાજિકત્તસ્સ એકસ્મિં અત્તભાવે અવિજહનતો પુન ઉપસમ્પદા ન દાતબ્બાતિ ગહેતબ્બં. તેનેવ તેસં સીસચ્છિન્નપુરિસાદયો નિદસ્સિતા.

૭૧. તથેવાતિ મુચ્ચતુ વા મા વાતિ ઇમમત્થં અતિદિસતિ. **અઞ્ઞેસ**ન્તિ પુથુજ્જને સન્ધાય વુત્તં. તેસઞ્હિ ઈદિસે ઠાને અસાદિયનં દુક્કરં સોતાપન્નાદિઅરિયાનં તત્થ દુક્કરત્તાભાવા. ન હિ અરિયા પારાજિકાદિલોકવજ્જાપત્તિં આપજ્જન્તિ.

૭૩. સુકુસિતાતિ ઉપરિમાય દન્તપન્તિયા હેટ્ઠિમા દન્તપન્તિ આહચ્ચ ઠિતા, અવિવટાતિ અત્થો. તેનાહ ''અન્તોમુખે ઓકાસો નત્થી''તિ. **ઉપ્પાટિતે પન ઓટ્ઠમંસે દન્તે સુયેવ ઉપક્કમન્તસ્સ થુલ્લચ્ચય**ન્તિ નિમિત્તેન બહિનિમિત્તે છુપનત્તા વુત્તં. બહિનિક્ખન્તદન્તજિવ્હાસુપિ એસેવ નયો. **નિજ્ઝામતણ્હિકા** નામ લોમકૂપેહિ સમુટ્ઠિતઅગ્ગિજાલાહિ દડ્ઢસરીરતાય અતિવિય તસિતરૂપા. **આદિ**-સદ્દેન ખુપ્પિપાસાસુરા અટ્ઠિચમ્માવસિટ્ઠા ભયાનકસરીરા પેતિયો સઙ્ગહિતા. **વિસઞ્ઞં કત્વા**તિ યથા સો કતમ્પિ ઉપક્કમં ન જાનાતિ, એવં કત્વા. તેન ચ વિસઞ્ઞી અહુત્વા સાદિયન્તસ્સ પારાજિકમેવાતિ દસ્સેતિ. **ઉપહતકાયપ્પસાદો**તિ વાતપિત્તાદિદોસેહિ કાયવિઞ્ઞાણાનુપ્પાદકભાવેન દૂસિતકાયપ્પસાદો, ન પન વિનટ્ઠકાયપ્પસાદો. **સીસે પત્તે**તિ મગ્ગેન મગ્ગપ્પટિપાદને જાતે. અપ્પવેસેતુકામતાય એવ નિમિત્તેન નિમિત્તછુપને થુલ્લચ્ચયં વુત્તં, સેવેતુકામસ્સ પન તત્થાપિ દુક્કટમેવાતિ આહ ''દુક્કટમેવ સામન્ત''ન્તિ.

૭૪. જાતિ-સદ્દેન સુમનપુપ્ફપરિયાયેન તન્નિસ્સયો ગુમ્બો અધિપ્પેતોતિ આહ ''જાતિપુપ્ફગુમ્બાન''ન્તિ. તેન ચ જાતિયા ઉપલક્ખિતં વનં જાતિયાવનન્તિ અલુત્તસમાસોતિ દસ્સેતિ. **એકરસ**ન્તિ વીથિચિત્તેહિ અસમ્મિસ્સં.

૭૭. ઉપ્પન્ને વત્થુમ્હીતિ ઇત્થીહિ કતઅજ્ઝાચારવત્થુસ્મિં. **રુક્ખસૂચિકણ્ટકદ્વાર**ન્તિ રુક્ખસૂચિદ્વારં કણ્ટકદ્વારં, એવમેવ વા પાઠો. તત્થ યં ઉભોસુ પસ્સેસુ રુક્ખથમ્ભે નિખનિત્વા તત્થ મજ્ઝે વિજ્ઝિત્વા દ્વે તિસ્સો રુક્ખસૂચિયો પવેસેત્વા કરોન્તિ, તં **રુક્ખસૂચિદ્વારં** નામ. પવેસનનિક્ખમનકાલે પન અપનેત્વા થકનકયોગ્ગેન કણ્ટકસાખાપટલેન યુત્તં દ્વારં **કણ્ટકદ્વારં** નામ. ગામદ્વારસ્સ પિધાનત્થં પદરેન કણ્ટકસાખાદીહિ વા કતસ્સ કવાટસ્સ ઉદુક્ખલપાસરહિતતાય એકેન સંવરિતું વિવરિતુઞ્ચ અસક્કુણેય્યસ્સ હેટ્ઠા એકં ચક્કં યોજેન્તિ, યેન પરિવત્તમાનેન તં કવાટં સુખથકનં હોતિ, તં સન્ધાય વુત્તં ''ચક્કલકયુત્તદ્વાર''ન્તિ. ચક્કમેવ હિ લાતબ્બટ્ઠેન સંવરણવિવરણત્થાય ગહેતબ્બટ્ઠેન ચક્કલકં, તેન યુત્તમ્પિ કવાટં ચક્કલકં નામ, તેન યુત્તં દ્વારં ચક્કલકયુત્તદ્વારં. મહાદ્વારેસુ પન દ્વે તીણિપિ ચક્કલકાનિ યોજેન્તીતિ આહ **ફલકેસૂ**તિઆદિ. **કિટિકાસૂ**તિ વેળુપેસિકાહિ કણ્ટકસાખાદીહિ ચ કતથકનકેસુ. **સંસરણકિટિકદ્વાર**ન્તિ ચક્કલકયન્તેન સંસરણકિટિકાયુત્તમહાદ્વારં. **ગોપ્ફેત્વા**તિ આવુણિત્વા,

રજ્જૂહિ ગન્થેત્વા વા. **એકં દુસ્સસાણિદ્વારમેવા**તિ એત્થ કિલઞ્જસાણિદ્વારમ્પિ સઙ્ગહં ગચ્છતિ તગ્ગતિકત્તા. **અથ ભિક્ખૂ...પે॰... નિસિન્ના હોન્તી**તિ ઇદં ભિક્ખૂનં સન્નિહિતભાવદસ્સનત્થં વુત્તં. નિપન્નેપિ આભોગં કાતું વટ્ટતિ, નિપજ્જિત્વા નિદ્દાયન્તે પન આભોગં કાતું ન વટ્ટતિ અસન્તપક્ખે ઠિતત્તા. રહો નિસજ્જાય વિય દ્વારસંવરણં નામ માતુગામાનં પવેસનનિવારણત્થં અનુઞ્ઞાતન્તિ આહ **ભિક્ખુનિં વા**તિઆદિ. **નિસ્સેણિં આરોપેત્વા**તિ ઇદં હેટ્ઠિમતલસ્સ સદ્વારબન્ધતાય વુત્તં. ચતૂસુ દિસાસુ પરિક્ખિત્તસ્સ કુટ્ટસ્સ એકાબદ્ધતાય ''એકકુટ્ટકે''તિ વુત્તં. **પચ્છિમાનં ભારો**તિ પાળિયા આગચ્છન્તે સન્ધાય વુત્તં. **યેન કેનચિ પરિક્ખિત્તે**તિ એત્થ પરિક્ખેપસ્સ ઉબ્બેધતો પમાણં સહસેય્યપ્પહોનકે વુત્તસદિસમેવ.

મહાપરિવેણન્તિ મહન્તં અઙ્ગણં, તેન ચ બહુજનસઞ્ચારં દસ્સેતિ, તેનાહ **મહાબોધી**તિઆદિ. **અરુણે ઉગ્ગતે વુટ્ઠહતિ, અનાપત્તિ** અનાપત્તિખેત્તભૂતાય રત્તિયા સુદ્ધચિત્તેન નિપન્નત્તા. **પબુજ્ઝિત્વા પુન સુપતિ આપત્તી**તિ અરુણે ઉગ્ગતે પબુજ્ઝિત્વા અરુણુગ્ગમનં ઞત્વા વા અઞત્વા વા અનુટ્ઠહિત્વા સયિતસન્તાનેન સુપતિ ઉટ્ઠહિત્વા કત્તબ્બસ્સ દ્વારસંવરણાદિનો અકતત્તા અકિરિયસમુટ્ઠાના આપત્તિ હોતિ અનાપત્તિખેત્તે કતનિપજ્જનકિરિયાય અનઙ્ગત્તા. અયઞ્હિ આપત્તિ ઈદિસે ઠાને અકિરિયા, દિવા અસંવરિત્વા નિપજ્જનક્ખણે કિરિયા ચ અચિત્તકા ચાતિ વેદિતબ્બા. પુરારુણા પબુજ્ઝિત્વાપિ યાવ અરુણુગ્ગમના સયન્તસ્સાપિ પુરિમનયેન આપત્તિયેવ. **અરુણે ઉગ્ગતે વુટ્ઠહિસ્સામીતિ...પે॰... આપત્તિયેવા**તિ એત્થ કદા તસ્સ આપત્તીતિ? વુચ્ચતે – ન તાવ રત્તિયં ''દિવા આપજ્જતિ નો રત્તિ''ન્તિ (પરિ॰ ૩૨૩) વુત્તત્તા. ''અનાદરિયદુક્કટા ન મુચ્ચતી''તિ વુત્તદુક્કટં પન દિવાસયનદુક્કટમેવ ન હોતિ અનાદરિયદુક્કટત્તા. એવં અરુણુગ્ગમને પન અચિત્તકં અકિરિયસમુટ્ઠાનં આપત્તિં આપજ્જતીતિ વેદિતબ્બં. સો સચે દ્વારં સંવરિત્વા ''અરુણે ઉગ્ગતે વુટ્ઠહિસ્સામી''તિ નિપજ્જતિ, દ્વારે ચ અઞ્ઞેહિ અરુણુગ્ગમનકાલે વિવટેપિ તસ્સ અનાપત્તિયેવ દ્વારપિદહનસ્સ રત્તિદિવાભાગેસુ વિસેસાભાવા. આપત્તિઆપજ્જનસ્સેવ કાલવિસેસો ઇચ્છિતબ્બો, ન તપ્પરિહારસ્સાતિ ગહેતબ્બં, ''દ્વારં અસંવરિત્વા રત્તિં નિપજ્જતી''તિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૧.૭૭) હિ વુત્તં. દિવા સંવરિત્વા નિપન્નસ્સ કેનચિ વિવટેપિ દ્વારે અનાપત્તિયેવ. અત્તનાપિ અનુટ્ઠહિત્વાવ સતિ પચ્ચયે વિવટેપિ અનાપત્તીતિ વદન્તિ. **યથાપરિચ્છેદમેવ ચ ન વુટ્ઠાતી**તિ અરુણે ઉગ્ગતેયેવ ઉટ્ઠાતિ. **આપત્તિયેવા**તિ મૂલાપત્તિંયેવ સન્ધાય વુત્તં, અનાદરિયઆપત્તિ પન પુરારુણા ઉટ્ઠિતસ્સાપિ તસ્સ હોતેવ ''દુક્કટા ન મુચ્ચતી''તિ વુત્તત્તા, દુક્કટા ન મુચ્ચતીતિ ચ પુરારુણા ઉટ્ઠહિત્વા મૂલાપત્તિયા મુત્તોપિ અનાદરિયદુક્કટા ન મુચ્ચતીતિ અધિપ્પાયો.

નિદ્દાવસેન નિપજ્જતીતિ વોહારવસેન વુત્તં, પાદાનં પન ભૂમિતો અમોચિતત્તા અયં નિપન્નો નામ ન હોતિ, તેનેવ અનાપત્તિ વુત્તા. **અપસ્સાય સુપન્તસ્સા**તિ કટિટ્ઠિતો ઉદ્ધં પિટ્ઠિકણ્ટકે અપ્પમત્તકમ્પિ પદેસં ભૂમિં અફુસાપેત્વા થમ્ભાદિં અપસ્સાય સુપન્તસ્સ. કટિટ્ઠિં પન ભૂમિં ફુસાપેન્તસ્સ સયનં નામ હોતિ. પિટ્ઠિપસારણલક્ખણા હિ સેય્યા. દીઘવન્દનાદીસુપિ તિરિયં પિટ્ઠિકણ્ટકાનં પસારિતત્તા નિપજ્જનમેવાતિ આપત્તિ પરિહરિતબ્બાવ ''વન્દામીતિ પાદમૂલે નિપજ્જી''તિઆદીસુ નિપજ્જનસ્સેવ વુત્તત્તા. **તસ્સાપિ અનાપત્તિ** પતનક્ખણે અવિસયત્તા, વિસયે જાતે સહસા વુટ્ઠિતત્તા ચ. યસ્સ પન વિસઞ્ઞિતાય પચ્છાપિ અવિસયો, એતસ્સ અનાપત્તિયેવ પતિતક્ખણે વિય. **તત્થેવ સયતિ ન વુટ્ઠાતી**તિ ઇમિના વિસયેપિ અકરણં દસ્સેતિ, તેનેવ ''તસ્સ આપત્તી''તિ વુત્તં.

એકભઙ્ગેનાતિ ઉભો પાદે ભૂમિતો અમોચેત્વાવ એકપસ્સેન સરીરં ભઞ્જિત્વા નિપન્નો. મહાઅટ્ઠકથાયં પન મહાપદુમત્થેરેન વુત્તન્તિ સમ્બન્ધો, તેન ''મહાઅટ્ઠકથાય લિખિતમહાપદુમત્થેરવાદો અય''ન્તિ દસ્સેતિ. તત્થ સુપન્તસ્સાપિ અવિસયત્તમત્થીતિ મહાપદુમત્થેરેન ''અવિસયત્તા પન આપત્તિ ન દિસ્સતી''તિ વુત્તં. આચરિયા પન સુપન્તસ્સ વિસઞ્ઞત્તાભાવેન વિસયત્તા અનાપત્તિં ન કથયન્તિ. વિસઞ્ઞત્તે સતિ અનાપત્તિયેવ. **દ્વે પન જના**તિઆદિપિ મહાઅટ્ઠકથાયમેવ વચનં, તદેવ પચ્છા વુત્તત્તા પમાણં. યક્ખગહિતગ્ગહણેનેવ ચેત્થ વિસઞ્ઞીભૂતોપિ સઙ્ગહિતો. એકભઙ્ગેન નિપન્નો પન અનિપન્નત્તા આપત્તિતો મુચ્ચતિયેવાતિ ગહેતબ્બં.

૭૮. **અપદે**તિ આકાસે. **પદ**ન્તિ પદવળઞ્જં, તેનાહ ''આકાસે પદ''ન્તિ. **એતદગ્ગ**ન્તિ એસો અગ્ગો. **યદિદ**ન્તિ યો અયં. સેસં ઉત્તાનમેવ.

ઇતિ સમન્તપાસાદિકાય વિનયટ્ઠકથાય વિમતિવિનોદનિયં

પઠમપારાજિકવણ્ણનાનયો નિટ્ઠિતો.

૨. દુતિયપારાજિકં

અદુતિયેનાતિ અસદિસેન જિનેન યં દુતિયં પારાજિકં પકાસિતં, તસ્સ ઇદાનિ યસ્મા સંવણ્ણનાક્કમો પત્તો, તસ્મા અસ્સ દુતિયસ્સ અયં સંવણ્ણના હોતીતિ યોજના.

ધનિયવત્થુવણ્ણના

૮૪. રાજૂહિ ગહિતન્તિ રાજગહન્તિ આહ ''મન્ધાતૂ''તિ. રાજપુરોહિતેન પરિગ્ગહિતમ્પિ રાજપરિગ્ગહિતમેવાતિ **મહાગોવિન્દ**ગ્ગહણં, નગરસદ્દાપેક્ખાય ચેત્થ ''રાજગહ''ન્તિ નપુંસકનિદ્દેસો. **અઞ્ઞેપેત્થ પકારે**તિ સુસંવિહિતારક્ખત્તા રાજૂનં ગહં ગેહભૂતન્તિ રાજગહન્તિઆદિકે પકારે. **વસન્તવન**ન્તિ કીળાવનં, વસન્તકાલે કીળાય યેભુય્યત્તા પન વસન્તવનન્તિ વુત્તં.

સદ્વારબન્ધાતિ વસ્સૂપગમનયોગ્ગતાદસ્સનં. **નાલકપટિપદ**ન્તિ **સુત્તનિપાતે** (સુ॰ નિ॰ ૬૮૪ આદયો) નાલકત્થેરસ્સ દેસિતં મોનેય્યપટિપદં. **પઞ્ચન્નં છદનાન**ન્તિ તિણપણ્ણઇટ્ઠકસિલાસુધાસઙ્ખાતાનં પઞ્ચન્નં. **નો ચે લભતિ...પે॰... સામમ્પિ કાતબ્બ**ન્તિ ઇમિના નાવાસત્થવજે ઠપેત્વા અઞ્ઞત્થ ''અસેનાસનિકો અહ''ન્તિ આલયકરણમત્તેન ઉપગમનં ન વટ્ટતિ. સેનાસનં પરિયેસિત્વા વચીભેદં કત્વા વસ્સં ઉપગન્તબ્બમેવાતિ દસ્સેતિ. ''ન, ભિક્ખવે, અસેનાસનિકેના''તિઆદિના (મહાવ॰ ૨૦૪) હિ **પાળિયં** ''નાલકપટિપદં પટિપન્નેનાપી''તિ અટ્ઠકથાયઞ્ચ અવિસેસેન દળ્હં કત્વા વુત્તં, નાવાસત્થવજેસુયેવ ચ ''અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, નાવાય વસ્સં ઉપગન્તુ''ન્તિઆદિના (મહાવ॰ ૨૦૩) અસતિપિ સેનાસને આલયકરણવસેન વસ્સૂપગમનં અનુઞ્ઞાતં, નાઞ્ઞત્થાતિ ગહેતબ્બં. **અયમનુધમ્મતા**તિ સામીચિવત્તં. **કતિકવત્તાની**તિ ભસ્સારામતાદિં વિહાય સબ્બદા અપ્પમત્તેહિ ભવિતબ્બન્તિઆદિકતિકવત્તાનિ. **ખન્ધકવત્તાની**તિ ''આગન્તુકાદિખન્ધકવત્તં પૂરેતબ્બ''ન્તિ એવં ખન્ધકવત્તાનિ ચ અધિટ્ઠહિત્વા.

વસ્સંવુત્થાતિ પદસ્સ અટ્ઠકથાયં ''પુરિમિકાય ઉપગતા મહાપવારણાય પવારિતા પાટિપદદિવસતો પટ્ઠાય 'વુત્થવસ્સા'તિ વુચ્ચન્તી''તિ વુત્તત્તા મહાપવારણાદિવસે પવારેત્વા વા અપ્પવારેત્વા વા અઞ્ઞત્થ ગચ્છન્તેહિ સત્તાહકરણીયનિમિત્તે સતિ એવ ગન્તબ્બં, નાસતિ, ઇતરથા વસ્સચ્છેદો દુક્કટઞ્ચ હોતીતિ વેદિતબ્બં. ''ઇમં તેમાસં વસ્સં ઉપેમી''તિ હિ ''ન, ભિક્ખવે, વસ્સં ઉપગન્ત્વા પુરિમં વા તેમાસં પચ્છિમં વા તેમાસં અવસિત્વા ચારિકા પક્કમિતબ્બા''તિ (મહાવ॰ ૧૮૫) ચ વુત્તં. ઇધેવ ચ વસ્સંવુત્થા તેમાસચ્ચયેન...પે॰... પક્કમિંસૂતિ વુત્તં. પવારણાદિવસોપિ તેમાસપરિયાપન્નોવ. કેચિ પન ''અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, વસ્સંવુત્થાનં ભિક્ખૂનં તીહિ ઠાનેહિ પવારેતુન્તિ (મહાવ॰ ૨૦૯) પવારણાકમ્મસ્સ પુબ્બેયેવ વસ્સંવુત્થાનન્તિ વુત્થવસ્સતાય વુત્તત્તા મહાપવારણાદિવસે સત્તાહકરણીયનિમિત્તં વિનાપિ યથાસુખં ગન્તું વટ્ટતી''તિ વદન્તિ, તં તેસં મતિમત્તં, વુત્થવસ્સાનઞ્હિ પવારણાનુજાનનં અનુપગતછિન્નવસ્સાદીનં નિવત્તનત્થં કતં, ન પન પવારણાદિવસે અવસિત્વા પક્કમિતબ્બન્તિ

દસ્સનત્થં તદત્થસ્સ ઇધ પસઙ્ગાભાવા, પવારણં કાતું અનુચ્છવિકાનં પવારણા ઇધ વિધીયતિ, યે ચ વસ્સં ઉપગન્ત્વા વસ્સચ્છેદઞ્ચ અકત્વા યાવ પવારણાદિવસા વસિંસુ, તે તત્તકેન પવારણાકમ્મં પતિ પરિયાયતો વુત્થવસ્સાતિ વુચ્ચન્તિ, અપ્પકં ઊનમધિકં વા ગણનૂપગં ન હોતીતિ ઞાયતો, ન કથિનકમ્મં પતિ તેમાસસ્સ અપરિપુણ્ણત્તા, ઇતરથા તસ્મિં મહાપવારણાદિવસેપિ કથિનત્થારપ્પસઙ્ગતો. "અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, વસ્સંવુત્થાનં ભિક્ખૂનં કથિનં અત્થરિતુ"ન્તિ (મહાવ॰ ૩૦૬) ઇદં પન "ન, ભિક્ખવે, વસ્સં ઉપગન્ત્વા પુરિમં વા તેમાસં પચ્છિમં વા તેમાસં અવસિત્વા ચારિકા પક્કમિતબ્બા"તિઆદિ (મહાવ॰ ૧૮૫) ચ નિપ્પરિયાયતો મહાપવારણાય અનન્તરપાટિપદદિવસતો પટ્ઠાય કથિનત્થારં પક્કમનઞ્ચ સન્ધાય વુત્તં, **પરિવારે** ચ "કથિનસ્સ અત્થારમાસો જાનિતબ્બો"તિ (પરિ॰ ૪૧૨) વત્વા "વસ્સાનસ્સ પચ્છિમો માસો જાનિતબ્બો"તિ (પરિ॰ ૪૧૨) વુત્તં. યો હિ કથિનત્થારસ્સ કાલો, તતો પટ્ઠાયેવ ચારિકાપક્કમનસ્સાપિ કાલો, ન તતો પુરે વસ્સંવુત્થાનંયેવ કથિનત્થારારહત્તા. યદગ્ગેન હિ પવારણાદિવસે કથિનત્થારો ન વટ્ટતિ, તદગ્ગેન ભિક્ખૂપિ વુત્થવસ્સા ન હોન્તિ પવારણાદિવસસ્સ અવુત્થત્તા.

યં પન **સારત્થદીપનિયં** (સારત્થ॰ ટી॰ પારાજિકકણ્ડ ૨.૮૪) "એકદેસેન અવુત્થમ્પિ તં દિવસં વુત્થભાગાપેક્ખાય વુત્થમેવ હોતી"તિઆદિ વુત્તં, તં ન યુત્તં, તંદિવસપરિયોસાને અરુણુગ્ગમનકાલે વસન્તોવ હિ તં દિવસં વુત્થો નામ હોતિ પરિવાસઅઞ્ઞાવાસાદીસુ વિય, અયઞ્ચ વિચારણા ઉપરિ વસ્સૂપનાયિકક્ખન્ધકે આવિ ભવિસ્સતીતિ તત્થેવ તં પાકટં કરિસ્સામ.

મહાપવારણાય પવારિતાતિ પુરિમિકાય વસ્સં ઉપગન્ત્વા અચ્છિન્નવસ્સતાદસ્સનપરં એતં કેનચિ અન્તરાયેન અપ્પવારિતાનમ્પિ વુત્થવસ્સત્તા. ન ઓવસ્સિયતીતિ **અનોવસ્સકન્તિ** કમ્મસાધનં દટ્ઠબ્બં, યથા ન તેમિયતિ, તથા કત્વાતિ અત્થો. **અનવયોતિ** એત્થ અનુસદ્દો વિચ્છાયં વત્તતીતિ આહ **અનુ અનુ અવયોતિ**આદિ. આચરિયસ્સ કમ્મં આચરિયકન્તિ આહ "આચરિયકમ્મે"તિ. કટ્ઠકમ્મં **થમ્ભાદિ. તેલતમ્બમત્તિકાયાતિ** તેલમિસ્સાય તમ્બમત્તિકાય.

૮૫. **કુટિકાય કરણભાવન્તિ** કુટિયા કતભાવં. કિં-સદ્દપ્પયોગે અનાગતપ્પચ્ચયવિધાનં સન્ધાય **તસ્સ લક્ખણન્તિ**આદિ વુત્તં. કિઞ્ચાપિ થેરસ્સ પાણઘાતાધિપ્પાયો નત્થિ, અનુપપરિક્ખિત્વા કરણેન પન બહૂનં પાણાનં મરણત્તા **પાણે બ્યાબાધેન્તસ્સાતિ**આદિ વુત્તં. **પાતબ્યભાવન્તિ** વિનાસેતબ્બતં. **પાણાતિપાતં કરોન્તાનન્તિ** થેરેન અકતેપિ પાણાતિપાતે પાણકાનં મરણમત્તેન પચ્છિમાનં લેસેન ગહણાકારં દસ્સેતિ, તેન ચ "મમ તાદિસં અકુસલં નત્થી"તિ પચ્છિમાનં વિપલ્લાસલેસગ્ગહણનિમિત્તકિચ્ચં ન કત્તબ્બન્તિ દીપિતં હોતિ. **દિટ્ઠાનુગતિન્તિ** દિટ્ઠસ્સ કમ્મસ્સ અનુપગમનં અનુકિરિયં, દિટ્ઠિયા વા લદ્ધિયા અનુગમનં ગાહં. **ઘંસિતબ્બેતિ** મદ્દિતબ્બે, વિનાસિતબ્બેતિ અત્થો. **કતં લભિત્વા તત્થ વસન્તાનમ્પિ દુક્કટમેવાતિ** ઇદં ભગવતા કુટિયા ભેદાપનવચનેન સિદ્ધં, સાપિ તિણદબ્બસમ્ભારેહિ તુલાથમ્ભાદીહિ અમિસ્સા સુદ્ધમત્તિકામયાપિ ઇટ્ઠકાહિ કતા વટ્ટતિ. કેચિ હિ ઇટ્ઠકાહિયેવ થમ્ભે ચિનિત્વા તદુપરિ ઇટ્ઠકાહિયેવ વિતાનાદિસણ્ઠાનેન તુલાદિદારુસમ્ભારવિરહિતં છદનમ્પિ બન્ધિત્વા ઇટ્ઠકામયમેવ આવસથં કરોન્તિ, તાદિસં વટ્ટતિ. **ગિઞ્જકાવસથસઙ્ખેપેન કતાતિ** એત્થ ગિઞ્જકા વુચ્ચન્તિ ઇટ્ઠકા, તાહિયેવ કતો આવસથો ગિઞ્જકાવસથો. **વયકમ્મમ્પીતિ** મત્તિકુદ્ધારણઇટ્ઠકદારુચ્છેદનાદિકારકાનં દિન્નભત્તવેત્તનાદિવત્થુબ્બયેન નિપ્ફન્નકમ્મમ્પિ અત્થિ, એતેન કુટિભેદકાનં ગીવાદિભાવં પરિસઙ્કતિ. **તિત્થિયધજોતિ** તિત્થિયાનમેવ સઞ્ઞાણભૂતત્તા વુત્તં. તે હિ ઈદિસેસુ ચાટિઆદીસુ વસન્તિ. **અઞ્ઞાનિપીતિ પિ**-સદ્દેન અત્તના વુત્તકારણદ્વયમ્પિ **મહાઅટ્ઠકથાયમેવ** વુત્તન્તિ દસ્સેતિ. યસ્મા સબ્બમત્તિકામયા કુટિ સીતકાલે અતિસીતા ઉણ્હકાલે ચ ઉણ્હા સુકરા ચ હોતિ ચોરેહિ ભિન્દિતું, તસ્મા તત્થ ઠપિતપત્તચીવરાદિકં સીતુણ્હચોરાદીહિ વિનસ્સતીતિ વુત્તં "પત્તચીવરગુત્તત્થાયા"તિ. છિન્દાપેય્ય વા ભિન્દાપેય્ય વા અનુપવજ્જોતિ ઇદં અયં કુટિ વિય સબ્બથા અનુપયોગારહં સન્ધાય વુત્તં. યં પન પઞ્ચવણ્ણસુત્તેહિ વિનદ્ધછત્તાદિકં, તત્થ અકપ્પિયભાગોવ છિન્દિતબ્બો, ન તદવસેસો તસ્સ કપ્પિયત્તા, તં છિન્દન્તો ઉપવજ્જોવ હોતિ. તેનેવ વક્ખતિ "ઘટકમ્પિ વાળરૂપમ્પિ ભિન્દિત્વા ધારેતબ્બ"ન્તિઆદિ.

પાળિમુત્તકવિનિચ્છયવણ્ણના

છત્તદણ્ડગ્ગાહકં સલાકપઞ્જરન્તિ એત્થ યો પઞ્જરસલાકાનં મજ્ઝટ્ઠો બુન્દે પુથુલો અહિચ્છત્તકસદિસો અગ્ગે સછિદ્દો યત્થ દણ્ડન્તરં પવેસેત્વા છત્તં ગણ્હન્તિ, યો વા સયમેવ દીઘતાય ગહણદણ્ડો હોતિ, અયં છત્તદણ્ડો નામ, તસ્સ અપરિગળનત્થાય છત્તસલાકાનં મૂલપ્પદેસદણ્ડસ્સ સમન્તતો દળ્હપઞ્જરં કત્વા સુત્તેહિ વિનન્ધન્તિ, સો પદેસો છત્તદણ્ડગાહકસલાકપઞ્જરં નામ, તં વિનન્ધિતું વટ્ટતિ. **ન વણ્ણમટ્ઠત્થાયાતિ** ઇમિના થિરકરણત્થમેવ એકવણ્ણસુત્તેન વિનન્ધિયમાનં યદિ વણ્ણમટ્ઠં હોતિ, ન તત્થ દોસોતિ દસ્સેતિ. **આરગ્ગેનાતિ** નિખાદનમુખેન. **દણ્ડબુન્દેતિ** દણ્ડમૂલે કોટિયં. **છત્તમણ્ડલિકન્તિ** છત્તપઞ્જરે મણ્ડલાકારેન બદ્ધદણ્ડવલયં. **ઉક્કિરિત્વાતિ** નિન્નં, ઉન્નતં વા કત્વા.

નાનાસુત્તકેહીતિ નાનાવણ્ણેહિ સુત્તેહિ. ઇદઞ્ચ તથા કરોન્તાનં વસેન વુત્તં, એકવણ્ણસુત્તકેનાપિ ન વટ્ટતિયેવ, "પકતિસૂચિકમ્મમેવ વટ્ટતી"તિ હિ વુત્તં. **પટ્ટમુખેતિ** દ્વિન્નં પટ્ટાનં સઙ્ઘટિતટ્ઠાનં સન્ધાયેતં વુત્તં. **પરિયન્તેતિ** ચીવરપરિયન્તે, અનુવાતં સન્ધાયેતં વુત્તં. **વેણિન્તિ** વરકસીસાકારેન સિબ્બનં. **સઙ્ખલિકન્તિ** દિગુણસઙ્ખલિકાકારેન સિબ્બનં, વેણિં વા સઙ્ખલિકં વા કરોન્તીતિ પકતેન સમ્બન્ધો. **અગ્ઘિયં** નામ ચેતિયસણ્ઠાનં, યં અગ્ઘિયત્થમ્ભોતિ વદન્તિ. **ઉક્કિરન્તીતિ** ઉટ્ઠપેન્તિ. **ચતુકોણમેવ વટ્ટતીતિ** ગણ્ઠિકપાસકપટ્ટાનિ સન્ધાય વુત્તં. **કોણસુત્તપિળકાતિ** ગણ્ઠિકપાસકપટ્ટાનં કોણેહિ બહિ નિગ્ગતસુત્તાનં પિળકાકારેન ઠપિતકોટિયોતિ કેચિ વદન્તિ, તે પિળકે છિન્દિત્વા દુવિઞ્ઞેય્યા કાતબ્બાતિ તેસં અધિપ્પાયો. કેચિ પન "કોણસુત્તા ચ પિળકાતિ દ્વેયેવા"તિ વદન્તિ, તેસં મતેન ગણ્ઠિકપાસકપટ્ટાનં કોણતો કોણેહિ નીહતસુત્તા કોણસુત્તા નામ. સમન્તતો પન પરિયન્તેન કતા ચતુરસ્સસુત્તા પિળકા નામ. તં દુવિધમ્પિ કેચિ ચીવરતો વિસું પઞ્ઞાયનત્થાય વિકારયુત્તં કરોન્તિ, તં નિસેધાય "દુવિઞ્ઞેય્યરૂપા વટ્ટન્તી"તિ વુત્તં, ન પન સબ્બથા અચક્ખુગોચરભાવેન સિબ્બનત્થાય તથાસિબ્બનસ્સ અસક્કુણેય્યત્તા. યથા પકતિચીવરતો વિકારો ન પઞ્ઞાયતિ, એવં સિબ્બિતબ્બન્તિ અધિપ્પાયો. રજનકમ્મતો પુબ્બે પઞ્ઞાયમાનોપિ વિસેસો ચીવરે રત્તે એકવણ્ણતાય ન પઞ્ઞાયતીતિ આહ "ચીવરે રત્તે"તિ. **મણિનાતિ** નીલમણિઆદિમટ્ઠપાસાણેન, અંસવદ્ધકકાયબન્ધનાદિકં પન અચીવરત્તા સઙ્ખાદીહિ ઘંસિતું વટ્ટતીતિ વદન્તિ. **કણ્ણસુત્તકન્તિ** ચીવરસ્સ દીઘતો તિરિયઞ્ચ સિબ્બિતાનં ચતૂસુ કણ્ણેસુ કોણેસુ ચ નિક્ખન્તાનં સુત્તસીસાનમેતં નામં, તં છિન્દિત્વાવ પારુપિતબ્બં, તેનાહ "રજિતકાલે છિન્દિતબ્બ"ન્તિ. ભગવતા અનુઞ્ઞાતં એકં કણ્ણસુત્તમ્પિ અત્થિ, તં પન નામેન સદિસમ્પિ ઇતો અઞ્ઞમેવાતિ દસ્સેતું **યં પનાતિ**આદિ વુત્તં. **લગ્ગનત્થાયાતિ** ચીવરરજ્જુયં ચીવરબન્ધનત્થાય. **ગણ્ઠિકેતિ** દન્તાદિમયે. **પીળકાતિ** બિન્દું બિન્દું કત્વા ઉટ્ઠાપેતબ્બપીળકા.

થાલકે વાતિ તમ્બાદિમયે પુગ્ગલિકે તિવિધેપિ કપ્પિયથાલકે. **ન વટ્ટતીતિ** મણિવણ્ણકરણપ્પયોગો ન વટ્ટતિ, તેલવણ્ણકરણત્થં પન વટ્ટતિ. **પત્તમણ્ડલેતિ** તિપુસીસાદિમયે. "ન, ભિક્ખવે, ચિત્તાનિ પત્તમણ્ડલાનિ ધારેતબ્બાનિ રૂપકાકિણ્ણાનિ ભિત્તિકમ્મકતાની"તિ (ચૂળવ॰ ૨૫૩) વુત્તત્તા "ભિત્તિકમ્મં ન વટ્ટતી"તિ વુત્તં. "અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, મકરદન્તકં છિન્દિતુ"ન્તિ (ચૂળવ॰ ૨૫૩) વુત્તત્તા "મકરદન્તકં પન વટ્ટતી"તિ વુત્તં, ઇદં પન પાળિયા લદ્ધમ્પિ ઇધ પાળિયા મુત્તત્તા પાળિમુત્તકનયે વુત્તં. એવમઞ્ઞમ્પિ ઈદિસં.

લેખા ન વટ્ટતીતિ આરગ્ગેન દિન્નલેખાવ ન વટ્ટતિ, જાતિહિઙ્ગુલિકાદિવણ્ણેહિ કતલેખા વટ્ટતિ. **છત્તમુખવટ્ટિયન્તિ** ધમકરણસ્સ હત્થેન ગહણછત્તાકારસ્સ મુખવટ્ટિયં, "પરિસ્સાવનચોળબન્ધનટ્ઠાને"તિ કેચિ.

દેડ્ડુભસીસન્તિ ઉદકસપ્પસીસં. **અચ્છીની**તિ કુઞ્જરચ્છિસણ્ઠાનાનિ. **એકમેવ વટ્ટતી**તિ એત્થ એકરજ્જુકં દિગુણં તિગુણં કત્વાપિ બન્ધિતું ન વટ્ટતિ, એકમેવ પન સતવારમ્પિ સરીરં પરિક્ખિપિત્વા બન્ધિતું વટ્ટતિ, બહુરજ્જુકે એકતો કત્વા એકેન નિરન્તરં વેઠેત્વા કતં ''બહુરજ્જુક''ન્તિ ન વત્તબ્બં ''વટ્ટતી''તિ વુત્તત્તા, તં મુરજસઙ્ખં ન ગચ્છતીતિ વેદિતબ્બં. મુરજઞ્હિ નાનાવણ્ણેહિ સુત્તેહિ મુરજવટ્ટિસણ્ઠાનં વેઠેત્વા કતં, ઇદં પન મુરજં મદ્દવીણસઙ્ખાતં પામઙ્ગસણ્ઠાનઞ્ચ દસાસુ વટ્ટતિ ''કાયબન્ધનસ્સ દસા જીરન્તિ; અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, મુરજં મદ્દવીણ''ન્તિ (ચૂળવ॰ ૨૭૮) વુત્તત્તા.

વિધેતિ દસાપરિયોસાને થિરભાવાય દન્તવિસાણસુત્તાદીહિ કત્તબ્બે વિધે. **અટ્ઠ મઙ્ગલાનિ** નામ સઙ્ખો ચક્કં પુણ્ણકુમ્ભો ગયા સિરીવચ્છો અઙ્કુસો ધજં સોવત્તિકન્તિ વદન્તિ. મચ્છયુગળછત્તનન્દિયાવટ્ટાદિવસેનપિ વદન્તિ. **પરિચ્છેદલેખામત્ત**ન્તિ દન્તાદીહિ કતવિધસ્સ ઉભોસુ કોટીસુ કતપરિચ્છેદરાજિમત્તં.

''ઉજુકમેવા''તિ વુત્તત્તા ચતુરસ્સાદિસણ્ઠાનાપિ અઞ્જની વઙ્કગતિકા ન વટ્ટતિ. **સિપાટિકાયા**તિ વાસિઆદિભણ્ડનિક્ખિપનપસિબ્બકે. **આરકણ્ટકં** નામ પોત્થકાદિઅભિસઙ્ખારણત્થં કતદીઘમુખસત્થકન્તિ વદન્તિ. ''ભમકારાનં દારુઆદિલિખનસત્થક''ન્તિ કેચિ. **વટ્ટમણિક**ન્તિ વટ્ટં કત્વા ઉટ્ઠપેતબ્બં પુપ્ફુળકં. **અઞ્ઞ**ન્તિ ઇમિના પિળકાદિં સઙ્ગણ્હાતિ. **પિપ્ફલિકે**તિ યં કિઞ્ચિ છેદનકે ખુદ્દકસત્થે. **વલિતક**ન્તિ નખચ્છેદનકાલે દળ્હગ્ગહણત્થં વલીહિ યુત્તમેવ કરોન્તિ. **તસ્મા તં વટ્ટતી**તિ ઇમિના યં અઞ્ઞમ્પિ વિકારં દળ્હીકમ્માદિઅત્થાય કરોન્તિ, ન વણ્ણમટ્ઠત્થાય, તં વટ્ટતીતિ દીપિતં, તેન ચ કત્તરદણ્ડકોટિયં અઞ્ઞમઞ્ઞમ્પિ ઘટ્ટનેન સદ્દનિચ્છરણત્થાય કતં અયોવલયાદિકં સંયુત્તમ્પિ કપ્પિયતો ઉપપન્નં હોતિ. **મણ્ડલ**ન્તિ ઉત્તરારણિયા પવેસનત્થં આવાટમણ્ડલં હોતિ. ઉજુકમેવ બન્ધિતુન્તિ સમ્બન્ધો, ઉભોસુ વા પસ્સેસુ એકપસ્સે વાતિ વચનસેસો. વાસિદણ્ડસ્સ ઉભોસુ પસ્સેસુ દણ્ડકોટીનં અચલનત્થં બન્ધિતુન્તિ અત્થો.

આમણ્ડસારકેતિ આમલકફલાનિ પિસિત્વા તેન કક્કેન કતતેલભાજને. તત્થ કિર પક્ખિત્તં તેલં સીતલં હોતિ. **ભૂમત્થરણે**તિ કટસારાદિમયે પરિકમ્મકતાય ભૂમિયા અત્થરિતબ્બઅત્થરણે. **પાનીયઘટે**તિ સબ્બં ભાજનવિકતિં સઙ્ગણ્હાતિ. **સબ્બં...પે॰... વટ્ટતી**તિ યથાવુત્તેસુ મઞ્ચાદીસુ ઇત્થિપુરિસરૂપમ્પિ વટ્ટતિ તેલભાજનેસુયેવ ઇત્થિપુરિસરૂપાનં પટિક્ખિત્તત્તા, તેલભાજનેન સહ અગણેત્વા વિસું મઞ્ચાદીનં ગહિતત્તા ચાતિ વદન્તિ, કિઞ્ચાપિ વદન્તિ, એતેસં પન મઞ્ચાદીનં હત્થેન આમસિતબ્બભણ્ડત્તા ઇત્થિરૂપમેવેત્થ ન વટ્ટતીતિ ગહેતબ્બં. **અઞ્ઞેસ**ન્તિ સીમસામિકાનં. **રાજવલ્લભેહી**તિ લજ્જીપેસલાદીનં ઉપોસથાદિઅન્તરાયકરા અલજ્જિનો ભિન્નલદ્ધિકા ચ ભિક્ખૂ અધિપ્પેતા તેહિ સહ ઉપોસથાદિકરણાયોગા, તેનેવ ''સીમાયા''તિ વુત્તં. **તેસં લજ્જીપરિસા**તિ તેસં સીમાસામિકાનં અનુબલં દાતું સમત્થા લજ્જીપરિસા. **ભિક્ખૂહિ કત**ન્તિ યં અલજ્જીનં સેનાસનભેદનાદિકં લજ્જીભિક્ખૂહિ કતં, સબ્બઞ્ચેતં સુકતમેવ અલજ્જીનિગ્ગહત્થાય પવત્તિતબ્બતો.

૮૮. **અવજ્ઝાયન્તી**તિ નીચતો ચિન્તેન્તિ. **ઉજ્ઝાયનત્થો**તિ ભિક્ખુનો થેય્યકમ્મનિન્દનત્થો ''કથઞ્હિ નામ અદિન્નં આદિયિસ્સતી''તિ, ન પન દારુ-સદ્દવિસેસનત્થો તસ્સ બહુવચનત્તા. **વચનભેદે**તિ એકવચનબહુવચનાનં ભેદે. **સબ્બાવન્ત**ન્તિ ભિક્ખુભિક્ખુનીઆદિસબ્બાવયવવન્તં. **બિમ્બિસારોતિ તસ્સ નામ**ન્તિ એત્થ **બિમ્બી**તિ સુવણ્ણં. તસ્મા સારસુવણ્ણસદિસવણ્ણતાય ''બિમ્બિસારો''તિ વુચ્ચતીતિ વેદિતબ્બં. પોરાણસત્થાનુરૂપં ઉપ્પાદિતો વીસતિમાસપ્પમાણઉત્તમસુવણ્ણગ્ઘનકો લક્ખણસમ્પન્નો **નીલકહાપણો**તિ વેદિતબ્બો. રુદ્રદામેન નામ કેનચિ ઉપ્પાદિતો **રુદ્રદામકો**. સો કિર નીલકહાપણસ્સ તિભાગં અગ્ઘતિ. યસ્મિં પન દેસે નીલકહાપણા ન સન્તિ, તત્થાપિ કાળકવિરહિતસ્સ નિદ્ધન્તસુવણ્ણસ્સ પઞ્ચમાસગ્ઘનકેન ભણ્ડેન પાદપરિચ્છેદો કાતબ્બો. **તેના**તિ નીલકહાપણસ્સ ચતુત્થભાગભૂતેન. **પારાજિકવત્થુમ્હિ વા**તિઆદિ પારાજિકાનં સબ્બબુદ્ધેહિ પઞ્ઞત્તભાવેન વુત્તં, સઙ્ઘાદિસેસાદીસુ પન ઇતરાપત્તીસુપિ તબ્બત્થૂસુ ચ નાનત્તં નત્થેવ, કેવલં કેચિ સબ્બાકારેન પઞ્ઞપેન્તિ, કેચિ એકદેસેનાતિ એત્તકમેવ વિસેસો. ન હિ કદાચિપિ સમ્માસમ્બુદ્ધા યથાપરાધં અતિક્કમ્મ ઊનમધિકં વા સિક્ખાપદં પઞ્ઞપેન્તિ.

પદભાજનીયવણ્ણના

૯૨. **પુનપિ** ''આગન્તુકામા''તિ વુત્તત્તા ચ સબ્બથા મનુસ્સેહિ અનિવુત્થપુબ્બે અભિનવમાપિતે, ''પુન ન પવિસિસ્સામા''તિ નિરાલયેહિ પરિચ્ચત્તે ચ ગામે ગામવોહારાભાવા ગામપ્પવેસનાપુચ્છનાદિકિચ્ચં નત્થીતિ વેદિતબ્બં. **અરઞ્ઞપરિચ્છેદદસ્સનત્થ**ન્તિ ગામગામૂપચારેસુ દસ્સિતેસુ તદઞ્ઞં અરઞ્ઞન્તિ અરઞ્ઞપરિચ્છેદો સક્કા ઞાતુન્તિ વુત્તં. **માતિકાયં** પન ગામગ્ગહણેનેવ ગામૂપચારોપિ ગહિતોતિ દટ્ઠબ્બો. **ઇન્દખીલે**તિ ઉમ્મારે. **અરઞ્ઞસઙ્ખેપં ગચ્છતિ** તથા **અભિધમ્મે** વુત્તત્તા. અસતિપિ ઇન્દખીલે ઇન્દખીલટ્ઠાનિયત્તા ''વેમજ્ઝમેવ ઇન્દખીલોતિ વુચ્ચતી''તિ વુત્તં. યત્થ પન દ્વારબાહાપિ નત્થિ, તત્થ પાકારવેમજ્ઝમેવ ઇન્દખીલોતિ ગહેતબ્બં. **લુઠિત્વા**તિ પવટ્ટિત્વા.

મજ્ઝિમસ્સ પુરિસસ્સ સુપ્પપાતો વાતિઆદિ માતુગામસ્સ કાકુટ્ઠાપનવસેન ગહેતબ્બં, ન બલદસ્સનવસેન ''માતુગામો ભાજનધોવનઉદકં છડ્ડેતી''તિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૧.૯૨) ઉપરિ વુચ્ચમાનત્તા, તેનેવ ''લેડ્ડુપાતો''તિ અવત્વા **સુપ્પપાતો**તિઆદિ વુત્તં. **કુરુન્દટ્ઠકથાયં મહાપચ્ચરિયઞ્ચ** ઘરૂપચારોવ ગામોતિ અધિપ્પાયેન ''ઘરૂપચારે ઠિતસ્સ લેડ્ડુપાતો ગામૂપચારો''તિ વુત્તં. **કતપરિક્ખેપો**તિ ઇમિના પરિક્ખેપતો બહિ ઉપચારો ન ગહેતબ્બોતિ દસ્સેતિ. સુપ્પમુસલપાતોપિ અપરિક્ખિત્તગેહસ્સેવ, સો ચ યતો પહોતિ, તત્થેવ ગહેતબ્બો, અપ્પહોનટ્ઠાને પન વિજ્જમાનટ્ઠાનમેવ ગહેતબ્બં. યસ્સ પન ઘરસ્સ સમન્તતો પાકારાદીહિ પરિક્ખેપો કતો હોતિ, તત્થ સોવ પરિક્ખેપો ઘરૂપચારોતિ ગહેતબ્બં.

પુબ્બે વુત્તનયેનાતિ પરિક્ખિત્તગામે વુત્તનયેન. **સઙ્કરીયતી**તિ મિસ્સીયતિ. વિકાલે ગામપ્પવેસને ''પરિક્ખિત્તસ્સ ગામસ્સ પરિક્ખેપં અતિક્કમન્તસ્સ આપત્તિ પાચિત્તિયસ્સ. અપરિક્ખિત્તસ્સ ગામસ્સ ઉપચારં ઓક્કમન્તસ્સ આપત્તિ પાચિત્તિયસ્સા''તિ (પાચિ॰ ૫૧૩) વુત્તત્તા ગામગામૂપચારાનં અસઙ્કરતા ઇચ્છિતબ્બાતિ આહ **અસઙ્કરતો ચા**તિઆદિ. કેચિ પનેત્થ **પાળિયં** ''અપરિક્ખિત્તસ્સ ગામસ્સ ઉપચારં ઓક્કમન્તસ્સાતિ ઇદં પરિક્ખેપારહટ્ઠાનં સન્ધાય વુત્તં, ન તતો પરં એકલેડ્ડુપાતપરિચ્છિન્નં ઉપચારં . તસ્મા પરિક્ખેપારહટ્ઠાનસઙ્ખાતં ગામં ઓક્કમન્તસ્સેવ આપત્તિ, ન ઉપચાર''ન્તિ વદન્તિ, તં ન ગહેતબ્બં ''ઘરૂપચારે ઠિતસ્સ મજ્ઝિમસ્સ પુરિસસ્સ લેડ્ડુપાતબ્ભન્તરં ગામો નામ. તતો અઞ્ઞસ્સ લેડ્ડુપાતસ્સ અબ્ભન્તરં ગામૂપચારો નામા''તિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૧.૯૨) ઇધેવ **અટ્ઠકથાયં** વુત્તત્તા. વિકાલે ગામપ્પવેસનસિક્ખાપદટ્ઠકથાયઞ્હિ અપરિક્ખિત્તસ્સ ગામસ્સ ઉપચારો અદિન્નાદાને વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બોતિ (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૫૧૨) અયમેવ નયો અતિદિસિતો. તેનેવ **માતિકાટ્ઠકથાય**મ્પિ ''ય્વાયં અપરિક્ખિત્તસ્સ ગામસ્સ ઉપચારો દસ્સિતો, તસ્સ વસેન વિકાલે ગામપ્પવેસનાદીસુ આપત્તિ પરિચ્છિન્દિતબ્બા''તિ (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ દુતિયપારાજિકવણ્ણના) વુત્તં, તસ્મા પરિક્ખિત્તસ્સ ગામસ્સ પરિક્ખેપં અતિક્કમન્તસ્સ, અપરિક્ખિત્તસ્સ ગામસ્સ ઘરૂપચારતો પટ્ઠાય દુતિયલેડ્ડુપાતસઙ્ખાતં ગામૂપચારં ઓક્કમન્તસ્સ વિકાલે ગામપ્પવેસનાપત્તિ હોતિ, **માતિકાય**ઞ્ચ વિકાલે ગામં પવિસેય્યાતિ ગામગ્ગહણેનેવ ગામૂપચારોપિ ગહિતોતિ વેદિતબ્બં. **વિકાલે ગામપ્પવેસનાદીસૂતિ આદિ**-સદ્દેન ઘરઘરૂપચારાદીસુ ઠિતાનં ઉપ્પન્નલાભભાજનાદિં સઙ્ગણ્હાતિ.

નિક્ખમિત્વા બહિ ઇન્દખીલાતિ ઇન્દખીલતો બહિ નિક્ખમિત્વા ઠિતં યં ઠાનં સબ્બમેતં અરઞ્ઞન્તિ યોજના. **આચરિયધનુ** નામ પકતિહત્થેન નવવિદત્થિપમાણં, જિયાય પન આરોપિતાય સત્તટ્ઠવિદત્થિમત્તન્તિ વદન્તિ.

કપ્પિયન્તિ અનુરૂપવસેન વુત્તં અકપ્પિયસ્સાપિ અપ્પટિગ્ગહિતસ્સ પરિભોગે પાચિત્તિયત્તા. પરિચ્ચાગાદિમ્હિ અકતે ''ઇદં મય્હં સન્તક''ન્તિ વત્થુસામિના અવિદિતમ્પિ પરિગ્ગહિતમેવ બાલુમ્મત્તાદીનં સન્તકં વિય, તાદિસં અવહરન્તોપિ ઞાતકાદીહિ પચ્છા ઞત્વા વત્થુસામિના ચ અનુબન્ધિતબ્બતો પારાજિકોવ હોતિ. યસ્સ વસેન પુરિસો થેનો હોતિ, તં થેય્યન્તિ આહ ''અવહરણચિત્તસ્સેતં અધિવચન''ન્તિ. **પઞ્ચસઙ્ખાતિ** તણ્હામાનદિટ્ઠિસઙ્ખાતા પપઞ્ચકોટ્ઠાસા. **એકો ચિત્તકોટ્ઠાસોતિ** ઠાનાચાવનપયોગસમુટ્ઠાપકો એકો ચિત્તકોટ્ઠાસોતિ અત્થો.

અભિયોગવસેનાતિ અટ્ટકરણવસેન. **સવિઞ્ઞાણકેનેવાતિ** ઇદં સવિઞ્ઞાણકાનઞ્ઞેવ આવેણિકવિનિચ્છયં સન્ધાય વુત્તં. પાણો અપદન્તિઆદીસુ હિ ''પદસા નેસ્સામી''તિ પઠમં પાદં સઙ્કામેતિ, આપત્તિ થુલ્લચ્ચયસ્સાતિઆદિના **પાળિયં** (પારા॰ ૧૧૧), ભિક્ખુ દાસં દિસ્વા સુખદુક્ખં પુચ્છિત્વા વા અપુચ્છિત્વા વા ''ગચ્છ, પલાયિત્વા સુખં જીવા''તિ વદતિ, સો ચે પલાયતિ, દુતિયપદવારે પારાજિકન્તિઆદિના (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧૧૪) **અટ્ઠકથાયઞ્ચ** યો સવિઞ્ઞાણકાનઞ્ઞેવ આવેણિકો વિનિચ્છયો વુત્તો, સો આરામાદિઅવિઞ્ઞાણકેસુ ન લબ્ભતીતિ તાદિસં સન્ધાય ''સવિઞ્ઞાણકેનેવા''તિ વુત્તં. યો પન વિનિચ્છયો આરામાદિઅવિઞ્ઞાણકેસુ લબ્ભતિ, સો યસ્મા સવિઞ્ઞાણકેસુ અલબ્ભનકો નામ નત્થિ, તસ્મા વુત્તં ''નાનાભણ્ડવસેન સવિઞ્ઞાણકાવિઞ્ઞાણકમિસ્સકેના''તિ. સવિઞ્ઞાણકેન ચ અવિઞ્ઞાણકેન ચાતિ અત્થો. યસ્મા ચેત્થ અવિઞ્ઞાણકેનેવ આદિયનાદીનિ છપિ પદાનિ ન સક્કા યોજેતું ઇરિયાપથવિકોપનસ્સ સવિઞ્ઞાણકવસેનેવ યોજેતબ્બતો, તસ્મા ''અવિઞ્ઞાણકેનેવા''તિ તતિયં પકારં ન વુત્તન્તિ દટ્ઠબ્બં.

આરામન્તિ ઇદં ઉપલક્ખણમત્તં દાસાદિસવિઞ્ઞાણકસ્સાપિ ઇધ સઙ્ગહેતબ્બતો, નાનાભણ્ડવસેન હેત્થ યોજના દસ્સિયતિ. **પરિકપ્પિતટ્ઠાનન્તિ** પરિકપ્પિતોકાસં. **સુઙ્કઘાતન્તિ** એત્થ મગ્ગં ગચ્છન્તેહિ સત્થિકેહિ અત્તના નીયમાનભણ્ડતો રઞ્ઞો દાતબ્બભાગો સુઙ્કો નામ, સો એત્થ હઞ્ઞતિ અદત્વા ગચ્છન્તેહિ અવહરીયતિ, તં વા હન્તિ એત્થ રાજપુરિસા અદદન્તાનં સન્તકં બલક્કારેનાતિ સુઙ્કઘાતો, ''એત્થ પવિટ્ઠેહિ સુઙ્કો દાતબ્બો''તિ રુક્ખપબ્બતાદિસઞ્ઞાણેન નિયમિતપ્પદેસસ્સેતં અધિવચનં.

પઞ્ચવીસતિઅવહારકથાવણ્ણના

કત્થચીતિ એકિસ્સા અટ્ઠકથાયં. **એકં પઞ્ચકં દસ્સિતન્તિ** ''પરપરિગ્ગહિતઞ્ચ હોતિ, પરપરિગ્ગહિતસઞ્ઞી ચ, ગરુકો ચ હોતિ પરિક્ખારો પઞ્ચમાસકો વા અતિરેકપઞ્ચમાસકો વા, થેય્યચિત્તઞ્ચ પચ્ચુપટ્ઠિતં હોતિ, ઠાના ચાવેતી''તિ (પારા॰ ૧૨૨) વુત્તપઞ્ચઅવહારઙ્ગાનિ એકં પઞ્ચકન્તિ દસ્સિતં. **દ્વે પઞ્ચકાનિ દસ્સિતાનીતિ** ''છહિ આકારેહિ અદિન્નં આદિયન્તસ્સ આપત્તિ પારાજિકસ્સ. ન ચ સકસઞ્ઞી, ન ચ વિસ્સાસગ્ગાહી, ન ચ તાવકાલિકં, ગરુકો ચ હોતિ પરિક્ખારો પઞ્ચમાસકો વા અતિરેકપઞ્ચમાસકો વા, થેય્યચિત્તઞ્ચ પચ્ચુપટ્ઠિતં હોતિ, ઠાના ચાવેતિ, આપત્તિ પારાજિકસ્સા''તિ (પારા॰ ૧૨૫) એવં વુત્તેસુ છસુ પદેસુ એકં અપનેત્વા સેસાનિ પઞ્ચ પદાનિ એકં પઞ્ચકં કત્વા હેટ્ઠા વુત્તપઞ્ચકઞ્ચ ગહેત્વા દ્વે પઞ્ચકાનિ દસ્સિતાનિ. **એત્થ પનાતિ** પઞ્ચહાકારેહીતિઆદીસુ. **સબ્બેહિપિ પદેહીતિ** પરપરિગ્ગહિતઞ્ચ હોતીતિઆદીહિ સબ્બેહિ પઞ્ચહિ પદેહિ.

પઞ્ચન્નં અવહારાનં સમૂહો **પઞ્ચકં**. સકો હત્થો સહત્થો, તેન નિબ્બત્તો, તસ્સ વા સમ્બન્ધીતિ સાહત્થિકો, અવહારો. સાહત્થિકાદિ પઞ્ચકં **સાહત્થિકપઞ્ચકન્તિઆદિ**પદવસેન નામલાભો દટ્ઠબ્બો. એવં સેસેસુપિ. **તતિયપઞ્ચમેસુ પઞ્ચકેસૂતિ** સાહત્થિકપઞ્ચકથેય્યાવહારપઞ્ચકેસુ. **લબ્ભમાનપદવસેનાતિ** સાહત્થિકપઞ્ચકે લબ્ભમાનસ્સ નિસ્સગ્ગિયાવહારપદસ્સ વસેન, થેય્યાવહારપઞ્ચકે લબ્ભમાનસ્સ પરિકપ્પાવહારપદસ્સ ચ વસેન યોજેતબ્બન્તિ અત્થો.

નિસ્સગ્ગિયો નામ...પે॰... પારાજિકસ્સાતિ ઇમિના બહિસુઙ્કઘાતપાતનં નિસ્સગ્ગિયપયોગોતિ દસ્સેતિ. ''હત્થે ભારં થેય્યચિત્તો ભૂમિયં નિક્ખિપતિ, આપત્તિ પારાજિકસ્સા''તિ (પારા॰ ૧૦૧) વુત્તત્તા પન સુદ્ધચિત્તેન ગહિતપરભણ્ડસ્સ થેય્યચિત્તેન ગુમ્બાદિપટિચ્છન્નટ્ઠાને ખિપનમ્પિ ઇમસ્મિં નિસ્સગ્ગિયપયોગે સઙ્ગય્હતીતિ દટ્ઠબ્બં. કિરિયાસિદ્ધિતો પુરેતરમેવ પારાજિકાપત્તિસઙ્ખાતં અત્થં સાધેતીતિ **અત્થસાધકો**. અથ વા અત્તનો વત્તમાનક્ખણે અવિજ્જમાનમ્પિ કિરિયાસિદ્ધિસઙ્ખાતં અત્થં અવસ્સં આપત્તિં સાધેતીતિપિ **અત્થસાધકો**. **અસુકં નામ ભણ્ડં યદા સક્કોસીતિ** ઇદં નિદસ્સનમત્તં પરસ્સ તેલકુમ્ભિયા ઉપાહનાદીનં નિક્ખેપપયોગસ્સાપિ અત્થસાધકત્તા. તથા હિ વુત્તં **માતિકાટ્ઠકથાયં** –

> ''**અત્થસાધકો** નામ 'અસુકસ્સ ભણ્ડં યદા સક્કોતિ, તદા તં અવહરા'તિ અઞ્ઞં આણાપેતિ. તત્થ સચે પરો અનન્તરાયિકો હુત્વા તં અવહરતિ, આણાપકસ્સ આણત્તિક્ખણેયેવ પારાજિકં. પરસ્સ વા પન તેલકુમ્ભિયા પાદગ્ઘનકતેલં અવસ્સં પિવનકાનિ ઉપાહનાદીનિ પક્ખિપતિ, હત્થતો મુત્તમત્તેયેવ પારાજિક''ન્તિ (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ દુતિયપારાજિકવણ્ણના).

ઇમસ્સ અત્થસાધકસ્સ આણત્તિયા ચ કો વિસેસોતિ? તઙ્ખણઞ્ઞેવ ગહણે નિયુઞ્જનં **આણત્તિકપયોગો**, કાલન્તરેન ગહણત્થં નિયોગો **અત્થસાધકો**તિ અયં નેસં વિસેસો. તેનેવાહ ''અસુકં નામ ભણ્ડં યદા સક્કોસી''તિઆદિ. **ધુરનિક્ખેપો પન ઉપનિક્ખિત્તભણ્ડવસેન વેદિતબ્બોતિ** ઇદં નિદસ્સનમત્તં, આરામાભિયુઞ્જનાદીસુપિ તાવકાલિકભણ્ડદેય્યાનં અદાનેપિ એસેવ નયો. ભણ્ડગ્ગહણપ્પયોગતો આણત્તિયા પુબ્બત્તા આહ ''આણત્તિવસેન પુબ્બપયોગો વેદિતબ્બો''તિ. પયોગેન સહ વત્તમાનો અવહારો સહપયોગોતિ આહ ''ઠાનાચાવનવસેના''તિ, ઇદઞ્ચ નિદસ્સનમત્તં ખીલસઙ્કમનાદીસુપિ અસતિ ઠાનાચાવને સહપયોગત્તા. વુત્તઞ્હિ **માતિકાટ્ઠકથાયં** ''ઠાનાચાવનવસેન ખીલાદીનિ સઙ્કામેત્વા ખેત્તાદિગ્ગહણવસેન ચ **સહપયોગો** વેદિતબ્બો''તિ (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ દુતિયપારાજિકવણ્ણના).

તુલયિત્વાતિ ઉપપરિક્ખિત્વા. **સામીચીતિ** વત્તં. સકસઞ્ઞાય અદેન્તસ્સ આપત્તિ નત્થીતિ વદન્તિ. **સમ્મદ્દોતિ** નિવિદ્ધતાસઙ્ખોભો. **ભટ્ઠે જનકાયેતિ** અપગતે જનસમૂહે. **અત્તનો સન્તકં કત્વા એતસ્સેવ ભિક્ખુનો દેહીતિ** ઇદં ઉભિન્નમ્પિ કુક્કુચ્ચવિનોદનત્થં વુત્તં. અવહારકસ્સ હિ ''મયા સહત્થેન ન દિન્નં, ભણ્ડદેય્યં એત''ન્તિ કુક્કુચ્ચં ઉપ્પજ્જેય્ય, ઇતરસ્સ ચ ''મયા પઠમં ધુરનિક્ખેપં કત્વા પચ્છા અદિન્નં ગહિત''ન્તિ કુક્કુચ્ચં ઉપ્પજ્જેય્યાતિ.

સમગ્ઘન્તિ અપ્પગ્ઘં. **દારુઅત્થં ફરતીતિ** દારૂહિ કત્તબ્બકિચ્ચં સાધેતિ. એકદિવસં દન્તકટ્ઠચ્છેદનાદિના યા અયં અગ્ઘહાનિ વુત્તા, સા સબ્બા ભણ્ડસામિના કિણિત્વા ગહિતમેવ સન્ધાય વુત્તા. સબ્બં પનેતં અટ્ઠકથાચરિયપ્પમાણેન વેદિતબ્બં. પાસાણઞ્ચ સક્ખરઞ્ચ **પાસાણસક્ખરં**.

અક્ખદસ્સાતિ એત્થ અક્ખ-સદ્દેન કિર વિનિચ્છયસાલા વુચ્ચતિ, તત્થ નિસીદિત્વા વજ્જાવજ્જં નિરૂપયન્તીતિ ''અક્ખદસ્સા''તિ વુચ્ચન્તિ ધમ્મવિનિચ્છનકા. હનનં નામ હત્થપાદાદીહિ પોથનઞ્ચેવ હત્થનાસાદિચ્છેદનઞ્ચ હોતીતિ આહ ''હનેય્યુન્તિ પોથેય્યુઞ્ચેવ છિન્દેય્યુઞ્ચા''તિ.

પદભાજનીયઞ્ચ ''હત્થેન વા પાદેન વા કસાય વા વેત્તેન વા અડ્ઢદણ્ડકેન વા છજ્જાય વા હનેય્યુ''ન્તિ (પારા॰ ૯૨) વુત્તં. તત્થ **અડ્ઢદણ્ડકેનાતિ** દ્વિહત્થપ્પમાણેન રસ્સમુગ્ગરેન, વેળુપેસિકાય વા. **છેજ્જાય વાતિ** હત્થાદીનં છેદનેન. છિન્દન્તિ એતાય હત્થપાદાદીનીતિ છેજ્જા, સત્થં, તેન સત્થેનાતિપિ અત્થો. **નીહરેય્યુન્તિ** રટ્ઠતો નીહરેય્યું. ''ચોરોસિ...પે॰... થેનોસી''તિ એત્થ પરિભાસેય્યુન્તિ પદં અજ્ઝાહરિત્વા અત્થો વેદિતબ્બોતિ આહ ''ચોરોસિ...પે॰... પરિભાસેય્યુ''ન્તિ. યં તં ભણ્ડં દસ્સિતન્તિ સમ્બન્ધો.

૯૩. **યત્થ યત્થ ઠિતન્તિ** ભૂમિયાદીસુ યત્થ યત્થ ઠિતં. **યથા યથા આદાનં ગચ્છતીતિ** યેન યેન આકારેન ગહણં ઉપગચ્છતિ.

ભૂમટ્ઠકથાવણ્ણના

૯૪. **વાચાય વાચાયાતિ** એકેકત્થદીપિકાય વાચાય વાચાય. **ઉપલદ્ધોતિ** ઞાતો. **પાળિયં** સેસઅટ્ઠકથાસુ ચ કુદાલં વા પિટકં વાતિ ઇદમેવ દ્વયં વત્વા વાસિફરસૂનં અવુત્તત્તા તેસમ્પિ સઙ્ખેપટ્ઠકથાદીસુ આગતભાવં દસ્સેતું **સઙ્ખેપટ્ઠકથાયન્તિઆદિ** વુત્તં. થેય્યચિત્તેન કતત્તા ''દુક્કટેહિ સદ્ધિં પાચિત્તિયાની''તિ વુત્તં.

અટ્ઠવિધં હેતન્તિઆદીસુ એતં દુક્કટં નામ થેરેહિ ધમ્મસઙ્ગાહકેહિ ઇમસ્મિં ઠાને સમોધાનેત્વા અટ્ઠવિધન્તિ દસ્સિતન્તિ યોજના. સબ્બેસમ્પિ દુક્કટાનં ઇમેસુયેવ અટ્ઠસુ સઙ્ગહેતબ્બભાવતો પન ઇતરેહિ સત્તહિ દુક્કટેહિ વિનિમુત્તં વિનયદુક્કટેયેવ સઙ્ગહેતબ્બં. **દસવિધં રતનન્તિ** ''મુત્તા મણિ વેળુરિયો સઙ્ખો સિલા પવાળં રજતં જાતરૂપં લોહિતઙ્કો મસારગલ્લ''ન્તિ એવમાગતં દસવિધં રતનં.

''મુત્તા મણિ વેળુરિયો ચ સઙ્ખો,
સિલા પવાળં રજતઞ્ચ હેમં;
લોહિતકઞ્ચ મસારગલ્લં,
દસેતે ધીરો રતનાનિ જઞ્ઞા''તિ. –

હિ વુત્તં. **સત્તવિધં ધઞ્ઞન્તિ** સાલિ વીહિ યવો કઙ્ગુ કુદ્રૂસં વરકો ગોધુમોતિ ઇમં સત્તવિધં ધઞ્ઞં. **આવુધભણ્ડાદિન્તિ આદિ**-સદ્દેન તુરિયભણ્ડઇત્થિરૂપાદિં સઙ્ગણ્હાતિ. અનામસિતબ્બે વત્થુમ્હિ દુક્કટં **અનામાસદુક્કટં. દુરૂપચિણ્ણદુક્કટન્તિ** ''અકત્તબ્બ''ન્તિ વારિતસ્સ કતત્તા દુટ્ઠુ ઉપચિણ્ણં ચરિતન્તિ દુરૂપચિણ્ણં, તસ્મિં દુક્કટં દુરૂપચિણ્ણદુક્કટં. વિનયે પઞ્ઞત્તં અવસેસં દુક્કટં **વિનયદુક્કટં. એકાદસ સમનુભાસના** નામ ભિક્ખુપાતિમોક્ખે ચત્તારો યાવતતિયકા સઙ્ઘાદિસેસા અરિટ્ઠસિક્ખાપદન્તિ પઞ્ચ, ભિક્ખુનીપાતિમોક્ખે એકં યાવતતિયકપારાજિકં ચત્તારો સઙ્ઘાદિસેસા ચણ્ડકાળીસિક્ખાપદન્તિ છ.

સહપયોગતો પટ્ઠાય ચેત્થ પુરિમપુરિમા આપત્તિયો પટિપ્પસ્સમ્ભન્તીતિ આહ **અથ ધુરનિક્ખેપં અકત્વાતિઆદિ.** ''ધુરનિક્ખેપં અકત્વા''તિ વુત્તત્તા ધુરનિક્ખેપં કત્વા પુન ખણન્તસ્સ પુરિમાપત્તિયો ન પટિપ્પસ્સમ્ભન્તીતિ વદન્તિ. ''છેદનપચ્ચયા દુક્કટં દેસેત્વા મુચ્ચતી''તિ વત્વા પુબ્બપયોગે આપત્તીનં દેસેતબ્બતાય અવુત્તત્તા સહપયોગે પત્તે પુબ્બપયોગે આપત્તિયો પટિપ્પસ્સમ્ભન્તીતિ વેદિતબ્બં.

અપરદ્ધં વિરદ્ધં ખલિતન્તિ સબ્બમેતં **યઞ્ચ દુક્કટન્તિ** એત્થ વુત્તસ્સ દુક્કટસ્સ પરિયાયવચનં, **યં મનુસ્સો કરેતિઆદિ** પનેત્થ ઓપમ્મનિદસ્સનં. **સંયોગભાવોતિ** દ્વિત્તં સન્ધાય વુત્તં, તેન રસ્સત્તસ્સાપિ નિમિત્તં દસ્સિતન્તિ વેદિતબ્બં. **એકસ્સ મૂલેતિ** એકસ્સ સન્તિકે. સબ્બત્થાપિ આમસને દુક્કટં, ફન્દાપને થુલ્લચ્ચયઞ્ચ વિસું વિસું આમસનફન્દાપનપયોગં કરોન્તસ્સેવ હોતિ, એકપયોગેન ગણ્હન્તસ્સ પન ઉદ્ધારે પારાજિકમેવ, ન દુક્કટથુલ્લચ્ચયાનીતિ વદન્તિ, એકપયોગેન ગણ્હન્તસ્સાપિ આમસનફન્દાપનાનમ્પિ લબ્ભમાનત્તા તં ન ગહેતબ્બં. ન હિ સક્કા અનામસિત્વા અફન્દાપેત્વા ચ કિઞ્ચિ ગહેતું. ''એકમેવ દેસેત્વા મુચ્ચતી''તિ પંસુખણનાદિસમાનપયોગેપિ પુરિમા આપત્તિ ઉત્તરમુત્તરં આપત્તિં પત્વા પટિપ્પસ્સમ્ભન્તીતિ સઞ્ઞાય **કુરુન્દટ્ઠકથાયં** વુત્તં, **ઇતરટ્ઠકથાસુ** પન ખણનપયોગભેદેહિ પયોગે પયોગે આપન્ના આપત્તિયો ઉત્તરમુત્તરં પત્વા ન પટિપ્પસ્સમ્ભન્તિ અઞ્ઞમઞ્ઞં સદિસત્તા વિયૂહનં પત્વા તા સબ્બાપિ પટિપ્પસ્સમ્ભન્તિ વિસદિસપયોગત્તાતિ ઇમિના અધિપ્પાયેન પટિપ્પસ્સદ્ધિવિધાનં વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં. ઇમિના હિ અવહારકસ્સ આસન્નં ઓરિમન્તં પરામસતિ.

તત્થેવાતિ મુખવટ્ટિયમેવ. **બુન્દેનાતિ** કુમ્ભિયા હેટ્ઠિમતલેન. એકટ્ઠાને ઠિતાય કુમ્ભિયા ઠાના ચાવનં છહિ આકારેહિ વેદિતબ્બન્તિ સમ્બન્ધો. **એકટ્ઠાનેતિ** ચ સઙ્ખલિકબદ્ધભાવેન એકસ્મિં પતિટ્ઠિતોકાસટ્ઠાનેતિ અત્થો. **ખાણુકં કેસગ્ગમત્તમ્પિ ઠાના ચાવેતીતિ** ખાણુકં અત્તનો પતિટ્ઠિતટ્ઠાનતો પઞ્ચહિ આકારેહિ ઠાના ચાવેતિ. **છિન્નમત્તે પારાજિકન્તિ** અવસ્સં ચે પતતિ, છિન્નમત્તે પારાજિકં. **પરિચ્છેદોતિ** પઞ્ચમાસકાદિગરુભાવપરિચ્છેદો. **અપબ્યૂહન્તોતિ** ઠિતટ્ઠાનતો અપનયનવસેન વિયૂહન્તો રાસિં કરોન્તો. **એવં કત્વાતિ** ભાજનમુખવટ્ટિયા કુમ્ભિગતેન ભાજનગતસ્સ એકાબદ્ધભાવં વિયોજેત્વાતિ અત્થો. **ઉપટ્ઠકુમ્ભીયન્તિ** ઉપટ્ઠપુણ્ણાય કુમ્ભિયા. **વિનયધમ્મતાતિ** અધિકકારણાલાભે વિનયવિનિચ્છયધમ્મતાતિ અધિપ્પાયો. ન કેવલઞ્ચેત્થ ગરુકતાવ, સુત્તાનુગમનમ્પિ અત્થીતિ દસ્સેન્તો **અપિચાતિઆદિમાહ. કણ્ઠેન પન પરિચ્છિન્નકાલેતિ** મુખગતં અજ્ઝોહટકાલેતિ અત્થો. અજ્ઝોહરણમેવ હેત્થ પરિચ્છિન્દનં, ન કણ્ઠપિદહનં. **ચિક્કનન્તિ** થદ્ધં, બહલં ઘનન્તિ અત્થો.

યોપિ થેય્યચિત્તેન પરસ્સ કુમ્ભિયા પાદગ્ઘનકં સપ્પિં વા તેલં વા અવસ્સં પિવનકં યં કિઞ્ચિ દુકૂલસાટકં વા ચમ્મખણ્ડાદીનં વા અઞ્ઞતરં પક્ખિપતિ, હત્થતો મુત્તમત્તે પારાજિકન્તિ એત્થ અવહારો વીમંસિતબ્બો. યદિ ચ દુકૂલાદીસુ સપ્પિતેલાનં પવિસનં સન્ધાય પારાજિકં ભવેય્ય, તત્થ પવિટ્ઠતેલાદિનો કુમ્ભિગતેન એકાબદ્ધતાય ન તાવ અવહારો ભાજનન્તરં પવેસેત્વા ગહણકાલે વિય. તથા હિ વુત્તં – ''ભાજનં પન નિમુજ્જાપેત્વા ગણ્હન્તસ્સ યાવ એકાબદ્ધં હોતિ, તાવ રક્ખતી''તિઆદિ. અથ તેલાદિવિનાસેન પારાજિકં ભવેય્ય, તદાપિ તિણજ્ઝાપનાદીસુ વિય અવહારો નત્થિ, દુક્કટેન સદ્ધિં ભણ્ડદેય્યમેવ હોતિ, તથા ચ પાદગ્ઘનકં તેલાદિં પીતં દુકૂલાદિં ઉદ્ધરન્તસ્સાપિ પારાજિકં ન સિયા તત્થ પવિટ્ઠસ્સ તેલાદિનો વિનટ્ઠત્તેન ગહણક્ખણે અવિજ્જમાનત્તા, વિજ્જમાનત્તેન ચ ઉદ્ધારેયેવ પારાજિકં વત્તબ્બં, ન હત્થતો મુત્તમત્તેતિ. **સબ્બઅટ્ઠકથાસુ** ચ દુકૂલાદીનં પક્ખિપને હત્થતો મુત્તમત્તે પારાજિકસ્સ વુત્તત્તા ન તં પટિક્ખિપિતું સક્કા. અટ્ઠકથાપ્પમાણેન પનેતં ગહેતબ્બં, યુત્તિ પનેત્થ પણ્ડિતેહિ પુબ્બાપરં સંસન્દિત્વા ઉદ્ધારેતબ્બા.

પલિબુજ્ઝિસ્સતીતિ નિવારેસ્સતિ. **વુત્તનયેન પારાજિકન્તિ** હત્થતો મુત્તમત્તેયેવ પારાજિકં. **નેવ અવહારો, ન ગીવાતિ** અત્તનો ભાજનત્તા વુત્તં, અનાપત્તિમત્તમેવ વુત્તં, ન પન એવં વિચારિતન્તિ અધિપ્પાયો. **બહિગતં નામ હોતીતિ** તતો પટ્ઠાય તેલસ્સ અટ્ઠાનતો અધોમુખભાવતો ચ બહિગતં નામ હોતિ. અન્તો પટ્ઠાય છિદ્દે કરિયમાને તેલસ્સ નિક્ખમિત્વા ગતગતટ્ઠાનં ભાજનસઙ્ખ્યમેવ ગચ્છતીતિ આહ ''બાહિરન્તતો પાદગ્ઘનકે ગળિતે પારાજિક''ન્તિ. **યથા તથા વા કતસ્સાતિ** બાહિરન્તતો વા અબ્ભન્તરન્તતો વા પટ્ઠાય કતસ્સ. **મજ્ઝે ઠપેત્વા કતછિદ્દેતિ** મજ્ઝે થોકં કપાલં ઠપેત્વા પચ્છા તં છિન્દન્તેન કતછિદ્દે.

પત્થીનસ્સ ખાદનં ઇતરસ્સ પાનઞ્ચ સપ્પિઆદીનં પરિભોગોતિ આહ ''અખાદિતબ્બં વા અપાતબ્બં વા કરોતી''તિ. કસ્મા પનેત્થ દુક્કટં વુત્તન્તિ આહ ''ઠાનાચાવનસ્સ નત્થિતાય દુક્કટ''ન્તિ. **પુરિમદ્વયન્તિ** ભેદનં છડ્ડનઞ્ચ. **કુમ્ભિજજ્જરકરણેનાતિ** પુણ્ણકુમ્ભિયા જજ્જરકરણેન. **માતિકાઉજુકરણેનાતિ** ઉદકપુણ્ણાય માતિકાય ઉજુકરણેન. **એકલક્ખણન્તિ** ભેદનં કુમ્ભિયા જજ્જરકરણેન, છડ્ડનં માતિકાય ઉજુકરણેન ચ સદ્ધિં એકસભાવં. **પચ્છિમં પન દ્વયન્તિ** ઝાપનં અપરિભોગકરણઞ્ચ. **એત્થ એવં વિનિચ્છયં વદન્તીતિ** એતસ્મિં **મહાઅટ્ઠકથાયં** વુત્તે અત્થે એકે આચરિયા એવં વિનિચ્છયં વદન્તિ. **પચ્છિમદ્વયં સન્ધાય વુત્તન્તિ** એત્થ પુરિમપદદ્વયે વિનિચ્છયો હેટ્ઠા વુત્તાનુસારેન સક્કા

વિઞ્ઞાતુન્તિ તત્થ કિઞ્ચિ અવત્વા પચ્છિમપદદ્વયં સન્ધાય ''ઠાનાચાવનસ્સ નત્થિતાય દુક્કટ''ન્તિ ઇદં વુત્તન્તિ અધિપ્પાયો . **થેય્યચિત્તેના**તિ અત્તનો વા પરસ્સ વા કાતુકામતાવસેન ઉપ્પન્નથેય્યચિત્તેન. **વિનાસેતુકામતાયા**તિ હત્થપાદાદીનિ છિન્દન્તો વિય કેવલં વિનાસેતુકામતાય. **વુત્તનયેન ભિન્દન્તસ્સ વા છડ્ડેન્તસ્સ વા**તિ મુગ્ગરેન પોથેત્વા ભિન્દન્તસ્સ વા ઉદકં વા વાલિકં વા આકિરિત્વા ઉત્તરાપેન્તસ્સ વાતિ અત્થો. **અયુત્તન્તિ ચે**તિ પાળિયં પુરિમદ્વયેપિ દુક્કટસ્સેવ વુત્તત્તા ''પુરિમદ્વયે પારાજિક''ન્તિ ઇદં અયુત્તન્તિ યદિ તુમ્હાકં સિયાતિ અત્થો. **ના**તિ અયુત્તભાવં નિસેધેત્વા તત્થ કારણમાહ ''અઞ્ઞથા ગહેતબ્બત્થતો''તિ.

એવમેકે વદન્તીતિ હેટ્ઠા વુત્તસ્સ અત્થનયસ્સ અત્તના અનભિમતભાવં દસ્સેત્વા સયં અઞ્ઞથાપિ પાળિં અટ્ઠકથઞ્ચ સંસન્દિત્વા અત્થં દસ્સેતુકામો **અયં પનેત્થ સારો**તિઆદિમાહ. **અચાવેતુકામોવા**તિ થેય્યચિત્તેન ઠાના અચાવેતુકામોવ. **અછડ્ડેતુકામોયેવા**તિ એત્થાપિ થેય્યચિત્તેનાતિ સમ્બન્ધિતબ્બં. ઇદઞ્હિ થેય્યચિત્તપક્ખં સન્ધાય વુત્તં નાસેતુકામતાપક્ખસ્સ વક્ખમાનત્તા. તેનેવાહ **નાસેતુકામતાપક્ખે પના**તિઆદિ. **ઇતરથાપિ યુજ્જતી**તિ થેય્યચિત્તાભાવા ઠાના ચાવેતુકામસ્સાપિ દુક્કટં યુજ્જતીતિ વુત્તં હોતિ.

ભૂમટ્ઠકથાવણ્ણનાનયો નિટ્ઠિતો.

આકાસટ્ઠકથાવણ્ણના

૯૬. આકાસટ્ઠકથાયં **અન્તોવત્થુમ્હી**તિ પરિક્ખિત્તસ્સ વત્થુસ્સ અન્તો. **અન્તોગામે**તિ પરિક્ખિત્તસ્સ ગામસ્સ અન્તો. અપરિક્ખિત્તે પન વત્થુમ્હિ ગામે વા ઠિતટ્ઠાનમેવ ઠાનં. **અટવિમુખં કરોતિ...પે॰... રક્ખતી**તિ તેન પયોગેન તસ્સ ઇચ્છિતટ્ઠાનં આગતત્તા રક્ખતિ. **ગામતો નિક્ખન્તસ્સા**તિ પરિક્ખિત્તગામતો નિક્ખન્તસ્સ. **કપિઞ્જરો** નામ અઞ્ઞમઞ્ઞં યુજ્ઝાપનત્થાય બાલજનેહિ પોસાવનિયપક્ખિજાતિ.

વેહાસટ્ઠકથાવણ્ણના

૯૭. વેહાસટ્ઠકથાયં **છિન્નમત્તે મુત્તમત્તે**તિ યથા છિન્નં મુત્તઞ્ચ પકતિટ્ઠાને ન તિટ્ઠતિ, તથા છેદનં મોચનઞ્ચ સન્ધાય વુત્તં.

ઉદકટ્ઠકથાવણ્ણના

૯૮. ઉદકટ્ઠકથાયં સન્દમાનઉદકે નિક્ખિત્તં ન તિટ્ઠતીતિ આહ ''અસન્દનકે ઉદકે''તિ. **અનાપત્તી**તિ હત્થવારપદવારેસુ દુક્કટાપત્તિયા અભાવં સન્ધાય વુત્તં. **કડ્ઢતી**તિ હેટ્ઠતો ઓસારેતિ. **સકલમુદકન્તિ** દણ્ડેન કુટ્ટોકાસગતં સકલમુદકં. **ન ઉદકં ઠાનન્તિ** અત્તના કતટ્ઠાનસ્સ અટ્ઠાનત્તા. **પદુમિનિયન્તિ** પદુમગચ્છે. **કલાપબન્ધન્તિ** હત્થકવસેન ખુદ્દકં કત્વા બદ્ધં કલાપબદ્ધં. **ભારબદ્ધં** નામ સીસભારાદિવસેન બદ્ધં. **મુળાલન્તિ** કન્દં. **પત્તં વા પુપ્ફં વા**તિ ઇદં કદ્દમસ્સ અન્તો પવિસિત્વા ઠિતં સન્ધાય વુત્તં. **નિદ્ધમનતુમ્બન્તિ** વાપિયા ઉદકસ્સ નિક્ખમનનાળં. **ઉદકવાહકન્તિ** મહામાતિકં. **અવહારેન સો ન કારેતબ્બો**તિ ઇમિના પાણં જીવિતા વોરોપને આપત્તિયા સબ્બત્થ ન મુચ્ચતીતિ દીપેતિ. **માતિકં આરોપેત્વા**તિ ખુદ્દકમાતિકં આરોપેત્વા. **મરિત્વા...પે॰... તિટ્ઠન્તી**તિ એત્થ મતમચ્છાનંયેવ તેસં સન્તકત્તા અમતે ગણ્હન્તસ્સ નત્થિ અવહારો.

નાવટ્ઠકથાવણ્ણના

૯૯. નાવટ્ઠકથાયં **થુલ્લચ્ચયમ્પિ પારાજિકમ્પિ હોતી**તિ એત્થ પઠમં ઠાના અચાવેત્વા મુત્તે થુલ્લચ્ચયં, પઠમં પન ઠાના ચાવેત્વા મુત્તે પારાજિકન્તિ વેદિતબ્બં. પાસે બદ્ધસૂકરો વિયાતિઆદિના વુત્તં સન્ધાયાહ ''તત્થ યુત્તિ પુબ્બે વુત્તાએવા''તિ. **વિપન્નટ્ઠનાવા**તિ વિસમવાતેહિ દેસન્તરં પલાતા, ભિજ્જિત્વા વા વિનાસં પત્વા ઉદકે નિમુજ્જિત્વા હેટ્ઠા ભૂમિતલં અપ્પત્વા સામિકેહિ ચ અપરિચ્ચત્તાલયા વુચ્ચતિ. **બલવા ચ વાતો આગમ્મા**તિ ઇમિના અસતિ વાતે અયં પયોગો કતોતિ દસ્સેતિ. **પુગ્ગલસ્સ નત્થિ અવહારો**તિ સુક્ખમાતિકાયં ઉજુકરણનયેન વુત્તં. તં અત્તનો પાદેન અનક્કમિત્વા હત્થેન ચ અનુક્ખિપિત્વા અઞ્ઞસ્મિં દણ્ડાદીસુ બન્ધિત્વા ઠપિતે યુજ્જતિ, અત્તનો પાદેન અક્કમિત્વા હત્થેન ચ ઉક્ખિપિત્વા ઠિતસ્સ પન બલવવાતેન છત્તચીવરાદીસુ પહટેસુ પકતિં વિજહિત્વા દળ્હતરં અક્કમનગહણાદિપયોગો અભિનવો કાતબ્બો સિયા. ઇતરથા છત્તચીવરાદીનિ વા વિગચ્છન્તિ, અવહારકો વા સયં પતિસ્સતિ, નાવા ચ તદા ન ગમિસ્સતિ. તસ્મા ઈદિસે અભિનવપ્પયોગે સતિ અવહારેન ભવિતબ્બં. સુક્ખમાતિકાયં ઉજુકતાય ઉદકાગમનકાલે કાતબ્બકિચ્ચં નત્થીતિ તં ઇધ નિદસ્સનં ન હોતિ. દાસં પન પકતિયા પલાયન્તં ''સીઘં યાહી''તિ વત્વા પકતિગમનતો તુરિતગમનુપ્પાદનાદિના ઇધ નિદસ્સનેન ભવિતબ્બન્તિ અમ્હાકં ખન્તિ , વીમંસિત્વા ગહેતબ્બં. વાતે આગતેપિ યત્થ અતિલહુકત્તા નાવાય કઞ્ચિ પયોગં અકત્વા પકતિયા અવહારકો તિટ્ઠતિ, તત્થિદં અટ્ઠકથાયં વુત્તન્તિ ગહેતબ્બં.

યાનટ્ઠકથાવણ્ણના

૧૦૦. યાનટ્ઠકથાયં **ઉભોસુ પસ્સેસૂ**તિ ચતુન્નં થમ્ભાનં ઉપરિ ચતુરસ્સં દારુસઙ્ઘાટં આરોપેત્વા તસ્સ વામદક્ખિણપસ્સેસુ ઉભોસુ વાતાતપાદિપરિસ્સયવિનોદનત્થં ગરુળપક્ખિનો ઉભો પક્ખા વિય કતા **સન્દમાનિકા. દુકયુત્તસ્સા**તિ દ્વીહિ ગોણેહિ યુત્તસ્સ. **અયુત્તકન્તિ** ગોણેહિ અયુત્તં. **કપ્પકતા**તિ દ્વિન્નં સિખાનં સન્ધિટ્ઠાને ગોસિઙ્ગાનિ વિય દ્વે કોટિયો ઠપેત્વા ઉપત્થમ્ભની કપ્પકતા નામ, સા દ્વીહિપિ કોટીહિ ભૂમિયં પતિટ્ઠાતિ, તેનાહ ''છ ઠાનાની''તિ. **તીણિ વા ચત્તારિ વા ઠાનાની**તિ અકપ્પકતાય ઉપત્થમ્ભનિયા ચ દ્વિન્નં ચક્કાનઞ્ચ વસેન તીણિ ઠાનાનિ, કપ્પકતાય વસેન ચત્તારિ ઠાનાનિ, તથા પથવિયં ઠપિતસ્સ તીણિ ઠાનાનીતિ સમ્બન્ધો. **અક્ખસીસેહી**તિ અક્ખદારુનો દ્વીહિ કોટીહિ. **અક્ખુદ્ધીહી**તિ અક્ખદારુના સમ્પટિચ્છકા હેટ્ઠિમભાગે કપ્પકતા દ્વે દારુખણ્ડા અક્ખુદ્ધિયો નામ, તાસં કપ્પકતાનં દ્વિન્નં કપ્પસીસાનિ ચત્તારિ ઇધ ''અક્ખુદ્ધિયો''તિ વુચ્ચન્તિ, તેનાહ ''ચતૂહિ ચ અક્ખુદ્ધીહી''તિ. તાહિ પતિટ્ઠિતાહિ પતિટ્ઠિતટ્ઠાનાનિ ચત્તારિ ધુરેન પતિટ્ઠિતટ્ઠાનં એકન્તિ **પઞ્ચ ઠાનાનિ** હોન્તિ. ઉદ્ધિયોવ ''ઉદ્ધિખાણુકા''તિ વુત્તા, ઉદ્ધિખાણુકાનં અભાવે અક્ખસીસાનં પતિટ્ઠાનોકાસં દસ્સેન્તો આહ **સમમેવ બાહં કત્વા**તિઆદિ. તત્થ **સમમેવા**તિ ઉદ્ધિયો હેટ્ઠા અનોલમ્બેત્વા બાહુનો હેટ્ઠિમભાગં સમં કત્વા દ્વિન્નં બાહુદારૂનં મજ્ઝે અક્ખસીસપ્પમાણેન છિદ્દં કત્વા તત્થ અક્ખસીસાનિ પવેસિતાનિ હોન્તિ, તેન બાહાનં હેટ્ઠાભાગં સબ્બં ભૂમિં ફુસિત્વા તિટ્ઠતિ, તેનાહ ''સબ્બં પથવિં ફુસિત્વા તિટ્ઠતી''તિ. સેસં નાવાયં **વુત્તસદિસન્તિ** ઇમિના યદિ પન તં એવં ગચ્છન્તં પકતિગમનં પચ્છિન્દિત્વા અઞ્ઞં દિસાભાગં નેતિ, પારાજિકં. સયમેવ યં કિઞ્ચિ ઠાનં સમ્પત્તં ઠાના અચાલેન્તોવ વિક્કિણિત્વા ગચ્છતિ, નેવત્થિ અવહારો, ભણ્ડદેય્યં પન હોતીતિ ઇમં નયં અતિદિસતિ.

ભારટ્ઠકથાવણ્ણના

૧૦૧. ભારટ્ઠકથાયં ભારટ્ઠન્તિ માતિકાપદસ્સ ભારો નામાતિ ઇદં અત્થદસ્સનન્તિ આહ ''ભારોયેવ ભારટ્ઠ''ન્તિ. **પુરિમગલેતિ** ગલસ્સ પુરિમભાગે. **ગલવાટકોતિ** ગીવાય ઉપરિમગલવાટકો. **ઉરપરિચ્છેદમજ્ઝેતિ** ઉરપરિયન્તસ્સ મજ્ઝે. **સામિકેહિ અનાણત્તોતિ** ઇદં યદિ સામિકેહિ ''ઇમં ભારં નેત્વા અસુકટ્ઠાને દેહી''તિ આણત્તો ભવેય્ય, તદા તેન ગહિતભણ્ડં ઉપનિક્ખિત્તં સિયા, તઞ્ચ થેય્યચિત્તેન સીસાદિતો ઓરોપેન્તસ્સાપિ અવહારો ન સિયા, સામિકાનં પન ધુરનિક્ખેપે એવ સિયાતિ તતો ઉપનિક્ખિત્તભણ્ડભાવતો વિયોજેતું વુત્તં, તેનેવ વક્ખતિ ''તેહિ પન અનાણત્તત્તા પારાજિક''ન્તિ. **ઘંસન્તોતિ** સીસતો અનુક્ખિપન્તો, યદિ ઉક્ખિપેય્ય, ઉક્ખિત્તમત્તે પારાજિકં, તેનાહ **સીસતો કેસગ્ગમત્તમ્પીતિઆદિ**. **યો ચાયન્તિ** યો અયં વિનિચ્છયો.

આરામટ્ઠકથાવણ્ણના

૧૦૨. આરામટ્ઠકથાયં **આરામં અભિયુઞ્જતીતિ** ઇદં અભિયોગકરણં પરેસં ભૂમટ્ઠભણ્ડાદીસુપિ કાતું વટ્ટતિયેવ. આરામાદિથાવરેસુ પન યેભુય્યેન અભિયોગવસેનેવ ગહણસમ્ભવતો એત્થેવ **પાળિયં** અભિયોગો વુત્તો, ઇતિ ઇમિના નયેન સબ્બત્થાપિ સક્કા ઞાતુન્તિ ગહેતબ્બં. **અદિન્નાદાનસ્સ પયોગત્તાતિ** સહપયોગમાહ. વત્થુમ્હિયેવ કતપયોગત્તા સહપયોગવસેન હેતં દુક્કટં. **સયમ્પીતિ** અભિયુઞ્જકોપિ. ''કિં કરોમિ કિં કરોમી''તિ એવં કિઙ્કારમેવ પટિસ્સુણન્તો વિય ચરતીતિ કિઙ્કારપટિસ્સાવી, તસ્સ ભાવો **કિઙ્કારપટિસ્સાવિભાવો**, તસ્મિં, અત્તનો વસવત્તિભાવેતિ વુત્તં હોતિ. **ઉક્કોચન્તિ** લઞ્જં. **સબ્બેસં પારાજિકન્તિ** કૂટવિનિચ્છયિકાદીનં. અયં વત્થુસામીતિઆદિકસ્સ ઉભિન્નં ધુરનિક્ખેપકરણહેતુનો પયોગસ્સ કરણક્ખણેવ પારાજિકં હોતીતિ વેદિતબ્બં. સચે પન સામિકસ્સ વિમતિ ચ ધુરનિક્ખેપો ચ કમેન ઉપ્પજ્જન્તિ, પયોગસમુટ્ઠાપકચિત્તક્ખણે પારાજિકમેવ હોતિ, ન થુલ્લચ્ચયં. યદિ વિમતિયેવ ઉપ્પજ્જતિ, તદા થુલ્લચ્ચયમેવાતિ વેદિતબ્બં, અયં નયો સબ્બત્થ યથાનુરૂપં ગહેતબ્બો. **ધુરનિક્ખેપવસેનેવ પરાજયોતિ** સામિકો ''અહં ન મુચ્ચામી''તિ ધુરં અનિક્ખિપન્તો અટ્ટો પરાજિતો નામ ન હોતીતિ દસ્સેતિ.

વિહારટ્ઠકથાવણ્ણના

૧૦૩. વિહારટ્ઠકથાયં **વિહારન્તિ** ઉપચારસીમાસઙ્ખાતં સકલં વિહારં. **પરિવેણન્તિ** તસ્સ વિહારસ્સ અબ્ભન્તરે વિસું વિસું પાકારાદિપરિચ્છિન્નટ્ઠાનં. **આવાસન્તિ** એકં આવસથમત્તં. ગણસન્તકે પરિચ્છિન્નસામિકત્તા સક્કા ધુરં નિક્ખિપાપેતુન્તિ આહ ''દીઘભાણકાદિભેદસ્સ પન ગણસ્સા''તિ. ઇધાપિ સચે એકોપિ ધુરં ન નિક્ખિપતિ, રક્ખતિયેવ. એસ નયો બહૂનં સન્તકે સબ્બત્થ.

ખેત્તટ્ઠકથાવણ્ણના

૧૦૪. ખેત્તટ્ઠકથાયં **નિરુમ્ભિત્વા વાતિઆદીસુ** ગણ્હન્તસ્સાતિ પચ્ચેકં યોજેતબ્બં, તત્થ નિરુમ્ભિત્વા ગહણં નામ વીહિસીસં અચ્છિન્દિત્વા યથાઠિતમેવ હત્થેન ગહેત્વા આકડ્ઢિત્વા બીજમત્તસ્સેવ ગહણં. **એકમેકન્તિ** એકં વીહિસીસં. **યસ્મિં બીજે વાતિઆદિ** નિરુમ્ભિત્વા ગહણાદીસુ યથાક્કમં યોજેતબ્બં. ''તસ્મિં બન્ધના મોચિતમત્તે''તિ વચનતો તસ્મિં બીજાદિમ્હિ બન્ધના મુત્તે સતિ તતો અનપનીતેપિ ઠાનન્તરસ્સ અભાવા પારાજિકમેવ. યસ્સ પન સીસાદિકસ્સ સન્તરાદિના સહ સંસિબ્બનં વા એકાબદ્ધતા વા હોતિ, તસ્સ બન્ધના મોચિતે થુલ્લચ્ચયં, ઇતરટ્ઠાનતો મોચિતે પારાજિકન્તિ ગહેતબ્બં, તેનાહ **વીહિનાળન્તિઆદિ**. **સભુસન્તિ** પલાલસહિતં. **ખીલેનાતિ** ખાણુકેન. એત્થ ચ ખીલસઙ્કમનાદીસુ સહપયોગો ધુરનિક્ખેપો ચાતિ ઉભયં સમ્ભવતિ. **ખીલસઙ્કમનાદિ** એત્થ સહપયોગો. તસ્મિઞ્ચ કતે યદિ સામિકા ધુરં ન નિક્ખિપન્તિ પુન ગણ્હિતુકામાવ હોન્તિ, ન તાવ અવહારો, ''ખીલં સઙ્કામેત્વા ખેત્તાદિં અસુકો રાજવલ્લભો ભિક્ખુ ગણ્હિતુકામો''તિ ઞત્વા તસ્સ બલં કક્ખળાદિભાવઞ્ચ નિસ્સાય ખીલસઙ્કમનાદિકિરિયાનિટ્ઠાનતો પઠમમેવ સામિકા ધુરં નિક્ખિપન્તિ, ન અવહારો એતસ્સ પયોગનિટ્ઠાનતો પુરેતરમેવ ધુરસ્સ નિક્ખિત્તત્તા. યદા પન ખીલસઙ્કમનાદિપયોગેનેવ ધુરનિક્ખેપો હોતિ, તદાયેવ અવહારો, તેનેવેત્થ ''તઞ્ચ ખો સામિકાનં ધુરનિક્ખેપેના''તિ વુત્તં. ખીલાદીનં સઙ્કમિતભાવં અજાનિત્વા સામિકાનં સમ્પટિચ્છનમ્પેત્થ ધુરનિક્ખેપોતિ વેદિતબ્બો. **એવં સબ્બત્થાતિ** યથાવુત્તમત્થં રજ્જુસઙ્કમનાદીસુપિ અતિદિસતિ. **યટ્ઠિન્તિ** માનદણ્ડં. **એકસ્મિં અનાગતે થુલ્લચ્ચયં, તસ્મિં આગતે પારાજિકન્તિ** સચે દારુનિ નિખણિત્વા તત્તકેનેવ ગણ્હિતુકામો હોતિ, અવસાને દારુમ્હિ પારાજિકં. સચે તત્થ કણ્ટકસાખાદીહિ પાદાનં અન્તરં પટિચ્છાદેત્વા કસ્સચિ અપ્પવેસારહં કત્વા ગહેતુકામો હોતિ, અવસાનસાખાય પારાજિકં, તેનાહ ''સાખાપરિવારેનેવ અત્તનો કાતું સક્કોતી''તિ, દારુનિ ચ નિખણિત્વા સાખાપરિવારઞ્ચ કત્વા એવ અત્તનો સન્તકં કાતું સક્કોતીતિ અત્થો. ખેત્તમરિયાદન્તિ વુત્તમેવત્થં વિભાવેતું ''કેદારપાળિ''ન્તિ વુત્તં. ઇદઞ્ચ ખીલસઙ્કમનાદિના ગહણં આરામાદીસુપિ લબ્ભતેવ.

વત્થુટ્ઠકથાવણ્ણના

૧૦૫. વત્થુટ્ઠકથાયં **તિણ્ણં પાકારાનન્તિ** ઇટ્ઠકસિલાદારૂનં વસેન તિણ્ણં પાકારાનં.

૧૦૬. ગામટ્ઠકથાયં ''ગામો નામા''તિ **પાળિયં** ન વુત્તં સબ્બસો ગામલક્ખણસ્સ પુબ્બે વુત્તત્તા.

અરઞ્ઞટ્ઠકથાવણ્ણના

૧૦૭. અરઞ્ઞટ્ઠકથાયં **વિનિવિજ્ઝિત્વાતિ** ઉજુકમેવ વિનિવિજ્ઝિત્વા. **લક્ખણચ્છિન્નસ્સાતિ** અરઞ્ઞસામિકાનં હત્થતો કિણિત્વા ગણ્હન્તેહિ કતઅક્ખરાદિસઞ્ઞાણસ્સ. **છલ્લિયા પરિયોનદ્ધન્તિ** ઇમિના સામિકાનં નિરાપેક્ખતાય ચિરછડ્ડિતભાવં દીપેતિ, તેનાહ ''ગહેતું વટ્ટતી''તિ. યદિ સામિકાનં સાપેક્ખતા અત્થિ, ન વટ્ટતિ. **તાનિ કતાનિ અજ્ઝાવુત્થાનિ ચ હોન્તીતિ** તાનિ ગેહાદીનિ કતાનિ પરિનિટ્ઠિતાનિ મનુસ્સેહિ ચ અજ્ઝાવુત્થાનિ ચ હોન્તિ. **દારૂનીતિ** ગેહાદીનં કતત્તા અવસિટ્ઠદારૂનિ. **ગહેતું વટ્ટતીતિ** સામિકાનં અનાલયત્તા વુત્તં, તે ચ યદિ ગહણકાલે દિસ્વા સાલયા હુત્વા વારેન્તિ, ગહેતું ન વટ્ટતિયેવ. **''દેહી''તિ વુત્તે દાતબ્બમેવાતિ** ''દેહી''તિ વુત્તે ''દસ્સામી''તિ આભોગં કત્વા ગચ્છન્તસ્સ ''દેહી''તિ અવુત્તે અદત્વા ગમને આપત્તિ નત્થિ. પચ્છાપિ તેહિ ચોદિતે દાતબ્બમેવ.

અદિસ્વા ગચ્છતિ, ભણ્ડદેય્યન્તિ સુદ્ધચિત્તેન ગતસ્સ ભણ્ડદેય્યં. આરક્ખટ્ઠાનમ્પિ સુદ્ધચિત્તેન અતિક્કમિત્વા થેય્યચિત્તે ઉપ્પન્નેપિ અવહારો નત્થિ આરક્ખટ્ઠાનસ્સ અતિક્કન્તત્તા. કેચિ પન ''યત્થ કત્થચિ નીતાનમ્પિ દારૂનં અરઞ્ઞસામિકાનઞ્ઞેવ સન્તકત્તા પુન થેય્યચિત્તં ઉપ્પાદેત્વા ગચ્છતિ, પારાજિકમેવા''તિ વદન્તિ, તં ન યુત્તં ''આરક્ખટ્ઠાનં પત્વા…પે॰… અસ્સતિયા અતિક્કમતી''તિ, સહસા તં ઠાનં અતિક્કમતીતિઆદિના (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧૦૭) ચ આરક્ખટ્ઠાનાતિક્કમેયેવ આપત્તિયા વુચ્ચમાનત્તા, આરક્ખટ્ઠાનાતિક્કમમેવ સન્ધાય ''ઇદં પન થેય્યચિત્તેન પરિહરન્તસ્સ આકાસેન ગચ્છતોપિ પારાજિકમેવા''તિ વુત્તં. યઞ્ચ ''યત્થ કત્થચિ નીતાનમ્પિ દારૂનં અરઞ્ઞસામિકાનઞ્ઞેવ સન્તકત્તા''તિ કારણં વુત્તં, તમ્પિ આરક્ખટ્ઠાનતો બહિ પારાજિકાપજ્જનસ્સ કારણં ન હોતિ ભણ્ડદેય્યભાવસ્સેવ કારણત્તા. તેસં સન્તકત્તેનેવ હિ બહિ કતસ્સાપિ ભણ્ડદેય્યં જાતં, ઇતરથા ચ ભણ્ડદેય્યમ્પિ ન સિયા સુઙ્કઘાતાતિક્કમે વિય. અટ્ઠિકેહિ દિન્નમેવ સુઙ્કિકાનં સન્તકં હોતિ, નાદિન્નં, તેન તં ઠાનં યતો કુતોચિ પચ્ચયતો સુદ્ધચિત્તેન અતિક્કન્તસ્સ ભણ્ડદેય્યમ્પિ ન હોતિ. ઇધ પન અરઞ્ઞસામિકાનં સન્તકત્તા સબ્બત્થાપિ ભણ્ડદેય્યમેવ હોતિ, તેનેવેતં અરઞ્ઞે આરક્ખટ્ઠાનં સુઙ્કઘાતતોપિ ગરુતરં

જાતં. યદિ હિ આરક્ખટ્ઠાનતો બહિપિ થેય્યચિત્તે સતિ અવહારો ભવેય્ય, આરક્ખટ્ઠાનં પત્વાતિઆદિના ઠાનનિયમો નિરત્થકો સિયા યત્થ કત્થચિ થેય્યચિત્તે ઉપ્પન્ને પારાજિકન્તિ વત્તબ્બતો. તસ્મા આરક્ખટ્ઠાનતો બહિ થેય્યચિત્તેન ગચ્છન્તસ્સ અવહારો ન ભવતિ એવાતિ નિટ્ઠમેત્થ ગન્તબ્બં. **ઇદં પન થેય્યચિત્તેન પરિહરન્તસ્સાતિ** યસ્મિં પદેસે અતિક્કન્તે તેસં અરઞ્ઞં આરક્ખટ્ઠાનઞ્ચ અતિક્કન્તો નામ હોતિ, તં પદેસં આકાસેનાપિ અતિક્કમનવસેન ગચ્છન્તસ્સાપીતિ અત્થો.

ઉદકકથાવણ્ણના

૧૦૮. ઉદકકથાયં મહાકુચ્છિકા ઉદકચાટિ **ઉદકમણિકો,** ''સમેખલા ચાટિ ઉદકમણિકો''તિપિ વદન્તિ. **તત્થાતિ** તેસુ ભાજનેસુ. **ભૂતગામેન સદ્ધિમ્પીતિ પિ**-સદ્દેન અકપ્પિયપથવિમ્પિ સઙ્ગણ્હાતિ. **તળાકરક્ખણત્થાયાતિ** ''મહોદકં આગન્ત્વા તળાકમરિયાદં મા છિન્દી''તિ તળાકરક્ખણત્થં. **નિબ્બહનઉદકન્તિ** એત્થ તળાકસ્સ એકેન ઉન્નતેન પસ્સેન અધિકજલં નિબ્બહતિ નિગચ્છતિ એતેનાતિ ''નિબ્બહન''ન્તિ અધિકજલનિક્ખમનમાતિકા વુચ્ચતિ. તત્થ ગચ્છમાનં ઉદકં નિબ્બહનઉદકં નામ. **નિદ્ધમનતુમ્બન્તિ** સસ્સાદીનં અત્થાય ઇટ્ઠકાદીહિ કતં ઉદકનિક્ખમનપનાળિ. **મરિયાદં દુબ્બલં કત્વાતિ** એત્થ દુબ્બલં અકત્વાપિ યથાવુત્તપ્પયોગે કતે મરિયાદં છિન્દિત્વા નિક્ખન્તઉદકગ્ઘાનુરૂપેન અવહારેન કત્તબ્બમેવ. **યત્તકં તપ્પચ્ચયા સસ્સં ઉપ્પજ્જતીતિ** બીજકસિકમ્માદિબ્બયં ઠપેત્વા યં અધિકલાભં ઉપ્પજ્જતિ, તં સન્ધાય વુત્તં. ન હિ તેહિ કાતબ્બં વયકરણમ્પિ એતસ્સ દાતબ્બં. ઇદઞ્ચ તરુણસસ્સે જાતે ઉદકં વિનાસેન્તસ્સ યુજ્જતિ, સસ્સે પન સબ્બથા અકતેયેવ ઉદકં વિનાસેન્તેન ચ ઉદકગ્ઘમેવ દાતબ્બં, ન તપ્પચ્ચયા સકલં સસ્સં તેન વિનાસિતભણ્ડસ્સેવ ભણ્ડદેય્યત્તા, ઇતરથા વાણિજ્જાદિઅત્થાય પરેહિ ઠપિતભણ્ડં અવહરન્તસ્સ તદુભયમ્પિ ગહેત્વા ભણ્ડગ્ઘં કાતબ્બં સિયા, તઞ્ચ ન યુત્તન્તિ અમ્હાકં ખન્તિ. **સામિકાનં ધુરનિક્ખેપેનાતિ** એત્થ એકસ્સ સન્તકે તળાકે ખેત્તે ચ જાતે તસ્સેવ ધુરનિક્ખેપેન પારાજિકં, યદિ પન તં તળાકં સબ્બસાધારણં, ખેત્તાનિ પાટિપુગ્ગલિકાનિ, તસ્સ તસ્સ પુગ્ગલસ્સેવ ધુરનિક્ખેપે અવહારો, અથ ખેત્તાનિપિ સબ્બસાધારણાનિ, સબ્બેસં ધુરનિક્ખેપેયેવ પારાજિકં, નાસતીતિ દટ્ઠબ્બં.

અનિગ્ગતેતિ અનિક્ખન્તે, તળાકેયેવ ઠિતેતિ અત્થો. **પરેસં માતિકામુખન્તિ** ખુદ્દકમાતિકામુખં. **અસમ્પત્તેવાતિ** તળાકતો નિક્ખમિત્વા મહામાતિકાયં એવ ઠિતે. **અનિક્ખન્તે બદ્ધા સુબદ્ધાતિ** તળાકતો અનિક્ખન્તે ભણ્ડદેય્યમ્પિ ન હોતિ સબ્બસાધારણત્તા ઉદકસ્સાતિ અધિપ્પાયો. નિક્ખન્તે પન પાટિપુગ્ગલિકં હોતીતિ આહ ''નિક્ખન્તે બદ્ધા ભણ્ડદેય્ય''ન્તિ. ઇધ પન ખુદ્દકમાતિકાયં અપ્પવિટ્ઠત્તા અવહારો ન જાતો, ''તળાકતો અનિગ્ગતે પરેસં માતિકામુખં અસમ્પત્તેવા''તિ હેટ્ઠા વુત્તસ્સ વિકપ્પદ્વયસ્સ ''અનિક્ખન્તે બદ્ધા સુબદ્ધા, નિક્ખન્તે બદ્ધા ભણ્ડદેય્ય''ન્તિ ઇદં દ્વયં યથાક્કમેન યોજનત્થં વુત્તં. **નત્થિ અવહારોતિ** એત્થ ''અવહારો નત્થિ, ભણ્ડદેય્યં પન હોતી''તિ કેચિ વદન્તિ, તં ન યુત્તં. **વત્થું...પે॰... ન સમેતીતિ** એત્થ તળાકગતઉદકસ્સ સબ્બસાધારણત્તા પરસન્તકવત્થુ ન હોતીતિ અધિપ્પાયો.

દન્તપોનકથાવણ્ણના

૧૦૯. દન્તકટ્ઠકથાયં **તતો પટ્ઠાય અવહારો નત્થીતિ** ''યથાસુખં ભિક્ખુસઙ્ઘો પરિભુઞ્જતૂ''તિ અભાજેત્વાવ યાવદિચ્છકં ગહણત્થમેવ ઠપિતત્તા અરક્ખિતત્તા સબ્બસાધારણત્તા ચ અઞ્ઞં સઙ્ઘિકં વિય ન હોતીતિ થેય્યચિત્તેન ગણ્હન્તસ્સાપિ નત્થિ અવહારો. **ખાદન્તુ, પુન સામણેરા આહરિસ્સન્તીતિ કેચિ** થેરા વદેય્યુન્તિ યોજેતબ્બં.

વનપ્પતિકથાવણ્ણના

૧૧૦. વનપ્પતિકથાયં **સન્ધારિતત્તાતિ** છિન્નસ્સ રુક્ખસ્સ પતિતું આરદ્ધસ્સ સન્ધારણમત્તેન વુત્તં, ન પન મરિચવલ્લિઆદીહિ પુબ્બે વેઠેત્વા ઠિતભાવેન. તાદિસે હિ છિન્નેપિ અવહારો નત્થિ અરઞ્ઞટ્ઠકથાયં વેઠિતવલ્લિયં વિય. **ઉજુકમેવ તિટ્ઠતીતિ** ઇમિના સબ્બસો છિન્દનમેવ વલ્લિઆદીહિ અસમ્બદ્ધસ્સ રુક્ખસ્સ ઠાનાચાવનં પુબ્બે વિય આકાસાદીસુ ફુટ્ઠસકલપદેસતો મોચનન્તિ આવેણિકમિધ ઠાનાચાવનં દસ્સેતિ. કેચિ પન ''રુક્ખભારેન કિઞ્ચિદેવ ભસ્સિત્વા ઠિતત્તા હોતિયેવ ઠાનાચાવન''ન્તિ વદન્તિ, તન્ન, રુક્ખેન ફુટ્ઠસ્સ સકલસ્સ આકાસપદેસસ્સ પઞ્ચહિ છહિ વા આકારેહિ અનતિક્કમિતત્તા. **વાતમુખં સોધેતીતિ** યથા વાતો આગન્ત્વા રુક્ખં પાતેતિ, એવં વાતસ્સ આગમનમગ્ગં રુન્ધિત્વા ઠિતાનિ સાખાગુમ્બાદીનિ છિન્દિત્વા અપનેન્તો સોધેતિ. **મણ્ડૂકકણ્ટકં વાતિ** મણ્ડૂકાનં નઙ્ગુટ્ઠે અગ્ગકોટિયં ઠિતકણ્ટકન્તિ વદન્તિ, એકે ''વિસમચ્છકણ્ટક''ન્તિપિ વદન્તિ.

હરણકકથાવણ્ણના

૧૧૧. હરણકકથાયં **હરણકન્તિ** વત્થુસામિના હરિયમાનં. **સો ચ પાદં અગ્ઘતિ, પારાજિકમેવાતિ** ''અન્તં ન ગણ્હિસ્સામી''તિ અસલ્લક્ખિતત્તા સામઞ્ઞતો ''ગણ્હિસ્સામિ એત''ન્તિ સલ્લક્ખિતસ્સેવ પટસ્સ એકદેસતાય તમ્પિ ગણ્હિતુકામોવાતિ પારાજિકં વુત્તં. **સભણ્ડહારકન્તિ** સહભણ્ડહારકં, સકારાદેસસ્સ વિકપ્પત્તા સહ સદ્દોવ ઠિતો, ભણ્ડહારકેન સહ તં ભણ્ડન્તિ અત્થો. **સાસઙ્કોતિ** ''યદિ ઉપસઙ્કમિત્વા ભણ્ડં ગણ્હિસ્સામિ, આવુધેન મં પહરેય્યા''તિ ભયેન સઞ્જાતાસઙ્કો. **એકમન્તં પટિક્કમ્માતિ** ભયેનેવ અનુપગન્ત્વા મગ્ગતો સયં પટિક્કમ્મ. **સન્તજ્જેત્વાતિ** ફરુસવાચાય ચેવ આવુધપરિવત્તનાદિકાયવિકારેન ચ સન્તજ્જેત્વા. **અનજ્ઝાવુત્થકન્તિ** અપરિગ્ગહિતકં. આલયેન અનધિમુત્તમ્પિ ભણ્ડં અનજ્ઝાવુત્થકં નામ હોતીતિ આહ ''આહરાપેન્તે દાતબ્બ''ન્તિ, ઇમિના પઠમં પરિચ્ચત્તાલયાનમ્પિ યદિ પચ્છાપિ સકસઞ્ઞા ઉપ્પજ્જતિ, તેસઞ્ઞેવ તં ભણ્ડં હોતિ, બલક્કારેનાપિ સકસઞ્ઞાય તસ્સ ગહણે દોસો નત્થિ, અદદન્તસ્સેવ અવહારોતિ દસ્સેતિ. યદિ પન સામિનો ''પરિચ્ચત્તં મયા પઠમં, ઇદાનિ મમ સન્તકં વા એતં, નો''તિ આસઙ્કા હોતિ, બલક્કારેન ગહેતું ન વટ્ટતિ સકસઞ્ઞાબલેનેવ પુન ગહેતબ્બભાવસ્સ આપન્નત્તા. ''અદેન્તસ્સ પારાજિક''ન્તિ વચનતો ચોરસ્સ સકસઞ્ઞાય વિજ્જમાનાયપિ સામિકેસુ સાલયેસુ અદાતું ન વટ્ટતીતિ દીપિતં હોતિ. **અઞ્ઞેસૂતિ** મહાપચ્ચરિયાદીસુ. **વિચારણાયેવ નત્થીતિ** ઇમિના તત્થાપિ પટિક્ખેપાભાવતો અયમેવ અત્થોતિ દસ્સેતિ.

ઉપનિધિકથાવણ્ણના

૧૧૨. ઉપનિધિકથાયં સઙ્ગોપનત્થાય અત્તનો હત્થે નિક્ખિત્તસ્સ ભણ્ડસ્સ ગુત્તટ્ઠાને પટિસામનપ્પયોગં વિના નાહં ગણ્હામીતિઆદિના અઞ્ઞસ્મિં પયોગે અકતે રજ્જસઙ્ખોભાદિકાલે ''ન દાનિ તસ્સ દસ્સામિ, ન મય્હં દાનિ દસ્સતી''તિ ઉભોહિપિ સકસકટ્ઠાને નિસીદિત્વા ધુરનિક્ખેપે કતેપિ અવહારો નત્થિ. કેચિ પનેત્થ ''પારાજિકમેવ પટિસામનપ્પયોગસ્સ કતત્તા''તિ વદન્તિ, તં તેસં મતિમત્તં, ન સારતો પચ્ચેતબ્બં. પટિસામનકાલે હિસ્સ થેય્યચિત્તં નત્થિ, ''ન દાનિ તસ્સ દસ્સામી''તિ થેય્યચિત્તુપ્પત્તિક્ખણે પન સામિનો ધુરનિક્ખેપચિત્તુપ્પત્તિયા હેતુભૂતો કાયવચીપયોગો નત્થિ, યેન સો આપત્તિં આપજ્જેય્ય. ન હિ અકિરિયસમુટ્ઠાનાયં આપત્તીતિ. **દાને સઉસ્સાહો, રક્ખતિ તાવાતિ** અવહારં સન્ધાય અવુત્તત્તા નાહં ગણ્હામીતિઆદિના મુસાવાદકરણે પાચિત્તિયમેવ હોતિ, ન દુક્કટં થેય્યચિત્તાભાવેન સહપયોગસ્સાપિ અભાવતોતિ ગહેતબ્બં. **યદિપિ મુખેન દસ્સામીતિ વદતિ...પે॰... પારાજિકન્તિ** એત્થ કતરપયોગેન આપત્તિ, ન તાવ પઠમેન ભણ્ડપટિસામનપ્પયોગેન તદા

થેય્યચિત્તાભાવા, નાપિ ‘‘દસ્સામી’’તિ કથનપ્પયોગેન તદા થેય્યચિત્તે વિજ્જમાનેપિ પયોગસ્સ કપ્પિયત્તાતિ? વુચ્ચતે – સામિના ‘‘દેહી’’તિ બહુસો યાચિયમાનોપિ અદત્વા યેન પયોગેન અત્તનો અદાતુકામતં સામિકસ્સ ઞાપેતિ, યેન ચ સો ‘‘અદાતુકામો અયં વિક્ખિપતી’’તિ ઞત્વા ધુરં નિક્ખિપતિ, તેનેવ પયોગેનસ્સ આપત્તિ. ન હેત્થ ઉપનિક્ખિત્તભણ્ડે પરિયાયેન મુત્તિ અત્થિ. અદાતુકામતાય હિ કદા તે દિન્નં, કત્થ તે દિન્નન્તિઆદિપરિયાયવચનેનાપિ સામિકસ્સ ધુરે નિક્ખિપાપિતે આપત્તિયેવ. તેનેવ **અટ્ઠકથાયં** વુત્તં – ‘‘કિં તુમ્હે ભણથ…પે॰… એવં ઉભિન્નં ધુરનિક્ખેપેન ભિક્ખુનો પારાજિક’’ન્તિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧૧૧). પરસન્તકસ્સ પરેહિ ગણ્હાપને એવ પરિયાયતો મુત્તિ, ન સબ્બત્થાતિ ગહેતબ્બં. **અત્તનો હત્થે નિક્ખિત્તત્તા**તિ એત્થ અત્તનો હત્થે સામિના દિન્નતાય ભણ્ડાગારિકટ્ઠાને ઠિતત્તા ચ ઠાનાચાવનેપિ નત્થિ અવહારો, થેય્યચિત્તેન પન ગહણે દુક્કટતો ન મુચ્ચતીતિ વેદિતબ્બં.

એસેવ નયોતિ ઉદ્ધારેયેવ ચોરસ્સ પારાજિકં, કસ્મા? અઞ્ઞેહિ સાધારણસ્સ અભિઞ્ઞાણસ્સ વુત્તત્તા. **અઞ્ઞં તાદિસમેવ ગણ્હન્તે યુજ્જતી**તિ સઞ્ઞાણતો ઓકાસતો ચ તેન સદિસમેવ અઞ્ઞં ગણ્હન્તે યુજ્જતિ, ચોરેન સલ્લક્ખિતપ્પદેસતો તં અપનેત્વા કેહિચિ તત્થ તાદિસે અઞ્ઞસ્મિં પત્તે ઠપિતે તં ગણ્હન્તેયેવ યુજ્જતીતિ અધિપ્પાયો, તેન ચોરેન દિવા સલ્લક્ખિતપત્તં અઞ્ઞત્થ અપનેત્વા તદઞ્ઞે તાદિસે પત્તે તત્થ ઠપિતેપિ ચોરસ્સ પચ્છા રત્તિભાગે ઉપ્પજ્જમાનં થેય્યચિત્તં દિવા સલ્લક્ખિતપ્પદેસે ઠપિતં અઞ્ઞં તાદિસં પત્તમેવ આલમ્બિત્વા ઉપ્પજ્જતીતિ દસ્સિતં હોતિ. **પદવારેના**તિ થેરેન નીહરિત્વા દિન્નં પત્તં ગહેત્વા ગચ્છતો ચોરસ્સ પદવારેન. **અતાદિસમેવ ગણ્હન્તે યુજ્જતી**તિ અતાદિસસ્સ થેરેન ગહણક્ખણે અવહારાભાવતો પચ્છા હત્થપત્તં ‘‘ત’’ન્તિ વા ‘‘અઞ્ઞ’’ન્તિ વા સઞ્ઞાય ‘‘ઇદં ગહેત્વા ગચ્છામી’’તિ ગમને પદવારેનેવ અવહારો યુજ્જતીતિ અધિપ્પાયો.

પારાજિકં નત્થીતિ પદવારેપિ પારાજિકં નત્થિ ઉપનિધિભણ્ડે વિયાતિ ગહેતબ્બં. **ગામદ્વાર**ન્તિ બહિગામે વિહારસ્સ પતિટ્ઠિતત્તા ગામપ્પવેસસ્સ આરમ્ભપ્પદેસદસ્સનવસેન વુત્તં, અન્તોગામન્તિ અત્થો. **દિન્નમ્પિ ઉદ્ધારેયેવ પારાજિક**ન્તિ થેરસ્સ અભણ્ડાગારિકત્તા વુત્તં. યદિ હિ સો ભણ્ડાગારિકો ભવેય્ય, સબ્બમ્પિ ઉપનિક્ખિત્તમેવ સિયા, ઉપનિક્ખિત્તભણ્ડે ચ થેય્યચિત્તેન ગણ્હતોપિ ન તાવ થેરસ્સ અવહારો હોતિ, ચોરસ્સેવ અવહારો. **ઉભિન્નમ્પિ દુક્કટ**ન્તિ થેરસ્સ અત્તનો સન્તકતાય ચોરસ્સ સામિકેન દિન્નત્તા અવહારો ન જાતો, ઉભિન્નમ્પિ અસુદ્ધચિત્તેન ગહિતત્તા દુક્કટન્તિ અત્થો.

આણત્તિયા ગહિતત્તાતિ ‘‘પત્તચીવરં ગણ્હા’’તિ એવં થેરેન કતઆણત્તિયા ગહિતત્તા. **અટવિં પવિસતિ, પદવારેન કારેતબ્બો**તિ ‘‘પત્તચીવરં ગણ્હ, અસુકં નામ ગામં ગન્ત્વા પિણ્ડાય ચરિસ્સામા’’તિ થેરેન વિહારતો પટ્ઠાય ગામમગ્ગેપિ સકલેપિ ગામે વિચરણસ્સ નિયમિતત્તા મગ્ગતો ઓક્કમ્મ ગચ્છન્તસ્સેવ પદવારેન આપત્તિ વુત્તા. વિહારસ્સ હિ પરભાગે ઉપચારતો પટ્ઠાય યાવ તસ્સ ગામસ્સ પરતો ઉપચારો, તાવ સબ્બં દહરસ્સ થેરાણત્તિયા સઞ્ચરણૂપચારોવ હોતિ, ન પન તતો પરં. તેનેવ ‘‘ઉપચારાતિક્કમે પારાજિકં. ગામૂપચારાતિક્કમે પારાજિક’’ન્તિ ચ વુત્તં. પટિનિવત્તને ચીવરધોવનાદિઅત્થાય પેસનેપિ એસેવ નયો. **અટ્ઠત્વા અનિસીદિત્વા**તિ એત્થ વિહારં પવિસિત્વા સીસાદીસુ ભારં ભૂમિયં અનિક્ખિપિત્વા તિટ્ઠન્તો વા નિસીદન્તો વા વિસ્સમિત્વા થેય્યચિત્તે વૂપસન્તે પુન થેય્યચિત્તં ઉપ્પાદેત્વા ગચ્છતિ ચે, પાદુદ્ધારેન કારેતબ્બો. સચે ભૂમિયં નિક્ખિપિત્વા પુન તં ગહેત્વા ગચ્છતિ, ઉદ્ધારેન કારેતબ્બો. કસ્મા? આણાપકસ્સ આણત્તિયા યં કત્તબ્બં, તસ્સ તાવતા પરિનિટ્ઠિતત્તા. ‘‘અસુકં નામ ગામ’’ન્તિ અનિયમેત્વા ‘‘અન્તોગામં ગમિસ્સામા’’તિ અવિસેસેન વુત્તે વિહારસામન્તા પુબ્બે પિણ્ડાય પવિટ્ઠપુબ્બા સબ્બે ગોચરગામાપિ ખેત્તમેવાતિ વદન્તિ. **સેસ**ન્તિ મગ્ગુક્કમનવિહારાભિમુખગમનાદિ સબ્બં. **પુરિમસદિસમેવા**તિ અનાણત્તિયા ગહિતેપિ સામિકસ્સ કથેત્વા ગહિતત્તા હેટ્ઠા વુત્તવિહારૂપચારાદિ સબ્બં ખેત્તમેવાતિ કત્વા વુત્તં. **એસેવ નયો**તિ અન્તરામગ્ગે થેય્યચિત્તં ઉપ્પાદેત્વાતિઆદિના (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧૧૨) વુત્તં નયં અતિદિસતિ.

નિમિત્તે વા કતેતિ ચીવરં મે કિલિટ્ઠં, કો નુ ખો રજિત્વા દસ્સતીતિઆદિના નિમિત્તે કતે. **વુત્તનયેનેવા**તિ અનાણત્તસ્સ થેરેન સદ્ધિં પત્તચીવરં ગહેત્વા ગમનવારે વુત્તનયેનેવ. **એકપસ્સે**તિ વિહારસ્સ મહન્તતાય અત્તાનં અદસ્સેત્વા એકસ્મિં પસ્સે. **થેય્યચિત્તેન પરિભુઞ્જન્તો જીરાપેતી**તિ થેય્યચિત્તે ઉપ્પન્ને ઠાનાચાવનં અકત્વા નિવત્થપારુતનીહારેનેવ પરિભુઞ્જન્તો જીરાપેતિ, ઠાના ચાવેન્તસ્સ પન થેય્યચિત્તે સતિ પારાજિકમેવ સીસે ભારં ખન્ધે કરણાદીસુ વિય (પારા॰ ૧૦૧). **યથા વા તથા વા નસ્સતી**તિ અગ્ગિઆદિના નસ્સતિ, **અઞ્ઞો વા કોચી**તિ ઇમિના યેન ઠપિતં, સોપિ સઙ્ગહિતોતિ વેદિતબ્બં.

ઇતરસ્સાતિ ચોરસ્સ. **ઇતરં ગણ્હતો ઉદ્ધારે પારાજિક**ન્તિ એત્થ ‘‘પવિસિત્વા તવ સાટકં ગણ્હાહી’’તિ ઇમિનાવ ઉપનિધિભાવતો મોચિતત્તા, સામિકસ્સ ઇતરં ગણ્હતો અત્તનો સાટકે આલયસ્સ સબ્ભાવતો ચ ‘‘ઉદ્ધારે પારાજિક’’ન્તિ વુત્તં. સામિકો ચે ‘‘મમ સન્તકં ઇદં વા હોતુ, અઞ્ઞં વા, કિં તેન, અલં મય્હં ઇમિના’’તિ એવં સુટ્ઠુ નિરાલયો હોતિ, ચોરસ્સ પારાજિકં નત્થીતિ ગહેતબ્બં. **ન જાનન્તી**તિ તેન વુત્તવચનં અસુણન્તા ન જાનન્તિ. **એસેવ નયો**તિ એત્થ સચે જાનિત્વાપિ ચિત્તેન ન સમ્પટિચ્છન્તિ, એસેવ નયોતિ દટ્ઠબ્બં. **પટિક્ખિપન્તી**તિ એત્થ ચિત્તેન પટિક્ખેપોપિ સઙ્ગહિતોવાતિ વેદિતબ્બં. **ઉપચારે વિજ્જમાને**તિ ભણ્ડાગારસ્સ સમીપે ઉચ્ચારપસ્સાવટ્ઠાને વિજ્જમાને. **મયિ ચ મતે સઙ્ઘસ્સ ચ સેનાસને વિનટ્ઠે**તિ એત્થ ‘‘તં મારેસ્સામા’’તિ એત્તકે વુત્તેપિ વિવરિતું વટ્ટતિ ગિલાનપક્ખે ઠિતત્તા અવિસયોતિ વુત્તત્તા. મરણતો હિ પરં ગેલઞ્ઞં અવિસયત્તઞ્ચ નત્થિ. ‘‘દ્વારં છિન્દિત્વા પરિક્ખારં હરિસ્સામા’’તિ એત્તકે વુત્તેપિ વિવરિતું વટ્ટતિયેવ. **સહાયેહિ ભવિતબ્બ**ન્તિ તેહિપિ ભિક્ખાચારાદીહિ પરિયેસિત્વા અત્તનો સન્તકેપિ કિઞ્ચિ કિઞ્ચિ દાતબ્બન્તિ વુત્તં હોતિ. **અયં સામીચી**તિ ભણ્ડાગારે વસન્તાનં ઇદં વત્તં.

લોલમહાથેરોતિ મન્દો મોમૂહો આકિણ્ણવિહારી. **ઇતરેહી**તિ તસ્મિંયેવ ગબ્ભે વસન્તેહિ ઇતરભિક્ખૂહિ. વિહારરક્ખણવારે નિયુત્તો **વિહારવારિકો**, વુડ્ઢપટિપાટિયા અત્તનો વારે વિહારરક્ખણકો. **નિવાપ**ન્તિ ભત્તવેતનં. **ચોરાનં પટિપથં ગતેસૂ**તિ ચોરાનં આગમનં ઞત્વા ‘‘પઠમતરઞ્ઞેવ ગન્ત્વા સદ્દં કરિસ્સામા’’તિ ચોરાનં અભિમુખં ગતેસુ, ‘‘ચોરેહિ હટભણ્ડં આહરિસ્સામા’’તિ તદનુપથં ગતેસુપિ એસેવ નયો. **નિબદ્ધં કત્વા**તિ ‘‘અસુકકુલે યાગુભત્તં વિહારવારિકાનઞ્ઞેવા’’તિ એવં નિયમનં કત્વા. **દ્વે તિસ્સો યાગુસલાકા ચત્તારિ પઞ્ચ સલાકભત્તાનિ ચ લભમાનોવા**તિ ઇદં નિદસ્સનમત્તં, તતો ઊનં વા હોતુ અધિકં વા અત્તનો વેય્યાવચ્ચકરસ્સ ચ યાપનમત્તં લભનમેવ પમાણન્તિ ગહેતબ્બં. **નિસ્સિતકે જગ્ગેન્તી**તિ તેહિ વિહારં જગ્ગાપેન્તીતિ અત્થો. **અસહાયકસ્સા**તિ સહાયરહિતસ્સ. **અત્તદુતિયસ્સા**તિ અપ્પિચ્છસ્સ અત્તા સરીરમેવ દુતિયો અસ્સ નાઞ્ઞોતિ અત્તદુતિયો. તદુભયસ્સાપિ અત્થસ્સ વિભાવનં **યસ્સા**તિઆદિ, એતેન સબ્બેન એકેકસ્સ વારો ન પાપેતબ્બોતિ દસ્સિતન્તિ વેદિતબ્બં. **પાકવત્તત્થાયા**તિ નિચ્ચં પચિતબ્બયાગુભત્તસઙ્ખાતવત્તત્થાય. **ઠપેન્તી**તિ દાયકા ઠપેન્તિ. **તં ગહેત્વા**તિ તં આરામિકાદીહિ દિય્યમાનં ભાગં ગહેત્વા. **ન ગાહાપેતબ્બો**તિ એત્થ અબ્ભોકાસિકસ્સાપિ અત્તનો અધિકપરિક્ખારો વા ઠપિતો અત્થિ, ચીવરાદિસદ્ધિકભાગેપિ આલયો વા અત્થિ, સોપિ ગાહાપેતબ્બોવ. **દિગુણ**ન્તિ અઞ્ઞેહિ લબ્ભમાનતો દિગુણં. **પક્ખવારેના**તિ અડ્ઢમાસવારેન.

સુઙ્કઘાતકથાવણ્ણના

૧૧૩. સુઙ્કઘાતકથાયં સુઙ્કં યત્થ રાજપુરિસા હનન્તિ અદદન્તાનં સન્તકં અચ્છિન્દિત્વાપિ ગણ્હન્તિ, તં ઠાનં **સુઙ્કઘાત**ન્તિ એવમ્પિ અત્થો દટ્ઠબ્બો. વુત્તમેવત્થં પાકટં કાતું **તઞ્હી**તિઆદિ વુત્તં. **દુતિયં પાદં અતિક્કામેતી**તિ એત્થ પઠમપાદં પરિચ્છેદતો બહિ ઠપેત્વા દુતિયપાદે ઉદ્ધટમત્તે **પારાજિકં**. ઉદ્ધરિત્વા બહિ અટ્ઠપિતેપિ બહિ ઠિતો એવ નામ

હોતીતિ કત્વા એવં સબ્બત્થ પદવારેસુપીતિ દટ્ઠબ્બં. **પરિવત્તિત્વા અબ્ભન્તરિમં બહિ ઠપેતિ, પારાજિકન્તિ** ઇદં સયં બહિ ઠત્વા પઠમં અબ્ભન્તરિમં ઉક્ખિપિત્વા વા સમકં ઉક્ખિપિત્વા વા પરિવત્તનં સન્ધાય વુત્તં. બહિ ઠત્વા ઉક્ખિત્તમત્તે હિ સબ્બં બહિગતમેવ હોતીતિ. સયે પન સો બહિ ઠત્વાપિ બાહિરપુટકં પઠમં અન્તો ઠપેત્વા પચ્છા અબ્ભન્તરિમં ઉક્ખિપિત્વા બહિ ઠપેતિ, તદાપિ એકાબદ્ધતાય અવિજહિતત્તા અવહારો ન દિસ્સતિ. કેચિ પન ''ભૂમિયં પતિત્વા વત્તન્તં પુન અન્તો પવિસતિ, પારાજિકમેવાતિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧૧૩) વુત્તત્તા બાહિરપુટકે અન્તોપવિટ્ઠેપિ બહિગતભાવતો ન મુચ્ચતિ, અન્તોગતં પન પુટકં પઠમં, પચ્છા એવ વા બહિ ઠપિતમત્તે વા પારાજિકમેવા''તિ વદન્તિ, તં ન યુત્તં. બહિ ભૂમિયં પાતિતસ્સ કેનચિ સદ્ધિં એકાબદ્ધતાય અભાવેન અન્તોપવિટ્ઠેપિ પારાજિકમેવાતિ વત્તું યુત્તં, ઇદં પન એકાબદ્ધત્તા તેન સદ્ધિં ન સમેતિ. તસ્મા યથા અન્તોભૂમિગતેન એકાબદ્ધતા ન હોતિ, એવં ઉભયસ્સાપિ બહિગતભાવે સાધિતેયેવ અવહારોતિ વિઞ્ઞાયતિ, વીમંસિત્વા ગહેતબ્બં. યે પન પરિવત્તિત્વાતિ ઇમસ્સ નિવત્તિત્વાતિ અત્થં વદન્તિ, તેહિ પન અબ્ભન્તરિમં બહિ ઠપેતીતિ અયમત્થો ગહિતો હોતીતિ તત્થ સઙ્કાયેવ નત્થિ. **એકાબદ્ધન્તિ** કાજકોટિયં રજ્જુયા બન્ધનં સન્ધાય વુત્તં. **અબન્ધિત્વા કાજકોટિયં ઠપિતમત્તમેવ હોતિ, પારાજિકન્તિ** બહિ ગહિતકાજકોટિયં ઠપિતં યદિ પાદં અગ્ઘતિ, પારાજિકમેવ, અન્તોઠપિતેન એકાબદ્ધતાય અભાવાતિ અધિપ્પાયો. **ગચ્છન્તે યાને વા…પે॰… ઠપેતીતિ** સુઙ્કઘાતં પવિસિત્વા અપ્પવિસિત્વા વા ઠપેતિ. **સુઙ્કટ્ઠાનસ્સ બહિ ઠિતન્તિ** યાનાદીહિ નીહટત્તા બહિ ઠિતં. કેચિ પન ''બહિ ઠપિત''ન્તિ પાઠં વિકપ્પેત્વા સુઙ્કટ્ઠાનતો પુબ્બેવ બહિ ઠપિતન્તિ અત્થં વદન્તિ, તં ન સુન્દરં; સુઙ્કટ્ઠાને પવિસિત્વા યાને ઠપિતેપિ પવત્તિત્વા ગતે વિય દોસાભાવતો. યો પન સુઙ્કટ્ઠાનસ્સ અન્તોવ પવિસિત્વા ''સુઙ્કટ્ઠાન''ન્તિ ઞત્વા થેય્યચિત્તેન આગતમગ્ગેન પટિનિવત્તિત્વા ગચ્છતિ, તસ્સાપિ યદિ તેન દિસાભાગેન ગચ્છન્તાનમ્પિ હત્થતો સુઙ્કં ગણ્હન્તિ, પારાજિકમેવ. **ઇમસ્મિં ઠાનેતિ** યાનાદીહિ નીહરણે. **તત્રાતિ** તસ્મિં એળકલોમસિક્ખાપદે (પારા॰ ૫૭૧ આદયો).

પાણકથાવણ્ણના

૧૧૪. પાણકથાયં **આઠપિતોતિ** માતાપિતૂહિ ઇણં ગણ્હન્તેહિ ''યાવ ઇણદાના અયં તુમ્હાકં સન્તિકે હોતૂ''તિ ઇણદાયકાનં નિય્યાતિતો. **અવહારો નત્થીતિ** માતાપિતૂહિ પુત્તસ્સ અપરિચ્ચત્તત્તા માતાપિતૂનઞ્ચ અસન્તકત્તા અવહારો નત્થિ. **ધનં પન ગતટ્ઠાને વડ્ઢતીતિ** ઇમિના આઠપેત્વા ગહિતધનં વડ્ઢિયા સહ આઠપિતપુત્તહારકસ્સ ગીવાતિ દસ્સિતન્તિ વદન્તિ. **દાસસ્સ જાતોતિ** ઉક્કટ્ઠલક્ખણં દસ્સેતું વુત્તં. દાસિકુચ્છિયં પન અદાસસ્સ જાતોપિ એત્થેવ સઙ્ગહિતો . **પરદેસતો પહરિત્વાતિ** પરદેસવિલુમ્પકેહિ રાજચોરાદીહિ પહરિત્વા. **સુખં જીવાતિ વદતીતિ** થેય્યચિત્તેન સામિકાનં સન્તિકતો પલાપેતુકામતાય વદતિ, તથા પન અચિન્તેત્વા કારુઞ્ઞેન ''સુખં ગન્ત્વા જીવા''તિ વદન્તસ્સ નત્થિ અવહારો, ગીવા પન હોતિ. **દુતિયપદવારેતિ** યદિ દુતિયપદં અવસ્સં ઉદ્ધરિસ્સતિ, ભિક્ખુસ્સ ''પલાયિત્વા સુખં જીવા''તિ વચનક્ખણેયેવ પારાજિકં. **અનાપત્તિ પારાજિકસ્સાતિ** તસ્સ વચનેન વેગવડ્ઢને અકતેપિ દુક્કટા ન મુચ્ચતીતિ દસ્સેતિ. ''અદિન્નં થેય્યસઙ્ખાતં આદિયેય્યા''તિ (પારા॰ ૮૯, ૯૧) આદાનસ્સેવ વુત્તત્તા વુત્તપરિયાયેન મુચ્ચતીતિ.

ચતુપ્પદકથાવણ્ણના

૧૧૭. ચતુપ્પદકથાયં **પાળિયં આગતાવસેસાતિ** પાળિયં આગતેહિ હત્થિ આદીહિ અઞ્ઞે પસુ-સદ્દસ્સ સબ્બસાધારણત્તા. **ભિઙ્કચ્છાપન્તિ** ''ભિઙ્કા ભિઙ્કા''તિ સદ્દાયનતો એવં લદ્ધનામં હત્થિપોતકં. **અન્તોવત્થુમ્હીતિ** પરિક્ખિત્તે. **બહિનગરે ઠિતસ્સાતિ** પરિક્ખિત્તનગરં સન્ધાય વુત્તં, અપરિક્ખિત્તનગરે પન અન્તોનગરે ઠિતસ્સાપિ ઠિતટ્ઠાનમેવ ઠાનં. **ખણ્ડદ્વારન્તિ** અત્તના ખણ્ડિતદ્વારં. **એકો નિપન્નોતિ** એત્થાપિ બન્ધોતિ આનેત્વા સમ્બન્ધિતબ્બં, તેનાહ ''નિપન્નસ્સ દ્વે''તિ. **ઘાતેતીતિ** એત્થ થેય્યચિત્તેન વિનાસેન્તસ્સ સહપયોગત્તા દુક્કટમેવાતિ વદન્તિ.

ઓચરકકથાવણ્ણના

૧૧૮. ઓચરકકથાયં **પરિયાયેન હિ અદિન્નાદાનતો મુચ્ચતીતિ** ઇદં આણત્તિકપયોગં સન્ધાય વુત્તં, સયમેવ પન અભિયુઞ્જનાદીસુ પરિયાયેનપિ મોક્ખો નત્થિ.

ઓણિરક્ખકથાવણ્ણના

ઓણિરક્ખકથાયં **ઓણિન્તિ** ઓણીતં, આનીતન્તિ અત્થો. ઓણિરક્ખસ્સ સન્તિકે ઠપિતભણ્ડં **ઉપનિધિ** (પારા॰ ૧૧૨) વિય ગુત્તટ્ઠાને ઠપેત્વા સઙ્ગોપનત્થાય અનિક્ખિપિત્વા યથાઠપિતટ્ઠાને એવ મુહુત્તમત્તં ઓલોકનત્થાય ઠપિતત્તા તસ્સ ભણ્ડસ્સ ઠાનાચાવનમત્તેન ઓણિરક્ખકસ્સ પારાજિકં હોતિ.

સંવિદાવહારકથાવણ્ણના

સંવિદાવહારકથાયં **સંવિધાયાતિ** સંવિદહિત્વા. **તેન નેસં દુક્કટાપત્તિયોતિ** આણત્તિવસેન પારાજિકાપત્તિયા અસમ્ભવે સતીતિ વુત્તં. યદિ હિ તેન આણત્તા યથાણત્તિવસેન હરન્તિ, આણત્તિક્ખણે એવ પારાજિકાપત્તિં આપજ્જન્તિ. **પાળિયં** ''સમ્બહુલા સંવિદહિત્વા એકો ભણ્ડં અવહરતિ, આપત્તિ સબ્બેસં પારાજિકસ્સા''તિ (પારા॰ ૧૧૮) એત્થાપિ આણાપકાનં આણત્તિક્ખણેયેવ આપત્તિ, અવહારકસ્સ ઉદ્ધારેતિ ગહેતબ્બો. **સમ્બહુલા ભિક્ખૂ એકં આણાપેન્તિ 'ગચ્છેતં આહરા'તિ, તસ્સુદ્ધારે સબ્બેસં પારાજિકન્તિઆદીસુપિ** એવમેવ અત્થો ગહેતબ્બો. **સાહત્થિકં વા આણત્તિકસ્સ આણત્તિકં વા સાહત્થિકસ્સ અઙ્ગં ન હોતીતિ** ભિન્નકાલિકત્તા અઞ્ઞમઞ્ઞસ્સ અઙ્ગં ન હોતિ. તથા હિ સહત્થા અવહરન્તસ્સ ઠાનાચાવનક્ખણે આપત્તિ, આણત્તિયા પન આણત્તિક્ખણેયેવાતિ ભિન્નકાલિકત્તા આપત્તિયોતિ.

સઙ્કેતકમ્મકથાવણ્ણના

૧૧૯. સઙ્કેતકમ્મકથાયં **ઓચરકે વુત્તનયેનેવાતિ** એત્થ અવસ્સં હારિયે ભણ્ડેતિઆદિના (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧૧૮) વુત્તનયેનેવ. **પાળિયં** ''તં સઙ્કેતં પુરે વા પચ્છા વા''તિ તસ્સ સઙ્કેતસ્સ પુરે વા પચ્છા વાતિ અત્થો. ''તં નિમિત્તં પુરે વા પચ્છા વા''તિ એત્થાપિ એસેવ નયો.

નિમિત્તકમ્મકથાવણ્ણના

૧૨૦. નિમિત્તકમ્મકથાયં અક્ખિનિખણનાદિનિમિત્તકમ્મં પન લહુકં ઇત્તરકાલં, તસ્મા તક્ખણેયેવ તં ભણ્ડં અવહરિતું ન સક્કા. નિમિત્તકમ્માનન્તરમેવ ગણ્હિતું આરદ્ધત્તા તેનેવ નિમિત્તેન અવહરતીતિ વુચ્ચતિ. યદિ એવં પુરેભત્તપ્પયોગોવ એસોતિ વાદો પમાણભાવં આપજ્જતીતિ? નાપજ્જતિ. ન હિ **સઙ્કેતકમ્મં** (પારા॰ ૧૧૯) વિય નિમિત્તકમ્મં કાલપરિચ્છેદયુત્તં. કાલવસેન હિ સઙ્કેતકમ્મં વુત્તં, કિરિયાવસેન નિમિત્તકમ્મન્તિ અયમેવ તેસં વિસેસો. ''તં નિમિત્તં પુરે વા પચ્છા વા તં ભણ્ડં અવહરતિ, મૂલટ્ઠસ્સ અનાપત્તી''તિ ઇદં પન નિમિત્તકરણતો પુરે ગણ્હન્તસ્સ ચેવ નિમિત્તકમ્મે ચ કતેપિ ગણ્હિતું અનારભિત્વા પચ્છા સયમેવ ગણ્હન્તસ્સ ચ વસેન વુત્તં.

આણત્તિકથાવણ્ણના

૧૨૧. આણત્તિકથાયં **અસમ્મોહત્થન્તિ** યસ્મા સઙ્કેતકમ્મનિમિત્તકમ્માનિ કરોન્તો ન કેવલં પુરેભત્તાદિકાલસઙ્કેતકમ્મં અક્ખિનિખણનાદિનિમિત્તકમ્મમેવ વા કરોતિ, અથ ખો એવંવણ્ણસણ્ઠાનભણ્ડં ગણ્હાતિ, ભણ્ડનિયમમ્પિ કરોતિ, ત્વં ઇત્થન્નામસ્સ પાવદ, સો અઞ્ઞસ્સ પાવદતૂતિઆદિના પુગ્ગલપટિપાટિયા ચ આણાપેતિ, તસ્મા પુબ્બણ્હાદિકાલવસેન અક્ખિનિખણનાદિકિરિયાવસેન ભણ્ડપુગ્ગલપટિપાટિવસેન ચ આણત્તે એતેસુ સઙ્કેતકમ્મનિમિત્તકમ્મેસુ વિસઙ્કેતા વિસઙ્કેતભાવે સમ્મોહો જાયતિ, તદપગમેન અસમ્મોહત્થં. **યં આણાપકેન નિમિત્તસઞ્ઞં કત્વા વુત્તન્તિ** પુબ્બણ્હાદીસુ અક્ખિનિખણનાદીસુ વા ગહણત્થં આણાપેન્તેન ઈદિસવણ્ણસણ્ઠાનાદિયુત્તં ગણ્હાતિ એવં ગહણસ્સ નિમિત્તભૂતસઞ્ઞાણં કત્વા યં ભણ્ડં વુત્તં. **અયં યુત્તિ સબ્બત્થાતિ** હેટ્ઠા વુત્તેસુ ઉપરિ વક્ખમાનેસુ ચ સબ્બત્થ આણત્તિપ્પસઙ્ગેસુ આણત્તિક્ખણેયેવ પારાજિકાદીનં ભાવસઙ્ખાતા વિનયયુત્તિ, સા ચ આણત્તસ્સ કિરિયાનિટ્ઠાપનક્ખણે આણાપકસ્સ પયોગે થેય્યચિત્તાનં અભાવા આણત્તિક્ખણે એકા એવ આપત્તિ હોતીતિ એવં ઉપપત્તિયા પવત્તત્તા યુત્તીતિ વુત્તા. ''મૂલટ્ઠસ્સ થુલ્લચ્ચય''ન્તિ વુત્તત્તા સઙ્ઘરક્ખિતેન પટિગ્ગહિતેપિ બુદ્ધરક્ખિતધમ્મરક્ખિતાનં દુક્કટમેવ, કસ્મા પનેત્થ આચરિયસ્સ થુલ્લચ્ચયન્તિ આહ ''**મહાજનો હી**''તિઆદિ. મહાજનોતિ ચ બુદ્ધરક્ખિતધમ્મરક્ખિતસઙ્ઘરક્ખિતે સન્ધાય વુત્તં. **મૂલટ્ઠસ્સેવ દુક્કટન્તિ** બુદ્ધરક્ખિતસ્સ દુક્કટં. ઇદઞ્ચ મૂલટ્ઠસ્સ થુલ્લચ્ચયાભાવદસ્સનત્થં પઠમં આણત્તિક્ખણે દુક્કટં સન્ધાય વુત્તં, ન પન સઙ્ઘરક્ખિતસ્સ પટિગ્ગહણપચ્ચયા પુન દુક્કટસમ્ભવં સન્ધાય. ન હિ સો એકપયોગેન દુક્કટદ્વયં આપજ્જતિ. કેચિ પન ''વિસઙ્કેતત્તા **પાળિયં** 'મૂલટ્ઠસ્સા'તિ અવત્વા 'પટિગ્ગણ્હાતિ, આપત્તિ દુક્કટસ્સા'તિ સામઞ્ઞેન વુત્તત્તા ઇદં સઙ્ઘરક્ખિતસ્સ દુક્કટં સન્ધાય વુત્ત''ન્તિ વદન્તિ, તં કિઞ્ચાપિ અટ્ઠકથાય ન સમેતિ, પાળિતો પન યુત્તં વિય દિસ્સતિ. ન હિ તસ્સ પટિગ્ગહણપ્પયોગે અનાપત્તિ હોતીતિ. ઇમિનાવ હેટ્ઠા આગતવારેસુપિ પટિગ્ગણ્હન્તાનં દુક્કટં વેદિતબ્બં. ''પણ્ણે વા સિલાદીસુ વા 'ચોરિયં કાતબ્બ'ન્તિ લિખિત્વા ઠપિતે પારાજિકમેવા''તિ કેચિ વદન્તિ, તં પન ''અસુકસ્સ ગેહે ભણ્ડ''ન્તિ એવં નિયમેત્વા લિખિતે યુજ્જતિ, ન અનિયમેત્વા લિખિતેતિ વીમંસિતબ્બં. **મગ્ગાનન્તરફલસદિસાતિ** ઇમિના યથા અરિયપુગ્ગલાનં મગ્ગાનન્તરે ફલે ઉપ્પન્ને કિલેસપટિપ્પસ્સદ્ધિપરિયોસાનં ભાવનાકિચ્ચં નિપ્ફન્નં નામ હોતિ, એવમેતિસ્સા અત્થસાધકચેતનાય ઉપ્પન્નાય આણત્તિકિચ્ચં નિપ્ફન્નમેવાતિ દસ્સેતિ, તેનાહ ''તસ્મા અયં આણત્તિક્ખણેયેવ પારાજિકો''તિ, આણત્તિવચીપયોગસમુટ્ઠાપકચેતનાક્ખણેયેવ પારાજિકો હોતીતિ અત્થો.

આણત્તિકથાવણ્ણનાનયો નિટ્ઠિતો.

આપત્તિભેદવણ્ણના

૧૨૨. તત્થ તત્થાતિ ભૂમટ્ઠથલટ્ઠાદીસુ. **પાળિયં** મનુસ્સપરિગ્ગહિતં સન્ધાય ''પરપરિગ્ગહિત''ન્તિ વુત્તં. આમસતિ ફન્દાપેતિ ઠાના ચાવેતીતિ ઇમેહિ તીહિ પદેહિ પુબ્બપયોગસહિતં પઞ્ચમં અવહારઙ્ગં વુત્તં, ઠાના ચાવેતીતિ ચ ઇદં ઉપલક્ખણમત્તં. આણત્તિકાદયો સબ્બેપિ પયોગા ધુરનિક્ખેપો ચ ઇધ સઙ્ગહેતબ્બાવાતિ દટ્ઠબ્બં.

૧૨૫. ઠાનાચાવનન્તિ ઇદં પાળિઅનુસારતો વુત્તં ધુરનિક્ખેપસ્સાપિ સઙ્ગહેતબ્બતો. એસ નયો ઉપરિપિ સબ્બત્થ. તત્થ હિ ન ચ સકસઞ્ઞીતિ ઇમિના પરપરિગ્ગહિતતા વુત્તા, ન ચ વિસ્સાસગ્ગાહી ન ચ તાવકાલિકન્તિ ઇમેહિ પરપરિગ્ગહિતસઞ્ઞિતા, તીહિ વા એતેહિ પરપરિગ્ગહિતતા પરપરિગ્ગહિતસઞ્ઞિતા ચ વુત્તાતિ વેદિતબ્બા. **અનજ્ઝાવુત્થકન્તિ** ''મમેદ''ન્તિ પરિગ્ગહવસેન અનજ્ઝાવુત્થકં અરઞ્ઞે દારુતિણપણ્ણાદિ. **છડ્ડિતન્તિ** પઠમં પરિગ્ગહેત્વા પચ્છા અનત્થિકતાય છડ્ડિતં યં કિઞ્ચિ. **છિન્નમૂલકન્તિ** નટ્ઠં પરિયેસિત્વા આલયસઙ્ખાતસ્સ મૂલસ્સ છિન્નત્તા છિન્નમૂલકં. **અસ્સામિકન્તિ** અનજ્ઝાવુત્થકાદીહિ તીહિ આકારેહિ દસ્સિતં અસ્સામિકવત્થુ. **ઉભયમ્પીતિ** અસ્સામિકં અત્તનો સન્તકઞ્ચ.

અનાપત્તિભેદવણ્ણના

૧૩૧. તસ્મિંયેવ અત્તભાવે નિબ્બત્તાતિ તસ્મિંયેવ મતસરીરે પેતત્તભાવેન નિબ્બત્તા. **રુક્ખાદીસુ લગ્ગિતસાટકે વત્તબ્બમેવ નત્થીતિ** મનુસ્સેહિ અગોપિતં સન્ધાય વુત્તં, સચે પનેતં દેવાલયચેતિયરુક્ખાદીસુ નિયુત્તેહિ પુરિસેહિ રક્ખિતગોપિતં હોતિ, ગહેતું ન વટ્ટતિ. **થોકે ખાયિતે...પે॰... ગહેતું વટ્ટતીતિ** ઇદં અદિન્નાદાનાભાવં સન્ધાય વુત્તં. જિઘચ્છિતપાણિના ખાદિયમાનમંસસ્સ અચ્છિન્દિત્વા ખાદનં નામ કારુઞ્ઞહાનિતો લોલભાવતો ચ અસારુપ્પમેવ. તેનેવ હિ અરિયવંસિકા અત્તનો પત્તે ભત્તં ખાદન્તમ્પિ સુનખાદિં તજ્જેત્વા ન વારેન્તિ, તિરચ્છાનાનં આમિસદાને કુસલં વિય તેસં આમિસસ્સ અચ્છિન્દનેપિ અકુસલમેવાતિ ગહેતબ્બં, તેનેવ વક્ખતિ ''પરાનુદ્દયતાય ચ ન ગહેતબ્બ''ન્તિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧૪૦).

પકિણ્ણકકથાવણ્ણના

બહુ એકતો દારુઆદિભારિયસ્સ એકસ્સ ભણ્ડસ્સ ઉક્ખિપનકાલે ''ગણ્હથ ઉક્ખિપથા''તિ વચીપયોગેન સદ્ધિં કાયપયોગસબ્ભાવટ્ઠાનં સન્ધાય ''સાહત્થિકાણત્તિક''ન્તિ વુત્તં. ''ત્વં એતં વત્થું ગણ્હ, અહં અઞ્ઞ''ન્તિ એવં પવત્તે પન અવહારે અત્તના ગહિતં સાહત્થિકમેવ, પરેન ગાહાપિતં આણત્તિકમેવ, તેનેવ તદુભયઞ્ઞેન પઞ્ચમાસેપિ પારાજિકં ન હોતિ, એકેકભણ્ડગ્ઘવસેન થુલ્લચ્ચયાદિમેવ હોતિ. વુત્તઞ્હિ ''સાહત્થિકં વા આણત્તિકસ્સ અઙ્ગં ન હોતી''તિઆદિ. ઉપનિક્ખિત્તભણ્ડં ભણ્ડદેય્યઞ્ચ અદાતુકામતાય ''દેમિ દમ્મી''તિ વિક્ખિપન્તો તુણ્હીભાવેન વિહેઠેન્તોપિ તેન તેન કાયવિકારાદિકિરિયાય પરસ્સ ધુરં નિક્ખિપાપેસીતિ ''કિરિયાસમુટ્ઠાનઞ્ચા''તિ વુત્તં.

પદભાજનીયવણ્ણનાનયો નિટ્ઠિતો.

વિનીતવત્થુવણ્ણના

૧૩૫. વિનીતવત્થૂસુ નિરુત્તિયેવ તંતંઅત્થગ્ગહણસ્સ ઉપાયતાય પથોતિ નિરુત્તિપથો, તેનેવાહ ''વોહારવચનમત્તે''તિ. **યથાકમ્મં ગતોતિ** તતો પેતત્તભાવતો મતભાવં દસ્સેતિ. **અબ્ભુણ્હેતિ** આસન્નમરણતાય સરીરસ્સ ઉણ્હસમઙ્ગિતં દસ્સેતિ, તેનેવાહ ''અલ્લસરીરે''તિ. કુણપભાવં ઉપગતમ્પિ ભિન્નમેવ અલ્લભાવતો ભિન્નત્તા. **વિસભાગસરીરેતિ** ઇત્થિસરીરે. **સીસે** વાતિઆદિ અધક્ખકે ઉબ્ભજાણુમણ્ડલે પદેસે ચિત્તવિકારપ્પત્તિં સન્ધાય વુત્તં, યત્થ કત્થચિ અનામસન્તેન કતં સુકતમેવ. મતસરીરમ્પિ હિ યેન કેનચિ આકારેન સઞ્ચિચ્ચ ફુસન્તસ્સ અનામાસદુક્કટમેવાતિ વદન્તિ, તં યુત્તમેવ. ન હિ અપારાજિકવત્થુકેપિ ચિત્તાદિઇત્થિરૂપે ભવન્તં દુક્કટં પારાજિકવત્થુભૂતે મતિત્થિસરીરે નિવત્તતિ.

કુસસઙ્કામનવત્થુકથાવણ્ણના

૧૩૮. **બલસાતિ** બલેન. **સાટકો ભવિસ્સતિ, ગણ્હિસ્સામી**તિ અનાગતવચનં પસિબ્બકગ્ગહણતો પુરેતરં સમુપ્પન્નપરિકપ્પદસ્સનવસેન વુત્તં. ગહણક્ખણે પન ''સાટકો ચે, ગણ્હામી''તિ પસિબ્બકં ગણ્હાતીતિ એવમેત્થ અધિપ્પાયો ગહેતબ્બો, ન પન બહિ નીહરિત્વા સાટકભાવં ઞત્વા ગહેસ્સામીતિ, તેનાહ ''ઉદ્ધારેયેવ પારાજિક''ન્તિ. ઇતરથા ''ઇદાનિ ન ગણ્હામિ, પચ્છા અન્ધકારે જાતે વિજાનનકાલે વા ગણ્હિસ્સામિ, ઇદાનિ ઓલોકેન્તો વિય હત્થગતં કરોમી''તિ ગણ્હન્તસ્સાપિ ગહણક્ખણે અવહારો ભવેય્ય, ન ચ તં યુત્તં તદા ગહણે સન્નિટ્ઠાનાભાવા. સન્નિટ્ઠાપકચેતનાય એવ હિ પાણાતિપાતાદિઅકુસલં વિય. ન હિ ''પચ્છા વધિસ્સામી''તિ પાણં ગણ્હન્તસ્સ તદેવ તસ્મિં મતેપિ પાણાતિપાતો હોતિ વધકચેતનાય પયોગસ્સ અકતત્તા, એવમિધાપિ અત્થઙ્ગતે સૂરિયે અવહરિસ્સામીતિઆદિના કાલપરિકપ્પનવસેન ઠાના ચાવિતેપિ તદાપિ અવહારો ન હોતિ **ઓકાસપરિકપ્પે** (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧૩૮) વિય, તસ્મિં પન યથાપરિકપ્પિતટ્ઠાને કાલે આગતે ભણ્ડં ભૂમિયં અનિક્ખિપિત્વાપિ થેય્યચિત્તેન ગચ્છતો પદવારેન અવહારોતિ ખાયતિ. તસ્મા ભણ્ડપરિકપ્પો ઓકાસપરિકપ્પો કાલપરિકપ્પોતિ તિવિધોપિ પરિકપ્પો ગહેતબ્બો. **અટ્ઠકથાયં** પન ઓકાસપરિકપ્પે સમોધાનેત્વા કાલપરિકપ્પો વિસું ન વુત્તોતિ અમ્હાકં ખન્તિ, વીમંસિત્વા ગહેતબ્બં. **પદવારેન કારેતબ્બો**તિ ભૂમિયં અનિક્ખિપિત્વા વીમંસિતત્તા વુત્તં. **પરિયુટ્ઠિતો**તિ અનુબદ્ધો.

પરિકપ્પો દિસ્સતીતિ ગહણક્ખણે પરિકપ્પો દિસ્સતિ, ન તદા તેસં મતેન અવહારોતિ દસ્સેતિ. **દિસ્વા હટત્તા પરિકપ્પાવહારો ન દિસ્સતી**તિ પચ્છા પન બહિ વીમંસિત્વા સાટકભાવં ઞત્વા તતો પચ્છા થેય્યચિત્તેન હટત્તા પુબ્બે કતસ્સ પરિકપ્પસ્સ અવહારાનઙ્ગત્તા ''સુત્ત''ન્તિ ઞત્વા હરણે વિય થેય્યાવહારો એવ સિયા. તસ્મા પરિકપ્પાવહારો ન દિસ્સતિ. સાટકો ચે ભવિસ્સતીતિઆદિકસ્સ પરિકપ્પસ્સ તદા અવિજ્જમાનત્તા કેવલં અવહારો એવ, ન પરિકપ્પાવહારોતિ અધિપ્પાયો, તેન ભણ્ડપરિકપ્પાવહારસ્સ ''સાટકો ચે ભવિસ્સતિ, ગહેસ્સામી''તિ એવં ભણ્ડસન્નિટ્ઠાનાભાવક્ખણેયેવ પવત્તિં દસ્સેતિ, તેનાહ ''યં પરિકપ્પિતં, તં અદિટ્ઠં પરિકપ્પિતભાવે ઠિતંયેવ ઉદ્ધરન્તસ્સ અવહારો''તિ. યદિ એવં કસ્મા ઓકાસપઅપ્પાવહારો ભણ્ડં દિસ્વા અવહરન્તસ્સ પરિકપ્પાવહારો સિયાતિ? નાયં દોસો અભણ્ડવિસયત્તા તસ્સ પરિકપ્પસ્સ, પુબ્બેવ દિસ્વા ઞાતભણ્ડસ્સેવ હિ ઓકાસપરિકપ્પો વુત્તો. **તં મઞ્ઞમાનો તં અવહરી**તિ ઇદં સુત્તં કિઞ્ચાપિ ''તઞ્ઞેવેત''ન્તિ નિયમેત્વા ગણ્હન્તસ્સ વસેન વુત્તં, તથાપિ ''તઞ્ચે ગણ્હિસ્સામી''તિ એવં પવત્તે ઇમસ્મિં પરિકપ્પેપિ ''ગણ્હિસ્સામી''તિ ગહણે નિયમસબ્ભાવા અવહારત્થસાધકં હોતીતિ ઉદ્ધટં, તેનેવ ''સમેતી''તિ વુત્તં.

કેચીતિ મહાઅટ્ઠકથાયમેવ એકચ્ચે આચરિયા. **મહાપચ્ચરિયં પના**તિઆદિનાપિ કેચિવાદો ગારય્હો, મહાઅટ્ઠકથાવાદોવ યુત્તતરોતિ દસ્સેતિ.

અલઙ્કારભણ્ડન્તિ અઙ્ગુલિમુદ્દિકાદિ. **કુસં પાતેત્વા**તિ વિલીવમયં વા તાલપણ્ણાદિમયં વા કતસઞ્ઞાણં પાતેત્વા. પરકોટ્ઠાસતો કુસે ઉદ્ધટેપિ ન તાવ કુસસ્સ પરિવત્તનં જાતન્તિ વુત્તં ''ઉદ્ધારે રક્ખતી''તિ. **હત્થતો મુત્તમત્તે પારાજિક**ન્તિ ઇમિના ઠાનાચાવનં ધુરનિક્ખેપઞ્ચ વિના કુસસઙ્કામનં નામ વિસું એકોયં અવહારોતિ દસ્સેતિ. સબ્બેપિ હિ અવહારા સાહત્થિકાણત્તિકાધિપ્પાયયોગેહિ નિપ્ફાદિયમાના અત્થતો ઠાનાચાવનધુરનિક્ખેપકુસસઙ્કામનેસુ તીસુ સમોસરન્તીતિ દટ્ઠબ્બં. **ઇતરો તસ્સ ભાગં ઉદ્ધરતિ, ઉદ્ધારે પારાજિક**ન્તિ પુરિમસ્સ અત્તનો કોટ્ઠાસે આલયસ્સ અવિગતત્તા વુત્તં, આલયે પન સબ્બથા અસતિ અવહારો ન હોતિ, તેનાહ ''વિચિનિતાવસેસં ગણ્હન્તસ્સાપિ અવહારો નત્થેવા''તિ.

નાયં મમાતિ જાનન્તોપીતિ એત્થ પિ-સદ્દેન તત્થ વેમતિકોપિ હુત્વા થેય્યચિત્તેન ગણ્હન્તોપિ સઙ્ગય્હતિ. **સિવેય્યક**ન્તિ સિવિરટ્ઠે જાતં.

૧૪૦-૧. **કપ્પિયં કારાપેત્વા**તિ પચાપેત્વા. **તસ્મિં પાચિત્તિય**ન્તિ અદિન્નાદાનભાવેન સહપયોગસ્સાપિ અભાવા દુક્કટં ન વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં. **આણત્તેહી**તિ સમ્મતેન આણત્તેહિ. **આણત્તેના**તિ સામિકેહિ આણત્તેન. **ભણ્ડદેય્ય**ન્તિ સમ્મતાદીહિ દિન્નત્તા ન પરાજિકં જાતં, અસન્તં પુગ્ગલં વત્વા ગહિતત્તા પન ભણ્ડદેય્યં વુત્તં. **અઞ્ઞેન દિય્યમાન**ન્તિ સમ્મતાદીહિ ચતૂહિ અઞ્ઞેન દિય્યમાનં. **ગણ્હન્તો**તિ ''અપરસ્સ ભાગં દેહી''તિ વત્વા ગણ્હન્તો. **અપરસ્સા**તિ અસન્તં પુગ્ગલં અદસ્સેત્વા પન ''અપરં ભાગં દેહી''તિ વા કૂટવસ્સાનિ ગણેત્વા વા ગણ્હતો ગિહિસન્તકે સામિના ચ ''ઇમસ્સ દેહી''તિ એવં આણત્તેન ચ દિન્ને ભણ્ડદેય્યમ્પિ ન હોતિ, સઙ્ઘસન્તકે પન હોતીતિ ઇમં વિસેસં દસ્સેતું **અસમ્મતેન વા અનાણત્તેન** વાતિઆદિ પુન વુત્તં. **ઇતરેહિ દિય્યમાન**ન્તિ સમ્મતેન આણત્તેન વા દિય્યમાનં. **એવં ગણ્હતો**તિ ''અપરમ્પિ ભાગં દેહી''તિ વત્વા કૂટવસ્સાનિ ગણેત્વા વા ગણ્હતો. **સામિકેન પના**તિ એત્થ **પન**-સદ્દો વિસેસત્થજોતકો, તેન ''અપરમ્પિ ભાગં દેહી''તિ વા કૂટવસ્સાનિ ગણેત્વા વા ગણ્હન્તે સામિકેન સયં દેન્તે વા દાપેન્તે વા વિસેસો અત્થીતિ વુત્તં હોતિ. **સુદિન્ન**ન્તિ ભણ્ડદેય્યં ન હોતીતિ અધિપ્પાયો. હેટ્ઠા પન સામિકેન તેન આણત્તેન વા દિય્યમાનં ગિહિસન્તકં ''અપરસ્સ ભાગં દેહી''તિ વત્વા ગણ્હતો અપરસ્સ અભાવતો સામિસન્તકમેવ હોતીતિ ભણ્ડદેય્યં જાતં, ઇધ પન તેહિયેવ દિય્યમાનં ''અપરમ્પિ ભાગં દેહી''તિ વત્વા વા કૂટવસ્સાનિ ગણેત્વા વા ગણ્હતો ''દેહી''તિ વુત્તત્તા અઞ્ઞાતકવિઞ્ઞત્તિમત્તં ઠપેત્વા ભણ્ડદેય્યં ન હોતીતિ સુદિન્નમેવાતિ વુત્તં. અસ્સામિકેન પન આણત્તેન દિન્નં ભણ્ડં ગણ્હતો ભણ્ડદેય્યમેવાતિ વદન્તિ, પત્તચતુક્કે વિય અવહારતાવેત્થ યુત્તા, સઙ્ઘસન્તકે પન ''દેહી''તિ વુત્તેપિ સામિકસ્સ કસ્સચિ અભાવા સમ્મતેન દિન્નેપિ ભણ્ડદેય્યં વુત્તન્તિ ગહેતબ્બં.

૧૪૬-૯. **આહરાપેન્તેસુ ભણ્ડદેય્ય**ન્તિ ''ગહિતે અત્તમનો હોતી''તિ વચનતો અનત્તમનસ્સ સન્તકં ગહિતમ્પિ પુન દાતબ્બમેવાતિ વુત્તં. ''સમ્મુખીભૂતેહિ ભાજેતબ્બ''ન્તિ વચનતો ભાજનીયભણ્ડં ઉપચારસીમટ્ઠાનમેવ પાપુણાતીતિ આહ ''અન્તોઉપચારસીમાયં ઠિતસ્સેવ ગહેતું વટ્ટતી''તિ. **ભણ્ડદેય્ય**ન્તિ ઉભિન્નં સાલયભાવેપિ ચોરસ્સ અદત્વા સામિકસ્સેવ દાતબ્બં ચોરેનાપિ સામિકસ્સેવ દાતબ્બતો. **એસેવ નયો**તિ પંસુકૂલસઞ્ઞાય ગહિતે ભણ્ડદેય્યં, થેય્યચિત્તેન પારાજિકન્તિ અત્થો.

વુટ્ઠહન્તેસૂતિ ગામં છડ્ડેત્વા પલાયન્તેસુ. **અવિસેસેના**તિ સઉસ્સાહતાદિવિસેસં અપરામસિત્વા સામઞ્ઞતો. સઉસ્સાહમત્તમેવ આપત્તિભાવસ્સ પમાણં સામિકાનં પરિચ્છિન્નભાવતો. **તતો**તિ ગણસન્તકાદિતો. **કુલસઙ્ગહણત્થાય દેતી**તિ પંસુકૂલવિસ્સાસિકાદિસઞ્ઞાય ગહેત્વા દેતિ, તદા કુલસઙ્ગહપચ્ચયા ચ દુક્કટં ભણ્ડદેય્યઞ્ચ, થેય્યચિત્તે પન સતિ કુલસઙ્ગહણત્થાય ગણ્હતોપિ પારાજિકમેવ. ઊનપઞ્ચમાસકાદીસુ કુલદૂસકદુક્કટેન સદ્ધિં થુલ્લચ્ચયદુક્કટાનિ. **સેનાસનત્થાય નિયમિત**ન્તિ ઇદં ઇસ્સરવતાય દદતો થુલ્લચ્ચયદસ્સનત્થં વુત્તં. ઇતરપચ્ચયત્થાય દિન્નમ્પિ અથેય્યચિત્તેન ઇસ્સરવતાય કુલસઙ્ગહણત્થાય વા ઞાતકાદીનં વા દદતો દુક્કટં ભણ્ડદેય્યઞ્ચ હોતેવ. **ઇસ્સરવતાયા**તિ ''મયિ દેન્તે કો નિવારેસ્સતિ, અહમેવેત્થ પમાણ''ન્તિ એવં અત્તનો ઇસ્સરિયભાવેન. **થુલ્લચ્ચય**ન્તિ કુલસઙ્ગહણત્થાય વા અઞ્ઞથા વા કારણેન દદતો સેનાસનત્થાય નિયમિતસ્સ ગરુભણ્ડતાય થુલ્લચ્ચયં ભણ્ડદેય્યઞ્ચ. **ગીવા**તિ એત્થ સેનાસનત્થાય નિયમિતે થુલ્લચ્ચયેન સદ્ધિં ગીવા, ઇતરસ્મિં દુક્કટેન સદ્ધિન્તિ વેદિતબ્બં. **સુખાદિતમેવા**તિ અન્તોઉપચારસીમાયં ઠત્વા ભાજેત્વા અત્તનો સન્તકં કત્વા ખાદિતત્તા વુત્તં. સઙ્ઘિકઞ્હિ વિહારપટિબદ્ધં વેભઙ્ગિયં બહિઉપચારસીમટ્ઠં ભણ્ડં અન્તોઉપચારટ્ઠેહિ ભિક્ખૂહિ એવ ભાજેતબ્બં, ન બહિ ઠિતેહિ ઉપચારસીમાય ભાજેતબ્બન્તિ.

૧૫૦. ''વુત્તો વજ્જેમી''તિ વુત્તભિક્ખુસ્મિં ''વુત્તો વજ્જેહી''તિ વુત્તસ્સ પચ્છા ઉપ્પજ્જનકપારાજિકાદિદોસારોપનતો, ગહટ્ઠાનં વા ''ભદન્તા અપરિચ્છેદં કત્વા વદન્તી''તિ એવં દોસારોપનતો.

૧૫૩-૫. **છાતજ્ઝત્ત**ન્તિ તેન છાતેન જિઘચ્છાય ઉદરગ્ગિના ઝત્તં, દટ્ઠં પીળિતન્તિ અત્થો. **ધનુક**ન્તિ ખુદ્દકધનુસણ્ઠાનં લગ્ગનકદણ્ડં. **મદન્તો ગચ્છતિ, ભણ્ડદેય્ય**ન્તિ એત્થ એકસૂકરગ્ઘનકભણ્ડં દાતબ્બં એકસ્મિં બન્ધે અઞ્ઞેસં તત્થ અબજ્ઝનતો. **અટ્ટહલ**ન્તિ યન્તપાસાણો, યેન અજ્ઝોત્થટત્તા મિગા પલાયિતું ન સક્કોન્તિ. **પચ્છા**

ગચ્છતીતિ તેન કતપયોગેન અગન્ત્વા પચ્છા સયમેવ ગચ્છતિ, હેટ્ઠા વુત્તેસુપિ ઈદિસેસુ ઠાનેસુ એસેવ નયો. **રક્ખં યાચિત્વાતિ** રાજપુરિસાનં સન્તિકં ગન્ત્વા અનુદ્દિસ્સ રક્ખં યાચિત્વા. **કુમીનમુખન્તિ** કુમીનસ્સ અન્તો મચ્છાનં પવિસનમુખં.

૧૫૬. થેરાનન્તિ આગન્તુકત્થેરાનં. **તેસમ્પીતિ** આવાસિકભિક્ખૂનમ્પિ. **પરિભોગત્થાયાતિ** સઙ્ઘિકે કત્તબ્બવિધિં કત્વા પરિભુઞ્જનત્થાય. ગહણેતિ પાઠસેસો દટ્ઠબ્બો. **યત્થાતિ** યસ્મિં આવાસે. **અઞ્ઞેસન્તિ** અઞ્ઞેસં આગન્તુકાનં. **તેસુપિ આગન્તુકા અનિસ્સરાતિ** સેનાસને નિરન્તરં વસન્તાનં ચીવરત્થાય દાયકેહિ ભિક્ખૂહિ વા નિયમેત્વા દિન્નત્તા ભાજેત્વા ખાદિતું અનિસ્સરા, આગન્તુકેહિપિ ઇચ્છન્તેહિ તસ્મિં વિહારે વસ્સાનાદીસુ પવિસિત્વા ચીવરત્થાય ગહેતબ્બં. **તેસં કતિકાય ઠાતબ્બન્તિ** સબ્બાનિ ફલાફલાનિ અભાજેત્વા ‘‘એત્તકેસુ રુક્ખેસુ ફલાનિ ભાજેત્વા પરિભુઞ્જિસ્સામ, અઞ્ઞેસુ ફલાફલેહિ સેનાસનાનિ પટિજગ્ગિસ્સામા’’તિ વા, ‘‘પિણ્ડપાતાદિપચ્ચયં સમ્પાદેસ્સામા’’તિ વા, ‘‘કિઞ્ચિપિ અભાજેત્વા ચતુપચ્ચયત્થાયેવ ઉપનેમા’’તિ વા એવં સમ્મા ઉપનેન્તાનં આવાસિકાનં કતિકાય આગન્તુકેહિ ઠાતબ્બં. **મહાઅટ્ઠકથાયં** ‘‘અનિસ્સરા’’તિ વચનેન દીપિતો એવ અત્થો, **મહાપચ્ચરિયં** ચતુન્નં પચ્ચયાનન્તિઆદિના વિત્થારેત્વા દસ્સિતો. **પરિભોગવસેનેવાતિ** એત્થ **એવ**-સદ્દો અટ્ઠાનપ્પયુત્તો, પરિભોગવસેન તમેવ ભાજેત્વાતિ યોજેતબ્બં. **એત્થાતિ** એતસ્મિં વિહારે, રટ્ઠે વા.

સેનાસનપચ્ચયન્તિ સેનાસનઞ્ચ તદત્થાય નિયમેત્વા ઠપિતઞ્ચ. **એકં વા દ્વે વા વરસેનાસનાનિ ઠપેત્વાતિ** વુત્તમેવત્થં પુન બ્યતિરેકમુખેન દસ્સેતું ‘‘મૂલવત્થુચ્છેદં પન કત્વા ન ઉપનેતબ્બ’’ન્તિ વુત્તં, સેનાસનસઙ્ખાતવત્થુનો મૂલચ્છેદં કત્વા સબ્બાનિ સેનાસનાનિ ન વિસ્સજ્જેતબ્બાનીતિ અત્થો. કેચિ પનેત્થ ‘‘એકં વા દ્વે વા વરસેનાસનાનિ ઠપેત્વા લામકતો પટ્ઠાય વિસ્સજ્જેન્તેહિપિ સેનાસનભૂમિયો ન વિસ્સજ્જેતબ્બાતિ અયમત્થો વુત્તો’’તિ વદન્તિ, તમ્પિ યુત્તમેવ ઇમસ્સાપિ અત્થસ્સ અવસ્સં વત્તબ્બતો, ઇતરથા કેચિ સહ વત્થુનાપિ વિસ્સજ્જેતબ્બં મઞ્ઞેય્યું.

પણ્ણં આરોપેત્વાતિ ‘‘એત્તકે રુક્ખે રક્ખિત્વા તતો એત્તકં ગહેતબ્બ’’ન્તિ પણ્ણં આરોપેત્વા. **નિમિત્તસઞ્ઞં કત્વાતિ** સઙ્કેતં કત્વા. **દારકાતિ** તેસં પુત્તનત્તાદયો યે કેચિ ગોપેન્તિ, તે સબ્બેપિ ઇધ ‘‘દારકા’’તિ વુત્તા. **તતોતિ** યથાવુત્તદારુસમ્ભારતો. **આપુચ્છિત્વાતિ** કારકસઙ્ઘં આપુચ્છિત્વા. **તં સબ્બમ્પિ આહરિત્વાતિ** અનાપુચ્છિત્વાપિ તાવકાલિકં આહરિત્વા. **અયમેવ ભિક્ખુ ઇસ્સરોતિ**આદિતો પટ્ઠાય અત્તનો સન્તકેહિ દારુસમ્ભારાદીહિ ચ કારાપિતત્તા પટિજગ્ગિતત્તા ચ સઙ્ઘિકસેનાસને ભાગિતાય ચ અયમેવ ઇસ્સરો, ન ચ સો તતો વુટ્ઠાપેતબ્બોતિ વુત્તં હોતિ. **ઉદકપૂજન્તિ** ચેતિયઙ્ગણે સિઞ્ચનાદિપૂજં. **વત્તસીસેનાતિ** કેવલં સદ્ધાય, ન વેતનાદિઅત્થાય. **સવત્થુકન્તિ** સહ ભૂમિયા. **કુટ્ટન્તિ** ગેહભિત્તિં. **પાકારન્તિ** પરિક્ખેપપાકારં. **તતોતિ** છડ્ડિતવિહારતો. **તતો આહરિત્વા સેનાસનં કતં હોતીતિ** સામન્તગામવાસીહિ ભિક્ખૂહિ છડ્ડિતવિહારતો દારુસમ્ભારાદિં આહરિત્વા સેનાસનં કતં હોતિ.

૧૫૭. ‘‘પુગ્ગલિકપરિભોગેન પરિભુઞ્જતી’’તિ વુત્તમત્થંયેવ પાકટં કાતું ‘‘આગતાગતાનં વુડ્ઢતરાનં ન દેતી’’તિ વુત્તં. **ચતુભાગઉદકસમ્ભિન્નેતિ** ચતુત્થભાગેન સમ્ભિન્ને. **પાળિયં** ‘‘અનાપત્તિ, ભિક્ખવે, પારાજિકસ્સા’’તિ (પારા॰ ૧૫૭) સામિકેહિ થુલ્લનન્દં ઉદ્દિસ્સ એતિસ્સા હત્થે દિન્નત્તા, અથેય્યચિત્તેન પરિભુઞ્જિતત્તા ચ વુત્તં. થેય્યચિત્તેન પરિભુત્તેપિ યસ્સા ભણ્ડદેય્યમેવ ઉપનિક્ખિત્તભણ્ડટ્ઠાનિયત્તા. **ઓદનભાજનીયવત્થુસ્મિન્તિ** ‘‘અપરસ્સ ભાગં દેહી’’તિ આગતવત્થુસ્મિં (પારા॰ ૧૪૧).

૧૫૯. તસ્સ કુલસ્સ અનુકમ્પાય પસાદાનુરક્ખણત્થાયાતિઆદિના કુલસઙ્ગહત્થં નાકાસીતિ દસ્સેતિ. ‘‘યાવ દારકા પાસાદં આરોહન્તિ, તાવ પાસાદો તેસં સન્તિકે હોતૂ’’તિ પુબ્બે કાલપરિચ્છેદં કત્વા અધિટ્ઠિતત્તા એવ યથાકાલપરિચ્છેદમેવ તત્થ તિટ્ઠતિ, તતો પરં પાસાદો સયમેવ યથાઠાનં ગચ્છતિ, તથાગમનઞ્ચ ઇદ્ધિવિસ્સજ્જનેન સઞ્જાતં વિય હોતીતિ વુત્તં ‘‘થેરો ઇદ્ધિં પટિસંહરી’’તિ. યસ્મા એવં ઇદ્ધિવિધઞાણેન કરોન્તસ્સ કાયવચીપયોગા ન સન્તિ થેય્યચિત્તઞ્ચ નત્થિ પાસાદસ્સેવ વિચારિતત્તા, તસ્મા ‘‘એત્થ અવહારો નત્થી’’તિ થેરો એવમકાસીતિ દટ્ઠબ્બં. અથ વા દારકેસુ અનુકમ્પાય આનયનત્થમેવ પાસાદે ઉપનીતે પાસે બદ્ધસૂકરાદીનં આમિસં દસ્સેત્વા ઠાનાચાવનં વિય કરમરાનીતેસુ દારકેસુ પાસાદં આરુળ્હેસુપિ પુન પટિસંહરણે ચ ઇધ અવહારો નત્થિ કારુઞ્ઞાધિપ્પાયત્તા, ભણ્ડદેય્યમ્પિ ન હોતિ કાયવચીપયોગાભાવા. કાયવચીપયોગે સતિયેવ હિ આપત્તિ ભણ્ડદેય્યં વા હોતિ, તેનેવ ભગવા ‘‘અનાપત્તિ, ભિક્ખવે, અથેય્યચિત્તસ્સા’’તિઆદિં અવત્વા ‘‘અનાપત્તિ, ભિક્ખવે, ઇદ્ધિમસ્સ ઇદ્ધિવિસયે’’તિ (પારા॰ ૧૫૯) એત્તકમેવ અવોચ. **ઇદ્ધિવિસયેતિ** ચેત્થ પરભણ્ડાદાયકકાયવચીપયોગાસમુટ્ઠાપકસ્સ કેવલં મનોદ્વારિકસ્સ અથેય્યચિત્તભૂતસ્સ ઇદ્ધિચિત્તસ્સ વિસયે આપત્તિ નામ નત્થીતિ અધિપ્પાયો ગહેતબ્બો. કિં પન પટિક્ખિત્તં ઇદ્ધિપાટિહારિયં કાતું વટ્ટતીતિ ચોદનં સન્ધાયાહ ‘‘ઈદિસાય અધિટ્ઠાનિદ્ધિયા અનાપત્તી’’તિ. ‘‘અનાપત્તિ, ભિક્ખવે, ઇદ્ધિમસ્સ ઇદ્ધિવિસયે’’તિ હિ ઇમિનાયેવ સુત્તેન અધિટ્ઠાનિદ્ધિયા અપ્પટિક્ખિત્તભાવો સિજ્ઝતિ. અત્તનો પકતિવણ્ણં અવિજહિત્વા બહિદ્ધા હત્થિઆદિદસ્સનં, ‘‘એકોપિ હુત્વા બહુધા હોતી’’તિ (દી॰ નિ॰ ૧.૨૩૮, ૨૩૯; મ॰ નિ॰ ૧.૧૪૭; પટિ॰ મ॰ ૧.૧૦૨) આગતઞ્ચ અધિટ્ઠાનવસેન નિપ્ફન્નત્તા **અધિટ્ઠાનિદ્ધિ** નામ, ‘‘સો પકતિવણ્ણં વિજહિત્વા કુમારકવણ્ણં વા દસ્સેતિ, નાગવણ્ણં…પે॰… વિવિધમ્પિ સેનાબ્યૂહં દસ્સેતી’’તિ (પટિ॰ મ॰ ૩.૧૩) એવં આગતા ઇદ્ધિ પકતિવણ્ણવિજહનવિકારવસેન પવત્તત્તા **વિકુબ્બનિદ્ધિ** નામ. અત્તનો પન પકતિરૂપં યથાસભાવેન ઠપેત્વાવ બહિ હત્થિઆદિદસ્સનં વિકુબ્બનિદ્ધિ નામ ન હોતિ, અત્તનો રૂપમેવ હત્થિઆદિરૂપેન નિમ્માનં વિકુબ્બનિદ્ધીતિ વેદિતબ્બં.

પરાજિતકિલેસેનાતિ વિજિતકિલેસેન, નિક્કિલેસેનાતિ અત્થો. **ઇધાતિ** ઇમસ્મિં સાસને, તેન દુતિયપારાજિકસિક્ખાપદેન સમં અઞ્ઞં અનેકનયવોકિણ્ણં ગમ્ભીરત્થવિનિચ્છયં કિઞ્ચિ સિક્ખાપદં ન વિજ્જતીતિ યોજના. તત્થ અત્થો નામ પાળિઅત્થો, વિનિચ્છયો પાળિમુત્તકવિનિચ્છયો, તે ગમ્ભીરા યસ્મિં, તં **ગમ્ભીરત્થવિનિચ્છયં. વત્થુમ્હિ ઓતિણ્ણેતિ** ચોદનાવસેન વા અત્તનાવ અત્તનો વીતિક્કમારોચનવસેન વા સઙ્ઘમજ્ઝે અદિન્નાદાનવત્થુસ્મિં ઓતિણ્ણે. **એત્થાતિ** ઓતિણ્ણવત્થુમ્હિ. **વિનિચ્છયોતિ** આપત્તાનાપત્તિનિયમનં. **કપ્પિયેપિ ચ વત્થુસ્મિન્તિ** અત્તના ગહેતું યુત્તે માતાપિતાદીનં સન્તકેપિ.

ઇતિ સમન્તપાસાદિકાય વિનયટ્ઠકથાય વિમતિવિનોદનિયં

દુતિયપારાજિકવણ્ણનાનયો નિટ્ઠિતો.

૩. તતિયપારાજિકં

તીહીતિ કાયવચીમનોદ્વારેહિ.

પઠમપઞ્ઞત્તિનિદાનવણ્ણના

૧૬૨. યા અયં હેટ્ઠા તં પનેતં બુદ્ધકાલે ચ ચક્કવત્તિકાલે ચ નગરં હોતીતિઆદિના (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૧.૮૪) રાજગહસ્સ બુદ્ધુપ્પાદેયેવ વેપુલ્લપ્પત્તિ વુત્તા, સા એત્થાપિ સમાનાતિ દસ્સેતું ‘‘ઇદમ્પિ ચ નગર’’ન્તિ વુત્તં, તેન ચ ન કેવલં રાજગહાદયો એવાતિ દસ્સેતિ. **મહાવનં નામાતિઆદિ** મજ્ઝિમભાણકસંયુત્તભાણકાનં મતેન વુત્તં,

દીઘભાણકા પન ''હિમવન્તેન સદ્ધિં એકાબદ્ધં હુત્વા ઠિતં મહાવન''ન્તિ વદન્તિ. **હંસવટ્ટકચ્છદનેના**તિ હંસવટ્ટકપટિચ્છન્નેન, હંસમણ્ડલાકારેનાતિ અત્થો. **કાયવિચ્છન્દનિયકથ**ન્તિ કરજકાયે વિરાગુપ્પાદનકથં. **છન્દો**તિ દુબ્બલરાગો. **રાગો**તિ બલવરાગો. ''કેસલોમાદિ''ન્તિ સઙ્ખેપતો વુત્તમત્થં વિભાગેન દસ્સેતું **ચેપિ હી**તિઆદિ વુત્તં. **પઞ્ચપઞ્ચપ્પભેદેના**તિ એત્થ પઞ્ચ પઞ્ચ પભેદા એતસ્સ પરિયાયસ્સાતિ પઞ્ચપઞ્ચપ્પભેદો , તેન પઞ્ચપઞ્ચપ્પભેદેનાતિ એવં બાહિરત્થસમાસવસેન પરિયાયવિસેસનતા દટ્ઠબ્બા.

અસુભાયાતિ અસુભમાતિકાય. વણ્ણેતબ્બમાતિકઞ્હિ અપેક્ખિત્વા ઇત્થિલિઙ્ગે સામિવચનં, તેનાહ **માતિકં નિક્ખિપિત્વા**તિઆદિ. **તં વિભજન્તો**તિ માતિકં વિભજન્તો. **ઞાતિકમ્મ**ન્તિ નિપ્ફત્તિકરણં. **પઞ્ચઙ્ગવિપ્પહીન**ન્તિ કામચ્છન્દાદિપઞ્ચનીવરણઙ્ગવિગમેન પઞ્ચઙ્ગવિપ્પહીનતા, અપ્પનાપ્પત્તવિતક્કાદિજ્ઝાનઙ્ગાનં ઉપ્પત્તિવસેન પઞ્ચઙ્ગસમન્નાગતતા ચ વેદિતબ્બા. **તિવિધકલ્યાણં દસલક્ખણસમ્પન્ન**ન્તિ એત્થ પન ઝાનસ્સ આદિમજ્ઝપરિયોસાનાનં વસેન તિવિધકલ્યાણતા, તેસંયેવ આદિમજ્ઝપરિયોસાનાનં લક્ખણવસેન દસલક્ખણસમ્પન્નતા ચ વેદિતબ્બા. **અટ્ઠકથાયં** પન ''દસલક્ખણવિભાવનેનેવ તન્નિસ્સયભૂતા તિવિધકલ્યાણતાપિ ઝાનસ્સ પાકટા હોતીતિ **તત્રિમાની**તિઆદિ વુત્તં.

તત્રાયં પાળીતિ તસ્મિં દસલક્ખણવિભાવનવિસયે અયં પાળિ. **પટિપદાવિસુદ્ધી**તિ ગોત્રભુપરિયોસાનાય પુબ્બભાગપટિપદાય ઝાનસ્સ નીવરણાદિપરિબન્ધતો વિસુદ્ધિ, સાયં યસ્મા ઉપેક્ખાનુબ્રૂહનાદીનમ્પિ પચ્ચયત્તેન પધાના પુરિમકારણસિદ્ધા ચ, તસ્મા વુત્તં ''પટિપદાવિસુદ્ધિ આદી''તિ. **ઉપેક્ખાનુબ્રૂહના**તિ વિસોધેતબ્બતાદીનં અભાવતો તત્રમજ્ઝત્તુપેક્ખાય કિચ્ચનિપ્ફત્તિયા અનુબ્રૂહના, સા પન પરિબન્ધવિસુદ્ધિસમકાલવિભાવિનીપિ તબ્બિસુદ્ધિયાવ નિપ્ફન્નાતિ દીપનત્થમાહ ''ઉપેક્ખાનુબ્રૂહના મજ્ઝે''તિ. **સમ્પહંસના**તિ વત્થુધમ્માદીનં અનતિવત્તનાદિસાધકસ્સ ઞાણસ્સ કિચ્ચનિપ્ફત્તિવસેન પરિયોદપના, સા પન યસ્મા કત્તબ્બસ્સ સબ્બકિચ્ચસ્સ નિપ્ફત્તિયાવ સિદ્ધા નામ હોતિ, તસ્મા વુત્તં ''સમ્પહંસના પરિયોસાન''ન્તિ. તીણિપિ ચેતાનિ કલ્યાણાનિ એકક્ખણે લબ્ભમાનાનિપિ પચ્ચયપચ્ચયુપ્પન્નતાદિવસેન પવત્તન્તીતિ દસ્સનત્થં આદિમજ્ઝપરિયોસાનભાવેન વુત્તાનિ, ન પન ઝાનસ્સ ઉપ્પાદાદિક્ખણત્તયે યથાક્કમં લબ્ભમાનત્તાતિ દટ્ઠબ્બં. **મજ્ઝિમં સમાધિનિમિત્તં પટિપજ્જતી**તિઆદીસુ મજ્ઝિમં સમાધિનિમિત્તં નામ સમપ્પવત્તો અપ્પનાસમાધિયેવ. સો હિ લીનુદ્ધચ્ચસઙ્ખાતાનં ઉભિન્નં અન્તાનં અનુપગમનેન મજ્ઝિમો, સવિસેસં ચિત્તસ્સ એકત્તારમ્મણે ઠપનતો સમાધિયેવ ઉપરિવિસેસાનં કારણભાવતો ''સમાધિનિમિત્ત''ન્તિ વુચ્ચતિ, તં પટિપજ્જતિ પટિલભતીતિ અત્થો. એવં પટિપન્નત્તા મજ્ઝિમેન સમાધિનિમિત્તેન તત્થ એકત્તારમ્મણે અપ્પનાગોચરે પક્ખન્દતિ ઉપતિટ્ઠતિ, એવં વિસુદ્ધસ્સ પન તસ્સ ચિત્તસ્સ પુન વિસોધેતબ્બાભાવતો વિસોધને બ્યાપારં અકરોન્તો પુગ્ગલો વિસુદ્ધં ચિત્તં અજ્ઝુપેક્ખતિ નામ. સમથભાવૂપગમનેન સમથપટિપન્નસ્સ પુન સમાધાને બ્યાપારં અકરોન્તો સમથપટિપન્નં અજ્ઝુપેક્ખતિ, સમથપટિપન્નભાવતો એવમસ્સ કિલેસસંસગ્ગં પહાય એકત્તેન ઉપટ્ઠિતસ્સ પુન એકત્તુપટ્ઠાને બ્યાપારં અકરોન્તો એકત્તુપટ્ઠાનં અજ્ઝુપેક્ખતિ નામ.

તત્થ જાતાનન્તિઆદીસુ યે પન તે એવં ઉપેક્ખાનુબ્રૂહિતે તસ્મિં ઝાનચિત્તે જાતા સમાધિપઞ્ઞાસઙ્ખાતા યુગનદ્ધધમ્મા, તેસં અઞ્ઞમઞ્ઞં અનતિવત્તનસભાવેન સમ્પહંસના વિસોધના પરિયોદપના ચ, સદ્ધાદીનં ઇન્દ્રિયાનં કિલેસેહિ વિમુત્તત્તા વિમુત્તિરસેન એકરસતાય સમ્પહંસના ચ, યઞ્ચેતં તદુપગં તેસં અનતિવત્તનએકરસભાવાનં અનુચ્છવિકં વીરિયં, તસ્સ તદુપગવીરિયસ્સ વાહનટ્ઠેન પવત્તનટ્ઠેન સમ્પહંસના ચ, તસ્મિં ખણે યથાવુત્તધમ્માનં આસેવનટ્ઠેન સમ્પહંસના ચ, પરિયોદપના ચ પરિયોદપનકસ્સ ઞાણસ્સ કિચ્ચનિપ્ફત્તિવસેનેવ ઇજ્ઝતીતિ વેદિતબ્બં. **એવં તિવિધત્તગતં ચિત્ત**ન્તિઆદીનિ તસ્સેવ ચિત્તસ્સ થોમનવચનાનિ. **વિતક્કસમ્પન્ન**ન્તિ વિતક્કઙ્ગેન સુન્દરભાવમુપગતં. **ચિત્તસ્સ અધિટ્ઠાનસમ્પન્ન**ન્તિ તસ્મિઞ્ઞેવ આરમ્મણે ચિત્તસ્સ નિરન્તરપ્પવત્તિસઙ્ખાતેન સમાધિના સમ્પન્નં, ઇદં ઝાનઙ્ગવસેન વુત્તં. **સમાધિસમ્પન્ન**ન્તિ ઇદં પન ઇન્દ્રિયવસેનાતિ વેદિતબ્બં.

પટિકુટતીતિ સઙ્કુચતિ. **પટિવટ્ટતી**તિ પટિનિવટ્ટતિ. **ન્હારુદદ્દુલ**ન્તિ ન્હારુખણ્ડં. **પયુત્તવાચ**ન્તિ પચ્ચયપરિયેસને નિયુત્તવાચં. **દણ્ડવાગુરાહી**તિ દણ્ડપટિબદ્ધાહિ દીઘજાલસઙ્ખાતાહિ વાગુરાહિ.

સમણકુત્તકોતિ કાસાયનિવાસનાદિસમણકિચ્ચકો. **વગ્ગુમુદા**તિ એત્થ ''વગ્ગુમતા''તિ વત્તબ્બે લોકિકા ''મુદા''તિ વોહરિંસૂતિ દસ્સેન્તો આહ ''વગ્ગુમતા''તિ. ''વગ્ગૂ''તિ મતા, સુદ્ધસમ્મતાતિ અત્થો, તેનાહ ''પુઞ્ઞસમ્મતા''તિ. સત્તાનં પાપુનનેન સોધનેન સા પુઞ્ઞસમ્મતા.

૧૬૩. મારસ્સ ધેય્યં ઠાનં, વત્થુ વા નિવાસો મારધેય્યં, સો અત્થતો તેભૂમકધમ્મા એવ, ઇધ પન પઞ્ચ કામગુણા અધિપ્પેતા, તં **મારધેય્યં** . ''અયં સમણકુત્તકો યથાસમુપ્પન્નસંવેગમૂલકેન સમણભાવૂપગમનેન અતિક્કમિતું સક્ખિસ્સતી''તિ ચિન્તેત્વા અવોચ, ન પન ''અરહત્તપ્પત્તિયા તીસુ ભવેસુ અપ્પટિસન્ધિકતાય તં અતિક્કમિતું સક્ખિસ્સતી''તિ મરણેનેવ સત્તાનં સંસારમોચનલદ્ધિકત્તા દેવતાય. ન હિ મતાનં કત્થચિ પટિસન્ધિ ગચ્છતિ. **ઇમિના અત્થેન એવમેવ ભવિતબ્બ**ન્તિ ઇમિના પરેસં જીવિતા વોરોપનત્થેન એવમેવ સંસારમોચનસભાવેનેવ ભવિતબ્બં. ''અત્તનાપિ અત્તાનં જીવિતા વોરોપેન્તિ, અઞ્ઞમઞ્ઞમ્પિ જીવિતા વોરોપેન્તી''તિ (પારા॰ ૧૬૨) વુત્તત્તા **સબ્બાનિપિ તાનિ પઞ્ચભિક્ખુસતાનિ જીવિતા વોરોપેસી**તિ ઇદં યેભુય્યવસેન વુત્તન્તિ ગહેતબ્બં. તસ્મા યે અત્તનાપિ અત્તાનં અઞ્ઞમઞ્ઞઞ્ચ જીવિતા વોરોપેસું, તે પુથુજ્જનભિક્ખૂ ઠપેત્વા તદવસેસે ચ પુથુજ્જનભિક્ખૂ, સબ્બે ચ અરિયે અયં જીવિતા વોરોપેસીતિ વેદિતબ્બં.

૧૬૪. **એકીભાવતો**તિ પવિવેકતો. **ઉદ્દેસં પરિપુચ્છં ગણ્હન્તી**તિ અત્તનો અત્તનો આચરિયાનં સન્તિકે ગણ્હન્તિ, ગહેત્વા ચ આચરિયેહિ સદ્ધિં ભગવન્તં ઉપટ્ઠહન્તિ. તદા પન ઉદ્દેસાદિદાયકા તનુભૂતેહિ ભિક્ખૂહિ ભગવન્તં ઉપગતા, તં સન્ધાય ભગવા પુચ્છતિ.

આનાપાનસ્સતિસમાધિકથાવણ્ણના

૧૬૫. દસાનુસ્સતીસુ અન્તોગધાપિ આનાપાનસ્સતિ તદા ભિક્ખૂનં બહૂનં સપ્પાયતં દસ્સેતું પુન ગહિતા. તથા હિ તં ભગવા તેસં દેસેસિ. આહારે પટિક્કૂલસઞ્ઞા અસુભકમ્મટ્ઠાનસદિસા, ચત્તારો પન આરુપ્પા આદિકમ્મિકાનં અનનુરૂપાતિ તેસં ઇધ અગ્ગહણં દટ્ઠબ્બં. **અઞ્ઞં પરિયાય**ન્તિ અરહત્તાધિગમત્થાય અઞ્ઞં કારણં. **અત્થયોજનાક્કમ**ન્તિ અત્થઞ્ચ યોજનાક્કમઞ્ચ. **અસ્સાસવસેના**તિ અસ્સાસં આરમ્મણં કત્વાતિ વુત્તં હોતિ. **ઉપટ્ઠાનં સતી**તિ અપ્પમુસ્સનતાય તમેવ અસ્સાસં પસ્સાસઞ્ચ ઉપગન્ત્વા ઠાનં, તથા તિટ્ઠનકધમ્મો સતિ નામાતિ અત્થો. ઇદાનિ સતિવસેનેવ પુગ્ગલં નિદ્દિસિતુકામેન **યો અસ્સસતી**તિઆદિ વુત્તં. તત્થ યો અસ્સસતિ, તસ્સ સતિ અસ્સાસં ઉપગન્ત્વા તિટ્ઠતીતિઆદિના અત્થો ગહેતબ્બો. **અકોસલ્લસમ્ભૂતે**તિ અવિજ્જાસમ્ભૂતે . **ખણેનેવા**તિ અત્તનો પવત્તિક્ખણેનેવ. અરિયમગ્ગસ્સ પાદકભૂતો અયં સમાધિ અનુક્કમેન વડ્ઢિત્વા અરિયમગ્ગભાવં ઉપગતો વિય હોતીતિ આહ ''અરિયમગ્ગવુડ્ઢિપ્પત્તો''તિ. **ઓપમ્મનિદસ્સન**ન્તિ એત્થ ઉપમાવ ઓપમ્મં, તસ્સ નિદસ્સનં.

બાહિરકા આનાપાનસ્સતિં જાનન્તા આદિતો ચતુપ્પકારમેવ જાનન્તિ, ન સબ્બં સોળસપ્પકારન્તિ આહ **સબ્બપ્પકારઇચ્ચાદિ**. **એવમસ્સેતં સેનાસન**ન્તિ એત્થ **એવ**ન્તિ ભાવનાસતિયા યથાવુત્તનયેન આરમ્મણે ચિત્તસ્સ નિબન્ધને સતિયેવ, નાસતીતિ અત્થો, તેન મુટ્ઠસ્સતિસ્સ અરઞ્ઞવાસો નિરત્થકો અનનુરૂપોતિ દસ્સેતિ.

અવસેસસત્તવિધસેનાસનન્તિ ''પબ્બતં કન્દરં ગિરિગુહં સુસાનં વનપત્થં અબ્ભોકાસં પલાલપુઞ્જ''ન્તિ (વિભ॰ ૫૦૮) એવં વુત્તં. **ઉતુત્તયાનુકૂલં ધાતુચરિયાનુકૂલન્તિ** ગિમ્હાનાદિઉતુત્તયસ્સ સેમ્હાદિધાતુત્તયસ્સ મોહાદિચરિયત્તયસ્સ ચ અનુકૂલં. નિસજ્જાય દળ્હભાવં પલ્લઙ્કાભુજનેન, અસ્સાસપસ્સાસાનં પવત્તનસુખતં ઉપરિમકાયસ્સ ઉજુકં ઠપનેન, આરમ્મણપરિગ્ગહૂપાયં પરિમુખં સતિયા ઠપનેન **ઉપદિસન્તો. ન પણમન્તીતિ** ન ઓણમન્તિ. **પરિગ્ગહિતનિય્યાનં સતિન્તિ** સબ્બથા ગહિતં સમ્મોસપટિપક્ખતો નિગ્ગમનસઙ્ખાતં સતિં કત્વા, પરમં સતિનેપક્કં ઉપટ્ઠપેત્વાતિ અત્થો.

સતોવાતિ સતિયા સમન્નાગતો એવ. **બાત્તિંસાય આકારેહીતિ** ચતૂસુ ચતુક્કેસુ આગતાનિ દીઘરસ્સાદીનિ સોળસ પદાનિ અસ્સાસપસ્સાસવસેન દ્વિધા વિભજિત્વા વુત્તેહિ દ્વત્તિંસાકારેહિ. **દીઘંઅસ્સાસવસેનાતિ** દીઘઅસ્સાસવસેન, વિભત્તિઅલોપં કત્વા નિદ્દેસો, દીઘન્તિ વા ભગવતા વુત્તઅસ્સાસવસેન. **ચિત્તસ્સ એકગ્ગતં અવિક્ખેપન્તિ** વિક્ખેપપટિપક્ખભાવતો ''અવિક્ખેપો''તિ લદ્ધનામં ચિત્તસ્સ એકગ્ગભાવં **પજાનતો. પટિનિસ્સગ્ગાનુપસ્સી અસ્સાસવસેનાતિ** પટિનિસ્સગ્ગાનુપસ્સી હુત્વા અસ્સાસવસેન, ''પટિનિસ્સગ્ગાનુપસ્સિઅસ્સાસનવસેના''તિ વા પાઠો, તસ્સ પટિનિસ્સગ્ગાનુપસ્સિનો અસ્સાસવસેનાતિ અત્થો. આ પઠમં બહિમુખં સસનં અસ્સાસો, તતો અન્તોમુખં પટિસસનં પસ્સાસોતિ આહ **અસ્સાસોતિ બહિનિક્ખમનવાતોતિઆદિ, સુત્તન્તટ્ઠકથાસુ** પન આકડ્ઢનવસેન અન્તો સસનં અસ્સાસો, બહિ પટિસસનં પસ્સાસોતિ કત્વા ઉપ્પટિપાટિયા વુત્તં.

તત્થાતિ બહિનિક્ખમનઅન્તોપવિસનવાતેસુ, તસ્સ ચ પઠમં અબ્ભન્તરવાતો નિક્ખમતીતિ ઇમિના સમ્બન્ધો. ''**સબ્બેસમ્પિ ગબ્ભસેય્યકાનન્તિઆદિના** દારકાનં પવત્તિક્કમેન અસ્સાસો બહિનિક્ખમનવાતોતિ ગહેતબ્બન્તિ દીપેતી''તિ કેચિ વદન્તિ. સુત્તનયો એવ ચેત્થ ''અસ્સાસાદિમજ્ઝપરિયોસાનં સતિયા અનુગચ્છતો અજ્ઝત્તં વિક્ખેપગતેન ચિત્તેન કાયોપિ ચિત્તમ્પિ સારદ્ધા ચ હોન્તિ ઇઞ્જિતા ચ ફન્દિતા ચ પસ્સાસાદિમજ્ઝપરિયોસાનં સતિયા અનુગચ્છતો બહિદ્ધા વિક્ખેપગતેન ચિત્તેન કાયોપિ ચિત્તમ્પિ સારદ્ધા ચ હોન્તિ ઇઞ્જિતા ચ ફન્દિતા ચા''તિ ઇમાય પાળિયા સમેતીતિ ગહેતબ્બં. **અદ્ધાનવસેનાતિ** કાલદ્ધાનવસેન. અયઞ્હિ અદ્ધાન-સદ્દો કાલસ્સ દેસસ્સ ચ વાચકો. તત્થ **યથા હીતિઆદિના** દેસદ્ધાનં ઉપમાવસેન દસ્સિતં. ઇદાનિ તબ્બિસિટ્ઠકાલદ્ધાનવસેન અસ્સાસપસ્સાસાનં દીઘરસ્સતં ઉપમેય્યવસેન વિભાવેતું **એવન્તિઆદિ** વુત્તં. **ચુણ્ણવિચુણ્ણા** અનેકકલાપભાવેન. એત્થ ચ હત્થિઆદિસરીરે સુનખાદિસરીરે ચ અસ્સાસપસ્સાસાનં દેસદ્ધાનવિસિટ્ઠકાલદ્ધાનવસેનેવ દીઘરસ્સતા વુત્તાતિ વેદિતબ્બા અત્તભાવસઙ્ખાતં દીઘં અદ્ધાનં સણિકં પૂરેત્વાતિઆદિવચનતો. **તેસન્તિ** સત્તાનં. **તેતિ** અસ્સાસપસ્સાસા. **ઇત્તરમદ્ધાનન્તિ** અપ્પકં કાલં. **નવહાકારેહીતિ** ભાવનમનુયુઞ્જન્તસ્સ પુબ્બેનાપરં અલદ્ધવિસેસસ્સ કેવલં અદ્ધાનવસેન આદિતો વુત્તા તયો આકારા, તે ચ કસ્સચિ અસ્સાસોવ, કસ્સચિ પસ્સાસોવ, કસ્સચિ તદુભયમ્પિ ઉપટ્ઠાતીતિ તિણ્ણં પુગ્ગલાનં વસેન વુત્તા, તથા છન્દવસેન તયો, તથા પામોજ્જવસેનાતિ ઇમેહિ નવહિ આકારેહિ. **એકેનાકારેનાતિ** દીઘં અસ્સાસાદીસુ એકેનાકારેન.

અદ્ધાનસઙ્ખાતેતિ દીઘે ઓકાસદ્ધાનસઙ્ખાતે અત્તભાવે કાલદ્ધાનેપિ વા, એવં ઉપરિ **ઇત્તરસઙ્ખાતેતિ** એત્થાપિ. **છન્દો ઉપ્પજ્જતીતિ** ભાવનાય પુબ્બેનાપરં વિસેસં આવહન્તિયા લદ્ધસ્સાદત્તા તત્થ સાતિસયો કત્તુકામતાલક્ખણો કુસલચ્છન્દો ઉપ્પજ્જતિ. **છન્દવસેનાતિ** તથાપવત્તછન્દસ્સ વસેન. **પામોજ્જં ઉપ્પજ્જતીતિ** અસ્સાસપસ્સાસાનં સુખુમતરભાવે આરમ્મણસ્સ સન્તતરતાય, કમ્મટ્ઠાનસ્સ ચ વીથિપટિપન્નતાય ભાવનાચિત્તસહગતો પમોદો ખુદ્દકાદિભેદા તરુણા પીતિ ઉપ્પજ્જતિ. **ચિત્તં વિવત્તતીતિ** પટિભાગનિમિત્તે ઉપ્પન્ને પકતિઅસ્સાસપસ્સાસતો ચિત્તં નિવત્તતિ. **ઉપેક્ખા સણ્ઠાતીતિ** તસ્મિં પટિભાગનિમિત્તે ઉપચારપ્પનાભેદે સમાધિમ્હિ ઉપ્પન્ને પુન ઝાનનિબ્બત્તનત્થં બ્યાપારાભાવતો અજ્ઝુપેક્ખનં હોતિ, સા પનાયં ઉપેક્ખા તત્રમજ્ઝત્તુપેક્ખાતિ વેદિતબ્બા. **અનુપસ્સનાઞાણન્તિ** સમથવસેન નિમિત્તસ્સ અનુપસ્સના, વિપસ્સનાવસેન અસ્સાસપસ્સાસમુખેન તન્નિસ્સયનામરૂપસ્સ અનુપસ્સના ચ ઞાણં. **કાયો ઉપટ્ઠાનન્તિ** અસ્સાસપસ્સાસસઙ્ખાતો કાયો ઉપગન્ત્વા તિટ્ઠતિ એત્થ સતીતિ ઉપટ્ઠાનં, નો સતિ, સતિ પન સરસતો ઉપતિટ્ઠનટ્ઠેન સરણટ્ઠેન ચ ઉપટ્ઠાનઞ્ચેવ સતિ ચ. **તેન વુચ્ચતીતિઆદીસુ** યા અયં યથાવુત્તઅસ્સાસપસ્સાસકાયે, તન્નિસ્સયભૂતે કરજકાયે ચ કાયસ્સેવ અનુપસ્સના નિચ્ચાદિભાવં વા ઇત્થિપુરિસસત્તજીવાદિભાવં વા અનનુપસ્સિત્વા અસ્સાસપસ્સાસકાયમત્તસ્સેવ અનિચ્ચાદિભાવસ્સ ચ અનુપસ્સના, તાય કાયાનુપસ્સનાય સતિસઙ્ખાતસ્સ પટ્ઠાનસ્સ ભાવના વડ્ઢના **કાયે કાયાનુપસ્સના સતિપટ્ઠાનભાવનાતિ** અયં સઙ્ખેપત્થો.

ઇત્તરવસેનાતિ પરિત્તકાલવસેન. **તાદિસોતિ** દીઘો રસ્સો ચ. **વણ્ણાતિ** દીઘાદિઆકારા. **નાસિકગ્ગેવ ભિક્ખુનોતિ** નાસિકગ્ગે વા, **વા**-સદ્દેન ઉત્તરોટ્ઠે વાતિ અત્થો. **તસ્માતિ** યસ્મા ''આદિમજ્ઝપરિયોસાનવસેન સબ્બં અસ્સાસપસ્સાસકાયં વિદિતં પાકટં કરિસ્સામી''તિ પુબ્બે પવત્તઆભોગવસેન પચ્છા તથા સમુપ્પન્નેન ઞાણસમ્પયુત્તચિત્તેન તં અસ્સાસપસ્સાસકાયં એવં વિદિતં પાકટં કરોન્તો અસ્સસતિ ચેવ પસ્સસતિ ચ, તસ્મા એવંભૂતો સબ્બકાયપટિસંવેદી અસ્સસિસ્સામિ પસ્સસિસ્સામીતિ સિક્ખતિ નામ, ન પન ''અનાગતે એવં કરિસ્સામી''તિ ચિન્તનમત્તેન સો એવં વુચ્ચતીતિ અધિપ્પાયો. **તથાભૂતસ્સાતિ** આદિમજ્ઝપરિયોસાનં વિદિતં કરોન્તસ્સ. **સંવરોતિ** સતિ વીરિયમ્પિ વા. **ન અઞ્ઞં કિઞ્ચીતિ** સબ્બકાયં વિદિતં કરિસ્સામીતિઆદિકં પુબ્બાભોગં સન્ધાય વદતિ. **ઞાણુપ્પાદનાદીસૂતિ આદિ**-સદ્દેન કાયસઙ્ખારપસ્સમ્ભનપીતિપટિસંવેદનાદિં સઙ્ગણ્હાતિ. **કાયસઙ્ખારન્તિ** અસ્સાસપસ્સાસં. સો હિ ચિત્તસમુટ્ઠાનોપિ સમાનો કરજકાયપટિબદ્ધવુત્તિતાય તેન સઙ્ખરીયતીતિ કાયસઙ્ખારોતિ વુચ્ચતિ. **અપરિગ્ગહિતકાલેતિ** કમ્મટ્ઠાનસ્સ અનારદ્ધકાલે, તદારમ્ભત્થાય કાયચિત્તાનમ્પિ અપરિગ્ગહિતકાલેતિ અત્થો. નિસીદતિ પલ્લઙ્કં આભુજિત્વા ઉજું કાયં પણિધાયાતિ હિ ઇમિના કાયપરિગ્ગહો, પરિમુખં સતિં ઉપટ્ઠપેત્વાતિ ઇમિના ચિત્તપરિગ્ગહો વુત્તો. **અધિમત્તન્તિ** બલવં ઓળારિકં, લિઙ્ગવિપલ્લાસેન વુત્તં. કાયસઙ્ખારો હિ અધિપ્પેતો. અધિમત્તં હુત્વા પવત્તતીતિ કિરિયાવિસેસનં વા એતં. **સબ્બેસંયેવાતિ** ઉભયેસમ્પિ.

મહાભૂતપરિગ્ગહે સુખુમોતિ ચતુધાતુમુખેન વિપસ્સનાભિનિવેસં સન્ધાય વુત્તં. **લક્ખણારમ્મણિકવિપસ્સનાયાતિ** કલાપસમ્મસનમાહ. નિબ્બિદાનુપસ્સનતો પટ્ઠાય બલવવિપસ્સના, તતો ઓરં દુબ્બલવિપસ્સના. **પુબ્બે વુત્તનયેનાતિ** અપરિગ્ગહિતકાલેતિઆદિના સમથનયે વુત્તનયેન.

ચોદનાસોધનાહીતિ અનુયોગપરિહારેહિ. **કથન્તિઆદિ** પટિસમ્ભિદાપાળિ, તત્થ કથં સિક્ખતીતિ સમ્બન્ધો. **ઇતિ કિરાતિઆદિ** ચોદકવચનં. **ઇતિ કિરાતિ** એવઞ્ચેતિ અત્થો. અસ્સાસપસ્સાસો સબ્બથા અભાવં ઉપનેતિ ચેતિ ચોદકસ્સ અધિપ્પાયો. **વાતૂપલદ્ધિયાતિ** અસ્સાસપસ્સાસવાતસ્સ અભાવેન તબ્બિસયાય ઉપલદ્ધિયા ભાવનાચિત્તસ્સ ઉપ્પાદો વડ્ઢિ ચ ન હોતીતિ અત્થો. **ન ચ નન્તિ** એત્થ **નન્તિ** નિપાતમત્તં. **પુન ઇતિ કિરાતિઆદિ** યથાવુત્તાય ચોદનાય વિસ્સજ્જના, તત્થ **ઇતિ કિર સિક્ખતીતિ** મયા વુત્તાકારેન યદિ સિક્ખતીતિ અત્થો. **પભાવના હોતીતિ** યદિપિ ઓળારિકા કાયસઙ્ખારા પટિપ્પસ્સમ્ભન્તિ, સુખુમા પન અત્થેવાતિ ભાવનાયપિ વડ્ઢિ હોતેવાતિ અધિપ્પાયો. **કંસેતિ** કંસભાજને. **નિમિત્તન્તિ** નિમિત્તસ્સ, તેસં સદ્દાનં પવત્તિઆકારસ્સાતિ અત્થો. **સુખુમકા સદ્દાતિ** અનુરવે આહ. **સુખુમસદ્દનિમિત્તારમ્મણતાપીતિ** સુખુમો સદ્દોવ નિમિત્તં તદારમ્મણતાયપિ.

આભિસમાચારિકસીલન્તિ એત્થ અભિસમાચારોતિ ઉત્તમસમાચારો, તદેવ આભિસમાચારિકં સીલં, ખન્ધકવત્તપરિયાપન્નસ્સ સીલસ્સેતં અધિવચનં. **અહં સીલં રક્ખામીતિ** ઉભતોવિભઙ્ગપરિયાપન્નં સીલં સન્ધાય વુત્તં. **આવાસોતિ** આવાસપલિબોધો. **કુલન્તિઆદીસુપિ** એસેવ નયો. **કમ્મન્તિ** નવકમ્મં. **ઇદ્ધીતિ** પોથુજ્જનિકા ઇદ્ધિ, સા વિપસ્સનાય પલિબોધો. **સો ઉપચ્છિન્દિતબ્બોતિ વિસુદ્ધિમગ્ગે** (વિસુદ્ધિ॰ ૧.૪૧) વુત્તેન તસ્સ તસ્સ પલિબોધસ્સ ઉપચ્છેદપ્પકારેન ઉપચ્છિન્દિતબ્બો. **યોગાનુયોગોતિ** યોગસ્સ ભાવનાય અનુયુઞ્જનં. **અટ્ઠતિંસારમ્મણેસૂતિ** આલોકાકાસકસિણદ્વયં વજ્જેત્વા **પાળિયં** આગતાનં અટ્ઠન્નં કસિણાનં વસેન વુત્તં, ચત્તારીસઞ્ઞેવ પન કમ્મટ્ઠાનાનિ.

યથાવુત્તેનેવ નયેનાતિ યોગાનુયોગકમ્મસ્સ પદટ્ઠાનત્તાતિ ઇમમત્થં અતિદિસતિ. **ઇમિનાવ કમ્મટ્ઠાનેના**તિ ઇમિના આનાપાનસ્સતિકમ્મટ્ઠાનેન. **મહાહત્થિપથં નીહરન્તો વિયા**તિ કમ્મટ્ઠાનવીથિં મહાહત્થિમગ્ગં કત્વા દસ્સેન્તો વિય.

વુત્તપ્પકારમાચરિયન્તિ ''ઇમિનાવ કમ્મટ્ઠાનેન ચતુત્થજ્ઝાનં નિબ્બત્તેત્વા વિપસ્સનં વડ્ઢેત્વા અરહત્તં પત્તસ્સા''તિઆદિના હેટ્ઠા વુત્તપ્પકારં આચરિયં. ''પિયો ગરુ ભાવનીયો''તિઆદિના (અ॰ નિ॰ ૭.૩૭; નેત્તિ॰ ૧૧૩; મિ॰ પ॰ ૬.૧.૧૦) **વિસુદ્ધિમગ્ગે** (વિસુદ્ધિ॰ ૧.૪૨) વુત્તપ્પકારમાચરિયન્તિપિ વદન્તિ. **પઞ્ચસન્ધિકન્તિ** પઞ્ચપબ્બં, પઞ્ચભાગન્તિ અત્થો. **કમ્મટ્ઠાનસ્સ ઉગ્ગહન્તિ** કમ્મટ્ઠાનગન્થસ્સ ઉગ્ગણ્હનં. તદત્થપરિપુચ્છા **કમ્મટ્ઠાનસ્સ પરિપુચ્છા**, તત્થ સંસયપરિપુચ્છા વા. **કમ્મટ્ઠાનસ્સ ઉપટ્ઠાનન્તિ** એવં ભાવનમનુયુઞ્જન્તસ્સ એવમિધ નિમિત્તં ઉપતિટ્ઠતીતિ ઉપધારણં. તથા **કમ્મટ્ઠાનપ્પના** એવં ઝાનમપ્પેતીતિ. **કમ્મટ્ઠાનસ્સ લક્ખણન્તિ** ગણનાનુબન્ધનાફુસનાનં વસેન ભાવનં ઉસ્સુક્કાપેત્વા ઠપનાવસેન મત્થકપ્પત્તિ ઇધ ભાવનાતિ કમ્મટ્ઠાનસભાવસ્સ સલ્લક્ખણં, તેનાહ ''કમ્મટ્ઠાનસભાવૂપધારણન્તિ વુત્તં હોતી''તિ.

અટ્ઠારસસેનાસનદોસવિવજ્જિતન્તિ મહત્તં નવત્તં જિણ્ણત્તં પન્થનિસ્સિતત્તં સોણ્ડિપણ્ણપુપ્ફફલયુત્તતા પત્થનીયતા નગરદારુખેત્તસન્નિસ્સિતતા વિસભાગાનં પુગ્ગલાનં અત્થિતા પટ્ટનસન્નિસ્સિતતા પચ્ચન્તસન્નિસ્સિતતા રજ્જસીમસન્નિસ્સિતતા અસપ્પાયતા કલ્યાણમિત્તાનં અલાભોતિ ઇમેહિ અટ્ઠારસહિ સેનાસનદોસેહિ વિવજ્જિતં. **પઞ્ચસેનાસનઙ્ગસમન્નાગતન્તિ** –

> ''ઇધ, ભિક્ખવે, સેનાસનં નાતિદૂરં હોતિ નાચ્ચાસન્નં ગમનાગમનસમ્પન્નં દિવા અપ્પાકિણ્ણં રત્તિં અપ્પસદ્દં અપ્પનિગ્ઘોસં અપ્પડંસમકસવાતાતપસરીસપસમ્ફસ્સં, તસ્મિં ખો પન સેનાસને વિહરન્તસ્સ અપ્પકસિરેન ઉપ્પજ્જન્તિ ચીવરપિણ્ડપાતસેનાસનગિલાનપચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખારા, તસ્મિં ખો પન સેનાસને થેરા ભિક્ખૂ વિહરન્તિ …પે॰… એવં ખો, ભિક્ખવે, સેનાસનં પઞ્ચઙ્ગસમન્નાગતં હોતી''તિ (અ॰ નિ॰ ૧૦.૧૧) –

એવં ભગવતા વુત્તેહિ પઞ્ચહિ સેનાસનઙ્ગેહિ સમન્નાગતં, એત્થ ચ નાતિદૂરતાદિ એકં, દિવા અપ્પાકિણ્ણતાદિ એકં, અપ્પડંસાદિતા એકં, ચીવરાદિલાભો એકં, થેરાનં ભિક્ખૂનં નિવાસો એકન્તિ એવં પઞ્ચઙ્ગાનિ વેદિતબ્બાનિ.

ઉપચ્છિન્નખુદ્દકપલિબોધેનાતિ દીઘાનં કેસાદીનં હરણેન પત્તચીવરાદીનં પચનતુન્નકરણરજનાદિકરણેહિ ચ ઉપચ્છિન્ના ખુદ્દકા પલિબોધા યેન, તેન. **ભત્તસમ્મદન્તિ** ભોજનનિમિત્તં પરિસ્સમં. આચરિયતો ઉગ્ગહો **આચરિયુગ્ગહો**, સબ્બોપિ કમ્મટ્ઠાનવિધિ, ન પુબ્બે વુત્તઉગ્ગહમત્તં, તતો. **એકપદમ્પીતિ** એકકોટ્ઠાસમ્પિ.

અનુવહનાતિ અસ્સાસપસ્સાસાનં અનુગમનવસેન સતિયા નિરન્તરં અનુપ્પવત્તના. યસ્મા પન ગણનાદિવસેન વિય ફુસનાવસેન વિસું મનસિકારો નત્થિ, ફુટ્ઠફુટ્ઠટ્ઠાને એવ ગણનાદિ કાતબ્બન્તિ દસ્સેતું ઇધ ફુસનાગહણન્તિ દીપેન્તો ''ફુસનાતિ ફુટ્ઠટ્ઠાન''ન્તિ આહ. ઠપનાતિ સમાધાનં, સમાધિપ્પધાના પન અપ્પનાતિ આહ ''ઠપનાતિ અપ્પના''તિ. અનિચ્ચતાદીનં લક્ખણતો **સલ્લક્ખણા વિપસ્સના**. પવત્તતો નિમિત્તતો ચ વિનિવટ્ટનતો **વિનિવટ્ટના મગ્ગો**. કિલેસપટિપ્પસ્સદ્ધિભાવતો **પારિસુદ્ધિ ફલં**. **તેસન્તિ** વિનિવટ્ટનાપારિસુદ્ધીનં. **ખણ્ડન્તિ** ''એકં તીણિ પઞ્ચા''તિ એકન્તરિકાદિભાવેન ગણનાય ખણ્ડનં. અથ વા ખણ્ડન્તિ અન્તરન્તરા કતિપયકાલં અગણેત્વા પુન ગણનવસેન અન્તરા ઓધિપરિચ્છેદો ન દસ્સેતબ્બો. તથા ખણ્ડં દસ્સેન્તસ્સ હિ ''કમ્મટ્ઠાનનિજ્ઞં પવત્તતિ નુ ખો મે ચિત્તં, નો''તિ વીમંસુપ્પત્તિયા વિક્ખેપો હોતિ, તેનાહ **સિખાપ્પત્તં નુ ખો મેતિઆદિ**, ઇદઞ્ચ એવં ખણ્ડં દસ્સેત્વા ચિરતરં ગણનાય મનસિકરોન્તસ્સ વસેન વુત્તં. સો હિ તથા લદ્ધં અવિક્ખેપમત્તં નિસ્સાય એવં મઞ્ઞેય્ય. **યો ઉપટ્ઠાતિ, તં ગહેત્વાતિ** ઇદં અસ્સાસપસ્સાસેસુ યસ્સ એકોવ પઠમં ઉપટ્ઠાતિ, તં સન્ધાય વુત્તં, યસ્સ પન ઉભોપિ ઉપટ્ઠહન્તિ, તેન ઉભયમ્પિ ગહેત્વા ગણિતબ્બં. યો ઉપટ્ઠાતીતિ ઇમિનાવ દ્વીસુ નાસાપુટવાતેસુ યો પાકટો હોતિ, સો ગહેતબ્બોતિ અયમ્પિ અત્થો દીપિતોતિ ગહેતબ્બં. પઠમં એકેકસ્મિં ઉપટ્ઠિતેપિ ઉપલક્ખેત્વા ગણન્તસ્સેવ કમેન ઉભોપિ પાકટા હોન્તીતિ આહ ''અસ્સાસપસ્સાસા પાકટા હોન્તી''તિ. એવં સીઘં સીઘં ગણેતબ્બમેવાતિ સમ્બન્ધો. એવં સીઘગણનારમ્ભસ્સ ઓકાસં દસ્સેતું **ઇમસ્સાપિ પુરિમનયેન ગણયતો**તિઆદિ વુત્તં. તત્થ **પુરિમનયેના**તિ દન્ધગણનાય, **પાકટા હુત્વાતિ** ઇમિના દન્ધગણનાય આરદ્ધકાલે ચિત્તસ્સ અવિસદતાય સુખુમસ્સાસાદીનં અપાકટતં, પચ્છા વિસદકાલે પાકટતઞ્ચ તેસુ ચ પાકટેસુ દન્ધગણનં પહાય સીઘગણના કાતબ્બાતિ દસ્સેતિ. સીઘગણનાય નિપ્પરિયાયતો નિરન્તરપ્પવત્તિ અપ્પનાવીથિયમેવ, ન કામાવચરે ભવઙ્ગન્તરિકત્તાતિ આહ ''નિરન્તરપ્પવત્તં વિયા''તિ. **પુરિમનયેનેવાતિ** સીઘગણનાય. અન્તો પવિસન્તં વાતં મનસિકરોન્તો અન્તો ચિત્તં પવેસેતિ નામ.

એતન્તિ એતં અસ્સાસપસ્સાસજાતં. **અનુગમનન્તિ** ફુટ્ઠટ્ઠાને મનસિકરણમેવ, ન અસ્સાસપસ્સાસાનં અનુવત્તનં, તેનાહ – ''તઞ્ચ ખો ન આદિમજ્ઝપરિયોસાનાનુગમનવસેના''તિ. **ફુસનાઠપનાવસેન વિસું મનસિકારો નત્થીતિ** ઇમિના યથા ગણનાય ફુસનાય ચ મનસિકરોતિ, એવં અનુબન્ધનં વિના કેવલં ઠપનાય ચ ફુસનાય ચ મનસિકારોપિ નત્થીતિ દસ્સેન્તેન ગણનં પટિસંહરિત્વા યાવ અપ્પના ઉપ્પજ્જતિ, તાવ અનુબન્ધનાય ચ ફુસનાય ચ મનસિકરોતિ, અપ્પનાય પન ઉપ્પન્નાય અનુબન્ધનાય ઠપનાય ચ મનસિકરોતિ નામાતિ દીપિતં હોતિ, **અટ્ઠકથાયં** પન અનુબન્ધનાય વિના ઠપનાય મનસિકારો નત્થીતિ દસ્સનત્થં ''અનુબન્ધનાય ચ ફુસનાય ચ ઠપનાય ચ મનસિકરોતીતિ વુચ્ચતી''તિ એત્તકમેવ વુત્તન્તિ ગહેતબ્બં . યા અચ્ચન્તાય ન મિનોતિ ન વિનિચ્છનતિ, સા માનસ્સ સમીપેતિ ઉપમાનં સિદ્ધસાદિસેન સાધ્યસાધનં યથા ગો વિય ગવયોતિ. **પઙ્ગુળોતિ** પીઠસપ્પી. **દોલાતિ** પેઙ્ખોલો. **કીળતન્તિ** કીળન્તાનં. **ઉપનિબન્ધનત્થમ્ભમૂલેતિ** નાસિકગ્ગં મુખનિમિત્તઞ્ચ સન્ધાય વુત્તં. **આદિતો પભુતીતિ** ઉપમેય્યત્થદસ્સનતો પટ્ઠાય. **નિમિત્તન્તિ** ઉપનિબન્ધનનિમિત્તં નાસિકગ્ગં, મુખનિમિત્તં વા. **અનારમ્મણમેકચિત્તસ્સાતિ** અસ્સાસપસ્સાસાનં એકક્ખણે અપ્પવત્તનતો એકસ્સ ચિત્તસ્સ તયોપિ આરમ્મણં ન હોન્તિ, નિમિત્તેન સહ અસ્સાસો પસ્સાસો વાતિ દ્વેયેવ એકક્ખણે આરમ્મણં હોન્તીતિ અત્થો. **અજાનતો ચ તયો ધમ્મેતિ** નિમિત્તં અસ્સાસો પસ્સાસોતિ ઇમે તયો ધમ્મે આરમ્મણકરણવસેન અવિન્દન્તસ્સ, **ચ**-સદ્દો બ્યતિરેકો, તેન એવઞ્ચ સતિ અયં અનિટ્ઠપ્પસઙ્ગોતિ બ્યતિરેકં દસ્સેતિ. **ભાવનાતિ** આનાપાનસ્સતિભાવના.

કથં ઇમે…પે॰… વિસેસમધિગચ્છતીતિ ઇદં પરિહારગાથાય વુત્તમેવત્થં **કકચૂપમાય** (મ॰ નિ॰ ૧.૨૨૨ આદયો) વિવરિતું પુચ્છાઠપનં. તત્થ કથં-સદ્દો પચ્ચેકં યોજેતબ્બો ''કથમિમે અવિદિતા…પે॰… કથં વિસેસમધિગચ્છતી''તિ. **પધાનન્તિ** ભાવનાનિપ્ફાદકં વીરિયં. **પયોગન્તિ** નીવરણવિક્ખમ્ભકં ભાવનાનુયોગં. **વિસેસન્તિ** અરહત્તપરિયોસાનવિસેસં. **પધાનન્તિ** રુક્ખસ્સ છેદનવીરિયં. **પયોગન્તિ** તસ્સેવ છેદનકિરિયં. કિઞ્ચાપેત્થ ''વિસેસમધિગચ્છતી''તિ ઉપમાયં ન વુત્તં, તથાપિ અત્થતો યોજેતબ્બમેવ. **યથા રુક્ખોતિઆદિ** ઉપમાસંસન્દનં. **નાસિકગ્ગે વા મુખનિમિત્તે** વાતિ દીઘનાસિકો નાસિકગ્ગે, ઇતરો મુખં નિમિયતિ છાદિયતિ એતેનાતિ મુખનિમિત્તન્તિ લદ્ધનામે ઉત્તરોટ્ઠે.

ઇદં પધાનન્તિ યેન વીરિયારમ્ભેન કાયોપિ ચિત્તમ્પિ ભાવનાકમ્મસ્સ અરહં ઇધ પધાનન્તિ ફલેન હેતું દસ્સેતિ. **ઉપક્કિલેસાતિ** નીવરણા. **વિતક્કાતિ** કામવિતક્કાદિમિચ્છાવિતક્કા, નીવરણપ્પહાનેન વા પઠમજ્ઝાનાધિગમં દસ્સેત્વા વિતક્કૂપસમાપદેસેન દુતિયજ્ઝાનાદીનમધિગમમાહ. **અયં પયોગોતિ** અયં ઝાનાધિગમસ્સ હેતુભૂતો કમ્મટ્ઠાનાનુયોગસઙ્ખાતો પયોગો. **સંયોજના પહીયન્તીતિ** દસપિ સંયોજનાનિ મગ્ગપઅપાટિયા સમુચ્છેદવસેન પહીયન્તિ. **બ્યન્તી હોન્તીતિ** તથા સત્તપિ અનુસયા ભઙ્ગમત્તસ્સપિ અનવસેસતો વિગતન્તા હોન્તિ. **અયં વિસેસોતિ** ઇમં સમાધિં નિસ્સાય અનુક્કમેન લબ્ભમાનો અયં સંયોજનપ્પહાનાદિકો ઇમસ્સ સમાધિસ્સ વિસેસોતિ અત્થો.

એવં ઇમે તયો ધમ્માતિઆદિ નિગમનવચનં. **પરિપુણ્ણા**તિ સોળસન્નં વત્થૂનં પારિપૂરિયા સબ્બસો પુણ્ણા. **અનુપુબ્બ**ન્તિ અનુક્કમેન. **પરિચિતા**તિ પરિચિણ્ણા. **ઇમં લોક**ન્તિ ખન્ધાદિલોકં પઞ્ઞાપભાસેન પભાસેતિ.

ઇધાતિ ઇમસ્મિં ઠાને. **અસ્સા**તિ ઉપમાભૂતસ્સ કકચસ્સ. આનયને પયોજનન્તિ યોજેતબ્બં. **નિમિત્ત**ન્તિ પટિભાગનિમિત્તં. **અવસેસઝાનઙ્ગપટિમણ્ડિતા**તિ વિતક્કાદિઅવસેસઝાનઙ્ગપટિમણ્ડિતાતિ વદન્તિ. વિચારાદીહીતિ પન વત્તબ્બં નિપ્પરિયાયેન વિતક્કસ્સ અપ્પનાભાવતો. સો હિ ''અપ્પના બ્યપ્પના''તિ નિદ્દિટ્ઠો. એવઞ્હિ સતિ અવસેસ-સદ્દો ઉપપન્નો હોતિ, વિતક્કસમ્પયોગતો વા ઝાનઙ્ગેસુ પધાનભૂતો સમાધિ અપ્પનાતિ કત્વા ''અવસેસઝાનઙ્ગપટિમણ્ડિતા અપ્પનાસઙ્ખાતા ઠપના ચ સમ્પજ્જતી''તિ વુત્તં. **કસ્સચિ પન ગણનાવસેનેવ મનસિકારકાલતો પભુતી**તિ એત્થ ''અનુક્કમતો...પે॰... પત્તં વિય હોતી''તિ ઉપરિ વક્ખમાનો ગન્થો પુરાણપોત્થકેસુ દિસ્સતિ, તસ્મા અયં પાઠો એત્થાપિ લિખિતબ્બો, લેખકાનં પન દોસેન ગળિતોતિ વેદિતબ્બો.

ઓળારિકે અસ્સાસપસ્સાસે નિરુદ્ધેતિઆદિ હેટ્ઠા વુત્તનયમ્પિ વિચેતબ્બાકારપ્પત્તસ્સ કાયસઙ્ખારસ્સ વિચયનવિધિં દસ્સેતું આનીતં. **દેસતો**તિ પુબ્બે ફુસનવસેન ગહિતટ્ઠાનતો. **નિમિત્તં પટ્ઠપેતબ્બ**ન્તિ પુબ્બે ગહિતાકારનિમિત્તગ્ગાહિકા સઞ્ઞા ફુસનટ્ઠાને પટ્ઠપેતબ્બા. **ઇમમેવ હિ અત્થવસ**ન્તિ ઇમં અનુપટ્ઠહન્તસ્સ આરમ્મણસ્સ ઉપટ્ઠાનવિધિસઙ્ખાતં કારણં પટિચ્ચ. **ઇતો**તિ આનાપાનકમ્મટ્ઠાનતો. ગરુકતા ચ ભાવનાદુક્કરતાયાતિ આહ ''ગરુકભાવન''ન્તિ. **ચરિત્વા**તિ ગોચરં ગહેત્વા. **નિમિત્ત**ન્તિ ઉગ્ગહનિમિત્તં, પટિભાગનિમિત્તં વા. ઉભયમ્પિ હિ ઇધ એકજ્ઝં વુત્તં. તથા હિ તૂલપિચુઆદિઉપમત્તયં ઉગ્ગહે યુજ્જતિ, સેસં ઉભયત્થ.

તારકરૂપં વિયાતિ તારકાય સરૂપં વિય. **સઞ્ઞાનાનતાયા**તિ નિમિત્તુપટ્ઠાનતો પુબ્બે પવત્તસઞ્ઞાનં નાનતાય. **સઞ્ઞજ**ન્તિ ભાવનાસઞ્ઞાય પરિકપ્પિતં, ન ઉપ્પાદિતં અવિજ્જમાનત્તા, તેનાહ ''નાનતો ઉપટ્ઠાતી''તિ. **એવં હોતી**તિ ભાવનમનુયુત્તસ્સ એવં ઉપટ્ઠાતિ. **એવ**ન્તિ એવં સતિ, યથાવુત્તનયેન નિમિત્તે એવ ચિત્તસ્સ ઠપને સતીતિ અત્થો. **ઇતો પભુતી**તિ ઇતો પટિભાગનિમિત્તુપ્પત્તિતો પટ્ઠાય. **નિમિત્તે**તિ પટિભાગનિમિત્તે. **ઠપય**ન્તિ ઠપનાવસેન ચિત્તં ઠપન્તો. **નાનાકાર**ન્તિ ''ચત્તારો વણ્ણા''તિ એવં વુત્તં નાનાકારં. **વિભાવય**ન્તિ વિભાવેન્તો અન્તરધાપેન્તો. નિમિત્તુપ્પત્તિતો પટ્ઠાય હિ તે આકારા અમનસિકરોતો અન્તરહિતા વિય હોન્તિ. **અસ્સાસપસ્સાસે**તિ અસ્સાસે પસ્સાસે ચ યો નાનાકારો, તં વિભાવયં અસ્સાસપસ્સાસસમ્ભૂતે વા નિમિત્તે ચિત્તં ઠપયં સકં ચિત્તં નિબન્ધતિ નામાતિ યોજના. કેચિ પન વિભાવયન્તિ એતસ્સ વિભાવેન્તો વિદિતં પાકટં કરોન્તોતિ અત્થં વદન્તિ, તં પુબ્બભાગવસેન યુજ્જેય્ય. અયઞ્હેત્થ અત્થો – અસ્સાસપસ્સાસે નાનાકારં વિભાવેન્તો પજાનન્તો તત્થ યં લદ્ધં નિમિત્તં, તસ્મિં ચિત્તં ઠપેન્તો અનુક્કમેન સકં ચિત્તં નિબન્ધતિ અપ્પેતીતિ.

કિલેસાતિ અવસેસકિલેસા. **સન્નિસિન્નાયેવા**તિ અલદ્ધનીવરણસહાયા ઓલીનાયેવ. **ઉપચારભૂમિય**ન્તિ ઉપચારાવત્થાયં. **લક્ખણતો**તિ વિક્ખમ્ભનાદિસભાવતો વા અનિચ્ચાદિસભાવતો વા. **ગોચરો**તિ ભિક્ખાચારગામો. યત્થ દુલ્લભા સપ્પાયભિક્ખા, સો અસપ્પાયો, ઇતરો સપ્પાયો. **ભસ્સ**ન્તિ દસકથાવત્થુનિસ્સિતં ભસ્સં, તં સપ્પાયં, ઇતરમસપ્પાયં. સેસેસુ આવાસાદીસુ યત્થ યત્થ અસમાહિતં ચિત્તં સમાધિયતિ, તં તં સપ્પાયં, ઇતરમસપ્પાયન્તિ ગહેતબ્બં. યસ્સ પન એવં સત્તવિધં અસપ્પાયં વજ્જેત્વા સપ્પાયમેવ સેવન્તસ્સપિ અપ્પના ન હોતિ, તેન સમ્પાદેતબ્બં દસવિધં અપ્પનાકોસલ્લં દસ્સેન્તો **વત્થુવિસદકિરિયા**તિઆદિમાહ. તત્થ **વત્થુવિસદકિરિયા** નામ કેસનખચ્છેદનાદીહિ અજ્ઝત્તિકસ્સ સરીરવત્થુસ્સ, ચીવરસેનાસનાદિધોવનપરિકમ્માદીહિ બાહિરવત્થુસ્સ ચ વિસદભાવકરણં. એવઞ્હિ ઞાણમ્પિ વિસદકિચ્ચનિપ્ફત્તિકરં હોતિ. **ઇન્દ્રિયસમત્તપટિપાદનતા** નામ સદ્ધાદીનં ઇન્દ્રિયાનં સમભાવકરણં. **નિમિત્તકુસલતા** નામ ભાવનાય લદ્ધનિમિત્તસ્સ રક્ખણકોસલ્લં. **યસ્મિં સમયે ચિત્તં નિગ્ગહેતબ્બ**ન્તિઆદીસુ યસ્મિં સમયે ચિત્તં અચ્ચારદ્ધતાદીહિ કારણેહિ ઉદ્ધતતાય નિગ્ગહેતબ્બં, તદા ધમ્મવિચયસમ્બોજ્ઝઙ્ગાદયો તયો અભાવેત્વા પસ્સદ્ધાદીનં તિણ્ણં ભાવનેન ચિત્તસ્સ નિગ્ગણ્હના હોતિ. યદાસ્સ ચિત્તં અતિસિથિલવીરિયતાદીહિ લીનતાય પગ્ગહેતબ્બં, તદા પસ્સદ્ધિસમ્બોજ્ઝઙ્ગાદયો તયો અભાવેત્વા ધમ્મવિચયાદીનં તિણ્ણં ભાવનેન ચિત્તસ્સ પગ્ગણ્હનં હોતિ. યદાસ્સ પઞ્ઞાપયોગમન્દતાદીહિ નિરસ્સાદં ચિત્તં હોતિ, તદા તસ્સ ચિત્તસ્સ અટ્ઠસંવેગવત્થુપચ્ચવેક્ખણાદિના (અ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧.૪૧૮) સમ્પહંસનસઙ્ખાતા સંવેજના હોતિ. યદા પનસ્સ એવં પટિપજ્જનતો અલીનં અનુદ્ધતં અનિરસ્સાદં આરમ્મણે સમપ્પવત્તં સમથવીથિપટિપન્નઞ્ચ ચિત્તં હોતિ, તદા તસ્સ પગ્ગહનિગ્ગહસમ્પહંસનેસુ અબ્યાપારતાસમાપજ્જનેન અજ્ઝુપેક્ખના હોતિ.

તદધિમુત્તતા નામ સમાધિઅધિમુત્તતા, સમાધિનિન્નપોણપબ્ભારતાતિ અત્થો. **એત્થા**તિ એતિસ્સં કાયાનુપસ્સનાયં.

પારિસુદ્ધિં પત્તુકામોતિ ફલં અધિગન્તુકામો સમાપજ્જિતુકામો ચ. તત્થ સલ્લક્ખણાવિવટ્ટનાવસેન પઠમં મગ્ગાનન્તરફલં અધિગન્તુકામો. તતો પરં સલ્લક્ખણવસેન ફલસમાપત્તિં સમાપજ્જિતુકામોપીતિ એવમત્થો ગહેતબ્બો. **આવજ્જનસમાપજ્જન...પે॰... વસિપ્પત્ત**ન્તિ એત્થ પટિલદ્ધઝાનતો વુટ્ઠાય વિતક્કાદીસુ ઝાનઙ્ગેસુ એકેકં આવજ્જયતો ભવઙ્ગં ઉપચ્છિન્દિત્વા ઉપ્પન્નાવજ્જનાનન્તરં વિતક્કાદીસુ યથાવજ્જિતઝાનઙ્ગારમ્મણાનિ કામાવચરજવનાનિ ભવઙ્ગન્તરિતાનિ યદા નિરન્તરં પવત્તન્તિ, અથસ્સ **આવજ્જનવસી** સિદ્ધા હોતિ. તં પન ઝાનં સમાપજ્જિતુકામતાનન્તરં સીઘં સમાપજ્જનસમત્થતા **સમાપજ્જનવસી** નામ. અચ્છરામત્તં વા દસચ્છરામત્તં વા ખણં ઝાનં ઠપેતું સમત્થતા **અધિટ્ઠાનવસી** નામ. તથેવ લહું ખણં ઝાનસમઙ્ગી હુત્વા ઝાનતો ભવઙ્ગુપ્પત્તિવસેન વુટ્ઠાતું સમત્થતા **વુટ્ઠાનવસી** નામ. ''એત્તકમેવ ખણં સમાપજ્જિસ્સામી''તિ, ''એત્તકમેવ ખણં ઝાનસમઙ્ગી હુત્વા ઝાનતો વુટ્ઠહિસ્સામી''તિ ચ પવત્તપુબ્બપરિકમ્મભેદેનેત્થ અધિટ્ઠાનવુટ્ઠાનવસિયો ભિન્ના, ન સરૂપભેદેન, યા ''સમાપત્તિકુસલતા, વુટ્ઠાનકુસલતા''તિ વુચ્ચન્તિ. **પચ્ચવેક્ખણવસી** પન આવજ્જનવસિયા એવ વુત્તા. પચ્ચવેક્ખણવીથિયઞ્હિ સીઘં આવજ્જનુપ્પત્તિયા આવજ્જનવસી તદનન્તરાનં જવનાનં સમુપ્પત્તિયા પચ્ચવેક્ખણવસીતિ આવજ્જનવસીસિદ્ધિયાવ પચ્ચવેક્ખણવસી સિદ્ધા એવ હોતીતિ વેદિતબ્બા. **ઝાનઙ્ગાનિ પરિગ્ગહેત્વા**તિ ઝાનચિત્તસમ્પયુત્તાનિ ઝાનઙ્ગાનિ લક્ખણાદિવસેન પરિગ્ગહેત્વા. **તેસઞ્ચ નિસ્સય**ન્તિ તેસં વત્થુનિસ્સયાનં ભૂતાનં નિસ્સયં. ઇદઞ્ચ કરજકાયસ્સ વત્થુદસકસ્સ ભૂતનિસ્સયત્તા સુત્તન્તનયેન વુત્તં, ન પટ્ઠાનનયેન. ન હિ કલાપન્તરગતાનિ ભૂતાનિ કલાપન્તરગતાનં ભૂતાનં નિસ્સયપચ્ચયા હોન્તિ, સુત્તન્તનયેન પન ઉપનિસ્સયપચ્ચયોતિ વેદિતબ્બાનિ. પટ્ઠાને હિ અસઙ્ગહિતા સબ્બે પચ્ચયા સુત્તન્તિકનયેન ઉપનિસ્સયપચ્ચયે સઙ્ગહન્તીતિ વેદિતબ્બં. **તંનિસ્સિતરૂપાની**તિ ઉપાદારૂપાનિ. **યથાપરિગ્ગહિતરૂપવત્થુદ્વારારમ્મણં વા**તિ એત્થ યથાપરિગ્ગહિતકેસાદિરૂપારમ્મણં તતો પુબ્બે વુત્તનયવત્થારમ્મણઞ્ચ તન્નિસ્સયકરજકાયપઅગ્ગહમુખેન ઉપટ્ઠિતચક્ખાદિદ્વારઞ્ચ સસમ્પયુત્તધમ્મવિઞ્ઞાણં વાતિ યોજેતબ્બં. **કમ્મારગગ્ગરી**તિ કમ્મારાનં અગ્ગિધમનભસ્તા. **તજ્જ**ન્તિ તદનુરૂપં. **તસ્સા**તિ નામરૂપસ્સ. **તં દિસ્વા**તિ અવિજ્જાતણ્હાદિપચ્ચયં દિસ્વા. **કઙ્ખં વિતરતી**તિ અહોસિં નુ ખો અહં અતીતમદ્ધાનન્તિઆદિનયપ્પવત્તં (મ॰ નિ॰ ૧.૧૮; સં॰ નિ॰ ૨.૨૦) સોળસવત્થુકં વિચિકિચ્છં અતિક્કમતિ. **કલાપસમ્મસનવસેના**તિ યં કિઞ્ચિ રૂપં અતીતાનાગતપચ્ચુપ્પન્નન્તિઆદિના (મ॰ નિ॰ ૧.૩૬૧; ૩.૮૬, ૮૯; અ॰ નિ॰ ૪.૧૮૧) પઞ્ચસુ ખન્ધેસુ અતીતાદિકોટ્ઠાસં એકેકકલાપતો ગહેત્વા અનિચ્ચાદિવસેન સમ્મસનં કલાપસમ્મસનં, તસ્સ વસેન. **પુબ્બભાગે**તિ પટિપદાઞાણદસ્સનવિસુદ્ધિપરિયાપન્નાય ઉદયબ્બયાનુપસ્સનાય પુબ્બભાગે. **ઓભાસાદયો**તિ ઓભાસો ઞાણં પીતિ પસ્સદ્ધિ સુખં અધિમોક્ખો પગ્ગહો ઉપેક્ખા ઉપટ્ઠાનં નિકન્તિ ચ. તત્થ **અધિમોક્ખો**તિ સદ્ધા. **ઉપટ્ઠાન**ન્તિ સતિ. **ઉપેક્ખા**તિ તત્રમજ્ઝત્તતા. એત્થ ચ ઓભાસાદયો નવ નિકન્તિસઙ્ખાતતણ્હુપક્કિલેસવત્થુતાય ઉપક્કિલેસા વુત્તા , નિકન્તિ પન ઉપક્કિલેસતાય તબ્બત્થુતાય ચ. **નિબ્બિન્દન્તો** આદીનવાનુપસ્સનાપુબ્બઙ્ગમાય નિબ્બિદાનુપસ્સનાય નિબ્બિન્દન્તો. મુઞ્ચિતુકમ્યતાપટિસઙ્ખાનુપસ્સનાસઙ્ખારુપેક્ખાનુલોમઞાણાનં ચિણ્ણપરિયન્તે ઉપ્પન્નગોત્રભુઞાણાનન્તરં ઉપ્પન્નેન મગ્ગઞાણેન સબ્બસઙ્ખારેસુ **વિરજ્જન્તો વિમુચ્ચન્તો**. ફલક્ખણે હિ વિમુત્તો નામ વુચ્ચતિ, મગ્ગક્ખણે વિમુચ્ચન્તોતિ. **એકૂનવીસતિભેદસ્સા**તિ ચતુન્નં મગ્ગવીથીનં

અનન્તરં પચ્ચેકં ઉપ્પજ્જન્તસ્સ મગ્ગફલનિબ્બાનપહીનાવસિટ્ઠકિલેસાનં પઞ્ચન્નં પચ્ચવેક્ખિતબ્બાનં વસેન એકૂનવીસતિભેદસ્સ. અરહતો હિ અવસિટ્ઠકિલેસાભાવેન એકૂનવીસતિતા. **અસ્સાતિ** આનાપાનકમ્મટ્ઠાનિકસ્સ.

સપ્પીતિકે દ્વે ઝાનેતિ પીતિસહગતાનિ ચતુક્કનયે દ્વે પઠમદુતિયજ્ઝાનાનિ. **તસ્સાતિ** તેન યોગિના. **સમાપત્તિક્ખણેતિ** સમાપન્નક્ખણે. **આરમ્મણતોતિ** પટિભાગારમ્મણગ્ગહણમુખેન **પીતિ પટિસંવિદિતા હોતિ, આરમ્મણસ્સ પટિસંવિદિતત્તા.** આરમ્મણે હિ વિદિતે તબ્બિસયા ચિત્તચેતસિકા ધમ્મા સયં અત્તનો પટિસંવિદિતા નામ હોતિ સલક્ખણતો સામઞ્ઞલક્ખણતો ચ પચ્છા ગહણે સન્દેહાભાવતો. **વિપસ્સનાક્ખણેતિ** વિપસ્સનાપઞ્ઞાય વિસયતો દસ્સનક્ખણે. એવં પીતિં અનિચ્ચાદિવસેન ગહણમેવ **અસમ્મોહતો** પીતિપટિસંવેદનં નામ.

દીઘં અસ્સાસવસેનાતિ દીઘસ્સ અસ્સાસસ્સ આરમ્મણભૂતસ્સ વસેન, પજાનતો સા પીતિ પટિસંવિદિતા હોતીતિ સમ્બન્ધો. **ચિત્તસ્સ એકગ્ગતં અવિક્ખેપં પજાનતોતિ** ઝાનપરિયાપન્નં અવિક્ખેપાપન્નં નામ ચિત્તસ્સેકગ્ગતં તંસમ્પયુત્તાય પઞ્ઞાય પજાનતો. યથેવ હિ આરમ્મણમુખેન પીતિ પટિસંવિદિતા હોતિ, એવં તંસમ્પયુત્તધમ્માપિ પટિસંવિદિતા એવ હોન્તીતિ. **સતિ ઉપટ્ઠિતા હોતીતિ** દીઘં અસ્સાસવસેન ઝાનસમ્પયુત્તા સતિ તસ્સ આરમ્મણે ઉપટ્ઠિતા તદારમ્મણજ્ઝાનેપિ ઉપટ્ઠિતા નામ હોતીતિ. **દીઘં પસ્સાસવસેનાતિ**આદીસુપિ ઇમિનાવ નયેન અત્થો વેદિતબ્બો. એવં દસ્સિતં પીતિપટિસંવેદનં આરમ્મણતો અસમ્મોહતો ચ વિભાગતો દસ્સેતું **આવજ્જતોતિ**આદિ વુત્તં. તત્થ **આવજ્જતોતિ** ઝાનં આવજ્જન્તસ્સ. **સા પીતીતિ** સા ઝાનપરિયાપન્ના પીતિ. **જાનતોતિ** સમાપન્નક્ખણે આરમ્મણમુખેન જાનતો, તસ્સ સા પીતિ પટિસંવિદિતા હોતીતિ સમ્બન્ધો. **પસ્સતોતિ** દસ્સનભૂતેન ઞાણેન ઝાનતો વુટ્ઠાય પસ્સન્તસ્સ. **પચ્ચવેક્ખતોતિ** ઝાનં પચ્ચવેક્ખન્તસ્સ. **ચિત્તં અધિટ્ઠહતોતિ** ''એત્તકં વેલં ઝાનસમઙ્ગી ભવિસ્સામી''તિ ઝાનચિત્તં અધિટ્ઠહન્તસ્સ. એવં પઞ્ચન્નં વસિભાવાનં વસેન ઝાનસ્સ પજાનનમુખેન આરમ્મણતો પીતિયા પટિસંવેદના દસ્સિતા. **અધિમુચ્ચતોતિ** સદ્દહન્તસ્સ, સમથવિપસ્સનાવસેનાતિ અધિપ્પાયો. **વીરિયં પગ્ગણ્હતોતિ**આદીસુપિ એસેવ નયો. **અભિઞ્ઞેય્યન્તિ** વિસિટ્ઠાય પઞ્ઞાય જાનિતબ્બં ચતુસચ્ચં વિપસ્સનાપઞ્ઞાપુબ્બઙ્ગમાય મગ્ગપઞ્ઞાય અભિજાનતોતિઆદિ યોજના. એવં **પરિઞ્ઞેય્યન્તિ**આદીસુપિ પરિજાનતોતિઆદિના યોજના વેદિતબ્બા. તત્થ **પરિઞ્ઞેય્યન્તિ** દુક્ખસચ્ચં. **અવસેસપદાનીતિ** સુખપટિસંવેદી ચિત્તસઙ્ખારપટિસંવેદીતિ પદાનિ.

વેદનાદયોતિ આદિ-સદ્દેન સઞ્ઞા ગહિતા, તેનાહ ''દ્વે ખન્ધા''તિ. **વિપસ્સનાભૂમિદસ્સનત્થન્તિ** કાયિકસુખાદિસીસેન પકિણ્ણકસઙ્ખારદસ્સનતો વુત્તં સમથે કાયિકસુખાભાવતો. **સોતિ** પસ્સમ્ભનપરિયાયેન વુત્તો નિરોધો. **વુત્તનયેનાતિ** ઇમસ્સ હિ ભિક્ખુનો પુબ્બે અપરિગ્ગહિતકાલેતિઆદિના (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૧૬૫) કાયસઙ્ખારે વુત્તનયેન. **પીતિસીસેન વેદના વુત્તાતિ** પીતિઅપદેસેન વેદના વુત્તા, સુખગ્ગહણતો વેદનાનુપસ્સનાપસઙ્ગતોતિ અધિપ્પાયો. **દ્વીસુ ચિત્તસઙ્ખારપદેસૂતિ** ''ચિત્તસઙ્ખારપટિસંવેદી પસ્સમ્ભયં ચિત્તસઙ્ખાર''ન્તિ ઇમેસુ દ્વીસુ કોટ્ઠાસેસુ. **સઞ્ઞાસમ્પયુત્તા વેદનાતિ** વેદનાનુપસ્સનાભાવતો વુત્તં. **ચિત્તપટિસંવેદિતા વેદિતબ્બાતિ** આરમ્મણતો અસમ્મોહતોતિઆદિના વુત્તનયં સન્ધાય વુત્તં. **ચિત્તન્તિ** ઝાનસમ્પયુત્તં વિપસ્સનાસમ્પયુત્તઞ્ચ ચિત્તં. **આમોદેતીતિ** સમ્પયુત્તાય પીતિયા ઝાનવિસયાય મોદેતિ. **વિપસ્સનાક્ખણેતિ**આદિના વુત્તભઙ્ગાનુપસ્સનક્ખણે.

આનાપાનસ્સતિસમાધિકથાવણ્ણનાનયો નિટ્ઠિતો.

૧૬૭. યદિપિ અરિયા નેવ અત્તનાવ અત્તાનં અઞ્ઞમઞ્ઞં વા જીવિતા વોરોપેન્તિ, નાપિ પરેહિ સમાદપેન્તિ, તથાપિ યથાવુત્તેહિ તીહિ પકારેહિ મતાનં પુથુજ્જનાનં અન્તરે મિગલણ્ડિકેન મારિતાનં અરિયપુગ્ગલાનમ્પિ અત્થિતાય ''અરિયપુગ્ગલમિસ્સકત્તા''તિ વુત્તં. અથ વા પુથુજ્જનકાલે અત્તનાવ અત્તાનં ઘાતેત્વા મરણસમયે વિપસ્સનં વડ્ઢેત્વા અરિયમગ્ગં પટિલભિત્વા મતાનમ્પિ સબ્ભાવતો એવં વુત્તન્તિ ગહેતબ્બં.

પદભાજનીયવણ્ણના

૧૭૨. બ્યઞ્જને આદરં અકત્વાતિ જાનિત્વા સઞ્જાનિત્વાતિઆદિના બ્યઞ્જનાનુરૂપં અવુત્તત્તા વુત્તં. **પાણોતિ જાનન્તોતિ** ઇદં મનુસ્સોતિ અજાનિત્વાપિ કેવલં સત્તસઞ્ઞાય એવ પારાજિકભાવદસ્સનત્થં વુત્તં. **વધકચેતનાવસેન ચેતેત્વાતિ** ''ઇમં મારેમી''તિ વધકચેતનાય ચિન્તેત્વા. **પકપ્પેત્વાતિ** ''વધામિ ન''ન્તિ એવં ચિત્તેન પરિચ્છિન્દિત્વા. **અભિવિતરિત્વાતિ** સન્નિટ્ઠાનં કત્વા, તેનાહ ''નિરાસઙ્કચિત્તં પેસેત્વા''તિ. **સિખાપ્પત્તો અત્થોતિ** સઞ્ચિચ્ચાતિ પુબ્બકાલકિરિયાવસેન વુત્તસ્સપિ વીતિક્કમભૂતસ્સ અપરકાલકિરિયાયુત્તદસ્સનેન કોટિપ્પત્તો અત્થો. **જાતિઉણ્ણા** નામ તદહુજાતએળકસ્સ લોમં. **એવં વણ્ણપ્પટિભાગન્તિ** એવં વણ્ણસણ્ઠાનં. **તતો વા ઉદ્ધન્તિ** દુતિયસત્તાહાદીસુ અબ્બુદાદિભાવપ્પત્તં સન્ધાય વુત્તં. **પરિહીનવેગસ્સ સન્તાનસ્સ પચ્ચયો હોતીતિ** સહકારીપચ્ચયો હોતિ, ન જનકો. કમ્મમેવ હિ ખણે ખણે ઉપ્પજ્જમાનાનં કમ્મજરૂપાનં જનકપચ્ચયો, તઞ્ચ પવત્તિયં પુબ્બે ઉપ્પજ્જિત્વા ઠિતં અનુપહતં ચતુસન્તતિરૂપં સહકારીપચ્ચયં લભિત્વાવ કાતું સક્કોતિ, ન અઞ્ઞથા, યેન કેનચિ વિરોધિપચ્ચયેન નિરુદ્ધચક્ખાદિપ્પસાદાનં પુગ્ગલાનં વિજ્જમાનમ્પિ કમ્મં ચક્ખાદિકં જનેતું ન સક્કોતીતિ સિદ્ધમેવ હોતિ.

અતિપાતેન્તોતિ અતિપાતેન્તો વિનાસેન્તો. **વુત્તપકારમેવાતિ** જીવિતિન્દ્રિયાતિપાતનવિધાનં વુત્તપ્પકારમેવ. સરસેનેવ પતનસભાવસ્સ સણિકં પતિતું અદત્વા અતીવ પાતનં સીઘપાતનં અતિપાતો, પાણસ્સ અતિપાતો પાણાતિપાતો. **આથબ્બણિકાતિ** અથબ્બણવેદિનો. **અથબ્બણન્તિ** અથબ્બણવેદવિહિતં. **મન્તં પયોજેન્તીતિ** અલોણભોજનદબ્બસયનસુસાનગમનાદીહિ પયોગેહિ મન્તં પરિવત્તેન્તિ, તેન યથિચ્છિતપાણવધાદિફલં ઉપપજ્જતિ, તસ્મા તં કાયવચીકમ્મેસુ પવિટ્ઠં. **ઈતિન્તિ** પીળં. **ઉપદ્દવન્તિ** તતો અધિકતરં પીળં. **પજ્જરકન્તિ** વિસમજ્જરં. **સૂચિકન્તિ** સૂચીહિ વિય વિજ્ઝમાનં સૂલં. **વિસૂચિકન્તિ** સસૂલં આમાતિસારં. **પક્ખન્દિયન્તિ** રત્તાતિસારં. **વિજ્જં પરિવત્તેત્વાતિ** ગન્ધારવિજ્જાદિકં અત્તનો વિજ્જં કતૂપચારં મન્તપઠનક્કમેન પરિજપ્પિત્વા. **તેહીતિ** તેહિ વત્થૂહિ. **પયોજનન્તિ** પવત્તનં. **અહો વતાયન્તિ** અયં તં કુચ્છિગતં. **ગબ્ભન્તિ** ઇદં કુચ્છિગતં ગબ્ભં. **કુલુમ્બસ્સાતિ** ગબ્ભસ્સ, કુલસ્સેવ વા, કુટુમ્બસ્સાતિ વુત્તં હોતિ. **ભાવનામયિદ્ધિયાતિ** અધિટ્ઠાનિદ્ધિં સન્ધાય વુત્તં. **તં તેસં ઇચ્છામત્તન્તિ** સુત્તત્થતો ન સમેતીતિ અધિપ્પાયો. અથબ્બણિદ્ધિવસેનેવ હિ સુત્તે ''ઇદ્ધિમા ચેતોવસિપ્પત્તો''તિ વુત્તં, ન ભાવનામયિદ્ધિવસેનાતિ દટ્ઠબ્બં.

ઇતરથાતિ પરિયેસેય્યાતિ પદસ્સ ગવેસનમત્તમેવ યથારુતવસેન અત્થો સિયા, તદા પરિયિટ્ઠમત્તેન પરિયેસિત્વા સત્થાદીનં લદ્ધમત્તેનાતિ અત્થો. સસન્તિ હિંસન્તિ એતેનાતિ સત્થન્તિ વધોપકરણસ્સ પાસાણરજ્જુઆદિનો સબ્બસ્સાપિ નામન્તિ આહ **લગુળાતિ**આદિ. **લગુળન્તિ** મુગ્ગરસ્સેતં અધિવચનં. **સત્થસઙ્ગહોતિ** માતિકાયં **સત્થહારકન્તિ** એત્થ વુત્તસત્થસઙ્ગહો. **પરતો વુત્તનયત્તાતિ** પરતો નિગમનવસેન વુત્તસ્સ દુતિયપદસ્સ પદભાજને વુત્તનયત્તા. **ચિત્તસદ્દસ્સ અત્થદીપનત્થં વુત્તોતિ** ચિત્ત-સદ્દસ્સ વિચિત્તાદિઅનેકત્થવિસયત્તા ઇતરેહિ નિવત્તેત્વા વિઞ્ઞાણત્થં નિયમેતું વુત્તો.

૧૭૪. કમ્મુના બજ્ઝતીતિ પાણાતિપાતકમ્મુના બજ્ઝતિ, તં કમ્મમસ્સ સિદ્ધન્તિ અત્થો. **ઉભયથાપીતિ** ઉદ્દિસકાનુદ્દિસકવસેન. **પચ્છા વા તેન રોગેનાતિ** એતેન અનાગતમ્પિ જીવિતિન્દ્રિયં આરબ્ભ પાણાતિપાતસ્સ પવત્તિં દસ્સેતિ. એવઞ્ચ ''યદા સક્કોતિ, તદા તં જીવિતા વોરોપેહી''તિ આણત્તિયા ચિરેન સમિદ્ધિયમ્પિ આણત્તિક્ખણેયેવ

પાણાતિપાતો. ઓપાતખણનાદિથાવરપયોગેસુ પયોગકરણતો પચ્છા ગહિતપટિસન્ધિકસ્સાપિ સત્તસ્સ મરણે પાણાતિપાતો ચ અનાગતારમ્મણો ઉપપન્નો હોતિ. યં પન **સિક્ખાપદવિભઙ્ગે** ''પઞ્ચ સિક્ખાપદાનિ પચ્ચુપ્પન્નારમ્મણાયેવા''તિ વુત્તં, તં પાણાતિપાતાદિતો વિરતિં સન્ધાય વુત્તં, ન પાણાતિપાતાદિન્તિ ગહેતબ્બં. **અઞ્ઞચિત્તેના**તિ અમારેતુકામતાચિત્તેન. **દુતિયપ્પહારેન મરતી**તિ પઠમપ્પહારં વિના દુતિયેનેવ મરતીતિ અત્થો. **પઠમપ્પહારેનેવા**તિ પઠમપ્પહારસમુટ્ઠાપકચેતનાક્ખણેયેવાતિ અત્થો. કિઞ્ચાપિ પઠમપ્પહારો સયમેવ ન સક્કોતિ મારેતું, દુતિયં પન લભિત્વા સક્કોન્તો જીવિતવિનાસહેતુ હોતિ, તસ્મા પઠમપ્પહારં વિના મરણસ્સ અસિદ્ધત્તા ''પયોગો તેન ચ મરણ''ન્તિ ઇમિના સંસન્દનતો પઠમપ્પહારેનેવ કમ્મબદ્ધો યુત્તો, ન દુતિયેન તસ્સ અઞ્ઞચિત્તેન દિન્નત્તા. યથા ચેત્થ, એવં અઞ્ઞેન પુગ્ગલેન દુતિયપ્પહારદાનાદીસુ વિય. યદિ પન દુતિયપ્પહારદાયકસ્સાપિ પુગ્ગલસ્સ વધકચેતના અત્થિ, તસ્સાપિ અત્તનો પયોગેનાપિ મતત્તા પયોગક્ખણે પાણાતિપાતોતિ વેદિતબ્બં.

કમ્માપત્તિબ્યત્તિભાવત્થન્તિ આનન્તરિયાદિકમ્મવિભાગસ્સ પારાજિકાદિઆપત્તિવિભાગસ્સ ચ પાકટભાવત્થં. ''એળકં મારેમી''તિ વિપરીતગ્ગહણેપિ ''ઇમ''ન્તિ યથાનિપન્નસ્સેવ પરમત્થતો ગહિતત્તા યથાવત્થુકં કમ્મબદ્ધો હોતિયેવાતિ આહ **ઇમં વત્થુ**ન્તિઆદિ. **ઘાતકો ચ હોતી**તિ પાણાતિપાતકમ્મેન બદ્ધોતિ અત્થો. માતાદિગુણમહન્તે આરબ્ભ પવત્તવધકચેતનાય મહાસાવજ્જતાય વુત્તં ''ઇધ પન ચેતના દારુણા હોતી''તિ.

લોહિતકન્તિ લોહિતમક્ખિતં. **કમ્મં કરોન્તે**તિ યુદ્ધકમ્મં કરોન્તે. **યથાધિપ્પાયં ગતે**તિ યોધં વિજ્ઝિત્વા પિતરિ વિદ્ધે, યોધં પન અવિજ્ઝિત્વા કેવલં પિતરિ વિદ્ધેપિ વિસઙ્કેતો નત્થિયેવ પિતરિપિ વધકચિત્તસ્સ અત્થિતાય, કેવલં યોધે વિદ્ધેપિ એસેવ નયો. **આનન્તરિયં પન નત્થી**તિ પિતુવિસયં પાણાતિપાતકમ્મં નત્થીતિ અત્થો.

એવં વિજ્ઝાતિ એવં પાદેહિ ભૂમિયં ઠત્વા એવં ધનું ગહેત્વા આકડ્ઢિત્વાતિઆદિના વિજ્ઝનપ્પકારસિક્ખાપનમુખેન આણાપેતીતિ અત્થો. **એવં પહરા**તિ દળ્હં અસિં ગહેત્વા એવં પહર. **એવં ઘાતેહી**તિ એવં કમ્મકારણં કત્વા મારેહિ. **તત્તકા ઉભિન્નં પાણાતિપાતા**તિ અનુદ્દિસિત્વા યેસં કેસઞ્ચિ મારણત્થાય ઉભોહિ પયોગસ્સ કતત્તા વુત્તં. સચે હિ આણાપકો ''એવં વિદ્ધે અસુકો એવં મરતી''તિ સઞ્ઞાય ''એવં વિજ્ઝા''તિ આણાપેતિ, નિયમિતસ્સેવ મરણે આણાપકસ્સ કમ્મબદ્ધોતિ વદન્તિ. સચે આણત્તો ''અસુક''ન્તિ નિયમેત્વા ઉદ્દિસ્સ સરં ખિપતિ, આણાપકો અનિયમેત્વા આણાપેતિ, આણાપકસ્સ યેસં કેસઞ્ચિ મરણેપિ કમ્મબદ્ધો, આણત્તસ્સ પન નિયમિતમરણેયેવાતિ વેદિતબ્બં. **મજ્ઝે**તિ હત્થિનો પિટ્ઠિનો મજ્ઝે. **એતેના**તિ અધિટ્ઠહિત્વા આણાપેતીતિઆદિપાળિવચનેન. **તત્થા**તિ આણત્તિકપયોગે.

કિઞ્ચાપિ કિરિયાવિસેસો અટ્ઠકથાસુ અનાગતો, **પાળિયં** પન ''એવં વિજ્ઝ, એવં પહર, એવં ઘાતેહી''તિ (પારા॰ ૧૭૪) કિરિયાવિસેસસ્સ પરામટ્ઠત્તા આચરિયપરમ્પરા આગતં કિરિયાવિસેસમ્પિ પાળિસંસન્દનતો ગહેત્વા દસ્સેન્તો **અપરો નયો**તિઆદિમાહ. **વિજ્ઝન**ન્તિ ઉસુસત્તિઆદીહિ વિજ્ઝનં. **છેદન**ન્તિ અસિઆદીહિ હત્થપાદાદિચ્છેદનં. **ભેદન**ન્તિ મુગ્ગરાદીહિ સીસાદિભેદનં દ્વિધાકરણં. **સઙ્ખમુણ્ડક**ન્તિ સીસકટાહે ચમ્મં સહ કેસેહિ ઉપ્પાટેત્વા થૂલસક્ખરાહિ સીસકટાહં ઘંસિત્વા સઙ્ખવણ્ણકરણવસેન સઙ્ખમુણ્ડકમ્મકરણં. **એવમાદીતિ આદિ**-સદ્દેન બિળઙ્ગથાલિકાદિં સઙ્ગણ્હાતિ. ઉરે પહરિત્વા પિટ્ઠિયં પહરિત્વા ગીવાયં પહરિત્વાતિઆદિના સરીરાવયવપ્પદેસેસુ પહરણવિજ્ઝનાદિનિયમોપિ કિરિયાવિસેસેયેવ સઙ્ગય્હતિ અટ્ઠકથાસુ સઙ્ખમુણ્ડકાદિસરીરપ્પદેસવિસયાયપિ ઘાતનાય તત્થ પવેસિતત્તા, યં પન **સારત્થદીપનિયં** (સારત્થ॰ ટી॰ પારાજિકકણ્ડ ૨.૧૭૪ પયોગકથાવણ્ણના) પુરતો પહરિત્વા મારેહીતિઆદિકસ્સ અટ્ઠકથાપાઠસ્સ ''પુરિમપસ્સાદીનમ્પિ વત્થુસભાગતો વત્થુગ્ગહણેનેવ ગહણન્તિ આહ પુરતો પહરિત્વાતિઆદી''તિ એવમધિપ્પાયકથનં, તં સઙ્ખમુણ્ડકાદિકસ્સ સરીરપ્પદેસે કમ્મકારણાકરણસ્સ અટ્ઠકથાય કિરિયાવિસેસવિસયે વુત્તત્તા ન યુજ્જતિ. યથાણત્તં મુઞ્ચિત્વા પુગ્ગલન્તરમારણમેવ હિ વત્થુવિસંવાદો, ન પહરિતું આણત્તં સરીરપ્પદેસવિસંવાદનં, તેનાહ ''વત્થું વિસં વાદેત્વા...પે॰... તતો અઞ્ઞં મારેતિ. પુરતો પહરિત્વા મારેહીતિ વા...પે॰... નત્થિ કમ્મબદ્ધો''તિ, ઇદં પન યથાણત્તવત્થુસ્મિમ્પિ કિરિયાવિસેસવિસઙ્કેતેન કમ્મબદ્ધાભાવં દસ્સેતું વુત્તન્તિ પઞ્ઞાયતિ. તેન ''વત્થું અવિસંવાદેત્વા મારેન્તી''તિ એત્તકમેવ અવત્વા ''યથાણત્તિયા''તિ કિરિયાવિસેસનિયમોપિ દસ્સિતો, ઇતરથા યથાણત્તિયાતિ વચનસ્સ નિરત્થકતાપત્તિતો. **વત્થુનિદ્દેસે** ચ ''વત્થૂતિ મારેતબ્બો સત્તો''તિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૧૭૪) એત્તકમેવ વુત્તં, ન પન ''યથાણત્તસ્સ પહરિતબ્બસરીરપ્પદેસોપી''તિ વુત્તં. તસ્મા પુરતો પહરણાદિપિ કિરિયાવિસેસે એવ સઙ્ગય્હતીતિ અમ્હાકં ખન્તિ, વીમંસિત્વા ગહેતબ્બં. **વત્થુવિસેસેના**તિ માતુઆદિમતસત્તવિસેસેન. **કમ્મવિસેસો**તિ આનન્તરિયાદિકમ્મવિસેસો. **આપત્તિવિસેસો**તિ પારાજિકાદિઆપત્તિવિસેસો.

યદા કદાચિ પુબ્બણ્હેતિ આણત્તદિવસતો અઞ્ઞસ્સપિ યસ્સ કસ્સચિ દિવસસ્સ પુબ્બણ્હે. **એતં ગામે ઠિત**ન્તિ ગામો પુગ્ગલનિયમનત્થં વુત્તો, ન ઓકાસનિયમનત્થં, તસ્મા ''યત્થ કત્થચિ મારેતિ, નત્થિ વિસઙ્કેતો''તિ વુત્તં, એતેન કાલોકાસઆવુધઇરિયાપથકિરિયાવિસેસાનં નિયમિચ્છાય અસતિ યેન કેનચિ પકારેન મરણમેવ ઇચ્છન્તસ્સ આણાપકસ્સ મુખારુળ્હવસેન વુત્તસ્સ દેસકાલાદિનિયમસ્સ વિસઙ્કેતેપિ કમ્મબદ્ધોયેવાતિ ઞાપિતં હોતિ. યો પન ચિત્તેન યત્થ કત્થચિ યદા કદાચિ યેન કેનચિ પકારેન મરણમેવ ઇચ્છન્તોપિ કાલાદિવિસઙ્કેતેન અકુસલતો ચોદનતો વા મુચ્ચિતુકામો લેસેન કાલાદિનિયમં કરોતિ, તસ્સ મનુસ્સવિગ્ગહપારાજિકતો પરિયાયેન અમુચ્ચનતો કાલાદિવિસઙ્કેતેપિ કમ્મબદ્ધોવાતિ ગહેત્વા વિચારણતો ગહેતબ્બં, કેચિ પનેતં ન ઇચ્છન્તિ, વીમંસિતબ્બં. **તુણ્ડેના**તિ અગ્ગકોટિયા. **થરુના**તિ ખગ્ગમુટ્ઠિના. **એતં ગચ્છન્ત**ન્તિ ગમનેન પુગ્ગલોવ નિયમિતો, ન ઇરિયાપથો, તેનાહ ''નત્થિ વિસઙ્કેત''ન્તિ.

''દીઘં મારેહી''તિ વુત્તેપિ દીઘસણ્ઠાનાનં બહુભાવતો ''ઇત્થન્નામં એવરૂપઞ્ચ દીઘ''ન્તિ અઞ્ઞેસં અસાધારણલક્ખણેન અનિદ્દિટ્ઠત્તા ''અનિયમેત્વા આણાપેતી''તિ વુત્તં, તેનેવાહ ''યં કિઞ્ચિ તાદિસં મારેમી''તિ. એત્થ ચ ચિત્તેન બહૂસુ દીઘસણ્ઠાનેસુ એકં નિયમેત્વા વુત્તેપિ વાચાય અનિયમિતત્તા અઞ્ઞસ્મિં તાદિસે મારિતે નત્થિ વિસઙ્કેતોતિ વદન્તિ. અત્તાનં મુઞ્ચિત્વા પરપાણિમ્હિ પાણસઞ્ઞિતાલક્ખણસ્સ અઙ્ગસ્સ અભાવતો નેવત્થિ પાણાતિપાતોતિ આહ ''આણાપકો મુચ્ચતી''તિ. અત્તાનં ઉદ્દિસ્સ ''અસુકટ્ઠાને નિસિન્ન''ન્તિ ઓકાસનિયમે તસ્મિં પદેસે નિસિન્નસ્સ યસ્સ કસ્સચિ જીવિતિન્દ્રિયં આરબ્ભ વધકચિત્તં ઉપ્પજ્જતીતિ વુત્તં ''નેવ વધકો મુચ્ચતિ ન આણાપકો''તિ. ઓકાસઞ્હિ નિયમેત્વા નિદ્દિસન્તો તસ્મિં ઓકાસે નિસિન્નં મારેતુકામો હોતિ, સયં પન તદા તત્થ નત્થિ, તસ્મા ઓકાસેન સહ તત્થ નિસિન્નસ્સેવ જીવિતિન્દ્રિયં આરમ્મણં હોતિ, ન અત્તનોતિ ગહેતબ્બં. સચે પન સયં તત્થેવ નિસીદિત્વા અત્તનો નિસિન્નટ્ઠાનમેવ નિયમેત્વા ''મારેહી''તિ વુત્તેપિ અઞ્ઞો તત્થ નિસિન્નો મારિયતિ, તસ્સાપિ અત્તનોપિ જીવિતં આરબ્ભ વધકચેતના પવત્તતિ, પરસ્મિં તત્થ મારિતે આણાપકસ્સ કમ્મબદ્ધોતિ ગહેતબ્બં. એવરૂપે ઠાને ચિત્તપ્પવત્તિનિયમો બુદ્ધવિસયો, ન અઞ્ઞેસં વિસયોતિ આહ ''તસ્મા એત્થ ન અનાદરિયં કાતબ્બ''ન્તિ.

એવં આણાપેન્તસ્સ આચરિયસ્સ તાવ દુક્કટન્તિ સચે આણત્તિકો યથાધિપ્પાયં ન ગચ્છતિ, આચરિયસ્સ આણત્તિક્ખણે દુક્કટં. સચે પન સો યથાધિપ્પાયં ગચ્છતિ, યં પરતો થુલ્લચ્ચયં વુત્તં, આણત્તિક્ખણે તદેવ હોતિ. અથ સો અવસ્સં ઘાતેતિ, યં પરતો ''આપત્તિ સબ્બેસં પારાજિકસ્સા''તિ (પારા॰ ૧૭૪) વુત્તં, તતો ઇમસ્સ આણત્તિક્ખણેયેવ પારાજિકં હોતિ, ન દુક્કટથુલ્લચ્ચયાનીતિ ગહેતબ્બં. **તેસમ્પિ દુક્કટ**ન્તિ બુદ્ધરક્ખિતાદીનમ્પિ આરોચનપચ્ચયા દુક્કટં, ઇદઞ્ચ યથાણત્તિવસેન સઙ્ઘરક્ખિતસ્સ જીવિતા વોરોપને અસતિ યુજ્જતિ, વોરોપને સતિ તેસમ્પિ આરોચનક્ખણેયેવ પારાજિકં. **પટિગ્ગહિતમત્તે**તિ ઇદં અવસ્સં પટિગ્ગહણસભાવદીપનત્થં વુત્તં, ન પટિગ્ગહિતક્ખણેયેવ થુલ્લચ્ચયન્તિ દસ્સનત્થં. સચે હિ સો અવસ્સં પટિગ્ગહેસ્સતિ, કમ્મં પન ન નિપ્ફાદેસ્સતિ, તદા આચરિયસ્સ આણત્તિક્ખણેયેવ થુલ્લચ્ચયં હોતીતિ દટ્ઠબ્બં.

મૂલટ્ઠસ્સેવ દુક્કટન્તિ ઇદં મહાઅટ્ઠકથાયં આગતનયદસ્સનમત્તં, ન પનેતં અત્તના અધિપ્પેતં, તેનાહ **એવં સન્તે**તિઆદિ, એવં મહાઅટ્ઠકથાયં વુત્તનયેન અત્થે સતીતિ અત્થો. **પટિગ્ગહણે આપત્તિયેવ ન સિયા**તિ વધકસ્સ ''સાધુ સુટ્ઠૂ''તિ મરણપટિગ્ગહણે દુક્કટાપત્તિ નેવ સિયા, એવં અનોળારિકવિસયેપિ તાવ દુક્કટં, કિમઙ્ગં પન મરણપટિગ્ગહણેતિ દસ્સનત્થં સઞ્ચરિત્તપટિગ્ગહણાદિ નિદસ્સિતં. ''અહો વત ઇત્થન્નામો હતો અસ્સા''તિ એવં મરણાભિનન્દનદસ્સનત્થં સઞ્ચરિત્તપટિગ્ગહણાદિભિનન્દને દુક્કટે સતિ પગેવ ''અહં તં મારેસ્સામી''તિ મરણપટિગ્ગહણેતિ અધિપ્પાયો. **પટિગ્ગણ્હન્તસ્સેવેતં દુક્કટન્તિ** અવધારણેન સઙ્કેતક્ખિતસ્સ પટિગ્ગહણપચ્ચયા મૂલટ્ઠસ્સ નત્થેવ આપત્તીતિ દસ્સેતિ, વિસઙ્કેતત્તા પઠમં આણત્તદુક્કટમેવસ્સ હોતિ. કેચિ પન ''મૂલટ્ઠસ્સાપિ દુક્કટમેવા''તિ વદન્તિ, તં ન યુત્તં એકેન પયોગેન દ્વિન્નં દુક્કટાનં અસમ્ભવા. **પુરિમનયે**તિ સમનન્તરાતીતે અવિસઙ્કેતનિદ્દેસે. **એતન્તિ** દુક્કટં. **ઓકાસાભાવેના**તિ મૂલટ્ઠસ્સ થુલ્લચ્ચયસ્સ વુચ્ચમાનત્તા પટિગ્ગણ્હન્તસ્સ દુક્કટં ન વુત્તં ઓકાસાભાવેન, ન પન આપત્તિઅભાવતોતિ અધિપ્પાયો.

૧૭૫. સયં સઙ્ઘત્થેરત્તા ''ઉપટ્ઠાનકાલે''તિ વુત્તં. **વાચાય વાચાય દુક્કટન્તિ** ''યો કોચિ મમ વચનં સુત્વા ઇમં મારેતૂ''તિ ઇમિના અધિપ્પાયેન અવત્વા કેવલં મરણાભિનન્દનવસેનેવ વુત્તત્તા **ચોરાપિ નામ તં ન હનન્તી**તિઆદિવાચાયપિ દુક્કટમેવ વુત્તં. **દ્વિન્નં ઉદ્દિસ્સા**તિ દ્વે ઉદ્દિસ્સ, દ્વિન્નં વા મરણં ઉદ્દિસ્સ. ઉભો ઉદ્દિસ્સ મરણં સંવણ્ણેન્તસ્સ પયોગસમુટ્ઠાપિકાય ચેતનાય એકત્તેપિ ''દ્વે પાણાતિપાતા''તિ વત્તબ્બતાસઙ્ખાતં બલવભાવં આપજ્જિત્વા પટિસન્ધિપવત્તીસુ મહાવિપાકત્તા ''અકુસલરાસી''તિ વુત્તં, બહૂ ઉદ્દિસ્સ મરણસંવણ્ણનેપિ એસેવ નયો. **તત્તકા પાણાતિપાતા**તિ યત્તકા સંવણ્ણનં સુત્વા મરિસ્સન્તિ, તત્તકાનમ્પિ વત્તમાનં અનાગતઞ્ચ જીવિતિન્દ્રિયં સબ્બં આલમ્બિત્વાવ ચેતનાય પવત્તનતો તત્તકા પાણાતિપાતા હોન્તિ, તત્તકાહિ ચેતનાહિ દાતબ્બં પવત્તિવિપાકં એકાવ સા ચેતના દાતું સક્કોતીતિ અત્થો, પટિસન્ધિવિપાકં પન સયઞ્ચ પુબ્બાપરચેતના ચ એકેકમેવ દાતું સક્કોતીતિ ગહેતબ્બં.

૧૭૬. **યેસં હત્થતો**તિ યેસં ઞાતકપવારિતાદીનં હત્થતો, ઇદઞ્ચ ભિક્ખુનો રૂપિયમૂલસ્સ અભાવં સન્ધાય વુત્તં, અત્તનોવ ધનઞ્ચે, સયમેવ મૂલં ગહેત્વા મુઞ્ચતિ, મૂલં પન અગ્ગહેત્વાપિ પોત્થકસ્સ પોત્થકસામિનો સન્તકત્તાપાદનમેવેત્થ પમાણન્તિ ગહેતબ્બં. **લેખાદસ્સનકોતૂહલકા**તિ સુન્દરક્ખરં દિસ્વા વા ''કીદિસં નુ ખો પોત્થક''ન્તિ વા ઓલોકેતુકામા.

પાણાતિપાતસ્સ પયોગત્તાતિ સરીરતો પાણવિયોજનસ્સ નિટ્ઠાપકપયોગત્તા. ઓપાતખણનત્થં પન કુદાલાદિઅત્થાય અયોબીજસમુટ્ઠાપનત્થં અકપ્પિયપથવિં વા કુદાલદણ્ડાદીનં અત્થાય ભૂતગામં વિકોપેન્તસ્સ પાચિત્તિયમેવ. પાણાતિપાતપયોગત્તાભાવા અદિન્નાદાનપુબ્બપયઓગે વિય દુતિયપરિયેસનાદીસુપિ એત્થ દુક્કટટ્ઠાને દુક્કટં, મુસાવાદાદિપાચિત્તિયટ્ઠાને પાચિત્તિયમેવાતિ ગહેતબ્બં. **પમાણે**તિ અત્તના સલ્લક્ખિતે પમાણે. **તચ્છેત્વા**તિ ઉન્નતપ્પદેસં તચ્છેત્વા. **પંસુપચ્છિન્તિ** સબ્બન્તિમં પંસુપચ્છિં. **એત્તકં અલન્તિ** નિટ્ઠાપેતુકામતાય સબ્બન્તિમપયઓગસાધિકા ચેતના સન્નિટ્ઠાપકચેતના, **મહાઅટ્ઠકથાયં** ''એકસ્મિં દિવસે અવૂપસન્તેનેવ પયોગેન ખણિત્વા નિટ્ઠાપેન્તં સન્ધાય સબ્બન્તિમા સન્નિટ્ઠાપકચેતના વુત્તા, ઇતરાસુ પન **અટ્ઠકથાસુ** ''ઇમસ્મિં પતિત્વા મરન્તૂ''તિ અધિપ્પાયેન એકસ્મિં દિવસે કિઞ્ચિ ખણિત્વા અપરસ્મિમ્પિ દિવસે તતો કિઞ્ચિ કિઞ્ચિ ખણિત્વા નિટ્ઠાપેન્તં સન્ધાય વુત્તન્તિ એવં અટ્ઠકથાનં અઞ્ઞમઞ્ઞવિરોધો ઞાતબ્બો. **અત્તનો ધમ્મતાયા**તિ અજાનિત્વા, પક્ખલિત્વા વા. **અરહન્તાપિ સઙ્કહં ગચ્છન્તી**તિ અઞ્ઞેહિ પાતિયમાનાનં અમરિતુકામાનમ્પિ અરહન્તાનં મરણં સમ્ભવતીતિ વુત્તં. **પુરિમનયે**તિ ''મરિતુકામા ઇધ મરિસ્સન્તી''તિ વુત્તનયે. **વિસઙ્કેતો**તિ મરિતુકામાનં મારેતુકામાનઞ્ચ ઉદ્દિસ્સ ખતત્તા અમરિતુકામાનં મરણે કમ્મબદ્ધો નત્થીતિ અત્થો.

તત્થ પતિતં બહિ નીહરિત્વાતિ ઇદં તત્થ પતનપચ્ચયા મરણસ્સ પવત્તત્તા વુત્તં. આવાટે પતિત્વા થોકં ચિરાયિત્વા ગચ્છન્તં ગહેત્વા મારિતે તત્થ પતિતરોગેન પીળિતસ્સ ગચ્છતો પક્ખલિત્વા પાસાણાદીસુ પતનેનાપિ મરણેપિ ઓપાતખણકો ન મુચ્ચતીતિ વેદિતબ્બં. અમરિતુકામા વાતિ અધિપ્પાયસ્સ સમ્ભવતો ઓપપાતિકે ઉત્તરિતું અસક્કુણિત્વા મતેપિ પારાજિકં વુત્તં. ''નિબ્બત્તિત્વા''તિ વુત્તત્તા પતનં ન દિસ્સતીતિ ચે? તત્થસ્સ નિબ્બત્તિયેવ પતનન્તિ નત્થિ વિરોધો. યસ્મા માતુયા પતિત્વા પરિવત્તિતલિઙ્ગાય મતાય સો માતુઘાતકો હોતિ, ન કેવલં મનુસ્સપુરિસઘાતકો, તસ્મા પતિતસ્સેવ વસેન આપત્તીતિ અધિપ્પાયેન ''પતનરૂપં પમાણ''ન્તિ વુત્તં, ઇદં પન અકારણં ''લિઙ્ગે પરિવત્તેપિ એકસન્તાનત્તસ્સ અવિગતત્તા. મનુસ્સભૂતં માતરં વા પિતરં વા અપિ પરિવત્તલિઙ્ગં જીવિતા વોરોપેન્તસ્સ કમ્મં આનન્તરિય''ન્તિ હિ **અટ્ઠકથાયં** વુત્તં. યેન પન સભાવેન સત્તા જાયન્તિ, તેનેવ મરન્તિ, સોવ તેસં રૂપન્તરગ્ગહણેપિ સભાવોતિ ''મરણરૂપમેવ પમાણં, તસ્મા પાચિત્તિય''ન્તિ વુત્તો. પચ્છિમો વાદો પમાણં, એવં સન્તે **પાળિયં** ''યક્ખો વા પેતો વા તિરચ્છાનગતમનુસ્સવિગ્ગહો વા તસ્મિં પતતિ, આપત્તિ દુક્કટસ્સ. પતિતે દુક્ખા વેદના ઉપ્પજ્જતિ, આપત્તિ દુક્કટસ્સ. મરતિ, આપત્તિ થુલ્લચ્ચયસ્સા''તિ કસ્મા વુત્તન્તિ ચે? નાયં દોસો. ''યક્ખો વા પેતો વા''તિ હિ પઠમં સકરૂપં દસ્સેત્વા રૂપન્તરં ગહેત્વાપિ ઠિતેયેવ યક્ખપેતે દસ્સેતું ''તિરચ્છાનગતમનુસ્સવિગ્ગહો વા''તિ વુત્તં. તસ્મા તિરચ્છાનગતવિગ્ગહો મનુસ્સવિગ્ગહો વા યક્ખો વા પેતો વાતિ એવમેત્થ યોજના કાતબ્બા. કેચિ પન ''મનુસ્સવિગ્ગહેન ઠિતતિરચ્છાનગતાનં આવેણિકં કત્વા થુલ્લચ્ચયં વુત્તં વિય દિસ્સતી''તિ વદન્તિ, તં ન યુત્તં તિરચ્છાનો વા મનુસ્સવિગ્ગહોતિ વત્તબ્બતો, અટ્ઠકથાસુ ચ ઇમસ્સ વિસેસસ્સ અવુત્તત્તા. **યક્ખપેતરૂપેન મતેપિ એસેવ નયો**તિ ઇમિના મરણરૂપસ્સેવ પમાણત્તા થુલ્લચ્ચયં અતિદિસતિ.

મુધાતિ અમૂલેન. **સો નિદ્દોસો**તિ તેન તત્થ કતપયોગસ્સ અભાવતો, યદિ પન સોપિ તત્થ કિઞ્ચિ કરોતિ, ન મુચ્ચતિ એવાતિ દસ્સેન્તો **એવં પતિતા**તિઆદિમાહ. તત્થ **એવન્તિ** એવં મયા કતેતિ અત્થો . **ન નસ્સિસ્સન્તી**તિ અદસ્સનં ન ગમિસ્સન્તિ, ન પલાયિસ્સન્તીતિ અધિપ્પાયો. **સુઉદ્ધરા વા ભવિસ્સન્તી**તિ ઇદં ગમ્ભીરસ્સ ઓપાતસ્સ પૂરણે પયોજનદસ્સનં. ઉત્તાને કતે ઓપાતે સીઘં અમ્હેહિ ગહેત્વા મારેતું સુઉદ્ધરા ભવિસ્સન્તીતિ અધિપ્પાયો. **વિપ્પટિસારે ઉપ્પન્ને**તિ મૂલટ્ઠં સન્ધાય વુત્તં. યદિ પન પચ્છિમોપિ લભિત્વા તત્થ વુત્તપ્પકારં કિઞ્ચિ કત્વા પુન વિપ્પટિસારે ઉપ્પન્ને એવં કરોતિ, તસ્સાપિ એસેવ નયો. **જાતપથવી જાતા**તિ ઈદિસે પુન અઞ્ઞેન ઓપાતે ખતે તદા મુચ્ચતીતિ દસ્સનત્થં વુત્તં, જાતપથવીસદિસં કત્વા પુન સુટ્ઠુ કોટ્ટેત્વા દળ્હતરં પૂરિતેપિ મુચ્ચતિયેવાતિ ગહેતબ્બં.

થદ્ધતરન્તિ થિરકરણત્થં અપરાપરાય પાસયટ્ઠિયા સદ્ધિં બન્ધિત્વા વા તમેવ વા સિથિલભૂતપાસં થદ્ધતરં બન્ધિત્વા ઠપેતિ. **ખાણુકન્તિ** પાસયટ્ઠિબન્ધનખાણુકં. **તત્થજાતકયટ્ઠિં છિન્દિત્વા મુચ્ચતી**તિ ઇદં અરઞ્ઞે યથાઠિતમેવ દણ્ડં મૂલે અચ્છિન્દિત્વા પાસબન્ધનયોગ્ગં કત્વા ઠપિતત્તા તત્થ અઞ્ઞોપિ કોચિ પાસં બન્ધેય્ય, મૂલટ્ઠો ન મુચ્ચતિ, તં પન મૂલેપિ છિન્દિત્વા ખણ્ડાખણ્ડં કત્વા મુચ્ચતીતિ દસ્સનત્થં વુત્તં. **રજ્જુકે**તિ વાકેહિ એકવારં વટ્ટિતરજ્જુકે. **સયં વટ્ટિતન્તિ** તનુકવટ્ટિતં દિગુણતિગુણતાપાદનેન અત્તના વટ્ટિતં. **ઉબ્બટ્ટેત્વા**તિ પાકતિકં કત્વા. **ગોપેન્તોપી**તિ હીરં હીરં કત્વા ગોપેન્તોપિ.

૧૭૭. **આલમ્બનરુક્ખો** વાતિ તત્થજાતકં સન્ધાય વુત્તં. **તદત્થમેવ કત્વા**તિ મારણત્થમેવ અયોબીજસમુટ્ઠાપનાદિના વાસિઆદિં સત્થં કારેત્વા. **પાકતિકન્તિ** અઞ્ઞેહિ કતં પકતિસત્થમેવ લભિત્વા મૂલટ્ઠેન ઠપિતં હોતીતિ અત્થો. **મુચ્ચતી**તિ મૂલટ્ઠો મુચ્ચતિ. **વિસમણ્ડલન્તિ** મઞ્ચપીઠાદીસુ આલિત્તં વિસમણ્ડલં.

વત્વા અસિં ઉપનિક્ખિપતીતિ એત્થ મુખેન અવત્વા મનસાવ ચિન્તેત્વા ઉપનિક્ખિપનેપિ એસેવ નયો. **પુરિમનયેના**તિ યેસં હત્થતો મૂલં ગહિતન્તિઆદિના. **વિસભાગરોગો** નામ કુટ્ઠાદિવિરૂપભાવતો, ગણ્ડપીળકાદિ વા જીવિતપ્પવત્તિયા પચ્ચનીકત્તા.

૧૭૮. મનાપિયેપિ એસેવ નયોતિ એતેન મનાપિયં રૂપં ઉપસંહરતીતિ એત્થ યં વા મનાપરૂપં, તસ્સ સમીપે ઠપેતિ, અત્તના વા મનાપિયેન રૂપેન સમન્નાગતો તિટ્ઠતીતિઆદિ યોજેતબ્બન્તિ દસ્સેતિ. **અલઙ્કરિત્વા ઉપસંહરતી**તિ ''અલાભકેન સુસ્સિત્વા મરતૂ''તિ ઇમિના અધિપ્પાયેન ઉપસંહરતિ, તેનેવ ''સચે ઉત્તસિત્વા મરતિ, વિસઙ્કેતો''તિ વુત્તં. **અલાભકેન સુસ્સિત્વા મરતી**તિ એત્થ પારાજિકોતિ પાઠસેસો દટ્ઠબ્બો. **મહાકચ્છુ** નામ વલ્લિફલવિસેસો, યસ્સ મજ્જારપાદસ્સેવ સણ્ઠાનં દુક્ખસમ્ફસ્સાનિ સુખુમલોમાનિ ચ હોન્તિ. **હંસપુપ્ફ**ન્તિ હંસાદીનં પક્ખલોમં સન્ધાય વદન્તિ. **અત્તનો ધમ્મતાય મરતિ, અનાપત્તી**તિ પારાજિકં સન્ધાય વુત્તં દુક્કટા ન મુચ્ચનતો.

૧૭૯. અસઞ્ચિચ્ચાતિ ઇદં મરણસંવત્તનિકઉપક્કમસ્સ અસલ્લક્ખણં સન્ધાય વુત્તન્તિ આહ **ઇમિના ઉપક્કમેના**તિઆદિ. અજાનન્તસ્સાતિ ઇદં પન મરણસંવત્તનિકવિસાદિઉપક્કમકરણસ્સ અજાનનં સન્ધાય વુત્તન્તિ આહ **ઇમિના અયં મરિસ્સતી**તિઆદિ. ન મરણાધિપ્પાયસ્સાતિ ઇદં દુક્ખુપ્પાદકં ઉપક્કમન્તિ જાનન્તસ્સાપિ મરણાધિપ્પાયસ્સ અભાવં સન્ધાય વુત્તન્તિ આહ **મરણં અનિચ્છન્તસ્સા**તિઆદિ. **અનુપ્પબન્ધાભાવા**તિ દોમનસ્સવીથીનં નિરન્તરપ્પવત્તિઅભાવા.

પદભાજનીયવણ્ણનાનયો નિટ્ઠિતો.

વિનીતવત્થુવણ્ણના

૧૮૦. વોહારવસેનાતિ પુબ્બભાગવોહારવસેન, મરણાધિપ્પાયસ્સ સન્નિટ્ઠાપકચેતનાક્ખણે કરુણાય અભાવતો કારુઞ્ઞેન પાસે બદ્ધસૂકરમોચનં (પારા॰ ૧૫૩) વિય ન હોતીતિ અધિપ્પાયો. ''યથાયુના''તિ વુત્તમેવત્થં ''યથાનુસન્ધિના''તિ પરિયાયન્તરેન વુત્તં. હેટ્ઠા કિસ્મિઞ્ચિ વિજ્જમાને સાટકં વલિં ગણ્હાતીતિ આહ ''યસ્મિં વલિ ન પઞ્ઞાયતી''તિ. પટિવેક્ખણઞ્ચેતં ગિહીનં સન્તકે એવાતિ દટ્ઠબ્બં. પાળિયં **મુસલે ઉસ્સિતે**તિ અઞ્ઞમઞ્ઞં ઉપત્થમ્ભેત્વા દ્વીસુ મુસલેસુ ભિત્તિં અપસ્સાય ઠપિતેસૂતિ અત્થો. **ઉદુક્ખલભણ્ડિક**ન્તિ ઉદુક્ખલત્થાય આનીતં દારુભણ્ડં. **પરિબન્ધ**ન્તિ ભોજનપરિબન્ધં, ભોજનન્તરાયન્તિ વુત્તં હોતિ.

૧૮૧. અગ્ગકારિકન્તિ એત્થ કારિક-સદ્દસ્સ ભાવવચનત્તા ''અગ્ગકિરિય''ન્તિ અત્થં વત્વાપિ યસ્મા કિરિયં દાતું ન સક્કા, તસ્મા દાનસઙ્ખાતાય અગ્ગકિરિયાય યુત્તપિણ્ડપાતમેવ ઇધ ઉપચારયુત્તિયા અગ્ગકિરિયાતિ ગહેતબ્બન્તિ આહ **પઠમં લદ્ધપિણ્ડપાત**ન્તિઆદિ.

૧૮૨-૩. દણ્ડમુગ્ગરનિખાદનવેમાદીનં વસેનાતિ એત્થ **દણ્ડો** નામ દીઘદણ્ડો. **મુગ્ગરો** નામ રસ્સો. **વેમં** નામ તન્તવાયાનં વત્થવાયનઉપકરણં, યેન વીતં તન્તં ઘટ્ટેન્તિ. **વિભત્તિબ્યત્તયેના**તિ વિભત્તિવિપરિણામેન. **વિસેસાધિગમો**તિ સમાધિ વિપસ્સના ચ. **વિસેસાધિગમ**ન્તિ લોકુત્તરધમ્મપટિલાભં. **બ્યાકરિત્વા**તિ આરોચેત્વા, ઇદઞ્ચ વિસેસસ્સ અધિગતભાવદસ્સનત્થં વુત્તં. અધિગતવિસેસા હિ દિટ્ઠાનુગતિઆપજ્જનત્થં લજ્જીભિક્ખૂનં અવસ્સં અધિગમં બ્યાકરોન્તિ, અધિગતવિસેસેન પન અબ્યાકરિત્વાપિ આહારં ઉપચ્છિન્દિતું ન વટ્ટતિ, અધિગમન્તરાયવિનોદનત્થમેવ આહારૂપચ્છેદસ્સ અનુઞ્ઞાતત્તા તદધિગમે સો ન કાતબ્બોવ. કિં પનાધિગમં આરોચેતું વટ્ટતીતિ આહ **સભાગાન**ન્તિઆદિ. **ભણ્ડકં વા ધોવન્તા**તિ ચીવરં વા ધોવન્તા. **ધોવનદણ્ડક**ન્તિ ચીવરધોવનદણ્ડં.

૧૮૫. મદ્દાપેત્વા પાતેતિ, વિસઙ્કેતોતિ યથાણત્તિયા અકતત્તા વુત્તં, યદિ પન આણાપકો મદ્દનમ્પિ મદ્દાપનમ્પિ સન્ધાય વોહારવસેન ''મદ્દિત્વા પાતેહી''તિ વદતિ, વિસઙ્કેતો નત્થીતિ વેદિતબ્બં. ''મરણવણ્ણં વા સંવણ્ણેય્યા''તિ (પારા॰ ૧૭૧) વુત્તત્તા આહ ''પરિયાયો નામ નત્થી''તિ, પરિયાયેન આપત્તિમોક્ખો ન હોતીતિ અધિપ્પાયો. અવિજાયનત્થાય ગબ્ભગ્ગહણતો પુરેતરમેવ ભેસજ્જં દેન્તસ્સ કુચ્છિયં ઉપ્પજ્જિત્વા ગબ્ભો વિનસ્સતીતિ ઇમિના અધિપ્પાયેન દિન્ને તથામરન્તાનં વસેન કમ્મબદ્ધો, કુચ્છિયં ન ઉપ્પજ્જિસ્સતીતિ ઇમિના અધિપ્પાયેન દિન્ને ઉપ્પજ્જિત્વા મરતુ વા મા વા, નેવત્થિ કમ્મબદ્ધો.

સહધમ્મિકાનન્તિ એકસ્સ સત્થુ સાસને સહસિક્ખમાનધમ્માનં, સહધમ્મે વા સિક્ખાપદે સિક્ખનભાવેન નિયુત્તાનં. **સમસીલસદ્ધાન**ન્તિઆદિના દુસ્સીલાનં ભિન્નલદ્ધિકાનઞ્ચ અકાતુમ્પિ લબ્ભતીતિ દસ્સેતિ. **ઞાતકપવારિતટ્ઠાનતો**તિ અત્તનો તેસં વા ઞાતકપવારિતટ્ઠાનતો. અરિયેહિ અકતા અયુત્તવસેન અકતપુબ્બા વિઞ્ઞત્તિ **અકતવિઞ્ઞત્તિ**.

પટિયાદિયતીતિ સમ્પાદિયતિ. **અકાતું ન વટ્ટતી**તિ એત્થ દુક્કટં વદન્તિ, અયુત્તતાવસેનેવ પનેત્થ અકરણપટિક્ખેપો યુત્તો, ન આપત્તિવસેનાતિ ગહેતબ્બં. **યાવ ઞાતકા પસ્સન્તી**તિ યાવ તસ્સ ઞાતકા પસ્સન્તિ.

પિતુભગિની **પિતુચ્છા**. માતુભાતા **માતુલો**. **નપ્પહોન્તી**તિ કાતું ન સક્કોન્તિ. **ન યાચન્તી**તિ લજ્જાય ન યાચન્તિ. ''આભોગં કત્વા''તિ વુત્તત્તા અઞ્ઞથા દેન્તસ્સ આપત્તિયેવ. કેચિ પન ''આભોગં અકત્વાપિ દાતું વટ્ટતી''તિ વદન્તિ, તં ન યુત્તં ભેસજ્જકરણસ્સ **પાળિયં** ''અનાપત્તિ ભિક્ખુ પારાજિકસ્સ, આપત્તિ દુક્કટસ્સા''તિ (પારા॰ ૧૮૭) એવં અન્તરાપત્તિદસ્સનવસેન સામઞ્ઞતો પટિક્ખિત્તત્તા, અટ્ઠકથાયં અવુત્તપ્પકારેન કરોન્તસ્સ સુત્તેનેવ આપત્તિ સિદ્ધાતિ દટ્ઠબ્બા, તેનેવ અટ્ઠકથાયમ્પિ ''તેસઞ્ઞેવ સન્તક''ન્તિઆદિ વુત્તં. **અઞ્ઞેસ**ન્તિ અસાલોહિતાનં, તેનાહ **એતેસં પુત્તપરમ્પરાયા**તિઆદિ. **કુલપરિવટ્ટો**તિ કુલસ્મિં ઞાતિપરમ્પરા. **ભેસજ્જં કરોન્તસ્સા**તિ યથાવુત્તવિધિના કરોન્તસ્સ, ''તાવકાલિકં દસ્સામી''તિ આભોગં અકત્વા દેન્તસ્સાપિ પન અન્તરાપત્તિ દુક્કટં વિના મિચ્છાજીવં વા કુલદૂસનં વા ન હોતિયેવ, તેનાહ – ''વેજ્જકમ્મં વા કુલદૂસકાપત્તિ વા ન હોતી''તિ. ઞાતકાનઞ્હિ સન્તકં યાચિત્વાપિ ગહેતું વટ્ટતિ, તસ્મા તત્થ કુલદૂસનાદિ ન સિયા. **સબ્બપદેસૂ**તિ ''ચૂળમાતુયા''તિઆદીસુ સબ્બપદેસુ.

ઉપજ્ઝાયસ્સ આહરામાતિ ઇદં ઉપજ્ઝાયેન ''મમ ઞાતકાનં ભેસજ્જં આહરથા''તિ આણત્તેહિ કત્તબ્બવિધિદસ્સનત્થં વુત્તં, ઇમિના ચ સામણેરાદીનં અપચ્ચાસાયપિ પરજનસ્સ ભેસજ્જકરણં ન વટ્ટતીતિ દસ્સેતિ. **વુત્તનયેન પરિયેસિત્વા**તિ ઇમિના ''ભિક્ખાચારવત્તેન વા''તિ ઇમિના, ''ઞાતિસામણેરેહી''તિ ઇમિના ચ વુત્તમત્થં અતિદિસતિ. **અપચ્ચાસીસન્તેના**તિ આગન્તુકચોરાદીનં કરોન્તેનાપિ ''મનુસ્સા નામ ઉપકારકા હોન્તી''તિ અત્તનો તેહિ લાભં અપત્થયન્તેન. પચ્ચાસાય કરોન્તસ્સ પન વેજ્જકમ્મકુલદૂસનાદિદોસો હોતીતિ અધિપ્પાયો. ''એવં ઉપકારે કતે સાસનગુણં ઞત્વા પસીદન્તિ, સઙ્ઘસ્સ વા ઉપકારકા હોન્તી''તિ કરણે પન દોસો નત્થિ. કેચિ પન ''અપચ્ચાસીસન્તેન આગન્તુકાદીનં પટિક્ખિત્તપુગ્ગલાદીનમ્પિ દાતું વટ્ટતી''તિ વદન્તિ, તં ન યુત્તં કત્તબ્બાકત્તબ્બટ્ઠાનવિભાગસ્સનિરત્થકત્તપ્પસઙ્ગતો ''અપચ્ચાસીસન્તેન સબ્બેસં દાતું કાતુઞ્ચ વટ્ટતી''તિ એત્તકમત્તસ્સેવ વત્તબ્બતો. અપચ્ચાસીસનઞ્ચ મિચ્છાજીવકુલદૂસનાદિદોસનિસેધનત્થમેવ વુત્તં ભેસજ્જકરણસઙ્ખાતાય ઇમિસ્સા અન્તરાપત્તિયા મુચ્ચનત્થં આગન્તુકચોરાદીનં અનુઞ્ઞાતાનં દાનેનેવ તાય આપત્તિયા મુચ્ચનતોતિ ગહેતબ્બં. તેનેવ અપચ્ચાસીસન્તેનાપિ અકાતબ્બટ્ઠાનં દસ્સેતું **સદ્ધં કુલ**ન્તિઆદિ વુત્તં. **પુચ્છન્તી**તિ ઇમિના દિટ્ઠદિટ્ઠરોગીનં પરિયાયેનાપિ વત્વા વિચરણં અયુત્તન્તિ દસ્સેતિ. પુચ્છિતસ્સાપિ પન પચ્ચાસીસન્તસ્સ પરિયાયકથાપિ ન વટ્ટતીતિ વદન્તિ.

સમુલ્લપેસીતિ અપચ્ચાસીસન્તો એવં અઞ્ઞમઞ્ઞં કથં સમુટ્ઠાપેસિ. **આચરિયભાગો**તિ વિનયાચારં અકોપેત્વા ભેસજ્જાચિક્ખણેન વેજ્જાચરિયભાગોતિ અત્થો. પુપ્ફપૂજનત્થાય સમ્પટિચ્છિયમાનં રૂપિયં અત્તનો સન્તકત્તભજનેન નિસ્સગ્ગિયમેવાતિ આહ ''કપ્પિયવસેન ગાહાપેત્વા''તિ, ''અમ્હાકં રૂપિયં ન વટ્ટતિ, પુપ્ફપૂજનત્થં પુપ્ફં વટ્ટતી''તિઆદિના પટિક્ખિપિત્વા કપ્પિયેન કમ્મેન ગાહાપેત્વાતિ અત્થો.

યદિ ''પરિત્તં કરોથા''તિ વુત્તે કરોન્તિ, ભેસજ્જકરણં વિય ગિહિકમ્મં વિય હોતીતિ ''ન કાતબ્બ''ન્તિ વુત્તં. ''પરિત્તં ભણથા''તિ વુત્તે પન ધમ્મજ્ઝેસનત્તા અનજ્ઝિટ્ઠેનપિ ભણિતબ્બો ધમ્મો, પગેવ અજ્ઝિટ્ઠેનાપીતિ ''કાતબ્બ''ન્તિ વુત્તં. **ચાલેત્વા સુત્તં પરિમજ્જિત્વા**તિ ઇદં ''પરિત્તાણં એત્થ પવેસેમી''તિ ચિત્તેન એવં કતે પરિત્તાણા તત્થ પવેસિતા નામ હોતીતિ વુત્તં. **વિહારતો...પે॰... દુક્કટ**ન્તિ ઇદં અઞ્ઞાતકગહટ્ઠે સન્ધાય વુત્તન્તિ વદન્તિ. **પાદેસુ ઉદકં આકિરિત્વા**તિ ઇદં તસ્મિં દેસે ચારિત્તવસેન વુત્તં. વુત્તઞ્હિ ''તત્થ પાળિયા નિસિન્નાનં ભિક્ખૂનં પાદેસુ રોગવૂપસમનાદિઅત્થાય ઉદકં સિઞ્ચિત્વા પરિત્તં કાતું સુત્તઞ્ચ ઠપેત્વા 'પરિત્તં ભણથા'તિ વત્વા ગચ્છન્તિ. એવઞ્હિ કરિયમાને યદિ પાદે અપનેન્તિ, મનુસ્સા તં અવમઙ્ગલન્તિ મઞ્ઞન્તિ, રોગો વા ન વૂપસમિસ્સતી''તિ. તેનાહ ''ન પાદા અપનેતબ્બા''તિ. મતસરીરદસ્સને વિય કેવલં સુસાનદસ્સનેપિ ''ઇદં જાતાનં સત્તાનં ખયગમનટ્ઠાન''ન્તિ મરણસઞ્ઞા ઉપ્પજ્જતીતિ આહ ''સીવથિકદસ્સને...પે॰... 'મરણસ્સતિં પટિલભિસ્સામા'તિ કમ્મટ્ઠાનસીસેન ગન્તું વટ્ટતી''તિ. લેસકપ્પં અકત્વા સમુપ્પન્નસુદ્ધચિત્તેન ''પરિવારત્થાય આગચ્છન્તૂ''તિ વુત્તેપિ ગન્તું વટ્ટતિ.

અનામટ્ઠપિણ્ડપાતોતિ અગ્ગહિતઅગ્ગો, અપરિભુત્તોતિ અત્થો. **કહાપણગ્ઘનકો હોતી**તિ ઇમિના દાયકેહિ બહુબ્યઞ્જનેન સમ્પાદેત્વા સક્કચ્ચં દિન્નભાવં દીપેતિ. **થાલકે**તિ સઙ્ઘિકે કંસાદિમયે થાલકે, પત્તોપિ એત્થ સઙ્ગય્હતિ. **ન વટ્ટતી**તિ ઇમિના દુક્કટન્તિ દસ્સેતિ. **દામરિકચોરસ્સા**તિ રજ્જં પત્થેન્તસ્સ પાકટચોરસ્સ. અદીયમાનેપિ ''ન દેન્તી''તિ કુજ્ઝન્તીતિ સમ્બન્ધો. આમિસસ્સ ધમ્મસ્સ ચ અલાભેન અત્તનો પરસ્સ ચ અન્તરે સમ્ભવન્તસ્સ છિદ્દસ્સ ચ વિવરસ્સ પટિસન્થરણં પિદહનં **પટિસન્થારો**, સો પન ધમ્મામિસવસેન દુવિધો. તત્થ આમિસપટિસન્થારં સન્ધાય ''કસ્સ કાતબ્બો, કસ્સ ન કાતબ્બો''તિ વુત્તં. ''આગન્તુકસ્સ વા...પે॰... કત્તબ્બો યેવા''તિ સઙ્ખેપતો વુત્તમત્થં પાકટં કાતું **આગન્તુકં તાવા**તિઆદિમાહ. **ખીણપરિબ્બયન્તિ** ઇમિના અગતિભાવં કારુઞ્ઞભાજનતઞ્ચ દસ્સેતિ, તેન ચ તબ્બિધુરાનં સમિદ્ધાનં દાયકાદીનં આગન્તુકત્તેપિ દાતું ન વટ્ટતીતિ સિદ્ધં હોતિ. તણ્ડુલાદિમ્હિ દાતબ્બે સતિ ''અવેલાયં...પે॰... ન વત્તબ્બો''તિ વુત્તં. ''અપચ્ચાસીસન્તેના''તિ વત્વા પચ્ચાસીસનપ્પકારં દસ્સેતું **મનુસ્સા નામા**તિઆદિ વુત્તં. અનનુઞ્ઞાતાનં પન અપચ્ચાસીસન્તેનાપિ દાતું ન વટ્ટતિ સદ્ધાદેય્યવિનિપાતત્તા, પચ્ચાસીસાય પન સતિ કુલદૂસનમ્પિ હોતિ.

ઉબ્બાસેત્વાતિ સમન્તતો તિયોજનં વિલુમ્પન્તે મનુસ્સે પલાપેત્વા. **વરપોત્થકચિત્તત્થરણ**ન્તિ અનેકપ્પકારઇત્થિપુરિસાદિઉત્તમરૂપવિચિત્તં અત્થરણં.

૧૮૭. સત્તરસવગ્ગિયેસુ પુબ્બે એકસ્સ અઙ્ગુલિપતોદકેન મારિતત્તા સેસેસુ સોળસજનેસુ ઉદરં આરુહિત્વા નિસિન્નમેકં ઠપેત્વા ''સેસાપિ પન્નરસ જના''તિ વુત્તં. **અદ્દહલપાસાણા વિયા**તિ અદ્દહલે આરોપિતપાસાણા વિય. **કમ્માધિપ્પાયા**તિ તજ્જનીયાદિકમ્મકરણાધિપ્પાયા.

આવાહેત્વાતિ આવિસાપેત્વા. **રૂપં કત્વા હત્થપાદાદીનિ છિન્દન્તી**તિ તસ્મિં પિટ્ઠાદિમયે રૂપે અમનુસ્સં આવાહેત્વા તસ્સ હત્થપાદાદીનિ છિન્દન્તિ. **સક્કં દેવરાજાનં મારેય્યા**તિ ઇદં સમ્ભાવનવસેન વુત્તં. ન હિ તાદિસા મહાનુભાવા યક્ખા સત્થઘાતારહા હોન્તિ દેવાસુરયુદ્ધેપિ તેસં સત્થપ્પહારેન મરણાભાવા.

૧૮૮. પહારો ન દાતબ્બોતિ સમ્બન્ધો. અમનુસ્સં કોધચિત્તેન પહરન્તસ્સ દુક્કટમેવ. ચિકિચ્છાધિપ્પાયેન પહરન્તસ્સ અનાચારોતિ ગહેતબ્બો. **તાલપણ્ણં...પે॰... બન્ધિતબ્બ**ન્તિ અમનુસ્સા તાલપણ્ણબન્ધનેન પલાયન્તીતિ કત્વા વુત્તં, ઇદઞ્ચ ગિહીનં વેજ્જકમ્મવસેન કાતું ન વટ્ટતિ.

૧૮૯. યો રુક્ખેન ઓત્થતોપિ ન મરતીતિઆદીસુ યં વત્તબ્બં, તં ભૂતગામસિક્ખાપદટ્ઠકથાયં સયમેવ વક્ખતિ, તં તત્થેવ ગહેતબ્બં.

૧૯૦. દબ્બૂપકરણાનીતિ કેહિચિ છિન્દિત્વા ઠપિતાનિ સપરિગ્ગહિતાનિ સન્ધાય વુત્તં. તત્થ હિ ઠાનાચાવનાભાવેન વિનાસાધિપ્પાયસ્સ દુક્કટં વુત્તં. **ખિડ્ડાધિપ્પાયેનાપિ દુક્કટ**ન્તિ સુક્ખતિણાદીસુ અગ્ગિકરણં સન્ધાય વુત્તં, અલ્લેસુ પન કીળાધિપ્પાયેનપિ કરોન્તસ્સ પાચિત્તિયમેવ. પટિપક્ખભૂતો, પટિમુખં ગચ્છન્તો વા અગ્ગિ **પટગ્ગિ**, તસ્સ અલ્લતિણાદીસુપિ દાનં અનુઞ્ઞાતં, તં દેન્તેન દૂરતો આગચ્છન્તં દાવગ્ગિં દિસ્વા વિહારસ્સ સમન્તતો એકક્ખણે અદત્વા એકદેસતો પટ્ઠાય વિહારસ્સ સમન્તતો સણિકં ઝાપેત્વા યથા મહન્તોપિ અગ્ગિ વિહારં પાપુણિતું ન સક્કોતિ, એવં વિહારસ્સ સમન્તા અબ્ભોકાસં કત્વા પટગ્ગિ દાતબ્બો, સો દાવગ્ગિનો પટિપથં ગન્ત્વા એકતો હુત્વા તેન સહ નિબ્બાતિ. **પરિત્તકરણ**ન્તિ સમન્તા રુક્ખતિણાદિચ્છેદનપરિખાખણનાદિઆરક્ખકરણં, તેનાહ **તિણકુટિકાનં સમન્તા ભૂમિતચ્છન**ન્તિઆદિ.

૧૯૧. ખેત્તમેવ ઓતિણ્ણત્તા પારાજિકન્તિ દ્વીસુ એકસ્સાપિ અન્તોગધત્તા ''દ્વીહી''તિ વુત્તખેત્તે એકસ્સાપિ ઓતિણ્ણત્તા પારાજિકં, ''દ્વીહિ એવ મારેહિ ન એકેના''તિ નિયમિતે પન એકેનેવ મારિતે નત્થિ પારાજિકન્તિ વદન્તિ, એવં દ્વે એવ પુરિસાતિઆદીસુપિ. પુબ્બે કતસીસચ્છેદપયોગતો અઞ્ઞો પયોગો જીવિતિન્દ્રિયુપચ્છેદકો ન ઉપલબ્ભતિ, પઠમેન પયોગેનસ્સ જીવિતિન્દ્રિયં ઉપચ્છિજ્જતીતિ ''સીસચ્છેદકસ્સા''તિ વુત્તં, યં પન **સારત્થદીપનિયં** ''જીવિતિન્દ્રિયસ્સ અવિજ્જમાનત્તા''તિ કારણં વુત્તં, તં અકારણં જીવિતિન્દ્રિયસન્નિસ્સિતચિત્તસન્તતિં વિના ઉક્ખિપનસન્નિરુજ્ઝનાદિવસપ્પવત્તસ્સ ગમનસ્સ અસમ્ભવતો. ન હિ વાયુવેગેન પણ્ણપટાદયો વિય કાયો ગચ્છતિ, ન ચ ઉક્ખિપને પવત્તાવ ચિત્તજવિઞ્ઞત્તિઆદયોવ નિક્ખિપનાદિનોપિ હેતુભૂતાતિ સક્કા વત્તું વિચ્છિન્દિત્વા પવત્તનતો. પુબ્બે અનાહિતવેગાપિ હિ કાચિ સરીસપજાતિ દ્વિધા છિન્ના છેદનમત્તા દ્વીહિ વિભાગેહિ કતિપયક્ખણં દ્વીસુ દિસાસુ ગચ્છતિ, તત્થ ચ યસ્મિં ભાગે હદયવત્થુ તિટ્ઠતિ, તત્રટ્ઠં પઞ્ચદ્વારાવજ્જનચિત્તં દ્વીસુપિ ભાગેસુ કાયપ્પસાદે ઘટ્ટિતં ફોટ્ઠબ્બં આલમ્બિત્વા ઉપ્પજ્જતિ, તતો તદારમ્મણમેવ યથારહમેકસ્મિં ભાગે એકદા અઞ્ઞસ્મિં અઞ્ઞદાતિ એવં પરિયાયેન કાયવિઞ્ઞાણં ઉપ્પજ્જતિ, તતો હદયવત્થુસ્મિંયેવ સમ્પટિચ્છનાદિવીથિચિત્તાનિ ભવઙ્ગન્તરિતાનિ મનોદ્વારવીથિવિઞ્ઞાણાનિ ચ વિઞ્ઞત્તિજનકાનિ ઉપ્પજ્જન્તિ, યે હિ ઉભયભાગા ગચ્છન્તિ વા ચલન્તિ વા ફન્દન્તિ વા. ચિત્તસ્સ પન લહુપરિવત્તિયા એકક્ખણે ઉભયભાગાપિ ચલન્તા વિય ઉપટ્ઠહન્તિ, સેય્યથાપિ નામ કુક્કુળાદિનરકેસુ નિમુગ્ગસકલસરીરસ્સ સત્તસ્સ એકસ્મિં ખણે સકલસરીરેપિ કાયવિઞ્ઞાણદુક્ખં ઉપ્પજ્જમાનં વિય ઉપટ્ઠાતિ, એવંસમ્પદમિદં દટ્ઠબ્બં, તતો પન યસ્મિં ભાગે જીવિતિન્દ્રિયં સસેસકમ્મજરૂપં નિરુજ્ઝતિ, તત્થ કાયવિઞ્ઞાણં નપ્પવત્તતિ, હદયવત્થુસહિતભાગેયેવ યાવ જીવિતિન્દ્રિયનિરોધા પવત્તતિ.

નનુ નરકાદીસુ એકાબદ્ધે સરીરે સબ્બત્થ પરિયાયેન કાયવિઞ્ઞાણસમુપ્પત્તિ યુત્તા હોતુ, દ્વિધા હુત્વા વિચ્છિન્ને પન ભાગદ્વયે કથન્તિ? નાયં દોસો. સરીરે હિ એકાબદ્ધતા નામ પરમત્થધમ્મબ્યતિરિત્તા કાચિ નત્થિ પરવાદીનં અવયવીઆદિ વિય, કમ્માદિએકકારણપુઞ્જાયત્તતાય બહૂનં સહુપ્પત્તિયેવ એકાબદ્ધતા. તત્થ ચ સત્થપ્પહારાદિવિરુદ્ધપચ્ચયોપનિપાતેન વિભિન્નાનમ્પિ કમ્માદિએકકારણાનં પુઞ્જાયત્તતા ન વિગચ્છતિ, યાવ સા ન વિગચ્છતિ, તાવ અવિચ્છિન્નાવ તત્થ વિઞ્ઞાણપ્પવત્તિ. વિભિન્નાનં પન કમ્મજરૂપાનં અઞ્ઞેસઞ્ચ સેસતિસન્તતિરૂપાનઞ્ચ ઉપત્થમ્ભનભાવેન ચિરં પવત્તિતું ન સક્કોન્તિ, યાવ ચ ધરન્તિ, તાવ વિઞ્ઞાણપચ્ચયા હોન્તિ, વિઞ્ઞાણેન ચ તેસં ચલનગમનાદિદેસન્તરુપ્પત્તિ. તસ્મા કબન્ધસ્સપિ ધાવક્ખણે સવિઞ્ઞાણજીવિતિન્દ્રિયં અત્થેવ, તઞ્ચ સીસચ્છેદકપ્પયોગેનેવ સીઘં પતતિ, તતો અઞ્ઞપ્પયોગસ્સ સરીરે વિસેસુપ્પાદનતો પુરેતરમેવ પઠમેનેવ કિચ્ચનિપ્ફત્તિતો સીસચ્છેદકસ્સેવ કમ્મબદ્ધોતિ ગહેતબ્બો. **એવરૂપાની**તિ કબન્ધવત્થુસદિસાનિ. **ઇમસ્સ વત્થુસ્સા**તિ આઘાતનવત્થુસ્સ. **અત્થદીપને**તિ એકેન પુરિસેન પયોગેન વા મારિતતાસઙ્ખાતસ્સ અત્થસ્સ દીપને.

૧૯૨. પાનપરિભોગેન વટ્ટતીતિ સમ્બન્ધો. એવં પન વુત્તત્તા ''લોણસોવીરકં યામકાલિક''ન્તિ કેચિ વદન્તિ, કેચિ પન ''ગિલાનાનં પાકતિકમેવ, અગિલાનાનં પન ઉદકસમ્ભિન્ન''ન્તિ વુત્તત્તા ''ગુળં વિય સત્તાહકાલિક''ન્તિ.

ઇતિ સમન્તપાસાદિકાય વિનયટ્ઠકથાય વિમતિવિનોદનિયં

તતિયપારાજિકવણ્ણનાનયો નિટ્ઠિતો.

૪. ચતુત્થપારાજિકં

વગ્ગુમુદાતીરિયભિક્ખુવત્થુવણ્ણના

૧૯૩. અધિટ્ઠેમાતિ સંવિદહામ. **ઇરિયાપથં સણ્ઠપેત્વા**તિ પધાનાનુરૂપં કત્વા. **અનાગતસમ્બન્ધે પન અસતી**તિ ભાસિતો ભવિસ્સતીતિ પાઠસેસં કત્વા અનાગતસમ્બન્ધે અસતિ. ભાસિતોતિ અતીતવચનં કથં અનાગતવચનેન સમ્બન્ધમુપગચ્છતીતિ આહ **લક્ખણં પના**તિઆદિ. ઈદિસે હિ ઠાને ધાતુસમ્બન્ધે પચ્ચયાતિ ઇમિના લક્ખણેન ધાત્વત્થસમ્બન્ધે સતિ અયથાકાલવિહિતાપિ પચ્ચયા સાધવો ભવન્તીતિ સદ્દસત્થવિદૂ વદન્તિ.

૧૯૪. વણ્ણવાતિ ઇમિના અભિનવુપ્પન્નવણ્ણતા વુત્તા. **પસન્નમુખવણ્ણા**તિ ઇમિના મુખવણ્ણસ્સ અતિપણીતતા વુત્તા. **વિપ્પસન્નચ્છવિવણ્ણા**તિ ઇમિના પકતિસરીરવણ્ણસ્સેવ યથાવુત્તનયેન વિપ્પસન્નતા વુત્તા. યસ્મા ઇન્દ્રિયાનં ઉપાદારૂપત્તા નિસ્સયવસેનેવ પીણનન્તિ આહ ‘‘અભિનિવિટ્ઠોકાસસ્સ પરિપુણ્ણત્તા’’તિ. પઞ્ચપ્પસાદાનં વિય હદયરૂપસ્સાપિ પરિપુણ્ણતા વુત્તાયેવાતિ આહ ‘‘મનચ્છટ્ઠાનં ઇન્દ્રિયાન’’ન્તિ. ઉદ્દેસં પરિપુચ્છં અનુયુઞ્જન્તા ઇમં સરીરસોભં નેવ પાપુણિંસૂતિ સમ્બન્ધો. **યથા ત**ન્તિ એત્થ **ત**ન્તિ નિપાતમત્તં. **ચતુચક્ક**ન્તિ એત્થ પવત્તનટ્ઠેન ઇરિયાપથોવ ચક્કન્તિ વુત્તો.

૧૯૫. ઉપલબ્ભન્તીતિ દિસ્સન્તિ, ઞાયન્તીતિ અત્થો. **પચન્તો**તિ પીળેન્તો, ગેહાદીનિ વા સયં ડહન્તો, અઞ્ઞેહિ વા પાચેન્તો. **ઉદ્ધતે**તિ ઉદ્ધચ્ચપકતિકે. **ઉન્નળે**તિ ઉગ્ગતનળસદિસેન ઉગ્ગતતુચ્છમાનેન સહિતે. **ચપલે**તિ પત્તચીવરમણ્ડનાદિના ચાપલ્લેન યુત્તે. **મુખરે**તિ ખરવચને. **પાકતિન્દ્રિયે**તિ અસંવુતત્તા ગિહિકાલે વિય પકતિયં ઠિતિન્દ્રિયે. **ઇરિયાપથસણ્ઠપનાદીનીતિ આદિ**-સદ્દેન પચ્ચયપટિસેવનસામન્તજપ્પાનં ગહણં વેદિતબ્બં. પરમસલ્લેખવુત્તીહિ મહાઅરિયવંસેહિ ભિક્ખૂહિ નિવુત્થસેનાસનાનિ **લોકસમ્મતસેનાસનાનિ** નામ. **પરિપાચેતુ**ન્તિ વિઞ્ઞાપનવસેન પરિણામેતું. **ભિક્ખાચારે અસમ્પજ્જમાને**તિ ઇદં **જનપદચારિકં ચરન્તી**તિ ઇમિના સમ્બન્ધિતબ્બં, ન પન **પાળિં વાચેન્તો**તિઆદીહિ, તાનિ પન પદાનિ અત્તનો નિરન્તરવાસટ્ઠાનેપિ જનપદેસુપિ કત્તબ્બકિચ્ચદસ્સનવસેન વુત્તાનિ, તાનિ ચ તે વત્તસીસેન કરોન્તિ, ન લાભનિમિત્તં, તેનાહ **તન્તી**તિઆદિ. **કિચ્છેના**તિ ઇમસ્સેવ વેવચનં **કસિરેના**તિ. તદુભયમ્પિ પારમીપૂરણવાયામં સન્ધાય વુત્તં. **સાધારણપરિક્ખારભાવેના**તિ સઙ્ઘિકપરિક્ખારભાવેન. **તથાભાવતો થેનેત્વા**તિ અવિસ્સજ્જિયઅવેભઙ્ગિયભાવતો થેનેત્વા, ન ઠાનાચાવનવસેનાતિ અધિપ્પાયો, તેનાહ ‘‘કુલદૂસકદુક્કટં આપજ્જતી’’તિ. **અસન્ત**ન્તિ ઇમસ્સ **અભૂત**ન્તિ ઇદં કારણવચનં, અનુપ્પન્નત્તા અવિજ્જમાનન્તિ અત્થો. **કિતવસ્સેવા**તિ કિતવસ્સ સકુણગહણમિવ. **કેરાટિકસ્સા**તિ સઠસ્સ. સમણોતિ ગોત્તમત્તં અનુભોન્તિ ધારેન્તીતિ **ગોત્રભુનો**, નામમત્તસમણાતિ અત્થો. **દુજ્જાનપરિચ્છેદ**ન્તિ અનન્તદુક્ખત્તા ‘‘એત્તકં દુક્ખ’’ન્તિ સઙ્ખ્યાવસેન પરિચ્છિન્દિત્વા ઞાતું સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણેનાપિ દુક્કરં, ન પન સરૂપવસેન ઞાતું બુદ્ધઞાણસ્સ અવિસયભાવા.

અધિમાનવત્થુવણ્ણના

૧૯૬. અરહત્તેતિ અગ્ગફલે. **ઞાણચક્ખુના**તિ પચ્ચવેક્ખણઞાણસઙ્ખાતેન ચક્ખુના, અથ વા ફલચિત્તસમ્પયુત્તેનેવ ઞાણચક્ખુના. અત્તના સમ્પયુત્તેનાપિ હિ ઞાણેન અસમ્મોહતો સયં દિટ્ઠં નામ હોતિ, તથા તસ્મિં અદિટ્ઠેતિ અત્થો. સબ્બેસં કિલેસાનં પહાયકવસેન આજાનાતિ, સમન્તતો સબ્બેન વા પકારેન જાનાતીતિ ‘‘અઞ્ઞા’’તિ અગ્ગમગ્ગો વુચ્ચતિ, તદુપચારેન પન તપ્ફલમ્પીતિ આહ ‘‘અઞ્ઞં બ્યાકરિંસૂતિ અરહત્તં બ્યાકરિંસૂ’’તિ. **અન્તરા ઠપેતી**તિ સેખભૂમિયં અધિમાનો ઠપેતિ. **કિલેસસમુદાચારં અપસ્સન્તો**તિ પુરિમમગ્ગત્તયવજ્ઝાનંયેવ કિલેસાનં વસેન વુત્તં, ન ભવરાગાદીનં.

સવિભઙ્ગસિક્ખાપદવણ્ણના

૧૯૭. પકતિમનુસ્સેહિ ઉત્તરિતરાનં બુદ્ધાદિઉત્તમપુરિસાનં અધિગમધમ્મો ઉત્તરિમનુસ્સધમ્મોતિ આહ **ઉત્તરિમનુસ્સાન**ન્તિઆદિ. **પાળિયં** (પારા॰ ૧૯૮) ‘‘અત્થિ ચ મે એતે ધમ્મા મયી’’તિ એત્થ **મે**તિ ઇદં પદપૂરણમત્તં. અધિગન્તબ્બતો અધિગમસઙ્ખાતસ્સ ઝાનાદિનો પુચ્છા **અધિગમપુચ્છા**, સા ચ ઝાનાદીસુ સામઞ્ઞતો પવત્તાતિ ઇદાનિ તત્થ પઠમજ્ઝાનં વા દુતિયાદીસુ અઞ્ઞતરં વા તત્થાપિ કસિણાદિઆરમ્મણેસુ કતરમારમ્મણં ઝાનં વા લોકુત્તરેસુ ચ સોતાપત્તિમગ્ગં વા સકદાગામિમગ્ગાદીસુ અઞ્ઞતરં વા તત્થાપિ સુઞ્ઞતવિમોક્ખં વા અપ્પણિહિતવિમોક્ખાદીસુ અઞ્ઞતરં વાતિ એવં પચ્ચેકં ભેદનિદ્ધારણવસેન પુચ્છનાકારં દસ્સેતું **પાળિયં** (પારા॰ ૧૯૮) ‘‘પુન કતમેસં ત્વં ધમ્માનં લાભી’’તિ અયં પુચ્છા દસ્સિતાતિ દટ્ઠબ્બા, તેનાહ **પઠમમગ્ગાદીસૂ**તિઆદિ. યાય અનુક્કમપટિપત્તિયા લોકુત્તરો અધિગમો આગચ્છતિ, સા પુબ્બભાગપટિપત્તિ **આગમનપટિપદા. ન સુજ્ઝતી**તિ પુચ્છિયમાનો પટિપત્તિક્કમં ઉલ્લઙ્ઘિત્વા કથેતિ. **અપનેતબ્બો**તિ તયા વુત્તક્કમેનાયં ન સક્કા અધિગન્તુન્તિ અધિગતમાનતો અપનેતબ્બો. સન્નિહિતેસુ કપ્પિયેસુપિ ચતૂસુ પચ્ચયેસુ અલગ્ગત્તા ‘‘આકાસે પાણિસમેન ચેતસા’’તિ વુત્તં. વુત્તસદિસં બ્યાકરણં હોતીતિ યોજના. **ખીણાસવપટિપત્તિસદિસા પટિપદા હોતિ** સુવિક્ખમ્ભિતકિલેસત્તા. ઇદઞ્ચ અરહત્તં પટિજાનન્તસ્સ વસેન વુત્તં, તેનાહ **ખીણાસવસ્સ નામા**તિઆદિ. એવં સુવિક્ખમ્ભિતકિલેસસ્સ વત્તનસેક્ખધમ્મપટિજાનનં ઇમિના ભયુપ્પાદનેન, અમ્બિલાદિદસ્સને ખેળુપ્પાદાદિના ચ ન સક્કા વીમંસિતું, તસ્મા તસ્સ વચનેનેવ તં સદ્ધાતબ્બં. **અયં ભિક્ખુ સમ્પન્નબ્યાકરણો**તિ ઇદં ન કેવલં અભાયનકમેવ સન્ધાય વુત્તં એકચ્ચસ્સ સૂરજાતિકસ્સ પુથુજ્જનસ્સાપિ અભાયનતો, રજ્જનીયારમ્મણાનં બદરસાળવાદિઅમ્બિલમદ્દનાદીનં ઉપનયનેપિ ખેળુપ્પાદાદિતણ્હાપવત્તરહિતં સબ્બથા સુસોધિતમેવ સન્ધાય વુત્તન્તિ ગહેતબ્બં.

અસન્તગુણસમ્ભાવનલક્ખણા પાપિચ્છાતિ આહ **યા સા ઇધેકચ્ચો**તિઆદિ. **આદિ**-સદ્દેન અસ્સદ્ધોતિઆદિપાઠં સઙ્ગણ્હાતિ. **સામઞ્ઞં દુપ્પરામટ્ઠ**ન્તિ સમણધમ્મસઙ્ખાતં સામઞ્ઞં ખણ્ડસીલાદિતાય દુપ્પરામટ્ઠં દુટ્ઠુ ગહિતં નિરયાય નિરયદુક્ખાય તં પુગ્ગલં તત્થ નિરયે ઉપકડ્ઢતિ નિબ્બત્તાપેતીતિ અત્થો. **સિથિલો**તિ ઓલીયિત્વા કરણેન સિથિલગાહેન કતો, સથેન વા સાઠેય્યેન આદિણ્ણો સિથિલો. **પરિબ્બજો**તિ સમણભાવો. **ભિય્યો**તિ પુબ્બે વિજ્જમાનાનં રાગરજાદીનં ઉપરિ અપરમ્પિ રજં આકિરતીતિ અત્થો. **ભિક્ખુભાવો**તિ અધમ્મિકપટિઞ્ઞામત્તસિદ્ધો ભિક્ખુભાવો. **અજાનમેવા**તિ એત્થ એવ-સદ્દો અવધારણે અજાનન્તો એવાતિ, ‘‘અજાનમેવ’’ન્તિપિ પાઠો, તત્થ પન એવં જાનામિ એવં પસ્સામીતિ યોજેતબ્બં.

પદભાજનીયવણ્ણના

૧૯૯. એવન્તિ ચ પઠમજ્ઝાનાદિપરામસનં પઠમજ્ઝાનં જાનામિ દુતિયાદિઝાનન્તિ. **અસુભજ્ઝાનાદીનીતિ આદિ**-સદ્દેન કાયગતાસતિજ્ઝાનં કસિણજ્ઝાનં કસિણમૂલકાનિ આરુપ્પજ્ઝાનાનિ ચ સઙ્ગણ્હાતિ. **વિમોક્ખોતિ** ચતુબ્બિધો મગ્ગો, તસ્સ સગુણતો સુઞ્ઞતાદિનામં દસ્સેન્તો આહ **સો પનાયન્તિ**આદિ. મગ્ગો હિ નામ પઞ્ચહિ કારણેહિ નામં લભતિ સરસેન વા પચ્ચનીકેન વા સગુણેન વા આરમ્મણેન વા આગમનેન વા. સચે હિ સઙ્ખારુપેક્ખા અનિચ્ચતો સઙ્ખારે સમ્મસિત્વા વુટ્ઠાતિ, મગ્ગો અનિમિત્તવિમોક્ખેન વિમુચ્ચતિ. સચે દુક્ખતો સમ્મસિત્વા વુટ્ઠાતિ, અપ્પણિહિતવિમોક્ખેન વિમુચ્ચતિ. સચે અનત્તતો સમ્મસિત્વા વુટ્ઠાતિ, સુઞ્ઞતવિમોક્ખેન વિમુચ્ચતિ, ઇદં **સરસતો** નામં નામ. યસ્મા પનેસ સઙ્ખારેસુ અનિચ્ચાનુપસ્સનાય નિચ્ચનિમિત્તં પજહન્તો આગતો, તસ્મા અનિમિત્તો. દુક્ખાનુપસ્સનાય સુખસઞ્ઞં પણિધિં પત્થનં પહાય આગતત્તા અપ્પણિહિતો. અનત્તાનુપસ્સનાય અત્તસઞ્ઞં પહાય અત્તસુઞ્ઞતાદસ્સનવસેન સુઞ્ઞતા હોતિ, ઇદં **પચ્ચનીકતો** નામં નામ. રાગાદીહિ પનેસ સુઞ્ઞતત્તા સુઞ્ઞતો, રૂપનિમિત્તાદીનં, રાગનિમિત્તાદીનં એવ વા અભાવેન અનિમિત્તો, રાગપણિધિઆદીનં અભાવતો અપ્પણિહિતોતિ વુચ્ચતિ, ઇદં અસ્સ **સગુણતો** નામં. રાગાદિસુઞ્ઞં અનિમિત્તં અપ્પણિહિતઞ્ચ નિબ્બાનં આરમ્મણં કરોતીતિ સુઞ્ઞતો અનિમિત્તો અપ્પણિહિતોતિ વુચ્ચતિ, ઇદમસ્સ **આરમ્મણતો** નામં. આગમનં પન દુવિધં વિપસ્સનાગમનં મગ્ગાગમનઞ્ચ. તત્થ મગ્ગે વિપસ્સનાગમનમેવ, ફલે પન મગ્ગાનન્તરે મગ્ગાગમનં, ફલસમાપત્તિયં વિપસ્સનાગમનમ્પિ. અનત્તાનુપસ્સનાવસેન મગ્ગો સુઞ્ઞતો અનિચ્ચદુક્ખાનુપસ્સનાહિ અનિમિત્તો અપ્પણિહિતોતિ એવં વિપસ્સના અત્તનો નામં મગ્ગસ્સ દેતિ, મગ્ગો ફલસ્સાતિ ઇદં **આગમનતો** નામં.

સુઞ્ઞત્તાતિ વિવિત્તત્તા. રાગાદયોવ પતિટ્ઠાનટ્ઠેન પણિધીતિ આહ ''રાગદોસમોહપણિધીન''ન્તિ. **ઇમિસ્સા વિજ્જાયાતિ દિબ્બચક્ખુવિજ્જાયા**તિઆદિના એકેકવિજ્જં સન્ધાય વદન્તિ. એવં એકિસ્સાપિ નામં અગ્ગહેત્વાપિ તા એવ સન્ધાય ''વિજ્જાનં લાભિમ્હી''તિ ભણન્તોપિ પારાજિકો હોતીતિ સઙ્ખેપટ્ઠકથાયં અધિપ્પાયો. વત્થુવિજ્જાદીનિ પન સન્ધાય વદન્તો ન હોતિ. **એકેકકોટ્ઠાસવસેના**તિ મહાઅટ્ઠકથાયં વુત્તનયેન લોકુત્તરવિસેસં અકત્વા કેવલં ''સતિપટ્ઠાનાનં લાભી''તિ એકેકકોટ્ઠાસવસેનાતિ અધિપ્પાયો. **તત્થાતિ** તેસુ કોટ્ઠાસેસુ. કિલેસાનં પહાનં નામ અભાવમત્તમ્પિ લોકુત્તરકિચ્ચત્તા લોકુત્તરન્તિ સમત્થેતું **તં પના**તિઆદિ વુત્તં. **રાગા ચિત્તં વિનીવરણતાતિ** રાગતો ચિત્તસ્સ વિનીવરણતા, તતો રાગતો વિમુત્તત્તા એવ વીતરાગનીવરણતાતિ અત્થો, યા ચ પઞ્ચ વિજ્જાતિ યોજેતબ્બં. **ન આગતાતિ** ઇધ પદભાજને ''ઞાણન્તિ તિસ્સો વિજ્જા''તિ (પારા॰ ૧૯૯) વુત્તત્તા સેસા પઞ્ચ વિજ્જા ન આગતાતિ અત્થો. **નિબ્બત્તિતલોકુત્તરત્તાતિ** લોકિયધમ્મસાધારણસઙ્ખતસ્સાપિ અભાવા લોકિયેહિ સબ્બથા અસમ્મિસ્સલોકુત્તરત્તા. **અઞ્ઞન્તિ** સઙ્ખેપટ્ઠકથાદિં વદન્તિ, તમ્પિ તત્થેવ પટિક્ખિત્તન્તિ સમ્બન્ધો.

૨૦૦. પુન આનેત્વા પઠમજ્ઝાનાદીહિ ન યોજિતન્તિ એત્થ ''પઠમજ્ઝાનેનાતિ પાઠો''તિ કેચિ વદન્તિ, તં યુત્તમેવ આદિ-સદ્દેન ગહેતબ્બસ્સ ઝાનસ્સ અભાવા. પઠમજ્ઝાનમૂલકઞ્હિ એકમેવ ખણ્ડચક્કં. કત્તુસાધનોપિ ભણિત-સદ્દો હોતીતિ આહ **અથ વા**તિઆદિ. યેન ચિત્તેન મુસા ભણતિ, તેનેવ ચિત્તેન ન સક્કા ''મુસા ભણામી''તિ જાનિતું, અન્તરન્તરા પન અઞ્ઞાહિ મનોદ્વારવીથીહિ ''મુસા ભણામી''તિ જાનાતીતિ વુત્તં ''ભણન્તસ્સ હોતિ મુસા ભણામી''તિ. **અયમેત્થ અત્થો દસ્સિતોતિ** તીહિ અઙ્ગેહિ સમન્નાગતો મુસાવાદોતિ અયમત્થો દસ્સિતો. **દવાતિ** સહસા. **રવાતિ** અઞ્ઞં વત્તુકામસ્સ ખલિત્વા અઞ્ઞભણનં. તં જાનાતીતિ તંઞાણં, તસ્સ ભાવો **તંઞાણતા**, ઞાણસ્સ વિસયવિસયીભાવેન અત્તસંવેદનન્તિ અત્થો. **ઞાણસમોધાનન્તિ** બહૂનં ઞાણાનં એકસ્મિં ખણે સમોધાનં, સહુપ્પત્તીતિ અત્થો. **યેન ચિત્તેન ''મુસા ભણિસ્સ''ન્તિ જાનાતીતિ** ઇદં પુબ્બભાગચેતનઞ્ચ સન્નિટ્ઠાનચેતનઞ્ચ એકતો કત્વા વુત્તં. યેન ચિત્તેન પુબ્બભાગચેતનાભૂતેન સન્નિટ્ઠાનચેતનાભૂતેન ચ વિસંવાદિતબ્બસત્તસઙ્ખારે જાનાતિ, યેન ચિત્તેન મુસા ભણિસ્સન્તિ અત્થો. **તેનેવ...પે॰... પરિચ્ચજિતબ્બાતિ** તેનેવ ચિત્તેન ''એવં અહં મુસા ભણામી''તિ વા ''ભણિત''ન્તિ વા તદેવ મુસાવાદચિત્તમારમ્મણં કત્વા ભિક્ખુ જાનાતીતિ એવં પુબ્બાપરસન્નિટ્ઠાનચેતનાક્ખણેસુ તીસુ એકેનેવ ચિત્તેન ઞાણવિસયઞ્ચ ઞાણઞ્ચાતિ ઉભયમ્પિ એકક્ખણે પુગ્ગલો જાનાતીતિ અયં તંઞાણતા પરિચ્ચજિતબ્બા વિસયસ્સેવ તદા પકાસનતોતિ અધિપ્પાયો, તેનાહ **ન હીતિ**આદિ. યદિ ઞાણસ્સ અત્તનો સરૂપં ન ઞાયતિ, કથં પચ્છિમં ચિત્તં જાનાતીતિ આહ **પુરિમં પુરિમન્તિ**આદિ. તત્થ **ભણિસ્સામીતિ**આદિના તીસુ કાલેસુ ઉપ્પન્નં પુરિમપુરિમચિત્તં અત્તાનં વિસયં કત્વા ઉપ્પજ્જમાનસ્સ પચ્છિમસ્સ પચ્છિમસ્સ ચિત્તસ્સ તથા ઉપ્પત્તિયા પચ્ચયો હોતીતિ અત્થો. **તેનાતિ** યેન કારણેન તીસુ ખણેસુ ચિત્તાનિ તદઞ્ઞેહેવ ચિત્તેહિ જાનિતબ્બાનિ, તાનિ ચ પુરિમપુરિમચિત્તેનેવ અવસ્સં ઉપ્પજ્જન્તિ, તેન કારણેનાતિ અત્થો. **તસ્મિં સતીતિ** ભણિસ્સામીતિ પુબ્બભાગે સતિ. **સેસદ્વયન્તિ** ભણામિ, ભણિતન્તિ ઇદં દ્વયં ન હેસ્સતીતિ એતં નત્થીતિ યોજના હોતિયેવાતિ અત્થો. **એકં વિય પકાસતીતિ** ભિન્નક્ખણાનમ્પિ નિરન્તરુપ્પત્તિયા ''તદેવેદ''ન્તિ ગહેતબ્બતં સન્ધાય વદતિ.

બલવધમ્મવિનિધાનવસેનાતિ બલવગાહસ્સ વિનિધાનવસેન. **દુબ્બલદુબ્બલાનન્તિ** દુબ્બલદુબ્બલાનં ગાહાનં. **સકભાવપરિચ્ચજનવસેનાતિ** અત્તનો સન્તકભાવસ્સ પરિચ્ચજનવસેન.

૨૦૭. ઉત્તાસિતત્તાતિ ભયં જનેત્વા વિય પલાપિતત્તા. એવં પલાપિતો ન પુન તં ઠાનં આગચ્છતીતિ આહ ''પુન અનલ્લીયનભાવદસ્સનવસેના''તિ. ખેટ-સદ્દં સદ્દત્થવિદૂ ઉત્તાસત્થે પઠન્તીતિ આહ **સ્વાયમત્થોતિ**આદિ. અણુ એવ અણુસહગતં, અણુત્તેન વા યુત્તન્તિ અત્થો.

વત્તુકામવારકથાવણ્ણના

૨૧૫. કેવલઞ્હિયન્તિ કેવલઞ્હિ અયં વારોતિ અજ્ઝાહરિતબ્બં. **તઙ્ખણઞ્ઞેવ જાનાતીતિ** પકતિયા વચનાનન્તરં વિજાનનં સન્ધાય વુત્તં. એવં પન વચીભેદં અકત્વા ''યો ઇમમ્હા આવાસા પઠમં પક્કમિસ્સતિ, નં મયં 'અરહા'તિ જાનિસ્સામા''તિ એવં કતસઙ્કેતા વિહારા પઠમં પક્કમનેન તસ્મિં ખણે અવીતિવત્તેપિ નિક્ખન્તમત્તેપિ પારાજિકં અઞ્ઞતરો ભિક્ખુ ''મં 'અરહા'તિ જાનન્તૂ''તિ તમ્હા આવાસા પઠમં પક્કામીતિ આગતવત્થુમ્હિ (પારા॰ ૨૨૭) વિય. **વિઞ્ઞત્તિપથેતિ** કાયવચીવિઞ્ઞત્તીનં ગહણયોગ્ગે પદેસે, તેન વિઞ્ઞત્તિપથં અતિક્કમિત્વા ઠિતો કોચિ દિબ્બેન ચક્ખુના કાયવિકારં દિસ્વા દિબ્બાય સોતધાતુયા વચીભેદઞ્ચ સુત્વા જાનાતિ, ન પારાજિકન્તિ દીપેતિ. **પાળિયં** ''પટિવિજાનન્તસ્સ આપત્તિ પારાજિકસ્સા''તિ (પારા॰ ૨૧૫) ઇમસ્મિં પટિવિજાનનવારે યસ્મિં અક્ખરે વા ઉચ્ચારિતે કાયપ્પયોગે વા કતેયેવ અયં પઠમજ્ઝાનં સમાપન્નોતિઆદિઅત્થં પરો વિજાનાતિ, તતો પુરિમેસુ અક્ખરુચ્ચારણાદિપ્પયોગેસુ થુલ્લચ્ચયં આપજ્જિત્વા પચ્છિમેવ પટિવિજાનનપયોગક્ખણે પારાજિકં આપજ્જતીતિ વેદિતબ્બં થુલ્લચ્ચયસ્સેવેત્થ સામન્તત્તા, તેનેવ **બુદ્ધદત્તાચરિયેન** –

> ''દુક્કટં પઠમસ્સેવ, સામન્તમિતિ વણ્ણિતં;
> સેસાનં પન તિણ્ણમ્પિ, થુલ્લચ્ચયમુદીરિત''ન્તિ –

વુત્તં , અયઞ્ચત્થો ''ન પટિવિજાનન્તસ્સ આપત્તિ થુલ્લચ્ચયસ્સા''તિ ઇમિના સુત્તેન સઙ્ગહિતોતિ દટ્ઠબ્બો. **ઉગ્ગહપરિપુચ્છાદિવસેનાતિ**આદિના ઝાનસમાધિઆદિસદ્દાનમત્થેસુ પુબ્બે અકતપરિચયત્તા સુત્વા ''અત્થં ઈદિસ''ન્તિ અજાનિત્વા કેવલં ''વિસિટ્ઠો કોચિ સમણગુણો અનેન લદ્ધો''તિ પરેન ઞાતેપિ પારાજિકમેવાતિ દસ્સેતિ.

અનાપત્તિભેદકથાવણ્ણના

२२०. **અનુલ્લપનાધિપ્પાયસ્સા**તિ ‘‘એવં વુત્તે ઉત્તરિમનુસ્સધમ્મો મયા પકાસિતો હોતી’’તિ અમનસિકત્વા ‘‘નાહં, આવુસો, મચ્ચુનો ભાયામી’’તિઆદિકં કથેન્તસ્સ. એવં કથેન્તો ચ વોહારતો અઞ્ઞં બ્યાકરોન્તો નામ હોતીતિ વુત્તં ‘‘અઞ્ઞં બ્યાકરોન્તસ્સા’’તિ. **ભાયન્તો**તિ ‘‘ઞત્વા ગરહન્તિ નુ ખો’’તિ ભાયન્તો.

પદભાજનીયવણ્ણનાનયો નિટ્ઠિતો.

વિનીતવત્થુવણ્ણના

२२३. **સેક્ખભૂમિયન્તિ** ઇમિના ઝાનભૂમિમ્પિ સઙ્ગણ્હાતિ. **તિણ્ણં વિવેકાનન્તિ** કાયચિત્તઉપધિવિવેકાનં. પિણ્ડાય ચરણસ્સ ભોજનપરિયોસાનતાય વુત્તં ‘‘યાવ ભોજનપઅયોસાન’’ન્તિ. અન્તરઘરે ભુત્વા આગચ્છન્તસ્સાપિ વુત્તનયેનેવ સમ્ભાવનિચ્છાય ચીવરસણ્ઠાપનાદીનિ કરોન્તસ્સ દુક્કટમેવ, **પાળિયં** પન દુક્કરાદિવત્થૂસુ ‘‘અનાપત્તિ અનુલ્લપનાધિપ્પાયસ્સા’’તિ ઇદં થુલ્લચ્ચયેનાપિ અનાપત્તિદસ્સનત્થં વુત્તં. ઉલ્લપનાધિપ્પાયસ્સાપિ હિ ‘‘નાવુસો, દુક્કરં અઞ્ઞં બ્યાકાતુ’’ન્તિ વુત્તે થુલ્લચ્ચયમેવ અત્તુપનાયિકત્તાભાવતોતિ દટ્ઠબ્બં.

२२७. **ન દાનાહં તત્થ ગમિસ્સામી**તિ પુન તત્થ વસિતટ્ઠાને ન ગમિસ્સામિ, એવં સતિ પઠમં ગતો અયં પુન ચ નાગતો, તસ્મા અરહાતિ મઞ્ઞિસ્સન્તીતિ અધિપ્પાયો. **તં ઠાનન્તિ** આવાસં વાતિઆદિના પુબ્બે પરિચ્છિન્નટ્ઠાનં. પદસા ગમનં સન્ધાય કતિકાય કતત્તા **યાનેના**તિઆદિ વુત્તં. વિજ્જામયિદ્ધિં સન્ધાય ‘‘ઇદ્ધિયા’’તિ વુત્તં ઉલ્લપનાધિપ્પાયસ્સ અભિઞ્ઞિદ્ધિયા અસમ્ભવતો. **અઞ્ઞમઞ્ઞં રક્ખન્તી**તિ ઉલ્લપનાધિપ્પાયે સતિપિ એકસ્સાપિ પઠમગમનાભાવા રક્ખન્તિ. સચે પન કતિકં કત્વા નિસિન્નેસુ એકં દ્વે ઠપેત્વા અવસેસા ઉલ્લપનાધિપ્પાયેન એકતો ગચ્છન્તિ, ગતાનં સબ્બેસં પારાજિકમેવ. તેસુ યસ્સ ઉલ્લપનાધિપ્પાયો નત્થિ, તસ્સ અનાપત્તિ. **એતન્તિ** હેટ્ઠા વુત્તં સબ્બં કતિકવત્તં. **નાનાવેરજ્જકા**તિ નાનાજનપદવાસિનો. **સઙ્ઘલાભો**તિ યથાવુડ્ઢં પાપુણનકકોટ્ઠાસો. અયઞ્ચ પટિક્ખેપો અવિસેસેત્વા કરણં સન્ધાય કતો, વિસેસેત્વા પન ‘‘એત્તકો અસુકસ્સા’’તિ પરિચ્છિન્દિત્વા અપલોકેત્વા દાતું વટ્ટતિ.

२२८. **ધમ્મધાતૂ**તિ સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણં, ધમ્માનં સભાવો વા. **ઉપપત્તી**તિ અત્તભાવં સન્ધાય વદતિ. **દુસ્સદ્ધાપયા હોન્તી**તિ પુથુજ્જને સન્ધાય વુત્તં, ન લક્ખણત્થેરાદિકે અરિયપુગ્ગલે . **વિતુડેન્તી**તિ વિનિવિજ્ઝિત્વા ડેન્તિ ગચ્છન્તિ, ફાસુળન્તરિકાયો છિદ્દાવછિદ્દં કત્વા તાહિ ગચ્છન્તીતિ નિસ્સક્કવસેન અત્થો. વિતુદેન્તીતિ પાઠે ફાસુળન્તરિકાહીતિ આધારત્થે નિસ્સક્કવચનં. **લોહતુણ્ડેહી**તિ કાળલોહમયેહિ તુણ્ડેહિ. **અચ્છરિયં વતા**તિ ગરહિતબ્બતાય અચ્છરં પહરિતું યુત્તરૂપં. **ચક્ખુભૂતા**તિ લોકસ્સ ચક્ખુ વિય ભૂતા સઞ્જાતા, ચક્ખુસદિસાતિપિ અત્થો. **તસ્સેવ કમ્મસ્સા**તિ યેન ગોઘાતકકમ્મેનેવ નિરયે નિબ્બત્તો, તસ્સેવાતિ અત્થે ગય્હમાને એકાય ચેતનાય બહુપટિસન્ધિયો હોન્તીતિ આપજ્જતિ, ન ચેતં યુત્તં એકસ્સ અમ્બાદિબીજસ્સ અનેકઙ્કુરુપ્પત્તિ વિયાતિ તં પરિહરન્તો આહ **તસ્સ નાનાચેતનાહિ આયૂહિતસ્સા**તિઆદિ, તેન ગોઘાતકકમ્મક્ખણે પુબ્બચેતના અપરચેતના સન્નિટ્ઠાપકચેતનાતિ એકસ્મિમ્પિ પાણાતિપાતે બહૂ ચેતના હોન્તિ, નાનાપાણાતિપાતેસુ વત્તબ્બમેવ નત્થિ. તત્થ એકાય ચેતનાય નરકે પચિત્વા તદઞ્ઞચેતનાસુ એકાય અપરાપરિયચેતનાય ઇમસ્મિં પેતત્તભાવે નિબ્બત્તોતિ દસ્સેતિ, તેનાહ ‘‘અવસેસકમ્મં વા કમ્મનિમિત્તં વા’’તિ. એત્થ ચ કમ્મસરિક્ખવિપાકુપ્પત્તિં સન્ધાય કમ્મકમ્મનિમિત્તાનમેવ ગહણં કતં, ન ગતિનિમિત્તસ્સ, તેનાહ ‘‘અટ્ઠિરાસિયેવ નિમિત્તં અહોસી’’તિ. **પાળિયં** વિતચ્છેન્તીતિ તુણ્ડેહિ તચ્છેન્તો વિય લુઞ્ચન્તિ. **વિરાજેન્તી**તિ વિલિખન્તિ.

२२९. **વલ્લૂરવિક્કયેના**તિ સુક્ખાપિતમંસવિક્કયેન. **નિપ્પક્ખચમ્મે**તિ વિગતપક્ખલોમચમ્મે. **એકં મિગન્તિ** દીપકમિગં. **કારણાહી**તિ ઘાતનાહિ. **ઞત્વા**તિ કમ્મટ્ઠાનં ઞત્વા.

२३०. મઙ્ગનવસેન ઉલતીતિ **મઙ્ગુલિ**, વિરૂપબીભચ્છભાવેન પવત્તતીતિ અત્થો. **ચિત્તકેળિન્તિ** ચિત્તરુચિયં અનાચારકીળં.

२३१. **નિસ્સેવાલપણકકદ્દમો**તિ તિલબીજકાદિસેવાલેન નીલમણ્ડૂકપિટ્ઠિવણ્ણેન ઉદકપિટ્ઠે ઉદકં નીલવણ્ણં કુરુમાનેન પણકેન કદ્દમેન ચ વિરહિતો. ઉણ્હભાવેન તપનતો તપં ઉદકં અસ્સાતિ તપોદકાતિ વત્તબ્બે ક-કારલોપં કત્વા ‘‘તપોદા’’તિ વુચ્ચતિ. **પેતલોકો**તિ પકટ્ઠેન અકુસલકમ્મેન સુગતિતો દુગ્ગતિં ઇતાનં ગતાનં લોકો સમૂહો, નિવાસટ્ઠાનં વા. **કતહત્થા**તિ ધનુસિપ્પે સુટ્ઠુ સિક્ખિતહત્થા, અવિરજ્ઝનલક્ખવેધાતિ અત્થો. સિપ્પદસ્સનવસેન રાજકુલાદીસુ રાજસમૂહં ઉપેચ્ચ કતં અસનં સરક્ખેપો એતેસન્તિ **કતુપાસના**, સબ્બત્થ દસ્સિતસિપ્પાતિ અત્થો. **પભગ્ગો**તિ પભઞ્જિતો, પરાજિતોતિ અત્થો.

२३२. **આનેઞ્જસમાધિન્તિ** અરૂપસમાપત્તિયં નિરુદ્ધે સતિપિ સદ્દકણ્ટકેન ઉટ્ઠાનારહો રૂપાવચરસમાધિયેવ ઇધ વત્તબ્બોતિ આહ **અનેજં અચલન્તિ**આદિ. **સમાધિપરિપન્થકે**તિ વિતક્કાદિકે સન્ધાય વદતિ, ઇદં પન પઠમબોધિયં ઉપ્પન્નમ્પિ વત્થું અનાચારમત્તવસેન ભિક્ખૂહિ ચોદિતેપિ ભગવતા ‘‘અનાપત્તિ, ભિક્ખવે, મોગ્ગલ્લાનસ્સા’’તિ (પારા॰ २२८) એવં આયતિં અત્તના પઞ્ઞપિયમાનપારાજિકાનુગુણં તદા એવ વિનીતન્તિ ધમ્મસઙ્ગાહકત્થેરેહિ પચ્છા પઞ્ઞત્તસ્સ ઇમસ્સ સિક્ખાપદસ્સ વિનીતવત્થુભાવેન સઙ્ગહમારોપિતન્તિ દટ્ઠબ્બં. સાવકાનં ઉપ્પટિપાટિયા અનુસ્સરણાભાવં દસ્સેતું ‘‘ન ઉપ્પટિપાટિયા’’તિ વુત્તં. **દુક્કરં કતન્તિ** અનન્તરે પઞ્ચકપ્પસતિકે કાલે વિઞ્ઞાણસન્તતિં અદિસ્વાપિ અસમ્મુય્હિત્વા પરતો તતિયત્તભાવે દિટ્ઠચુતિચિત્તેન સદ્ધિં વત્તમાનભવપટિસન્ધિયા અનુમાનેનાપિ કારિયકારણાભાવગહણં નામ સાવકાનં દુક્કરત્તા વુત્તં. **પટિવિદ્ધા**તિ પટિવિદ્ધસદિસા. યથા નામ સત્તધા ફાલિતસ્સ ચામરવાલલોમસ્સ એકાય અગ્ગકોટિયા અપરસ્સ વાલલોમંસુનો કોટિં દૂરે ઠત્વા વિજ્ઝેય્ય આવુનન્તો વિય પટિપાદેય્ય, એવમેવ ઇમિનાપિ દુક્કરં કતન્તિ વુત્તં હોતિ. **એતદગ્ગન્તિ** એસો અગ્ગો. **યદિદન્તિ** યો અયં.

નિગમનવણ્ણના

२३३. ઇધાતિ ભિક્ખુવિભઙ્ગે. **ઉદ્દિટ્ઠપારાજિકપરિદીપનન્તિ** સિક્ખાપદેસુ પાતિમોક્ખુદ્દેસવસેન ઉદ્દિટ્ઠપારાજિકપરિદીપનં, ન પન સબ્બસ્મિં પારાજિકવિભઙ્ગે આગતઆપત્તિપરિદીપનં તત્થ થુલ્લચ્ચયાદીનમ્પિ આગતત્તા તેનેવ ઉદ્દિટ્ઠ-સદ્દેન વુત્તવિભઙ્ગસ્સ નિદ્દેસત્તા. **ભિક્ખુનીનં અસાધારણાનિ ચત્તારી**તિ ઉબ્ભજાણુમણ્ડલિકા (પાચિ॰ ६५८) વજ્જપ્પટિચ્છાદિકા (પાચિ॰ ६६५) ઉક્ખિત્તાનુવત્તિકા (પાચિ॰ ६६९) અટ્ઠવત્થુકાતિ (પાચિ॰ ६७५) ઇમાનિ ભિક્ખૂહિ અસાધારણાનિ ભિક્ખુનીનં એવ પઞ્ઞત્તાનિ પારાજિકાનીતિ અત્થો. **વત્થુવિપન્ના**તિ પબ્બજ્જુપસમ્પદાનં વત્થુભાવો વત્થુ નામ, તેન વત્થુમત્તેન વિપન્ના, વિપન્નવત્થુકાતિ અત્થો. **અહેતુકપટિસન્ધિકા**તિ મગ્ગાનુપ્પત્તિકારણમાહ. કિઞ્ચાપિ દુહેતુકાનમ્પિ મગ્ગો નુપ્પજ્જતિ, તે પન પબ્બજ્જુપસમ્પદાસુ ઠત્વા આયતિં મગ્ગહેતું સમ્પાદેતું સક્કોન્તિ, અહેતુકા પન પરિસુદ્ધે ચતુપારિસુદ્ધિસીલે ઠત્વા સમ્પાદેતું ન સક્કોન્તિ, તસ્મા તે તમ્પિ પટિચ્ચ વત્થુવિપન્નાવાતિ વેદિતબ્બા. **પારાજિકા**તિ કમ્મવિપત્તિયા પટિસન્ધિક્ખણેયેવ પરાજયં આપન્ના. થેય્યસંવાસકાદીનં ગિહિભાવે ઠત્વા વિપસ્સનાય વાયમન્તાનમ્પિ તસ્મિં અત્તભાવે મગ્ગુપ્પત્તિઅભાવતો ‘‘મગ્ગો પન વારિતો’’તિ વુત્તં. દીઘતાય લમ્બમાનં અઙ્ગજાતં લમ્બં નામ, તં યસ્સ અત્થિ સો **લમ્બી**. સો એત્તાવતા ન પારાજિકો, તં પન દીઘં અઙ્ગજાતં અત્તનો મુખે વા વચ્ચમગ્ગે વા સેવનાધિપ્પાયેન પવેસેન્તોવ પારાજિકો, ઇધ પન

વચ્ચમગ્ગે પવેસેન્તોવ અધિપ્પેતો મુદુપિટ્ઠિકેનેવ મુખે પવેસનસ્સ વુત્તત્તા. સોપિ હિ કતપરિકમ્મતાય મુદુભૂતાય પિટ્ઠિયા ઓનમિત્વા અત્તનો અઙ્ગજાતં મુખેન ગણ્હન્તોવ પારાજિકો હોતિ, ન કેવલો. યો પન મુખેન અત્તનો વચ્ચમગ્ગં વા પરેસં વચ્ચમગ્ગમુખં વા ઇત્થીનં પસ્સાવમગ્ગં વા ગણ્હાતિ, તસ્સ ચ પુરિસનિમિત્તેન પુરિસનિમિત્તં છુપન્તસ્સ ચ મગ્ગેન મગ્ગપટિપાદનેપિ પારાજિકં ન હોતિ પુરિસનિમિત્તેન તદિતરમગ્ગસમ્પટિપાદનેનેવ મેથુનધમ્મવોહારતો . **પરસ્સ અઙ્ગજાતે અભિનિસીદતી**તિ પરસ્સ ઉત્તાનં સયન્તસ્સ કમ્મનિયે અઙ્ગજાતે અત્તનો વચ્ચમગ્ગં પવેસેન્તો તસ્સૂપરિ નિસીદતિ, ઇદઞ્ચ ઉપલક્ખણમત્તં પરેસં અઙ્ગજાતં વચ્ચમગ્ગે પવેસેન્તો સાદિયન્તોપિ પારાજિકોવ, બલક્કારેન પન વચ્ચમગ્ગે વા મુખે વા પરેન પવેસિયમાનો યદિ ન સાદિયતિ, અનાપત્તિકોવ. એત્થ અસાદિયનં નામ દુક્કરં વિરજ્જિતબ્બતો. એત્થ ચ અનુપસમ્પન્નભાવે ઠત્વા માતુપિતુઅરહન્તેસુ અઞ્ઞતરં ઘાતેન્તો ભિક્ખુનિં દૂસેન્તો ચ સામણેરપબ્બજ્જમ્પિ ન લભતીતિ દસ્સનત્થં વિસું ગહિતત્તા માતુઘાતકાદીનં ચતુન્નં તતિયપઠમપારાજિકેસુ અન્તોગધતા વેદિતબ્બા. યથા એત્થ, એવં ગિહિભાવે ઠત્વા લોહિતુપ્પાદં કરોન્તો લોહિતુપ્પાદકોવાતિ ગહેતબ્બં. **એતેન પરિયાયેના**તિ ઉભિન્નં રાગપરિયુટ્ઠાનસઙ્ખાતેન પરિયાયેન. દુતિયવિકપ્પે કચ્ચિ અત્થાતિ પદચ્છેદો વેદિતબ્બો.

ઇતિ સમન્તપાસાદિકાય વિનયટ્ઠકથાય વિમતિવિનોદનિયં

ચતુત્થપારાજિકવણ્ણનાનયો નિટ્ઠિતો.

નિટ્ઠિતો ચ પારાજિકકણ્ડવણ્ણનાનયો.

૨. સઙ્ઘાદિસેસકણ્ડો

૧. સુક્કવિસ્સટ્ઠિસિક્ખાપદવણ્ણના

૨૩૪. તેરસકસ્સાતિ તેરસ સિક્ખાપદાનિ પરિમાણાનિ અસ્સાતિ તેરસકો, કણ્ડો, તસ્સ. સમથે વિપસ્સનાય વા અભિરતિરહિતો ઇધ **અનભિરતો**, ન પબ્બજ્જાયાતિ આહ ''વિક્ખિત્તચિત્તો''તિ. વિક્ખિત્તતાય કારણમાહ **કામરાગા**ઇચ્ચાદિ.

૨૩૫. અબ્બોહારિકાતિ સીલવિપત્તિવોહારં નારહતીતિ કત્વા વુત્તં. અકુસલભાવે પનસ્સા અબ્બોહારતા નત્થિ.

૨૩૬-૭. ચેતના-સદ્દતો વિસું સં-સદ્દસ્સ અત્થાભાવં ઇક-પચ્ચયસ્સ ચ અત્થવન્તતં દસ્સેતું **સઞ્ચેતના વા**તિઆદિ દુતિયવિકપ્પો વુત્તો. **સિખાપ્પત્તો અત્થો**તિ અધિપ્પેતત્થં સન્ધાય વુત્તં. **આસયભેદતો**તિ પિત્તસેમ્હપુબ્બલોહિતાનં ચતુન્નં આસયાનં ભેદેન. **ધાતુનાનત્તતો**તિ રસરુહિરાદીનં સત્તન્નં, પથવાદીનં વા ચતુન્નં ધાતૂનં નાનત્તેન. **વત્થિસીસ**ન્તિ મુત્તવત્થિતો મત્થકપસ્સં. હત્થિમદચલનં નામઞ્ચ સમ્ભવોતિ આહ ''સમ્ભવો નિક્ખમતી''તિ. **સમ્ભવવેગ**ન્તિ સમ્ભવસ્સ ઠાનતો ચવિત્વા દકસોતાભિમુખં ઓતરણેન સઞ્જાતસરીરક્ખોભવેગં. **બાહુસીસ**ન્તિ ખન્ધપ્પદેસં. **દસ્સેસી**તિ એત્થ **ઇતિ**-સદ્દો હેતુત્થો, તેન યસ્મા કણ્ણચૂળિકાહિ સમ્ભવો નિક્ખમતિ...પે॰... સમ્ભવઞ્ચ દસ્સેસિ, તસ્મા તતિયસ્સ ભાસિતં સુભાસિતન્તિ એવં યોજના વેદિતબ્બા. **દકસોત**ન્તિ મુત્તસ્સ વત્થિતો નિક્ખમનમગ્ગં, અઙ્ગજાતપ્પદેસન્તિ વુત્તં હોતિ. સુક્કઞ્ચ નામેતં રસરુહિરાદિસત્તદેહધાતૂસુ મજ્ઝિમધાતુચતુજં અટ્ઠિમિઞ્જાદિ વિય પથવીધાતુસઙ્ગહિતં આહારૂપજીવીનં સકલકાયગતં અતિદહરદારકાનમ્પિ અત્થેવ, તં પન પન્નરસસોળસવસ્સુદ્દેસતો પટ્ઠાય સત્તાનં સમુપ્પજ્જનકકામરાગેહેવ ઠાનતો ચલતિ, ચલિતઞ્ચ આપોધાતુભાવેન ચિત્તજમેવ હુત્વા દકસોતં ઓતરતિ, દકસોતતો પન પટ્ઠાય ચિત્તપચ્ચયઉતુજં હોતિ મત્થલુઙ્ગતો ચલિતસિઙ્ઘાણિકા વિય. યેસં પન સમુચ્છેદનવિક્ખમ્ભનાદીહિ રાગપરિયુટ્ઠાનં નત્થિ , તેસં સુક્કવિસ્સટ્ઠિ ન સિયા. ઇતિ યથાઠાનતો સુક્કસ્સ વિસ્સટ્ઠિયેવ રાગચિત્તસમુટ્ઠાના, ન પકતિરૂપં, તેનેવ **કથાવત્થુઅટ્ઠકથાયં** (કથા॰ અટ્ઠ॰ ૩૦૭) ''સુક્કવિસ્સટ્ઠિ નામ રાગસમુટ્ઠાના હોતી''તિ સુક્કસ્સ વિસ્સટ્ઠિ એવ રાગસમુટ્ઠાના વુત્તા, ન પકતિરૂપં. છન્નં પન કામાવચરદેવાનં વિજ્જમાનાપિ સુક્કધાતુ દ્વયંદ્વયસમાપત્તિવસેન પરિયુટ્ઠિતરાગેનાપિ ઠાનતો ન ગળતિ, યથાઠાને એવ ઠત્વા કિઞ્ચિ વિકારં આપજ્જમાના તઙ્ખણિકપરિળાહવૂપસમાવહા મેથુનકિચ્ચનિટ્ઠાપિતા હોતીતિ વેદિતબ્બં. કેચિ પન ''કાયસમ્ફસ્સસુખમેવ તેસં કામકિચ્ચ''ન્તિ વદન્તિ. ખીણાસવાનં પન અનાગામીનઞ્ચ સબ્બસો કામરાગાભાવેન સુક્કધાતુવિકારમ્પિ નાપજ્જતીતિ વેદિતબ્બં. રૂપીબ્રહ્માનં પન વિક્ખમ્ભિતકામરાગેન જનિતત્તા અનાહારૂપજીવિતત્તા ચ સબ્બથા સુક્કધાતુપિ નત્થેવ. **તથેવા**તિ મોચનસ્સાદેન નિમિત્તે ઉપક્કમતોતિઆદિં અતિદિસતિ. ''વિસ્સટ્ઠીતિ ઠાનાચાવના વુચ્ચતી''તિ પદભાજને (પારા॰ ૨૩૭) વુત્તત્તા ''દકસોતં ઓતિણ્ણમત્તે''તિ કસ્મા વુત્તન્તિ આહ **દકસોતોરોહણઞ્ચેત્થા**તિઆદિ. **એત્થા**તિ તીસુપિ વાદેસુ. **અધિવાસેત્વા**તિ નિમિત્તે ઉપક્કમિત્વા પુન વિપ્પટિસારે ઉપ્પન્ને મોચનસ્સાદં વિનોદેત્વા. **અન્તરા નિવારેતુ**ન્તિ અત્તનો નિમિત્તે કતૂપક્કમેન ઠાના ચુતં દકસોતં ઓતરિતું અદત્વા અન્તરા નિવારેતું. મોચનસ્સાદેન હત્થપરિકમ્માદિં કરોન્તસ્સ મુત્તેપિ દુક્કટમેવ, નિમિત્તે ઉપક્કમાભાવતો પન સઙ્ઘાદિસેસો ન હોતીતિ આહ ''હત્થ...પે॰... અનાપત્તી''તિ. દકસોતોરોહણઞ્ચેત્થાતિઆદિના વુત્તવિનિચ્છયં સન્ધાય ''અયં સબ્બાચરિયસાધારણવિનિચ્છયો''તિ વુત્તં.

ખોભકરણપચ્ચયો નામ વિસભાગભેસજ્જસેનાસનાહારાદિપચ્ચયો. **નાનાવિધં સુપિન**ન્તિ ખુભિતવાતાદિધાતૂનં અનુગુણં. **અનુભૂતપુબ્બ**ન્તિ પુબ્બે ભૂતપુબ્બં મનસા પરિકપ્પિતપુબ્બઞ્ચ. સગ્ગનરકદેસન્તરાદીનમ્પિ હિ સઙ્ગહેત્વા વુત્તં. **અત્થકામતાય વા અનત્થકામતાય** વાતિ ઇદં દેવતાનં હિતાહિતાધિપ્પાયતં દસ્સેતું વુત્તં. **અત્થાય વા અનત્થાય** વાતિ સભાવતો ભવિતબ્બં હિતાહિતં સન્ધાય વુત્તં. નનુ દેવતાહિ ઉપસંહરિયમાનાનિ આરમ્મણાનિ પરમત્થતો નત્થિ, કથં તાનિ પુરિસો પસ્સતિ, દેવતા વા તાનિ અવિજ્જમાનાનિ ઉપસંહરન્તીતિ ચોદનં મનસિ કત્વા આહ **સો તાસ**ન્તિઆદિ. તેન ''એવમેસો પરિકપ્પતૂ''તિ દેવતાહિ ચિન્તિતમત્તેન સુપન્તસ્સ ચિત્તં ભવઙ્ગસન્તતિતો નિપતિત્વા દેવતાહિ ચિન્તિતનિયામેનેવ પરિકપ્પમાનં પવત્તતિ, એવં તેન પરિકપ્પમાનાનિ આરમ્મણાનિ દેવતાહિ ઉપસંહટાનિ નામ હોન્તિ, તાનિ ચ સો દેવતાનુભાવેન પસ્સતિ નામાતિ દસ્સેતિ. **બોધિસત્તમાતા વિય પુત્તપટિલાભનિમિત્ત**ન્તિઆદીસુ બોધિસત્તસ્સ ગબ્ભોક્કન્તિદિવસે મહામાયાદેવિયા અત્તનો દક્ખિણપસ્સેન એકસ્સ સેતવરવારણસ્સ અન્તોકુચ્છિપવિટ્ઠભાવદસ્સનં પુત્તપટિલાભનિમિત્તં સુપિનં નામ. અમ્હાકં પન બોધિસત્તસ્સ ''સ્વે બુદ્ધો ભવિસ્સતી''તિ ચાતુદ્દસિયં પક્ખસ્સ રત્તિવિભાયનકાલે હિમવન્તં બિબ્બોહનં કત્વા પુરત્થિમપચ્છિમસમુદ્દેસુ વામદક્ખિણહત્થે દક્ખિણસમુદ્દે પાદે ચ ઓદહિત્વા મહાપથવિયા સયનં એકો, દબ્બતિણસઙ્ખાતાય તિરિયા નામ તિણજાતિયા નઙ્ગલમત્તરત્તદણ્ડાય નાભિતો ઉગ્ગતાય ખણેન અનેકયોજનસહસ્સં નભં આહચ્ચ ઠાનં એકો, સેતાનં કણ્હસીસાનં કિમીનં પાદેહિ ઉસ્સક્કિત્વા યાવ જાણુમણ્ડલં આહચ્ચ ઠાનં એકો, નાનાવણ્ણાનં ચતુન્નં સકુણાનં ચતૂહિ દિસાહિ આગન્ત્વા પાદમૂલે સેતવણ્ણતાપજ્જનં એકો, બોધિસત્તસ્સ મહતો મીળ્હપબ્બતસ્સ ઉપરિ અલિમ્પમાનસ્સ ચઙ્કમનં એકોતિ ઇમે પઞ્ચ મહાસુપિના નામ, ઇમે ચ યથાક્કમં સમ્બોધિયા, દેવમનુસ્સેસુ અરિયમગ્ગપ્પકાસનસ્સ, ગિહીનઞ્ચ સરણૂપગમનસ્સ, ખત્તિયાદિચતુવણ્ણાનં પબ્બજિત્વા અરહત્તપટિલાભસ્સ, ચતુન્નં પચ્ચયાનં લાભે અલિત્તભાવસ્સ ચ પુબ્બનિમિત્તાનીતિ વેદિતબ્બં. સોળસ સુપિના પાકટા એવ. **એકન્તસચ્ચમેવા**તિ ફલનિયમુપ્પત્તિતો વુત્તં. દસ્સનં પન સબ્બત્થ વિપલ્લત્થમેવ. ધાતુક્ખોભાદીસુ ચતૂસુ મૂલકારણેસુ દ્વીહિ તીહિપિ કારણેહિ કદાચિ સુપિનં પસ્સન્તીતિ આહ ''સંસગ્ગભેદતો''તિ. **સુપિનભેદો**તિ સચ્ચાસચ્ચત્થતાભેદો.

રૂપનિમિત્તાદિઆરમ્મણન્તિ એત્થ કમ્મનિમિત્તગતિનિમિત્તતો અઞ્ઞરૂપમેવ વિઞ્ઞાણસ્સ નિમિત્તન્તિ રૂપનિમિત્તં, તં આદિ યેસં સત્તનિમિત્તાદીનં તાનિ રૂપનિમિત્તાદીનિ આરમ્મણાનિ યસ્સ ભવઙ્ગચિત્તસ્સ તં રૂપનિમિત્તાદિઆરમ્મણં. **ઈદિસાની**તિ રૂપનિમિત્તાદિઆરમ્મણાનિ રાગાદિસમ્પયુત્તાનિ ચ. **સબ્બોહારિકચિત્તેના**તિ પટિબુદ્ધસ્સ પકતિવીથિચિત્તેન. **કો નામ પસ્સતી**તિ સુત્તપટિબુદ્ધભાવવિયુત્તાય ચિત્તપ્પવત્તિયા અભાવતો સુપિનં પસ્સન્તો નામ ન સિયાતિ અધિપ્પાયો, તેનાહ ''સુપિનસ્સ અભાવોવ આપજ્જતી''તિ. **કપિમિદ્ધપરેતો**તિ ઇમિના નિદ્દાવસેન પવત્તમાનભવઙ્ગસન્તતિબ્યવહિતાય કુસલાકુસલાય મનોદ્વારવીથિયા ચ પસ્સતીતિ દસ્સેતિ, તેનાહ **યા નિદ્દા**તિઆદિ. **દ્વીહિ અન્તેહિ મુત્તો**તિ કુસલાકુસલસઙ્ખાતેહિ દ્વીહિ અન્તેહિ મુત્તો. **આવજ્જનતદારમ્મણક્ખણે**તિ સુપિને પઞ્ચદ્વારવીથિયા અભાવતો મનોદ્વારે ઉપ્પજ્જનારહં ગહેત્વા વુત્તં.

એત્થ ચ સુપિનન્તેપિ તદારમ્મણવચનતો અનુભૂતેસુ સુતપુબ્બેસુ વા રૂપાદીસુ પુરાપત્તિભાવેન પરિકપ્પેત્વા વિપલ્લાસતો પવત્તમાનાપિ કામાવચરવિપાકધમ્મા પરિત્તધમ્મે નિસ્સાય પરિકપ્પેત્વા પવત્તત્તા પરિત્તારમ્મણા વુત્તા, ન પન સરૂપતો પરિત્તધમ્મે ગહેત્વા પવત્તત્તા એવાતિ ગહેતબ્બં. એવઞ્ચ ઇત્થિપુરિસાદિઆકારં આરોપેત્વા પવત્તમાનાનં રાગાદિસવિપાકધમ્માનમ્પિ તેસં આરમ્મણં ગહેત્વા ઉપ્પન્નાનં પટિસન્ધાદિવિપાકાનમ્પિ પરિત્તારમ્મણતા કમ્મનિમિત્તારમ્મણતા ચ ઉપપન્ના એવ હોતિ. વત્થુધમ્મવિનિમુત્તં પન સમ્મુતિભૂતં કસિણાદિપટિભાગારમ્મણં ગહેત્વા ઉપ્પન્ના ઉપચારપ્પનાદિવસપ્પવત્તા ચિત્તચેતસિકધમ્મા એવ પરિત્તત્તિકે (ધ॰ સ॰ તિકમાતિકા ૧૨) ન વત્તબ્બારમ્મણાતિ ગહેતબ્બા.

સ્વાયન્તિ સુપિનો. વિપલ્લાસેન પરિકપ્પિતપરિત્તારમ્મણત્તા ''દુબ્બલવત્થુકત્તા''તિ વુત્તં, અવિજ્જમાનારમ્મણે અવસવત્તિતોતિ અધિપ્પાયો, તેનાહ **અવિસયે ઉપ્પન્નત્તા**તિઆદિ.

આપત્તિનિકાયસ્સાતિ ઇદં સઙ્ઘાદિસેસોતિ પુલ્લિઙ્ગ-સદ્દસ્સ અનુરૂપવસેન વુત્તં. **અસ્સાતિ** અસ્સ આપત્તિનિકાયસ્સ, વુઢ્ઢાપેતું ઇચ્છિતસ્સાતિ અત્થો, તેનાહ **કિં વુત્તન્તિઆદિ. રુળ્હિસદ્દેનાતિ** એત્થ સમુદાયે નિપ્ફન્નસ્સાપિ સદ્દસ્સ તદેકદેસેપિ પસિદ્ધિ ઇધ રુળ્હી નામ, તાય રુળ્હિયા યુત્તો સદ્દો રુળ્હીસદ્દો, તેન. રુળ્હિયા કારણમાહ **અવયવે**ઇચ્ચાદિના.

કાલઞ્ચાતિ ''રાગૂપત્થમ્ભે''તિઆદિના દસ્સિતકાલઞ્ચ, ''રાગૂપત્થમ્ભે''તિ વુત્તે રાગૂપત્થમ્ભે જાતે તસ્મિં કાલે મોચેતીતિ અત્થતો કાલો ગમ્મતિ. **નવમસ્સ અધિપ્પાયસ્સાતિ** વીમંસાધિપ્પાયસ્સ. **વત્થૂતિ** વિસયં.

૨૩૮. લોમા એતેસં સન્તીતિ **લોમસા**, બહુલોમપાણકા.

૨૩૯. **મોચનેનાતિ** મોચનપ્પયોગેન. **મોચનસ્સાદસમ્પયુત્તાયાતિ** એત્થ મોચનિચ્છાવ મોચનસ્સાદો, તેન સમ્પયુત્તા ચેતના મોચનસ્સાદચેતનાતિ અત્થો, ન પન મોચને અસ્સાદં સુખં પત્થેન્તિયા ચેતનાયાતિ એવં અત્થો ગહેતબ્બો, ઇતરથા સુખત્થાય મોચેન્તસ્સેવ આપત્તિ, ન આરોગ્યાદિઅત્થાયાતિ આપજ્જતિ. તસ્મા આરોગ્યાદીસુ યેન કેનચિ અધિપ્પાયેન મોચનિચ્છાય ચેતનાયાતિ અત્થોવ ગહેતબ્બો.

૨૪૦. **વાયમતોતિ** અઙ્ગજાતે કાયેન ઉપક્કમતો. **દ્વે આપત્તિસહસ્સાનીતિ** ખણ્ડચક્કાદીનિ અનામસિત્વાવ વુત્તં, ઇચ્છન્તેન પન ખણ્ડચક્કાદિભેદેનાપિ ગણના કાતબ્બા. **એકેન પદેનાતિ** ગેહસિતપેમપદેન. **તથેવાતિ** મોચનસ્સાદચેતનાય એવ ગાળ્હં પીળનાદિપ્પયોગં અવિજહિત્વા સુપનેન સઙ્ઘાદિસેસોતિ વુત્તં. **સુદ્ધચિત્તોતિ** મોચનસ્સાદસ્સ નિમિત્તે ઊરુઆદીહિ કતઉપક્કમસ્સ વિજહનં સન્ધાય વુત્તં. તેન અસુભમનસિકારાભાવેપિ પયોગાભાવેનેવ મોચનેપિ અનાપત્તિ દીપિતાતિ વેદિતબ્બા.

તેન ઉપક્કમેન મુત્તેતિ મુચ્ચમાનં વિના અઞ્ઞસ્મિમ્પિ સુક્કે ઠાનતો મુત્તે. યદિ પન ઉપક્કમે કતેપિ મુચ્ચમાનમેવ દકસોતં ઓતરતિ, થુલ્લચ્ચયમેવ પયોગેન મુત્તસ્સ અભાવા. **જગ્ગનત્થાયાતિ** ચીવરાદીસુ લિમ્પનપરિહારાય હત્થેન અઙ્ગજાતગ્ગહણં વટ્ટતિ, તપ્પયોગો ન હોતીતિ અધિપ્પાયો. **અનોકાસન્તિ** અઙ્ગજાતપ્પદેસં.

૨૬૨. **સુપિનન્તેન કારણેનાતિ** સુપિનન્તે પવત્તઉપક્કમહેતુના. આપત્તિટ્ઠાનેયેવ હિ અયં અનાપત્તિ અવિસયત્તા વુત્તા. તેનાહ **"સચસ્સ વિસયો હોતિ નિચ્ચલેન ભવિતબ્બ"ન્તિઆદિ.**

૨૬૩. વિનીતવત્થુપાળિયં **અણ્ડકણ્ડુવનવત્થુસ્મિં** મોચનાધિપ્પાયેન અણ્ડચલનેન અઙ્ગજાતસ્સાપિ ચલનતો નિમિત્તે ઉપક્કમો હોતીતિ સઙ્ઘાદિસેસો વુત્તો. યથા પન અઙ્ગજાતં ન ચલતિ, એવં અણ્ડમેવ કણ્ડુવનેન કુસન્તસ્સ મુત્તેપિ અનાપત્તિ અણ્ડસ્સ અનઙ્ગજાતત્તા.

૨૬૪. **વત્થિન્તિ** અઙ્ગજાતસીસચ્છાદકચમ્મં. **ઉદરં તાપેન્તસ્સ...પે॰... અનાપત્તિયેવાતિ** ઉદરતાપનેન અઙ્ગજાતેપિ તત્તે તાવત્તકેન નિમિત્તે ઉપક્કમો કતો નામ ન હોતીતિ વુત્તં.

૨૬૫. **એહિ મે ત્વં, આવુસો, સામણેરાતિ વત્થુસ્મિં** અઞ્ઞં આણાપેતુ, તેન કરિયમાનસ્સ અઙ્ગજાતચલનસ્સ મોચનસ્સાદેન સાદિયનતો તં ચલનં ભિક્ખુસ્સ સાદિયનચિત્તસમુટ્ઠિતમ્પિ હોતીતિ સુક્કવિસ્સટ્ઠિપચ્ચયસ્સ અઙ્ગજાતચલનસ્સ હેતુભૂતા અસ્સાદચેતનાવ આપત્તિયા અઙ્ગં હોતિ, ન આણાપનવાચા તસ્સા પવત્તિક્ખણે સઙ્ઘાદિસેસસ્સ અસિજ્ઝનતો. એવં આણાપેત્વાપિ યોનિસોમનસિકારેન મોચનસ્સાદં પટિવિનોદેન્તસ્સ આપત્તિઅસમ્ભવતો ઇદં સિક્ખાપદં અનાણત્તિકં, કાયકમ્મં, કિરિયસમુટ્ઠાનઞ્ચ જાતન્તિ ગહેતબ્બં, આણાપનવાચાય પન દુક્કટં આપજ્જતિ. યો પન પરેન અનાણત્તેન બલક્કારેનાપિ કરિયમાનપ્પયોગં મોચનસ્સાદેન સાદિયતિ, તસ્સાપિ મુત્તે **પઠમપારાજિકે** વિય સઙ્ઘાદિસેસોવ, અમુત્તે થુલ્લચ્ચયં. મોચનસ્સાદે ચેતનાય પન અસતિ કાયસંસગ્ગરાગેન સાદિયન્તસ્સાપિ મુત્તેપિ સઙ્ઘાદિસેસેન અનાપત્તીતિ આચરિયા વદન્તિ, તઞ્ચ યુત્તમેવ.

૨૬૬. **કાયત્થમ્ભનવત્થુસ્મિં** ચલનવસેન યથા અઙ્ગજાતે ઉપક્કમો સમ્ભવતિ, તથા વિજમ્ભિતત્તા આપત્તિ વુત્તા.

ઉપનિજ્ઝાયનવત્થુસ્મિં અઙ્ગજાતન્તિ જીવમાનઇત્થીનં પસ્સાવમગ્ગોવ અધિપ્પેતો, નેતરો.

૨૬૭. **પુપ્ફાવલીતિ** કીળાવિસેસો. તં કિર કીળન્તા નદીઆદીસુ છિન્નતટં ઉદકેન ચિક્ખલ્લં કત્વા તત્થ ઉભો પાદે પસારેત્વા નિસિન્ના પતન્તિ , ''પુપ્ફાવલિય''ન્તિપિ પાઠો. **પવેસેન્તસ્સાતિ** પયોજકત્તેન દ્વિકમ્મિકત્તા ''વાલિકં અઙ્ગજાત''ન્તિ ઉભયત્થાપિ ઉપયોગવચનં કતં. ચેતના, ઉપક્કમો, મુચ્ચનન્તિ ઇમાનેત્થ તીણિ અઙ્ગાનિ વેદિતબ્બાનિ.

સુક્કવિસ્સટ્ઠિસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. કાયસંસગ્ગસિક્ખાપદવણ્ણના

૨૬૯. દુતિયે કેસુચિ વાતપાનેસુ વિવટેસુ બહિપિ અન્ધકારત્તા આલોકો ન પવિસતિ, વિવટકવાટેન અઞ્ઞતો આગચ્છન્તસ્સ આલોકસ્સ નિવારણતો કવાટસ્સ પિટ્ઠિપસ્સે ઘનન્ધકારોવ હોતિ, તાદિસાનિ સન્ધાય **"યેસુ વિવટેસુ અન્ધકારો હોતી"**તિઆદિ વુત્તં.

બ્રાહ્મણી અત્તનો અઙ્ગમઙ્ગાનં પરામસનક્ખણે અનાચારાનુકૂલા હુત્વા ન કિઞ્ચિ વત્વા ભિક્ખુનો વણ્ણભણનક્ખણે વુત્તત્તા આહ **"પબ્બજિતુકામો મઞ્ઞેતિ સલ્લક્ખેત્વા"**તિ, પબ્બજિતુકામો વિયાતિ સલ્લક્ખેત્વાતિ અત્થો. કુલિત્થીનં એવં પરેહિ અભિભવનં નામ અચ્ચન્તાવમાનોતિ આહ **"અત્તનો વિપ્પકાર"**ન્તિ.

૨૭૦. ઓતિણ્ણસદ્દસ્સ કમ્મસાધનપક્ખં સન્ધાય **"યક્ખાદીહી"**તિઆદિ વુત્તં, કત્તુસાધનપક્ખં સન્ધાય **"કૂપાદીની"**તિઆદિ વુત્તં. **તસ્મિં વત્થુસ્મિન્તિ** ઇત્થિસરીરસઙ્ખાતે વત્થુસ્મિં.

૨૭૧. **અસ્સાતિ** હત્થગ્ગાહાદિકસ્સ સબ્બસ્સ.

૨૭૩. **એતેસં પદાનન્તિ** આમસનાદિપદાનં. **ઇત્થિસઞ્ઞીતિ** મનુસ્સિત્થિસઞ્ઞી. **નં**-સદ્દસ્સ કાયવિસેસનભાવેન એતં કાયન્તિ અત્થં દસ્સેતું **"અથ વા"**તિઆદિ વુત્તં. **ઓમસન્તો...પે॰... એકાવ આપત્તીતિ** અનિવત્થં સન્ધાય વુત્તં, ન નિવત્થં. સનિવત્થાય પન મત્થકતો પટ્ઠાય હત્થં ઓતારેન્તસ્સ નિવત્થસાટકોપરિ હત્થે આરુળ્હે થુલ્લચ્ચયં.

સાટકતો હત્થં ઓતારાપેત્વા જઙ્ઘતો પટ્ઠાય ઓમસન્તસ્સ પુન સઙ્ઘાદિસેસો.

યથાનિદ્દિટ્ઠનિદ્દેસેતિ યથાવુત્તકાયસંસગ્ગનિદ્દેસે. **તેનાતિ** યેન કારણેન વત્થુસઞ્ઞાદયો હોન્તિ, તેન કારણેન. યથાવુત્તસિક્ખાપદનિદ્દેસે વુત્તં ગરુકં ભિક્ખુનો કરેય્ય પકાસેય્યાતિ યોજના.

સઞ્ઞાય વિરાગિતમ્હીતિ સઞ્ઞાય વિરદ્ધાય. **ઇદં નામ વત્થુ**ન્તિ ઇમસ્મિં સિક્ખાપદે આગતં, અનાગતઞ્ચ યં કિઞ્ચિ સવિઞ્ઞાણકાવિઞ્ઞાણકં ફુસન્તસ્સ અનાપત્તિઅભાવં સન્ધાય વુત્તં.

સારત્તન્તિ કાયસંસગ્ગરાગેનેવ સારત્તં. **વિરત્ત**ન્તિ કાયસંસગ્ગરાગરહિતં માતુઆદિં સન્ધાય વદતિ. **દુક્કટ**ન્તિ માતુપેમાદિવસેન ગણ્હન્તસ્સ વસેન વુત્તં, વિરત્તમ્પિ ઇત્થિં કાયસંસગ્ગરાગેન ગણ્હન્તસ્સ પન સઙ્ઘાદિસેસો એવ. ઇમાય પાળિયા સમેતીતિ સમ્બન્ધો. કથં સમેતીતિ ચે? યદિ હિ ''ઇત્થિયા કાયપ્પટિબદ્ધં ગણ્હિસ્સામી''તિ ચિત્તે ઉપ્પન્ને ઇત્થિસઞ્ઞા વિરાગિતા ભવેય્ય. કાયપ્પટિબદ્ધગ્ગહણેપિ થુલ્લચ્ચયેનાપિ ન ભવિતબ્બં ઇત્થિસઞ્ઞાય એવ **પાળિયં** (પારા॰ ૨૭૬) થુલ્લચ્ચયસ્સ વુત્તત્તા, તસ્મા ''ઇત્થિયા કાયપ્પટિબદ્ધં ગણ્હિસ્સામીતિ કાયં ગણ્હન્તસ્સ ઇત્થિસઞ્ઞા વિરાગિતા નામ ન હોતીતિ કાયપ્પટિબદ્ધં ગણ્હિસ્સામીતિ કાયં ગણ્હતો ઇત્થિસઞ્ઞાય ચેવ કાયસંસગ્ગરાગસ્સ ચ કાયગ્ગહણસ્સ ચ સમ્ભવા યથાવત્થુકં સઙ્ઘાદિસેસમેવ આપજ્જતી''તિ **મહાસુમત્થેરેન** વુત્તવાદોવ ઇમાય પાળિયા સમેતિ. અટ્ઠકથાયઞ્હિ ''સમ્બહુલા ઇત્થિયો બાહાહિ પરિક્ખિપિત્વા ગણ્હામી''તિ સઞ્ઞાય પરિક્ખિપતો મજ્ઝગતાનં વસેન થુલ્લચ્ચયં વુત્તં. ન હિ તસ્સ ''મજ્ઝગતા ઇત્થિયો કાયપ્પટિબદ્ધેન ગણ્હામી''તિ સઞ્ઞા અત્થિ, તસ્મા અટ્ઠકથાયપિ સમેતીતિ ગહેતબ્બં. નીલેન દુવિઞ્ઞેય્યભાવતો **કાળિત્થી** વુત્તા.

૨૭૯. સેવનાધિપ્પાયોતિ ફસ્સસુખસેવનાધિપ્પાયો. કાયપ્પટિબદ્ધામસનવારે કાયપ્પટિબદ્ધવસેન ફસ્સપટિવિજાનનં વેદિતબ્બં. **ચિત્તુપ્પાદમત્તે આપત્તિયાભાવતો અનાપત્તી**તિ ઇદં કાયસંસગ્ગરાગમત્તેન કાયચલનસ્સ અનુપ્પત્તિતો ઇત્થિયા કરિયમાનકાયચલનં સાદિયતોપિ પયોગાભાવં સન્ધાય વુત્તં. પઠમપારાજિકે પન પરેહિ ઉપક્કમિયમાનસ્સ અભાવતો સેવનાધિપ્પાયે ઉપ્પન્ને તેન અધિપ્પાયેન અઙ્ગજાતક્ખોભો સયમેવ અવસ્સં સઞ્જાયતિ, સો ચ તેન કતો નામ હોતીતિ પારાજિકં વુત્તં, તેનેવ નયેન પઠમસઙ્ઘાદિસેસેપિ પરેન કરિયમાનપયોગસાદિયમાનેપિ અઙ્ગજાતક્ખોભસમ્ભવેન આપત્તિ હોતીતિ વેદિતબ્બં. **ચતુત્થે**તિ ''ન ચ કાયેન વાયમતિ, ન ચ ફસ્સં પટિવિજાનાતી''તિ ઇમસ્મિં વારે. **ફસ્સપટિવિજાનનમ્પીતિ અપિ**-સદ્દેન તતિયવારે વિય વાયામોપિ નત્થીતિ દસ્સેતિ. **નિસ્સગ્ગિયેન નિસ્સગ્ગિયામસને વિયા**તિ ઇદં પન ફસ્સપટિવિજાનનાભાવમત્તસ્સેવ નિદસ્સનં, ન પયોગાભાવસ્સાતિ દટ્ઠબ્બં. **મોક્ખાધિપ્પાયો**તિ એત્થ ચિત્તસ્સ લહુપરિવત્તિતાય અન્તરન્તરા કાયસંસગ્ગરાગે સમુપ્પન્નેપિ મોક્ખાધિપ્પાયસ્સ અવિચ્છિન્નતાય અનાપત્તિયેવ, વિચ્છિન્ને પન તસ્મિં આપત્તિ એવ.

પદભાજનીયવણ્ણનાનયો.

૨૮૧. એત્થ ગણ્હાહીતિ ન વત્તબ્બાતિ ગેહસિતપેમેન કાયપ્પટિબદ્ધેન ફુસને દુક્કટં સન્ધાય વુત્તં, કારુઞ્ઞેન પન વત્થાદિં ગહેતું અસક્કોન્તિં ''ગણ્હા''તિ વદન્તસ્સાપિ અવસસભાવપ્પત્તં ઉદકે નિમુજ્જન્તિં કારુઞ્ઞેન સહસા અનામાસન્તિ અચિન્તેત્વા કેસાદીસુ ગહેત્વા મોક્ખાધિપ્પાયેન આકડ્ઢતોપિ અનાપત્તિયેવ. ન હિ મીયમાનં માતરં ઉક્ખિપિતું ન વટ્ટતિ. અઞ્ઞાતિકાય ઇત્થિયાપિ એસેવ નયો. ઉક્કટ્ઠાય માતુયાપિ આમાસો ન વટ્ટતીતિ દસ્સનત્થં **''માતર''**ન્તિ વુત્તં. તસ્સા કાતબ્બં પન અઞ્ઞાસમ્પિ ઇત્થીનં કરોન્તસ્સાપિ અનાપત્તિયેવ અનામાસત્તે વિસેસાભાવા.

તિણણ્ડુપકન્તિ હિરિવેરાદિમૂલેહિ કેસાલઙ્કારત્થાય કતચુમ્બટકં. **પરિવત્તેત્વા**તિ અત્તનો નિવાસનાદિભાવતો અપનેત્વા. પૂજાદિઅત્થં પન તાવકાલિકમ્પિ આમસિતું વટ્ટતિ. **સીસપસાધનકદન્તસૂચિઆદી**તિ ઇદં સીસાલઙ્કારત્થાય પટપિલોતિકાદીહિ કતં સીસપસાધનકઞ્ચેવ દન્તસૂચિઆદિ ચાતિ દ્વિધા યોજેત્વા સીસપસાધનં સિપાટિકોપકરણત્થાય ચેવ દન્તસૂચિઉપકરણત્થાય ચ ગહેતબ્બન્તિ યથાક્કમં અત્થં દસ્સેતિ. કેસકલાપં બન્ધિત્વા તત્થ તિરિયં પવેસનત્થાય કતા દન્તસૂચિ એવ સીસપસાધનકદન્તસૂચીતિ એકમેવ કત્વા સિપાટિકાય પક્ખિપિત્વા પરિહરિતબ્બસૂચિયેવ તસ્સ તસ્સ કિચ્ચસ્સ ઉપકરણન્તિ સિપાટિકાસૂચિઉપકરણન્તિ એવં વા યોજના કાતબ્બા . **પોત્થકરૂપ**ન્તિ સુધાદીહિ કતં, પારાજિકવત્થુભૂતાનં તિરચ્છાનગતિત્થીનં સણ્ઠાનેન કતમ્પિ અનામાસમેવ. ઇત્થિરૂપાદીનિ દસ્સેત્વા કતં, વત્થભિત્તિઆદિઞ્ચ ઇત્થિરૂપં અનામસિત્વા વળઞ્જેતું વટ્ટતિ. એવરૂપેહિ અનામાસે કાયસંસગ્ગરાગે અસતિ કાયપ્પટિબદ્ધેન આમસતો દોસો નત્થિ. **ભિન્દિત્વા**તિ એત્થ અનામાસમ્પિ દણ્ડપાસાણાદીહિ ભેદનસ્સ અટ્ઠકથાયં વુત્તત્તા, પાળિયમ્પિ આપદાસુ મોક્ખાધિપ્પાયસ્સ આમસનેપિ અનાપત્તિયા વુત્તત્તા ચ. સપ્પિનીઆદીહિ વાળમિગીહિ ચ ગહિતપાણકાનં મોચનત્થાય તં સપ્પિનીઆદિં વત્થદણ્ડાદીહિ પરિક્ખિપિત્વા ગહેતું, માતુઆદિં ઉદકે મીયમાનં વત્થાદીહિ ગહેતું, અસક્કોન્તિં કેસાદીસુ ગહેત્વા કારુઞ્ઞેન ઉક્ખિપિતું વટ્ટતીતિ અયમત્થો ગહેતબ્બોવ. અટ્ઠકથાયં ''ન ત્વેવ આમસિતબ્બા''તિ ઇદં પન વચનં અમીયમાનવત્થું સન્ધાય વુત્તન્તિ અયં અમ્હાકં ખન્તિ.

મગ્ગં અધિટ્ઠાયાતિ ''મગ્ગો અય''ન્તિ મગ્ગસઞ્ઞં ઉપ્પાદેત્વાતિ અત્થો. **પઞ્ઞપેત્વા દેન્તી**તિ ઇદં સામીચિવસેન વુત્તં, તેહિ પન આસનં અપઞ્ઞપેત્વાવ નિસીદથાતિ વુત્તે સયમેવ પઞ્ઞપેત્વા નિસીદિતુમ્પિ વટ્ટતિ. **તત્થજાતકાની**તિ અચ્છિન્દિત્વા ભૂતગામભાવેનેવ ઠિતાનિ. **કીળન્તેના**તિ વુત્તત્તા સતિ પચ્ચયે આમસન્તસ્સ અનાપત્તિ. ભિક્ખુસન્તકં પન પરિભોગારહં સબ્બથા આમસિતું ન વટ્ટતિ દુરુપચિણ્ણત્તા. **અનુપસમ્પન્નાનં દસ્સામી**તિ ઇદં અપ્પટિગ્ગહેત્વા ગહણં સન્ધાય વુત્તં. અત્તનોપિ અત્થાય પટિગ્ગહેત્વા ગહણે દોસો નત્થિ અનામાસત્તાભાવા.

મણીતિ વેળુરિયાદિતો અઞ્ઞો જોતિરસાદિભેદો સબ્બોપિ મણિ. **વેળુરિયો**તિ અલ્લવેળુવણ્ણોમણિ, ''મજ્જારક્ખિ મણ્ડલવણ્ણો''તિપિ વદન્તિ. **સિલા**તિ મુગ્ગમાસવણ્ણા અતિસિનિદ્ધા કાળસિલા, મણિવોહારં આગતા રત્તસેતાદિવણ્ણા સુમટ્ઠાપિ સિલા અનામાસા એવાતિ વદન્તિ. **રજત**ન્તિ કહાપણમાસાદિભેદં જતુમાસાદિં ઉપાદાય સબ્બં વુત્તાવસેસં રૂપિયં ગહિતં. **લોહિતઙ્કો**તિ રત્તમણિ. **મસારગલ્લ**ન્તિ કબરવણ્ણો મણિ, ''મરકત''ન્તિપિ વદન્તિ. ભેસજ્જત્થાય પિસિત્વા યોજિતાનં મુત્તાનં રતનભાવવિરહતો ગહણક્ખણેપિ રતનાકારેન અપેક્ખિતાભાવા **''ભેસજ્જત્થાય પન વટ્ટતી''**તિ વુત્તં. યાવ પન તા મુત્તા રતનરૂપેન તિટ્ઠન્તિ, તાવ આમસિતું ન વટ્ટતિ એવ. એવં અઞ્ઞમ્પિ રતનપાસાણં પિસિત્વા ભેસજ્જે યોજનત્થાય ગહેતું વટ્ટતિ એવ, જાતરૂપરજતં પન પિસિત્વા યોજનભેસજ્જત્થાયપિ સમ્પટિચ્છિતું ન વટ્ટતિ, ગહટ્ઠેહિ યોજેત્વા દિન્નમ્પિ યદિ ભેસજ્જે સુવણ્ણાદિરૂપેન તિટ્ઠતિ, વિયોજેતુઞ્ચ સક્કા, તાદિસં ભેસજ્જમ્પિ ન વટ્ટતિ. તં અબ્બોહારિકત્તં ગતં ચે, વટ્ટતિ. **''જાતિફલિકં ઉપાદાયા''**તિ વુત્તત્તા, સૂરિયકન્તચન્દકન્તાદિકં જાતિપાસાણં મણિમ્હિ એવ સઙ્ગહિતન્તિ દટ્ઠબ્બં. ધમનસઙ્ખો ચ ધોતવિદ્ધો ચ રતનમિસ્સો ચાતિ યોજેતબ્બં. **વિદ્ધો**તિ મણિઆદિભાવેન કતછિદ્દો.

રતનમિસ્સોતિ કઞ્ચનલતાદિવિચિત્તો, મુત્તાદિરતનખચિતો ચ, એતેન ધમનસઙ્ખતો અઞ્ઞો રતનમિસ્સોવ અનામાસોતિ દસ્સેતિ. સિલાયમ્પિ એસેવ નયો. **પાનીયસઙ્ખો**તિ ઇમિનાવ થાલકાદિઆકારેન કતસઙ્ખમયભાજનાનિ ભિક્ખૂનં સમ્પટિચ્છિતું વટ્ટતીતિ સિદ્ધં. **સેસા**તિ રતનસંયુત્તં ઠપેત્વા અવસેસા.

બીજતો પટ્ઠાયાતિ ધાતુપાસાણતો પટ્ઠાય. **પટિક્ખિપીતિ** સુવણ્ણમયધાતુકરણ્ડકસ્સ, બુદ્ધરૂપાદિસ્સ ચ અત્તનો સન્તકકરણે નિસ્સગ્ગિયત્તા વુત્તં. “**રૂપિયછડ્ડકટ્ઠાને**”તિ વુત્તત્તા રૂપિયછડ્ડકસ્સ જાતરૂપરજતં આમસિત્વા છડ્ડેતું વટ્ટતીતિ સિદ્ધં. **કેળાપયિતુન્તિ** આમસિત્વા ઇતો ચિતો ચ સઞ્ચારેતું. **વુત્તન્તિ** મહાઅટ્ઠકથાયં વુત્તં. **કચવરમેવ હરિતું વટ્ટતીતિ** ગોપકા વા હોન્તુ અઞ્ઞે વા, હત્થેન પુઞ્છિત્વા કચવરં અપનેતું વટ્ટતિ, મલમ્પિ પમજ્જિતું વટ્ટતિ એવાતિ વદન્તિ, તં અટ્ઠકથાય ન સમેતિ કેળાયનસદિસત્તા. **આરકૂટલોહન્તિ** સુવણ્ણવણ્ણો કિત્તિમલોહવિસેસો. તિવિધઞ્હિ કિત્તિમલોહં કંસલોહં વટ્ટલોહં હારકૂટલોહન્તિ. તત્થ તિપુતમ્બે મિસ્સેત્વા કતં **કંસલોહં** નામ. સીસતમ્બે મિસ્સેત્વા કતં **વટ્ટલોહં.** રસતમ્બે મિસ્સેત્વા કતં **હારકૂટલોહં** નામ. તં પન “**જાતરૂપગતિક**”ન્તિ વુત્તત્તા ઉગ્ગણ્હતો નિસ્સગ્ગિયમ્પિ હોતીતિ કેચિ વદન્તિ. રૂપિયેસુ પન અગણિતત્તા નિસ્સગ્ગિયં ન હોતિ, આમસને, સમ્પટિચ્છને ચ દુક્કટમેવાતિ વેદિતબ્બં. **સબ્બકપ્પિયોતિ** યથાવુત્તસુવણ્ણાદિમયાનં સેનાસનપરિક્ખારાનં આમસનગોપનાદિવસેન પરિભોગો સબ્બથા કપ્પિયોતિ અધિપ્પાયો. તેનાહ “**તસ્મા**”તિઆદિ. “**ભિક્ખૂનં ધમ્મવિનયવણ્ણનટ્ઠાને**”તિ વુત્તત્તા સઙ્ઘિકમેવ સુવણ્ણાદિમયં સેનાસનં, સેનાસનપરિક્ખારા ચ વટ્ટન્તિ, ન પુગ્ગલિકાનીતિ ગહેતબ્બં.

ભિન્દિત્વાતિ પઠમમેવ અનામસિત્વા પાસાણાદિના કિઞ્ચિમત્તં ભેદં કત્વા પચ્છા કપ્પિયભણ્ડત્થાય અધિટ્ઠહિત્વા હત્થેન ગહેતું વટ્ટતિ. તેનાહ “**કપ્પિયભણ્ડં કરિસ્સામીતિ સબ્બમ્પિ સમ્પટિચ્છિતું વટ્ટતી**”તિ. એત્થાપિ કિઞ્ચિ ભિન્દિત્વા, વિયોજેત્વા વા આમસિતબ્બ.

ફલકજાલિકાદીનીતિ એત્થ સરપરિત્તાણાય હત્થેન ગહેતબ્બં કિટિકાફલકં અક્ખિરક્ખણત્થાય અયલોહાદીહિ જાલાકારેન કત્વા સીસાદીસુ પટિમુઞ્ચિતબ્બં જાલિકં નામ . **આદિ**-સદ્દેન કવચાદિં સઙ્ગણ્હાતિ. **અનામાસાનીતિ** મચ્છજાલાદિપરૂપરોધકં સન્ધાય વુત્તં, ન સરપરિત્તાણં તસ્સ આવુધભણ્ડત્તાભાવા. તેનેવ વક્ખતિ ‘‘પરૂપરોધનિવારણં હી’’તિઆદિ. **આસનસ્સાતિ** ચેતિયસ્સ સમન્તા કતપરિભણ્ડસ્સ. **બન્ધિસ્સામીતિ** કાકાદીહિ અદૂસનત્થાય બન્ધિસ્સામિ.

“**ભેરિસઙ્ઘાટોતિ** સઙ્ઘટિતચમ્મભેરી. **વીણાસઙ્ઘાટોતિ** સઙ્ઘટિતચમ્મવીણા”તિ **સારત્થદીપનિયં** (સારત્થ॰ ટી॰ ૨.૨૮૧) વુત્તં. ‘‘ચમ્મવિનદ્ધાનિ વીણાભેરિઆદીની’’તિ મહાઅટ્ઠકથાયં વુત્તવચનતો વિસેસાભાવા, “**કુરુન્દિયં પના**”તિઆદિના તતો વિસેસસ્સ વત્તુમારદ્ધત્તા ચ ભેરિઆદીનં વિનદ્ધનોપકરણસમૂહો ભેરિવીણાસઙ્ઘાટોતિ વેદિતબ્બં સઙ્ઘટિતબ્બોતિ સઙ્ઘાટોતિ કત્વા. **તુચ્છપોક્ખરન્તિ** અવિનદ્ધચમ્મભેરિવીણાનં પોક્ખરં. **આરોપિતચમ્મન્તિ** પુબ્બે આરોપિતં હુત્વા પચ્છા તતો અપનેત્વા વિસું ઠપિતમુખચમ્મમત્તં, ન સેસોપકરણસહિતં. સહિતં પન સઙ્ઘાટોતિ અયં વિસેસો. **ઓનહિતુન્તિ** ભેરિપોક્ખરાદીનિ ચમ્મં આરોપેત્વા ચમ્મવટ્ટિઆદીહિ સબ્બેહિ ઉપકરણેહિ વિનન્ધિતું.

પાળિયં **પણ્ડકસ્સાતિ** પણ્ડકેન. **પારાજિકપ્પહોનકકાલેતિ** અકુથિતકાલે. કાયસંસગ્ગરાગાદિભાવે સબ્બાવત્થાયપિ ઇત્થિયા સઞ્ઞાને પઞ્ઞાયમાને અનામાસદુક્કટં ન વિગચ્છતીતિ દટ્ઠબ્બં. સઙ્કમાદીનં ઠાનાચાવનવસેન અચાલેતબ્બતાય ન કાયપ્પટિબદ્ધવોહારોતિ દુક્કટં વુત્તં.

૨૮૨. **એકપદિકસઙ્કમોતિ** તનુકસેતુ. “**આવિઞ્છન્તો**”તિ વુત્તત્તા ચાલેતું યુત્તાય એવ રજ્જુયા થુલ્લચ્ચયં, ન ઇતરાય ભિત્તિથમ્ભાદિગતિકત્તાતિ આહ “**યા મહારજ્જુ હોતી**”તિઆદિ. તેન ચાલેતું યુત્તે તનુકરજ્જુદણ્ડકે અચાલેત્વા કુસનન્તસ્સાપિ થુલ્લચ્ચયમેવાતિ દીપિતન્તિ વેદિતબ્બં. **પટિચ્છાદેતબ્બાતિ** છાદનાદિવસેન ગૂહિતબ્બા. મનુસ્સિત્થી, મનુસ્સિત્થિસઞ્ઞિતા, કાયસંસગ્ગરાગો, વાયામો, તેન હત્થાદીસુ કુસનન્તિ ઇમાનેત્થ પઞ્ચ અઙ્ગાનિ.

કાયસંસગ્ગસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. દુટ્ઠુલ્લવાચાસિક્ખાપદવણ્ણના

૨૮૫. તતિયે **અસદ્ધમ્મપટિસઞ્ઞુત્તન્તિ** મેથુનધમ્મપટિસંયુત્તં. **બાલાતિ** સુભાસિતદુબ્ભાસિતં અજાનન્તી , સુરામદમત્તતાય ઉમ્મત્તકાદિભાવેન ચ અજાનન્તીપિ એત્થેવ સઙ્ગય્હતિ. **ન તાવ સીસં એતીતિ** સઙ્ઘાદિસેસપચ્ચયત્તસઙ્ખાતં મત્થકં પારિપૂરિં ન હોતિ, મગ્ગમેથુનેહિ અઘટિતત્તા દુક્કટં પન હોતિ એવ.

અપસાદેતીતિ અપસાદકરવચનં કરોતિ. **દોસં દેતીતિ** દોસં પતિટ્ઠાપેતિ. **તીહીતિ** અનિમિત્તાસીતિઆદીનં પદાનં અદુટ્ઠુલ્લભાવેનાપિ અત્થયોજનારહત્તા પસ્સાવમગ્ગાદિપટિસઞ્ઞુત્તતાનિયમો નત્થીતિ વુત્તં, તેહિ પન અટ્ઠહિ પદેહિ **પરિબ્બાજિકાવત્થુસ્મિં** (પારા॰ ૨૮૯) વિય થુલ્લચ્ચયન્તિ વેદિતબ્બં.

કુઞ્ચિકપનાળિમત્તન્તિ કુઞ્ચિકાછિદ્દમત્તં. **સુક્ખસોતાતિ** દકસોતસ્સ સુક્ખતાય લોહિતવણ્ણવિગમો હોતીતિ વુત્તં.

સુદ્ધાનીતિ મેથુનાદિપદેહિ અયોજિતાનિપિ. **મેથુનધમ્મેન ઘટિતાનેવાતિ** ઇદં ઉપલક્ખણમત્તં, વચ્ચમગ્ગપસ્સાવમગ્ગેહિપિ અનિમિત્તે ‘‘તવ વચ્ચમગ્ગો, પસ્સાવમગ્ગો વા ઈદિસો’’તિઆદિના ઘટિતેપિ આપત્તિકરાનેવ.

૨૮૬. **ગરુકાપત્તિન્તિ** ભિક્ખુનિયા ઉબ્ભજાણુમણ્ડલિકાય પારાજિકાપત્તિં સન્ધાય વદતિ.

૨૮૭. **હસન્તો હસન્તોતિ** ઉપલક્ખણમત્તં, અહસન્તોપિ યેન કેનચિ આકારેન અત્તનો વિપરિણતચિત્તતં ઇત્થિયા પકાસેન્તો વદતિ, આપત્તિયેવ.

કાયચિત્તતોતિ હત્થમુદ્દાય ઓભાસેન્તસ્સ કાયચિત્તતો સમુટ્ઠાતિ.

૨૮૮. **તસ્મા દુક્કટન્તિ** અપ્પટિવિજાનનતો દુક્કટં, પટિવિજાનને પન સતિ થુલ્લચ્ચયમેવ **પરિબ્બાજિકાવત્થુસ્મિં** (પારા॰ ૨૮૯) વિય અખેત્તપદત્તા. ખેત્તપદે હિ પટિવિજાનન્તિયા સઙ્ઘાદિસેસોવ સિયા **મેથુનધમ્મયાચનવત્થુદ્વયે** (પારા॰ ૨૮૯) વિય, તં પન વત્થુદ્વયં મેથુનયાચનતો ચતુત્થસઙ્ઘાદિસેસે વત્તબ્બમ્પિ દુટ્ઠુલ્લવાચસ્સાદમત્તેન પવત્તત્તા ઇધ વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં. એવં ખેત્તપદેન વદન્તસ્સ ઇત્થિયા અપ્પટિવિજાનન્તિયા કિં હોતીતિ? કિઞ્ચાપિ અયં નામ આપત્તીતિ પાળિઅટ્ઠકથાસુ ન વુત્તં, અથ ખો થુલ્લચ્ચયેનેવેત્થ ભવિતબ્બં . તથા હિ અખેત્તપદે અપ્પટિવિજાનન્તિયા દુક્કટં, પટિવિજાનન્તિયા થુલ્લચ્ચયં વુત્તં. ખેત્તપદે પન પટિવિજાનને સઙ્ઘાદિસેસોવ વુત્તો, અપ્પટિવિજાનને થુલ્લચ્ચયમેવ ભવિતું યુત્તં, ન દુક્કટં, અખેત્તપદતો વિસેસાભાવપ્પસઙ્ગોતિ ગહેતબ્બં. યથા ચેત્થ, એવં ચતુત્થસિક્ખાપદેપિ અખેત્તપદે પટિવિજાનન્તિયા થુલ્લચ્ચયં, અપ્પટિવિજાનન્તિયા દુક્કટં, ખેત્તપદે પન અપ્પટિવિજાનન્તિયા થુલ્લચ્ચયન્તિ વેદિતબ્બં. પાળિયં **નવાવુતન્તિ** નવવીતં.

૨૮૮. **અસદ્ધમ્મં સન્ધાયાતિ** મેથુનં સન્ધાય વુત્તં. તઞ્હિ પુત્તસમુપ્પત્તિયા બીજનિક્ખેપતો વપ્પપરિયાયં લભતીતિ.

સંસીદતીતિ વહતિ, સંસરીયતીતિ વા અત્થો. મનુસ્સિત્થી, તથાસઞ્ઞિતા, દુટ્ઠુલ્લવાચસ્સાદરાગો, તેન ઓભાસનં, તઙ્ખણવિજાનનન્તિ ઇમાનેત્થ પઞ્ચ અઙ્ગાનિ.

દુટ્ઠુલ્લવાચાસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. અત્તકામપારિચરિયસિક્ખાપદવણ્ણના

૨૯૦. ચતુત્થે પરેહિ પત્તે પાતિયમાનાનં ભિક્ખાપિણ્ડાનં પાતો સન્નિપાતોતિ પિણ્ડપાતોતિ ભિક્ખાહારો વુચ્ચતિ, તંસદિસતાય અઞ્ઞોપિ યો કોચિ ભિક્ખાચરિયં વિના ભિક્ખૂહિ લદ્ધો પિણ્ડપાતોત્વેવ વુચ્ચતિ. પતિ એતિ એતસ્માતિ પચ્ચયોતિ આહ “**પતિકરણટ્ઠેન પચ્ચયો**”તિ. રોગદુક્ખાનં વા પટિપક્ખભાવેન અયતિ પવત્તતીતિ પચ્ચયો. **સપ્પાયસ્સા**તિ હિતસ્સ. **નગરપરિક્ખારેહી**તિ નગરં પરિવારેત્વા રક્ખણકેહિ. રાજૂનં ગેહપરિક્ખેપો પરિખા ઉદ્દાપો પાકારો એસિકા પલિઘો અટ્ટોતિ ઇમે સત્ત નગરપરિક્ખારાતિ વદન્તિ. **સેતપરિક્ખારો**તિ વિસુદ્ધિસીલાલઙ્કારો. અરિયમગ્ગો હિ ઇધ ‘‘રથો’’તિ અધિપ્પેતો, તસ્સ ચ સમ્માવાચાદયો અલઙ્કારટ્ઠેન ‘‘પરિક્ખારા’’તિ વુત્તા. **ચક્કવીરિયો**તિ વીરિયચક્કો. **જીવિતપરિક્ખારા**તિ જીવિતસ્સ પવત્તિકારણાનિ. **સમુદાનેતબ્બા**તિ સમ્મા ઉદ્ધં આનેતબ્બા પરિયેસિતબ્બા.

૨૯૧. **ઉપચારે**તિ યત્થ ઠિતો વિઞ્ઞાપેતું સક્કોતિ, તાદિસે ઠાને. **કામો ચેવ હેતુ ચ પારિચરિયા ચ અત્થો**તિ પાળિયં ‘‘અત્તનો કામં, અત્તનો હેતું, અત્તનો અધિપ્પાયં, અત્તનો પારિચરિય’’ન્તિ (પારા॰ ૨૯૨) વુત્તેસુ ઇમેસુ ચતૂસુ પદેસુ કામો, હેતુ, પારિચરિયા ચ **અટ્ઠકથાયં** વુત્તે પઠમે અત્થવિકપ્પે વિગ્ગહવાક્યાધિપ્પાયસૂચનતો અત્થો. **સેસ**ન્તિ અધિપ્પાયપદમેકં. **બ્યઞ્જન**ન્તિ બ્યઞ્જનમત્તં, પઠમવિકપ્પાનુપયોગિતાય વચનમત્તન્તિ અત્થો. દુતિયે અત્થવિકપ્પેપિ એસેવ નયો.

યથાવુત્તમેવ અત્થં પદભાજનેન સંસન્દિત્વા દસ્સેતું “**અત્તનો કામં અત્તનો હેતું અત્તનો પારિચરિયન્તિ હિ વુત્તે જાનિસ્સન્તિ પણ્ડિતા**”તિઆદિ આરદ્ધં. ઇદં વુત્તં હોતિ – ‘‘અત્તનો હેતુ’’ન્તિ વુત્તે અત્તનો અત્થાયાતિ અયમત્થો વિઞ્ઞાયતિ, ‘‘અત્તનો કામં અત્તનો પારિચરિય’’ન્તિ વુત્તે કામેન પારિચરિયાતિ અયમત્થો વિઞ્ઞાયતિ. તસ્મા ઇમેહિ તીહિ પદેહિ અત્તનો અત્થાય કામેન પારિચરિયા અત્તકામપારિચરિયાતિ ઇમં અત્થવિકપ્પં વિઞ્ઞૂ જાનિસ્સન્તિ. ‘‘અત્તનો અધિપ્પાય’’ન્તિ વુત્તે પન અધિપ્પાય-સદ્દસ્સ કામિત-સદ્દેન સમાનત્થભાવતો અત્તના અધિપ્પેતકામિતટ્ઠેન અત્તકામપારિચરિયાતિ ઇમમત્થં વિકપ્પં વિઞ્ઞૂ જાનિસ્સન્તિ.

એતદગ્ગન્તિ એસા અગ્ગા. **દુટ્ઠુલ્લવાચાસિક્ખાપદે**પિ (પારા॰ ૨૮૫) કામં ‘‘યાચતિપિ આયાચતિપી’’તિ એવં મેથુનયાચનં આગતં, તં પન દુટ્ઠુલ્લવાચસ્સાદરાગવસેન વુત્તં, ઇધ પન અત્તનો મેથુનસ્સાદરાગવસેનાતિ અયં વિસેસો.

વિનીતવત્થૂસુ “**અગ્ગદાનં દેહી**”તિ ઇદં અત્તનો અત્થાય વુત્તં, દુટ્ઠુલ્લવાચાસિક્ખાપદે પન પરત્થાયપિ વુત્તે સીસં એતીતિ વેદિતબ્બં. **સુભગા**તિ ઇસ્સરિયાદીહિ સુન્દરેહિ ભગેહિ સમન્નાગતા. મનુસ્સિત્થી, તથાસઞ્ઞિતા, અત્તકામપારિચરિયાય રાગો, તેન કામપારિચરિયયાચનં, તઙ્ખણવિજાનનન્તિ ઇમાનેત્થ પઞ્ચ અઙ્ગાનિ.

અત્તકામપારિચરિયસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. સઞ્ચરિત્તસિક્ખાપદવણ્ણના

૨૯૬. પઞ્ચમે **પણ્ડિચ્ચેના**તિ સભાવઞાણેન. **ગતિમન્તા**તિ સભાવઞાણગતિયુત્તા. **વેય્યત્તિયેના**તિ ઇત્થિકત્તબ્બેસુ સિક્ખિતઞાણેન. **મેધાયા**તિ અસિક્ખિતેસુપિ તંઇત્થિકત્તબ્બેસુ ઠાનુપ્પત્તિયા પઞ્ઞાય. **છેકા**તિ કાયેન પચનાદિકુસલા.

આવહનં **આવાહો**, દારિકાય ગહણં. વિધિના પરકુલે વહનં પેસનં **વિવાહો**, દારિકાય દાનં.

૨૯૭. **રન્ધાપનં** ભત્તપચાપનં. બ્યઞ્જનાદિસમ્પાદનં **પચાપનં**. **ન ઉપાહટ**ન્તિ ન દિન્નં. **કયો** નામ ગહણં. **વિક્કયો** નામ દાનં. તદુભયં સઙ્ગહેત્વા “**વોહારો**”તિ વુત્તં.

૩૦૦. “**અબ્ભુતં કાતું ન વટ્ટતી**”તિ ઇમિના દુક્કટં હોતીતિ દીપેતિ. “**પરાજિતેન દાતબ્બ**”ન્તિ વુત્તત્તા અદેન્તો ધુરનિક્ખેપેન કારેતબ્બો. અચિરકાલે અધિકારો એતસ્સ અત્થીતિ **અચિરકાલાધિકારિકં**, સઞ્ચરિત્તં. ‘‘અચિરકાલાચારિક’’ન્તિ વા પાઠો. અચિરકાલે આચારો અજ્ઝાચારો એતસ્સાતિ યોજના.

૩૦૧. કિઞ્ચાપિ એહિભિક્ખુઆદિકાપિ સઞ્ચરિત્તાદિપણ્ણત્તિવજ્જં આપત્તિં આપજ્જન્તિ, તેસં પન અસબ્બકાલિકત્તા, અપ્પકત્તા ચ ઇધાપિ ઞત્તિચતુત્થેનેવ કમ્મેન ઉપસમ્પન્નં સન્ધાય “**ય્વાય**”ન્તિઆદિપદભાજનમાહ. સઞ્ચરણં સઞ્ચરો, સો એતસ્સ અત્થીતિ સઞ્ચરી, તસ્સ ભાવો સઞ્ચરિત્તં. તેનાહ “**સઞ્ચરણભાવ**”ન્તિ. સઞ્ચરતીતિ સઞ્ચરણો, પુગ્ગલો, તસ્સ ભાવો **સઞ્ચરણભાવો**, તં ઇત્થિપુરિસાનં અન્તરે સઞ્ચરણભાવન્તિ અત્થો.

જાયાભાવેતિ ભરિયભાવાય. **જારભાવે**તિ સામિભાવાય, તંનિમિત્તન્તિ અત્થો. નિમિત્તત્થે હિ એતં ભુમ્મવચનં. કિઞ્ચાપિ ‘‘જારત્તને’’તિ પદસ્સ પદભાજને ‘‘જારી ભવિસ્સસી’’તિ (પારા॰ ૩૦૨) ઇત્થિલિઙ્ગવસેન પદભાજનં વુત્તં, ‘‘સઞ્ચરિત્તં સમાપજ્જેય્યા’’તિ પદસ્સ પન નિદ્દેસે ‘‘ઇત્થિયા વા પહિતો પુરિસસ્સ સન્તિકે ગચ્છતિ, પુરિસેન વા પહિતો ઇત્થિયા સન્તિકે ગચ્છતી’’તિ વુત્તત્તા પુરિસસ્સાપિ સન્તિકે વત્તબ્બાકારં દસ્સેતું ‘‘જારત્તને’’તિ નિદ્દેસસ્સ ઇત્થિપુરિસસાધારણત્તા “**ઇત્થિયા મતિં પુરિસસ્સ આરોચેન્તો જારત્તને આરોચેતી**”તિ વુત્તં. **પાળિયં** પન પુરિસસ્સ મતિં ઇત્થિયા આરોચનવસેનેવ પદદ્વયેપિ યોજના કતા, તદનુસારેન ઇત્થિયા મતિં પુરિસસ્સ આરોચનાકારોપિ સક્કા વિઞ્ઞાતુન્તિ.

ઇદાનિ **પાળિયં** વુત્તનયેનાપિ અત્થં દસ્સેન્તો “**અપિચા**”તિઆદિમાહ. “**પતિ ભવિસ્સસી**”તિ ઇદં જાયાસદ્દસ્સ ઇત્થિલિઙ્ગનિયમતો પુરિસપરિયાયેન વુત્તં, નિબદ્ધસામિકો ભવિસ્સસીતિ અત્થો. **જારો ભવિસ્સસી**તિ મિચ્છાચારભાવેન ઉપગચ્છનકો ભવિસ્સસીતિ અધિપ્પાયો.

૩૦૩. **સેરિવિહાર**ન્તિ સચ્છન્દચારં. **અત્તનો વસ**ન્તિ અત્તનો આણં. ગોત્તવન્તેસુ ગોત્ત-સદ્દો, ધમ્મચારીસુ ચ ધમ્મ-સદ્દો વત્તતીતિ આહ “**સગોત્તેહી**”તિઆદિ. તત્થ **સગોત્તેહી**તિ સમાનગોત્તેહિ. **સહધમ્મિકેહી**તિ એકસ્સ સત્થુ સાસને સહચરિતબ્બધમ્મેહિ, સમાનકુલધમ્મેહિ વા. તેનેવાહ “**એકં સત્થાર**”ન્તિઆદિ. **એકગણપરિયાપન્નેહી**તિ માલાકારાદિએકગણપરિયાપન્નેહિ.

સસ્સામિકા **સારક્ખા**. યસ્સા ગમને રઞ્ઞા દણ્ડો ઠપિતો, સા **સપરિદણ્ડા**. **પચ્છિમાનં દ્વિન્ન**ન્તિ સારક્ખસપરિદણ્ડાનં. **મિચ્છાચારો હોતી**તિ તાસુ ગતપુરિસાનં વિય તાસમ્પિ મિચ્છાચારો હોતિ સસ્સામિકભાવતો. **ન ઇતરાસ**ન્તિ માતુરક્ખિતાદીનં અટ્ઠન્નં મિચ્છાચારો નત્થિ અસ્સામિકત્તા, તાસુ ગતાનં પુરિસાનમેવ મિચ્છાચારો હોતિ

માતાદીહિ રક્ખિતત્તા. પુરિસા હિ પરેહિ યેહિ કેહિચિ ગોપિતં ઇત્થિં ગન્તું ન લભન્તિ, ઇત્થિયો પન કેનચિ પુરિસેન ભરિયાભાવેન ગહિતાવ પુરિસન્તરં ગન્તું ન લભન્તિ, ન ઇતરા અત્તનો ફસ્સસ્સ સયં સામિકત્તા. ન હિ માતાદયો સયં તાસં ફસ્સાનુભવનત્થં તા રક્ખન્તિ, કેવલં પુરિસગમનમેવ તાસં વારેન્તિ. તસ્મા કેનચિ અપરિગ્ગહિતફસ્સત્તા, અત્તનો ફસ્સત્તા ચ ઇત્થીનં ન મિચ્છાચારો, પુરિસાનં પન પરેહિ વારિતે અત્તનો અસન્તકટ્ઠાને પવિટ્ઠત્તા મિચ્છાચારોતિ વેદિતબ્બો.

ભોગેનાતિ ભોગહેતુ. ઉદપત્તં આમસિત્વા ગહિતા **ઓદપત્તકિની**. ધજ-સદ્દેન સેના એવ ઉપલક્ખિતાતિ આહ "**ઉસ્સિતદ્ધજાયા**"તિઆદિ.

૩૦૫. બહિદ્ધા વિમટ્ઠન્તિ અઞ્ઞત્થ આરોચિતં. **તં કિરિયં સમ્પાદેસ્સતી**તિ તસ્સા આરોચેત્વા તં કિચ્ચં સમ્પાદેતુ વા મા વા, તં કિરિયં સમ્પાદને સામત્થિયં સન્ધાય વુત્તં. દારકં, દારિકઞ્ચ અજાનાપેત્વા માતાપિતુઆદીહિ માતાપિતુઆદીનઞ્ઞેવ સન્તિકં સાસને પેસિતેપિ પટિગ્ગણ્હનવીમંસનપચ્ચાહરણસઙ્ખાતાય તિવઙ્ગસમ્પત્તિયા સઙ્ઘાદિસેસો હોતિ એવાતિ દટ્ઠબ્બં.

યં ઉદ્દિસ્સ સાસનં પેસિતં, તં એવ સન્ધાય તસ્સા માતુઆદીનં આરોચિતેપિ ખેત્તમેવ ઓતિણ્ણભાવં દસ્સેતું "**બુદ્ધં પચ્ચક્ખામી**"તિઆદિ ઉદાહટં, ઇદઞ્ચ વચનબ્યત્તયહેતુબ્યત્તયાનં ભેદેપિ બ્યત્તયસામઞ્ઞતો ઉદાહટન્તિ દટ્ઠબ્બં. તમ્પિ ઉદાહરણદોસં પરિહરિત્વા સુત્તાનુલોમતં દસ્સેતું "**તં પના**"તિઆદિ વુત્તં. **ઇમિના સમેતી**તિ એત્થાયમધિપ્પાયો – યથા સયં અનારોચેત્વા અઞ્ઞેસં અન્તેવાસિકાદીનં વત્વા વીમંસાપેત્વા પચ્ચાહરન્તસ્સ નત્થિ વિસઙ્કેતો, એવં તસ્સા સયં અનારોચેત્વા આરોચનત્થં માતુઆદીનં વદન્તસ્સાપિ માતુઆદયો તં કિરિયં સમ્પાદેન્તુ વા મા વા. યદિ હિ તેસં માતુઆદીનં તુણ્હીભૂતભાવમ્પિ પચ્ચાહરતિ, વિસઙ્કેતો નત્થીતિ.

ઘરકિચ્ચં નેતીતિ **ઘરણી**. અઞ્ઞતરં વદન્તસ્સ વિસઙ્કેતં અદિન્નાદાનાદીસુ આણત્તિયં વત્થુસઙ્કેતો વિયાતિ અધિપ્પાયો. **મૂલટ્ઠાનઞ્ચ વસેના**તિ એત્થ પુરિસસ્સ માતુઆદયો સાસનપેસને મૂલભૂતત્તા ''મૂલટ્ઠા''તિ વુત્તા.

૩૨૨. પાળિયં **માતુરક્ખિતાય માતા ભિક્ખું પહિણતી**તિ એત્થ અત્તનો વા ધીતુ સન્તિકં ''ઇત્થન્નામસ્સ ભરિયા હોતૂ''તિ ભિક્ખું પહિણતિ, પુરિસસ્સ વા તસ્સ ઞાતકાનં વા સન્તિકં ''મમ ધીતા ઇત્થન્નામસ્સ ભરિયા હોતૂ''તિ પહિણતીતિ ગહેતબ્બં. એસેવ નયો સેસેસુપિ. **પુબ્બે વુત્તનયત્તાતિ પઠમસઙ્ઘાદિસેસે** વુત્તનયત્તા.

૩૩૮. અન્તે એકેનાતિ એકેન પદેન. **એત્તોવ પક્કમતી**તિ અપચ્ચાહરિત્વા તતોવ પક્કમતિ. "**અનભિનન્દિત્વા**"તિ ઇદં તથા પટિપજ્જમાનં સન્ધાય વુત્તં. સતિપિ અભિનન્દને સાસનં અનારોચેન્તો પન **ન વીમંસતિ** નામ. **તતિયપદે વુત્તનયેના**તિ ''સો તસ્સા વચનં અનભિનન્દિત્વા''તિઆદિના વુત્તનયેન. પાળિયં **અન્તેવાસિં વીમંસાપેત્વા**તિ ''અયં તેસં વત્તું સમત્થો''તિ અન્તેવાસિના વીમંસાપેત્વા. સચે પન સો અન્તેવાસિકો તં વચનં આદિયિત્વા તુણ્હી હોતિ, તસ્સાપિ તં પવત્તિં પચ્ચાહરન્તસ્સ આચરિયસ્સ સઙ્ઘાદિસેસોવ માતુઆદીસુ તુણ્હીભૂતેસુ તેસં તુણ્હિભાવં પચ્ચાહરન્તસ્સ વિયાતિ દટ્ઠબ્બં.

પાળિયં ચતુત્થવારે અસતિપિ ગચ્છન્તો સમ્પાદેતિ, આગચ્છન્તો વિસંવાદેતિ અનાપત્તીતિ અત્થતો આપન્નમેવાતિકત્વા વુત્તં "**ચતુત્થે અનાપત્તી**"તિ.

૩૪૦. કારુકાનન્તિ વડ્ઢકીઆદીનં તચ્છકઅયોકારતન્તવાયરજકન્હાપિતકા પઞ્ચ કારવો ''કારુકા''તિ વુચ્ચન્તિ. **એવરૂપેન...પે॰... અનાપત્તી**તિ તાદિસં ગિહિવેય્યાવચ્ચમ્પિ ન હોતીતિ કત્વા વુત્તં.

કાયતો સમુટ્ઠાતીતિ પણ્ણત્તિં વા અલંવચનીયભાવં વા તદુભયં વા અજાનન્તસ્સ કાયતો સમુટ્ઠાતિ. એસ નયો ઇતરદ્વયેપિ. **અલંવચનીયા હોન્તી**તિ ઇત્થી વા પુરિસો વા ઉભોપિ વા જાયાભાવે, સામિકભાવે ચ નિક્ખિત્તછન્દતાય અચ્ચન્તવિયુત્તત્તા પુન અઞ્ઞમઞ્ઞં સમાગમત્થં ''મા એવં અકરિત્થા''તિઆદિના વચનીયતાય વત્તબ્બતાય અલં અરહાતિ અલંવચનીયા, અલં વા કત્તું અરહં સન્ધાનવચનમેતેસુ ઇત્થિપુરિસેસૂતિ અલંવચનીયા, સન્ધાનકારસ્સ વચનં વિના અસઙ્ગચ્છનકા પરિચ્ચત્તાયેવાતિ અધિપ્પાયો.

પણ્ણત્તિં પન જાનિત્વાતિ એત્થ અલંવચનીયભાવં વાતિ વત્તબ્બં. તેનેવ **માતિકાટ્ઠકથાયઞ્ચ** ''તદુભયં પન જાનિત્વા''તિઆદિ વુત્તં. ભિક્ખું અજાનાપેત્વા અત્તનો અધિપ્પાયં પણ્ણે લિખિત્વા ''ઇમં પણ્ણં અસુકસ્સ દેહી''તિ દિન્નં હરન્તસ્સ સઞ્ચરિત્તં ન હોતિ. પણ્ણત્તિઅલંવચનીયભાવઅજાનનવસેનેવ હિ ઇમં સિક્ખાપદં અચિત્તકં, ન સબ્બેન સબ્બં સઞ્ચરણભાવમ્પિ અજાનનવસેન, પાળિયઞ્ચ અટ્ઠકથાયઞ્ચ આરોચનમેવ દસ્સિતં. તસ્મા સન્દસ્સનત્થં ઞત્વા પણ્ણસન્દસ્સનવસેનાપિ કાયેન વા વાચાય વા આરોચેન્તસ્સેવ આપત્તિ હોતીતિ ગહેતબ્બં.

૩૪૧. યથા યથા યેસુ યેસુ જનપદેસૂતિ પરિચ્ચત્તભાવપ્પકાસનત્થં કત્તબ્બં પણ્ણદાનઞાતિજનિસ્સરાદિજાનાપનાદિતંતંદેસનિયતં પકારં દસ્સેતિ, ઇદઞ્ચ નિબદ્ધભરિયાભાવેન ગહિતં સન્ધાય વુત્તં. અત્તનો રુચિયા સઙ્ગતાનં પન ઇત્થીનં, મુહુત્તિકાય ચ પુરિસે ચિત્તસ્સ વિરજ્જનમેવ અલંવચનીયભાવે કારણન્તિ દટ્ઠબ્બં. **દુટ્ઠુલ્લાદીસુપીતિ આદિ**-સદ્દેન અત્તકામસઞ્ચરિત્તાનિ સઙ્ગણ્હાતિ, એત્થ પન પાળિયં કિઞ્ચાપિ ''ઇત્થી નામ મનુસ્સિત્થી ન યક્ખી''તિઆદિના મનુસ્સિત્થિપુરિસા ન દસ્સિતા, તથાપિ ''દસ ઇત્થિયો માતુરક્ખિતા''તિઆદિના મનુસ્સિત્થીનઞ્ઞેવ દસ્સિતત્તા પુરિસાનમ્પિ તદનુગુણાનમેવ ગહેતબ્બતો મનુસ્સજાતિકાવ ઇત્થિપુરિસા ઇધાધિપ્પેતા. તસ્મા યેસુ સઞ્ચરિત્તં સમાપજ્જતિ, તેસં મનુસ્સજાતિકતા, ન નાલંવચનીયતા, પટિગ્ગણ્હન, વીમંસન, પચ્ચાહરણાનીતિ ઇમાનેત્થ પઞ્ચ અઙ્ગાનિ.

સઞ્ચરિત્તસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. કુટિકારસિક્ખાપદવણ્ણના

૩૪૨. છટ્ઠે **એત્તકેના**તિ એત્તકેન દારુઆદિના. **અપરિચ્છિન્નપ્પમાણાયો**તિ અપરિચ્છિન્નદારુઆદિપમાણાયો. **મૂલચ્છેજ્જાયા**તિ પરસન્તકભાવતો મોચેત્વા અત્તનો એવ સન્તકકરણવસેનાતિ અત્થો. એવં યાચતો અઞ્ઞાતકવિઞ્ઞત્તિદુક્કટઞ્ચેવ દાસપટિગ્ગહણદુક્કટઞ્ચ હોતિ ''દાસિદાસપટિગ્ગહણા પટિવિરતો હોતી''તિ (દી॰ નિ॰ ૧.૧૦, ૧૯૪) વચનં નિસ્સાય અટ્ઠકથાસુ પટિક્ખિત્તત્તા. **સકકમ્મન્તિ** પાણવધકમ્મં. ઇદઞ્ચ પાણાતિપાતદોસપરિહારાય દુક્કટં વુત્તં, ન વિઞ્ઞત્તિપરિહારાય. **અનિયમેત્વાપિ ન યાચિતબ્બા**તિ સામીચિદસ્સનત્થં વુત્તં, સુદ્ધચિત્તેન પન હત્થકમ્મં યાચન્તસ્સ આપત્તિ નામ નત્થિ. **યદિચ્છકં કારાપેતું વટ્ટતી**તિ ''હત્થકમ્મં યાચામિ, દેથા''તિઆદિના અયાચિત્વાપિ વટ્ટતિ. સકિચ્ચપસુતમ્પિ એવં કારાપેન્તસ્સ વિઞ્ઞત્તિ નત્થિ એવ, સામીચિદસ્સનત્થં પન વિભજિત્વા વુત્તં.

સબ્બકપ્પિયભાવદીપનત્થન્તિ સબ્બસો કપ્પિયભાવદીપનત્થં. **મૂલં દેથાતિ વત્તું વટ્ટતી**તિ ''મૂલં દસ્સામા''તિ પઠમં વુત્તત્તા વિઞ્ઞત્તિ વા મૂલન્તિ વચનસ્સ કપ્પિયાકપ્પિયવત્થુસામઞ્ઞવચનત્તેપિ નિટ્ઠિતભતિકિચ્ચાનં દાપનતો અકપ્પિયવત્થુસાદિયનં વા ન હોતીતિ કત્વા વુત્તં. **અનજ્ઝાવુત્થકન્તિ** અપરિગ્ગહિતં.

મઞ્ચ...પે॰... ચીવરાદીનિ કારાપેતુકામેનાપીતિઆદીસુ ચીવરં કારાપેતુકામસ્સ અઞ્ઞાતકઅપ્પવારિતતન્તવાયેહિ હત્થકમ્મયાચનવસેન વાયાપને વિઞ્ઞત્તિપચ્ચયા દુક્કટાભાવેપિ **ચીવરવાયાપનસિક્ખાપદેન** યથારહં પાચિત્તિયદુક્કટાનિ હોન્તીતિ વેદિતબ્બં. **અકપ્પિયકહાપણાદિ ન દાતબ્બ**ન્તિ કપ્પિયમુખેન લદ્ધમ્પિ હત્થકમ્મકરણત્થાય ઇમસ્સ કહાપણં દેહીતિ વત્વા દાનં ન વટ્ટતીતિ વુત્તં. પુબ્બે કતકમ્મસ્સ દાપને કિઞ્ચાપિ દોસો ન દિસ્સતિ, તથાપિ અસારુપ્પમેવાતિ વદન્તિ. કતકમ્મત્થાયપિ કાતબ્બકમ્મત્થાયપિ કપ્પિયવોહારેન પરિયાયતો ભત્તં દાપેન્તસ્સ નત્થિ દોસો. **વત્ત**ન્તિ ચારિત્તં, આપત્તિ ન હોતીતિ અધિપ્પાયો.

કપ્પિયં કારાપેત્વા પટિગ્ગહેતબ્બાનીતિ સાખાય મક્ખિકબીજનેન પણ્ણાદિચ્છેદે બીજગામકોપનસ્સ ચેવ તત્થ લગ્ગરજાદિઅપ્પટિગ્ગહિતસ્સ ચ પરિહારત્થાય વુત્તં. તદુભયાસઙ્કાય અસતિ તથા અકરણે દોસો નત્થિ. નદીયાદીસુ ઉદકસ્સ અપરિગ્ગહિતતાય "**આહરાતિ વત્તું વટ્ટતી**"તિ વુત્તં. "**ન આહટં પરિભુઞ્જિતુ**"ન્તિ વચનતો વિઞ્ઞત્તિયા આપન્નં દુક્કટં દેસેત્વાપિ તં વત્થું પરિભુઞ્જન્તસ્સ પુન પરિભોગે દુક્કટમેવ, પઞ્ચન્નમ્પિ સહધમ્મિકાનં ન વટ્ટતિ. "**અલજ્જીહિ પન ભિક્ખૂહિ વા સામણેરેહિ વા હત્થકમ્મં ન કારેતબ્બ**"ન્તિ સામઞ્ઞતો વુત્તત્તા અત્તનો અત્થાય યંકિઞ્ચિ હત્થકમ્મં કારેતું ન વટ્ટતિ. યં પન અલજ્જી નિવારિયમાનોપિ બીજનાદિં કરોતિ, તત્થ દોસો નત્થિ. ચેતિયકમ્માદીનિ પન તેહિ કારાપેતું વટ્ટતિ. એત્થ ચ ''અલજ્જીહિ સામણેરેહી''તિ વુત્તત્તા ''સઞ્ચિચ્ચ આપત્તિં આપજ્જતી''તિઆદિ (પરિ॰ ૩૫૯) અલજ્જીલક્ખણં ઉક્કટ્ઠવસેન ઉપસમ્પન્ને પટિચ્ચ ઉપલક્ખણતો વુત્તન્તિ તંલક્ખણવિરહિતાનં સામણેરાદીનં લિઙ્ગત્થેનકગોત્રભુપરિયોસાનાનં ભિક્ખુપટિઞ્ઞાનં દુસ્સીલાનમ્પિ સાધારણવસેન અલજ્જિતાલક્ખણં યથાવિહિતપટિપત્તિયં સઞ્ચિચ્ચ અતિક્કમનમેવાતિ ગહેતબ્બં.

આહરાપેન્તસ્સ દુક્કટન્તિ વિઞ્ઞત્તિક્ખણે વિઞ્ઞત્તિપચ્ચયા, પટિલાભક્ખણે ગોણાનં સાદિયનપચ્ચયા ચ દુક્કટં. ગોણઞ્હિ અત્તનો અત્થાય અવિઞ્ઞત્તિયા લદ્ધમ્પિ સાદિતું ન વટ્ટતિ ''હત્થિગવસ્સવળવપટિગ્ગહણા પટિવિરતો હોતી''તિ (દી॰ નિ॰ ૧.૧૦, ૧૯૪) વુત્તત્તા. તેનેવાહ "**ઞાતિપવારિતટ્ઠાનતોપિ મૂલચ્છેજ્જાય યાચિતું ન વટ્ટતી**"તિ. એત્થ ચ વિઞ્ઞત્તિદુક્કટાભાવેપિ અકપ્પિયવત્થુયાચનેપિ પટિગ્ગહણેપિ દુક્કટમેવ. **રક્ખિત્વા**તિ ચોરાદિઉપદ્દવતો રક્ખિત્વા. **જગ્ગિત્વા**તિ તિણદાનાદીહિ પોસેત્વા.

ઞાતિપવારિતટ્ઠાને પન વટ્ટતીતિ સકટસ્સ સમ્પટિચ્છિતબ્બત્તા મૂલચ્છેજ્જવસેન યાચિતું વટ્ટતિ. **તાવકાલિકં વટ્ટતી**તિ ઉભયત્થાપિ વટ્ટતીતિ અત્થો . વાસિઆદીનિ પુગ્ગલિકાનિપિ વટ્ટન્તીતિ આહ "**એસ નયો વાસી**"તિઆદિ. વલ્લિઆદીસુ ચ પરપરિગ્ગહિતેસુ ચ એસેવ નયોતિ યોજેતબ્બં. "**ગરુભણ્ડપ્પહોનકેસુયેવા**"તિ ઇદં વિઞ્ઞત્તિં સન્ધાય વુત્તં. અદિન્નાદાને પન તિણસલાકં ઉપાદાય પરપરિગ્ગહિતં થેય્યચિત્તેન ગણ્હતો અવહારો એવ, ભણ્ડગ્ઘેન કારેતબ્બો. **વલ્લિઆદીસૂ**તિ એત્થ **આદિ**-સદ્દેન પાળિઆગતાનં (પારા॰ ૩૪૯) વેળુઆદીનં સઙ્ગહો. તત્થ યસ્મિં પદેસે હરિતાલજાતિહિઙ્ગુલાદિ અપ્પકમ્પિ મહગ્ઘં હોતિ, તત્થ તં તાલપક્કપમાણતો ઊનમ્પિ ગરુભણ્ડમેવ, વિઞ્ઞાપેતુઞ્ચ ન વટ્ટતિ.

સાતિ વિઞ્ઞત્તિ. પરિકથાદીસુ ''સેનાસનં સમ્બાધ''ન્તિઆદિના (વિસુદ્ધિ॰ ૧.૧૯) પરિયાયેન કથનં **પરિકથા** નામ. ઉજુકમેવ અકથેત્વા ''ભિક્ખૂનં કિં પાસાદો ન વટ્ટતી''તિઆદિના (વિસુદ્ધિ॰ ૧.૧૯) અધિપ્પાયો યથાવિભૂતો હોતિ, એવં ભાસનં **ઓભાસો** નામ. સેનાસનાદિઅત્થં ભૂમિપરિકમ્માદિકરણવસેન પચ્ચયુપ્પાદાય નિમિત્તકરણં **નિમિત્તકમ્મં** નામ. **ઉક્કમન્તી**તિ અપગચ્છન્તિ.

૩૪૪. મણિ કણ્ઠે અસ્સાતિ **મણિકણ્ઠો. દેવવણ્ણ**ન્તિ દેવત્તભાવં.

૩૪૫. પાળિયં **પત્તેન મે અત્થો**તિ (પારા॰ ૩૪૫) અનત્થિકમ્પિ પત્તેન ભિક્ખું એવં વદાપેન્તો ભગવા સોત્થિયા મન્તપદવસેન વદાપેસિ. સોપિ ભિક્ખુ ભગવતા આણત્તવચનં વદેમીતિ અવોચ, તેનસ્સ મુસા ન હોતિ. અથ વા "**પત્તેન મે અત્થો**"તિ ઇદં "**પત્તં દદન્તૂ**"તિ ઇમિના સમાનત્થન્તિ દટ્ઠબ્બં. એસ નયો **મણિના મે અત્થો**તિ એત્થાપિ. તસ્મા અઞ્ઞેસમ્પિ એવરૂપં કથેન્તસ્સ, કથાપેન્તસ્સ ચ વચનદોસો નત્થીતિ ગહેતબ્બં.

૩૪૯. ઉદ્ધંમુખં લિત્તા ઉલ્લિત્તા, છદનસ્સ અન્તો લિમ્પન્તા હિ યેભુય્યેન ઉદ્ધંમુખા લિમ્પન્તિ. તેનાહ "**અન્તોલિત્તા**"તિ. અધોમુખં લિત્તા અવલિત્તા. બહિ લિમ્પન્તા હિ યેભુય્યેન અધોમુખા લિમ્પન્તિ. તેનાહ "**બહિલિત્તા**"તિ.

બ્યઞ્જનં વિલોમિતં ભવેય્યાતિ યસ્મા ''કારયમાનેના''તિ ઇમસ્સ હેતુકત્તુવચનસ્સ ''કરોન્તેના''તિ ઇદં સુદ્ધકત્તુવચનં પરિયાયવચનં ન હોતિ, તસ્મા ''કરોન્તેન વા કારાપેન્તેન વા''તિ કારયમાનેનાતિ બહુઉદ્દેસપદાનુગુણં કરણવચનેનેવ પદત્થં કત્વા નિદ્દેસે કતે બ્યઞ્જનં વિરુદ્ધં ભવેય્ય, તથા પન પદત્થવસેન અદસ્સેત્વા સામત્થિયતો સિદ્ધમેવત્થં દસ્સેતું પચ્ચત્તવસેન ''કરોન્તો વા કારાપેન્તો વા''તિ પદભાજનં વુત્તન્તિ અધિપ્પાયો. તેનાહ "**અત્થમત્તમેવા**"તિઆદિ. પદત્થતો, સામત્થિયતો ચ લબ્ભમાનં અત્થમત્તમેવાતિ અત્થો. યઞ્હિ કારયમાનેન પટિપજ્જિતબ્બં, તં કરોન્તેનાપિ પટિપજ્જિતબ્બમેવાતિ ઇદમેત્થ સામત્થિયં દટ્ઠબ્બં.

ઉદ્દેસોતિ સામિભાવેન ઉદ્દિસિતબ્બો. **સેતકમ્મ**ન્તિ સેતવણ્ણકરણત્થં સેતવણ્ણમત્તિકાય વા સુધાય વા કતતનુકલેપો, તેન પન સહ મિનિયમાને પમાણાતિક્કન્તં હોતીતિ સઙ્કાનિવારણત્થં આહ "**અબ્બોહારિક**"ન્તિ. તેન પમાણાતિક્કન્તવોહારં ન ગચ્છતિ કુટિયા અનઙ્ગત્તાતિ અધિપ્પાયો.

યથાવુત્તસ્સ અત્થસ્સ વુત્તનયં દસ્સેન્તેન "**વુત્તઞ્હેત**"ન્તિઆદિ વુત્તં. તત્થ ''આયામતો ચ વિત્થારતો ચા''તિ અવત્વા ''આયામતો વા વિત્થારતો વા''તિ વિકપ્પત્થસ્સ વા-સદ્દસ્સ વુત્તત્તા એકતોભાગે વડ્ઢિતેપિ આપત્તીતિ પકાસિતન્તિ અધિપ્પાયો. **તિહત્થા**તિ પકતિહત્થેન તિહત્થા, ''વડ્ઢકીહત્થેના''તિપિ (સારત્થ॰ ટી॰ ૨.૩૪૮-૩૪૯) વદન્તિ, તં ''યત્થ...પે॰... અયં કુટીતિ સઙ્ખ્યં ન ગચ્છતી''તિ ઇમિના વિરુજ્ઝતિ વડ્ઢકીહત્થેન તિહત્થાયપિ કુટિયા પમાણયુત્તસ્સ મઞ્ચસ્સ સુખેન પરિવત્તનતો. "**ઊનકચતુહત્થા વા**"તિ ઇદઞ્ચ પચ્છિમપ્પમાણયુત્તસ્સ મઞ્ચસ્સ અપરિવત્તનારહં સન્ધાય વુત્તં. યદિ હિ પકતિહત્થેન ચતુહત્થાયપિ કુટિયા પમાણયુત્તો મઞ્ચો ન પરિવત્તતિ, સા અકુટીયેવ, તસ્મા મઞ્ચપરિવત્તનમત્તેનેવ પમાણન્તિ ગહેતબ્બં. **પમાણયુત્તો મઞ્ચો**તિ સબ્બપચ્છિમપ્પમાણયુત્તો મઞ્ચો. સો હિ પકતિવિદત્થિયા નવવિદત્થિકો, અડ્ઢવિદત્થિકો વા હોતિ, તતો ખુદ્દકો મઞ્ચો સીસૂપધાનં ઠપેત્વા પાદં પસારેત્વા નિપજ્જિતું ન પહોતિ. **પમાણતો ઊનતરમ્પી**તિ ઉક્કટ્ઠપ્પમાણતો ઊનતરમ્પિ, ઇદઞ્ચ હેટ્ઠિમપ્પમાણયુત્તાયપિ વત્થુદેસના કાતબ્બા, ન વાતિ સન્દેહનિવત્તનત્થં વુત્તં.

કલલલેપોતિ કેનચિ સિલેસેન કતલેપો, સેતરત્તાદિવણ્ણકરણત્થં કતતમ્બમત્તિકાદિકલલલેપો વા. તેનાહ "**અલેપો એવા**"તિ. તેન તળાકાદીસુ ઘનેન કલલેન કતબહલલેપો મત્તિકાલેપને એવ પવિસતિ લેપવોહારગમનતોતિ દસ્સેતિ. **પિટ્ઠસઙ્ઘાટો** નામ દ્વારબાહસઙ્ઘાતો ચતુરસ્સદારુસઙ્ઘાટો, યત્થ સઉત્તરપાસં કવાટં અપસ્સાય દ્વારં પિદહન્તિ.

ઓલોકેત્વાપીતિ અપલોકેત્વાપિ, અપલોકનકમ્મવસેનાપીતિ અત્થો, અપસદ્દસ્સાપિ ઓઆદેસો કતોતિ દટ્ઠબ્બો.

૩૫૩. **નિબદ્ધગોચરટ્ઠાનમ્પીતિ** એત્થ ગોચરાય પક્કમન્તાનં હત્થીનં નિબદ્ધગમનમગ્ગોપિ સઙ્ગય્હતિ. **એતેસન્તિ** સીહાદીનં. **ગોચરભૂમીતિ** આમિસગ્ગહણટ્ઠાનં. **ન ગહિતાતિ** પટિક્ખિપિતબ્બભાવેન ન ગહિતા, ન વારિતાતિ અત્થો. સીહાદીનઞ્હિ ગોચરગ્ગહણટ્ઠાનં હત્થીનં વિય નિબદ્ધં ન હોતિ, યત્થ પન ગોમહિંસાદિપાણકા સન્તિ, દૂરમ્પિ તં ઠાનં સીઘં ગન્ત્વા ગોચરં ગણ્હન્તિ. તસ્મા તેસં તં ન વારિતં, નિબદ્ધગમનમગ્ગોવ વારિતો આસયતો ગમનમગ્ગસ્સ નિબદ્ધત્તા. **અઞ્ઞેસમ્પિ વાળાનન્તિ** અરઞ્ઞમહિંસાદીનં. **આરોગ્યત્થાયાતિ** નિરુપદ્દવાય. **સેસાનીતિ** પુબ્બણ્ણનિસ્સિતાદીનિ સોળસ. તાનિ ચ જનસમ્મદ્દમહાસમ્મદ્દકુટિવિલોપસરીરપીળાદિઉપદ્દવેહિ **સઉપદ્દવાનીતિ** વેદિતબ્બાનિ. અભિહનન્તિ એત્થાતિ **અબ્ભાઘાતં**. ''વેરિઘર''ન્તિ વુત્તમેવત્થં વિભાવેતું **"ચોરાનં મારણત્થાય કત"**ન્તિ વુત્તં.

ધમ્મગન્ધિકાતિ ધમ્મેન દણ્ડનીતિયા હત્થપાદાદિચ્છિન્દનગન્ધિકા. ગન્ધિકાતિ ચ યસ્સ ઉપરિ હત્થાદિં ઠપેત્વા છિન્દન્તિ, તાદિસં દારુખણ્ડફલકાતિ વુચ્ચતિ, તેન ચ ઉપલક્ખિતં ઠાનં. પાળિયં **રચ્છાનિસ્સિતન્તિ** રથિકાનિસ્સિતં. **ચચ્ચરનિસ્સિતન્તિ** ચતુક્કં રથિકાનં સન્ધિનિસ્સિતં. **સકટેનાતિ** ઇટ્ઠકસુધાદિભણ્ડાહરણસકટેન.

પાચિનન્તિ સેનાસનસ્સ ભૂમિતો પટ્ઠાય યાવ તલાવસાનં ચિનિતબ્બવત્થુકં અધિટ્ઠાનં, યસ્સ ઉપરિ ભિત્તિથમ્ભાદીનિ ચ પતિટ્ઠપેન્તિ. તેનાહ **"તતો પટ્ઠાયા"**તિઆદિ. કિઞ્ચાપિ ઇધ પુબ્બપયોગસહપયોગાનં અદિન્નાદાને વિય વિસેસો નત્થિ, તથાપિ તેસં વિભાગેન દસ્સનં ભિન્દિત્વા વા પુન કાતબ્બાતિ એત્થ કુટિયા ભેદેન પરિચ્છેદદસ્સનત્થં કતં. **તદત્થાયાતિ** તચ્છનત્થાય. **એવં કતન્તિ** અદેસિતવત્થુકં પમાણાતિક્કન્તં વા કતં. **પણ્ણસાલન્તિ** પણ્ણકુટિયા તિણપણ્ણચુણ્ણસ્સ અપરિપતનત્થાય અન્તો ચ બહિ ચ લિમ્પન્તિ, તં સન્ધાયેતં વુત્તં. તેનેવ વક્ખતિ ''પણ્ણસાલં લિમ્પતી''તિ.

અન્તોલેપેનેવ નિટ્ઠાપેતુકામં સન્ધાય **"અન્તોલેપે વા"**તિઆદિ વુત્તં. **બહિલેપે વાતિ** એત્થાપિ એસેવ નયો. **તસ્મિન્તિ** દ્વારબન્ધે વા વાતપાને વા ઠપિતેતિ યોજેતબ્બં. **તસ્સોકાસન્તિ** તસ્સ દ્વારબન્ધાદિસ્સ ઓકાસભૂતં છિદ્દં. **પુન વડ્ઢેત્વાતિ** પુબ્બે ઠપિતોકાસં ખુદ્દકં ચે, તં દ્વારવાતપાનચ્છિદ્દભેદનેન પુન વડ્ઢેત્વા. **ઠપિતેતિ** દ્વારબન્ધે વા ગવક્ખસઙ્ઘાટે વા આનેત્વા તસ્મિં વડ્ઢિતે વા અવડ્ઢિતે વા છિદ્દે પતિટ્ઠાપિતે. **લેપો ન ઘટીયતીતિ** સમન્તતો દિન્નો લેપો તથા ઠપિતેન દ્વારબન્ધનેન વા વાતપાનેન વા સદ્ધિં ન ઘટીયતિ, એકાબદ્ધં ન હોતીતિ વુત્તં હોતિ. **તન્તિ** દ્વારબન્ધં વા વાતપાનં વા. **પઠમમેવ સઙ્ઘાદિસેસોતિ** તેસં સમન્તતો પુબ્બેવ લેપસ્સ ઘટેત્વા નિટ્ઠાપિતત્તા દ્વારબન્ધવાતપાનાનં ઠપનતો પુબ્બે એવ સઙ્ઘાદિસેસો.

લેપઘટનેનેવાતિ ઇટ્ઠકાહિ કતવાતપાનાદીનિ વિના સમન્તા લેપઘટનેનેવ આપત્તિ વાતપાનાદીનં અલેપોકાસત્તા, ઇટ્ઠકાહિ કતત્તા વા, વાતપાનાદીસુપિ લેપસ્સ ભિત્તિલેપેન સદ્ધિં ઘટનેનેવાતિપિ અત્થં વદન્તિ. **તત્થાતિ** પણ્ણસાલાયં. **આલોકત્થાય અટ્ઠઙ્ગુલમત્તં ઠપેત્વા લિમ્પતીતિ** દારુકુટ્ટસ્સ દારૂનમન્તરા અટ્ઠઙ્ગુલમત્તં વિવરં યાવ લિમ્પતિ, તાવ આલોકત્થાય ઠપેત્વા અવસેસં સકુટ્ટચ્છદનં લિમ્પતિ, પચ્છા એતં વિવરં લિમ્પિસ્સામીતિ એવં ઠપને અનાપત્તીતિ અધિપ્પાયો. સચે પન એવં અકત્વા સબ્બદાપિ આલોકત્થાય વાતપાનવસેન ઠપેતિ, વાતપાનદ્વારસઙ્ઘાટે ઘટિતે લેપો ચ ઘટીયતિ, પઠમમેવ સઙ્ઘાદિસેસોતિ દસ્સેન્તો આહ **"સચે"**તિઆદિ. મત્તિકાકુટ્ટમેવ મત્તિકાલેપસઙ્ખ્યં ગચ્છતીતિ આહ **"સચે મત્તિકાય કુટ્ટં કરોતિ, છદનલેપેન સદ્ધિં ઘટને આપત્તી"**તિ. **ઉભિન્નં અનાપત્તીતિ** પુરિમસ્સ લેપસ્સ અઘટિતત્તા દુતિયસ્સ અત્તુદ્દેસિકતાય અસમ્ભવતો.

૩૫૪. **આપત્તિભેદદસ્સનત્થન્તિ** તત્થ ''સારમ્ભે ચ અપરિક્કમને ચ દુક્કટં અદેસિતવત્થુકતાય , પમાણાતિક્કન્તતાય ચ સઙ્ઘાદિસેસો''તિ એવં આપત્તિયેવ વિભાગદસ્સનત્થં.

૩૬૧. **અનિટ્ઠિતે કુટિકમ્મેતિ** લેપપરિયોસાને કુટિકમ્મે એકપિણ્ડમત્તેનપિ અનિટ્ઠિતે. **"અઞ્ઞસ્સ પુગ્ગલસ્સ વા"**તિ ઇદં મૂલટ્ઠસ્સ અનાપત્તિદસ્સનત્થં વુત્તં. યેન પન લદ્ધં, તસ્સાપિ તં નિટ્ઠાપેન્તસ્સ ''પરેહિ વિપ્પકતં અત્તના પરિયોસાપેતિ, આપત્તિ સઙ્ઘાદિસેસસ્સા''તિઆદિવચનતો (પારા॰ ૩૬૩) આપત્તિયેવ. પુબ્બે કતકમ્મમ્પિ લદ્ધકાલતો પટ્ઠાય અત્તનો અત્થાયેવ કતં નામ હોતિ, તસ્મા તેનાપિ સઙ્ઘસ્સ વા સામણેરાદીનં વા દત્વા નિટ્ઠાપેતબ્બં. **"અઞ્ઞસ્સ વા"**તિ ઇદં અનુપસમ્પન્નંયેવ સન્ધાય વુત્તન્તિ ગહેતબ્બં, કેચિ પન ''પરતો લદ્ધાય કુટિયા નિટ્ઠાપને અનાપત્તિઆદિતો પટ્ઠાય અત્તનો અત્થાય અકતત્તા''તિ વદન્તિ. **અપચિનિતબ્બાતિ** યાવ પાચિના વિદ્ધંસેતબ્બા. **ભૂમિસમં કત્વાતિ** પાચિનતલાવસાનં કત્વા.

૩૬૪. **લેણન્તિ** પબ્બતલેણં. **ન હેત્થ લેપો ઘટીયતીતિ** છદનલેપસ્સ અભાવતો વુત્તં, વિસું એવ વા અનુઞ્ઞાતત્તા. સચે લેણસ્સ અન્તો ઉપરિભાગે ચિત્તકમ્માદિકરણત્થં લેપં દેન્તિ, ઉલ્લિત્તકુટિસઙ્ખ્યં ન ગચ્છતિ, વટ્ટતિ એવ. ઇટ્ઠકાદીહિ કતં ચતુરસ્સકૂટાગારસણ્ઠાનં એકકણ્ણિકાબદ્ધં નાતિઉચ્ચં પટિસ્સયવિસેસં **"ગુહા"**તિ વદન્તિ, તાદિસં મહન્તમ્પિ ઉલ્લિત્તાવલિત્તં કરોન્તસ્સ અનાપત્તિ. **ભૂમિગુહન્તિ** ઉમઙ્ગગુહં.

અટ્ઠકથાસૂતિ કુક્કુટચ્છિકગેહન્તિઆદીસુ અટ્ઠકથાસુ તિણકુટિકા કુક્કુટચ્છિકગેહન્તિ વત્વા પુન તં વિવરન્તેહિ અટ્ઠકથાચરિયેહિ છદનં દણ્ડકેહિ...પે॰... વુત્તાતિ યોજના દટ્ઠબ્બા. તત્થ **દણ્ડકેહિ જાલબદ્ધં કત્વાતિ** દીઘતો, તિરિયતો ચ ઠપેત્વા વલ્લિયાદીહિ બદ્ધદણ્ડકેહિ જાલં વિય કત્વા. **સો ચાતિ** ઉલ્લિત્તાદિભાવો. **છદનમેવ સન્ધાય વુત્તોતિ** છદનસ્સ અન્તો ચ બહિ ચ લિમ્પનમેવ સન્ધાય વુત્તો. મત્તિકાકુટ્ટે ભિત્તિલેપં વિનાપિ ભિત્તિયા સદ્ધિં છદનલેપસ્સ ઘટનમત્તેનાપિ આપત્તિસમ્ભવતો છદનલેપોવ પધાનન્તિ વેદિતબ્બં. કિઞ્ચાપિ એવં, અથ ખો ''ઉપચિકામોચનત્થમેવ હેટ્ઠા પાસાણકુટ્ટં કત્વા તં અલિમ્પિત્વા ઉપરિ લિમ્પતિ, લેપો ન ઘટીયતિ નામ, અનાપત્તિયેવા''તિઆદિવચનતો પન છદનલેપઘટનત્થં સકલાયપિ ભિત્તિયા લેપો અવસ્સં ઇચ્છિતબ્બોવ તસ્સા એકદેસસ્સ અલેપેપિ છદનલેપસ્સ અઘટનતો. તેનાહ **"લેપો ન ઘટીયતી"**તિ. **એત્થાતિ** તિણકુટિકાયં. ન કેવલઞ્ચ તિણકુટિકાયં એવ, લેણગુહાદીસુપિ સારમ્ભાપરિક્કમનપચ્ચયાપિ અનાપત્તિ એવ, ઇમિના પન નયેન અઞ્ઞસ્સત્થાય કુટિં કરોન્તસ્સાપિ સારમ્ભાદિપચ્ચયાપિ અનાપત્તિભાવો અત્થતો દસ્સિતો એવ હોતીતિ.

તત્થ પાળિવિરોધં પરિહરિતું **"યં પના"**તિઆદિ વુત્તં. અયઞ્હેત્થ અધિપ્પાયો – અઞ્ઞસ્સ ઉપજ્ઝાયાદિનો અત્થાય કરોન્તસ્સ સારમ્ભાદિપચ્ચયાપિ અનાપત્તિ એવ, યં પન પાળિયં ''આપત્તિકારુકાનં તિણ્ણં દુક્કટાન''ન્તિઆદિવચનં, તં અઞ્ઞસ્સત્થાય કરોન્તસ્સ, ન સારમ્ભાદિપચ્ચયા આપત્તિદસ્સનત્થં વુત્તં, કિઞ્ચરહિ યથાસમાદિટ્ઠાય કુટિયા અકરણપચ્ચયા આપત્તિદસ્સનત્થન્તિ. તત્થ **યથાસમાદિટ્ઠાયાતિ** ''ભિક્ખુ સમાદિસિત્વા પક્કમતિ, 'કુટિં મે કરોથા'તિ સમાદિસતિ ચ, દેસિતવત્થુકા ચ હોતુ અનારમ્ભા ચ સપરિક્કમના ચા''તિ એવં કારાપકેન આણત્તિક્કમં મુઞ્ચિત્વા કરણપચ્ચયાતિ અધિપ્પાયો. કત્થચિ પન પોત્થકે ''કુટિલક્ખણપ્પત્તમ્પિ કુટિં અઞ્ઞસ્સ...પે॰... કરોન્તસ્સ અનાપત્તી''તિ ઇમસ્સ પાઠસ્સ અનન્તરં ''યં પન આપત્તિ કારુકાન''ન્તિઆદિપાઠો દિસ્સતિ, સોવ યુત્તતરો. એવઞ્હિ સતિ તત્થ અધિપ્પાયો પાકટો હોતિ.

અનાપત્તીતિ વત્વાતિ વાસાગારત્થાય એવ અનિયમિતત્તા અનાપત્તીતિ વત્વા. **અદેસાપેત્વા કરોતોતિ** પમાણયુત્તમ્પિ કરોતો. **અચિત્તકન્તિ** પણ્ણત્તિઅજાનનચિત્તેન અચિત્તકં. ઉલ્લિત્તાદીનં અઞ્ઞતરતા, હેટ્ઠિમપ્પમાણસમ્ભવો, અદેસિતવત્થુકતા, પમાણાતિક્કન્તતા, અત્તુદ્દેસિકતા, વાસાગારતા, લેપઘટનાતિ સત્ત વા પમાણયુત્તઙ્ગાદીસુ છ વા અઙ્ગાનિ.

કુટિકારસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. વિહારકારસિક્ખાપદવણ્ણના

૩૬૫. સત્તમે પૂજાવચનપ્પયોગે કત્તરિ સામિવચનસ્સપિ ઇચ્છિતત્તા **"ગામસ્સ વા પૂજિત"**ન્તિ વુત્તં. રૂપિન્દ્રિયેસુ વિજ્જમાનં સન્ધાય એકિન્દ્રિયતા વુચ્ચતીતિ આહ **"કાયિન્દ્રિયં સન્ધાયા"**તિ. તે હિ મનિન્દ્રિયમ્પિ ભૂતગામાનં ઇચ્છન્તિ.

૩૬૬. **કિરિયતો સમુટ્ઠાનાભાવો**તિ વત્થુનો અદેસનાસઙ્ખાતં અકિરિયં વિના ન કેવલં કિરિયાય સમુટ્ઠાનભાવો. કિરિયાકિરિયતો હિ ઇદં સમુટ્ઠાતિ. ઇમસ્મિં સિક્ખાપદે **ભિક્ખૂ વા અનભિનેય્યા**તિ એત્થ વા-સદ્દો સમુચ્ચયત્થો, તેન ''મહલ્લકઞ્ચ વિહારં કરેય્ય, ભિક્ખૂ ચ અનભિનેય્યા''તિ કિરિયઞ્ચ અકિરિયઞ્ચ સમુચ્ચિનોતિ.

વિહારકારસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. પઠમદુટ્ઠદોસસિક્ખાપદવણ્ણના

૩૮૦. અટ્ઠમે પાકારેન ચ પરિક્ખિત્તન્તિ સમ્બન્ધો. **ગોપુરટ્ટાલકયુત્ત**ન્તિ એત્થ પાકારેસુ યુદ્ધત્થાય કતો વટ્ટસણ્ઠાનો સરક્ખેપછિદ્દસહિતો પતિસ્સયવિસેસો **અટ્ટાલકો** નામ.

સોળસવિધસ્સાતિ ચતૂહિ મગ્ગેહિ પચ્ચેકં ચતૂસુ સચ્ચેસુ કત્તબ્બસ્સ પરિઞ્ઞાપહાનસચ્છિકિરિયાભાવનાસઙ્ખાતસ્સ સોળસવિધસ્સ. **તે ગારવેના**તિ તે કિલન્તરૂપા ભિક્ખૂ ભત્તુદ્દેસકટ્ઠાને સન્નિપતિતાનં ભિક્ખૂનં પુરતો અત્તનો કિલન્તસરીરં દસ્સેત્વા ઉદ્દિસાપને ગારવેન, લજ્જાયાતિ અત્થો. **તેરસપી**તિ ભત્તુદ્દેસકસેનાસનગાહાપકભણ્ડાગારિકચીવરપટિગ્ગાહકચીવરભાજકયાગુભાજકફલભાજકખજ્જભાજકઅપ્પમત્તકવિસ્સજ્જકસાટિયગાહાપકપત્તગાહાપકઆરામિકપેસકસામણેરપે વસેન તેરસપિ.

પાળિયં **"અપિસ્સૂ"**તિ ઇદં ''અપિચા''તિ ઇમિના સમાનત્થો નિપાતો. **એવં સબ્બપદેસૂ**તિ પીઠાદીસુ સેનાસનસાધારણેસુ, કતિકસણ્ઠાનપવેસનિક્ખમનકાલાદીસુ પન વિસું વિસું અધિટ્ઠહિત્વા કથાપેતીતિ વેદિતબ્બં . **અયઞ્હિ નિમ્મિતાનં ધમ્મતા**તિ અનિયમેત્વા નિમ્મિતાનં વસેન વુત્તં, નિયમેત્વા પન ''એત્તકા ઇદઞ્ચિદઞ્ચ કથેન્તુ, એત્તકા તુણ્હી ભવન્તુ, નાનાપ્પકારં ઇરિયાપથં, કિરિયઞ્ચ કપ્પેન્તુ, નાનાવણ્ણસણ્ઠાનવયોનિયમા ચ હોન્તૂ''તિ પરિકમ્મં કત્વા સમાપજ્જિત્વા વુટ્ઠાય અધિટ્ઠિતે ઇચ્છિતિચ્છિતપ્પકારા અઞ્ઞમઞ્ઞમ્પિ વિસદિસાવ હોન્તિ. **અવત્થુકવચન**ન્તિ નિરત્થકવચનં.

૩૮૩. **એકચારિકભત્ત**ન્તિ અતિમનાપત્તા સબ્બેસમ્પિ પટિલાભત્થાય વિસું ઠિતિકાય પાપેતબ્બભત્તં. **તદ્ધિતવોહારેના**તિ ચત્તારિ પમાણમસ્સ ચતુક્કન્તિ એવં તદ્ધિતવોહારેન. **ભવો**તિ ભવિતબ્બો. **અતીતં દિવસભાગ**ન્તિ તસ્મિઞ્ઞેવ દિવસે સલાકદાનક્ખણં સન્ધાય વુત્તં. **હિય્યો**તિ ઇમસ્સ અજ્જ ઇચ્ચેવ અત્થો. તેનેવાહંસુ ''સ્વે અમ્હે''તિઆદિ. **પધૂપાયન્તા**તિ પુનપ્પુનં ઉપ્પજ્જનકોધવસેન પધૂપાયન્તા. પાળિયં **કિસ્સ મ**ન્તિ કેન કારણેન મયાતિ અત્થો.

૩૮૪. ''સરસિ ત્વ''ન્તિ ઇદં એકં વાક્યં કત્વા, ''કત્તા''તિ ઇદઞ્ચ કત્તરિ રિતુપચ્ચયન્તં કત્વા, ''અસી''તિ અજ્ઝાહારપદેન સહ એકવાક્યં કત્વા, ''એવરૂપ''ન્તિ ઇદં, ''યથાયં ભિક્ખુની આહા''તિ ઇદઞ્ચ દ્વીસુ વાક્યેસુ પચ્ચેકં યોજેતબ્બન્તિ દસ્સેતું **"અથ વા"**તિઆદિમાહ. **ઉજુકમેવા**તિ ત્વા-પચ્ચયન્તવસેન પઠમં અત્થગ્ગહણં ઉજુકન્તિ અધિપ્પાયો.

દુતિયો દબ્બ-સદ્દો પણ્ડિતાદિવચનોતિ આહ **"ન ખો દબ્બ દબ્બા પણ્ડિતા"**તિ. **નિબ્બેઠેન્તી**તિ દોસતો મોચેન્તિ. **વિનયલક્ખણે તન્તિ**ન્તિ વિનયવિનિચ્છયલક્ખણવિસયે આગમં ઠપેન્તો. પાળિયં **યતો અહ**ન્તિઆદીસુ યસ્મિં કાલે અહં જાતો, તતો પભુતિ સુપિનન્તેનપિ મેથુનં ધમ્મં નાભિજાનામિ, ન ચ તસ્સ મેથુનધમ્મસ્સ પટિસેવિતા અહોસિન્તિ અત્થો દટ્ઠબ્બો. તેનાહ **"સુપિનન્તેનપી"**તિઆદિ. ઇદાનિ એકવાક્યવસેન યોજનં દસ્સેતું **"અથ વા"**તિઆદિ વુત્તં. **ન ઘટતી**તિ યસ્મા ખીણાસવસ્સ વચનેન એતિસ્સા વચનં ન સમેતિ, તઞ્ચ ન ઘટનં યસ્મા પુબ્બે ભિક્ખૂસુ પસિદ્ધાય એવ અચ્ચન્તદુસ્સીલતાય એવ અહોસિ, તસ્મા મેત્તિયં ભિક્ખુનિં નાસેથાતિ અધિપ્પાયો.

ચર પિરેતિ ચર ગચ્છ પિરે પર અમામક ત્વં. **વિનસ્સા**તિ અદસ્સનં ગચ્છ. **અકારિકા**તિ અમૂલકેન ચોદનાય ન કારિકા. **કારકો હોતી**તિ ''અય્યેનમ્હિ દૂસિતા''તિ ઇમાય પટિઞ્ઞાય યદિ નાસિતા, તદા થેરો ભિક્ખુનીદૂસકત્તસિદ્ધિતો તસ્સ દોસસ્સ કારકો હોતિ. **અકારકો હોતી**તિ તાય કતપટિઞ્ઞં અનપેક્ખિત્વા સામઞ્ઞતો ''મેત્તિયં ભિક્ખુનિં નાસેથા''તિ ભગવતા વુત્તત્તા અકારકો હોતિ. યદિ હિ થેરો કારકો ભવેય્ય, અવસ્સં તમેવ દોસં અપદિસિત્વા ઇમિના નામ કારણેન ''મેત્તિયં ભિક્ખુનિં નાસેથા''તિ વત્તબ્બં સિયા, તથા અવુત્તત્તા, ''દબ્બઞ્ચ અનુયુઞ્જથા''તિ અવત્વા ''ઇમે ચ ભિક્ખૂ અનુયુઞ્જથા''તિ વુત્તત્તા ચ સામત્થિયતો મેત્તિયાય ભિક્ખુનિયા અઞ્ઞેન દોસેન નાસનારહતા, વત્થુસ્સ ચ અમૂલકભાવો, થેરસ્સ અકારકભાવો ચ સિદ્ધો હોતીતિ અધિપ્પાયો.

અત્તનો સુત્તન્તિ ''સકાય પટિઞ્ઞાયા''તિ ઇમિના પક્ખેપવચનેન સહિતં કૂટસુત્તં. **થેરો કારકો હોતી**તિ એત્થ અયમધિપ્પાયો – ''સકાય પટિઞ્ઞાયા''તિ અવત્વા સામઞ્ઞતો ''મેત્તિયં ભિક્ખુનિં નાસેથા''તિ ઓતિણ્ણવત્થુસ્મિંયેવ તસ્સા નાસના વિહિતાતિ તુમ્હાકં વાદે થેરો કારકો હોતિ, ''સકાય પટિઞ્ઞાયા''તિ પન વુત્તે પુબ્બેયેવ સિદ્ધસ્સ પારાજિકસ્સ સુચિકાય અસ્સા સકાય પટિઞ્ઞાય નાસેથાતિ સિજ્ઝનતો અમ્હાકં વાદે થેરો અકારકો હોતીતિ. મહાવિહારવાસીનમ્પિ પન ''સકાય પટિઞ્ઞાયા''તિ વુત્તે ઓતિણ્ણવત્થુસ્મિંયેવ તસ્સા નાસના વિહિતા હોતિ, ન સામઞ્ઞતોતિ અધિપ્પાયો. **એત્થા**તિ ઇમેસુ દ્વીસુ વાદેસુ, સુત્તેસુ વા. **યં પચ્છા વુત્ત**ન્તિ મહાવિહારવાસીહિ યં વુત્તં, તં યુત્તન્તિ અત્થો. **વિચારિતં હેત**ન્તિ એતં પચ્છિમસ્સ યુત્તત્તં વિચારિતં, ''તત્ર સઙ્ઘાદિસેસો વુટ્ઠાનગામિની...પે॰... અસુદ્ધતાયેવ નાસેસી''તિ વક્ખમાનનયેન વિનિચ્છિતન્તિ અત્થો. **"ભિક્ખુનિં અનુદ્ધંસેતિ દુક્કટ"**ન્તિ ઇમિના મહાઅટ્ઠકથાવાદો દસ્સિતો.

તત્રાતિ તેસુ દુક્કટપાચિત્તિયેસુ. **દુક્કટ**ન્તિ વુત્તમહાઅટ્ઠકથાવાદસ્સ અધિપ્પાયં દસ્સેત્વા ''પાચિત્તિય''ન્તિ પવત્તસ્સ કુરુન્દિવાદસ્સ અધિપ્પાયં દસ્સેતું **"પચ્છિમનયેપી"**તિઆદિ વુત્તં. **વચનપ્પમાણતો**તિ વિસંવાદનાધિપ્પાયે સમાનેપિ અનુદ્ધંસનાદિવિસેસે સઙ્ઘાદિસેસાદિનો વિધાયકવચનબલેનાતિ અત્થો. **ભિક્ખુસ્સ પન ભિક્ખુનિયા દુક્કટ**ન્તિ ભિક્ખુનિં અનુદ્ધંસેન્તસ્સ ભિક્ખુસ્સ દુક્કટં.

એવં દ્વીસુપિ અટ્ઠકથાવચનેસુ અધિપ્પાયં વિભાવેત્વા ઇદાનિ પચ્છિમે પાચિત્તિયવાદે દોસં દસ્સેત્વા પુરિમદુક્કટવાદમેવ પતિટ્ઠાપેતું **"તત્ર પના"**તિઆદિ વુત્તં. તત્થ **વિસુન્તિ સમ્પજાનમુસાવાદે પાચિત્તિયતો** (પાચિ॰ ૧) વિસું પાચિત્તિયં વુત્તં, તત્થ અનન્તોગધભાવાતિ અધિપ્પાયો. **તસ્મા**તિ યસ્મા અમૂલકાનુદ્ધંસને વિસુઞ્ઞેવ પાચિત્તિયં પઞ્ઞત્તં, તસ્મા પુરિમનયોતિ દુક્કટવાદો. એવં અન્તરા પવિટ્ઠં દુક્કટપાચિત્તિયવાદં દસ્સેત્વા ઇદાનિ પાકટમેવ અત્થં વિભાવેતું **"તથા ભિક્ખુની"**તિઆદિ આરદ્ધં. તત્થ

તથાતિ યથા ભિક્ખુસ્સ ભિક્ખું, ભિક્ખુનિઞ્ચ અનુદ્ધંસેન્તસ્સ સઙ્ઘાદિસેસદુક્કટાનિ વુત્તાનિ, તથાતિ અત્થો. **એતેહિ નાસના નત્થીતિ** સામઞ્ઞતો વુત્તં, દુક્કટેન ઇમિસ્સા પન નાસના નત્થીતિ અધિપ્પાયો. **દુસ્સીલાતિ** પારાજિકા.

૩૮૬. આકારનાનત્તેનાતિ દૂસિતાકારસ્સ, દૂસકાકારસ્સ ચ નાનત્તેન. **અનભિરદ્ધોતિ** અતુટ્ઠો. તેનાહ "**ન સુખિતો**"તિ. **ન પસાદિતોતિ** અનુપ્પાદિતપ્પસાદો. ખીલ-સદ્દો થદ્ધભાવવચનો , કચવરપરિયાયો ચ હોતીતિ આહ "**ચિત્ત...પે૰... ખીલ**"ન્તિ. **નપ્પતીતોતિ** પીતિસુખાદીહિ ન અભિગતો ન ઉપગતો. તેનાહ "**ન અભિસટો**"તિ.

યેન દુટ્ઠોતિ ચ કુપિતોતિ ચ વુત્તોતિ એત્થ યેન દુટ્ઠોતિ ચ વુત્તો યેન કુપિતોતિ ચ વુત્તો, તં **માતિકાયઞ્ચ પદભાજને** (પારા૰ ૩૮૬) ચ વુત્તં ઉભયમ્પેતન્તિ યોજેતબ્બં. **દ્વીહીતિ** ''તેન ચ કોપેન, તેન ચ દોસેના''તિ વુત્તકોપદોસપદેહિ દ્વીહિ, અત્થતો પન દ્વીહિપિ દોસોવ દસ્સિતોતિ આહ "**સઙ્ખારક્ખન્ધમેવ દસ્સેતી**"તિ. **યાયાતિ** અનત્તમનતાય.

ન ચુદિતકવસેનાતિ યદિ ચુદિતકવસેનાપિ અમૂલકં અધિપ્પેતં સિયા, અમૂલકં નામ અનજ્ઝાપન્નન્તિ પદભાજનં વદેય્યાતિ અધિપ્પાયો. **યં પારાજિકન્તિ** ભિક્ખુનો અનુરૂપેસુ એકૂનવીસતિયા પારાજિકેસુ અઞ્ઞતરં. **પદભાજને** (પારા૰ ૩૮૬) પન **ભિક્ખુવિભઙ્ગે** આગતાનેવ ગહેત્વા ''ચતુન્નં અઞ્ઞતરેના''તિ વુત્તં. **એતં ઇધ અપ્પમાણન્તિ** એતં આપન્નાનાપન્નતં ઇધાનુદ્ધંસને આપત્તિયા અનઙ્ગં, આપત્તિં પન આપન્ને વા અનાપન્ને વા પુગ્ગલે ''અનાપન્નો એસો સુદ્ધો''તિ સુદ્ધસઞ્ઞાય વા વિમતિયા વા ચાવનાધિપ્પાયોવ ઇધ અઙ્ગન્તિ અધિપ્પાયો.

તથેવાતિ પસાદસોતેન, દિબ્બસોતેન વાતિ ઇમમત્થં અતિદિસતિ. દિટ્ઠાનુસારેનેવ સમુપ્પન્ના પરિસઙ્કાવ **દિટ્ઠપરિસઙ્કિતં** નામ. એવં સેસેસુપિ. "**અદિસ્વા વા**"તિ ઇદં ઉક્કટ્ઠવસેન વુત્તં, દિસ્વા પક્કન્તેસુપિ દોસો નત્થિયેવ. **ઇમેસન્તિ** ઇમેહિ. **કરિસ્સન્તીતિ** તસ્મિં ખણે ઉપ્પજ્જનાકારદસ્સનં, પચ્છા પન એત્તકેન કાલેન કતં વાતિ સઙ્કાય ચોદેતિ. ન હિ કરિસ્સન્તીતિ ચોદના અત્થિ. "**અરિટ્ઠં પીત**"ન્તિ ઇદં મુખે સુરાગન્ધવાયનનિમિત્તદસ્સનં. અરિટ્ઠઞ્હિ સુરાસદિસવણ્ણગન્ધં કપ્પિયભેસજ્જં.

દિટ્ઠં અત્થિ સમૂલકન્તિઆદીસુ અજ્ઝાચારસ્સ સમ્ભવાસમ્ભવાનં મૂલામૂલભાવદસ્સનં. **અત્થિ સઞ્ઞાસમૂલકન્તિઆદિ** પન દિટ્ઠસઞ્ઞાય સમ્ભવાસમ્ભવાનં મૂલામૂલભાવદસ્સનં. **દિસ્વાવ દિટ્ઠસઞ્ઞી હુત્વા ચોદેતીતિ** એત્થ યં ચોદેતિ, તતો અઞ્ઞં પુગ્ગલં વીતિક્કમન્તં, પટિચ્છન્નોકાસતો નિક્ખમન્તં વા દિસ્વા ''અયં સો''તિ સઞ્ઞાય ચોદેન્તોપિ સઙ્ગય્હતિ. એસ નયો સુતાદીસુપિ. **સમૂલકેન વા સઞ્ઞાસમૂલકેન વાતિ** એત્થ પારાજિકમાપન્નં દિટ્ઠાદિમૂલકેન ચ ''અયં આપન્નો''તિ અસુદ્ધસઞ્ઞાય ચોદેન્તો સમૂલકેન ચોદેતિ નામ. સઞ્ઞાસમૂલકત્તે એવ અનાપત્તિસમ્ભવતો આપન્ને વા અનાપન્ને વા પુગ્ગલે આપન્નસઞ્ઞી દિટ્ઠાદીસુ , અદિટ્ઠાદીસુ વા મૂલેસુ દિટ્ઠસુતાદિસઞ્ઞી તેન દિટ્ઠાદિમૂલકેન તં પુગ્ગલં ચોદેન્તો સઞ્ઞાસમૂલકેન ચોદેતિ નામ. ઇમેસં અનાપત્તિ, વુત્તવિપરિયાયેન આપત્તિવારે અત્થો વેદિતબ્બો.

સમીપે ઠત્વાતિ હત્થવિકારવચીઘોસાનં ચોદનાવસેન પવત્તિયમાનાનં દસ્સનસવનૂપચારે ઠત્વાતિ અત્થો. કેચિ પન ''દ્વાદસહત્થબ્ભન્તરે ઠત્વા''તિ (સારત્થ૰ ટી૰ ૨.૩૮૫-૩૮૬) વદન્તિ, તં ન યુત્તં. પરતો બ્યતિરેકતો અનાપત્તિં દસ્સેન્તેન ''દૂતં વા પણ્ણં વા સાસનં વા પેસેત્વા''તિ એત્તકમેવ વુત્તં, ન પન ''દ્વાદસહત્થં મુઞ્ચિત્વા ચોદેન્તસ્સ સીસં ન એતી''તિ વુત્તં. **વાચાય વાચાયાતિ** સકિં આણત્તસ્સ સકલમ્પિ દિવસં વદતો વાચાય વાચાય ચોદાપકસ્સેવ આપત્તિ. **સોપીતિ** આણત્તોપિ. તસ્સ ચ ''મયાપિ દિટ્ઠ''ન્તિઆદિં અવત્વાપિ ''અમૂલક''ન્તિ સઞ્ઞાય ચાવનાધિપ્પાયેન ''ત્વં પારાજિકં ધમ્મં અજ્ઝાપન્નોસી''તિ ઇદમેવ વાચં પરસ્સ વચનં વિય અકત્વા સામઞ્ઞતો વદન્તસ્સાપિ સઙ્ઘાદિસેસો એવ. સતિપિ પન અનુદ્ધંસનાધિપ્પાયે ''અસુકેન એવં વુત્ત''ન્તિ પરેન વુત્તમેવ વદન્તસ્સ નત્થિ સઙ્ઘાદિસેસો. સચે પન પરેન અવુત્તમ્પિ વુત્તન્તિ વદતિ, આપત્તિ એવ.

સમ્બહુલા સમ્બહુલે સમ્બહુલેહિ વત્થૂહીતિ એત્થ **સમ્બહુલેતિ** ચુદિતકબહુત્તનિદ્દેસેન પુરિમેસુ તીસુ વારેસુ ચુદિતકબહુત્તેનાપિ વારભેદસબ્ભાવં ઞાપેતિ. એકસ્મિઞ્હિ ચુદિતકવત્થુચોદકભેદેન ઇદં ચતુક્કં વુત્તં, ચુદિતકબહુત્તેનાપિ ચતુક્કન્તરં લબ્ભતીતિ અટ્ઠકં હોતિ એવ.

અમૂલકચોદનાપસઙ્ગેન સમૂલકચોદનાલક્ખણાદિં દસ્સેતું "**ચોદેતું પન કો લભતી**"તિઆદિ આરદ્ધં. **ભિક્ખુસ્સ સુત્વા ચોદેતીતિઆદિ** સુત્તં યસ્મા યે ચોદકસ્સ અઞ્ઞેસં વિપત્તિં પકાસેન્તિ, તેપિ તસ્મિં ખણે ચોદકભાવે ઠત્વાવ પકાસેન્તિ, તેસઞ્ચ વચનં ગહેત્વા ઇતરોપિ યસ્મા ચોદેતુઞ્ચ અસમ્પટિચ્છન્તં તેહિ તિત્થિયસાવકપરિયોસાનેહિ પઠમચોદકેહિ સમ્પટિચ્છાપેતુઞ્ચ લભતિ, તસ્મા ઇધ સાવકભાવેન ઉદ્ધટન્તિ વેદિતબ્બં.

દૂતં વાતિઆદીસુ ''ત્વં એવં ગન્ત્વા ચોદેહી''તિ દૂતં વા પેસેત્વા યો ચોદેતું સક્કોતિ, તસ્સ પણ્ણં, મૂલસાસનં વા પેસેત્વા. **સમયેનાતિ** પકતિયા જાનનક્ખણે.

ગરુકાનં દ્વિન્નન્તિ પારાજિકસઙ્ઘાદિસેસાનં. **મિચ્છાદિટ્ઠિ** નામ ''નત્થિ દિન્ન''ન્તિઆદિનયપ્પવત્તા (મ૰ નિ૰ ૧.૪૪૫; ૨.૯૪, ૯૫, ૨૨૫; ૩.૯૧, ૧૧૬, ૧૩૬; સં૰ નિ૰ ૩.૨૧૦) દસવત્થુકા દિટ્ઠિ, સસ્સતુચ્છેદસઙ્ખાતં અન્તં ગણ્હાપકદિટ્ઠિ **અન્તગ્ગાહિકા** નામ. **આજીવહેતુ પઞ્ઞત્તાનં છન્નન્તિ** આજીવહેતુપિ આપજ્જિતબ્બાનં ઉત્તરિમનુસ્સધમ્મપારાજિકં (પારા૰ ૧૯૫), સઞ્ચરિત્તે (પારા૰ ૩૦૧, ૩૦૨) સઙ્ઘાદિસેસો, ''યો તે વિહારે વસતિ, સો અરહા''તિ (પારા૰ ૨૨૦) પરિયાયેન થુલ્લચ્ચયં, ભિક્ખુસ્સ પણીતભોજનવિઞ્ઞત્તિયા પાચિત્તિયં (પાચિ૰ ૨૫૭), ભિક્ખુનિયાપણીતભોજનવિઞ્ઞત્તિયા પાટિદેસનીયં (પાચિ૰ ૧૨૩૬), સૂપોદનવિઞ્ઞત્તિયા (પાચિ૰ ૬૧૨-૬૧૩) દુક્કટન્તિ ઇમેસં **પરિવારે** (પરિ૰ ૨૮૭) વુત્તાનં છન્નં. ન હેતા આપત્તિયો આજીવહેતુ એવ પઞ્ઞત્તા સઞ્ચરિત્તાદીનં અઞ્ઞથાપિ આપજ્જિતબ્બતો. આજીવહેતુપિ એતાસં આપજ્જનં સન્ધાય એવં વુત્તં, આજીવહેતુપિ પઞ્ઞત્તાનન્તિ અત્થો. ન કેવલઞ્ચ એતા એવ, અઞ્ઞાપિ અદિન્નાદાનકુલદૂસનપાણવધવેજ્જકમ્માદિવસેન આજીવહેતુ આપજ્જિતબ્બાપિ સન્તિ, તા પન આપત્તિસભાગતાય પારાજિકાદીસુ છસુ એવ સઙ્ગય્હન્તીતિ વિસું ન વુત્તાતિ વેદિતબ્બા.

એત્તાવતા પન સીસં ન એતીતિ સઙ્ઘાદિસેસં સન્ધાય વુત્તં, ચોદના પન કતા એવ હોતિ. **તિંસાનીતિ** તિંસં એતેસમત્થીતિ તિંસાનિ, તિંસાધિકાનીતિ વુત્તં હોતિ. **નવુતાનીતિ** એત્થાપિ એસેવ નયો.

અત્તાદાનં આદાતુકામેનાતિ એત્થ અત્તના આદાતબ્બતો દિટ્ઠાદિમૂલકેહિ ગહેતબ્બતો પરસ્સ વિપ્ફન્દિતું અદત્વા પગ્ગણ્હનતો અત્તાદાનન્તિ ચોદના વુચ્ચતિ, તં આદાતુકામેન, ચોદનં કત્તુકામેનાતિ અત્થો.

ઉબ્બાહિકાયાતિ ઉબ્બહન્તિ વિયોજેન્તિ એતાય અલજ્જીનં તજ્જનિં વા કલહં વાતિ ઉબ્બાહિકા, સઙ્ઘસમ્મુતિ, તાય. વિનિચ્છિનનં નામ તાય સમ્મતભિક્ખૂહિ વિનિચ્છનનમેવ. અલજ્જુસ્સન્નાય હિ પરિસાય **સમથક્ખન્ધકે** (ચૂળવ૰ ૨૨૭) આગતેહિ દસઙ્ગેહિ સમન્નાગતા દ્વે તયો ભિક્ખૂ તત્થેવ વુત્તાય ઞત્તિદુતિયકમ્મવાચાય સમ્મન્નિતબ્બા, તેહિ ચ સમ્મતેહિ વિસું વા નિસીદિત્વા, તસ્સા એવ વા પરિસાય ''અઞ્ઞેહિ ન કિઞ્ચિ કથેતબ્બ''ન્તિ સાવેત્વા તં અધિકરણં વિનિચ્છિતબ્બં.

કિમ્હીતિ કિસ્મિં વત્થુસ્મિં, કતરવિપત્તિયન્તિ અત્થો. “**કિમ્હિ નં નામા**”તિ ઇદં ‘‘કતરાય વિપત્તિયા એતં ચોદેસી’’તિ યાય કાયચિ વિઞ્ઞાયમાનાય ભાસાય વુત્તેપિ ચોદકસ્સ વિનયે અપકતઞ્ઞુતાય ‘‘સીલાચારદિટ્ઠિઆજીવવિપત્તીસુ કતરાયાતિ મં પુચ્છતી’’તિ ઞાતું અસક્કોન્તસ્સ પુચ્છા, ન પન કિમ્હીતિઆદિપદત્થમત્તં અજાનન્તસ્સ. ન હિ અનુવિજ્જકો ચોદકં બાલં અપરિચિતભાસાય ‘‘કિમ્હિ ન’’ન્તિ પુચ્છતિ. “**કિમ્હિ નમ્પિ ન જાનાસી**”તિ ઇદમ્પિ વચનમત્તં સન્ધાય વુત્તં ન હોતિ, ‘‘કતરવિપત્તિયા’’તિ વુત્તે ‘‘અસુકાય વિપત્તિયા’’તિ વત્તુમ્પિ ન જાનાસીતિ વચનસ્સ અધિપ્પાયમેવ સન્ધાય વુત્તન્તિ ગહેતબ્બં. તેનેવ વક્ખતિ ‘‘બાલસ્સ લજ્જિસ્સ નયો દાતબ્બો’’તિ વત્વા ચ ‘‘કિમ્હિ નં ચોદેસીતિ સીલવિપત્તિયા’’તિઆદિ અધિપ્પાયપ્પકાસનમેવ નયદાનં વુત્તં, ન પન કિમ્હિ-નં-પદાનં પરિયાયમત્તદસ્સનં. ન હિ બાલો ‘‘કતરવિપત્તિયં નં ચોદેસી’’તિ ઇમસ્સ વચનસ્સ અત્થે ઞાતેપિ વિપત્તિપ્પભેદનં, અત્તના ચોદિયમાનં વિપત્તિસરૂપઞ્ચ જાનિતું સક્કોતિ, તસ્મા તેનેવ અજાનનેન અલજ્જી અપસાદેતબ્બો. ‘‘કિમ્હિ ન’’ન્તિ ઇદમ્પિ ઉપલક્ખણમત્તં, અઞ્ઞેન વા યેન કેનચિ આકારેન અવિઞ્ઞુતં પકાસેત્વા વિસ્સજ્જેતબ્બોવ.

‘‘દુમ્મઙ્કૂનં પુગ્ગલાનં નિગ્ગહાયા’’તિઆદિવચનતો (પારા॰ ૩૯; પરિ॰ ૨) “**અલજ્જીનિગ્ગહત્થાય…પે॰… પઞ્ઞત્ત**”ન્તિ વુત્તં. **એહિતીતિ હિ**-કારો એત્થ આગમો દટ્ઠબ્બો, આગમિસ્સતીતિ અત્થો. **દિટ્ઠસન્તાનેના**તિ દિટ્ઠનિયામેન. **અલજ્જિસ્સ પટિઞ્ઞાય એવ કાતબ્બ**ન્તિ વચનપટિવચનક્કમેનેવ દોસે આવિભૂતેપિ અલજ્જિસ્સ ‘‘અસુદ્ધોહ’’ન્તિ દોસસમ્પટિચ્છનપઅઞ્ઞાય એવ આપત્તિયા કાતબ્બન્તિ અત્થો. કેચિ પન ‘‘અલજ્જિસ્સ એતં નત્થીતિ સુદ્ધપટિઞ્ઞાય એવ અનાપત્તિયા કાતબ્બન્તિ અયમેત્થ અત્થો સઙ્ગહિતો’’તિ વદન્તિ, તં ન યુત્તં અનુવિજ્જકસ્સેવ નિરત્થકત્તાપત્તિતો ચોદકેનેવ અલજ્જિપટિઞ્ઞાય ઠાતબ્બતો. દોસાપગમપટિઞ્ઞા એવ હિ ઇધ પટિઞ્ઞાતિ અધિપ્પેતા. તેનેવ વક્ખતિ ‘‘એતમ્પિ નત્થીતિ પટિઞ્ઞં ન દેતી’’તિઆદિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૩૮૫-૩૮૬).

તદત્થદીપનત્થન્તિ અલજ્જિસ્સ દોસે આવિભૂતેપિ તસ્સ દોસાપગમપટિઞ્ઞાય એવ કાતબ્બતાદીપનત્થં. વિવાદવત્થુસઙ્ખાતે અત્થે પચ્ચત્થિકા **અત્થપચ્ચત્થિકા. સઞ્ઞં દત્વા**તિ નેસં કથાપચ્છેદત્થં, અભિમુખકરણત્થઞ્ચ સદ્દં કત્વા. **વિનિચ્છિનિતું અનનુચ્છવિકો**તિ ‘‘અસુદ્ધો’’તિ સઞ્ઞાય ચોદકપક્ખે પવિટ્ઠત્તા અનુવિજ્જકભાવતો બહિભૂતત્તા અનુવિજ્જિતું અસક્કુણેય્યતં સન્ધાય વુત્તં. સન્દેહે એવ હિ સતિ અનુવિજ્જિતું સક્કા, અસુદ્ધદિટ્ઠિયા પન સતિ ચુદિતકેન વુત્તં સબ્બં અસચ્ચતોપિ પટિભાતિ, કથં તત્થ અનુવિજ્જના સિયાતિ.

“**તથા નાસિતકોવ ભવિસ્સતી**”તિ ઇમિના વિનિચ્છયં અદત્વા સઙ્ઘતો વિયોજનં નામ લિઙ્ગનાસના વિય અયમ્પિ એકો નાસનપ્પકારોતિ દસ્સેતિ. **વિરદ્ધં હોતી**તિ સઞ્ચિચ્ચ આપત્તિં સહસા આપન્નો હોતિ. “**આદિતો પટ્ઠાય અલજ્જી નામ નત્થી**”તિ ઇદં ‘‘પક્ખાનુરક્ખણત્થાય પટિઞ્ઞં ન દેતી’’તિ ઇમસ્સ અલજ્જિલક્ખણસમ્ભવસ્સ કારણવચનં. પટિચ્છાદિતકાલતો પટ્ઠાય અલજ્જી નામ એવ, પુરિમો લજ્જિભાવો ન રક્ખતીતિ અત્થો. **પટિઞ્ઞં ન દેતી**તિ સચે મયા કતદોસં વક્ખામિ, મય્હં અનુવત્તકા ભિજ્જિસ્સન્તીતિ પટિઞ્ઞં ન દેતિ. **ઠાને ન તિટ્ઠતી**તિ લજ્જિટ્ઠાને ન તિટ્ઠતિ, કાયવાચાસુ વીતિક્કમો હોતિ એવાતિ અધિપ્પાયો. તેનાહ “**વિનિચ્છયો ન દાતબ્બો**”તિ, પુબ્બે પક્ખિકાનં પટિઞ્ઞાય વૂપસમિતસ્સાપિ અધિકરણસ્સ દુવૂપસન્તતાય અયમ્પિ તથા નાસિતકોવ ભવિસ્સતીતિ અધિપ્પાયો.

ચુદિતકચોદકેસુ પટિપત્તિં ઞત્વાતિ ‘‘તુમ્હે અમ્હાકં વિનિચ્છયેન તુટ્ઠા ભવિસ્સથા’’તિઆદિના વુત્તં ચુદિતકચોદકેસુ અનુવિજ્જકેન પટિપજ્જિતબ્બકમ્મં ઞત્વા. **વિનિચ્છયો મજ્ઝે**તિ આપત્તીતિ વા અનાપત્તીતિ વા વિનિચ્છયપરિયોસાનઅનુવિજ્જનાનં મજ્ઝં નામાતિ અત્થો.

અમૂલકમ્પિ સમૂલકં કત્વા વદન્તીતિ આહ “**દ્વે મૂલાની**”તિ. **કાલેન વક્ખામી**તિઆદીસુ ઓકાસં કારાપેત્વા વદન્તો **કાલેન વદતિ** નામ. સલાકગ્ગયાગુઅગ્ગભિક્ખાચારટ્ઠાનાદીસુ ચોદેન્તો **અકાલેન વદતિ** નામ. દોસતો વુટ્ઠાપેતુકામતાય વદન્તો **અત્થસંહિતેન વદતિ** નામ. **દોસન્તરો**તિ દોસચિત્તો. **પન્નરસસુ ધમ્મેસૂ**તિ ‘‘પરિસુદ્ધકાયસમઆચારતા, તથા વચીસમાચારતા, સબ્રહ્મચારીસુ મેત્તચિત્તતા, બહુસ્સુતતા, ઉભિન્નં પાતિમોક્ખાનં સ્વાગતાદિતા, કાલેન વક્ખામી’’તિઆદિના (પરિ॰ ૩૬૨) વુત્તપઞ્ચધમ્મા ચ કારુઞ્ઞતા, હિતેસિતા, અનુકમ્પતા, આપત્તિવુટ્ઠાનતા, વિનયપુરેક્ખારતાતિ (ચૂળવ॰ ૪૦૧) ઇમેસુ પન્નરસસુ. તત્થ “**કારુઞ્ઞતા**”તિ ઇમિના કરુણા દસ્સિતા. **હિતેસિતા**તિ હિતગવેસનતા. **અનુકમ્પતા**તિ તેન હિતેન સંયોજનતા, ઇમેહિ દ્વીહિપિ મેત્તા દસ્સિતા. **આપત્તિવુટ્ઠાનતા**તિ સુદ્ધન્તે પતિટ્ઠાપનતા. વત્થું ચોદેત્વા સારેત્વા પટિઞ્ઞં આરોપેત્વા યથાપટિઞ્ઞાય કમ્મકરણં **વિનયપુરેક્ખારતા** નામ.

અધિકરણટ્ઠેનાતિ અધિકાતબ્બટ્ઠેન, સમથેહિ વૂપસમેતબ્બટ્ઠેનાતિ અત્થો. **તં નાનત્તં દસ્સેતુ**ન્તિ ઇધ અનધિપ્પેતમ્પિ અત્થુદ્ધારવસેન તં નાનત્તં દસ્સેતુન્તિ અધિપ્પાયો. તેનેવ વક્ખતિ ‘‘સેસાનિ અત્થુદ્ધારવસેન વુત્તાની’’તિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૩૮૫-૩૮૬). **યં અધિકિચ્ચા**તિઆદિના અધિકરણસદ્દસ્સ કમ્મસાધનતા વુત્તા.

ગાહન્તિ ‘‘અસુકં ચોદેસ્સામી’’તિ મનસા ચોદનાકારસ્સ ગહણં. **ચેતન**ન્તિ ‘‘ચોદેસ્સામી’’તિ ઉપ્પન્નચિત્તબ્યાપારસઙ્ખાતં ચિત્તકમ્મં. **અક્ખન્તિ**ન્તિ ચુદિતકસ્સ વિપત્તિં દિસ્વા ઉપ્પન્નં કોધં અસહનં, તથા પવત્તં વા યં કિઞ્ચિ ચિત્તચેતસિકરાસિં. **વોહાર**ન્તિ ચોદનાવસપ્પવત્તવચનં. **પણ્ણત્તિ**ન્તિ ચોદનાવસપ્પવત્તં મનસા પરિકપ્પિતં નામપણ્ણત્તિં. **અત્તાદાનં ગહેત્વા**તિ ચોદનં મનસા ગહેત્વા. **તં અધિકરણ**ન્તિ તં ગાહલક્ખણં અધિકરણં. **નિરુજ્ઝતિ** ચેતનાય ખણિકત્તા, સા ચ સમથપ્પત્તા હોતીતિ એવમેત્થ અનિટ્ઠપ્પસઙ્ગો વેદિતબ્બો. એવં ઉપરિપિ “**તુણ્હી હોતી**”તિ ઇમિના વોહારવચનસ્સ નિરોધં દસ્સેતિ. તેનાહ “**તં અધિકરણં સમથપ્પત્તં ભવિસ્સતી**”તિ. ‘‘તસ્મા પણ્ણત્તિ અધિકરણ’’ન્તિ અટ્ઠકથાસુ કતસન્નિટ્ઠાનં દસ્સેત્વા ઇદાનિ તસ્સાપિ એકચ્ચેહિ પટિક્ખિત્તભાવં દસ્સેત્વા પુન તમ્પિ પટિસેધેત્વા અટ્ઠકથાસુ વુત્તપણ્ણત્તિયા એવ અધિકરણતં સમત્થેતું “**તં પનેત**”ન્તિઆદિમાહ. તત્થ **તં પનેત**ન્તિ પણ્ણત્તિ અધિકરણન્તિ એતં ગહણં વિરુજ્ઝતીતિ સમ્બન્ધો. પારાજિકાદિઆપત્તિ એકન્તઅકુસલસભાવા વા અબ્યાકતસભાવા વા હોતીતિ સઞ્ઞાય “**મેથુનધમ્મપારાજિકાપત્તી**”તિઆદિકં સુત્તં પણ્ણત્તિઅધિકરણવાદેન વિરુજ્ઝતીતિ દસ્સેતું ઉદ્ધટં. તેનાહ “**ન હિ તે…પે॰… અચ્ચન્તઅકુસલત્તા**”તિઆદિ. **તે**તિ અટ્ઠકથાચરિયા.

અમૂલકઞ્ચેવ તં અધિકરણન્તિ એત્થ અમૂલકપારાજિકમેવ અધિકરણ-સદ્દેન અધિપ્પેતન્તિ દસ્સેતું “**યઞ્ચેત**”ન્તિઆદિ વુત્તં. **યસ્મા પના**તિઆદિ પન ઇધાધિપ્પેતાય અમૂલકપારાજિકાપત્તિયા એવ પણ્ણત્તિભાવો યુજ્જતીતિ દસ્સેતું આરદ્ધં. તત્થ **યાય પણ્ણત્તિયા**તિ સભાવતો પરિસુદ્ધેપિ પુગ્ગલે ‘‘પારાજિકો’’તિઆદિના ચોદકેન પવત્તિતં નામપણ્ણત્તિં સન્ધાય વદતિ. **પઞ્ઞત્તો**તિ કથિતો. **અધિકરણે પવત્તત્તા**તિ અવિજ્જમાનેપિ મનસા આરોપિતમત્તે આપત્તાધિકરણે વાચકભાવેન પવત્તત્તા.

એવં નામપણ્ણત્તિવસેન ઇમસ્મિં સિક્ખાપદે આપત્તાધિકરણસ્સ પઞ્ઞત્તિભાવં દસ્સેત્વા ઇદાનિ અત્થપણ્ણત્તિવસેનાપિ દસ્સેતું “**યસ્મા વાય**”ન્તિઆદિ વુત્તં. **પઞ્ઞત્તિમત્તમેવા**તિ અવિજ્જમાનસ્સ વિજ્જમાનાકારેન મનસા આરોપિતઅત્થપણ્ણત્તિમત્તમેવાતિ અત્થો. **તઞ્ચ ખો ઇધેવા**તિ તઞ્ચ યથાવુત્તપરિયાયેન પણ્ણત્તિયા અધિકરણત્તં ઇધેવ ઇમસ્મિં એવ સિક્ખાપદે. **એકે**તિ કેચિ. **તં ન યુત્ત**ન્તિ યં એકચ્ચેહિ અટ્ઠકથાસુ વુત્તં, અધિકરણસ્સ પણ્ણત્તિભાવં નિસેધેત્વા કુસલાદિપરમત્થભાવં સાધેતું ‘‘તં પનેતં મેથુનધમ્મપારાજિકાપત્તી’’તિઆદિના પપઞ્ચતો દસ્સિતો, તં ન યુત્તન્તિ અત્થો. તત્થ કારણમાહ “**આદિકમ્મિકસ્સા**”તિઆદિના, તેન ચ તસ્મિં વાદે યદિ આપત્તિ નામ અકુસલા વા અબ્યાકતા વા ભવેય્ય, કથં આદિકમ્મિકસ્સ અનાપત્તિ ભવેય્ય? તસ્સાપિ અકુસલાદીનં ઉપ્પન્નત્તા ભગવતો સિક્ખાપદપઞ્ઞત્તિતો પટ્ઠાય યાવ આપત્તીતિપિ ન સક્કા વત્તું, મેથુનાદીસુ અકુસલાદીનં સિક્ખાપદપઞ્ઞત્તિતો પુબ્બેપિ સમુપ્પત્તિતો. તતો એવ અનુપસમ્પન્નાનમ્પિ આપત્તિપ્પસઙ્ગો, ગિલાનાદીનં ઉપ્પન્નત્તા અનુપઞ્ઞત્તિયાપિ

અનાપત્તિઅભાવપ્પસઙ્ગો ચ સિયા. અથ મતં ''ન કેવલં અકુસલાદિ એવ, અથ ખો ભગવતા પટિક્ખિત્તભાવં જાનન્તસ્સ સમુપ્પજ્જમાના એવ અકુસલાદયો આપત્તી''તિ, તમ્પિ અસારં, સિક્ખાપદપઞ્ઞત્તિં અજાનિત્વા વીતિક્કમન્તસ્સ મેથુનાદીસુ અનાપત્તિપ્પસઙ્ગતો, અકુસલાદિસભાવાય ચ આપત્તિયા એકપયોગાદીસુ એકત્તાદિપિ ન સિયા. ન હિ સકલમ્પિ દિવસં ઇત્થિં કાયતો અમોચેત્વા ફુસન્તસ્સ એકમેવાકુસલં ઉપ્પજ્જતિ, બહૂ વા ઇત્થિયો ફુસિત્વા અપગચ્છન્તસ્સ બહૂનિ, યેનાપત્તિયા એકત્તં, બહુત્તં વા સિયાતિ એવમાદિકં અયુત્તિં સઙ્ગહેત્વા દસ્સિતન્તિ વેદિતબ્બં.

તત્થ **વત્થુઞ્ચાતિ** વીતિક્કમો. તઞ્હિ આપત્તિસમ્મુતિપઞ્ઞાપનસ્સ ઓકાસટ્ઠેન ''વત્થૂ''તિ વુચ્ચતિ. **ગોત્તન્તિ** અદિન્નાદાનાદિતો બુદ્ધિસદ્દનિવત્તનટ્ઠેન પરિકપ્પિતસામઞ્ઞાકારો ગોત્તં. **નામન્તિ** અવિજ્જમાનનામપઞ્ઞત્તિ. **તસ્સ પન પારાજિકન્તિ** નામસ્સ અત્થભૂતા આપત્તિ અત્થપઞ્ઞત્તિ એવાતિ દટ્ઠબ્બં . યં પન ''વિવાદાધિકરણં સિયા કુસલ''ન્તિઆદિ (ચૂળવ॰ ૨૨૦; પરિ॰ ૩૦૩), ''આપત્તાધિકરણં સિયા અકુસલ''ન્તિઆદિ (ચૂળવ॰ ૨૨૨) ચ સુત્તં તેહિ સમુદ્ધટં, તમ્પિ ન વિવાદાદીનં કુસલાદિભાવસ્સ પરિયાયદેસિતત્તાતિ યં એત્થ વત્તબ્બં, તં હેટ્ઠા પઠમપારાજિકસમુટ્ઠાનાદિવણ્ણનાય **સારત્થદીપનિયં** વિરદ્ધટ્ઠાનસોધનત્થં વિત્થારતો વુત્તન્તિ તત્થેવ તં ગહેતબ્બં, સારત્થદીપનીકારકસ્સ અકુસલાદિરૂપાવ આપત્તીતિ લદ્ધિ, તેનેવ સો ઇધાપિ ''તસ્મા પણ્ણત્તિઅધિકરણન્તિ અટ્ઠકથાસુ કતસન્નિટ્ઠાનં દસ્સેત્વા ઇદાનિ તમ્પિ ન યુત્તન્તિ દસ્સેતું 'તં પનેત'ન્તિઆદિમાહા''તિ (સારત્થ॰ ટી॰ ૨.૩૮૫-૩૮૬) એવં અત્તનો લદ્ધિં અટ્ઠકથાચરિયસ્સપિ લદ્ધિં કત્વા ગન્થવિરોધમ્પિ અનોલોકેત્વા દસ્સેસિ. ન હેત્થ બુદ્ધઘોસાચરિયો અટ્ઠકથાવાદં અયુત્તન્તિ દસ્સેતું ''તં પનેત''ન્તિઆદિમારભિ ''પણ્ણત્તિમત્તમેવ આપત્તાધિકરણન્તિ વેદિતબ્બ''ન્તિ સયમેવ ઉપરિ કથનતો, અથ ખો દુલ્લદ્ધિકાનં એકચ્ચાનં તત્થ વિપ્પટિપત્તિં દસ્સેત્વા પુન તં પટિસેધેતુકામો આરભિ, તેનેવ અન્તે ''એકે''તિ વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં. વિવાદાદીનં કુસલાદિકત્તે તંસમથાનમ્પિ તબ્ભાવો આપજ્જતિ પરમત્થેસુ પણ્ણત્તિયા સમથાયોગાતિ આહ ''**કુસલાદિસમથેહી**''તિ. પઞ્ઞત્તિસભાવાનમેવ ચતુન્નં અધિકરણાનં સમથેહિ અધિકરણીયતા, ન પન કુસલાદિપરમત્થરૂપાનં તેસં તેસં ખણિકતાય સયમેવ સમથપ્પત્તિતોતિ હેટ્ઠા સમત્થિતમત્થં નિગમનવસેન દસ્સેન્તેન ''**ઇતિ ઇમિના અધિકરણટ્ઠેના**''તિ વુત્તં, તસ્સ યથાવુત્તનયેન સમથેહિ અધિકરણીયતાયાતિ અત્થો. ''**ઇધેકચ્ચો**''તિ ઇમિના ઇધાધિપ્પેતં વિવાદં નિવત્તેતિ.

અનુવાદોતિ વિપત્તીહિ ઉપવદના ચેવ ચોદના ચ. તત્થ ઉપવદના નામ ગરહા, અક્કોસો ચ. **પઞ્ચપીતિ** માતિકાપરિયાપન્નાપત્તિયો સન્ધાય વુત્તં. **કિચ્ચયતાતિ** કત્તબ્બતા. **સપદાનુક્કમનિદ્દેસસ્સાતિ** એત્થ **પદાનુક્કમનિદ્દેસોતિ** પદભાજનં વુચ્ચતિ, તેન સહિતસ્સ સિક્ખાપદસ્સાતિ અત્થો.

૩૮૭. **અસ્સાતિ** કત્તુઅત્થે સામિવચનન્તિ આહ ''**એતેન ચોદકેના**''તિઆદિ. **દિટ્ઠમૂલકે પનાતિ** ''દિટ્ઠસ્સ હોતિ પારાજિકં ધમ્મં અજ્ઝાપજ્જન્તો''તિઆદિ (પારા॰ ૩૮૭) પાળિવારં સન્ધાય વુત્તં. તત્થ ઇત્થિયા સદ્ધિં રહોનિસજ્જાદિદસ્સનમત્તવસેન પારાજિકં ધમ્મં અજ્ઝાપજ્જન્તો પુગ્ગલો તેન દિટ્ઠો, ન પન મગ્ગેન મગ્ગપ્પટિપાદનાદિદસ્સનવસેન. યદિ હિ તેન સો તથા દિટ્ઠો ભવેય્ય, અસુદ્ધસઞ્ઞી એવાયં તસ્મિં પુગ્ગલે સિયા, અસુદ્ધસઞ્ઞાય ચ સુદ્ધં વા અસુદ્ધં વા ચોદેન્તસ્સ સઙ્ઘાદિસેસો ન સિયા ''અનાપત્તિ સુદ્ધે અસુદ્ધદિટ્ઠિસ્સ, અસુદ્ધે અસુદ્ધદિટ્ઠિસ્સા''તિઆદિવચનતો (પારા॰ ૩૯૦). તસ્મા ઇત્થિયા સદ્ધિં રહોનિસજ્જાદિમત્તમેવ દિસ્વાપિ ''સદ્ધો કુલપુત્તો, નાયં પારાજિકં આપજ્જતી''તિ તસ્મિં સુદ્ધસઞ્ઞિસ્સ વા વેમતિકસ્સ વા ''સુતો મયા પારાજિકં ધમ્મં અજ્ઝાપજ્જન્તો''તિઆદિના નિયમેત્વા ચોદેન્તસ્સેવ સઙ્ઘાદિસેસો, ન અસુદ્ધસઞ્ઞિસ્સ, તસ્સ પન દિટ્ઠં સુતન્તિ મુસાવાદાદિપચ્ચયા લહુકાપત્તિ એવાતિ વેદિતબ્બં. યદિ પન સો તસ્મિં સુદ્ધદિટ્ઠિચાવનાધિપ્પાયોપિ દિટ્ઠં રહોનિસજ્જાદિમત્તમેવ વદતિ, અદિટ્ઠં પન મગ્ગેનમગ્ગપ્પટિપાદનાદિપારાજિકવત્થું વા ''અસ્સમણોસી''તિઆદિકં વા ન વદતિ, તસ્સ અનાપત્તિ. અધિકં વદન્તસ્સ પન આપત્તિયેવ ''અદિટ્ઠં દિટ્ઠ''ન્તિ (પારા॰ ૩૮૬-૩૮૭) વુત્તત્તા. યો પન દિટ્ઠેન રહોનિસજ્જાદિના પઠમપારાજિકેન અસુદ્ધસઞ્ઞી હુત્વા ચાવનાધિપ્પાયો અદિન્નાદાનં અજ્ઝાપજ્જન્તો ''દિટ્ઠો''તિ વા ''સુતો''તિ વા આદિં વદતિ, તસ્સાપિ ન સઙ્ઘાદિસેસો અસુદ્ધે અસુદ્ધદિટ્ઠિતાયાતિ કેચિ વદન્તિ. અઞ્ઞે પન ''યેન પારાજિકેન ચોદેતિ, તેન સુદ્ધસઞ્ઞાભાવા આપત્તિયેવા''તિ વદન્તિ, ઇદં યુત્તં. તથા હિ વુત્તં **માતિકાટ્ઠકથાયં** (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ દુટ્ઠદોસસિક્ખાપદવણ્ણના) ''યેન પારાજિકેન ચોદેતિ, તં 'અયં અનજ્ઝાપન્નો'તિ ઞત્વા ચાવનાધિપ્પાયેન...પે॰... સઙ્ઘાદિસેસો''તિ. ઇમિના નયેન સુતાદિમૂલકેસુપિ વિનિચ્છયો વેદિતબ્બો. **અઞ્ઞત્ર આગતેસૂતિ** ઓમસવાદાદીસુ આગતેસુ. **અવસ્સુતોતિ** તીહિપિ દ્વારેહિ પારાજિકવત્થુભૂતદુચ્ચરિતાનુવસ્સનેન તિન્તો. **કસમ્બુજાતોતિ** કચવરભૂતો, નિસ્સારોતિ અત્થો.

કોણ્ઠોતિ ચોરો, દુસ્સીલોતિ અત્થો. **જેટ્ઠબ્બતિકોતિ** કાળકણ્ણિદેવીવતે નિયુત્તો તિત્થિયોતિ વદતિ, સા કિર કાળકણ્ણિસિરિદેવિયા જેટ્ઠાતિ વુત્તા. **યદગ્ગેનાતિ** યેન કારણેન, યત્તકેનાતિ અત્થો . **તદગ્ગેનાતિ** એત્થાપિ એસેવ નયો. **નો કપ્પેતીતિઆદિ** વેમતિકભાવદીપનત્થમેવ વુત્તન્તિ મહાપદુમત્થેરસ્સ અધિપ્પાયો.

૩૮૯. **એત્થાતિ** ચોદનાયં. તજ્જનીયાદિકમ્મં કરિસ્સામીતિઆપત્તિયા ચોદેન્તસ્સ અધિપ્પાયો **કમ્માધિપ્પાયો** નામ. પરિવાસદાનાદિક્કમેન આપત્તિતો વુટ્ઠાપેતું આપત્તિયા ચોદેન્તસ્સ અધિપ્પાયો **વુટ્ઠાનાધિપ્પાયો**. ઉપોસથં, પવારણં વા સઙ્ઘે કાતું અદાનત્થાય આપત્તિયા ચોદયતો અધિપ્પાયો **ઉપોસથપવારણટ્ઠપનાધિપ્પાયો**. **અસમ્મુખા...પે॰... દુક્કટન્તિ** અનુદ્ધંસેન્તસ્સપિ અક્કોસન્તસ્સપિ દુક્કટં.

સબ્બત્થેવાતિ સબ્બાસુ અટ્ઠકથાસુ. ઉપોસથપવારણાનં ઞત્તિકમ્મભાવતો ઞત્તિયા વત્તમાનાય એવ ઉપોસથપવારણટ્ઠપનં હોતિ, ન નિટ્ઠિતાય, સા ચ ય્ય-કારે પત્તે નિટ્ઠિતા નામ હોતીતિ આહ ''**ય્ય-કારે પત્તે ન લબ્ભતી**''તિ.

અનુપાસકોતિ ઉપાસકોપિ સો ભિક્ખુ ન હોતિ સરણગમનસ્સાપિ પટિપ્પસ્સદ્ધત્તાતિ વદન્તિ. ''**અનોદિસ્સ ધમ્મં કથેન્તસ્સા**''તિ ઇમિના ઓદિસ્સ કથેન્તેન ઓકાસં કારેતબ્બન્તિ દસ્સેતિ. **આપત્તિં દેસેત્વાતિ** ઓકાસાકારાપનાપત્તિં દેસેત્વા. યં ચોદેતિ, તસ્સ ઉપસમ્પન્નોતિ સઙ્ખ્યુપગમનં, તસ્મિં સુદ્ધસઞ્ઞિતા વેમતિકતા વા, યેન પારાજિકેન ચોદેતિ, તસ્સ દિટ્ઠાદિવસેન અમૂલકતા, ચાવનાધિપ્પાયેન ''ત્વં પારાજિકો''તિઆદિના નિયમેત્વા સમ્મુખા ચોદના ચોદાપના, તસ્સ તઙ્ખણવિજાનનન્તિ ઇમાનેત્થ પઞ્ચ અઙ્ગાનિ.

પઠમદુટ્ઠદોસસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. દુતિયદુટ્ઠદોસસિક્ખાપદવણ્ણના

૩૯૧. નવમે **મેત્તિયં ભિક્ખુનિન્તિ** લિઙ્ગનાસનાય નાસિતાયપિ તસ્સા ભૂતપુબ્બવોહારં ગહેત્વા વુત્તં. **અઞ્ઞભાગસ્સાતિ** થેરસ્સ મનુસ્સજાતિભિક્ખુભાવતો અઞ્ઞસ્સ તિરચ્છાનજાતિછગલકભાવસઙ્ખાતસ્સ કોટ્ઠાસસ્સ. **ઇદન્તિ** સામઞ્ઞતો નપુંસકલિઙ્ગેન વુત્તં, અયં છગલકોતિ અત્થો. **અઞ્ઞભાગોતિ** યથાવુત્તતિરચ્છાનજાતિછગલકભાવસઙ્ખાતો અઞ્ઞો કોટ્ઠાસો, અઞ્ઞભાગસ્સ ઇદન્તિ અઞ્ઞભાગિયન્તિ પઠમવિગ્ગહસ્સ અત્થો, અઞ્ઞભાગમત્થીતિ દુતિયવિગ્ગહસ્સ, દ્વીહિપિ છગલકોવ વુત્તો. ઇદાનિ દ્વીહિપિ વિગ્ગહેહિ વુત્તમેવત્થં વિત્થારતો દસ્સેન્તો ''**યો હિ સો**''તિઆદિમાહ. તત્થ યો હિ સો છગલકો વુત્તો, સો અઞ્ઞસ્સ ભાગસ્સ હોતીતિ ચ અઞ્ઞભાગિયસઙ્ખ્યં લભતીતિ ચ યોજના. દુતિયવિગ્ગહસ્સ અત્થં દસ્સેતું ''**સો વા**''તિઆદિ વુત્તં. **અધિકરણન્તિ વેદિતબ્બોતિ** એત્થાપિ યો હિ સો ''દબ્બો મલ્લપુત્તો નામા''તિ છગલકો વુત્તો, સોતિ આનેત્વા

સમ્બન્ધિતબ્બં. **તસ્મિં સન્ધાયાતિ** ''દબ્બો''તિ નામકરણસ્સ અધિટ્ઠાનભૂતં છગલકં સન્ધાય. **તે ભિક્ખૂતિ** તે અનુયુઞ્જન્તા ભિક્ખૂ. આપત્તિયાપિ પુગ્ગલાધિટ્ઠાનત્તા **''પુગ્ગલાનંયેવ લેસા''**તિ વુત્તં.

૩૯૩. યા ચ સા અવસાને…પે॰… ચોદના વુત્તાતિ ''ભિક્ખુ સઙ્ઘાદિસેસં અજ્ઝાપજ્જન્તો દિટ્ઠો હોતિ સઙ્ઘાદિસેસે સઙ્ઘાદિસેસદિટ્ઠિ હોતિ, તઞ્ચે પારાજિકેન ચોદેતી''તિઆદિં (પારા॰ ૪૦૭) ચોદનાભેદં સન્ધાય વદતિ. સત્તન્નમ્પિ આપત્તીનં પચ્ચેકં પારાજિકત્તાદિસામઞ્ઞેપિ મેથુનાદિન્નાદાનાદિવત્થુતો, રાગદોસત્તાદિસભાવતો ચ વિસભાગતાપિ અત્થીતિ આહ **''યસ્મા પન…પે॰… ન હોતી''**તિ.

વુત્તનયેનેવાતિ ''સભાગવિસભાગવત્થુતો''તિઆદિના (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૩૯૩) વુત્તનયેન. કમ્મલક્ખણં, તંમનસિકારો ચ અવિપન્નકમ્મસ્સ નિમિત્તતો ફલૂપચારેન કમ્મન્તિ વુચ્ચતીતિ આહ **''તં નિસ્સાય ઉપ્પજ્જનતો''**તિ. પરિવાસાદિં નિસ્સાય માનત્તાદીનં ઉપ્પજ્જનતો **''પુરિમં પુરિમ''**ન્તિઆદિ વુત્તં.

૩૯૫. સવત્થુકં કત્વાતિ પુગ્ગલાધિટ્ઠાનં કત્વા. **દીઘાદિનોતિ** દીઘરસ્સાદિલિઙ્ગસ્સ. **દિટ્ઠાદિનોતિ** દિટ્ઠપુબ્બાદિનો.

૪૦૮. એવં તથાસઞ્ઞીતિ અઞ્ઞસ્સ મેથુનાદિકિરિયં દિસ્વા ''અયં સો''તિ એવં તથાસઞ્ઞી. અઙ્ગાનિ પઠમદુટ્ઠદોસે વુત્તસદિસાનિ, ઇધ પન કિઞ્ચિદેસં લેસમત્તં ઉપાદિયના અધિકા.

દુતિયદુટ્ઠદોસસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. પઠમસઙ્ઘભેદસિક્ખાપદવણ્ણના

૪૧૦. દસમે **બહૂનન્તિ** દુબ્બલતાય અરઞ્ઞાદિસેવાય ચિત્તં સમાહિતં કાતું અસક્કોન્તાનં. દુક્ખસ્સન્તકિરિયાય તસ્મિં અત્તભાવે બુદ્ધવચનગ્ગહણધારણાદિસઙ્ખાતં બ્યઞ્જનપદમેવ પરમં અસ્સ, ન મગ્ગલાભોતિ **પદપરમો. અભિસમ્ભુણિત્વાતિ** નિપ્ફાદેત્વા. ધમ્મતો અપેતં **ઉદ્ધમ્મં. પટિક્ખિત્તમેવાતિ** ''ન, ભિક્ખવે, અસેનાસનિકેન વસ્સં ઉપગન્તબ્બ''ન્તિ (મહાવ॰ ૨૦૪) વચનતો વુત્તં, ઇદમેવ વચનં સન્ધાય પાળિયમ્પિ **''અટ્ઠ માસે''**તિઆદિ (પારા॰ ૪૦૯) વુત્તં.

તીહિ કોટીહીતિ અસુદ્ધમૂલેહિ. એત્થ ચ ભિક્ખૂનં ચતૂસુ કુલેસુ પક્કપિણ્ડિયાલોપભોજનનિસ્સિતતાય, મચ્છમંસભોજનવિરહિતસ્સ ચ કુલસ્સ દુલ્લભતાય તત્થ લદ્ધેસુ ભત્તબ્યઞ્જનેસુ મચ્છમંસસંસગ્ગસઙ્કાય, દુન્નિવારણતાય ચ ભિક્ખૂનં સરીરયાપનમ્પિ ન સિયાતિ ભગવતા મચ્છમંસં સબ્બથા અપ્પટિક્ખિપિત્વા તીહિ કોટીહિ અપરિસુદ્ધમેવ પટિક્ખિત્તં. યદિ હિ તં ભગવા સબ્બથા પટિક્ખિપેય્ય, ભિક્ખૂ મરમાનાપિ મચ્છાદિસંસગ્ગસઙ્કિતં ભત્તં ન ભુઞ્જેય્યું, તતો તણ્ડુલધઞ્ઞાદિં પટિગ્ગહેત્વા નિદહિત્વા સયં પચિત્વા ભુઞ્જિતું તદુપકરણભૂતં દાસિદાસં, ઉદુક્ખલમુસલાદિકઞ્ચ ભિક્ખૂનં પત્તાદિ વિય અવસ્સં ગહેતું અનુજાનિતબ્બં સિયાતિ તિત્થિયાનં વિય ગહટ્ઠાવાસો એવ સિયા, ન ભિક્ખુઆવાસોતિ વેદિતબ્બં. **જાલં** મચ્છબન્ધનં. **વાગુરા** મિગબન્ધની. **કપ્પતીતિ** યદિ તેસં વચનેન સઙ્ઘા ન વત્તતિ, વટ્ટતિ, ન તં વચનં લેસકપ્પં કાતું વટ્ટતિ. તેનેવ વક્ખતિ ''યત્થ ચ નિબ્બેમતિકો હોતિ, તં સબ્બં કપ્પતી''તિ.

પવત્તમંસન્તિ આપણાદીસુ પવત્તં વિક્કાયિકં મતમંસં. **ભિક્ખૂનંયેવ અત્થાય અકતન્તિ** એત્થ અટ્ઠાનપ્પયુત્તો એવ-સદ્દો, ભિક્ખૂનં અત્થાય અકતમેવાતિ સમ્બન્ધિતબ્બં, તસ્મા ભિક્ખૂનઞ્ચ મઙ્ગલાદીનઞ્ચાતિ મિસ્સેત્વા કતમ્પિ ન વટ્ટતીતિ વેદિતબ્બં. કેચિ પન યથાઠિતવસેન અવધારણં ગહેત્વા ''વટ્ટતી''તિ વદન્તિ, તં ન સુન્દરં. **''વત્ત''**ન્તિ ઇમિના આપત્તિ નત્થીતિ દસ્સેતિ.

કપ્પન્તિ અસઙ્ખેય્યકપ્પં, ''આયુકપ્પ''ન્તિપિ (સારત્થ॰ ટી॰ ૨.૪૧૦) કેચિ. મહાકપ્પસ્સ હિ ચતુત્થભાગો અસઙ્ખેય્યકપ્પો, તતો વીસતિમો ભાગો સઙ્ઘભેદકસ્સ આયુકપ્પન્તિ વદન્તિ, તં અટ્ઠકથાસુ કપ્પટ્ઠકથાય ન સમેતિ ''કપ્પવિનાસે એવ મુચ્ચતી''તિઆદિ (વિભ॰ અટ્ઠ॰ ૮૦૯) વચનતો. **બ્રહ્મં પુઞ્ઞન્તિ** સેટ્ઠં પુઞ્ઞં. **કપ્પં સગ્ગમ્હીતિ** એત્થ પટિસન્ધિપરમ્પરાય કપ્પટ્ઠતા વેદિતબ્બા.

૪૧૧. લદ્ધિનાનાસંવાસકેનાતિ ઉક્ખિત્તાનુવત્તકભાવેન ભાવપ્પધાનત્તા નિદ્દેસસ્સ. **કમ્મનાનાસંવાસકેનાતિ** ઉક્ખિત્તભાવેન. ''ભેદાય પરક્કમેય્યા''તિ વિસું વુત્તત્તા ભેદનસંવત્તનિકસ્સ અધિકરણસ્સ સમાદાય પગ્ગણ્હનતો પુબ્બેપિ પક્ખપરિયેસનાદિવસેન સઙ્ઘભેદાય પરક્કમન્તસ્સ સમનુભાસનકમ્મં કાતું વટ્ટતીતિ વેદિતબ્બં. યોપિ ચાયં સઙ્ઘભેદો હોતીતિ સમ્બન્ધો.

કમ્મેનાતિ અપલોકનાદિના. **ઉદ્દેસેનાતિ** પાતિમોક્ખુદ્દેસેન. **વોહારેનાતિ** તાહિ તાહિ ઉપપત્તીહિ ''અધમ્મં ધમ્મો''તિઆદિના (અ॰ નિ॰ ૩.૧૦-૩૯, ૪૨; ચૂળવ॰ ૩૫૨) વોહારેન, પરેસં પઞ્ઞાપનેનાતિ અત્થો. **અનુસાવનાયાતિ** અત્તનો લદ્ધિયા ગહણત્થમેવ અનુ પુનપ્પુનં કણ્ણમૂલે મન્તસાવનાય, કથનેનાતિ અત્થો. **સલાકગ્ગાહેનાતિ** એવં અનુસાવનાય તેસં ચિત્તં ઉપત્થમ્ભેત્વા અત્તનો પક્ખે પવિટ્ઠભાવસ્સ સઞ્ઞાણત્થં ''ગણ્હથ ઇમં સલાક''ન્તિ સલાકગ્ગાહેન. એત્થ ચ કમ્મમેવ, ઉદ્દેસો વા સઙ્ઘભેદે પધાનં કારણં, વોહારાદયો પન સઙ્ઘભેદસ્સ પુબ્બભાગાતિ વેદિતબ્બા. **અબ્ભુસ્સિતન્તિ** અબ્ભુગ્ગતં. **અચ્છેય્યાતિ** વિહરેય્ય.

''લજ્જી રક્ખિસ્સતી''તિ (વિસુદ્ધિ॰ ૧.૪૨; પારા॰ અટ્ઠ॰ ૧.૪૫) વચનતો આપત્તિભયેન આરોચનં લજ્જીનં એવ ભારોતિ આહ **''લજ્જીહિ ભિક્ખૂહી''**તિ, અલજ્જિસ્સપિ અનારોચેન્તસ્સ આપત્તિયેવ. **અપ્પટિનિસ્સજ્જતો દુક્કટન્તિ** વિસું વિસું વદન્તાનં ગણનાય દુક્કટં. **પહોન્તેનાતિ** ગન્તું સમત્થેન, ઇચ્છન્તેનાતિ અત્થો. આપત્તિ પન અડ્ઢયોજનબ્ભન્તરેનેવ અગિલાનસ્સ વસેન વેદિતબ્બા.

૪૧૬. ઞત્તિયાદીહિ દુક્કટાદિસબ્ભાવં સન્ધાય **''સઙ્ઘાદિસેસેન અનાપત્તી''**તિ વુત્તં. **અસ્સાતિ** દેવદત્તસ્સ. અપઞ્ઞત્તે સિક્ખાપદે સમનુભાસનકમ્મસ્સેવ અભાવતો **''ન હિ પઞ્ઞત્તં સિક્ખાપદં વીતિક્કમન્તસ્સા''**તિ વુત્તં. સિક્ખાપદં પઞ્ઞપેન્તેનેવ હિ સમનુભાસનકમ્મં અનુઞ્ઞાતં. **ઉદ્દિસ્સ અનુઞ્ઞાતતોતિ** ''અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, રોમન્થકસ્સ રોમન્થન''ન્તિઆદિં (ચૂળવ॰ ૨૭૩) ઉદ્દિસ્સાનુઞ્ઞાતં સન્ધાય વદતિ. **અનાપત્તિયન્તિ** અનાપત્તિવારે. **આપત્તિં રોપેતબ્બોતિ** સમનુભાસનાય પાચિત્તિયઆપત્તિં રોપેતબ્બો. **આપત્તિયેવ ન જાતાતિ** સઙ્ઘાદિસેસાપત્તિ ન જાતા એવ.

''ન પટિનિસ્સજ્જામી''તિ સઞ્ઞાય અભાવેન મુચ્ચનતો **સઞ્ઞાવિમોક્ખં. સચિત્તકન્તિ** ''ન પટિનિસ્સજ્જામી''તિ જાનનચિત્તેન સચિત્તકં. યો વિસઞ્ઞી વા ભીતો વા વિક્ખિત્તો વા ''પટિનિસ્સજ્જિતબ્બ''ન્તિપિ, ''કમ્મં કરિસ્સતી''તિ વા ન જાનાતિ, તસ્સ અનાપત્તિ. ભેદાય પરક્કમનં, ધમ્મકમ્મેન સમનુભાસનં, કમ્મવાચાપરિયોસાનં, ન પટિનિસ્સજ્જામીતિ ચિત્તેન અપ્પટિનિસ્સજ્જનન્તિ ઇમાનેત્થ ચત્તારિ અઙ્ગાનિ.

પઠમસઙ્ઘભેદસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૧. દુતિયસઙ્ઘભેદસિક્ખાપદવણ્ણના

૪૧૮. એકાદસમે યસ્મા ઉબ્બાહિકાદિસમ્મુતિકમ્મં બહૂનમ્પિ કાતું વટ્ટતિ, તસ્મા "**ન હિ સઙ્ઘો સઙ્ઘસ્સ કમ્મં કરોતી**"તિ ઇદં નિગ્ગહવસેન કત્તબ્બકમ્મં સન્ધાય વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં. અઙ્ગાનિ પનેત્થ ભેદાય પરક્કમનં પહાય અનુવત્તનં પક્ખિપિત્વા હેટ્ઠા વુત્તસદિસાનેવ ગહેતબ્બાનિ.

દુતિયસઙ્ઘભેદસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૨. દુબ્બચસિક્ખાપદવણ્ણના

૪૨૪. દ્વાદસમે **વમ્ભનવચનન્તિ** ગરહવચનં. સટ-સદ્દો પતિતસદ્દેન સમાનત્થો, તસ્સ ચ વિસેસનસ્સ પરનિપાતોતિ આહ "**તત્થ તત્થ પતિતં તિણકટ્ઠપણ્ણ**"ન્તિ. **કેનાપીતિ** વાતાદિસદિસેન ઉપજ્ઝાયાદિના.

૪૨૬. ચિત્તપરિયોનાહો દળ્હકોધોવ **ઉપનાહો**. તતોપિ બલવતરો દુમ્મોચનીયો **કોધાભિસઙ્ગો**. **ચોદકં પટિપ્ફરણતાતિ** ચોદકસ્સ પટિવિરુદ્ધો હુત્વા અવટ્ઠાનં. **ચોદકં અપસાદનાતિ** વાચાય ઘટ્ટના. **પચ્ચારોપનાતિ** "ત્વમ્પિ સાપત્તિકો"તિ ચોદકસ્સ આપત્તિઆરોપના. **પટિચરણતાતિ** પટિચ્છાદનતા. **અપદાનેનાતિ** અત્તનો ચરિયાય. **ન સમ્પાયનતાતિ** "યં ત્વં ચોદકો વદેસિ 'મયા એસ આપત્તિં આપન્નો દિટ્ઠો'તિ, ત્વં તસ્મિં સમયે કિં કરોસિ, અયં કિં કરોતિ, કત્થ ચ ત્વં અહોસિ, કત્થ અય"ન્તિઆદિના નયેન ચરિયં પુટ્ઠેન સમ્પાદેત્વા અકથનં.

"યસ્સ સિયા આપત્તી"તિ (મહાવ॰ ૧૩૪) ઇમિના નિદાનવચનેન સબ્બાપિ આપત્તિયો સઙ્ગહિતાતિ આહ "**યસ્સ સિયા**"તિઆદિ. અઙ્ગાનિ ચેત્થ પઠમસઙ્ઘભેદસદિસાનિ, અયં પન વિસેસો યથા તત્થ ભેદાય પરક્કમનં, ઇધ અવચનીયકરણતા દટ્ઠબ્બા.

દુબ્બચસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૩. કુલદૂસકસિક્ખાપદવણ્ણના

૪૩૧. તેરસમે **કીટાગિરીતિ** તસ્સ નિગમસ્સ નામં. તઞ્હિ સન્ધાય પરતો "ન અસ્સજિપુનબ્બસુકેહિ ભિક્ખૂહિ કીટાગિરિસ્મિં વત્થબ્બ"ન્તિ વુત્તં, ગામનિગમતો ચ પબ્બાજનં, ન જનપદતો. તેન પન યોગતો જનપદોપિ "કીટાગિરિ"ઇચ્ચેવ સઙ્ખ્યં ગતોતિ આહ "**એવંનામકે જનપદે**"તિ.

તત્રાતિ સાવત્થિયં. **ધુરટ્ઠાનેતિ** અભિમુખટ્ઠાને, જેતવનદ્વારસમીપેતિ અત્થો. **દ્વીહિ મેઘેહીતિ** વસ્સિકેન, હેમન્તિકેન ચાતિ દ્વીહિ મેઘેહિ. ગણાચરિયેહિ છહિ અધિકતાય "**સમધિક**"ન્તિ વુત્તં.

ઉદકસ્સાતિ અકપ્પિયઉદકસ્સ "કપ્પિયઉદકસિઞ્ચન"ન્તિ વિસું વક્ખમાનત્તા, તઞ્ચ "આરામાદિઅત્થાય રુક્ખરોપને અકપ્પિયવોહારેસુપિ કપ્પિયઉદકસિઞ્ચનાદિ વટ્ટતી"તિ વક્ખમાનત્તા ઇધાપિ વિભાગં કત્વા કપ્પિયઉદકસિઞ્ચનાદિ વિસું દસ્સિતં. યથા કોટ્ટનખણનાદિકાયિકકિરિયાપિ અકપ્પિયવોહારે સઙ્ગહિતા, એવં માતિકાઉજુકરણાદિકપ્પિયવોહારેપીતિ આહ "**સુક્ખમાતિકાય ઉજુકરણ**"ન્તિ. એત્થ પુરાણપણ્ણાદિહરણમ્પિ સઙ્ગય્હતિ. મહાપચ્ચરિયવાદોવ પમાણત્તા પચ્છા વુત્તો. અકપ્પિયવોહારેપિ એકચ્ચં વટ્ટતીતિ દસ્સેતું "**ન કેવલઞ્ચ સેસ**"ન્તિઆદિમાહ. **યંકિઞ્ચિ માતિકન્તિ** સુક્ખં વા અસુક્ખં વા. **તત્થાતિ** આરામાદિઅત્થાય રુક્ખરોપને. **તથાતિ** કપ્પિયવોહારપરિયાયાદીહિ ગન્થાપનં સન્ધાય વુત્તં. ઇમિના ચ કુલસઙ્ગહત્થાય ગન્થાપનાદિપિ ન વટ્ટતીતિ દસ્સેતિ.

વત્થુપૂજનત્થાય સયં ગન્થનં કસ્મા ન વટ્ટતીતિ ચોદેન્તો "**નનુ ચા**"તિઆદિમાહ. યથા આરામાદિઅત્થં કપ્પિયપથવિયં સયં રોપેતુમ્પિ વટ્ટતિ, તથા વત્થુપૂજનત્થાય સયં ગન્થનમ્પિ કસ્મા ન વટ્ટતીતિ ચોદકસ્સ અધિપ્પાયો. **વુત્તન્તિઆદિ** પરિહારો. અથ "**ન પન મહાઅટ્ઠકથાય**"ન્તિ કસ્મા વદતિ? મહાપચ્ચરિઆદીસુ વુત્તમ્પિ હિ પમાણમેવાતિ નાયં વિરોધો, મહાઅટ્ઠકથાયં અવુત્તસ્સ સયં રોપનસ્સ તત્થેવ વુત્તેન ઉદકસિઞ્ચનેન સહ સંસન્દનનયદસ્સનમુખેન પમાણમેવાતિ પતિટ્ઠાપેતું વુત્તત્તા. "મઞ્ઞેય્યાસી"તિ પદં "તં કથ"ન્તિ ઇમિના સમ્બન્ધિતબ્બં. તત્થાયં અધિપ્પાયો – કિઞ્ચાપિ મહાઅટ્ઠકથાયં સયં રોપનં ન વુત્તં, કપ્પિયઉદકસ્સ સયં આસિઞ્ચનં વુત્તમેવ, તસ્મા યથા આરામાદિઅત્થાય કપ્પિયઉદકં સયં સિઞ્ચિતુમ્પિ વટ્ટતિ, તથા વત્થુપૂજનત્થાય ગન્થનમ્પિ કસ્મા ન વટ્ટતીતિ. **તમ્પિ ન વિરુજ્ઝતીતિ** યદેતં વત્થુપૂજનત્થાયપિ ગન્થનાદિં પટિક્ખિપિત્વા આરામાદિઅત્થાય સયં રોપનસિઞ્ચનં વુત્તં, તમ્પિ પાળિયા સંસન્દનતો પુબ્બાપરં ન વિરુજ્ઝતિ.

તં કથં ન વિરુજ્ઝતીતિ આહ "**તત્ર હી**"તિઆદિ. **તત્રાતિ** રોપનસિઞ્ચનવિસયે. પુપ્ફાદીહિ કુલસઙ્ગહપ્પસઙ્ગે "માલાવચ્છ"ન્તિ વિસેસિતત્તા કુલસઙ્ગહત્થમેવ રોપનં અધિપ્પેતન્તિ વિઞ્ઞાયતીતિ આહ "**માલાવચ્છન્તિ વદન્તો**"તિઆદિ. **એતં વુત્તન્તિ** "માલાવચ્છં રોપેન્તિપિ રોપાપેન્તિપિ, સિઞ્ચન્તિપિ સિઞ્ચાપેન્તિપી"તિ એતં વુત્તં. **અઞ્ઞત્ર પનાતિ** આરામાદિઅત્થાય માલાવચ્છાદીનં રોપને પન. **પરિયાયોતિ** સયંકરણકારાપનસઙ્ખાતો પરિયાયો વોહારો અત્થવિસેસોતિ અત્થો **અત્થિ** ઉપલબ્ભતિ , કુલસઙ્ગહત્થત્તાભાવાતિ અધિપ્પાયો. એવમેત્થ પરિયાયસદ્દસ્સ કરણકારાપનવસેન અત્થે ગય્હમાને "ગન્થેન્તિપિ ગન્થાપેન્તિપી"તિ પાળિયં પટિક્ખિત્તગન્થનગન્થાપનં ઠપેત્વા યં પરતો "એવં જાન, એવં કતે સોભેય્યા"તિઆદિકપ્પિયવચનેહિ ગન્થાપનં વુત્તં, તત્થ દોસાભાવો સમત્થિતો હોતિ, "ગન્થેહી"તિ આણત્તિયા કારાપનસ્સેવ ગન્થાપનન્તિ અધિપ્પેતત્તા. **તત્થ પરિયાયં ઇધ ચ પરિયાયાભાવં ઞત્વાતિ** તત્થ "માલાવચ્છં રોપેન્તી"તિઆદીસુ "માલાવચ્છ"ન્તિ કુલસઙ્ગહત્થતાસૂચનકસ્સ વિસેસનસ્સ સબ્ભાવતો કરણકારાપનસઙ્ખાતપરિયાયસબ્ભાવં. ઇધ "ગન્થેન્તી"તિઆદીસુ તથાવિધવિસેસવચનાભાવતો તસ્સ પરિયાયસ્સ અભાવઞ્ચ ઞત્વા. તં સુવુત્તમેવાતિ વેદિતબ્બન્તિ યોજના.

સબ્બં વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બન્તિ અટ્ઠકથાસુ આગતનયેનેવ રોપનાદિ, ગન્થાપનાદિ ચ સબ્બં વેદિતબ્બં. ન હેત્થ સન્દેહો કાતબ્બોતિ નિગમેતિ.

હરણાદીસૂતિ વત્થુપૂજનત્થાય હરણાદીસુ. **કુલિત્થિઆદીનં અત્થાય હરણતોતિ** કુલિત્થિઆદીનં હરણસ્સેવ વિસેસેત્વા પટિક્ખિત્તત્તાતિ અધિપ્પાયો. તેનાહ "**હરણાધિકારે હી**"તિઆદિ. **મઞ્જરીતિ** પુપ્ફગોચ્છં. **વટંસકોતિ** કણ્ણસ્સ ઉપરિ પિળન્ધનત્થં કતપુપ્ફવિકતિ , સો ચ "વટંસો"તિ વુચ્ચતિ. **કણ્ણિકાતિ** બહૂનં પુપ્ફાનં વા માલાનં વા એકતો બન્ધિતસ્સ નામં, "કણ્ણાભરણ"ન્તિપિ વદન્તિ. **હારસદિસન્તિ** મુત્તાહારસદિસં.

કપ્પિયેનાતિ કપ્પિયઉદકેન. **તેસંયેવ ભિન્નન્તિ** કુલદૂસનપરિભોગાનં ભિન્નં. **દુક્કટન્તિ** કુલસઙ્ગહત્થાય સયં સિઞ્ચને, કપ્પિયવોહારેન વા અકપ્પિયવોહારેન વા સિઞ્ચાપને ચ દુક્કટં, પરિભોગત્થાય પન સયં સિઞ્ચને, અકપ્પિયવોહારેન સિઞ્ચાપને ચ દુક્કટં. **પયોગબહુલતાયા**તિ સયં કરણે, કાયપયોગસ્સ કારાપને ચ વચીપયોગસ્સ ચ બહુત્તેન.

ગન્થેન નિબ્બત્તં દામં **ગન્થિમં**. એસેવ નયો સેસેસુપિ. **ન વટ્ટતી**તિ વત્થુપૂજનત્થાયપિ ન વટ્ટતિ, દુક્કટન્તિ અત્થો. **વટ્ટતી**તિ વત્થુપૂજનત્થાય વટ્ટતિ, કુલસઙ્ગહત્થાય પન કપ્પિયવોહારેન કારાપેન્તસ્સાપિ દુક્કટમેવ.

નીપપુપ્ફં નામ કદમ્બપુપ્ફં. **પુરિમનયેનેવા**તિ ''ભિક્ખુસ્સ વા''તિઆદિના વુત્તનયેન.

કદલિક્ખન્ધમ્હીતિઆદિના વુત્તં સબ્બમેવ સન્ધાય **''તં અતિઓળારિકમેવા''**તિ વુત્તં, સબ્બત્થ કરણે, અકપ્પિયવચનેન કારાપને ચ દુક્કટમેવાતિ અત્થો. **''પુપ્ફવિજ્ઝનત્થં કણ્ટકં બન્ધિતુમ્પિ ન વટ્ટતી''**તિ ઇમસ્સ ઉપલક્ખણત્તા પુપ્ફદામોલમ્બનાદિઅત્થાય રજ્જુબન્ધનાદિપિ ન વટ્ટતીતિ કેચિ વદન્તિ, અઞ્ઞે પન ''પુપ્ફવિજ્ઝનત્થં કણ્ટકન્તિ વિસેસિતત્તા તદત્થં કણ્ટકમેવ બન્ધિતું ન વટ્ટતિ, તઞ્ચ અટ્ઠકથાપમાણેના''તિ વદન્તિ, વીમંસિત્વા ગહેતબ્બં. **પુપ્ફપટિચ્છકં** નામ દણ્ડાદીહિ કતં પુપ્ફાધાનં, એતમ્પિ નાગદન્તકમ્પિ સછિદ્દકમેવ ગહેતબ્બં. **અસોકપિણ્ડિયા**તિ અસોકસાખાનં, પુપ્ફાનં વા સમૂહે. **ધમ્મરજ્જુ** નામ ચેતિયાદીનિ પરિક્ખિપિત્વા તેસઞ્ચ રજ્જુયા ચ અન્તરા પુપ્ફપ્પવેસનત્થાય બન્ધરજ્જુ. ''સિથિલવટ્ટિતા વા રજ્જુવટ્ટિઅન્તરે પુપ્ફપ્પવેસનત્થાય એવં બન્ધા''તિપિ વદન્તિ.

મત્થકદામન્તિ ધમ્માસનાદિમત્થકલમ્બકદામં. **તેસંયેવા**તિ ઉપ્પલાદીનં એવ. **વાકેન વા દણ્ડકેન વા**તિ પુપ્ફનાળં ફાલેત્વા પુપ્ફેન એકાબદ્ધં ઠિતવાકેન, દણ્ડકેન ચ એકબન્ધનેનેવ, એતેન પુપ્ફં બીજગામે સઙ્ગહં ન ગચ્છતિ પઞ્ચસુ બીજેસુ અપ્પવિટ્ઠત્તા પણ્ણં વિય, તસ્મા કપ્પિયં અકારાપેત્વાપિ કોપને દોસો નત્થિ. યઞ્ચ છિન્નસ્સાપિ મકુળસ્સ વિકસનં, તમ્પિ અતિતરુણસ્સ અભાવા વુડ્ઢિલક્ખણં ન હોતિ, પરિણતસ્સ પન મકુળસ્સ પત્તાનં સિનેહે પરિયાદાનં ગતે વિસુંભાવો એવ વિકાસો, તેનેવ છિન્નમકુળવિકાસો અચ્છિન્નમકુળવિકાસતો પરિહીનો , મિલાતયુત્તો વા દિસ્સતિ. યઞ્ચ મિલાતસ્સ ઉદકસઞ્ઞોગે અમિલાનતાપજ્જનં, તમ્પિ તમ્બુલપણ્ણાદીસુ સમાનન્તિ વુડ્ઢિલક્ખણં ન હોતિ, પાળિઅટ્ઠકથાદીસુ ચ ન કત્થચિ પુપ્ફાનં કપ્પિયકરણં આગતં, તસ્મા પુપ્ફં સબ્બથા અબીજમેવાતિ વિઞ્ઞાયતિ, વીમંસિત્વા ગહેતબ્બં. **''પસિબ્બકે વિયા''**તિ વુત્તત્તા પુપ્ફપસિબ્બકે વા પસિબ્બકસદિસબન્ધે વા યત્થ કત્થચિ ચીવરે વા પક્ખિપિતું વટ્ટતીતિ સિદ્ધં. **બન્ધિતું ન વટ્ટતી**તિ રજ્જુઆદીહિ બન્ધનં સન્ધાય વુત્તં, પુપ્ફસ્સેવ પન અચ્છિન્નદણ્ડવાકેહિ બન્ધિતું વટ્ટતિ એવ.

પુપ્ફપટે ચ દટ્ઠબ્બન્તિ પુપ્ફપટં કરોન્તસ્સ દીઘતો પુપ્ફદામસ્સ હરણપચ્ચાહરણવસેન પૂરણં સન્ધાય વુત્તં, તિરિયતો હરણં પન વાયિમં નામ હોતિ, ન પૂરિમં. **''પુરિમટ્ઠાનં અતિક્કામેતી''**તિ સામઞ્ઞતો વુત્તત્તા પુરિમં પુપ્ફકોટિં કુસાપેત્વા વા અકુસાપેત્વા વા પરિક્ખિપનવસેન પન અતિક્કમન્તસ્સ આપત્તિયેવ. **બન્ધિતું વટ્ટતી**તિ પુપ્ફરહિતાય સુત્તવાકકોટિયા બન્ધિતું વટ્ટતિ. **''એકવારં હરિત્વા વા પરિક્ખિપિત્વા વા''**તિ ઇદં પુબ્બે વુત્તચેતિયાદિપરિક્ખેપં, પુપ્ફપટકરણઞ્ચ સન્ધાય વુત્તં.

પરેહિ પૂરિતન્તિ દીઘતો પસારિતં. **વાયિતુન્તિ** તિરિયતો હરિતું, તં પન એકવારમ્પિ ન લબ્ભતિ. **પુપ્ફાનિ ઠપેન્તેના**તિ અગન્થિતપુપ્ફાનિ અઞ્ઞમઞ્ઞં કુસાપેત્વાપિ ઠપેન્તેન. **ઘટિકદામઓલમ્બકો**તિ હેટ્ઠાભાગે ઘટિકાકારયુત્તો, દારુઘટિકાકારો વા ઓલમ્બકો. સુત્તમયં **ગેણ્ડુકં** નામ. **સબ્બત્થા**તિ ગન્થિમાદીસુ સબ્બત્થ.

રેચકન્તિ અભિનયં, ''એવં નચ્ચાહી''તિ નટનાકારદસ્સનન્તિ અત્થો, ''ચક્કં વિય અત્તાનં ભમાપન''ન્તિપિ કેચિ. **આકાસેયેવ કીળન્તી**તિ ''અયં સારી અસુકપદં મયા નીતા''તિ એવં મુખેનેવ ઉભોપિ વદન્તા કીળન્તિ. **જૂતફલકે**તિ જૂતમણ્ડલે. **પાસકકીળાયા**તિ દ્વિન્નં તિવઙ્ગુલપ્પમાણાનં દારુદન્તાદિમયાનં પાસકાનં ચતૂસુ પસ્સેસુ એકકાદિવસેન બિન્દૂનિ કત્વા ફલકે ખિપિત્વા ઉપરિભાગે દિટ્ઠબિન્દૂનં વસેન સારિયો અપનેત્વા કીળનકજૂતકીળાય.

મઞ્જટ્ઠિ નામ મઞ્જટ્ઠરુક્ખસારકસાવં. **સલાકહત્થન્તિ** નાળિકેરહીરાદીનં કલાપસ્સેતં નામં. પાળિયં **થરુસ્મિન્તિ** ખગ્ગે. **ઉસ્સેળેન્તી**તિ મુખેન ઉસ્સેળનસદ્દં પમુઞ્ચન્તિ, મહન્તં અબ્યત્તસદ્દં પવત્તેન્તીતિ અત્થો. **અપ્ફોટેન્તી**તિ દ્વિગુણિતવામહત્થે દક્ખિણહત્થેન તાળેત્વા સદ્દં કરોન્તિ. **મુખડિણ્ડિમન્તિ** મુખભેરી.

૪૩૨. **તેસન્તિ** સમાસે ગુણીભૂતાનિ પબ્બાનિપિ પરામસતિ. **બોન્દો**તિ લોલો, મન્દધાતુકોતિ અત્થો. **ભકુટિં કત્વા**તિ ભમુકભેદં કત્વા. **નેલા**તિ નિદ્દોસા.

૪૩૩. પાળિયં **''સારિપુત્તા''**તિ ઇદં એકસેસનયેન સારિપુત્તમોગ્ગલ્લાનાનં ઉભિન્નં આલપનં, તેનેવ બહુવચનનિદ્દેસો કતો.

૪૩૫. **અટ્ઠારસ વત્તાનીતિ** ''ન ઉપસમ્પાદેતબ્બ''ન્તિઆદીનિ ''ન ભિક્ખૂહિ સમ્પયોજેતબ્બ''ન્તિ પરિયોસાનાનિ **કમ્મક્ખન્ધકે** (ચૂળવ॰ ૭) આગતાનિ અટ્ઠારસ વત્તાનિ. **ન પન્નલોમા**તિ ન પતિતમાનલોમા, અનનુકૂલવત્તિનોતિ અત્થો.

૪૩૭. **પરસન્તકં દેતિ દુક્કટમેવા**તિ વિસ્સાસગાહેન દાનં સન્ધાય વુત્તં. **થુલ્લચ્ચયન્તિ** એત્થ ભણ્ડદેય્યમ્પિ હોતિ એવ.

તઞ્ચ ખો વત્થુપૂજનત્થાયાતિ માતાપિતૂનમ્પિ પુપ્ફં દેન્તેન વત્થુપૂજનત્થાયેવ દાતબ્બન્તિ દસ્સેતિ. **મણ્ડનત્થાય પન સિવલિઙ્ગાદિપૂજનત્થાયા**તિ એત્તકમેવ વુત્તત્તા ''ઇમં વિક્કિણિત્વા જીવિસ્સન્તી''તિ માતાપિતૂનં દાતું વટ્ટતિ, સેસઞાતીનં પન તાવકાલિકમેવ દાતું વટ્ટતિ. **ઞાતિસામણેરેહેવા**તિ તેસં ગિહિકમ્મપરિમોચનત્થં વુત્તં. **ઇતરે**તિ અઞ્ઞાતકા, તેહિપિ સામણેરેહિ આચરિયુપજ્ઝાયાનં વત્તસીસેન હરિતબ્બં. **ચૂળકન્તિ** ઉપડ્ઢભાગતોપિ ઉપડ્ઢં.

સામણેરા...પે॰... ઠપેન્તીતિ અરક્ખિતાગોપિતં સન્ધાય વુત્તં. **તત્થ તત્થા**તિ મગ્ગે વા ચેતિયઙ્ગણે વા. **''સામણેરેહિ દાપેતું ન લભન્તી''**તિ ઇદં સામણેરેહિ ગિહીનં કમ્મં કારિતં વિય હોતીતિ વુત્તં, ન પન પુપ્ફદાનં હોતીતિ સામણેરાનમ્પિ ન વટ્ટનતો. વુત્તઞ્ચ **''સયમેવા''**તિઆદિ. **''અવિસેસેન વુત્ત''**ન્તિ ઇમિના સબ્બેસમ્પિ ન વટ્ટતીતિ દસ્સેતિ.

ખીણપરિબ્બયાનન્તિ આગન્તુકે સન્ધાય વુત્તં. પરિચ્છિન્નેસુપિ રુક્ખેસુ **''ઇધ ફલાનિ સુન્દરાની''**તિઆદિં વદન્તેન કુલસઙ્ગહો કતો નામ હોતીતિ આહ **''એવં પન ન વત્તબ્બ''**ન્તિ.

રુક્ખચ્છલ્લીતિ રુક્ખત્તચો. અભાજનીયત્તા **ગરુભણ્ડં** વુત્તં. **વુત્તનયેના**તિ પણ્ણદાનમ્પિ **પુપ્ફફલાદીસુ** વુત્તનયેન કુલસઙ્ગહો હોતીતિ દસ્સેતિ.

પુબ્બે વુત્તપ્પકારન્તિ મમ વચનેન ભગવતો પાદે વન્દથાતિઆદિના **વુત્તપ્પકારસિક્ખાપદે** પઠમં વુત્તં. ''પક્કમતાયસ્મા''તિ ઇદં પબ્બાજનીયકમ્મવસેન વુત્તં. પુન ''પક્કમતાયસ્મા''તિ ઇદમ્પિ પબ્બાજનીયકમ્મકતસ્સ વત્તવસેન વુત્તં. એત્થ ચ અસ્સજિપુનબ્બસુકેહિ આચરિયેસુ અનેકવિધેસુ અનાચારેસુ પઞ્ઞપેતબ્બા આપત્તિયો

સિક્ખાપદન્તરેસુ પઞ્ઞત્તા એવાતિ તા ઇધ અપઞ્ઞપેત્વા કુલદૂસકાનં પબ્બાજનીયકમ્મવસેન નિગ્ગહં કાતું તત્થેવ સમ્મા અવત્તિત્વા કારકસઙ્ઘં છન્દગામિતાદીહિ પાપેન્તાનં સમનુભાસનાય સઙ્ઘાદિસેસં આરોપિતઞ્ચ ઇદં સિક્ખાપદં પઞ્ઞત્તન્તિ વેદિતબ્બં. **પઠમસઙ્ઘભેદસદિસાનેવા**તિ એત્થ અઙ્ગેસુપિ યથા તત્થ પરક્કમનં, એવમિધ છન્દાદીહિ પાપનં દટ્ઠબ્બં. સેસં તાદિસમેવાતિ.

કુલદૂસકસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નિગમનવણ્ણના

૪૪૨. ઇતરે પન યાવતતિયકાતિ વેદિતબ્બાતિ સમ્બન્ધો. યો હિ જરો એકસ્મિં દિવસે આગન્ત્વાપિ ગતો અનન્તરેસુ દ્વીસુ દિવસેસુ અનુપ્પજ્જિત્વા તતિયે દિવસે ઉપ્પજ્જતિ, સો **તતિયકો**. યો પન તતિયેપિ અનુપ્પજ્જિત્વા ચતુત્થે એવ દિવસે ઉપ્પજ્જતિ, સો **ચતુત્થકો** ચાતિ વુચ્ચતિ. તં સન્ધાયાહ ''**યથા તતિયે**''તિઆદિ. ''**અકામેન અવસેના**''તિ ઇમિના અપ્પટિકમ્મકરણં નામ યસ્મા અલજ્જિલક્ખણં, સગ્ગમોક્ખાવરણઞ્ચ, તસ્મા આપન્નો પુગ્ગલો ''પચ્છા પરિવસિસ્સામી''તિ વિક્ખિપિતું ન લભતિ, સઙ્ઘેન ચ અનિચ્છન્તસ્સેવ પરિવાસો દાતબ્બોતિ દસ્સેતિ. પાળિયં **ચિણ્ણમાનત્તો ભિક્ખુ…પે॰… અબ્ભેતબ્બો**તિ એત્થ યો ભિક્ખુ ચિણ્ણમાનત્તો, સો ભિક્ખુ અબ્ભેતબ્બોતિ એવં ભિક્ખુસદ્દદ્વયસ્સ યોજના વેદિતબ્બા. **તે ચ ભિક્ખૂ ગારય્હા**તિ ઊનભાવં ઞત્વા અબ્ભેન્તિ, દુક્કટાપજ્જનેન ગરહિતબ્બા. **સામીચી**તિ વત્તં.

ઇતિ સમન્તપાસાદિકાય વિનયટ્ઠકથાય વિમતિવિનોદનિયં

તેરસકવણ્ણનાનયો નિટ્ઠિતો.

૩. અનિયતકણ્ડો

૧. પઠમઅનિયતસિક્ખાપદવણ્ણના

૪૪૩. પુત્તસદ્દેન સામઞ્ઞનિદ્દેસતો, એકસેસનયેન વા પુત્તીપિ ગહિતાતિ આહ “**બહૂ ધીતરો ચા**”તિ. **તદનન્તરન્તિ** ભિક્ખૂનં ભોજનાનન્તરં.

૪૪૪-૫. તં કમ્મન્તિ તં મેથુનાદિઅજ્ઝાચારકમ્મં. પાળિયં “**સોતસ્સ રહો**”તિ ઇદં અત્થુદ્ધારવસેન વુત્તં, ઉપરિ સિક્ખાપદે ‘‘ન હેવ ખો પન પટિચ્છન્ન’’ન્તિઆદિના (પારા॰ ૪૫૪) એતસ્સ સિક્ખાપદસ્સ વિસયં પટિક્ખિપિત્વા ‘‘અલઞ્ચ ખો હોતિ માતુગામં દુટ્ઠુલ્લાહિ વાચાહિ ઓભાસિતુ’’ન્તિ વિસયન્તરભૂતસોતરહસ્સ વિસું વક્ખમાનત્તા, ઇધ પન ચક્ખુરહોવ અધિપ્પેતો ‘‘પટિચ્છન્ને આસને’’તિઆદિવચનતો, ‘‘સક્કા હોતિ મેથુનં ધમ્મં પટિસેવિતુ’’ન્તિ વુત્તત્તા ચ. તેનાહ “**કિઞ્ચાપી**”તિઆદિ. **પરિચ્છેદોતિ** રહોનિસજ્જાપત્તિયા વવત્થાનં.

ઇદાનિ ચક્ખુરહેનેવ આપત્તિં પરિચ્છિન્દિત્વા દસ્સેન્તો “**સચેપિ હી**”તિઆદિમાહ. “**પિહિતકવાટસ્સા**”તિ ઇમિના પટિચ્છન્નભાવતો ચક્ખુસ્સ રહોવ અધિપ્પેતો, ન સોતસ્સ રહોતિ દસ્સેતિ. તેનાહ “**અપિહિતકવાટસ્સ... પે॰... અનાપત્તિ**”ન્તિ. ન હિ કવાટપિદહનેન સોતસ્સ રહો વિગચ્છતિ, ચક્ખુસ્સ રહો એવ પન વિગચ્છતિ. “**અન્તોદ્વાદસહત્થેપી**”તિ ઇદં દુતિયસિક્ખાપદે આગતસોતસ્સ રહેન આપજ્જિતબ્બદુટ્ઠુલ્લવાચાપત્તિયા સબ્બથા અનાપત્તિભાવં દસ્સેતું વુત્તં. દ્વાદસહત્થતો બહિ નિસિન્નો હિ તત્થ સોતસ્સ રહસબ્ભાવતો દુટ્ઠુલ્લવાચાપત્તિયા અનાપત્તિં ન કરોતિ, તથા ચ ‘‘અનાપત્તિં ન કરોતી’’તિ સામઞ્ઞતો ન વત્તબ્બં સિયા, ‘‘મેથુનકાયસંસગ્ગાપત્તીહિ અનાપત્તિં કરોતી’’તિ વિસેસેત્વા વત્તબ્બં ભવેય્ય. તસ્મા તથા તં અવત્વા સબ્બથા અનાપત્તિં દસ્સેતુમેવ ‘‘દ્વાદસહત્થે’’તિ વુત્તન્તિ ગહેતબ્બં. યદિ હિ ચક્ખુસ્સેવ રહભાવં સન્ધાય વદેય્ય, ‘‘અન્તોદ્વાદસહત્થે’’તિ ન વદેય્ય અપ્પટિચ્છન્ને તતો દૂરે નિસિન્નેપિ ચક્ખુસ્સ રહાસમ્ભવતો . યસ્મા નિસીદિત્વા નિદ્દાયન્તો કપિમિદ્ધપરેતો કિઞ્ચિ કાલં ચક્ખૂનિ ઉમ્મીલેતિ, કિઞ્ચિ કાલં નિમ્મીલેતિ. તસ્મા “**નિદ્દાયન્તોપિ અનાપત્તિં કરોતી**”તિ વુત્તં.

પટિલદ્ધસોતાપત્તિફલાતિ અન્તિમપરિચ્છેદતો વુત્તં. **નિસજ્જં પટિજાનમાનોતિ** મેથુનકાયસંસગ્ગાદિવસેન રહો નિસજ્જં પટિજાનમાનોતિ અત્થો. તેનાહ “**પારાજિકેન વા**”તિઆદિ. **ન અપ્પટિજાનમાનોતિ** અલજ્જીપિ અપ્પટિજાનમાનો આપત્તિયા ન કારેતબ્બોવ. સો હિ યાવ દોસં ન પટિજાનાતિ, તાવ ‘‘નેવ સુદ્ધો, નાસુદ્ધો’’તિ વા વત્તબ્બો, વત્તાનુસન્ધિના પન કારેતબ્બો. વુત્તઞ્હેતં –

> ‘‘પટિઞ્ઞા લજ્જીસુ કતા, અલજ્જીસુ એવં ન વિજ્જતિ;
> બહુમ્પિ અલજ્જી ભાસેય્ય, વત્તાનુસન્ધિતેન કારયે’’તિ. (પરિ॰ ૩૫૯);

નિસજ્જાદીસુ...પે॰... પટિજાનમાનોવ તેન સો ભિક્ખુ કારેતબ્બોતિ એત્થ **પટિજાનમાનોતિ** પાળિયં અનાગતમ્પિ અધિકારતો આગતમેવાતિ કત્વા વુત્તં.

વદાપેથાતિ તસ્સ ઇદ્ધિયા વિગતાસઙ્કોપિ તં ઓવદન્તો આહ, અનુપપરિક્ખિત્વા અદેસે નિસિન્ના ‘‘માતુગામેન સદ્ધિં એકાસને થેરો રહો નિસિન્નો’’તિ એવં માદિસેહિપિ તુમ્હે તુમ્હાકં અવણ્ણં વદાપેથ કથાપયિત્થ, મા પુન એવં

કરિત્થાતિ અધિપ્પાયો. **એવમકાસિન્તિ** નિગૂહિતબ્બમ્પિ ઇમં વિસેસાધિગમં પકાસેન્તો તં સદ્ધાપેતુમેવ એવમકાસિન્તિ અત્થો. **રક્ખેય્યાસિમન્તિ** ઇમં ઉત્તરિમનુસ્સધમ્મં અઞ્ઞેસં મા પકાસયિ.

૪૫૧. નિસજ્જાય પાચિત્તિયન્તિ રહોનિસજ્જસ્સાદે વત્તમાને પાચિત્તિયં. સચે પન સો રહોનિસજ્જસ્સાદં પટિવિનોદેત્વા કમ્મટ્ઠાનમનસિકારાદિના અઞ્ઞવિહિતો, નિદ્દૂપગતો વા અનાપત્તિ એવ. તેનાહ ''**અસ્સાદે ઉપ્પન્ને**''તિ. ''**નિસિન્નાય ઇત્થિયા**''તિ ઇમિના નિસીદનક્ખણે અસ્સાદાભાવં દસ્સેતિ. યદિ હિ નિસીદનક્ખણે અસ્સાદો ઉપ્પજ્જેય્ય, તેન ઉટ્ઠાતબ્બં. ઇતરથા આપત્તિ એવ ઇત્થિયા ઉટ્ઠાયુટ્ઠાય પુનપ્પુનં નિસીદને વિય, તત્થાપિ ભિક્ખુસ્સ ઉટ્ઠહતો અનાપત્તિ, તેન રહોનિસજ્જાપત્તિ અકિરિયસમુટ્ઠાનાપિ હોતીતિ વદન્તિ. ઇદં પન અનિયતસિક્ખાપદં, અનન્તરઞ્ચાતિ દ્વેપિ વિસું આપત્તિપઞ્ઞાપનવસેન પઞ્ઞત્તાનિ ન હોન્તિ રહોનિસજ્જાદીસુ આપત્તિયા સિક્ખાપદન્તરેસુ પઞ્ઞત્તત્તા. પારાજિકાદિઆપત્તીહિ પન કેનચિ ચોદિતસ્સ અનુવિજ્જકેહિ વિનિચ્છયકારણનયદસ્સનત્થં એવં વત્થુવસેન દ્વિધા વિભજિત્વા પઞ્ઞત્તાનિ, ઇમાનેવ ચ યસ્મા ભિક્ખુનીનમ્પિ વિનિચ્છયનયગ્ગહણાય અલં, તસ્મા તાસં વિસું ન વુત્તાનીતિ વેદિતબ્બં. યં પન આપત્તિં પટિજાનાતિ, તસ્સ વસેનેત્થ અઙ્ગભેદો વેદિતબ્બો. તેનેવ ''અયં ધમ્મો અનિયતો''તિ વુત્તં.

ઇધ અનિયતવસેન વુત્તાનં પારાજિકસઙ્ઘાદિસેસપાચિત્તિયાનં તિણ્ણમ્પિ અઞ્ઞમઞ્ઞં સદિસસમુટ્ઠાનાદિતાય વુત્તં ''**સમુટ્ઠાનાદીનિ પઠમપારાજિકસદિસાનેવા**''તિ.

પઠમઅનિયતસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. દુતિયઅનિયતસિક્ખાપદવણ્ણના

૪૫૨. ''ન લભતિ માતુગામેન સદ્ધિં એકો એકાય...પે॰... નિસજ્જં કપ્પેતુ''ન્તિ અવત્વા ''પટિક્ખિત્તં માતુગામેના''તિઆદિના વુત્તત્તા ''એકો''તિ પચ્ચત્તપદં પટિક્ખિત્તપદેન ન સમેતિ, ''એકસ્સા''તિ વત્તબ્બોતિ સાધેન્તો આહ ''**ઇતરથા હી**''તિઆદિ.

૪૫૩. પરિવેણઙ્ગણાદીતિ પરિવેણસ્સ માળકં. **આદિ**-સદ્દેન પાકારાદિપરિક્ખિત્તં ચેતિયમાળકાદિં સઙ્ગણ્હાતિ. **અન્તોગધન્તિ** અપ્પટિચ્છન્નટ્ઠાને એવ પરિયાપન્નં. ઇધ ઇત્થીપિ અનાપત્તિં કરોતીતિ સમ્બન્ધો. કસ્મા પન ઇત્થી ઇધેવ અનાપત્તિં કરોતિ, ન પુરિમસિક્ખાપદેતિ? ઇમસ્સ સિક્ખાપદસ્સ મેથુનં વિના દુટ્ઠુલ્લવાચાય વસેન આગતત્તા. મેથુનમેવ હિ ઇત્થિયો અઞ્ઞમઞ્ઞં પટિચ્છાદેન્તિ મહાવને દ્વારં વિવરિત્વા **નિદ્દૂપગતમ્હિ ભિક્ખુમ્હિ** વિય. દુટ્ઠુલ્લં પન ન પટિચ્છાદેન્તિ, તેનેવ દુટ્ઠુલ્લવાચાસિક્ખાપદે ''યા તા ઇત્થિયો હિરિમના, તા નિક્ખમિત્વા ભિક્ખૂ ઉજ્ઝાપેસુ''ન્તિ (પારા॰ ૨૮૩) વુત્તં, તસ્મા ''**ઇત્થીપિ અનાપત્તિં કરોતી**''તિ વુત્તં, ''અપ્પટિચ્છન્નટ્ઠાનત્તા''તિપિ કારણં વદન્તિ.

કાયેનાપિ દુટ્ઠુલ્લોભાસસમ્ભવતો ઇમસ્મિં સિક્ખાપદે ચક્ખુસ્સ રહો, સોતસ્સ રહો ચ અધિપ્પેતોતિ આહ ''**અનન્ધો અબધિરો**''તિઆદિ. કેચિ પન **વિભઙ્ગે** ''નાલં કમ્મનિયન્તિ ન સક્કા હોતિ મેથુનં ધમ્મં પટિસેવિતુ'ન્તિ (પારા॰ ૪૫૪) એત્તકમેવ વત્વા 'ન સક્કા હોતિ કાયસંસગ્ગં સમાપજ્જિતુ'ન્તિ અવુત્તત્તા અપ્પટિચ્છન્નેપિ ઠાને રહો અઞ્ઞેસં અભાવં દિસ્વા એકાય ઇત્થિયા કાયસંસગ્ગોપિ સક્કા આપજ્જિતુન્તિ અન્તોદ્વાદસહત્થે સવનૂપચારે ઠિતો અબધિરોપિ અન્ધો કાયસંસગ્ગસ્સાપિ સબ્ભાવાભાવં ન જાનાતીતિ કાયેન દુટ્ઠુલ્લોભાસનસબ્ભાવં અમનસિકત્વાપિ

કાયસંસગ્ગાપત્તિયાપિ પરિહારાય અનન્ધો અબધિરોતિઆદિ વુત્ત''ન્તિ વદન્તિ. યં પન **સારત્થદીપનિયં** ''કાયસંસગ્ગવસેન અનન્ધો વુત્તો''તિ (સારત્થ॰ ટી॰ ૨.૪૫૩) વુત્તં, તં પન કાયેન દુટ્ઠુલ્લોભાસનસમ્ભવં અમનસિકત્વા વુત્તં, કાયસંસગ્ગવસેનાપીતિ ગહેતબ્બં. તેનેવ ''ઇમસ્મિં સિક્ખાપદે સોતસ્સ રહો એવ અધિપ્પેતો...પે॰... કેનચિ પન 'દ્વેપિ રહા ઇધ અધિપ્પેતા'તિ વુત્તં, તં ન ગહેતબ્બ''ન્તિ વુત્તં. યં પન ચક્ખુસ્સ રહાભાવસાધનત્થં ''ન હિ અપ્પટિચ્છન્ને ઓકાસે ચક્ખુસ્સ રહો સમ્ભવતી''તિઆદિ વુત્તં, તં ન યુત્તં અતિદૂરતરે ઠિતસ્સ કાયેન ઓભાસનમ્પિ હત્થગ્ગાહાદીનિપિ સલ્લક્ખેતું અસક્કુણેય્યત્તા. તેનેવ પાળિયં ''ચક્ખુસ્સ રહો''તિ વુત્તં, અટ્ઠકથાયં અપ્પટિક્ખિત્તં. ન કેવલઞ્ચ અપ્પટિક્ખિત્તં, અથ ખો ''અનન્ધો બધિરોતિ ચ અન્ધો વા અબધિરોપિ ન કરોતી''તિ ચ વુત્તં, તસ્મા દ્વેપિ રહા ઇધ ગહેતબ્બા. ''**અન્તોદ્વાદસહત્થે**''તિઇમિના સોતસ્સ રહો દ્વાદસહત્થેન પરિચ્છિન્નોતિ ઇદં દસ્સેતિ. ચક્ખુસ્સ રહો પન યત્થ ઠિતસ્સ કાયવિકારાદયો ન પઞ્ઞાયન્તિ, તેન પરિચ્છિન્દિતબ્બોતિ દટ્ઠબ્બં. **બધિરો પન ચક્ખુમાપી**તિ દુટ્ઠુલ્લવાચાસઙ્ઘાદિસેસં સન્ધાય વુત્તં. **દુટ્ઠુલ્લાપત્તિ વુત્તા**તિ પુરિમસિક્ખાપદે વુત્તેહિ અધિકવસેન દુટ્ઠુલ્લાપત્તિ ચ વુત્તાતિ એવમત્થો ગહેતબ્બો, ન પન દુટ્ઠુલ્લાપત્તિ એવાતિ કાયસંસગ્ગસ્સાપિ ઇધ ગહેતબ્બતો. તેનેવ ''**પારાજિકાપત્તિઞ્ચ પરિહાપેત્વા**''તિ એત્તકમેવ વુત્તં, ઇતરથા ''કાયસંસગ્ગઞ્ચા''તિ વત્તબ્બં ભવેય્ય.

તિસમુટ્ઠાનન્તિઆદિ પન પુરિમસિક્ખાપદે આગતેહિ અધિકસ્સ દુટ્ઠુલ્લવાચાસઙ્ઘાદિસેસસ્સ વસેન વુત્તં કાયસંસગ્ગાદીનમ્પિ પુરિમસિક્ખાપદે એવ વુત્તત્તા, ઇધ પન ન વુત્તન્તિપિ વદન્તિ, વીમંસિત્વા ગહેતબ્બં.

દુતિયઅનિયતસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નિટ્ઠિતો અનિયતવણ્ણનાનયો.

૪. નિસ્સગ્ગિયકણ્ડો

૧. ચીવરવગ્ગો

૧. પઠમકથિનસિક્ખાપદવણ્ણના

૪૫૯. **સમિતાવિના**તિ સમિતપાપેન. **ગોતમકચેતિયં** નામ ગોતમયક્ખસ્સ ચેતિયટ્ઠાને કતવિહારો વુચ્ચતિ.

૪૬૧. **નવમં વા દસમં વા**તિ ભુમ્મત્થે ઉપયોગવચનં. **સચે ભવેય્યા**તિ સચે કસ્સચિ કઙ્ખા ભવેય્ય. **વુત્તસદિસ**ન્તિ દસમં વાતિ વુત્તસદિસં પરિચ્છેદસદિસં, ''વુત્તસદિસમેવા''તિપિ લિખન્તિ. **ધારેતુ**ન્તિ એત્થ આહાતિ પાઠસેસો દટ્ઠબ્બો.

૪૬૩. **સૂચિયા પટિસામન**ન્તિ સૂચિઘરે સંગોપનં, ઇદઞ્ચ સૂચિકમ્મસ્સ સબ્બસ્સ પરિનિટ્ઠિતભાવદસ્સનત્થં વુત્તં. **એત**ન્તિ નટ્ઠચીવરં. **એતેસમ્પી**તિ નટ્ઠચીવરાદીનિ પરામસતિ, તેન ચીવરપલિબોધાભાવં દસ્સેતિ. **દુતિયસ્સ પલિબોધસ્સા**તિ આવાસપલિબોધસ્સ. એત્થ ચ નિટ્ઠિતચીવરસ્મિં, ઉબ્ભતસ્મિં કથિનેતિ દ્વીહિ પદેહિ દ્વિન્નં પલિબોધાનં અભાવદસ્સનેન અત્થતકથિનસ્સ પઞ્ચમાસબ્ભન્તરે યાવ ચીવરપલિબોધઆવાસપલિબોધેસુ અઞ્ઞતરં ન ઉપચ્છિજ્જતિ, તાવ અતિરેકચીવરં ધારેતું વટ્ટતીતિ દીપેતિ. પક્કમનં અન્તો અસ્સાતિ **પક્કમનન્તિકા**, એવં સેસાપિ વેદિતબ્બા. વિત્થારો પનેત્થ આગતટ્ઠાને આવિ ભવિસ્સતિ.

દસાહપરમં કાલન્તિ અચ્ચન્તસંયોગવચનં. **ઇદઞ્હિ વુત્તં હોતિ…પે॰… દસાહપરમભાવો**તિ ઇદં દસાહપરમતાપદસ્સ અત્થમત્તદસ્સનં, દસાહપરમભાવોતિ ઇદઞ્હિ વુત્તં હોતીતિ એવમેત્થ યોજના વેદિતબ્બા. અયમત્થોતિઆદિ દસાહપરમપદસ્સેવ અધિપ્પેતત્થદસ્સનવસેન વુત્તં. તત્થ **એત્તકો કાલો**તિ ''દસાહપરમતા''તિ વુત્તો યો કાલો, સો એત્તકો કાલોતિ અત્થો.

ખોમન્તિ ખોમસુત્તેહિ વાયિતં ખોમપટચીવરં, તં વાકમયન્તિ વદન્તિ. કપ્પાસસુત્તેહિ વાયિતં **કપ્પાસિકં**, એવં સેસાનિપિ. **કમ્બલ**ન્તિ એળકાદીનં લોમમયસુત્તેન વાયિતપટં. **ભઙ્ગ**ન્તિ ખોમસુત્તાદીનિ સબ્બાનિ, એકચ્ચાનિ વા મિસ્સેત્વા વાયિતં ચીવરં. ભઙ્ગમ્પિ વાકમયમેવાતિ કેચિ. દુકૂલં પત્તુણ્ણં સોમારપટં ચીનપટં ઇદ્ધિજં દેવદિન્નન્તિ ઇમાનિ પન છ ચીવરાનિ એતેસઞ્ઞેવ અનુલોમાનીતિ વિસું ન વુત્તાનિ. **દુકૂલઞ્હિ** સાણસ્સ અનુલોમં વાકમયત્તા. ''**પત્તુણ્ણં** કોસેય્યવિસેસો''તિ **અભિધાનકોસે** વુત્તં. સોમારદેસે, ચીનદેસે ચ જાતવત્થાનિ **સોમારચીનપટાનિ**. પત્તુણ્ણાદીનિ તીણિ કોસેય્યસ્સ અનુલોમાનિ પાણકેહિ કતસુત્તમયત્તા. **ઇદ્ધિજ**ન્તિ એહિભિક્ખૂનં પુઞ્ઞિદ્ધિયા નિબ્બત્તચીવરં. કપ્પરુક્ખે નિબ્બત્તં, **દેવદિન્ન**ઞ્ચ ખોમાદીનં અઞ્ઞતરં હોતીતિ તેસં સબ્બેસં અનુલોમાનિ. મનુસ્સાનં પકતિવિદત્થિં સન્ધાય ''**દ્વે વિદત્થિયો**''તિઆદિ વુત્તં. ઇમિના દીઘતો વડ્ઢકીહત્થપ્પમાણં વિત્થારતો તતો ઉપડ્ઢપ્પમાણં વિકપ્પનુપગન્તિ દસ્સેતિ. તથા હિ ''સુગતવિદત્થિ નામ ઇદાનિ મજ્ઝિમસ્સ પુરિસસ્સ તિસ્સો વિદત્થિયો, વડ્ઢકીહત્થેન દિયડ્ઢો હત્થો હોતી''તિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૩૪૮-૩૪૯) **કુટિકારસિક્ખાપદટ્ઠકથાયં** વુત્તં, તસ્મા સુગતઙ્ગુલેન દ્વાદસઙ્ગુલા સુગતવિદત્થિ વડ્ઢકીહત્થેન દિયડ્ઢો હત્થોતિ સિદ્ધં. એવઞ્ચ કત્વા ''સુગતઙ્ગુલેન અટ્ઠઙ્ગુલં વડ્ઢકીહત્થપ્પમાણ''ન્તિ આગતટ્ઠાનેહિ ચ સમેતિ.

તં અતિક્કામયતોતિ એત્થ **તન્તિ** ચીવરં, કાલં વા પરામસતિ. **તસ્સ યો અરુણો**તિ ચીવરુપ્પાદદિવસસ્સ યો અતિક્કન્તો અરુણો. **ચીવરુપ્પાદદિવસેન સદ્ધિ**ન્તિ ચીવરુપ્પાદદિવસસ્સ આદિભૂતેન અતિક્કન્તઅરુણેન સદ્ધિન્તિ અત્થો, ઇદઞ્ચ ભગવતા ''દસાહપરમ''ન્તિ વત્વા પુન ''એકાદસે અરુણુગ્ગમને''તિ વુત્તત્તા પુબ્બાપરસંસન્દનત્થં સદ્દતો ગમ્મમાનમ્પિ ''ચીવરુપ્પાદદિવસેન સદ્ધિ''ન્તિ એવં વુત્તં. ''દસમે અરુણે''તિ વુત્તે એવ હિ દસાહપરમેન સદ્ધિં સમેતિ. દિવસપરિયોસાનસ્સ અવધિભૂતઅનાગતારુણવસેન હિ દિવસં અતિક્કન્તં નામ હોતિ, ન પન દિવસસ્સ આદિભૂતારુણવસેન પરિવાસાદીસુ તથા અગ્ગહણતો, ઇધ પન ભગવતા દિવસસ્સ આદિઅન્તપરિચ્છેદદસ્સનવસેન "**એકાદસે અરુણુગ્ગમને**"તિ વુત્તં, તસ્મા **અટ્ઠકથાયં** દિવસસ્સ આદિભૂતં તંદિવસનિસ્સિતમ્પિ અરુણં ગહેત્વા ''એકાદસે અરુણુગ્ગમને નિસ્સગ્ગિયં હોતી''તિ વુત્તં. **અરુણો**તિ ચેત્થ સૂરિયુગ્ગમનસ્સ પુરેચરો વડ્ઢનઘનરત્તો પભાવિસેસોતિ દટ્ઠબ્બો.

વચનીયોતિ સઙ્ઘાપેક્ખો. **વચનભેદો**તિ ''ઝત્તિયં દ્વે આપત્તિયો સરતી''તિઆદિના વત્તબ્બન્તિ અધિપ્પાયો.

૪૬૮. "**ન ઇધ સઞ્ઞા રક્ખતી**"તિ ઇદં વેમતિકઞ્ચ અનતિક્કન્તસઞ્ઞઞ્ચ સન્ધાય વુત્તં. **યોપિ એવંસઞ્ઞી તસ્સપી**તિ યો અનતિક્કન્તસઞ્ઞી, વેમતિકો વા, તસ્સપીતિ અત્થો. અનટ્ઠતો અવિલુત્તસ્સ વિસેસમાહ "**પસય્હાવહારવસેના**"તિ. થેય્યાવહારવસેન ગહિતમ્પિ ઇધ નટ્ઠં.

અનાપત્તિ અઞ્ઞેન કતં પટિલભિત્વાતિઆદિ નિસીદનસન્થતં સન્ધાય વુત્તં. યેન હિ પુરાણસન્થતસ્સ સામન્તા સુગતવિદત્થિં અનાદિયિત્વા નવં નિસીદનસન્થતં કતં, તસ્સ તં નિસ્સગ્ગિયમ્પિ તતો અઞ્ઞસ્સ પટિલભિત્વા પરિભુઞ્જન્તસ્સ અનાપત્તિકરન્તિ સિજ્ઝનતો અયમત્થો સબ્બનિસ્સગ્ગિયેસુપિ સિજ્ઝતિ.

૪૬૯. **તિચીવરં અધિટ્ઠાતુ**ન્તિ સઙ્ઘાટિઆદિનામેન અધિટ્ઠાતું. "**ન વિકપ્પેતુ**"ન્તિ ઇમિના નામેન ન વિકપ્પેતું, એતેન વિકપ્પિતતિચીવરો તેચીવરિકો ન હોતિ. તસ્સ તસ્મિં અધિટ્ઠિતતિચીવરે વિય અવિપ્પવાસાદિના કત્તબ્બવિધિ ન કાતબ્બોતિ દસ્સેતિ, ન પન વિકપ્પને દોસોતિ. **તતો પર**ન્તિ ચતુમાસતો પરં વિકપ્પેત્વા પરિભુઞ્જિતું અનુઞ્ઞાતન્તિ કેચિ વદન્તિ, અઞ્ઞે પન ''વિકપ્પેત્વા યાવ આગામિવસ્સાનં, તાવ ઠપેતુમેવ વટ્ટતી''તિ વદન્તિ, અપરે પન ''વિકપ્પને ન દોસો, તથા વિકપ્પિતં પરિક્ખારાદિનામેન અધિટ્ઠહિત્વા પરિભુઞ્જિતબ્બ''ન્તિ વદન્તિ.

મુટ્ઠિપઞ્ચકન્તિ મુટ્ઠિયા ઉપલક્ખિતં પઞ્ચકં, ચતુહત્થે મિનિત્વા પઞ્ચમં હત્થં મુટ્ઠિં કત્વા મિનિતબ્બન્તિ અધિપ્પાયો. કેચિ પન ''મુટ્ઠિહત્થાનં પઞ્ચકં મુટ્ઠિપઞ્ચકં, તસ્મા પઞ્ચપિ હત્થે મુટ્ઠિં કત્વાવ મિનિતબ્બા''તિ વદન્તિ. **મુટ્ઠિત્તિક**ન્તિ એત્થાપિ એસેવ નયો. દ્વિહત્થેન અન્તરવાસકેન તિમણ્ડલં પટિચ્છાદેતું સક્કાતિ આહ "**પારુપનેના**"તિઆદિ. **અતિરેક**ન્તિ સુગતચીવરપ્પમાણતો અધિકં. **ઊનક**ન્તિ મુટ્ઠિપઞ્ચકાદિતો ઊનકં, તેન ચ તેસુ તિચીવરાધિટ્ઠાનં ન રુહતીતિ દસ્સેતિ.

ઇમં સઙ્ઘાટિં પચ્ચુદ્ધરામીતિ ઇમં સઙ્ઘાટિઅધિટ્ઠાનં ઉક્ખિપામિ પરિચ્ચજામીતિ અત્થો. **કાયવિકારં કરોન્તેના**તિ હત્થેન ચીવરં પરામસન્તેન, ચાલેન્તેન વા. **વાચાય અધિટ્ઠાતબ્બા**તિ એત્થ કાયેનપિ ચાલેત્વા વાચમ્પિ ભિન્દિત્વા કાયવાચાહિ અધિટ્ઠાનમ્પિ સઙ્ગહિતન્તિ વેદિતબ્બં ''કાયેન અકુસિત્વા''તિ વુત્તત્તા. **દુવિધ**ન્તિ અહત્થપાસહત્થપાસવસેન દુવિધં. તત્થ **હત્થપાસો** નામ અડ્ઢતેય્યહત્થો વુચ્ચતિ. દ્વાદસહત્થન્તિ કેચિ વદન્તિ , તં ઇધ ન સમેતિ. "**સામન્તવિહારે**"તિ ઇદં ઠપિતટ્ઠાનસલ્લક્ખણયોગ્ગે ઠિતં સન્ધાય વુત્તં. તતો દૂરે ઠિતમ્પિ

ઠપિતટ્ઠાનં સલ્લક્ખેન્તેન અધિટ્ઠાતબ્બમેવ. તત્થપિ ચીવરસ્સ ઠપિતભાવસલ્લક્ખણમેવ પમાણં. ન હિ સક્કા સબ્બથા ઠાનં સલ્લક્ખેતું. એકસ્મિં વિહારે ઠપેત્વા તતો અઞ્ઞસ્મિં ઠપિતન્તિ અધિટ્ઠાતું ન વટ્ટતિ. કેચિ પન ''તથાપિ અધિટ્ઠિતે ન દોસો''તિ વદન્તિ, તં અટ્ઠકથાય ન સમેતિ, વીમંસિતબ્બં. **અધિટ્ઠહિત્વા ઠપિતવત્થેહી**તિ પરિક્ખારચોળનામેન અધિટ્ઠહિત્વા ઠપિતવત્થેહિ, તેનેવ ''ઇમં પચ્ચુદ્ધરામી''તિ પરિક્ખારચોળસ્સ પચ્ચુદ્ધારં દસ્સેતિ. એતેન ચ તેચીવરધુતઙ્ગં પરિહરન્તેન પંસુકૂલાદિવસેન લદ્ધં વત્થં દસાહબ્ભન્તરે કત્વા રજિત્વા પારુપિતું અસક્કોન્તેન પરિક્ખારચોળવસેન અધિટ્ઠહિત્વાવ દસાહં અતિક્કમેતબ્બં, ઇતરથા નિસ્સગ્ગિયં હોતીતિ દસ્સેતિ. તેનેવ ''રજિતકાલતો પન પટ્ઠાય નિક્ખિપિતું ન વટ્ટતિ, ધુતઙ્ગચોરો નામ હોતી''તિ (વિસુદ્ધિ॰ ૧.૨૫) **વિસુદ્ધિમગ્ગે** વુત્તં. ''**પુન અધિટ્ઠાતબ્બાની**''તિ ઇદઞ્ચ સઙ્ઘાટિઆદિતિચીવરનામેન અધિટ્ઠહિત્વા પરિભુઞ્જિતુકામસ્સ વસેન વુત્તં, ઇતરસ્સ પન પુરિમાધિટ્ઠાનમેવ અલન્તિ વેદિતબ્બં. ''**પુન અધિટ્ઠાતબ્બ**''ન્તિ ઇમિના કપ્પબિન્દુપિ દાતબ્બન્તિ દસ્સેતિ.

બદ્ધસીમાયં અવિપ્પવાસસીમાસમ્મુતિસમ્ભવતો ન તત્થ દુપ્પરિહારતાતિ આહ ''**અબદ્ધસીમાયં દુપ્પરિહાર**''ન્તિ.

અતિરિત્તપ્પમાણાય છેદનકં પાચિત્તિયન્તિ આહ ''**અનતિરિત્તપ્પમાણા**''તિ. **તતો પરં પચ્ચુદ્ધરિત્વા વિકપ્પેતબ્બા**તિ વસ્સિકમાસતો પરં અધિટ્ઠાનં પચ્ચુદ્ધરિત્વા વિકપ્પેતબ્બા, ઇમિના ચતુન્નં વસ્સિકમાસાનં ઉપરિ અધિટ્ઠાનં તિટ્ઠતીતિ વિઞ્ઞાયતિ તતો પચ્ચુદ્ધરાયોગા. યઞ્ચ **માતિકાટ્ઠકથાયં** ''વસ્સિકસાટિકા વસ્સાનમાસાતિક્કમેનાપિ, કણ્ડુપટિચ્છાદિ આબાધવૂપસમેનાપિ અધિટ્ઠાનં વિજહતી''તિ (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ કથિનસિક્ખાપદવણ્ણના) વુત્તં, તં **સમન્તપાસાદિકાયં** નત્થિ. **પરિવારટ્ઠકથાયઞ્ચ** ''અત્થાપત્તિ હેમન્તે આપજ્જતિ, નો ગિમ્હે''તિ એત્થ ઇદં વુત્તં ''કત્તિકપુણ્ણમાસિયા પચ્છિમે પાટિપદદિવસે વિકપ્પેત્વા ઠપિતં વસ્સિકસાટિકં નિવાસેન્તો હેમન્તે આપજ્જતિ, કુરુન્દિયં પન 'કત્તિકપુણ્ણમદિવસે અપચ્ચુદ્ધરિત્વા હેમન્તે આપજ્જતી'તિ વુત્તં, તમ્પિ સુવુત્તં, 'ચતુમાસં અધિટ્ઠાતું તતો પરં વિકપ્પેતુ'ન્તિ હિ વુત્ત''ન્તિ (પરિ॰ અટ્ઠ॰ ૩૨૩). તત્થ **મહાઅટ્ઠકથાયં** નિવાસનપચ્ચયા દુક્કટં વુત્તં, **કુરુન્દટ્ઠકથાયં** પન અપચ્ચુદ્ધારપચ્ચયા, તસ્મા કુરુન્દિયં વુત્તનયેનાપિ વસ્સિકસાટિકા વસ્સાનમાસાતિક્કમેપિ અધિટ્ઠાનં ન વિજહતીતિ પઞ્ઞાયતિ. અધિટ્ઠાનવિજહનેસુ ચ વસ્સાનમાસઆબાધાનં વિગમેન વિજહનં **માતિકાટ્ઠકથાયમ્પિ** ન ઉદ્ધટં, તસ્મા **સમન્તપાસાદિકાયં** આગતનયેન યાવ પચ્ચુદ્ધારા અધિટ્ઠાનં તિટ્ઠતીતિ ગહેતબ્બં. નહાનત્થાય અનુઞ્ઞાતત્તા ''**વણ્ણભેદમત્તરત્તાપિ ચેસા વટ્ટતી**''તિ વુત્તં. ''**દ્વે પન ન વટ્ટન્તી**''તિ ઇમિના સઙ્ઘાટિઆદીસુ વિય દુતિયે અધિટ્ઠાનં ન રુહતિ, અતિરેકચીવરં હોતીતિ દસ્સેતિ. **મહાપચ્ચરિયં** ચીવરવસેન પરિભોગકિચ્ચસ્સ અભાવં સન્ધાય અનાપત્તિ વુત્તા સેનાસનપરિક્ખારત્થાય દિન્નપચ્ચત્થરણે વિય. યં પન ''પચ્ચત્થરણમ્પિ અધિટ્ઠાતબ્બ''ન્તિ વુત્તં, તં સેનાસનત્થાયેવાતિ નિયમિતં ન હોતિ નવસુ ચીવરેસુ ગહિતત્તા, તસ્મા અત્તનો નામેન અધિટ્ઠહિત્વા નિદહિત્વા પરિક્ખારચોળં વિય યથા તથા વિનિયુજ્જિતબ્બમેવાતિ ગહેતબ્બં. **પાવારો કોજવો**તિ ઇમેસમ્પિ પચ્ચત્થરણાદીનં લોકેપિ વોહરણતો સેનાસનપરિક્ખારત્થાય દિન્નપચ્ચત્થરણતો વિસું ગહણં કતં.

''**હીનાયાવત્તનેના**''તિ ઇદં અન્તિમવત્થું અજ્ઝાપજ્જિત્વા ભિક્ખુપટિઞ્ઞાય ઠિતસ્સ ચેવ તિત્થિયપક્કન્તસ્સ ચ ભિક્ખુનિયા ચ ભિક્ખુનિભાવે નિરપેક્ખતાય ગિહિલિઙ્ગતિત્થિયલિઙ્ગગ્ગહણં સન્ધાય વુત્તં. સિક્ખં અપચ્ચક્ખાય ગિહિભાવૂપગમનં સન્ધાય વુત્તન્તિ કેચિ વદન્તિ, તં ન યુત્તં તદાપિસ્સ ઉપસમ્પન્નત્તા, ચીવરસ્સ ચ તસ્સ સન્તકત્તાવિજહનતો. **પમાણચીવરસ્સા**તિ પચ્છિમપ્પમાણં સન્ધાય વુત્તં. **દ્વે ચીવરાનિ પારુપન્તસ્સા**તિ ગામપ્પવેસે

દિગુણં કત્વા સઙ્ઘાટિયો પારુપનં સન્ધાય વુત્તં. “**એસ નયો**”તિ ઇમિના પમાણયુત્તેસુ યત્થ કત્થચિ છિદ્દં અધિટ્ઠાનં વિજહતીતિઆદિઅત્થં સઙ્ગણ્હાતિ.

અઞ્ઞં પચ્છિમપ્પમાણં નામ નત્થીતિ સુત્તે આગતં નત્થીતિ અધિપ્પાયો. ઇદાનિ તમેવ વિભાવેતું “**યઞ્હી**”તિઆદિ વુત્તં, તં ન સમેતિ, સઙ્ઘાટિઆદીનં મુટ્ઠિપઞ્ચકાદિહેટ્ઠિમપ્પમાણસ્સ સુત્તે અનાગતત્તાતિ અધિપ્પાયો.

મહન્તં વા ખુદ્દકં કરોતીતિ એત્થ અતિમહન્તં ચીવરં મુટ્ઠિપઞ્ચકાદિપચ્છિમપ્પમાણયુત્તં કત્વા સમન્તતો છિન્દનેનાપિ વિચ્છિન્દનકાલે છિજ્જમાનટ્ઠાનં છિદ્દસઙ્ખ્યં ન ગચ્છતિ અધિટ્ઠાનં ન વિજહતિ એવાતિ સિજ્ઝતિ, ‘‘ઘટેત્વા છિન્દતિ, ન ભિજ્જતી’’તિ વચનેન ચ સમેતિ. પરિક્ખારચોળં પન વિકપ્પનુપગપચ્છિમપ્પમાણતો ઊનં કત્વા છિન્નં અધિટ્ઠાનં વિજહતિ અધિટ્ઠાનસ્સ અનિસ્સયત્તા. તાનિ પુન બદ્ધાનિ ઘટિતાનિ અધિટ્ઠાતબ્બમેવાતિ વેદિતબ્બં . કેચિ પન ‘‘વસ્સિકસાટિકચીવરે દ્વિધા છિન્ને યદિપિ એકેકં ખણ્ડં પચ્છિમપચ્છિમપ્પમાણં પહોતિ, એકસ્મિંયેવ ખણ્ડે અધિટ્ઠાનં તિટ્ઠતિ, ન ઇતરે, ‘‘દ્વે પન ન વટ્ટન્તી’’તિ વુત્તત્તા. નિસીદનકણ્ડુપ્પટિચ્છાદીસુપિ એસેવ નયોતિ વદન્તિ.

સમ્મુખે પવત્તા **સમ્મુખા**તિ પચ્ચત્તવચનં, તઞ્ચ વિકપ્પનવિસેસનં, તસ્મા ‘‘**સમ્મુખે**’’તિ ભુમ્મત્થે નિસ્સક્કવચનં કત્વાપિ અત્થં વદન્તિ, અભિમુખેતિ અત્થો. અથ વા સમ્મુખેન અત્તનો વાચાય એવ વિકપ્પના **સમ્મુખાવિકપ્પના**. પરમ્મુખેન વિકપ્પના **પરમ્મુખાવિકપ્પના**તિ કરણત્થેનાપિ અત્થો દટ્ઠબ્બો, અયમેવ પાળિયા સમેતિ. **સન્નિહિતાસન્નિહિતભાવ**ન્તિ આસન્નદૂરભાવં. **એત્તાવતા નિધેતું વટ્ટતી**તિ એત્તકેનેવ વિકપ્પનાકિચ્ચસ્સ નિટ્ઠિતત્તા, અતિરેકચીવરં ન હોતીતિ દસાહાતિક્કમે ન નિસ્સગ્ગિયં જનેતીતિ અધિપ્પાયો. **પરિભુઞ્જિતું…પે॰… ન વટ્ટતી**તિ સયં અપચ્ચુદ્ધરણં પરિભુઞ્જને પાચિત્તિયં, અધિટ્ઠાને પરેસં વિસ્સજ્જને દુક્કટઞ્ચ સન્ધાય વુત્તં.

પરિભોગાદયોપિ વટ્ટન્તીતિ પરિભોગવિસ્સજ્જનઅધિટ્ઠાનાનિપિ. **અપિ**-સદ્દેન નિધેતુમ્પિ વટ્ટતીતિ અત્થો, એતેન ચ પચ્ચુદ્ધારેપિ કતે ચીવરમ્પિ વિકપ્પિતચીવરમેવ હોતિ, ન અતિરેકચીવરં. તં પન તિચીવરાદિનામેન અધિટ્ઠાતુકામેન અધિટ્ઠહિતબ્બં, ઇતરેન વિકપ્પિતચીવરમેવ કત્વા પરિભુઞ્જિતબ્બન્તિ દસ્સેતિ. કેચિ પન ‘‘યં વિકપ્પિતચીવરં, તં યાવ અપરિભોગકાલા અપચ્ચુદ્ધરાપેત્વાવ નિદહિતબ્બં, પરિભોગકાલે પન સમ્પત્તે પચ્ચુદ્ધરાપેત્વા અધિટ્ઠહિત્વા પરિભુઞ્જિતબ્બં. યદિ હિ તતો પુરેપિ પચ્ચુદ્ધરાપેય્ય, પચ્ચુદ્ધારેનેવ વિકપ્પનાય વિગતત્તા અતિરેકચીવરં નામ હોતિ, દસાહાતિક્કમે ચ નિસ્સગ્ગિયં પાચિત્તિયં. તસ્મા યં અપરિભુઞ્જિત્વાવ ઠપેતબ્બં, તદેવ વિકપ્પેતબ્બં, પચ્ચુદ્ધારે ચ કતે અન્તોદસાહેયેવ અધિટ્ઠાતબ્બં. યઞ્ચ અટ્ઠકથાયં ‘તતો પભુતિ પરિભોગાદયોપિ વટ્ટન્તી’તિઆદિ વુત્તં, તં પાળિયા વિરુજ્ઝતી’’તિ વદન્તિ, તં તેસં મતિમત્તમેવ. પાળિયઞ્હિ ‘‘અન્તોદસાહં અધિટ્ઠેતિ, વિકપ્પેતી’’તિ (પારા॰ ૪૬૯) ચ ‘‘સામં ચીવરં વિકપ્પેત્વા અપચ્ચુદ્ધારણં પરિભુઞ્જેય્ય પાચિત્તિય’’ન્તિ (પાચિ॰ ૩૭૩) ચ ‘‘અનાપત્તિ સો વા દેતિ, તસ્સ વા વિસ્સાસન્તો પરિભુઞ્જતી’’તિ (પાચિ॰ ૩૭૪) ચ સામઞ્ઞતો વુત્તત્તા, અટ્ઠકથાયઞ્ચ ‘‘ઇમં ચીવરં વા વિકપ્પનં વા પચ્ચુદ્ધરામી’’તિઆદિના પચ્ચુદ્ધારં અદસ્સેત્વા ‘‘મય્હં સન્તકં પરિભુઞ્જ વા વિસ્સજ્જેહિ વા’’તિ એવં અત્તનો સન્તકત્તં અમોચેત્વાવ પરિભોગાદિવસેનેવ પચ્ચુદ્ધારસ્સ વુત્તત્તા, ‘‘તતો પભુતિ પરિભોગાદયોપિ વટ્ટન્તી’’તિ અધિટ્ઠાનં વિનાપિ વિસું પરિભોગસ્સ, નિદહનસ્સ ચ વુત્તત્તા વિકપ્પનાનન્તરમેવ પચ્ચુદ્ધરાપેત્વા અનધિટ્ઠહિત્વા એવ તિચીવરવિરહિતં વિકપ્પનારહં ચીવરં પરિભુઞ્જિતું, નિદહિતુઞ્ચ ઇદં પાટેક્કં વિનયકમ્મન્તિ ખાયતિ. અપિચ બહૂનં પત્તાનં વિકપ્પેતું, પચ્ચુદ્ધારેતુઞ્ચ વુત્તત્તા

પચ્ચુદ્ધારેન તેસં અતિરેકપત્તતા દસ્સિતાતિ સિજ્ઝતિ તેસુ એકસ્સેવ અધિટ્ઠાતબ્બતો. તસ્મા અટ્ઠકથાયં આગતનયેનેવ ગહેતબ્બં.

પઞ્ઞત્તિકોવિદો ન હોતીતિ એવં વિકપ્પિતે ''અનન્તરમેવ એવં પચ્ચુદ્ધરિતબ્બ''ન્તિ વિનયકમ્મં ન જાનાતિ. તેનાહ ''**ન જાનાતિ પચ્ચુદ્ધરિતુ**''ન્તિ, ઇમિનાપિ ચેતં વેદિતબ્બં ''વિકપ્પનાનન્તરમેવ પચ્ચુદ્ધારો કાતબ્બો''તિ.

અવિસેસેન વુત્તવચનન્તિ તિચીવરાદીનં સાધારણવચનેન વુત્તવચનં. યં પનેત્થ ''વિરુદ્ધં વિય દિસ્સતી''તિ વત્વા તં વિરોધાસઙ્કં નિવત્તેતું ''**તિચીવરસઙ્ખેપેન...પે॰... વિકપ્પનાય ઓકાસો દિન્નો હોતી**''તિ વુત્તં, તં ''અધિટ્ઠેતિ વિકપ્પેતી''તિ સામઞ્ઞતો વુત્તેપિ તિચીવરમ્પિ વિકપ્પેતીતિ અયમત્થો ન સિજ્ઝતિ, ''તિચીવરં અધિટ્ઠાતું ન વિકપ્પેતુ''ન્તિ (મહાવ॰ ૩૫૮) વિસેસેત્વા વુત્તત્તા. યં પન અધિટ્ઠાતબ્બં, તં અધિટ્ઠાતિ. યં તિચીવરવિરહિતં, તં વિકપ્પેતબ્બં, તં વિકપ્પેતીતિ એવમત્થો સિજ્ઝતીતિ. તસ્મા એત્થ પુબ્બાપરવિરોધો ન દિસ્સતિ સામઞ્ઞવચનસ્સ વુત્તાવસેસેયેવ અવતિટ્ઠનતો. યં પનેત્થ તિચીવરસ્સાપિ વિકપ્પનવિધિં દસ્સેતું ''**તિચીવરં તિચીવરસઙ્ખેપેના**''તિઆદિ વુત્તં. તત્થ તિચીવરસઙ્ખેપેન પરિહરિયમાનેસુ એકમ્પિ પચ્ચુદ્ધરિત્વા વિકપ્પેતું ન વટ્ટતિ, તિચીવરતો પન એકં વા સકલમેવ વા અપનેત્વા અપરં તિચીવરં તિચીવરસઙ્ખેપેન પરિહરિતુકામસ્સ વા તિચીવરાધિટ્ઠાનં મુઞ્ચિત્વા પરિક્ખારચોળવસેનેવ સબ્બચીવરં પરિભુઞ્જિતુકામસ્સ વા પુરિમં અધિટ્ઠિતચીવરં પચ્ચુદ્ધરિત્વા વિકપ્પેતું વટ્ટતીતિ એવમધિપ્પાયેન ''**તિચીવરે એકેન ચીવરેન વિપ્પવસિતુકામો હોતી**''તિઆદિ વુત્તં સિયા, ઇચ્ચેતં પાળિયા સદ્ધિં સમેતિ. અથ પુનપિ તદેવ તિચીવરાધિટ્ઠાનેન અધિટ્ઠાતુકામો હુત્વા વિપ્પવાસસુખત્થં પચ્ચુદ્ધરિત્વા વિકપ્પેતીતિ ઇમિના અધિપ્પાયેન વુત્તં સિયા, તં ''તિચીવરં અધિટ્ઠાતું ન વિકપ્પેતુ''ન્તિ (મહાવ॰ ૩૫૮) ઇમિના વચનેન ન સમેતિ. યદિ હિ સેસચીવરાનિ વિય તિચીવરમ્પિ પચ્ચુદ્ધરિત્વા વિકપ્પેતબ્બં સિયા, ''તિચીવરં અધિટ્ઠાતું ન વિકપ્પેતુ''ન્તિ ઇદં વચનમેવ નિરત્થકં સિયા સેસચીવરેહિ તિચીવરસ્સ વિસેસાભાવા. તસ્મા ''વિકપ્પેતી''તિ ઇદં તિચીવરવિરહિતમેવ સન્ધાય વુત્તં. તિચીવરં પન વિકપ્પેતું ન વટ્ટતીતિ વિઞ્ઞાયતિ, તેનેવ દુતિયકથિનસિક્ખાપદસ્સ અનાપત્તિવારે ''વિકપ્પેતી''તિ ઇદં ન વુત્તં, વીમંસિત્વા યથા પાળિયા સદ્ધિં ન વિરુજ્ઝતિ, તથા એત્થ અધિપ્પાયો ગહેતબ્બો.

તુય્હં દેમીતિઆદીસુ પરિચ્ચત્તત્તા મનસા અસમ્પટિચ્છન્તેપિ સમ્પદાનભૂતસ્સેવ સન્તકં હોતિ, સો ઇચ્છિતક્ખણે ગહેતું લભતિ. **ઇત્થન્નામસ્સા**તિ પરમ્મુખે ઠિતં સન્ધાય વદતિ. **યસ્સ પન રુચ્ચતી**તિઆદિ ઉભોહિપિ પરિચ્ચત્તતાય અસ્સામિકતં સન્ધાય વુત્તં.

''**તં ન યુજ્જતી**''તિ ઇદં અન્તોદસાહે એવ વિસ્સાસગ્ગહણં સન્ધાય અનાપત્તિવારસ્સ આગતત્તા, ઇધ નિસ્સગ્ગિયચીવરસ્સ કપ્પિયભાવકરણત્થં લેસેન ગહિતત્તા ચ વુત્તં, કેચિ પન ''પરેહિ સભાગેન અચ્છિન્ને, વિસ્સાસગ્ગાહિતે ચ પુન લદ્ધે દોસો ન દિસ્સતી''તિ વદન્તિ. **અનધિટ્ઠાનેના**તિ કાયવાચાહિ કત્તબ્બસ્સ અકરણેનાતિ અધિપ્પાયો. ચીવરસ્સ અત્તનો સન્તકતા, જાતિપમાણયુત્તતા, છિન્નપલિબોધભાવો, અતિરેકચીવરતા, દસાહાતિક્કમોતિ ઇમાનેત્થ પઞ્ચ અઙ્ગાનિ.

પઠમકથિનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. ઉદોસિતસિક્ખાપદવણ્ણના

૪૭૩. દુતિયે **અવિપ્પવાસે**તિ અવિપ્પવાસે નિપ્ફાદેતબ્બે, વિપ્પવાસદોસાભાવે સાધેતબ્બે કત્તબ્બા સમ્મુતીતિ અત્થો.

૪૭૫. **પટિસિદ્ધપરિયાપન્નેના**તિ વિપ્પવસિતું પટિસિદ્ધેસુ તીસુ ચીવરેસુ અન્તોગધેન, એકેન ચ અવયવે સમુદાયોપચારં દસ્સેતિ.

૪૭૮-૯. **એત્તાવતા**તિ ''પરિક્ખિત્તો''તિ ઇમિના. ''સભાયેતિ લિઙ્ગબ્યત્તયેન સભા વુત્તા''તિ વત્વા પુન સયમ્પિ "**સભાયે**"તિ ઇમિના વોહરન્તો સભા-સદ્દસ્સ પરિયાયો સભાય-સદ્દો નપુંસકલિઙ્ગયુત્તો અત્થીતિ દસ્સેતિ. ''સભાયન્તિ લિઙ્ગબ્યત્તયેન સભા વુત્તા''તિ વા પાઠો. લિઙ્ગબ્યત્તયેન સભાતિ ચ લિઙ્ગન્તરયુત્તો સભાસદ્દપરિયાયો સભાયસદ્દોતિ અત્થો.

સભાયં ગચ્છતીતિ સભં ગચ્છતિ. **વસિતબ્બં નત્થી**તિ ચીવરહત્થપાસેયેવ વસિતબ્બં નત્થીતિ અત્થો. **તસ્સા**તિ વીથિયા. **સભાયસ્સ ચ દ્વારસ્સ ચ હત્થપાસા ન વિજહિતબ્બ**ન્તિ એત્થ સભાયદ્વારાનમન્તરે વીથિ ગેહાપિ ગહિતા એવ હોન્તિ આદિપરિયોસાનાનં ગહિતત્તા. એત્થ ચ દ્વારવીથિઘરેસુ વસન્તેન ગામપ્પવેસનસહસેય્યાદિદોસં પરિહરિત્વા સુપટિચ્છન્નતાદિયુત્તેનેવ ભવિતબ્બં , સભા પન યદિ સબ્બેસં વસનત્થાય સાલાસદિસા કતા, અન્તરારામે વિય યથાસુખં વસિતું વટ્ટતીતિ વેદિતબ્બં. પરિક્ખિત્તતાય ચ એકૂપચારતં, અપરિક્ખિત્તતાય નાનૂપચારતઞ્ચ નિવેસનાદીસુપિ અતિદિસન્તો આહ "**એતેનેવૂપાયેના**"તિઆદિ. નિવેસનાદીનિ બહિગામતો સન્નિવિટ્ઠાનિ ગહિતાનિ અન્તોગામે ઠિતાનં ગામગ્ગહણેનેવ ગહિતત્તા. **સબ્બત્થા**તિ ગામનિગમનિવેસનાદીસુ પન્નરસસુ. **પરિક્ખેપાદીતિ આદિ**-સદ્દેન અપરિક્ખેપસ્સેવ ગહણં, ન એકકુલાદીનમ્પિ તેસં એકૂપચારતાનાનૂપચારતાનિમિત્તતાભાવા. એત્થ ચ સત્થસ્સ કતિપાહં કત્થચિ નિવિટ્ઠસ્સેવ પરિક્ખેપો હોતિ, ન ગચ્છન્તસ્સ.

૪૮૨-૭. ગામતો બહિ ઇસ્સરાનં સમુદ્દતીરાદીસુ કતભણ્ડસાલા ઉદોસિતોતિ આહ "**યાનાદીન**"ન્તિઆદિ. **મુણ્ડચ્છદનપાસાદો**તિ નાતિઉચ્ચો ચન્દિકઙ્ગણયુત્તો સિખરકૂટમાલાદિવિરહિતો પાસાદો.

૪૮૯. **પરિયાદિયિત્વા**તિ અજ્ઝોત્થરિત્વા. **નદીપરિહારો**તિ વિસુંગામાદીનં વિય નદીપરિહારસ્સ અવુત્તત્તા ચીવરહત્થપાસો એવાતિ વદન્તિ, અઞ્ઞે પન ''ઇમિના અટ્ઠકથાવચનેન નદીપરિહારોપિ વિસું સિદ્ધો, નદિયા હત્થપાસો ન વિજહિતબ્બો''તિ વદન્તિ. **વિહારસીમ**ન્તિ અવિપ્પવાસસીમં સન્ધાયાહ. એત્થ ચ વિહારસ્સ નાનાકુલસન્તકભાવેપિ અવિપ્પવાસસીમાપરિચ્છેદબ્ભન્તરે સબ્બત્થ ચીવરઅવિપ્પવાસસમ્ભવતો તસ્સા પધાનત્તા તત્થ સત્થપરિહારો ન લબ્ભતીતિ "**વિહારં ગન્ત્વા વસિતબ્બ**"ન્તિ વુત્તં. "**સત્થસમીપે**"તિ ઇદં યથાવુત્તં અબ્ભન્તરપરિચ્છેદવસેન વુત્તં. પાળિયં **નાનાકુલસ્સ સત્થો હોતિ, સત્થે ચીવરં નિક્ખિપિત્વા હત્થપાસા ન વિજહિતબ્બ**ન્તિ એત્થ સત્થહત્થપાસો ગહિતો.

૪૯૦. **એકકુલસ્સ ખેત્તે**તિ અપરિક્ખિત્તં સન્ધાય વદતિ.

૪૯૧-૪. **વિહારો** નામ ઉપચારસીમા. તત્થ **યસ્મિં વિહારે**તિ તસ્સ અન્તોપરિવેણાદિં સન્ધાય વુત્તં, એકકુલાદિસન્તકતા ચેત્થ કારાપકાનં વસેન. **છાયાય ફુટ્ઠોકાસસ્સા**તિ ઉજુકં અવક્ખિત્તલેડ્ડુપાતબ્ભન્તરં સન્ધાય વદતિ.

અગમનપથેતિ તદહેવ ગન્ત્વા નિવત્તેતું ન સક્કુણેય્યકે સમુદ્દમજ્ઝે યે દીપકા, તેસૂતિ યોજના. **ઇતરસ્મિ**ન્તિ પુરત્થિમદિસાય ચીવરે. ''**ઉપોસથકાલે...પે॰... વટ્ટતી**''તિ ઇમિના ચીવરવિપ્પવાસસત્તબ્ભન્તરતો સમાનસંવાસાય સત્તબ્ભન્તરસીમાય અચ્ચન્તવિસદિસતં દસ્સેતિ . તથા હિ બહૂસુ ભિક્ખૂસુ એકતો નિસીદિત્વા સમન્તા સત્તબ્ભન્તરપરિચ્છેદેસુ યથાસકં ચીવરં ઠપેત્વા પરિહરન્તેસુ એકેકસ્સ ભિક્ખુનો નિસિન્નોકાસતો પટ્ઠાય પચ્ચેકં સત્તબ્ભન્તરસ્સ પરિચ્છેદો અઞ્ઞમઞ્ઞવિસદિસો અનેકવિધો હોતિ, ન એકો પરિસપરિયન્તતો પટ્ઠાય અનિમિતબ્બત્તા. તેનેવ તત્થ પરિસવસેન વુડ્ઢિ, હાનિ વા ન હોતિ, ન એવં સત્તબ્ભન્તરસીમાય. સા હિ યોજનિકાયપિ પરિસપરિયન્તતોવ પટ્ઠાય સમન્તા સત્તબ્ભન્તરપઅચ્છિન્ના એકાવ હોતિ. તેનેવ સા પરિસવસેન વડ્ઢતિ, હાયતિ ચ, તસ્મા અઞ્ઞાવ સત્તબ્ભન્તરસીમા અઞ્ઞો સત્તબ્ભન્તરતો પરિચ્છિન્નો ચીવરવિપ્પવાસપરિહારો અબ્ભોકાસોતિ વેદિતબ્બં. યઞ્ચેત્થ વત્તબ્બં, તં **ખન્ધકે સીમાકથાય**મેવ (મહાવ॰ ૧૪૩) વક્ખામ.

૪૯૫. **નદિં ઓતરતી**તિ હત્થપાસં મુઞ્ચિત્વા ઓતરતિ. **બહિગામે ઠપેત્વા**તિ અપારુપિતબ્બતાય વુત્તં. **વિનયકમ્મં કાતબ્બ**ન્તિ ઉત્તરાસઙ્ગે ચ બહિગામે ઠપિતસઙ્ઘાટિયઞ્ચ પઠમં વિનયકમ્મં કત્વા પચ્છા ઉત્તરાસઙ્ગં નિવાસેત્વા અન્તરવાસકે કાતબ્બં. એત્થ ચ બહિગામે ઠપિતસ્સાપિ વિનયકમ્મવચનતો પરમ્મુખાપિ ઠિતં વિસ્સજ્જેતું, નિસ્સટ્ઠં દાતુઞ્ચ વટ્ટતીતિ વેદિતબ્બં. દહરાનં ગમને સઉસ્સાહત્તા ''**નિસ્સયો પન ન પટિપ્પસ્સમ્ભતી**''તિ વુત્તં. **મુહુત્તં...પે॰... પટિપ્પસ્સમ્ભતી**તિ સઉસ્સાહત્તે ગમનસ્સ ઉપચ્છિન્નત્તા વુત્તં. તેસં પન પુરારુણાવ ઉટ્ઠહિત્વા સઉસ્સાહેન ગચ્છન્તાનં અરુણે અન્તરા ઉટ્ઠિતેપિ ન પટિપ્પસ્સમ્ભતિ ''**યાવ અરુણુગ્ગમના સયન્તી**''તિ વુત્તત્તા. તેનેવ ''**ગામં પવિસિત્વા...પે॰... ન પટિપ્પસ્સમ્ભતી**''તિ વુત્તં. **અઞ્ઞમઞ્ઞસ્સ વચનં અગ્ગહેત્વા**તિઆદિમ્હિ સઉસ્સાહત્તા ગમનક્ખણે પટિપ્પસ્સદ્ધિ ન વુત્તા. **ધેનુભયેના**તિ તરુણવચ્છગાવીનં અભિધાવિત્વા સિઙ્ગેન પહરણભયેન. **નિસ્સયો ચ પટિપ્પસ્સમ્ભતી**તિ એત્થ ધેનુભયાદીહિ ઠિતાનં યાવ ભયવૂપસમા ઠાતબ્બતો ''અન્તોઅરુણેયેવ ગમિસ્સામી''તિ નિયમેતું અસક્કુણેય્યત્તા વુત્તં. યત્થ પન એવં નિયમેતું સક્કા, તત્થ અન્તરારુણે ઉગ્ગતેપિ નિસ્સયો ન પટિપ્પસ્સમ્ભતિ ભેસજ્જત્થાય ગામપ્પવિટ્ઠદહરાનં વિય. **અન્તોસીમાયં ગામ**ન્તિ અવિપ્પવાસસીમાસમ્મુતિતો પચ્છા પતિટ્ઠાપિતગામં સન્ધાય વદતિ ગામઞ્ચ ગામૂપચારઞ્ચ ઠપેત્વા સમ્મન્નિતબ્બતો. **પવિટ્ઠાન**ન્તિ આચરિયન્તેવાસિકાનં વિસું વિસું ગતાનં અવિપ્પવાસસીમત્તા નેવ ચીવરાનિ નિસ્સગ્ગિયાનિ હોન્તિ, સઉસ્સાહતાય નિસ્સયો ન પટિપ્પસ્સમ્ભતિ. **અન્તરામગ્ગે**તિ ધમ્મં સુત્વા આગચ્છન્તાનં અન્તરામગ્ગે.

''**ઇધ અપચ્ચુદ્ધરણ**''ન્તિ ઇમિના અધિટ્ઠાનવિકપ્પનાનિ વિય પચ્ચુદ્ધરણમ્પિ કાયેન વા વાચાય વા કત્તબ્બન્તિ દસ્સેતિ. કાયવાચાહિ કત્તબ્બસ્સ અકરણતોતિ ઇદં કાયવાચાસમુટ્ઠાનં વુત્તં. અધિટ્ઠિતતિચીવરતા, અનત્થતકથિનતા, અલદ્ધસમ્મુતિતા, રત્તિવિપ્પવાસોતિ ઇમાનેત્થ ચત્તારિ અઙ્ગાનિ.

ઉદોસિતસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. તતિયકથિનસિક્ખાપદવણ્ણના

૪૯૭. તતિયે પાળિયં **ચીવરપચ્ચાસા નિક્ખિપિતુ**ન્તિ ચીવરપચ્ચાસાય સતિયા નિક્ખિપિતુન્તિ અત્થો. **નિટ્ઠિતચીવરસ્મિં ભિક્ખુના**તિ એત્થ દુતિયકથિને વિય સામિવસેનેવ કરણવચનસ્સ અત્થો વેદિતબ્બો.

૪૯૯-૫૦૦. **તુય્હં દમ્મીતિ દિન્ન**ન્તિ ''તુય્હં, ભન્તે, અકાલચીવરં દમ્મી''તિ એવં દિન્નં, એતમ્પિ કાલે આદિસ્સ દિન્નં નામ હોતીતિ અધિપ્પાયો. ઇદં પન અટ્ઠકથાવચનં, પાળિયં ''કાલેપિ આદિસ્સ દિન્ન''ન્તિ ઇદઞ્ચ ''અકાલચીવર''ન્તિ વચનસામઞ્ઞતો લબ્ભમાનં સબ્બમ્પિ દસ્સેતું અત્થુદ્ધારવસેન વુત્તં પઠમઅનિયતે સોતસ્સ રહો વિય. સઙ્ઘસ્સ હિ કાલેપિ આદિસ્સ દિન્નં અકાલે ઉપ્પન્નચીવરં વિય સમ્મુખીભૂતેહિ વુત્થવસ્સેહિ, અવુત્થવસ્સેહિ ચ સબ્બેહિપિ ભાજેતબ્બતાસામઞ્ઞેન અકાલચીવરં નામ હોતીતિ દસ્સનત્થં અત્થુદ્ધારવસેન પાળિયં ''કાલેપિ આદિસ્સ દિન્ન''ન્તિ વુત્તં, ન પન ''તતો ભાજેત્વા લદ્ધચીવરમ્પિ અકાલે લદ્ધચીવરમ્પિ વુત્થવસ્સાનં એકમાસપરિહારં, પઞ્ચમાસપરિહારં વા ન લભતિ, પચ્ચાસાચીવરે અસતિ દસાહપરિહારમેવ લભતી''તિ દસ્સનત્થં વુત્તં, અટ્ઠકથાયમ્પિ ''આદિસ્સ દિન્ન''ન્તિ વચનસામઞ્ઞતો લબ્ભમાનં સબ્બં અત્થુદ્ધારવસેન દસ્સેતું ''એકપુગ્ગલસ્સ વા ઇદં તુય્હં દમ્મીતિ દિન્ન''ન્તિ વુત્તં, ન પન તથાલદ્ધં વા અકાલે લદ્ધં વા અનત્થતકથિનાનં દસાહબ્ભન્તરે અધિટ્ઠાતબ્બન્તિ દસ્સેતુન્તિ વેદિતબ્બં ઇતરથા પાળિઅટ્ઠકથાહિ વિરુજ્ઝનતો. તથા હિ **અચ્ચેકચીવરસિક્ખાપદે** અકાલે ઉપ્પન્નમ્પિ અચ્ચેકચીવરં ''યાવચીવરકાલસમયં નિક્ખિપિતબ્બ''ન્તિ (પારા॰ ૬૪૮) વુત્તં, તસ્સ અટ્ઠકથાયઞ્ચ ''પવારણમાસસ્સ જુણ્હપક્ખપઞ્ચમિયં ઉપ્પન્નસ્સ અચ્ચેકચીવરસ્સ અનત્થતે કથિને એકાદસદિવસાધિકો માસો, અત્થતે કથિને એકાદસદિવસાધિકા પઞ્ચ માસા ચ પરિહારો વુત્તો, તમેવ પરિહારં સન્ધાય 'છટ્ઠિતો પટ્ઠાય પન ઉપ્પન્નં અનચ્ચેકચીવરમ્પિ પચ્ચુદ્ધરિત્વા ઠપિતચીવરમ્પિ એતં પરિહારં લભતિયેવા'તિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૬૪૬-૬૪૯) વુત્તં. તસ્મા કાલેપિ અકાલેપિ ચ યથાતથા લદ્ધં અતિરેકચીવરં વુત્થવસ્સાનં એકમાસં, પઞ્ચમાસં વા યથારહં પરિહારં લભતિ એવાતિ ગહેતબ્બં.

એવં પન અવત્વા પદભાજનં વુત્તન્તિ સમ્બન્ધો. તત્થ **એવ**ન્તિ યં અટ્ઠકથાયં ''તતો ચે ઉત્તરી''તિ ઇમસ્સ માસપરમતો ઉત્તરીતિ અત્થો વુત્તો, તં પરામસતિ. પદભાજનિયં એવમત્થં અવત્વા અઞ્ઞથા અત્થો વુત્તોતિ અધિપ્પાયો. **તાવ ઉપ્પન્નં પચ્ચાસાચીવર**ન્તિ પચ્ચત્તવચનં. ''**મૂલચીવર**''ન્તિ ઇદં ઉપયોગવચનં. **અત્તનો ગતિકં કરોતી**તિ અનન્તરા દુતિયદિવસાદીસુ ઉપ્પન્નં પચ્ચાસાચીવરં માસપરમં મૂલચીવરં ઠપેતું અદત્વા અત્તનો દસાહપરમતાય એવ પતિટ્ઠાપેતીતિ અત્તનો ગતિકં કરોતીતિ. **તતો ઉદ્ધં મૂલચીવર**ન્તિ એત્થ પન **મૂલચીવર**ન્તિ પચ્ચત્તવચનં. તસ્મિં વીસતિમદિવસતો ઉદ્ધં દ્વાવીસતિમદિવસાદીસુ ઉપ્પન્નં પચ્ચાસાચીવરં અત્તના સદ્ધિં એકતો સિબ્બેત્વા ઘટિતં દસાહપરમં ગન્તું અદત્વા નવાહપરમતાદિવસેન અત્તનો ગતિકં કરોતિ, એકતો અસિબ્બેત્વા વિસું ઠપિતં પન પચ્ચાસાચીવરં દસાહપરમમેવ.

પાળિયં **દસાહા**તિ દસાહેન. **એકાદસે ઉપ્પન્ને**તિઆદીસુ એકાદસાહે ઉપ્પન્નેતિઆદિના અત્થો, અયમેવ વા પાઠો ગહેતબ્બો. **એકવીસે ઉપ્પન્ને...પે॰... નવાહા કારેતબ્બ**ન્તિઆદિ પચ્ચાસાચીવરસ્સ ઉપ્પન્નદિવસં ઠપેત્વા વુત્તં. તેનેવ ''**તિંસે...પે॰... તદહેવ અધિટ્ઠાતબ્બ**''ન્તિ વુત્તં. ''**અઞ્ઞં પચ્ચાસાચીવરં...પે॰... કારેતબ્બ**''ન્તિ ઇદં સતિયા એવ પચ્ચાસાય વુત્તં. સચે પન ''ઇતો પટ્ઠાય ચીવરં ન લભિસ્સામી''તિ ઇચ્છિતટ્ઠાનતો પચ્ચાસાય ઉપચ્છિન્નાય અઞ્ઞત્થાપિ યેન કેનચિ ઉપાયેન પચ્ચાસં ઉપ્પાદેતિ, મૂલચીવરં ન અધિટ્ઠાતબ્બં, સબ્બથા પચ્ચાસાય ઉપચ્છિન્નાય દસાહાતિક્કન્તં મૂલચીવરં તદહેવ અધિટ્ઠાતબ્બં. **પચ્ચાસાચીવરમ્પિ પરિક્ખારચોળં અધિટ્ઠાતબ્બ**ન્તિ પઠમતરં ઉપ્પન્નં વિસભાગં સન્ધાય વદતિ. **અઞ્ઞમઞ્ઞ**ન્તિ અઞ્ઞં અઞ્ઞં, અયમેવ વા પાઠો. અઙ્ગં પનેત્થ પઠમકથિને વુત્તસદિસમેવ. કેવલઞ્હિ તત્થ દસાહાતિક્કમો, ઇધ માસાતિક્કમોતિ અયં વિસેસો.

તતિયકથિનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. પુરાણચીવરસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૦૩-૫. ચતુત્થે પાળિયં **ભત્તવિસ્સગ્ગન્તિ** ભત્તસ્સ ઉદરે વિસ્સજ્જનં, પવેસનં અજ્ઝોહરણં ભત્તકિચ્ચન્તિ અત્થો, ભોજનપરિયોસાનેન ભત્તસ્સ વિસ્સજ્જનન્તિપિ વદન્તિ. **તત્થ નામ ત્વન્તિ** સો નામ ત્વં, તાય નામ ત્વન્તિ વા અત્થો. પિતા ચ માતા ચ પિતરો, પિતૂનં પિતા ચ માતા ચ **પિતામહા**, તે એવ યુગળટ્ઠેન **યુગો**, તસ્મા યાવ સત્તમા પિતામહયુગા પિતામહાવટ્ટાતિ એવમેત્થ અત્થો દટ્ઠબ્બો. એવઞ્હિ પિતામહગ્ગહણેન માતામહો ચ પિતામહી માતામહી ચ ગહિતાવ હોન્તિ. સત્તમયુગતો પરં ''અઞ્ઞાતકા''તિ વેદિતબ્બં. **યાતિ** ભિક્ખુની. પિતુ માતા **પિતામહી**, માતુ પિતા **માતામહો**.

પયોગે પયોગે ભિક્ખુસ્સ દુક્કટન્તિ ''ધોવા''તિ આણાપનવાચાય એકાય એવ તદનુગુણસ્સ સબ્બસ્સાપિ પયોગસ્સ આણત્તત્તા વુત્તં.

૫૦૬. તદવિનાભાવતો ધોવનસ્સ ''**કાયવિકારં કત્વા**''તિ ચ ''**અન્તોદ્વાદસહત્થે**''તિ ચ વુત્તત્તા કાયેન ધોવાપેતુકામતં અપ્પકાસેત્વા દાનખિપનપેસનાદિં કરોન્તસ્સ ચ દ્વાદસહત્થં ઉપચારં મુઞ્ચિત્વા બહિ ઠત્વા કાયવાચાહિ આણાપેત્વા ખિપનપેસનાદિં કરોન્તસ્સ ચ અનાપત્તિ એવ.

એકેન વત્થુનાતિ પઠમકતેન. પઞ્ચસતાનિ પમાણં એતાસન્તિ **પઞ્ચસતા**. ભિક્ખુભાવતો પરિવત્તલિઙ્ગાપિ ભિક્ખુની ભિક્ખૂનં સન્તિકે એકતોઉપસમ્પન્ના એવ.

૫૦૭. તાવકાલિકં ગહેત્વાતિ અત્તના કતિપાહં પારુપનાદિઅત્થાય તાવકાલિકં યાચિત્વા. પુરાણચીવરતા, ઉપચારે ઠત્વા અઞ્ઞાતિકાય ભિક્ખુનિયા આણાપનં, તસ્સા ધોવાપનાદીનિ ચાતિ ઇમાનેત્થ તીણિ અઙ્ગાનિ.

પુરાણચીવરસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. ચીવરપટિગ્ગહણસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૦૮. પઞ્ચમે **અપઞ્ઞત્તે સિક્ખાપદેતિ ગણમ્હા ઓહીયનસિક્ખાપદે** (પાચિ॰ ૬૯૧-૬૯૨) અપઞ્ઞત્તે. **કોટ્ઠાસસમ્પત્તીતિ** કેસાદિપઞ્ચકોટ્ઠાસાનં કલ્યાણતા. **હત્થતલેયેવ દસ્સેત્વાતિ** હત્થતલતો સેસકાયસ્સ અદસ્સનં દીપેતિ.

૫૧૦. વિહત્થતાયાતિ વિહતતાય, અમિસ્સિતતાય અપટિસરણતાયાતિ અત્થો. તેનાહ ''**સમભિતુન્નત્તા**''તિ, બ્યધિતત્તાતિ અત્થો. પરિવત્તેતબ્બં પરિવત્તં, તદેવ **પારિવત્તકં**, પરિવત્તેત્વા દિય્યમાનન્તિ અત્થો.

પુરિમસિક્ખાપદે વિય ઇધ દ્વાદસહત્થો ઉપચારનિયમો નત્થીતિ આહ ''**ઉપચારં મુઞ્ચિત્વા**''તિ. **અઞ્ઞત્ર પારિવત્તકાતિ** યં અન્તમસો હરીટકખણ્ડમ્પિ દત્વા વા ''દસ્સામી''તિ આભોગં કત્વા વા પરિવત્તકં ગણ્હાતિ, તં ઠપેત્વા. ''**તં અચિત્તકભાવેન ન સમેતી**''તિ ઇમિના ઞાતિભાવાજાનનાદીસુ વિય ભિક્ખુનીભાવાજાનનાદિવસેનાપિ અચિત્તકતં પકાસેતિ.

૫૧૩-૪. તિકઞ્ચ તં પાચિત્તિયઞ્ચાતિ **તિકપાચિત્તિયં**, પાચિત્તિયતિકન્તિ અત્થો. **પત્તત્થવિકાદીતિ** અનધિટ્ઠાનુપગં સન્ધાય વદતિ. **કો પન વાદો પત્તત્થવિકાદીસૂતિ** મહતિયાપિ તાવ ભિસિચ્છવિયા અનધિટ્ઠાનુપગત્તા અનાપત્તિ, વિકપ્પનુપગપચ્છિમપ્પમાણવિરહિતતાય અનધિટ્ઠાતબ્બેસુ કિમેવ વત્તબ્બન્તિ દસ્સેતિ. પત્તત્થવિકાદીનિ પન વિકપ્પનુપગપચ્છિમાનિ ગણ્હિતું ન વટ્ટતિ એવ. પટિગ્ગહણં **કિરિયા**, અપરિવત્તનં **અકિરિયા**. વિકપ્પનુપગચીવરતા, પારિવત્તકાભાવો, અઞ્ઞાતિકાય હત્થતો ગહણન્તિ ઇમાનેત્થ તીણિ અઙ્ગાનિ.

ચીવરપટિગ્ગહણસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. અઞ્ઞાતકવિઞ્ઞત્તિસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૧૫. છટ્ઠે પટ્ઠ એવ **પટ્ઠો**. પાળિયં **ધમ્મનિમન્તનાતિ** સમણેસુ વત્તબ્બાચારધમ્મમત્તવસેન નિમન્તના, દાતુકામતાય કતનિમન્તના ન હોતીતિ અત્થો. તેનેવ “**વિઞ્ઞાપેસ્સતી**”તિ વુત્તં. અઞ્ઞાતકઅપ્પવારિતતો હિ વિઞ્ઞત્તિ નામ હોતિ.

૫૧૭. ‘‘તિણેન વા પણ્ણેન વા પટિચ્છાદેત્વા આગન્તબ્બ’’ન્તિ ઇમિના ભૂતગામવિકોપનં અનુઞ્ઞાતન્તિ આહ “**નેવ ભૂતગામપાતબ્યતાયા**”તિઆદિ. પઠમં સુદ્ધચિત્તેન લિઙ્ગં ગહેત્વા પચ્છા લદ્ધિં ગણ્હન્તોપિ તિત્થિયપક્કન્તકો એવાતિ આહ “**નિવાસેત્વાપિ લદ્ધિ ન ગહેતબ્બા**”તિ.

યં આવાસં પઠમં ઉપગચ્છતીતિ એત્થાપિ વિહારચીવરાદિઅત્થાય પવિસન્તેનપિ તિણાદીહિ પટિચ્છાદેત્વાવ ગન્તબ્બં, ન ત્વેવ નગ્ગેન આગન્તબ્બન્તિ સામઞ્ઞતો દુક્કટસ્સ વુત્તત્તા. **ચિમિલિકાહીતિ** પટપિલોતિકાહિ. **પરિભોગેનેવાતિ** અઞ્ઞં ચીવરં અલભિત્વા પરિભુઞ્જનેન. **પરિભોગજિણ્ણન્તિ** યથા તં ચીવરં પરિભુઞ્જિયમાનં ઓભગ્ગવિભગ્ગતાય અસારુપ્પં હોતિ, એવં જિણ્ણં.

૫૨૧. અઞ્ઞસ્સત્થાયાતિ એત્થાપિ ‘‘ઞાતકાનં પવારિતાન’’ન્તિ ઇદં અનુવત્તતિ એવાતિ આહ “**અત્તનો ઞાતકપવારિતે**”તિઆદિ. ઇધ પન અઞ્ઞસ્સ અચ્છિન્નનટ્ઠચીવરસ્સ અત્થાય અઞ્ઞાતકઅપ્પવારિતે વિઞ્ઞાપેન્તસ્સ નિસ્સગ્ગિયેન અનાપત્તીતિ અત્થો ગહેતબ્બો, ઇતરથા ‘‘ઞાતકાનં પવારિતાન’’ન્તિ ઇમિના વિસેસો ન ભવેય્ય. તેનેવ અનન્તરસિક્ખાપદે વક્ખતિ ‘‘અટ્ઠકથાસુ પન ઞાતકપરિવાતટ્ઠાને...પે॰... પમાણમેવ વટ્ટતીતિ વુત્તં, તં પાળિયા ન સમેતી’’તિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૫૨૬) ચ ‘‘યસ્મા પનિદં સિક્ખાપદં અઞ્ઞસ્સત્થાય વિઞ્ઞાપનવત્થુસ્મિંયેવ પઞ્ઞત્તં, તસ્મા ઇધ ‘અઞ્ઞસ્સત્થાયા’તિ ન વુત્ત’’ન્તિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૫૨૬) ચ. વિકપ્પનુપગચીવરતા, સમયાભાવો, અઞ્ઞાતકવિઞ્ઞત્તિ, તાય પટિલાભોતિ ઇમાનેત્થ ચત્તારિ અઙ્ગાનિ.

અઞ્ઞાતકવિઞ્ઞત્તિસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. તતુત્તરિસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૨૨-૫૨૪. સત્તમે પાળિયં **પઞ્ઞાહિકસાલન્તિ** દુસ્સાપણં. તઞ્હિ વાણિજકેહિ દુસ્સાનિ પગ્ગહેત્વા દસ્સનટ્ઠાનતાય ‘‘પગ્ગાહિકસાલા’’તિ વુચ્ચતિ. **અસ્સ ચીવરસ્સાતિ** સાદિતબ્બચીવરસ્સ. “**તિચીવરિકેના**”તિ ઇમિના અચ્છિન્નતિચીવરતો અઞ્ઞસ્સ વિહારાદીસુ નિહિતસ્સ ચીવરસ્સ અભાવં દસ્સેતિ. યદિ ભવેય્ય, વિઞ્ઞાપેતું ન વટ્ટેય્ય. તાવકાલિકં નિવાસેત્વા અત્તનો ચીવરં ગાહેતબ્બં, તાવકાલિકમ્પિ અલભન્તસ્સ ભૂતગામવિકોપનં કત્વા

તિણપણ્ણેહિ છદનં વિય વિઞ્ઞાપનમ્પિ વટ્ટતિ એવ. **અઞ્ઞેના**તિ અચ્છિન્નઅસબ્બચીવરેન. **દ્વે નટ્ઠાની**તિ અધિકારતો વુત્તં “**દ્વે સાદિતબ્બાની**”તિ.

૫૨૬. પાળિયા ન સમેતીતિ ‘‘અનાપત્તિ ઞાતકાનં પવારિતાન’’ન્તિ ઇમાય પાળિયા ન સમેતિ તતુત્તરિવિઞ્ઞાપનઆપત્તિપ્પસઙ્ગે એવ વુત્તત્તા. “**અઞ્ઞસ્સત્થાયાતિ ન વુત્ત**”ન્તિ ઇદં અઞ્ઞસ્સત્થાય તતુત્તરિ વિઞ્ઞાપને નિસ્સગ્ગિયં પાચિત્તિયં હોતીતિ ઇમમત્થં દીપેતિ, તઞ્ચ પાચિત્તિયં યેસં અત્થાય વિઞ્ઞાપેતિ, તેસં વા સિયા, વિઞ્ઞાપકસ્સેવ વા, ન તાવ તેસં તેહિ અવિઞ્ઞાપિતત્તા, નાપિ વિઞ્ઞાપકસ્સ અત્તાનં ઉદ્દિસ્સ અવિઞ્ઞાપિતત્તા. તસ્મા અઞ્ઞસ્સત્થાય વિઞ્ઞાપેન્તસ્સાપિ નિસ્સગ્ગિયં પાચિત્તિયં ન દિસ્સતિ. પાળિયં પન ઇમસ્સ સિક્ખાપદસ્સ અત્તનો સાદિયનપટિબદ્ધતાવસેન પવત્તત્તા ‘‘અઞ્ઞસ્સત્થાયા’’તિ અનાપત્તિવારે ન વુત્તન્તિ વદન્તિ, તઞ્ચ યુત્તં વિય દિસ્સતિ, વીમંસિત્વા ગહેતબ્બં. તતુત્તરિચીવરતા, અચ્છિન્નાદિકારણતા, અઞ્ઞાતકવિઞ્ઞત્તિ, તાય ચ પટિલાભોતિ ઇમાનેત્થ ચત્તારિ અઙ્ગાનિ.

તતુત્તરિસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. પઠમઉપક્ખટસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૨૮-૫૩૧. અટ્ઠમે **યો કત્તા**તિ દાયકં સન્ધાય વુત્તં. પટો એવ **પટકો**. “**અપ્પગ્ઘં ચેતાપેતી**”તિ ઇદં નિસ્સગ્ગિયપાચિત્તિયા અનાપત્તિં સન્ધાય વુત્તં, વિઞ્ઞત્તિપચ્ચયા પન દુક્કટમેવ. ‘‘પુબ્બે અપ્પવારિતો’’તિ હિ સુત્તે વિઞ્ઞત્તિકારણં વુત્તં. **માતિકાટ્ઠકથાયમ્પિ** ‘‘ચીવરે ભિય્યોકમ્યતા, અઞ્ઞાતકવિઞ્ઞત્તિ, તાય ચ પટિલાભોતિ ઇમાનેત્થ તીણિ અઙ્ગાની’’તિ (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ ઉપક્ખટસિક્ખાપદ) અઞ્ઞાતકવિઞ્ઞત્તિતા પકાસિતા, કેચિ પન ‘‘દાયકેન દાતુકામોમ્હીતિ અત્તનો સન્તિકે અવુત્તેપિ યદગ્ઘનકં સો દાતુકામો, તદગ્ઘનકં આહરાપેતું વટ્ટતિ એવા’’તિ વદન્તિ, તં **રાજસિક્ખાપદટ્ઠકથાયપિ** ન સમેતિ, દૂતેન વા દાયકેન વા ‘‘આયસ્મન્તં ઉદ્દિસ્સ ચીવરચેતાપન્નં આભત’’ન્તિ આરોચિતેપિ મુખવેવટિયકપ્પિયકારકાદીનં સન્તિકા આહરાપનસ્સ તત્થ પટિક્ખિત્તત્તા. વુત્તઞ્હિ તત્થ ‘‘ઇમે દ્વે અનિદ્દિટ્ઠકપ્પિયકારકા નામ, એતેસુ અઞ્ઞાતકઅપ્પવારિતેસુ વિય પટિપજ્જિતબ્બં…પે॰… ન કિઞ્ચિ વત્તબ્બા. દેસનામત્તમેવ ચેતં ‘દૂતેન ચીવરચેતાપન્નં પહિણેય્યા’તિ સયં આહરિત્વાપિ પિણ્ડપાતાદીનં અત્થાય દદન્તેસુપિ એસેવ નયો’’તિ. મુખવેવટિયકપ્પિયકારકાદયો હિ દાયકેન પરિચ્ચત્તેપિ વત્થુમ્હિ ‘‘અસુકસ્સ સન્તિકે ચીવરપિણ્ડપાતાદિં ગણ્હથા’’તિ અનિદ્દિટ્ઠત્તા એવ ‘‘ન કિઞ્ચિ વત્તબ્બા’’તિ વુત્તં, ન પન તસ્સ વત્થુનો મુખવેવટિયાદીનં સન્તકત્તા, તસ્મા ઇધાપિ દાયકેન વા દૂતેન વા ‘‘યં ઇચ્છથ, તં વદથા’’તિ અપ્પવારિતસ્સ વદતો દુક્કટમેવ. **અગ્ઘવડ્ઢનક**ન્તિ ચીવરે અગ્ઘવડ્ઢનકં નિસ્સાય પવત્તં ઇદં સિક્ખાપદં, ન પિણ્ડપાતાદીસુ તેસુ અગ્ઘવડ્ઢનસ્સ દુક્કટમત્તત્તા, પણીતપિણ્ડપાતે સુદ્ધિકપાચિત્તિયત્તા ચાતિ ગહેતબ્બં. તેનેવ ‘‘ચીવરે ભિય્યોકમ્યતા’’તિ અઙ્ગં વુત્તં.

પઠમઉપક્ખટસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. દુતિયઉપક્ખટસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૩૩. નવમે પાળિયં **પચ્ચેકચીવરચેતાપન્ના**તિ પચ્ચેકં નિયમેત્વા ચીવરચેતાપન્ના, એકેકેન વિસું વિસું નિયમિતા ચીવરચેતાપન્નાતિ અત્થો. **ઉભોવ સન્તા એકેના**તિ ઉભો એકતોવ સન્તા, ઉભો એકતો હુત્વાતિ અત્થો.

દુતિયઉપક્ખટસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. રાજસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૩૭. દસમે ''અજ્જણ્હો''તિ ''અજ્જ નો''તિ વત્તબ્બે હ-કારાગમં, ન-કારસ્સ ચ ણ-કારં કત્વા વુત્તોતિ આહ **''અજ્જ એકદિવસં અમ્હાક''**ન્તિ.

૫૩૮-૯. યં વુત્તં **માતિકાટ્ઠકથાયં** (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ રાજસિક્ખાપદવણ્ણના) ''ઇમિના ચીવરચેતાપન્નેન ચીવરં ચેતાપેત્વા ઇત્થન્નામં ભિક્ખું ચીવરેન અચ્છાદેહીતિ ઇદં આગમનસુદ્ધિં દસ્સેતું વુત્તં, સચે હિ 'ઇદં ઇત્થન્નામસ્સ ભિક્ખુનો દેહી'તિ પેસેય્ય, આગમનસ્સ અસુદ્ધત્તા અકપ્પિયવત્થું આરબ્ભ ભિક્ખુના કપ્પિયકારકોપિ નિદ્દિસિતબ્બો ન ભવેય્યા''તિ, તં નિસ્સગ્ગિયવત્થુદુક્કટવત્થુભૂતં અકપ્પિયચીવરચેતાપન્નં ''અસુકસ્સ ભિક્ખુનો દેહી''તિ એવં આગમનસુદ્ધિયા અસતિ, સિક્ખાપદે આગતનયેન દૂતવચને ચ અસુદ્ધે સબ્બથા પટિક્ખેપો એવ કાતું વટ્ટતિ, ન પન ''ચીવરઞ્ચ ખો મયં પટિગ્ગણ્હામા''તિ વત્તું, તદનુસારેન ન વેય્યાવચ્ચકરઞ્ચ નિદ્દિસિતું આગમનદૂતવચનાનં ઉભિન્નં અસુદ્ધત્તા. પાળિયં આગતનયેન પન આગમનસુદ્ધિયા સતિ દૂતવચને અસુદ્ધેપિ સિક્ખાપદે આગતનયેન સબ્બં કાતું વટ્ટતીતિ દસ્સનત્થં વુત્તં. તેન ચ યથા દૂતવચનાસુદ્ધિયમ્પિ આગમને સુદ્ધે વેય્યાવચ્ચકરમ્પિ નિદ્દિસિતું વટ્ટતિ, એવં આગમનાસુદ્ધિયમ્પિ દૂતવચને સુદ્ધે વટ્ટતિ એવાતિ અયમત્થો અત્થતો સિદ્ધોવ હોતિ, ઉભયસુદ્ધિયં વત્તબ્બમેવ નત્થીતિ ઉભયાસુદ્ધિપક્ખમેવ સન્ધાય **માતિકાટ્ઠકથાયં** (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ રાજસિક્ખાપદવણ્ણના) ''કપ્પિયકારકોપિ નિદ્દિસિતબ્બો ન ભવેય્યા''તિ વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં.

યં પનેત્થ **સારત્થદીપનિયં** (સારત્થ॰ ટી॰ ૨.૫૩૭-૫૩૯) ''આગમનસ્સ સુદ્ધિયા વા અસુદ્ધિયા વા વિસેસપ્પયોજનં ન દિસ્સતી''તિઆદિ વુત્તં, તં માતિકાટ્ઠકથાવચનસ્સ અધિપ્પાયં અસલ્લક્ખેત્વા વુત્તં યથાવુત્તનયેન આગમનસુદ્ધિઆદિના સપ્પયોજનત્તા. યો પનેત્થ ''મૂલસામિકેન કપ્પિયવોહારવસેન, પેસિતસ્સ દૂતસ્સ અકપ્પિયવોહારવસેન ચ વદતોપિ કપ્પિયકારકો નિદ્દિસિતબ્બો ભવેય્યા''તિ અનિટ્ઠપ્પસઙ્ગો વુત્તો, સો અનિટ્ઠપ્પસઙ્ગો એવ ન હોતિ અભિમતત્તા. તથા હિ **સિક્ખાપદે** એવ ''પટિગ્ગણ્હાતુ આયસ્મા ચીવરચેતાપન્ન''ન્તિ અકપ્પિયવોહારેન વદતો દૂતસ્સ કપ્પિયેન કમ્મેન વેય્યાવચ્ચકરો નિદ્દિસિતબ્બો વુત્તો આગમનસ્સ સુદ્ધત્તા, આગમનસ્સાપિ અસુદ્ધિયં પન કપ્પિયેનાપિ કમ્મેન વેય્યાવચ્ચકરો ન નિદ્દિસિતબ્બોતિ અત્થેવ આગમનસ્સ સુદ્ધિઅસુદ્ધીસુ પયોજનં. કથં પન દૂતવચનેન આગમનસુદ્ધિ વિઞ્ઞાયતીતિ? નાયં ભારો. દૂતેન હિ અકપ્પિયવોહારેનેવ વુત્તે એવ આગમનસુદ્ધિ ગવેસિતબ્બા, ન ઇતરથા, તત્થ ચ તસ્સ વચનક્કમેન પુચ્છિત્વા ચ યુત્તિઆદીહિ ચ સક્કા વિઞ્ઞાતું. ઇધાપિ હિ **સિક્ખાપદે** ''ચીવરચેતાપન્નં આભત''ન્તિ દૂતવચનેનેવ ચીવરં કિણિત્વા દાતું પેસિતભાવો વિઞ્ઞાયતિ. યદિ હિ સબ્બથા આગમનસુદ્ધિ ન વિઞ્ઞાયતિ, પટિક્ખેપો એવ કત્તબ્બોતિ.

પાળિયઞ્ચ ''ચીવરઞ્ચ ખો મયં પટિગ્ગણ્હામા''તિઆદિ દૂતવચનસ્સ અકપ્પિયત્તેપિ આગમનસુદ્ધિયા સતિ પટિપજ્જનવિધિદસ્સનત્થં વુત્તં. ''એસો ખો...પે॰... ન વત્તબ્બો 'તસ્સ દેહી'''તિઆદિ અકપ્પિયવત્થુસાદિયનપરિમોચનત્થં વુત્તં. ''સઞ્ઞત્તો''તિઆદિ ''એવં દૂતેન પુન વુત્તે એવ ચોદેતું વટ્ટતિ, ન ઇતરથા''તિ દસ્સનત્થં વુત્તં. ''ન વત્તબ્બો 'દેહિ મે ચીવરં...પે॰... ચેતાપેહિ મે ચીવર'''ન્તિ ઇદં દૂતેનાભતરૂપિયં પટિગ્ગહેતું અત્તના નિદ્દિટ્ઠકપ્પિયકારકત્તાવ ''દેહિ મે ચીવરં...પે॰... ચેતાપેહિ મે ચીવર''ન્તિ વદન્તો રૂપિયસ્સ

પકતત્તા તેન રૂપિયેન પરિવત્તેત્વા ''દેહિ ચેતાપેહી''તિ રૂપિયસંવોહારં સમાપજ્જન્તો નામ હોતીતિ તં દોસં દૂરતો પરિવજ્જેતું વુત્તં રૂપિયપટિગ્ગહણેન સઙ્ઘમજ્ઝે નિસ્સટ્ઠરૂપિયે વિય. વુત્તઞ્હિ તત્થ ''ન વત્તબ્બો ઇમં વા ઇમં વા આહરા''તિ. તસ્મા ન ઇદં વિઞ્ઞત્તિદોસં પરિવજ્જેતું વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં, ''અત્થો મે, આવુસો, ચીવરેના''તિપિ અવત્તબ્બતાપસઙ્ગતો, તેનેવ દૂતનિદ્દિટ્ઠેસુ રૂપિયસંવોહારસઙ્કાભાવતો અઞ્ઞં કપ્પિયકારકં ઠપેત્વાપિ આહરાપેતબ્બન્તિ વુત્તં. તત્થાપિ ''દૂતેન ઠપિતરૂપિયેન ચેતાપેત્વા ચીવરં આહરાપેહી''તિ અવત્વા કેવલં ''ચીવરં આહરાપેહી''તિ એવં આહરાપેતબ્બન્તિ અધિપ્પાયો ગહેતબ્બો. **ઠાનં ભઞ્જતી**તિ એત્થ **ઠાન**ન્તિ ઠિતિયા ચ કારણસ્સ ચ નામં, તસ્મા આસને નિસીદનેન ઠાનમ્પિ કુપ્પતિ, આગતકારણમ્પિ તેસં ન વિઞ્ઞાયતિ. ઠિતં પન અકોપેત્વા આમિસપટિગ્ગહણાદીસુ આગતકારણમેવ ભઞ્જતિ, ન ઠાનં. તેનાહ ''**આગતકારણં ભઞ્જતી**''તિ . કેચિ પન ''આમિસપટિગ્ગહણાદિના ઠાનમ્પિ ભઞ્જતી''તિ વદન્તિ, તં અટ્ઠકથાય ન સમેતિ.

યતસ્સ ચીવરચેતાપન્નન્તિઆદિ યેન અત્તના વેય્યાવચ્ચકરો નિદ્દિટ્ઠો, ચીવરઞ્ચ અનિપ્ફાદિતં, તસ્સ કત્તબ્બવિધિદસ્સનં. એવં ભિક્ખુના વત્થુસામિકાનં વુત્તે તે ચોદેત્વા દેન્તિ, વટ્ટતિ ''સામિકા ચોદેત્વા દેન્તી''તિ અનાપત્તિયં વુત્તત્તા. તેન ચ યો સયં અચોદેત્વા ઉપાસકાદીહિ પરિયાયેન વત્વા ચોદાપેતિ, તેસુ સત્તક્ખત્તુમ્પિ ચોદેત્વા ચીવરં દાપેન્તેસુ તસ્સ અનાપત્તિ સિદ્ધા હોતિ સિક્ખાપદસ્સ અનાણત્તિકત્તા.

કેનચિ અનિદ્દિટ્ઠો અત્તનો મુખેનેવ બ્યાવટભાવં વેય્યાવચ્ચકરત્તં પત્તો **મુખવેવટિકો**. ''**અવિચારેતુકામતાયા**''તિ ઇમિના વિજ્જમાનમ્પિ દાતું અનિચ્છન્તા અરિયાપિ વઞ્ચનાધિપ્પાયં વિના વોહારતો નત્થીતિ વદન્તીતિ દસ્સેતિ. **ભેસજ્જક્ખન્ધકે** મેણ્ડકસેટ્ઠિવત્થુમ્હિ (મહાવ॰ ૨૯૯) વુત્તં ''સન્તિ, ભિક્ખવે''તિઆદિવચનમેવ (મહાવ॰ ૨૯૯) **મેણ્ડકસિક્ખાપદં** નામ. **કપ્પિયકારકાનં હત્થે**તિ દૂતેન નિદ્દિટ્ઠકપ્પિયકારકે સન્ધાય વુત્તં, ન પન ભિક્ખુના નિદ્દિટ્ઠે, અનિદ્દિટ્ઠે વાતિ. તેનાહ ''**એત્થ ચ ચોદનાય પમાણં નત્થી**''તિઆદિ.

સયં આહરિત્વા દદન્તેસૂતિ સમ્બન્ધો. ''**પિણ્ડપાતાદીનં અત્થાયા**''તિ ઇમિના ચીવરત્થાયેવ ન હોતીતિ દસ્સેતિ. ''**એસેવ નયો**''તિ ઇમિના વત્થુસામિના નિદ્દિટ્ઠકપ્પિયકારકભેદેસુપિ પિણ્ડપાતાદીનમ્પિ અત્થાય દિન્ને ચ ઠાનચોદનાદિ સબ્બં હેટ્ઠા વુત્તનયેનેવ કાતબ્બન્તિ દસ્સેતિ.

''**સઙ્ઘં વા...પે॰... અનામસિત્વા**''તિ વુત્તત્તા ''સઙ્ઘસ્સ વિહારત્થાય દેમા''તિઆદિના આમસિત્વા વદન્તેસુ પટિક્ખિપિતબ્બમેવ. ''**સઙ્ઘો સમ્પટિચ્છતી**''તિ ઇદં ઉક્કટ્ઠવસેન વુત્તં, ગણાદીસુપિ સઙ્ઘસ્સત્થાય સમ્પટિચ્છન્તેસુપિ પટિગ્ગહણેપિ પરિભોગેપિ દુક્કટમેવ. **સારત્થદીપનિયં** ''પટિગ્ગહણે પાચિત્તિય''ન્તિ (સારત્થ॰ ટી॰ ૨.૫૩૭-૫૩૯) વુત્તં, તં ન યુત્તં સઙ્ઘચેતિયાદીનં અત્થાય દુક્કટસ્સ વુત્તત્તા. **ચોદેતી**તિ તસ્સ દોસાભાવં ઞત્વાપિ કોધેન વા લોભેન વા ભણ્ડદેય્યન્તિ ચોદેતિ. સો એવ હિ મુસાવાદાદિપચ્ચયા પાચિત્તિયદુક્કટાદિઆપત્તીહિ સાપત્તિકો હોતિ, ગીવાતિસઞ્ઞાય પન વત્વા નિદ્દોસભાવં ઞત્વા વિરમન્તસ્સ નત્થિ આપત્તિ.

તળાકં ખેત્તે પવિટ્ઠત્તા ''ન સમ્પટિચ્છિતબ્બ''ન્તિ વુત્તં. **ચત્તારો પચ્ચયે સઙ્ઘો પરિભુઞ્જતૂતિ દેતિ, વટ્ટતી**તિ એત્થ ''ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ ચતુપચ્ચયપરિભોગત્થાય તળાકં દમ્મી''તિ વા ''ભિક્ખુસઙ્ઘો ચત્તારો પચ્ચયે પરિભુઞ્જિતું તળાકં દમ્મી''તિ વા ''ઇતો તળાકતો ઉપ્પન્ને ચત્તારો પચ્ચયે દમ્મી''તિ વા વત્તુમ્પિ વટ્ટતિ, ઇદઞ્ચ સઙ્ઘસ્સ પરિભોગત્થાય દિય્યમાનઞ્ઞેવ સન્ધાય વુત્તં, પુગ્ગલસ્સ પન એવમ્પિ દિન્નં તળાકખેત્તાદિ ન વટ્ટતિ. સુદ્ધચિત્તસ્સ

પન ઉદકપરિભોગત્થં કૂપપોક્ખરણીઆદયો વટ્ટન્તિ. ‘‘સઙ્ઘસ્સ તળાકં અત્થિ, તં કથ’’ન્તિ હિ આદિના સબ્બત્થ સઙ્ઘવસેનેવ વુત્તં. **હત્થે**તિ વસે.

‘‘**ઠપેથાતિ વુત્તે**’’તિ ઇદં સામીચિવસેન વુત્તં, અવુત્તેપિ ઠપેન્તસ્સ દોસો નત્થિ. તેનાહ ‘‘**ઉદકં વારેતું લબ્ભતી**’’તિ. સસ્સકાલેપિ તાસેત્વા મુઞ્ચિતું વટ્ટતિ, અમુઞ્ચતો પન ભણ્ડદેય્યં. **પુન દેતી**તિ અચ્છિન્દિત્વા પુન દેતિ, એવમ્પિ વટ્ટતીતિ સમ્બન્ધો. ઇમિના ‘‘યેન કેનચિ ઇસ્સરેન ‘પરિચ્ચત્તમિદં ભિક્ખૂહિ, અસ્સામિક’ન્તિસઞ્ઞાય અત્તના ગહેત્વા દિન્નં વટ્ટતી’’તિ દસ્સેતિ. કપ્પિયવોહારેપિ વિનિચ્છયં વક્ખામાતિ પાઠસેસો.

ઉદકવસેનાતિ ઉદકપરિભોગત્થં. ‘‘**સુદ્ધચિત્તાન**’’ન્તિ ઇદં સહત્થેન ચ અકપ્પિયવોહારેન ચ કરોન્તે સન્ધાય વુત્તં. સસ્સસમ્પાદનત્થન્તિ એવં અસુદ્ધચિત્તાનમ્પિ પન સયં અકત્વા કપ્પિયવોહારેન આણાપેતું વટ્ટતિ એવ. ‘‘**કપ્પિયકારકં ઠપેતું ન વટ્ટતી**’’તિ ઇદં સહત્થાદિના કતતળાકત્તા ‘‘અસારુપ્પ’’ન્તિ વુત્તં, ઠપેન્તસ્સ, પન તં પચ્ચયં પરિભુઞ્જન્તસ્સપિ વા સઙ્ઘસ્સ આપત્તિ ન વિઞ્ઞાયતિ, અટ્ઠકથાપમાણેન વા એત્થ આપત્તિ ગહેતબ્બા. **લજ્જિભિક્ખુના**તિ લજ્જિનાપિ, પગેવ અલજ્જિના મત્તિકુદ્ધરણાદીસુ કારાપિતેસૂતિ અધિપ્પાયો. **નવસસ્સે**તિ અકતપુબ્બે કેદારે. ‘‘**કહાપણે**’’તિ ઇમિના ધઞ્ઞુટ્ઠાપને તસ્સેવ અકપ્પિયન્તિ દસ્સેતિ, ધઞ્ઞુટ્ઠાપને ચસ્સ પયોગેપિ દુક્કટમેવ, ન કહાપણુટ્ઠાપને વિય.

‘‘**કસથ વપથા**’’તિ વચને સબ્બેસમ્પિ અકપ્પિયં સિયાતિ આહ ‘‘**અવત્વા**’’તિ. **એત્તકો નામ ભાગો**તિ એત્થ એત્તકો કહાપણોતિ ઇદમ્પિ સન્ધાય વદતિ. તથા વુત્તેપિ હિ તદા કહાપણાનં અવિજ્જમાનત્તા આયતિં ઉપ્પન્નં અઞ્ઞેસં વટ્ટતિ એવ. તેનાહ ‘‘**તસ્સેવ તં અકપ્પિય**’’ન્તિ. તસ્સ પન સબ્બપયોગેસુ, પરિભોગેસુપિ દુક્કટં. કેચિ પન ‘‘ધઞ્ઞપરિભોગે એવ આપત્તિ, ન પુબ્બપયોગે’’તિ વદન્તિ, તં ન યુત્તં, યેન મિનનરક્ખણાદિપયોગેન પચ્છા ધઞ્ઞપરિભોગે આપત્તિ હોતિ, તસ્સ પયોગસ્સ કરણે અનાપત્તિયા અયુત્તત્તા. પરિયાયકથાય પન સબ્બત્થ અનાપત્તિ. તેનેવ ‘‘**એત્તકેહિ વીહીહિ ઇદઞ્ચિદઞ્ચ આહરથા**’’તિ નિયમવચને અકપ્પિયં વુત્તં, કહાપણવિચારણેપિ એસેવ નયો. વત્થુ ચ એવરૂપં નામ સંવિજ્જતિ, કપ્પિયકારકો નત્થીતિ વત્તબ્બન્તિઆદિવચનઞ્ચેત્થ સાધકં.

વનં દમ્મિ…પે॰… વટ્ટતીતિ એત્થ નિવાસટ્ઠાનત્તા પુગ્ગલસ્સાપિ સુદ્ધચિત્તેન ગહેતું વટ્ટતિ. **સીમં દેમા**તિ વિહારસીમાદિસાધારણવચનેન વુત્તત્તા ‘‘**વટ્ટતી**’’તિ વુત્તં.

‘‘**વેય્યાવચ્ચકર**’’ન્તિઆદિના વુત્તેપિ પુગ્ગલસ્સપિ દાસં ગહેતું વટ્ટતિ ‘‘અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, આરામિક’’ન્તિ (પારા॰ ૬૧૯; મહાવ॰ ૨૭૦) વિસેસેત્વા અનુઞ્ઞાતત્તા, તઞ્ચ ખો પિલિન્દવચ્છેન ગહિતપરિભુત્તક્કમેન, ન ગહટ્ઠાનં દાસપરિભોગક્કમેન. ખેત્તાદયો પન સબ્બે સઙ્ઘસ્સેવ વટ્ટન્તિ **પાળિયં** પુગ્ગલિકવસેન ગહેતું અનનુઞ્ઞાતત્તાતિ દટ્ઠબ્બં. **વિહારસ્સ દેમા**તિ સઙ્ઘિકવિહારં સન્ધાય વુત્તં, ‘‘ખેત્તવત્થુપટિગ્ગહણા પટિવિરતો હોતી’’તિઆદિના (દી॰ નિ॰ ૧.૧૦, ૧૯૪) સુત્તન્તેસુ આગતપટિક્ખેપો ભગવતા આપત્તિયાપિ હેતુભાવેન કતોતિ ભગવતો અધિપ્પાયં જાનન્તેહિ સઙ્ગીતિમહાથેરેહિ ખેત્તપટિગ્ગહણાદિનિસ્સિતો અયં સબ્બોપિ પાળિમુત્તવિનિચ્છયો વુત્તોતિ ગહેતબ્બો. કપ્પિયકારકસ્સ નિદ્દિટ્ઠભાવો, દૂતેન અપ્પિતતા, તતુત્તરિ વાયામો, તેન પટિલાભોતિ ઇમાનેત્થ ચત્તારિ અઙ્ગાનિ.

રાજસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નિટ્ઠિતો ચીવરવગ્ગો પઠમો.

૨. કોસિયવગ્ગો

૧. કોસિયસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૪૨. દુતિયસ્સ પઠમે પાળિયં **કોસિયકારકે**તિ કોસકારકપાણાનં કોસતો નિબ્બત્તત્તા કોસિયેન સુત્તેન વત્થાદિં કરોન્તે. **સઙ્ઘાત**ન્તિ વિનાસં.

૫૪૪. “**અવાયિમ**”ન્તિ વુત્તત્તા વાયિત્વા કરણે અનાપત્તિ. **મિસ્સેત્વા**તિ એળકલોમેહિ મિસ્સેત્વા. **પટિલાભેના**તિ પરિનિટ્ઠાનેન ‘‘પરિયોસાપેતિ, નિસ્સગ્ગિય’’ન્તિ (પારા॰ ૫૪૫) વુત્તત્તા, કોસિયમિસ્સકતા, અત્તનો અત્થાય સન્થતસ્સ કરણકારાપનં, પટિલાભો ચાતિ ઇમાનેત્થ તીણિ અઙ્ગાનિ.

કોસિયસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫૪૭-૫૫૨. દુતિયઞ્ચ તતિયઞ્ચ ઉત્તાનમેવ. તત્થ પન ઓદાતાદિમિસ્સકસઞ્ઞાય સુદ્ધકાળકાનઞ્ઞેવ સન્થતસ્સ કરણવસેન ચેત્થ દ્વેભાગતો અધિકેસુ સુદ્ધકાળકેસુ અનધિકસઞ્ઞાય સન્થતસ્સ કરણવસેન ચ અચિત્તકતા વેદિતબ્બા.

૪. છબ્બસ્સસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૫૭. ચતુત્થે **હદ** કરીસુસ્સગ્ગે, **મિહ** સેચનેતિ ધાતુઅત્થં સન્ધાયાહ “**વચ્ચમ્પિ પસ્સાવમ્પિ કરોન્તી**”તિ. ઊનકછબ્બસ્સેસુ અતિરેકછબ્બસ્સસઞ્ઞિતાદિવસેનેત્થ અચિત્તકતા વેદિતબ્બા.

છબ્બસ્સસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. નિસીદનસન્થતસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૬૫. પઞ્ચમે **તત્થ સન્દિસ્સિસ્સતી**તિ સકાય કતિકાય અયુત્તકારિતાવસેન વિઞ્ઞૂહિ સન્દિસ્સિસ્સતીતિ અત્થો. અરઞ્ઞકઙ્ગાદીનિ તીણિ પાળિયં સેનાસનાદિપચ્ચયત્તયસ્સ આદિઅઙ્ગવસેન વુત્તાનિ, સેસાનિપિ તે સમાદિયિંસુ એવાતિ વેદિતબ્બં.

૫૬૬. **પિહયન્તા**તિ પત્થયન્તા. સન્થતસ્સ અવાયિમત્તા, સેનાસનપરિક્ખારત્તા ચ ચીવરતા, અધિટ્ઠાતબ્બતા ચ નત્થીતિ આહ “**ચતુત્થચીવરસઞ્ઞિતાયા**”તિ, વિપલ્લાસસઞ્ઞાયાતિ અત્થો. કેચિ પન ‘‘ઇદં નિસીદનસન્થતં નામ નવસુ ચીવરેસુ નિસીદનચીવરમેવ, નાઞ્ઞં. **નિસીદનસિક્ખાપદેપિ** (પાચિ॰ ૫૩૧ આદયો) ઇમસ્મિં સિક્ખાપદે વિય ‘નિસીદનં નામ સદસં વુચ્ચતી’તિ ચ અટ્ઠકથાયઞ્ચસ્સ ‘સન્થતસદિસં સન્થરિત્વા એકસ્મિં અન્તે સુગતવિદત્થિયા વિદત્થિમત્તે પદેસે દ્વીસુ ઠાનેસુ ફાલેત્વા તિસ્સો દસા કરીયન્તિ, તાહિ દસાહિ સદસં નામ વુચ્ચતી’તિ (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૫૩૧) ચ વુત્તત્તા’’તિ વદન્તિ, તં ન યુત્તં ઇધ પમાણનિયમસ્સ અવુત્તત્તા, સન્થતસ્સ ચ અવાયિમચીવરત્તા, અધિટ્ઠાનુપગત્તાભાવા અટ્ઠકથાયં અવુત્તત્તા ચ. નિસીદનચીવરં પન છન્નં ચીવરાનં ખણ્ડપિલોતિકાનિ પમાણયુત્તમેવ સન્થરિત્વા સન્થતં વિય કરોન્તિ. તેનેવ ‘‘સન્થતસદિસ’’ન્તિ સદિસગ્ગહણં કતં, તસ્મા તદેવ ચીવરં અધિટ્ઠાનુપગઞ્ચ, ન ઇદન્તિ ગહેતબ્બં.

૫૬૭. સુગતવિદત્થિકં અનાદાય આદિયન્તિસઞ્ઞાય, સુગતવિદત્થિઊને અનૂનન્તિસઞ્ઞાય ચ વસેનેત્થ અચિત્તકતા વેદિતબ્બા. વિતાનાદીનઞ્ઞેવ અત્થાય કરણે અનાપત્તિવચનતો નિપજ્જનત્થાય કરોતોપિ આપત્તિ એવ. **પરિભુઞ્જિતું ન વટ્ટતી**તિ કોસિયેસુ સુદ્ધકાળકાનઞ્ચ વત્થૂનં અકપ્પિયત્તા વુત્તં. તેનેવ **પાળિયં** ''અઞ્ઞેન કતં પટિલભિત્વા પરિભુઞ્જતિ, આપત્તિ દુક્કટસ્સા''તિ (પારા॰ ૫૪૫, ૫૫૦) તત્થ તત્થ વુત્તં, ઇતરેસુ પન દ્વીસુ ''અનાપત્તી''તિ વુત્તં. તત્થ ચતુત્થે અઞ્ઞસ્સત્થાય કરણેપિ અનાપત્તિ, પઞ્ચમે તત્થ દુક્કટન્તિ દટ્ઠબ્બં. નિસ્સટ્ઠદાનવચનતો પન ગહણે દોસો નત્થિ, પરિભુઞ્જને ચ વિજટેત્વા કપ્પિયવસેન કતે ન દોસો.

નિસીદનસન્થતસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. એળકલોમસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૭૨. છટ્ઠે પાળિયં ''**અદ્ધાનમગ્ગપ્પટિપન્નસ્સા**''તિ ઇદં વત્થુવસેન વુત્તં. નિવાસટ્ઠાને લદ્ધાનિપિ તિયોજનતો પરં હરિતું ન વટ્ટતિ એવ. **અસન્તે હારકે**તિ અનુરૂપતો વુત્તં. સન્તેપિ હારકે હરતો નત્થિ દોસો. **આપત્તિયેવા**તિ અનાણત્તેન હટત્તા. પક્ખદ્વયસ્સપિ કારણમાહ ''**સઉસ્સાહત્તા**''તિ, અનુપરતગમનિચ્છત્તાતિ અત્થો. સુદ્ધચિત્તપક્ખસ્સેવ કારણમાહ ''**અચિત્તકત્તા**''તિ. **ન સમેતી**તિ ''અનાપત્તિ, અઞ્ઞં હરાપેતી''તિ એત્તકસ્સેવ પરિહરણે વુત્તત્તા. **અગચ્છન્તે**તિ ઠિતે. **હેટ્ઠા**તિ ભૂમિયા.

૫૭૫. **તં હરન્તસ્સા**તિ પઠમં પટિલાભટ્ઠાનતો પટ્ઠાય તિયોજનતો ઉદ્ધં હરન્તસ્સાતિ અત્થો. તથા હરન્તસ્સ હિ ચોરેહિ અચ્છિન્દિત્વા પુન દિન્નટ્ઠાનતો તિયોજનં હરિતું વટ્ટતિ. કેચિ પન ''**માતિકાટ્ઠકથાયં** અઙ્ગેસુ 'પઠમપ્પટિલાભો'તિ વુત્તત્તા દુતિયપટિલાભટ્ઠાનતો તિયોજનાતિક્કમેપિ અનાપત્તી''તિ વદન્તિ, તં ન યુત્તં, દુતિયપટિલાભસ્સાપિ પટિલાભટ્ઠાને પવિસનતો વાસત્થાય ગમનટ્ઠાનતો પુન ગમને વિય. **કાયબન્ધનાદીન**ન્તિ દ્વિપટલકાયબન્ધનાદીનં અન્તરે પક્ખિત્તં પસિબ્બકે પક્ખિત્તસદિસં, ન કતભણ્ડન્તિ વુત્તં, તથા **નિધાનમુખ**ન્તિ. અકતભણ્ડતા, પઠમપ્પટિલાભો, તિયોજનાતિક્કમનં, આહરણપચ્ચાહરણં, અવાસાધિપ્પાયતાતિ ઇમાનેત્થ પઞ્ચ અઙ્ગાનિ.

એળકલોમસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. એળકલોમધોવાપનસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૮૧. સત્તમે પાળિયં અનાપત્તિવારે **અપરિભુત્તં કતભણ્ડં ધોવાપેતી**તિ એત્થ પરિભુત્તસ્સ કમ્બલાદિકતભણ્ડસ્સ ધોવાપનં પુરાણચીવરધોવાપનસિક્ખાપદેન આપત્તિકરન્તિ તન્નિવત્તનત્થં ''**અપરિભુત્તં કતભણ્ડ**''ન્તિ વુત્તં. સેસમેત્થ ઉત્તાનત્થમેવ.

એળકલોમધોવાપનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. રૂપિયસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૮૩-૪. અટ્ઠમે સુવણ્ણમયકહાપણેન કહાપણોપિ રજતે એવ સઙ્ગય્હતીતિ આહ ''**સોવણ્ણમયો વા**''તિ. **રૂપિયમયો વા**તિ રજતેન રૂપં સમુટ્ઠપેત્વા કતકહાપણો. **પાકતિકો** નામ એતરહિ પકતિકહાપણો.

ઇચ્ચેતં સબ્બમ્પીતિ સિક્ખાપદેન, વિભઙ્ગેન ચ વુત્તં સબ્બમ્પિ નિદસ્સેતિ. તસ્સ ચતુબ્બિધં નિસ્સગ્ગિયવત્થૂતિ ઇમિનાવ સમ્બન્ધો, ન પન અનન્તરેન ''રજત''ન્તિ પદેન. ઇદાનિ તં ચતુબ્બિધં નિસ્સગ્ગિયવત્થું સરૂપતો દસ્સેન્તો ''**રજત**''ન્તિઆદિમાહ. તત્થ કિઞ્ચાપિ હેટ્ઠા રજતમાસકોવ વુત્તો, ન કેવલં રજતં, તથાપિ સિક્ખાપદે ''જાતરૂપરજત''ન્તિ પદેનેવ વુત્તન્તિ તમ્પિ દસ્સેતું ''રજત''ન્તિ ઇદં વિસું વુત્તં. પદભાજને પન માતિકાપદેનેવ સિદ્ધત્તા તં અવત્વા તેન સહ સઙ્ગય્હમાનમેવ દસ્સેતું ''રજતં નામ કહાપણો''તિઆદિ વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં. **જાતરૂપમાસકો**તિ સુવણ્ણમયકહાપણો. **વુત્તપ્પભેદો**તિ ''રૂપિયમયો વા પાકતિકો વા''તિઆદિના વુત્તપ્પભેદો. પટોવ **પટકો**, વત્થં. **દુક્કટમેવા**તિ પટિગ્ગાહકસ્સેવ પટિગ્ગહણપચ્ચયા દુક્કટં, પરિભોગે પન પઞ્ચસહધમ્મિકેહિ પટિગ્ગહિતાનં ધઞ્ઞવિરહિતમુત્તાદીનં કારણા ઉપ્પન્નપચ્ચયં પરિભુઞ્જન્તાનં સબ્બેસમ્પિ દુક્કટમેવ. કેચિ પન ''ધઞ્ઞમ્પિ પઞ્ચસહધમ્મિકેહિ પટિગ્ગહિતં મુત્તાદિખેત્તાદિ વિય સબ્બેસમ્પિ પરિભુઞ્જિતું ન વટ્ટતિ, કેવલં સઙ્ઘિકભૂમિયં કપ્પિયવોહારેન ચ ઉપ્પન્નસ્સ ધઞ્ઞસ્સ વિચારણમેવ સન્ધાય 'તસ્સેવેતં અકપ્પિય'ન્તિ વુત્ત''ન્તિ વદન્તિ.

એકો સતં વા સહસ્સં વાતિઆદિ રૂપિયે હેટ્ઠિમકોટિયા પવત્તનાકારં દસ્સેતું વુત્તં, ન પન ''એવં પટિપજ્જિતબ્બમેવા''તિ દસ્સેતું. ''ઇધ નિક્ખિપાહી''તિ વુત્તે ઉગ્ગણ્હાપનં હોતીતિ આહ ''**ઇધ નિક્ખિપાહીતિ ન વત્તબ્બ**''ન્તિ. **કપ્પિયઞ્ચ...પે॰... હોતી**તિ યસ્મા અસાદિતત્તા તતો ઉપ્પન્નપચ્ચયા વટ્ટન્તિ, તસ્મા કપ્પિયં નિસ્સાય ઠિતં. યસ્મા પન દુબ્બિચારણાય સતિ તતો ઉપ્પન્નમ્પિ ન કપ્પતિ, તસ્મા અકપ્પિયં નિસ્સાય ઠિતન્તિ વેદિતબ્બં.

''**ન તેન કિઞ્ચિ કપ્પિયભણ્ડં ચેતાપિત**''ન્તિ ઇમિના ચેતાપિતં ચે, નત્થિ પરિભોગૂપાયો ઉગ્ગહેત્વા અનિસ્સટ્ઠરૂપિયેન ચેતાપિતત્તા. ઈદિસઞ્હિ સઙ્ઘમજ્ઝે નિસ્સજ્જનં કત્વાવ છડ્ડેત્વા પાચિત્તિયં દેસેતબ્બન્તિ દસ્સેતિ. કેચિ પન ''યસ્મા નિસ્સગ્ગિયવત્થું પટિગ્ગહેત્વાપિ ચેતાપિતં કપ્પિયભણ્ડં સઙ્ઘે નિસ્સટ્ઠં કપ્પિયકારકેહિ નિસ્સટ્ઠરૂપિયં પરિવત્તેત્વા આનીતકપ્પિયભણ્ડસદિસં હોતિ, તસ્મા વિનાવ ઉપાયં ભાજેત્વા પરિભુઞ્જિતું વટ્ટતી''તિ વદન્તિ, તં **પત્તચતુક્કાદિકથાય** (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૫૮૯) ન સમેતિ. તત્થ રૂપિયેન પરિવત્તિતપત્તસ્સ અપરિભોગોવ દસ્સિતો, ન નિસ્સજ્જનવિધાનન્તિ. **ઉપનિક્ખેપં ઠપેત્વા**તિ કપ્પિયકારકેહિ વડ્ઢિયા પયોજનં સન્ધાય વુત્તં. **અકપ્પિય**ન્તિ તેન વત્થુના ગહિતત્તા વુત્તં.

૫૮૫. ''**પતિતોકાસં અસમન્નાહરન્તેના**''તિ ઇદં નિરપેક્ખભાવદસ્સનપરન્તિ વેદિતબ્બં. **અસન્તસમ્ભાવનાયા**તિ પરિયાયાદિના અભૂતારોચનં સન્ધાય વુત્તં. **થેય્યપરિભોગો**તિ પચ્ચયસામિના ભગવતા અનનુઞ્ઞાતત્તા વુત્તં. **ઇણપરિભોગો**તિ ભગવતા અનુઞ્ઞાતમ્પિ કત્તબ્બં અકત્વા પરિભુઞ્જનતો વુત્તં, તેન ચ પચ્ચયસન્નિસ્સિતસીલં વિપજ્જતીતિ દસ્સેતિ. **પરિભોગે પરિભોગે**તિ કાયતો મોચેત્વા મોચેત્વા પરિભોગે. પચ્છિમયામેસુ પચ્ચવેક્ખિતબ્બન્તિ યોજના. **ઇણપરિભોગટ્ઠાને તિટ્ઠતી**તિ એત્થ ''હિય્યો યં મયા ચીવરં પરિભુત્ત''ન્તિઆદિનાપિ અતીતપચ્ચવેક્ખણા વટ્ટતીતિ વદન્તિ. **પરિભોગે પરિભોગે**તિ ઉદકપતનટ્ઠાનતો અન્તોપવેસનેસુ, નિસીદનસયનેસુ ચ. **સતિપચ્ચયતા વટ્ટતી**તિ પચ્ચવેક્ખણસતિયા પચ્ચયત્તં લદ્ધું વટ્ટતિ. પટિગ્ગહણે ચ પરિભોગે ચ પચ્ચવેક્ખણાસતિ અવસ્સં લદ્ધબ્બાતિ દસ્સેતિ. તેનાહ ''**સતિં કત્વા**''તિઆદિ. કેચિ પન ''સતિપચ્ચયતા પચ્ચયે સતિ ભેસજ્જપરિભોગસ્સ કારણે સતી''તિ એવમ્પિ અત્થં વદન્તિ, તેસમ્પિ પચ્ચયે સતીતિ પચ્ચયસબ્ભાવસલ્લક્ખણે સતીતિ એવમત્થો ગહેતબ્બો પચ્ચયસબ્ભાવમત્તેન સીલસ્સ અસુજ્ઝનતો. ''**પરિભોગે અકરોન્તસ્સેવ આપત્તી**''તિ ઇમિના પાતિમોક્ખસંવરસીલસ્સ ભેદો દસ્સિતો, ન પચ્ચયસન્નિસ્સિસીલસ્સ, તસ્સ અતીતપચ્ચવેક્ખણાય વિસુજ્ઝનતો. એતસ્મિં, પન સેસપચ્ચયેસુ ચ ઇણપરિભોગાદિવચનેન પચ્ચયસન્નિસ્સિતસીલસ્સેવ ભેદોતિ એવમિમેસં નાનાકરણં વેદિતબ્બં.

એવં પચ્ચયસન્નિસ્સિતસીલસ્સ વિસુદ્ધિં દસ્સેત્વા તેનેવ પસઙ્ગેન સબ્બાપિ વિસુદ્ધિયો દસ્સેતું “**ચતુબ્બિધા હિ સુદ્ધી**”તિઆદિમાહ. તત્થ સુજ્ઝતિ દેસનાદીહિ, સોધીયતીતિ વા સુદ્ધિ, ચતુબ્બિધસીલં. તેનાહ “**દેસનાય સુજ્ઝનતો**”તિઆદિ. એત્થ દેસનાગ્ગહણેન વુટ્ઠાનમ્પિ છિન્નમૂલાનં અભિક્ખુતાપટિઞ્ઞાપિ સઙ્ગહિતા. છિન્નમૂલાનમ્પિ હિ પારાજિકાપત્તિવુટ્ઠાનેન હેટ્ઠા પરિરક્ખિતં ભિક્ખુસીલં વિસુદ્ધં નામ હોતિ, તેન તેસં મગ્ગપટિલાભોપિ સમ્પજ્જતિ.

દાતબ્બટ્ઠેન દાયં, તં આદિયન્તીતિ **દાયાદા**. **સત્તન્નં સેક્ખાનન્તિ** એત્થ કલ્યાણપુથુજ્જનાપિ સઙ્ગહિતા તેસં આણણ્યપરિભોગસ્સ દાયજ્જપરિભોગે સઙ્ગહિતત્તાતિ વેદિતબ્બં . **ધમ્મદાયાદસુત્તન્તિ** ‘‘ધમ્મદાયાદા મે, ભિક્ખવે, ભવથ, મા આમિસદાયાદા’’તિઆદિના (મ॰ નિ॰ ૧.૨૯) પવત્તં સુત્તં. તત્થ મા મે આમિસદાયાદાતિ એવં મે-સદ્દં આનેત્વા અત્થો ગહેતબ્બો. એવઞ્હિ તથા વુત્તત્થસાધકં હોતિ.

લજ્જિના સદ્ધિં પરિભોગોતિ ધમ્મામિસવસેન મિસ્સભાવો. **અલજ્જિના સદ્ધિન્તિ** એત્થાપિ એસેવ નયો. “**આદિતો પટ્ઠાય હિ અલજ્જી નામ નત્થી**”તિ ઇમિના દિટ્ઠદિટ્ઠેસુ આસઙ્કા નામ ન કાતબ્બા, દિટ્ઠસુતાદિકારણે સતિ એવ કાતબ્બાતિ દસ્સેતિ. **અત્તનો ભારભૂતા** સદ્ધિવિહારિકાદયો. **સચે ન ઓરમતી**તિ અગતિગમનેન ધમ્મામિસપરિભોગતો ન ઓરમતિ. “**આપત્તિ નામ નત્થી**”તિ ઇદં અલજ્જીનં ધમ્મેન ઉપ્પન્નપચ્ચયં, ધમ્મકમ્મઞ્ચ સન્ધાય વુત્તં. તેસમ્પિ હિ કુલદૂસનાદિસમુપ્પન્નપચ્ચયં પરિભુઞ્જન્તાનં, વગ્ગકમ્માદિં કરોન્તાનઞ્ચ આપત્તિ એવ.

“**ધમ્મિયાધમ્મિયપરિભોગો પચ્ચયવસેન વેદિતબ્બો**”તિ વુત્તત્તા હેટ્ઠા લજ્જિપરિભોગો પચ્ચયવસેન ચ એકકમ્માદિવસેન ચ વુત્તો એવાતિ વેદિતબ્બં. તેનેવ **દુટ્ઠદોસસિક્ખાપદટ્ઠકથાયં** ચોદકચુદિતકભાવે ઠિતા દ્વે અલજ્જિનો ધમ્મપરિભોગમ્પિ સન્ધાય ‘‘એકસમ્ભોગપરિભોગા હુત્વા જીવથા’’તિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૩૮૫-૩૮૬) વુત્તા તેસં અઞ્ઞમઞ્ઞં ધમ્મામિસપરિભોગે વિરોધાભાવા. લજ્જીનમેવ હિ અલજ્જિના સહ તદુભયપરિભોગા ન વટ્ટન્તીતિ.

ધમ્મપરિભોગોતિ ‘‘એકકમ્મં એકુદ્દેસો’’તિઆદિના (પારા॰ ૫૫, ૯૨, ૧૭૨) વુત્તસંવાસો ચેવ નિસ્સયગ્ગહણદાનાદિકો સબ્બો નિરામિસપરિભોગો ચ વેદિતબ્બો . “**ન સો આપત્તિયા કારેતબ્બો**”તિ વુત્તત્તા લજ્જિનો અલજ્જિપગ્ગહે આપત્તીતિ વેદિતબ્બં. **ઇતરોપી**તિ લજ્જીપિ. તસ્સાપિ અત્તાનં પગ્ગણ્હન્તસ્સ અલજ્જિનો, ઇમિના ચ લજ્જિનો વણ્ણભણનાદિલાભં પટિચ્ચ આમિસગરુકતાય વા ગેહસિતપેમેન વા તં અલજ્જિં પગ્ગણ્હન્તો લજ્જી સાસનં અન્તરધાપેતિ નામાતિ દસ્સેતિ. એવં ગહટ્ઠાદીસુ ઉપત્થમ્ભિતો અલજ્જી બલં લભિત્વા પેસલે અભિભવિત્વા નચિરસ્સેવ સાસનં ઉદ્ધમ્મં ઉબ્બિનયં કરોતીતિ.

“**ધમ્મપરિભોગોપિ તત્થ વટ્ટતી**”તિ ઇમિના આમિસપરિભોગતો ધમ્મપરિભોગોવ ગરુકો, તસ્મા અતિવિય અલજ્જિવિવેકેન કાતબ્બોતિ દસ્સેતિ. “**ધમ્માનુગ્ગહેન ઉગ્ગણ્હિતું વટ્ટતી**”તિ વુત્તત્તા અલજ્જુસ્સન્નતાય સાસને ઓસક્કન્તે, લજ્જીસુ ચ અપ્પહોન્તેસુ અલજ્જિમ્પિ પકતત્તં ગણપૂરકં ગહેત્વા ઉપસમ્પદાદિકરણેન ચેવ કેચિ અલજ્જિનો ધમ્મામિસપરિભોગેન સઙ્ગહેત્વા સેસાલજ્જિગણસ્સ નિગ્ગહેન ચ સાસનં પગ્ગણ્હિતું વટ્ટતિ એવ.

કેચિ પન ‘‘કોટિયં ઠિતો ગન્થોતિ વુત્તત્તા ગન્થપરિયાપુણનમેવ ધમ્મપરિભોગો, ન એકકમ્માદિ. તસ્મા અલજ્જીહિપિ સદ્ધિં ઉપોસથાદિકં કમ્મં કાતું વટ્ટતિ, આપત્તિ નત્થી’’તિ વદન્તિ, તં ન યુત્તં, એકકમ્માદીસુ બહૂસુ ધમ્મપરિભોગેસુ અલજ્જિનાપિ સદ્ધિં કત્તબ્બાવત્થાયુત્તં ધમ્મપરિભોગં દસ્સેતું ઇધ નિદસ્સનવસેન ગન્થસ્સેવ સમુદ્ધટત્તા. ન હિ એકકમ્માદિકો વિધિ ધમ્મપરિભોગો ન હોતીતિ સક્કા વત્તું અનામિસત્તા ધમ્મામિસેસુ

અપરિયાપન્નસ્સ કસ્સચિ અભાવા. તેનેવ **અટ્ઠસાલિનિયં** ધમ્મપટિસન્ધારકથાયં (ધ॰ સ॰ અટ્ઠ॰ ૧૩૫૧)''કમ્મટ્ઠાનં કથેતબ્બં, ધમ્મો વાચેતબ્બો…પે॰… અબ્ભાનવુટ્ઠાનમાનત્તપરિવાસા દાતબ્બા, પબ્બજ્જારહો પબ્બાજેતબ્બો, ઉપસમ્પદારહો ઉપસમ્પાદેતબ્બો…પે॰… અયં ધમ્મપટિસન્ધારો નામા''તિ એવં સઙ્ઘકમ્માદિપિ ધમ્મકોટ્ઠાસે દસ્સિતં. તેસુ પન ધમ્મકોટ્ઠાસેસુ યં ગણપૂરણાદિવસેન અલજ્જિનો અપેક્ખિત્વા ઉપોસથાદિ વા તેસં સન્તિકા ધમ્મુગ્ગહણનિસ્સયગ્ગહણાદિ વા કરીયતિ, તં ધમ્મો ચેવ પરિભોગો ચાતિ ધમ્મપરિભોગોતિ વુચ્ચતિ, એતં તથારૂપપચ્ચયં વિના કાતું ન વટ્ટતિ, કરોન્તસ્સ અલજ્જિપરિભોગો ચ હોતિ દુક્કટઞ્ચ. યં પન અલજ્જિસતં અનપેક્ખિત્વા તજ્જનીયાદિનિગ્ગહકમ્મં વા પરિવાસાદિઉપકારકમ્મં વા ઉગ્ગહપરિપુચ્છાદાનાદિ વા કરીયતિ, તં ધમ્મો એવ, નો પરિભોગો. એતં અનુરૂપાનં કાતું વટ્ટતિ, આમિસદાનં વિય આપત્તિ નત્થિ. નિસ્સયદાનમ્પિ તેરસસમ્મુતિદાનાદિ ચ વત્તપટિવત્તસાદિયનાદિપરિભોગસ્સાપિ હેતુત્તા ન વટ્ટતિ.

યો પન મહાઅલજ્જી ઉદ્ધમ્મં ઉબ્બિનયં સત્થુ સાસનં કરોતિ, તસ્સ સદ્ધિવિહારિકાદીનં ઉપસમ્પદાદિઉપકારકમ્મમ્પિ ઉગ્ગહપરિપુચ્છાદાનાદિ ચ કાતું ન વટ્ટતિ, આપત્તિ એવ હોતિ, નિગ્ગહકમ્મમેવ કાતબ્બં. તેનેવ અલજ્જિપગ્ગહોપિ પટિક્ખિત્તો. ધમ્મામિસપરિભોગવિવજ્જનેનાપિ હિ દુમ્મઙ્કૂનં પુગ્ગલાનં નિગ્ગહો અધિપ્પેતો, સો ચ પેસલાનં ફાસુવિહારસદ્ધમ્મટ્ઠિતિવિનયાનુગ્ગહાદિઅત્થાય એતદત્થત્તા સિક્ખાપદપઞ્ઞત્તિયા. તસ્મા યં યં દુમ્મઙ્કૂનં ઉપત્થમ્ભાય પેસલાનં અફાસુવિહારાય સદ્ધમ્મપરિહાનાદિઅત્થાય હોતિ, તં સબ્બમ્પિ પરિભોગો વા હોતુ અપરિભોગો વા કાતું ન વટ્ટતિ, એવં કરોન્તા સાસનં અન્તરધાપેન્તિ, આપત્તિઞ્ચ આપજ્જન્તિ. ધમ્મામિસપરિભોગેસુ ચેત્થ અલજ્જીહિ એકકમ્માદિધમ્મપરિભોગો એવ પેસલાનં અફાસુવિહારસદ્ધમ્મપરિહાનાદિઅત્થાય હોતિ, ન તથા આમિસપરિભોગો. ન હિ અલજ્જીનં પચ્ચયપરિભોગમત્તેન પેસલાનં અફાસુવિહારાદિ હોતિ, યથાવુત્તધમ્મપરિભોગેન પન હોતિ , તપ્પરિવજ્જનેન ચ ફાસુવિહારાદયો. તથા હિ કતસિક્ખાપદવીતિક્કમા અલજ્જિપુગ્ગલા ઉપોસથાદીસુ પવિટ્ઠા ''તુમ્હે કાયદ્વારે, વચીદ્વારે ચ વીતિક્કમં કરોથા''તિઆદિના ભિક્ખૂહિ વત્તબ્બા હોન્તિ, યથા વિનયઞ્ચ અતિટ્ઠન્તા સઙ્ઘતો બહિકરણાદિવસેન સુટ્ઠુ નિગ્ગહેતબ્બા, તથા અકત્વા તેહિ સહ સંવસન્તાપિ અલજ્જિનોવ હોન્તિ ''એકોપિ અલજ્જી અલજ્જિસતમ્પિ કરોતી''તિઆદિવચનતો (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૫૮૫). યદિ હિ તે એવં ન નિગ્ગહિતા સિયું, સઙ્ઘે કલહાદિં વડ્ઢેત્વા ઉપોસથાદિસામગ્ગીકમ્મપટિબાહનાદિના પેસલાનં અફાસું કત્વા કમેન તે દેવદત્તવજ્જિપુત્તકાદયો વિય પરિસં વડ્ઢેત્વા અત્તનો વિપ્પટિપત્તિં ધમ્મતો વિનયતો દીપેન્તા સઙ્ઘભેદાદિમ્પિ કત્વા નચિરસ્સેવ સાસનં અન્તરધાપેય્યું, તેસુ પન સઙ્ઘતો બહિકરણાદિવસેન નિગ્ગહિતેસુ સબ્બોપાયં ઉપદ્દવો ન હોતિ. વુત્તઞ્હિ –

> ''દુસ્સીલપુગ્ગલે નિસ્સાય ઉપોસથો ન તિટ્ઠતિ, પવારણા ન તિટ્ઠતિ, સઙ્ઘકમ્માનિ નપ્પવત્તન્તિ, સામગ્ગી ન હોતિ…પે॰… દુસ્સીલેસુ પન નિગ્ગહિતેસુ સબ્બોપિ અયં ઉપદ્દવો ન હોતિ, તતો પેસલા ભિક્ખૂ ફાસુ વિહરન્તી''તિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૧.૩૯).

તસ્મા એકકમ્માદિધમ્મપરિભોગોવ આમિસપરિભોગતોપિ અતિવિય અલજ્જિવિવેકેન કાતબ્બો, આપત્તિકરો ચ સદ્ધમ્મપરિહાનિહેતુત્તાતિ વેદિતબ્બં.

અપિચ ઉપોસથો ન તિટ્ઠતિ, પવારણા ન તિટ્ઠતિ, સઙ્ઘકમ્માનિ નપ્પવત્તન્તીતિ એવં અલજ્જીહિ સદ્ધિં સઙ્ઘકમ્માકરણસ્સ અટ્ઠકથાયં પકાસિતત્તાપિ ચેતં સિજ્ઝતિ, તથા પરિવત્તલિઙ્ગસ્સ ભિક્ખુનો ભિક્ખુનુપસ્સયં ગચ્છન્તસ્સ **પટિપત્તિકથાયં** ''આરાધિકા ચ હોન્તિ સઙ્ગાહિકા લજ્જિનિયો, તા કોપેત્વા અઞ્ઞત્થ ન ગન્તબ્બં.

ગચ્છતિ ચે, ગામન્તરનદીપારરત્તિવિપ્પવાસગણઓહીયનાપત્તીહિ ન મુચ્ચતિ...પે॰... અલજ્જિનિયો હોન્તિ, સઙ્ગહં પન કરોન્તિ, તાપિ પરિચ્ચજિત્વા અઞ્ઞત્થ ગન્તું લબ્ભતી''તિ એવં અલજ્જિનીસુ દુતિયિકાગહણાદીસુ સંવાસાપત્તિપરિહારાય નદીપારગમનાદિગરુકાપત્તિટ્ઠાનાનં અનુઞ્ઞાતત્તા તતોપિ અલજ્જિસંવાસાપત્તિ એવ સદ્ધમ્મપરિહાનિહેતુતો ગરુકતરાતિ વિઞ્ઞાયતિ. ન હિ લહુકાપત્તિટ્ઠાનં, અનાપત્તિટ્ઠાનં વા પરિહરિતું ગરુકાપત્તિટ્ઠાનવીતિક્કમં આચરિયા અનુજાનન્તિ, તથા **અસંવાસપદસ્સ અટ્ઠકથાયં** ''સબ્બેહિપિ લજ્જિપુગ્ગલેહિ સમં સિક્ખિતબ્બભાવતો સમસિક્ખાતા નામ. એત્થ યસ્મા સબ્બેપિ લજ્જિનો એતેસુ કમ્માદીસુ સહ વસન્તિ, ન એકોપિ તતો બહિદ્ધા સન્દિસ્સતિ, તસ્મા તાનિ સબ્બાનિપિ ગહેત્વા એસો સંવાસો નામા''તિ એવં લજ્જીહેવ એકકમ્માદિસંવાસો વટ્ટતીતિ પકાસિતો.

યદિ એવં, કસ્મા અસંવાસિકેસુ અલજ્જી ન ગણિતોતિ? નાયં વિરોધો, યે ગણપૂરકે કત્વા કતં કમ્મં કુપ્પતિ, તેસં પારાજિકાદિઅપકતત્તાનઞ્ઞેવ અસંવાસિકત્તે ગહિતત્તા. અલજ્જિનો પન પકતત્તભૂતાપિ સન્તિ, તે ચે ગણપૂરણા હુત્વા કમ્મં સાધેન્તિ, કેવલં કત્વા અગતિગમનેન કરોન્તાનં આપત્તિકરા હોન્તિ સભાગાપત્તિઆપન્ના વિય અઞ્ઞમઞ્ઞં. યસ્મા અલજ્જિતઞ્ચ લજ્જિતઞ્ચ પુથુજ્જનાનં ચિત્તક્ખણપટિબદ્ધં, ન સબ્બકાલિકં. સચ્ચિચ્ચ હિ વીતિક્કમચિત્તે ઉપ્પન્ને અલજ્જિનો ''ન પુન ઈદિસં કરિસ્સામી''તિ ચિત્તેન લજ્જિનો ચ હોન્તિ, તેસુ ચ યે પેસલેહિ ઓવદિયમાનાપિ ન ઓરમન્તિ, પુનપ્પુનં વીતિક્કમન્તિ, તે એવ અસંવસિતબ્બા, ન ઇતરે લજ્જિધમ્મે ઓક્કન્તત્તા. તસ્માપિ અલજ્જિનો અસંવાસિકેસુ અગણેત્વા તપ્પરિવજ્જનત્થં સોધેત્વાવ ઉપોસથાદિકરણં અનુઞ્ઞાતં. તથા હિ ''પારિસુદ્ધિં આયસ્મન્તો આરોચેથ, પાતિમોક્ખં ઉદ્દિસિસ્સામી''તિઆદિના (મહાવ॰ ૧૩૪) અપરિસુદ્ધાય પરિસાય ઉપોસથકરણસ્સ અયુત્તતા પકાસિતા, ''યસ્સ સિયા આપત્તિ સો આવિકરેય્ય...પે॰... ફાસુ હોતી''તિ (મહાવ॰ ૧૩૪) એવં અલજ્જિમ્પિ લજ્જિધમ્મે પતિટ્ઠાપેત્વા ઉપોસથકરણપ્પકારો ચ વુત્તો, ''કચ્ચિત્થ પરિસુદ્ધા...પે॰... પરિસુદ્ધેત્થાયસ્મન્તો''તિ (પારા॰ ૪૪૨, ૪૫૮, ૬૬૨; પાચિ॰ ૫૫૧, ૫૭૫, ૬૫૫) ચ પારિસુદ્ધિઉપોસથે ''પરિસુદ્ધો અહં ભન્તે, પરિસુદ્ધોતિ મં ધારેથા''તિ (મહાવ॰ ૧૬૮) ચ એવં ઉપોસથં કરોન્તાનં પરિસુદ્ધતા ચ પકાસિતા, વચનમત્તેન અનોરમન્તાનઞ્ચ ઉપોસથપવઆરણટ્ઠપનવિધિ ચ વુત્તા, સબ્બથા લજ્જિધમ્મં અનોક્કમન્તેહિ સંવાસસ્સ અયુત્તતાય નિસ્સયદાનગ્ગહણપટિક્ખેપો, તજ્જનીયાદિનિગ્ગહકમ્મકરણઞ્ચ ઉક્ખેપનીયકમ્મકરણેન સાનુવત્તકપરિસસ્સ અલજ્જિસ્સ અસંવાસિકત્તપાપનવિધિ ચ વુત્તા. તસ્મા યથાવુત્તેહિ સુત્તનયેહિ, અટ્ઠકથાવચનેહિ ચ પકતત્તેહિપિ અપકતત્તેહિપિ સબ્બેહિ અલજ્જીહિ એકકમ્માદિસંવાસો ન વટ્ટતિ, કરોન્તાનં આપત્તિ એવ દુમ્મઙ્કૂનં પુગ્ગલાનં નિગ્ગહત્થાયેવ સબ્બસિક્ખાપદાનં પઞ્ઞત્તત્તાતિ નિટ્ઠમેત્થ ગન્તબ્બં. તેનેવ દુતિયસઙ્ગીતિયં પકતત્તાપિ અલજ્જિનો વજ્જિપુત્તકા યસત્થેરાદીહિ મહન્તેન વાયામેન સઙ્ઘતો વિયોજિતા. ન હિ તેસુ પારાજિકાદિઅસંવાસિકા અત્થિ તેહિ દીપિતાનં **દસન્નં વત્થૂનં** (ચૂળવ॰ ૪૫૨) લહુકાપત્તિવિસયત્તા.

તસ્સ પન સન્તિકેતિ મહારક્ખિતત્થેરસ્સ સન્તિકે. **ખરપત્ત**ન્તિ ખરસઙ્ખાતં સુવણ્ણપતિરૂપકં વત્થુ. દાયકેહિ અસતિયા દિન્નં રૂપિયં તેહિ પુન સકસઞ્ઞાય ગણ્હન્તે અદાતું, નિસ્સગ્ગિયવત્થું ગણ્હાહીતિ દાતુઞ્ચ ન વટ્ટતીતિ આહ ''**તવ ચોળકં પસ્સાહી**''તિ. એવં વત્વાપિ પન નટ્ઠવત્થુસ્મિં વિય નિસ્સજ્જિતબ્બાભાવેપિ આપત્તિ દેસેતબ્બાવ. અસતિયાપિ હિ તં વત્થું વત્થાદિના સહત્થેન ગહેત્વા ''ઇદં દેમી''તિ દિન્નં, તદા પરિચ્ચાગસબ્ભાવતો દાનમેવ હોતિ ''અપ્પગ્ઘં દસ્સામી''તિ મહગ્ઘસ્સ દાને વિય. પટિગ્ગણ્હન્તસ્સ ચ અસતિયા દિય્યમાનત્તે ઞાતેપિ અદિન્નાદાનં ન હોતિ દાયકેહિ દિન્નત્તા, તસ્મા રૂપિયં નિસ્સગ્ગિયમેવ હોતિ. કેચિ પન ''ઈદિસં નામ ન હોતિ, તેનેવ ચેત્થ 'તવ ચોળકં પસ્સા'તિ વુત્ત''ન્તિ વદન્તિ, તં નો નક્ખમતિ, વીમંસિતબ્બં.

૫૮૬. એકપરિચ્છેદાનીતિ સિયા કિરિયત્તં, સિયા અકિરિયત્તઞ્ચ સન્ધાય વુત્તં. જાતરૂપરજતભાવો, અત્તુદ્દેસિકતા, ગહણાદીસુ અઞ્ઞતરભાવોતિ ઇમાનેત્થ તીણિ અઙ્ગાનિ.

રૂપિયસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. રૂપિયસંવોહારસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૮૭. નવમે જાતરૂપાદિચતુબ્બિધનિસ્સગ્ગિયવત્થુ ઇધ રૂપિયગ્ગહણેનેવ ગહિતન્તિ આહ "**જાતરૂપરજતપરિવત્તન**"ન્તિ. **પટિગ્ગહિતપરિવત્તને**તિ કપ્પિયવોહારેન, અકપ્પિયવોહારેન વા પટિગ્ગહિતસ્સ રૂપિયસ્સ પરિવત્તને.

૫૮૯. પાળિયં **ધનકત**ન્તિ ઇટ્ઠકાદિ. **રૂપિયં નામ સત્થુવણ્ણો**તિઆદીસુ કિઞ્ચાપિ કેવલં રજતં ન ગહિતં, તથાપિ રૂપિયપદેનેવ તં ગહિતન્તિ દટ્ઠબ્બં. સુદ્ધો રૂપિયસંવોહારો એવ વુત્તોતિ અજ્ઝાહરિતબ્બં. **રૂપિયે રૂપિયસઞ્ઞી**તિઆદિમ્હિ વિનિચ્છયં વક્ખામાતિ પાઠસેસો.

૫૯૧. પાળિયં **રૂપિયે રૂપિયસઞ્ઞી**તિ અત્તના દિય્યમાનં સકસન્તકં સન્ધાય વુત્તં. **રૂપિયં ચેતાપેતી**તિ પરસન્તકં. એસ નયો સેસેસુપિ. તત્થ અરૂપિય-સદ્દેન દુક્કટવત્થુમ્પિ સઙ્ગણ્હાતિ. પચ્છિમે પન તિકે "અરૂપિયે રૂપિયસઞ્ઞી અરૂપિયં ચેતાપેતિ, આપત્તિ દુક્કટસ્સા"તિ ઇમિના નયેન સબ્બત્થ યોજના વેદિતબ્બા. ઇમસ્મિઞ્ચ તિકે અરૂપિય-સદ્દેન કપ્પિયવત્થુયેવ ગહિતં, ન મુત્તાદિદુક્કટવત્થુ અન્તે "પઞ્ચન્નં સહ અનાપત્તી"તિ વુત્તત્તા. કિઞ્ચાપિ દુક્કટવત્થુ ન ગહિતં, તથાપિ દુક્કટવત્થુના દુક્કટવત્થું, કપ્પિયવત્થુના દુક્કટવત્થુઞ્ચ પરિવત્તયતો દુક્કટં, નયતો સિદ્ધમેવ હોતિ. તઞ્ચ દુક્કટવત્થુમ્હિ તથસઞ્ઞાય વા અતથસઞ્ઞાય વા વિમતિયા વા પરિવત્તેન્તસ્સપિ હોતિયેવ અચિત્તકત્તા ઇમસ્સ સિક્ખાપદસ્સ. **પઞ્ચન્નં સહા**તિ પઞ્ચહિ સહધમ્મિકેહિ સહ.

ઇદાનિ "નિસ્સગ્ગિયવત્થુના દુક્કટવત્થું વા"તિઆદિના વુત્તસ્સ અત્થસ્સ પાળિયં સરૂપેન અનાગતત્તેપિ નયતો લબ્ભમાનતં દસ્સેતું "**યો હિ અય**"ન્તિઆદિ વુત્તં. એત્થ ચ યસ્મા રૂપિયેન પરિવત્તિતં અરૂપિયં નિસ્સટ્ઠમ્પિ સબ્બેસમ્પિ અકપ્પિયત્તા નિસ્સગ્ગિયમેવ ન હોતિ નિસ્સજ્જિત્વા પરિભુઞ્જિતબ્બસ્સેવ નિસ્સજ્જિતબ્બતો, કેવલં પન ઇદં છડ્ડેત્વા પાચિત્તિયમેવ પરિવત્તકેન દેસેતબ્બં, તસ્મા "રૂપિયે રૂપિયસઞ્ઞી અરૂપિયં ચેતાપેતિ, નિસ્સગ્ગિયં પાચિત્તિય"ન્તિઆદિ તિકો ભગવતા ન વુત્તો, તીસુપિ પદેસુ પરિવત્તિયમાનસ્સ અરૂપિયત્તેન નિસ્સગ્ગિયવચનાયોગા રૂપિયસ્સેવ નિસ્સજ્જિતબ્બતો. રૂપિયસ્સેવ હિ નિસ્સટ્ઠસ્સ આરામિકાદીહિ પટિપજ્જનવિધિ પાળિયં દસ્સિતો, ન અરૂપિયસ્સ. તસ્મા પાચિત્તિયમત્તસમ્ભવદસ્સનત્થમેવ પનેત્થ અટ્ઠકથાયં "અવુત્તોપિ અયં... પે॰... તિકો વેદિતબ્બો"તિ વુત્તં, ન પન તસ્સ વત્થુનો નિસ્સગ્ગિયતાદસ્સનત્થં. તેનેવ પત્તચતુક્કે "ન સક્કા કેનચિ ઉપાયેન કપ્પિયં કાતુ"ન્તિઆદિ વુત્તં. અયં અમ્હાકં ખન્તિ. **અત્તનો વા હી**તિઆદિ દુતિયતિકાનુલોમેનેવ તતિયત્તિકસ્સ સિજ્ઝનપ્પકારં સમત્થેતું વુત્તં. તત્રાયં અધિપ્પાયો – યસ્મા હિ યથા અત્તનો અરૂપિયેન પરસ્સ રૂપિયં ચેતાપેન્તસ્સ એકસ્મિં અન્તે રૂપિયસમ્ભવતો "રૂપિયસંવોહારો કતો એવ હોતી"તિ દુતિયત્તિકો વુત્તો, એવં અત્તનો રૂપિયેન પરસ્સ અરૂપિયં ચેતાપેન્તસ્સાપિ હોતીતિ તતિયો તિકો વત્તબ્બો ભવેય્ય, સો પન દુતિયત્તિકેનેવ એકતો રૂપિયપક્ખસામઞ્ઞેન સિજ્ઝતીતિ પાળિયં ન વુત્તોતિ. તત્થ **એકન્તેન રૂપિયપક્ખે**તિ એકેન અન્તેન રૂપિયપક્ખે, "એકતો રૂપિયપક્ખે"તિ વા પાઠો.

ઇદાનિ દુતિયત્તિકે અરૂપિયપદસ્સ અત્થભૂતેસુ દુક્કટવત્થુકપ્પિયવત્થૂસુ દુક્કટવત્થુના રૂપિયાદિપરિવત્તને આપત્તિભેદં દસ્સેતું “**દુક્કટવત્થુના**”તિઆદિ આરદ્ધં. **દુક્કટવત્થુના દુક્કટવત્થુ**ન્તિઆદિ પન દુક્કટવત્થુના પરિવત્તનપ્પસઙ્ગે પાળિયં અવુત્તસ્સાપિ અત્થસ્સ નયતો લબ્ભમાનતં દસ્સેતું વુત્તં. તત્થ **ઇમિના**તિ રૂપિયસંવોહારસિક્ખાપદેન, તેન ચ દુક્કટસ્સ અચિત્તકતમ્પિ દસ્સેતિ. **અઞ્ઞત્ર સહધમ્મિકેહી**તિ “પઞ્ચન્નં સહ અનાપત્તી”તિ વચનતો વુત્તં, તેનાપિ કયવિક્કયસિક્ખાપદસ્સ કપ્પિયવત્થુનિસ્સિતતં એવ સાધેતિ. ઇમં…પે॰… રૂપિયચેતાપનઞ્ચ સન્ધાય વુત્તન્તિ પકતેન સમ્બન્ધો. **ઇધા**તિ ઇમસ્મિં સિક્ખાપદે. **તત્થા**તિ કયવિક્કયસિક્ખાપદે (પારા॰ ૫૯૩).

એવં દુક્કટવત્થુના રૂપિયાદિપરિવત્તને આપત્તિભેદં દસ્સેત્વા ઇદાનિ કપ્પિયવત્થુનાપિ દસ્સેતું “**કપ્પિયવત્થુના પના**”તિઆદિ આરદ્ધં. તત્થ **તેનેવા**તિ કપ્પિયવત્થુના એવ. “**રૂપિયં ઉગ્ગણ્હિત્વા**”તિ ઇદં ઉક્કટ્ઠવસેન વુત્તં. મુત્તાદિદુક્કટવત્થુમ્પિ ઉગ્ગહેત્વા કારિતમ્પિ પઞ્ચન્નમ્પિ ન વટ્ટતિ એવ. **સમુટ્ઠાપેતી**તિ સયં ગન્ત્વા, “ઇમં કહાપણાદિં કમ્મકારાનં દત્વા બીજં સમુટ્ઠાપેહી”તિ એવં અઞ્ઞં આણાપેત્વા વા સમુટ્ઠાપેતિ. **મહાઅકપ્પિયો**તિ અત્તનાવ બીજતો પટ્ઠાય દૂસિતત્તા અઞ્ઞસ્સ મૂલસામિકસ્સ અભાવતો વુત્તં. સો હિ ચોરેહિ અચ્છિન્નોપિ પુન લદ્ધો જાનન્તસ્સ કસ્સચિપિ ન વટ્ટતિ. યદિ હિ વટ્ટેય્ય, તળાકાદીસુ વિય અચ્છિન્નો વટ્ટતીતિ આચરિયા વદેય્યું. **ન સક્કા કેનચિ ઉપાયેના**તિ સઙ્ઘે નિસ્સજ્જનેન, ચોરાદિઅચ્છિન્દનાદિના ચ કપ્પિયં કાતું ન સક્કા, ઇદઞ્ચ તેન રૂપેન ઠિતં, તમ્મૂલિકેન વત્થુમુત્તાદિરૂપેન ઠિતઞ્ચ સન્ધાય વુત્તં. દુક્કટવત્થુમ્પિ હિ તમ્મૂલિકકપ્પિયવત્થુઞ્ચ ન સક્કા કેનચિ ઉપાયેન તેન રૂપેન કપ્પિયં કાતું. યદિ પન સો ભિક્ખુ તેન કપ્પિયવત્થુદુક્કટવત્થુના પુન રૂપિયં ચેતાપેય્ય, તં રૂપિયં નિસ્સજ્જાપેત્વા અઞ્ઞેસં કપ્પિયં કાતુમ્પિ સક્કા ભવેય્યાતિ દટ્ઠબ્બં.

પત્તં કિણાતીતિ એત્થ “ઇમિના કહાપણાદિના કમ્મારકુલતો પત્તં કિણિત્વા એહી”તિ આરામિકાદીહિ કિણાપનમ્પિ સઙ્ગહિતન્તિ વેદિતબ્બં. તેનેવ **રાજસિક્ખાપદટ્ઠકથાયં** “એત્તકેહિ કહાપણેહિ સાટકે આહર, એત્તકેહિ યાગુઆદીનિ સમ્પાદેહીતિ વદતિ, યં તે આહરન્તિ, સબ્બેસં અકપ્પિયં. કસ્મા? કહાપણાનં વિચારિતત્તા”તિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૫૩૮-૫૩૯) વુત્તં . ઇમિના પન વચનેન યં **માતિકાટ્ઠકથાયં** રૂપિયસંવોહારસિક્ખાપદં “અનાણત્તિક”ન્તિ વુત્તં, તં ન સમેતિ. ન કેવલઞ્ચ ઇમિના, પાળિયાપિ તં ન સમેતિ. પાળિયઞ્હિ નિસ્સટ્ઠરૂપિયેન આરામિકાદીહિ સપ્પિયાદિં પરિવત્તાપેતું “સો વત્તબ્બો ‘આવુસો, ઇમં જાનાહી’તિ. સચે સો ભણતિ ‘ઇમિના કિં આહરીયતૂ’તિ, ન વત્તબ્બો ‘ઇમં વા ઇમં વા આહરા’તિ. કપ્પિયં આચિક્ખિતબ્બં ‘સપ્પિ વા’”તિઆદિના રૂપિયસંવોહારં પરિમોચેત્વાવ વુત્તં. “ઇમિના રૂપિયેન કિં આહરીયતૂ”તિ પુચ્છન્તો “ઇમં આહરા”તિ વુત્તેપિ અધિકારતો “ઇમિના રૂપિયેન ઇમં આહરા”તિ ભિક્ખૂહિ આણત્તો એવ હોતીતિ તં રૂપિયસંવોહારં પરિવજ્જેતું “ન વત્તબ્બો ‘ઇમં વા ઇમં વા આહરા’”તિ પટિક્ખેપો કતો, અનાપત્તિવારેપિ “કપ્પિયકારકસ્સ આચિક્ખતી”તિ ન વુત્તં. **કયવિક્કયસિક્ખાપદે** (પારા॰ ૫૯૫) પન તથા વુત્તં, તસ્મા ઇદં સાણત્તિકં કયવિક્કયમેવ અનાણત્તિકન્તિ ગહેતબ્બં.

મૂલસ્સ અનિસ્સટ્ઠત્તાતિ યેન ઉગ્ગહિતમૂલેન પત્તો કીતો, તસ્સ મૂલસ્સ સઙ્ઘમજ્ઝે અનિસ્સટ્ઠત્તા, એતેન રૂપિયમેવ નિસ્સજ્જિતબ્બં, ન તમ્મૂલિકં અરૂપિયન્તિ દસ્સેતિ. યદિ હિ તેન રૂપિયેન અઞ્ઞં રૂપિયં ચેતાપેય્ય, તં રૂપિયસંવોહારસિક્ખાપદે આગતનયેનેવ નિસ્સજ્જાપેત્વા સેસેહિ પરિભુઞ્જિતબ્બં ભવેય્યાતિ. “**મૂલસ્સ અસમ્પટિચ્છિતત્તા**”તિ ઇમિના મૂલસ્સ ગિહિસન્તકત્તં, તેનેવ પત્તસ્સ રૂપિયસંવોહારાનુપ્પન્નતઞ્ચ દસ્સેતિ. પઞ્ચસહધમ્મિકસન્તકેનેવ હિ રૂપિયસંવોહારદોસો. તત્થ ચ અત્તનો સન્તકે પાચિત્તિયં, ઇતરત્થ દુક્કટં.

નિસ્સજ્જીતિ દાનવસેન વુત્તં, ન વિનયકમ્મવસેન. તેનેવ ''**સપ્પિસ્સ પૂરેત્વા**''તિ વુત્તં. યં અત્તનો ધનેન પરિવત્તેતિ, તસ્સ વા ધનસ્સ રૂપિયભાવો, પરિવત્તનપરિવત્તાપનેસુ અઞ્ઞતરભાવો ચાતિ ઇમાનેત્થ દ્વે અઙ્ગાનિ.

રૂપિયસંવોહારસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. કયવિક્કયસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૯૩-૫. દસમે પાળિયં **જાનાહી**તિ ઇદાનેવ ઉપધારેહિ, ઇદં પચ્છા છડ્ડેતું ન સક્કાતિ અધિપ્પાયો. **ઇમિના**તિ ભિક્ખુના દિય્યમાનં વુત્તં. **ઇમ**ન્તિ પરેન પટિદિય્યમાનં. સેસઞાતકેસુ સદ્ધાદેય્યવિનિપાતસમ્ભવતો તદભાવટ્ઠાનમ્પિ દસ્સેતું ''**માતરં પન પિતરં વા**''તિ વુત્તં. **ન સક્કા તં પટિક્ખિપિતુ**ન્તિ એત્થ યથા રૂપિયં ભતકાનં દત્વા અસ્સામિકભૂમિયં અયોબીજસમુટ્ઠાપને ભતિયા ખણન્તાનં સન્તિકા ગહિતભણ્ડકભાવેપિ પાચિત્તિયં હોતિ, એવમિધાપીતિ કેચિ વદન્તિ, તં ન યુત્તં. યઞ્હિ અસ્સામિકભૂમિં ખણિત્વા સમુટ્ઠાપિતં અયોબીજં, તં ભતકાનં સન્તકં નામ હોતિ, તદત્થઞ્ચ તેસં રૂપિયં દેન્તસ્સ રૂપિયસંવોહારોવ હોતિ અકપ્પિયવોહારેન રજનચ્છલ્લિઆદીનં આહરાપને કયવિક્કયો વિય, તાદિસમ્પિ પરભણ્ડં ઇધ વત્થધોવનાદીસુ નત્થિ, તસ્મા અટ્ઠકથાપમાણેનેવેત્થ પાચિત્તિયં ગહેતબ્બં.

૫૯૭. પુઞ્ઞં ભવિસ્સતીતિ દેતીતિ એત્થ સચે ભિક્ખુ અત્તનો ભણ્ડસ્સ અપ્પગ્ઘતં ઞત્વાપિ અકથેત્વા ''ઇદાનેવ ઉપપરિક્ખિત્વા ગણ્હ, મા પચ્છા વિપ્પટિસારી હોહી''તિ વદતિ, ઇતરો ચ અત્તનો દિય્યમાનસ્સ મહગ્ઘતં અજાનન્તો ''ઊનં વા અધિકં વા તુમ્હાકમેવા''તિ દત્વા ગચ્છતિ, ભિક્ખુસ્સ અનાપત્તિ ઉપનન્દસ્સ વિય પરિબ્બાજકવત્થુગ્ગહણે. વિપ્પટિસારિસ્સ પુન સકસઞ્ઞાય આગતસ્સ યં અધિકં ગહિતં, તં દાતબ્બં. યેન યં પરિવત્તેતિ, તેસં ઉભિન્નં કપ્પિયવત્થુતા, અસહધમ્મિકતા, કયવિક્કયાપજ્જનઞ્ચાતિ ઇમાનેત્થ તીણિ અઙ્ગાનિ.

કયવિક્કયસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નિટ્ઠિતો કોસિયવગ્ગો દુતિયો.

૩. પત્તવગ્ગો

૧. પત્તસિક્ખાપદવણ્ણના

૬૦૨. તતિયવગ્ગસ્સ પઠમે **અટ્ઠતેરસપલા**તિ માગધિકાય માનતુલાય અટ્ઠતેરસપલપરિમિતં ઉદકં ગણ્હન્તં સન્ધાય વુત્તં, તથા પરિમિતં યવમાસાદિં ગણ્હન્તિં સન્ધાયાતિ કેચિ. **આચરિયધમ્મપાલત્થેરેન** પન ''પકતિચતુમુટ્ઠિકં કુડુવં, ચતુકુડુવં નાળિ, તાય નાળિયા સોળસ નાળિયો દોણં, તં પન મગધનાળિયા દ્વાદસ નાળિયો હોન્તીતિ વદન્તી''તિ વુત્તં. **દમિળનાળી**તિ પુરાણનાળિં સન્ધાય વુત્તં. સા ચ ચતુમુટ્ઠિકેહિ કુડુવેહિ અટ્ઠ કુડુવા, તાય નાળિયા દ્વે નાળિયો મગધનાળિં ગણ્હાતિ. પુરાણા પન ''સીહળનાળિ તિસ્સો નાળિયો ગણ્હાતી''તિ વદન્તિ, તેસં મતેન મગધનાળિ ઇદાનિ પવત્તમાનાય ચતુકુડુવાય દમિળનાળિયા ચતુનાળિકા હોતિ, તતો મગધનાળિતો ઉપડ્ઢઞ્ચ પુરાણદમિળનાળિસઙ્ખાતં પત્થં નામ હોતિ, એતેન ચ ''ઓમકો નામ પત્તો પત્થોદનં ગણ્હાતી''તિ પાળિવચનઞ્ચ સમેતિ, લોકિયેહિપિ –

‘‘લોકિયં મગધઞ્ચેતિ, પત્થદ્વયમુદાહટં;
લોકિયં સોળસપલં, માગધં દિગુણં મત’’ન્તિ. –

એવં લોકે નાળિયા મગધનાળિ દિગુણાતિ દસ્સિતા, એવઞ્ચ ગય્હમાને ઓમકપત્તસ્સ ચ યાપનમત્તોદનગાહિકા ચ સિદ્ધા હોતિ. ન હિ સક્કા અડ્ઢકુડુવતો ઊનોદનગાહિના પત્તેન અથૂપીકતં પિણ્ડપાતં પરિયેસિત્વા યાપેતું. તેનેવ **વેરઞ્જકણ્ડટ્ઠકથાયં** ‘‘પત્થો નામ નાળિમત્તં હોતિ એકસ્સ પુરિસસ્સ અલં યાપનાય. વુત્તમ્પિ હેતં ‘પત્થોદનો નાલમયં દુવિન્ન’’’ન્તિ (જા॰ ૨.૨૧.૧૯૨) વુત્તં, ‘‘એકેકસ્સ દ્વિન્નં તિણ્ણં પહોતી’’તિ ચ આગહં, તસ્મા ઇધ વુત્તનયાનુસારેનેવ ગહેતબ્બં.

આલોપસ્સ અનુરૂપન્તિ એત્થ ‘‘બ્યઞ્જનસ્સ મત્તા નામ ઓદનતો ચતુત્થભાગો’’તિ (મ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૩૮૭) **બ્રહ્માયુસુત્તટ્ઠકથાયં** વુત્તત્તા આલોપસ્સ ચતુત્થભાગમેવ બ્યઞ્જનં અનુરૂપન્તિ દટ્ઠબ્બં. **ઓદનગતિકાનેવા**તિ ઓદનસ્સ અન્તો એવ પવિસનસીલાનિ સિયું, અત્તનો ઓકાસં ન ગવેસન્તીતિ અત્થો. **નામમત્તે**તિ ‘‘મજ્ઝિમો પત્તો મજ્ઝિમોમકો’’તિઆદિનામમત્તે.

૬૦૭-૮. એવં પયોગે પયોગેતિ પરિયોસાનાલોપજ્ઝોહરણપયોગે પયોગે, આલોપે આલોપેતિ અત્થો. **કત્વા**તિ પાકપરિયોસાનં કત્વા. **પચિત્વા ઠપેસ્સામી**તિ કાળવણ્ણપાકં સન્ધાય વુત્તં. **છિદ્દન્તિ** મુખવટ્ટિતો દ્વઙ્ગુલસ્સ હેટ્ઠાછિદ્દં વુત્તં. સેસં પઠમકથિને વુત્તનયમેવ.

પત્તસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. ઊનપઞ્ચબન્ધનસિક્ખાપદવણ્ણના

૬૦૯-૬૧૩. દુતિયે પાળિયં અહં પત્તેન તે ભિક્ખૂ સન્તપેસ્સામીતિ સેસો. ‘‘**અપત્તો**’’તિ ઇમિના અધિટ્ઠાનવિજહનમ્પિ દસ્સેતિ. પઞ્ચબન્ધનેપિ પત્તે અપરિપુણ્ણપાકે પત્તે વિય અધિટ્ઠાનં ન રુહતિ. ‘‘**તિપુપટ્ટકેન વા**’’તિ વુત્તત્તા તમ્બલોહાદીહિ કપ્પિયલોહેહિ અયોપત્તસ્સ છિદ્દં છાદેતું વટ્ટતિ. તેનેવ ‘‘**લોહમણ્ડલકેના**’’તિ વુત્તં. ઇમસ્મિં સિક્ખાપદે અકાળવણ્ણમ્પિ કપ્પિયપત્તં વિઞ્ઞાપેન્તસ્સ આપત્તિ એવાતિ દટ્ઠબ્બં. અધિટ્ઠાનુપગપત્તસ્સ ઊનપઞ્ચબન્ધનતા, અત્તુદ્દેસિકતા, અકતવિઞ્ઞત્તિ, તાય ચ પટિલાભોતિ ઇમાનેત્થ ચત્તારિ અઙ્ગાનિ.

ઊનપઞ્ચબન્ધનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. ભેસજ્જસિક્ખાપદવણ્ણના

૬૧૮-૬૨૧. તતિયે પાળિયં પિલિન્દવચ્છત્થેરેન ‘‘ન ખો, મહારાજ, ભગવતા આરામિકો અનુઞ્ઞાતો’’તિ પઠમં પટિક્ખિપિત્વા ‘‘અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, આરામિક’’ન્તિ પુગ્ગલાનમ્પિ આરામિકનામેન દાસગ્ગહણે અનુઞ્ઞાતે એવ આરામિકાનં ગહિતત્તા ખેત્તવત્થાદીનિ કપ્પિયવોહારેનપિ પુગ્ગલાનં ગહેતું ન વટ્ટતિ, તથા અનનુઞ્ઞાતત્તાતિ વિઞ્ઞાયતિ. ‘‘ખેત્તવત્થુપટિગ્ગહણા પટિવિરતો હોતી’’તિઆદિના (દી॰ નિ॰ ૧.૧૦, ૧૯૪) હિ પટિક્ખિત્તેસુ એકસ્સેવ પુગ્ગલિકવસેન ગહણે અનુઞ્ઞાતે ઇતરીતરાનં તથા ન ગહેતબ્બતા સિદ્ધાવ હોતિ. યઞ્ચ પિલિન્દવચ્છત્થેરેન દાયકકુલસ્સ દારિકાય સુવણ્ણમાલાવસેન તિણણ્ડુપકસ્સ નિમ્માનં, તં ‘‘અનાપત્તિ, ભિક્ખવે, ઇદ્ધિમસ્સ ઇદ્ધિવિસયે’’તિ (પારા॰ ૧૫૯) વચનતો કુલસઙ્ગહાદિ ન હોતીતિ કતન્તિ દટ્ઠબ્બં, કેચિ પન ‘‘ખીણાસવાનં

લાભિચ્છાય અભાવતો કુલસઙ્ગહેપિ આજીવકોપો નત્થી''તિ વદન્તિ, તં ન યુત્તં ખીણાસવાનમ્પિ આજીવવિપત્તિહેતૂનં પિણ્ડપાતાદીનં પરિવજ્જેતબ્બતો. વુત્તઞ્હિ ધમ્મસેનાપતિના ''નેવ ભિન્દેય્યમાજીવં, ચજમાનોપિ જીવિત''ન્તિ (મિ॰ પ॰ ૬.૧.૫). ભગવતા ચ ''ગાથાભિગીતં મે અભોજનીય''ન્તિઆદિ વુત્તં (સુ॰ નિ॰ ૮૧, ૪૮૪; મિ॰ પ॰ ૪.૫.૯; સં॰ નિ॰ ૧.૧૯૭).

૬૨૨. ઉગ્ગહિતકન્તિ પરિભોગત્થાય સયં ગહિતં. **સયં કરોતી**તિ પચિત્વા કરોતિ. **પુરેભત્ત**ન્તિ તદહુપુરેભત્તમેવ વટ્ટતિ સવત્થુકપટિગ્ગહિતત્તા. **સયંકત**ન્તિ ખીરનવનીતં પચિત્વા કતં. **નિરામિસમેવા**તિ તદહુપુરેભત્તં સન્ધાય વુત્તં. અજ્જ સયંકતં નિરામિસમેવ ભુઞ્જન્તસ્સ કસ્મા સામપાકો ન હોતીતિ આહ ''**નવનીતં તાપેન્તસ્સા**''તિઆદિ. **પટિગ્ગહિતેહી**તિ ખીરદધીનિ સન્ધાય વુત્તં. ઉગ્ગહિતકેહિ કતં અબ્ભઞ્જનાદીસુ ઉપનેતબ્બન્તિ યોજના. **એસેવ નયો**તિ નિસ્સગ્ગિયાપત્તિં સન્ધાય વુત્તં. **અકપ્પિયમંસસપ્પિમ્હી**તિ હત્થિઆદીનં સપ્પિમ્હિ.

એત્થ પનાતિ નવનીતે વિસેસો અત્થીતિ અત્થો. **ધોતં વટ્ટતી**તિ ધોતમેવ પટિગ્ગહિતુમ્પિ ન વટ્ટતિ, ઇતરથા સવત્થુકપટિગ્ગહિતં હોતીતિ થેરાનં અધિપ્પાયો.

મહાસિવત્થેરસ્સ પન વત્થુનો વિયોજિતત્તા દધિગુળિકાદીહિ યુત્તતામત્તેન સવત્થુકપટિગ્ગહિતં નામ ન હોતિ, તસ્મા તક્કતો ઉદ્ધટમત્તમેવ પટિગ્ગહેત્વા ધોવિત્વા, પચિત્વા વા નિરામિસમેવ કત્વા પરિભુઞ્જિંસૂતિ અધિપ્પાયો, ન પન દધિગુળિકાદીહિ સહ વિકાલે ભુઞ્જિંસુ. તેનાહ ''**તસ્મા નવનીતં પરિભુઞ્જન્તેન...પે॰... સવત્થુકપટિગ્ગહિતં નામ ન હોતી**''તિ. તત્થ અધોતં પટિગ્ગહેત્વાપિ તં નવનીતં પરિભુઞ્જન્તેન દધિઆદીનિ અપનેત્વા પરિભુઞ્જિતબ્બન્તિ અત્થો. **ખયં ગમિસ્સતી**તિ નિરામિસં હોતિ, તસ્મા વિકાલેપિ વટ્ટતીતિ અત્થો. **એત્તાવતા**તિ નવનીતે લગ્ગમત્તેન વિસું દધિઆદિવોહારં અલદ્ધેન અપ્પમત્તેન દધિઆદિનાતિ અત્થો, એતેન વિસું પટિગ્ગહિતદધિઆદીહિ સહ પક્કં સવત્થુકપટિગ્ગહિતસઙ્ખ્યમેવ ગચ્છતીતિ દસ્સેતિ. **તસ્મિમ્પી**તિ નિરામિસભૂતેપિ. કુક્કુચ્ચકાનં પન અયં અધિપ્પાયો – પટિગ્ગહણે તાવ દધિઆદીહિ અસમ્ભિન્નરસત્તા ભત્તેન સહિતેન ગુળપિણ્ડાદિ વિય સવત્થુકપટિગ્ગહિતં નામ ન હોતિ, તં પન પચન્તેન ધોવિત્વાવ પચિતબ્બં, ઇતરથા પચનક્ખણે પચ્ચમાનદધિગુળિકાદીહિ સમ્ભિન્નરસતાય સામંપક્કં જાતં, તેસુ ખીણેસુ સામંપક્કમેવ હોતિ, તસ્મા નિરામિસમેવ પચિતબ્બન્તિ. તેનેવ ''**આમિસેન સહ પક્કત્તા**''તિ કારણં વુત્તં.

એત્થ ચાયં વિચારણા – સવત્થુકપટિગ્ગહિતત્તાભાવે આમિસેન સહ ભિક્ખુના પક્કસ્સ સયંપાકદોસો વા પરિસઙ્કીયતિ યાવકાલિકતા વા, તત્થ ન તાવ સયંપાકદોસો એત્થ સમ્ભવતિ સત્તાહકાલિકત્તા. યઞ્હિ તત્થ દધિઆદિ આમિસગતં, તં પરિક્ખીણન્તિ. અથ પટિગ્ગહિતદધિગુળિકાદિના સહ અત્તના પક્કત્તા સવત્થુકપક્કં વિય ભવેય્યાતિ પરિસઙ્કીયતિ, તદા આમિસેન સહ પટિગ્ગહિતત્તાતિ કારણં વત્તબ્બં, ન પન પક્કત્તાતિ. તથા ચ ઉપટ્ઠત્થેરાનં મતમેવ અઙ્ગી કતં સિયા. તત્થ ચ સામણેરાદીહિ પક્કમ્પિ યાવકાલિકમેવ સિયા પટિગ્ગહિતખીરાદિં પચિત્વા અનુપસમ્પન્નેહિ કતસપ્પિઆદિ વિય ચ, ન ચ તં યુત્તં, ભિક્ખાચારેન લદ્ધનવનીતાદીનં તક્કાદિઆમિસસંસગ્ગસમ્ભવેન અપરિભુઞ્જિતબ્બતાપસઙ્ગતો. ન હિ ગહટ્ઠા ધોવિત્વા, સોધેત્વા વા પત્તે આકિરન્તીતિ નિયમો અત્થિ, અટ્ઠકથાયઞ્ચ ''યથા તત્થ પતિતતણ્ડુલકણાદયો ન પચ્ચન્તિ, એવં...પે॰... પુન પચિત્વા દેતિ, પુરિમનયેનેવ સત્તાહં વટ્ટતી''તિ ઇમિના વચનેનપેતં વિરુજ્ઝતિ, તસ્મા ઇધ કુક્કુચ્ચકાનં કુક્કુચ્ચુપ્પત્તિયા નિમિત્તમેવ ન દિસ્સતિ. યથા ચેત્થ, એવં ''લજ્જી સામણેરો યથા તત્થ પતિતતણ્ડુલકણાદયો ન પચ્ચન્તિ, એવં સામિસપાકં મોચેન્તો અગ્ગિમ્હિ વિલીયાપેત્વા...પે॰... વટ્ટતી''તિ વચનસ્સાપિ નિમિત્તં ન દિસ્સતિ.

યદિ હિ એતં યાવકાલિકસંસગ્ગપરિહારાય વુત્તં સિયા, અત્તનાપિ તથા કાતબ્બં ભવેય્ય. ગહટ્ઠેહિ દિન્નસપ્પિઆદીસુ ચ આમિસસંસગ્ગસઙ્કા ન વિગચ્છેય્ય. ન હિ ગહટ્ઠા એવં વિલીયાપેત્વા પન તણ્ડુલાદિં અપનેત્વા પુન પચન્તિ, અપિચ ભેસજ્જેહિ સદ્ધિં ખીરાદિં પક્ખિપિત્વા યથા ખીરાદિ ખયં ગચ્છતિ, એવં પરેહિ પક્કભેસજ્જતેલાદિપિ યાવકાલિકમેવ સિયા, ન ચ તમ્પિ યુત્તં દધિઆદિખયકરણત્થં ''પુન પચિત્વા દેતી''તિ વુત્તત્તા. તસ્મા મહાસિવત્થેરવાદે કુક્કુચ્ચં અકત્વા અધોતમ્પિ નવનીતં તદહુપિ પુનદિવસાદીસુપિ પચિતું, તણ્ડુલાદિમિસ્સં સપ્પિઆદિં અત્તનાપિ અગ્ગિમ્હિ વિલીયાપેત્વા પરિસ્સાવેત્વા પુન તક્કાદિખયત્થં પચિતુઞ્ચ વટ્ટતિ.

તત્થ વિજ્જમાનસ્સપિ પચ્ચમાનક્ખણે સમ્ભિન્નરસસ્સ યાવકાલિકસ્સ અબ્બોહારિકત્તેન સવત્થુકપટિગ્ગહિતપુરેપટિગ્ગહિતાનમ્પિ અબ્બોહારિકતોતિ નિટ્ઠમેત્થ ગન્તબ્બન્તિ. તેનેવ "**એત્તાવતા સવત્થુકપટિગ્ગહિતં નામ ન હોતી**"તિ વુત્તં. વિસું પટિગ્ગહિતેન પન ખીરાદિઆમિસેન નવનીતાદિં મિસ્સેત્વા ભિક્ખુના વા અઞ્ઞેહિ વા પક્કતેલાદિભેસજ્જં સવત્થુકપટિગ્ગહિતસઙ્ખ્યમેવ ગચ્છતિ, તત્થ પવિટ્ઠયાવકાલિકસ્સ અબ્બોહારિકત્તાભાવા. યં પન પુરેપરિગ્ગહિતભેસજ્જેહિ અપ્પટિગ્ગહિતં ખીરાદિં પક્ખિપિત્વા પક્કતેલાદિકં અનુપસમ્પન્નેહેવ પક્કમ્પિ સવત્થુકપટિગ્ગહિતમ્પિ સન્નિધિપિ ન હોતિ, તત્થ પક્ખિત્તખીરાદિકસ્સપિ તસ્મિં ખણે સમ્ભિન્નરસતાય પુરેપટિગ્ગહિતત્તાપત્તિતો. સચે પન અપ્પટિગ્ગહિતેહેવ, અઞ્ઞેહિ વા પક્કતેલાદીસુપિ સચે આમિસરસો પઞ્ઞાયતિ, તં યાવકાલિકમેવ હોતીતિ વેદિતબ્બં. **ઉગ્ગહેત્વા**તિ સયમેવ ગહેત્વા.

પરિસ્સાવેત્વા ગહિતન્તિ તણ્ડુલાદિવિગમત્થં પરિસ્સાવેત્વા, તક્કાદિવિગમત્થં પુન પચિત્વા ગહિતન્તિ અત્થો. **પટિગ્ગહેત્વા ઠપિતભેસજ્જેહી**તિ અતિરેકસત્તાહપટિગ્ગહિતેહિ, એતેન તેહિ યુત્તમ્પિ સપ્પિઆદિ અતિરેકસત્તાહપટિગ્ગહિતં ન હોતીતિ દસ્સેતિ. **વટ્ટલિસમયે**તિ વસ્સકાલસમયે, અનાતપકાલેતિ અત્થો.

નિબ્બટ્ટિતત્તાતિ યાવકાલિકવત્થુતો વિવેચિતત્તા, એતેન તેલે સભાવતો યાવકાલિકત્તાભાવં, ભિક્ખુનો સવત્થુકપટિગ્ગહણેન યાવકાલિકત્તુપગમનઞ્ચ દસ્સેતિ. **ઉભયમ્પી**તિ અત્તના, અઞ્ઞેહિ ચ કતં.

૬૨૩. **અચ્છવસન્**તિ દુક્કટવત્થૂનઞ્ઞેવ ઉપલક્ખણન્તિ આહ "**ઠપેત્વા મનુસ્સવસ**"ન્તિ. **સંસટ્ઠન્**તિ પરિસ્સાવિતં. **તિણ્ણં દુક્કટાનન્**તિ અજ્ઝોહારે અજ્ઝોહારે તીણિ દુક્કટાનિ સન્ધાય વુત્તં. કિઞ્ચાપિ પરિભોગત્થાય વિકાલે પટિગ્ગહણપચનપરિસ્સાવનાદીસુ પુબ્બપયોગેસુ પાળિયં, અટ્ઠકથાયઞ્ચ આપત્તિ ન વુત્તા, તથાપિ એત્થ આપત્તિયા એવ ભવિતબ્બં પટિક્ખિત્તસ્સ કરણતો આહારત્થાય વિકાલે યામકાલિકાદીનં પટિગ્ગહણે વિય. યસ્મા ખીરાદિં પક્ખિપિત્વા પક્કભેસજ્જતેલે કસટં આમિસગતિકં, તેન સહ તેલં પટિગ્ગહેતું, પચિતું વા ભિક્ખુનો ન વટ્ટતિ. તસ્મા વુત્તં "**પક્કતેલકસટે વિય કુક્કુચ્ચાયતી**"તિ. સચે વસાય સહ પક્કત્તા ન વટ્ટતિ, ઇદં કસ્મા ન વટ્ટતીતિ પુચ્છન્તા "**ભન્તે …પે॰… વટ્ટતી**"તિ આહંસુ. થેરો અતિકુક્કુચ્ચતાય ચ "**એતમ્પિ, આવુસો, ન વટ્ટતી**"તિ આહ. રોગનિગ્ગહત્થાય એવ વસાય અનુઞ્ઞાતત્તં સલ્લક્ખેત્વા પચ્છા "**સાધૂ**"તિ સમ્પટિચ્છિ.

"**મધુકરીહિ નામ મધુમક્ખિકાહી**"તિ ઇદં ખુદ્દકભમરાનં દ્વિન્નં એવ વિસેસનન્તિ કેચિ વદન્તિ , અઞ્ઞે પન ''દણ્ડકેસુ મધુકારિકા મધુકરીમક્ખિકા નામ, તાહિ સહ તિસ્સો મધુમક્ખિકાજાતિયો''તિ વદન્તિ. **ભમરમક્ખિકા**તિ મહાપટલકારિકા. **સિલેસસદિસન્**તિ સુક્ખતાય વા પક્કતાય વા ઘનીભૂતં. **ઇતરન્**તિ તનુકમધુ.

ઉચ્છુરસં ઉપાદાયાતિ નિક્કસટરસસ્સપિ સત્તાહકાલિકતં દસ્સેતિ ''ઉચ્છુમ્હા નિબ્બત્ત''ન્તિ પાળિયં સામઞ્ઞતો વુત્તત્તા. યં પન **સુત્તન્તટ્ઠકથાયં** ''ઉચ્છુ ચે, યાવકાલિકો. ઉચ્છુરસો ચે, યામકાલિકો. ફાણિતં ચે, સત્તાહકાલિકં.

તયો ચે, યાવજીવકો''તિ વુત્તં, તં અમ્બફલરસાદિમિસ્સતાય યામકાલિકત્તં સન્ધાય વુત્તન્તિ ગહેતબ્બં, અવિનયવચનત્તા તં અપ્પમાણન્તિ. તેનેવ "**પુરેભત્તં પટિગ્ગહિતેન અપરિસ્સાવિતઉચ્છુરસેના**"તિઆદિ વુત્તં. **નિરામિસમેવ વટ્ટતિ** તત્થ પવિટ્ઠયાવકાલિકસ્સ અબ્બોહારિકત્તાતિ ઇદં ગુળે કતે તત્થ વિજ્જમાનમ્પિ કસટં પાકેન સુક્ખતાય યાવજીવિકત્તં ભજતીતિ વુત્તં. તસ્સ યાવકાલિકત્તે હિ સામંપાકેન પુરેભત્તેપિ અનજ્ઝોહરણીયં સિયાતિ. "**સવત્થુકપટિગ્ગહિતત્તા**"તિ ઇદં ઉચ્છુરસે ચુણ્ણવિચુણ્ણં હુત્વા ઠિતકસટં સન્ધાય વુત્તં, તેન ચ અપરિસ્સાવિતેન અપ્પટિગ્ગહિતેન અનુપસમ્પન્નેહિ કતં સત્તાહં વટ્ટતીતિ દસ્સેતિ. **ઝામઉચ્છુફાણિત**ન્તિ અગ્ગિમ્હિ ઉચ્છું તાપેત્વા કતં. **કોટ્ટિતઉચ્છુફાણિત**ન્તિ ખુદ્દાનુખુદ્દકં છિન્દિત્વા કોટ્ટેત્વા નિપ્પીળેત્વા પક્કં.

તં તત્થ વિજ્જમાનમ્પિ કસટં પક્કકાલે યાવકાલિકત્તં વિજહતીતિ આહ "**તં યુત્ત**"ન્તિ. **સીતોદકેન કત**ન્તિ મધુકપુપ્ફાનિ સીતોદકેન મદ્દિત્વા પરિસ્સાવેત્વા પચિત્વા કતં, અમદ્દિત્વા કતન્તિ કેચિ, તત્થ કારણં ન દિસ્સતિ. **ખીરજલ્લિક**ન્તિ ખીરફેણં. **મધુકપુપ્ફં પના**તિઆદિ યાવકાલિકરૂપેન ઠિતસ્સપિ અવટ્ટનકમેરયબીજવત્થું દસ્સેતું આરદ્ધં.

સબ્બાનિપીતિ સપ્પિઆદીનિ પઞ્ચપિ. આહારકિચ્ચં કરોન્તાનિ એતાનિ કસ્મા એવં પરિભુઞ્જિતબ્બાનીતિ ચોદનાપરિહારાય ભેસજ્જોદિસ્સં દસ્સેન્તેન તપ્પસઙ્ગેન સબ્બાનિપિ ઓદિસ્સકાનિ એકતો દસ્સેતું "**સત્તવિધં હી**"તિઆદિ વુત્તં. અપકતિભેસજ્જત્તા વિકટાનિ વિરૂપાનિ વિસહરણતો મહાવિસયત્તા મહન્તાનિ ચાતિ **મહાવિકટાનિ. ઉપસમ્પદાદીની**તિ **આદિ**-સદ્દેન ગણઞ્ઞૂપાહનાદિં સઙ્ગણ્હાતિ.

અધિટ્ઠેતીતિ બાહિરપરિભોગત્થમેતન્તિ ચિત્તં ઉપ્પાદેતિ, એવં પરિભોગે અનપેક્ખતાય પટિગ્ગહણં વિજહતીતિ અધિપ્પાયો. એવં અઞ્ઞેસુપિ કાલિકેસુ અનજ્ઝોહરિતુકામતાય સુદ્ધચિત્તેન બાહિરપરિભોગત્થાય નિયમેપિ પટિગ્ગહણં વિજહતીતિ ઇદમ્પિ વિસું એકં પટિગ્ગહણવિજહનકારણન્તિ દટ્ઠબ્બં.

૬૨૫. સચે દ્વિન્નં...પે°... ન વટ્ટતીતિ એત્થ પાઠો ગળિતો, એવં પનેત્થ પાઠો વેદિતબ્બો ''સચે દ્વિન્નં સન્તકં એકેન પટિગ્ગહિતં અવિભત્તં હોતિ, સત્તાહાતિક્કમે દ્વિન્નમ્પિ અનાપત્તિ, પરિભુઞ્જિતું પન ન વટ્ટતી''તિ. અઞ્ઞથા હિ સદ્દપ્પયોગોપિ ન સઙ્ગહં ગચ્છતિ. "**ગણ્ઠિપદે**પિ ચ અયમેવ પાઠો દસ્સિતો''તિ (સારત્થ° ટી° ૨.૬૨૫) **સારત્થદીપનિયં** વુત્તં. **દ્વિન્નમ્પિ અનાપત્તી**તિ અવિભત્તત્તા વુત્તં. "**પરિભુઞ્જિતું પન ન વટ્ટતી**"તિ ઇદં ''સત્તાહપરમં સન્નિધિકારકં પરિભુઞ્જિતબ્બ''ન્તિ વચનતો વુત્તં. "**યેન પટિગ્ગહિતં, તેન વિસ્સજ્જિતત્તા**"તિ ઇમિના ઉપસમ્પન્નસ્સ દાનમ્પિ સન્ધાય ''વિસ્સજ્જેતી''તિ ઇદં વુત્તન્તિ દસ્સેતિ. ઉપસમ્પન્નસ્સ નિરપેક્ખદિન્નવત્થુમ્હિ પટિગ્ગહણસ્સ અવિગતત્તેપિ સકસન્તકતા વિગતાવ હોતિ, તેન નિસ્સગ્ગિયં ન હોતિ. અત્તનાવ પટિગ્ગહિતત્તં, સકસન્તકત્તઞ્ચાતિ ઇમેહિ દ્વીહિ કારણેહિ નિસ્સગ્ગિયં હોતિ, ન એકેન. અનુપસમ્પન્નસ્સ નિરપેક્ખદાને પન તદુભયમ્પિ વિજહતિ, પરિભોગોપેત્થ વટ્ટતિ, ન સાપેક્ખદાને દાનલક્ખણાભાવતો. ''વિસ્સજ્જેતી''તિ એતસ્મિઞ્ચ પાળિપદે કસ્સચિ અદત્વા અનપેક્ખતાય છડ્ડનમ્પિ સઙ્ગહિતન્તિ વેદિતબ્બં. "**અનપેક્ખો દત્વા**"તિ ઇદઞ્ચ પટિગ્ગહણવિજહનવિધિદસ્સનત્થમેવ વુત્તં. પટિગ્ગહણે હિ વિજહિતે પુન પટિગ્ગહેત્વા પરિભોગો સયમેવ વટ્ટિસ્સતિ, તબ્બિજહનઞ્ચ વત્થુનો સકસન્તકતાપરિચ્ચાગેન હોતીતિ, એતેન ચ વત્થુમ્હિ અજ્ઝોહરણાપેક્ખાય સતિ પટિગ્ગહણવિસ્સજ્જનં નામ વિસું ન લબ્ભતીતિ સિજ્ઝતિ. ઇતરથા હિ ''પટિગ્ગહણે અનપેક્ખોવ પટિગ્ગહણં વિસ્સજ્જેત્વા પુન પટિગ્ગહેત્વા ભુઞ્જતી''તિ વત્તબ્બં સિયા. "**અપ્પટિગ્ગહિતત્તા**"તિ ઇમિના એકસ્સ સન્તકં અઞ્ઞેન પટિગ્ગહિતમ્પિ નિસ્સગ્ગિયં હોતીતિ દસ્સેતિ.

એવન્તિ ‘‘પુન ગહેસ્સામી’’તિ અપેક્ખં અકત્વા સુદ્ધચિત્તેન પરિચ્ચત્તતં પરામસતિ. **પરિભુઞ્જન્તસ્સ અનાપત્તિદસ્સનત્થન્તિ** નિસ્સગ્ગિયમૂલિકાહિ પાચિત્તિયાદિઆપત્તીહિ અનાપત્તિદસ્સનત્થન્તિ અધિપ્પાયો. **પરિભોગે અનાપત્તિદસ્સનત્થન્તિ** એત્થ પન નિસ્સટ્ઠપટિલદ્ધસ્સ કાયિકપરિભોગાદીસુ યા દુક્કટાપત્તિ વુત્તા, તાય અનાપત્તિદસ્સનત્થન્તિ અધિપ્પાયો. સપ્પિઆદીનં પટિગ્ગહિતભાવો, અત્તનો સન્તકતા, સત્તાહાતિક્કમોતિ ઇમાનેત્થ તીણિ અઙ્ગાનિ.

ભેસજ્જસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. વસ્સિકસાટિકસિક્ખાપદવણ્ણના

૬૨૮. ચતુત્થે **જેટ્ઠમૂલપુણ્ણમાસિયા...પે॰... કરણક્ખેત્તઞ્ચાતિ** પઠમદ્ધમાસમ્પિ કરણક્ખેત્તં વુત્તં. તં ‘‘કત્વા નિવાસેતબ્બ’’ન્તિ ઇમસ્સ પુરિમદ્ધમાસે વા પચ્છિમદ્ધમાસે વા કત્વા પચ્છિમમાસેવ નિવાસેતબ્બન્તિ એવમત્થં ગહેત્વા વુત્તં નિવાસનેયેવ આપત્તિયા વુત્તત્તાતિ. યં પન **માતિકાટ્ઠકથાયં** ‘‘ગિમ્હાનં પચ્છિમો માસો પરિયેસનક્ખેત્તં, પચ્છિમો અદ્ધમાસો કરણનિવાસનક્ખેત્તમ્પી’’તિ (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ વસ્સિકસાટિકસિક્ખાપદવણ્ણના) વુત્તં, તં તસ્મિંયેવ અદ્ધમાસે કત્વા નિવાસેતબ્બન્તિ એવમત્થં ગહેત્વા વુત્તં. ઇધ વુત્તનયેનેવ અત્થે ગહિતે વિરોધો નત્થિ.

‘‘**વત્તભેદે દુક્કટ**’’ન્તિ ઇદં વસ્સિકસાટિકઅદિન્નપુબ્બે સન્ધાય વુત્તં. તેનાહ ‘‘**યે મનુસ્સા**’’તિઆદિ. **પકતિયા વસ્સિકસાટિકદાયકા** નામ સઙ્ઘં વા અત્તાનં વા અપ્પવારેત્વાવ અનુસંવચ્છરં દાયકા.

૬૩૦. ‘‘**છ માસે પરિહારં લભતી**’’તિ એતેન અન્તોવસ્સેપિ યાવ વસ્સાનસ્સ પચ્છિમદિવસા અકતા પરિહારં લભતીતિ દીપિતં હોતિ. **એકમાસન્તિ** હેમન્તસ્સ પચ્છિમુપોસથેન સહ ગણેત્વા વુત્તં. તસ્મિં ઉપોસથદિવસે એવ હિ તં મૂલચીવરં કાતબ્બં, ઇતરથા હિ નિસ્સગ્ગિયતો. **એકાહદ્વીહાદિવસેન...પે॰... લદ્ધા ચેવ નિટ્ઠિતા ચાતિ** એત્થ એકાહાનાગતાય વસ્સૂપનાયિકાય લદ્ધા ચેવ નિટ્ઠિતા ચ દ્વીહાનાગતાય...પે॰... દસાહાનાગતાય વસ્સૂપનાયિકાય લદ્ધા ચેવ નિટ્ઠિતા ચ, અન્તોવસ્સે વા લદ્ધા ચેવ નિટ્ઠિતા ચાતિ એવમત્થો દટ્ઠબ્બો. તત્થ આસળ્હીમાસસ્સ જુણ્હપક્ખપુણ્ણમિયં લદ્ધા, તદહેવ રજનકપ્પપરિયોસાનેહિ નિટ્ઠિતા ચ વસ્સિકસાટિકા ‘‘એકાહાનાગતાય વસ્સૂપનાયિકાય લદ્ધા ચેવ નિટ્ઠિતા ચા’’તિ વુચ્ચતિ. એતેનેવ નયેન જુણ્હપક્ખસ્સ છટ્ઠિયં લદ્ધા, નિટ્ઠિતા ચ ‘‘દસાહાનાગતાય વસ્સૂપનાયિકાય લદ્ધા ચેવ નિટ્ઠિતા ચા’’તિ વુચ્ચતિ. યાવ પઠમકત્તિકતેમાસિપુણ્ણમા, તાવ લદ્ધા, નિટ્ઠિતા ચ ‘‘અન્તોવસ્સે લદ્ધા ચેવ નિટ્ઠિતા ચા’’તિ વુચ્ચતિ. પઠમકત્તિકતેમાસિપુણ્ણમિતો પરં લદ્ધા ચેવ નિટ્ઠિતા ચ યાવ ચીવરકાલો નાતિક્કમતિ, તાવ અનધિટ્ઠહિત્વાપિ ઠપેતું વટ્ટતીતિ અધિપ્પાયો.

એત્થ ચ ‘‘તસ્મિંયેવ અન્તોદસાહે અધિટ્ઠાતબ્બા’’તિ અવિસેસેન વુત્તેપિ વસ્સાનતો પુબ્બે એકાહદ્વીહાદિવસેન અનાગતાય વસ્સૂપનાયિકાય લદ્ધા તેહિ દિવસેહિ દસાહં અનતિક્કમન્તેન વસ્સૂપનાયિકદિવસતો પટ્ઠાય અધિટ્ઠાનક્ખેત્તં સમ્પત્તા એવ અધિટ્ઠાતબ્બા, તતો પન પુબ્બે દસાહાતિક્કમેન નિટ્ઠિતાપિ ન અધિટ્ઠાતબ્બા અધિટ્ઠાનસ્સ અખેત્તત્તા. તાદિસા પન વસ્સૂપનાયિકદિવસે એવ અધિટ્ઠાતબ્બા, અનધિટ્ઠહતો અરુણુગ્ગમનેન નિસ્સગ્ગિયં હોતિ. યદિ એવં ‘‘દસાહાનાગતાયા’’તિ ઇમિના કિં પયોજનન્તિ ચે? વસ્સાનતો પુબ્બે એવ દસાહે અતિક્કન્તે નિટ્ઠિતા વસ્સૂપનાયિકદિવસે એવ અધિટ્ઠાતબ્બાતિ દસ્સનત્થં વુત્તં. તેનેવાહ ‘‘**દસાહાતિક્કમે નિટ્ઠિતા તદહેવ અધિટ્ઠાતબ્બા**’’તિ.

દસાહે અપ્પહોન્તે ચીવરકાલં નાતિક્કમેતબ્બાતિ તેમાસબ્ભન્તરે દસાહે અપ્પહોન્તે નવાહાનાગતાય કત્તિકતેમાસિપુણ્ણમાય સત્તમિતો પટ્ઠાય લદ્ધા, નિટ્ઠિતા ચ ચીવરકાલં નાતિક્કમેતબ્બાતિ અત્થો. તથા હિ ''માસો સેસો ગિમ્હાનન્તિ ભિક્ખુના વસ્સિકસાટિકચીવરં પરિયેસિતબ્બ''ન્તિ પરિયેસનક્ખેત્તં વત્વા ''વસ્સિકસાટિકં વસ્સાનં ચાતુમાસં અધિટ્ઠાતુ''ન્તિ (મહાવ॰ ૩૫૮) વુત્તત્તા કતાયપિ અકતાયપિ માસમત્તં અનધિટ્ઠાતબ્બતા સિદ્ધા. યસ્મા ચ અકતા વસ્સિકસાટિકસઙ્ખ્યં ન ગચ્છતિ, અકરણઞ્ચ કેનચિ વેકલ્લેન, ન અનાદરેન, તસ્મા ચાતુમાસં અકતત્તા એવ પરિહારં લભતિ, કતા પન અધિટ્ઠાનક્ખેત્તે, અકતા ચ ચીવરકાલે દસાહપરમસિક્ખાપદેનેવ પરિહારં લભતીતિ અયમત્થો લબ્ભતિ. **કસ્મા**તિ અત્તનો મતિયા કારણપુચ્છા. **તસ્મા**તિ વસ્સાનેયેવ વસ્સિકસાટિકાય અધિટ્ઠાતબ્બતાવચનતો. ''**તિચીવરં અધિટ્ઠાતુ**''ન્તિ સુત્તં પનેત્થ સેસચીવરાનં એવં કાલનિયમાભાવં સાધેતું ઉદ્ધટં. ન હિ તેનેત્થ અઞ્ઞં પયોજનં અત્થિ.

કદા અધિટ્ઠાતબ્બાતિઆદિકુરુન્દિવચનેનાપિ ''યદા વા તદા વા અધિટ્ઠાતું વટ્ટતી''તિ ઇદં પટિક્ખિપિત્વા દસાહબ્ભન્તરે એવ કતાય અધિટ્ઠાતબ્બતં દસ્સેતિ.

પાળિયં **અચ્છિન્નચીવરસ્સા**તિઆદીસુ અચ્છિન્નસેસચીવરસ્સ નટ્ઠસેસચીવરસ્સ. એતેસઞ્હિ અસમયે પરિયેસનનિવાસનાપત્તિયા એવ અનાપત્તિ વુત્તા. તેનેવ **માતિકાટ્ઠકથાયં** ''અચ્છિન્નચીવરસ્સ વા નટ્ઠચીવરસ્સ વા અનિવત્થં ચોરા હરન્તીતિ એવં આપદાસુ વા નિવાસયતો ઉમ્મત્તકાદીનઞ્ચ અનાપત્તી''તિ (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ વસ્સિકસાટિકસિક્ખાપદવણ્ણના) વુત્તં, ઇધ પન સમન્તપાસાદિકાયં અયં નિસ્સગ્ગિયા અનાપત્તિ પાળિતો સયમેવ સિજ્ઝતીતિ ઇમં અદસ્સેત્વા અસિજ્ઝમાનં નગ્ગસ્સ ન્હાયતો દુક્કટાપત્તિયા એવ અનાપત્તિં દસ્સેતું ''**અચ્છિન્નચીવરસ્સા**''તિઆદિ વુત્તન્તિ ગહેતબ્બં. ન હિ એસા અનાપત્તિ અવુત્તે સિજ્ઝતીતિ. વસ્સિકસાટિકાય અત્તુદ્દેસિકતા, અસમયે પરિયેસનતા, તાય ચ પટિલાભોતિ ઇમાનિ તાવ પરિયેસનાપત્તિયા તીણિ અઙ્ગાનિ. નિવાસનાપત્તિયા પન સચીવરતા, આપદાભાવો, વસ્સિકસાટિકાય સકભાવો, અસમયે નિવાસનન્તિ ચત્તારિ અઙ્ગાનિ.

વસ્સિકસાટિકસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. ચીવરઅચ્છિન્દનસિક્ખાપદવણ્ણના

૬૩૧. પઞ્ચમે **યમ્પિ...પે॰... અચ્છિન્દી**તિ એત્થ યં તે અહં ચીવરં અદાસિં, તં ''મયા સદ્ધિં પક્કમિસ્સતી''તિ સઞ્ઞાય અદાસિં, ન અઞ્ઞથાતિ કુપિતો અચ્છિન્દીતિ એવં અજ્ઝાહરિત્વા યોજેતબ્બં.

૬૩૩. **એકં દુક્કટ**ન્તિ યદિ આણત્તો અવસ્સં અચ્છિન્દતિ, આણત્તિક્ખણે પાચિત્તિયમેવ. યદિ ન અચ્છિન્દતિ, તદા એવ દુક્કટન્તિ દટ્ઠબ્બં. **એકવાચાય સમ્બહુલા આપત્તિયો**તિ યદિ આણત્તો અનન્તરાયેન અચ્છિન્દતિ, આણત્તિક્ખણેયેવ વત્થુગણનાય પાચિત્તિયઆપત્તિયો પયોગકરણક્ખણેયેવ આપત્તિયા આપજ્જિતબ્બતો, ચીવરં પન અચ્છિન્નેયેવ નિસ્સગ્ગિયં હોતિ. યદિ સો ન અચ્છિન્દતિ, આણત્તિક્ખણે એકમેવ દુક્કટન્તિ દટ્ઠબ્બં. એવં અઞ્ઞત્થાપિ ઈદિસેસુ નયો ઞાતબ્બો.

૬૩૫. **ઉપજ્ઝં ગણ્હિસ્સતી**તિ સામણેરસ્સ દાનં દીપેતિ, તેન ચ સામણેરકાલે દત્વા ઉપસમ્પન્નકાલે અચ્છિન્દતોપિ પાચિત્તિયં દીપેતિ. ''ભિક્ખુસ્સ સામં ચીવરં દત્વા''તિ ઇદં ઉક્કટ્ઠવસેન વુત્તં. **આહરાપેતું પન**

વટ્ટતીતિ કમ્મે અકતે ભતિસદિસત્તા વુત્તં. વિકપ્પનુપગપચ્છિમચીવરતા, સામં દિન્નતા, સકસઞ્ઞિતા, ઉપસમ્પન્નતા, કોધવસેન અચ્છિન્દનં વા અચ્છિન્દાપનં વાતિ ઇમાનેત્થ પઞ્ચ અઙ્ગાનિ.

ચીવરઅચ્છિન્દનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. સુત્તવિઞ્ઞત્તિસિક્ખાપદવણ્ણના

૬૩૬. છટ્ઠે વીતવીતટ્ઠાનં યસ્મિં ચતુરસ્સદારુમ્હિ પલિવેઠેન્તિ, તસ્સ **તુરી**તિ નામં. વાયન્તા તિરિયં સુત્તં પવેસેત્વા યેન આકોટેન્તા વત્થે ઘનભાવં આપાદેન્તિ, તં “**વેમ**”ન્તિ વુચ્ચતિ.

“**ઇતરસ્મિં તથેવ દુક્કટ**”ન્તિ ઇમિના વાયિતું આરદ્ધકાલતો પટ્ઠાય યથાવુત્તપરિચ્છેદનિટ્ઠિતેયેવ દુક્કટમ્પિ હોતિ, ન તતો પુબ્બે વાયનપયોગેસૂતિ દસ્સેતિ.

તન્તે ઠિતંયેવ અધિટ્ઠાતબ્બન્તિ એત્થ એકવારં અધિટ્ઠિતે પચ્છા વીતં અધિટ્ઠિતગતિકમેવ હોતિ, પુન અધિટ્ઠાનકિચ્ચં નત્થિ. સચે પન અન્તરન્તરા દસા ઠપેત્વા વિસું વિસું સપરિચ્છેદં વીતં હોતિ, પચ્ચેકં અધિટ્ઠાતબ્બમેવાતિ દટ્ઠબ્બં. એત્થ ચ કપ્પિયસુત્તં ગહેત્વા અઞ્ઞાતકઅપ્પવારિતેનાપિ અકપ્પિયતન્તવાયેન ‘‘સુત્તમત્થિ, વાયન્તો નત્થી’’તિઆદિપરિયાયમુખેન વાયાપેન્તસ્સ અનાપત્તિ. તેનેવ **માતિકાટ્ઠકથાયં** (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ સુત્તવિઞ્ઞત્તિસિક્ખાપદવણ્ણના) ‘‘વાયાપેય્યા’’તિ પદસ્સ ‘‘ચીવરં મે, આવુસો, વાયથાતિ અકપ્પિયવિઞ્ઞત્તિયા વાયાપેય્યા’’તિ અત્થો વુત્તો, એવં વદન્તો અકપ્પિયતન્તવાયેન વાયાપેતિ નામ, નાઞ્ઞથા.

૬૪૦. **અનાપત્તિ ચીવરં સિબ્બેતુ**ન્તિઆદીસુ ઇમિના સિક્ખાપદેનેવ અનાપત્તિ, અકતવિઞ્ઞત્તિપચ્ચયા પન દુક્કટમેવાતિ વદન્તિ. અકપ્પિયસુત્તતા, અત્તુદ્દેસિકતા, અકપ્પિયતન્તવાયેન અકપ્પિયવિઞ્ઞત્તિયા વાયાપનન્તિ ઇમાનેત્થ તીણિ અઙ્ગાનિ.

સુત્તવિઞ્ઞત્તિસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. મહાપેસકારસિક્ખાપદવણ્ણના

૬૪૨. સત્તમે “**કિઞ્ચિમત્તં અનુપદજ્જેય્યા**”તિ ઇદં પયોગભેદદસ્સનં, દાનં પનેત્થ અઙ્ગં ન હોતિ. તેનેવ તસ્સ **વિભઙ્ગે** ‘‘અન્તમસો ધમ્મમ્પિ ભણતી’’તિ વુત્તં. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવ. અઞ્ઞાતકઅપ્પવારિતાનં તન્તવાયે ઉપસઙ્કમિત્વા વિકપ્પમાપજ્જનતા, ચીવરસ્સ અત્તુદ્દેસિકતા, તસ્સ વચનેન સુત્તવડ્ઢનં, ચીવરપટિલાભોતિ ઇમાનેત્થ ચત્તારિ અઙ્ગાનિ.

મહાપેસકારસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. અચ્ચેકચીવરસિક્ખાપદવણ્ણના

૬૪૬. અટ્ઠમે છટ્ઠિયં ઉપ્પન્નચીવરસ્સ એકાદસમારુણો ચીવરકાલે ઉટ્ઠાતીતિ આહ “**છટ્ઠિતો પટ્ઠાયા**”તિઆદિ, તેન ચ ‘‘દસાહાનાગત’’ન્તિ વુત્તત્તા પઞ્ચમિતો પટ્ઠાય પુણ્ણમિતો પુબ્બે દસસુ અરુણેસુ ઉટ્ઠિતેસુપિ ચીવરં

નિસ્સગ્ગિયં ન હોતિ. પુણ્ણમિયા સહ એકાદસ દિવસા લબ્ભન્તીતિ એત્તકમેવ ઇમિના સિક્ખાપદેન લદ્ધં, છટ્ઠિતો પટ્ઠાય ઉપ્પન્નં સબ્બચીવરં પઠમકથિનસિક્ખાપદવસેનેવ યાવ ચીવરકાલં નિસ્સગ્ગિયં ન હોતીતિ દસ્સેતિ.

૬૫૦. ઇદાનિ પઠમકથિનાદિસિક્ખાપદેહિ તસ્સ તસ્સ ચીવરસ્સ લબ્ભમાનં પરિહારં ઇધેવ એકતો સમ્પિણ્ડેત્વા દસ્સેન્તો "**અતિરેકચીવરસ્સા**"તિઆદિમાહ. ''અનત્થતે કથિને એકાદસદિવસાધિકો માસો, અત્થતે કથિને એકાદસદિવસાધિકા પઞ્ચ માસા''તિ અયમેવ પાઠો પાળિયા સમેતિ. કેચિ પન ''દસદિવસાધિકો માસો, દસદિવસાધિકા પઞ્ચ માસાતિ પાઠેન ભવિતબ્બ''ન્તિ વદન્તિ, તં ન યુત્તં, અઞ્ઞથા ''નવાહાનાગત''ન્તિ વત્તબ્બતો. યં પનેત્થ **માતિકાટ્ઠકથાયઞ્ચ** ''કામઞ્ચેસ 'દસાહપરમં અતિરેકચીવરં ધારેતબ્બ'ન્તિ ઇમિનાવ સિદ્ધો, અટ્ઠુપ્પત્તિવસેન પન અપુબ્બં વિય અત્થં દસ્સેત્વા સિક્ખાપદં ઠપિત''ન્તિ (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ અચ્ચેકચીવરસિક્ખાપદવણ્ણના) લિખન્તિ, તં પમાદલિખિતં ''પવારણમાસસ્સ જુણ્હપક્ખપઞ્ચમિતો પટ્ઠાય ઉપ્પન્નસ્સ ચીવરસ્સ નિધાનકાલો દસ્સિતો હોતી''તિ (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ અચ્ચેકચીવરસિક્ખાપદવણ્ણના) વુત્તત્તા. ઇમમેવ ચ પમાદલિખિતં ગહેત્વા **ભદન્તબુદ્ધદત્તાચરિયેન** ચ ''પરિહારેકમાસોવ, દસાહપરમો મતો''તિઆદિ વુત્તન્તિ ગહેતબ્બં.

અચ્ચેકચીવરસદિસે અઞ્ઞસ્મિન્તિ પુબ્બે અધિટ્ઠિતે ઉપ્પન્નકાલાકારાદિ સાદિસેન અચ્ચેકચીવરસદિસે અઞ્ઞસ્મિં ચીવરે અચ્ચેકચીવરસઞ્ઞાય ચીવરકાલં અતિક્કમેતીતિ અત્થો. તેનેવેત્થ દુક્કટં, અનાપત્તિ ચ વુત્તા, ઇતરથા તીસુપિ પદેસુ પાચિત્તિયસ્સેવ વત્તબ્બતો. અનચ્ચેકચીવરમ્પિ હિ ચીવરકાલં અતિક્કમયતો પાચિત્તિયમેવ અચ્ચેકચીવરત્તિકે વિયાતિ દટ્ઠબ્બં. વિકપ્પનુપગપચ્છિમપ્પમાણસ્સ અચ્ચેકચીવરસ્સ અત્તનો સન્તકતા , દસાહાનાગતાય કત્તિકતેમાસિપુણ્ણમાય ઉપ્પન્નભાવો, અનધિટ્ઠિતઅવિકપ્પિતતા, ચીવરકાલાતિક્કમોતિ ઇમાનેત્થ ચત્તારિ અઙ્ગાનિ.

અચ્ચેકચીવરસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. સાસઙ્કસિક્ખાપદવણ્ણના

૬૫૨-૩. નવમે અન્તરન્તરા ઘરમેત્થાતિ **અન્તરઘર**ન્તિ ગામો વુત્તોતિ આહ "**અન્તોગામે**"તિ. ''પઠમં ઝાનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતી''તિ (વિભ॰ ૬૨૪) ઇમસ્સ વિભઙ્ગે ''ઉપસમ્પજ્જ''ન્તિ સાનુસારં ઉદ્ધટં. તં સન્ધાયાહ "**ઉપસમ્પજ્જન્તિઆદીસુ વિયા**"તિ. **તસ્સાપીતિ** ''વુત્થવસ્સાન''ન્તિ વિભઙ્ગપદસ્સપિ. **વુત્થવસ્સાન**ન્તિ ચ નિદ્ધારણે સામિવચનં, એતેન ચ પુરિમસિક્ખાપદે અનત્થતકથિનાનં કથિનમાસેપિ અસમાદાનચારો ન લબ્ભતીતિ સિદ્ધં હોતિ, ઇતરથા સિક્ખાપદસ્સેવ નિરત્થકત્તાતિ દટ્ઠબ્બં.

પરિક્ખેપારહટ્ઠાનતોતિ એત્થ ગામપરિયન્તે ઠિતઘરૂપચારતો પટ્ઠાય એકો લેડ્ડુપાતો પરિક્ખેપારહટ્ઠાનં નામ. **વિસુદ્ધિમગ્ગે**પિ ''અપરિક્ખિત્તસ્સ પઠમલેડ્ડુપાતતો પટ્ઠાયા''તિ (વિસુદ્ધિ॰ ૧.૩૧) વુત્તં. **તન્તિ** તં પઠમસેનાસનાદિં. **મજ્ઝિમનિકાયટ્ઠકથાયં** પન વિહારસ્સપિ ગામસ્સેવ ઉપચારં નીહરિત્વા ઉભિન્નં લેડ્ડુપાતાનં અન્તરા મિનિતબ્બન્તિ વુત્તં.

''કોસમ્બિયં અઞ્ઞતરો ભિક્ખુ ગિલાનો હોતી''તિ આગતત્તા "**કોસમ્બકસમ્મુતિ અનુઞ્ઞાતા**"તિ વુત્તં. "**અયઞ્ચ પચ્છિમદિસં ગતો હોતી**"તિ ઇમિના અન્તરઘરે ચીવરં નિક્ખિપિત્વા તસ્મિં વિહારે વસન્તસ્સ સકલમ્પિ ચીવરમાસં

વિપ્પવસિતું વટ્ટતિ, તતો અઞ્ઞત્થ ગમનકિચ્ચે સતિ વિહારતો બહિ છારત્તં વિપ્પવાસો અનુઞ્ઞાતોતિ દીપેતિ. તેનાહ ''**સેનાસનં આગન્ત્વા સત્તમં અરુણં ઉટ્ઠાપેતુ**''ન્તિઆદિ. **વસિત્વા**તિ અરુણં ઉટ્ઠાપેત્વા. **તત્થેવા**તિ તસ્મિઞ્ઞેવ ગતટ્ઠાને. અઙ્ગાનિ પનેત્થ અટ્ઠકથાયમેવ વુત્તાનિ.

સાસઙ્કસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. પરિણતસિક્ખાપદવણ્ણના

૬૬૦. દસમે **રોપિતમાલવચ્છતો**તિ કેનચિ નિયમેત્વા રોપિતં સન્ધાય વુત્તં. અનોચિતં મિલાયમાનં ઓચિનિત્વા યત્થ કત્થચિ પૂજેતું વટ્ટતિ. **ઠિતં દિસ્વા**તિ સેસકં ગહેત્વા ઠિતં દિસ્વા. **યત્થ ઇચ્છથ, તત્થ દેથા**તિ એત્થ નિયમેત્વા ''અસુકસ્સ દેહી''તિ વુત્તેપિ દોસો નત્થિ ''તુમ્હાકં રુચિયા''તિ વુત્તત્તા. સઙ્ઘે પરિણતભાવો, તં ઞત્વા અત્તનો પરિણામનં, પટિલાભોતિ ઇમાનેત્થ તીણિ અઙ્ગાનિ.

પરિણતસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નિટ્ઠિતો પત્તવગ્ગો તતિયો.

ઇતિ સમન્તપાસાદિકાય વિનયટ્ઠકથાય વિમતિવિનોદનિયં

તિંસકવણ્ણનાનયો નિટ્ઠિતો.

પઠમો ભાગો નિટ્ઠિતો.

નમો તસ્સ ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ

વિનયપિટકે

વિમતિવિનોદની-ટીકા (દુતિયો ભાગો)

૫. પાચિત્તિયકણ્ડં

૧. મુસાવાદવગ્ગો

૧. મુસાવાદસિક્ખાપદવણ્ણના

૧. મુસાવાદવગ્ગસ્સ પઠમસિક્ખાપદે **ખુદ્દકાનન્તિ** એત્થ ‘‘**ખુદ્દક**-સદ્દો બહુ-સદ્દપરિયાયો’’તિ વદન્તિ. **તત્થાતિ** તેસુ વગ્ગેસુ, ખુદ્દકેસુ વા. ‘‘જાનિતબ્બતો’’તિ હેતુનો વિપક્ખેપિ નિબ્બાને વત્તનતો અનેકન્તિકત્તે પરેહિ વુત્તે ‘‘ન મયા અયં હેતુ વુત્તો’’તિ તં કારણં પટિચ્છાદેતું પુન ‘‘જાતિધમ્મતોતિ મયા વુત્ત’’ન્તિઆદીનિ વદતિ. ‘‘સમ્પજાન’’ન્તિ વત્તબ્બે અનુનાસિકલોપેન નિદ્દેસોતિ આહ ‘‘**જાનન્તો**’’તિ.

૨. **સમ્પજાનમુસાવાદે**તિ અત્તના વુચ્ચમાનસ્સ અત્થસ્સ વિતથભાવં પુબ્બેપિ જાનિત્વા, વચનક્ખણે ચ જાનન્તસ્સ મુસાવાદભણને. તેનાહ ‘‘**જાનિત્વા**’’તિઆદિ. **મુસાવાદે**તિ ચ નિમિત્તત્થે ભુમ્મં, તસ્મા મુસાભણનનિમિત્તં પાચિત્તિયન્તિ એવમેત્થ, ઇતો પરેસુપિ ઈદિસેસુ અત્થો વેદિતબ્બો.

૩. વદન્તિ એતાયાતિ વાચાતિ આહ ‘‘**મિચ્છા**’’તિઆદિ. ‘‘ધનુના વિજ્ઝતી’’તિઆદીસુ વિય ‘‘ચક્ખુના દિટ્ઠ’’ન્તિ પાકટવસેન વુત્તન્તિ આહ ‘‘**ઓળારિકેના**’’તિ.

૧૧. ગતો ભવિસ્સતીતિ એત્થાપિ સન્નિટ્ઠાનતો વુત્તત્તા મુસાવાદો જાતો. **આપત્તિ**ન્તિ પાચિત્તિયાપત્તિં, ન દુબ્ભાસિતં. જાતિઆદીહિ દસહિ અક્કોસવત્થૂહિ પરં દવા વદન્તસ્સ હિ તં હોતિ. **ચારેસુ**ન્તિ ઉપનેસું. વત્થુવિપરીતતા, વિસંવાદનપુરેક્ખારતા, યમત્થં વત્થુકામો, તસ્સ પુગ્ગલસ્સ વિઞ્ઞાપનપયોગો ચાતિ ઇમાનેત્થ તીણિ અઙ્ગાનિ. વત્થુવિપરીતતાય હિ અસતિ વિસંવાદનપુરેક્ખારતાય વિઞ્ઞાપિતેપિ મુસાવાદો ન હોતિ, દુક્કટમત્તમેવ હોતિ. તસ્મા સાપિ અઙ્ગમેવાતિ ગહેતબ્બં. ઉત્તરિમનુસ્સધમ્મારોચનત્થં મુસા ભણન્તસ્સ પારાજિકં, પરિયાયેન થુલ્લચ્ચયં, અમૂલકેન પારાજિકેન અનુદ્ધંસનત્થં સઙ્ઘાદિસેસો, સઙ્ઘાદિસેસેનાનુદ્ધંસનઓમસવાદાદીસુ પાચિત્તિયં, અનુપસમ્પન્નેસુ દુક્કટં, ઉક્કટ્ઠહીનજાતિઆદીહિ દવા અક્કોસન્તસ્સ દુબ્ભાસિતં, કેવલં મુસા ભણન્તસ્સ ઇધ પાચિત્તિયં વુત્તં.

મુસાવાદસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. ઓમસવાદસિક્ખાપદવણ્ણના

૧૩. દુતિયે **પુબ્બે પતિટ્ઠિતારપ્પદેસં પુન અરે પત્તે**તિ પઠમં ભૂમિયં પતિટ્ઠિતનેમિપ્પદેસે પરિવત્તેત્વા પુન ભૂમિયં પતિટ્ઠિતેતિ અત્થો.

૧૫. **પુબ્બે**તિ અટ્ઠુપ્પત્તિયં. **પુપ્ફછડ્ડકા** નામ ગબ્ભમલાદિહારકા. **તચ્છકકમ્મ**ન્તિ પાસાણકોટ્ટનાદિવડ્ઢકીકમ્મં . **હત્થમુદ્દાગણના**તિ અઙ્ગુલિસઙ્કોચનેનેવ ગણના. **અચ્છિદ્દકગણના** નામ એકટ્ઠાનદસટ્ઠાનાદીસુ સારિયો ઠપેત્વા અનુક્કમેન ગણના. **આદિ**-સદ્દેન સઙ્કલનપટઉપ્પાદનવોક્લનભાગહારાદિવસેન પવત્તા પિણ્ડગણના ગહિતા. યસ્સ

સા પગુણા, સો રુક્ખમ્પિ દિસ્વા ‘‘એત્તકાનિ એત્થ પણ્ણાની’’તિ જાનાતિ. **યભ**-મેથુનેતિ વચનતો આહ ‘‘**ય-કાર-ભ-કારે**’’તિઆદિ.

૧૬. ન પુરિમેનાતિ મુસાવાદસિક્ખાપદેન. **સોપિ આપત્તિયા**તિ ઉપસગ્ગાદિવિસિટ્ઠેહિપિ વદન્તો પાચિત્તિયાપત્તિયાવ કારેતબ્બો.

૨૬. દુબ્ભાસિતન્તિ સામઞ્ઞતો વુત્તત્તા પાળિયં અનાગતેહિપિ પરમ્મુખા વદન્તસ્સપિ દુબ્ભાસિતમેવાતિ આચરિયા વદન્તિ તતો લામકાપત્તિયા અભાવા, અનાપત્તિયાપેત્થ ભવિતું અયુત્તત્તા. **સબ્બસત્તા**તિ એત્થ વચનત્થવિદૂહિ તિરચ્છાનાદયોપિ ગહિતા.

૩૫. અનુસાસનીપુરેક્ખારતાય વા પાપગરહિતાય વા વદન્તાનં ચિત્તસ્સ લહુપરિવત્તિભાવતો અન્તરન્તરા કોપે ઉપ્પન્નેપિ અનાપત્તિ. કાયવિકારમત્તેનપિ ઓમસનસમ્ભવતો ‘‘**તિસમુટ્ઠાનં, કાયકમ્મ**’’ન્તિ ચ વુત્તં. **પરિવારે** પન ‘‘ચતુત્થેન આપત્તિસમુટ્ઠાનેન…પે॰… દુબ્ભાસિતં આપજ્જેય્યાતિ. ન હીતિ વત્તબ્બ’’ન્તિઆદિના (પરિ॰ ૨૭૬) ઇતરાનિ સમુટ્ઠાનાનિ પટિક્ખિપિત્વા પઞ્ચમસ્સેવ વુત્તત્તા આહ ‘‘**દુબ્ભાસિતાપત્તિ પનેત્થ વાચાચિત્તતો સમુટ્ઠાતી**’’તિ. દવકમ્યતાય હિ કાયવાચાચિત્તેહિ ઓમસન્તસ્સપિ વાચાચિત્તમેવ આપત્તિયા અઙ્ગં હોતિ, ન પન કાયો વિજ્જમાનોપિ ધમ્મદેસનાપત્તિ વિય કેવલં કાયવિકારેનેવ. ઓમસન્તસ્સ પન કિઞ્ચાપિ ઇધ દુબ્ભાસિતાપત્તિયા અનાપત્તિ, અથ ખો કાયકીળાપટિક્ખેપસિક્ખાપદેન દુક્કટમેવાતિ દટ્ઠબ્બં. ઉપસમ્પન્નં જાતિઆદીહિ અનઞ્ઞાપદેસેન અક્કોસનં, તસ્સ જાનનં, અત્થપુરેક્ખારતાદીનં અભાવોતિ ઇમાનેત્થ તીણિ અઙ્ગાનિ.

ઓમસવાદસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. પેસુઞ્ઞસિક્ખાપદવણ્ણના

૩૬. તતિયે ભણ્ડનં જાતં એતેસન્તિ **ભણ્ડનજાતા**. પિસતીતિ પિસુણા, વાચા, સમગ્ગે ભિન્ને કરોતીતિ અત્થો. તાય વાચાય સમન્નાગતો પિસુણો, તસ્સ કમ્મં **પેસુઞ્ઞ**ન્તિ એવમેત્થ અત્થો વેદિતબ્બો.

ઇધાપિ જાતિઆદીહિ દસહિ વત્થૂહિ પેસુઞ્ઞં ઉપસંહરન્તસ્સેવ પાચિત્તિયં, ઇતરેહિ અક્કોસવત્થૂહિ દુક્કટં. અનક્કોસવત્થૂહિ પન ઉપસંહરન્તસ્સ દુક્કટમેવાતિ વદન્તિ. જાતિઆદીહિ અનઞ્ઞાપદેસેન અક્કોસન્તસ્સ ભિક્ખુનો સુત્વા ભિક્ખુસ્સ ઉપસંહરણં, પિયકમ્યતાભેદાધિપ્પાયેસુ અઞ્ઞતરતા, તસ્સ વિજાનનાતિ ઇમાનેત્થ તીણિ અઙ્ગાનિ.

પેસુઞ્ઞસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. પદસોધમ્મસિક્ખાપદવણ્ણના

૪૫. ચતુત્થે **પુરિમબ્યઞ્જનેન સદિસ**ન્તિ ‘‘રૂપં અનિચ્ચ’’ન્તિ એત્થ અનિચ્ચ-સદ્દેન સદિસં ‘‘વેદના અનિચ્ચા’’તિ એત્થ અનિચ્ચ-સદ્દં વદતિ. **અક્ખરસમૂહો**તિ અવિભત્તિકો વુત્તો. **પદ**ન્તિ વિભત્તિઅન્તં વુત્તં.

એકં પદન્તિ ગાથાપદમેવ સન્ધાય વદતિ. **પદગણનાયાતિ** ગાથાપદગણનાય. **અપાપુણિત્વાતિ** સદ્ધિં અકથેત્વા. એતેન ગાથાય પચ્છિમપાદે વુચ્ચમાને સામણેરો પઠમપાદાદિં વદતિ, આપત્તિયેવ, તસ્મિં નિસ્સદ્દે એવ ઇતરેન વત્તબ્બન્તિ દસ્સેતિ.

અટ્ઠકથાનિસ્સિતોતિ સઙ્ગીતિત્તયારુળ્હં પોરાણટ્ઠકથં સન્ધાય વદતિ. ઇદાનિપિ ''યથાપિ દીપિકો નામ, નિલીયિત્વા ગણ્હતે મિગે''તિ (મિ॰ પ॰ ૬.૧.૫; વિસુદ્ધિ॰ ૧.૨૧૭; દી॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૩૭૪; મ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧૦૭; પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૧૬૫; પટિ॰ મ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૧.૧૬૩) એવમાદિકં અટ્ઠકથાવચનં અત્થેવ, **બુદ્ધઘોસાચરિયાદીહિ** પોરાણટ્ઠકથાનયેન વુત્તમ્પિ ઇધ સઙ્ગહેતબ્બન્તિ વદન્તિ. **પાળિનિસ્સિતોતિ** ઉદાનવગ્ગસઙ્ગહાદિકો. **વિવટ્ટૂપનિસ્સિતન્તિ** નિબ્બાનનિસ્સિતં. **થેરસ્સાતિ** નાગસેનત્થેરસ્સ. **મગ્ગકથાદીનિ** પકરણાનિ.

૪૬. પાળિયં **અક્ખરાયાતિઆદિ** લિઙ્ગવિપલ્લાસેન વુત્તં, અક્ખરેનાતિઆદિના અત્થો ગહેતબ્બો.

૪૮. ઉપચારં મુઞ્ચિત્વાતિ પરિસાય દ્વાદસહત્થં મુઞ્ચિત્વા એકતો ઠિતસ્સ વા નિસિન્નસ્સ વા અનુપસમ્પન્નસ્સ અકથેત્વા અઞ્ઞે ઉદ્દિસ્સ ભણન્તસ્સાપિ અનાપત્તિ. સચે પન દૂરે નિસિન્નમ્પિ ઉદ્દિસ્સ ભણતિ, આપત્તિ એવ. **ઓપાતેતીતિ** સદ્ધિં કથેતિ. અનુપસમ્પન્નતા, વુત્તલક્ખણધમ્મં પદસો વાચનતા, એકતો ભણનઞ્ચાતિ ઇમાનેત્થ તીણિ અઙ્ગાનિ.

પદસોધમ્મસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. સહસેય્યસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૦-૫૧. પઞ્ચમે તત્રિદં નિદસ્સનન્તિ સેસો. **દિરત્તતિરત્તન્તિ** એત્થ દિરત્તગ્ગહણં વચનાલઙ્કારત્થં, નિરન્તરં તિસ્સોવ રત્તિયો વસિત્વા ચતુત્થદિવસાદીસુ સયન્તસ્સેવ આપત્તિ, ન એકન્તરિકાદિવસેન સયન્તસ્સાતિ દસ્સનત્થમ્પીતિ દટ્ઠબ્બં. દિરત્તવિસિટ્ઠઞ્હિ તિરત્તં વુચ્ચમાનં, તેન અનન્તરિકમેવ તિરત્તં દીપેતીતિ. **પઞ્ચહિ છદનેહીતિ** ઇટ્ઠકસિલાસુધાતિણપણ્ણેહિ. **વાચુગ્ગતવસેનાતિ** પગુણવસેન. **દિયડ્ઢહત્થુબ્બેધો** વડ્ઢકીહત્થેન ગહેતબ્બો. **એકૂપચારો** એકેન મગ્ગેન પવિસિત્વા અબ્ભોકાસં અનુક્કમિત્વા સબ્બત્થ અનુપરિગમનયોગ્ગો, એતં બહુદ્વારમ્પિ એકૂપચારોવ. તત્થ પન કુટ્ટાદીહિ રુન્ધિત્વા વિસું દ્વારં યોજેન્તિ, નાનૂપચારો હોતિ. સચે પન રુન્ધતિ એવ, વિસું દ્વારં ન યોજેન્તિ, ''એતમ્પિ એકૂપચારમેવ મત્તિકાદીહિ પિહિતદ્વારો વિય ગબ્ભો''તિ ગહેતબ્બં. અઞ્ઞથા ગબ્ભે પવિસિત્વા પમુખાદીસુ નિપન્નાનુપસમ્પન્નેહિ સહસેય્યાપરિમુત્તિયા ગબ્ભદ્વારં મત્તિકાદીહિ પિદહાપેત્વા ઉટ્ઠિતે અરુણે વિવરાપેન્તસ્સપિ અનાપત્તિ ભવેય્યાતિ.

તેસં પયોગે પયોગે ભિક્ખુસ્સ આપત્તીતિ એત્થ કેચિ ''અનુટ્ઠહનેન અકિરિયસમુટ્ઠાના આપત્તિ વુત્તા તસ્મિં ખણે સયન્તસ્સ કિરિયાભાવા. ઇદઞ્હિ સિક્ખાપદં સિયા કિરિયાય સમુટ્ઠાતિ, સિયા અકિરિયાય સમુટ્ઠાતિ. કિરિયાસમુટ્ઠાનતા ચસ્સ તબ્બહુલવસેન વુત્તાતિ વદતિ. યથા ચેતં, એવં દિવાસયનમ્પિ. અનુટ્ઠહનેન, હિ દ્વારાસંવરણેન ચેતં અકિરિયસમઉટ્ઠાનમ્પિ હોતી''તિ વદન્તિ. ઇદઞ્ચ યુત્તં વિય દિસ્સતિ, વીમંસિત્વા ગહેતબ્બં.

''**ઉપરિમતલેન સદ્ધિં અસમ્બદ્ધભિત્તિકસ્સા**''તિ ઇદં સમ્બદ્ધભિત્તિકે વત્તબ્બમેવ નત્થીતિ દસ્સનત્થં વુત્તં. ઉપરિમતલે સયિતસ્સ સઙ્કા એવ નત્થીતિ ''**હેટ્ઠાપાસાદે**''તિઆદિ વુત્તં. **નાનૂપચારેતિ** બહિ નિસ્સેણિયા આરોહણીયે.

સભાસઙ્ખેપેનાતિ સભાકારેન. “**અટ્ટકુટ્ટકે**”તિ ઇમિના સણ્ઠાનં દસ્સેતિ. યત્થ તીસુ દ્વીસુ વા પસ્સેસુ ભિત્તિયો બદ્ધા, છદનં વા અસમ્પત્તા અટ્ટભિત્તિ, ઇદં અટ્ટકુટ્ટકં નામ. **વાળસઙ્ઘાટો** નામ પરિક્ખેપસ્સ અન્તો થમ્ભાદીનં ઉપરિ વાળરૂપેહિ કતસઙ્ઘાટો. **પરિક્ખેપસ્સ બહિગતે**તિ એત્થ યસ્મિં પસ્સે પરિક્ખેપો નત્થિ, તત્થ સચે ભૂમિતો વત્થુ ઉચ્ચં હોતિ, ઉભતો ઉચ્ચવત્થુતો હેટ્ઠા ભૂમિયં નિબ્બકોસબ્ભન્તરેપિ અનાપત્તિ એવ તત્થ સેનાસનવોહારાભાવતો. અથ વત્થુ નીચં ભૂમિસમમેવ સેનાસનસ્સ હેટ્ઠિમતલે તિટ્ઠતિ, તત્થ પરિક્ખેપરહિતદિસાય નિબ્બકોસબ્ભન્તરે સબ્બત્થ આપત્તિ હોતિ, પરિચ્છેદાભાવતો પરિક્ખેપસ્સ બહિ એવ અનાપત્તીતિ દટ્ઠબ્બં. **પરિમણ્ડલં વાતિઆદિ** મજ્ઝે ઉદકપતનત્થાય આકાસઙ્ગણવન્તં સેનાસનં સન્ધાય વુત્તં. તત્થ **અપરિચ્છિન્નગબ્ભૂપચારે**તિ એકેકગબ્ભસ્સ દ્વીસુ પસ્સેસુ પમુખેન ગમનં પરિચ્છિન્દિત્વા દિયડ્ઢહત્થુબ્બેધતો અનૂનં કુટ્ટં કત્વા આકાસઙ્ગણેન પવેસં કરોન્તિ, એવં અકતોતિ અત્થો. **ગબ્ભપરિક્ખેપો**તિ ચતુરસ્સપાસાદાદીસુ સમન્તા ઠિતગબ્ભભિત્તિયો સન્ધાય વુત્તં.

પાટેક્કસન્નિવેસાતિ એકેકદિસાય ગબ્ભપાળિયો ઇતરદિસાસુ ગબ્ભપાળીનં અભાવેન, ભાવેપિ વા અઞ્ઞમઞ્ઞભિત્તિચ્છદનેહિ અસમ્બન્ધતાય પાટેક્કસન્નિવેસા નામ વુચ્ચતિ. **તં...પે॰... સન્ધાય વુત્ત**ન્તિ તત્થ પાચિત્તિયેન અનાપત્તીતિ વુત્તં, ન દુક્કટેન. તાદિસાય હિ ગબ્ભપાળિયા પમુખં તીસુ દિસાસુ ભિત્તીનં અભાવેન એકદિસાય ગબ્ભભિત્તિમત્તેન સબ્બચ્છન્નં ચૂળપરિચ્છન્નં નામ હોતિ. તસ્મા દુક્કટમેવ. યદિ પન તસ્સ પમુખસ્સ ઇતરદિસાસુપિ એકિસ્સં, સબ્બાસુ વા ભિત્તિં કરોન્તિ, તદા સબ્બચ્છન્નઉપડ્ઢપરિચ્છન્નાદિભાવતો પાચિત્તિયમેવ હોતીતિ દટ્ઠબ્બં. **ભૂમિયં વિના જગતિયા પમુખં સન્ધાયા**તિ એત્થ ઉચ્ચવત્થું અકત્વા ભૂમિયં કતગેહસ્સ પમુખં સન્ધાય અપરિક્ખિત્તે પાચિત્તિયેન અનાપત્તીતિ ઇદં કથિતં . ઉચ્ચવત્થુકં ચે પમુખં હોતિ, તેન વત્થુના પરિક્ખિત્તસઙ્ખ્યમેવ પમુખં ગચ્છતીતિ અધિપ્પાયો. **તત્થા**તિ અન્ધકટ્ઠકથાયં. **જગતિયા પમાણં વત્વા**તિ પકતિભૂમિયા નિપન્નો યથા જગતિયા ઉપરિ સયિતં ન પસ્સતિ, એવં ઉચ્ચાતિઉચ્ચવત્થુસ્સ ઉબ્બેધપ્પમાણં વત્વા. એકદિસાય ઉજુકમેવ દીઘં કત્વા સન્નિવેસિતો પાસાદો **એકસાલસન્નિવેસો**. દ્વીસુ, તીસુ વા ચતૂસુપિ વા દિસાસુ સિઙ્ઘાટકસણ્ઠાનાદિવસેન કતા દ્વિસાલાદિસન્નિવેસા વેદિતબ્બા. સાલપ્પભેદદીપનમેવ ચેત્થ પુરિમતો વિસેસોતિ. **પરિક્ખેપો વિદ્ધસ્તો**તિ પમુખસ્સ પરિક્ખેપં સન્ધાય વદતિ.

૫૩. ઉપડ્ઢચ્છન્નઉપડ્ઢપરિચ્છન્નં સેનાસનં દુક્કટસ્સ આદિં વત્વા પાળિયં દસ્સિતત્તા તતો અધિકં સબ્બચ્છન્નઉપડ્ઢપરિચ્છન્નાદિકમ્પિ સબ્બં પાળિયં અવુત્તમ્પિ પાચિત્તિયસ્સેવ વત્થુભાવેન દસ્સિતં સિક્ખાપદસ્સ પણ્ણત્તિવજ્જત્તા, ગરુકે ઠાતબ્બતો ચાતિ વેદિતબ્બં. **સત્ત પાચિત્તિયાની**તિ પાળિયં વુત્તપાચિત્તિયદ્વયં સામઞ્ઞતો એકત્તેન ગહેત્વા વુત્તં.

૫૪. પાળિયં “તતિયાય રત્તિયા પુરારુણા નિક્ખમિત્વા પુન વસતી”તિ ઇદં ઉક્કટ્ઠવસેન વુત્તં, અનિક્ખમિત્વા પન પુરારુણા ઉટ્ઠહિત્વા અન્તોછદને નિસિન્નસ્સાપિ પુનદિવસે સહસેય્યેન અનાપત્તિ એવ. **સેનમ્બમણ્ડપવણ્ણં હોતી**તિ સીહળદીપે કિર ઉચ્ચવત્થુકો સબ્બચ્છન્નો સબ્બઅપરિચ્છન્નો એવંનામકો સન્નિપાતમણ્ડપો અત્થિ, તં સન્ધાયેતં વુત્તં. એત્થ ચતુત્થભાગો **ચૂળકં**, દ્વે ભાગા **ઉપડ્ઢં**, તીસુ ભાગેસુ દ્વે ભાગા **યેભુય્ય**ન્તિ ઇમિના નયેન ચૂળકચ્છન્નપરિચ્છન્નતાદીનિ વેદિતબ્બાનિ. પાચિત્તિયવત્થુકસેનાસનં, તત્થ અનુપસમ્પન્નેન સહ નિપજ્જનં, ચતુત્થદિવસે સૂરિયત્થઙ્ગમનન્તિ ઇમાનેત્થ તીણિ અઙ્ગાનિ.

સહસેય્યસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. દુતિયસહસેય્યસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૫. છટ્ઠે માતુગામેન સદ્ધિં ચતુત્થદિવસે સયન્તસ્સાપિ ઇમિના સિક્ખાપદેન એકાવ આપત્તિ. કેચિ પન પુરિમસિક્ખાપદેનાપીતિ દ્વે આપત્તિયો વદન્તિ, તં ન યુત્તં ‘‘અનુપસમ્પન્નેના’’તિ અનિત્થિલિઙ્ગેન વુત્તત્તા નપુંસકેન પન ચતુત્થદિવસે સયન્તસ્સ સદુક્કટપાચિત્તિયં વત્તું યુત્તં. કિઞ્ચાપેત્થ પાળિયં પણ્ડકવસેનેવ દુક્કટં વુત્તં, તદનુલોમિકા પન પુરિસઉભતોબ્યઞ્જનકેન સહ સયન્તસ્સ ઇમિના દુક્કટં, પુરિમેન ચતુત્થદિવસે સદુક્કટપાચિત્તિયં. ઇત્થિઉભતોબ્યઞ્જનકો ઇત્થિગતિકોવાતિ અયં અમ્હાકં ખન્તિ. મતિત્થિયા અનાપત્તીતિ વદન્તિ. પાચિત્તિયવત્થુકસેનાસનં, તત્થ માતુગામેન સદ્ધિં નિપજ્જનં, સૂરિયત્થઙ્ગમનન્તિ ઇમાનેત્થ તીણિ અઙ્ગાનિ.

દુતિયસહસેય્યસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. ધમ્મદેસનાસિક્ખાપદવણ્ણના

૬૦. સત્તમે **ન યક્ખેના**તિઆદીનં ‘‘અઞ્ઞત્ર વિઞ્ઞુના’’તિ ઇમિના સમ્બન્ધો. અઞ્ઞત્ર વિઞ્ઞુના પુરિસવિગ્ગહેન, ન યક્ખાદિનાપીતિ એવમત્થો ગહેતબ્બોતિ અધિપ્પાયો. તાદિસેનપિ હિ સહ ઠિતાય દેસેતું ન વટ્ટતિ. તંતંદેસભાસાય અત્થં યથારુચિ વટ્ટતિ એવ.

ઇરિયાપથાપરિવત્તનં, પુરિસં વા દ્વાદસહત્થૂપચારે અપક્કોસાપનં એત્થ અકિરિયા. વુત્તલક્ખણસ્સ ધમ્મસ્સ છન્નં વાચાનં ઉપરિ દેસના, વુત્તલક્ખણો માતુગામો, ઇરિયાપથપઅવત્તનાભાવો, વિઞ્ઞૂપુરિસાભાવો, અપઞ્હવિસ્સજ્જનાતિ ઇમાનેત્થ પઞ્ચ અઙ્ગાનિ.

ધમ્મદેસનાસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. ભૂતારોચનસિક્ખાપદવણ્ણના

૭૭. અટ્ઠમે **અન્તરા**તિ પરિનિબ્બાનકાલતો પુબ્બેપિ. **અતિકડ્ઢિયમાનેના**તિ ‘‘વદથ, ભન્તે, કિં તુમ્હેહિ અધિગત’’ન્તિ એવં નિપ્પીળિયમાનેન અતિબદ્ધિયમાનેન. તથારૂપે પચ્ચયે સતિ વત્તબ્બમેવ. **સુતપરિયત્તિસીલગુણ**ન્તિ એત્થ અત્થકુસલતા સુતગુણો, પાળિપાઠકુસલતા પરિયત્તિગુણોતિ દટ્ઠબ્બં. “**ચિત્તક્ખેપસ્સ વા અભાવા**”તિ ઇમિના ખિત્તચિત્તવેદનાટ્ટતાપિ અરિયાનં નત્થીતિ દસ્સેતિ.

પુબ્બે અવુત્તેહીતિ ચતુત્થપારાજિકે અવુત્તેહિ. ઇદઞ્ચ સિક્ખાપદં પણ્ણત્તિઅજાનનવસેન એકન્તતો અચિત્તકસમુટ્ઠાનમેવ હોતિ અરિયાનં પણ્ણત્તિવીતિક્કમાભાવા. ઝાનલાભીનઞ્ચ સત્થુ આણાવીતિક્કમપટિઘચિત્તસ્સ ઝાનપરિહાનતો ભૂતારોચનં ન સમ્ભવતિ. ઉત્તરિમનુસ્સધમ્મસ્સ ભૂતતા, અનુપસમ્પન્નસ્સ આરોચનં, તઙ્ખણવિજાનના, અનઞ્ઞાપદેસોતિ ઇમાનેત્થ ચત્તારિ અઙ્ગાનિ.

ભૂતારોચનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. દુટ્ઠુલ્લારોચનસિક્ખાપદવણ્ણના

૭૮. નવમે **તત્થ ભવેય્યા**તિ તત્થ કસ્સચિ મતિ એવં ભવેય્ય. અટ્ઠકથાવચનમેવ ઉપપત્તિતો દળ્હં કત્વા પતિટ્ઠપેન્તો “**ઇમિનાપિ ચેત**”ન્તિઆદિમાહ.

૮૨. **આદિતો પઞ્ચ સિક્ખાપદાની**તિ પાણાતિપાતાદીનિ પઞ્ચ. **સેસાની**તિ વિકાલભોજનાદીનિ . સુક્કવિસ્સટ્ઠિઆદિ અજ્ઝાચારોવ. અન્તિમવત્થું અનજ્ઝાપન્નસ્સ ભિક્ખુનો સવત્થુકો સઙ્ઘાદિસેસો, અનુપસમ્પન્નસ્સ આરોચનં, ભિક્ખુસમ્મુતિયા અભાવોતિ ઇમાનેત્થ તીણિ અઙ્ગાનિ.

દુટ્ઠુલ્લારોચનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. પથવીખણનસિક્ખાપદવણ્ણના

૮૬. દસમે અપ્પપંસુમત્તિકાય પથવિયા અનાપત્તિવત્થુભાવેન વુત્તત્તા ઉપડ્ઢપંસુમત્તિકાયપિ પાચિત્તિયમેવાતિ ગહેતબ્બં. ન હેતં દુક્કટવત્થૂતિ સક્કા વત્તું જાતાજાતવિનિમુત્તાય તતિયપથવિયા અભાવતો.

વટ્ટતીતિ ઇમસ્મિં ઠાને પોક્ખરણિં ખણાતિ ઓકાસસ્સ અનિયમિતત્તા વટ્ટતિ. **ઇમં વલ્લિં ખણા**તિ પથવીખણનં સન્ધાય વુત્તત્તા ઇમિનાવ સિક્ખાપદેન આપત્તિ, ન ભૂતગામસિક્ખાપદેન. ઉભયમ્પિ સન્ધાય વુત્તે પન દ્વેપિ પાચિત્તિયા હોન્તિ. **ઉદકપપ્પટકો**તિ ઉદકે અન્તોભૂમિયં પવિટ્ઠે તસ્સ ઉપરિભાગં છાદેત્વા તનુકપંસુ વા મત્તિકા વા પટલં હુત્વા પતમાના તિટ્ઠતિ, તસ્મિં ઉદકે સુક્ખેપિ તં પટલં વાતેન ચલમાના તિટ્ઠતિ, તં ઉદકપપ્પટકો નામ.

અકતપબ્ભારેતિ અવળઞ્જનટ્ઠાનદસ્સનત્થં વુત્તં. તાદિસે એવ હિ વમ્મિકસ્સ સમ્ભવોતિ. **મૂસિકુક્કુરં** નામ મૂસિકાહિ ખનિત્વા બહિ કતપંસુરાસિ. **અચ્છદન**ન્તિઆદિવુત્તત્તા ઉજુકં આકાસતો પતિતવસ્સોદકેન ઓવટ્ઠમેવ જાતપથવી હોતિ, ન છદનાદીસુ પતિત્વા તતો પવત્તઉદકેન તિન્તાન્તિ વેદિતબ્બં. **મણ્ડપત્થમ્ભ**ન્તિ સાખામણ્ડપત્થમ્ભં. **ઉચ્ચાલેત્વા**તિ ઉક્ખિપિત્વા. **તતો**તિ પુરાણસેનાસનતો.

૮૮. **મહામત્તિક**ન્તિ ભિત્તિલેપનં. જાતપથવિતા, તથાસઞ્ઞિતા, ખણનખણાપનાનં અઞ્ઞતરન્તિ ઇમાનેત્થ તીણિ અઙ્ગાનિ.

પથવીખણનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નિટ્ઠિતો મુસાવાદવગ્ગો પઠમો.

૨. ભૂતગામવગ્ગો

૧. ભૂતગામસિક્ખાપદવણ્ણના

૮૯. દુતિયવગ્ગસ્સ પઠમે **નિગ્ગહેતું અસક્કોન્તો**તિ સાખટ્ઠકવિમાને સાખાય છિજ્જમાનાય છિજ્જન્તે તત્થ અછેદનત્થાય દેવતાય ઉપનીતં પુત્તં દિસ્વાપિ કુઠારિનિક્ખેપવેગં નિવત્તેતું અસક્કોન્તોતિ અત્થો. **રુક્ખધમ્મે**તિ રુક્ખસ્સ પવત્તિયં. રુક્ખાનં વિય છેદનાદીસુ અકુપ્પનઞ્હિ રુક્ખધમ્મો નામ.

ઉપ્પતિતન્તિ ઉપ્પન્નં. **ભન્તન્તિ** ધાવન્તં. **વારયેતિ** નિગ્ગણ્હેય્ય. **ઇતરોતિ** ઉપ્પન્નં કોધં અનિગ્ગણ્હન્તો રાજઉપરાજાદીનં રસ્મિમત્તગ્ગાહકજનો વિય ન ઉત્તમસારથીતિ અત્થો. **વિસટં સપ્પવિસન્તિ** સરીરે દાઠાવણાનુસારેન વિત્થિણ્ણં બ્યાપેત્વા ઠિતં કણ્હસપ્પવિસં વિય. **જહાતિ ઓરપારન્તિ** પઞ્ચોરમ્ભાગિયસઞ્ઞોજનાનિ તતિયમગ્ગેન જહાતિ. ''ઓરપાર''ન્તિ હિ ઓરિમતીરં વુચ્ચતિ . અથ વા **સોતિ** તતિયમગ્ગેન કોધં વિનેત્વા ઠિતો ભિક્ખુ અરહત્તમગ્ગેન ઓરપારં જહાતીતિ અત્થો. તત્થ **ઓરં** નામ સકત્તભાવો, અજ્ઝત્તિકાનિ વા આયતનાનિ. **પારં** નામ પરઅત્તભાવો, બાહિરાનિ વા આયતનાનિ. તદુભયે પન છન્દરાગં જહન્તો ''જહાતિ ઓરિમપાર''ન્તિ વુચ્ચતિ.

૯૦. **ભવન્તીતિ** વડ્ઢન્તિ. **અહુવુન્તીતિ** બભૂવુ. તેનાહ "**જાતા વડ્ઢિતા**"તિ. **ભૂતાનં ગામોતિ** મહાભૂતાનં હરિતતિણાદિભાવેન સમગ્ગાનં સમૂહો. તબ્બિનિમુત્તસ્સ ગામસ્સ અભાવં દસ્સેતું "**ભૂતા એવ વા ગામો**"તિ વુત્તં. **પાતબ્ય**-સદ્દસ્સ **પા** પાનેતિ ધાત્વત્થં સન્ધાયાહ "**પરિભુઞ્જિતબ્બતા**"તિ. સા ચ પાતબ્યતા છેદનાદિ એવ હોતીતિ આહ "**તસ્સા...પે॰... ભૂતગામસ્સ જાતા છેદનાદિપચ્ચયા**"તિ.

૯૧. **જાત**-સદ્દો એત્થ વિજાતપરિયાયોતિ ''પુત્તં વિજાતા ઇત્થી''તિઆદીસુ વિય પસૂતવચનોતિ આહ "**પસૂતાની**"તિ, નિબ્બત્તપણ્ણમૂલાનીતિ અત્થો.

તાનિ દસ્સેન્તોતિ તાનિ બીજાનિ દસ્સેન્તો. કારિયદસ્સનમુખેનેવ કારણઞ્ચ ગહિતન્તિ આહ "**બીજતો નિબ્બત્તેન બીજં દસ્સિત**"ન્તિ.

૯૨. "**બીજતો સમ્ભૂતો ભૂતગામો બીજ**"ન્તિ ઇમિના ઉત્તરપદલોપેન ''પદુમગચ્છતો નિબ્બત્તં પુપ્ફં પદુમ''ન્તિઆદીસુ વિયાયં વોહારોતિ દસ્સેતિ. **યં બીજં ભૂતગામો નામ હોતીતિ** નિબ્બત્તપણ્ણમૂલં સન્ધાય વદતિ. **યથારુતન્તિ** યથાપાઠં.

"**સઞ્ચિચ્ચા**"તિ વુત્તત્તા સરીરે લગ્ગભાવં ઞત્વાપિ ઉદ્ધરતિ, ''તં ઉદ્ધરિસ્સામી''તિસઞ્ઞાય અભાવતો વટ્ટતિ. **અનન્તક**-ગ્ગહણેન સાસપમત્તિકા ગહિતા, નામઞ્હેતં તસ્સા સેવાલજાતિયા. મૂલપણ્ણાનં અભાવેન "**અસમ્પુણ્ણભૂતગામો નામા**"તિ વુત્તં. સો બીજગામેન સઙ્ગહિતોતિ. અવડ્ઢમાનેપિ ભૂતગામમૂલકત્તા વુત્તં "**અમૂલકભૂતગામે સઙ્ગહં ગચ્છતી**"તિ. નાળિકેરસ્સ આવેણિકં કત્વા વદતિ.

સેલેય્યકં નામ સિલાય સમ્ભૂતા એકા ગન્ધજાતિ. **પુપ્ફિતકાલતો પટ્ઠાયાતિ** વિકસિતકાલતો પભુતિ. **છત્તકં ગણ્હન્તોતિ** વિકસિતં ગણ્હન્તો. મકુળં પન રુક્ખત્તચં અકોપેન્તેનપિ ગહેતું ન વટ્ટતિ, કુલ્લં વટ્ટતિ. **હત્થકુક્કુચ્ચેનાતિ** હત્થચાપલ્લેન.

"**પાનીયં ન વાસેતબ્બ**"ન્તિ ઇદં અત્તનો પિવનપાનીયં સન્ધાય વુત્તં, અઞ્ઞેસં પન વટ્ટતિ અનુગ્ગહિતત્તા. તેનાહ "**અત્તના ખાદિતુકામેના**"તિ. **યેસં રુક્ખાનં સાખા રુહતીતિ** મૂલં અનોતારેત્વા પણ્ણમત્તનિગ્ગમનમત્તેનપિ વડ્ઢતિ. તત્થ કપ્પિયમ્પિ અકરોન્તો છિન્નનાળિકેરવેળુદણ્ડાદયો કોપેતું વટ્ટતિ.

"**ચઙ્કમિતટ્ઠાનં દસ્સેસ્સામી**"તિ વુત્તત્તા કેવલં ચઙ્કમનાધિપ્પાયેન વા મગ્ગગમનાધિપ્પાયેન વા અક્કમન્તસ્સ, તિણાનં ઉપરિ નિસીદનાધિપ્પાયેન નિસીદન્તસ્સ ચ દોસો નત્થિ.

સમણકપ્પેહીતિ સમણાનં કપ્પિયવોહારેહિ, અબીજનિબ્બટ્ટબીજાનિપિ કપ્પિયભાવતો ‘‘સમણકપ્પાની’’તિ વુત્તાનિ. **અબીજં** નામ તરુણઅમ્બફલાદીનિ. નિબ્બટ્ટેતબ્બં વિયોજેતબ્બં બીજં યસ્મિં, તં પનસાદિ **નિબ્બટ્ટબીજં** નામ. **કપ્પિયન્તિ વત્વાવા**તિ પુબ્બકાલકિરિયાવસેન વુત્તેપિ વચનક્ખણેવ અગ્ગિસત્થાદિના બીજગામે વણં કાતબ્બન્તિ વચનતો પન પુબ્બે કાતું ન વટ્ટતિ, તઞ્ચ દ્વિધા અકત્વા છેદનભેદનમેવ દસ્સેતબ્બં. કરોન્તેન ચ ભિક્ખુના ‘‘કપ્પિયં કરોહી’’તિ યાય કાયચિ ભાસાય વુત્તેયેવ કાતબ્બં. **બીજગામપરિમોચનત્થં પુન કપ્પિયં કારેતબ્બન્તિ** કારાપનસ્સ પઠમમેવ અધિકતત્તા. ‘‘**કટાહેપિ કાતું વટ્ટતી**’’તિ વુત્તત્તા કટાહતો નીહતાય મિઞ્જાય વા બીજે વા યત્થ કત્થચિ વિજ્ઝિતું વટ્ટતિ એવ. ભૂતગામો, ભૂતગામસઞ્ઞિતા, વિકોપનં વા વિકોપાપનં વાતિ ઇમાનેત્થ તીણિ અઙ્ગાનિ.

ભૂતગામસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. અઞ્ઞવાદકસિક્ખાપદવણ્ણના

૯૪. દુતિયે **અઞ્ઞં વચન**ન્તિ યં દોસવિભાવનત્થં પરેહિ વુત્તવચનં તં તસ્સ અનનુચ્છવિકેન અઞ્ઞેન વચનેન પટિચરતિ.

૯૮. યદેતં અઞ્ઞેનઞ્ઞં પટિચરણવસેન પવત્તવચનં, તદેવ પુચ્છિતમત્થં ઠપેત્વા અઞ્ઞં વદતિ પકાસેતીતિ અઞ્ઞવાદકન્તિ આહ ‘‘**અઞ્ઞેનઞ્ઞં પટિચરણસ્સેતં નામ**’’ન્તિ. **તુણ્હીભૂતસ્સેતં નામ**ન્તિ તુણ્હીભાવસ્સેતં નામં, અયમેવ વા પાઠો. **અઞ્ઞવાદકં આરોપેતુ**ન્તિ અઞ્ઞવાદે આરોપેતું. **વિહેસક**ન્તિ વિહેસકત્તં.

૯૯. પાળિયં **ન ઉગ્ઘાટેતુકામો**તિ પટિચ્છાદેતુકામો.

૧૦૦. **અનારોપિતે અઞ્ઞવાદકે**તિ વુત્તદુક્કટં પાળિયં આગતઅઞ્ઞેનઞ્ઞપટિચરણવસેન યુજ્જતિ, અટ્ઠકથાયં આગતનયેન પન મુસાવાદેન અઞ્ઞેનઞ્ઞં પટિચરન્તસ્સ પાચિત્તિયેન સદ્ધિં દુક્કટં, આરોપિતે ઇમિનાવ પાચિત્તિયં. કેચિ પન ‘‘મુસાવાદપાચિત્તિયેન સદ્ધિં પાચિત્તિયદ્વય’’ન્તિ વદન્તિ, વીમંસિતબ્બં. આદિકમ્મિકસ્સપિ મુસાવાદે ઇમિનાવ અનાપત્તીતિ દટ્ઠબ્બં. ધમ્મકમ્મેન આરોપિતતા, આપત્તિયા વા વત્થુના વા અનુયુઞ્જિયમાનતા, છાદેતુકામતાય અઞ્ઞેનઞ્ઞં પટિચરણં, તુણ્હીભાવો ચાતિ ઇમાનેત્થ તીણિ અઙ્ગાનિ.

અઞ્ઞવાદકસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. ઉજ્ઝાપનકસિક્ખાપદવણ્ણના

૧૦૩. તતિયે ચિન્તાયનત્થસ્સ **ઝે**-ધાતુસ્સ અનેકત્થતાય ઓલોકનત્થસમ્ભવતો વુત્તં ‘‘**ઓલોકાપેન્તી**’’તિ. **છન્દાયા**તિ લિઙ્ગવિપલ્લાસોતિ આહ ‘‘**છન્દેના**’’તિ.

૧૦૫. ભિક્ખું લામકતો ચિન્તાપનત્થં અઞ્ઞેસં તં અવણ્ણકથનં **ઉજ્ઝાપનં** નામ. અઞ્ઞેસં પન અવત્વા અઞ્ઞમઞ્ઞં સમુલ્લપનવસેન ભિક્ખુનો દોસપ્પકાસનં **ખિય્યનં** નામાતિ અયમેતેસં ભેદો.

૧૦૯. અઞ્ઞં અનુપસમ્પન્નં ઉજ્ઝાપેતીતિ અઞ્ઞેન અનુપસમ્પન્નેન ઉજ્ઝાપેતિ. **તસ્સ વા તં સન્તિકે**તિ તસ્સ અનુપસમ્પન્નસ્સ સન્તિકે તં સઙ્ઘેન સમ્મતં ઉપસમ્પન્નં ખિય્યતિ. ઇધાપિ મુસાવાદેન ઉજ્ઝાપનાદીનં સમ્ભવતો દુક્કટટ્ઠાનાનિ ચ આદિકમ્મિકસ્સ અનાપત્તિ ચ ઇમિના એવ સિક્ખાપદેન વુત્તાતિ વેદિતબ્બં સબ્બત્થ મુસાવાદપાચિત્તિયસ્સ અનિવત્તિતો. ધમ્મકમ્મેન સમ્મતતા, ઉપસમ્પન્નતા, અગતિગમનાભાવો, તસ્સ અવણ્ણકામતા, યસ્સ સન્તિકે વદતિ. તસ્સ ઉપસમ્પન્નતા, ઉજ્ઝાપનં વા ખિય્યનં વાતિ ઇમાનેત્થ છ અઙ્ગાનિ.

ઉજ્ઝાપનકસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. પઠમસેનાસનસિક્ખાપદવણ્ણના

૧૧૦. ચતુત્થે **અપઞ્ઞાતે**તિ અપ્પસિદ્ધે. ઇમં પન અટ્ઠ માસે મણ્ડપાદીસુ ઠપનસઙ્ખાતં અત્થવિસેસં ગહેત્વા ભગવતા પઠમમેવ સિક્ખાપદં પઞ્ઞત્તન્તિ અધિપ્પાયં ‘‘અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, અટ્ઠમાસે’’તિઆદિવચનેન અનુપઞ્ઞત્તિસદિસેન પકાસેત્વા વિસું અનુપઞ્ઞત્તિ ન વુત્તા. **પરિવારે** પનેતં અનુજાનનવચનં અનુપઞ્ઞત્તિટ્ઠાનન્તિ ‘‘એકા અનુપઞ્ઞત્તી’’તિ (પરિ॰ ૬૫-૬૭) વુત્તં.

નવવાયિમોતિ અધુના સુત્તેન વીતકચ્છેન પલિવેઠિતમઞ્ચો. **ઓનદ્ધો**તિ કપ્પિયચમ્મેન ઓનદ્ધો. તે હિ વસ્સેન સીઘં ન નસ્સન્તિ. ‘‘**ઉક્કટ્ઠઅબ્ભોકાસિકો**’’તિ ઇદં તસ્સ સુખપટિપત્તિદસ્સનમત્તં, ઉક્કટ્ઠસ્સાપિ પન ચીવરકુટિ વટ્ટતેવ. **કાયાનુગતિકત્તા**તિ ભિક્ખુનો તત્થેવ નિસીદનભાવં દીપેતિ, તેન ચ વસ્સભયેન સયં અઞ્ઞત્થ ગચ્છન્તસ્સ આપત્તીતિ દસ્સેતિ . અબ્ભોકાસિકાનં તેમનત્થાય નિયમેત્વા દાયકેહિ દિન્નમ્પિ અત્તાનં રક્ખન્તેન રક્ખિતબ્બમેવ.

‘‘**વલાહકાનં અનુટ્ઠિતભાવં સલ્લક્ખેત્વા**’’તિ ઇમિના ગિમ્હાનેપિ મેઘે ઉટ્ઠિતે અબ્ભોકાસે નિક્ખિપિતું ન વટ્ટતીતિ દીપેતિ. **તત્ર તત્રા**તિ ચેતિયઙ્ગણાદિકે તસ્મિં તસ્મિં અબ્ભોકાસે નિયમેત્વા નિક્ખિત્તા. **મજ્ઝતો પટ્ઠાય પાદટ્ઠાનાભિમુખા**તિ યત્થ સમન્તતો સમ્મજ્જિત્વા અઙ્ગણમજ્ઝે સબ્બદા કચવરસ્સ સઙ્કડ્ઢનેન મજ્ઝે વાલિકા સઞ્ચિતા હોતિ. તત્થ કત્તબ્બવિધિદસ્સનત્થં વુત્તં. ઉચ્ચવત્થુપાદટ્ઠાનાભિમુખં વા વાલિકા હરિતબ્બા. યત્થ વા પન કોણેસુ વાલિકા સઞ્ચિતા, તત્થ તતો પટ્ઠાય અપરદિસાભિમુખા હરિતબ્બાતિ કેચિ અત્થં વદન્તિ. કેચિ પન ‘‘સમ્મટ્ઠટ્ઠાનસ્સ પદવળઞ્જેન અવિકોપનત્થાય સયં અસમ્મટ્ઠટ્ઠાને ઠત્વા અત્તનો પાદાભિમુખં વાલિકા હરિતબ્બાતિ વુત્ત’’ન્તિ વદન્તિ, તત્થ ‘‘મજ્ઝતો પટ્ઠાયા’’તિ વચનસ્સ પયોજનં ન દિસ્સતિ.

૧૧૧. વઙ્કપાદતામત્તેન કુળીરપાદકસ્સ સેસેહિ વિસેસો, ન અટનીસુ પાદપ્પવેસનવિસેસેનાતિ દસ્સેતું ‘‘**યો વા પન કોચી**’’તિઆદિ વુત્તં. **તસ્સા**તિ ઉપસમ્પન્નસ્સેવ.

નિસીદિત્વા...પે॰... પાચિત્તિયન્તિ એત્થ મેઘુટ્ઠાનાભાવં ઞત્વા ‘‘પચ્છા આગન્ત્વા ઉદ્ધરિસ્સામી’’તિ આભોગેન ગચ્છન્તસ્સ અનાપત્તિ, તેન પુનાગન્તબ્બમેવ. **કપ્પં લભિત્વા**તિ ‘‘ગચ્છ, મા ઇધ તિટ્ઠા’’તિ વુત્તવચનં લભિત્વા.

આવાસિકાનંયેવ પલિબોધોતિ આગન્તુકેસુ કિઞ્ચિ અવત્વા નિસીદિત્વા ‘‘આવાસિકા એવ ઉદ્ધરિસ્સન્તી’’તિ ગતેસુપિ આવાસિકાનમેવ પલિબોધો. **મહાપચ્ચરિવાદે** પન ‘‘ઇદં અમ્હાક’’ન્તિ અવત્વાપિ નિસિન્નાનમેવાતિ

અધિપ્પાયો. ‘‘સન્થરિત્વા વા સન્થરાપેત્વા વા’’તિ વુત્તત્તા અનાણત્તિયા પઞ્ઞાપિતત્તાપિ દુક્કટે કારણં વુત્તં. **ઉસ્સારકો**તિ સરભાણકો. સો હિ ઉદ્ધં ઉદ્ધં પાળિપાઠં સારેતિ પવત્તેતીતિ ઉસ્સારકોતિ વુચ્ચતિ.

૧૧૨. વણ્ણાનુરક્ખણત્થં કતાતિ પટખણ્ડાદીહિ સિબ્બિત્વા કતા. **ભૂમિયં અત્થરિતબ્બા**તિ ચિમિલિકાય સતિ તસ્સા ઉપરિ, અસતિ સુદ્ધભૂમિયં અત્થરિતબ્બા. ‘‘**સીહચમ્માદીનં પરિહરણેયેવ પટિક્ખેપો**’’તિ ઇમિના મઞ્ચપીઠાદીસુ અત્થરિત્વા પુન સંહરિત્વા ઠપનાદિવસેન અત્તનો અત્થાય પરિહરણમેવ ન વટ્ટતિ, ભૂમત્થરણાદિવસેન પરિભોગો પન અત્તનો પરિહરણં ન હોતીતિ દસ્સેતિ. **ખન્ધકે** હિ ‘‘અન્તોપિ મઞ્ચે પઞ્ઞત્તાનિ હોન્તિ, બહિપિ મઞ્ચે પઞ્ઞત્તાનિ હોન્તી’’તિ એવં અત્તનો અત્તનો અત્થાય મઞ્ચાદીસુ પઞ્ઞપેત્વા **પરિહરણવત્થુસ્મિં** –

> ‘‘ન, ભિક્ખવે, મહાચમ્માનિ ધારેતબ્બાનિ સીહચમ્મં બ્યગ્ઘચમ્મં દીપિચમ્મં. યો ધારેય્ય, આપત્તિ દુક્કટસ્સા’’તિ (મહાવ॰ ૨૫૫) –

પટિક્ખેપો કતો. તસ્મા વુત્તનયેનેવેત્થ અધિપ્પાયો દટ્ઠબ્બો. **દારુમયપીઠ**ન્તિ ફલકમયપીઠમેવ. **પાદકથલિક**ન્તિ અધોતપાદં યસ્મિં ઘંસન્તા ધોવન્તિ, તં દારુફલકાદિ.

૧૧૩. ‘‘આગન્ત્વા ઉદ્ધરિસ્સામીતિ ગચ્છતી’’તિ વુત્તત્તા અઞ્ઞેનપિ કારણેન અનોતાપેન્તસ્સપિ આગમને સાપેક્ખસ્સ અનાપત્તિ. તેનેવ **માતિકાટ્ઠકથાયં** ‘‘મઞ્ચાદીનં સઙ્ઘિકતા, વુત્તલક્ખણે દેસે સન્થરણં વા સન્થરાપનં વા, અપલિબુદ્ધતા, આપદાય અભાવો, નિરપેક્ખતા, લેડ્ડુપાતાતિક્કમો’’તિ (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ પઠમસેનાસનસિક્ખાપદવણ્ણના) એવમેત્થ નિરપેક્ખતાય સદ્ધિં છ અઙ્ગાનિ વુત્તાનિ.

પઠમસેનાસનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. દુતિયસેનાસનસિક્ખાપદવણ્ણના

૧૧૬. પઞ્ચમે **પાવારો કોજવો**તિ પચ્ચત્થરણત્થાયેવ ઠપિતા ઉગ્ગતલોમા અત્થરણવિસેસા. **એત્તકમેવ વુત્ત**ન્તિ અટ્ઠકથાસુ વુત્તં. **સેનાસનતો**તિ સબ્બપચ્છિમસેનાસનતો.

૧૧૭. કુરુન્દટ્ઠકથાયં વુત્તમેવત્થં સવિસેસં કત્વા દસ્સેતું ‘‘**કિઞ્ચાપિ વુત્તો**’’તિઆદિ આરદ્ધં. **વત્તબ્બં નત્થી**તિ રુક્ખમૂલસ્સ પાકટત્તા વુત્તં. **પલુજ્જતી**તિ વિનસ્સતિ.

૧૧૮. યેન મઞ્ચં વા પીઠં વા વીનન્તિ, તં **મઞ્ચપીઠકવાનં**. **સિલુચ્ચયલેણ**ન્તિ પબ્બતગુહા. ‘‘**આપુચ્છનં પન વત્ત**’’ન્તિ ઇમિના આપત્તિ નત્થીતિ દસ્સેતિ. વુત્તલક્ખણસેય્યા, તસ્સા સઙ્ઘિકતા, વુત્તલક્ખણે વિહારે સન્થરણં વા સન્થરાપનં વા, અપલિબુદ્ધતા, આપદાય અભાવો, અનપેક્ખસ્સ દિસાપક્કમનં, ઉપચારસીમાતિક્કમોતિ ઇમાનેત્થ સત્ત અઙ્ગાનિ.

દુતિયસેનાસનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. અનુપખજ્જસિક્ખાપદવણ્ણના

૧૧૯. છટ્ઠે **અનુપવિસિત્વા**તિ સમીપં પવિસિત્વા.

૧૨૨. ઉપચારં ઠપેત્વાતિ દિયડ્ઢહત્થૂપચારં ઠપેત્વા. સઙ્ઘિકવિહારતા, અનુટ્ઠાપનીયભાવજાનનં, સમ્બાધેતુકામતા, ઉપચારે નિસીદનં વા નિપજ્જનં વાતિ ઇમાનેત્થ ચત્તારિ અઙ્ગાનિ.

અનુપખજ્જસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. નિક્કડ્ઢનસિક્ખાપદવણ્ણના

૧૨૬. સત્તમે **કોટ્ઠકાની**તિ દ્વારકોટ્ઠકાનિ.

૧૨૮. ‘‘**સકલસઙ્ઘારામતો નિક્કડ્ઢિતું ન વટ્ટતી**’’તિ ઇદં અનનુરૂપતો વુત્તં. પાપગરહિતાય હિ અકુપિતચિત્તેન નિક્કડ્ઢાપેન્તસ્સ ઇમિના સિક્ખાપદેન આપત્તિ નત્થિ ‘‘કુપિતો અનત્તમનો’’તિ વુત્તત્તા. અઞ્ઞાપેક્ખા આપત્તિ ન દિસ્સતિ. પાળિયં ‘‘**અલજ્જિં નિક્કડ્ઢતી**’’તિઆદીસુ ચિત્તસ્સ લહુપરિવત્તિતાય અન્તરન્તરા કોપે ઉપ્પન્નેપિ અનાપત્તિ અલજ્જિતાદિપચ્ચયેનેવ નિક્કડ્ઢનસ્સ આરદ્ધત્તા. સઙ્ઘિકવિહારો, ઉપસમ્પન્નસ્સ ભણ્ડનકારકભાવાદિવિનિમુત્તતા, કોપેન નિક્કડ્ઢનં વા નિક્કડ્ઢાપનં વાતિ ઇમાનેત્થ તીણિ અઙ્ગાનિ.

નિક્કડ્ઢનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. વેહાસકુટિસિક્ખાપદવણ્ણના

૧૨૯. અટ્ઠમં ઉત્તાનમેવ. સઙ્ઘિકો વિહારો, અસીસઘટ્ટવેહાસકુટિ, હેટ્ઠાપરિભોગતા, અપટાણિદિન્ને આહચ્ચપાદકે નિસીદનં વા નિપજ્જનં વાતિ ઇમાનેત્થ ચત્તારિ અઙ્ગાનિ.

વેહાસકુટિસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. મહલ્લકવિહારસિક્ખાપદવણ્ણના

૧૩૫. નવમે ‘‘મહલ્લકો નામ વિહારો સસ્સામિકો’’તિ વુત્તત્તા સઞ્ઞાચિકાય કુટિયા અનાપત્તીતિ વદન્તિ. **યસ્સા**તિ વિહારસ્સ. **સા અપરિપૂરૂપચારાપિ હોતી**તિ વિવરિયમાનં કવાટં યં ભિત્તિં આહનતિ, સા સામન્તા કવાટવિત્થારપ્પમાણા ઉપચારરહિતાપિ હોતીતિ અત્થો. આલોકં વાતપાનં સન્ધેતિ ઘટયતીતિ **આલોકસન્ધી**તિ કવાટં વુચ્ચતિ. દ્વારવાતપાનૂપચારતો અઞ્ઞત્થ પુનપ્પુનં લિમ્પનાદિં કરોન્તસ્સ પિણ્ડગણનાય પાચિત્તિયં.

કેચિ પન ‘‘પાળિયં પાચિત્તિયસ્સ અવુત્તત્તા દુક્કટ’’ન્તિ વદન્તિ. **અધિટ્ઠાતબ્બ**ન્તિ સંવિધાતબ્બં. **હરિતે ઠિતો અધિટ્ઠાતિ. આપત્તિ દુક્કટસ્સા**તિ હરિતયુત્તે ખેત્તે ઠત્વા છાદેન્તસ્સ દુક્કટન્તિ અત્થો. કેચિ પન ‘‘તાદિસે ખેત્તે વિહારં કરોન્તસ્સ દુક્કટ’’ન્તિ વદન્તિ, તં પાળિયા ન સમેતિ.

૧૩૬. ઉજુકમેવ છાદનન્તિ છાદનમુખવટ્ટિતો પટ્ઠાય યાવ પિટ્ઠિવંસકૂટાગારકણ્ણિકાદિ, તાવ ઇટ્ઠકાદીહિ ઉજુકં છાદનં. ઇમિના પન યેન સબ્બસ્મિં વિહારે એકવારં છાદિતે તં છાદનં એકમગ્ગન્તિ ગહેત્વા પાળિયં ‘‘દ્વે

મગ્ગે''તિઆદિ વુત્તં. પરિયાયેન છાદનમ્પિ ઇમિનાવ નયેન યોજેતબ્બન્તિ વદન્તિ, તં ''પુનપ્પુનં છાદાપેસી''તિ ઇમાય પાળિયા ચ ''સબ્બમ્પિ ચેતં છદનં છદનૂપરિ વેદિતબ્બ''ન્તિ ઇમિના અટ્ઠકથાવચનેન ચ સમેતિ.

પાળિયં ''મગ્ગેન છાદેન્તસ્સ પરિયાયેન છાદેન્તસ્સા''તિ ઇદઞ્ચ ઇટ્ઠકાદીહિ, તિણપણ્ણેહિ ચ છાદનપ્પકારભેદદસ્સનત્થં વુત્તં. કેચિ પન ''પન્તિયા છાદિતસ્સ છદનસ્સ ઉપરિ છદનમુખવટ્ટિતો પટ્ઠાય ઉદ્ધં ઉજુકમેવ એકવારં છાદનં એકમગ્ગન્તિ ગહેત્વા 'દ્વે મગ્ગે'તિઆદિ વુત્તં, ન પન સકલવિહારછાદનં. એસ નયો પરિયાયેન છાદનેપી''તિ વદન્તિ, તં પાળિઅટ્ઠકથાહિ ન સમેતિ.

તતિયાય મગ્ગન્તિ એત્થ **તતિયાયા**તિ ઉપયોગત્થે સમ્પદાનવચનં, તતિયં મગ્ગન્તિ અત્થો. અયમેવ વા પાઠો. **તિણપણ્ણેહિ લબ્ભતી**તિ તિણપણ્ણેહિ છાદેત્વા ઉપરિ ઉલ્લિત્તાવલિત્તકરણં સન્ધાય વુત્તં. કેવલં તિણકુટિયા હિ અનાપત્તિ વુત્તા. **તિણ્ણં મગ્ગાન**ન્તિ મગ્ગવસેન છાદિતાનં તિણ્ણં છદનાનં. **તિણ્ણં પરિયાયાન**ન્તિ એત્થાપિ એસેવ નયો. મહલ્લકવિહારતા, અત્તનો વાસાગારતા, ઉત્તરિ અધિટ્ઠાનન્તિ ઇમાનેત્થ તીણિ અઙ્ગાનિ.

મહલ્લકવિહારસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. સપ્પાણકસિક્ખાપદવણ્ણના

૧૪૦. દસમે **માતિકાયં** સપ્પાણકઉદકં તિણેન વા મત્તિકાય વા સિઞ્ચેય્ય, છડ્ડેય્યાતિ અત્થો. અથ વા ઉદકં ગહેત્વા બહિ સિઞ્ચેય્ય, તસ્મિઞ્ચ ઉદકે તિણં વા મત્તિકં વા આહરિત્વા પક્ખિપેય્યાતિ અજ્ઝાહરિત્વા અત્થો વેદિતબ્બો. તેનાહ ''**સકટભારમત્તઞ્ચેપી**''તિઆદિ. **ઇદ**ન્તિ તિણમત્તિકપક્ખિપનવિધાનં. **વુત્ત**ન્તિ માતિકાયં ''તિણં વા મત્તિકં વા''તિ એવં વુત્તં, અટ્ઠકથાસુ વા વુત્તં.

ઇદઞ્ચ સિક્ખાપદં બાહિરપરિભોગં સન્ધાય વત્થુવસેન વુત્તં અબ્ભન્તરપરિભોગસ્સ વિસું વક્ખમાનત્તા. તદુભયમ્પિ ''સપ્પાણક''ન્તિ કત્વા વધકચિત્તં વિનાવ સિઞ્ચને પઞ્ઞત્તત્તા ''પણ્ણત્તિવજ્જ''ન્તિ વુત્તં. વધકચિત્તે પન સતિ સિક્ખાપદન્તરેનેવ પાચિત્તિયં, ન ઇમિનાતિ દટ્ઠબ્બં. ઉદકસ્સ સપ્પાણકતા, ''સિઞ્ચનેન પાણકા મરિસ્સન્તી''તિ જાનનં, તાદિસમેવ ચ ઉદકં વિના વધકચેતનાય કેનચિદેવ કરણીયેન તિણાદીનં સિઞ્ચનન્તિ ઇમાનેત્થ ચત્તારિ અઙ્ગાનિ.

સપ્પાણકસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નિટ્ઠિતો સેનાસનવગ્ગો દુતિયો.

''ભૂતગામવગ્ગો''તિપિ એતસ્સેવ નામં.

૩. ઓવાદવગ્ગો

૧. ઓવાદસિક્ખાપદવણ્ણના

૧૪૪. તતિયવગ્ગસ્સ પઠમે **તિરચ્છાનભૂત**ન્તિ તિરોકરણભૂતં, બાહિરભૂતન્તિ અત્થો. **સમિદ્ધો**તિ પરિપુણ્ણો. **સહિતત્થો** અત્થયુત્તો. અત્થગમ્ભીરતાદિના **ગમ્ભીરો**.

૧૪૫-૧૪૭. પરતોતિ ઉત્તરિ. **કરોન્તોવા**તિ પરિબાહિરે કરોન્તો. **વિભઙ્ગે**તિ ઞાનવિભઙ્ગે. **ચરણ**ન્તિ નિબ્બાનગમનાય પાદં.

યદસ્સાતિ યં અસ્સ. **ધારેતી**તિ અવિનસ્સમાનં ધારેતિ. **પરિકથનત્થ**ન્તિ પકિણ્ણકકથાવસેન પરિચ્છિન્નધમ્મકથનત્થં. **તિસ્સો અનુમોદના**તિ સઙ્ઘભત્તાદીસુ દાનાનિસંસપ્પટિસંયુત્તા **નિધિકુણ્ડસુત્તા**દિ (ખુ॰ પા॰ ૮.૧ આદયો) -અનુમોદના, ગેહપ્પવેસમઙ્ગલાદીસુ **મઙ્ગલસુત્તા**દિ (ખુ॰ પા॰ ૫.૧ આદયો; સુ॰ નિ॰ મઙ્ગલસુત્ત) -અનુમોદના, મતકભત્તાદિઅમઙ્ગલેસુ **તિરોકુટ્ટા**દિ (ખુ॰ પા॰ ૭.૧ આદયો; પે॰ વ॰ ૧૪ આદયો) -અનુમોદનાતિ ઇમા તિસ્સો અનુમોદના. **કમ્માકમ્મવિનિચ્છયો**તિ પરિવારાવસાને **કમ્મવગ્ગે** (પરિ॰ ૪૮૨ આદયો) વુત્તવિનિચ્છયો. **સમાધિવસેના**તિ સમથપુબ્બકવસેન. **વિપસ્સનાવસેન વા**તિ દિટ્ઠિવિસુદ્ધિઆદિકાય સુક્ખવિપસ્સનાય વસેન. અત્તનો સીલરક્ખણત્થં અપરાનપેક્ખતાય યેન કામં ગન્તું ચતસ્સો દિસા અરહતિ, અસ્સ વા સન્તિ, તાસુ વા સાધૂતિ **ચાતુદ્દિસો**.

અભિવિનયેતિ પાતિમોક્ખસંવરસઙ્ખાતે સંવરવિનયે, તપ્પકાસકે વા વિનયપિટકે. **વિનેતુ**ન્તિ સિક્ખાપેતું પકાસેતું. **પગુણા વાચુગ્ગતા**તિ પાઠતો ચ અત્થતો ચ પગુણા મુખે સન્નિધાપનવસેન વાચુગ્ગતા કાતબ્બા. અત્થમત્તવસેનપેત્થ યોજનં કરોન્તિ. **અભિધમ્મે**તિ લક્ખણરસાદિવસેન પરિચ્છિન્ને નામરૂપધમ્મે. પુબ્બે કિર મહાથેરા પરિયત્તિઅનન્તરધાનાય એકેકસ્સ ગણસ્સ દીઘનિકાયાદિએકેકધમ્મકોટ્ઠાસં નિય્યાતેન્તા ‘‘તુમ્હે એતં પાળિતો ચ અટ્ઠકથાતો ચ પરિહરથ, સક્કોન્તા ઉત્તરિપિ ઉગ્ગણ્હથા’’તિ એવં સકલધમ્મં ગન્થવસેન નિય્યાતેન્તિ, તત્થ તે ચ ભિક્ખૂ ગન્થનામેન દીઘભાણકા મજ્ઝિમભાણકાતિ વોહરીયન્તિ, તે ચ અત્તનો ભારભૂતં કોટ્ઠાસં પરિચ્ચજિત્વા અઞ્ઞં ઉગ્ગહેતું ન લભન્તિ. તં સન્ધાયાહ ‘‘**સચે મજ્ઝિમભાણકો હોતી**’’તિઆદિ.

તત્થ **હેટ્ઠિમા વા તયો વગ્ગા**તિ મહાવગ્ગતો હેટ્ઠિમા સગાથકવગ્ગો (સં॰ નિ॰ ૧.૧ આદયો), નિદાનવગ્ગો (સં॰ નિ॰ ૨.૧ આદયો), ખન્ધવગ્ગોતિ (સં॰ નિ॰ ૩.૧ આદિયો) ઇમે તયો વગ્ગા. **તિકનિપાતતો પટ્ઠાય હેટ્ઠા**તિ એકકનિપાતદુકનિપાતે સન્ધાય વુત્તં. ધમ્મપદમ્પિ સહ વત્થુના જાતકભાણકેન અત્તનો જાતકેન સદ્ધિં ઉગ્ગહેતબ્બં. **તતો ઓરં ન વટ્ટતી**તિ મહાપચ્ચરિવાદસ્સ અધિપ્પાયો. **તતો તતો**તિ દીઘનિકાયાદિતો. ઉચ્ચિનિત્વા ઉગ્ગહિતં સદ્ધમ્મસ્સ ઠિતિયા, ભિક્ખુનોપિ પુબ્બાપરાનુસન્ધિઆદિકુસલતાય ચ ન હોતીતિ ‘‘તં ન વટ્ટતી’’તિ પટિક્ખિત્તં. **અભિધમ્મે કિઞ્ચિ ઉગ્ગહેતબ્બન્તિ ન વુત્ત**ન્તિ એત્થ યસ્મા વિનયે કુસલત્તિકાદિવિભાગો, સુત્તન્તેસુ સમથવિપસ્સનામગ્ગો ચ અભિધમ્મપાઠં વિના ન વિઞ્ઞાયતિ, અન્ધકારે પવિટ્ઠકાલો વિય હોતિ, તસ્મા સુત્તવિનયાનં ગહણવસેન અભિધમ્મગ્ગહણં વુત્તમેવાતિ વિસું ન વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં. યથા ‘‘ભોજનં ભુઞ્જિતબ્બ’’ન્તિ વુત્તે ‘‘બ્યઞ્જનં ખાદિતબ્બ’’ન્તિ અવુત્તમ્પિ વુત્તમેવ હોતિ તદવિનાભાવતો, એવંસમ્પદમિદં દટ્ઠબ્બં.

પરિમણ્ડલપદબ્યઞ્જનાયાતિ પરિમણ્ડલાનિ પરિપુણ્ણાનિ પદેસુ સિથિલધનિતાદિબ્યઞ્જનાનિ યસ્સં, તાય. પુરસ્સ એસાતિ **પોરી**, નગરવાસીનં કથાતિ અત્થો. **અનેલગળાયા**તિ એત્થ **એલા**તિ ખેળં તગ્ગળનવિરહિતાય. **કલ્યાણવાક્કરણો**તિ એત્થ વાચા એવ વાક્કરણં, ઉદાહરણઘોસો. કલ્યાણં મધુરં વાક્કરણમસ્સાતિ કલ્યાણવાક્કરણો. ઉપસમ્પન્નાય મેથુનેનેવ અભબ્બો હોતિ, ન સિક્ખમાનાસામણેરીસૂતિ આહ ‘‘**ભિક્ખુનિયા કાયસંસગ્ગં વા**’’તિઆદિ.

૧૪૮. **ગરુકેહી**તિ ગરુકભણ્ડેહિ. **એકતોઉપસમ્પન્નાયા**તિ ઉપયોગત્થે ભુમ્મવચનં. **ભિક્ખૂનં સન્તિકે ઉપસમ્પન્ના** નામ પરિવત્તલિઙ્ગા વા પઞ્ચસતસાકિયાનિયો વા. એતા પન એકતોઉપસમ્પન્ના ઓવદન્તસ્સ પાચિત્તિયમેવ.

૧૪૯. **ન નિમન્તિતા હુત્વા ગન્તુકામા**તિ નિમન્તિતા હુત્વા ભોજનપરિયોસાને ગન્તુકામા ન હોન્તિ, તત્થેવ વસિતુકામા હોન્તીતિ અત્થો. **યતો**તિ ભિક્ખુનુપસ્સયતો. **યાચિત્વા**તિ ''તુમ્હેહિ આનીતઓવાદેનેવ મયમ્પિ વસિસ્સામા''તિ યાચિત્વા. **તત્થા**તિ તસ્મિં ભિક્ખુનુપસ્સયે. અભિક્ખુકાવાસે વસ્સં વસન્તિયા પાચિત્તિયં, અપગચ્છન્તિયા દુક્કટં.

ઇમાસુ કતરાપત્તિ પરિહરિતબ્બાતિ ચોદનં પરિહરન્તો આહ **"સા રક્ખિતબ્બા"**તિ. સા વસ્સાનુગમનમૂલિકા આપત્તિ રક્ખિતબ્બા, ઇતરાય અનાપત્તિકારણં અત્થીતિ અધિપ્પાયો. તેનાહ **"આપદાસુ હી"**તિઆદિ.

ઓવાદત્થાયાતિ ઓવાદે યાચનત્થાય. **દ્વે તિસ્સો**તિ દ્વીહિ તીહિ, કરણત્થે ચેતં પચ્ચત્તવચનં. **પાસાદિકેના**તિ પસાદજનકેન કાયકમ્માદિના. **સમ્પાદેતૂ**તિ તિવિધં સિક્ખં સમ્પાદેતુ. અસમ્મતતા, ભિક્ખુનિયા પરિપુણ્ણૂપસમ્પન્નતા, ઓવાદવસેન અટ્ઠગરુધમ્મદાનન્તિ ઇમાનેત્થ તીણિ અઙ્ગાનિ.

ઓવાદસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. અત્થઙ્ગતસિક્ખાપદવણ્ણના

૧૫૩. દુતિયે **કોકનદ**ન્તિ પદુમવિસેસં, તં કિર બહુપત્તં વણ્ણસમ્પન્નં. અયઞ્હેત્થ અત્થો – યથા કોકનદસઙ્ખાતં પદુમં, એવં ફુલ્લમુખપદુમં અવીતગુણગન્ધં નિમ્મલે અન્તલિક્ખે આદિચ્ચં વિય ચ અત્તનો તેજસા તપન્તં તતો એવ વિરોચમાનં અઙ્ગેહિ નિચ્છરણકજુતિયા અઙ્ગીરસં સમ્માસમ્બુદ્ધં પસ્સાતિ. **રજોહરણ**ન્તિ સરીરે રજં પુઞ્છતીતિ રજોહરણન્તિ પુઞ્છનચોળસ્સ નામં. ઓભાસવિસ્સજ્જનપુબ્બકા ભાસિતગાથા **ઓભાસગાથા** નામ. **વિસુદ્ધિમગ્ગા**દીસુ (વિસુદ્ધિ॰ ૨.૩૮૬) પન ''રાગો રજો ન ચ પન રેણુ વુચ્ચતી''તિઆદિ ઓભાસગાથા વુત્તા, ન પનેસા ''અધિચેતસો''તિ ગાથા. અયઞ્ચ **ચૂળપન્થકત્થેરસ્સ** ઉદાનગાથાતિ ઉદાનપાળિયં નત્થિ, **એકુદાનિયત્થેરસ્સ** (થેરગા॰ ૧.૬૭ એકુદાનિયત્થેરગાથાવણ્ણના) નાયં ઉદાનગાથાતિ તત્થ વુત્તં. ઇધ પન પાળિયા એવ વુત્તત્તા થેરસ્સાપિ ઉદાનગાથાતિ ગહેતબ્બં. ઇધ ચ અગરુધમ્મેનાપિ ઓવદતો પાચિત્તિયમેવ. અત્થઙ્ગતસૂરિયતા, પરિપુણ્ણૂપસમ્પન્નતા, ઓવદનન્તિ ઇમાનેત્થ તીણિ અઙ્ગાનિ.

અત્થઙ્ગતસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. ભિક્ખુનુપસ્સયસિક્ખાપદવણ્ણના

૧૬૨. તતિયં ઉત્તાનમેવ. ઉપસ્સયૂપગમનં, પરિપુણ્ણૂપસમ્પન્નતા, સમયાભાવો, ગરુધમ્મેહિ ઓવદનન્તિ ઇમાનેત્થ ચત્તારિ અઙ્ગાનિ.

ભિક્ખુનુપસ્સયસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. આમિસસિક્ખાપદવણ્ણના

૧૬૪. ચતુત્થે આમિસનિરપેક્ખમ્પિ આમિસહેતુ ઓવદતીતિસઞ્ઞાય ભણન્તસ્સપિ અનાપત્તિ સચિત્તકત્તા સિક્ખાપદસ્સ. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવ. ઉપસમ્પન્નતા, ધમ્મેન લદ્ધસમ્મુતિતા, અનામિસન્તરતા, અવણ્ણકામતાય એવં ભણનન્તિ ઇમાનેત્થ ચત્તારિ અઙ્ગાનિ.

આમિસસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૬૯. પઞ્ચમં ચીવરદાનસિક્ખાપદં ઉત્તાનમેવ.

૬. ચીવરસિબ્બનસિક્ખાપદવણ્ણના

૧૭૬. છટ્ઠે **કથિનવત્તન્તિ** કથિનમાસે ચીવરં કરોન્તાનં સબ્રહ્મચારીનં સહાયભાવૂપગમનં સન્ધાય વુત્તં. **વઞ્ચેત્વાતિ** ''તવ ઞાતિકાયા''તિ અવત્વા ''એકિસ્સા ભિક્ખુનિયા''તિ એત્તકમેવ વત્વા ''એકિસ્સા ભિક્ખુનિયા''તિ સુત્વા તે અઞ્ઞાતિકસઞ્ઞિનો અહેસુન્તિ આહ ''**અકપ્પિયે નિયોજિતત્તા**''તિ. અઞ્ઞાતિકાય ભિક્ખુનિયા સન્તકતા, નિવાસનપારુપનૂપગતા, વુત્તનયેન સિબ્બનં વા સિબ્બાપનં વાતિ ઇમાનેત્થ તીણિ અઙ્ગાનિ.

ચીવરસિબ્બનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. સંવિધાનસિક્ખાપદવણ્ણના

૧૮૩. સત્તમે પાળિયં **ગચ્છામ ભગિનિ ગચ્છામાય્યાતિ** ભિક્ખુપુબ્બકં સંવિધાનં, ઇતરં ભિક્ખુનિપુબ્બકં . **એકદ્ધાનમગ્ગન્તિ** એકતો અદ્ધાનસઙ્ખાતં મગ્ગં. **હિય્યોતિ** સુવે. **પરેતિ** તતિયે દિવસે.

દ્વિધા વુત્તપ્પકારોતિ પાદગમને પક્ખગમનેતિ દ્વિધા વુત્તપ્પકારો. **ઉપચારો ન લબ્ભતીતિ** યો પરિક્ખિત્તાદિગામસ્સ એકલેડ્ડુપાતાદિઉપચારો વુત્તો, સો ઇધ ન લબ્ભતિ આસન્નત્તા. એતેન ચ અન્તરઘરેયેવેત્થ ગામોતિ અધિપ્પેતો, ન સકલં ગામખેત્તં. તત્થાપિ યત્થ ઉપચારો લબ્ભતિ, તત્થ ઉપચારોક્કમને એવ આપત્તીતિ દસ્સેતિ. તેનાહ ''**રતનમત્તન્તરો**''તિઆદિ. ઉપચારોક્કમનઞ્ચેત્થ ઉપચારબ્ભન્તરે પવિસનમેવ હોતિ. તત્થ અપ્પવિસિત્વાપિ ઉપચારતો બહિ અદ્ધયોજનબ્ભન્તરગતેન મગ્ગેન ગચ્છન્તોપિ મગ્ગસ્સ દ્વીસુ પસ્સેસુ અદ્ધયોજનબ્ભન્તરગતં ગામૂપચારં સબ્બં ઓક્કમિત્વા ગચ્છતિચ્ચેવ વુચ્ચતિ. અદ્ધયોજનતો બહિ ગતેન મગ્ગેન ગચ્છન્તો ન ગામૂપચારગણનાય કારેતબ્બો, અદ્ધયોજનગણનાયેવ કારેતબ્બો. એવઞ્ચ સતિ અનન્તરસિક્ખાપદે નાવાયેવ ગામતીરપસ્સેન ગચ્છન્તસ્સ ગામૂપચારગણનાય આપત્તિ સમત્થિતા હોતિ. ન હિ સક્કા નાવાય ગામૂપચારબ્ભન્તરે પવિસિતું. તિણ્ણં મગ્ગાનં સમ્બન્ધટ્ઠાનં **સિઙ્ઘાટકં. એત્થન્તરે સંવિદહિતેતિ** એત્થ ન કેવલં યથાવુત્તરથિકાદીસુ એવ સંવિદહને દુક્કટં, અન્તરામગ્ગેપીતિ અધિપ્પાયો.

અદ્ધયોજનં અતિક્કમન્તસ્સાતિ અસતિ ગામે અદ્ધયોજનં અતિક્કમન્તસ્સ. યસ્મિઞ્હિ ગામખેત્તભૂતેપિ અરઞ્ઞે અદ્ધયોજનબ્ભન્તરે ગામો ન હોતિ, તમ્પિ ઇધ અગામકં અરઞ્ઞન્તિ અધિપ્પેતં, ન વિઞ્ઝાટવાદયો.

૧૮૫. **રટ્ઠભેદેતિ** રટ્ઠવિલોપે. **ચક્કસમારુળ્હાતિ** ઇરિયાપથચક્કં, સકટચક્કં વા સમારુળ્હા. દ્વિન્નમ્પિ સંવિદહિત્વા મગ્ગપ્પટિપત્તિ, અવિસઙ્કેતં, સમયાભાવો, અનાપદા, ગામન્તરોક્કમનં વા અદ્ધયોજનાતિક્કમો વાતિ ઇમાનેત્થ પઞ્ચ અઙ્ગાનિ. એકતોઉપસમ્પન્નાદીહિ સદ્ધિં સંવિધાય ગચ્છન્તસ્સ પન માતુગામસિક્ખાપદેન આપત્તિ.

સંવિધાનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. નાવાભિરુહનસિક્ખાપદવણ્ણના

૧૮૯. અટ્ઠમે **એકં તીરં...પે॰... નિરન્તરન્તિ** નદિતો અદ્ધયોજનબ્ભન્તરે પદેસે નિવિટ્ઠગામેહિ નિરન્તરતા વુત્તા. **એકં અગામકં અરઞ્ઞન્તિ** તથા નિવિટ્ઠગામાભાવેન વુત્તં. **અગામકતીરપસ્સેના**તિઆદિ પન અતિરેકઅદ્ધયોજનવિત્થતં નદિં સન્ધાય વુત્તં. તતો ઊનવિત્થારાય હિ નદિયા મજ્ઝેનાપિ ગમને તીરદ્વયસ્સાપિ અદ્ધયોજનબ્ભન્તરે ગતત્તા ગામન્તરગણનાય, અદ્ધયોજનગણનાય ચ આપત્તિયો પરિચ્છિન્દિતબ્બા. તેનેવ "**યોજનવિત્થતા...પે॰... અદ્ધયોજનગણનાય પાચિત્તિયાની**"તિ વુત્તં. તેનેવ હિ યોજનતો ઊનાય નદિયા અદ્ધયોજનબ્ભન્તરગતતીરવસેનેવ આપત્તિગણનં વુત્તમેવ હોતિ. "**સબ્બઅટ્ઠકથાસૂ**"તિઆદિના વુત્તમેવત્થં સમત્થેતિ. તત્થ કિઞ્ચાપિ સમુદ્દતળાકાદીસુ પાચિત્તિયં ન વુત્તં, તથાપિ કીળાપુરેક્ખારસ્સ તત્થ દુક્કટમેવાતિ ગહેતબ્બં, પઠમં કીળાપુરેક્ખારસ્સાપિ પચ્છા નાવાય નિદ્દુપગતસ્સ, યોનિસો વા મનસિ કરોન્તસ્સ ગામન્તરોક્કમનાદીસુપિ આપત્તિસમ્ભવતો પણ્ણત્તિવજ્જતા, તિચિત્તતા ચસ્સ સિક્ખાપદસ્સ વુત્તાતિ વેદિતબ્બં. સેસં સુવિઞ્ઞેય્યમેવ.

નાવાભિરુહનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. પરિપાચિતસિક્ખાપદવણ્ણના

૧૯૭. નવમે પાળિયં "**સિક્ખમાના...પે॰... પઞ્ચ ભોજનાનિ ઠપેત્વા સબ્બત્થ અનાપત્તી**"તિ ઇદં ઇમિના સિક્ખાપદેન અનાપત્તિં સન્ધાય વુત્તં. પઞ્ચહિ સહધમ્મિકેહિ કતવિઞ્ઞત્તિપરિકથાદીહિ ઉપ્પન્નં પરિભુઞ્જન્તસ્સ દુક્કટમેવ. ભિક્ખુનિયા પરિપાચિતતા, તથા જાનનં, ગિહિસમારમ્ભાભાવો, ભોજનતા, તસ્સ અજ્ઝોહરણન્તિ ઇમાનેત્થ પઞ્ચ અઙ્ગાનિ.

પરિપાચિતસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. રહોનિસજ્જસિક્ખાપદવણ્ણના

૧૯૮. દસમે **ઉપનન્દસ્સ ચતુત્થસિક્ખાપદેના**તિ માતુગામેન રહોનિસજ્જસિક્ખાપદં સન્ધાય વુત્તં, તં પન અચેલકવગ્ગે પઞ્ચમમ્પિ ઉપનન્દં આરબ્ભ પઞ્ઞત્તેસુ ચતુત્થત્તા એવં વુત્તન્તિ દટ્ઠબ્બં.

રહોનિસજ્જસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નિટ્ઠિતો ઓવાદવગ્ગો તતિયો.

૪. ભોજનવગ્ગો

૧. આવસથપિણ્ડસિક્ખાપદવણ્ણના

૨૦૬. ચતુત્થવગ્ગસ્સ પઠમે **ઇમેસંયેવા**તિ ઇમેસં પાસણ્ડાનંયેવ. **એત્તકાનન્તિ** ઇમસ્મિં પાસણ્ડે એત્તકાનં.

૨૦૮. “**ગચ્છન્તો વા આગચ્છન્તો વા**”તિ ઇદં અદ્ધયોજનવસેન ગહેતબ્બં. અઞ્ઞે ઉદ્દિસ્સ પઞ્ઞત્તઞ્ચ ભિક્ખૂસુ અપ્પસન્નેહિ તિત્થિયેહિ સામઞ્ઞતોપિ પઞ્ઞત્તમ્પિ ભિક્ખૂનં ન વટ્ટતિ એવ. આવસથપિણ્ડતા, અગિલાનતા, અનુવસિત્વા ભોજનન્તિ ઇમાનેત્થ તીણિ અઙ્ગાનિ.

આવસથપિણ્ડસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. ગણભોજનસિક્ખાપદવણ્ણના

૨૦૯. દુતિયે **અભિમારે**તિ અભિભવિત્વા ભગવન્તં મારણત્થાય પયોજિતે ધનુધરે. નનુ ‘‘રાજાનમ્પિ મારાપેસી’’તિ વચનતો ઇદં સિક્ખાપદં અજાતસત્તુનો કાલે પઞ્ઞત્તન્તિ સિદ્ધં, એવઞ્ચ સતિ પાળિયં ‘‘તેન ખો પન સમયેન રઞ્ઞો માગધસ્સ…પે॰… ઞાતિસાલોહિતો આજીવકેસુ પબ્બજિતો હોતિ…પે॰… બિમ્બિસારં એતદવોચા’’તિઆદિ વિરુજ્ઝતીતિ? ન વિરુજ્ઝતિ. સો કિર આજીવકો બિમ્બિસારકાલતો પભુતિ અન્તરન્તરા ભિક્ખૂ નિમન્તેત્વા દાનં દેન્તો અજાતસત્તુકાલેપિ સિક્ખાપદે પઞ્ઞત્તેપિ ભિક્ખૂનં સન્તિકે દૂતં પાહેસિ, ભિક્ખૂ ચ કુક્કુચ્ચાયન્તા નિવારેસું. તસ્મા આદિતો પટ્ઠાય તં વત્થુ દસ્સિતન્તિ વેદિતબ્બં.

૨૧૫. અઞ્ઞમઞ્ઞં વિસદિસં રજ્જં વિરજ્જં, વિરજ્જતો આગતા **વેરજ્જકા**. તે ચ યસ્મા જાતિગોત્તાદિતો નાનાવિધા, તસ્મા **નાનાવેરજ્જકે**તિપિ અત્થો.

૨૧૭-૮. ઇમસ્સ સિક્ખાપદસ્સ વત્થુવસેનેવ વિઞ્ઞત્તિતો ગણભોજનત્થતા સિદ્ધાતિ તં અવત્વા પદભાજને અસિદ્ધમેવ નિમન્તનતો ગણભોજનં દસ્સિતન્તિ વેદિતબ્બં. તેનાહ “**દ્વીહાકારેહી**”તિઆદિ. “**યેન કેનચિ વેવચનેના**”તિ વુત્તત્તા ‘‘ભોજનં ગણ્હથા’’તિઆદિસામઞ્ઞનામેનાપિ ગણભોજનં હોતિ. યં પન પાળિયં અદ્ધાનગમનાદિવત્થૂસુ ‘‘ઇધેવ ભુઞ્જથા’’તિ વુત્તવચનસ્સ કુક્કુચ્ચાયનં, તમ્પિ ઓદનાદિનામં ગહેત્વા વુત્તત્તા એવ કતન્તિ વેદિતબ્બં. **એકતો ગણ્હન્તી**તિ અઞ્ઞમઞ્ઞસ્સ દ્વાદસહત્થં અમુઞ્ચિત્વા એકતો ઠત્વા ગણ્હન્તિ.

“**અમ્હાકં ચતુન્નમ્પિ ભત્તં દેહી**”તિ વુત્તત્તા પાળિ (વણ્ણના) યં ‘‘ત્વં એકસ્સ ભિક્ખુનો ભત્તં દેહી’’તિઆદિનો વુત્તત્તા ચ ભોજનનામેન વિઞ્ઞત્તમેવ ગણભોજનં હોતિ, તઞ્ચ અઞ્ઞેન વિઞ્ઞત્તમ્પિ એકતો ગણ્હન્તાનં સબ્બેસમ્પિ હોતીતિ દટ્ઠબ્બં. વિસું ગહિતં પન વિઞ્ઞત્તં ભુઞ્જતો પણીતભોજનાદિસિક્ખાપદેહિ આપત્તિ એવ.

આગન્તુકપટ્ટન્તિ અચ્છિન્દિત્વા અન્વાધિં આરોપેત્વા કરણચીવરં સન્ધાય વુત્તં. **ઠપેતી**તિ એકં અન્તં ચીવરે બન્ધનવસેન ઠપેતિ. **પચ્ચાગતં સિબ્બતી**તિ તસ્સેવ દુતિયઅન્તં પરિવત્તિત્વા આહતં સિબ્બતિ. **આગન્તુકપટ્ટં બન્ધતી**તિ ચીવરેન લગ્ગં કરોન્તો પુનપ્પુનં તત્થ તત્થ સુત્તેન બન્ધતિ. **ઘટ્ટેતી**તિ પમાણેન ગહેત્વા દણ્ડાદીહિ ઘટ્ટેતિ. **સુત્તં કરોતી**તિ ગુણાદિભાવેન વટ્ટેતિ. **વલેતી**તિ અનેકગુણસુત્તં હત્થેન વા ચક્કદણ્ડેન વા વટ્ટેતિ એકત્તં કરોતિ. **પરિવત્તનં કરોતી**તિ પરિવત્તનદણ્ડયન્તકં કરોતિ, યસ્મિં સુત્તગુળં પવેસેત્વા વેળુનાળિકાદીસુ ઠપેત્વા પરિબ્ભમાપેત્વા સુત્તકોટિતો પટ્ઠાય આકડ્ઢન્તિ.

૨૨૦. **અનિમન્તિતચતુત્થ**ન્તિ અનિમન્તિતો ચતુત્થો યસ્સ ભિક્ખુચતુક્કસ્સ, તં અનિમન્તિતચતુત્થં. એવં સેસેસુપિ. તેનાહ “**પઞ્ચન્નં ચતુક્કાન**”ન્તિ. **સમ્પવેસેત્વા**તિ તેહિ યોજેત્વા. **ગણો ભિજ્જતી**તિ નિમન્તિતસઙ્ખો ન હોતીતિ અત્થો.

અધિવાસેત્વા ગતેસૂતિ એત્થ અકપ્પિયનિમન્તનાધિવાસનક્ખણે પુબ્બપયોગે દુક્કટમ્પિ નત્થિ, વિઞ્ઞત્તિતો પસવને પન વિઞ્ઞત્તિક્ખણે ઇતરસિક્ખાપદેહિ દુક્કટં હોતીતિ ગહેતબ્બં. **નિમન્તનં સાદિયથા**તિ નિમન્તનભત્તં પટિગ્ગણ્હથ. **તાનિ ચા**તિ કુમ્માસાદીનિ ચ તેહિ ભિક્ખૂહિ એકેન પચ્છા ગહિતત્તા એકતો ન ગહિતાનિ.

''**ભત્તુદ્દેસકેન પણ્ડિતેન ભવિતબ્બં...પે॰... મોચેતબ્બા**''તિ એતેન ભત્તુદ્દેસકેન અકપ્પિયનિમન્તને સાદિતે સબ્બેસમ્પિ સાદિતં હોતિ. એકતો ગણ્હન્તાનં ગણભોજનાપત્તિ ચ હોતીતિ દસ્સેતિ. દૂતસ્સ દ્વારે આગન્ત્વા પુન ''ભત્તં ગણ્હથા''તિ વચનભયેન ''**ગામદ્વારે અટ્ઠત્વા**''તિ વુત્તં. ગણભોજનતા, સમયાભાવો, અજ્ઝોહરણન્તિ ઇમાનેત્થ તીણિ અઙ્ગાનિ.

ગણભોજનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. પરમ્પરભોજનસિક્ખાપદવણ્ણના

૨૨૧. તતિયે પાળિયં **ભત્તપટિપાટિ અટ્ઠિતા**તિ કુલપટિપાટિયા દાતબ્બા ભત્તપટિપાટિ અટ્ઠિતા ન ઠિતા, અબ્બોચ્છિન્ના નિરન્તરપ્પવત્તાતિ અત્થો. બદરફલાનિ પક્ખિપિત્વા પક્કયાગુઆદિકં ''**બદરસાળવ**''ન્તિ વુચ્ચતિ.

પાળિયં **પરમ્પરભોજને**તિ યેન પઠમં નિમન્તિતો, તસ્સ ભોજનતો પરસ્સ ભોજનસ્સ ભુઞ્જને. વિકપ્પનાવ ઇધ અનુપઞ્ઞત્તિવસેન માતિકાયં અનારોપિતાપિ **પરિવારે** ''ચતસ્સો અનુપઞ્ઞત્તિયો''તિ (પરિ॰ ૮૬) અનુપઞ્ઞત્તિયં ગણિતા. તત્થ કિઞ્ચાપિ અટ્ઠકથાયં મહાપચ્ચરિવાદસ્સ પચ્છા કથનેન પરમ્મુખાવિકપ્પના પતિટ્ઠપિતા, તથાપિ સમ્મુખાવિકપ્પનાપિ ગહેતબ્બાવ. તેનેવ **માતિકાટ્ઠકથાયમ્પિ** ''યો ભિક્ખુ પઞ્ચસુ સહધમ્મિકેસુ અઞ્ઞતરસ્સ 'મય્હં ભત્તપચ્ચાસં તુય્હં દમ્મી'તિ વા 'વિકપ્પેમી'તિ વા એવં સમ્મુખા''તિઆદિ (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ પરમ્પરભોજનસિક્ખાપદવણ્ણના) વુત્તં.

૨૨૯. ખીરં વા રસં વાતિ પઞ્ચભોજનામિસં ભત્તતો ઉપરિ ઠિતં સન્ધાય વુત્તં. તઞ્હિ અભોજનત્તા ઉપ્પટિપાટિયા પિવતોપિ અનાપત્તિ. તેનાહ ''**ભુઞ્જન્તેના**''તિઆદિ.

વિકપ્પનાય અકરણતો અકિરિયાવસેન ઇદં વાચાયપિ સમુટ્ઠિતન્તિ આહ ''**વચીકમ્મ**''ન્તિ. પરમ્પરભોજનતા, સમયાભાવો, અજ્ઝોહરણન્તિ ઇમાનેત્થ તીણિ અઙ્ગાનિ.

પરમ્પરભોજનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. કાણમાતાસિક્ખાપદવણ્ણના

૨૩૧. ચતુત્થે પાળિયં **પટિયાલોક**ન્તિ પચ્છિમદિસં, પચ્છાદિસન્તિ અત્થો. અપાથેય્યાદિઅત્થાય પટિયાદિતન્તિસઞ્ઞાય ગણ્હન્તસ્સાપિ આપત્તિ એવ અચિત્તકત્તા સિક્ખાપદસ્સ. અત્તનો અત્થાય ''ઇમસ્સ હત્થે દેહી''તિ વચનેનાપિ આપજ્જનતો ''**વચીકમ્મ**''ન્તિ વુત્તં. વુત્તલક્ખણપૂવમન્થતા, અસેસકતા, અપ્પટિપ્પસ્સદ્ધગમનતા, અઞ્ઞાતકાદિતા, અતિરેકપટિગ્ગહણન્તિ ઇમાનેત્થ પઞ્ચ અઙ્ગાનિ.

કાણમાતાસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. પઠમપવારણાસિક્ખાપદવણ્ણના

૨૩૭. પઞ્ચમે "**તિ-કારં અવત્વા**"તિ ઇમિના કાતબ્બસદ્દસામત્થિયા લદ્ધં ઇતિ-પદં કતકાલે ન વત્તબ્બન્તિ દસ્સેતિ. ઇધ પન અજાનન્તેહિ **ઇતિ**-સદ્દે પયુત્તેપિ અતિરિત્તં કતમેવ હોતીતિ દટ્ઠબ્બં.

૨૩૮-૯. ''પવારિતો''તિ ઇદઞ્ચ કત્તુઅત્થે નિપ્ફન્નન્તિ દસ્સેતું "**કતપવારણો**"તિઆદિ વુત્તં. ભુત્તાવી-પદસ્સ નિરત્થકભાવમેવ સાધેતું "**વુત્તમ્પિ ચેત**"ન્તિઆદિ વુત્તં. **તાહી**તિ પુથુકાહિ. **સત્તુમોદકો**તિ સત્તું તેમેત્વા કતો અપક્કો. સત્તું પન પિસિત્વા પિટ્ઠં કત્વા તેમેત્વા પૂવં કત્વા પચન્તિ, તં ન પવારેતિ. "**પટિક્ખિપિતબ્બટ્ઠાને ઠિતમેવ પટિક્ખિપતિ નામા**"તિ વુત્તત્તા યં યં અલજ્જિસન્તકં વા અત્તનો અપાપુણકસઙ્ઘિકાદિં વા પટિક્ખેપતો પવારણા ન હોતીતિ દટ્ઠબ્બં.

આસન્નતરં અઙ્ગન્તિ હત્થપાસતો બહિ ઠત્વા ઓનમિત્વા દેન્તસ્સ સીસં આસન્નતરં હોતિ, તસ્સ ઓરિમન્તેન પરિચ્છિન્દિતબ્બં.

અપનામેત્વાતિ અભિમુખં હરિત્વા. "**ઇમં ભત્તં ગણ્હા**"**તિ વદતી**તિ કિઞ્ચિ અનામેત્વા વદતિ. કેવલં વાચાભિહારસ્સ અનધિપ્પેતત્તા ગણ્હથાતિ ગહેતું આરદ્ધં કટચ્છુના અનુક્ખિત્તમ્પિ પુબ્બેપિ એવં અભિહટત્તા પવારણા હોતીતિ "**અભિહટાવ હોતી**"તિ વુત્તં. **ઉદ્ધટમત્તે**તિ ભાજનતો વિયોજિતમત્તે. **દ્વિન્નં સમભારેપી**તિ પરિવેસકસ્સ ચ અઞ્ઞસ્સ ચ ભત્તપચ્છિભાજનવહને સમકેપીતિ અત્થો.

રસં ગણ્હથાતિ એત્થ કેવલં મંસરસસ્સ અપવારણાજનકસ્સ નામેન વુત્તત્તા પટિક્ખિપતો પવારણા ન હોતિ. **મચ્છરસ**ન્તિઆદીસુ મચ્છો ચ રસઞ્ચાતિ અત્થસ્સ સમ્ભવતો વત્થુનોપિ તાદિસત્તા પવારણા હોતિ, ''ઇદં ગણ્હથા''તિપિ અવત્વા તુણ્હીભાવેન અભિહટં પટિક્ખિપતોપિ હોતિ એવ. **કરમ્બકો**તિ મિસ્સકાધિવચનમેતં. યઞ્હિ બહૂહિ મિસ્સેત્વા કરોન્તિ, સો ''કરમ્બકો''તિ વુચ્ચતિ.

"**ઉદ્દિસ્સ કત**"**ન્તિ મઞ્ઞમાનો**તિ એત્થ વત્થુનો કપ્પિયત્તા "**પવારિતોવ હોતી**"તિ વુત્તં. તઞ્ચે ઉદ્દિસ્સ કતમેવ હોતિ, પટિક્ખેપો નત્થિ. **અયમેત્થ અધિપ્પાયો**તિ ''યેનાપુચ્છિતો''તિઆદિના વુત્તમેવત્થં સન્ધાય વદતિ. **કારણં પનેત્થ દુદ્દસ**ન્તિ ભત્તસ્સ બહુતરભાવેન પવારણાસમ્ભવકારણં દુદ્દસં, અઞ્ઞથા કરમ્બકેપિ મચ્છાદિબહુભાવે પવારણા ભવેય્યાતિ અધિપ્પાયો. યથા ચેત્થ કારણં દુદ્દસં, એવં પરતો ''મિસ્સકં ગણ્હથા''તિ એત્થાપિ કારણં દુદ્દસમેવાતિ દટ્ઠબ્બં. યઞ્ચ ''ઇદં પન ભત્તમિસ્સકમેવા''તિઆદિ કારણં વુત્તં, તમ્પિ ''અપ્પતરં ન પવારેતી''તિ વચનેન ન સમેતિ. **વિસું કત્વા દેતી**તિ ''રસં ગણ્હથા''તિઆદિના વાચાય વિસું કત્વા દેતીતિ અત્થો ગહેતબ્બો. ન પન કાયેન રસાદિં વિયોજેત્વાતિ. તથા અવિયોજિતેપિ પટિક્ખિપતો પવારણાય અસમ્ભવતો અપ્પવારણાપહોણકસ્સ નામેન વુત્તત્તા ભત્તમિસ્સકયાગું આહરિત્વા ''યાગું ગણ્હથા''તિ વુત્તટ્ઠાનાદીસુ વિય, અઞ્ઞથા વા એત્થ યથા પુબ્બાપરં ન વિરુજ્ઝતિ, તથા અધિપ્પાયો ગહેતબ્બો.

નાવા વા સેતુ વાતિઆદિમ્હિ નાવાદિઅભિરુહનાદિક્ખણે કિઞ્ચિ ઠત્વાપિ અભિરુહનાદિકાતબ્બત્તેપિ ગમનતપ્પરતાય ઠાનં નામ ન હોતિ, જનસમ્મદ્દેન પન અનોકાસાદિભાવેન કાતું ન વટ્ટતિ. **અચાલેત્વા**તિ વુત્તટ્ઠાનતો અઞ્ઞસ્મિમ્પિ પદેસે વા ઉદ્ધં વા અપેસેત્વા તસ્મિં એવ પન ઠાને પરિવત્તેતું લભતિ. તેનાહ "**યેન પસ્સેના**"તિઆદિ.

અકપ્પિયભોજનં વાતિ કુલદૂસનાદિના ઉપ્પન્નં, તં ''અકપ્પિય''ન્તિ ઇમિના તેન મિસ્સં ઓદનાદિ અતિરિત્તં હોતિ એવાતિ દસ્સેતિ. તસ્મા યં તત્થ અકપ્પકતં કન્દફલાદિ, તં અપનેત્વા સેસં ભુઞ્જિતબ્બમેવ.

સો પુન કાતું ન લભતીતિ તસ્મિઞ્ઞેવ ભાજને કરિયમાનં પઠમકતેન સદ્ધિં કતં હોતીતિ પુન સો એવ કાતું ન લભતિ, અઞ્ઞો લભતિ. અઞ્ઞેન હિ કતતો અઞ્ઞો પુન કાતું લભતિ. અઞ્ઞસ્મિં પન ભાજને તેન વા અઞ્ઞેન વા કાતું વટ્ટતિ. તેનાહ **''યેન અકતં, તેન કાતબ્બં, યઞ્ચ અકતં, તં કાતબ્બ''**ન્તિ. **એવં કત**ન્તિ અઞ્ઞસ્મિં ભાજને કતં. **સચે પન આમિસસંસટ્ઠાની**તિ એત્થ મુખાદીસુ લગ્ગમ્પિ આમિસં સોધેત્વાવ અતિરિત્તં ભુઞ્જિતબ્બન્તિ વેદિતબ્બં.

૨૪૧. વાચાય આણાપેત્વા અતિરિત્તં અકારાપનતો અકિરિયસમુટ્ઠાનન્તિ દટ્ઠબ્બં. પવારિતભાવો, આમિસસ્સ અનતિરિત્તતા, કાલે અજ્ઝોહરણન્તિ ઇમાનેત્થ તીણિ અઙ્ગાનિ.

પઠમપવારણાસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. દુતિયપવારણાસિક્ખાપદવણ્ણના

૨૪૩. છટ્ઠે ''ભુત્તસ્મિ''ન્તિ માતિકાયં વુત્તત્તા ભોજનપરિયોસાને પાચિત્તિયં. પવારિતતા, તથાસઞ્ઞિતા, આસાદનાપેક્ખતા, અનતિરિત્તેન અભિહટપવારણા, ભોજનપઅયોસાનન્તિ ઇમાનેત્થ પઞ્ચ અઙ્ગાનિ.

દુતિયપવારણાસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. વિકાલભોજનસિક્ખાપદવણ્ણના

૨૪૭. સત્તમે નટાનં નાટકાતિ **નટનાટકા**, સીતાહરણાદીનિ.

૨૪૮-૯. ખાદનીયે ખાદનીયત્થન્તિ પૂવાદિખાદનીયે વિજ્જમાનખાદનીયકિચ્ચં ખાદનીયેહિ કાતબ્બં જિઘચ્છાહરણસઙ્ખાતં અત્થં પયોજનં **નેવ ફરન્તિ** ન નિપ્ફાદેન્તિ. એકસ્મિં દેસે આહારકિચ્ચં સાધેન્તં વા અઞ્ઞસ્મિં દેસે ઉટ્ઠિતભૂમિરસાદિભેદેન આહારકિચ્ચં અસાધેન્તમ્પિ વા સમ્ભવેય્યાતિ આહ **''તેસુ તેસુ જનપદેસૂ''**તિઆદિ. કેચિ પન ''એકસ્મિં જનપદે આહારકિચ્ચં સાધેન્તં સેસજનપદેસુપિ વિકાલે ન કપ્પતિ એવાતિ દસ્સનત્થં ઇદં વુત્ત''ન્તિપિ (સારત્થ॰ ટી॰ પાચિત્તિયકણ્ડ ૩.૨૪૮-૨૪૯) વદન્તિ. **પકતિઆહારવસેના**તિ અઞ્ઞેહિ યાવકાલિકેહિ અયોજિતં અત્તનો પકતિયાવ આહારકિચ્ચકરણવસેન. **સમ્મોહોયેવ હોતી**તિ અનેકત્થાનં નામાનં, અપ્પસિદ્ધાનઞ્ચ સમ્ભવતો સમ્મોહો એવ સિયા. તેનેવેત્થ મયમ્પિ મૂલકમૂલાદીનં પરિયાયન્તરદસ્સનેન અદસ્સનં કરિમ્હ ઉપદેસતોવ ગહેતબ્બતો.

યન્તિ વટ્ટકન્દં. **મુળાલ**ન્તિ થૂલતરુણમૂલમેવ, **રુક્ખવલ્લિઆદીનં મત્થકો**તિ હેટ્ઠા વુત્તમેવ સમ્પિણ્ડેત્વા વુત્તં. અચ્છિવાદીનં અપરિપક્કાનેવ ફલાનિ યાવજીવિકાનીતિ દસ્સેતું **''અપરિપક્કાની''**તિ વુત્તં. **હરીતકાદીનં અટ્ઠીની**તિ એત્થ મિઞ્જં યાવકાલિકન્તિ કેચિ વદન્તિ, તં ન યુત્તં અટ્ઠકથાયં અવુત્તત્તા.

હિઙ્ગુરુક્ખતો પગ્ઘરિતનિય્યાસો **હિઙ્ગુ** નામ. **હિઙ્ગુજતુ**આદયો ચ હિઙ્ગુવિકતિયોવ. તત્થ **હિઙ્ગુજતુ** નામ હિઙ્ગુરુક્ખસ્સ દણ્ડપત્તાનિ પચિત્વા કતનિય્યાસો. **હિઙ્ગુસિપાટિકા** નામ હિઙ્ગુપત્તાનિ પચિત્વા કતનિય્યાસો. અઞ્ઞેન મિસ્સેત્વા

કતોતિપિ વદન્તિ. **તકન્તિ** અગ્ગકોટિયા નિક્ખન્તસિલેસો. **તકપત્તિન્તિ** પત્તતો નિક્ખન્તસિલેસો. **તકપણ્ણિન્તિ** પલાસે ભજ્જિત્વા કતસિલેસો. દણ્ડતો નિક્ખન્તસિલેસોતિપિ વદન્તિ. વિકાલતા, યાવકાલિકતા, અજ્ઝોહરણન્તિ ઇમાનેત્થ તીણિ અઙ્ગાનિ.

વિકાલભોજનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. સન્નિધિકારકસિક્ખાપદવણ્ણના

૨૫૨-૩. અટ્ઠમે **તાદિસન્તિ** અસૂપબ્યઞ્જનં. **યાવકાલિકં વા યામકાલિકં વા...પે॰... પાચિત્તિયન્તિ** એત્થ કિઞ્ચાપિ પાળિયં ખાદનીયભોજનીયપદેહિ યાવકાલિકમેવ સઙ્ગહિતં, ન યામકાલિકં. તથાપિ ''અનાપત્તિ યામકાલિકં યામે નિદહિત્વા ભુઞ્જતી''તિ ઇધ ચેવ –

> ''યામકાલિકેન , ભિક્ખવે, સત્તાહકાલિકં...પે॰... યાવજીવિકં તદહુપટિગ્ગહિતં યામે કપ્પતિ, યામાતિક્કન્તે ન કપ્પતી''તિ (મહાવ॰ ૩૦૫) –

અઞ્ઞત્થ ચ વુત્તત્તા, ''યામકાલિક''ન્તિ વચનસામત્થિયતો ચ ભગવતો અધિપ્પાયઞ્ઞૂહિ અટ્ઠકથાચરિયેહિ યામકાલિકં સન્નિધિકારકકતં પાચિત્તિયવત્થુમેવ વુત્તન્તિ દટ્ઠબ્બં. **યન્તિ** પત્તં, ધંસનકિરિયાપેક્ખાય ચેતં ઉપયોગવચનં. **અઙ્ગુલિલેખા પઞ્ઞાયતીતિ** સિનેહાભાવેપિ પત્તસ્સ સુચ્છવિતાય પઞ્ઞાયતિ. **યન્તિ** યાવકાલિકં, યામકાલિકઞ્ચ. **અપરિચ્ચત્તમેવાતિ** નિરપેક્ખતાય અનુપસમ્પન્નસ્સ અદિન્નં, અપરિચ્ચત્તઞ્ચ યાવકાલિકાદિવત્થુમેવ સન્ધાય વદતિ, ન પન તગ્ગતપટિગ્ગહણં. ન હિ વત્થું અપરિચ્ચજિત્વા તત્થગતપટિગ્ગહણં પરિચ્ચજિતું સક્કા, ન ચ તાદિસં વચનમત્થિ. યદિ ભવેય્ય, ''સચે પત્તો દુદ્ધોતો હોતિ...પે॰... ભુઞ્જન્તસ્સ પાચિત્તિય''ન્તિ વચનં વિરુજ્ઝેય્ય. ન હિ ધોવનેન આમિસં અપનેતું વાયમન્તસ્સ પટિગ્ગહણે અપેક્ખા વત્તતિ. **યેન** પુનદિવસે ભુઞ્જતો પાચિત્તિયં જનેય્ય, પત્તે પન વત્તમાના અપેક્ખા તગ્ગતિકે આમિસેપિ વત્તતિ એવનામાતિ આમિસે અનપેક્ખતા એત્થ ન લબ્ભતિ, તતો આમિસે અવિજહિતપટિગ્ગહણં પુનદિવસે પાચિત્તિયં જનેતીતિ ઇદં વુત્તં. અથ મતં ''યદઙ્ગેનેત્થ આમિસાનપેક્ખતા ન લબ્ભતિ. તદઙ્ગેન પટિગ્ગહણાનપેક્ખાપિ ન લબ્ભતી''તિ. તથા સતિ યત્થ આમિસાપેક્ખા અત્થિ, તત્થ પટિગ્ગહણાપેક્ખાપિ ન વિગચ્છતીતિ આપન્નં, એવઞ્ચ પટિગ્ગહણે અનપેક્ખવિસ્સજ્જનં વિસું ન વત્તબ્બં સિયા. **અટ્ઠકથાય**ઞ્ચેતમ્પિ પટિગ્ગહણવિજહનકારણત્તેન અભિમતં સિયા, ઇદં સુટ્ઠુતરં કત્વા વિસું વત્તબ્બં ચીવરાપેક્ખાય વત્તમાનાયપિ પચ્ચુદ્ધારેન અધિટ્ઠાનવિજહનં વિય. એતસ્મિઞ્ચ ઉપાયે સતિ ગણ્ઠિકાહતપત્તેસુ અવટ્ટનતા નામ ન સિયાતિ વુત્તોવાયમત્થો. તસ્મા યં વુત્તં **સારત્થદીપનિયં** ''યં પરસ્સ પરિચ્ચજિત્વા અદિન્નમ્પિ સચે પટિગ્ગહણે નિરપેક્ખનિસ્સજ્જનેન વિજહિતપટિગ્ગહણં હોતિ, તમ્પિ દુતિયદિવસે વટ્ટતી''તિઆદિ (સારત્થ॰ ટી॰ પાચિત્તિયકણ્ડ ૩.૨૫૨-૨૫૩), તં ન સારતો પચ્ચેતબ્બં.

પકતિઆમિસેતિ ઓદનાદિકપ્પિયયાવકાલિકે. **દ્વેતિ** પુરેભત્તં પટિગ્ગહિતં યામકાલિકં પુરેભત્તં સામિસેન મુખેન ભુઞ્જતો સન્નિધિપચ્ચયા એકં, યામકાલિકસંસટ્ઠતાય યાવકાલિકત્તભજનેન અનતિરિત્તપચ્ચયા એકન્તિ દ્વે પાચિત્તિયાનિ. **વિકપ્પદ્વયેતિ** સામિસનિરામિસપક્ખદ્વયે. **થુલ્લચ્ચયઞ્ચ દુક્કટઞ્ચાતિ** મનુસ્સમંસે થુલ્લચ્ચયં, સેસેસુ દુક્કટં. યાવકાલિકયામકાલિકતા, સન્નિધિભાવો, તસ્સ અજ્ઝોહરણન્તિ ઇમાનેત્થ તીણિ અઙ્ગાનિ.

સન્નિધિકારકસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. પણીતભોજનસિક્ખાપદવણ્ણના

૨૫૯. નવમે **પણીતસંસટ્ઠાનિ ભોજનાનિ પણીતભોજનાની**તિ પાળિયં પન ભોજનાનિ પુબ્બે વુત્તત્તા પાકટાનીતિ અદસ્સિતાનિ, તાદિસેહિ પણીતેહિ મિસ્સત્તા પણીતભોજનાનિ નામ હોન્તિ. તેસં પભેદદસ્સનત્થં "**સેય્યથિદં સપ્પિ નવનીત**"ન્તિઆદિ વુત્તં. **સપ્પિભત્ત**ન્તિ એત્થ કિઞ્ચાપિ સપ્પિના સંસટ્ઠં ભત્તં, સપ્પિ ચ ભત્તઞ્ચાતિપિ અત્થો વિઞ્ઞાયતિ, અટ્ઠકથાયં પન "સાલિભત્તં વિય સપ્પિભત્તં નામ નત્થી"તિઆદિના વુત્તત્તા ન સક્કા અઞ્ઞં વત્થું. અટ્ઠકથાચરિયા એવ હિ ઈદિસેસુ ઠાનેસુ પમાણં.

મૂલન્તિ કપ્પિયભણ્ડં વુત્તં. **તસ્મા અનાપત્તી**તિ એત્થ વિસઙ્કેતેન પાચિત્તિયાભાવેપિ સૂપોદનદુક્કટા ન મુચ્ચતીતિ વદન્તિ. "**કપ્પિયસપ્પિના, અકપ્પિયસપ્પિના**"તિ ચ ઇદં કપ્પિયાકપ્પિયમંસસત્તાનં વસેન વુત્તં.

૨૬૧. મહાનામસિક્ખાપદં નામ ઉપરિ ચાતુમાસપચ્ચયપવારણાસિક્ખાપદં (પાચિ॰ ૩૦૩ આદયો). અગિલાનો હિ અપ્પવારિતટ્ઠાને વિઞ્ઞાપેન્તોપિ કાલપરિચ્છેદં, ભેસજ્જપરિચ્છેદં વા કત્વા સઙ્ઘવસેન પવારિતટ્ઠાનતો તદુત્તરિ વિઞ્ઞાપેન્તેન, પરિચ્છેદબ્ભન્તરેપિ ન ભેસજ્જકરણીયેન રોગેન ભેસજ્જં વિઞ્ઞાપેન્તેન ચ સમો હોતીતિ "**મહાનામસિક્ખાપદેન કારેતબ્બો**"તિ વુત્તં. પણીતભોજનતા, અગિલાનતા, અકતવિઞ્ઞત્તિયા પટિલાભો, અજ્ઝોહરણન્તિ ઇમાનેત્થ ચત્તારિ અઙ્ગાનિ.

પણીતભોજનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. દન્તપોનસિક્ખાપદવણ્ણના

૨૬૩. દસમે **ઘનબદ્ધો**તિ ઘનમંસેન સમ્બદ્ધો, કથિનસંહતસરીરોતિ અત્થો.

૨૬૪. મુખદ્વારન્તિ મુખતો હેટ્ઠા દ્વારં મુખદ્વારં, ગલનાળિકન્તિ અત્થો. એવઞ્ચ નાસિકાય પવિટ્ઠમ્પિ મુખદ્વારં પવિટ્ઠમેવ હોતિ, મુખે પક્ખિત્તમત્તઞ્ચ અપ્પવિટ્ઠં. **આહાર**ન્તિ અજ્ઝોહરિતબ્બં કાલિકં અધિપ્પેતં, ન ઉદકં. તઞ્હિ ભેસજ્જસઙ્ગહિતમ્પિ અકાલિકમેવ પટિગ્ગહિતસ્સેવ કાલિકત્તા. ઉદકે હિ પટિગ્ગહણં ન રુહતિ. તેનેવ ભિક્ખુના તાપિતેન ઉદકેન ચિરપટિગ્ગહિતેન ચ અકપ્પિયકુટિયં વુત્થેન ચ સહ આમિસં ભુઞ્જન્તસ્સાપિ સામપાકાદિદોસો ન હોતિ. વક્ખતિ હિ "ભિક્ખુ યાગુઅત્થાય...પે॰... ઉદકં તાપેતિ, વટ્ટતી"તિઆદિ (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૨૬૫). ભિક્ખૂ પન એતં અધિપ્પાયં તદા ન જાનિંસુ. તેનાહ "**સમ્મા અત્થં અસલ્લક્ખેત્વા**"તિઆદિ.

૨૬૫. રથરેણુમ્પીતિ રથે ગચ્છન્તે ઉટ્ઠહનરેણુસદિસરેણું. તેન તતો સુખુમં આકાસે પરિબ્ભમનકં દિસ્સમાનમ્પિ અબ્બોહારિકન્તિ દસ્સેતિ. **અકલ્લકો**તિ ગિલાનો.

"**ગહેતું વા...પે॰... તસ્સ ઓરિમન્તેના**"તિ ઇમિના આકાસે ઉજું ઠત્વા પરેન ઉક્ખિત્તં ગણ્હન્તસ્સાપિ આસન્નઙ્ગભૂતપાદતલતો પટ્ઠાય હત્થપાસો પરિચ્છિન્દિતબ્બો, ન પન સીસન્તતો પટ્ઠાયાતિ દસ્સેતિ. તત્થ "**ઓરિમન્તેના**"તિ ઇમસ્સ હેટ્ઠિમન્તેનાતિ અત્થો ગહેતબ્બો.

એત્થ ચ **પવારણાસિક્ખાપદટ્ઠકથાયં** "સચે ભિક્ખુ નિસિન્નો હોતિ, આસનસ્સ પચ્છિમન્તતો પટ્ઠાયા"તિઆદિના (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૨૩૮-૨૩૯) પટિગ્ગાહકાનં આસન્નઙ્ગસ્સ પારિમન્તતો પટ્ઠાય પરિચ્છેદસ્સ

દસ્સિતત્તા ઇધાપિ આકાસે ઠિતસ્સ પટિગ્ગાહકસ્સ આસન્નઙ્ગભૂતપાદઙ્ગુલસ્સ પારિમન્તભૂતતો પણ્હિપરિયન્તસ્સ હેટ્ઠિમતલતો પટ્ઠાય, દાયકસ્સ પન ઓરિમન્તભૂતતો પાદઙ્ગુલસ્સ હેટ્ઠિમતલતો પટ્ઠાય હત્થપાસો પરિચ્છિન્દિતબ્બોતિ દટ્ઠબ્બં. ઇમિનાવ નયેન ભૂમિયં નિપજ્જિત્વા ઉસ્સીસે નિસિન્નસ્સ હત્થતો પટિગ્ગણ્હન્તસ્સપિ આસન્નસીસઙ્ગસ્સ પારિમન્તભૂતતો ગીવન્તતો પટ્ઠાયેવ હત્થપાસો મિનિતબ્બો, ન પાદતલતો પટ્ઠાય. એવં નિપજ્જિત્વા દાનેપિ યથાનુરૂપં વેદિતબ્બં. ''યં આસન્નતરં અઙ્ગ''ન્તિ હિ વુત્તં.

પટિગ્ગહણસઞ્ઞાયાતિ ''મઞ્ચાદિના પટિગ્ગહેસ્સામી''તિ ઉપ્પાદિતસઞ્ઞાય. ઇમિના ''પટિગ્ગણ્હામી''તિ વાચાય વત્તબ્બકિચ્ચં નત્થીતિ દસ્સેતિ. **કત્થચિ** અટ્ઠકથાસુ, પદેસેસુ વા. **અસંહારિમે ફલકે**તિ થામમજ્ઝિમેન પુરિસેન અસંહારિયે. **પુચ્છિત્વા પટિગ્ગહેત્વા**તિ પુચ્છિતેપિ રજનચુણ્ણસઙ્કાય સતિ પટિગ્ગહણત્થાય વુત્તં, નાસતિ. **તં પના**તિ પતિતરજં અપ્પટિગ્ગહેત્વા ઉપરિ ગહિતપિણ્ડપાતં. **અનાપત્તી**તિ દુરુપચિણ્ણાદિદોસો નત્થિ. ''અનુપસમ્પન્નસ્સ દસ્સામી''તિઆદિપિ વિનયદુક્કટપરિહારાય વુત્તં. તથા અકત્વા ગહિતેપિ પટિગ્ગહેત્વા પરિભુઞ્જતો અનાપત્તિ એવ. ''**અનુપસમ્પન્નસ્સ દત્વા**''તિ ઇદમ્પિ પુરિમાભોગાનુગુણતાય વુત્તં.

ચરુકેનાતિ ખુદ્દકભાજનેન. **અભિહટત્તા**તિ દિય્યમાનક્ખણં સન્ધાય વુત્તં. દત્વા અપનયનકાલે પન છારિકા વા બિન્દૂનિ વા પતન્તિ, પુન પટિગ્ગહેતબ્બં અભિહારસ્સ વિગતત્તાતિ વદન્તિ. તં યથા ન પતતિ, તથા અપનેસ્સામીતિ પરિહરન્તે યુજ્જતિ. પકતિસઞ્ઞાય અપનેન્તે અભિહારો ન છિજ્જતિ, તં પટિગ્ગહિતમેવ હોતિ. **મુખવટ્ટિયાપિ ગહેતું વટ્ટતી**તિ અભિહરિયમાનસ્સ પત્તસ્સ મુખવટ્ટિયા ઉપરિભાગે હત્થં પસારેત્વા કુસિતું વટ્ટતિ.

પાદેન પેલ્લેત્વાતિ ''પાદેન પટિગ્ગહેસ્સામી''તિસઞ્ઞાય અક્કમિત્વા. **કેચી**તિ અભયગિરિવાસિનો. **વચનમત્તમેવા**તિ પટિબદ્ધપ્પટિબદ્ધન્તિ સદ્દમત્તમેવ નાનં, કાયપટિબદ્ધમેવ હોતિ. તસ્મા તેસં વચનં ન ગહેતબ્બન્તિ અધિપ્પાયો.

તેન આહરાપેતુન્તિ યસ્સ ભિક્ખુનો સન્તિકં ગતં, તં ઇધ આનેહીતિ આણાપેત્વા તેન આહરાપેતું ઇતરસ્સ વટ્ટતીતિ અત્થો. **ન તતો પર**ન્તિ તદહેવ સામં અપ્પટિગ્ગાહિતં સન્ધાય વુત્તં. તદહેવ પટિગ્ગાહિતં પન પુનદિવસાદીસુ અપ્પટિગ્ગહેત્વાપિ પરિભુઞ્જિતું વટ્ટતીતિ વદન્તિ.

ખિય્યન્તીતિ ખયં ગચ્છન્તિ, તેસં ચુણ્ણેહિ થુલ્લચ્ચયઅપ્પટિગ્ગહણાપત્તિયો ન હોન્તીતિ અધિપ્પાયો. ''**નવસમુટ્ઠિત**''ન્તિ એતેનેવ ઉચ્છુઆદીસુ અભિનવલગ્ગત્તા અબ્બોહારિકં ન હોતીતિ દસ્સેતિ. **એસેવ નયો**તિ સન્નિધિદોસાદિં સન્ધાય વદતિ. તેનાહ ''**ન હી**''તિઆદિ. તેન ચ પટિગ્ગહણઙ્ગેસુ પઞ્ચસુપિ સમિદ્ધેસુ અજ્ઝોહરિતુકામતાય ગહિતમેવ પટિગ્ગાહિતં નામ હોતિ અજ્ઝોહરિતબ્બેસુ એવ પટિગ્ગહણસ્સ અનુઞ્ઞાતત્તાતિ દસ્સેતિ. તથા બાહિરપરિભોગત્થાય ગહેત્વા ઠપિતતેલાદિં અજ્ઝોહરિતુકામતાય સતિ પટિગ્ગહેત્વા પરિભુઞ્જિતું વટ્ટતિ.

કેસઞ્ચીતિઆદીસુ અનુપસમ્પન્નાનં અત્થાય કત્થચિ ઠપિયમાનમ્પિ હત્થતો મુત્તમત્તે એવ પટિગ્ગહણં ન વિજહતિ, અથ ખો ભાજને પતિતમેવ પટિગ્ગહણં વિજહતિ. ભાજનઞ્ચ ભિક્ખુના પુનદિવસત્થાય અપેક્ખિતમેવાતિ તગ્ગતમ્પિ આમિસં દુદ્ધોતપત્તગતં વિય પટિગ્ગહણં ન વિજહતીતિ આસઙ્કાય ''સામણેરસ્સ હત્થે પક્ખિપિતબ્બ''ન્તિ વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં. ઈદિસેસુ હિ યુત્તિ ન ગવેસિતબ્બા, વુત્તનયેનેવ પટિપજ્જિતબ્બં. ''**પત્તગતા યાગૂ**''તિ ઇમિના પત્તમુખવટ્ટિયા કુટ્ટેપિ ફૂટે યાગુ પટિગ્ગાહિતા, ઉગ્ગહિતા વા ન હોતિ ભિક્ખુનો

અનિચ્છાય કુક્કુચ્ચાતિ દસ્સેતિ. **આરોપેતી**તિ હત્થં કુસાપેતિ. **પટિગ્ગહણૂપગં ભારં** નામ મજ્ઝિમસ્સ પુરિસસ્સ ઉક્ખેપારહં. **ન પિદહિતબ્બન્તિ** હત્થતો મુત્તં સન્ધાય વુત્તં, હત્થગતં પન ઇતરેન હત્થેન પિદહતો, હત્થતો મુત્તમ્પિ વા અકુસિત્વા ઉપરિપિધાનં પાતેન્તસ્સ ન દોસો.

પટિગ્ગણ્હાતીતિ છાયત્થાય ઉપરિ ધારયમાના મહાસાખા યેન કેનચિ છિજ્જેય્ય, તત્થ લગ્ગરજં મુખે પાતેય્ય ચાતિ કપ્પિયં કારાપેત્વા પટિગ્ગણ્હાતિ. **કુણ્ડકે**તિ મહાઘટે. **તસ્મિમ્પી**તિ ચાટિઘટેપિ. **ગાહાપેત્વા**તિ અપ્પટિગ્ગહિતં કાલિકં ગાહાપેત્વા.

દુતિયત્થેરસ્સાતિ ‘‘થેરસ્સ પત્તં મય્હં દેથા’’તિ તેન અત્તનો પરિચ્ચજાપેત્વા દુતિયત્થેરસ્સ દેતિ. **એત્થ પના**તિ પત્તપરિવત્તને. **કારણ**ન્તિ એત્થ યથા ‘‘સામણેરા ઇતો અમ્હાકમ્પિ દેન્તી’’તિ વિતક્કો ઉપ્પજ્જતિ, ન તથાતિ કારણં વદન્તિ, તઞ્ચ યુત્તં. યસ્સ પન તાદિસો વિતક્કો નત્થિ, તેન અપરિવત્તેત્વાપિ ભુઞ્જિતું વટ્ટતિ.

નિચ્ચાલેતુન્તિ ચાલેત્વા પાસાણસક્ખરાદિઅપનયં કાતું. **ઉદ્ધનં આરોપેતબ્બ**ન્તિ અનગ્ગિકં ઉદ્ધનં સન્ધાય વુત્તં. ઉદ્ધને પચ્ચમાનસ્સ આલુળને ઉપરિ અપક્કતણ્ડુલા હેટ્ઠા પવિસિત્વા પચ્ચતીતિ આહ ‘‘**સામંપાકઞ્ચેવ હોતી**’’તિ.

આધારકે પત્તો ઠપિતોતિ અપ્પટિગ્ગહિતામિસો પત્તો પુન પટિગ્ગહણત્થાય ઠપિતો. **એકગ્ગહણેનેવા**તિ સામણેરાનં ગહિતસ્સ પુન અચ્છુપનવસેન ગહણેન. **ભુઞ્જિતું વટ્ટતી**તિ ધૂમવટ્ટિયા તદહુપટિગ્ગહિતત્તા વુત્તં. **ભત્તુગ્ગારો**તિઆદિ અબ્બોહારિકપ્પસઙ્ગેન વિકાલભોજનવિનિચ્છયદસ્સનં. **સમુદ્દોદકેના**તિ અપ્પટિગ્ગહિતેન. **હિમકરકા** નામ કદાચિ વસ્સોદકેન સહ પતનકા પાસાણલેખા વિય ઘનીભૂતઉદકવિસેસા, તેસુ પટિગ્ગહણકિચ્ચં નત્થિ. તેનાહ ‘‘**ઉદકગતિકા એવા**’’તિ. **પુરેભત્તમેવ વટ્ટતી**તિ અપ્પટિગ્ગહિતાપત્તીહિ અબ્બોહારિકમ્પિ વિકાલભોજનાપત્તીહિ સબ્બોહારિકન્તિ દસ્સેતિ.

લગ્ગતીતિ મુખે ચ હત્થે ચ મત્તિકાવણ્ણં દસ્સેતિ. **બહલ**ન્તિ હત્થમુખેસુ અલગ્ગનકમ્પિ પટિગ્ગહેતબ્બં. **વાસમત્ત**ન્તિ રેણુખીરાભાવં દસ્સેતિ. **આકિરતિ પટિગ્ગહેતબ્બ**ન્તિ પુપ્ફરસસ્સ પગ્ઘાયનતો વુત્તં.

મહાભૂતેસૂતિ પાણસરીરસન્નિસ્સિતેસુ પથવીઆદિમહાભૂતેસુ. **સબ્બં વટ્ટતી**તિ અત્તનો, પરેસઞ્ચ સરીરનિસ્સિતં સબ્બં વટ્ટતિ. અકપ્પિયમંસાનુલોમતાય થુલ્લચ્ચયાદિં ન જનેતીતિ અધિપ્પાયો. **પતતી**તિ અત્તનો સરીરતો વિચ્છિન્દિત્વા પતતિ. ‘‘રુક્ખતો છિન્દિત્વા’’તિ વુત્તત્તા મત્તિકત્થાય પથવિં ખણિતું, અઞ્ઞમ્પિ યંકિઞ્ચિ મૂલપણ્ણાદિવિસભેસજ્જં છિન્દિત્વા છારિકં અકત્વાપિ અપ્પટિગ્ગહિતમ્પિ પરિભુઞ્જિતું વટ્ટતીતિ દટ્ઠબ્બં. અપ્પટિગ્ગહિતતા, અનનુઞ્ઞાતતા, ધૂમાદિઅબ્બોહારિકતાભાવો, અજ્ઝોહરણન્તિ ઇમાનેત્થ ચત્તારિ અઙ્ગાનિ.

દન્તપોનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નિટ્ઠિતો ભોજનવગ્ગો ચતુત્થો.

૫. અચેલકવગ્ગો

૧. અચેલકસિક્ખાપદવણ્ણના

૨૭૩. પઞ્ચમવગ્ગસ્સ પઠમે **મટ્ઠં નામા**તિ ભિક્ખુના ભૂમિયં ઠપેત્વા દિન્નમ્પિ સન્ધાય વદતિ. અઞ્ઞતિત્થિયતા, અનનુઞ્ઞાતતા, અજ્ઝોહરણીયતા, અજ્ઝોહરણત્થાય સહત્થા અનિક્ખિત્તભાજને દાનન્તિ ઇમાનેત્થ ચત્તારિ અઙ્ગાનિ.

અચેલકસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. ઉય્યોજનસિક્ખાપદવણ્ણના

૨૭૪. દુતિયે અનાચારં આચરિતુકામતા, તદત્થમેવ ઉપસમ્પન્નસ્સ ઉય્યોજના, તસ્સ ઉપચારાતિક્કમોતિ ઇમાનેત્થ તીણિ અઙ્ગાનિ.

ઉય્યોજનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. સભોજનસિક્ખાપદવણ્ણના

૨૮૧. તતિયે પાળિયં **ખુદ્દકે ઘરે**તિ એત્થ ખુદ્દકં ઘરં નામ પઞ્ચહત્થતો ઊનકવિત્થારં અધિપ્પેતં. તત્થ ચ પિટ્ઠસઙ્ઘાટતો હત્થપાસે અવિજહિતેપિ પિટ્ઠિવંસાતિક્કમો હોતીતિ આહ “**પિટ્ઠિવંસં અતિક્કમિત્વા**”તિ. **યથા તથા વા કતસ્સા**તિ પિટ્ઠિવંસં આરોપેત્વા વા અનારોપેત્વા વા કતસ્સ.

૨૮૩. પાળિયં **વીતરાગા**તિ અપરિયુટ્ઠિતરાગાનં, અનાગામીનઞ્ચ સઙ્ગહો. **સચિત્તક**ન્તિ અનુપવિસિત્વા નિસીદનચિત્તેન સચિત્તકં. પરિયુટ્ઠિતરાગજાયમ્પતિકાનં સન્નિહિતતા, સયનિઘરતા, દુતિયસ્સ ભિક્ખુનો અભાવો, અનુપખજ્જ નિસીદનન્તિ ઇમાનેત્થ ચત્તારિ અઙ્ગાનિ.

સભોજનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨૮૪-૨૮૯. ચતુત્થપઞ્ચમાનિ વુત્તત્થાનિ.

૬. ચારિત્તસિક્ખાપદવણ્ણના

૨૯૮. છટ્ઠે “**પરિયેસિત્વા આરોચનકિચ્ચં નામ નત્થી**”તિ વુત્તત્તા યો અપરિયેસિતબ્બો ઉપસઙ્કમિતું યુત્તટ્ઠાને દિસ્સતિ, સો સચેપિ પકતિવચનસ્સ સવનૂપચારં અતિક્કમ્મ ઠિતો ઉપગન્ત્વા આપુચ્છિતબ્બો. તેનાહ “**અપિ ચ… પે॰… યં પસ્સતિ, સો આપુચ્છિતબ્બો**”તિઆદિ.

૩૦૨. અનાપત્તિવારે ચેત્થ અન્તરારામાદીનઞ્ઞેવ વુત્તત્તા વિહારતો ગામવીથિં અનુઞ્ઞાતકારણં વિના અતિક્કમન્તસ્સાપિ આપત્તિ હોતિ, ન પન ઘરૂપચારં અતિક્કમન્તસ્સેવ.

યં પન પાળિયં ‘‘અઞ્ઞસ્સ ઘરૂપચારં ઓક્કમન્તસ્સ…પે॰… પઠમં પાદં ઉમ્મારં અતિક્કામેતી’’તિઆદિ વુત્તં. તં ગામે પવિટ્ઠં સન્ધાય વુત્તં, તથાપિ અઞ્ઞસ્સ ઘરૂપચારં અનોક્કમિત્વા વીથિમજ્ઝેનેવ ગન્ત્વા ઇચ્છિતિચ્છિતઘરદ્વારાભિમુખે ઠત્વા મનુસ્સે ઓલોકેત્વા ગચ્છન્તસ્સાપિ પાચિત્તિયમેવ. તત્થ કેચિ ‘‘વીથિયં અતિક્કમન્તસ્સ ઘરૂપચારગણનાય આપત્તિયો’’તિ વદન્તિ. અઞ્ઞે પન ‘‘યાનિ કુલાનિ ઉદ્દિસ્સ ગતો, તેસં

ગણનાયા''તિ. પઞ્ચન્નં ભોજનાનં અઞ્ઞતરેન નિમન્તનસાદિયનં, સન્તં ભિક્ખું અનાપુચ્છના, ભત્તિયઘરતો અઞ્ઞઘરૂપસઙ્કમનં, મજ્ઝન્હિકાનતિક્કમો, સમયાપદાનં અભાવોતિ ઇમાનેત્થ પઞ્ચ અઙ્ગાનિ.

ચારિત્તસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. મહાનામસિક્ખાપદવણ્ણના

૩૦૩. સત્તમે **મહાનામો**તિ સુક્કોદનસ્સ પુત્તો અનુરુદ્ધત્થેરસ્સ, સત્થુ ચ જેટ્ઠભાતા. આનન્દત્થેરો અમિતોદનસ્સ પુત્તો, નન્દત્થેરો પન સુદ્ધોદનસ્સેવ.

૩૦૫. પાળિયં **કાલં આહરિસ્સથા**તિ અજ્જતનં કાલં વીતિનામેસ્સથ, સ્વે ભેસજ્જં હરિસ્સથાતિ વા અત્થો. ''અત્થિ પવારણા ભેસજ્જપરિયન્તા ચ રત્તિપરિયન્તા ચા''તિ તતિયકોટ્ઠાસે નિયમિતમેવ ભેસજ્જં નિયમિતકાલન્તરેયેવ ગહેતબ્બં, ન તતો બહિ. ઇતરથા વિસું પયોજનં નત્થીતિ દટ્ઠબ્બં. સપરિયન્તા સઙ્ઘપવારણા, તદુત્તરિ ભેસજ્જવિઞ્ઞત્તિ, અગિલાનતાતિ ઇમાનેત્થ તીણિ અઙ્ગાનિ.

મહાનામસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. ઉય્યુત્તસેનાસિક્ખાપદવણ્ણના

૩૧૫. અટ્ઠમે **એકમેક**ન્તિ એત્થ દુવઙ્ગિનીપિ તિવઙ્ગિનીપિ સેના સઙ્ગય્હતિ. ઉય્યુત્તચતુરઙ્ગસેનાદસ્સનાય તથારૂપપચ્ચયાદિં વિના ગમનં, અનનુઞ્ઞાતોકાસે દસ્સનન્તિ ઇમાનેત્થ દ્વે અઙ્ગાનિ.

ઉય્યુત્તસેનાસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. સેનાવાસસિક્ખાપદવણ્ણના

૩૧૯. નવમે સેનાય ચતુત્થો સૂરિયત્થઙ્ગમો, અગિલાનતાતિ ઇમાનેત્થ દ્વે અઙ્ગાનિ.

સેનાવાસસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. ઉય્યોધિકસિક્ખાપદવણ્ણના

૩૨૨. દસમે પાળિયં **કતિ તે લક્ખાનિ લદ્ધાની**તિ કિત્તકા તયા લદ્ધાતિ અત્થો. ઉય્યોધિકાદિદસ્સનાય તથારૂપપચ્ચયં વિના ગમનં, અનનુઞ્ઞાતોકાસે દસ્સનન્તિ ઇમાનેત્થ દ્વે અઙ્ગાનિ.

ઉય્યોધિકસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નિટ્ઠિતો અચેલકવગ્ગો પઞ્ચમો.

૬. સુરાપાનવગ્ગો

૧. સુરાપાનસિક્ખાપદવણ્ણના

૩૨૮. છટ્ઠવગ્ગસ્સ પઠમે પાળિયં **કિણ્ણપક્ખિત્તા**તિ પિટ્ઠપૂવાદિં અપક્ખિપિત્વા કિણ્ણસઞ્ઞાતં ધઞ્ઞઙ્કુરાદિસુરાબીજં પક્ખિપિત્વા કતા. **સમ્ભારસંયુત્તા**તિ સાસપાદિઅનેકસમ્ભારેહિ સઞ્ઞુત્તા.

મધુકતાલનાળિકેરાદિપુપ્ફાદિરસો ચિરપરિવાસિતો **પુપ્ફાસવો** નામ. તથા પનસાદિ **ફલાસવો**. મુદ્દિકરસો **મધ્વાસવો**. ઉચ્છુરસો **ગુળાસવો**. તિફલતિકટુકાદિનાનાસમ્ભારાનં રસો ચિરપરિવાસિતો **સમ્ભારસંયુત્તો**. **બીજતો પટ્ઠાયા**તિ યથાવુત્તાનં પિટ્ઠાદીનં મજ્જત્થાય ભાજને પક્ખિત્તકાલતો પટ્ઠાય.

૩૨૯. **લોણસોવીરકં સુત્તઞ્ચ** અનેકેહિ દબ્બસમ્ભારેહિ અભિસઙ્ખતો ભેસજ્જવિસેસો. ઉય્યુત્તસિક્ખાપદાનં અચિત્તકલોકવજ્જેસુ લોકવજ્જતા પુબ્બે વુત્તનયાવાતિ તત્થ કિઞ્ચિપિ અવત્વા ઇધ તેહિ અસાધારણવત્થુવિસેસસિદ્ધાય અચિત્તકપક્ખેપિ અકુસલચિત્તતાય તં લોકવજ્જતાદિવિસેસં દસ્સેતુમેવ “**વત્થુઅજાનનતાય ચેત્થા**”તિઆદિના વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં. યં પનેત્થ વત્તબ્બં, તં પઠમપારાજિકવણ્ણનાયં વિત્થારતો **સારત્થદીપનિયં** વિરદ્ધટ્ઠાનવિસોધનવસેન વુત્તન્તિ તત્થેવ ગહેતબ્બં. મજ્જભાવો, તસ્સ પાનઞ્ચાતિ ઇમાનેત્થ દ્વે અઙ્ગાનિ.

સુરાપાનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. અઙ્ગુલિપતોદકસિક્ખાપદવણ્ણના

૩૩૦. દુતિયે હસાધિપ્પાયતા, ઉપસમ્પન્નસ્સ કાયેન કાયામસનન્તિ ઇમાનેત્થ દ્વે અઙ્ગાનિ.

અઙ્ગુલિપતોદકસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. હસધમ્મસિક્ખાપદવણ્ણના

૩૩૮. તતિયે પાળિયં **હસધમ્મે હસધમ્મસઞ્ઞી**તિઆદીસુ ઉપ્લવાદિમત્તં કિં હસધમ્મો હોતીતિ ગહણવસેન સતિ કરણીયે કરિયમાનં હસધમ્મં હસધમ્મોતિ ગહણવસેન અત્થો વેદિતબ્બો. **ઉસ્સારેન્તો**તિ ઉદકે ઠિતં નાવં તીરે આરોપેન્તો.

પતનુપ્પતનવારેસૂતિ ઉદકસ્સ ઉપરિતલે મણ્ડૂકગતિયા પતનુપ્પતનવસેન ગમનત્થં ખિત્તાય એકિસ્સા કથલાય વસેન વુત્તં. ઉદકસ્સ ઉપરિગોપ્ફકતા, હસાધિપ્પાયેન કીળનન્તિ દ્વે અઙ્ગાનિ.

હસધમ્મસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. અનાદરિયસિક્ખાપદવણ્ણના

૩૪૪. ચતુત્થે **સુત્તાનુલોમ**ન્તિ મહાપદેસા. અટ્ઠકથાતિપિ વદન્તિ. ઉપસમ્પન્નસ્સ પઞ્ઞત્તેન વચનં, અનાદરિયકરણન્તિ દ્વે અઙ્ગાનિ.

અનાદરિયસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. ભિંસાપનસિક્ખાપદવણ્ણના

૩૪૫. પઞ્ચમે ઉપસમ્પન્નતા, તસ્સ દસ્સનસવનવિસયે ભિંસાપેતુકામતાય વાયમનન્તિ દ્વે અઙ્ગાનિ.

ભિંસાપનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. જોતિસિક્ખાપદવણ્ણના

૩૫૪. છટ્ઠે **અલાતં પતિત**ન્તિ અગ્ગિકપાલતો બહિ પતિતં. **વિજ્ઝાત**ન્તિ વિજ્ઝાતં અલાતં કપાલગ્ગિમ્હિ પક્ખિપિત્વા જાલેન્તસ્સ પાચિત્તિયં, તથા કેવલં ઇન્ધનં પાતેન્તસ્સપિ વિજ્ઝાતં કપાલગ્ગિં મુખવાતાદિના ઉજ્જાલેન્તસ્સપિ. ગિલાનતાદિકારણાભાવો, વિસિબ્બેતુકામતા, સમાદહનન્તિ તીણિ અઙ્ગાનિ.

જોતિસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. નહાનસિક્ખાપદવણ્ણના

૩૫૭. સત્તમે પાળિયં **નગરે થકિતે**તિ એત્થ રઞ્ઞા ચિરં નહાયિતુકામેન ''અહં બહિ ઉય્યાને કતારક્ખો વસિસ્સામિ, નગરં થકેત્વા ગોપેથા''તિ અનુઞ્ઞાતા, તે થકિંસૂતિ દટ્ઠબ્બં. **અસમ્ભિન્નેના**તિ અનટ્ઠેન, તં દિવસં પુન અગ્ગહિતાલઙ્કારેન પબુદ્ધમત્તેનાતિ અધિપ્પાયો. મજ્ઝિમદેસે ઊનકદ્ધમાસનહાનં, સમયાદીનં અભાવોતિ દ્વે અઙ્ગાનિ.

નહાનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. દુબ્બણ્ણકરણસિક્ખાપદવણ્ણના

૩૬૮. અટ્ઠમે **પટિલદ્ધનવચીવરેના**તિ એત્થ પુબ્બે અકતકપ્પં કતિપાહં નિવાસનત્થાય તાવકાલિકવસેન લદ્ધમ્પિ સઙ્ગય્હતીતિ વદન્તિ.

૩૬૯. ''નવં નામ અકતકપ્પ''ન્તિ સામઞ્ઞતો વુત્તત્તા અઞ્ઞેન ભિક્ખુના કપ્પબિન્દું દત્વા પરિભુત્તં ચીવરં, તેન વા, તતો લભિત્વા અઞ્ઞેન વા કેનચિ દિન્નમ્પિ કતકપ્પમેવ નવં નામ ન હોતીતિ દટ્ઠબ્બં. ''**નિવાસેતું વા પારુપિતું વા**''તિ વુત્તત્તા અંસબદ્ધકાસાવમ્પિ પારુપિતબ્બતો કપ્પં કાતબ્બન્તિ વદન્તિ. **ચમ્મકારનીલં** નામ ચમ્મં નીલવણ્ણં કાતું યોજિયમાનં નીલં. પકતિનીલમેવાતિ કેચિ. યથાવુત્તચીવરસ્સ અકતકપ્પતા, અનટ્ઠચીવરાદિતા, નિવાસનાદિતાતિ તીણિ અઙ્ગાનિ.

દુબ્બણ્ણકરણસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. વિકપ્પનસિક્ખાપદવણ્ણના

૩૭૪. નવમે **યેના**તિ યેન સદ્ધિં, યસ્સ સન્તિકેતિ અત્થો. સામં વિકપ્પિતસ્સ અપચ્ચુદ્ધારો, વિકપ્પનુપગચીવરતા, અવિસ્સાસેન પરિભોગોતિ તીણિ અઙ્ગાનિ.

વિકપ્પનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. ચીવરઅપનિધાનસિક્ખાપદવણ્ણના

૩૭૮. દસમે પાળિયં **અન્તમસો હસાપેક્ખોપી**તિ **અપિ**-સદ્દેન અથેય્યચિત્તં કોધેન દુક્ખાપેતુકામં, અવણ્ણં પકાસેતુકામઞ્ચ સઙ્ગણ્હતિ. તેનેવ “**તિવેદન**”ન્તિ વુત્તં. ઉપસમ્પન્નસ્સ પત્તાદીનં અપનિધાનં, વિહેસેતુકામતાદીતિ દ્વે અઙ્ગાનિ.

ચીવરઅપનિધાનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નિટ્ઠિતો સુરાપાનવગ્ગો છટ્ઠો.

૭. સપ્પાણકવગ્ગો

૧. સઞ્ચિચ્ચપાણસિક્ખાપદવણ્ણના

૩૮૨. સત્તમસ્સ પઠમે ઉસું સરં અસતિ ખિપતીતિ **ઇસ્સાસો**. ન હેત્થ કિઞ્ચિ જીવિતં નામ વિસું તિટ્ઠતીતિ સમ્બન્ધો. તત્થ **પાણે**તિ સત્તે. **અપ્પમત્તેન વત્તં કાતબ્બ**ન્તિ યથા પાણકાનં વિહેસાપિ ન હોતિ, એવં સલ્લક્ખેત્વા ઓતાપનસમ્મજ્જનાદિવત્તં કાતબ્બં. સેસં વુત્તનયમેવ.

સઞ્ચિચ્ચપાણસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. સપ્પાણકસિક્ખાપદવણ્ણના

૩૮૭. દુતિયે **ઉદકસઞ્ઞાનકપ્પદેસે**તિ કદ્દમપાસાણાદિભૂમિયં. **તત્થા**તિ આસિત્તે કપ્પિયઉદકે. સેસં વુત્તનયમેવ.

સપ્પાણકસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. ઉક્કોટનસિક્ખાપદવણ્ણના

૩૯૨. તતિયે “**તસ્સ ભિક્ખુનો સન્તિકં ગન્ત્વા**”તિ વુત્તત્તા યસ્સ અધિકરણં સઙ્ઘકમ્મેન નિહતં, તસ્સ સમ્મુખે એવ ઉક્કોટેન્તસ્સ પાચિત્તિયં. પરમ્મુખે પન દુક્કટમેવ.

૩૯૫. “**ધમ્મકમ્મે અધમ્મકમ્મસઞ્ઞી ઉક્કોટેતિ, અનાપત્તી**”તિ વુત્તત્તા અનાદરિયતાદિ વિય ઉક્કોટનં સયં અકુસલં ન હોતિ, ધમ્મકમ્મસઞ્ઞાય, પન વિમતિયા ચ ઉક્કોટનેનેવ અકુસલં હોતિ. યથાધમ્મં નિહતતા, જાનના, ઉક્કોટનાતિ તીણિ અઙ્ગાનિ.

ઉક્કોટનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. દુટ્ઠુલ્લસિક્ખાપદવણ્ણના

૩૯૯. ચતુત્થે **આપત્તિં આપજ્જતિયેવા**તિ ધુરનિક્ખેપપક્ખે વુત્તં. **વત્થુપુગ્ગલો**તિ આપન્નપુગ્ગલો. છાદેતુકામતાય હિ સતિ એવ અવસ્સં અઞ્ઞસ્સ આરોચનં વુત્તં, વત્થુપુગ્ગલસ્સ ચ આરોચના નામ ન હોતીતિ પટિચ્છાદનમેવાતિ અધિપ્પાયો. **કોટિ છિન્ના હોતી**તિ છાદેસ્સામીતિ ધુરનિક્ખેપે સતિપિ પુગ્ગલપરમ્પરાય ગચ્છન્તી આપત્તિકોટિ છિજ્જતિ.

૪૦૦. ''**અનુપસમ્પન્નસ્સ સુક્કવિસ્સટ્ઠિ ચ કાયસંસગ્ગો ચાતિ અયં દુટ્ઠુલ્લઅજ્ઝાચારો નામા**''તિ ઇદં દુટ્ઠુલ્લારોચનસિક્ખાપદટ્ઠકથાયં ''અનુપસમ્પન્નસ્સ...પે॰... આદિતો પઞ્ચ સિક્ખાપદાનિ દુટ્ઠુલ્લો નામ અજ્ઝાચારો, સેસાનિ અદુટ્ઠુલ્લો. સુક્કવિસ્સટ્ઠિકાયસંસગ્ગદુટ્ઠુલ્લઅત્તકામા પનસ્સ અજ્ઝાચારો નામા''તિ (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૮૨) ઇમિના વચનેન વિરુજ્ઝતીતિ વીમંસિતબ્બં. પુગ્ગલપેમેન છાદયતો ચેત્થ ''અઞ્ઞે ગરહિસ્સન્તી''તિ ભયવસેન છાદનક્ખણે પટિઘોવ ઉપ્પજ્જતીતિ ''**દુક્ખવેદન**''ન્તિ વુત્તન્તિ દટ્ઠબ્બં. ઉપસમ્પન્નસ્સ દુટ્ઠુલ્લાપત્તિજાનનં, પટિચ્છાદેતુકામતાય ધુરનિક્ખેપોતિ દ્વે અઙ્ગાનિ.

દુટ્ઠુલ્લસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. ઊનવીસતિવસ્સસિક્ખાપદવણ્ણના

૪૦૨. પઞ્ચમે **રૂપસિપ્પ**ન્તિ હેરઞ્ઞિકસિપ્પં. ગબ્ભે સયિતકાલેન સદ્ધિં વીસતિમં વસ્સં પરિપુણ્ણમસ્સાતિ **ગબ્ભવીસો**.

૪૦૪. **નિક્ખમનીયપુણ્ણમાસી**તિ સાવણમાસસ્સ પુણ્ણમિયા આસાળ્હીપુણ્ણમિયા અનન્તરપુણ્ણમી. **પાટિપદદિવસે**તિ પચ્છિમિકાય વસ્સૂપનાયિકાય. દ્વાદસ માસે માતુ કુચ્છિસ્મિં વસિત્વા મહાપવારણાય જાતં ઉપસમ્પાદેન્તીતિ અત્થો. ''તિંસ રત્તિન્દિવો માસો, દ્વાદસમાસિકો સંવચ્છરો''તિ (અ॰ નિ॰ ૩.૭૧; ૮.૪૩; વિભ॰ ૧૦૨૩) વચનતો ''**ચત્તારો માસા પરિહાયન્તી**''તિ વુત્તં. **વસ્સં ઉક્કડ્ઢન્તી**તિ વસ્સં ઉદ્ધં કડ્ઢન્તિ, ''એકમાસં અધિકમાસો''તિ છડ્ડેત્વા વસ્સં ઉપગચ્છન્તીતિ અત્થો. તસ્મા તતિયો તતિયો સંવચ્છરો તેરસમાસિકો હોતિ. **તે દ્વે માસે ગહેત્વા**તિ નિક્ખમનીયપુણ્ણમાસતો યાવ જાતદિવસભૂતા મહાપવારણા. તાવ યે દ્વે માસા અનાગતા, તેસં અત્થાય અધિકમાસતો લદ્ધે દ્વે માસે ગહેત્વા. તેનાહ ''યો પવારેત્વા વીસતિવસ્સો ભવિસ્સતી''તિઆદિ. ''**નિક્કઙ્ખા હુત્વા**''તિ ઇદં અટ્ઠારસન્નં વસ્સાનં એકઅધિકમાસે ગહેત્વા તતો વીસતિયા વસ્સેસુપિ ચાતુદ્દસીઅત્થાય ચતુન્નં માસાનં પરિહાપનેન સબ્બદા પરિપુણ્ણવીસતિવસ્સતં સન્ધાય વુત્તં. **પવારેત્વા વીસતિવસ્સો ભવિસ્સતી**તિ મહાપવારણાદિવસે અતિક્કન્તે ગબ્ભવસ્સેન સહ વીસતિવસ્સો ભવિસ્સતીતિ અત્થો. **તસ્મા**તિ યસ્મા ગબ્ભમાસાપિ ગણનૂપગા હોન્તિ, તસ્મા. **એકવીસતિવસ્સો**તિ જાતિયા વીસતિવસ્સં સન્ધાય વુત્તં.

૪૦૬. **અઞ્ઞં ઉપસમ્પાદેતી**તિ ઉપજ્ઝાયો, આચરિયો વા હુત્વા ઉપસમ્પાદેતિ. **સોપી**તિ ઉપસમ્પાદેન્તોપિ અનુપસમ્પન્નો. ઊનવીસતિવસ્સતા, તં ઞત્વા ઉપજ્ઝાયેન હુત્વા ઉપસમ્પાદનન્તિ દ્વે અઙ્ગાનિ.

ઊનવીસતિવસ્સસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. થેય્યસત્થસિક્ખાપદવણ્ણના

૪૦૯. છટ્ઠે થેય્યસત્થભાવો, ઞત્વા સંવિધાનં, અવિસઙ્કેતેન ગમનન્તિ તીણિ અઙ્ગાનિ.

થેય્યસત્થસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪૧૨. સત્તમં વુત્તનયમેવ.

૮. અરિટ્ઠસિક્ખાપદવણ્ણના

૪૧૭. અટ્ઠમે **અન્તરાયન્તિ** અન્તરા વેમજ્ઝે એતિ આગચ્છતીતિ અન્તરાયો, દિટ્ઠધમ્મિકાદિઅનત્થો. **આનન્તરિયધમ્મા**તિ અનન્તરે ભવે ફલનિબ્બત્તને નિયુત્તા ચેતનાદિધમ્માતિ અત્થો. ''**ન સગ્ગસ્સા**''તિ ઇદં ભિક્ખુનિદૂસનકમ્મસ્સ આનન્તરિયત્તાભાવતો વુત્તં. અરિયસાવિકાસુ, પન કલ્યાણપુથુજ્જનભૂતાય ચ બલક્કારેન દૂસેન્તસ્સ આનન્તરિયસઅસમેવ. મોક્ખન્તરાયિકતા પન લોલાયપિ પકતત્તભિક્ખુનિયા દૂસકસ્સ તસ્મિં અત્તભાવે મગ્ગુપ્પત્તિયા અભાવતો વુત્તા.

તસ્મિં અત્તભાવે અનિવત્તનકા અહેતુકઅકિરિયનત્થિકદિટ્ઠિયોવ **નિયતમિચ્છાદિટ્ઠિધમ્મા**. પણ્ડકાદીનં ગહણં નિદસ્સનમત્તં. સબ્બાપિ દુહેતુકાહેતુકપટિસન્ધિયો **વિપાકન્તરાયિકા**વ દુહેતુકાનમ્પિ મગ્ગાનુપ્પત્તિતો.

અયન્તિ અરિટ્ઠો. **રસેન રસન્તિ** અનવજ્જેન પચ્ચયપરિભુઞ્જનરસેન પઞ્ચકામગુણપઅભોગરસં સમાનેત્વા. **ઉપનેન્તો વિયા**તિ ઘટેન્તો વિય, સો એવ વા પાઠો.

અટ્ઠિકઙ્કલૂપમાતિ એત્થ અટ્ઠિ એવ નિમ્મંસતાય કઙ્કલન્તિ ચ વુચ્ચતિ. **પલિભઞ્જનટ્ઠેના**તિ અવસ્સં પતનટ્ઠેન. **અધિકુટ્ટનટ્ઠેના**તિ અતિ વિય કુટ્ટનટ્ઠેન. પાળિયં ''તથાહં ભગવતા...પે॰... નાલં અન્તરાયાયા''તિ ઇદં વત્થુઅનુરૂપતો વુત્તં. એવં પન અગ્ગહેત્વા અઞ્ઞેનપિ આકારેન યં કિઞ્ચિ ભગવતા વુત્તં વિપરીતતો ગહેત્વા પરેહિ વુત્તેપિ અમુઞ્ચિત્વા વોહરન્તસ્સાપિ વુત્તનયાનુસારેન તદનુગુણં સમનુભાસનકમ્મવાચં યોજેત્વા આપત્તિયા આરોપેતું, આપત્તિયા અદસ્સનાદીસુ તીસુ યં કિઞ્ચિ અભિરુચિતં નિમિત્તં કત્વા ઉક્ખેપનીયકમ્મં કાતુઞ્ચ લબ્ભતિ. સમનુભાસનં અકત્વાપિ ''માયસ્મા એવં અવચા''તિ ભિક્ખૂહિ વુત્તમત્તે લદ્ધિયા અપ્પટિનિસ્સજ્જનપચ્ચયાય દુક્કટાપત્તિયાપિ ઉક્ખેપનીયકમ્મં કાતુમ્પિ વટ્ટતેવાતિ દટ્ઠબ્બં. ધમ્મકમ્મતા, સમનુભાસનાય અપ્પટિનિસ્સજ્જનન્તિ દ્વે અઙ્ગાનિ.

અરિટ્ઠસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. ઉક્ખિત્તસમ્ભોગસિક્ખાપદવણ્ણના

૪૨૪. નવમે ''**ઉક્ખિત્તો અનોસારિતો**''તિ વુત્તત્તા અરિટ્ઠસ્સ ઉક્ખેપનીયકમ્મં કતન્તિ દટ્ઠબ્બં.

૪૨૫. પાળિયં ''એકચ્છન્ને''તિ સામઞ્ઞતો વુત્તત્તા નાનૂપચારેપિ એકચ્છન્ને નિપજ્જને પણ્ણત્તિં અજાનન્તસ્સ અરહતોપિ ઉક્ખિત્તાનુવત્તકાનમ્પિ પાચિત્તિયમેવ. અકતાનુધમ્મતા, ઞત્વા સમ્ભોગાદિકરણન્તિ દ્વે અઙ્ગાનિ.

ઉક્ખિત્તસમ્ભોગસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. કણ્ટકસિક્ખાપદવણ્ણના

૪૨૮. દસમે **પિરે**તિ સમ્બોધનત્થે નિપાતપદં. સેસં અનન્તરસિક્ખાપદદ્વયે વુત્તનયમેવ.

કણ્ટકસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નિટ્ઠિતો સપ્પાણકવગ્ગો સત્તમો.

૮. સહધમ્મિકવગ્ગો

૧. સહધમ્મિકસિક્ખાપદવણ્ણના

૪૩૪. અટ્ઠમવગ્ગસ્સ પઠમે ઉપસમ્પન્નસ્સ પઞ્ઞત્તેન વચનં, અસિક્ખિતુકામસ્સ લેસેન એવં વચનન્તિ દ્વે અઙ્ગાનિ.

સહધમ્મિકસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. વિલેખનસિક્ખાપદવણ્ણના

૪૩૮. દુતિયે **અલજ્જિતા**તિ અલજ્જિતાય. એવં સેસેસુપિ. **સઞ્ચિચ્ચ આપત્તિં આપજ્જતી**તિઆદિ ભિક્ખુભિક્ખુનીનઞ્ઞેવ વુત્તં અલજ્જિલક્ખણં, સામણેરાદીનં, પન ગહટ્ઠાનઞ્ચ સાધારણવસેન યથાસકં સિક્ખાપદવીતિક્કમનપટિગૂહનાદિતો વેદિતબ્બં. લજ્જિલક્ખણેપિ એસેવ નયો. કિઞ્ચાપિ કુક્કુચ્ચે ઉપ્પન્નેપિ મદ્દિત્વા કરોન્તો, કપ્પિયે અકપ્પિયસઞ્ઞિતાય કરોન્તોપિ તઙ્ખણિકાય અલજ્જિતાય એવં કરોન્તિ. તથાપિ કુક્કુચ્ચાદિભેદે વિસું ગહિતાતિ દટ્ઠબ્બં.

વજ્જિપુત્તકા દસવત્થુદીપકા. **પરૂપહારઅઞ્ઞાણકઙ્ખાપરવિતારણાદિવાદા**તિ એત્થ અરહત્તં પટિજાનન્તાનં કુહકાનં સુક્કવિસ્સટ્ઠિં દિસ્વા ‘‘મારકાયિકા દેવતા અસુચિં ઉપસંહરન્તી’’તિગાહિનો **પરૂપહારવાદા** નામ. અરહતો સબ્બેસં ઇત્થિપુરિસાદીનં નામાદિઅજાનને **અઞ્ઞાણં**, તત્થ સન્નિટ્ઠાનભાવેન **કઙ્ખા**, પરતો સુત્વા નામાદિજાનનેન **પરવિતારણો** અત્થીતિવાદિનો અઞ્ઞાણવાદા, કઙ્ખાવાદા, પરવિતારણવાદા ચ તેસં, મહાસઙ્ઘિકાદીનઞ્ચ વિભાગો **કથાવત્થુપ્પકરણે** વુત્તો.

ચત્તારો મગ્ગા ચ ફલાનિ ચાતિ એત્થ **ચ**-કારેન અભિઞ્ઞાપટિસમ્ભિદાપિ સઙ્ગહિતાતિ દટ્ઠબ્બં. **કેચી**તિ પરિયત્તિધરા ધમ્મકથિકા. પુન **કેચી**તિ પટિપત્તિધરા પંસુકૂલિકત્થેરા. **ઇતરે પના**તિઆદીસુ અયં અધિપ્પાયો – ધમ્મકથિકત્થેરા પન પંસુકૂલિકત્થેરેહિ આભતં સુત્તં સુત્વા –

‘‘યાવ તિટ્ઠન્તિ સુત્તન્તા, વિનયો યાવ દિપ્પતિ;
તાવ દક્ખન્તિ આલોકં, સૂરિયે અબ્ભુટ્ઠિતે યથા.

‘‘સુત્તન્તેસુ અસન્તેસુ, પમુટ્ઠે વિનયમ્હિ ચ;
તમો ભવિસ્સતિ લોકે, સૂરિયે અત્થઙ્गતે યથા.

‘‘સુત્તન્તે રક્ખિતે સન્તે, પટિપત્તિ હોતિ રક્ખિતા;
પટિપત્તિયં ઠિતો ધીરો, યોગક્ખેમા ન ધંસતી’’તિ. (અ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧.૧૩૦) –

ઇદં સુત્તં આહરિત્વા અત્તનોવ વાદં પતિટ્ઠપેન્તા પારાજિકાનાપજ્જનવસેન ઠિતા પટિપત્તિસઙ્ગહિતા પરિયત્તિયેવ મૂલન્તિ આહંસૂતિ. તેનાહ ‘‘સચે પઞ્ચ ભિક્ખૂ ચત્તારિ પારાજિકાનિ રક્ખણકા…પે॰… સાસનં વુડ્ઢિં વિરુળ્હિં ગમયિસ્સન્તી’’તિ. એતેન ચ પરિક્ખીણે કાલે લજ્જિગણં અલભન્તેન વિનયધરેન અલજ્જિનોપિ પકતત્તે સઙ્ગહેત્વા તેહિ સહ ધમ્મામિસસમ્ભોગં સંવાસં કરોન્તેન બહૂ કુલપુત્તે ઉપસમ્પાદેત્વા સાસનં પગ્ગહેતું વટ્ટતીતિ ઇદં સિજ્ઝતીતિ દટ્ઠબ્બં. ગરહિતુકામતા, ઉપસમ્પન્નસ્સ સન્તિકે સિક્ખાપદવિવણ્ણનન્તિ દ્વે અઙ્ગાનિ.

વિલેખનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. મોહનસિક્ખાપદવણ્ણના

૪૪૪. તતિયે પાળિયં **કો પન વાદો ભિય્યો**તિ તેહિ અઞ્ઞેહિ ભિક્ખૂહિ દિટ્ઠદ્વત્તિવારતો ભિય્યો પન વિત્થારેન ઉદ્દિસિયમાને પાતિમોક્ખે નિસિન્નપુબ્બતા અત્થિ ચે, તત્થ કિમેવ વત્તબ્બં, આપત્તિમોક્ખો નત્થિ એવાતિ અધિપ્પાયો. **તઞ્ચ યથાધમ્મો કારેતબ્બો**તિ **ત**ન્તિ કારણત્થે ઉપયોગવચનં, તાયાતિ અત્થો. યથા ધમ્મો ચ વિનયો ચ ઠિતો, તથા તાય આપત્તિયા કારેતબ્બોતિ વુત્તં હોતિ. મોહારોપનં, તિક્ખત્તું સુતભાવો, મોહેતુકામસ્સ મોહનન્તિ તીણિ અઙ્ગાનિ.

મોહનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. પહારસિક્ખાપદવણ્ણના

૪૫૧. ચતુત્થે પાળિયં **કાયપટિબદ્ધેન વા**તિ એત્થ પાસાણાદિનિસ્સગ્ગિયપહારોપિ સઙ્ગહિતો.

૪૫૨. **રત્તચિત્તો**તિ કાયસંસગ્ગરાગેન વુત્તં. મેથુનરાગેન પન પહારતો પુરિસાદીસુ દુક્કટમેવ. મોક્ખાધિપ્પાયેન દણ્ડકોટિયા સપ્પાદિં ઘટ્ટેત્વા મણ્ડૂકાદિં મોચેન્તસ્સપિ અનાપત્તિ એવ. કુપિતતા, ઉપસમ્પન્નસ્સ ન મોક્ખાધિપ્પાયેન પહારોતિ દ્વે અઙ્ગાનિ.

પહારસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. તલસત્તિકસિક્ખાપદવણ્ણના

૪૫૭. પઞ્ચમે **ન પહરિતુકામતાય દિન્નત્તા દુક્કટ**ન્તિ એત્થ કિમિદં દુક્કટં, પહારપચ્ચયા, ઉદાહુ ઉગ્ગિરણપચ્ચયાતિ? ઉગ્ગિરણપચ્ચયાવ, ન પહારપચ્ચયા. ન હિ પહરિતુકામતાય અસતિ તપ્પચ્ચયા કાચિ આપત્તિ યુત્તા, ઉગ્ગિરણસ્સ પન અત્તનો સભાવેન અસણ્ઠિતત્તા તપ્પચ્ચયા પાચિત્તિયં ન જાતં, અસુદ્ધચિત્તેન કતપયોગત્તા ચ એત્થ અનાપત્તિ ન યુત્તાતિ દુક્કટં વુત્તન્તિ ગહેતબ્બં.

૪૫૮. **પુબ્બેતિ** અનન્તરસિક્ખાપદે. સેસં અનન્તરસદિસમેવ.

તલસત્તિકસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. અમૂલકસિક્ખાપદવણ્ણના

૪૫૯. છટ્ઠે ‘‘**અત્તપરિત્તાણં કરોન્તા**’’તિ ઇદં ન ચ વેરમૂલિકા અનુદ્ધંસનાતિ દસ્સનત્થં વુત્તં. અનુદ્ધંસનક્ખણે પન કોપચિત્તમેવ ઉપ્પજ્જતિ. તેનેવ ‘‘**દુક્ખવેદન**’’ન્તિ વુત્તં. સેસં વુત્તનયમેવ.

અમૂલકસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. કુક્કુચ્ચુપ્પાદનસિક્ખાપદવણ્ણના

૪૬૪. સત્તમે ઉપસમ્પન્નસ્સ અફાસુકામતા, કુક્કુચ્ચુપ્પાદનન્તિ દ્વે અઙ્ગાનિ.

કુક્કુચ્ચુપ્પાદનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. ઉપસ્સુતિસિક્ખાપદવણ્ણના

૪૭૧. અટ્ઠમે સુય્યતીતિ **સુતિ**, વચનં. તસ્સા સમીપં **ઉપસ્સુતિ**. સુય્યતિ એત્થાતિ સુતીતિ એવઞ્હિ અત્થે ગય્હમાને સવનટ્ઠાનસમીપે અઞ્ઞસ્મિં અસ્સવનટ્ઠાને તિટ્ઠતીતિ આપજ્જતિ. અટ્ઠકથાયઞ્ચ ઉપસ્સુતિ-સદ્દસ્સેવ અત્થં દસ્સેતું ‘‘**યત્થ ઠત્વા**’’તિઆદિ વુત્તં, ન સુતિ-સદ્દમત્તસ્સ.

૪૭૩. **એકપરિચ્છેદાનીતિ** કદાચિ અકિરિયતો, કદાચિ કિરિયતો સમુટ્ઠાનસામઞ્ઞેન વુત્તં. ઉપસમ્પન્નેન ચોદનાધિપ્પાયો, સવનન્તિ દ્વે અઙ્ગાનિ.

ઉપસ્સુતિસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. ખિય્યનસિક્ખાપદવણ્ણના

૪૭૪. નવમે ધમ્મકમ્મતા, જાનનં, છન્દં દત્વા ખિય્યનન્તિ તીણિ અઙ્ગાનિ.

ખિય્યનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. પક્કમનસિક્ખાપદવણ્ણના

૪૮૧. દસમે વિનિચ્છયકથાય ધમ્મિકતા, તં ઞત્વા કમ્મતો પટ્ઠાય એકસીમટ્ઠસ્સ સમાનસંવાસિકસ્સ હત્થપાસવિજહનન્તિ દ્વે અઙ્ગાનિ.

પક્કમનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૧. દુબ્બલસિક્ખાપદવણ્ણના

૪૮૪. એકાદસમે ઉપસમ્પન્નસ્સ ધમ્મેન લદ્ધસમ્મુતિતા, સઙ્ઘેન સદ્ધિં ચીવરં દત્વા ખિય્યિતુકામતાય ખિય્યનન્તિ દ્વે અઙ્ગાનિ.

દુબ્બલસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪૮૯. દ્વાદસમં વુત્તનયમેવ.

નિટ્ઠિતો સહધમ્મિકવગ્ગો અટ્ઠમો.

૯. રાજવગ્ગો

૧. અન્તેપુરસિક્ખાપદવણ્ણના

૪૯૯. નવમવગ્ગસ્સ પઠમે પાળિયં **સંસુદ્ધગહણિકો**તિ એત્થ **ગહણી**તિ ગબ્ભાસયસઞ્ઞિતો માતુ કુચ્છિપ્પદેસો, પુરિસન્તરસુક્કાસમ્ફુટ્ઠતાય સંસુદ્ધગહણિકો. અભિસિત્તખત્તિયતા, ઉભિન્નમ્પિ સયનિઘરતો અનિક્ખન્તતા, અપ્પટિસંવિદિતસ્સ ઇન્દખીલાતિક્કમોતિ તીણિ અઙ્ગાનિ.

અન્તેપુરસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. રતનસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૦૬. દુતિયે **આવસથસ્સા**તિ એત્થ અન્તોઆરામે વા હોતુ અઞ્ઞત્થ વા, યત્થ કત્થચિ અત્તનો વસનટ્ઠાનં આવસથો નામ. **છન્દેનપિ ભયેનપી**તિ વડ્ઢકિઆદીસુ છન્દેન, રાજવલ્લભેસુ ભયેન. **આકિણ્ણમનુસ્સેપિ જાતે…પે॰… આસઙ્કન્તી**તિ તસ્મિં નિમ્મનુસ્સટ્ઠાને પચ્છા આકિણ્ણમનુસ્સે જાતેપિ વિસરિત્વા ગમનકાલે અઞ્ઞસ્સ અદિટ્ઠત્તા તમેવ ભિક્ખું આસઙ્કન્તિ. **પતિરૂપં** નામ કપ્પિયભણ્ડે સયં પંસુકૂલં ગહેત્વા અકપ્પિયભણ્ડે પતિરૂપાનં ઉપાસકાદીનં દસ્સેત્વા ચેતિયાદિપુઞ્ઞે નિયોજનં વા દાપેત્વા નિરપેક્ખગમનં વા. **સમાદપેત્વા**તિ યાચિત્વા. પરસન્તકતા, વિસ્સાસગ્ગાહપંસુકૂલસઞ્ઞાનં અભાવો, અનનુઞ્ઞાતકારણા ઉગ્ગહણાદિ ચાતિ તીણિ અઙ્ગાનિ.

રતનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. વિકાલગામપ્પવિસનસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૦૮. તતિયે પાળિયં **ભયકથ**ન્તિ રાજચોરાદિભયં વા રોગામનુસ્સદુબ્ભિક્ખકન્તારાદિભયં વા આરબ્ભ પવત્તં. **વિસિખાકથ**ન્તિ સુનિવિટ્ઠાદિવીથિકથં. **કુમ્ભટ્ઠાનકથ**ન્તિ ઉદકતિત્થકથં, કુમ્ભદાસીકથં વા. **પુબ્બપેતકથ**ન્તિ અતીતઞાતિકથં. **નાનત્તકથ**ન્તિ વુત્તાહિ, વક્ખમાનાહિ ચ વિમુત્તં નાનાસભાવં નિરત્થકકથં. **લોકક્ખાયિક**ન્તિ ''અયં લોકો કેન નિમ્મિતો''તિઆદિના લોકસભાવક્ખાનવસેન પવત્તનકથા. એવં **સમુદ્દક્ખાયિકા** વેદિતબ્બા. ઇતિ ભવો ઇતિ અભવોતિ યં વા તં વા નિરત્થકકારણં વત્વા પવત્તિતકથા **ઇતિભવાભવકથા**. એત્થ ચ ભવો સસ્સતં, વુડ્ઢિ, કામસુખઞ્ચાતિ તિવિધો, અભવો તબ્બિપરીતવસેન. ઇતિ ઇમાય છબ્બિધાય ઇતિભવાભવકથાય સદ્ધિં **દ્વત્તિંસતિરચ્છાનકથા** નામ હોન્તિ. અથ વા પાળિયં સરૂપતો અનાગતાપિ અરઞ્ઞપબ્બતનદીદીપકથા ઇતિ-સદ્દેન

સઙ્ગહેત્વા દ્વત્તિંસતિરચ્છાનકથાતિ વુચ્ચન્તિ. **ઇતિ વાતિ** એત્થ **ઇતિ**-સદ્દો પકારત્થે. **વા**-સદ્દો વિકપ્પત્થે. તસ્મા એવં પકારં ઇતો અઞ્ઞં વા તાદિસં નિરત્થકકથં કથેતીતિ અત્થો ગહેતબ્બો.

૫૧૨. ઉસ્સાહં પટિપ્પસ્સમ્ભેત્વા વિહારં ગચ્છન્તાતિ એત્થ ગામૂપચારતો બહિ નિક્ખન્તે અન્તરારામાદીનમુપચારં પવિટ્ઠે સન્ધાય વુત્તં. ગામૂપચારબ્ભન્તરે પન પટિપસ્સદ્ધુસ્સાહાનમ્પિ પુન તમેવ વા અઞ્ઞં વા ગામં પવિસિતુકામતાય સતિ આપુચ્છનકિચ્ચં નત્થિ. "**કુલઘરે વા…પે॰… ગન્તબ્બ**"ન્તિ ઇદં પન પુરેભત્તં પવિટ્ઠાનં વિકાલે સઞ્ઞાતે વિકાલે ગામપ્પવેસસ્સ આપુચ્છિતબ્બતાય વુત્તં. **અદિન્નાદાને વુત્તનયેના**તિ દુતિયલેડ્ડુપાતં સન્ધાય વુત્તં.

૫૧૫. અન્તરારામન્તિઆદીસૂતિ એત્થ ઉસ્સવદિવસાદીસુ મનુસ્સેહિ ગામે પદક્ખિણં કારેન્તં **જિનબિમ્બાદિં** પૂજેતુકામેહિ વા રોગવૂપસમાદિયત્થં મનુસ્સેહિ યાચિતેહિ વા ભિક્ખૂહિ સુપ્પટિચ્છન્નાદિવિધિં અકત્વાપિ વીથિમજ્ઝેનેવ ગામં પદક્ખિણં કાતું વટ્ટતીતિ વદન્તિ, તં ન ગહેતબ્બં અનાપત્તિવારે અવુત્તત્તા, ''મગ્ગા અનોક્કમિત્વા…પે॰… પાચિત્તિય''ન્તિ (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ વિકાલગામપ્પવેસનસિક્ખાપદવણ્ણના) પટિક્ખિત્તત્તા ચ. વેસાલિં અનુપરિયાયિત્વા પરિત્તં કરોન્તેનાપિ આનન્દત્થેરેન સુપ્પટિચ્છન્નતાદિં અકોપેન્તેનેવ, અપઞ્ઞત્તે વા સિક્ખાપદે કતન્તિ દટ્ઠબ્બં. કેચિ પન ''અન્તરારામાદિગામન્તરે ઠિતેહિ ગરુટ્ઠાનીયાનં પચ્ચુગ્ગમનાનુગ્ગમનાદિવસેન ગામવીથિં ઓતરિતું વટ્ટતી''તિ વદન્તિ, તમ્પિ અન્તરઘરં પવિસન્તં પતિ કાતું ન વટ્ટતિ એવ. અન્તરારામાદિકપ્પિયભૂમિં પન ઉદ્દિસ્સ ગચ્છન્તં પતિ કાતું વટ્ટતીતિ ખાયતિ, વીમંસિતબ્બં. સન્તં ભિક્ખું અનાપુચ્છના , અનનુઞ્ઞાતકારણા વિકાલે ગામપ્પવેસોતિ દ્વે અઙ્ગાનિ.

વિકાલગામપ્પવિસનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. સૂચિઘરસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૨૦. ચતુત્થે પાળિયં **વાસિજટે**તિ વાસિદણ્ડકે. અટ્ઠિમયાદિસૂચિઘરતા, કરણકારાપનાદિવસેન અત્તનો પટિલાભોતિ દ્વે અઙ્ગાનિ.

સૂચિઘરસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. મઞ્ચપીઠસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૨૧. પઞ્ચમે પાળિયં **આસયતો, ભિક્ખવે, મોઘપુરિસો વેદિતબ્બો**તિ હીનજ્ઝાસયવસેન અયં તુચ્છપુરિસોતિ ઞાતબ્બો, હીનાય પચ્ચયે લોલતાય પુગ્ગલસ્સ તુચ્છતા ઞાતબ્બાતિ અધિપ્પાયો. ઇમસ્મિં સિક્ખાપદે, ઇતો પરેસુ ચ પઞ્ચસુ અત્તના કારાપિતસ્સ પટિલાભે એવ પાચિત્તિયં. પરિભોગે પનસ્સ, અઞ્ઞેસઞ્ચ દુક્કટમેવ. પમાણાતિક્કન્તમઞ્ચપીઠતા, અત્તનો કરણકારાપનવસેન પટિલાભોતિ દ્વે અઙ્ગાનિ.

મઞ્ચપીઠસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. તૂલોનદ્ધસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૨૬. છટ્ઠે **પોટકિતૂલ**ન્તિ તિણગચ્છજાતિકાનં તૂલં. સેસં વુત્તનયમેવ.

તૂલોનદ્ધસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. નિસીદનસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૩૧-૫૩૬. સત્તમે નિસીદનસ્સ પમાણાતિક્કન્તતા, અત્તનો કરણાદિના પટિલાભોતિ દ્વે અઙ્ગાનિ.

નિસીદનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫૩૭-૫૪૭. ઇમિના નયેન અટ્ઠમનવમદસમેસુપિ અઙ્ગાનિ વેદિતબ્બાનિ. સેસં સબ્બત્થ સુવિઞ્ઞેય્યમેવાતિ.

નિટ્ઠિતો રાજવગ્ગો નવમો.

ખુદ્દકવણ્ણનાનયો નિટ્ઠિતો.

૬. પાટિદેસનીયકણ્ડં

૧. પઠમપાટિદેસનીયસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૫૩. પાટિદેસનીયેસુ પઠમે **પટિદેસેતબ્બાકારદસ્સન**ન્તિ એવં આપત્તિં નવકસ્સ સન્તિકે દેસેતબ્બાકારદસ્સનં. ઇમિના લક્ખણેન સમ્બહુલાનં આપત્તીનમ્પિ વુડ્ઢસ્સ સન્તિકે ચ દેસેતબ્બાકારો સક્કા વિઞ્ઞાતુન્તિ. તત્રાયં નયો – ''ગારય્હે, આવુસો, ધમ્મે આપજ્જિં અસપ્પાયે પાટિદેસનીયે''તિ એવં સમ્બહુલાસુ. વુડ્ઢસ્સ પન સન્તિકે ''ગારય્હં, ભન્તે, ધમ્મં...પે॰... ગારય્હે, ભન્તે, ધમ્મે''તિ યોજના વેદિતબ્બા. તત્થ **અસપ્પાય**ન્તિ સગ્ગમોક્ખન્તરાયકરન્તિ અત્થો. અઞ્ઞાતિકાય ભિક્ખુનિયા અન્તરઘરે ઠિતાય હત્થતો સહત્થા યાવકાલિકગ્ગહણં, અજ્ઝોહરણન્તિ દ્વે અઙ્ગાનિ.

પઠમપાટિદેસનીયસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫૫૮. દુતિયે પરિપુણ્ણૂપસમ્પન્નાય અનનુઞ્ઞાતાકારેન વોસાસના, અનિવારેત્વા ભોજનજ્ઝોહારોતિ દ્વે અઙ્ગાનિ.

૫૬૩. તતિયે સેક્ખસમ્મતતા, ઘરૂપચારે અનિમન્તિતતા, ગિલાનસ્સ અનિચ્ચભત્તાદિં ગહેત્વા ભુઞ્જનન્તિ તીણિ અઙ્ગાનિ.

૫૭૦. ચતુત્થે સાસઙ્કારઞ્ઞસેનાસનતા, અનનુઞ્ઞાતં યાવકાલિકં અપ્પટિસંવિદિતં અજ્ઝારામે પટિગ્ગહેત્વા અગિલાનસ્સ અજ્ઝોહરણન્તિ દ્વે અઙ્ગાનિ. સેસં ઉત્તાનમેવ.

પાટિદેસનીયવણ્ણનાનયો નિટ્ઠિતો.

૭. સેખિયકણ્ડં

૧. પરિમણ્ડલવગ્ગવણ્ણના

૫૭૬. સેખિયેસુ યસ્મા **વત્તક્ખન્ધકે** (ચૂળવ॰ ૩૫૬ આદયો) વુત્તવત્તાનિપિ સિક્ખિતબ્બત્તા સેખિયાનેવ, તસ્મા પારાજિકાદીસુ વિયેત્થ પાળિયં પરિચ્છેદો ન કતો. ચારિત્તનયદસ્સનત્થઞ્ચ ''યો પન ભિક્ખુ ઓલમ્બેન્તો નિવાસેય્ય, દુક્કટ''ન્તિ અવત્વા ''સિક્ખા કરણીયા''તિ સબ્બત્થ પાળિ આરોપિતા. પદભાજને પન ''આપત્તિ દુક્કટસ્સા''તિ વુત્તત્તા સબ્બત્થ અનાદરિયકરણે દુક્કટં વેદિતબ્બં.

અટ્ઠઙ્ગુલમત્તન્તિ મત્ત-સદ્દેન તતો કિઞ્ચિ અધિકં, ઊનમ્પિ સઙ્ગણ્હાતિ. તેનેવ નિસિન્નસ્સ ચતુરઙ્ગુલમત્તમ્પિ વુત્તં. ન હિ નિસિન્નસ્સ ચતુરઙ્ગુલપ્પમાણં, ઠિતસ્સ અટ્ઠઙ્ગુલમેવાતિ સક્કા નિયમેતું ઊનાધિકત્તસમ્ભવતો. તસ્મા યથા સારુપ્પં હોતિ એવં અટ્ઠઙ્ગુલાનુસારેન નિવાસનઞ્ઞેવ અધિપ્પેતન્તિ ગહેતબ્બં. તેનેવ વક્ખતિ ''યો પન ભિક્ખુ સુક્ખજઙ્ઘો વા''તિઆદિ. **કુરુન્દિયં** ''અજાનન્તસ્સ અનાપત્તી''તિ આદરં કત્વા ઉગ્ગણ્હન્તસ્સાપિ અજાનનં સન્ધાય વુત્તં. તેનાપિ નિરન્તરં નિવાસનપારુપનવત્તં સિક્ખિતબ્બં, અસિક્ખિતો અનાદરિયમેવ. પરિમણ્ડલગ્ગહણેન ઉક્ખિપિત્વા નિવાસનમ્પિ પટિક્ખિત્તન્તિ આહ ''**ઉક્ખિપિત્વા વા ઓતારેત્વા વા**''તિ.

સચિત્તકન્તિ વત્થુવિજાનનચિત્તેન સચિત્તકં. **સારત્થદીપનિયં** પન **ઉપતિસ્સત્થેરવાદનયેન** લોકવજ્જત્તં ગહેત્વા ''વત્થુવિજાનનચિત્તેન, પણ્ણત્તિવિજાનનચિત્તેન ચ સચિત્તક''ન્તિ (સારત્થ॰ ટી॰ સેખિયકણ્ડ ૩.૫૭૬) વુત્તં. તત્થ ચ વત્થુવિજાનનં વિસું ન વત્તબ્બં. પણ્ણત્તિવિજાનનેન તસ્સાપિ અન્તોગધભાવતો ઇદં વત્થું એવં વીતિક્કમન્તસ્સ આપત્તીતિ વિજાનન્તો હિ પણ્ણત્તિં વિજાનાતીતિ વુચ્ચતિ. **ઉપતિસ્સત્થેરવાદે** ચેત્થ પણ્ણત્તિં અજાનિત્વા અપરિમણ્ડલનિવાસનાદિવત્થુમેવ જાનન્તસ્સ પણ્ણત્તિવીતિક્કમાનાદરિયાભાવા સબ્બસેખિયેસુ અનાપત્તિ એવ અભિમતા, તઞ્ચ ન યુત્તં **કોસમ્બક્ખન્ધકે** (મહાવ॰ ૪૫૧ આદયો) વચ્ચકુટિયં ઉદકાવસેસં ઠપેન્તસ્સ પણ્ણત્તિવિજાનનાભાવેપિ આપત્તિયા વુત્તત્તા. વુત્તઞ્હિ તત્થ ''તેન ખો પન સમયેન અઞ્ઞતરો ભિક્ખુ આપત્તિં આપન્નો હોતિ ...પે॰... સો અપરેન સમયેન તસ્સા આપત્તિયા અનાપત્તિદિટ્ઠિ હોતી''તિઆદિ (મહાવ॰ ૪૫૧). **અટ્ઠકથાયઞ્ચસ્સ** ''ત્વં એત્થ આપત્તિભાવં ન જાનાસીતિ, આમ ન જાનામીતિ. હોતુ આવુસો, એત્થ આપત્તીતિ, સચે હોતિ, દેસેસ્સામીતિ. સચે પન તે, આવુસો, અસઞ્ચિચ્ચ અસતિયા કતં, નત્થિ આપત્તીતિ. સો તસ્સા આપત્તિયા અનાપત્તિદિટ્ઠિ અહોસી''તિ (મહાવ॰ અટ્ઠ॰ ૪૫૧) વુત્તં, તથા ''અધમ્મવાદીતિ ઉક્ખિત્તાનુવત્તકેસુ અઞ્ઞતરો''તિ (મહાવ॰ અટ્ઠ॰ ૪૫૭-૪૫૮) ચ વુત્તં. ખન્ધકવત્તાનઞ્હિ સેખિયત્તા તત્થ વુત્તો નયો ઇમેસં, ઇધ વુત્તો ચ તેસં સાધારણોવ હોતીતિ. તેનેવ ''અસઞ્ચિચ્ચ અસતિયા કતં, નત્થિ આપત્તી''તિ એવં ઇધ વુત્તો આપત્તિનયો તત્થાપિ દસ્સિતો. તસ્મા **કુસ્સદેવત્થેરવાદે** એવ ઠત્વા વત્થુવિજાનનચિત્તેનેવ સબ્બસેખિયાનિ સચિત્તકાનિ, ન પણ્ણત્તિવિજાનનચિત્તેન. ભિય્યોકમ્યતાયસૂપબ્યઞ્જનપટિચ્છાદનઉજ્ઝાનસઞ્ઞીતિ દ્વે સિક્ખાપદાનિ લોકવજ્જાનિ અકુસલચિત્તાનિ, સેસાનિ પણ્ણત્તિવજ્જાનિ, તિચિત્તાનિ, તિવેદનાનિ ચાતિ ગહણમેવ યુત્તતરં દિસ્સતિ. તેનેવેત્થ ''અસઞ્ચિચ્ચાતિ પુરતો વા પચ્છતો વા ઓલમ્બેત્વા નિવાસેસ્સામીતિ એવં અસઞ્ચિચ્ચા''તિઆદિના વત્થુઅજાનનવસેનેવ અનાપત્તિવણ્ણના કતા, ન પણ્ણત્તિવિજાનનચિત્તવસેન.

અપિચ ‘‘યસ્સ સચિત્તકપક્ખે ચિત્તં અકુસલમેવ હોતિ, તં લોકવજ્જ’’ન્તિ (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ પઠમપારાજિકવણ્ણના) ઇમિના લક્ખણવચનેનાપિ ચેતં સિજ્ઝતિ. વત્થુવિજાનનચિત્તવસેનેવ હેત્થ ‘‘સચિત્તકપક્ખે’’તિ વુત્તં. ઇતરથા પણ્ણત્તિવિજાનનચિત્તવસેન સબ્બસિક્ખાપદાનમ્પિ સચિત્તકપક્ખે ચિત્તસ્સ અકુસલત્તનિયમેન લોકવજ્જત્તપ્પસઙ્ગતો પણ્ણત્તિવજ્જમેવ ન સિયા, ઇદઞ્ચ વચનં નિરત્થકં સિયા ઇમિના વચનેન નિવત્તેતબ્બસ્સ સિક્ખાપદસ્સ અભાવા. ન ચ સેખિયેસુ વત્થુવિજાનનચિત્તેન સચિત્તકપક્ખે ચિત્તં પાણાતિપાતાદીસુ વિય અકુસલમેવાતિ નિયમો અત્થિ, યેનેત્થ લોકવજ્જતા પસજ્જેય્ય, ‘‘અનાદરિયં પટિચ્ચા’’તિ ચેતં પાળિવચનં વત્થું જાનિત્વા તીહિ ચિત્તેહિ વીતિક્કમમેવ અનાદરિયં કત્વા વુત્તં, ન પણ્ણત્તિં જાનિત્વા અકુસલચિત્તેનેવ વીતિક્કમન્તિ ગહેતબ્બં. અઞ્ઞથા **ખન્ધકપાળિયા, અટ્ઠકથાય**ઞ્ચ પુબ્બાપરઞ્ચ વિરુજ્ઝનતોતિ અમ્હાકં ખન્તિ. યથા વા ન વિરુજ્ઝતિ, તથા એત્થ અધિપ્પાયો ગવેસિતબ્બો. અનાદરિયં, અનાપત્તિકારણાભાવો , અપરિમણ્ડલનિવાસનન્તિ ઇમાનેત્થ તીણિ અઙ્ગાનિ. યથા ચેત્થ, એવં સબ્બત્થ. કેવલં તત્થ તત્થ વુત્તપટિપક્ખકરણવસેન તતિયઙ્ગયોજનમેવ વિસેસો.

૫૭૭. દુતિયાદીસુ **ગિહિપારુત**ન્તિ સેતપટપારુતાદિ. **વિહારેપી**તિ સઙ્ઘસન્નિપાતબુદ્ધુપટ્ઠાનાદિકાલં સન્ધાય વુત્તં.

૫૭૮. **ગણ્ઠિકં પટિમુઞ્ચિત્વા**તિઆદિ પટિચ્છાદનવિધિદસ્સનં. **ગીવં પટિચ્છાદેત્વા**તિઆદિના વુત્તત્તા સઞ્ચિચ્ચ ગીવં, મણિબન્ધનઞ્ચ અપ્પટિચ્છાદેન્તસ્સ આપત્તિ. એત્થાપિ પરિમણ્ડલસિક્ખાપદસ્સ સાધારણત્તા જાણુમણ્ડલતો હેટ્ઠા ચતુરઙ્ગુલમત્તં ઓતારેત્વા અનોલમ્બેત્વા પરિમણ્ડલમેવ પારુપિતબ્બં.

૫૭૯. **વિવરિત્વા નિસીદતો**તિ વિહારે વિય એકંસપારુપનં સન્ધાય વુત્તં. ‘‘વાસત્થાય ઉપગતસ્સા’’તિ વુત્તત્તા વાસાધિપ્પાયં વિના ધમ્મદેસનપરિત્તભણનાદિઅત્થાય સુચિરમ્પિ નિસીદન્તેન સબ્બં અન્તરઘરવત્તં પૂરેન્તેનેવ નિસીદિતબ્બં. નિસીદનપટિસંયુત્તેસુ એવ ચ સિક્ખાપદેસુ ‘‘વાસૂપગતસ્સા’’તિ અનાપત્તિયા વુત્તત્તા વાસત્થાય અન્તરઘરં ઉપગચ્છન્તેનાપિ સુપ્પટિચ્છન્નતાદિસબ્બં અકોપેન્તેનેવ ગન્તબ્બં. ‘‘વાસૂપગતસ્સા’’તિ હિ વુત્તં, ન પન ઉપગચ્છમાનસ્સાતિ. કેચિ પન ‘‘એકેકસ્મિં પઠમં ગન્ત્વા વાસપરિગ્ગહે કતે તતો અઞ્ઞેહિ યથાસુખં ગન્તું વટ્ટતી’’તિ વદન્તિ. અપરે પન ‘‘ગેહસ્સામિકેહિ ‘યાવ તુમ્હે નિવસિસ્સથ, તાવ તુમ્હાકં ઇમં ગેહં દેમી’તિ દિન્ને અઞ્ઞેહિ અવાસાધિપ્પાયેહિ અન્તરારામે વિય યથાસુખં ગન્તું, નિસીદિતુઞ્ચ વટ્ટતી’’તિ વદન્તિ, તં સબ્બં ન ગહેતબ્બં તથાવચનાભાવા, દાનલક્ખણાભાવા, તાવત્તકેન વિહારસઙ્ખ્યાનુપગમનતો ચ. ‘‘યાવ નિસીદિસ્સથ, તાવ તુમ્હાકં ઇમં ગેહં દેમી’’તિ દેન્તોપિ હિ તાવકાલિકમેવ દેતિ વત્થુપરિચ્ચાગલક્ખણત્તા દાનસ્સ.

૫૮૨. **ચતુહત્થપ્પમાણ**ન્તિ વડ્ઢકીહત્થં સન્ધાય વુત્તન્તિ વદન્તિ.

૫૮૪. **ઉક્ખિત્તચીવરો હુત્વા**તિ કટિતો ઉદ્ધં કાયબન્ધનાદિદસ્સનવસેનેવુક્ખિપનં સન્ધાય વુત્તં પિણ્ડાય ચરતો પત્તગ્ગહણાદિમત્તસ્સ અનુઞ્ઞાતત્તા. તેનેવ ‘‘**નિસિન્નકાલે પન ધમકરણ**’’ન્તિઆદિ વુત્તં. નિસિન્નકાલે હિ ખન્ધે લગ્ગપત્તત્થવિકાદિતો ધમકરણં નીહરન્તસ્સ કટિતો ઉદ્ધમ્પિ દિસ્સતિ, તથા અદસ્સેત્વા નીહરિતબ્બન્તિ અધિપ્પાયો. આસને નિસીદન્તસ્સાપિ ચ પારુપિતચીવરં કિઞ્ચિ ઉક્ખિપિત્વા સઙ્ઘાટિં જઙ્ઘપિણ્ડેહિ અનુક્ખિપિત્વાવ નિસીદિતબ્બં. ઇમસ્મિઞ્ઞેવ પન સિક્ખાપદે ‘‘વાસૂપગતસ્સા’’તિ વુત્તત્તા નિસીદનપટિસંયુત્તેસુ છટ્ઠઅટ્ઠમેસુ અવુત્તત્તા વાસૂપગતેનાપિ સુસંવુતેન ઓક્ખિત્તચક્ખુનાવ નિસીદિતબ્બં. તેનેવ **માતિકાટ્ઠકથાય**મ્પિ તેસં વિસેસં અવત્વા ઇધેવ ‘‘વાસૂપગતસ્સ પન અનાપત્તી’’તિ (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ ઉક્ખિત્તકસિક્ખાપદવણ્ણના) વુત્તા.

પરિમણ્ડલવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. ઉજ્જગ્ઘિકવગ્ગવણ્ણના

૫૮૬. દુતિયવગ્ગાદિઉજ્જગ્ઘિકઅપ્પસદ્દેસુ નિસીદનપટિસંયુત્તેસુપિ વાસૂપગતસ્સ અનાપત્તિ ન વુત્તા, કાયપ્પચાલકાદીસુ એવ પન વુત્તા. પાળિપોત્થકેસુ પનેતં કેસુચિ પેય્યાલેન બ્યામોહિતત્તા ન સુટ્ઠુ વિઞ્ઞાયતિ. યત્થ ચ અન્તરઘરે ધમ્મં વા દેસેન્તસ્સ, પાતિમોક્ખં વા ઉદ્દિસન્તસ્સ મહાસદ્દેન યાવપરિસસાવનેપિ અનાપત્તિ એવાતિ દટ્ઠબ્બં તથા આનન્દત્થેરમહિન્દત્થેરાદીહિ આચરિતત્તા.

ઉજ્જગ્ઘિકવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. ખમ્ભકતવગ્ગવણ્ણના

૬૦૩. પત્તે ગહણસઞ્ઞા અસ્સ અત્થીતિ પત્તસઞ્ઞીતિ ઇમમત્થં દસ્સેતું ''**પત્તે સઞ્ઞં કત્વા**''તિ વુત્તં.

૬૦૪. **ઓલોણી**તિ એકા બ્યઞ્જનવિકતિ. કઞ્જિકતક્કાદિરસોતિ કેચિ. મંસરસાદીનીતિ **આદિ**-સદ્દેન અવસેસા સબ્બાપિ બ્યઞ્જનવિકતિ સઙ્ગહિતા.

૬૦૫. **સમભરિત**ન્તિ રચિતં. **હેટ્ઠા ઓરોહતી**તિ સમન્તા ઓકાસસમ્ભવતો હત્થેન સમં કરિયમાનં હેટ્ઠા ભસ્સતિ. પત્તમત્થકે ઠપિતાનિ પૂવાનિ એવ વટંસકાકારેન ઠપિતત્તા ''**પૂવવટંસક**''ન્તિ વુત્તાનિ. કેચિ પન ''પત્તં ગહેત્વા થૂપીકતં પિણ્ડપાતં રચિત્વા દિય્યમાનમેવ ગણ્હતો આપત્તિ, હત્થગતે એવ પન પત્તે દિય્યમાને થૂપીકતમ્પિ ગહેતું વટ્ટતી''તિ વદન્તિ, તં ન ગહેતબ્બમેવ ''સમતિત્તિક''ન્તિ ભાવનપુંસકવસેન સામઞ્ઞતો વુત્તત્તા.

ખમ્ભકતવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. સક્કચ્ચવગ્ગવણ્ણના

૬૦૮. ચતુત્થવગ્ગાદીસુ **સપદાન**ન્તિ એત્થ દાનં વુચ્ચતિ અવખણ્ડનં, અપેતં દાનતો અપદાનં, સહ અપદાનેન સપદાનં, અવખણ્ડનવિરહિતં અનુપટિપાટિયાતિ વુત્તં હોતિ. તેનાહ ''**તત્થ તત્થ ઓધિં અકત્વા**''તિઆદિ.

૬૧૧. **વિઞ્ઞત્તિય**ન્તિ સૂપોદનવિઞ્ઞત્તિસિક્ખાપદં સન્ધાય વદતિ. ''**વત્તબ્બં નત્થી**''તિ ઇમિના પાળિયાવ સબ્બં વિઞ્ઞાયતીતિ દસ્સેતિ. તત્થ પાળિયં **અસઞ્ચિચ્ચા**તિઆદીસુ વત્થુમત્તં ઞત્વા ભુઞ્જનેન આપત્તિં આપજ્જન્તસ્સેવ પુન પણ્ણત્તિં ઞત્વા મુખગતં છડ્ડેતુકામસ્સ યં અરુચિયા પવિટ્ઠં, તં અસઞ્ચિચ્ચ પવિટ્ઠં નામ, તત્થ અનાપત્તિ. તદેવ પુન અઞ્ઞવિહિતતાય વા અવિઞ્ઞત્તમિદન્તિસઞ્ઞાય વા ભુઞ્જને ''**અસતિયા**''તિ વુચ્ચતિ.

૬૧૩. ''**અઞ્ઞસ્સત્થાયા**''તિ ઇદમસ્સ સિક્ખાપદસ્સ અત્તનો અત્થાય વિઞ્ઞાપેત્વા સયં ભુઞ્જને એવ પઞ્ઞત્તત્તા ઇમિના સિક્ખાપદેન અનાપત્તિં સન્ધાય વુત્તં. પઞ્ચસહધમ્મિકાનં પન અત્થાય અઞ્ઞાતકઅપ્પવારિતટ્ઠાને

વિઞ્ઞાપેન્તો વિઞ્ઞત્તિક્ખણે અટ્ઠકથાસુ સુત્તાનુલોમતો વુત્તઅકતવિઞ્ઞત્તિદુક્કટતો ન મુચ્ચતિ. સઞ્ચિચ્ચ ભુઞ્જનક્ખણે સયઞ્ચ અઞ્ઞે ચ મિચ્છાજીવતો ન મુચ્ચન્તીતિ ગહેતબ્બં.

૬૧૫. ''**કુક્કુટણ્ડં અતિખુદ્દક**''ન્તિ ઇદં અસારુપ્પવસેન વુત્તં, અતિમહન્તે એવ આપત્તીતિ દટ્ઠબ્બં. ભુઞ્જન્તેન પન ચોરાદિભયં પટિચ્ચ મહન્તમ્પિ અપરિમણ્ડલમ્પિ કત્વા સીઘં ભુઞ્જનવસેનેત્થ **આપદા**. એવમઞ્ઞેસુપિ યથાનુરૂપં દટ્ઠબ્બં.

સક્કચ્ચવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. કબળવગ્ગવણ્ણના

૬૧૭. અનાહટે કબળે મુખદ્વારવિવરણે પન પયોજનાભાવા ''આપદાસૂ''તિ ન વુત્તં. એવમઞ્ઞેસુપિ ઈદિસેસુ.

૬૧૮. **સબ્બં હત્થ**ન્તિ હત્થેકદેસા અઙ્ગુલિયો વુત્તા ''હત્થમુદ્દા''તિઆદીસુ વિય, તસ્મા એકઙ્ગુલિમ્પિ મુખે પક્ખિપિતું ન વટ્ટતિ.

કબળવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. સુરુસુરુવગ્ગવણ્ણના

૬૨૭. પાળિયં **સીતીકતો**તિ સીતપીળિતો. **સિલકબુદ્ધો**તિ પરિહાસવચનમેતં. સિલકઞ્હિ કિઞ્ચિ દિસ્વા ''બુદ્ધો અય''ન્તિ વોહરન્તિ.

૬૨૮. ''**અઙ્ગુલિયો મુખે પવેસેત્વા ભુઞ્જિતું વટ્ટતી**''તિ ઇમિના સબ્બં હત્થં અન્તોમુખે પક્ખિપનસિક્ખાપદસ્સપિ પવિટ્ઠઙ્ગુલિનિલ્લેહનેન ઇમસ્સપિ સિક્ખાપદસ્સ અનાપત્તિં દસ્સેતિ. **એસેવ નયો**તિ ઘનયાગુઆદીસુ પત્તં હત્થેન, ઓટ્ઠઞ્ચ જિવ્હાય નિલ્લેહિતું વટ્ટતીતિ અતિદિસતિ. **તસ્મા**તિ યસ્મા ઘનયાગુઆદિવિરહિતં નિલ્લેહિતું ન વટ્ટતિ.

૬૩૪. **વિલીવચ્છત્ત**ન્તિ વેણુપેસિકાહિ કતં. **મણ્ડલબદ્ધાની**તિ દીઘસલાકાસુ તિરિયં વલયાકારેન સલાકં ઠપેત્વા સુત્તેહિ બદ્ધાનિ દીઘઞ્ચ તિરિયઞ્ચ ઉજુકમેવ સલાકાયો ઠપેત્વા દળ્હબદ્ધાનિ ચેવ તિરિયં ઠપેત્વા દીઘદણ્ડકેહેવ સઙ્કોચારહં કત્વા સુત્તેહેવ તિરિયં બદ્ધાનિ. **તત્થજાતકદણ્ડકેન કત**ન્તિ સહ દણ્ડકેન છિન્નતાલપણ્ણાદીહિ કતં. **છત્તપાદુકાયા**તિ યસ્મિં છત્તદણ્ડકોટિં પવેસેત્વા છત્તં ઉજુકં ઠપેત્વા હેટ્ઠા છાયાય નિસીદન્તિ, તિટ્ઠન્તિ વા, તાદિસે છત્તાધારે.

૬૩૭. **ચાપો**તિ મજ્ઝે વઙ્કકાજદણ્ડસદિસા ધનુવિકતિ. **કોદણ્ડો**તિ વિદ્ધદણ્ડા ધનુવિકતિ.

સુરુસુરુવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. પાદુકવગ્ગવણ્ણના

૬૪૭. સત્તમવગ્ગે **રુક્ખતો પતિતો**તિ એકં ઓલમ્બનસાખં ગહેત્વા પતિતો. **પાળિયા**તિ અત્તનો આચારપ્પકાસકગન્થસ્સ. **ધીરત્થૂ**તિ ધી અત્થુ, નિન્દા હોતૂતિ અત્થો. **વિનિપાતનહેતુના**તિ વિનિપાતનસ્સ હેતુભાવેન. **ત્વન્તિ** ઉપયોગત્થે પચ્ચત્તવચનં, તં ઇચ્ચેવ વા પાઠો. **અસ્મા**તિ પાસાણો.

૬૪૯. ન કથેતબ્બન્તિ થેરેન અત્તનો કઙ્ખાટ્ઠાનસ્સ પુચ્છિતત્તા વુત્તં. દહરસ્સ અત્થકોસલ્લં ઞાતું પુચ્છિતેન ઉચ્ચાસને નિસિન્નસ્સ આચરિયસ્સ અનુયોગદાનનયેન વત્તું વટ્ટતિ.

૬૫૨. ખેળેન ચેત્થ સિઙ્ઘાણિકાપિ સઙ્ગહિતાતિ એત્થ ઉદકગણ્ડુસકં કત્વા ઉચ્છુકચવરાદિઞ્ચ મુખેનેવ હરિતું ઉદકેસુ છડ્ડેતું વટ્ટતીતિ દટ્ઠબ્બં. સેસં સબ્બત્થ ઉત્તાનમેવ.

પાદુકવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સેખિયવણ્ણનાનયો નિટ્ઠિતો.

૬૫૫. અધિકરણસમથેસુ ચ ઇધ વત્તબ્બં નત્થિ.

ઇતિ સમન્તપાસાદિકાય વિનયટ્ઠકથાય વિમતિવિનોદનિયં

ભિક્ખુવિભઙ્ગવણ્ણનાનયો નિટ્ઠિતો.

નમો તસ્સ ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ

ભિક્ખુનીવિભઙ્ગવણ્ણના

૧. પારાજિકકણ્ડં

૧. ઉબ્ભજાણુમણ્ડલિકસિક્ખાપદવણ્ણના

૬૫૬. ભિક્ખુનીવિભઙ્ગે **મિગારમાતુયા**તિ મિગારમાતુ, વિસાખાયાતિ અત્થો. પાળિયં ‘‘એહિ ભિક્ખુનીતિ ભિક્ખુની, તીહિ સરણગમનેહિ ઉપસમ્પન્નાતિ ભિક્ખુની’’તિ ઇદં ભિક્ખુવિભઙ્ગપાળિયા સમદસ્સનત્થં અટ્ઠગરુધમ્મપ્પટિગ્ગહણેન લદ્ધૂપસમ્પદં મહાપજાપતિગોતમિઞ્ચેવ તાય સહ નિક્ખન્તા ભગવતો આણાય ભિક્ખૂનઞ્ઞેવ સન્તિકે એકતોઉપસમ્પન્ના પઞ્ચસતસાકિયાનિયો ચ સન્ધાય વુત્તં. તા હિ ભગવતા આનન્દત્થેરસ્સ યાચનાય પબ્બજ્જં અનુજાનન્તેન ‘‘એથ ભિક્ખુનિયો, મમ સાસને તુમ્હેપિ પવિસથા’’તિ વુત્તા વિય જાતા. સાકિયાનિયો એવ સરણસીલાનિ દત્વા કમ્મવાચાય ઉપસમ્પાદિતત્તા ‘‘તીહિ સરણગમનેહિ ઉપસમ્પન્ના’’તિ વુત્તા. ન હિ એતાહિ અઞ્ઞા એહિભિક્ખુનિભાવાદિના ઉપસમ્પન્ના નામ સન્તિ. યં પન થેરીગાથાસુ **ભદ્દાય કુણ્ડલકેસિયા** –

> ‘‘નિહચ્ચ જાણું વન્દિત્વા, સમ્મુખા અઞ્જલિં અકં;
> ‘એહિ ભદ્દે’તિ મં અવોચ, સા મે આસૂપસમ્પદા’’તિ. (થેરીગા॰ ૧૦૯) –

વુત્તં. યઞ્ચ અપદાનેપિ –

> ‘‘આયાચિતો તદા આહ, ‘એહિ ભદ્દે’તિ નાયકો;
> તદાહં ઉપસમ્પન્ના, પરિત્તં તોયમદ્દસ’’ન્તિ. (અપ॰ થેરી ૨.૩.૪૪) –

વુત્તં. તમ્પિ ‘‘એહિ ત્વં ભિક્ખુનીનં સન્તિકે પબ્બજ્જં, ઉપસમ્પદઞ્ચ ગણ્હાહી’’તિ ભગવતો આણા ઉપસમ્પદાય કારણત્તા ઉપસમ્પદા અહોસીતિ ઇમમત્થં સન્ધાય વુત્તં. તથા હિ વુત્તં **થેરીગાથાટ્ઠકથાયં** ‘‘એહિ ભદ્દે, ભિક્ખુનુપસ્સયં ગન્ત્વા ભિક્ખુનીનં સન્તિકે પબ્બજ્જ ઉપસમ્પજ્જસ્સૂતિ મં અવચ આણાપેસિ, સા સત્થુ આણા મય્હં ઉપસમ્પદાય કારણત્તા ઉપસમ્પદા આસિ અહોસી’’તિ (થેરીગા॰ અટ્ઠ॰ ૧૧૧).

૬૫૭. સાધારણપારાજિકેહીતિ મેથુનાદીહિ ચતૂહિ. તાનિ, પન અઞ્ઞાનિ ચ સાધારણસિક્ખાપદાનિ યસ્મા ભિક્ખુવિભઙ્ગે વુત્તનિદાનવત્થાદીસુ એવ સાધારણવસેન પઞ્ઞત્તાનિ, પચ્છા પન તાનિ ભિક્ખુનીનં પાતિમોક્ખુદ્દેસં અનુજાનન્તેન ભગવતા તાસં સિક્ખાપચ્ચક્ખાનાભાવેન ‘‘યા પન ભિક્ખુની છન્દસો મેથુનં ધમ્મં પટિસેવેય્યા’’તિઆદિના તદનુરૂપવસેન પરિવત્તેત્વા અસાધારણસિક્ખાપદેહિ સદ્ધિં સંસન્દેત્વા ભિક્ખુનિપાતિમોક્ખુદ્દેસવસેન એકતો સઙ્ગહિતાનિ. યસ્મા ચ નેસં **ભિક્ખુવિભઙ્ગે** (પારા॰ ૪૪ આદયો) વુત્તનયેનેવ સબ્બોપિ વિનિચ્છયો સક્કા ઞાતું, તસ્મા તાનિ વજ્જેત્વા અસાધારણાનં એવ ઇધ વિભઙ્ગો વુત્તોતિ વેદિતબ્બં.

૬૫૯. ભિક્ખૂનં ‘‘કાયસંસગ્ગં સાદિયેય્યા’’તિ અવત્વા ‘‘સમાપજ્જેય્યા’’તિ વુત્તત્તા ‘‘**ભિક્ખુ આપત્તિયા ન કારેતબ્બો**’’તિ વુત્તં. **તબ્બહુલનયેના**તિ કિરિયાસમુટ્ઠાનસ્સેવ બહુલભાવતો, એતેન અકિરિયાસમુટ્ઠાનાપિ અયં આપત્તિ હોતીતિ દસ્સેતિ. કિઞ્ચાપિ દસ્સેતિ, મયં પનેત્થ એવં તક્કયામ ‘‘કાયસંસગ્ગક્ખણે સાદિયન્તિયા કિરિયાય અભાવેપિ તતો પુબ્બે પવત્તિતાનં પટિચ્છન્નટ્ઠાનગમનઇઙ્ગિતાકારદસ્સનાદિકિરિયાનં વસેનેવ કિરિયાસમઉટ્ઠાનમેવ, પરેહિ મગ્ગે કરિયમાનુપક્કમેન નિચ્ચલસ્સ સાદિયતો સુક્કવિસ્સટ્ઠિ વિય પુબ્બપયોગાભાવેપિ વા તસ્મિઞ્ઞેવ ખણે

પરૂપક્કમેન જનિયમાનાય અત્તનો કાયચલનાદિસઙ્ખાતાય કિરિયાય, સા હિ સાદિયમાનેન તસ્સા ચિત્તેનાપિ સમુટ્ઠિતા કિરિયા નામ હોતિ અવાયમિત્વા પરૂપક્કમેન મેથુનસાદિયને વિય, ભિક્ખૂનં પન પરૂપક્કમજનિતં કિરિયં અબ્બોહારિકં કત્વા અત્તના કરિયમાનપયોગવસેનેવ 'કાયસંસગ્ગં સમાપજ્જેય્યા'તિ એવં વિસેસેત્વાવ સિક્ખાપદસ્સ પઞ્ઞત્તત્તા સાદિયમાનેપિ ન દોસો. ઇતરથા હિ તબ્બહુલનયેનેત્થ કિરિયત્તે ગય્હમાને અઞ્ઞેસમ્પિ કિરિયાકિરિયસિક્ખાપદાનં કિરિયત્તગ્ગહણપ્પસઙ્ગો સિયા''તિ. તસ્મા વીમંસિત્વા ગહેતબ્બં. **સા**તિ કિરિયાસમુટ્ઠાનતા. **તથેવા**તિ કાયસંસગ્ગરાગી એવ.

ઉબ્ભજાણુમણ્ડલિકસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. વજ્જપટિચ્છાદિકસિક્ખાપદવણ્ણના

૬૬૬. દુતિયે **પુરિમેના**તિઆદિ સુન્દરીનન્દાય વજ્જપટિચ્છાદને પઞ્ઞત્તં સન્ધાય વુત્તં. "**અટ્ઠન્ન**"ન્તિ વુત્તત્તા વજ્જપટિચ્છાદનસ્સાપિ પટિચ્છાદને પારાજિકમેવાતિ દટ્ઠબ્બં. "**ધુરં નિક્ખિત્તમત્તે**"તિ વુત્તત્તા પણ્ણત્તિં અજાનન્તિયાપિ ''ઇદં વજ્જં ન પકાસેસ્સામી''તિ છન્દેન ધુરં નિક્ખેપક્ખણે પારાજિકન્તિ દટ્ઠબ્બં. તં પન પટિચ્છાદનં યસ્મા ''પેસલા ઞત્વા ગરહિસ્સન્તી''તિ ભયેનેવ હોતિ, ભયઞ્ચ કોધચિત્તસમ્પયુત્તં, તસ્મા ઇદં "**દુક્ખવેદન**"ન્તિ વુત્તં. યં પન **સારત્થદીપનિયં** (સારત્થ॰ ટી॰ પારાજિકકણ્ડ ૩.૬૬૬) ''કિઞ્ચાપિ વજ્જપટિચ્છાદનં પેમવસેન હોતિ, તથાપિ સિક્ખાપદવીતિક્કમચિત્તં દોમનસ્સિતમેવ હોતી''તિ એવં પણ્ણત્તિવીતિક્કમચિત્તેનેવ છાદનં દોમનસ્સત્તે કારણં વુત્તં, તં અકારણં પણ્ણત્તિવિજાનનં વિનાપિ આપજ્જિતબ્બતોવ.

વજ્જપટિચ્છાદિકસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬૬૯. તતિયં ઉત્તાનમેવ.

૪. અટ્ઠવત્થુકસિક્ખાપદવણ્ણના

૬૭૫. ચતુત્થે લોકસ્સાદસઙ્ખાતં મિત્તેહિ અઞ્ઞમઞ્ઞં કાતબ્બં **સન્થવં**. વુત્તમેવત્થં પરિયાયન્તરેન દસ્સેતું "**કાયસંસગ્ગરાગેના**"તિ વુત્તં.

તિસ્સિત્થિયો મેથુનં તં ન સેવેતિ યા તિસ્સો ઇત્થિયો, તાસુ વુત્તં તં મેથુનં ન સેવેય્ય. **અનરિયપણ્ડકે**તિ તયો અનરિયે, તયો પણ્ડકે ચ ઉપસઙ્કમિત્વા મેથુનં ન સેવેતિ અત્થો. **અનરિયા**તિ ચેત્થ ઉભતોબ્યઞ્જનકા અધિપ્પેતા. **બ્યઞ્જનસ્મિ**ન્તિ અત્તનો વચ્ચમુખમગ્ગેપિ. છેદો એવ **છેજ્જં**, પારાજિકં.

વણ્ણાવણ્ણોતિ દ્વીહિ સુક્કવિસ્સટ્ઠિ વુત્તા. **ગમનુપ્પાદન**ન્તિ સઞ્ચરિત્તં. "**મેથુનધમ્મસ્સ પુબ્બભાગત્તા પચ્ચયો હોતી**"તિ ઇમિના કારિયોપચારેન કાયસંસગ્ગો મેથુનધમ્મોતિ વુત્તોતિ દસ્સેતિ. **સબ્બપદેસૂ**તિ સઙ્ઘાટિકણ્ણગ્ગહણાદિપદેસુ. કાયસંસગ્ગરાગો, સઉસ્સાહતા, અટ્ઠમવત્થુસ્સ પૂરણન્તિ તીણેત્થ અઙ્ગાનિ.

અટ્ઠવત્થુકસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પારાજિકવણ્ણનાનયો નિટ્ઠિતો.

૨. સઙ્ઘાદિસેસકણ્ડં

૧. પઠમસઙ્ઘાદિસેસસિક્ખાપદવણ્ણના

૬૭૯. સઙ્ઘાદિસેસકણ્ડે ''દુતિયસ્સ આરોચેતી''તિ એત્થાપિ દ્વીસુપિ અટ્ટકારકેસુ યસ્સ કસ્સચિ દુતિયસ્સ કથં યો કોચિ આરોચેતીતિ એવમત્થો ગહેતબ્બોતિ આહ "**એસેવ નયો**"તિ.

ગતિગતન્તિ ચિરકાલપ્પવત્તં. **આપત્તી**તિ આપજ્જનં. ''નિસ્સારણીય''ન્તિ ઇદં કત્તુઅત્થે સિદ્ધન્તિ આહ "**નિસ્સારેતી**"તિ. આપન્નં ભિક્ખુનિં સઙ્ઘતો વિયોજેતિ, વિયોજનહેતુ હોતીતિ અત્થો.

ગીવાયેવાતિ આણત્તિયા અભાવતો. **તેસં અનત્થકામતાયા**તિ ''ચોરો''તિ વુત્તં મમ વચનં સુત્વા કેચિ દણ્ડિસ્સન્તિ જીવિતા વોરોપેસ્સન્તીતિ એવં સઞ્ઞાય. એતેન કેવલં ભયેન વા પરિક્ખારગ્ગહણત્થં વા સહસા ''ચોરો''તિ વુત્તે દણ્ડિતેપિ ન દોસોતિ દસ્સેતિ. રાજપુરિસાનઞ્હિ ''ચોરો અય''ન્તિ ઉદ્દિસ્સ કથને એવ ગીવા, ભિક્ખૂનં, પન આરામિકાદીનં વા સમ્મુખા ''અસુકો ચોરો એવમકાસી''તિ કેનચિ વુત્તવચનં નિસ્સાય આરામિકાદીસુ રાજપુરિસાનં વત્વા દણ્ડાપેન્તેસુપિ ભિક્ખુસ્સ ન ગીવા રાજપુરિસાનં અવુત્તત્તા. યેસઞ્ચ વુત્તં, તેહિ સયં ચોરસ્સ અદણ્ડિતત્તાતિ ગહેતબ્બં. ''ત્વં એતસ્સ સન્તકં અચ્છિન્દા''તિ આણત્તોપિ હિ સચે અઞ્ઞેન અચ્છિન્દાપેતિ, આણાપકસ્સ અનાપત્તિ વિસઙ્કેતત્તા. "**અત્તનો વચનકર**"ન્તિ ઇદં સામીચિવસેન વુત્તં. વચનં અકરોન્તાનં રાજપુરિસાનમ્પિ ''ઇમિના ગહિતપરિક્ખારં આહરાપેહિ, મા ચસ્સ દણ્ડં કરોહી''તિ ઉદ્દિસ્સ વદન્તસ્સાપિ દણ્ડે ગહિતેપિ ન ગીવા એવ દણ્ડગ્ગહણસ્સ પટિક્ખિત્તત્તા, ''અસુકભણ્ડં અવહરા''તિ આણાપેત્વા વિપ્પટિસારે ઉપ્પન્ને પુન પટિક્ખિપને (પારા॰ ૧૨૧) વિય.

દાસાદીનં સમ્પટિચ્છને વિય તદત્થાય અટ્ટકરણે ભિક્ખૂનમ્પિ દુક્કટન્તિ આહ "**અકપ્પિયઅટ્ટો નામ ન વટ્ટતી**"તિ. કેનચિ પન ભિક્ખુના ખેત્તાદિઅત્થાય વોહારિકાનં સન્તિકં ગન્ત્વા અટ્ટે કતેપિ તં ખેત્તાદિસમ્પટિચ્છને વિય સબ્બેસં અકપ્પિયં ન હોતિ પુબ્બે એવ સઙ્ઘસ્સ સન્તકત્તા , ભિક્ખુસ્સેવ પન પયોગવસેન આપત્તિયો હોન્તિ. દાસાદીનમ્પિ પન અત્થાય રક્ખં યાચિતું વોહારિકેન પુટ્ઠેન સઙ્ઘસ્સ ઉપ્પન્નં કપ્પિયક્કમં વત્તું, આરામિકાદીહિ ચ અટ્ટં કારાપેતુઞ્ચ વટ્ટતિ એવ. વિહારવત્થાદિકપ્પિયઅટ્ટં પન ભિક્ખુનો સયમ્પિ કાતું વટ્ટતિ.

ભિક્ખુનીનં વુત્તોતિ રક્ખં યાચન્તીનં ભિક્ખુનીનં વુત્તો ઉદ્દિસ્સઅનુદ્દિસ્સવસેન રક્ખાયાચનવિનિચ્છયો, ન સબ્બો સિક્ખાપદવિનિચ્છયો અસાધારણત્તા સિક્ખાપદસ્સ. તેનાહ "**ભિક્ખુનોપી**"તિઆદિ. અનાકડ્ઢિતાય અટ્ટકરણં, અટ્ટપરિયોસાનન્તિ દ્વે અઙ્ગાનિ.

પઠમસઙ્ઘાદિસેસસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. દુતિયસઙ્ઘાદિસેસસિક્ખાપદવણ્ણના

૬૮૩. પાળિયં દુતિયે **મલ્લગણભટિપુત્તગણાદિક**ન્તિઆદીસુ મલ્લરાજૂનં ગણો **મલ્લગણો. ભટિપુત્તા** નામ કેચિ ગણરાજાનો, તેસં ગણો. કેચિ પન ''નારાયનભત્તિકો પુઞ્ઞકારગણો મલ્લગણો. તથા કુમારભત્તિકો ચ ગણો ભટિપુત્તગણો''તિપિ (સારત્થ॰ ટી॰ સંઘાદિસેસકણ્ડ ૩.૬૮૩) વદન્તિ. **ધમ્મગણો**તિ સાસને, લોકે વા

અનેકપ્પકારપુઞ્જકારકો ગણો. ગન્ધવિકતિકારકો ગણો **ગન્ધિકસેણી**. પેસકારાદિગણો **દુસ્સિકસેણી**. **કપ્પગતિકન્તિ** કપ્પિયભાવગતં, પબ્બજિતપુબ્બન્તિ અત્થો.

૬૮૫. પાળિયં **વુટ્ઠાપેતી**તિ ઉપસમ્પાદેતિ. અકપ્પગતમ્પિ પબ્બાજેન્તિયા દુક્કટન્તિ વદન્તિ. ખીણાસવાયપિ આપજ્જિતબ્બતો ‘‘**તિચિત્ત**’’ન્તિ વુત્તં. ચોરિતા, તં ઞત્વા અનનુઞ્ઞાતકારણા વુટ્ઠાપનન્તિ દ્વે અઙ્ગાનિ.

દુતિયસઙ્ઘાદિસેસસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. તતિયસઙ્ઘાદિસેસસિક્ખાપદવણ્ણના

૬૯૨. તતિયે **પરિક્ખેપં અતિક્કામેન્તિયા**તિ ગામન્તરસ્સ પરિક્ખેપં અતિક્કામેન્તિયા. ‘‘ગામન્તરં ગચ્છેય્યા’’તિ હિ વુત્તં. વિકાલગામપ્પવેસનસિક્ખાપદે વિય ‘‘અપરિક્ખિત્તસ્સ ઉપચારં ઓક્કમન્તિયા’’તિ અવત્વા ‘‘અતિક્કામેન્તિયા’’તિ પાળિયં વુત્તત્તા ગામં પવિસન્તિયા ઘરૂપચારે ઠિતસ્સ દુતિયલેડ્ડુપાતસઙ્ખાતસ્સ ઉપચારસ્સ અતિક્કમો નામ પઠમલેડ્ડુપાતટ્ઠાનસઙ્ખાતસ્સ પરિક્ખેપારહટ્ઠાનસ્સ અતિક્કમો એવાતિ આહ ‘‘**પરિક્ખેપારહટ્ઠાનં એકેન પાદેન અતિક્કમતી**’’તિ.

મજ્ઝેતિ ગામમજ્ઝે. **પચ્છા**તિ અપરકાલે. ‘‘**ચતુગામસાધારણત્તા**’’તિ ઇમિના વિહારતો ચતૂસુ ગામેસુ યત્થ કત્થચિ પવિસિતું વટ્ટતીતિ એત્થ કારણમાહ.

પરતીરમેવ અક્કમન્તિયાતિ નદિં અનોતરિત્વા ઓરિમતીરતો લઙ્ઘિત્વા વા આકાસાદિના વા પરતીરમેવ અતિક્કામેન્તિયા. **ઓરિમતીરમેવ આગચ્છતિ, આપત્તી**તિ પારગમનાય ઓતિણ્ણત્તા વુત્તં.

તાદિસે અરઞ્ઞેતિ ઇન્દખીલતો બહિભાવલક્ખણે અરઞ્ઞે. ‘‘**તેનેવા**’’તિઆદિના દસ્સનૂપચારે વિરહિતે સવનૂપચારસ્સ વિજ્જમાનત્તેપિ આપત્તિ હોતીતિ દસ્સેતિ. **અઞ્ઞં મગ્ગં ગણ્હાતી**તિ મગ્ગમૂળ્હત્તા ગણ્હાતિ, ન દુતિયિકં ઓહિયિતું. તસ્મા અનાપત્તિ. અનન્તરાયેન એકભાવો, અનાપદાય ગામન્તરગમનાદીસુ એકન્તિ દ્વે અઙ્ગાનિ.

તતિયસઙ્ઘાદિસેસસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. ચતુત્થસઙ્ઘાદિસેસસિક્ખાપદવણ્ણના

૬૯૪. ચતુત્થે **કારકગણસ્સા**તિ ઇમસ્સ કમ્મં કાતબ્બન્તિ યેહિ સન્નિટ્ઠાનં કતં, તે સન્ધાય વુત્તં. કમ્મવાચક્ખણે સહઠિતેતિ કેચિ. **નેત્થારવત્તે**તિ નિત્થરણહેતુમ્હિ વત્તે.

૬૯૮. પાળિયં **અસન્તે કારકસઙ્ઘે**તિ એત્થ વિજ્જમાનં સુદૂરમ્પિ ગન્ત્વા આપુચ્છિતબ્બં . અન્તરાયે પન સતિ સમ્મા વત્તન્તં ઓસારેતું વટ્ટતીતિ. ધમ્મકમ્મેન ઉક્ખિત્તતા, અનનુઞ્ઞાતકારણા ઓસારણન્તિ દ્વે અઙ્ગાનિ.

ચતુત્થસઙ્ઘાદિસેસસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. પઞ્ચમસઙ્ઘાદિસેસસિક્ખાપદવણ્ણના

૭૦૧. પઞ્ચમે **તન્તિ** મહાઅટ્ઠકથાયં અવચનં ''અનવસ્સુતોતિ જાનન્તી પટિગ્ગણ્હાતી''તિઆદિ પાળિયા સમેતિ. ઉભતો અવસ્સુતભાવો, ઉદકદન્તપોનતો અઞ્ઞં સહત્થા ગહેત્વા અજ્ઝોહરણન્તિ દ્વે અઙ્ગાનિ.

પઞ્ચમસઙ્ઘાદિસેસસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. છટ્ઠસઙ્ઘાદિસેસસિક્ખાપદવણ્ણના

૭૦૫. છટ્ઠે **પટિગ્ગહો તેન ન વિજ્જતી**તિ તેનેવ ''ન દેતી''તિ વુત્તકારણેન ઉય્યોજિતાય હત્થતો ઇતરાય પટિગ્ગહોપિ નત્થિ. **પરિભોગપચ્ચયા**તિ ઉય્યોજિતાય ભોજનપરિયોસાનપચ્ચયાતિ અત્થો. મનુસ્સપુરિસસ્સ અવસ્સુતતા, તં ઞત્વા અનનુઞ્ઞાતકારણા ઉય્યોજના, તેન ઇતરિસ્સા ગહેત્વા ભોજનપરિયોસાનન્તિ તીણિ અઙ્ગાનિ.

છટ્ઠસઙ્ઘાદિસેસસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭૦૯-૭૨૭. સત્તમતો યાવદસમપરિયોસાનાનિ ઉત્તાનાનેવ.

સઙ્ઘાદિસેસવણ્ણનાનયો નિટ્ઠિતો.

૩. નિસ્સગ્ગિયકણ્ડં

૨. દુતિયનિસ્સગ્ગિયાદિપાચિત્તિયસિક્ખાપદવણ્ણના

૭૩૩. નિસ્સગ્ગિયેસુપિ પઠમં ઉત્તાનમેવ.

૭૪૦. દુતિયે **અય્યાય દમ્મીતિ એવં પટિલદ્ધન્તિ** નિસ્સટ્ઠપટિલદ્ધં, નિસ્સટ્ઠં પટિલભિત્વાપિ યં ઉદ્દિસ્સ દાયકેહિ દિન્નં, તત્થેવ દાતબ્બં. તેનાહ ''**યથાદાનેયેવ ઉપનેતબ્બ**''ન્તિ. અકાલચીવરતા, તં ઞત્વા કાલચીવરન્તિ લેસેન ભાજાપનં, પટિલાભોતિ તીણિ અઙ્ગાનિ.

૭૪૩. તતિયે **મેતન્તિ** મમેવેતં ચીવરં. ઉપસમ્પન્નતા, પરિવત્તિતવિકપ્પનુપગચીવરસ્સ સકસઞ્ઞાય અચ્છિન્દનાદીતિ દ્વે અઙ્ગાનિ.

૭૪૮-૭૫૨. ચતુત્થે **આહટસપ્પિં દત્વાતિ** અત્તનો દત્વા. **યમકં પચિતબ્બન્તિ** સપ્પિઞ્ચ તેલઞ્ચ એકતો પચિતબ્બં. લેસેન ગહેતુકામતા, અઞ્ઞસ્સ વિઞ્ઞત્તિ, પટિલાભોતિ તીણિ અઙ્ગાનિ.

૭૫૩. પઞ્ચમે **સાતિ** થુલ્લનન્દા. **અયન્તિ** સિક્ખમાના. **ચેતાપેત્વાતિ જાનાપેત્વાતિ** ઇધ વુત્તં, **માતિકાટ્ઠકથાયં** પન ''અત્તનો કપ્પિયભણ્ડેન 'ઇદં નામ આહરા'તિ અઞ્ઞં પરિવત્તાપેત્વા''તિ (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ અઞ્ઞચેતાપનસિક્ખાપદવણ્ણના) વુત્તં.

૭૫૮. છટ્ઠે **પાવારિકસ્સાતિ** દુસ્સવાણિજકસ્સ.

૭૬૪. સત્તમે **સઞ્ઞાચિતકેનાતિ** સયં યાચિતકેનપીતિ અત્થો.

૭૬૯-૭૮૯. અટ્ઠમતો યાવદ્વાદસમા ઉત્તાનમેવ.

નિસ્સગ્ગિયવણ્ણનાનયો નિટ્ઠિતો.

૪. પાચિત્તિયકણ્ડં

૧. લસુણવગ્ગો

૧. પઠમલસુણાદિસિક્ખાપદવણ્ણના

૭૯૭. પાચિત્તિયેસુ લસુણવગ્ગસ્સ પઠમે **બદરસાળવં** નામ બદરફલાનિ સુક્ખાપેત્વા તેહિ કત્તબ્બબ્યઞ્જનવિકતિ. આમકમાગધલસુણઞ્ચેવ, અજ્ઝોહરણઞ્ચાતિ દ્વે અઙ્ગાનિ.

૭૯૯-૮૧૨. દુતિયાદીનિ ઉત્તાનત્થાનિ.

૮૧૫. છટ્ઠે પાળિયં **આસુમ્ભિત્વા**તિ પાતેત્વા.

૮૧૭. દધિમત્થૂતિ દધિમ્હિ પસન્નોદકં. **રસખીરાદીન**ન્તિ મંસરસખીરાદીનં. ભુઞ્જન્તસ્સ ભિક્ખુનો હત્થપાસે ઠાનં, પાનીયસ્સ વા વિધૂપનસ્સ વા ગહણન્તિ દ્વે અઙ્ગાનિ.

૮૨૨. સત્તમે **અવિઞ્ઞત્તિયા લદ્ધ**ન્તિ અત્તનો વિઞ્ઞત્તિં વિના લદ્ધં. **પુબ્બાપરવિરુદ્ધ**ન્તિ સયં કરણે પાચિત્તિયન્તિ ઇદં કારાપને દુક્કટવચનેન વિરુજ્ઝનં સન્ધાય વુત્તં. તેનાહ ''**ન હી**''તિઆદિ, ''અવિઞ્ઞત્તિયા લદ્ધ''ન્તિઆદિવચનેન વા વિરુજ્ઝનં સન્ધાય વુત્તં. અઞ્ઞાય વિઞ્ઞત્તિપિ હિ ઇમિસ્સા અવિઞ્ઞત્તિયા લદ્ધમેવાતિ. આમકધઞ્ઞવિઞ્ઞાપનાદિ, તં ભજ્જનાદિના અજ્ઝોહરણન્તિ દ્વે અઙ્ગાનિ.

૮૨૪. અટ્ઠમે **નિબ્બિટ્ઠો**તિ લદ્ધો. **કેણી**તિ રઞ્ઞો દાતબ્બો આયો, આયુપ્પત્તિટ્ઠાનન્તિ અત્થો . તેનાહ ''**એકં ઠાનન્તર**''ન્તિઆદિ. **ઠાનન્તર**ન્તિ ચ ગામજનપદાણાયત્તં. વળઞ્જિયમાનતિરોકુટ્ટાદિતા, અનપલોકેત્વા ઉચ્ચારાદીનં છડ્ડનાદીતિ દ્વે અઙ્ગાનિ.

૮૩૦. નવમે ''**મત્થકચ્છિન્નનાળિકેરમ્પી**''તિ વુત્તત્તા હરિતૂપરિ છડ્ડનમેવ પટિક્ખિત્તં. તેનાહ ''**અનિક્ખિત્તબીજેસૂ**''તિઆદિ. યત્થ ચ છટ્ટેતું વટ્ટતિ, તત્થ હરિતે વચ્ચાદિં કાતુમ્પિ વટ્ટતિ એવ. **સબ્બેસ**ન્તિ ભિક્ખુભિક્ખુનીનં.

૮૩૬-૭. દસમે **તેસંયેવા**તિ યેસં નિચ્ચં પસ્સતિ. **આરામે ઠત્વા**તિ ઠિતનિસન્નટ્ઠાને એવ ઠત્વા સમન્તતો ગીવં પરિવત્તેત્વાપિ પસ્સતિ, અનાપત્તિ. ઠિતટ્ઠાનતો ગન્ત્વા પસ્સિતું ન વટ્ટતિ. કેચિ પન ''વટ્ટતી''તિ વદન્તિ. તં પન ''દસ્સનાય ગચ્છેય્ય, પાચિત્તિય''ન્તિ સામઞ્ઞતો ગમનસ્સ પટિક્ખિત્તત્તા, અનાપત્તિયમ્પિ ગમનાય અવુત્તત્તા ચ ન ગહેતબ્બં. નચ્ચાદિતા, અનનુઞ્ઞાતકારણા ગમનં, દસ્સનાદિ ચાતિ તીણિ અઙ્ગાનિ.

નિટ્ઠિતો લસુણવગ્ગો પઠમો.

૨. અન્ધકારવગ્ગો

૧. પઠમાદિસિક્ખાપદવણ્ણના

૮૪૧. દુતિયવગ્ગસ્સ પઠમે **દાને વા**તિ દાનનિમિત્તં. રત્તન્ધકારે પુરિસસ્સ હત્થપાસે ઠાનાદિ, રહોપેક્ખા, સહાયાભાવોતિ તીણિ અઙ્ગાનિ.

૮૪૨-૮૫૦. દુતિયાદીનિ ઉત્તાનાનિ.

૮૫૪. પઞ્ચમે **પલ્લઙ્કસ્સ અનોકાસે**તિ ઊરુબદ્ધાસનસ્સ અપ્પહોનકે. પુરેભત્તં અન્તરઘરે પલ્લઙ્કપ્પહોનકાસને નિસજ્જા, અનનુઞ્ઞાતકારણા અનાપુચ્છા વુત્તપરિચ્છેદાતિક્કમોતિ દ્વે અઙ્ગાનિ.

૮૬૦-૮૭૯. છટ્ઠાદીનિ ઉત્તાનાનિ.

નિટ્ઠિતો અન્ધકારવગ્ગો દુતિયો.

૩. નગ્ગવગ્ગો

૧. પઠમાદિસિક્ખાપદવણ્ણના

૮૮૩-૮૮૭. તતિયવગ્ગસ્સ પઠમદુતિયાનિ ઉત્તાનાનિ.

૮૯૩. તતિયે **વિસિબ્બેત્વા**તિ વિજટેત્વા. **ધુરં નિક્ખિત્તમત્તે**તિ વિસિબ્બનદિવસતો પઞ્ચ દિવસે અતિક્કામેત્વા ધુરં નિક્ખિત્તમત્તે. અન્તોપઞ્ચાહે પન ધુરનિક્ખેપેપિ અનાપત્તિ એવ ''અઞ્ઞત્ર ચતૂહપઞ્ચાહા''તિ વુત્તત્તા . ઉપસમ્પન્નાય ચીવરં સિબ્બનત્થાય વિસિબ્બેત્વા પઞ્ચહાતિક્કમો, અનનુઞ્ઞાતકારણા ધુરનિક્ખેપોતિ દ્વે અઙ્ગાનિ.

૯૦૦. ચતુત્થે પઞ્ચન્નં ચીવરાનં અપરિવત્તનં, અનનુઞ્ઞાતકારણા પઞ્ચાહાતિક્કમોતિ દ્વે અઙ્ગાનિ.

૯૦૩. પઞ્ચમં ઉત્તાનમેવ.

૯૦૯. છટ્ઠે વિકપ્પનુપગસ્સ સઙ્ઘે પરિણતતા, વિના આનિસંસદસ્સનેન અન્તરાયકરણન્તિ દ્વે અઙ્ગાનિ.

૯૧૧. સત્તમં ઉત્તાનમેવ.

૯૧૬. અટ્ઠમે **કુમ્ભથૂણં** નામ કુમ્ભસદ્દો, તેન કીળન્તીતિ **કુમ્ભથૂણિકા**. તેનાહ ''**ઘટકેન કીળનકા**''તિ. **દીઘનિકાયટ્ઠકથાયં** પન ''ચતુરસ્સઅમ્બણકતાળ''ન્તિ વુત્તં. તઞ્હિ રુક્ખસારાદિમયં અન્તોછિદ્દં ચતૂસુ પસ્સેસુ ચમ્મોનદ્ધં વાદિતભણ્ડં, યં ''બિમ્બિસક''ન્તિપિ વુચ્ચતિ, તં વાદેન્તાપિ કુમ્ભથૂણિકા. તેનાહ ''**બિમ્બિસકવાદિતકાતિપિ વદન્તી**''તિ.

૯૧૮. પાળિયં **કપ્પકત**ન્તિ કપ્પકતં નિવાસનપારુપનૂપગં. સમણચીવરતા, અનનુઞ્ઞાતાનં દાનન્તિ દ્વે અઙ્ગાનિ.

૯૨૧-૯૩૧. નવમદસમાનિ ઉત્તાનાનેવ.

નિટ્ઠિતો નગ્ગવગ્ગો તતિયો.

૪. તુવટ્ટવગ્ગો

૧૦. દસમસિક્ખાપદવણ્ણના

૯૭૬. તુવટ્ટવગ્ગસ્સ દસમે ચારિકાય અપક્કમનં પણ્ણત્તિવજ્જમેવ. પણ્ણત્તિવિજાનનચિત્તેન સચિત્તકતં સન્ધાય પનેત્થ ‘‘**લોકવજ્જ**’’ન્તિ દટ્ઠબ્બં. સેસં સબ્બત્થ ઉત્તાનમેવ.

નિટ્ઠિતો તુવટ્ટવગ્ગો ચતુત્થો.

૫. ચિત્તાગારવગ્ગો

૧. પઠમાદિસિક્ખાપદવણ્ણના

૯૭૮. ચિત્તાગારવગ્ગસ્સ પઠમે **પાટેક્કા આપત્તિયો**તિ ગીવાય પરિવત્તનપ્પયોગગણનાય.

૧૦૧૫. નવમે હત્થિઆદીસુ **સિપ્પ**-સદ્દો પચ્ચેકં યોજેતબ્બો, તથા આથબ્બણાદીસુ **મન્ત**-સદ્દો. તત્થ **આથબ્બણમન્તો** નામ આથબ્બણવેદવિહિતો પરૂપઘાતકરો મન્તો. **ખીલનમન્તો** નામ વેરિમારણત્થાય સારદારુમયં ખીલં મન્તેત્વા પથવિયં આકોટનમન્તો. **અગદપ્પયોગો** વિસપ્પયોજનં. **નાગમણ્ડલ**ન્તિ સપ્પાનં પવેસનિવારણત્થં મણ્ડલબન્ધમન્તો. સેસં સબ્બત્થ ઉત્તાનમેવ.

નિટ્ઠિતો ચિત્તાગારવગ્ગો પઞ્ચમો.

૧૦૨૫-૧૧૧૬. આરામવગ્ગે , ગબ્ભિનિવગ્ગે ચ સબ્બં ઉત્તાનમેવ.

૮. કુમારિભૂતવગ્ગો

૧. પઠમાદિસિક્ખાપદવણ્ણના

૧૧૧૯. અટ્ઠમવગ્ગસ્સ પઠમે **સબ્બપઠમા દ્વે મહાસિક્ખમાના**તિ ગબ્ભિનિવગ્ગે (પાચિ॰ ૧૦૬૭ આદયો) સબ્બપઠમં વુત્તા દ્વે. **સિક્ખમાના ઇચ્ચેવ વત્તબ્બા**તિ સમ્મુતિકમ્માદીસુ અઞ્ઞથા વુત્તે કમ્મં કુપ્પતીતિ અધિપ્પાયો.

૧૧૬૭. એકાદસમે **પારિવાસિયેન છન્દદાનેના**તિ પરિવુત્થેન નવિકપ્પવુત્થેન વિગતેન છન્દદાનેનાતિ અત્થો, છન્દવિસ્સજ્જનમત્તેન વા.

૧૧૬૮. ‘‘**વુટ્ઠિતાયા**’’તિ એતેન ‘‘ઇદાનિ કમ્મં ન કરિસ્સામા’’તિ ધુરં નિક્ખિપિત્વા કાયેન અવુટ્ઠહિત્વા નિસિન્નાયપિ પરિસાય કમ્મં કાતું ન વટ્ટતીતિ દસ્સેતિ. તેનાહ ‘‘**છન્દં અવિસ્સજ્જેત્વા અવુટ્ઠિતાયા**’’તિ. પાળિયં પન ‘‘અનાપત્તિ અવુટ્ઠિતાય પરિસાયા’’તિ સામઞ્ઞતો વુત્તત્તા , **ઉપોસથક્ખન્ધકે** ચ ‘‘ન, ભિક્ખવે, પારિવાસિકપારિસુદ્ધિદાનેન ઉપોસથો કાતબ્બો અઞ્ઞત્ર અવુટ્ઠિતાય પરિસાયા’’તિ (મહાવ॰ ૧૮૩) વુત્તત્તા, **તદટ્ઠકથાય**મ્પિ ‘‘પારિવાસિયપારિસુદ્ધિદાનં નામ પરિસાય વુટ્ઠિતકાલતો પટ્ઠાય ન વટ્ટતિ, અવુટ્ઠિતાય પન

વટ્ટતી’’તિ (મહાવ॰ અટ્ઠ॰ ૧૮૩) વુત્તત્તા ચ ‘‘કમ્મં ન કરિસ્સામી’’તિ ધુરં નિક્ખિપિત્વા નિસિન્નાયપિ કમ્મં કાતું વટ્ટતીતિ ગહેતબ્બં. સેસં ઉત્તાનમેવ.

નિટ્ઠિતો કુમારિભૂતવગ્ગો અટ્ઠમો.

૧૧૮૧. છત્તવગ્ગો ઉત્તાનો એવ.

ખુદ્દકવણ્ણનાનયો નિટ્ઠિતો.

૫. પાટિદેસનીયકણ્ડં

પાટિદેસનીયસિક્ખાપદવણ્ણના

૧૨૨૮. પાટિદેસનીયાદીસુ **પાળિવિનિમુત્તકેસૂ**તિ પાળિયં અનાગતેસુ સપ્પિઆદીસુ.

સત્તાધિકરણવ્હયાતિ સત્તાધિકરણસમથનામકા. તં અત્થવિનિચ્છયં તાદિસંયેવ યસ્મા વિદૂ વદન્તીતિ અત્થો. યથા નિટ્ઠિતાતિ સમ્બન્ધો. **સબ્બાસવપહ**ન્તિ સબ્બાસવવિઘાતકં અરહત્તમગ્ગં. **પસ્સન્તુ નિબ્બુતિ**ન્તિ મગ્ગઞાણેન નિબ્બાનં સચ્છિકરોન્તુ, પપ્પોન્તૂતિ વા પાઠો. તત્થ **નિબ્બુતિ**ન્તિ ખન્ધપરિનિબ્બાનં ગહેતબ્બં.

ઇતિ સમન્તપાસાદિકાય વિનયટ્ઠકથાય વિમતિવિનોદનિયં

ભિક્ખુનીવિભઙ્ગવણ્ણનાનયો નિટ્ઠિતો.

ઉભતોવિભઙ્ગટ્ઠકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નમો તસ્સ ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ

મહાવગ્ગવણ્ણના

૧. મહાખન્ધકો

બોધિકથાવણ્ણના

મહાવગ્ગે **ઉભિન્નં પાતિમોક્ખાનન્તિ** ઉભિન્નં પાતિમોક્ખવિભઙ્ગાનં. યં ખન્ધકં સઙ્ગાયિંસૂતિ સમ્બન્ધો. ખન્ધાનં સમૂહો, ખન્ધાનં વા પકાસનતો **ખન્ધકો. ખન્ધાતિ** ચેત્થ પબ્બજ્જાદિચારિત્તવારિત્તસિક્ખાપદપઞ્ઞત્તિસમૂહો અધિપ્પેતો. પદભાજનીયે યેસં પદાનં અત્થા યેહિ અટ્ઠકથાનયેહિ પકાસિતાતિ યોજના. અથ વા યે અત્થાતિ યોજેતબ્બં. **હિ**-સદ્દો ચેત્થ પદપૂરણે દટ્ઠબ્બો.

૧. **વિસેસકારણન્તિ** ''યેન સમયેન આયસ્મતો સારિપુત્તત્થેરસ્સ સિક્ખાપદપઞ્ઞત્તિયાચનહેતુભૂતો પરિવિતક્કો ઉદપાદિ, તેન સમયેના''તિઆદિના વુત્તકારણં વિય વિસેસકારણં ભુમ્મવચનનિવત્તનકકારણન્તિ અત્થો. **એતસ્સાતિ** અભિસમ્બોધિતો પટ્ઠાય સત્થુ ચરિયાવિભાવનસ્સ વિનયપઞ્ઞત્તિયં કિં પયોજનં? યદિ વિસેસકારણં નત્થીતિ અધિપ્પાયો. નિદાનદસ્સનં પયોજનન્તિ યોજના. **નિદાનન્તિ**ચેત્થ સિક્ખાપદપઞ્ઞત્તિહેતુભૂતં વત્થુપુગ્ગલાદિકારણં અધિપ્પેતં, ન પઞ્ઞત્તિટ્ઠાનમેવ. તેનાહ **''યા હી''**તિઆદિ.

ઉરુવેલાયન્તિ એત્થ **ઉરુ**-સદ્દો મહન્તવાચી. **વેલા**-સદ્દો તીરપરિયાયો. ઉન્નતત્તાદિના વેલા વિય વેલા. ઉરુ મહન્તી વેલા ઉરુવેલા, તસ્સં. તેનાહ **''મહાવેલાય''**ન્તિઆદિ. **મરિયાદાતિ** સીલાદિગુણસીમા. **પત્તપુટેનાતિ** તાલાદીનં પણ્ણપુટેન.

''પઠમાભિસમ્બુદ્ધો''તિ અનુનાસિકલોપેનાયં નિદ્દેસોતિ આહ **''પઠમં અભિસમ્બુદ્ધો''**તિ. **પઠમન્તિ** ચ ભાવનપુંસકનિદ્દેસો. તસ્મા અભિસમ્બુદ્ધો હુત્વા સબ્બપઠમં બોધિરુક્ખમૂલે વિહરતીતિ યોજના દટ્ઠબ્બા.

પાળિયં **અથ ખોતિ** એત્થ **અથાતિ** એતસ્મિં સમયેતિ અત્થો અનેકત્થત્તા નિપાતાનં. **સત્તાહન્તિ** અચ્ચન્તસંયોગે એતં ઉપયોગવચનં. **અથ ખોતિ** અધિકારન્તરદસ્સને નિપાતો. તેન વિમુત્તિસુખપટિસંવેદનં પહાય પટિચ્ચસમુપ્પાદમનસિકારે અધિકતભાવં દસ્સેતિ. **પટિચ્ચાતિ** પટિમુખં ગન્ત્વા, અઞ્ઞમઞ્ઞં અપેક્ખિત્વાતિ અત્થો. એતેન કારણબહુતા દસ્સિતા. **સહિતેતિ** કારિયબહુતા. **અનુલોમન્તિ** ભાવનપુંસકનિદ્દેસો. **સ્વેવાતિ** સો એવ પચ્ચયાકારો. **પુરિમનયેન વા વુત્તોતિ** ''અવિજ્જાપચ્ચયા સઙ્ખારા''તિઆદિના નયેન વુત્તો પચ્ચયાકારો. **પવત્તિયાતિ** સંસારપ્પવત્તિયા.

પાળિયં **''અવિજ્જાપચ્ચયા''**તિઆદીસુ દુક્ખાદીસુ અઞ્ઞાણં **અવિજ્જા**. લોકિયકુસલાકુસલચેતના **સઙ્ખારા**. લોકિયવિપાકમેવ **વિઞ્ઞાણં**. લોકિયવેદનાદિક્ખન્ધત્તયં **નામં**, ભૂતુપાદાયભેદં **રૂપં**. પસાદવિઞ્ઞાણભેદં **સળાયતનં**. વિપાકભૂતો સબ્બો **ફસ્સો**, **વેદના** ચ. રાગો **તણ્હા**. બલવરાગો, તિવિધા ચ દિટ્ઠિ **ઉપાદાનં**. **ભવો** પન દુવિધો કમ્મભવો, ઉપપત્તિભવો ચ. તત્થ **કમ્મભવો** સાસવકુસલાકુસલચેતનાવ, **ઉપપત્તિભવો** ઉપાદિન્નકક્ખન્ધા. તેસં ઉપપત્તિ **જાતિ**. પાકો **જરા**. ભેદો **મરણં**. તે એવ નિસ્સાય સોચનં **સોકો**. કન્દનં **પરિદેવો**. **દુક્ખં** કાયિકં. **દોમનસ્સં** ચેતસિકં. અતિવિય સોકો **ઉપાયાસો**.

પચ્ચેકઞ્ચ **સમ્ભવતિ**-સદ્દો યોજેતબ્બો. તેનાહ **''ઇમિના નયેના''**તિઆદિ. **''દુક્ખરાસિસ્સા''**તિ ઇમિના ન સત્તસ્સ. નાપિ સુભસુખાદીનન્તિ દસ્સેતિ.

હવેતિ બ્યત્તન્તિ ઇમસ્મિં અત્થે નિપાતો. ‘‘**અનુલોમપચ્ચયાકારપટિવેધસાધકા બોધિપક્ખિયધમ્મા**’’તિ ઇદં પઠમવારે કિઞ્ચાપિ ‘‘અવિજ્જાયત્વેવ અસેસવિરાગનિરોધા’’તિઆદિના પટિલોમપચ્ચયાકારોપિ આગતો, તથાપિ ‘‘યતો પજાનાતિ સહેતુધમ્મ’’ન્તિ અનુલોમપચ્ચયાકારપટિવેધસ્સેવ કારણત્તેન વુત્તન્તિ. યથા ચેત્થ, એવં દુતિયવારેપિ ‘‘યતો ખયં પચ્ચયાનં અવેદી’’તિ ગાથાય વુત્તત્તા ‘‘પચ્ચયાનં ખયસઙ્ખાત’’ન્તિઆદિ વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં. **નો કલ્લો પઞ્હો**તિ અયુત્તો ન બ્યાકાતબ્બો, અવિજ્જમાનં અત્તાનં સિદ્ધં કત્વા ‘‘કો ફુસતી’’તિ તસ્સ કિરિયાય પુટ્ઠત્તા ‘‘કો વઞ્ઝાપુત્તો ફુસતી’’તિઆદિ વિયાતિ અધિપ્પાયો. **સોળસ કઙ્ખા**તિ ‘‘અહોસિં નુ ખો અહમતીતમદ્ધાનં, નનુ ખો અહોસિં, કિં નુ ખો અહોસિં, કથં નુ ખો અહોસિં, કિં હુત્વા કિં અહોસિં નુ ખો અહમતીતમદ્ધાનં, ભવિસ્સામિ નુ ખો અહં અનાગતમદ્ધાનં, નનુ ખો ભવિસ્સામિ, કિં નુ ખો ભવિસ્સામિ, કથં નુ ખો ભવિસ્સામિ, કિં હુત્વા કિં ભવિસ્સામિ નુ ખો અહં અનાગતમદ્ધાનં, અહં નુ ખોસ્મિ, નો નુ ખોસ્મિ, કિં નુ ખોસ્મિ, કથં નુ ખોસ્મિ, અયં નુ ખો સત્તો કુતો આગતો, સો કુહિં ગામી ભવિસ્સતી’’તિ (મ॰ નિ॰ ૧.૧૮; સં॰ નિ॰ ૨.૨૦) એવં આગતા અતીતે પઞ્ચ, અનાગતે પઞ્ચ, પચ્ચુપ્પન્ને છાતિ સોળસવિધા કઙ્ખા.

તત્થ **કિં નુ ખો**તિ મનુસ્સદેવાદીસુ, ખત્તિયાદીસુ વા અઞ્ઞતરં નિસ્સાય કઙ્ખતિ. **કથં નુ ખો**તિ પન સણ્ઠાનાકારાદીસુ ઇસ્સરાદિજનકં, કારણં વા નિસ્સાય. **કિં હુત્વા કિં અહોસિ**ન્તિ ચ મનુસ્સાદીસુ પઠમં કિં હુત્વા પચ્છા કિં અહોસિન્તિ કઙ્ખતિ. **અહં નુ ખોસ્મી**તિઆદિ ઇદાનિ અત્તનો વિજ્જમાનાવિજ્જમાનતં, સરૂપપકારાદિકઞ્ચ કઙ્ખતિ. **વપયન્તી**તિ વિઅપયન્તિ બ્યપગચ્છન્તિ. તેનાહ ‘‘**અપગચ્છન્તિ નિરુજ્ઝન્તી**’’તિ.

૩. **તસ્સ વસેના**તિ તસ્સ પચ્ચયાકારપજાનનસ્સ, પચ્ચયક્ખયાધિગમસ્સ ચ વસેન. **એકેકમેવ કોટ્ઠાસ**ન્તિ અનુલોમપટિલોમતો એકેકમેવ કોટ્ઠાસં. **પાટિપદરત્તિયા એવં મનસાકાસી**તિ રત્તિયા તીસુપિ યામેસુ એવં ઇધ ખન્ધકપાળિયા આગતનયેન અનુલોમપટિલોમંયેવ મનસાકાસિ.

અજપાલકથાવણ્ણના

૪. તસ્સ **સત્તાહસ્સ અચ્ચયેના**તિ પલ્લઙ્કસત્તાહસ્સ અપગમનેન. **તમ્હા સમાધિમ્હા**તિ અરહત્તફલસમાપત્તિસમાધિમ્હા. અન્તરન્તરા એવ હિ પચ્ચયાકારમનસિકારો. અવસેસકાલં પન સબ્બં ભગવા ફલસમાપત્તિયાપિ વીતિનામેસિ. તં સન્ધાય ‘‘**તમ્હા સમાધિમ્હા**’’તિ વુત્તં. **રતનચઙ્કમે**તિ ભગવતો ચિરં ઠિતસ્સ ચઙ્કમનાધિપ્પાયં ઞત્વા દેવતાહિ માપિતે રતનચઙ્કમે. **રતનઘર**ન્તિ ભગવતો નિસીદનાધિપ્પાયં ઞત્વા દેવતાહિ માપિતં રતનમયં ગેહં.

તત્રાપીતિ ન કેવલં રતનઘરેયેવ. તત્રાપિ અજપાલનિગ્રોધમૂલેપિ અભિધમ્મં વિચિનન્તો એવ અન્તરન્તરા વિમુત્તિસુખં પટિસંવેદેન્તોતિ અત્થો. તત્થાપિ હિ અનન્તનયસમન્તપટ્ઠાનં સમ્મસતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ પીતિસમુટ્ઠિતા છબ્બણ્ણા બુદ્ધરસ્મિયો રતનઘરે વિય નિચ્છરિંસુ એવ. ‘‘**હુંહુ**’’**ન્તિ કરોન્તો**તિ ‘‘સબ્બે હીનજાતિકા મં મા ઉપગચ્છન્તૂ’’તિ માનવસેન, સમીપં ઉપગતેસુ કોધવસેન ચ ‘‘અપેથા’’તિ અધિપ્પાયનિચ્છારિતં હુંહુંકારં કરોન્તો.

બ્રહ્મઞ્ઞન્તિ બ્રાહ્મણત્તં. **અન્તા**ન્તિ નિબ્બાનં. **દેવાનં વા અન્ત**ન્તિ મગ્ગઞાણાનં વા અન્તભૂતં અરહત્તફલં.

મુચલિન્દકથાવણ્ણના

૫. **મુચલિન્દમૂલે**તિ એત્થ ચ **મુચલિન્દો** વુચ્ચતિ નીપરુક્ખો, યો ''નિચુલો''તિપિ વુચ્ચતિ. **ઉપ્પન્નમેઘો**તિ સકલચક્કવાળગબ્ભં પૂરેત્વા ઉપ્પન્નો મહામેઘો. **વદ્દલિકા**તિ વુટ્ઠિયા એવ ઇત્થિલિઙ્ગવસેન નામં. યા ચ સત્તાહં પવત્તત્તા સત્તાહવદ્દલિકાતિ વુત્તાતિ આહ ''**સત્તાહં અવિચ્છિન્નવુટ્ઠિકા અહોસી**''તિ. સીતવાતેન દૂસિતં દિનમેતિસ્સા વદ્દલિકાયાતિ સીતવાતદુદ્દિનીતિ આહ ''**ઉદકકુસિતસમ્મિસ્સેના**''તિઆદિ. ઉબ્બિદ્ધતા નામ દૂરભાવેન ઉપટ્ઠાનન્તિ આહ ''**મેઘવિગમેન દૂરીભૂત**''ન્તિ. ઇન્દનીલમણિ વિય દિબ્બતિ જોતેતીતિ **દેવો**, આકાસો.

એતમત્થં વિદિત્વાતિ વિવેકસ્સ સુખભાવં વિદિત્વા. સબ્બસો અસન્તુટ્ઠિસમુચ્છેદકત્તા મગ્ગઞાણાનં ''**ચતુમગ્ગઞાણસન્તોસેના**''તિ વુત્તં. **અકુપ્પનભાવો**તિ અકુજ્ઝનસભાવો.

રાજાયતનકથાવણ્ણના

૬. **પચ્ચગ્ઘે**તિ અભિનવે. અયમેવ અત્થો પસત્થો, ન પુરિમો. ન હિ બુદ્ધા મહગ્ઘં પત્તં પરિભુઞ્જન્તિ.

બ્રહ્મયાચનકથાવણ્ણના

૭. આલીયન્તિ સેવીયન્તીતિ આલયા. પઞ્ચ કામગુણાતિ આહ ''**સત્તા...પે॰... વુચ્ચન્તી**''તિ. **સુટ્ઠુ મુદિતા**તિ અતિવિય પમુદિતા. **ઠાનં સન્ધાયા**તિ **ઠાન**-સદ્દં અપેક્ખિત્વા. **ઇમેસ**ન્તિ સઙ્ખારાદીનં ફલાનં. પાળિયં **સબ્બસઙ્ખારસમથો**તિઆદીનિ નિબ્બાનવેવચનાનિ. **અપિસ્સૂ**તિ સમ્પિણ્ડનત્થે નિપાતો. ન કેવલં એતદહોસિ, ઇમાપિ ગાથા પટિભંસૂતિ અત્થો.

કિચ્છેન મે અધિગતન્તિ પારમિપૂરણં સન્ધાય વુત્તં, ન દુક્ખાપટિપદં. બુદ્ધાનઞ્હિ ચત્તારો મગ્ગા સુખાપટિપદાવ હોન્તિ. **હ**-ઇતિ બ્યત્તં, એકંસન્તિ દ્વીસુ અત્થેસુ નિપાતો, બ્યત્તં, એકંસેન વા અલન્તિ વિયોજેન્તિ. **હલ**ન્તિ વા એકો નિપાતો.

૮. પાળિયં **સહમ્પતિસ્સા**તિ સો કિર કસ્સપસ્સ ભગવતો સાસને **સહકો** નામ થેરો પઠમજ્ઝાનભૂમિયં બ્રહ્મપતિ હુત્વા નિબ્બત્તો, તેન નં ''સહમ્પતી''તિ સઞ્જાનિંસુ. **અસ્સવનતા**તિ અસ્સવનતાય, અસ્સવનેનાતિ અત્થો. સવનમેવ હિ સવનતા યથા દેવતાતિ.

ધમ્મો અસુદ્ધોતિ મિચ્છાદિટ્ઠિધમ્મો. **સમલેહી**તિ પૂરણકસ્સપાદીહિ છહિ સત્થારેહિ. **અપાપુરા**તિ દેસનાહત્થેન વિવર. **દ્વાર**ન્તિ અરિયમગ્ગં સન્ધાય વદતિ.

સેલેતિ ઘનસિલામયે. **તથૂપમ**ન્તિ એત્થ **તથા**-સદ્દો તં-સદ્દત્થે દટ્ઠબ્બો. તેન સો સેલપબ્બતો ઉપમા યસ્સ. તં તથૂપમન્તિ અત્થો. તેન વા પબ્બતાદિના પકારેન ઉપમા અસ્સાતિપિ અત્થો. **ધમ્મમય**ન્તિ લોકુત્તરધમ્મભૂતં. **ઉટ્ઠાહી**તિ ધમ્મદેસનત્થાય ચારિકચરણત્થં ઇમમ્હા આસના કાયેન, અપ્પોસ્સુક્કભાવતો વા ચિત્તેન ઉટ્ઠેહિ, અયમેવ વા પાઠો. તેનેવ ''વિચર, દેસસ્સૂ''તિ દુવિધેપિ કાયચિત્તપયોગે નિયોજેસિ. **વીરા**તિઆદિ ચત્તારિ થુતિવસેન સમ્બોધનાનિ.

૯. **બુદ્ધચક્ખુના**તિ ઇન્દ્રિયપરોપરિયત્તઞાણેન, આસયાનુસયઞાણેન ચ. ઇમેસઞ્હિ દ્વિન્નં ''બુદ્ધચક્ખૂ''તિ નામં. **સ્વાકારા**તિ સદ્ધિન્દ્રિયાદયોવ આકારા સુન્દરા યેસં, તે સ્વાકારા, સુવિઞ્ઞાપયા, પરલોકઞ્ચ વજ્જઞ્ચ ભયતો

દસ્સનસીલા ચાતિ દટ્ઠબ્બં. ઉપ્પલાનિ એત્થ સન્તીતિ **ઉપ્પલિની**તિ ગચ્છલતાપિ પોક્ખરણીપિ વુચ્ચતિ. ઇધ પન પોક્ખરણી. એવમિતરેસુપિ. **ઉદકાનુગ્ગતાની**તિ ઉદકતો અનુગ્ગતાનિ. અન્તો નિમુગ્ગાનેવ હુત્વા પુસન્તિ વડ્ઢન્તિ, તાનિ **અન્તોનિમુગ્ગપોસીનિ. અચ્ચુગ્ગમ્મા**તિ ઉદકં અતિક્કમનવસેન ઉગ્ગન્ત્વા.

અપારુતાતિ વિવટા. **તેસ**ન્તિ સઉપનિસ્સયાનં સત્તાનં. **દ્વારા**તિ અરિયમગ્ગદ્વારાનિ. ઇદઞ્ચ અત્તનો સયમ્ભુઞાણેન સઉપનિસ્સયાનં તેસં મગ્ગુપ્પત્તિદિટ્ઠતં સન્ધાય વદતિ. **વિહિંસસઞ્ઞી**તિઆદીસુ એવમત્થો દટ્ઠબ્બો – ''અહઞ્હિ અત્તનો પગુણં સુપ્પવત્તિતમ્પિ ઇમં પણીતં ધમ્મં અજાનન્તેસુ મનુજેસુ દેસનાય વિહિંસા કાયવાચાકિલમથો હોતી''તિ એવં વિહિંસસઞ્ઞી હુત્વા **ન ભાસિં** ભાસિતું ન ઇચ્છિં. ઇદાનિ પન હેતુસમ્પન્ના અત્તનો સદ્ધાભાજનં વિવરન્તુ, પૂરેસ્સામિ નેસં સઙ્કપ્પન્તિ.

પઞ્ચવગ્ગિયકથાવણ્ણના

૧૦. આળારોતિ નામં. **કાલામો**તિ ગોત્તં. **ભગવતોપિ ખો ઞાણં ઉદપાદી**તિ કિં ઇદાનેવ ઉદપાદિ, નનુ બોધિમૂલે તેકાલિકા, કાલવિનિમુત્તા ચ સબ્બે ધમ્મા સબ્બાકારતો દિટ્ઠાતિ? સચ્ચં દિટ્ઠા, તથાપિ નામાદિવસેન અવિકપ્પિતા એકચિત્તક્ખણિકત્તા સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણસ્સ. ન હિ એકેન ચિત્તેન સબ્બધમ્માનં નામજાતિઆદિકં પચ્ચેકં અનન્તં વિભાગં વિકપ્પેતું સક્કા વિકપ્પાનં વિરુદ્ધાનં સહાનુપ્પત્તિતો, સબ્બવિકપ્પારહધમ્મદસ્સનમેવ પનાનેન સક્કા કાતું. યથા દિટ્ઠેસુ પન યથિચ્છિતાકારં આરબ્ભ વિકપ્પો ઉપ્પજ્જતિ ચક્ખુવિઞ્ઞાણેન દિટ્ઠે ચિત્તપટે વિય. ઇધાપિ આળારં નિસ્સાય આવજ્જનાનન્તરમેવ સબ્બાકારઞાણં ઉદપાદિ. ન કેવલઞ્ચ તં, અથ ખો પઞ્ચવગ્ગિયા એવ પઠમં ધમ્મં જાનિસ્સન્તિ, તપ્પમુખા ચ દેવતા, આળારો કાલં કત્વા આકિઞ્ચઞ્ઞાયતને, ઉદકો ચ નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાયતને નિબ્બત્તોતિ એવમાદિકં સબ્બમ્પિ નિસ્સાય ઞાણં ઉપ્પજ્જતિ એવ. તં પન ખણસમ્પત્તિયા દુલ્લભભાવં દસ્સેતું કમેન ઓલોકેત્વા દેવતાય વુત્તે ઞાણં વિય કત્વા વુત્તં. સદ્દગતિયા હિ બન્ધત્તા એકેન ઞાણેન ઞાતમ્પિ વુચ્ચમાનં કમેન ઞાતં વિય પટિભાતિ, દેવતાપિ ચ ભગવતા ઞાતમેવત્થં આરોચેસિ. તેનેવ ''ભગવતોપિ ખો ઞાણં ઉદપાદી''તિ વુત્તન્તિ દટ્ઠબ્બં. એવમઞ્ઞત્થાપિ ઈદિસેસુ ''લોકં વોલોકેન્તો અસુકં અદ્દસ, તત્થ મયિ ગતે કિં ભવિસ્સતી''તિ એવમાદિના સત્થુ હિતેસિતાસન્દસ્સનવસપ્પવત્તેસુ. સબ્બત્થ વચનગતિયં કમવુત્તિતે પઞ્ઞાયમાનેપિ એકેનેવ ઞાણેન સકલાવબોધો વેદિતબ્બો. **બહુકારા ખો મે પઞ્ચવગ્ગિયા**તિ ઉપકારસ્સાપિ વિજ્જમાનતં સન્ધાય વુત્તં, ન પન ધમ્મદેસનાય કારણત્તેન અનુપકારાનમ્પિ દેસનતો.

૧૧. અન્તરા ચ ગયં અન્તરા ચ બોધિન્તિ ગયાય, બોધિસ્સ ચ અન્તરે તિગાવુતે ઠાને.

સબ્બાભિભૂતિ સબ્બં તેભૂમકધમ્મં અભિભવિત્વા ઠિતો. **અનૂપલિત્તો**તિ કિલેસલેપેન અલિત્તો. તતો એવ **સબ્બઞ્જહો. તણ્હક્ખયે વિમુત્તો**તિ તણ્હક્ખયે નિબ્બાને આરમ્મણકરણવસએન વિમુત્તો. એવં સયં સબ્બધમ્મે અત્તનાવ જાનિત્વા. **કમુદ્દિસેય્ય**ન્તિ કં અઞ્ઞં ''અયં મે આચરિયો''તિ ઉદ્દિસેય્યં.

કાસિનં પુરન્તિ બારાણસિં. **આહઞ્છ**ન્તિ આહનિસ્સામિ. અમતાધિગમાય ઉગ્ઘોસનતો **અમતદુન્દુભિ**ન્તિ સત્થુ ધમ્મદેસના વુત્તા, ''અમતભેરિં પહરિસ્સામી''તિ ગચ્છામીતિ અત્થો.

અરહસિ અનન્તજિનોતિ અનન્તજિનોપિ ભવિતું યુત્તોતિ અત્થો. અનન્તઞાણતાય અનન્તો જિનો ચ, અનન્તેન વા ઞાણેન, અનન્તં વા દોસં જિતવા, ઉપ્પાદવયન્તરહિતતાય વા અનન્તં નિબ્બાનં અજિનિ કિલેસારયો મદ્દિત્વા ગણ્હીતિપિ **અનન્તજિનો**.

હુપેય્યાપીતિ એવમ્પિ ભવેય્ય, એવંવિધે રૂપકાયરતને ઈદિસેન ઞાણેન ભવિતબ્બન્તિ અધિપ્પાયો. એવં નામ કથનઙ્ગિસ્સ ઉપનિસ્સયસમ્પન્નસ્સ અપરકાલે દુક્ખપ્પત્તસ્સ ભગવન્તં ઉપગમ્મ પબ્બજિત્વા મગ્ગફલપટિવેધાય પચ્ચયો જાતો. તથાહેસ ભગવા તેન સમાગમત્થં પદસાવ મગ્ગં પટિપજ્જિ.

૧૨. **બાહુલ્લિકો**તિ પચ્ચયબાહુલ્લિકો. **પધાનવિબ્ભન્તો**તિ પધાનતો દુક્કરચરણતો પરિહીનો. નત્થિ એત્થ અગારિયં, અગારસ્સ હિતં કસિગોરક્ખાદિકમ્મન્તિ અનગારિયા, પબ્બજ્જા, તં **અનગારિયં**. **પબ્બજન્તી**તિ ઉપગચ્છન્તિ. **તદનુત્તર**ન્તિ તં અનુત્તરં. **બ્રહ્મચરિયપરિયોસાન**ન્તિ મગ્ગબ્રહ્મચરિયસ્સ પરિયોસાનં, અરહત્તફલન્તિ અત્થો. તસ્સ હિ અત્થાય કુલપુત્તા પબ્બજન્તિ. **દિટ્ઠેવ ધમ્મે**તિ ઇમસ્મિં પચ્ચક્ખે અત્તભાવે. **સયન્તિ** અપરપ્પચ્ચયા . **અભિઞ્ઞા સચ્છિકત્વા**તિ અત્તનોવ ઞાણેન પચ્ચક્ખં કત્વા. **ઉપસમ્પજ્જા**તિ પાપુણિત્વા.

ઇરિયાયાતિ દુક્કરઇરિયાય. **ઉત્તરિમનુસ્સધમ્મા**તિઆદીસુ મનુસ્સધમ્મતો લોકિયઞાણતો ઉપરિ અરિયં કાતું અલં સમત્થો **અલમરિયો**. **ઞાણદસ્સનવિસેસો**તિ સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણસ્સ પુબ્બભાગં અધિપ્પેતં. **નો**તિ નુ. **ભાસિતમેત**ન્તિ એવરૂપમેતં વાક્યભેદન્તિ અત્થો. તે ચ ''યદિ એસ પધાનકાલે 'અહં અરહા'તિ વદેય્ય, મયઞ્ચ સદ્દહામ, ન ચાનેન તદા વુત્તં. ઇદાનિ પન વિજ્જમાનમેવ ગુણં વદતી''તિ એકપદેન સતિં લભિત્વા ''બુદ્ધો જાતો''તિ ઉપ્પન્નગારવા આવુસોવાદં પહાય ''નો હેતં, ભન્તે''તિ આહંસુ. **અઞ્ઞા ચિત્ત**ન્તિ અઞ્ઞાય અરહત્તપ્પત્તિયા ચિત્તં.

૧૩. **અન્તા**તિ કોટ્ઠાસા દ્વે ભાગા. **કામેસુ કામસુખલ્લિકાનુયોગો**તિ વત્થુકામેસુ કિલેસકામસુખસ્સ અનુભવો. કિલેસકામા એવ વા આમિસસુખેન અલ્લીયનતો કામસુખલ્લિકાતિ વુત્તાતિ દટ્ઠબ્બા. **ગમ્મો**તિ ગામવાસીનં સન્તકો. **અત્તકિલમથાનુયોગો**તિ અત્તનો કિલમથસ્સ કણ્ટકસેય્યાદિદુક્ખસ્સ અનુયોગો. **ઉભો અન્તે**તિ યથાવુત્તે લોભો વા સસ્સતો વા એકો અન્તો, દોસો વા ઉચ્છેદો વા એકોતિ વેદિતબ્બો.

ચક્ખુકરણીતિઆદીસુ અત્તના સમ્પયુત્તઞાણચક્ખું કરોતીતિ ચક્ખુકરણી. દુતિયં તસ્સેવ વેવચનં. **ઉપસમો**તિ કિલેસુપસમો. **અભિઞ્ઞા**, **સમ્બોધો** ચ ચતુસચ્ચપટિવેધોવ. **નિબ્બાનં** અસઙ્ખતધાતુ. એતેસમ્પિ અત્થાય સંવત્તતીતિ પટિપદં થોમેતિ. **સમ્માદિટ્ઠી**તિ ઞાણં. **સમ્માસઙ્કપ્પો**તિ વિતક્કો. સેસં ધમ્મતો સુવિઞ્ઞેય્યમેવ.

૧૪. એવં ચત્તારોપિ મગ્ગે એકતો દસ્સેત્વા ઇદાનિ તેહિ મગ્ગેહિ પટિવિજ્ઝિતબ્બાનિ ચત્તારિ અરિયસચ્ચાનિ દસ્સેતું "**ઇદં ખો પન, ભિક્ખવે**"તિઆદિમાહ. **જાતિપિ દુક્ખા**તિઆદીસુ તત્થ તત્થ ભવે નિબ્બત્તમાનાનં સત્તાનં સબ્બપઠમં રૂપારૂપધમ્મપ્પવત્તિ ઇધ **જાતિ** નામ, સા ચ તત્થ તત્થ ભવેસુ ઉપલબ્ભમાનાનં દુક્ખાદીનં વત્થુભાવતો **દુક્ખા**, એવં જરાદીસુ દુક્ખવત્થુકતાય દુક્ખતા વેદિતબ્બા. પઞ્ચુપાદાનક્ખન્ધા પન દુક્ખદુક્ખવિપરિણામદુક્ખસઙ્ખારદુક્ખવસેન દુક્ખા એવ. **પોનોભવિકા**તિ પુનબ્ભવકરણં પુનબ્ભવો ઉત્તરપદલોપેન, પુનબ્ભવો સીલમેતિસ્સાતિ પોનોભવિકા. **નન્દિરાગસહગતા**તિ એત્થ રૂપાદીસુ નન્દતિ પિયાયતીતિ નન્દી, સા એવ રાગોતિ નન્દિરાગોતિ ભાવપ્પધાનોયં નિદ્દેસો, નન્દિરાગત્તન્તિ અત્થો. તેન સહગતાનિ નન્દિરાગસહગતા. **તત્ર તત્રા**તિ તસ્મિં તસ્મિં ભવે. રૂપાદીસુ છસુ આરમ્મણેસુ કામસ્સાદનવસેન

પવત્તા **કામતણ્હા** નામ. સસ્સતદિટ્ઠિયા સહ પવત્તા **ભવતણ્હા**. ઉચ્છેદદિટ્ઠિયા સહ પવત્તા **વિભવતણ્હા**. **અસેસવિરાગનિરોધો**તિઆદિના નિબ્બાનમેવ વુચ્ચતિ. તત્થ વિરજ્જનં વિગમનં **વિરાગો**. નિરુજ્ઝનં **નિરોધો**. ઉભયેનાપિ સુટ્ઠુ વિગમોવ વુચ્ચતિ. અસેસાયપિ તણ્હાય વિરાગો, નિરોધો ચ યેન હોતિ, સો **અસેસવિરાગનિરોધો**, નિબ્બાનમેવ. યસ્મા ચ તં આગમ્મ તણ્હં, વટ્ટઞ્ચ ચજન્તિ પટિનિસ્સજ્જન્તિ વિમુચ્ચન્તિ ન અલ્લીયન્તિ, તસ્મા **ચાગો પટિનિસ્સગ્ગો મુત્તિ અનાલયો**તિ વુચ્ચતિ.

૧૫. ચક્ખુન્તિઆદીનિ ઞાણવેવચનાનેવ.

૧૬. યાવકીવઞ્ચાતિ યત્તકં કાલં. **તિપરિવટ્ટ**ન્તિ સચ્ચઞાણ, કિચ્ચઞાણ, કતઞાણસઙ્ખાતાનં તિણ્ણં પરિવટ્ટાનં વસેન તિપરિવટ્ટં ઞાણદસ્સનં. એત્થ ચ ''ઇદં દુક્ખં અરિયસચ્ચં, ઇદં દુક્ખસમુદય''ન્તિ એવં ચતૂસુ સચ્ચેસુ યથાભૂતઞાણં **સચ્ચઞાણં** નામ. તેસુ એવ ''પરિઞ્ઞેય્યં પહાતબ્બં સચ્છિકાતબ્બં ભાવેતબ્બ''ન્તિ એવં કત્તબ્બકિચ્ચજાનનઞાણં **કિચ્ચઞાણં** નામ. ''પરિઞ્ઞાતં પહીનં સચ્છિકતં ભાવિત''ન્તિ તસ્સ કિચ્ચસ્સ કતભાવજાનનઞાણં **કતઞાણં** નામ. **દ્વાદસાકાર**ન્તિ તેસમેવ એકેકસ્મિં સચ્ચે તિણ્ણં તિણ્ણં આકારાનં વસેન દ્વાદસાકારં.

અભિસમ્બુદ્ધોતિ પચ્ચઞ્ઞાસિન્તિ અભિસમ્બુદ્ધો અરહત્તં પત્તોતિ એવં ન પટિજાનિં. **યતો ચ ખો**તિ યતો બોધિમૂલે નિસિન્નકાલતો પટ્ઠાય . **અથાહ**ન્તિ તતો પરં અહં. **ઞાણઞ્ચ પન મે**તિ પચ્ચવેક્ખણઞાણં સન્ધાય વદતિ. **અકુપ્પા મે**તિઆદિ તસ્સ પવત્તિઆકારદસ્સનં. તત્થ **અકુપ્પા મે વિમુત્તી**તિ અરહત્તફલં તસ્સ મગ્ગસઙ્ખાતકારણતો ચ આરમ્મણતો ચ અકુપ્પતા વેદિતબ્બા.

ઇમસ્મિં પન વેય્યાકરણસ્મિન્તિ નિગ્ગાથસુત્તે. **ભઞ્ઞમાને**તિ ભણિયમાને. **ધમ્મચક્ખુ**ન્તિ ઇધ ચતુસચ્ચધમ્મેસુ ચક્ખુકિચ્ચકરણતો સોતાપત્તિમગ્ગો અધિપ્પેતો. **યં કિઞ્ચી**તિઆદિ નિબ્બાનારમ્મણત્તેપિ કિચ્ચવસેન અસમ્મોહતો પવત્તિદસ્સનત્થં વુત્તં.

૧૭. ધમ્મચક્કન્તિ પટિવેધઞાણધમ્મઞ્ચેવ દેસનાઞાણધમ્મઞ્ચ પવત્તનટ્ઠેન ચક્કન્તિ ધમ્મચક્કં . **ઓભાસો**તિ સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણાનુભાવેન પવત્તો ચિત્તપચ્ચયઉતુસમુટ્ઠાનો દસસહસ્સિલોકધાતું ફરિત્વા ઠિતો ઓભાસો.

૧૮. દિટ્ઠો અરિયસચ્ચધમ્મો એતેનાતિ **દિટ્ઠધમ્મો**. એસ નયો સેસેસુપિ. અત્તનો પચ્ચક્ખતો અધિગતત્તા ન પરં પચ્ચેતિ, પરસ્સ સદ્ધાય એત્થ ન પવત્તતીતિ અપરપ્પચ્ચયો. **એહિ ભિક્ખૂ**તિ એત્તકે વુત્તમત્તે પબ્બજ્જા, ઉપસમ્પદા ચ સિજ્ઝતિ, તેનેવ તત્થ **ઇતિ**-સદ્દેન પરિચ્છેદો દસ્સિતોતિ વદન્તિ. કેચિ પન ''સમ્મા દુક્ખસ્સ અન્તકિરિયાયાતિ વચનપરિયોસાને એવ ઉપસમ્પદા સિજ્ઝતિ, અટ્ઠકથાયં પન 'એહિ ભિક્ખૂતિ ભગવતો વચનેના'તિ ઇદં એહિભિક્ખુસદ્દોપલક્ખિતવચનં એહિભિક્ખુવચનન્તિઆદિપદવસેન વુત્તં મુસાવાદવગ્ગોતિઆદીસુ વિયા''તિ વદન્તિ, તદેતં **પઠમપારાજિકટ્ઠકથાયં** ''ભગવા હિ…પે॰… એહિ ભિક્ખુ, ચર બ્રહ્મચરિયં સમ્મા દુક્ખસ્સ અન્તકિરિયાયા''તિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૧.૪૫ ભિક્ખૂપદભાજનીયવણ્ણના) ઇમિના વચનેન સમેતિ. યત્તકઞ્હિ ભગવતા નિયમેન વુચ્ચતિ, તત્તકં સબ્બમ્પિ અઙ્ગમેવ. સેક્ખપુથુજ્જનાનઞ્હિ એતં પરિપુણ્ણં વુચ્ચતિ, અસેક્ખાનં પન ''ચર બ્રહ્મચરિય''ન્તિ પરિયોસાનન્તિ દટ્ઠબ્બં સિક્ખત્તયસમિદ્ધિતો. લોકિયસમ્પદાહિ ઉપરિભૂતા સેટ્ઠભૂતા સમ્પદાતિ **ઉપસમ્પદા**.

૧૯-૨૧. નીહારભત્તોતિ ભિક્ખૂહિ ગામતો નીહરિત્વા દિન્નભત્તો. **કલ્લં નૂ**તિ યુત્તં નુ. **એતં મમા**તિઆદિ યથાક્કમં તણ્હામાનદિટ્ઠિગાહાનં દસ્સનં.

૨૨-૨૩. તસ્મા તિહાતિ એત્થ **તિહા**તિ નિપાતમત્તં, તસ્માતિ અત્થો. **નિબ્બિન્દતી**તિ વુટ્ઠાનગામિનિવિપસ્સનાવસેન ઉક્કણ્ઠતિ. **વિરજ્જતી**તિ ચતુન્નં મગ્ગાનં વસેન ન રજ્જતિ. **વિમુચ્ચતી**તિ ફલવસેન વિમુચ્ચતિ. **વિમુત્તસ્મિ**ન્તિઆદિ પચ્ચવેક્ખણઞાણદસ્સનં. **બ્રહ્મચરિય**ન્તિ મગ્ગબ્રહ્મચરિયં. **કરણીયં** ચતૂસુ સચ્ચેસુ ચતૂહિ મગ્ગેહિ પચ્ચેકં કત્તબ્બં પરિઞ્ઞાદિવસેન સોળસવિધં કિચ્ચં. **નાપરં ઇત્થત્તાયા**તિ ઇત્થભાવાય સોળસકિચ્ચભાવાય, કિલેસક્ખયાય વા અપરં પુન મગ્ગભાવનાકિચ્ચં મે નત્થીતિ પજાનાતિ. અથ વા **ઇત્થત્તાયા**તિ ઇત્થભાવતો વત્તમાનક્ખન્ધસન્તાનતો અપરં ખન્ધસન્તાનં મય્હં ન ભવિસ્સતીતિ અત્થો.

પબ્બજ્જાકથાવણ્ણના

૧૫. આળમ્બરન્તિ પણવં. **વિકેસિક**ન્તિ વિપ્પકિણ્ણકેસં. **વિક્ખેળિક**ન્તિ વિસ્સન્દમાનલાલં . **સુસાનં મઞ્ઞે**તિ સુસાનં વિય અદ્દસ સકં પરિજનન્તિ સમ્બન્ધો. **ઉદાનં ઉદાનેસી**તિ સંવેગવસપ્પવત્તં વચનં નિચ્છારેસિ. **ઉપસ્સટ્ઠ**ન્તિ દુક્ખેન સમ્મિસ્સં, દુક્ખોતિણ્ણં સબ્બસત્તકાયજાતન્તિ અત્થો.

૨૬. ઇદં ખો યસાતિ ભગવા નિબ્બાનં સન્ધાયાહ. **અનુપુબ્બિં કથ**ન્તિ અનુપટિપાટિકથં. **આદીનવ**ન્તિ દોસં. **ઓકાર**ન્તિ નિહીનતા નિહીનજનસેવિતત્તા. **સંકિલેસ**ન્તિ તેહિ સત્તાનં સંકિલેસનં, સંકિલેસવિસયન્તિ વા અત્થો. **કલ્લચિત્ત**ન્તિ અરોગચિત્તં. સામં અત્તનાવ ઉક્કંસો ઉક્ખિપનં એતિસ્સન્તિ **સામુક્કંસિકા**, સચ્ચદેસના. તસ્સા સરૂપદસ્સનં ''**દુક્ખ**''ન્તિઆદિ.

૨૭. અસ્સદૂતેતિ અસ્સઆરુળ્હે દૂતે. **ઇદ્ધાભિસઙ્ખાર**ન્તિ ઇદ્ધિકિરિયં. **અભિસઙ્ખરેસિ** અકાસિ.

૨૮. યથાદિટ્ઠન્તિ પઠમમગ્ગેન દિટ્ઠં ચતુસ્સચ્ચભૂમિં સેસમગ્ગત્તયેન પચ્ચવેક્ખન્તસ્સ, પસ્સન્તસ્સાતિ અત્થો. **માતુ નો જીવિત**ન્તિ એત્થ **નો**તિ નિપાતમત્તં, માતુ જીવિતન્તિ અત્થો. યસસ્સ ખીણાસવત્તા ''એહિ ભિક્ખુ, સ્વાક્ખાતો ધમ્મો, ચર બ્રહ્મચરિય''ન્તિ એત્તકેનેવ ભગવા ઉપસમ્પદં અદાસિ. ખીણાસવાનઞ્હિ એત્તકેનેવ ઉપસમ્પદા અનુઞ્ઞાતા પુબ્બેવ દુક્ખસ્સ પરિક્ખીણત્તા. **ચર બ્રહ્મચરિય**ન્તિ સાસનબ્રહ્મચરિયસઙ્ખાતં સિક્ખાપદપૂરણં સન્ધાય વુત્તં, ન મગ્ગબ્રહ્મચરિયં.

૩૦. સેટ્ઠાનુસેટ્ઠીનન્તિ સેટ્ઠિનો ચ અનુસેટ્ઠિનો ચ પવેણીવસેન આગતા યેસં કુલાનં સન્તિ, તેસં સેટ્ઠાનુસેટ્ઠીનં કુલાનં. **ઓરકો**તિ લામકો.

૩૨-૩૩. મા એકેન દ્વેતિ એકેન મગ્ગેન દ્વે ભિક્ખૂ મા અગમિત્થ. વિસુદ્ધે સત્તે, ગુણે વા મારેતીતિ **મારો**. પાપે નિયુત્તો **પાપિમા**.

સબ્બપાસેહીતિ સબ્બકિલેસપાસેહિ. **યે દિબ્બા યે ચ માનુસા**તિ યે દિબ્બકામગુણનિસ્સિતા, માનુસકકામગુણનિસ્સિતા ચ કિલેસપાસા નામ અત્થિ, સબ્બેહિ તેહિ. ''ત્વં બુદ્ધો''તિ દેવમનુસ્સેહિ કરિયમાનસક્કારસમ્પટિચ્છનં સન્ધાય વદતિ.

અન્તલિક્ખે ચરન્તે પઞ્ચાભિઞ્ઞેપિ બન્ધતીતિ **અન્તલિક્ખચરો**, રાગપાસો. મારો પન પાસમ્પિ અન્તલિક્ખચરં મઞ્ઞતિ. **માનસો**તિ મનોસમ્પયુત્તો.

જાનાતિ મન્તિ સો કિર ''મહાનુભાવો અઞ્ઞો દેવપુત્તો નિવારેતીતિ ભીતો નિવત્તિસ્સતિ નુ ખો''તિસઞ્ઞાય વત્વા ''નિહતો ત્વમસિ અન્તકા''તિ વુત્તે ''જાનાતિ મ''ન્તિ દુમ્મનો પલાયિ.

૩૪. પરિવિતક્કો ઉદપાદીતિ યસ્મા એહિભિક્ખુભાવાય ઉપનિસ્સયરહિતાનમ્પિ પબ્બજિતુકામતા ઉપ્પજ્જિસ્સતિ, બુદ્ધા ચ તે ન પબ્બાજેન્તિ, તસ્મા તેસમ્પિ પબ્બજ્જાવિધિં દસ્સેન્તો એવં પરિવિતક્કેસીતિ દટ્ઠબ્બં. ઉપનિસ્સયસમ્પન્ના પન ભગવન્તં ઉપસઙ્કમિત્વા એહિભિક્ખુભાવેનેવ પબ્બજન્તિ. યે પટિક્ખિત્તપુગ્ગલાતિ સમ્બન્ધો. **સયં પબ્બાજેતબ્બો**તિ એત્થ ''કેસમસ્સું ઓહારેત્વા''તિઆદિવચનતો કેસચ્છેદનકાસાયચ્છાદનસરણદાનાનિ પબ્બજ્જા નામ, તેસુ પચ્છિમદ્વયં ભિક્ખૂહિ એવ કાતબ્બં, કારેતબ્બં વા. ''**પબ્બાજેહી**''તિ ઇદં તિવિધમ્પિ સન્ધાય વુત્તં. **ખણ્ડસીમં નેત્વા**તિ ભણ્ડુકમ્મારોચનપરિહરણત્થં. ભિક્ખૂનઞ્હિ અનારોચેત્વા એકસીમાય ''એતસ્સ કેસે છિન્દા''તિ અઞ્ઞં આણાપેતુમ્પિ ન વટ્ટતિ. **પબ્બાજેત્વા**તિ કેસાદિચ્છેદનમેવ સન્ધાય વુત્તં ''કાસાયાનિ અચ્છાદેત્વા''તિ વિસું વુત્તત્તા. **પબ્બાજેતું ન લભતી**તિ સરણદાનં સન્ધાય વુત્તં, અનુપસમ્પન્નેન ભિક્ખુઆણત્તિયા દિન્નમ્પિ સરણં ન રુહતિ.

યસસ્સીતિ પરિવારસમ્પન્નો. **નિજ્જીવનિસ્સત્તભાવ**ન્તિ ''કેસા નામ ઇમસ્મિં સરીરે પાટિયેક્કો કોટ્ઠાસો અચેતનો અબ્યાકતો સુઞ્ઞો નિસ્સત્તો થદ્ધો પથવીધાતૂ''તિઆદિનયં સઙ્ગણ્હાતિ, સબ્બં **વિસુદ્ધિમગ્ગે** (વિસુદ્ધિ॰ ૧.૩૧૧) આગતનયેન ગહેતબ્બં. **પુબ્બે**તિ પુબ્બબુદ્ધુપ્પાદેસુ. **મદ્દિતસઙ્ખારો**તિ વિપસ્સનાવસેન વુત્તં. **ભાવિતભાવનો**તિ સમથવસેનાપિ.

કાસાયાનિ તિક્ખત્તું વા…પે॰… પટિગ્ગાહાપેતબ્બોતિ એત્થ ''સબ્બદુક્ખનિસ્સરણત્થાય ઇમં કાસાવં ગહેત્વા''તિ વા ''તં કાસાવં દત્વા''તિ વા વત્વા ''પબ્બાજેથ મં, ભન્તે, અનુકમ્પં ઉપાદાયા''તિ એવં યાચનપુબ્બકં ચીવરં પટિચ્છાપેતિ. **અથાપી**તિઆદિ તિક્ખત્તું પટિગ્ગાહાપનતો પરં કત્તબ્બવિધિદસ્સનં. **અથાપી**તિ તતો પરમ્પીતિ અત્થો. કેચિ પન ''ચીવરં અપ્પટિગ્ગાહાપેત્વા પબ્બજનપ્પકારભેદદસ્સનત્થં ''અથાપી''તિ વુત્તં, **અથાપી**તિ ચ અથ વાતિ અત્થો''તિ વદન્તિ. ''**અદિન્નં ન વટ્ટતી**''તિ ઇમિના પબ્બજ્જા ન રુહતીતિ દસ્સેતિ.

પાદે વન્દાપેત્વાતિ પાદાભિમુખં નમાપેત્વા. દૂરે વન્દન્તોપિ હિ પાદે વન્દતીતિ વુચ્ચતિ. **ઉપજ્ઝાયેન વા**તિ એત્થ યસ્સ સન્તિકે ઉપજ્ઝં ગણ્હાતિ, અયં ઉપજ્ઝાયો. આભિસમાચારિકેસુ વિનયનત્થં યં આચરિયં કત્વા નિય્યાતેન્તિ, અયં આચરિયો. સચે પન ઉપજ્ઝાયો સયમેવ સબ્બં સિક્ખાપેતિ, અઞ્ઞસ્મિં ન નિય્યાતેતિ, ઉપજ્ઝાયોવસ્સ આચરિયોપિ હોતિ, યથા ઉપસમ્પદાકાલે સયમેવ કમ્મવાચં વાચેન્તો ઉપજ્ઝાયોવ કમ્મવાચાચરિયોપિ હોતિ.

અનુનાસિકન્તં કત્વા દાનકાલે અન્તરા વિચ્છેદો ન કાતબ્બોતિ આહ ''**એકસમ્બન્ધાની**''તિ.

''**આભિસમાચારિકેસુ વિનેતબ્બો**''તિ ઇમિના સેખિયવત્તખન્ધકવત્તેસુ, અઞ્ઞેસુ

ચ સુક્કવિસ્સટ્ઠિઆદિલોકવજ્જસિક્ખાપદેસુ સામણેરેહિ વત્તિતબ્બં, તત્થ અવત્તમાનો અલજ્જી, દણ્ડકમ્મારહો ચ હોતીતિ દસ્સેતિ.

પબ્બજ્જાકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

દુતિયમારકથાવણ્ણના

૩૫. પાળિયં **અનુત્તરં વિમુત્તિં અનુપાપુણાથા**તિ ''ખીણાસવા મયં, કિં અમ્હાકં પધાનેના''તિ વાસનાદોસેન વોસાનં અનાપજ્જિત્વા પન્તેસુ સેનાસનેસુ ફલસમાપત્તિયાવ વીતિનામનત્થં, તં દિસ્વા અઞ્ઞેસમ્પિ દિટ્ઠાનુગતિસમાપજ્જનત્થઞ્ચ ઓવદતીતિ વેદિતબ્બં.

દુતિયમારકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ભદ્દવગ્ગિયકથાવણ્ણના

૩૬. ઇદં નેસં પુબ્બકમ્મન્તિ તેસં તિંસજનાનં એકતો અભિસમયસ્સ પુબ્બકમ્મં. અઞ્ઞમ્પિ તેસં પચ્ચેકં પુબ્બબુદ્ધુપ્પાદેસુ સદ્ધમ્મસ્સવનસરણગમનદાનસીલસમાધિવિપસ્સનાસમાયોગવસેન બહું વિવટ્ટૂપનિસ્સયં કુસલં અત્થેવાતિ ગહેતબ્બં. ઇતરથા હિ તદહેવ પટિવેધો, એહિભિક્ખુભાવાદિવિસેસો ચ ન સમ્પજ્જેય્ય.

ભદ્દવગ્ગિયકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ઉરુવેલપાટિહારિયકથાવણ્ણના

૩૭-૩૮. પાળિયં **અગરૂ**તિ ભારિયં ન સિયાતિ અત્થો. **ઉભિન્નં સજોતિભૂતાન**ન્તિ ઉભોસુ સજોતિભૂતેસુ. **પત્તે પક્ખિપી**તિ તં નાગં નિહતતેજં ધમ્મદેસનાય સન્તપ્પેત્વા સરણસીલાનિ દત્વા સકલરત્તિં ભગવન્તં પયિરુપાસિત્વા ઠિતં જટિલાનં દસ્સનત્થં પત્તે પક્ખિપિ, ન અહિતુણ્ડિકો વિય બલક્કારેનાતિ વેદિતબ્બં. **યત્ર હિ નામા**તિ યો નામ.

૩૯. અજ્જણ્હોતિ અજ્જ એકદિવસં. **અગ્ગિસાલમ્હી**તિ અગ્યાગારે. સુમનાનં બુદ્ધાનં મનસા સદિસો મનો અસ્સાતિ **સુમનમનસો. અધિચિત્તો**તિ મહાકરુણાદીહિ અધિચિત્તો. **ઉદિચ્છરે**તિ ઉલ્લોકેસું, પરિવારેસુન્તિ અત્થો. **અનેકવણ્ણા અચ્ચિયો**તિ છબ્બણ્ણરંસિયો વુત્તા. અહં તે ધુવભત્તેન પટિમાનનં કરિસ્સામીતિ સેસો.

૪૦. અભિક્કન્તાય રત્તિયાતિ પરિક્ખીણાય રત્તિયા, મજ્ઝિમરત્તિસમયેતિ અત્થો. **અભિક્કન્તવણ્ણા**તિ અભિરૂપચ્છવિવણ્ણા. **કેવલકપ્પ**ન્તિ એત્થ **કેવલ**-સદ્દસ્સ અનવસેસત્થો, **કપ્પ**-સદ્દસ્સ સમન્તભાવો, તસ્મા અનવસેસં સમન્તતો વનસણ્ડન્તિ અત્થો. **ચતુદ્દિસા**તિ ચતૂસુ દિસાસુ. **યત્ર હિ નામા**તિ યં નામ.

૪૩. અઙ્ગમગધાતિ અઙ્ગમગધરટ્ઠવાસિનો. **ઇદ્ધિપાટિહારિય**ન્તિ અભિઞ્ઞિદ્ધિયેવ પટિપક્ખાનં તિત્થિયાનં, વેનેય્યસત્તગતદોસાનઞ્ચ હરણતો અપનયનતો પાટિહારિયં, તં તં વા સત્તહિતં પટિચ્ચ હરિતબ્બં પવત્તેતબ્બન્તિ પટિહારિયં, તદેવ પાટિહારિયં. ઇદ્ધિ એવ પાટિહારિયં ઇદ્ધિપાટિહારિયં.

४४. **પંસુકૂલં ઉપ્પન્નં હોતી**તિ પુણ્ણાય દાસિયા સરીરં પરિક્ખિપિત્વા છડ્ડિતં સાણમયં કિમિકુલાકુલં પરિયેસનવસેન ઉપ્પન્નં હોતિ, યં ભગવા ભૂમિં કમ્પેન્તો પારુપિત્વા પચ્છા **મહાકસ્સપત્થેરસ્સ** અદાસિ, તં સન્ધાયેતં વુત્તન્તિ વદન્તિ. **કત્થ નુ ખો**તિઆદિપરિવિતક્કો જટિલાનં વિવિધપાટિહારિયદસ્સનત્થં કતો. પાણિના ખણન્તો વિય ઇદ્ધિયા મત્તિકં અપનેત્વા દિન્નત્તા વુત્તં “**પાણિના પોક્ખરણિં ખણિત્વા**”તિ.

૪૬. **ફાલિયન્તુ, કસ્સપ, કટ્ઠાની**તિ ઉરુવેલકસ્સપેન નિવેદિતે એવમવોચાતિ દટ્ઠબ્બં. એવં સેસેસુપિ.

૪૯. **અન્તરટ્ઠકાસુ હિમપાતસમયે**તિ એત્થ માઘમાસસ્સ અવસાને ચતસ્સો, ફગ્ગુણમાસસ્સ આદિમ્હિ ચતસ્સોતિ એવં ઉભિન્નં માસાનં અન્તરે અટ્ઠરત્તિયો અન્તરટ્ઠકા નામ. તાસુ અન્તરટ્ઠકાસુ રત્તીસુ હિમપાતકાલે. **ઉમ્મુજ્જનનિમુજ્જન**મ્પિ સહસા તદુભયકરણવસેન વુત્તં.

૫૦. **ઉદકવાહકો**તિ ઉદકોઘો. **રેણુહતાયા**તિ રજોકિણ્ણાય, અતિન્તાયાતિ અત્થો. **નાવાયા**તિ કુલ્લેન. **ઇદં નુ ત્વં મહાસમણા**તિ ઇધ નુ ત્વં. **ધ**-કારસ્સ **દ**-કારં, અનુસારઞ્ચ કત્વા ‘‘ઇદં નૂ’’તિ વુત્તં ‘‘એકમિદાહ’’ન્તિઆદીસુ (દી॰ નિ॰ ૧.૧૬૫, ૨૬૫) વિય. ‘‘ઇમસ્મિં પદેસે ત્વં નુ ખો ઠિતોસી’’તિ પુચ્છિ. **અયમહમસ્મી**તિ અયમહં ઇધ ઠિતોસ્મીતિ અત્થો.

૫૧. **ચિરપટિકા**તિ ચિરકાલતો પટ્ઠાય. કેસમિસ્સં સબ્બં પરિક્ખારં ઉદકે પવાહેત્વાતિપિ યોજેતબ્બં. અરણિકમણ્ડલુઆદિકા તાપસપરિક્ખારા **ખારી** નામ, તંહરણકકાજં **ખારિકાજં** નામ. **અગ્ગિહુતમિસ્સ**ન્તિ અગ્ગિપૂજોપકરણસહિતં.

૫૨-૩. **ઉપસગ્ગો**તિ ઉપદ્દવો. “**અડ્ઢુડ્ઢાનિ પાટિહારિયસહસ્સાની**”તિ ઇદં નાગદમનાદીનિ પન્નરસ પાટિહારિયાનિ વજ્જેત્વા વુત્તં અપ્પકમધિકં ગણનૂપગં ન હોતીતિ.

૫૪. **ગયાય**ન્તિ ગયાનામિકાય નદિયા અદૂરભવત્તા ગામો ઇત્થિલિઙ્ગવસેન ગયા નામ જાતો, તસ્સં. **ગયાસીસે**તિ એવંનામકે પિટ્ઠિપાસાણે.

“**યમિદં ચક્ખુસમ્ફસ્સપચ્ચયા…પે॰… સુખં વા**”તિઆદિના ચક્ખુવિઞ્ઞાણવીથિચિત્તેસુ સોમનસ્સદોમનસ્સઉપેક્ખાવેદનામુખેન સેસારૂપક્ખન્ધાનમ્પિ આદિત્તતં દસ્સેતિ. એસ નયો સેસેસુપિ. **મનો**તિ ભવઙ્ગચિત્તં મનોદ્વારસ્સ અધિપ્પેતત્તા. **મનોવિઞ્ઞાણ**ન્તિ મનોદ્વારવીથિપઅયાપન્નમેવ ગહિતં.

ઉરુવેલપાટિહારિયકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

બિમ્બિસારસમાગમકથાવણ્ણના

૫૫. **યઞ્ઞા અભિવદન્તી**તિ યાગહેતુ ઇજ્ઝન્તીતિ વદન્તિ. **ઉપધીસૂ**તિ એત્થ દુક્ખસુખાદીનં અધિટ્ઠાનટ્ઠેન ચત્તારો ઉપધી કામખન્ધકિલેસઅભિસઙ્ખારૂપધીનં વસેન. તેસુ ખન્ધૂપધિ ઇધાધિપ્પેતોતિ આહ “**ખન્ધૂપધીસુ મલન્તિ ઞત્વા**”તિ. **યઞ્ઞા**તિ યઞ્ઞહેતુ. **યિટ્ઠે**તિ મહાયાગે. **હુતે**તિ દિવસે દિવસે કત્તબ્બે અગ્ગિપરિચરણે. **કિં વક્ખામી**તિ કથં વક્ખામિ.

૫૭-૮. **આસીસના**તિ મનોરથા. **સિઙ્ગીસુવણ્ણનિક્ખેના**તિ સિઙ્ગીસુવણ્ણસ્સ રાસિના. સુવણ્ણેસુ હિ યુત્તિકતં હીનં. તતો રસવિદ્ધં સેટ્ઠં, તતો આકરુપ્પન્નં સેટ્ઠં, તતો યંકિઞ્ચિ દિબ્બસુવણ્ણં સેટ્ઠં , તત્રાપિ ચામીકરં, તતો સાતકુમ્ભં, તતો જમ્બુનદં, તતોપિ સિઙ્ગીસુવણ્ણં સેટ્ઠં. તસ્સ નિક્ખં નામ પઞ્ચસુવણ્ણપરિમાણં. અટ્ઠસુવણ્ણાદિભેદં અનેકવિધમ્પિ વદન્તિ. **દસસુ અરિયવાસેસૂ**તિ –

> ''ઇધ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ પઞ્ચઙ્ગવિપ્પહીનો હોતિ છળઙ્ગસમન્નાગતો એકારક્ખો ચતુરાપસ્સેનો પણુન્નપચ્ચેકસચ્ચો સમવયસટ્ઠેસનો અનાવિલસઙ્કપ્પો પસ્સદ્ધકાયસઙ્ખારો સુવિમુત્તચિત્તો સુવિમુત્તપઞ્ઞો''તિ (દી॰ નિ॰ ૩.૩૪૮, ૩૬૦; અ॰ નિ॰ ૧૦.૧૯) –

એવમાગતેસુ દસસુ અરિયવાસેસુ. તત્થ **પઞ્ચઙ્ગવિપ્પહીનો**તિ પઞ્ચનીવરણેહિ વિપ્પયુત્તતા વુત્તા. **છળઙ્ગસમન્નાગતો**તિ ઇટ્ઠાદીસુ છસુ આરમ્મણેસુ સોમનસ્સિતાદિપટિપક્ખા છળઙ્ગુપેક્ખા વુત્તા. **એકારક્ખો**તિ ઉપટ્ઠિતસતિતા. સઙ્ખાયસેવના અધિવાસના પરિવજ્જના વિનોદનાસઙ્ખાતાનિ ચત્તારિ અપસ્સેના નિસ્સયા એતસ્સાતિ **ચતુરાપસ્સેનો**, એતેન ચ તે નિસ્સયા દસ્સિતા. પણુન્નાનિ અપનીતાનિ દિટ્ઠિગતિકેહિ પચ્ચેકં ગહિતાનિ દિટ્ઠિસચ્ચાનિ યસ્સ, સો **પણુન્નપચ્ચેકસચ્ચો**, તેન લોકિયઞાણેન દિટ્ઠિપ્પહાનં વુત્તં. કામેસના ભવેસનાબ્રહ્મચરિયેસનાસઙ્ખાતા એસના સમ્મદેવ અવયા અનૂના સટ્ઠા નિસટ્ઠા અનેનાતિ **સમવયસટ્ઠેસનો**. એતેન તિણ્ણં એસનાનં અભાવો વુત્તો. ''**અનાવિલસઙ્કપ્પો**''તિ ઇમિના કામવિતક્કાદીહિ અનાવિલચિત્તતા. ''**પસ્સદ્ધકાયસઙ્ખારો**''તિ ઇમિના ચતુત્થજ્ઝાનસમાયોગેન વિગતદરથતા વુત્તા. ''**સુવિમુત્તચિત્તો**''તિ ઇમિના મગ્ગો. ''**સુવિમુત્તપઞ્ઞો**''તિ ઇમિના પચ્ચવેક્ખણઞાણમુખેન ફલઞાણં વુત્તં. એતે હિ અરિયા વસન્તિ એત્થાતિ **અરિયવાસા**તિ વુચ્ચન્તિ . તે પન વાસા વુત્થા વસિતા સમ્પાદિતા યેન, સો **વુત્થવાસો**, ભગવા. **દસબલો**તિ દસહિ કાયબલેહિ, ઞાણબલેહિ ચ ઉપેતો. યાનિ હેતાનિ –

> ''કાળાવકઞ્ચ ગઙ્ગેય્યં, પણ્ડરં તમ્બપિઙ્ગલં;
> ગન્ધમઙ્ગલહેમઞ્ચ, ઉપોસથછદ્દન્તિમે દસા''તિ. (મ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧૪૮; સં॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૨.૨૨; અ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૩.૧૦.૨૧; વિભ॰ અટ્ઠ॰ ૭૬૦; ઉદા॰ અટ્ઠ॰ ૭૫; બુ॰ વ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૩૯; ચૂળનિ॰ અટ્ઠ॰ ૮૧; પટિ॰ મ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૨.૪૪) –

એવં વુત્તાનિ દસહત્થિકુલાનિ પુરિમપુરિમતો દસબલગુણોપેતાનિ, તેસુ સબ્બજેટ્ઠાનં દસન્નં છદ્દન્તાનં બલાનિ ભગવતો કાયસ્સ દસબલાનિ નામ. તઞ્ચ કાળાવકસઙ્ખાતાનં પકતિહત્થીનં કોટિસહસ્સસ્સ, મજ્ઝિમપુરિસાનં પન દસન્નં કોટિસહસ્સાનઞ્ચ બલં હોતિ, તં ''નારાયનસઙ્ખાતબલ''ન્તિપિ વુચ્ચતિ.

યાનિ પનેતાનિ **પાળિયં** ''ઇધ, સારિપુત્ત, તથાગતો ઠાનઞ્ચ ઠાનતો અટ્ઠાનઞ્ચ અટ્ઠાનતો યથાભૂતં પજાનાતી''તિઆદિના (મ॰ નિ॰ ૧.૧૪૮; અ॰ નિ॰ ૧૦.૨૧; વિભ॰ ૭૬૦; પટિ॰ મ॰ ૨.૪૪) વુત્તાનિ ઠાનાઠાનઞાણબલં, કમ્મવિપાકઞાણબલં, સબ્બત્થગામિનિપટિપદાઞાણબલં, અનેકધાતુનાનાધાતુલોકઞાણબલં, સત્તાનં નાનાધિમુત્તિકતાઞાણબલં, ઇન્દ્રિયપરોપરિયત્તઞાણબલં, ઝાનવિમોક્ખસમાધિસમાપત્તીનં સંકિલેસવોદાનવુટ્ઠાનઞાણબલં, પુબ્બેનિવાસઞાણબલં, દિબ્બચક્ખુઞાણબલં, આસવક્ખયઞાણબલન્તિ દસબલઞાણાનિ, ઇમાનિ ભગવતો દસબલાનિ નામ. **દસહિ અસેક્ખેહિ અઙ્ગેહી**તિ અરહત્તફલસમ્પયુત્તેહિ **પાળિયં** ''અસેક્ખા સમ્માદિટ્ઠિ...પે॰... અસેક્ખો સમ્માસમાધિ, અસેક્ખં સમ્માઞાણં, અસેક્ખા સમ્માવિમુત્તી''તિ (દી॰ નિ॰

૩.૩૪૮, ૩૬૦) એવં વુત્તેહિ દસહિ અસેક્ખધમ્મેહિ સમન્નાગતો. એત્થ ચ દસ્સનટ્ઠેન વુત્તા **સમ્માદિટ્ઠિ** એવ જાનનટ્ઠેન **સમ્માઞાણન્તિ**પિ વુત્તા, વુત્તાવસેસા પન ફલચિત્તસમ્પયુત્તા સબ્બે ફસ્સાદિધમ્મા **સમ્માવિમુત્તી**તિ વુત્તાતિ દટ્ઠબ્બં.

બિમ્બિસારસમાગમકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સારિપુત્તમોગ્ગલ્લાનપબ્બજ્જાકથાવણ્ણના

૬૦. સારીબ્રાહ્મણિયા પુત્તો **સારિપુત્તો**. મોગ્ગલીબ્રાહ્મણિયા પુત્તો **મોગ્ગલ્લાનો**. **છન્નપરિબ્બાજકસ્સા**તિ સેતવત્થેન હિરિકોપીનં છાદેત્વા વિચરણકપરિબ્બાજકસ્સ, તેન ‘‘નાયં નગ્ગપરિબ્બાજકો’’તિ દસ્સેતિ. ‘‘ઉપઞ્ઞાત’’ન્તિ ઇમસ્સ વિવરણં **ઞાતો ચેવા**તિ. ‘‘મગ્ગ’’ન્તિ ઇમસ્સ વિવરણં **ઉપગતો ચ મગ્ગો**તિ. તેન ચ **ઉપઞ્ઞાત**ન્તિ એત્થ **ઞાત**-સદ્દો ઞાણપરિયાયો. **મગ્ગ**ન્તિ લિઙ્ગવિપલ્લાસેન મગ્ગોવ વુત્તો. ઉપસદ્દો ચ ઉપગમનત્થો મગ્ગસદ્દેનપિ સમ્બન્ધિતબ્બોતિ દસ્સેતિ. ઇદં વુત્તં હોતિ – યસ્મા પિટ્ઠિતો પિટ્ઠિતો અનુબન્ધનં નામ અત્થિકેહિ ઉપઞ્ઞાતં ઉપગતઞાણઞ્ચેવ હોતિ, તેહિ ઉપગતો પટિપન્નો મગ્ગો ચ, તસ્મા યંનૂનાહં અનુબન્ધેય્યન્તિ. **ઉપઞ્ઞાતં નિબ્બાન**ન્તિ ઉપપત્તિયા અનુમાનેન ઞાતં નિબ્બાનં. ‘‘મગ્ગ’’ન્તિ ઇમસ્સ વિવરણં **મગ્ગન્તો**તિ, અનુમાનેન ઞાતં પચ્ચક્ખતો દસ્સનત્થાય ગવેસન્તોતિ અત્થો.

નિરોધો ચ નિરોધૂપાયો ચ એકસેસેન નિરોધોતિ વુત્તોતિ દસ્સેન્તો ‘‘**અથ વા**’’તિઆદિમાહ. **પટિપાદેન્તો**તિ નિગમેન્તો.

ઇતો ઉત્તરીતિ ઇતો મયા લદ્ધસોતાપત્તિતો ઉત્તરિ ઇતરમગ્ગત્તયં યદિપિ નત્થિ, તથાપિ એસો એવ મયા ગવેસિતો નિબ્બાનધમ્મોતિ અત્થો.

૬૨-૩. **તદારમ્મણાયા**તિ નિબ્બાનારમ્મણાય સોતાપત્તિફલવિમુત્તિયા. **તેસં આયસ્મન્તાન**ન્તિ સપરિસાનં તેસં દ્વિન્નં પરિસાનં તસ્મિંયેવ ખણે ભગવતો ધમ્મં સુત્વા અરહત્તં પાપુણિ, અગ્ગસાવકા પન અત્તનો ઞાણકિચ્ચસ્સ મહન્તતાય કતિપાહચ્ચયેન. તેનાહ ‘‘**એવ**’’ન્તિઆદિ. ઉસૂયનકિરિયાય કમ્મભાવં સન્ધાય ‘‘**ઉપયોગત્થેવા**’’તિ વુત્તં.

સારિપુત્તમોગ્ગલ્લાનપબ્બજ્જાકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ઉપજ્ઝાયવત્તકથાવણ્ણના

૬૪. **વજ્જાવજ્જ**ન્તિ ખુદ્દકં, મહન્તઞ્ચ વજ્જં. **ઉત્તિટ્ઠપત્ત**ન્તિ એત્થ ઉત્તિટ્ઠં નામ પિણ્ડાય ચરણં વુચ્ચતિ ‘‘ઉત્તિટ્ઠે નપ્પમજ્જેય્યા’’તિઆદીસુ (ધ॰ પ॰ ૧૬૮) વિય. ઉત્તિટ્ઠત્થાય ગહિતં પત્તં ઉત્તિટ્ઠપત્તં, તેનાહ ‘‘**પિણ્ડાય ચરણકપત્ત**’’ન્તિ. તસ્સ ઉપનામે કો દોસોતિ આહ ‘‘**તસ્મિં હી**’’તિઆદિ. **તસ્મા**તિ યસ્મા મનુસ્સા એતસ્મિંયેવ એતે ભુઞ્જન્તીતિ ઉત્તિટ્ઠપત્તે ઉચ્છિટ્ઠસઞ્ઞિનો, તસ્મા ઉત્તિટ્ઠપત્તન્તિ વુત્તં ઉત્તિટ્ઠ-સદ્દેનેવ મનુસ્સાનં સઞ્ઞાય ઉચ્છિટ્ઠતાપિ ગમ્મતીતિ. કેચિ પન ‘‘ઉચ્છિટ્ઠસદ્દેન સમાનત્થો ઉત્તિટ્ઠસદ્દો’’તિ વદન્તિ. ‘‘ઉત્તિટ્ઠા’’તિ ત્વાપચ્ચયન્તોપિ હોતીતિ આહ ‘‘**ઉટ્ઠહિત્વા**’’તિ. **ઉપજ્ઝાયં ગહેતુ**ન્તિ ઉપજ્ઝાયત્તં મનસા ગહેતું, યાચનવચનેન તસ્સ અનુમતિં ગહેતુન્તિ વા અત્થો.

૬૫. પતિસ્સયનં પતિસ્સો, ગરું નિસ્સાય વત્તનભાવો, યંકિઞ્ચિ ગારવન્તિ અત્થો. સહ પતિસ્સેન **સપ્પતિસ્સો**, પરં જેટ્ઠં કત્વા તસ્સોવાદે વત્તનતાતિ અત્થો. તેનાહ "**જેટ્ઠકભાવઞ્ચ ઉપટ્ઠપેત્વા**"તિ. **સાહૂ**તિ સાધુ સુન્દરં. **લહૂ**તિ અગરુ, સુભરતાતિ અત્થો. **ઓપાયિક**ન્તિ ઉપાયપટિસંયુત્તં, એવં પટિપજ્જનં નિત્થરણૂપાયોતિ અત્થો. **પતિરૂપ**ન્તિ સામીચિકમ્મમિદન્તિ અત્થો. **પાસાદિકેના**તિ પસાદાવહેન કાયવચીપયોગેન સમ્પાદેહીતિ અત્થો. **કાયેના**તિ એતદત્થવિઞ્ઞાપકં હત્થમુદ્દાદિં દસ્સેન્તો કાયેન વિઞ્ઞાપેતિ. **સાધૂતિ સમ્પટિચ્છનં સન્ધાયા**તિ ઉપજ્ઝાયેન "સાહૂ"તિઆદીસુ વુત્તેસુ સદ્ધિવિહારિકસ્સ "સાધૂ"તિ સમ્પટિચ્છનં વચનં સન્ધાય "કાયેન વિઞ્ઞાપેતી"તિઆદિ વુત્તન્તિ અધિપ્પાયો. **આયાચનદાનમત્તેના**તિ સદ્ધિવિહારિકસ્સ પઠમં આયાચનમત્તેન, તતો ઉપજ્ઝાયસ્સ ચ "સાહૂ"તિઆદિના વચનમત્તેનાતિ અત્થો.

૬૬. **અસ્સા**તિ સદ્ધિવિહારિકસ્સ. **દ્વે ચીવરાની**તિ ઉત્તરાસઙ્ગં, સઙ્ઘાટિઞ્ચ સન્ધાય વદતિ. **ઇતો પટ્ઠાયા**તિ "ન ઉપજ્ઝાયસ્સ ભણમાનસ્સા"તિ એત્થ ન-કારતો પટ્ઠાય, તેન "નાતિદૂરે"તિઆદીસુ ન-કારપટિસિદ્ધેસુ આપત્તિ નત્થીતિ દસ્સેતિ. **સબ્બત્થ દુક્કટાપત્તી**તિ આપદાઉમ્મત્તખિત્તચિત્તવેદનટ્ટતાદીહિ વિના પણ્ણત્તિં અજાનિત્વાપિ વદન્તસ્સ ગિલાનસ્સપિ દુક્કટમેવ. આપદાસુ હિ અન્તરન્તરા કથા વત્તું વટ્ટતિ. એવમઞ્ઞેસુપિ ન-કારપટિસિદ્ધેસુ ઈદિસેસુ, ઇતરેસુ પન ગિલાનોપિ ન મુચ્ચતિ. પાળિયં "**હેટ્ઠાપીઠં વા પરામસિત્વા**"તિ ઇદં પુબ્બે તત્થ ઠપિતપત્તાદિના અસઙ્ઘટ્ટનત્થાય વુત્તં, ચક્ખુના ઓલોકેત્વાપિ અઞ્ઞેસં અભાવં ઞત્વાપિ ઠપેતું વટ્ટતિ એવ. **આપત્તિયા આસન્ન**ન્તિ આપત્તિકરણમેવ.

ગામેતિ અન્તોગામે તાદિસે મણ્ડપાદિમ્હિ. **અન્તરઘરે**તિ અન્તોગેહે. **પટિક્કમને**તિ આસનસાલાયં. **ધોતવાલિકાયા**તિ ઉદકેન ગતટ્ઠાને નિરજાય પરિસુદ્ધવાલિકાય. **નિદ્ધૂમે**તિ જન્તાઘરે જલિયમાનઅગ્ગિધૂમરહિતે. જન્તાઘરઞ્હિ નામ હિમપાતબહુલેસુ દેસેસુ તપ્પચ્ચયરોગપીળાદિનિવારણત્થં સરીરસેદાપનટ્ઠાનં. તત્થ કિર અન્ધકારપટિચ્છન્નતાય બહૂપિ એકતો પવિસિત્વા ચીવરં નિક્ખિપિત્વા અગ્ગિતાપપરિહારાય મત્તિકાય મુખં લિમ્પિત્વા સરીરં યાવદત્થં સેદેત્વા ચુણ્ણાદીહિ ઉબ્બટ્ટેત્વા નહાયન્તિ. તેનેવ પાળિયં "**ચુણ્ણં સન્નેતબ્બ**"ન્તિઆદિ વુત્તં. **ઉલ્લોક**ન્તિ ઉદ્ધં ઓલોકનટ્ઠાનં. ઉપરિભાગન્તિ અત્થો.

અઞ્ઞત્થ નેતબ્બોતિ યત્થ વિહરતો સાસને અનભિરતિ ઉપ્પન્ના, તતો અઞ્ઞત્થ કલ્યાણમિત્તાદિસમ્પત્તિયુત્તટ્ઠાને નેતબ્બો. **વિસભાગપુગ્ગલાન**ન્તિ લજ્જિનો વા અલજ્જિનો વા ઉપજ્ઝાયસ્સ અવડ્ઢિકામે સન્ધાય વુત્તં. સચે પન ઉપજ્ઝાયો અલજ્જી ઓવાદમ્પિ ન ગણ્હાતિ, લજ્જિનો ચ એતસ્સ વિસભાગા હોન્તિ, તત્થ ઉપજ્ઝાયં વિહાય લજ્જીહેવ સદ્ધિં આમિસાદિપરિભોગો કાતબ્બો. ઉપજ્ઝાયાદિભાવો હેત્થ ન પમાણન્તિ દટ્ઠબ્બં. **પરિવેણં ગન્ત્વા**તિ ઉપજ્ઝાયસ્સ પરિવેણં ગન્ત્વા. "**ન સુસાન**"ન્તિ ઇદં ઉપલક્ખણં, ઉપચારસીમતો બહિ ગન્તુકામેન અનાપુચ્છા ગન્તું ન વટ્ટતિ.

ઉપજ્ઝાયવત્તકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સદ્ધિવિહારિકવત્તકથાવણ્ણના

૬૭. સદ્ધિવિહારિકવત્તકથાયં **સઙ્ગહેતબ્બો અનુગ્ગહેતબ્બો**તિઆદીસુ અનાદરિયં પટિચ્ચ ધમ્મામિસેહિ અસઙ્ગણ્હન્તાનં આચરિયુપજ્ઝાયાનં દુક્કટં વત્તભેદત્તા. તેનેવ **પરિવારે**પિ "નદેન્તો આપજ્જતી"તિ (પરિ॰ ૩૨૨) વુત્તં. સેસં સુવિઞ્ઞેય્યમેવ.

સદ્ધિવિહારિકવત્તકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નસમ્માવત્તનાદિકથાવણ્ણના

૬૮. નસમ્માવત્તનાદિકથાયં **વત્તં ન પૂરેય્યા**તિ ''વત્તકરણકાલો''તિ વત્થુવિજાનનવસેન ઞત્વા માનકોસજ્જાદિવસેન વા ઉપજ્ઝાયાદીસુ અનાદરેન વા ''અકાતું ન વટ્ટતી''તિ અજાનનતાય વા ન કરેય્ય, દુક્કટમેવ. અસઞ્ચિચ્ચ અસતિયાતિઆદીહિ ચ અકરોન્તસ્સ પન અનાપત્તિ. સબ્બાનિ હિ વત્તાનિ સેખિયાનેવ, તસ્મા સેખિયેસુ વુત્તનયેનેવેત્થ સબ્બોપિ વિનિચ્છયો વેદિતબ્બો. **ગેહસ્સિતપેમ**ન્તિ મેત્તાપેમં.

સાદિયનં વા અસાદિયનં વા ન જાનાતીતિ ''મયિ સાદિયન્તે અકરોન્તાનં આપત્તિ હોતિ, પટિક્ખિપિત્વા અસાદિયન્તે આપત્તિ ન હોતી''તિ એવં ન જાનાતીતિ અત્થો. ''તેસુ એકો વત્તસમ્પન્નો ભિક્ખુ…પે॰… તેસં અનાપત્તી''તિ વચનતો સચે કોચિ ''તુમ્હાકં સદ્ધિવિહારિકે, અન્તેવાસિકે વા ગિલાને ઉપટ્ઠહિસ્સામિ, ઓવાદાનુસાસનિઆદિકં સબ્બં કત્તબ્બં કરિસ્સામી''તિ વદતિ, તે વા સદ્ધિવિહારિકાદયો ''અપ્પોસ્સુક્કા હોથા''તિ વદન્તિ, વત્તં વા ન સાદિયન્તિ, આચરિયુપજ્ઝાયાનમ્પિ અનાપત્તિ.

નસમ્માવત્તનાદિકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

રાધબ્રાહ્મણવત્થુકથાવણ્ણના

૬૯. રાધબ્રાહ્મણવત્થુસ્મિં પાળિયં **ઉપ્પણ્ડુપ્પણ્ડુકજાતો**તિ સકલસરીરે સઞ્જાતપણ્ડુવણ્ણો. પણ્ડુવણ્ણસ્સ સકલસરીરે બ્યાપિતભાવદસ્સનત્થઞ્હિ વિચ્છાવચનં કતં. **અધિકાર**ન્તિ ઉપકારં. **કતવેદિનો**તિ અત્તનો કતં ઉપકારં પટિકિરિયાય ઞાપકા. ઉપસમ્પદાકમ્મવાચાય યં વત્તબ્બં, તં પરિયોસાને વક્ખામ. **પરિમણ્ડલેહી**તિ પરિપુણ્ણેહિ.

૭૧-૭૩. **પણ્ણત્તિવીતિક્કમ**ન્તિ સિક્ખાપદવીતિક્કમં. પાળિયં **પિણ્ડિયાલોપભોજન**ન્તિ જઙ્ઘપિણ્ડિમંસબલેન ચરિત્વા આલોપાલોપવસેન પરિયિટ્ઠભોજનં. **અતિરેકલાભો**તિ ભિક્ખાહારતો અધિકલાભો. સઙ્ઘભત્તાદીનં વિભાગો **સેનાસનક્ખન્ધકે** આવિ ભવિસ્સતિ. **વિહારો**તિ તિણકુટિકાદિસહિતો પાકારપરિચ્છિન્નો સકલો સઙ્ઘારામો. **અડ્ઢયોગો**તિ એકસાલો દીઘપાસાદો. હત્થિપિટ્ઠિગરુળસણ્ઠાનો દીઘપાસાદોતિપિ વદન્તિ. **પાસાદો**તિ ચતુરસ્સો ઉચ્ચો અનેકભૂમકપાસાદો. **હમ્મિય**ન્તિ મુણ્ડચ્છદનો ચન્દિકઙ્ગણયુત્તો નાતિઉચ્ચો પાસાદો. **ગુહા**તિ પબ્બતગુહા. **પૂતિમુત્ત**ન્તિ ગોમુત્તં.

રાધબ્રાહ્મણવત્થુકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

આચરિયવત્તકથાવણ્ણના

૭૬. **સહધમ્મિકં વુચ્ચમાનો**તિ ''એવં નિવાસેતબ્બ''ન્તિઆદિના સિક્ખાપદેન ઓવદિયમાનો. **વાદં આરોપેત્વા**તિ ''ઓલમ્બિત્વા નિવાસનાદીસુ કો દોસો? યદિ દોસો ભવેય્ય , પરિમણ્ડલનિવાસનાદીસુપિ દોસો સિયા''તિઆદિના નિગ્ગહં આરોપેત્વા. **તંયેવ તિત્થાયતન**ન્તિ દિટ્ઠિસઙ્ખાતતિત્થમેવ આયતનં દુક્ખુપ્પત્તિટ્ઠાનન્તિ તિત્થાયતનં. **આયસ્મતો નિસ્સાય વચ્છામી**તિ આયસ્મન્તં નિસ્સાય વસિસ્સામીતિ અત્થો.

આચરિયવત્તકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પણામનાખમાપનાકથાવણ્ણના

૮૦. યં પુબ્બે લક્ખણં વુત્તં, તેનેવ લક્ખણેન નિસ્સયન્તેવાસિકસ્સ આપત્તિ ન વેદિતબ્બાતિ સમ્બન્ધયોજના દટ્ઠબ્બા. પોત્થકેસુ પન ‘‘ન તેનેવ લક્ખણેના’’તિ એત્થ ન-કારં છડ્ડેત્વા ‘‘તેનેવ લક્ખણેન નિસ્સયન્તેવાસિકસ્સ આપત્તિ વેદિતબ્બા’’તિ લિખન્તિ, તં પમાદલિખિતં. તથા હિ તેનેવ લક્ખણેન આપત્તિભાવે ગય્હમાને નિસ્સયમુત્તકસ્સાપિ અમુત્તકસ્સાપિ આપત્તિ એવાતિ વુત્તલક્ખણેન આપત્તિં આપજ્જેય્ય. તથા ચ ‘‘નિસ્સયન્તેવાસિકેન હિ યાવ આચરિયં નિસ્સાય વસતિ, તાવ સબ્બં આચરિયવત્તં કાતબ્બ’’ન્તિ ઇમિના અનન્તરવચનેન વિરોધો સિયા. **વિસુદ્ધિમગ્ગે**પિ ચ –

> ‘‘નિસ્સયાચરિય, ઉદ્દેસાચરિય, નિસ્સયન્તેવાસિક, ઉદ્દેસન્તેવાસિક, સમાનાચરિયકા પન યાવ નિસ્સયઉદ્દેસા અનુપચ્છિન્ના. તાવ પટિજગ્ગિતબ્બા’’તિ (વિસુદ્ધિ॰ ૧.૪૧) –

વુત્તં . તસ્મા વુત્તનયેન ઇધ પરિગળિતં ન-કારં આનેત્વા તેનેવ સદ્ધિવિહારિકસ્સ વુત્તેનેવ લક્ખણેન નિસ્સયન્તેવાસિકસ્સ આપત્તિ ન વેદિતબ્બાતિ એવમત્થો ગહેતબ્બો.

પણામનાખમાપનાકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નિસ્સયપટિપ્પસ્સદ્ધિકથાવણ્ણના

૮૩. નિસ્સયપટિપ્પસ્સદ્ધિકથાયં ‘‘**યો વા એકસમ્ભોગપરિભોગો, તસ્સ સન્તિકે નિસ્સયો ગહેતબ્બો**’’તિ ઇમિના લજ્જીસુ એવ નિસ્સયગ્ગહણં નિયોજેતિ અલજ્જીસુ પટિક્ખિત્તત્તા. એત્થ ચ પરિભોગસદ્દેન એકકમ્માદિકો સંવાસો ગહિતો પચ્ચયપરિભોગસ્સ સમ્ભોગ-સદ્દેન ગહિતત્તા, એતેન ચ સમ્ભોગસંવાસાનં અલજ્જીહિ સદ્ધિં ન કત્તબ્બતં દસ્સેતિ. **પરિહારો નત્થી**તિ આપત્તિપરિહારો નત્થિ. **તાદિસો**તિ યત્થ નિસ્સયો ગહિતપુબ્બો, યો ચ એકસમ્ભોગપરિભોગો, તાદિસો. **તથા વુત્તન્તિ** ‘‘લહું આગમિસ્સામી’’તિ વુત્તઞ્ચેતિ અત્થો. ‘‘**ચત્તારિ પઞ્ચ દિવસાની**’’તિ ઇદં ઉપલક્ખણમત્તં. યદિ એકાહદ્વીહેન સભાગતા પઞ્ઞાયતિ, ઞાતદિવસેન ગહેતબ્બોવ. અથાપિ ચતુપઞ્ચાહેનાપિ ન પઞ્ઞાયતિ, યત્તકેહિ દિવસેહિ પઞ્ઞાયતિ, તત્તકાનિ અતિક્કમેતબ્બાનિ. સભાગતં ઓલોકેમીતિ પન લેસો ન કાતબ્બો.

દહરા સુણન્તીતિ એત્થ અસુત્વાપિ આગમિસ્સતિ, કેનચિ અન્તરાયેન ચિરાયતીતિ સઞ્ઞાય સતિ લબ્ભતેવ પરિહારો. તેનાહ ‘‘**ઇધેવાહં વસિસ્સામીતિ પહિણતિ, પરિહારો નત્થી**’’તિ.

એકદિવસમ્પિ પરિહારો નત્થીતિ ગમને નિરુસ્સાહં સન્ધાય વુત્તં. સઉસ્સાહસ્સ પન સેનાસનપટિસામનાદિવસેન કતિપાહે ગતેપિ ન દોસો.

તત્રેવ વસિતબ્બન્તિ તત્ર સભાગટ્ઠાને એવ નિસ્સયં ગહેત્વા વસિતબ્બં. ‘‘**તંયેવ વિહારં…પે॰… વસિતું વટ્ટતી**’’તિ ઇમિના ઉપજ્ઝાયે સઙ્ગણ્હન્તેયેવ તંસમોધાને નિસ્સયપટિપ્પસ્સદ્ધિ વુત્તા, તસ્મિં પન કોધેન વા ગણનિરપેક્ખતાય વા અસઙ્ગણ્હન્તે અઞ્ઞેસુ ગહિતો નિસ્સયો ન પટિપ્પસ્સમ્ભતીતિ દસ્સેતિ.

આચરિયમ્હા નિસ્સયપટિપ્પસ્સદ્ધિયં વુત્તો ‘‘કોચિ આચરિયો’’તિઆદિકો નયો ઉપજ્ઝાયપક્કમનાદીસુપિ નેત્વા તત્થ ચ વુત્તો ઇધાપિ નેત્વા યથારહં યોજેતબ્બો.

દ્વે લેડ્ડુપાતે અતિક્કમ્મ અઞ્ઞસ્મિં વિહારે વસન્તીતિ ઉપચારસીમતો બહિ અઞ્ઞસ્મિં વિહારે અન્તેવાસિકાનં વસનટ્ઠાનતો દ્વે લેડ્ડુપાતે અતિક્કમ્મ વસન્તિ. તેન બહિઉપચારેપિ અન્તેવાસિકાદીનં વસનટ્ઠાનતો દ્વિન્નં લેડ્ડુપાતાનં અન્તરે આસન્નપદેસે વસતિ, નિસ્સયો ન પટિપ્પસ્સમ્ભતીતિ દસ્સેતિ. અન્તોઉપચારસીમાયં પન દ્વે લેડ્ડુપાતે અતિક્કમિત્વા વસતો નિસ્સયો ન પટિપ્પસ્સમ્ભતેવ.

નિસ્સયપટિપ્પસ્સદ્ધિકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ઉપસમ્પાદેતબ્બપઞ્ચકકથાવણ્ણના

૮૪. ઉપજ્ઝાચરિયલક્ખણકથાયં **ન સામણેરો ઉપટ્ઠાપેતબ્બો**તિ ઉપજ્ઝાયેન હુત્વા ન પબ્બાજેતબ્બો. અસેક્ખસ્સ અયન્તિ **અસેક્ખો**, લોકિયલોકુત્તરો સીલક્ખન્ધો.

અન્તગ્ગાહિકાયાતિ સસ્સતુચ્છેદકોટ્ઠાસગ્ગાહિકાય. **પચ્છિમાનિ દ્વે**તિ અપ્પસ્સુતો હોતિ, દુપ્પઞ્ઞો હોતીતિ ઇમાનિ દ્વે અઙ્ગાનિ. **પચ્છિમાનિ તીણી**તિ ન પટિબલો ઉપ્પન્નં કુક્કુચ્ચં ધમ્મતો વિનોદેતું, આપત્તિં ન જાનાતિ, આપત્તિયા વુટ્ઠાનં ન જાનાતીતિ ઇમાનિ તીણિ. કુક્કુચ્ચસ્સ હિ પાળિઅટ્ઠકથાનયસઙ્ખાતધમ્મતો વિનોદેતું અપટિબલતા નામ અબ્યત્તતા એવ હોતીતિ સાપિ આપત્તિઅઙ્ગમેવ વુત્તા.

અભિવિસિટ્ઠો ઉત્તમો સમાચારો આભિસમાચારો, વત્તપટિવત્તસીલં. તં આરબ્ભ પઞ્ઞત્તા ખન્ધકસિક્ખાપદસઙ્ખાતા સિક્ખા **આભિસમાચારિકા**. સિક્ખાપદમ્પિ હિ તં તત્થ પટિપૂરણત્થિકેહિ ઉગ્ગહણાદિવસેન સિક્ખિતબ્બતો ‘‘સિક્ખા’’તિ વુચ્ચતિ. મગ્ગબ્રહ્મચરિયસ્સ આદિભૂતા કારણભૂતાતિ **આદિબ્રહ્મચરિયકા** સિક્ખા, ઉભતોવિભઙ્ગપરિયાપન્નસિક્ખાપદં. તેનેવ **વિસુદ્ધિમગ્ગે**પિ ‘‘ઉભતોવિભઙ્ગપરિયાપન્નસિક્ખાપદં આદિબ્રહ્મચરિયકં, ખન્ધકવત્તપઅયાપન્નં આભિસમાચારિક’’ન્તિ (વિસુદ્ધિ॰ ૧.૧૧) વુત્તં. તસ્મા **સેક્ખપણ્ણત્તિય**’’ન્તિ એત્થ સિક્ખિતબ્બતો સેક્ખા, ભગવતા પઞ્ઞત્તત્તા પણ્ણત્તિ. સબ્બાપિ ઉભતોવિભઙ્ગપરિયાપન્ના સિક્ખાપદપણ્ણત્તિ ‘‘સેક્ખપણ્ણત્તી’’તિ વુત્તાતિ ગહેતબ્બા. **નામરૂપપરિચ્છેદે**તિ એત્થ કુસલત્તિકાદીહિ વુત્તં જાતિભૂમિપુગ્ગલસમ્પયોગવત્થારમ્મણકમ્મદ્વારલક્ખણરસાદિભેદેહિ વેદનાક્ખન્ધાદિચતુબ્બિધં સનિબ્બાનં નામં, ભૂતુપાદાયભેદં રૂપઞ્ચ પરિચ્છિન્દિત્વા જાનનપઞ્ઞા, તપ્પકાસકો ચ ગન્થો નામરૂપપરિચ્છેદો નામ. ઇમિના અભિધમ્મત્થકુસલેન ભવિતબ્બન્તિ દસ્સેતિ. **સિક્ખાપેતુ**ન્તિ ઉગ્ગણ્હાપેતું.

ઉપસમ્પાદેતબ્બપઞ્ચકકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

અઞ્ઞતિત્થિયપુબ્બવત્થુકથાવણ્ણના

૮૬. તિત્થિયપરિવાસકથાયં **આજીવકસ્સ વા**તિઆદીસુ અકિરિયવાદી આજીવકો નામ, કિરિયવાદિનો પન નિગણ્ઠાપિ અઞ્ઞેપિ નગ્ગતિત્થિકા અચેલકપદે સઙ્ગહિતા. સબ્બથા નગ્ગસ્સેવ તિત્થિયપરિવાસો વિહિતો. સો ચ તેનેવ નગ્ગવેસેન ભિક્ખૂનં સન્તિકં આગતસ્સ, ન પટિચ્છાદેત્વા આગતસ્સાતિ દસ્સેતું ‘‘**સચે સોપી**’’તિઆદિ વુત્તં. તત્થ **સોપી**તિ આજીવકો.

આમિસકિઞ્ચિક્ખસમ્પદાનં નામ અપ્પમત્તકસ્સ દેય્યધમ્મસ્સ અનુપ્પદાનં. **રૂપૂપજીવિકા**તિ અત્તનો રૂપમેવ નિસ્સાય જીવન્તિયો. વેસિયા ગોચરો બહુલં પવત્તિટ્ઠાનં અસ્સાતિ **વેસિયાગોચરો**. એસ નયો સબ્બત્થ. **યોબ્બન્નાતીતા**તિ અનિવિદ્ધા એવ મહલ્લિકભાવં પત્તા થુલ્લકુમારી એવાતિ વુત્તં. **આદાયસ્સા**તિ આદાનસ્સ ગહણસ્સ.

અઞ્ઞતિત્થિયપુબ્બવત્થુકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પઞ્ચાબાધવત્થુકથાવણ્ણના

૮૮-૯. પઞ્ચાબાધાદિવત્થૂસુ પાળિયં **સોમ્હિ અરોગો, વિબ્ભમિસ્સામી**તિ સો અહં અરોગો, વિબ્ભમિસ્સામીતિ અત્થો. **નખપિટ્ઠિપ્પમાણન્તિ** કનિટ્ઠઙ્ગુલિનખપિટ્ઠિ અધિપ્પેતા. ''પટિચ્છન્ને ઠાને નખપિટ્ઠિપ્પમાણં અવડ્ઢનકપક્ખે ઠિતં હોતિ, વટ્ટતી''તિ વુત્તત્તા અપ્પટિચ્છન્નટ્ઠાને તાદિસમ્પિ ન વટ્ટતિ, પટિચ્છન્નટ્ઠાનેપિ ચ વડ્ઢનકપક્ખે ઠિતોપિ ન વટ્ટતીતિ સિદ્ધમેવ હોતિ. પાકટટ્ઠાનેપિ પન નખપિટ્ઠિપ્પમાણતો ઊનતરં અવડ્ઢનકં વટ્ટતીતિ યે ગણ્હેય્યું, તેસં તં ગહણં પટિસેધેતું **''મુખે પના''**તિઆદિ વુત્તં.

કોલટ્ઠિમત્તકોપીતિ બદરટ્ઠિપ્પમાણોપિ. **અવડ્ઢનકપક્ખે ઠિતોપિ ન વટ્ટતી**તિ એત્થ **પિ**-સદ્દેન કોલટ્ઠિમત્તતો ખુદ્દકતરોપિ ગણ્ડો ન વટ્ટતીતિ દસ્સેતિ. તેનાહ **''સચ્છવિં કારેત્વા''**તિ, વિજ્જમાનચ્છવિં કત્વાતિ અત્થો. ''સઞ્છવિ''ન્તિ વા પાઠો, સઞ્જાતચ્છવિન્તિ અત્થો. ગણ્ડાદીસુ વૂપસન્તેસુપિ ગણ્ડાનં વિવણ્ણમ્પિ હોતિ, તં વટ્ટતિ.

પદુમપુણ્ડરીકપત્તવણ્ણન્તિ રત્તપદુમસેતપદુમપુપ્ફદલવણ્ણં. **કુટ્ઠે વુત્તનયેનેવા**તિ પટિચ્છન્નટ્ઠાને અવડ્ઢનકં વટ્ટતિ, અઞ્ઞત્થ ન કિઞ્ચિપિ વટ્ટતીતિ વુત્તનયં દસ્સેતિ. **સોસબ્યાધી**તિ ખયરોગો. **યક્ખુમ્મારો**તિ કદાચિ કદાચિ આગન્ત્વા ભૂમિયં પાતેત્વા હત્થમુખાદિકં અવયવં ભૂમિયં ઘંસનકો યક્ખોવ રોગો.

પઞ્ચાબાધવત્થુકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

રાજભટવત્થુકથાવણ્ણના

૯૦. **ન દાનાહં દેવસ્સ ભટોતિ આપુચ્છતી**તિ રઞ્ઞા એવ દિન્નટ્ઠાનન્તરં સન્ધાય વુત્તં. યો પન રાજકમ્મિકેહિ અમચ્ચાદીહિ ઠપિતો, અમચ્ચાદીનં એવ વા ભટો હોતિ, તેન તં તં અમચ્ચાદિમ્પિ આપુચ્છિતું વટ્ટતિ.

રાજભટવત્થુકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ચોરવત્થુકથાવણ્ણના

૯૧. **તસ્મા**તિ ભગવા સયં યસ્મા ધમ્મસ્સામી, તસ્મા અઙ્ગુલિમાલં એહિભિક્ખુભાવેન પબ્બાજેસિ, ભિક્ખૂનં પન સિક્ખાપદં પઞ્ઞપેન્તો એવમાહાતિ અધિપ્પાયો. **એવં જાનન્તી**તિ સીલવા જાતોતિ જાનન્તિ.

૯૨. **ઉપરમન્તિ** વિરમન્તિ. **ભિન્દિત્વા**તિ અન્દુબન્ધનં ભિન્દિત્વા. **છિન્દિત્વા**તિ સઙ્ખલિકં છિન્દિત્વા. **મુઞ્ચિત્વા**તિ રજ્જુબન્ધનં મુઞ્ચિત્વા. **વિવરિત્વા**તિ ગામબન્ધનાદીસુ ગામદ્વારાદીનં વિવરિત્વા. **અપસ્સમાનાનન્તિ** પુરિસગુત્તિયં ગોપકાનં અપસ્સન્તાનં.

૯૫. **પુરિમનયેનેવા**તિ ''કસાહતો કતદણ્ડકમ્મો''તિ એત્થ વુત્તનયેનેવ.

ચોરવત્થુકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ઇણાયિકવત્થુકથાવણ્ણના

૯૬. **પલાતોપી**તિ ઇણસામિકાનં આગમનં ઞત્વા ભયેન પલાતો. **ગીવા હોતી**તિ ઇણાયિકભાવં ઞત્વા અનાદરેન ઇણમુત્તકે ભિક્ખુભાવે પવેસિતત્તા. **ઉપડ્ઢુપડ્ઢ**ન્તિ થોકથોકં. **દાતબ્બમેવા**તિ ઇણાયિકેન ધનં સમ્પટિચ્છતુ વા મા વા, દાને સઉસ્સાહેનેવ ભવિતબ્બં. અઞ્ઞેહિ ચ ભિક્ખૂહિ ''મા ધુરં નિક્ખિપાહી''તિ વત્વા સહાયકેહિ ભવિતબ્બન્તિ દસ્સેતિ. ધુરનિક્ખેપેન હિસ્સ ભણ્ડગ્ઘેન કારેતબ્બતા સિયાતિ.

ઇણાયિકવત્થુકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

દાસવત્થુકથાવણ્ણના

૯૭. ''**દાસચારિત્તં આરોપેત્વા કીતો**''તિ ઇમિના દાસભાવપરિમોચનત્થાય કીતકં નિવત્તેતિ. તાદિસો હિ ધનક્કીતોપિ અદાસો એવ. **તત્થ તત્થ ચારિત્તવસેના**તિ તસ્મિં તસ્મિં જનપદે દાસપણ્ણજ્ઝાપનાદિના અદાસકરણનિયામેન. અભિસેકાદીસુ સબ્બબન્ધનાનિ મોચાપેન્તિ, તં સન્ધાય ''**સબ્બસાધારણેના**''તિ વુત્તં.

સયમેવ પણ્ણં આરોપેન્તિ, ન વટ્ટતીતિ તા ભુજિસ્સિત્થિયો ''મયમ્પિ વણ્ણદાસિયો હોમા''તિ અત્તનો રક્ખણત્થાય સયમેવ રાજૂનં દાસિપણ્ણે અત્તનો નામં લિખાપેન્તિ, તાસં પુત્તાપિ રાજદાસાવ હોન્તિ, તસ્મા તે પબ્બાજેતું ન વટ્ટતિ. **તેહિ અદિન્ના ન પબ્બાજેતબ્બા**તિ યત્તકા તેસં સામિનો, તેસુ એકેન અદિન્નેપિ ન પબ્બાજેતબ્બા.

ભુજિસ્સે પન કત્વા પબ્બાજેતું વટ્ટતીતિ યસ્સ વિહારસ્સ તે આરામિકા દિન્ના, તસ્મિં વિહારે સઙ્ઘં ઞાપેત્વા ફાતિકમ્મેન ધનાનિ દત્વા ભુજિસ્સે કત્વા પબ્બાજેતું વટ્ટતિ. **તક્કં સીસે આસિત્તકસદિસાવ હોન્તી**તિ કેસુચિ જનપદેસુ અદાસે કરોન્તા તક્કં સીસે આસિઞ્ચન્તિ, તેન કિર તે અદાસા હોન્તિ, એવમિદમ્પિ આરામિકવચનેન દાનમ્પીતિ અધિપ્પાયો. તથા દિન્નેપિ સઙ્ઘસ્સ આરામિકદાસો એવાતિ ''**નેવ પબ્બાજેતબ્બો**''તિ વુત્તં. ''**તાવકાલિકો નામા**''તિ વુત્તત્તા કાલપરિચ્છેદં કત્વા વા પચ્છાપિ ગહેતુકામતાય વા દિન્નં સબ્બં તાવકાલિકમેવાતિ ગહેતબ્બં. **નિસ્સામિકદાસો** નામ યસ્સ સામિકુલં અઞ્ઞાતિકં મરણેન પરિક્ખીણં, ન કોચિ તસ્સ દાયાદો, સો પન સમાનજાતિકેહિ વા નિવાસગામવાસીહિ વા ઇસ્સરેહિ વા ભુજિસ્સો કતોવ પબ્બાજેતબ્બો. દેવદાસાપિ દાસા એવ. તે હિ કત્થચિ દેસે રાજદાસા હોન્તિ, કત્થચિ વિહારદાસા, તસ્મા પબ્બાજેતું ન વટ્ટતિ. દાસમ્પિ પબ્બાજેત્વા સામિકે દિસ્વા પટિચ્છાદનત્થં અપનેન્તો પદવારેન અદિન્નાદાનાપત્તિયા કારેતબ્બો, દાસસ્સ પન પલાયતો અનાપત્તિ.

દાસવત્થુકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

કમ્મારભણ્ડુવત્થાદિકથાવણ્ણના

૯૮. ભણ્ડુકમ્માપુચ્છાનાદિકથાયં **કમ્મારભણ્ડૂ**તિ દહરતાય અમોળિબન્ધો મુણ્ડિકસીસો કમ્મારદારકો એવ વુત્તો. **તુલાધારમુણ્ડકો**તિ એત્થ **તુલાધારા**તિ તમ્બસુવણ્ણાદીનં તુલં હત્થેન ધારેતીતિ કમ્મારા ''તુલાધારા''તિ વુત્તા, તેસુ એકો મુણ્ડિકસીસો દહરોતિ અત્થો. તેનાહ **''પઞ્ચસિખો તરુણદારકો''**તિ. એકાવ સિખા પઞ્ચ વેણિયો કત્વા બન્ધનેન પઞ્ચસિખાતિ વુચ્ચતિ, સા એતસ્સ અત્થીતિ **પઞ્ચસિખો**, તસ્સ સિખં છિન્દન્તા કઞ્ચિ ભિક્ખું અજાનાપેત્વાવ પબ્બાજેસું. તેન ભણ્ડુકમ્માપલોકનં અનુઞ્ઞાતં. **સીમાપરિયાપન્ને**તિ બદ્ધસીમાય સતિ તદન્તોગધે, અસતિ ઉપચારસીમન્તોગધેતિ અત્થો. એત્થ ચ કિઞ્ચાપિ ''અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, સઙ્ઘં અપલોકેતું ભણ્ડુકમ્માયા''તિ એત્તકમેવ વુત્તં, ન પન અનપલોકેન્તસ્સ આપત્તિ વુત્તા, તથાપિ અટ્ઠકથાયં ''સબ્બે આપુચ્છિતા અમ્હેહીતિસઞ્ઞિનો...પે॰... પબ્બાજેન્તસ્સપિ અનાપત્તી''તિ વુત્તત્તા સઞ્ચિચ્ચ અનાપુચ્છા કેસે ઓહારેન્તસ્સ દુક્કટમેવાતિ દટ્ઠબ્બં. કેસોરોપનમ્પિ સમણપબ્બજનવોહારં લભતીતિ આહ **''ઇમસ્સ સમણકરણ''**ન્તિઆદિ. **એકસિખામત્તધરો**તિ એત્થ એકેન કેસેન સિખા એકસિખાતિ વદન્તિ, અપ્પકેસાવ સિખા એવં વુત્તાતિ ગહેતબ્બા. એકકેસમ્પિ પન અનાપુચ્છા છિન્દિતું ન વટ્ટતિયેવ.

૧૦૦. **વામહત્થેના**તિ દક્ખિણહત્થેન ભુઞ્જનતો વુત્તં.

૧૦૩-૪. નિસ્સયમુચ્ચનકસ્સ વત્તેસુ પઞ્ચકછક્કેસુ પન ''ઉભયાનિ ખો પનસ્સ પાતિમોક્ખાનિ...પે॰... અનુબ્યઞ્જનસો''તિ એત્થ સબ્બોપિ ચાયં પભેદો માતિકાટ્ઠકથાયં ઞાતાયં ઞાતો હોતિ. **''આપત્તિં જાનાતિ, અનાપત્તિં જાનાતી''**તિ ઇદઞ્ચ અત્તના ઞાતટ્ઠાનેસુ આપત્તાદિં સન્ધાય વુત્તન્તિ ન ગહેતબ્બં.

કમ્મારભણ્ડુવત્થાદિકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

રાહુલવત્થુકથાવણ્ણના

૧૦૫. **પોક્ખરવસ્સ**ન્તિ પોક્ખરે પદુમગચ્છે વિય અતેમિતુકામાનં સરીરતો પવટ્ટનકવસ્સં. તસ્મિં કિર વસ્સન્તે તેમિતુકામાવ તેમેન્તિ, ન ઇતરે. **''ભિક્ખં ગણ્હથા''તિ વત્વા ગતો નામ નત્થી**તિ અત્તનો સન્તકે રજ્જે સબ્બમ્પિ સાપતેય્યં સયમેવ પરિભુઞ્જિસ્સતીતિ ગારવેન સુદ્ધોદનમહારાજાપિ ન નિમન્તેસિ, ગન્ત્વા પન ગેહે સકલરત્તિં મહાદાનઞ્ચેવ બુદ્ધપ્પમુખસ્સ સઙ્ઘસ્સ આસનપઞ્ઞત્તિટ્ઠાનાલઙ્કારઞ્ચ સંવિદહન્તોવ વીતિનામેસિ.

ન કોચિ...પે॰... પત્તં વા અગ્ગહેસીતિ ભગવા અત્તનો પિતુ નિવેસનમેવ ગમિસ્સતીતિસઞ્ઞાય નગ્ગહેસિ. **કુલનગરે**તિ ઞાતિકુલન્તકે નગરે. **પિણ્ડચારિયવત્ત**ન્તિ અત્તનો ઞાતિગામેસુપિ સપદાનચારિકવત્તં. ભિક્ખાય ચારો ચરણં એતસ્સાતિ **ભિક્ખાચારો**, ખત્તિયો.

ઉત્તિટ્ઠેતિ ઉત્તિટ્ઠિત્વા પરેસં ઘરદ્વારે ઉદ્દિસ્સ ઠત્વા ગહેતબ્બપિણ્ડે. **નપ્પમજ્જેય્યા**તિ નિમન્તનાદિવસેન લબ્ભમાનપણીતભોજનં પટિક્ખિપિત્વા પિણ્ડાય ચરણવસેન તત્થ નપ્પમજ્જેય્ય. **ધમ્મ**ન્તિ અનેસનં પહાય સપદાનં ચરન્તો તમેવ ભિક્ખાચરિયધમ્મં સુચરિતં ચરેય્ય. **સુખં સેતી**તિ ચતૂહિ ઇરિયાપથેહિ સુખં વિહરતીતિ અત્થો.

દુતિયગાથાયં **ન નં દુચ્ચરિત**ન્તિ વેસિયાદિભેદે અગોચરે ચરણવસેન તં યથાવુત્તં ધમ્મં દુચ્ચરિતં ન ચ ચરે. સેસં વુત્તનયમેવ. **ઇમં પન ગાથં સુત્વા**તિ નિવેસને નિસિન્નેન ભગવતા ઞાતિસમાગમે અત્તનો પિણ્ડાય

ચરણં નિસ્સાય પવત્તાય ગાથાય વુત્તં ઇમં દુતિયગાથં સુત્વા.

ધમ્મપાલજાતકન્તિઆદીસુ પન તતો પરકાલેસુપિ રઞ્ઞો પવત્તિ પરિનિબ્બાનં પાપેત્વા યથાપસઙ્ગવસેન દસ્સેતું વુત્તા. તેનાહ “**સોતાપત્તિફલં સચ્છિકત્વા**”તિઆદિ. **સિરિગબ્ભં ગન્ત્વા**તિ એત્થ યદિ હિ ભગવા તદહેવ ગન્ત્વા ન પસ્સેય્ય, સા હદયેન ફલિતેન મરેય્યાતિ અગમાસીતિ દટ્ઠબ્બં.

તં દિવસમેવાતિ તસ્મિં રાહુલમાતુદસ્સનદિવસેયેવ. **ધમ્મપદટ્ઠકથાયં** પન ‘‘સત્થા કપિલપુરં ગન્ત્વા તતિયદિવસે નન્દં પબ્બાજેસી’’તિ (ધ॰ પ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧૨ નન્દત્થેરવત્થુ) વુત્તં. **કેસવિસ્સજ્જન**ન્તિ રાજમોળિબન્ધનત્થં કુમારકાલે બન્ધિતસિખાવેણિમોચનં, તં કિર કરોન્તા મઙ્ગલં કરોન્તિ. **સારત્થદીપનિયં** પન ‘‘કેસવિસ્સજ્જનન્તિ કુલમરિયાદવસેન કેસોરોપન’’ન્તિ (સારત્થ॰ ટી॰ મહાવગ્ગ ૩.૧૦૫) વુત્તં. **પટ્ટબન્ધો**તિ ‘‘અસુકરાજા’’તિ નળાટે સુવણ્ણપટ્ટબન્ધનં. અભિનવપાસાદપ્પવેસમઙ્ગલં **ઘરમઙ્ગલં**. છત્તુસ્સાપને મઙ્ગલં **છત્તમઙ્ગલં**. **જનપદકલ્યાણી**તિ જનપદમ્હિ કલ્યાણી પરેહિ અસાધારણેહિ પઞ્ચકલ્યાણાદીહિ સહિતત્તા સા એવં વુત્તા. **તુવટ**ન્તિ સીઘં. **અનિચ્છમાન**ન્તિ મનસા અરોચેન્તં, વાચાય પન ભગવતા ‘‘પબ્બજિસ્સસિ નન્દા’’તિ વુત્તે ગારવેન પટિક્ખિપિતું અવિસહન્તો ‘‘આમા’’તિ અવોચ. ભગવા ચ એતેન લેસેન પબ્બાજેસિ.

બ્રહ્મરૂપવણ્ણન્તિ બ્રહ્મરૂપસમાનરૂપં. **ત્યસ્સા**તિ તે અસ્સ. **નિવત્તેતું ન વિસહી**તિ ‘‘મા નં નિવત્તયિત્થા’’તિ ભગવતા વુત્તત્તા નાસક્ખિ. **સત્તવિધં અરિયધન**ન્તિ –

‘‘સદ્ધાધનં સીલધનં, હિરિઓત્તપ્પિયં ધનં;
સુતધનઞ્ચ ચાગો ચ, પઞ્ઞા વે સત્તમં ધન’’ન્તિ. (અ॰ નિ॰ ૭.૫, ૬) –

એવં વુત્તં સત્તવિધં અરિયધનં. **અધિમત્તં રાહુલે**તિ રાહુલે પબ્બજિતે નન્દપબ્બજ્જાય ઉપ્પન્નદુક્ખતોપિ અધિકતરં દુક્ખં અહોસીતિ અત્થો. **ઇતો પચ્છા**તિ ઇતો વુત્તસોકુપ્પત્તિતો અપરદિવસેસુ અનાગામીનં ઞાતિસિનેહપટિઘચિત્તુપ્પાદાભાવા. પાળિયં **પુત્તપેમ**ન્તિઆદિ રઞ્ઞા પુત્તસિનેહસ્સ તિબ્બભાવં દસ્સેતું વુત્તં. પુત્તસિનેહો હિ અત્તના સહજાતપીતિવેગસમુટ્ઠિતાનં રૂપધમ્માનં સકલસરીરં ખોભેત્વા પવત્તનવસેન “**છવિં…પે॰… અટ્ઠિમિઞ્જં આહચ્ચ તિટ્ઠતી**”તિ વુત્તો. **અત્તનો પિયતરા**તિ ભગવન્તં સન્ધાય વદતિ. **પુત્તે**તિ રાહુલં. **સદ્દહન્તેના**તિ તસ્સ વચનેન અવેમતિકેનાતિ અત્થો. વિમતિયા સતિ આપત્તિ એવ.

રાહુલવત્થુકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સિક્ખાપદદણ્ડકમ્મવત્થુકથાવણ્ણના

૧૦૬. સામણેરસિક્ખાપદાદીસુ પાળિયં **સિક્ખાપદાની**તિ સિક્ખાકોટ્ઠાસા. અધિસીલસિક્ખાનં વા અધિગમૂપાયા. **પાણો**તિ પરમત્થતો જીવિતિન્દ્રિયં. તસ્સ અતિપાતનં પબન્ધવસેન પવત્તિતું અદત્વા સત્થાદીહિ અતિક્કમ્મ અભિભવિત્વા પાતનં પાણાતિપાતો. પાણવધોતિ અત્થો. સો પન અત્થતો પાણે પાણસઞ્ઞિનો જીવિતિન્દ્રિયુપચ્છેદકઉપક્કમસમુટ્ઠાપિકા વધકચેતનાવ. તસ્મા પાણાતિપાતા વેરમણિ, વેરહેતુતાય વેરસઞ્ઞાતં પાણાતિપાતાદિપાપધમ્મં મણતિ નીહરતીતિ વિરતિ “**વેરમણી**”તિ વુચ્ચતિ, વિરમતિ એતાયાતિ વા ‘‘વિરમણી’’તિ વત્તબ્બે નિરુત્તિનયેન ‘‘વેરમણી’’તિ સમાદાનવિરતિ વુત્તા. એસ નયો સેસેસુપિ.

અદિન્નસ્સ આદાનં **અદિન્નાદાનં**, થેય્યચેતનાવ. **અબ્રહ્મચરિયન્તિ** અસેટ્ઠચરિયં, મગ્ગેન મગ્ગપટિપત્તિસમુટ્ઠાપિકા મેથુનચેતના. **મુસાતિ** અભૂતવત્થુ, તસ્સ વાદો અભૂતતં ઞત્વાવ ભૂતતો વિઞ્ઞાપનચેતના **મુસાવાદો**. પિટ્ઠપૂવાદિનિબ્બત્તસુરા ચેવ પુપ્ફાસવાદિભેદં મેરયઞ્ચ **સુરામેરયં**. તદેવ મદનીયટ્ઠેન મજ્જઞ્ચેવ પમાદકારણટ્ઠેન પમાદટ્ઠાનઞ્ચ, તં યાય ચેતનાય પિવતિ, તસ્સ એતં અધિવચનં.

અરુણુગ્ગમનતો પટ્ઠાય યાવ મજ્ઝન્હિકા અયં અરિયાનં ભોજનસ્સ કાલો નામ, તદઞ્ઞો **વિકાલો**. ભુઞ્જિતબ્બટ્ઠેન **ભોજનન્તિ** ઇધ સબ્બં યાવકાલિકં વુચ્ચતિ, તસ્સ અજ્ઝોહરણં ઇધ ઉત્તરપદલોપેન ''ભોજન''ન્તિ અધિપ્પેતં. વિકાલે ભોજનં અજ્ઝોહરણં **વિકાલભોજનં**, વિકાલે વા યાવકાલિકસ્સ ભોજનં અજ્ઝોહરણં વિકાલભોજનન્તિપિ અત્થો ગહેતબ્બો, અત્થતો વિકાલે યાવકાલિકઅજ્ઝોહરણચેતનાવ.

સાસનસ્સ અનનુલોમત્તા વિસૂકં પટાણીભૂતં દસ્સનં **વિસૂકદસ્સનં**, નચ્ચગીતાદિદસ્સનસવનાનઞ્ચેવ વટ્ટકયુદ્ધજૂતકીળાદિસબ્બકીળાનઞ્ચ નામં. **દસ્સનન્તિ** ચેત્થ પઞ્ચન્નમ્પિ વિઞ્ઞાણાનં યથાસકં વિસયસ્સ આલોચનસભાવતાય **દસ્સન**-સદ્દેન સઙ્ગહેતબ્બત્તા સવનમ્પિ સઙ્ગહિતં. **નચ્ચગીતવાદિત**-સદ્દેહિ ચેત્થ અત્તનો નચ્ચનગાયનાદીનિપિ સઙ્ગહિતાનીતિ દટ્ઠબ્બં.

માલાતિ બદ્ધમબદ્ધં વા અન્તમસો સુત્તાદિમયમ્પિ અલઙ્કારત્થાય પિળન્ધિયમાનં ''માલા''ત્વેવ વુચ્ચતિ. **ગન્ધન્તિ** વાસચુણ્ણાદિવિલેપનતો અઞ્ઞં યં કિઞ્ચિ ગન્ધજાતં. **વિલેપનન્તિ** પિસિત્વા ગહિતં છવિરાગકરણઞ્ચેવ ગન્ધજાતઞ્ચ. **ધારણં** નામ પિળન્ધનં. **મણ્ડનં** નામ ઊનટ્ઠાનપૂરણં. ગન્ધવસેન, છવિરાગવસેન ચ સાદિયનં **વિભૂસનં** નામ. માલાદીસુ વા ધારણાદીનિ યથાક્કમં યોજેતબ્બાનિ. તેસં ધારણાદીનં ઠાનં કારણં વીતિક્કમચેતના.

ઉચ્ચાતિ ઉચ્ચ-સદ્દેન સમાનત્થો નિપાતો, **ઉચ્ચાસયનં** વુચ્ચતિ પમાણાતિક્કન્તં આસન્દાદિ. **મહાસયનં** અકપ્પિયત્થરણેહિ અત્થતં, સલોહિતવિતાનઞ્ચ. એતેસુ હિ આસનં, સયનઞ્ચ ઉચ્ચાસયનમહાસયન-સદ્દેહિ ગહિતાનિ ઉત્તરપદલોપેન. **જાતરૂપરજતપટિગ્ગહણાતિ** એત્થ **રજત**-સદ્દેન દારુમાસકાદિ સબ્બં રૂપિયં સઙ્ગહિતં, મુત્તામણિઆદયોપેત્થ ધઞ્ઞખેત્તવત્થાદયો ચ સઙ્ગહિતાતિ દટ્ઠબ્બા. **પટિગ્ગહણ**-સદ્દેન પટિગ્ગાહાપનસાદિયનાનિ સઙ્ગહિતાનિ. **નાસનવત્થૂતિ** પારાજિકટ્ઠાનતાય લિઙ્ગનાસનાય કારણં.

૧૦૭. પાળિયં **સબ્બં સઙ્ઘારામં આવરણં કરોન્તીતિ** સબ્બસઙ્ઘારામે પવેસનિવારણં કરોન્તિ. **સઙ્ઘારામો આવરણં કાતબ્બોતિ** સઙ્ઘારામો આવરણો કાતબ્બો, સઙ્ઘારામે વા આવરણં કાતબ્બન્તિ અત્થો. તેનેવ **''તત્થ આવરણં કાતુ''**ન્તિ ભુમ્મવસેન વુત્તં. **આહારં આવરણન્તિ**આદીસુપિ એસેવ નયો. **''યત્થ વા વસતી''**તિ ઇમિના સામણેરસ્સ વસ્સગ્ગેન લદ્ધં વા સકસન્તકમેવ વા નિબદ્ધવસનકસેનાસનં વુત્તં. **યત્થ વા પટિક્કમતીતિ** આચરિયુપજ્ઝાયાનં વસનટ્ઠાનં વુત્તં. તેનાહ **''અત્તનો''**તિઆદિ. **અત્તનોતિ** હિ સયં, આચરિયસ્સ, ઉપજ્ઝાયસ્સ વાતિ અત્થો. દણ્ડેન્તિ વિનેન્તિ એતેનાતિ દણ્ડો, સો એવ કત્તબ્બત્તા કમ્મન્તિ **દણ્ડકમ્મં**, આવરણાદિ. **ઉદકં વા પવેસેતુન્તિ** પોક્ખરણીઆદિઉદકે પવેસેતું.

સિક્ખાપદદણ્ડકમ્મવત્થુકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

અનાપુચ્છાવરણવત્થુઆદિકથાવણ્ણના

૧૦૮. **સદ્ધિવિહારિકઅન્તેવાસિકાનમ્પીતિ** ઉપસમ્પન્ને સન્ધાય વુત્તં. તેસુપિ હિ આચરિયુપજ્ઝાયેસુ યથા ઓરમન્તિ, તથા તેસં નિગ્ગહં અકરોન્તેસુ અઞ્ઞેહિ આવરણાદિનિગ્ગહકમ્મં કાતબ્બમેવ. **સઙ્ગણ્હન્તીતિ** ''પરપરિસતો ભિન્દિત્વા ગણ્હિસ્સામી''તિ દાનાદિચતૂહિ **સઙ્ગહવત્થૂહિ** (દી॰ નિ॰ ૩.૨૧૦; અ॰ નિ॰ ૪.૩૨, ૨૫૬) ઉપલાળનવસેન સઙ્ગણ્હન્તિ. સો ભિજ્જતુ વા મા વા, સઙ્ગણ્હન્તસ્સ પયોગે આપત્તિ એવ. **ભિન્દિત્વા ગણ્હિતું ન વટ્ટતીતિ** ભિન્દિતુમ્પિ ન વટ્ટતિ, ગણ્હિતુમ્પિ ન વટ્ટતીતિ અત્થો. **આદીનવં પન વત્તું વટ્ટતીતિ** સાસનગારવેન વા પરાનુદ્દયતાય વા વત્તું વટ્ટતિ, ન પરિસલોલતાય.

''**સેનાસનગ્ગાહો ચ પટિપ્પસ્સમ્ભતી**''તિ ઇમિના વસ્સચ્છેદં દસ્સેતિ. ઉપસમ્પન્નાનમ્પિ પારાજિકસમાપત્તિયા સરણગમનાદિસામણેરભાવસ્સાપિ વિનસ્સનતો સેનાસનગ્ગાહો ચ પટિપ્પસ્સમ્ભતિ, સઙ્ઘલાભમ્પિ તે ન લભન્તીતિ વેદિતબ્બં. **પુરિમિકાય પુન સરણાનિ ગહિતાનીતિ** સરણગ્ગહણેન સહ તદહેવસ્સ વસ્સૂપગમનમ્પિ દસ્સેતિ. **પચ્છિમિકાય વસ્સાવાસિકન્તિ** વસ્સાવાસિકલાભગ્ગહણદસ્સનમત્તમેવેતં, તતો પુરેપિ, પચ્છાપિ વા વસ્સાવાસિકઞ્ચ ચીવરમાસેસુ સઙ્ઘે ઉપ્પન્નં કાલચીવરઞ્ચ પુરિમિકાય ઉપગન્ત્વા અવિપન્નસીલો સામણેરો લભતિ એવ. **સચે પચ્છિમિકાય ગહિતાનીતિ** પચ્છિમિકાય વસ્સૂપગમનઞ્ચ છિન્નવસ્સતઞ્ચ દસ્સેતિ. તસ્સ હિ કાલચીવરે ભાગો ન પાપુણાતિ. તસ્મા ''**અપલોકેત્વા લાભો દાતબ્બો**''તિ વુત્તં.

વસ્સાવાસિકલાભો પન યદિ સેનાસનસામિકા દાયકા સેનાસનગુત્તત્થાય પચ્છિમિકાય ઉપગન્ત્વા વત્તં કત્વા અત્તનો સેનાસને વસન્તસ્સપિ વસ્સાવાસિકં દાતબ્બન્તિ વદન્તિ, અનપલોકેત્વાપિ દાતબ્બોવ. યં પન **સારત્થદીપનિયં** ''પચ્છિમિકાય વસ્સાવાસિકં લચ્છતીતિ પચ્છિમિકાય પુન વસ્સં ઉપગતત્તા લચ્છતી''તિ (સારત્થ॰ ટી॰ મહાવગ્ગ ૩.૧૦૮) વુત્તં, તમ્પિ વસ્સાવાસિકે દાયકાનં ઇમં અધિપ્પાયં નિસ્સાય વુત્તઞ્ચે, સુન્દરં. સઙ્ઘિકં, કાલચીવરમ્પિ સન્ધાય વુત્તઞ્ચે, ન યુજ્જતીતિ વેદિતબ્બં.

ન અજાનિત્વાતિ ''સુરા''તિ અજાનિત્વા પિવતો પાણાતિપાતવેરમણિઆદિસબ્બસીલભેદં, સરણભેદઞ્ચ ન આપજ્જતિ, અકુસલં પન સુરાપાનવેરમણિસીલભેદો ચ હોતિ માલાદિધારણાદીસુ વિયાતિ દટ્ઠબ્બં. **ઇતરાનીતિ** વિકાલભોજનવેરમણિઆદીનિ. તાનિપિ હિ સઞ્ચિચ્ચ વીતિક્કમન્તસ્સ તં તં ભિજ્જતિ એવ, ઇતરીતરેસં પન અભિજ્જમાનેન નાસનઙ્ગાનિ ન હોન્તિ. તેનેવ ''**તેસુ ભિન્નેસૂ**''તિ ભેદવચનં વુત્તં.

અચ્ચયં દેસાપેતબ્બોતિ ''અચ્ચયો મં, ભન્તે, અચ્ચગમા''તિઆદિના સઙ્ઘમજ્ઝે દેસાપેત્વા સરણસીલં દાતબ્બન્તિ અધિપ્પાયો પારાજિકત્તા તેસં. તેનાહ ''**લિઙ્ગનાસનાય નાસેતબ્બો**''તિ. **અયમેવ હિ નાસના ઇધ અધિપ્પેતાતિ** લિઙ્ગનાસનાકારણેહિ પાણાતિપાતાદીહિ અવણ્ણભાસનાદીનં સહ પતિતત્તા વુત્તં.

નનુ ચ કણ્ટકસામણેરોપિ મિચ્છાદિટ્ઠિકો એવ, તસ્સ ચ હેટ્ઠા દણ્ડકમ્મનાસનાવ વુત્તા. ઇધ પન મિચ્છાદિટ્ઠિકસ્સ લિઙ્ગનાસના વુચ્ચતિ, કો ઇમેસં ભેદોતિ ચોદનં મનસિ નિધાયાહ ''**સસ્સતુચ્છેદાનઞ્હિ અઞ્ઞતરદિટ્ઠિકો**''તિ. એત્થ ચાયમધિપ્પાયો – યો હિ ''અત્તા ઇસ્સરો વા નિચ્ચો ધુવો''તિઆદિના વા ''અત્તા ઉચ્છિજ્જિસ્સતિ વિનસ્સિસ્સતી''તિઆદિના વા તિત્થિયપરિકપ્પિતં યં કિઞ્ચિ સસ્સતુચ્છેદદિટ્ઠિં દળ્હં ગહેત્વા વોહરતિ, તસ્સ સા પારાજિકટ્ઠાનં હોતિ. સો ચ લિઙ્ગનાસનાય નાસેતબ્બો. યો પન ઈદિસં દિટ્ઠિં અગ્ગહેત્વા સાસનિકોવ હુત્વા કેવલં બુદ્ધવચનાધિપ્પાયં વિપરીતતો ગહેત્વા ભિક્ખૂહિ ઓવદિયમાનોપિ અપ્પટિનિસ્સજ્જિત્વા વોહરતિ, તસ્સ સા દિટ્ઠિ પારાજિકં ન હોતિ, સો પન કણ્ટકનાસનાય એવ નાસેતબ્બોતિ.

અનાપુચ્છાવરણવત્થુઆદિકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પણ્ડકવત્થુકથાવણ્ણના

૧૦૯. પણ્ડકવત્થુસ્મિં આસિત્તઉસૂયપક્ખપણ્ડકા તયોપિ પુરિસભાવલિઙ્ગાદિયુત્તા અહેતુકપટિસન્ધિકા, તે ચ કિલેસપરિયુટ્ઠાનસ્સ બલવતાય નપુંસકપણ્ડકસદિસત્તા ''પણ્ડકા''તિ વુત્તા. તેસુ આસિત્તઉસૂયપણ્ડકાનં દ્વિન્નં કિલેસપરિયુટ્ઠાનં યોનિસોમનસિકારાદીહિ વીતિક્કમતો નિવારેતુમ્પિ સક્કા, તેન તે પબ્બાજેતબ્બા વુત્તા. પક્ખપણ્ડકસ્સ પન કાળપક્ખેસુ ઉમ્માદો વિય કિલેસપરિળાહો અવત્થરન્તો આગચ્છતિ, વીતિક્કમં પત્વા એવ ચ નિવત્તતિ. તસ્મા સો તસ્મિં પક્ખે ન પબ્બાજેતબ્બોતિ વુત્તો. તદેતં વિભાગં દસ્સેતું "**યસ્સ પરેસ**"ન્તિઆદિ વુત્તં. તત્થ **આસિત્તસ્સા**તિ મુખે આસિત્તસ્સ અત્તનોપિ અસુચિમુચ્ચનેન પરિળાહો વૂપસમ્મતિ. **ઉસૂયાય ઉપ્પન્નાયા**તિ ઉસૂયાય વસેન અત્તનો સેવેતુકામતારાગે ઉપ્પન્ને અસુચિમુત્તિયા પરિળાહો વૂપસમ્મતિ.

"**બીજાનિ અપનીતાની**"તિ વુત્તત્તા બીજેસુ ઠિતેસુ નિમિત્તમત્તે અપનીતે પણ્ડકો ન હોતિ. ભિક્ખુનોપિ અનાબાધપચ્ચયા તદપનયને થુલ્લચ્ચયમેવ, ન પન પણ્ડકત્તં, બીજેસુ પન અપનીતેસુ અઙ્ગજાતમ્પિ રાગેન કમ્મનિયં ન હોતિ, પુમભાવો વિગચ્છતિ, મસ્સુઆદિપુરિસલિઙ્ગમ્પિ ઉપસમ્પદાપિ વિગચ્છતિ, કિલેસપરિળાહોપિ દુન્નિવારવીતિક્કમો હોતિ નપુંસકપણ્ડકસ્સ વિય. તસ્મા ઈદિસો ઉપસમ્પન્નોપિ નાસેતબ્બોતિ વદન્તિ. યદિ એવં કસ્મા બીજુદ્ધરણે પારાજિકં ન પઞ્ઞત્તન્તિ? એત્થ તાવ કેચિ વદન્તિ ''પઞ્ઞત્તમેવેતં ભગવતા 'પણ્ડકો, ભિક્ખવે, અનુપસમ્પન્નો ન ઉપસમ્પાદેતબ્બો, ઉપસમ્પન્નો નાસેતબ્બો'તિ વુત્તત્તા''તિ. કેચિ પન ''યસ્મા બીજુદ્ધરણક્ખણે પણ્ડકો ન હોતિ, તસ્મા તસ્મિં ખણે પારાજિકં ન પઞ્ઞત્તં. યસ્મા પન સો ઉદ્ધટબીજો ભિક્ખુ અપરેન સમયેન વુત્તનયેન પણ્ડકત્તં આપજ્જતિ, અભાવકો હોતિ, ઉપસમ્પદાય અવત્થુ, તતો એવ ચસ્સ ઉપસમ્પદા વિગચ્છતિ, તસ્મા એસ પણ્ડકત્તુપગમનકાલતો પટ્ઠાય જાતિયા નપુંસકપણ્ડકેન સદ્ધિં યોજેત્વા 'ઉપસમ્પન્નો નાસેતબ્બો'તિ અભબ્બોતિ વુત્તો, ન તતો પુબ્બે. અયઞ્ચ કિઞ્ચાપિ સહેતુકો, ભાવક્ખયેન પનસ્સ અહેતુકસદિસતાય મગ્ગોપિ ન ઉપ્પજ્જતી''તિ વદન્તિ. અપરે પન ''પબ્બજ્જતો પુબ્બે ઉપક્કમેન પણ્ડકભાવમાપન્નં સન્ધાય 'ઉપસમ્પન્નો નાસેતબ્બો'તિ વુત્તં, ઉપસમ્પન્નસ્સ પન પચ્છા ઉપક્કમેન ઉપસમ્પદાપિ ન વિગચ્છતી''તિ, તં ન યુત્તં. યદગ્ગેન હિ પબ્બજ્જતો પુબ્બે ઉપક્કમેન અભબ્બો હોતિ, તદગ્ગેન પચ્છાપિ હોતીતિ વીમંસિત્વા ગહેતબ્બં.

ઇત્થત્તાદિ ભાવો નત્થિ એતસ્સાતિ **અભાવકો. પબ્બજ્જા ન વારિતા**તિ એત્થ પબ્બજ્જાગહણેનેવ ઉપસમ્પદાપિ ગહિતા. તેનાહ "**યસ્સ ચેત્થ પબ્બજ્જા વારિતા**"તિઆદિ. **તસ્મિંયેવસ્સ પક્ખે પબ્બજ્જા વારિતા**તિ એત્થ પન અપણ્ડકપક્ખેપિ પબ્બજ્જામત્તમેવ લભતિ, ઉપસમ્પદા પન તદાપિ ન વટ્ટતિ, પણ્ડકપક્ખે પન આગતે લિઙ્ગનાસનાય નાસેતબ્બોતિ વેદિતબ્બં.

પણ્ડકવત્થુકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

થેય્યસંવાસકવત્થુકથાવણ્ણના

૧૧૦. થેય્યસંવાસકવત્થુમ્હિ **કોલઞ્ઞા**તિ કુલે જાતા, તત્થ વા વિદિતા ઞાતા પસિદ્ધા, તં વા જાનન્તિ કોલઞ્ઞાતિ ઞાતકાનં નામં. થેય્યાય લિઙ્ગગ્ગહણમત્તમ્પિ ઇધ સંવાસો એવાતિ આહ "**તયો થેય્યસંવાસકા**"તિ. **ન યથાવુડ્ઢં વન્દનન્તિ** ભિક્ખૂનં, સામણેરાનં વા વન્દનં ન સાદિયતિ.

યથાવુડ્ઢં વન્દનન્તિ અત્તના મુસાવાદેન દસ્સિતવસ્સક્કમેન ભિક્ખૂનં વન્દનં સાદિયતિ, દહરસામણેરો પન વુડ્ઢસામણેરાનં, દહરભિક્ખુ ચ વુડ્ઢાનં વન્દનં સાદિયન્તોપિ થેય્યસંવાસકો ન હોતિ. **ઇમસ્મિં અત્થેતિ** સંવાસત્થેનકત્થે.

"**ભિક્ખુવસ્સાની**"તિ ઇદં સંવાસત્થેનકે વુત્તપાઠવસેન વુત્તં, સયમેવ પન પબ્બજિત્વા સામણેરવસ્સાનિ ગણેન્તોપિ ઉભયત્થેનકો એવ. ન કેવલઞ્ચ પુરિસોવ, ઇત્થીપિ ભિક્ખુનીસુ એવં પટિપજ્જતિ, થેય્યસંવાસિકાવ. આદિકમ્મિકાપિ ચેત્થ ન મુચ્ચન્તિ, ઉપસમ્પન્નેસુ એવ પઞ્ઞત્તાપત્તિં પટિચ્ચ આદિકમ્મિકા વુત્તા, તેનેવેત્થ આદિકમ્મિકોપિ ન મુત્તો.

રાજ...પે॰... ભયેનાતિ એત્થ **ભય**-સદ્દો પચ્ચેકં યોજેતબ્બો. **યાવ સો સુદ્ધમાનસોતિ** "ઇમિના લિઙ્ગેન ભિક્ખૂ વઞ્ચેત્વા તેહિ સંવસિસ્સામી"તિ અસુદ્ધચિત્તાભાવેન સુદ્ધચિત્તો. તેન હિ અસુદ્ધચિત્તેન લિઙ્ગે ગહિતમત્તે પચ્છા ભિક્ખૂહિ સહ સંવસતુ વા મા વા, લિઙ્ગત્થેનકો હોતિ. પચ્છા સંવસન્તોપિ અભબ્બો હુત્વા સંવસતિ. તસ્મા ઉભયત્થેનકોપિ લિઙ્ગત્થેનકે એવ પવિસતીતિ વેદિતબ્બં. યો પન રાજાદિભયેન સુદ્ધચિત્તોવ લિઙ્ગં ગહેત્વા વિચરન્તો પચ્છા "ભિક્ખુવસ્સાનિ ગણેત્વા જીવિસ્સામી"તિ અસુદ્ધચિત્તં ઉપ્પાદેતિ, સો ચિત્તુપ્પાદમત્તેન થેય્યસંવાસકોપિ ન હોતિ સુદ્ધચિત્તેન ગહિતલિઙ્ગત્તા. સચે પન સો ભિક્ખૂનં સન્તિકં ગન્ત્વા સામણેરવસ્સગણનાદિં કરોતિ, તદા સંવાસત્થેનકો, ઉભયત્થેનકો વા હોતીતિ દટ્ઠબ્બં. યં પન પરતો સહ ધુરનિક્ખેપેન "અયમ્પિ થેય્યસંવાસકો, વા"તિ વુત્તં, તં ભિક્ખૂહિ સઙ્ગમ્મ સંવાસાધિવાસનવસેન ધુરનિક્ખેપં સન્ધાય વુત્તં. તેન વુત્તં "**સંવાસં નાધિવાસેતિ યાવા**"તિ. તસ્સ તાવ થેય્યસંવાસકો નામ ન વુચ્ચતીતિ સમ્બન્ધો દટ્ઠબ્બો. એત્થ ચ ચોરાદિભયં વિનાપિ કીળાધિપ્પાયેન લિઙ્ગં ગહેત્વા ભિક્ખૂનં સન્તિકે પબ્બજિતાલયં દસ્સેત્વા વન્દનાદિં અસાદિયન્તોપિ "સોભતિ નુ ખો મે પબ્બજિતલિઙ્ગ"ન્તિઆદિના સુદ્ધચિત્તેન ગણ્હન્તોપિ થેય્યસંવાસકો ન હોતીતિ દટ્ઠબ્બં.

સબ્બપાસણ્ડિયભત્તાનીતિ સબ્બસામયિકાનં સાધારણં કત્વા પઞ્ઞત્તભત્તાનિ, ઇદઞ્ચ ભિક્ખૂનઞ્એવ નિયમિતભત્તગહણે સંવાસોપિ સમ્ભવેય્યાતિ સબ્બસાધારણભત્તં વુત્તં. સંવાસં પન અસાદિયિત્વા અભિક્ખુકવિહારાદીસુ વિહારભત્તાદીનિ ભુઞ્જન્તોપિ થેય્યસંવાસકો ન હોતિ એવ. **કમ્મન્તાનુટ્ઠાનેનાતિ** કસિઆદિકમ્મકરણેન. **પત્તચીવરં આદાયાતિ** ભિક્ખુલિઙ્ગવેસેન સરીરેન ધારેત્વા.

"**યો એવં પબ્બજતિ, સો થેય્યસંવાસકો નામ હોતી**"તિ ઇદં નિદસ્સનમત્તં, "થેય્યસંવાસકો"તિ પન નામં અજાનન્તોપિ "એવં કાતું ન વટ્ટતી"તિ વા "એવં કરોન્તો સમણો નામ ન હોતી"તિ વા "યદિ આરોચેસ્સામિ, છડ્ડેસ્સન્તિ મ"ન્તિ વા "યેન કેનચિ પબ્બજ્જા મે ન રુહતી"તિ જાનાતિ, થેય્યસંવાસકો હોતિ. યો પન પઠમં "પબ્બજ્જા એવં મે ગહિતા"તિસઞ્ઞી કેવલં અન્તરા અત્તનો સેતવત્થનિવાસનાદિવિપ્પકારં પકાસેતું લજ્જન્તો ન કથેતિ, સો થેય્યસંવાસકો ન હોતિ. **અનુપસમ્પન્નકાલેયેવાતિ** એત્થ અવધારણેન ઉપસમ્પન્નકાલે થેય્યસંવાસકલક્ખણં ઞત્વા વઞ્ચનાયપિ નારોચેતિ, થેય્યસંવાસકો ન હોતીતિ દીપેતિ. સો પરિસુદ્ધચિત્તેન ગહિતલિઙ્ગત્તા લિઙ્ગત્થેનકો ન હોતિ, લદ્ધૂપસમ્પદત્તા તદનુગુણસ્સેવ સંવાસસ્સ સાદિતત્તા સંવાસત્થેનકોપિ ન હોતિ. અનુપસમ્પન્નો પન લિઙ્ગત્થેનકો હોતિ, સંવાસારહસ્સ લિઙ્ગસ્સ ગહિતત્તા સંવાસસાદિયનમત્તેન સંવાસત્થેનકો હોતિ.

સલિઙ્ગે ઠિતોતિ સલિઙ્ગભાવે ઠિતો. **થેય્યસંવાસકો ન હોતીતિ** ભિક્ખૂહિ દિન્નલિઙ્ગસ્સ અપરિચ્ચત્તત્તા લિઙ્ગત્થેનકો ન હોતિ, ભિક્ખુપટિઞ્ઞાય અપરિચ્ચત્તત્તા સંવાસત્થેનકો ન હોતીતિ. યં પન **માતિકાટ્ઠકથાયં** "લિઙ્ગાનુરૂપસ્સ

સંવાસસ્સ સાદિતત્તા ન સંવાસત્થેનકો’’તિ (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ પઠમપારાજિકવણ્ણના) કારણં વુત્તં, તમ્પિ ઇદમેવ કારણં સન્ધાય વુત્તં. ઇતરથા સામણેરસ્સપિ ભિક્ખુવસ્સગણનાદીસુ લિઙ્ગાનુરૂપસંવાસો એવ સાદિતોતિ સંવાસત્થેનકતા ન સિયા ભિક્ખૂહિ દિન્નલિઙ્ગસ્સ ઉભિન્નમ્પિ સાધારણત્તા. યથા ચેત્થ ભિક્ખુ, એવં સામણેરોપિ પારાજિકં સમાપન્નો સામણેરપટિઞ્ઞાય અપરિચ્ચત્તત્તા સંવાસત્થેનકો ન હોતીતિ વેદિતબ્બો. **સોભતીતિ સમ્પટિચ્છિત્વા**તિ કાસાવધારણે ધુરં નિક્ખિપિત્વા ગિહિભાવં સમ્પટિચ્છિત્વા.

યો કોચિ વુડ્ઢપબ્બજિતોતિ સામણેરં સન્ધાય વુત્તં. **મહાપેળાદીસૂ**તિ વિલીવાદિમયેસુ ઘરદ્વારેસુ ઠપિતભત્તભાજનવિસેસેસુ, એતેન વિહારે ભિક્ખૂહિ સદ્ધિં વસ્સગણનાદીનં અકરણં દસ્સેતિ.

થેય્યસંવાસકવત્થુકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

તિત્થિયપક્કન્તકકથાવણ્ણના

તિત્થિયપક્કન્તકાદિકથાસુ **તેસં લિઙ્ગે આદિન્નમત્તે**તિ વીમંસાદિઅધિપ્પાયં વિના ‘‘તિત્થિયો ભવિસ્સામી’’તિ સન્નિટ્ઠાનવસેન લિઙ્ગે કાયેન ધારિતમત્તે. **સયમેવા**તિ તિત્થિયાનં સન્તિકં અગન્ત્વા સયમેવ સઙ્ઘારામેપિ કુસચીરાદીનિ નિવાસેતિ. **આજીવકો ભવિસ્સામિ…પે॰… ગચ્છતી**તિ આજીવકાનં સન્તિકે તેસં પબ્બજનવિધિના ‘‘આજીવકો ભવિસ્સામી’’તિ ગચ્છતિ. તસ્સ હિ તિત્થિયભાવૂપગમનં પતિ સન્નિટ્ઠાને વિજ્જમાનેપિ ‘‘ગન્ત્વા ભવિસ્સામી’’તિ પરિકપ્પિતત્તા પદવારે દુક્કટમેવ વુત્તં. **દુક્કટ**ન્તિ પાળિયા અવુત્તેપિ મેથુનાદીસુ વુત્તપુબ્બપયોગદુક્કટાનુલોમતો વુત્તં. એતેન ચ સન્નિટ્ઠાનવસેન લિઙ્ગે સમ્પટિચ્છિતે પારાજિકં, તતો પુરિમપયોગે થુલ્લચ્ચયઞ્ચ વત્તબ્બમેવ, થુલ્લચ્ચયક્ખણે નિવત્તન્તોપિ આપત્તિં દેસાપેત્વા મુચ્ચતિ એવાતિ દટ્ઠબ્બં. યથા ચેત્થ, એવં સઙ્ઘભેદેપિ લોહિતુપ્પાદેપિ ભિક્ખૂનં પુબ્બપયોગાદીસુ દુક્કટથુલ્લચ્ચયપારાજિકાહિ મુચ્ચનસીમા ચ વેદિતબ્બા. સાસનવિરુદ્ધતાયેત્થ આદિકમ્મિકાનમ્પિ અનાપત્તિ ન વુત્તા. પબ્બજ્જાયપિ અભબ્બતાદસ્સનત્થં પનેતે, અઞ્ઞે ચ પારાજિકકણ્ડે વિસું સિક્ખાપદેન પારાજિકાદિં અદસ્સેત્વા ઇધ અભબ્બેસુ એવ વુત્તાતિ વેદિતબ્બં.

તં લદ્ધિન્તિ તિત્થિયવેસે સેટ્ઠભાવગ્ગહણમેવ સન્ધાય વુત્તં. તેસઞ્હિ તિત્થિયાનં સસ્સતાદિગ્ગાહં ગણ્હન્તોપિ લિઙ્ગે અસમ્પટિચ્છિતે તિત્થિયપક્કન્તકો ન હોતિ, તં લદ્ધિં અગ્ગહેત્વાપિ ‘‘એતેસં વતચરિયા સુન્દરા’’તિ લિઙ્ગં સમ્પટિચ્છન્તો તિત્થિયપક્કન્તકો હોતિ એવ . **લદ્ધિયા અભાવેના**તિ ભિક્ખુભાવે સાલયતાય તિત્થિયભાવૂપગમનલદ્ધિયા અભાવેન, એતેન ચ આપદાસુ કુસચીરાદિં પારુપન્તસ્સાપિ નગ્ગસ્સ વિય અનાપત્તિં દસ્સેતિ.

ઉપસમ્પન્નભિક્ખુના કથિતોતિ એત્થ સઙ્ઘભેદકોપિ ઉપસમ્પન્નભિક્ખુનાવ કથિતો, માતુઘાતકાદયો પન અનુપસમ્પન્નેનાપીતિ દટ્ઠબ્બં.

તિત્થિયપક્કન્તકકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

તિરચ્છાનવત્થુકથાવણ્ણના

૧૧૧. ઉદકસઞ્ચારિકં મણ્ડૂકભક્ખં નાગસરીરન્તિ સમ્બન્ધિતબ્બં. **વિસ્સરભયેના**તિ નાગસ્સ સરીરં દિસ્વા ભિક્ખુનો વિરવનભયેન. કપિમિદ્ધાદીસુ નાગસરીરં નુપ્પજ્જતીતિ તદુપ્પત્તિસીમં દસ્સેન્તો આહ ‘‘**વિસ્સટ્ઠો**’’તિઆદિ.

તિરચ્છાનવત્થુકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

માતુઘાતકાદિકથાવણ્ણના

૧૧૨. અપવાહનન્તિ સોધનં. તિરચ્છાનાદિઅમનુસ્સજાતિતો મનુસ્સજાતિકાનઞ્ઞેવ પુત્તેસુ મેત્તાદયોપિ તિક્ખવિસદા હોન્તિ લોકુત્તરગુણા વિયાતિ આહ ''**મનુસ્સિત્થિભૂતા જનિકા માતા**''તિ. યથા મનુસ્સાનઞ્ઞેવ કુસલપ્પવત્તિ તિક્ખવિસદા, એવં અકુસલપ્પવત્તિપીતિ આહ ''**સયમ્પિ મનુસ્સજાતિકેનેવા**''તિઆદિ. **આનન્તરિયેના**તિ એત્થ ચુતિઅનન્તરં નિરયે પટિસન્ધિફલં અનન્તરં નામ, તસ્મિં અનન્તરે જનકત્તેન નિયુત્તં આનન્તરિયં, તેન. **વેસિયા પુત્તો**તિ ઉપલક્ખણમત્તં, કુલિત્થિયા અતિચારિનિયા પુત્તોપિ અત્તનો પિતરં અજાનિત્વા ઘાતેન્તો પિતુઘાતકોવ હોતિ.

૧૧૪. અવસેસન્તિ અનાગામિઆદિકં. યં પનેત્થ વત્તબ્બં, તં મનુસ્સવિગ્ગહપારાજિકે વુત્તમેવ.

૧૧૫. અયં સઙ્ઘભેદકોતિ પકતત્તં ભિક્ખું સન્ધાય વુત્તં. પુબ્બે એવ પારાજિકં સમાપન્નો વા વત્થાદિદોસેન વિપન્નોપસમ્પદો વા સઙ્ઘં ભિન્દન્તોપિ અનન્તરિયં ન ફુસતિ, સઙ્ઘો પન ભિન્નોવ હોતિ, પબ્બજ્જા ચસ્સ ન વારિતાતિ દટ્ઠબ્બં.

''દુટ્ઠચિત્તેના''તિ વુત્તમેવત્થં વિભાવેતિ ''**વધકચિત્તેના**''તિ. **લોહિતં ઉપ્પાદેતી**તિ તથાગતસ્સ વેરીહિ અભેજ્જકાયતાય કેનચિ બલક્કારેન ચમ્માદિછેદં કત્વા બહિ લોહિતં પગ્ઘરાપેતું ન સક્કા, આવુધાદિપહારેન પન લોહિતં ઠાનતો ચલિત્વા કુપ્પમાનં એકત્થ સઞ્ચિતં હોતિ, એત્તકેન પન પહારદાયકો લોહિતુપ્પાદકો નામ હોતિ દેવદત્તો વિય. ચેતિયં પન બોધિં વા પટિમાદિં વા ભિન્દતો આનન્તરિયં ન હોતિ, આનન્તરિયસદિસં મહાસાવજ્જં હોતિ. બોધિરુક્ખસ્સ પન ઓજોહરણસાખા ચેવ સધાતુકં ચેતિયં બાધયમાના ચ છિન્દિતબ્બા, પુઞ્ઞમેવેત્થ હોતિ.

માતુઘાતકાદિકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ઉભતોબ્યઞ્જનકવત્થુકથાવણ્ણના

૧૧૬. ઇત્થિઉભતોબ્યઞ્જનકોતિ ઇત્થિન્દ્રિયયુત્તો, ઇતરો પન પુરિસિન્દ્રિયયુત્તો. એકસ્સ હિ ભાવદ્વયં સહ નુપ્પજ્જતિ **યમકે** (યમ॰ ૩.ઇન્દ્રિયયમક.૧૮૮) પટિક્ખિત્તત્તા. દુતિયબ્યઞ્જનં પન કમ્મસહાયેન અકુસલચિત્તેનેવ ભાવવિરહિતં ઉપ્પજ્જતિ. પકતિત્થિપુરિસાનમ્પિ કમ્મમેવ બ્યઞ્જનલિઙ્ગાનં કારણં, ન ભાવો તસ્સ કેનચિ પચ્ચયેન પચ્ચયત્તસ્સ પટ્ઠાને અવુત્તત્તા. કેવલં ભાવસહિતાનંયેવ બ્યઞ્જનલિઙ્ગાનં પવત્તિદસ્સનત્થં **અટ્ઠકથાસુ** ''ઇત્થિન્દ્રિયં પટિચ્ચ ઇત્થિલિઙ્ગાદીની''તિઆદિના (ધ॰ સ॰ અટ્ઠ॰ ૬૩૨) ઇન્દ્રિયં બ્યઞ્જનકારણત્તેન વુત્તં, ઇધ પન અકુસલબલેન ઇન્દ્રિયં વિનાપિ બ્યઞ્જનં ઉપ્પજ્જતીતિ વુત્તં. ઉભિન્નમ્પિ ચેસં ઉભતોબ્યઞ્જનકાનં યદા ઇત્થિયા રાગો ઉપ્પજ્જતિ, તદા પુરિસબ્યઞ્જનં પાકટં હોતિ, ઇતરં પટિચ્છન્નં. યદા પુરિસે રાગો ઉપ્પજ્જતિ, તદા ઇત્થિબ્યઞ્જનં પાકટં હોતિ, ઇતરં પટિચ્છન્નં. **તત્થ વિચારણક્કમો**તિ પટિસન્ધિક્ખણે એવ ઇત્થિપુરિસલિઙ્ગાનમ્પિ પાતુભાવપ્પકાસકે **કુરુન્દિ**વચને અયુત્તતાપકાસનત્થં અત્થવિચારણક્કમો. **અટ્ઠસાલિનિય**ઞ્હિ ''ઇત્થિલિઙ્ગાદીનિ પન ઇત્થિન્દ્રિયં પટિચ્ચ પવત્તે સમુટ્ઠિતાની''તિઆદિ (ધ॰ સ॰ અટ્ઠ॰ ૬૩૨) વુત્તં. નેવસ્સ પબ્બજ્જા અત્થીતિ યોજના.

યો ચ પટિક્ખિત્તે અભબ્બે, ભબ્બે ચ પુગ્ગલે ગત્વા પબ્બાજેતિ, ઉપસમ્પાદેતિ વા, દુક્કટં. અજાનન્તસ્સ સબ્બત્થ અનાપત્તીતિ વેદિતબ્બં.

ઉભતોબ્યઞ્જનકવત્થુકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

અનુપજ્ઝાયકાદિવત્થુકથાવણ્ણના

૧૧૭. અનુપજ્ઝાયાદિવત્થૂસુ **સિક્ખાપદં અપઞ્ઞત્ત**ન્તિ ''ન, ભિક્ખવે, અનુપજ્ઝાયકો ઉપસમ્પાદેતબ્બો''તિ ઇધેવ પઞ્ઞાપિયમાનસિક્ખાપદં સન્ધાય વુત્તં. ''**કમ્મં પન ન કુપ્પતી**''તિ ઇદં ઉપજ્ઝાયાભાવેપિ ''ઇત્થન્નામસ્સ ઉપસમ્પદાપેક્ખો, ઇત્થન્નામેન ઉપજ્ઝાયેના''તિ મતસ્સ વા વિબ્ભમન્તસ્સ વા પુરાણઉપજ્ઝાયસ્સ, અઞ્ઞસ્સ વા યસ્સ કસ્સચિ અવિજ્જમાનસ્સાપિ નામેન સબ્બત્થ ઉપજ્ઝાયકિત્તનસ્સ કતત્તા વુત્તં. યદિ હિ ઉપજ્ઝાયકિત્તનં ન કરેય્ય, ''પુગ્ગલં ન પરામસતી''તિ વુત્તકમ્મવિપત્તિ એવ સિયા. તેનેવ પાળિયં ''અનુપજ્ઝાયક''ન્તિ વુત્તં. **અટ્ઠકથાય**મ્પિસ્સ ''ઉપજ્ઝાયં અકિત્તેત્વા''તિ અવત્વા ''ઉપજ્ઝાયં અગાહાપેત્વા સબ્બેન સબ્બં ઉપજ્ઝાયવિરહિતં''ઇચ્ચેવ અત્થોતિ વુત્તો. પાળિયં **સઙ્ઘેન ઉપજ્ઝાયેના**તિ ''અયં ઇત્થન્નામો સઙ્ઘસ્સ ઉપસમ્પદાપેક્ખો, ઇત્થન્નામો સઙ્ઘં ઉપસમ્પદં યાચતિ સઙ્ઘેન ઉપજ્ઝાયેના''તિ એવં કમ્મવાચાય સઙ્ઘમેવ ઉપજ્ઝાયં કિત્તેત્વાતિ અત્થો. એવં **ગણેન ઉપજ્ઝાયેના**તિ એત્થાપિ ''અયં ઇત્થન્નામો ગણસ્સ ઉપસમ્પદાપેક્ખો''તિઆદિના યોજના વેદિતબ્બા, એવં વુત્તેપિ કમ્મં ન કુપ્પતિ એવ દુક્કટસ્સેવ વુત્તત્તા. અઞ્ઞથા ''સો ચ પુગ્ગલો અનુપસમ્પન્નો''તિ વદેય્ય. તેનાહ ''**સઙ્ઘેના**''તિઆદિ. તત્થ પણ્ડકાદીહિ ઉપજ્ઝાયેહિ કરિયમાનેસુ કમ્મેસુ પણ્ડકાદિકે વિનાવ યદિ પઞ્ચવગ્ગાદિગણો પૂરતિ, કમ્મં ન કુપ્પતિ, ઇતરથા કુપ્પતીતિ વેદિતબ્બં.

અનુપજ્ઝાયકાદિવત્થુકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

અપત્તકાદિવત્થુકથાવણ્ણના

૧૧૮. અપત્તચીવરવત્થૂસુપિ પત્તચીવરાનં અભાવેપિ ''પરિપુણ્ણસ્સ પત્તચીવર''ન્તિ કમ્મવાચાય સાવિતત્તા કમ્મકોપં અવત્વા દુક્કટમેવ વુત્તં. ઇતરથા સાવનાય હાપનતો કમ્મકોપો એવ સિયા. કેચિ પન ''પઠમં અનુઞ્ઞાતકમ્મવાચાય ઉપસમ્પન્ના વિય ઇદાનિપિ 'પરિપુણ્ણસ્સ પત્તચીવર'ન્તિ અવત્વા કમ્મવાચાય ઉપસમ્પન્નાપિ સૂપસમ્પન્નાએવા''તિ વદન્તિ, તં ન યુત્તં. અનુઞ્ઞાતકાલતો પટ્ઠાય હિ અપરામસનં સાવનાય હાપનવિપત્તિ એવ હોતિ ''ઇત્થન્નામો સઙ્ઘં ઉપસમ્પદં યાચતી''તિ પદસ્સ હાપને વિય. તમ્પિ હિ પચ્છા અનુઞ્ઞાતં, ''સઙ્ઘં, ભન્તે, ઉપસમ્પદં યાચામી''તિઆદિવાક્યેન અયાચેત્વા તમ્પિ ઉપસમ્પાદેન્તો ''અયં ઇત્થન્નામો સઙ્ઘં ઉપસમ્પદં યાચતી''તિ વત્વાવ યદિ કમ્મવાચં કરોતિ, કમ્મં સુકતમેવ હોતિ , નો ચે વિપન્નં. સબ્બપચ્છા હિ અનુઞ્ઞાતકમ્મવાચતો કિઞ્ચિપિ પરિહાપેતું ન વટ્ટતિ, સાવનાય હાપનમેવ હોતિ. અઞ્ઞે વા ભિક્ખૂ દાતુકામા હોન્તીતિ સમ્બન્ધો.

અનામટ્ઠપિણ્ડપાતન્તિ ભિક્ખૂહિ લદ્ધભિક્ખતો અગ્ગહિતગ્ગં પિણ્ડપાતં. **સામણેરભાગસમકો**તિ એત્થ કિઞ્ચાપિ સામણેરાનમ્પિ આમિસભાગસ્સ સમકમેવ દિય્યમાનત્તા વિસું સામણેરભાગો નામ નત્થિ, પત્તચીવરપરિકમ્મમત્તપટિબદ્ધપબ્બજ્જતાય પન સામણેરસદિસા એતે પણ્ડુપલાસાતિ દસ્સનત્થં એવં વુત્તન્તિ દટ્ઠબ્બં. નિયતાસન્નપબ્બજ્જસ્સેવ ચાયં ભાગો દીયતિ. તેનેવ ''યાવ પત્તો પચ્ચતી''તિઆદિ વુત્તં.

આમિસભાગોતિ વિહારે દિન્નં સઙ્ઘભત્તં, તત્રુપ્પાદઞ્ચ સન્ધાય વુત્તં, ન દાયકાનં ગેહેસુ તેહિ દિય્યમાનં. તેનેવ સલાકભત્તાદિ પટિક્ખિત્તં, દાયકા વિપ્પટિસારિનો હોન્તીતિ. **ભેસજ્જ**ન્તિઆદિના પન ગિહીનં ભેસજ્જકરણાદિદોસો એત્થ ન હોતીતિ દસ્સેતિ.

અપત્તકાદિવત્થુકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

હત્થચ્છિન્નાદિવત્થુકથાવણ્ણના

૧૧૯. હત્થચ્છિન્નાદિવત્થૂસુ **કણ્ણમૂલે**તિ સકલસ્સ કણ્ણસ્સ છેદં સન્ધાય વુત્તં. **કણ્ણસક્ખલિકાયા**તિ કણ્ણચૂળિકાય. **યસ્સ પન કણ્ણાવિદ્ધે**તિ હેટ્ઠા કુણ્ડલાદિઠપનચ્છિદ્દં સન્ધાય વુત્તં. તઞ્હિ સઙ્ઘટનક્ખમં. **અજપદકે**તિ અજપદનાસિકટ્ઠિકોટિયં. તતો હિ ઉદ્ધં ન વિચ્છિન્દતિ. **સક્કા હોતિ સન્ધેતુ**ન્તિ અવિરૂપસણ્ઠાનં સન્ધાય વુત્તં, વિરૂપં પન પરિસદૂસકતં આપાદેતિ.

ખુજ્જસરીરોતિ વઙ્કસરીરો. બ્રહ્મુનો વિય ઉજુકં ગત્તં સરીરં યસ્સ, સો **બ્રહ્મુજ્જુગત્તો**, ભગવા.

પરિવટુમોતિ સમન્તતો વટ્ટકાયો, એતેન એવરૂપા એવ વામનકા ન વટ્ટન્તીતિ દસ્સેતિ.

કૂટકૂટસીસોતિ અનેકેસુ ઠાનેસુ પિણ્ડિકમંસતં દસ્સેતું આમેડિતં કતં. તેનાહ "**તાલફલપિણ્ડિસદિસેના**"તિ, તાલફલાનં મઞ્જરી **પિણ્ડિ** નામ. **અનુપુબ્બતનુકેન સીસેના**તિ ચેતિયથૂપિકા વિય કમેન કિસેન સીસેન, થૂલવેળુપબ્બં વિય આદિતો પટ્ઠાય યાવપરિયોસાનં સમથૂલેન ઉચ્ચેન સીસેન સમન્નાગતો **નાળિસીસો** નામ. **કપ્પસીસો**તિ ગજમત્થકં વિય દ્વિધા ભિન્નસીસો. "**કણ્ણિકકેસો વા**"તિ ઇમસ્સ વિવરણં "**પાણકેહી**"તિઆદિ. મક્કટસ્સેવ નળાટેપિ કેસાનં ઉટ્ઠિતભાવં સન્ધાયાહ "**સીસલોમેહી**"તિઆદિ.

મક્કટભમુકોતિ નળાટલોમેહિ અવિભત્તલોમભમુકો. **અક્ખિચક્કલેહી**તિ કણ્હમણ્ડલેહિ. **કેકરો**તિ તિરિયં પસ્સનકો. **ઉદકતારકા**તિ ઓલોકેન્તાનં ઉદકે પટિબિમ્બિકચ્છાયા, ઉદકપુબ્બુળન્તિ કેચિ. **અક્ખિતારકા**તિ અભિમુખે ઠિતાનં છાયા, અક્ખિગણ્ડકાતિપિ વદન્તિ. **અતિપિઙ્ગલક્ખી**તિ મજ્જારક્ખિ. **મધુપિઙ્ગલ**ન્તિ મધુવણ્ણપિઙ્ગલં. **નિપ્પખુમક્ખી**તિ એત્થ **પખુમ**-સદ્દો અક્ખિદલલોમેસુ નિરૂળ્હો, તદભાવા નિપ્પખુમક્ખિ. **અક્ખિપાકેના**તિ અક્ખિદલ પરિયન્તેસુ પૂતિભાવાપજ્જનરોગેન.

ચિપિટનાસિકોતિ અનુન્નતનાસિકો. **પટઙ્ગમણ્ડૂકો** નામ મહામુખમણ્ડૂકો. **ભિન્નમુખો**તિ ઉપક્કમુખપરિયોસાનો, સબ્બદા વિવટમુખો વા. **વઙ્કમુખો**તિ એકપસ્સે અપક્કમ્મ ઠિતહેટ્ઠિમહનુકટ્ઠિકો. **ઓટ્ઠચ્છિન્નકો**તિ ઉભોસુ ઓટ્ઠેસુ યત્થ કત્થચિ જાતિયા વા પચ્છા વા સત્થાદિના અપનીતમંસેન ઓટ્ઠેન સમન્નાગતો. **એળમુખો**તિ નિચ્ચપગ્ઘરિતલાલામુખો.

ભિન્નગલોતિ અવનતગતો. **ભિન્નઉરો**તિ અતિનિન્નઉરમજ્ઝો. એવં **ભિન્નપિટ્ઠિ**પિ. **સબ્બઞ્ચેત**ન્તિ ''કચ્છુગત્તો''તિઆદિં સન્ધાય વુત્તં. એત્થ ચ વિનિચ્છયો કુટ્ઠાદીસુ વુત્તો એવાતિ આહ "**વિનિચ્છયો**"તિઆદિ.

વાતણ્ડિકોતિ અણ્ડવાતરોગેન ઉદ્ધુતબીજણ્ડકોસેન સમન્નાગતો, યસ્સ નિવાસનેન પટિચ્છન્નમ્પિ ઉન્નતં પકાસતિ, સોવ ન પબ્બાજેતબ્બો. **વિકટો**તિ તિરિયંગમનપાદો, યસ્સ ચઙ્કમતો જાણુકા બહિ નિગચ્છન્તિ. **પણ્હો**તિ

પચ્છતો પરિવત્તનકપાદો, યસ્સ ચઙ્કમતો જાણુકા અન્તો પવિસન્તિ. **મહાજઙ્ઘો**તિ થૂલજઙ્ઘો. **મહાપાદો**તિ મહન્તેન પાદતલેન યુત્તો. **પાદવેમજ્ઝે**તિ પિટ્ઠિપાદવેમજ્ઝે, એતેન અગ્ગપાદો ચ પણ્હિ ચ સદિસોતિ દસ્સેતિ.

મજ્ઝે સઙ્કુટિતપાદત્તાતિ કુણ્ડપાદતાય કારણવિભાવનં. **અગ્ગે સઙ્કુટિતપાદત્તા**તિ કુણ્ડપાદતાય સકુણપાદસ્સેવ ગમનવિભાવનં. **પિટ્ઠિપાદગ્ગેન ચઙ્કમન્તો**તિ ''પાદસ્સ બાહિરન્તેનાતિ ચ અબ્ભન્તરન્તેના''તિ ચ ઇદં પાદતલસ્સ ઉભોહિ પરિયન્તેહિ ચઙ્કમનં સન્ધાય વુત્તં.

મમ્મનન્તિ ઠાનકરણવિસુદ્ધિયા અભાવેન અયુત્તક્ખરવચનં. વચનાનુકરણેન હિ સો મમ્મનો વુત્તો. યો ચ કરણસમ્પન્નોપિ એકમેવક્ખરં હિક્કારબહુસો વદતિ, સોપિ ઇધેવ સઙ્ગય્હતિ. યો વા પન હિક્કં નિગ્ગહેત્વાપિ અનામેડિતક્ખરમેવ સિલિટ્ઠવચનં વત્તું સમત્થો, સો પબ્બાજેતબ્બો.

આપત્તિતો ન મુચ્ચતીતિ ઞત્વા કરોન્તોવ ન મુચ્ચતિ. જીવિતન્તરાયાદિઆપદાસુ અરુચિયા કાયસામગ્ગિં દેન્તસ્સ અનાપત્તિ. **અપ્પત્તો ઓસારણ**ન્તિ ઓસારણાય અનરહોતિ અત્થો.

હત્થચ્છિન્નાદિવત્થુકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

અલજ્જિનિસ્સયવત્થુકથાવણ્ણના

૧૨૦. નિસ્સયપટિસંયુત્તવત્થૂસુ ભિક્ખૂહિ સમાનો ભાગો દિટ્ઠિસીલાદિગુણકોટ્ઠાસો અસ્સાતિ ભિક્ખુસભાગો, તસ્સ ભાવો **ભિક્ખુસભાગતા**.

અલજ્જિનિસ્સયવત્થુકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ગમિકાદિનિસ્સયવત્થુકથાવણ્ણના

૧૨૧. નિસ્સયકરણીયોતિ એત્થ નિસ્સયગ્ગહણં નિસ્સયો, સો કરણીયો યસ્સાતિ વિસેસનસ્સ પરનિપાતો દટ્ઠબ્બો. **વિસ્સમેન્તો વા…પે॰… અનાપત્તી**તિ ગમનસઉસ્સાહતાય તથા વસન્તોપિ અદ્ધિકો એવ, તત્થ નિસ્સયદાયકે અસતિ અનાપત્તીતિ અધિપ્પાયો. એતેન ચ પરિસ્સમાદિઅભાવે સેનાસનાદિસમ્પદં પટિચ્ચ વસતો આપત્તીતિ દસ્સેતિ. તઞ્ચ અગમનપચ્ચયા દિવસે દિવસે આપજ્જતીતિ વદન્તિ. ચીવરરજનાદિકિચ્ચત્થાય ગરૂહિ પેસિતસ્સાપિ કિચ્ચપરિયોસાનમેવ વસિતબ્બં, ન તતો પરં. ગરૂહિપિ તાવકાલિકકિચ્ચત્થમેવ પેસલદહરા પેસિતબ્બા, ન નિચ્ચકાલકિચ્ચત્થન્તિ દટ્ઠબ્બં. "**નાવાય ગચ્છન્તસ્સ…પે॰… અનાપત્તી**"તિ વુત્તત્તા એવરૂપં અવિધેય્યતં વિના નિસ્સયદાયકરહિતટ્ઠાને વસ્સં ઉપગન્તું ન વટ્ટતીતિ દટ્ઠબ્બં.

તસ્સ નિસ્સાયાતિ તં નિસ્સાય. **આસાળ્હીમાસે…પે॰… તત્થ ગન્તબ્બ**ન્તિ એત્થ પન સચેપિ ''અસુકો થેરો એત્થ આગમિસ્સતિ આગમિસ્સતી''તિ આગમેન્તસ્સેવ વસ્સૂપનાયિકદિવસો હોતિ. હોતુ, વસિતટ્ઠાને વસ્સં અનુપગમ્મ યત્થ નિસ્સયો લબ્ભતિ, દૂરેપિ તત્થ ગન્ત્વા પચ્છિમિકાય ઉપગન્તબ્બં.

૧૨૨. ગોત્તેનપીતિ ''આયસ્મતો પિપ્પલિસ્સ ઉપસમ્પદાપેક્ખો''તિ એવં નામં અવત્વા ગોત્તનામેનપીતિ અત્થો, તેન ''કોનામો તે ઉપજ્ઝાયો''તિ પુટ્ઠેન ગોત્તનામેન ''આયસ્મા કસ્સપો''તિ વત્તબ્બન્તિ સિદ્ધં હોતિ. તસ્મા

અઞ્ઞમ્પિ કિઞ્ચિ તસ્સ નામં પસિદ્ધં, તસ્મિં વા ખણે સુખગ્ગહણત્થં નામં પઞ્ઞાપિતં, તં સબ્બં ગહેત્વાપિ અનુસ્સાવના કાતબ્બા. યથા ઉપજ્ઝાયસ્સ, એવં ઉપસમ્પદાપેક્ખસ્સપિ ગોત્તાદિનામેન, તઙ્ખણિકનામેન ચ અનુસ્સાવનં કાતું વટ્ટતિ. તસ્મિમ્પિ ખણે ''અયં તિસ્સો''તિ વા ''નાગો''તિ વા નામં કરોન્તેહિ અનુસાસકસમ્મુતિતો પઠમમેવ કાતબ્બં, એવં કત્વાપિ અન્તરાયિકધમ્માનુસાસનપુચ્છનકાલેસુ ''કિન્નામોસિ, અહં ભન્તે નાગો નામ, કોનામો તે ઉપજ્ઝાયો, ઉપજ્ઝાયો મે ભન્તે તિસ્સો નામા''તિઆદિના વિઞ્ઞાપેન્તેન ઉભિન્નમ્પિ ચિત્તે ''મમેદં નામ''ન્તિ યથા સઞ્ઞા ઉપ્પજ્જતિ, એવં વિઞ્ઞાપેતબ્બં. સચે પન તસ્મિં ખણે પકતિનામેન વત્વા પચ્છા તિસ્સ-નામાદિઅપુબ્બનામેન અનુસ્સાવેતિ, ન વટ્ટતિ.

તત્થ ચ કિઞ્ચાપિ ઉપજ્ઝાયસ્સેવ નામં અગ્ગહેત્વા યેન કેનચિ નામેન ''તિસ્સસ્સ ઉપસમ્પદાપેક્ખો''તિઆદિનાપિ પુગ્ગલે પરામટ્ઠે કમ્મં સુકતમેવ હોતિ અનુપજ્ઝાયકાદીનં ઉપસમ્પદાકમ્મં વિય ઉપજ્ઝાયસ્સ અભાવેપિ અભબ્બત્તેપિ કમ્મવાચાય પુગ્ગલે પરામટ્ઠે કમ્મસ્સ સિજ્ઝનતો. ઉપસમ્પદાપેક્ખસ્સ પન યથાસકં નામં વિના અઞ્ઞેન નામેન અનુસ્સાવિતે કમ્મં કુપ્પતિ, સો અનુપસમ્પન્નોવ હોતિ. તત્થ ઠિતો અઞ્ઞો અનુપસમ્પન્નો વિય ગહિતનામસ્સ વત્થુપુગ્ગલસ્સ તત્થ અભાવા, એતસ્સ ચ નામસ્સ અનુસ્સાવનાય અવુત્તત્તા. તસ્મા ઉપસમ્પદાપેક્ખસ્સ પકતિનામં પરિવત્તેત્વા અનુપુબ્બેન નાગાદિનામેન અનુસ્સાવેતુકામેન પટિકચ્ચેવ ''ત્વં નાગો''તિઆદિના વિઞ્ઞાપેત્વા અનુસાસનઅન્તરાયિકધમ્મપુચ્છનક્ખણેસુપિ તસ્સ ચ સઙ્ઘસ્સ ચ યથા પાકટં હોતિ, તથા પકાસેત્વાવ નાગાદિનામેન અનુસ્સાવેતબ્બં. એકસ્સ બહૂનિ નામાનિ હોન્તિ, તેસુ એકં ગહેતું વટ્ટતિ.

યં પન ઉપસમ્પદાપેક્ખઉપજ્ઝાયાનં એકત્થ ગહિતં નામં, તદેવ ઞત્તિયા, સબ્બત્થ અનુસ્સાવનાસુ ચ ગહેતબ્બં. ગહિતતો હિ અઞ્ઞસ્મિં ગહિતે બ્યઞ્જનં ભિન્નં નામ હોતિ, કમ્મં વિપજ્જતિ. અત્થતો, હિ બ્યઞ્જનતો ચ અભિન્ના એવ ઞત્તિ, અનુસ્સાવના ચ વટ્ટન્તિ, ઉપજ્ઝાયનામસ્સ પન પુરતો ''આયસ્મતો તિસ્સસ્સા''તિઆદિના **આયસ્મન્ત**-પદં સબ્બત્થ યોજેત્વાપિ અનુસ્સાવેતિ, તથા અયોજિતેપિ દોસો નત્થિ.

પાળિયં પન કિઞ્ચાપિ ''ઇત્થન્નામસ્સ આયસ્મતો''તિ પચ્છતો ''આયસ્મતો''તિ પદં વુત્તં, તથાપિ ''આયસ્મા સારિપુત્તો અત્થકુસલો''તિઆદિના નામસ્સ પુરતો આયસ્મન્ત-પદયોગસ્સ દસ્સનતો પુરતોવ પયોગો યુત્તતરો. તઞ્ચ એકત્થ યોજેત્વા અઞ્ઞત્થ અયોજિતેપિ એકત્થ પુરતો યોજેત્વા અઞ્ઞત્થ પચ્છતો યોજનેપિ સાવનાય હાપનં નામ ન હોતિ નામસ્સ અહાપિતત્તા. તેનેવ પાળિયમ્પિ ''ઇત્થન્નામસ્સ આયસ્મતો''તિ એકત્થ યોજેત્વા ''ઇત્થન્નામેન ઉપજ્ઝાયેના''તિઆદીસુ ''આયસ્મતો''તિ ન યોજિતન્તિ વદન્તિ. તઞ્ચ કિઞ્ચાપિ એવં, તથાપિ સબ્બટ્ઠાનેપિ એકેનેવ પકારેન યોજેત્વા એવ વા અયોજેત્વા વા અનુસ્સાવનં પસત્થતરન્તિ ગહેતબ્બં.

ગમિકાદિનિસ્સયવત્થુકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

દ્વેઉપસમ્પદાપેક્ખાદિવત્થુકથાવણ્ણના

૧૨૩. એકતો સહેવ એકસ્મિં ખણે અનુસ્સાવનં એતેસન્તિ **એકાનુસ્સાવના**, ઉપસમ્પદાપેક્ખા, એતે એકાનુસ્સાવને કાતું. તેનાહ ''**એકાનુસ્સાવને કાતુ**''ન્તિ, ઇદઞ્ચ એકં પદં વિભત્તિઅલોપેન દટ્ઠબ્બં. **એકેન** વાતિ દ્વિન્નમ્પિ એકસ્મિં ખણે એકાય એવ કમ્મવાચાય અનુસ્સાવને એકેનાચરિયેનાતિ અત્થો. ''અયં બુદ્ધરક્ખિતો ચ અયં ધમ્મરક્ખિતો ચ આયસ્મતો સઙ્ઘરક્ખિતસ્સ ઉપસમ્પદાપેક્ખો''તિઆદિના નયેન એકેન આચરિયેન દ્વિન્નં

એકસ્મિં ખણે અનુસ્સાવનનયો દટ્ઠબ્બો. ઇમિનાવ નયેન તિણ્ણમ્પિ એકેન આચરિયેન એકક્ખણે અનુસ્સાવનં દટ્ઠબ્બં.

પુરિમનયેનેવ એકતો અનુસ્સાવને કાતુન્તિ ''એકેન એકસ્સ, અઞ્ઞેન ઇતરસ્સા''તિઆદિના પુબ્બે વુત્તનયેન દ્વિન્નં દ્વીહિ વા, તિણ્ણં તીહિ વા આચરિયેહિ, એકકેન વા આચરિયેન તયોપિ એકતો અનુસ્સાવને કાતુન્તિ અત્થો, તઞ્ચ ખો એકેન ઉપજ્ઝાયેન. "**ન ત્વેવ નાનુપજ્ઝાયેના**"તિ ઇદં એકેન આચરિયેન દ્વીહિ વા તીહિ વા ઉપજ્ઝાયેહિ દ્વે વા તયો વા ઉપસમ્પદાપેક્ખે એકક્ખણે એકાય અનુસ્સાવનાય એકાનુસ્સાવને કાતું ન વટ્ટતીતિ પટિક્ખેપપદં. ન પન નાનાચરિયેહિ નાનુપજ્ઝાયેહિ તયો એકાનુસ્સાવને કાતું ન વટ્ટતીતિ આહ "**સચે પન નાનાચરિયા નાનુપજ્ઝાયા...પે॰... વટ્ટતી**"તિ. યઞ્ચેત્થ ''તિસ્સત્થેરો સુમનત્થેરસ્સ સદ્ધિવિહારિકં, સુમનત્થેરો તિસ્સત્થેરસ્સ સદ્ધિવિહારિક''ન્તિ એવં ઉપજ્ઝાયેહિ અઞ્ઞમઞ્ઞં સદ્ધિવિહારિકાનં અનુસ્સાવનકરણં વુત્તં, તં ઉપલક્ખણમત્તં. તસ્મા સચે તિસ્સત્થેરો સુમનત્થેરસ્સ સદ્ધિવિહારિકં, સુમનત્થેરો નન્દત્થેરસ્સ સદ્ધિવિહારિકં અનુસ્સાવેતિ, અઞ્ઞમઞ્ઞઞ્ચ ગણપૂરકા હોન્તિ, વટ્ટતિ એવ. સચે પન ઉપજ્ઝાયો સયમેવ અત્તનો સદ્ધિવિહારિકં અનુસ્સાવેતીતિ એત્થ વત્તબ્બમેવ નત્થિ, કમ્મં સુકતમેવ હોતિ. અનુપજ્ઝાયકસ્સપિ યેન કેનચિ અનુસ્સાવિતે ઉપસમ્પદા હોતિ, કિમઙ્ગં પન સઉપજ્ઝાયકસ્સ ઉપજ્ઝાયેનેવ અનુસ્સાવનેતિ દટ્ઠબ્બં. તેનેવ નવટ્ટનપક્ખં દસ્સેતું "**સચે પના**"તિઆદિમાહ.

દ્વેઉપસમ્પદાપેક્ખાદિવત્થુકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ઉપસમ્પદાવિધિકથાવણ્ણના

૧૨૬. ઉપજ્ઝાતિ ઉપજ્ઝાય-સદ્દસમાનત્થો આકારન્તો ઉપજ્ઝાસદ્દોતિ દસ્સેતિ. ઉપજ્ઝાય-સદ્દો એવ વા ઉપજ્ઝા ઉપયોગપચ્ચત્તવચનેસુ ય-કારલોપં કત્વા એવં વુત્તો કરણવચનાદીસુ ઉપજ્ઝા-સદ્દસ્સ પયોગાભાવાતિ દટ્ઠબ્બં. પાળિયં **અત્તનાવ અત્તાનં સમ્મન્નિતબ્બન્તિ** અત્તનાવ કત્તુભૂતેન કરણભૂતેન અત્તાનમેવ કમ્મભૂતં પતિ સમ્મનનકિચ્ચં કાતબ્બં. **અત્તાનન્તિ** વા પચ્ચત્તે ઉપયોગવચનં, અત્તનાવ અત્તા સમ્મન્નિતબ્બોતિ અત્થો. ન કેવલઞ્ચ એત્થેવ, અઞ્ઞત્રાપિ તેરસસમ્મુતિઆદીસુ ઇમિનાવ લક્ખણેન અત્તનાવ અત્તા સમ્મન્નિતબ્બોવ. અપિચ સયં કમ્મારહત્તા અત્તાનં મુઞ્ચિત્વા ચતુવગ્ગાદિકો ગણો સબ્બત્થ ઇચ્છિતબ્બો.

સચ્ચકાલોતિ ''નિગૂહિસ્સામી''તિ વઞ્ચનં પહાય સચ્ચસ્સેવ તે ઇચ્છિતબ્બકાલો. **ભૂતકાલો**તિ વઞ્ચનાય અભાવેપિ મનુસ્સત્તાદિવત્થુનો ભૂતતાય અવસ્સં ઇચ્છિતબ્બકાલો, ઇતરથા કમ્મકોપાદિઅન્તરાયો હોતીતિ અધિપ્પાયો. **મઙ્કૂ**તિ અધોમુખો. **ઉદ્ધરતૂ**તિ અનુપસમ્પન્નભાવતો ઉપસમ્પત્તિયં પતિટ્ઠપેતૂતિ અત્થો.

સબ્બકમ્મવાચાસુ અત્થકોસલ્લત્થં પનેત્થ ઉપસમ્પદાકમ્મવાચાય એવમત્થો દટ્ઠબ્બો – **સુણાતૂ**તિ સવનાણત્તિયં પઠમપુરિસેકવચનં. તઞ્ચ કિઞ્ચાપિ યો સઙ્ઘો સવનકિરિયાય નિયોજીયતિ, તસ્સ સમ્મુખત્તા ''સુણાહી''તિ મજ્ઝિમપુરિસેકવચનેન વત્તબ્બં, તથાપિ યસ્મા સઙ્ઘ-સદ્દસન્નિધાને પઠમપુરિસપયોગોવ સદ્દવિધૂહિ સમાચિણ્ણો ભગવન્તઆયસ્મન્તાદિસદ્દસન્નિધાનેસુ વિય ''અધિવાસેતુ મે ભવં ગોતમો (પારા॰ ૨૨). એતસ્સ સુગત કાલો, યં ભગવા સાવકાનં સિક્ખાપદં પઞ્ઞપેય્ય (પારા॰ ૨૧). પક્કમતાયસ્મા (પારા॰ ૪૩૬). સુણન્તુ મે આયસ્મન્તો''તિઆદીસુ વિય. તસ્મા ઇધ પઠમપુરિસપયોગો કતો. અથ વા ગારવવસેનેવેતં વુત્તં. ગરુટ્ઠાનીયેસુ હિ ગારવવસેન મજ્ઝિમપુરિસપયોગુપ્પત્તિયમ્પિ પઠમપુરિસપયોગં પયુજ્જન્તિ ''દેસેતુ સુગતો ધમ્મ''ન્તિઆદીસુ

(દી॰ નિ॰ ૨.૬૬; મ॰ નિ॰ ૨.૩૩૮; સં॰ નિ॰ ૧.૧૭૨; મહાવ॰ ૮) વિયાતિ દટ્ઠબ્બં. કેચિ પન ‘‘ભન્તે, આવુસોતિ સદ્દે અપેક્ખિત્વા ઇધ પઠમપુરિસપયોગો’’તિ વદન્તિ, તં ન યુત્તં ‘‘આચરિયો મે ભન્તે હોહિ, (મહાવ॰ ૭૭) ઇઙ્ઘાવુસો ઉપાલિ, ઇમં પબ્બજિતં અનુયુઞ્જાહી’’તિઆદીસુ (પારા॰ ૫૧૭) તપ્પયોગેપિ મજ્ઝિમપુરિસપયોગસ્સેવ દસ્સનતો.

મેતિ યો સાવેતિ, તસ્સ અત્તનિદ્દેસે સામિવચનં. **ભન્તે**તિ આલપનત્થે વુડ્ઢેસુ સગારવવચનં. ‘‘આવુસો’’તિ પદં પન નવકેસુ. તદુભયમ્પિ નિપાતો ‘‘તુમ્હે ભન્તે, તુમ્હે આવુસો’’તિ બહૂસુપિ સમાનરૂપત્તા. **સઙ્ઘો**તિ અવિસેસતો ચતુવગ્ગાદિકે પકતત્તપુગ્ગલસમૂહે વત્તતિ. ઇધ પન પચ્ચન્તિમેસુ જનપદેસુ પઞ્ચવગ્ગતો પટ્ઠાય, મજ્ઝિમેસુ જનપદેસુ દસવગ્ગતો પટ્ઠાય સઙ્ઘોતિ ગહેતબ્બો. તત્રાયં પિણ્ડત્થો – ભન્તે, સઙ્ઘો મમ વચનં સુણાતૂતિ. ઇદઞ્ચ નવકતરેન વત્તબ્બવચનં. સચે પન અનુસ્સાવકો સબ્બેહિ ભિક્ખૂહિ વુડ્ઢતરો હોતિ, ‘‘સુણાતુ મે, આવુસો, સઙ્ઘો’’તિ વત્તબ્બં. સોપિ ચે ‘‘ભન્તે’’તિ વદેય્ય, નવકતરો વા ‘‘આવુસો’’તિ, કમ્મકોપો નત્થિ. કેચિ પન ‘‘એકત્થ ‘આવુસો’તિ વત્વા અઞ્ઞત્થ ‘ભન્તે’તિ વુત્તેપિ નત્થિ દોસો ઉભયેનાપિ આલપનસ્સ સિજ્ઝનતો’’તિ વદન્તિ.

ઇદાનિ યમત્થં ઞાપેતુકામો ‘‘સુણાતૂ’’તિ સઙ્ઘં સવને નિયોજેતિ, તં ઞાપેન્તો ‘‘**અયં ઇત્થન્નામો**’’તિઆદિમાહ. તત્થ **અયન્તિ** ઉપસમ્પદાપેક્ખસ્સ હત્થપાસે સન્નિહિતભાવદસ્સનં. તેન ચ હત્થપાસે ઠિતસ્સેવ ઉપસમ્પદા રુહતીતિ સિજ્ઝતિ હત્થપાસતો બહિ ઠિતસ્સ ‘‘અય’’ન્તિ ન વત્તબ્બતો. તેનેવ અનુસાસકસમ્મુતિયં સો હત્થપાસતો બહિ ઠિતત્તા ‘‘અય’’ન્તિ ન વુત્તો. તસ્મા ઉપસમ્પદાપેક્ખો અનુપસમ્પન્નો હત્થપાસે ઠપેતબ્બો. **અયં ઇત્થન્નામો**તિ **અયં**-સદ્દો ચ અવસ્સં પયુજ્જિતબ્બો. સો ચ ઇમસ્મિં પઠમનામપયોગે એવાતિ ગહેતબ્બં . ‘‘**ઇત્થન્નામો**’’તિ ઇદં અનિયમતો તસ્સ નામદસ્સનં. ઉભયેનપિ અયં બુદ્ધરક્ખિતોતિઆદિનામં દસ્સેતિ. ‘‘ઉપસમ્પદાપેક્ખો’’તિ ભિન્નાધિકરણવિસયે બહુબ્બીહિસમાસો, ઉપસમ્પદં મે સઙ્ઘો અપેક્ખમાનોતિ અત્થો. તસ્સ ચ ઉપજ્ઝાયતં સમઙ્ગિભાવેન દસ્સેતું ‘‘ઇત્થન્નમસ્સ આયસ્મતો’’તિ વુત્તં. એતેન ‘‘અયં બુદ્ધરક્ખિતો આયસ્મતો ધમ્મરક્ખિતસ્સ સદ્ધિવિહારિકભૂતો ઉપસમ્પદાપેક્ખો’’તિ એવમાદિના નયેન નામયોજનાય સહ અત્થો દસ્સિતોતિ. એત્થ ચ ‘‘આયસ્મતો’’તિ પદં અવત્વાપિ ‘‘અયં બુદ્ધરક્ખિતો ધમ્મરક્ખિતસ્સ ઉપસમ્પદાપેક્ખો’’તિ વત્તું વટ્ટતિ. તેનેવ પાળિયં ‘‘ઇત્થન્નામેન ઉપજ્ઝાયેના’’તિ એત્થ ‘‘આયસ્મતો’’તિ પદં ન વુત્તં. યઞ્ચેત્થ વત્તબ્બં, તં હેટ્ઠા વુત્તમેવ.

નનુ ચેત્થ ઉપજ્ઝાયોપિ ઉપસમ્પદાપેક્ખો વિય હત્થપાસે ઠિતો એવ ઇચ્છિતબ્બો, અથ કસ્મા ‘‘અયં ઇત્થન્નામો ઇમસ્સ ઇત્થન્નામસ્સ ઉપસમ્પદાપેક્ખો’’તિ એવં ઉપજ્ઝાયપરામસનેપિ ઇમ-સદ્દસ્સ પયોગો ન કતોતિ? નાયં વિરોધો ઉપજ્ઝાયસ્સ અભાવેપિ કમ્મકોપાભાવતો. કેવલઞ્હિ કમ્મનિપ્ફત્તિયા સન્તપદવસેન અવિજ્જમાનસ્સપિ ઉપજ્ઝાયસ્સ નામકિત્તનં અનુપજ્ઝાયસ્સ ઉપસમ્પદાદીસુપિ કરીયતિ. તસ્મા ઉપજ્ઝાયસ્સ અસન્નિહિતતાયપિ તપ્પરામસનમત્તેનેવ કમ્મસિદ્ધિતો ‘‘ઇમસ્સા’’તિ નિદ્દિસિતું ન વટ્ટતિ.

પરિસુદ્ધો અન્તરાયિકેહિ ધમ્મેહીતિ અભબ્બતાદિકેહિ ઉપસમ્પદાય અવત્થુકરેહિ ચેવ પઞ્ચાબાધહત્થચ્છિન્નાદીહિ ચ આપત્તિમત્તકરેહિ અન્તરાયિકેહિ સભાવેહિ પરિમુત્તો. એવં વુત્તો એવ ચ આપત્તિમત્તકરેહિ પઞ્ચાબાધાદીહિ અપરિમુત્તસ્સપિ ઉપસમ્પદા રુહતિ, નાઞ્ઞથા. **પરિપુણ્ણસ્સ પત્તચીવરન્તિ** પરિપુણ્ણમસ્સ ઉપસમ્પદાપેક્ખસ્સ પત્તચીવરં. એવં વુત્તે એવ અપત્તચીવરસ્સાપિ ઉપસમ્પદા રુહતિ, નાઞ્ઞથા. **ઉપસમ્પદં યાચતી**તિ ‘‘સઙ્ઘં, ભન્તે, ઉપસમ્પદં યાચામી’’તિઆદિના (મહાવ॰ ૭૧, ૧૨૬) યાચિતભાવં સન્ધાય વુત્તં. એવં તેન સઙ્ઘે અયાચિતેપિ ‘‘ઇત્થન્નામો સઙ્ઘં ઉપસમ્પદં યાચતી’’તિ વુત્તે એવ કમ્મં અવિપન્નં હોતિ, નાઞ્ઞથા. **ઉપજ્ઝાયેના**તિ ઉપજ્ઝાયેન કરણભૂતેન ઇત્થન્નામં ઉપજ્ઝાયં કત્વા કમ્મભૂતં ઉપસમ્પદં દાતું

નિપ્ફાદેતું કત્તુભૂતં સઙ્ઘં યાચતીતિ અત્થો. યાચધાતુનો પન દ્વિકમ્મકત્તા ''સઙ્ઘં, ઉપસમ્પદ''ન્તિ દ્વે કમ્મપદાનિ વુત્તાનિ.

યદિ સઙ્ઘસ્સ પત્તકલ્લન્તિ એત્થ પત્તો કાલો ઇમસ્સાતિ પત્તકાલં, અપલોકનાદિચતુબ્બિધસઙ્ઘકમ્મં, તદેવ સકત્થે ય-પચ્ચયેન ''પત્તકલ્લ''ન્તિ વુચ્ચતિ. ઇધ પન ઞત્તિચતુત્થઉપસમ્પદાકમ્મં અધિપ્પેતં, તં કાતું સઙ્ઘસ્સ પત્તકલ્લં જાતં. **યદી**તિ અનુમતિગહણવસેન કમ્મસ્સ પત્તકલ્લતં ઞાપેતિ. યો હિ કોચિ તત્થ અપત્તકલ્લતં મઞ્ઞિસ્સતિ, સો વક્ખતિ. ઇમમેવ હિ અત્થં સન્ધાય અનુસ્સાવનાસુ ''યસ્સાયસ્મતો ખમતિ…પે॰… સો ભાસેય્યા''તિ (મહાવ॰ ૧૨૭) વુત્તં. તં પનેતં પત્તકલ્લં વત્થુસમ્પદા, અન્તરાયિકેહિ ધમ્મેહિ ચસ્સ પરિસુદ્ધતા, સીમાસમ્પદા, પરિસસમ્પદા, પુબ્બકિચ્ચનિટ્ઠાપનન્તિ ઇમેહિ પઞ્ચહિ અઙ્ગેહિ સઙ્ગહિતં.

તત્થ **વત્થુસમ્પદા** નામ યથાવુત્તેહિ એકાદસહિ અભબ્બપુગ્ગલેહિ ચેવ અન્તિમવત્થુઅજ્ઝાપન્નેહિ ચ અઞ્ઞો પરિપુણ્ણવીસતિવસ્સો અનુપસમ્પન્નભૂતો મનુસ્સપુરિસો, એતસ્મિં પુગ્ગલે સતિ એવ ઇદં સઙ્ઘસ્સ ઉપસમ્પદાકમ્મં પત્તકલ્લં નામ હોતિ, નાસતિ. કતઞ્ચ કુપ્પમેવ હોતિ.

અન્તરાયિકેહિ ધમ્મેહિ ચસ્સ પરિસુદ્ધતા નામ યથાવુત્તસ્સેવ ઉપસમ્પદાવત્થુભૂતસ્સ પુગ્ગલસ્સ યે ઇમે ભગવતા પટિક્ખિત્તા પઞ્ચાબાધફુટ્ઠતાદયો માતાપિતૂહિ અનનુઞ્ઞાતતાપરિયોસાના ચેવ હત્થચ્છિન્નતાદયો ચ દોસધમ્મા કારકસઙ્ઘસ્સ આપત્તાદિઅન્તરાયહેતુતાય ''અન્તરાયિકા''તિ વુચ્ચન્તિ તેહિ અન્તરાયિકેહિ દોસધમ્મેહિ પરિમુત્તત્તા, ઇમિસ્સા ચ સતિ એવ ઇદં કમ્મં પત્તકલ્લં નામ હોતિ, નાસતિ. કતં પન કમ્મં સુકતમેવ હોતિ ઠપેત્વા ઊનવીસતિવસ્સપુગ્ગલં.

સીમાસમ્પદા પન ઉપોસથક્ખન્ધકે (મહાવ॰ ૧૪૭-૧૪૮) વક્ખમાનનયેન સબ્બદોસવિરહિતાય બદ્ધાબદ્ધવસેન દુવિધાય સીમાય વસેનેવ વેદિતબ્બા. તાદિસાય હિ સીમાય સતિ એવ ઇદં કમ્મં પત્તકલ્લં નામ હોતિ, નાસતિ. કતઞ્ચ કમ્મં વિપજ્જતિ.

પરિસસમ્પદા પન યે ઇમે ઉપસમ્પદાકમ્મસ્સ સબ્બન્તિમેન પરિચ્છેદેન કમ્મપ્પત્તા દસહિ વા પઞ્ચહિ વા અનૂના પારાજિકં અનાપન્ના, અનુક્ખિત્તા ચ સમાનસંવાસકા ભિક્ખૂ, તેસં એકસીમાયં હત્થપાસં અવિજહિત્વા ઠાનં, છન્દારહાનઞ્ચ છન્દસ્સ આનયનં, સમ્મુખીભૂતાનઞ્ચ અપ્પટિક્કોસનં, ઉપસમ્પદાપેક્ખરહિતાનં ઉપોસથક્ખન્ધકે પટિક્ખિત્તાનં ગહટ્ઠાદિઅનઉપસમ્પન્નાનઞ્ચેવ પારાજિકુક્ખિત્તકનાનાસંવાસકભિક્ખુનીનઞ્ચ વજ્જનીયપુગ્ગલાનં સઙ્ઘસ્સ હત્થપાસે અભાવો ચાતિ ઇમેહિ ચતૂહિ અઙ્ગેહિ સઙ્ગહિતા. એવરૂપાય ચ પરિસસમ્પદાય સતિ એવ ઇદં પત્તકલ્લં નામ હોતિ, નાસતિ. તત્થ પુરિમાનં તિણ્ણં અઙ્ગાનં અઞ્ઞતરસ્સપિ અભાવે કતં કમ્મં વિપજ્જતિ, ન પચ્છિમસ્સ.

પુબ્બકિચ્ચનિટ્ઠાપનં નામ યાનિમાનિ ''પઠમં ઉપજ્ઝં ગાહાપેતબ્બો''તિઆદિના પાળિયં વુત્તાનિ ''ઉપજ્ઝં ગાહાપનં, પત્તચીવરાચિક્ખનં, તતો તં હત્થપાસતો બહિ ઠપેત્વા અનુસાસકસમ્મુતિકમ્મકરણં, સમ્મતેન ચ ગન્ત્વા અનુસાસનં, તેન ચ પઠમતરં આગન્ત્વા સઙ્ઘસ્સ ઞાપેત્વા ઉપસમ્પદાપેક્ખં 'આગચ્છાહી'તિ હત્થપાસે એવ અબ્ભાનં, તેન ચ ભિક્ખૂનં પાદે વન્દાપેત્વા ઉપસમ્પદાયાચાપનં, તતો અન્તરાયિકધમ્મપુચ્છકસમ્મુતિકરણં, સમ્મતેન ચ પુચ્છન''ન્તિ ઇમાનિ અટ્ઠ પુબ્બકિચ્ચાનિ, તેસં સબ્બેસં યાથાવતો કરણેન નિટ્ઠાપનં. એતસ્મિઞ્ચ પુબ્બકમ્મનિટ્ઠાપને સતિ એવ ઇદં સઙ્ઘસ્સ ઉપસમ્પદાકમ્મં પત્તકલ્લં નામ હોતિ, નાસતિ. એતેસુ પન પુબ્બકમ્મેસુ

અકતેસુપિ કતં કમ્મં યથાવુત્તવત્થુસમ્પત્તિઆદીસુ વિજ્જમાનેસુ અકુપ્પમેવ હોતિ. તદેવમેત્થ પત્તકલ્લં ઇમેહિ પઞ્ચહિ અઙ્ગેહિ સઙ્ગહિતન્તિ વેદિતબ્બં. ઇમિનાવ નયેન હેટ્ઠા વુત્તેસુ, વક્ખમાનેસુ ચ સબ્બેસુ કમ્મેસુ પત્તકલ્લતા યથારહં યોજેત્વા ઞાતબ્બા.

ઇત્થન્નામં ઉપસમ્પાદેય્યાતિ ઉપસમ્પદાનિપ્ફાદનેન તંસમઙ્ગિં કરેય્ય કરોતૂતિ પત્થનાયં, વિધિમ્હિ વા ઇદં દટ્ઠબ્બં. યથા હિ ‘‘દેવદત્તં સુખાપેય્યા’’તિ વુત્તે સુખમસ્સ નિપ્ફાદેત્વા તં સુખસમઙ્ગિનં કરેય્યાતિ અત્થો હોતિ, એવમિધાપિ ઉપસમ્પદમસ્સ નિપ્ફાદેત્વા તં ઉપસમ્પદાસમઙ્ગિનં કરેય્યાતિ અત્થો. પયોજકબ્યાપારે ચેતં યથા સુખયન્તં કઞ્ચિ સુદ્ધકત્તારં કોચિ હેતુકત્તા સુખહેતુનિપ્ફાદનેન સુખાપેય્યાતિ વુચ્ચતિ, એવમિધાપિ ઉપસમ્પજ્જન્તં સુદ્ધકત્તારં પુગ્ગલં હેતુકત્તુભૂતો સઙ્ઘો ઉપસમ્પદાહેતુનિપ્ફાદનેન ઉપસમ્પાદેય્યાતિ વુત્તો. એતેન ચ સુખં વિય સુખદાયકેન સઙ્ઘેન પુગ્ગલસ્સ દિય્યમાના તથાપવત્તપરમત્થધમ્મે ઉપાદાય અરિયજનપઞ્ઞત્તા ઉપસમ્પદા નામ સમ્મુતિસચ્ચતા અત્થીતિ સમત્થિતં હોતિ. એત્થ ચ ‘‘ઇત્થન્નામો સઙ્ઘં ઉપસમ્પદં યાચતી’’તિ વુત્તત્તા પરિવાસાદીસુ વિય યાચનાનુગુણં ‘‘ઇત્થન્નામસ્સ ઉપસમ્પદં દદેય્યા’’તિ અવત્વા ‘‘ઇત્થન્નામં ઉપસમ્પાદેય્યા’’તિ વુત્તત્તા ઇદં ઉપસમ્પદાકમ્મં દાને અસઙ્ગહેત્વા કમ્મલક્ખણે એવ સઙ્ગહિતન્તિ દટ્ઠબ્બં. ઇમિના નયેન ‘‘ઇત્થન્નામં ઉપસમ્પાદેતિ, ઉપસમ્પન્નો સઙ્ઘેના’’તિ એત્થાપિ અત્થો વેદિતબ્બો. કેવલઞ્હિ તત્થ વત્તમાનકાલઅતીતકાલવસેન, ઇધ પન અનામટ્ઠકાલવસેનાતિ એત્તકમેવ વિસેસો.

એસા ઞત્તીતિ ‘‘સઙ્ઘો ઞાપેતબ્બો’’તિ વુત્તઞાપના એસા. ઇદઞ્ચ અનુસ્સાવનાનમ્પિ સબ્ભાવસૂચનત્થં વુચ્ચતિ. અવસ્સઞ્ચેતં વત્તબ્બમેવ, ઞત્તિકમ્મે એવ તં ન વત્તબ્બં. તત્થ પન ય્ય-કારે વુત્તમત્તે એવ ઞત્તિકમ્મં નિટ્ઠિતં હોતીતિ દટ્ઠબ્બં. **ખમતી**તિ રુચ્ચતિ. **ઉપસમ્પદા**તિ સઙ્ઘેન દિય્યમાના નિપ્ફાદિયમાના ઉપસમ્પદા યસ્સ ખમતિ. સો તુણ્હસ્સાતિ યોજના. **તુણ્હી**તિ ચ અકથનત્થે નિપાતો, અકથનકો અસ્સ ભવેય્યાતિ અત્થો. ખમતિ સઙ્ઘસ્સ ઇત્થન્નામસ્સ ઉપસમ્પદાતિ પકતેન સમ્બન્ધો. તત્થ કારણમાહ ‘‘**તસ્મા તુણ્હી**’’તિ. તત્થ ‘‘આસી’’તિ સેસો. યસ્મા ‘‘યસ્સ નક્ખમતિ, સો ભાસેય્યા’’તિ તિક્ખત્તું વુચ્ચમાનોપિ સઙ્ઘો તુણ્હી નિરવો અહોસિ, તસ્મા ખમતિ સઙ્ઘસ્સાતિ અત્થો. **એવન્તિ** ઇમિના પકારેન. તુણ્હીભાવેને**વેતં** સઙ્ઘસ્સ રુચ્ચનભાવં **ધારયામિ** બુજ્ઝામિ પજાનામીતિ અત્થો. **ઇતિ**-સદ્દો પરિસમાપનત્થે કતો, સો ચ કમ્મવાચાય અનઙ્ગં. તસ્મા અનુસ્સાવકેન ‘‘ધારયામી’’તિ એત્થ મિ-કારપરિયોસાનમેવ વત્વા નિટ્ઠાપેતબ્બં, ઇતિ-સદ્દો ન પયુજ્જિતબ્બોતિ દટ્ઠબ્બં. ઇમિના નયેન સબ્બત્થ કમ્મવાચાનમત્થો વેદિતબ્બો.

ઉપસમ્પદાવિધિકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ચત્તારોનિસ્સયાદિકથાવણ્ણના

૧૨૮. **એકપોરિસા વા**તિઆદિ સત્તાનં સરીરચ્છાયં પાદેહિ મિનિત્વા જાનનપ્પકારદસ્સનં. છસત્તપદપરમતા હિ છાયા ‘‘પોરિસા’’તિ વુચ્ચતિ. ઇદઞ્ચ ઉતુપ્પમાણાચિક્ખનાદિ ચ આગન્તુકેહિ સદ્ધિં વીમંસિત્વા વુડ્ઢનવભાવં ઞત્વા વન્દનવન્દાપનાદિકરણત્થં વુત્તં. એતિ આગચ્છતિ, ગચ્છતિ ચાતિ ઉતુ, સોવ પમિયતે અનેન સંવચ્છરન્તિ પમાણન્તિ આહ ‘‘**ઉતુયેવ ઉતુપ્પમાણ**’’ન્તિ. **અપરિપુણ્ણા**તિ ઉપસમ્પદાદિવસેન અપરિપુણ્ણા. યદિ ઉતુવેમજ્ઝે ઉપસમ્પાદિતો, તદા તસ્મિં ઉતુમ્હિ અવસિટ્ઠદિવસાચિક્ખનં ‘‘દિવસભાગાચિક્ખન’’ન્તિ દસ્સેતિ. તેનાહ ‘‘**યત્તકેહિ**

દિવસેહિ યસ્સ યો ઉતુ અપરિપુણ્ણો, તે દિવસે”તિ. તત્થ યસ્સ તં ખણં લદ્ધૂપસમ્પદસ્સ પુગ્ગલસ્સ સમ્બન્ધી યો ઉતુ યત્તકેહિ દિવસેહિ અપરિપુણ્ણો, તે દિવસેતિ યોજના.

છાયાદિકમેવ સબ્બં સઙ્ગહેત્વા ગાયિતબ્બતો કથેતબ્બતો સઙ્ગીતીતિ આહ “**ઇદમેવા**”તિઆદિ. તત્થ એકતો કત્વા આચિક્ખિતબ્બં. **ત્વં કિં લભસી**તિ ત્વં ઉપસમ્પાદનકાલે કતરવસ્સં, કતરઉતુઞ્ચ લભસિ, કતરસ્મિં તે ઉપસમ્પદા લદ્ધાતિ અત્થો. **વસ્સ**ન્તિ વસ્સાનઉતુ. ઇદઞ્ચ સંવચ્છરાચિક્ખનં વિના વુત્તમ્પિ ન ઞાયતીતિ ઇમિના ઉતુઆચિક્ખનેનેવ સાસનવસ્સેસુ વા કલિયુગવસ્સાદીસુ વા સહસ્સિમે વા સતિમે વા અસુકં ઉતું લભામીતિ દસ્સિતન્તિ દટ્ઠબ્બં. “**છાયા**”તિ ઇદં પાળિયં આગતપટિપાટિં સન્ધાય વુત્તં. વત્તબ્બકમતો પન કલિયુગવસ્સાદીસુ સબ્બદેસપસિદ્ધેસુ અસુકવસ્સે અસુકઉતુમ્હિ અસુકમાસે અસુકે કણ્હે વા સુક્કે વા પક્ખે અસુકતિથિવારવિસેસયુત્તે નક્ખત્તે પુબ્બણ્હાદિદિવસભાગે એત્તકે છાયાપમાણે, નાડિકાપમાણે વા મયા ઉપસમ્પદા લદ્ધાતિ વદેય્યાસીતિ એવં આચિક્ખિતબ્બં. ‘‘ઇદં સુટ્ઠુ ઉગ્ગહેત્વા આગન્તુકેહિ વુટ્ઢપટિપાટિં ઞત્વા પટિપજ્જાહી’’તિ વત્તબ્બં. પાળિયં **કિસ્સ ત્વ**ન્તિ કિં ત્વં એત્તકં કાલં અકાસીતિ અત્થો.

૧૩૦. ઉપસમ્પદં યાચીતિ પબ્બજ્જઞ્ચ ઉપસમ્પદઞ્ચ યાચીતિ અત્થો. **પસ્સિસ્સામી**તિ એત્થ વદતીતિ સેસો, એવં ઉપરિપિ. “**ઓસારેતબ્બો**”તિ ઇમિના પુરિમો ઉક્ખિત્તભાવો વિબ્ભમિત્વા પુન લદ્ધૂપસમ્પદમ્પિ ન મુઞ્ચતિ. તેન ચ સમ્ભુઞ્જનાદીસુપિ ભિક્ખૂનં પાચિત્તિયમેવાતિ દસ્સેતિ. **અનાપત્તિ સમ્ભોગે સંવાસે**તિ એત્થ સહસેય્યાપિ સઙ્ગહિતાતિ દટ્ઠબ્બં. એત્થ ચાયમધિપ્પાયો – યસ્મા અયં ઓસારિતત્તા પકતત્તો, તસ્મા ઉક્ખિત્તસમ્ભોગાદિપચ્ચયેન પાચિત્તિયેનેત્થ અનાપત્તીતિ. યો પન આપત્તિટ્ઠાને અનાપત્તિદિટ્ઠિતાય આપત્તિં ન પસ્સતિ, તેનેવ પટિકમ્મમ્પિ ન કરોતિ, સો યસ્મા એત્તાવતા અલજ્જી નામ ન હોતિ. પણ્ણત્તિં ઞત્વા વીતિક્કમં કરોન્તો એવ હિ અલજ્જી નામ હોતિ. ‘‘સઞ્ચિચ્ચ આપત્તિં આપજ્જતી’’તિઆદિ (પરિ॰ ૩૫૯) હિ વુત્તં. તસ્મા એત્થ અલજ્જિસમ્ભોગાદિપચ્ચયા દુક્કટાપત્તિનિયમો નત્થિ. તેન સાપેત્થ આપત્તિ ન વુત્તાતિ દટ્ઠબ્બં. યો પનેત્થ ઇમં અધિપ્પાયં અસલ્લક્ખેન્તેન કેનચિ ‘‘અનાપત્તિ સમ્ભોગે સંવાસે’’તિ ઇમિના પાચિત્તિયેન અનાપત્તિ વુત્તા, અલજ્જિસમ્ભોગપચ્ચયા દુક્કટં પન આપજ્જતિ એવાતિ આપત્તિનિયમો વુત્તો, સો અલજ્જિત્તે સતિ એવ વુત્તો, નાસતીતિ દટ્ઠબ્બં.

૧૩૧. વિનયમ્હીતિઆદિગાથાસુ **નિગ્ગહાન**ન્તિ નિગ્ગહકરણેસુ. **પાપિચ્છે**તિ પાપપુગ્ગલાનં નિગ્ગહકરણેસુ, લજ્જીનં પગ્ગહેસુ ચ પેસલાનં સુખાવહે મહન્તે વિનયમ્હિ યથા અત્થકારી અત્થાનુગુણં કરોન્તોવ યસ્મા યોનિસો પટિપજ્જતિ નામ હોતિ, તસ્મા ઉદ્દાનં પવક્ખામીતિ સમ્બન્ધયોજના દટ્ઠબ્બા. સેસં સબ્બત્થ સુવિઞ્ઞેય્યમેવ.

ચત્તારોનિસ્સયાદિકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ઇતિ સમન્તપાસાદિકાય વિનયટ્ઠકથાય વિમતિવિનોદનિયં

મહાખન્ધકવણ્ણનાનયો નિટ્ઠિતો.

૨. ઉપોસથક્ખન્ધકો

સન્નિપાતાનુજાનનાદિકથાવણ્ણના

૧૩૨. ઉપોસથક્ખન્ધકે તરન્તિ ઓતરન્તિ એત્થાતિ **તિત્થં**, લદ્ધિ. **ઇતો**તિ સાસનલદ્ધિતો.

૧૩૫. આપજ્જિત્વા વા વુટ્ઠિતોતિ એત્થ દેસનારોચનાનમ્પિ સઙ્ગહો. તેનેવ **માતિકાટ્ઠકથાયં** ''વુટ્ઠિતા વા દેસિતા વા આરોચિતા વા આપત્તિ...પે॰... અસન્તી નામ હોતી''તિ (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ નિદાનવણ્ણના) વુત્તં.

મનુજેનાતિ આસન્નેન સહ. **પરે**તિ દૂરટ્ઠેપિ પરપુગ્ગલે સન્ધાય ગિરં નો ચ ભણેય્યાતિ યોજના.

''આવિકતા હિસ્સ ફાસુ હોતી''તિ (મહાવ॰ ૧૩૪) વુત્તત્તા ગરુકાપત્તિપિ આવિકરણમત્તેન વુટ્ઠાતીતિ કેચિ વદન્તિ, તં તેસં મતિમત્તં પરિવાસાદિવિધાનસુત્તેહિ વિરુજ્ઝનતો. અયં પનેત્થ અધિપ્પાયો – યથાભૂતઞ્હિ અત્તાનમાવિકરોન્તં પેસલા ભિક્ખૂ ''અકામા પરિવત્થબ્બ''ન્તિઆદિવચનં નિસ્સાય અનિચ્છમાનમ્પિ નં ઉપાયેન પરિવાસાદીનિ દત્વા અવસ્સં સુદ્ધન્તે પતિટ્ઠાપેસ્સન્તિ, તતો તસ્સ અવિપ્પટિસારાદીનં વસેન ફાસુ હોતિ. **પઠમં પાતિમોક્ખુદ્દેસ**ન્તિ નિદાનુદ્દેસં દસ્સેતિ. પુબ્બે અવિજ્જમાનં પઞ્ઞાપેસીતિ. ન કેવલઞ્ચ એતં, પુબ્બે પઞ્ઞત્તમ્પિ પન પારાજિકાદિસિક્ખાપદં સબ્બં ભગવા ''તત્રિમે ચત્તારો પારાજિકા ધમ્મા ઉદ્દેસં આગચ્છન્તી''તિઆદિના પારાજિકુદ્દેસાદિવસેન વિનયમાતિકં કત્વા નિદાનુદ્દેસેન સહ સયમેવ સઙ્ગહેત્વા ''પાતિમોક્ખ''ન્તિ પઞ્ઞાપેસીતિ દટ્ઠબ્બં. તદેતં સબ્બમ્પિ સન્ધાય ''અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, પાતિમોક્ખં ઉદ્દિસિતુ''ન્તિ (મહાવ॰ ૧૩૩) વુત્તં.

૧૩૬. એતં ૩૪ વેદિતબ્બન્તિ યસ્મિં તસ્મિં ચાતુદ્દસે વા પન્નરસે વાતિ એવં અત્થજાતં.

સન્નિપાતાનુજાનનાદિકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સીમાનુજાનનકથાવણ્ણના

૧૩૮. ''**પુરત્થિમાય દિસાયા**''તિ ઇદં નિદસ્સનમત્તં. તસ્સં પન દિસાયં નિમિત્તે અસતિ યત્થ અત્થિ, તતો પટ્ઠાય પઠમં ''પુરત્થિમાય અનુદિસાય, દક્ખિણાય દિસાયા''તિઆદિના સમન્તા વિજ્જમાનટ્ઠાનેસુ નિમિત્તાનિ કિત્તેત્વા પુન ''પુરત્થિમાય અનુદિસાયા''તિ પઠમકિત્તિતં કિત્તેતું વટ્ટતિ, તીહિ નિમિત્તેહિ સિઙ્ઘાટકસણ્ઠાનાયપિ સીમાય સમ્મન્નિતબ્બતો. **તિક્ખત્તું સીમામણ્ડલં સમ્બન્ધન્તેના**તિ વિનયધરેન સયં એકસ્મિંયેવ ઠાને ઠત્વા કેવલં નિમિત્તકિત્તનવચનેનેવ સીમામણ્ડલં સમન્તા નિમિત્તેન નિમિત્તં બન્ધન્તેનાતિ અત્થો. તં તં નિમિત્તટ્ઠાનં અગન્ત્વાપિ હિ કિત્તેતું વટ્ટતિ. તિયોજનપરમાય સીમાય સમન્તતો તિક્ખત્તું અનુપરિગમનસ્સ એકદિવસેન દુક્કરત્તા વિનયધરેન સયં અદિટ્ઠમ્પિ પુબ્બે ભિક્ખૂહિ યથાવવત્થિતં નિમિત્તં ''પાસાણો ભન્તે''તિઆદિના કેનચિ વુત્તાનુસારેન સલ્લક્ખેત્વા ''એસો પાસાણો નિમિત્ત''ન્તિઆદિના કિત્તેતુમ્પિ વટ્ટતિ એવ.

સુદ્ધપંસુપબ્બતોતિ ન કેનચિ કતો સયંજાતોવ વુત્તો. તથા સેસાપિ. **ઇતરોપી**તિ સુદ્ધપંસુપબ્બતાદિકોપિ પબ્બતો. **હત્થિપ્પમાણતો**તિ એત્થ ભૂમિતો ઉગ્ગતપ્પદેસેન હત્થિપ્પમાણં ગહેતબ્બં. **ચતૂહિ વા તીહિ વા**તિ સીમાભૂમિયં ચતૂસુ, તીસુ વા દિસાસુ ઠિતેહિ. એકિસ્સા એવ પન દિસાય ઠિતેહિ તતો બહૂહિપિ સમ્મન્નિતું ન

વટ્ટતિ. દ્વીહિ પન દ્વીસુ દિસાસુ ઠિતેહિપિ ન વટ્ટતિ. **તસ્મા**તિ યસ્મા એકેન ન વટ્ટતિ, તસ્મા. **તં બહિદ્ધા કત્વા**તિ કિત્તિતનિમિત્તસ્સ અસીમત્તા અન્તોસીમાય કરણં અયુત્તન્તિ વુત્તં. તેનાહ "**સચે**"તિઆદિ.

દ્વત્તિંસપલગુળપિણ્ડપ્પમાણતા સણ્ઠાનતો ગહેતબ્બા, ન તુલગણનાવસેન, ભારતો પલપરિમાણઞ્ચ મગધતુલાય ગહેતબ્બં. સા ચ લોકિયતુલાય દ્વિગુણાતિ વદન્તિ. **અતિમહન્તોપી**તિ ભૂમિતો હત્થિપ્પમાણં અનુગ્ગન્ત્વા હેટ્ઠાભૂમિયં ઓતિણ્ણઘનતો અનેકયોજનપ્પમાણોપિ. સચે હિ તતો હત્થિપ્પમાણં કૂટં ઉગ્ગચ્છતિ, પબ્બતસઙ્ખ્યમેવ ગચ્છતિ.

અન્તોસારાનન્તિ તસ્મિં ખણે તરુણતાય સારે અવિજ્જમાનેપિ પરિણામેન ભવિસ્સમાનસારેપિ સન્ધાય વુત્તં. તાદિસાનઞ્હિ સૂચિદણ્ડકપ્પમાણપરિણાહાનં ચતુપઞ્ચમત્તમ્પિ વનં વટ્ટતિ. **અન્તોસારમિસ્સકાન**ન્તિ અન્તોસારેહિ રુક્ખેહિ સમ્મિસ્સાનં. એતેન ચ સારરુક્ખમિસ્સમ્પિ વનં વટ્ટતીતિ દસ્સેતિ. **ચતુપઞ્ચરુક્ખમત્તમ્પી**તિ સારરુક્ખે સન્ધાય વુત્તં. **વનમજ્ઝે વિહારં કરોન્તી**તિ રુક્ખઘટાય અન્તરે રુક્ખે અચ્છિન્દિત્વા વતિઆદીહિ વિહારપરિચ્છેદં કત્વાવ અન્તોરુક્ખન્તરેસુ એવ પરિવેણપણ્ણસાલાદીનં કરણવસેન યથા અન્તોવિહારમ્પિ વનમેવ હોતિ, એવં વિહારં કરોન્તીતિ અત્થો. યદિ હિ સબ્બં રુક્ખં છિન્દિત્વા વિહારં કરેય્યું, વિહારસ્સ અવનત્તા તં પરિક્ખિપિત્વા ઠિતં વનં એકત્થ કિત્તેતબ્બં સિયા. ઇધ પન અન્તોપિ વનત્તા ''વનં ન કિત્તેતબ્બ''ન્તિ વુત્તં. સચે હિ તં કિત્તેન્તિ, ''નિમિત્તસ્સ ઉપરિ વિહારો હોતી''તિઆદિના અનન્તરે વુત્તદોસં આપજ્જતિ. **એકદેસ**ન્તિ વનેકદેસં, રુક્ખવિરહિતટ્ઠાને કતવિહારસ્સ એકપસ્સે ઠિતવનસ્સ એકદેસન્તિ અત્થો.

સૂચિદણ્ડકપ્પમાણોતિ વંસદણ્ડપ્પમાણો. લેખનિદણ્ડપ્પમાણોતિ કેચિ. **માતિકાટ્ઠકથાયં** પન અવેભઙ્ગિયવિનિચ્છયે ''યો કોચિ અટ્ઠઙ્ગુલસૂચિદણ્ડકમત્તોપિ વેળુ...પે॰... ગરુભણ્ડ''ન્તિ (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ દુબ્બત્તસિક્ખાપદવણ્ણના) વુત્તત્તા તનુતરો વેળુદણ્ડોતિ ચ સૂચિદણ્ડોતિ ચ ગહેતબ્બં. **વંસનળકસરાવાદીસૂ**તિ વેળુપબ્બે વા નળપબ્બે વા કપલ્લકાદિમત્તિકભાજનેસુ વાતિ અત્થો. **તઙ્ખણમ્પી**તિ તરુણપોતકે અમિલાયિત્વા વિરુહનજાતિકે સન્ધાય વુત્તં. યે પન પરિણતા સમૂલં ઉદ્ધરિત્વા રોપિતાપિ છિન્નસાખા વિય મિલાયિત્વા ચિરેન નવમૂલઙ્કુરુપ્પત્તિયા જીવન્તિ, મીયન્તિયેવ વા, તાદિસે કિત્તેતું ન વટ્ટતિ. **એત**ન્તિ નવમૂલસાખાનિગ્ગમનં.

મજ્ઝેતિ સીમાય મહાદિસાનં અન્તો. **કોણ**ન્તિ સીમાય ચતૂસુ કોણેસુ દ્વિન્નં દ્વિન્નં મગ્ગાનં સમ્બન્ધટ્ઠાનં. **પરભાગે કિત્તેતું વટ્ટતી**તિ તેસં ચતુન્નં કોણાનં બહિ નિક્ખમિત્વા ઠિતેસુ મગ્ગેસુ એકિસ્સા દિસાય એકં, અઞ્ઞિસ્સા દિસાય ચાપરન્તિ એવં ચત્તારોપિ મગ્ગા ચતૂસુ દિસાસુ કિત્તેતું વટ્ટતીતિ અધિપ્પાયો. એવં પન કિત્તિતમત્તેન કથં એકાબદ્ધતા વિગચ્છતીતિ વિઞ્ઞાયતીતિ. પરતો ગતટ્ઠાનેપિ એતે એવ તે ચત્તારો મગ્ગા. ''ચતૂસુ દિસાસુ ગચ્છન્તી''તિ હિ વુત્તં. તસ્મા એત્થ કારણં વિચિનિતબ્બં.

"**ઉત્તરન્તિયા ભિક્ખુનિયા**"તિ ઇદઞ્ચ **પાળિયં** (પાચિ॰ ૬૯૨) ભિક્ખુનીનં નદીપારગમને નદિલક્ખણસ્સ આગતત્તા વુત્તં. ભિક્ખૂનં અન્તરવાસકતેમનમત્તમ્પિ વટ્ટતિ એવ . "**નદિચતુક્કેપિ એસેવ નયો**"તિ ઇમિના એકત્થ કિત્તેત્વા અઞ્ઞત્થ પરતો ગતટ્ઠાનેપિ કિત્તેતું ન વટ્ટતીતિ દસ્સેતિ. તેનેવ ચ ''અસ્સમ્મિસ્સનદિયો ચતસ્સોપિ કિત્તેતું વટ્ટતી''તિ અસમ્મિસ્સ-ગ્ગહણં કતં. **મૂલે**તિ આદિકાલે. **નદિં ભિન્દિત્વા**તિ યથા ઉદકં અનિચ્છન્તેહિ કસ્સકેહિ મહોઘે નિવત્તેતું ન સક્કા, એવં નદિકૂલં ભિન્દિત્વા.

ઉક્ખેપિમન્તિ દીઘરજ્જુના કુટેન ઉસ્સિઞ્ચનીયં.

અસમ્મિસ્સેહીતિ સબ્બદિસાસુ ઠિતપબ્બતેહિ એવ, પાસાણાદીસુ અઞ્ઞતરેહિ વા નિમિત્તન્તરાબ્યવહિતેહિ. **સમ્મિસ્સેહી**તિ એકત્થ પબ્બતો, અઞ્ઞત્થ પાસાણોતિ એવં ઠિતેહિ અટ્ઠહિપિ. "**નિમિત્તાનં સતેનાપી**"તિ ઇમિના એકિસ્સાય એવ દિસાય બહુનિમિત્તાનિ "પુરત્થિમાય દિસાય કિં નિમિત્તં? પબ્બતો ભન્તે. પુન પુરત્થિમાય દિસાય કિં નિમિત્તં? પાસાણો ભન્તે"તિઆદિના કિત્તેતું વટ્ટતીતિ દસ્સેતિ. **સિઙ્ઘાટકસણ્ઠાના**તિ તિકોણા. **ચતુરસ્સા**તિ સમચતુરસ્સા, મુદિઙ્ગસણ્ઠાના પન આયતચતુરસ્સા. એકકોટિયં સઙ્કોચિતા, તદઞ્ઞાય વિત્થિણ્ણા વા હોતીતિ. **સીમાય ઉપચારં ઠપેત્વા**તિ આયતિં બન્ધિતબ્બાય સીમાય નેસં વિહારાનં પરિચ્છેદતો બહિ સીમન્તરિકપ્પહોનકં ઉપચારં ઠપેત્વા. બદ્ધા સીમા યેસુ વિહારેસુ, તે **બદ્ધસીમા. પાટેક્ક**ન્તિ પચ્ચેકં. **બદ્ધસીમાસદિસાની**તિ યથા બદ્ધસીમાસુ ઠિતા અઞ્ઞમઞ્ઞં છન્દાદિં અનપેક્ખિત્વા પચ્ચેકં કમ્મં કાતું લભન્તિ, એવં ગામસીમાસુ ઠિતાપીતિ દસ્સેતિ. **આગન્તબ્બ**ન્તિ સામીચિમત્તવસેન વુત્તં. તેનાહ "**આગમનમ્પી**"તિઆદિ.

પબ્બજ્જૂપસમ્પદાદીનન્તિ એત્થ ભણ્ડુકમ્માપુચ્છનં સન્ધાય પબ્બજ્જાગહણં. **એકવીસતિ ભિક્ખૂ**તિ નિસિન્ને સન્ધાય વુત્તં. ઇદઞ્ચ કમ્મારહેન સહ અબ્ભાનકારકાનમ્પિ પહોનકત્થં વુત્તં. "**નિમિત્તુપગા પાસાણા ઠપેતબ્બા**"તિ ઇદં યથારુચિતટ્ઠાને રુક્ખનિમિત્તાદીનં દુલ્લભતાય વટ્ટિત્વા ઉભિન્નં બદ્ધસીમાનં સઙ્કરકરણતો ચ પાસાણનિમિત્તસ્સ ચ તદભાવતો યત્થ કત્થચિ આનેત્વા ઠપેતું સુકરતાય ચ વુત્તં. તથા **સીમન્તરિકપાસાણા ઠપેતબ્બા**તિ એત્થાપિ. **ચતુરઙ્ગુલપ્પમાણાપી**તિ યથા ખન્ધસીમાપરિચ્છેદતો બહિ નિમિત્તપાસાણાનં ચતુરઙ્ગુલમત્તટ્ઠાનં સમન્તા નિગચ્છતિ, અવસેસં ઠાનં અન્તોખન્ધસીમાય હોતિયેવ, એવં તેસુપિ ઠપિતેસુ ચતુરઙ્ગુલમત્તા સીમન્તરિકા હોતીતિ દટ્ઠબ્બં.

સીમન્તરિકપાસાણાતિ સીમન્તરિકાય ઠપિતનિમિત્તપાસાણા. તે પન કિત્તેન્તેન પદક્ખિણતો અનુપરિયાયન્તેનેવ કિત્તેતબ્બા. કથં? ખણ્ડસીમતો હિ પચ્છિમાય દિસાય પુરત્થાભિમુખેન ઠત્વા "પુરત્થિમાય દિસાય કિં નિમિત્ત"ન્તિ તત્થ સબ્બાનિ નિમિત્તાનિ અનુક્કમેન કિત્તેત્વા તથા ઉત્તરાય દિસાય દક્ખિણાભિમુખેન ઠત્વા "દક્ખિણાય દિસાય કિં નિમિત્ત"ન્તિ અનુક્કમેન કિત્તેત્વા તથા પુરત્થિમાય દિસાય પચ્છિમાભિમુખેન ઠત્વા "પચ્છિમાય દિસાય કિં નિમિત્ત"ન્તિ અનુક્કમેન કિત્તેત્વા તથા દક્ખિણાય દિસાય ઉત્તરાભિમુખેન ઠત્વા "ઉત્તરાય દિસાય કિં નિમિત્ત"ન્તિ તત્થ સબ્બાનિ નિમિત્તાનિ અનુક્કમેન કિત્તેત્વા પુન પચ્છિમાય દિસાય પુરત્થાભિમુખેન ઠત્વા પુરિમકિત્તિતં વુત્તનયેન પુન કિત્તેતબ્બં. એવં બહૂનમ્પિ ખણ્ડસીમાનં સીમન્તરિકપાસાણા પચ્ચેકં કિત્તેતબ્બા. **તતો**તિ પચ્છા. **અવસેસનિમિત્તાની**તિ મહાસીમાય બાહિરન્તરેસુ અવસેસનિમિત્તાનિ. **ઉભિન્નમ્પિ ન કોપેન્તી**તિ ઉભિન્નમ્પિ કમ્મં ન કોપેન્તિ.

કુટિગેહેતિ ભૂમિયં કતતિણકુટિયં. **ઉદુક્ખલ**ન્તિ ઉદુક્ખલાવાટસદિસખુદ્દકાવાટં. **નિમિત્તં ન કાતબ્બ**ન્તિ તં રાજિં વા ઉદુક્ખલં વા નિમિત્તં ન કાતબ્બં. ઇદઞ્ચ યથાવુત્તેસુ નિમિત્તેસુ અનાગતત્તેન ન વટ્ટતીતિ સિદ્ધમ્પિ અવિનસ્સકસઞ્ઞાય કોચિ મોહેન નિમિત્તં કરેય્યાતિ દૂરતોપિ વિપત્તિપરિહારત્થં વુત્તં. એવં ઉપરિ "ભિત્તિં અકિત્તેત્વા"તિઆદીસુપિ સિદ્ધમેવત્થં પુનપ્પુનં કથને કારણં વેદિતબ્બં. સીમાવિપત્તિ હિ ઉપસમ્પદાદિસબ્બકમ્મવિપત્તિમૂલન્તિ તસ્સા સબ્બં દ્વારં સબ્બથા પિદહનવસેન વત્તબ્બં. સબ્બં વત્વાવ ઇધ આચરિયા વિનિચ્છયં ઠપેસુન્તિ દટ્ઠબ્બં.

ભિત્તિન્તિ ઇટ્ઠકદારુમત્તિકામયં. સિલામયાય પન ભિત્તિયા નિમિત્તુપગં એકં પાસાણં તંતંદિસાય કિત્તેતું વટ્ટતિ. અનેકસિલાહિ ચિનિતં સકલભિત્તિં કિત્તેતું ન વટ્ટતિ "એસો પાસાણો નિમિત્ત"ન્તિ એકવચનેન વત્તબ્બતો. **અન્તોકુટ્ટમેવા**તિ એત્થ અન્તોકુટ્ટેપિ નિમિત્તાનં ઠિતોકાસતો અન્તો એવ સીમાતિ ગહેતબ્બં. **પમુખે નિમિત્તપાસાણે**

ઠપેત્વાતિ ગબ્ભાભિમુખેપિ બહિપમુખે ગબ્ભવિત્થારપ્પમાણે ઠાને પાસાણે ઠપેત્વા સમ્મન્નિતબ્બા. એવઞ્હિ ગબ્ભપમુખાનં અન્તરે ઠિતકુટ્ટમ્પિ ઉપાદાય અન્તો ચ બહિ ચ ચતુરસ્સસણ્ઠાનાવ સીમા હોતિ. **બહી**તિ સકલસ્સ કુટિગેહસ્સ સમન્તતો બહિ.

અન્તો ચ બહિ ચ સીમા હોતીતિ મજ્ઝે ઠિતભિત્તિયા સહ ચતુરસ્સસીમા હોતિ.

"**ઉપરિપાસાદેયેવ હોતી**"તિ ઇમિના ગબ્ભસ્સ ચ પમુખસ્સ ચ અન્તરા ઠિતભિત્તિયા એકત્તા તત્થ ચ એકવીસતિયા ભિક્ખૂનં ઓકાસાભાવેન હેટ્ઠા ન ઓતરતિ, ઉપરિભિત્તિ પન સીમટ્ઠાવ હોતીતિ દસ્સેતિ. **હેટ્ઠિમતલે કુટ્ટો**તિ હેટ્ઠિમતલે ચતૂસુ દિસાસુ ઠિતકુટ્ટો. સચે હિ દ્વીસુ, તીસુ વા દિસાસુ એવ કુટ્ટો તિટ્ઠેય્ય, હેટ્ઠા ન ઓતરતિ. **હેટ્ઠાપિ ઓતરતી**તિ ચતુન્નમ્પિ ભિત્તીનં અન્તો ભિત્તીહિ સહ એકવીસતિયા ભિક્ખૂનં પહોનકત્તા વુત્તં. ઓતરમાના ચ ઉપરિસીમપ્પમાણેન ઓતરતિ, ચતુન્નં પન ભિત્તીનં બાહિરન્તરપરિચ્છેદે હેટ્ઠાભૂમિભાગે ઉદકપરિયન્તં કત્વા ઓતરતિ. ન પન ભિત્તીનં બહિ કેસગ્ગમત્તમ્પિ ઠાનં. **પાસાદભિત્તિતો**તિ ઉપરિતલે ભિત્તિતો. **ઓતરણાનોતરણં વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બન્તિ** ઉપરિસીમપ્પમાણસ્સ અન્તોગધાનં હેટ્ઠિમતલે ચતૂસુ દિસાસુ કુટ્ટાનં તુલારુક્ખેહિ એકસમ્બન્ધતં તદન્તો પચ્છિમસીમપ્પમાણતાદિઞ્ચ સન્ધાય વુત્તં. કિઞ્ચાપેત્થ નિય્યૂહકાદયો નિમિત્તાનં ઠિતોકાસતાય બજ્ઝમાનક્ખણે સીમા ન હોન્તિ, બદ્ધાય પન સીમાય સીમટ્ઠાવ હોન્તીતિ દટ્ઠબ્બા. **પરિયન્તથમ્ભાનન્તિ** નિમિત્તગતપાસાણત્થમ્ભે સન્ધાય વુત્તં. "**ઉપરિમતલેન સમ્બદ્ધો હોતી**"તિ ઇદં કુટ્ટાનં અન્તરા સીમટ્ઠાનં થમ્ભાનં અભાવતો વુત્તં. યદિ હિ ભવેય્યું, કુટ્ટે ઉપરિમતલેન અસમ્બન્ધેપિ સીમટ્ઠથમ્ભાનં ઉપરિ ઠિતો પાસાદો સીમટ્ઠોવ હોતિ.

સચે પન બહૂનં થમ્ભપન્તીનં ઉપરિ કતપાસાદસ્સ હેટ્ઠા પથવિયં સબ્બબાહિરાય થમ્ભપન્તિયા અન્તો નિમિત્તપાસાણે ઠપેત્વા સીમા બદ્ધા હોતિ, એત્થ કથન્તિ? એત્થાપિ યં તાવ સીમટ્ઠત્થમ્ભેહેવ ધારિયમાનાનં તુલાનં ઉપરિમતલં, સબ્બં તં સીમટ્ઠમેવ, એત્થ વિવાદો નત્થિ. યં પન સીમટ્ઠત્થમ્ભપન્તિયા, અસીમટ્ઠાય બાહિરત્થમ્ભપન્તિયા ચ સમધુરં ધારિયમાનાનં તુલાનં ઉપરિમતલં, તત્થ ઉપડ્ઢં સીમાતિ કેચિ વદન્તિ. સકલમ્પિ ગામસીમાતિ અપરે. બદ્ધસીમા એવાતિ અઞ્ઞે. તસ્મા કમ્મં કરોન્તેહિ ગરુકે નિરાસઙ્કટ્ઠાને ઠત્વા સબ્બં તં આસઙ્કટ્ઠાનં સોધેત્વાવ કમ્મં કાતબ્બં, સન્નિટ્ઠાનકારણં વા ગવેસિત્વા તદનુગુણં કાતબ્બં.

તાલમૂલકપબ્બતેતિ તાલક્ખન્ધમૂલસદિસે હેટ્ઠા થૂલો હુત્વા કમેન કિસો હુત્વા ઉગ્ગતો હિ તાલસદિસો નામ હોતિ. **વિતાનસણ્ઠાનો**તિ અહિચ્છત્તકસણ્ઠાનો. **પણવસણ્ઠાનો**તિ મજ્ઝે તનુકો હેટ્ઠા ચ ઉપરિ ચ વિત્થિણ્ણો. **હેટ્ઠા વા મજ્ઝે વા**તિ મુદિઙ્ગસણ્ઠાનસ્સ હેટ્ઠા, પણવસણ્ઠાનસ્સ મજ્ઝે.

સપ્પફણસદિસો પબ્બતોતિ સપ્પફણો વિય ખુજ્જો, મૂલટ્ઠાનતો અઞ્ઞત્થ અવનતસીસોતિ અત્થો. **આકાસપબ્ભારન્તિ** ભિત્તિયા અપરિક્ખિત્તપબ્ભારં. **સીમપ્પમાણો**તિ અન્તોઆકાસેન સદ્ધિં પચ્છિમસીમપ્પમાણો. "**સો ચ પાસાણો સીમટ્ઠો**"તિ ઇમિના ઈદિસેહિ સુસિરપાસાણલેણકુટ્ટાદીહિ પરિચ્છિન્ને ભૂમિભાગે એવ સીમા પતિટ્ઠાતિ, ન અપરિચ્છિન્ને. તે પન સીમટ્ઠત્તા સીમા હોન્તિ, ન સરૂપેન સીમટ્ઠમઞ્ચાદિ વિયાતિ દસ્સેતિ. સચે પન સો સુસિરપાસાણો ભૂમિં અનાહચ્ચ આકાસગતોવ ઓલમ્બતિ, સીમા ન ઓતરતિ. સુસિરપાસાણા પન સયં સીમાપટિબદ્ધત્તા સીમા હોન્તિ. કથં પન પચ્છિમપ્પમાણરહિતેહિ એતેહિ સુસિરપાસાણાદીહિ સીમા ન ઓતરતીતિ ઇદં સદ્ધાતબ્બન્તિ? અટ્ઠકથાપમાણતો.

અપિચેત્થ સુસિરપાસાણભિત્તિઅનુસારેન મૂસિકાદીનં વિય સીમાય હેટ્ઠિમતલે ઓતરણકિચ્ચં નત્થિ. હેટ્ઠા પન પચ્છિમસીમપ્પમાણે આકાસે દ્વઙ્ગુલમત્તબહલેહિ પાસાણભિત્તિઆદીહિપિ ઉપરિમતલં આહચ્ચ ઠિતેહિ સબ્બસો, યેભુય્યેન વા પરિચ્છિન્ને સતિ ઉપરિ બજ્ઝમાના સીમા તેહિ પાસાણાદીહિ અન્તરિતાય તપ્પરિચ્છિન્નાય હેટ્ઠાભૂમિયાપિ ઉપરિમતલેન સદ્ધિં એકક્ખણે પતિટ્ઠાતિ નદિપારસીમા વિય નદિઅન્તરિતેસુ ઉભોસુ તીરેસુ, લેણાદીસુ અપનીતેસુપિ હેટ્ઠા ઓતિણ્ણા સીમા યાવ સાસનન્તરધાના ન વિગચ્છતિ. પઠમં પન ઉપરિ સીમાય બદ્ધાય પચ્છા લેણાદીસુ કતેસુપિ હેટ્ઠાભૂમિયં સીમા ઓતરતિ એવ. કેચિ તં ન ઇચ્છન્તિ. એવં ઉભયત્થ પતિટ્ઠિતા ચ સા સીમા એકાવ હોતિ ગોત્તાદિજાતિ વિય બ્યત્તિભેદેસૂતિ ગહેતબ્બં. સબ્બા એવ હિ બદ્ધસીમા, અબદ્ધસીમા ચ અત્તનો અત્તનો પકતિનિસ્સયભૂતે ગામારઞ્ઞનદિઆદિકે ખેત્તે યથાપરિચ્છેદં સબ્બત્થ સાકલ્યેન એકસ્મિં ખણે બ્યાપિની પરમત્થતો અવિજ્જમાનાપિ તે તે નિસ્સયભૂતે પરમત્થધમ્મે, તં તં કિરિયાવિસેસમ્પિ વા ઉપાદાય લોકિયેહિ, સાસનિકેહિ ચ યથારહં એકત્તેન પઞ્ઞત્તતાય નિસ્સયેકરૂપા એવ. તથા હિ એકો ગામો અરઞ્ઞં નદી જાતસ્સરો સમુદ્દોતિ એવં લોકે,

> ‘‘સમ્મતા સા સીમા સઙ્ઘેન (મહાવ॰ ૧૪૩). અગામકે ચે, ભિક્ખવે, અરઞ્ઞે સમન્તા સત્તબ્ભન્તરા, અયં તત્થ સમાનસંવાસા એકૂપોસથા. સમન્તા ઉદકુક્ખેપા, અયં તત્થ સમાનસંવાસા એકૂપોસથા’’તિ (મહાવ॰ ૧૪૭) –

આદિના સાસને ચ એકવોહારો દિસ્સતિ. ન હિ પરમત્થતો એકસ્સ અનેકધમ્મેસુ બ્યાપનમત્થિ. કસિણેકદેસાદિવિકપ્પાસમાનતાય એકત્તહાનિતોતિ અયં નો મતિ.

અસ્સ હેટ્ઠાતિ સપ્પફણપબ્બતસ્સ હેટ્ઠા આકાસપબ્ભારે. **લેણસ્સા**તિ લેણઞ્ચે કતં, તસ્સ લેણસ્સાતિ અત્થો. તમેવ પુન લેણં પઞ્ચહિ પકારેહિ વિકપ્પેત્વા ઓતરણાનોતરણવિનિચ્છયં દસ્સેતું આહ ‘‘**સચે પન હેટ્ઠા**’’તિઆદિ. તત્થ ‘‘હેટ્ઠા’’તિ ઇમસ્સ ‘‘લેણં હોતી’’તિ ઇમિના સમ્બન્ધો. હેટ્ઠા લેણઞ્ચ એકસ્મિં પદેસેતિ આહ ‘‘**અન્તો**’’તિ, પબ્બતસ્સ અન્તો, પબ્બતમૂલેતિ અત્થો. તમેવ અન્તો-સદ્દં સીમાપરિચ્છેદેન વિસેસેતું ‘‘**ઉપરિમસ્સ સીમાપરિચ્છેદસ્સ પારતો**’’તિ વુત્તં . પબ્બતપાદં પન અપેક્ખિત્વા ‘‘ઓરતો’’તિ વત્તબ્બેપિ સીમાનિસ્સયં પબ્બતગ્ગં સન્ધાય ‘‘પારતો’’તિ વુત્તન્તિ દટ્ઠબ્બં. તેનેવ ‘‘બહિલેણ’’ન્તિ એત્થ બહિ-સદ્દં વિસેસેન્તો ‘‘**ઉપરિમસ્સ સીમાપરિચ્છેદસ્સ ઓરતો**’’તિ આહ. **બહિ સીમા ન ઓતરતી**તિ એત્થ **બહી**તિ પબ્બતપાદે લેણં સન્ધાય વુત્તં, લેણસ્સ બહિભૂતે ઉપરિસીમાપરિચ્છેદસ્સ હેટ્ઠાભાગે સીમા ન ઓતરતીતિ અત્થો. **અન્તો સીમા**તિ લેણસ્સ ચ પબ્બતપાદસ્સ ચ અન્તો અત્તનો ઓતરણારહટ્ઠાને ન ઓતરતીતિ અત્થો. ‘‘બહિ સીમા ન ઓતરતિ, અન્તો સીમા ન ઓતરતી’’તિ ચેત્થ અત્તનો ઓતરણારહટ્ઠાને લેણાભાવેન સીમાય સબ્બથા અનોતરણમેવ દસ્સિતન્તિ ગહેતબ્બં. તત્થાપિ અનોતરન્તી ઉપરિ એવ હોતીતિ. ‘‘**બહિ પતિતં અસીમા**’’તિઆદિના ઉપરિપાસાદાદીસુ અથિરનિસ્સયેસુ ઠિતા સીમાપિ તેસં વિનાસેન વિનસ્સતીતિ દસ્સિતન્તિ દટ્ઠબ્બં.

પોક્ખરણિં ખણન્તિ, **સીમાયેવા**તિ એત્થ સચે હેટ્ઠા ઉમઙ્ગનદિસીમપ્પમાણતો અનૂના પઠમમેવ ચ પવત્તા હોતિ. સીમા ચ પચ્છા બદ્ધા નદિતો ઉપરિ એવ હોતિ, નદિં આહચ્ચ પોક્ખરણિયા ચ ખતાય સીમા વિનસ્સતીતિ દટ્ઠબ્બં. **હેટ્ઠાપથવિતલે**તિ અન્તરા ભૂમિવિવરે.

સીમામાળકેતિ ખણ્ડસીમઙ્ગણે. ''**વટરુક્ખો**''તિ ઇદં પારોહોપત્થમ્ભેન અતિદૂરમ્પિ ગન્તું સમત્થસાખાસમઙ્ગિતાય વુત્તં. સબ્બરુક્ખલતાદીનમ્પિ સમ્બન્ધો ન વટ્ટતિ એવ. તેનેવ નાવારજ્જુસેતુસમ્બન્ધોપિ પટિક્ખિત્તો. **તતો**તિ સાખતો. **મહાસીમાય પથવિતલ**ન્તિ એત્થ આસન્નતરમ્પિ ગામસીમં અગ્ગહેત્વા બદ્ધસીમાય એવ ગહિતત્તા ગામસીમાબદ્ધસીમાનં અઞ્ઞમઞ્ઞં રુક્ખાદિસમ્બન્ધેપિ સમ્ભેદદોસો નત્થિ, અઞ્ઞમઞ્ઞં નિસ્સયનિસ્સિતભાવેન પવત્તિતોતિ ગહેતબ્બં. યદિ હિ તાસમ્પિ સમ્બન્ધદોસો ભવેય્ય, કથં ગામસીમાય બદ્ધસીમા સમ્મન્નિતબ્બા સિયા? યસ્સા હિ સીમાય સદ્ધિં સમ્બન્ધે દોસો ભવેય્ય, સા તત્થ બન્ધિતુમેવ ન વટ્ટતિ, બદ્ધસીમાઉદકુક્ખેપસીમાસુ બદ્ધસીમા વિય, અત્તનો નિસ્સયભૂતગામસીમાદીસુ ઉદકુક્ખેપસીમા વિય ચ. તેનેવ ''સચે પન રુક્ખસ્સ સાખા વા તતો નિક્ખન્તપારોહો વા બહિનદિતીરે વિહારસીમાય વા ગામસીમાય વા પતિટ્ઠિતો''તિઆદિના (મહાવ॰ અટ્ઠ॰ ૧૪૭) ઉદકુક્ખેપસીમાય અત્તનો અનિસ્સયભૂતગામસીમાદીહિ એવ સમ્બન્ધદોસો દસ્સિતો, ન નદિસીમાયં. એવમિધાપીતિ દટ્ઠબ્બં. અયઞ્ચત્થો ઉપરિ પાકટો ભવિસ્સતિ. **આહચ્ચા**તિ ફુસિત્વા.

મહાસીમં વા સોધેત્વાતિ મહાસીમાગતાનં સબ્બેસં ભિક્ખૂનં હત્થપાસાનયનબહિકરણાદિવસેન સકલં મહાસીમં સોધેત્વા. એતેન સબ્બવિપત્તિયો મોચેત્વા પુબ્બે સુટ્ઠુ બદ્ધાનમ્પિ દ્વિન્નં બદ્ધસીમાનં પચ્છા રુક્ખાદિસમ્બન્ધેન ઉપ્પજ્જનકો ઈદિસો પાળિમુત્તકો સમ્ભેદદોસો અત્થીતિ દસ્સેતિ. સો ચ ''ન, ભિક્ખવે, સીમાય સીમા સમ્ભિન્દિતબ્બા''તિઆદિના બદ્ધસીમાનં અઞ્ઞમઞ્ઞં સમ્ભેદજ્ઝોત્થરણં પટિક્ખિપિત્વા ''અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, સીમં સમ્મન્નન્તેન સીમન્તરિકં ઠપેત્વા સીમં સમ્મન્નિતુ''ન્તિ ઉભિન્નં (મહાવ॰ ૧૪૮) બદ્ધસીમાનમન્તરા સીમન્તરિકં ઠપેત્વાવ બન્ધિતું અનુજાનન્તેન સમ્ભેદજ્ઝોત્થરણં વિય તાસં અઞ્ઞમઞ્ઞં ફુસિત્વા તિટ્ઠનવસેન બન્ધનમ્પિ ન વટ્ટતીતિ સિદ્ધત્તા બદ્ધાનમ્પિ તાસં પચ્છા અઞ્ઞમઞ્ઞં એકરુક્ખાદીહિ ફુસિત્વા ઠાનમ્પિ ન વટ્ટતીતિ ભગવતો અધિપ્પાયઞ્ઞૂહિ સઙ્ગીતિકારકેહિ નિદ્ધારિતો. બન્ધનકાલે પટિક્ખિત્તસ્સ સમ્બન્ધદોસસ્સ અનુલોમેન અકપ્પિયાનુલોમત્તા.

અયં પન સમ્બન્ધદોસો – પુબ્બે સુટ્ઠુ બદ્ધાનં પચ્છા સઞ્જાતત્તા બજ્ઝમાનક્ખણે વિય અસીમત્તં કાતું ન સક્કોતિ. તસ્મા રુક્ખાદિસમ્બન્ધે અપનીતમત્તે તા સીમા પાકતિકા હોન્તિ. યથા ચાયં પચ્છા ન વટ્ટતિ, એવં બજ્ઝમાનક્ખણેપિ તાસં રુક્ખાદિસમ્બન્ધે સતિ તા બન્ધિતું ન વટ્ટતીતિ દટ્ઠબ્બં.

કેચિ પન ''મહાસીમં વા સોધેત્વાતિ એત્થ મહાસીમાગતા ભિક્ખૂ યથા તં સાખં વા પારોહં વા કાયપટિબદ્ધેહિ ન ફુસન્તિ, એવં સોધનમેવ ઇધાધિપ્પેતં, ન સકલસીમાસોધન''ન્તિ વદન્તિ, તં ન યુત્તં અટ્ઠકથાય વિરુજ્ઝનતો. તથા હિ ''મહાસીમાય પથવિતલં વા તત્થજાતરુક્ખાદીનિ વા આહચ્ચ તિટ્ઠતી''તિ એવં સાખાપારોહાનં મહાસીમં ફુસિત્વા ઠાનમેવ સમ્બન્ધદોસે કારણત્તેન વુત્તં, ન પન તત્થ ઠિતભિક્ખૂહિ સાખાદીનં ફુસનં. યદિ હિ ભિક્ખૂનં સાખાદિં ફુસિત્વા ઠાનમેવ કારણં સિયા, તસ્સ સાખં વા તતો નિગ્ગતપારોહં વા મહાસીમાય પવિટ્ઠં તત્રટ્ઠો કોચિ ભિક્ખુ ફુસિત્વા તિટ્ઠતીતિ ભિક્ખુફુસનમેવ વત્તબ્બં સિયા. યઞ્હિ તત્થ મહાસીમાસોધને કારણં, તદેવ તસ્મિં વાક્યે પધાનતો દસ્સેતબ્બં. ન હિ આહચ્ચ ઠિતમેવ સાખાદિં ફુસિત્વા ઠિતો ભિક્ખુ સોધેતબ્બો આકાસટ્ઠસાખાદિં ફુસિત્વા ઠિતસ્સાપિ સોધેતબ્બતો, કિં નિરત્થકેન આહચ્ચટ્ઠાનવચનેન. આકાસટ્ઠસાખાસુ ચ ભિક્ખુનો ફુસનમેવ કારણત્તેન વુત્તં, સોધનઞ્ચ તસ્સેવ ભિક્ખુસ્સ હત્થપાસાનયનાદિવસેન સોધનં વુત્તં. ઇધ પન ''મહાસીમં સોધેત્વા''તિ સકલસીમાસાધારણવચનેન સોધનં વુત્તં.

અપિચ સાખાદિં કુસિત્વા ઠિતભિક્ખુમત્તસોધને અભિમતે ‘‘મહાસીમાય પથવિતલ’’ન્તિ વિસેસસીમોપાદાનં નિરત્થકં સિયા યત્થ કત્થચિ અન્તમસો આકાસેપિ ઠત્વા સાખાદિં કુસિત્વા ઠિતસ્સ વિસોધેતબ્બતો. **છિન્દિત્વા બહિટ્ઠકા કાતબ્બા**તિ તત્થ પતિટ્ઠિતભાવવિયોજનવચનતો ચ વિસભાગસીમાનં કુસનેનેવ સકલસીમાસોધનહેતુકો અટ્ઠકથાસિદ્ધોયં એકો સમ્બન્ધદોસો અત્થેવાતિ ગહેતબ્બો. તેનેવ **ઉદકુક્ખેપસીમાકથાય**મ્પિ (મહાવ॰ અટ્ઠ॰ ૧૪૭) ‘‘વિહારસીમાય વા ગામસીમાય વા પતિટ્ઠિતો’’તિ ચ ‘‘નદિતીરે પન ખાણુકં કોટ્ટેત્વા તત્થ બદ્ધનાવાય ન વટ્ટતી’’તિ ચ ‘‘સચે પન સેતુ વા સેતુપાદા વા બહિતીરે પતિટ્ઠિતા, કમ્મં કાતું ન વટ્ટતી’’તિ ચ એવં વિસભાગાસુ ગામસીમાસુ સાખાદીનં કુસનમેવ સઙ્કરદોસકારણત્તેન વુત્તં, ન ભિક્ખુકુસનં. તથા હિ ‘‘અન્તોનદિયં જાતરુક્ખે બન્ધિત્વા કમ્મં કાતબ્બ’’ન્તિ નદિયં નાવાબન્ધનં અનુઞ્ઞાતં ઉદકુક્ખેપનિસ્સયત્તેન નદિસીમાય સભાગત્તા. યદિ હિ ભિક્ખૂનં કુસનમેવ પટિચ્ચ સબ્બત્થ સમ્બન્ધદોસો વુત્તો સિયા, નદિયમ્પિ બન્ધનં પટિક્ખિપિતબ્બં ભવેય્ય. તત્થાપિ હિ ભિક્ખુકુસનં કમ્મકોપકારણં હોતિ, તસ્મા સભાગસીમાસુ પવિસિત્વા ભૂમિઆદિં કુસિત્વા વા અકુસિત્વા વા સાખાદિમ્હિ ઠિતે તં સાખાદિં કુસન્તોવ ભિક્ખુ સોધેતબ્બો. વિસભાગસીમાસુ પન સાખાદિમ્હિ કુસિત્વા ઠિતે તં સાખાદિં અકુસન્તાપિ સબ્બે ભિક્ખૂ સોધેતબ્બા. અકુસિત્વા ઠિતે પન તં સાખાદિં કુસન્તોવ ભિક્ખુ સોધેતબ્બોતિ નિટ્ઠમેત્થ ગન્તબ્બં.

યં પનેત્થ કેચિ ‘‘બદ્ધસીમાનં દ્વિન્નં અઞ્ઞમઞ્ઞં વિય બદ્ધસીમાગામસીમાનમ્પિ તદઞ્ઞાસમ્પિ સબ્બાસં સમાનસંવાસકસીમાનં અઞ્ઞમઞ્ઞં રુક્ખાદિસમ્બન્ધે સતિ તદુભયમ્પિ એકસીમં વિય સોધેત્વા એકત્થેવ કમ્મં કાતબ્બં, અઞ્ઞત્થ કતં કમ્મં વિપજ્જતિ, નત્થેત્થ સભાગવિસભાગભેદો’’તિ વદન્તિ, તં તેસં મતિમત્તં, સભાગસીમાનં અઞ્ઞમઞ્ઞં સમ્ભેદદોસાભાવસ્સ વિસભાગસીમાનમેવ તબ્ભાવસ્સ સુત્તસુત્તાનુલોમાદિવિનયનયેહિ સિદ્ધત્તા. તથા હિ ‘‘અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, સીમં સમ્મન્નિતુ’’ન્તિ ગામસીમાયમેવ બદ્ધસીમં સમ્મન્નિતું અનુઞ્ઞાતં. તાસં નિસ્સયનિસ્સિતભાવેન સભાગતા, સમ્ભેદજ્ઝોત્થરણાદિદોસાભાવો ચ સુત્તતોવ સિદ્ધો. બન્ધનકાલે પન અનુઞ્ઞાતસ્સ સમ્બન્ધસ્સ અનુલોમતો પચ્છા સઞ્જાતરુક્ખાદિસમ્બન્ધોપિ તાસં વટ્ટતિ એવ. ‘‘યં, ભિક્ખવે…પે॰… કપ્પિયં અનુલોમેતિ અકપ્પિયં પટિબાહતિ. તં વો કપ્પતી’’તિ (મહાવ॰ ૩૦૫) વુત્તત્તા. એવં તાવ બદ્ધસીમાગામસીમાનં અઞ્ઞમઞ્ઞં સભાગતા, સમ્ભેદાદિદોસાભાવો ચ સુત્તસુત્તાનુલોમતો સિદ્ધો. ઇમિના એવ નયેન અરઞ્ઞસીમાસત્તબ્ભન્તરસીમાનં, નદિઆદિઉદકુક્ખેપસીમાનઞ્ચ સુત્તસુત્તાનુલોમતો અઞ્ઞમઞ્ઞં સભાગતા, સમ્ભેદાદિદોસાભાવો ચ સિદ્ધોતિ વેદિતબ્બો.

બદ્ધસીમાય પન અઞ્ઞાય બદ્ધસીમાય, નદિઆદિસીમાસુ ચ બન્ધિતું પટિક્ખેપસિદ્ધિતો ચેવ ઉદકુક્ખેપસત્તબ્ભન્તરસીમાનં નદિઆદીસુ એવ કાતું નિયમનસુત્તસામત્થિયેન બદ્ધસીમાગામસીમાદીસુ કરણપટિક્ખેપસિદ્ધિતો ચ તાસં અઞ્ઞમઞ્ઞં વિસભાગતા, ઉપ્પત્તિક્ખણે, પચ્છા ચ રુક્ખાદીહિ સમ્ભેદાદિદોસસમ્ભવો ચ વુત્તનયેન સુત્તસુત્તાનુલોમતો ચ સિજ્ઝન્તિ. તેનેવ **અટ્ઠકથાયં** (મહાવ॰ અટ્ઠ॰ ૧૪૮) વિસભાગસીમાનમેવ વટરુક્ખાદિવચનેહિ સમ્બન્ધદોસં દસ્સેત્વા સભાગાનં બદ્ધસીમાગામસીમાદીનં સમ્બન્ધદોસો ન દસ્સિતો, ન કેવલઞ્ચ ન દસ્સિતો, અથ ખો તાસં સભાગસીમાનં રુક્ખાદિસમ્બન્ધેપિ દોસાભાવો પાળિઅટ્ઠકથાસુ ઞાપિતો એવ. તથા હિ પાળિયં ‘‘પબ્બતનિમિત્તં પાસાણનિમિત્તં વનનિમિત્તં રુક્ખનિમિત્ત’’ન્તિઆદિના વડ્ઢનકનિમિત્તાનિ અનુઞ્ઞાતાનિ. તેન નેસં રુક્ખાદીનં નિમિત્તાનં વડ્ઢનેપિ બદ્ધસીમાગામસીમાનં સઙ્કરદોસાભાવો ઞાપિતોવ હોતિ. દ્વિન્નં પન બદ્ધસીમાનં ઈદિસો સમ્બન્ધો ન વટ્ટતિ. વુત્તઞ્હિ ‘‘એકરુક્ખોપિ ચ દ્વિન્નં સીમાનં નિમિત્તં હોતિ, સો પન વડ્ઢન્તો સીમાસઙ્કરં કરોતિ, તસ્મા ન કાતબ્બો’’તિ ‘‘અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, તિયોજનપરમં સીમં

સમ્મન્નિતુ''ન્તિ વચનતોપિ ચાયં ઞાપિતો. તિયોજનપરમાય હિ સીમાય સમન્તા પરિયન્તેસુ રુક્ખલતાગુમ્બાદીહિ બદ્ધસીમાગામસીમાનં નિયમેન અઞ્ઞમઞ્ઞં સમ્બન્ધસ્સ સમ્ભવતો ''ઈદિસં સમ્બન્ધનં વિનાસેત્વાવ સીમા સમ્મન્નિતબ્બા''તિ અટ્ઠકથાયમ્પિ ન વુત્તં.

યદિ ચેત્થ રુક્ખાદિસમ્બન્ધેન કમ્મવિપત્તિ ભવેય્ય, અવસ્સમેવ વત્તબ્બં સિયા. વિપત્તિપરિહારત્થઞ્હિ આચરિયા નિરાસઙ્કટ્ઠાનેસુપિ ''ભિત્તિં અકિત્તેત્વા''તિઆદિના સિદ્ધમેવત્થં પુનપ્પુનં અવોચું. ઇધ પન ''વનમજ્ઝે વિહારં કરોન્તિ, વનં ન કિત્તેતબ્બ''ન્તિઆદિરુક્ખલતાદીહિ નિરન્તરે વનમજ્ઝેપિ સીમાબન્ધનમેવ અવોચું. તથા થમ્ભાનં ઉપરિ કતપાસાદાદીસુ હેટ્ઠા થમ્ભાદીહિ એકાબદ્ધેસુ ઉપરિમતલાદીસુ સીમાબન્ધનં બહુધા વુત્તં. તસ્મા બદ્ધસીમાગામસીમાનં રુક્ખાદિસમ્બન્ધો તેહિ મુખતોવ વિહિતો. અપિચ ગામસીમાનમ્પિ પાટેક્કં બદ્ધસીમાસદિસતાય એકિસ્સા ગામસીમાય કમ્મં કરોન્તેહિ દબ્બતિણમત્તેનાપિ સમ્બન્ધા ગામન્તરપરમ્પરા અરઞ્ઞનદિસમુદ્દા ચ સોધેતબ્બાતિ સકલદીપં સોધેત્વાવ કાતબ્બં સિયા. એવં પન અસોધેત્વા પઠમમહાસઙ્ગીતિકાલતો પભુતિ કતાનં ઉપસમ્પદાદિકમ્માનં, સીમાસમ્મુતીનઞ્ચ વિપજ્જનતો સબ્બેસમ્પિ ભિક્ખૂનં અનુપસમ્પન્નસઙ્કાપસઙ્ગો ચ દુન્નિવારો હોતિ. ન ચેતં યુત્તં. તસ્મા વુત્તનયેનેવ વિસભાગસીમાનમેવ રુક્ખાદીહિ સમ્બન્ધદોસો, ન બદ્ધસીમાગામસીમાદીનં સભાગસીમાનન્તિ ગહેતબ્બં.

મહાસીમાસોધનસ્સ દુક્કરતાય ખણ્ડસીમાયમેવ યેભુય્યેન સઙ્ઘકમ્મકરણન્તિ આહ "**સીમામાળકે**"તિઆદિ . મહાસઙ્ઘસન્નિપાતે પન ખણ્ડસીમાય અપ્પહોનકતાય મહાસીમાય કમ્મે કરિયમાનેપિ અયં નયો ગહેતબ્બોવ.

"**ઉક્ખિપાપેત્વા**"તિ ઇમિના કાયપટિબદ્ધેનપિ સીમં ફુસન્તો સીમટ્ઠોવ હોતીતિ દસ્સેતિ. **પુરિમનયેપી**તિ ખણ્ડસીમતો મહાસીમં પવિટ્ઠસાખાનયેપિ. સીમટ્ઠરુક્ખસાખાય નિસિન્નો સીમટ્ઠોવ હોતીતિ આહ "**હત્થપાસમેવ આનેતબ્બો**"તિ. એત્થ ચ રુક્ખસાખાદીહિ અઞ્ઞમઞ્ઞં સમ્બન્ધાસુ એતાસુ ખન્ધસીમાયં તયો ભિક્ખૂ, મહાસીમાયં દ્વેતિ એવં દ્વીસુ સીમાસુ સીમન્તરિકં અફુસિત્વા, હત્થપાસઞ્ચ અવિજહિત્વા ઠિતેહિ પઞ્ચહિ ભિક્ખૂહિ ઉપસમ્પદાદિકમ્મં કાતું વટ્ટતીતિ કેચિ વદન્તિ. તં ન યુત્તં ''નાનાસીમાય ઠિતચતુત્થો કમ્મં કરેય્ય, અકમ્મં, ન ચ કરણીય''ન્તિઆદિ (મહાવ॰ ૩૮૯) વચનતો. તેનેવેત્થાપિ મહાસીમં સોધેત્વા માળકસીમાયમેવ કમ્મકરણં વિહિતં. અઞ્ઞથા ભિન્નસીમટ્ઠતાય તત્રટ્ઠસ્સ ગણપૂરકત્તાભાવા કમ્મકોપોવ હોતીતિ.

યદિ એવં કથં છન્દપારિસુદ્ધિઆહરણવસેન મહાસીમાસોધનન્તિ? તમ્પિ વિનયઞ્ઞૂ ન ઇચ્છન્તિ, હત્થપાસાનયનબહિસીમાકરણવસેનેવ પનેત્થ સોધનં ઇચ્છન્તિ, દિન્નસ્સાપિ છન્દસ્સ અનાગમનેન મહાસીમટ્ઠો કમ્મં કોપેતીતિ. યદિ ચસ્સ છન્દાદિ નાગચ્છતિ, કથં સો કમ્મં કોપેસ્સતીતિ? દ્વિન્નં વિસભાગસીમાનં સમ્બન્ધદોસતો. સો ચ સમ્બન્ધદોસો અટ્ઠકથાવચનપ્પમાણતો. ન હિ વિનયે સબ્બત્થ યુત્તિ સક્કા ઞાતું બુદ્ધગોચરત્તાતિ વેદિતબ્બં. કેચિ પન ''સચે દ્વેપિ સીમાયો પૂરેત્વા નિરન્તરં ઠિતેસુ ભિક્ખૂસુ કમ્મં કરોન્તેસુ એકિસ્સા એવ સીમાય ગણો ચ ઉપસમ્પદાપેક્ખો ચ અનુસ્સાવકો ચ એકતો તિટ્ઠતિ, કમ્મં સુકતમેવ હોતિ. સચે પન કમ્મારહો વા અનુસ્સાવકો વા સીમન્તરટ્ઠો હોતિ, કમ્મં વિપજ્જતી''તિ વદન્તિ, તઞ્ચ બદ્ધસીમાગામસીમાદિસભાગસીમાસુ એવ યુજ્જતિ, યાસુ અઞ્ઞમઞ્ઞં રુક્ખાદિસમ્બન્ધેસુપિ દોસો નત્થિ. યાસુ પન અત્થિ, ન તાસુ વિસભાગસીમાસુ રુક્ખાદિસમ્બન્ધે સતિ એકત્થ ઠિતો ઇતરટ્ઠાનં કમ્મં કોપેતિ એવ અટ્ઠકથાયં સામઞ્ઞતો સોધનસ્સ વુત્તત્તાતિ અમ્હાકં ખન્તિ. વીમંસિત્વા ગહેતબ્બં.

ન ઓતરતીતિ પણવસઞ્ઞાનપબ્બતાદીસુ હેટ્ઠા પમાણરહિતટ્ઠાનં ન ઓતરતિ. કિઞ્ચાપિ પનેત્થ બજ્ઝમાનક્ખણે ઉદ્ધમ્પિ પમાણરહિતં પબ્બતાદીનિ નારોહતિ, તથાપિ તં પચ્છા સીમટ્ઠતાય સીમા હોતિ. હેટ્ઠા પણવસઞ્ઞાનાદિ પન ઉપરિ બદ્ધાયપિ સીમાય સીમાસઙ્ખ્યં ન ગચ્છતિ, તસ્સ વસેન ન ઓતરતીતિ વુત્તં, ઇતરથા ઓરોહણારોહણાનં સાધારણવસેન ''ન ઓતરતી''તિઆદિના વત્તબ્બતો. **યં કિઞ્ચી**તિ નિટ્ઠિતસીમાય ઉપરિ જાતં વિજ્જમાનં પુબ્બે ઠિતં, પચ્છા સઞ્જાતં, પવિટ્ઠઞ્ચ યંકિઞ્ચિ સવિઞ્ઞાણકાવિઞ્ઞાણકં સબ્બમ્પીતિ અત્થો. અન્તોસીમાય હિ હત્થિક્ખન્ધાદિસવિઞ્ઞાણકેસુ નિસિન્નોપિ ભિક્ખુ સીમટ્ઠોવ હોતિ. "**બદ્ધસીમાયા**"તિ ઇદઞ્ચ પકરણવસેન ઉપલક્ખણતો વુત્તં. અબદ્ધસીમાસુપિ સબ્બાસુ ઠિતં તં સીમાસઙ્ખ્યમેવ ગચ્છતિ.

એકસમ્બદ્ધેન ગતન્તિ રુક્ખલતાદિતત્રજાતમેવ સન્ધાય વુત્તં. તાદિસમ્પિ ''ઇતો ગત''ન્તિ વત્તબ્બતં અરહતિ. યં પન ''ઇતો ગત''ન્તિ વા ''તતો આગત''ન્તિ વા વત્તું અસક્કુણેય્યં ઉભોસુ બદ્ધસીમાગામસીમાસુ, ઉદકુક્ખેપનદિઆદીસુ ચ તિરિયં પતિતરજ્જુદણ્ડાદિ, તત્થ કિં કાતબ્બન્તિ? એત્થ પન બદ્ધસીમાય પતિટ્ઠિતભાગો બદ્ધસીમા, અબદ્ધગામસીમાય પતિટ્ઠિતભાગો ગામસીમા તદુભયસીમટ્ઠપબ્બતાદિ વિય. બદ્ધસીમતો ઉટ્ઠિતવટરુક્ખસ્સ પારોહે, ગામસીમાય ગામસીમતો ઉટ્ઠિતવટરુક્ખસ્સ પારોહે ચ બદ્ધસીમાય પતિટ્ઠિતેપિ એસેવ નયો. મૂલપતિટ્ઠિતકાલતો હિ પટ્ઠાય ''ઇતો ગતં, તતો આગત''ન્તિ વત્તું અસક્કુણેય્યતો સો ભાગો યથાપવિટ્ઠસીમાસઙ્ખ્યમેવ ગચ્છતિ, તેસં રુક્ખપારોહાનં અન્તરા પન આકાસટ્ઠસાખા ભૂમિયં સીમાપરિચ્છેદપ્પમાણેન તદુભયસીમા હોતીતિ કેચિ વદન્તિ. યસ્મા પનસ્સ સાખાય પારોહો પવિટ્ઠસીમાય પથવિયં મૂલેહિ પતિટ્ઠહિત્વાપિ યાવ સાખં વિના ઠાતું ન સક્કોતિ, તાવ મૂલસીમટ્ઠતં ન વિજહતિ. યદા પન વિના ઠાતું સક્કોતિ, તદાપિ પારોહમત્તમેવ પવિટ્ઠસીમટ્ઠતં સમુપેતિ. તસ્મા સબ્બોપિ આકાસટ્ઠસાખાભાગો પુરિમસીમટ્ઠતં ન વિજહતિ, તતો આગતભાગસ્સ અવિજહિતત્તાતિ અમ્હાકં ખન્તિ. ઉદકુક્ખેપનદિઆદીસુપિ એસેવ નયો. તત્થ ચ વિસભાગસીમાય એવં પવિટ્ઠે સકલસીમાસોધનં, સભાગાય પવિટ્ઠે કુસિત્વા ઠિતમત્તભિક્ખુસોધનઞ્ચ સબ્બં પુબ્બે વુત્તનયમેવ.

૧૪૦. પારયતીતિ અજ્ઝોત્થરતિ, નદિયા ઉભોસુ તીરેસુ પતિટ્ઠમાના સીમા નદિઅજ્ઝોત્થરા નામ હોતીતિ આહ "**નદિંઅજ્ઝોત્થરમાન**"ન્તિ. અન્તોનદિયઞ્હિ સીમા ન ઓતરતિ. નદિલક્ખણે પન અસતિ ઓતરતિ, સા ચ તદા નદિપારસીમા ન હોતીતિ આહ "**નદિયા લક્ખણં નદિનિમિત્તે વુત્તનયમેવા**"તિ. **અસ્સા**તિ ભવેય્ય. અવસ્સં લબ્ભનેય્યા પન ધુવનાવાવ હોતીતિ સમ્બન્ધો. "**ન નાવાયા**"તિ ઇમિના નાવં વિનાપિ સીમા બદ્ધા સુબદ્ધા એવ હોતિ, આપત્તિપરિહારત્થા નાવાતિ દસ્સેતિ.

રુક્ખસઙ્ઘાટમયોતિ અનેકરુક્ખે એકતો ઘટેત્વા કતસેતુ. રુક્ખં છિન્દિત્વા કતોતિ પાઠસેસો. "**સબ્બનિમિત્તાનં અન્તો ઠિતે ભિક્ખૂ હત્થપાસગતે કત્વા**"તિ ઇદં ઉભિન્નં તીરાનં એકગામખેત્તભાવં સન્ધાય વુત્તં. **પબ્બતસણ્ઠાના**તિ એકતો ઉગ્ગતદીપસિખરત્તા વુત્તં.

સીમાનુજાનનકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ઉપોસથાગારાદિકથાવણ્ણના

૧૪૧. સમૂહનિત્વાતિ વિનાસેત્વા, ઉદ્ધરિત્વાતિ અત્થો. ઇદઞ્ચ આપત્તિપરિહારત્થં વુત્તં.

૧૪૨. યાનિ કાનિચીતિ ઇધ નિમિત્તાનં સીમાય પાળિયં સરૂપતો અવુત્તત્તા વુત્તં.

ઉપોસથાગારાદિકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

અવિપ્પવાસસીમાનુજાનનકથાવણ્ણના

૧૪૩. અટ્ઠારસાતિ અન્ધકવિન્દવિહારમ્પિ ઉપાદાય વુચ્ચતિ. **નેસં સીમા**તિ તેસુ મહાવિહારેસુ. ''મન''ન્તિ ઇમસ્સ વિવરણં **ઈસક**ન્તિ, ઈસકં વુળ્હોતિ અત્થો. ઇમમેવત્થં દસ્સેતું ''**અપ્પત્તવુળ્હભાવો અહોસી**''તિ વુત્તં. **અમનસિકરોન્તો**તિ ઇદ્ધિયા અનતિક્કમસ્સ કારણં વુત્તં.

૧૪૪. સોતિ ભિક્ખુનિસઙ્ઘો. **દ્વેપી**તિ દ્વે સમાનસંવાસઅવિપ્પવાસાયો. **અવિપ્પવાસસીમા**તિ મહાસીમં સન્ધાય વદતિ. તત્થેવ યેભુય્યેન અવિપ્પવાસાતિ.

''**અવિપ્પવાસં અજાનન્તાપી**''તિ ઇદં મહાસીમાય વિજ્જમાનાવિજ્જમાનત્તં, તસ્સા બાહિરપરિચ્છેદઞ્ચ અજાનન્તાનં વસેન વુત્તં. એવં અજાનન્તેહિપિ અન્તોસીમાય ઠત્વા કમ્મવાચાય કતાય સા સીમા સમૂહતાવ હોતીતિ આહ ''**સમૂહનિતુઞ્ચેવ બન્ધિતુઞ્ચ સક્ખિસ્સન્તી**''તિ. **નિરાસઙ્કટ્ઠાને**તિ ખણ્ડસીમારહિતટ્ઠાને. ઇદઞ્ચ મહાસીમાય વિજ્જમાનાયપિ કમ્મકરણસુખત્થં ખણ્ડસીમા ઇચ્છિતાતિ તં ચેતિયઙ્ગણાદિબહુસન્નિપાતટ્ઠાને ન બન્ધતીતિ વુત્તં. તત્થાપિ સા બદ્ધા સુબદ્ધા એવ મહાસીમા વિય. ''**પટિબન્ધિતું પન ન સક્ખિસ્સન્તેવા**''તિ ઇદં ખણ્ડસીમાય અસમૂહતત્તા, તસ્સા અવિજ્જમાનત્તસ્સ અજાનનતો ચ મહાસીમાબન્ધનં સન્ધાય વુત્તં. ખણ્ડસીમં પન નિરાસઙ્કટ્ઠાને બન્ધિતું સક્ખિસ્સન્તેવ. **સીમાસમ્ભેદં કત્વા**તિ ખણ્ડસીમાય વિજ્જમાનપક્ખે સીમાય સીમં અજ્ઝોત્થરણસમ્ભેદં કત્વા અવિજ્જમાનપક્ખેપિ સમ્ભેદસઙ્કાય અનિવત્તનેન સમ્ભેદસઙ્કં કત્વા. **અવિહારં કરેય્યુ**ન્તિ સઙ્ઘકમ્માનારહં કરેય્યું. પુબ્બે હિ ચેતિયઙ્ગણાદિનિરાસઙ્કટ્ઠાને કમ્મં કાતું સક્કા, ઇદાનિ તમ્પિ વિનાસિતન્તિ અધિપ્પાયો. **ન સમૂહનિતબ્બા**તિ ખણ્ડસીમં અજાનન્તેહિ ન સમૂહનિતબ્બા. **ઉભોપિ ન જાનન્તી**તિ ઉભિન્નં પદેસનિયમં વા તાસં દ્વિન્નમ્પિ વા અઞ્ઞતરાય વા વિજ્જમાનતં વા અવિજ્જમાનતં વા ન જાનન્તિ, સબ્બત્થ સઙ્કા એવ હોતિ. ''**નેવ સમૂહનિતું, ન બન્ધિતું સક્ખિસ્સન્તી**''તિ ઇદં નિરાસઙ્કટ્ઠાને ઠત્વા સમૂહનિતું સક્કોન્તોપિ મહાસીમં પટિબન્ધિતું ન સક્કોન્તીતિ ઇમમત્થં સન્ધાય વુત્તં. ''**ન ચ સક્કા...પે°... કમ્મવાચં કાતુ**''ન્તિ ઇદં સીમાબન્ધનકમ્મવાચં સન્ધાય વુત્તં. **તસ્મા**તિ યસ્મા બન્ધિતું ન સક્કા, તસ્મા ન સમૂહનિતબ્બાતિ અત્થો.

કેચિ પન ''ઈદિસેસુ વિહારેસુ છપઞ્ચમત્તે ભિક્ખૂ ગહેત્વા વિહારકોટિતો પટ્ઠાય વિહારપરિક્ખેપસ્સ અન્તો ચ બહિ ચ સમન્તા લેડ્ડુપાતે સબ્બત્થ મઞ્ચપ્પમાણે ઓકાસે નિરન્તરં ઠત્વા પઠમં અવિપ્પવાસસીમં, તતો સમાનસંવાસકસીમઞ્ચ સમૂહનનવસેન સીમાય સમુગ્ઘાતે કતે તસ્મિં વિહારે ખણ્ડસીમાય, મહાસીમાયપિ વા વિજ્જમાનત્તે સતિ અવસ્સં એકસ્મિં મઞ્ચટ્ઠાને તાસં મજ્ઝગતા તે ભિક્ખૂ તા સમૂહનેય્યું, તતો ગામસીમા એવ અવસિસ્સેય્ય. ન હેત્થ સીમાય, તપ્પરિચ્છેદસ્સ વા જાનનં અઙ્ગં. સીમાય પન અન્તોઠાનં, ''સમૂહનિસ્સામા''તિ કમ્મવાચાય કરણઞ્ચેત્થ અઙ્ગં. **અટ્ઠકથાયં** 'ખણ્ડસીમં પન જાનન્તા અવિપ્પવાસં અજાનન્તાપિ સમૂહનિતુઞ્ચેવ બન્ધિતુઞ્ચ સક્ખિસ્સન્તી'તિ એવં મહાસીમાય પરિચ્છેદસ્સ અજાનનેપિ સમૂહનસ્સ વુત્તત્તા. ગામસીમાય એવ ચ અવસિટ્ઠાય તત્થ યથારુચિ દુવિધમ્પિ સીમં બન્ધિતુઞ્ચેવ ઉપસમ્પદાદિકમ્મં કાતુઞ્ચ વટ્ટતી''તિ વદન્તિ, તં યુત્તં વિય દિસ્સતિ. વીમંસિત્વા ગહેતબ્બં.

અવિપ્પવાસસીમાનુજાનનકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ગામસીમાદિકથાવણ્ણના

૧૪૭. પાળિયં ''અસમ્મતાય, ભિક્ખવે, સીમાયા''તિઆદિના ગામસીમા એવ બદ્ધસીમાય ખેત્તં, અરઞ્ઞનદિઆદયો વિય સત્તબ્ભન્તરઉદકુક્ખેપાદીનં. સા ચ ગામસીમા બદ્ધસીમાવિરહિતટ્ઠાને સયમેવ સમાનસંવાસા હોતીતિ દસ્સેતિ. **યા તસ્સ વા ગામસ્સ ગામસીમા**તિ એત્થ ગામસીમાપરિચ્છેદસ્સ અન્તો ચ બહિ ચ ખેત્તવત્થુઅરઞ્ઞપબ્બતાદિકં સબ્બં ગામખેત્તં સન્ધાય ''ગામસ્સા''તિ વુત્તં, ન અન્તરઘરમેવ. તસ્મા તસ્સ સકલસ્સ ગામખેત્તસ્સ સમ્બન્ધનીયા ગામસીમાતિ એવમત્થો વેદિતબ્બો. યો હિ સો અન્તરઘરખેત્તાદીસુ અનેકેસુ ભૂમિભાગેસુ ''ગામો''તિ એકત્તેન લોકજનેહિ પઞ્ઞત્તો ગામવોહારો, સોવ ઇધ ''ગામસીમા''તિપિ વુચ્ચતીતિ અધિપ્પાયો, ગામો એવ હિ **ગામસીમા**. ઇમિનાવ નયેન ઉપરિ અરઞ્ઞં નદી સમુદ્દો જાતસ્સરોતિ એવં તેસુ ભૂમિપ્પદેસેસુ એકત્તેન લોકજનપઞ્ઞત્તાનમેવ અરઞ્ઞાદીનં અરઞ્ઞસીમાદિભાવો વેદિતબ્બો. લોકે પન ગામસીમાદિવોહારો ગામાદીનં મરિયાદાયમેવ વત્તું વટ્ટતિ, ન ગામખેત્તાદીસુ સબ્બત્થ. સાસને પન તે ગામાદયો ઇતરનિવત્તિઅત્થેન સયમેવ અત્તનો મરિયાદાતિ કત્વા ગામો એવ ગામસીમા, અરઞ્ઞમેવ **અરઞ્ઞસીમા**...**પે॰**... સમુદ્દો એવ **સમુદ્દસીમા**તિ સીમાવોહારેન વુત્તાતિ વેદિતબ્બા.

''**નિગમસ્સ વા**''તિ ઇદં ગામસીમપ્પભેદં સબ્બં ઉપલક્ખણવસેન દસ્સેતું વુત્તં. તેનાહ ''**નગરમ્પિ ગહિતમેવા**''તિ. ''**બલિં લભન્તી**''તિ ઇદં યેભુય્યવસેન વુત્તં, ''અયં ગામો એત્તકો કરીસભાગો''તિઆદિના પન રાજપણ્ણેસુ આરોપિતેસુ ભૂમિભાગેસુ યસ્મિં યસ્મિં તળાકમાતિકાસુસાનપબ્બતાદિકે પદેસે બલિં ન ગણ્હન્તિ, સોપિ ગામસીમા એવ. રાજાદીહિ પરિચ્છિન્નભૂમિભાગો હિ સબ્બોવ ઠપેત્વા નદિલોણિજાતસ્સરે ગામસીમાતિ વેદિતબ્બો. તેનાહ ''**પરિચ્છિન્દિત્વા રાજા કસ્સચિ દેતી**''તિ. સચે પન તત્થ રાજા કઞ્ચિ પદેસં ગામન્તરેન યોજેતિ, સો પવિટ્ઠગામસીમતં એવ ભજતિ, નદિજાતસ્સરેસુ વિનાસેત્વા તળાકાદિભાવં વા પૂરેત્વા ખેત્તાદિભાવં વા પાપિતેસુપિ એસેવ નયો.

યે પન ગામા રાજચોરાદિભયપીળિતેહિ મનુસ્સેહિ છડ્ડિતા ચિરમ્પિ નિમ્મનુસ્સા તિટ્ઠન્તિ, સમન્તા પન ગામા સન્તિ, તેપિ પાટેક્કં ગામસીમાવ. તેસુ હિ રાજાનો સમન્તગામવાસીહિ કસાપેત્વા વા યેહિ કેહિચિ કસિતટ્ઠાનં લિખિત્વા વા બલિં ગણ્હન્તિ, અઞ્ઞેન વા ગામેન એકીભાવં વા ઉપનેન્તિ. યે પન ગામા રાજૂહિપિ પરિચ્ચત્તા ગામખેત્તાનન્તરિકા મહારઞ્ઞેન એકીભૂતા, તે અગામકારઞ્ઞસીમતં પાપુણન્તિ, પુરિમા ગામસીમા વિનસ્સતિ. રાજાનો પન એકસ્મિં અરઞ્ઞાદિપ્પદેસે મહન્તં ગામં કત્વા અનેકસહસ્સાનિ કુલાનિ વાસાપેત્વા તત્થ વાસીનં ભોગગામાતિ સમન્તા ભૂતગામે પરિચ્છિન્દિત્વા દેન્તિ. પુરાણનામં, પન પરિચ્છેદઞ્ચ ન વિનાસેન્તિ, તેપિ પચ્ચેકં ગામસીમા એવ. એત્તાવતા પુરિમગામસીમત્તં ન વિજહન્તિ. **સા ચ ઇતરા ચા**તિઆદિ ''સમાનસંવાસા એકૂપોસથા''તિ પાળિપદસ્સ અધિપ્પાયવિવરણં. તત્થ હિ સા ચ રાજિચ્છાવસેન પરિવત્તિત્વા સમુપ્પન્ના અભિનવા, ઇતરા ચ અપરિવત્તા પકતિગામસીમા, યથા બદ્ધસીમાય સબ્બં સઙ્ઘકમ્મં કાતું વટ્ટતિ, એવમેતાપિ સબ્બકમ્મારહતાસદિસેન બદ્ધસીમાસદિસા, સા સમાનસંવાસા એકૂપોસથાતિ અધિપ્પાયો. સામઞ્ઞતો ''બદ્ધસીમાસદિસા''તિ વુત્તે તિચીવરાવિપ્પવાસસીમં બદ્ધસીમં એવ મઞ્ઞન્તીતિ તંસદિસતાનિવત્તનમુખેન ઉપરિ સત્તબ્ભન્તરસીમાય તંસદિસતાપિ અત્થીતિ દસ્સનનયસ્સ ઇધેવ પસઙ્ગં દસ્સેતું ''**કેવલ**''ન્તિઆદિ વુત્તં.

વિઞ્ઝાટવિસદિસે અરઞ્ઞેતિ યત્થ ''અસુકગામસ્સ ઇદં ખેત્ત''ન્તિ ગામવોહારો નત્થિ, યત્થ ચ ન કસન્તિ ન વપન્તિ, તાદિસે અરઞ્ઞે. મચ્છબન્ધાનં અગમનપથા નિમ્મનુસ્સાવાસા સમુદ્દન્તરદીપકાપિ એત્થેવ સઙ્ગય્હન્તિ. યં યઞ્હિ અગામખેત્તભૂતં નદિસમુદ્દજાતસ્સરવિરહિતં પદેસં, તં સબ્બં અરઞ્ઞસીમાતિ વેદિતબ્બં. સા ચ સત્તબ્ભન્તરસીમં વિનાવ સયમેવ સમાનસંવાસા બદ્ધસીમાસદિસા. નદિઆદિસીમાસુ વિય સબ્બમેત્થ સઙ્ઘકમ્મં કાતું વટ્ટતિ. નદિસમુદ્દજાતસ્સરાનં તાવ **અટ્ઠકથાયં** ''અત્તનો સભાવેનેવ બદ્ધસીમાસદિસા''તિઆદિના વુત્તત્તા સીમતા સિદ્ધા. અરઞ્ઞસ્સ પન સીમતા કથન્તિ? સત્તબ્ભન્તરસીમાનુજાનનસુત્તાદિસામત્થિયતો. યથા હિ ગામસીમાય વગ્ગકમ્મપરિહારત્થં બહૂ બદ્ધસીમાયો અનુઞ્ઞાતા, તાસઞ્ચ દ્વિન્નમન્તરા અઞ્ઞમઞ્ઞં અસમ્ભેદત્થં સીમન્તરિકા અનુઞ્ઞાતા, એવમિધારઞ્ઞેપિ સત્તબ્ભન્તરસીમા. તાસઞ્ચ દ્વિન્નં અન્તરા સીમન્તરિકાય પાળિઅટ્ઠકથાસુપિ વિધાનસામત્થિયતો અરઞ્ઞસ્સપિ સભાવેનેવ નદિઆદીનં વિય સીમાભાવો તત્થ વગ્ગકમ્મપરિહારત્થમેવ સત્તબ્ભન્તરસીમાય અનુઞ્ઞાતત્તાવ સિદ્ધોતિ વેદિતબ્બો. તત્થ સીમાયમેવ હિ ઠિતા સીમટ્ઠાનં વગ્ગકમ્મં કરોન્તિ, ન અસીમાયં આકાસે ઠિતા વિય આકાસટ્ઠાનં. એવમેવ હિ સામત્થિયં ગહેત્વા ''સબ્બા, ભિક્ખવે, નદી અસીમા''તિઆદિના પટિક્ખિત્તબદ્ધસીમાનમ્પિ નદિસમુદ્દજાતસ્સરાનં અત્તનો સભાવેનેવ સીમાભાવો અટ્ઠકથાયં વુત્તોતિ ગહેતબ્બો.

અથસ્સ ઠિતોકાસતોતિ અસ્સ ભિક્ખુસ્સ ઠિતોકાસતો. સચેપિ હિ ભિક્ખુસહસ્સં તિટ્ઠતિ, તસ્સ ઠિતોકાસસ્સ બાહિરન્તતો પટ્ઠાય ભિક્ખૂનં વગ્ગકમ્મપરિહારત્થં સીમાપેક્ખાય ઉપ્પન્નાય તાય સહ સયમેવ સઞ્જાતા સત્તબ્ભન્તરસીમા સમાનસંવાસાતિ અધિપ્પાયો. યત્થ પન ખુદ્દકે અરઞ્ઞે મહન્તેહિ ભિક્ખૂહિ પરિપુણ્ણતાય વગ્ગકમ્મસઙ્કાભાવેન સત્તબ્ભન્તરસીમાપેક્ખા નત્થિ, તત્થ સત્તબ્ભન્તરસીમા ન ઉપ્પજ્જતિ, કેવલારઞ્ઞસીમાયમેવ, તત્થ સઙ્ઘેન કમ્મં કાતબ્બં. નદિઆદીસુપિ એસેવ નયો. વક્ખતિ હિ ''સચે નદી નાતિદીઘા હોતિ, પભવતો પટ્ઠાય યાવ મુખદ્વારા સબ્બત્થ સઙ્ઘો નિસીદતિ, ઉદકુક્ખેપસીમાકમ્મં નત્થી''તિઆદિ (મહાવ॰ અટ્ઠ॰ ૧૪૭). ઇમિના એવ ચ વચનેન વગ્ગકમ્મપરિહારત્થં સીમાપેક્ખાય સતિ એવ ઉદકુક્ખેપસત્તબ્ભન્તરસીમા ઉપ્પજ્જન્તિ, નાસતીતિ દટ્ઠબ્બં.

કેચિ પન ''સમન્તા અબ્ભન્તરં મિનિત્વા પરિચ્છેદકરણેનેવ સીમા સઞ્જાયતિ, ન સયમેવા''તિ વદન્તિ, તં ન ગહેતબ્બં. યદિ હિ અબ્ભન્તરપરિચ્છેદકરણપ્પકારેન સીમા ઉપ્પજ્જેય્ય, અબદ્ધસીમા ચ ન સિયા ભિક્ખૂનં કિરિયાપકારસિદ્ધિતો. અપિચ વડ્ઢકીહત્થાનં, પકતિહત્થાનઞ્ચ લોકે અનેકવિધત્તા, વિનયે ઈદિસં હત્થપ્પમાણન્તિ અવુત્તત્તા ચ યેન કેનચિ મિનિતે ચ ભગવતા અનુઞ્ઞાતેન નુ ખો હત્થેન મિનિતં, ન નુ ખોતિ સીમાય વિપત્તિસઙ્કા ભવેય્ય. મિનન્તેહિ ચ અણુમત્તમ્પિ ઊનમધિકં અકત્વા મિનિતું અસક્કુણેય્યતાય વિપત્તિ એવ સિયા. પરિસવસેન ચાયં વડ્ઢમાના તેસં મિનનેન વડ્ઢતિ વા હાયતિ વા. સઙ્ઘે ચ કમ્મં કત્વા ગતે અયં ભિક્ખૂનં પયોગેન સમુપ્પન્નસીમા તેસં પયોગેન વિગચ્છતિ ન વિગચ્છતિ ચ. કથં બદ્ધસીમા વિય યાવ સાસનન્તરધાના ન તિટ્ઠેય્ય, ઠિતિયા ચ પુરાણવિહારેસુ વિય સકલેપિ અરઞ્ઞે કથં સીમાસમ્ભેદસઙ્કા ન ભવેય્ય. તસ્મા સીમાપેક્ખાય એવ સમુપ્પજ્જતિ, તબ્બિગમેન વિગચ્છતીતિ ગહેતબ્બં. યથા ચેત્થ, એવં ઉદકુક્ખેપસીમાયમ્પિ નદિઆદીસુપિ.

તત્થાપિ હિ મજ્ઝિમપુરિસો ન ઞાયતિ. તથા સબ્બથામેન ખિપનં ઉભયત્થાપિ ચ યસ્સં દિસાયં સત્તબ્ભન્તરસ્સ, ઉદકુક્ખેપસ્સ વા ઓકાસો ન પહોતિ, તત્થ કથં મિનનં, ખિપનં વા ભવેય્ય? ગામખેત્તાદીસુ પવિસનતો અખેત્તે સીમા પવિટ્ઠા નામાતિ સીમા વિપજ્જેય્ય. અપેક્ખાય સીમુપ્પત્તિયં પન યતો પહોતિ, તત્થ સત્તબ્ભન્તરઉદકુક્ખેપસીમા સયમેવ પરિપુણ્ણા જાયન્તિ. યતો પન ન પહોતિ, તત્થ અત્તનો ખેત્તપ્પમાણેનેવ

જાયન્તિ, ન બહિ. યં પનેત્થ અબ્ભન્તરમિનનપમાણસ્સ, વાલુકાદિખિપનકમ્મસ્સ ચ દસ્સનં, તં સઞ્ઞાતસીમાનં ઠિતટ્ઠાનસ્સ પરિચ્છેદનત્થં કતં ગામૂપચારઘરૂપચારજાનનત્થં લેડ્ડુસુપ્પાદિખિપનવિધાનદસ્સનં વિય. તેનેવ **માતિકાટ્ઠકથાયં** ''સીમં વા સમ્મન્નતિ ઉદકુક્ખેપં વા પરિચ્છિન્દતી''તિ વુત્તં (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ ઊનવીસતિવસ્સસિક્ખાપદવણ્ણના). એવં કતેપિ તસ્સ પરિચ્છેદસ્સ યાથાવતો ઞાતું અસક્કુણેય્યત્તેન પુથુલતો ઞત્વા અન્તો તિટ્ઠન્તેહિ નિરાસઙ્કટ્ઠાને ઠાતબ્બં, અઞ્ઞં બહિ કરોન્તેહિ અતિદૂરે નિરાસઙ્કટ્ઠાને પેસેતબ્બં.

અપરે પન ''સીમાપેક્ખાય કિચ્ચં નત્થિ, મગ્ગગમનનહાનાદિઅત્થેહિ એકભિક્ખુસ્મિમ્પિ અરઞ્ઞે વા નદિઆદીસુ વા પવિટ્ઠે તં પરિક્ખિપિત્વા સત્તબ્ભન્તરઉદકુક્ખેપસીમા સયમેવ પભા વિય પદીપસ્સ સમુપ્પજ્જતિ, ગામખેત્તાદીસુ તસ્મિં ઓતિણ્ણમત્તે વિગચ્છતિ. તેનેવ ચેત્થ દ્વિન્નં સઙ્ઘાનં વિસું કમ્મં કરોન્તાનં સીમાદ્વયસ્સ અન્તરા સીમન્તરિકા અઞ્ઞં સત્તબ્ભન્તરં, ઉદકુક્ખેપઞ્ચ ઠપેતું અનુઞ્ઞાતં, સીમાપરિયન્તે હિ કેનચિ કમ્મેન પેસિતસ્સ ભિક્ખુનો સમન્તા સઞ્ઞાતસીમા ઇતરેસં સીમાય કુસિત્વા સીમાસમ્ભેદં કરેય્ય, સો મા હોતૂતિ, ઇતરથા હત્થચતુરઙ્ગુલમત્તાયપેત્થ સીમન્તરિકાય અનુજાનિતબ્બતો. અપિચ સીમન્તરિકાય ઠિતસ્સાપિ ઉભયત્થ કમ્મકોપવચનતોપિ ચેતં સિજ્ઝતિ. તમ્પિ પરિક્ખિપિત્વા સયમેવ સઞ્ઞાતાય સીમાય ઉભિન્નમ્પિ સીમાનં, એકાય એવ વા સઙ્કરતો. ઇતરથા તસ્સ કમ્મકોપવચનં ન યુજ્જેય્ય. વુત્તઞ્હિ **માતિકાટ્ઠકથાયં** 'પરિચ્છેદબ્ભન્તરે હત્થપાસં વિજહિત્વા ઠિતોપિ પરિચ્છેદતો બહિ અઞ્ઞં તત્તકંયેવ પરિચ્છેદં અનતિક્કમિત્વા ઠિતોપિ કમ્મં કોપેતી'તિ (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ નિદાનવણ્ણના). કિઞ્ચ અગામકારઞ્ઞે ઠિતસ્સ કમ્મકરણિચ્છાવિરહિતસ્સાપિ ભિક્ખુનો સત્તબ્ભન્તરપરિચ્છિન્ને અજ્ઝોકાસે ચીવરવિપ્પવાસો ભગવતા અનુઞ્ઞાતો, સો ચ પરિચ્છેદો સીમા. એવં અપેક્ખં વિના સમુપ્પન્ના. તેનેવેત્થ 'અયં સીમા તિચીવરવિપ્પવાસપરિહારમ્પિ લભતી'તિ (મહાવ॰ અટ્ઠ॰ ૧૪૭) વુત્તં. તસ્મા કમ્મકરણિચ્છં વિનાપિ વુત્તનયેન સમુપ્પત્તિ ગહેતબ્બા''તિ વદન્તિ, તં ન યુત્તં પદીપસ્સ પભા વિય સબ્બપુગ્ગલાનમ્પિ પચ્ચેકં સીમાસમ્ભવેન સઙ્ઘે, ગણે વા કમ્મં કરોન્તે તત્રટ્ઠાનં ભિક્ખૂનં સમન્તા પચ્ચેકં સમુપ્પન્નાનં અનેકસીમાનં અઞ્ઞમઞ્ઞં સઙ્કરદોસપ્પસઙ્ગતો. પરિસવસેન ચસ્સા વડ્ઢિ, હાનિ ચ સમ્ભવતિ. પચ્છા આગતાનં અભિનવસીમન્તરુપ્પત્તિ એવ, ગતાનં સમન્તા ઠિતસીમાપિ વિનાસો ચ ભવેય્ય.

પાળિયં પન ''સમન્તા સત્તબ્ભન્તરા, અયં તત્થ સમાનસંવાસા''તિઆદિના (મહાવ॰ ૧૪૭) એકા એવ સત્તબ્ભન્તરા, ઉદકુક્ખેપા ચ અનુઞ્ઞાતા, ન ચેસા સીમા સભાવેન, કારણસામત્થિયેન વા પભા વિય પદીપસ્સ ઉપ્પજ્જતિ. કિન્તુ ભગવતો અનુજાનનેનેવ, ભગવા ચ ઇમાયો અનુજાનન્તો ભિક્ખૂનં વગ્ગકમ્મપરિહારેન કમ્મકરણસુખત્થમેવ અનુઞ્ઞાસીતિ કથં નહાનાદિકિચ્ચેન પવિટ્ઠાનમ્પિ સમન્તા તાસં સીમાનં સમુપ્પત્તિ પયોજનાભાવા? પયોજને ચ એકં એવ પયોજનન્તિ કથં પચ્ચેકં ભિક્ખુગણનાય અનેકસીમાસમુપ્પત્તિ ? ''એકસીમાયં હત્થપાસં અવિજહિત્વા ઠિતા''તિ (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ નિદાનવણ્ણના) વુત્તં. યં પન દ્વિન્નં સીમાનં અન્તરા તત્તકપરિચ્છેદેનેવ સીમન્તરિકટ્ઠપનવચનં, તત્થ ઠિતાનં કમ્મકોપવચનઞ્ચ, તમ્પિ ઇમાસં સીમાનં પરિચ્છેદસ્સ દુબ્બોધતાય સીમાય સમ્ભેદસઙ્કં, કમ્મકોપસઙ્કઞ્ચ દૂરતો પરિહરિતું વુત્તં.

યો ચ ચીવરાવિપ્પવાસત્થં ભગવતા અબ્ભોકાસે દસ્સિતો સત્તબ્ભન્તરપરિચ્છેદો, સો સીમા એવ ન હોતિ, ખેત્તતળાકાદિપરિચ્છેદો વિય અયમેત્થ એકો પરિચ્છેદોવ. તત્થ ચ બહૂસુ ભિક્ખૂસુ એકતો ઠિતેસુ તેસં વિસું વિસું અત્તનો ઠિતટ્ઠાનતો પટ્ઠાય સમન્તા સત્તબ્ભન્તરપરિચ્છેદબ્ભન્તરે એવ ચીવરં ઠપેતબ્બં. ન પરિસપરિયન્તતો પટ્ઠાય. પરિસપરિયન્તતો પટ્ઠાય હિ અબ્ભન્તરે ગય્હમાને અબ્ભન્તરપરિયોસાને ઠપિતચીવરં મજ્ઝે ઠિતસ્સ અબ્ભન્તરતો બહિ હોતીતિ તં અરુણુગ્ગમને નિસ્સગ્ગિયં સિયા. સીમા પન પરિસપરિયન્તતોવ ગહેતબ્બા.

ચીવરવિપ્પવાસપરિહારોપેત્થ અબ્ભોકાસપરિચ્છેદસ્સ વિજ્જમાનત્તા વુત્તો, ન પન યાવ સીમાપરિચ્છેદં લબ્ભમાનત્તા મહાસીમાય અવિપ્પવાસસીમાવોહારો વિય. મહાસીમાયમ્પિ હિ ગામગામૂપચારેસુ ચીવરં નિસ્સગ્ગિયં હોતિ. ઇધાપિ મજ્ઝે ઠિતસ્સ સીમાપરિયન્તે નિસ્સગ્ગિયં હોતિ. તસ્મા યથાવુત્તસીમાપેક્ખવસેનેવેતાસં સત્તબ્ભન્તરઉદકુક્ખેપસીમાનં ઉપ્પત્તિ, તબ્બિગમેન વિનાસો ચ ગહેતબ્બાતિ અમ્હાકં ખન્તિ. વીમંસિત્વા ગહેતબ્બં. અઞ્ઞો વા પકારો ઇતો યુત્તતરો ગવેસિતબ્બો.

ઇધ પન ''અરઞ્ઞે સમન્તા સત્તબ્ભન્તરા''તિ એવં પાળિયં વિઞ્ઝાટવિસદિસે અરઞ્ઞે સમન્તા સત્તબ્ભન્તરાતિ અટ્ઠકથાયઞ્ચ રુક્ખાદિનિરન્તરેપિ અરઞ્ઞે સત્તબ્ભન્તરસીમાય વિહિતત્તા અત્તનો નિસ્સયભૂતાય અરઞ્ઞસીમાય સહ એતસ્સા રુક્ખાદિસમ્બન્ધે દોસાભાવો પગેવ અગામકે રુક્ખેતિ નિસ્સિતેપિ પદેસે ચીવરવિપ્પવાસસ્સ રુક્ખપરિહારં વિનાવ અબ્ભોકાસપરિહારોવ અનુમતોતિ સિદ્ધોતિ વેદિતબ્બો.

ઉપચારત્થાયાતિ સીમન્તરિકત્થાય સત્તબ્ભન્તરતો અધિકં વટ્ટતિ. ઊનકં પન ન વટ્ટતિ એવ સત્તબ્ભન્તરપરિચ્છેદસ્સ દુબ્બિજાનત્તા. તસ્મા સઙ્ઘં વિના એકેનાપિ ભિક્ખુના બહિ તિટ્ઠન્તેન અઞ્ઞં સત્તબ્ભન્તરં અતિક્કમિત્વા અતિદૂરે એવ ઠાતબ્બં, ઇતરથા કમ્મકોપસઙ્કતો. ઉદકુક્ખેપેપિ એસેવ નયો. તેનેવ વક્ખતિ ''ઊનકં પન ન વટ્ટતી''તિ (મહાવ॰ અટ્ઠ॰ ૧૪૭). ઇદઞ્ચેત્થ સીમન્તરિકવિધાનં દ્વિન્નં બદ્ધસીમાનં સીમન્તરિકાનુજાનનસુત્તાનુલોમતો સિદ્ધન્તિ દટ્ઠબ્બં. કિઞ્ચાપિ હિ ભગવતા નિદાનવસેન એકગામસીમાનિસ્સિતાનં , એકસભાગાનઞ્ચ દ્વિન્નં બદ્ધસીમાનમેવ અઞ્ઞમઞ્ઞં સમ્ભેદજ્ઝોત્થરણદોસપરિહારાય સીમન્તરિકા અનુઞ્ઞાતા, તથાપિ તદનુલોમતો એકઅરઞ્ઞસીમાનદિઆદિસીમઞ્ચ નિસ્સિતાનં એકસભાગાનં દ્વિન્નં સત્તબ્ભન્તરસીમાનમ્પિ ઉદકુક્ખેપસીમાનમ્પિ અઞ્ઞમઞ્ઞં સમ્ભેદજ્ઝોત્થરણં, સીમન્તરિકં વિના અબ્યવધાનેન ઠાનઞ્ચ ભગવતા અનભિમતમેવાતિ ઞત્વા **અટ્ઠકથાચરિયા** ઇધાપિ સીમન્તરિકવિધાનમકંસુ. વિસભાગસીમાનમ્પિ હિ એકસીમાનિસ્સિતત્તં, એકસભાગત્તઞ્ચાતિ દ્વીહઙ્ગેહિ સમન્નાગતે સતિ એકં સીમન્તરિકં વિના ઠાનં સમ્ભેદાય હોતિ, નાસતીતિ દટ્ઠબ્બં. સીમન્તરિકવિધાનસામત્થિયેનેવ ચેતાસં રુક્ખાદિસમ્બન્ધોપિ બદ્ધસીમાનં વિય અઞ્ઞમઞ્ઞં ન વટ્ટતીતિ અયમ્પિ નયતો દસ્સિતો એવાતિ ગહેતબ્બં.

''**સભાવેનેવા**''તિ ઇમિના ગામસીમા વિય અબદ્ધસીમાતિ દસ્સેતિ. **સબ્બમેત્થ સઙ્ઘકમ્મં કાતું વટ્ટતી**તિ સમાનસંવાસા એકૂપોસથાતિ દસ્સેતિ. **યેન કેનચી**તિ અન્તમસો સૂકરાદિના સત્તેન. મહોઘેન પન ઉન્નતટ્ઠાનતો નિન્નટ્ઠાને પતન્તેન ખતો ખુદ્દકો વા મહન્તો વા લક્ખણયુત્તો જાતસ્સરોવ. એત્થાપિ ખુદ્દકે ઉદકુક્ખેપકિચ્ચં નત્થિ, સમુદ્દે પન સબ્બથા ઉદકુક્ખેપસીમાયમેવ કમ્મં કાતબ્બં સોધેતું દુક્કરત્તા.

પુન તત્થાતિ લોકવોહારસિદ્ધાસુ એતાસુ નદિઆદીસુ તીસુ અબદ્ધસીમાસુ પુન વગ્ગકમ્મપરિહારત્થં સાસનવોહારસિદ્ધાય અબદ્ધસીમાય પરિચ્છેદં દસ્સેન્તોતિ અધિપ્પાયો. પાળિયં **યં મજ્ઝિમસ્સ પુરિસસ્સા**તિઆદીસુ ઉદકં ઉક્ખિપિત્વા ખિપીયતિ એત્થાતિ ઉદકુક્ખેપો, ઉદકસ્સ પતનોકાસો, તસ્મા **ઉદકુક્ખેપા**. અયઞ્હેત્થ પદસમ્બન્ધવસેન અત્થો – પરિસપરિયન્તતો પટ્ઠાય સમન્તા યાવ મજ્ઝિમસ્સ પુરિસસ્સ ઉદકુક્ખેપો ઉદકપતનટ્ઠાનં, તાવ યં તં પરિચ્છિન્નટ્ઠાનં, અયં તત્થ નદિઆદીસુ અપરા સમાનસંવાસા ઉદકુક્ખેપસીમાતિ.

તસ્સ અન્તોતિ તસ્સ ઉદકુક્ખેપપરિચ્છિન્નસ્સ ઠાનસ્સ અન્તો. ન કેવલઞ્ચ તસ્સેવ અન્તો, તતો બહિપિ, એકસ્સ ઉદકુક્ખેપસ્સ અન્તો ઠાતું ન વટ્ટતીતિ વચનં ઉદકુક્ખેપપરિચ્છેદસ્સ દુબ્બિજાનતો કમ્મકોપસઙ્કા હોતીતિ.

તેનેવ **માતિકાટ્ઠકથાયં** ‘‘પરિચ્છેદબ્ભન્તરે હત્થપાસં વિજહિત્વા ઠિતોપિ પરિચ્છેદતો બહિ અઞ્ઞં તત્તકંયેવ પરિચ્છેદં અનતિક્કમિત્વા ઠિતોપિ કમ્મં કોપેતિ ઇદં સબ્બઅટ્ઠકથાસુ સન્નિટ્ઠાન’’ન્તિ (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ નિદાનવણ્ણના) વુત્તં. યં પનેત્થ **સારત્થદીપનિયં** ‘‘તસ્સ અન્તો હત્થપાસં વિજહિત્વા ઠિતો કમ્મં કોપેતીતિ ઇમિના બહિપરિચ્છેદતો યત્થ કત્થચિ ઠિતો કમ્મં ન કોપેતી’’તિ (સારત્થ॰ ટી॰ મહાવગ્ગ ૩.૧૪૭) વત્વા માતિકાટ્ઠકથાવચનમ્પિ પટિક્ખિપિત્વા ‘‘નેવ પાળિયં ન અટ્ઠકથાયં ઉપલબ્ભતી’’તિઆદિ બહુ પપઞ્ચિતં, તં ન સુન્દરં ઇધ અટ્ઠકથાવચનેન માતિકાટ્ઠકથાવચનસ્સ નયતો સંસન્દનતો સઙ્ઘટનતો. તથા હિ દ્વિન્નં ઉદકુક્ખેપપરિચ્છેદાનમન્તરા વિદત્થિચતુરઙ્ગુલમત્તમ્પિ સીમન્તરિકં અટ્ઠપેત્વા ‘‘અઞ્ઞો ઉદકુક્ખેપો સીમન્તરિકાય ઠપેતબ્બો, તતો અધિકં વટ્ટતિ એવ, ઊનકં પન ન વટ્ટતી’’તિ એવં ઇધેવ વુત્તેન ઇમિના અટ્ઠકથાવચનેન સીમન્તરિકોપચારેન ઉદકુક્ખેપતો ઊનકે ઠપિતે સીમાય સીમાસમ્ભેદતો કમ્મકોપોપિ વુત્તો એવ. યદગ્ગેન ચ એવં વુત્તો, તદગ્ગેન તત્થ એકભિક્ખુનો પવેસેપિ સતિ તસ્સ સીમટ્ઠભાવતો કમ્મકોપો વુત્તો એવ હોતિ. અટ્ઠકથાયં ‘‘ઊનકં પન ન વટ્ટતી’’તિ કથનઞ્ચેતં ઉદકુક્ખેપપરિચ્છેદસ્સ દુબ્બિજાનન્તેનપિ સીમાસમ્ભેદસઙ્કાપરિહારત્થં વુત્તં. સત્તબ્ભન્તરસીમાનમન્તરા તત્તકપરિચ્છેદેનેવ સીમન્તરિકવિધાનવચનતોપિ એતાસં દુબ્બિજાનપરિચ્છેદતા, તત્થ ચ ઠિતાનં કમ્મકોપસઙ્કા સિજ્ઝતિ. કમ્મકોપસઙ્કટ્ઠાનમ્પિ આચરિયા દૂરતો પરિહારત્થં કમ્મકોપટ્ઠાનન્તિ વત્વાવ ઠપેસુન્તિ ગહેતબ્બં.

તન્તિ સીમં. ‘‘**સીઘમેવ અતિક્કામેતી**’’તિ ઇમિના તં અનતિક્કમિત્વા અન્તો એવ પરિવત્તમાનાય કાતું વટ્ટતીતિ દસ્સેતિ. એતદત્થમેવ હિ વાલુકાદીહિ સીમાપરિચ્છિન્દનં, ઇતરથા બહિ પરિવત્તા નુ ખો, નો વાતિ કમ્મકોપસઙ્કા ભવેય્યાતિ. **અઞ્ઞિસ્સા અનુસ્સાવના**તિ કેવલાય નદિસીમાય અનુસ્સાવના . **અન્તોનદિયં જાતરુક્ખે વા**તિ ઉદકુક્ખેપપરિચ્છેદસ્સ બહિ ઠિતે રુક્ખેપિ વા. બહિનદિતીરમેવ હિ વિસભાગસીમત્તા અબન્ધિતબ્બટ્ઠાનં, ન અન્તોનદી નિસ્સયત્તેન સભાગત્તા. તેનેવ ‘‘બહિનદિતીરે વિહારસીમાય વા’’તિઆદિના તીરમેવ અબન્ધિતબ્બટ્ઠાનત્તેન દસ્સિતં, ન પન નદી. ‘‘**રુક્ખેપિ ઠિતેહી**’’તિ ઇદં અન્તોઉદકુક્ખેપટ્ઠં સન્ધાય વુત્તં. ન હિ બહિઉદકુક્ખેપે ભિક્ખૂનં ઠાતું વટ્ટતિ.

રુક્ખસ્સાતિ તસ્સેવ અન્તોઉદકુક્ખેપટ્ઠસ્સ રુક્ખસ્સ. **સીમં વા સોધેત્વા**તિ યથાવુત્તં વિહારે બદ્ધસીમં, ગામસીમઞ્ચ તત્થ ઠિતભિક્ખૂનં હત્થપાસાનયનબહિસીમાકરણવસેનેવ સોધેત્વા. યથા ચ ઉદકુક્ખેપસીમાયં કમ્મં કરોન્તેહિ, એવં બદ્ધસીમાયં, ગામસીમાયં વા કમ્મં કરોન્તેહિપિ ઉદકુક્ખેપસીમટ્ઠે સોધેત્વાવ કાતબ્બં. એતેનેવ સત્તબ્ભન્તરઅરઞ્ઞસીમાહિપિ ઉદકુક્ખેપસીમાય, ઇમાય ચ સદ્ધિં તાસં રુક્ખાદિસમ્બન્ધદોસોપિ નયતો દસ્સિતોવ હોતિ. ઇમિનાવ નયેન સત્તબ્ભન્તરસીમાય બદ્ધસીમાગામસીમાહિપિ સદ્ધિં, એતાસઞ્ચ સત્તબ્ભન્તરસીમાય સદ્ધિં સમ્બન્ધદોસો ઞાતબ્બો. અટ્ઠકથાયં પનેતં સબ્બં વુત્તનયતો સક્કા ઞાતુન્તિ અઞ્ઞમઞ્ઞસમાસન્નાનમેવેત્થ દસ્સિતં.

તત્રિદં સુત્તાનુલોમતો નયગ્ગહણમુખં – યથા હિ બદ્ધસીમાયં સમ્મતા વિપત્તિસીમા હોતીતિ તાસં અઞ્ઞમઞ્ઞં રુક્ખાદિસમ્બન્ધો ન વટ્ટતિ, એવં નદિઆદીસુ સમ્મતાપિ બદ્ધસીમા વિપત્તિસીમાવ હોતીતિ તાહિપિ સદ્ધિં તસ્સા રુક્ખાદિસમ્બન્ધો ન વટ્ટતીતિ સિજ્ઝતિ. ઇમિના નયેન સત્તબ્ભન્તરસીમાય ગામનદિઆદીહિ સદ્ધિં, ઉદકુક્ખેપસીમાય ચ અરઞ્ઞાદીહિ સદ્ધિં રુક્ખાદિસમ્બન્ધસ્સ ન વટ્ટનકભાવો ઞાતબ્બો, એવમેતા ભગવતા અનુઞ્ઞાતા બદ્ધસીમા સત્તબ્ભન્તરઉદકુક્ખેપસીમા અઞ્ઞમઞ્ઞઞ્ચેવ અત્તનો નિસ્સયવિરહિતાહિ ઇતરીતરાસં નિસ્સયસીમાહિ ચ રુક્ખાદિસમ્બન્ધે સતિ સમ્ભેદદોસમાપજ્જતીતિ સુત્તાનુલોમનયો ઞાતબ્બોવ.

અત્તનો અત્તનો પન નિસ્સયભૂતગામાદીહિ સદ્ધિં બદ્ધસીમાદીનં તિસ્સન્નં ઉપ્પત્તિકાલે ભગવતા અનુઞ્ઞાતસ્સ સમ્ભેદજ્ઝોત્થરણસ્સ અનુલોમતો રુક્ખાદિસમ્બન્ધોપિ અનુઞ્ઞાતોવ હોતીતિ દટ્ઠબ્બં. યદિ એવં ઉદકુક્ખેપબદ્ધસીમાદીનં અન્તરા કસ્મા સીમન્તરિકા ન વિહિતાતિ? નિસ્સયભેદસભાવભેદેહિ સયમેવ ભિન્નત્તા. એકનિસ્સયએકસભાવાનમેવ હિ સીમન્તરિકાય વિનાસં કરોતીતિ વુત્તોવાયમત્થો. એતેનેવ નદિનિમિત્તં કત્વા બદ્ધાય સીમાય સદ્ધિં કમ્મં કરોન્તે નદિયમ્પિ યાવ ગામખેત્તં આહચ્ચ ઠિતાય ઉદકુક્ખેપસીમાય અઞ્ઞેસં કમ્મં કાતું વટ્ટતીતિ સિદ્ધં હોતિ. યા પનેતા લોકવોહારસિદ્ધા ગામારઞ્ઞનદિસમુદ્દજાતસ્સરસીમા પઞ્ચ, તા અઞ્ઞમઞ્ઞરુક્ખાદિસમ્બન્ધેપિ સમ્ભેદદોસં નાપજ્જતિ, તથા લોકવોહારાભાવતો. ન હિ ગામાદયો ગામન્તરાદીહિ, નદિઆદીહિ ચ રુક્ખાદિસમ્બન્ધમત્તેન સમ્ભિન્નાતિ લોકે વોહરન્તિ. લોકવોહારસિદ્ધાનઞ્ચ લોકવોહારતોવ સમ્ભેદો વા અસમ્ભેદો વા ગહેતબ્બો, નાઞ્ઞતો. તેનેવ અટ્ઠકથાયં તાસં અઞ્ઞમઞ્ઞં કત્થચિપિ સમ્ભેદનયો ન દસ્સિતો, સાસનવોહારસિદ્ધોયેવ દસ્સિતોતિ.

એત્થ પન બદ્ધસીમાય તાવ ‘‘હેટ્ઠા પથવીસન્ધારકં ઉદકપરિયન્તં કત્વા સીમાગતા હોતી’’તિઆદિના (મહાવ॰ અટ્ઠ॰ ૧૩૮) અધોભાગપરિચ્છેદો અટ્ઠકથાયં સબ્બથા દસ્સિતો. ગામસીમાદીનં પન ન દસ્સિતો. કથમયં જાનિતબ્બોતિ? કેચિ તાવેત્થ ‘‘ગામસીમાદયોપિ બદ્ધસીમા વિય પથવીસન્ધારકં ઉદકં આહચ્ચ તિટ્ઠતી’’તિ વદન્તિ.

કેચિ પન તં પટિક્ખિપિત્વા ‘‘નદિસમુદ્દજાતસ્સરસીમા, તાવ તન્નિસ્સિતઉદકુક્ખેપસીમા ચ પથવિયા ઉપરિતલે, હેટ્ઠા ચ ઉદકજ્ઝોત્થરણપ્પદેસે એવ તિટ્ઠન્તિ, ન તતો હેટ્ઠા ઉદકસ્સ અજ્ઝોત્થરણાભાવા. સચે પન ઉદકોઘાદિના યોજનપ્પમાણમ્પિ નિન્નટ્ઠાનં હોતિ, નદિસીમાદયોવ હોન્તિ, ન તતો હેટ્ઠા. તસ્મા નદિઆદીનં હેટ્ઠા બહિતીરમુખેન ઉમઙ્ગેન, ઇદ્ધિયા વા પવિટ્ઠો ભિક્ખુ નદિયં ઠિતાનં કમ્મં ન કોપેતિ. સો પન આસન્નગામે ભિક્ખૂનં કમ્મં કોપેતિ. સચે પન સો ઉભિન્નં તીરગામાનં મજ્ઝે નિસિન્નો હોતિ, ઉભયગામટ્ઠાનં કમ્મં કોપેતિ. સચે પન તીરં ગામખેત્તં ન હોતિ, અગામકારઞ્ઞમેવ. તત્થ પન તીરદ્વયેપિ સત્તબ્ભન્તરસીમં વિના કેવલાય ખુદ્દકારઞ્ઞસીમાય કમ્મં કરોન્તાનં કમ્મં કોપેતિ. સચે સત્તબ્ભન્તરસીમાયં કરોન્તિ, તદા યદિ તેસં સત્તબ્ભન્તરસીમાય પરિચ્છેદો એતસ્સ નિસિન્નોકાસસ્સ પરતો એકં સત્તબ્ભન્તરં અતિક્કમિત્વા ઠિતો ન કમ્મકોપો . નો ચે, કમ્મકોપો. ગામસીમાયં પન અન્તોઉમઙ્ગે વા બિલે વા યત્થ પવિસિતું સક્કા, યત્થ વા સુવણ્ણમણિઆદિં ખણિત્વા ગણ્હન્તિ, ગહેતું સક્કાતિ વા સમ્ભાવના હોતિ, તત્તકં હેટ્ઠાપિ ગામસીમા, તત્થ ઇદ્ધિયા અન્તો નિસિન્નોપિ કમ્મં કોપેતિ. યત્થ પન પકતિમનુસ્સાનં પવેસસમ્ભાવનાપિ નત્થિ, તં સબ્બં યાવ પથવિસન્ધારકઉદકા અરઞ્ઞસીમાવ, ન ગામસીમા. અરઞ્ઞસીમાયમ્પિ એસેવ નયો. તત્થપિ હિ યત્તકે પદેસે પવેસસમ્ભાવના, તત્તકમેવ ઉપરિતલે અરઞ્ઞસીમા પવત્તતિ. તતો પન હેટ્ઠા ન અરઞ્ઞસીમા, તત્થ ઉપરિતલેન સહ એકારઞ્ઞવોહારાભાવતો. ન હિ તત્થ પવિટ્ઠં અરઞ્ઞં પવિટ્ઠો તિ વોહરન્તિ. તસ્મા તત્રટ્ઠો ઉપરિ અરઞ્ઞટ્ઠાનં કમ્મં ન કોપેતિ ઉમઙ્ગનદિયં ઠિતો વિય ઉપરિનદિયં ઠિતાનં. એકસ્મિઞ્હિ ચક્કવાળે ગામનદિસમુદ્દજાતસ્સરે મુઞ્ચિત્વા તદવસેસં અમનુસ્સાવાસં દેવબ્રહ્મલોકં ઉપાદાય સબ્બં અરઞ્ઞમેવ. ‘ગામા વા અરઞ્ઞા વા’તિ વુત્તત્તા હિ નદિસમુદ્દજાતસ્સરાદિપિ અરઞ્ઞમેવ. ઇધ પન નદિઆદીનં વિસું સીમાભાવેન ગહિતત્તા તદવસેસમેવ અરઞ્ઞં ગહેતબ્બં. તત્થ ચ યત્તકે પદેસે એકં ‘અરઞ્ઞ’ન્તિ વોહરન્તિ, અયમેકારઞ્ઞસીમા. ઇન્દપુરઞ્હિ સબ્બં એકારઞ્ઞસીમા. તથા અસુરયક્ખપુરાદિ. આકાસટ્ઠદેવબ્રહ્મવિમાનાનિ પન સમન્તા આકાસપરિચ્છિન્નાનિ પચ્ચેકં અરઞ્ઞસીમા સમુદ્દમજ્ઝે પબ્બતદીપકા વિય. તત્થ સબ્બત્થ સત્તબ્ભન્તરસીમાયં, અરઞ્ઞસીમાયમેવ વાતિ કમ્મં કાતબ્બં.

તસ્મા ઇધાપિ ઉપરિઅરઞ્ઞતલેન સદ્ધિં હેટ્ઠાપથવિયા અરઞ્ઞવોહારાભાવા વિસું અરઞ્ઞસીમાતિ ગહેતબ્બં. તેનેવેત્થ ગામનદિઆદિસીમાકથાય **અટ્ઠકથાયં** 'ઇદ્ધિમા ભિક્ખુ હેટ્ઠાપથવિતલે ઠિતો કમ્મં કોપેતી'તિ (મહાવ॰ અટ્ઠ॰ ૧૩૮) બદ્ધસીમાયં દસ્સિતનયો ન દસ્સિતો''તિ વદન્તિ.

ઇદઞ્ચેતાસં ગામસીમાદીનં હેટ્ઠાપમાણદસ્સનં સુત્તાદિવિરોધાભાવા યુત્તં વિય દિસ્સતિ. વીમંસિત્વા ગહેતબ્બં. એવં ગહણે ચ ગામસીમાયં સમ્મતા બદ્ધસીમા ઉપરિ ગામસીમં, હેટ્ઠા ઉદકપરિયન્તં અરઞ્ઞસીમઞ્ચ અવત્થરતીતિ તસ્સા અરઞ્ઞસીમાપિ ખેત્તન્તિ સિજ્ઝતિ. ભગવતા ચ ''સબ્બા, ભિક્ખવે, નદી અસીમા''તિઆદિના (મહાવ॰ અટ્ઠ॰ ૧૪૭) નદિસમુદ્દજાતસ્સરા બદ્ધસીમાય અખેત્તભાવેન વુત્તા, ન પન અરઞ્ઞં. તસ્મા અરઞ્ઞમ્પિ બદ્ધસીમાય ખેત્તમેવાતિ ગહેતબ્બં. યદિ એવં કસ્મા તત્થ સા ન બજ્ઝતીતિ? પયોજનાભાવા. સીમાપેક્ખાનન્તરમેવ સત્તબ્ભન્તરસીમાય સમ્ભવતો. તસ્સા ચ ઉપરિ સમ્મતાય બદ્ધસીમાય સમ્ભેદજ્ઝોત્થરણાનુલોમતો વિપત્તિસીમા એવ સિયા. ગામખેત્તે પન ઠત્વા અગામકારઞ્ઞેકદેસમ્પિ અન્તોકરિત્વા સમ્મતા કિઞ્ચાપિ સુસમ્મતા, અગામકારઞ્ઞે ભગવતા વિહિતાય સત્તબ્ભન્તરસીમાયપિ અનિવત્તિતો. તત્થ પન કમ્મં કાતું પવિટ્ઠાનમ્પિ તતો બહિ કેવલારઞ્ઞે કરોન્તાનમ્પિ અન્તરા તીણિ સત્તબ્ભન્તરાનિ ઠપેતબ્બાનિ, અઞ્ઞથા વિપત્તિ એવ સિયાતિ સબ્બથા નિરત્થકમેવ અગામકારઞ્ઞે બદ્ધસીમાકરણન્તિ વેદિતબ્બં.

અન્તોનદિયં પવિટ્ઠસાખાયાતિ નદિયા પથવિતલં આહચ્ચ ઠિતાય સાખાયપિ, પગેવ અનાહચ્ચ ઠિતાય. પારોહેપિ એસેવ નયો. એતેન સભાગં નદિસીમં ફુસિત્વા ઠિતેનપિ વિસભાગસીમાસમ્બન્ધસાખાદિના ઉદકુક્ખેપસીમાય સમ્બન્ધો ન વટ્ટતીતિ દસ્સેતિ. એતેનેવ મહાસીમં, ગામસીમઞ્ચ ફુસિત્વા ઠિતેન સાખાદિના માળકસીમાય સમ્બન્ધો ન વટ્ટતીતિ ઞાપિતોતિ દટ્ઠબ્બો.

અન્તોનદિયંયેવાતિ સેતુપાદાનં તીરટ્ઠતં નિવત્તેતિ. તેન ઉદકુક્ખેપપરિચ્છેદતો બહિ નદિયં પતિટ્ઠિતત્તેપિ સમ્ભેદાભાવં દસ્સેતિ. તેનાહ ''બહિતીરે પતિટ્ઠિતા''તિઆદિ. યદિ હિ ઉદકુક્ખેપતો બહિ અન્તોનદિયમ્પિ પતિટ્ઠિતત્તે સમ્ભેદો ભવેય્ય, તમ્પિ પટિક્ખિપિતબ્બં ભવેય્ય કમ્મકોપસ્સ સમાનત્તા, ન ચ પટિક્ખિત્તં. તસ્મા સબ્બત્થ અત્તનો નિસ્સયસીમાય સમ્ભેદદોસો નત્થેવાતિ ગહેતબ્બં.

આવરણેન વાતિ દારુઆદિં નિખણિત્વા ઉદકનિવારણેન. **કોટ્ટકબન્ધનેન વા**તિ મત્તિકાદીહિ પૂરેત્વા કતસેતુબન્ધેન. ઉભયેનાપિ આવરણમેવ દસ્સેતિ. ''નદિં વિનાસેત્વા''તિ વુત્તમેવત્થં વિભાવેતિ **"હેટ્ઠા પાળિ બદ્ધા"**તિ, હેટ્ઠા નદિં આવરિત્વા પાળિ બદ્ધાતિ અત્થો. **છડ્ડિતમોદકન્તિ** અતિરિત્તોદકં. **"નદિં ઓત્થરિત્વા સન્દનટ્ઠાનતો"**તિ ઇમિના તળાકનદીનં અન્તરા પવત્તનટ્ઠાને ન વટ્ટતીતિ દસ્સેતિ. **ઉપ્પતિત્વા**તિ તીરાદિભિન્દનવસેન વિપુલા હુત્વા. **વિહારસીમન્તિ** બદ્ધસીમં.

અગમનપથેતિ તદહેવ ગન્ત્વા નિવત્તિતું અસક્કુણેય્યે. **અરઞ્ઞસીમાસઙ્ખ્યમેવ ગચ્છતી**તિ લોકવોહારસિદ્ધં અગામકારઞ્ઞસીમં સન્ધાય વદતિ. **તત્થા**તિ પકતિયા મચ્છબન્ધાનં ગમનપથેસુ દીપકેસુ.

તં ઠાનન્તિ આવાટાદીનં કતટ્ઠાનમેવ, ન અકતન્તિ અત્થો. **લોણી**તિ સમુદ્દોદકસ્સ ઉપ્પત્તિવેગનિન્નો માતિકાકારેન પવત્તનકો.

૧૪૮. **સમ્ભિન્દન્તી**તિ યત્થ ચતૂહિ ભિક્ખૂહિ નિસીદિતું ન સક્કા, તત્તકતો પટ્ઠાય યાવ કેસગ્ગમત્તમ્પિ અન્તોસીમાય કરોન્તો સમ્ભિન્દતિ. ચતુન્નં ભિક્ખૂનં પહોનકતો પટ્ઠાય યાવ સકલમ્પિ અન્તો કરોન્તો અજ્ઝોત્થરન્તીતિ વેદિતબ્બં. **સંસટ્ઠવિટપા**તિ અઞ્ઞમઞ્ઞં સિબ્બિત્વા ઠિતમહાસાખમૂલા, એતેન અઞ્ઞમઞ્ઞસ્સ અચ્ચાસન્નતં દીપેતિ. સાખાય સાખં ફુસન્તા હિ દૂરટ્ઠાપિ સિય ્યું, તતો એકંસતો સમ્ભેદલક્ખણં દસ્સેતં ન સિયાતિ તં દસ્સેતું વિટપગ્ગહણં કતં. એવઞ્હિ ભિક્ખૂનં નિસીદિતું અપ્પહોનકટ્ઠાનં અત્તનો સીમાય અન્તોસીમટ્ઠં કરિત્વા પુરાણવિહારં કરોન્તો સીમાય સીમં સમ્ભિન્દતિ નામ, ન તતો પરન્તિ દસ્સિતમેવ હોતિ. **બદ્ધા હોતી**તિ પોરાણકવિહારસીમં સન્ધાય વુત્તં. **અમ્બ**ન્તિ અપરેન સમયેન પુરાણવિહારપરિક્ખેપાદીનં વિનટ્ઠત્તા અજાનન્તાનં તં પુરાણસીમાય નિમિત્તભૂતં અમ્બં. અત્તનો સીમાય અન્તોસીમટ્ઠં કરિત્વા પુરાણવિહારસીમટ્ઠં જમ્બું કિત્તેત્વા અમ્બજમ્બૂનં અન્તરે યં ઠાનં, તં અત્તનો સીમાય પવેસેત્વા બન્ધન્તીતિ અત્થો. એત્થ ચ પુરાણસીમાય નિમિત્તભૂતસ્સ ગામટ્ઠસ્સ અમ્બરુક્ખસ્સ અન્તોસીમટ્ઠાય જમ્બુયા સહ સંસટ્ઠવિટપત્તેપિ સીમાય બન્ધનકાલે વિપત્તિ વા પચ્છા ગામસીમાય સહ સમ્ભેદો વા કમ્મવિપત્તિ વા ન હોતીતિ મુખતોવ વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં.

પદેસન્તિ સઙ્ઘસ્સ નિસીદનપ્પહોનકપ્પદેસં. "**સીમન્તરિકં ઠપેત્વા**"તિઆદિના સમ્ભેદજ્ઝોત્થરણં અકત્વા બદ્ધસીમાહિ અઞ્ઞમઞ્ઞં ફુસાપેત્વા અબ્યવધાનેન બદ્ધાપિ સીમા અસીમા એવાતિ દસ્સેતિ. તસ્મા એકદ્વઙ્ગુલમત્તાપિ સીમન્તરિકા વટ્ટતિ એવ. સા પન દુબ્બોધાતિ અટ્ઠકથાસુ ચતુરઙ્ગુલાદિકા વુત્તાતિ દટ્ઠબ્બં. **દ્વિન્નં સીમાન**ન્તિ દ્વિન્નં બદ્ધસીમાનં. **નિમિત્તં હોતી**તિ નિમિત્તસ્સ સીમતો બાહિરત્તા બન્ધનકાલે તાવ સમ્ભેદદોસો નત્થીતિ અધિપ્પાયો . ન કેવલઞ્ચ નિમિત્તકત્તા એવ સઙ્કરં કરોતિ , અથ ખો સીમન્તરિકાય ઠિતો અઞ્ઞોપિ રુક્ખો કરોતિ એવ. તસ્મા અપ્પમત્તિકાય સીમન્તરિકાય વડ્ઢનકા રુક્ખાદયો ન વટ્ટન્તિ એવ. એત્થ ચ ઉપરિ દિસ્સમાનખન્ધસાખાદિપવેસે એવ સઙ્કરદોસસ્સ સબ્બત્થ દસ્સિતત્તા અદિસ્સમાનાનં મૂલાનં પવેસેપિ ભૂમિગતિકત્તા દોસો નત્થીતિ સિજ્ઝતિ. સચે પન મૂલાનિપિ દિસ્સમાનાનેવ પવિસન્તિ, સઙ્કરોવ. પબ્બતપાસાણા પન દિસ્સમાનાપિ ભૂમિગતિકા એવ. યદિ પન બન્ધનકાલે એવ એકો થૂલરુક્ખો ઉભયમ્પિ સીમં આહચ્ચ તિટ્ઠતિ, પચ્છા બદ્ધા અસીમા હોતીતિ દટ્ઠબ્બં.

સીમાસઙ્કરન્તિ સીમાસમ્ભેદં. યં પન **સારત્થદીપનિયં** વુત્તં "સીમાસઙ્કરં કરોતીતિ વડ્ઢિત્વા સીમપ્પદેસં પવિટ્ઠે દ્વિન્નં સીમાનં ગતટ્ઠાનસ્સ દુવિઞ્ઞેય્યત્તા વુત્ત"ન્તિ (સારત્થ॰ ટી॰ મહાવગ્ગ ૩.૧૪૮), તં ન યુત્તં ગામસીમાયપિ સહ સઙ્કરં કરોતીતિ વત્તબ્બતો. તત્થાપિ હિ નિમિત્તે વડ્ઢિતે ગામસીમાબદ્ધસીમાનં ગતટ્ઠાનં દુબ્બિઞ્ઞેય્યમેવ હોતિ, તત્થ પન અવત્વા દ્વિન્નં બદ્ધસીમાનમેવ સઙ્કરસ્સ વુત્તત્તા યથાવુત્તસમ્બદ્ધદોસોવ સઙ્કર-સદ્દેન વુત્તોતિ ગહેતબ્બં. પાળિયં પન નિદાનવસેન "યેસં, ભિક્ખવે, સીમા પચ્છા સમ્મતા, તેસં તં કમ્મં અધમ્મિક"ન્તિઆદિના (મહાવ॰ ૧૪૮) પચ્છા સમ્મતાય અસીમત્તે વુત્તેપિ દ્વીસુ ગામસીમાસુ ઠત્વા દ્વીહિ સઙ્ઘેહિ સમ્ભેદં વા અજ્ઝોત્થરણં વા કત્વા સીમન્તરિકં અટ્ઠપેત્વા વા રુક્ખપારોહાદિસમ્બન્ધં અવિયોજેત્વા વા એકસ્મિં ખણે કમ્મવાચાનિટ્ઠાપનવસેન એકતો સમ્મતાનં દ્વિન્નં સીમાનમ્પિ અસીમતા પકાસિતાતિ વેદિતબ્બં.

ગામસીમાદિકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ઉપોસથભેદાદિકથાવણ્ણના

૧૪૯. **અધમ્મેન વગ્ગ**ન્તિ એત્થ એકસીમાય ચતૂસુ ભિક્ખૂસુ વિજ્જમાનેસુ પાતિમોક્ખુદ્દેસોવ અનુઞ્ઞાતો, તીસુ, દ્વીસુ ચ પારિસુદ્ધિઉપોસથોવ. ઇધ પન તથા અકતત્તા "અધમ્મેના"તિ વુત્તં. યસ્મા પન છન્દપારિસુદ્ધિ સઙ્ઘે

એવ આગચ્છતિ, ન ગણે, ન પુગ્ગલે, તસ્મા ‘‘વગ્ગ’’ન્તિ વુત્તન્તિ.

સચે પન દ્વે સઙ્ઘા એકસીમાય અઞ્ઞમઞ્ઞં છન્દં આહરિત્વા એકસ્મિં ખણે વિસું સઙ્ઘકમ્મં કરોન્તિ, એત્થ કથન્તિ? કેચિ પનેતં વટ્ટતીતિ વદન્તિ, તં ન ગહેતબ્બં વગ્ગકમ્મત્તા . કમ્મં કરોન્તાનઞ્હિ છન્દપારિસુદ્ધિ અઞ્ઞત્થ ન ગચ્છતિ તથા વચનાભાવા, વિસું વિસું કમ્મકરણત્થમેવ સીમાય અનુઞ્ઞાતત્તા ચાતિ ગહેતબ્બં. વિહારસીમાયં પન સઙ્ઘે વિજ્જમાનેપિ કેનચિ પચ્ચયેન ખન્ધસીમાયં તીસુ, દ્વીસુ વા પારિસુદ્ધિઉપોસથં કરોન્તેસુ કમ્મં ધમ્મેન સમગ્ગમેવ ભિન્નસીમટ્ઠત્તાતિ દટ્ઠબ્બં.

ઉપોસથભેદાદિકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પાતિમોક્ખુદ્દેસકથાવણ્ણના

૧૫૦. એવમેતં ધારયામીતિ. સુતા ખો પનાયસ્મન્તેહીતિ એત્થ ‘‘એવમેતં ધારયામી’’તિ વત્વા ‘‘ઉદ્દિટ્ઠં ખો આયસ્મન્તો નિદાનં, સુતા ખો પનાયસ્મન્તેહિ ચત્તારો પારાજિકા ધમ્મા’’તિઆદિના વત્તબ્બં. **માતિકાટ્ઠકથાયમ્પિ** (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ નિદાનવણ્ણના) એવમેવ વુત્તં. **સુતેના**તિ સુતપદેન.

સવરભયન્તિ વનચરકભયં. તેનાહ ‘‘**અટવિમનુસ્સભય**’’ન્તિ. નિદાનુદ્દેસે અનિટ્ઠિતે પાતિમોક્ખં નિદ્દિટ્ઠં નામ ન હોતીતિ આહ ‘‘**દુતિયાદીસુ ઉદ્દેસેસૂ**’’તિઆદિ. **તીહિપિ વિધીહી**તિ ઓસારણકથનસરભઞ્ઞેહિ. એત્થ ચ અત્થં ભણિતુકામતાય વા ભણાપેતુકામતાય વા સુત્તસ્સ ઓસારણં **ઓસારણં** નામ. તસ્સેવ અત્થપ્પકાસના **કથનં** નામ. કેવલં પાઠસ્સેવ સરેન ભણનં **સરભઞ્ઞં** નામ. **સજ્ઝાયં અધિટ્ઠહિત્વા**તિ ‘‘સજ્ઝાયં કરોમી’’તિ ચિત્તં ઉપ્પાદેત્વા. **ઓસારેત્વા પન કથેન્તેના**તિ સયમેવ પાઠં વત્વા પચ્છા અત્થં કથેન્તેન.

પાતિમોક્ખુદ્દેસકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

અધમ્મકમ્મપટિક્કોસનાદિકથાવણ્ણના

૧૫૫. નવવિધન્તિ સઙ્ઘગણપુગ્ગલેસુ તયો, સુત્તુદ્દેસપારિસુદ્ધિઅધિટ્ઠાનવસેન તયો, ચાતુદ્દસીપન્નરસીસામગ્ગીવસેન તયોતિ નવવિધં. **ચતુબ્બિધ**ન્તિ અધમ્મેનવગ્ગાદિ ચતુબ્બિધં. **દુવિધ**ન્તિ ભિક્ખુભિક્ખુનિપાતિમોક્ખવસેન દુવિધં પાતિમોક્ખં. **નવવિધ**ન્તિ ભિક્ખૂનં પઞ્ચ, ભિક્ખુનીનં ચત્તારોતિ નવવિધં પાતિમોક્ખુદ્દેસં.

અધમ્મકમ્મપટિક્કોસનાદિકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પક્ખગણનાદિઉગ્ગહણાનુજાનનકથાદિવણ્ણના

૧૫૬. કતિમીતિ તિથિ-સદ્દાપેક્ખં ઇત્થિલિઙ્ગં દટ્ઠબ્બં.

૧૬૩. ઉતુવસ્સેયેવાતિ હેમન્તગિમ્હેસુયેવ.

૧૬૪. વિઞ્ઞાપેતીતિ એત્થ મનસા ચિન્તેત્વા કાયવિકારકરણમેવ વિઞ્ઞાપનન્તિ દટ્ઠબ્બં. પાળિયં **અઞ્ઞસ્સ દાતબ્બા પારિસુદ્ધી**તિ પારિસુદ્ધિદાયકેન પુન અઞ્ઞસ્સ ભિક્ખુનો સન્તિકે દાતબ્બા. ''**ભૂતંયેવ વા સામણેરભાવં આરોચેતી**''તિ વુત્તત્તા ઊનવીસતિવસ્સકાલે ઉપસમ્પન્નસ્સ, અન્તિમવત્થુઅજ્ઝાપન્નસિક્ખાપચ્ચક્ખાતાદીનં વા યાવ ભિક્ખુપટિઞ્ઞા વત્તતિ, તાવ તેહિ આહટાપિ છન્દપારિસુદ્ધિ આગચ્છતિ. યદા પન તે અત્તનો સામણેરાદિભાવં પટિજાનન્તિ, તતો પટ્ઠાયેવ નાગચ્છતીતિ દસ્સિતન્તિ દટ્ઠબ્બં. પાળિયમ્પિ હિ ''દિન્નાય પારિસુદ્ધિયા સઙ્ઘપ્પત્તો વિબ્ભમતિ…પે॰… પણ્ડકો પટિજાનાતિ. તિરચ્છાનગતો પટિજાનાતિ. ઉભતોબ્યઞ્જનકો પટિજાનાતિ, આહટા હોતિ પારિસુદ્ધી''તિ વુત્તત્તા પણ્ડકાદીનમ્પિ ભિક્ખુપટિઞ્ઞાય વત્તમાનકાલેસુ છન્દપારિસુદ્ધિયા આગમનં સિદ્ધમેવ. તેનાહ ''**એસ નયો સબ્બત્થા**''તિ. ઉમ્મત્તકખિત્તચિત્તવેદનાટ્ટાનં પન પકતત્તા અન્તરામગ્ગે ઉમ્મત્તકાદિભાવે પટિઞ્ઞાતેપિ તેસં સઙ્ઘપ્પત્તમત્તેનેવ છન્દાદિ આગચ્છતીતિ દટ્ઠબ્બં.

''**ભિક્ખૂનં હત્થપાસ**''ન્તિ ઇમિના ગણપુગ્ગલેસુ છન્દપારિસુદ્ધિયા અનાગમનં દસ્સેતિ. ''સઙ્ઘપ્પત્તો''તિ હિ પાળિયં વુત્તં. **બિળાલસઙ્ખલિકપારિસુદ્ધી**તિ બિળાલગીવાય બન્ધનસઙ્ખલિકસદિસા પારિસુદ્ધિ નામ, યથા સઙ્ખલિકા બિળાલે આગચ્છન્તે એવ આગચ્છતિ, ન અનાગચ્છન્તે તપ્પટિબદ્ધત્તા, એવમયં પારિસુદ્ધિપીતિ અત્થો. અથ વા યથા સઙ્ખલિકાય પઠમવલયં દુતિયવલયં પાપુણાતિ, ન તતિયવલયં, એવમયમ્પીતિ અધિપ્પાયો. ઉપલક્ખણમત્તઞ્ચેત્થ બિળાલ-ગ્ગહણં દટ્ઠબ્બં.

પક્ખગણનાદિઉગ્ગહણાનુજાનનકથાદિવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

છન્દદાનકથાદિવણ્ણના

૧૬૫. પાળિયં ''સન્તિ સઙ્ઘસ્સ કરણીયાની''તિ વત્તબ્બે વચનવિપલ્લાસેન ''**કરણીય**''ન્તિ વુત્તં.

૧૬૭. ''**તસ્સ સમ્મુતિદાનકિચ્ચં નત્થી**''તિ ઇદં પાળિયં એકદા સરન્તસ્સેવ સમ્મુતિદાનસ્સ વુત્તત્તા એકદા અસરન્તસ્સ સમ્મુતિઅભાવેપિ તસ્સ અનાગમનં વગ્ગકમ્માય ન હોતીતિ વુત્તં. કેચિ પન ''સોપિ હત્થપાસેવ આનેતબ્બો''તિ વદન્તિ, તં ન ગહેતબ્બં.

૧૬૮. સઙ્ઘસન્નિપાતતો પઠમં કાતબ્બં **પુબ્બકરણં**. સઙ્ઘસન્નિપાતે કાતબ્બં **પુબ્બકિચ્ચ**ન્તિ દટ્ઠબ્બં. પાળિયં **નો ચે અધિટ્ઠહેય્ય, આપત્તિ દુક્કટસ્સા**તિ એત્થ અસઞ્ચિચ્ચ અસતિયા અનાપત્તિ. યથા ચેત્થ, એવં ઉપરિપિ. યત્થ પન અચિત્તકાપત્તિ અત્થિ, તત્થ વક્ખામ.

૧૬૯. ''**પઞ્ઞત્તં હોતી**''તિ ઇમિના ''ન સાપત્તિકેન ઉપોસથો કાતબ્બો''તિ વિસું પટિક્ખેપાભાવેપિ યથાવુત્તસુત્તસામત્થિયતો પઞ્ઞત્તમેવાતિ દસ્સેતિ. ઇમિના એવ નયેન –

> ''અટ્ઠાનમેતં, ભિક્ખવે, અનવકાસો યં તથાગતો અપરિસુદ્ધાય પરિસાય ઉપોસથં કરેય્ય, પાતિમોક્ખં ઉદ્દિસેય્યા''તિ (ચૂળવ॰ ૩૮૬; અ॰ નિ॰ ૮.૨૦; ઉદા॰ ૪૫) –

આદિસુત્તનયતો ચ અલજ્જીહિપિ સદ્ધિં ઉપોસથકરણમ્પિ પટિક્ખિત્તમેવ અલજ્જિનિગ્ગહત્થત્તા સબ્બસિક્ખાપદાનન્તિ દટ્ઠબ્બં. ''**પારિસુદ્ધિદાનપઞ્ઞાપનેના**''તિ ઇમિના સાપત્તિકેન પારિસુદ્ધિપિ ન દાતબ્બાતિ દીપિતં હોતિ. **ઉભોપિ દુક્કટ**ન્તિ એત્થ સભાગાપત્તિભાવં અજાનિત્વા કેવલં આપત્તિનામેનેવ દેસેન્તસ્સ

પટિગ્ગણ્હન્તસ્સ અચિત્તકમેવ દુક્કટં હોતીતિ વદન્તિ . યથા સબ્બો સભાગાપત્તિં આપન્નો ઞત્તિં ઠપેત્વા ઉપોસથં કાતું લભતિ, એવં તયોપિ ''સુણન્તુ મે, આયસ્મન્તા, ઇમે ભિક્ખૂ સભાગં આપત્તિં આપન્ના''તિઆદિના વુત્તનયાનુસારેનેવ ગણઞત્તિં ઠપેત્વા દ્વીહિ અઞ્ઞમઞ્ઞં આરોચેત્વા ઉપોસથં કાતું વટ્ટતિ. એકેન પન સાપત્તિકેન દૂરં ગન્ત્વાપિ પટિકાતુમેવ વટ્ટતિ, અસમ્પાપુણન્તેન ''ભિક્ખું લભિત્વા પટિકરિસ્સામી''તિ ઉપોસથો કાતબ્બો, પટિકરિત્વા ચ પુન ઉપોસથો કત્તબ્બો.

છન્દદાનકથાદિવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

અનાપત્તિપન્નરસકાદિકથાવણ્ણના

૧૭૨. કેનચિ ૬૩ **કરણીયેન ગન્ત્વા**તિ સીમાપરિચ્છેદતો બહિભૂતં ગામં વા અરઞ્ઞં વા ગન્ત્વાતિ અત્થો. એતેનેવ ઉપોસથઞત્તિયા ઠપનકાલે સમગ્ગા એવ તે ઞત્તિં ઠપેસુન્તિ સિદ્ધં. તેનેવ પાળિયં ''ઉદ્દિટ્ઠં સુઉદ્દિટ્ઠ''ન્તિ સબ્બપન્નરસકેસુપિ વુત્તં. **વગ્ગા સમગ્ગસઞ્ઞિનો**તિઆદિ પન ઞત્તિયા નિટ્ઠિતાય ''કિં સઙ્ઘસ્સ પુબ્બકિચ્ચ''ન્તિઆદીનં (મહાવ॰ ૧૩૪) વચનક્ખણે બહિગતાનં ભિક્ખૂનં સીમાય પવિટ્ઠત્તા ભિક્ખૂ તસ્મિં ખણે વગ્ગા હોન્તીતિ વુત્તં. તેનાહ ''**તેસં સીમં ઓક્કન્તત્તા વગ્ગા**''તિઆદિ, એતેન પારાજિકુદ્દેસાદિક્ખણેપિ વગ્ગસઞ્ઞીનં ઉદ્દિસન્તાનં આપત્તિ એવ, ઞત્તિયા પન પુબ્બે નિટ્ઠિતત્તા કમ્મકોપો નત્થીતિ દસ્સિતમેવ હોતિ. એવં ઉપરિપિ સબ્બવારેસુ અધિપ્પાયો વેદિતબ્બો.

એત્થ ચ પાળિયં ''સબ્બાય વુટ્ઠિતાય...પે॰... તેસં સન્તિકે પારિસુદ્ધિ આરોચેતબ્બા''તિ (મહાવ॰ ૧૭૪) વુત્તત્તા બહિસીમાગતાય પરિસાય તેસુ યસ્સ કસ્સચિ સન્તિકે અનધિટ્ઠિતેહિ પારિસુદ્ધિં આરોચેતું વટ્ટતીતિ વદન્તિ.

અનાપત્તિપન્નરસકાદિકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

લિઙ્ગાદિદસ્સનકથાદિવણ્ણના

૧૭૯. અઞ્ઞાતકં નામ અદિટ્ઠપુબ્બન્તિ આહ ''**અઞ્ઞેસં સન્તક**''ન્તિ. **અઞ્ઞેસ**ન્તિ અત્તના અદિટ્ઠપુબ્બાનં. **નાનાસંવાસકભાવ**ન્તિ લદ્ધિનાનાસંવાસકભાવં.

૧૮૦. પાળિયં **અભિવિતરન્તિ** સમાનસંવાસકાભાવં નિચ્છિનન્તિ.

૧૮૧. ઉપોસથકારકાતિ સઙ્ઘુપોસથકારકા. તેનેવ ''**અઞ્ઞત્ર સઙ્ઘેના**''તિ વુત્તં. સઙ્ઘુપોસથટ્ઠાનતો હિ ગચ્છન્તેન અત્તચતુત્થેનેવ ગન્તબ્બં, તિણ્ણં ભિક્ખૂનં નિસિન્નટ્ઠાનતો પન ગચ્છન્તેન એકેન ભિક્ખુનાપિ સહ ગન્તુમ્પિ વટ્ટતિ. પાળિયં ''**અભિક્ખુકો આવાસો**''તિ ઇદં નિદસ્સનમત્તં, સઙ્ઘુપોસથટ્ઠાનતો ગણપુગ્ગલેહિ સભિક્ખુકોપિ આવાસો ન ગન્તબ્બો ''અઞ્ઞત્ર સઙ્ઘેના''તિ વુત્તત્તાતિ વદન્તિ. **ઉપોસથં કરોન્તી**તિ સઙ્ઘુપોસથં વા ગણુપોસથં વા. ''**તસ્સ સન્તિક**''ન્તિ ઇદં ગણુપોસથટ્ઠાનતો ગચ્છન્તં સન્ધાય વુત્તં, અઞ્ઞથા ''સબ્બન્તિમેન પરિચ્છેદેન અત્તચતુત્થેન વા''તિ વચનેન વિરુજ્ઝનતો. **આરઞ્ઞકેના**તિ એકચારિના. **ઉપોસથન્તરાયો**તિ અત્તનો ઉપોસથન્તરાયો.

૧૮૩. પાળિયં **ભિક્ખુનિયા નિસિન્નપરિસાયા**તિઆદીસુ **ભિક્ખુનિયા**તિઆદિ કરણત્થે સામિવચનં.

લિઙ્ગાદિદસ્સનકથાદિવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ઉપોસથક્ખન્ધકવણ્ણનાનયો નિટ્ઠિતો.

૩. વસ્સૂપનાયિકક્ખન્ધકો

વસ્સૂપનાયિકઅનુજાનનકથાદિવણ્ણના

૧૮૪. વસ્સૂપનાયિકક્ખન્ધકે **અપરસ્મિં દિવસે**તિ દુતિયે પાટિપદદિવસે.

૧૮૫. **અઞ્ઞત્થ અરુણં ઉટ્ઠાપનેન વા**તિ સાપેક્ખસ્સ અકરણીયેન ગન્ત્વા અઞ્ઞત્થ અરુણં ઉટ્ઠાપનેન વા. **પરિહાની**તિ ગુણપરિહાનિ.

૧૮૭. પાળિયં **સત્તાહં સન્નિવત્તો કાતબ્બો**તિ સકલં સત્તાહં બહિ એવ અવીતિનામેત્વા સત્તાહપરિયોસાનભૂતં અરુણુટ્ઠાનકાલં પુન વિહારેવ સમ્બન્ધવસેન સત્તાહં વિહારે સન્નિવત્તં કાતબ્બં. સત્તાહપરિયોસાનકાલો હિ ઇધ સત્તાહ-સદ્દેન વુત્તો, તદપેક્ખાય ચ ''સન્નિવત્તો''તિ પુલ્લિઙ્ગેન વુત્તં. **તીણિ પરિહીનાની**તિ ભિક્ખુનીનં વચ્ચકુટિઆદીનં પટિક્ખિત્તત્તા પરિહીનાનિ.

૧૮૯. **ન પલુજ્જતી**તિ અઞ્ઞેસં અપ્પગુણત્તા, મમ ચ મરણેન ન વિનસ્સતિ.

વસ્સૂપનાયિકઅનુજાનનકથાદિવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પહિતેયેવઅનુજાનનકથાવણ્ણના

૧૯૯. **ભિક્ખૂહિ સદ્ધિં વસનકપુરિસો**તિ અનઞ્ઞગતિકોતિ દસ્સેતિ. **ગન્તબ્બ**ન્તિ સત્તાહકરણીયેન અપ્પહિતેપિ ગન્તબ્બં. એત્થ ચ અનુપાસકેહિપિ સાસનભાવં ઞાતુકામેહિ પહિતે તેસં પસાદવડ્ઢિં સમ્પસ્સન્તેહિપિ સત્તાહકરણીયેન ગન્તું વટ્ટતીતિ ગહેતબ્બં.

રત્તિચ્છેદવિનિચ્છયોતિ સત્તાહકરણીયેન ગન્ત્વા બહિદ્ધા અરુણુટ્ઠાપનસઙ્ખાતસ્સ રત્તિચ્છેદસ્સ વિનિચ્છયો. **ગન્તું વટ્ટતી**તિ અન્તોઉપચારસીમાયં ઠિતેનેવ સત્તાહકરણીયનિમિત્તં સલ્લક્ખેત્વા ઇમિના નિમિત્તેન ગન્ત્વા ''અન્તોસત્તાહે આગચ્છિસ્સામી''તિ આભોગં કત્વા ગન્તું વટ્ટતિ. પુરિમક્ખણે આભોગં કત્વા ગમનક્ખણે વિસ્સરિત્વા ગતેપિ દોસો નત્થિ ''સકરણીયો પક્કમતી''તિ (મહાવ॰ ૨૦૭) વુત્તત્તા. સબ્બથા પન આભોગં અકત્વા ગતસ્સ વસ્સચ્છેદોતિ વદન્તિ. યો પન સત્તાહકરણીયનિમિત્તાભાવેપિ ''સત્તાહબ્ભન્તરે આગમિસ્સામી''તિ આભોગં કત્વા ગન્ત્વા સત્તાહબ્ભન્તરે આગચ્છતિ, તસ્સ આપત્તિયેવ, વસ્સચ્છેદો નત્થિ સત્તાહસ્સ સન્નિવત્તત્તાતિ વદન્તિ. વીમંસિત્વા ગહેતબ્બં. **ભણ્ડક**ન્તિ ચીવરભણ્ડં. **સમ્પાપુણિતું ન સક્કોતિ**, **વટ્ટતી**તિ તદહેવ આગમને સઉસ્સાહત્તા વસ્સચ્છેદો વા આપત્તિ વા ન હોતીતિ અધિપ્પાયો. **આચરિય**ન્તિ અગિલાનમ્પિ નિસ્સયાચરિયઞ્ચ ધમ્માચરિયઞ્ચ, પગેવ ઉપસમ્પદાચરિયઉપજ્ઝાયેસુ. **વદતિ**, **વટ્ટતી**તિ સત્તાહાતિક્કમે આપત્તિઅભાવં સન્ધાય વુત્તં, વસ્સચ્છેદો પન હોતિ એવ.

પહિતેયેવઅનુજાનનકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

અન્તરાયેઅનાપત્તિવસ્સચ્છેદકથાવણ્ણના

૨૦૦. પાળિયં **ગણ્હિંસૂ**તિ ગહેત્વા ખાદિંસુ. **પરિપાતિંસૂ**તિ પલાપેસું, અનુબન્ધિંસૂતિ અત્થો.

૨૦૧. સત્તાહવારેન અરુણો ઉટ્ઠાપેતબ્બોતિ એત્થ છદિવસાનિ બહિદ્ધા વીતિનામેત્વા સત્તમે દિવસે પુરારુણા એવ અન્તોઉપચારસીમાય પવિસિત્વા અરુણં ઉટ્ઠાપેત્વા પુનદિવસે સત્તાહં અધિટ્ઠાય ગન્તબ્બન્તિ અધિપ્પાયો. કેચિ પન ''સત્તમે દિવસે આગન્ત્વા અરુણં અનુટ્ઠાપેત્વા તદહેવ દિવસભાગેપિ ગન્તું વટ્ટતી''તિ વદન્તિ, તં ન ગહેતબ્બં ''અરુણો ઉટ્ઠાપેતબ્બો''તિ વુત્તત્તા. સત્તમે દિવસે તત્થ અરુણુટ્ઠાપનમેવ હિ સન્ધાય પાળિયમ્પિ ''સત્તાહં સન્નિવત્તો કાતબ્બો''તિ વુત્તં. અરુણં અનુટ્ઠાપેત્વા ગચ્છન્તો અન્તો અપ્પવિસિત્વા બહિદ્ધાવ સત્તાહં વીતિનામેન્તેન સમુચ્છિન્નવસ્સો એવ ભવિસ્સતિ અરુણસ્સ બહિ એવ ઉટ્ઠાપિતત્તા. ઇતરથા ''અરુણો ઉટ્ઠાપેતબ્બો''તિ વચનં નિરત્થકં સિયા ''સત્તાહવારેન અન્તોવિહારે પવિસિત્વા અરુણં અનુટ્ઠાપેત્વાપિ ગન્તબ્બ''ન્તિ વત્તબ્બતો. અઞ્ઞેસુ ચ ઠાનેસુ અરુણુટ્ઠાપનમેવ વુચ્ચતિ. વક્ખતિ હિ **ચીવરક્ખન્ધકે** ''એકસ્મિં વિહારે વસન્તો ઇતરસ્મિં સત્તાહવારેન અરુણમેવ ઉટ્ઠાપેતી''તિ (મહાવ॰ અટ્ઠ॰ ૩૬૪).

અથાપિ યં તે વદેય્યું ''સત્તમે દિવસે યદા કદાચિ પવિટ્ઠેન તંદિવસનિસ્સિતો અતીતઅરુણો ઉટ્ઠાપિતો નામ હોતીતિ ઇમમત્થં સન્ધાય **અટ્ઠકથાયં** વુત્ત''ન્તિ, તં સદ્દગતિયાપિ ન સમેતિ. ન હિ ઉટ્ઠિતે અરુણે પચ્છા પવિટ્ઠો તસ્સ પયોજકો ઉટ્ઠાપકો ભવિતુમરહતિ. યદિ ભવેય્ય, વસ્સં ઉપગન્ત્વા પનસ્સ અરુણં અનુટ્ઠાપેત્વા તદહેવ સત્તાહકરણીયેન પક્કન્તસ્સાપીતિ એત્થ ''અરુણં અનુટ્ઠાપેત્વા''તિ વચનં વિરુજ્ઝેય્ય, તેનપિ તંદિવસસન્નિસ્સિતસ્સ અરુણસ્સ ઉટ્ઠાપિતત્તા. આરઞ્ઞકસ્સાપિ હિ ભિક્ખુનો સાયન્હસમયે અઙ્ગયુત્તં અરઞ્ઞટ્ઠાનં ગન્ત્વા તદા એવ નિવત્તન્તસ્સ અરુણો ઉટ્ઠાપિતો ધુતઙ્ગઞ્ચ વિસોધિતં સિયા, ન ચેતં યુત્તં અરુણુગ્ગમનકાલે એવ અરુણુટ્ઠાપનસ્સ વુત્તત્તા. વુત્તઞ્હિ ''કાલસ્સેવ પન નિક્ખમિત્વા અઙ્ગયુત્તે ઠાને અરુણં ઉટ્ઠાપેતબ્બં. સચે અરુણુટ્ઠાનવેલાયં તેસં આબાધો વડ્ઢતિ, તેસં એવ કિચ્ચં કાતબ્બં, ન ધુતઙ્ગવિસુદ્ધિકેન ભવિતબ્બ''ન્તિ (વિસુદ્ધિ॰ ૧.૩૧). તથા પારિવાસિકાદીનમ્પિ અરુણં અનુટ્ઠાપેત્વા વત્તં નિક્ખિપન્તાનં રત્તિચ્છેદો વુત્તો. ''ઉગ્ગતે અરુણે નિક્ખિપિતબ્બ''ન્તિ (ચૂળવ॰ ૯૭) હિ વુત્તં. સહસેય્યસિક્ખાપદેપિ અનુપસમ્પન્નેહિ સહ નિવુત્થભાવપરિમોચનત્થં ''પુરારુણા નિક્ખમિત્વા''તિઆદિ વુત્તં. એવં ચીવરવિપ્પવાસાદીસુ ચ સબ્બત્થ રત્તિપરિયોસાને આગામિઅરુણવસેનેવ અરુણુટ્ઠાપનં દસ્સિતં, ન અતીતારુણવસેન. તસ્મા વુત્તનયેનેવેત્થ અરુણુટ્ઠાપનં વેદિતબ્બં અઞ્ઞથા વસ્સચ્છેદત્તા.

યં પન વસ્સં ઉપગતસ્સ તદહેવ અરુણં અનુટ્ઠાપેત્વા સકરણીયસ્સ પક્કમનવચનં, તં વસ્સં ઉપગતકાલતો પટ્ઠાય યદા કદાચિ નિમિત્તે સતિ ગમનસ્સ અનુઞ્ઞાતત્તા યુત્તં, ન પન સત્તાહવારેન ગતસ્સ અરુણં અનુટ્ઠાપેત્વા તદહેવ ગમનં ''અરુણો ઉટ્ઠાપેતબ્બો''તિ વુત્તત્તા એવ. યથા વા ''સત્તાહં અનાગતાય પવારણાય સકરણીયો પક્કમતિ, આગચ્છેય્ય વા સો, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ તં આવાસં, ન વા આગચ્છેય્યા''તિઆદિના (મહાવ॰ ૨૦૭) પચ્છિમસત્તાહે અનાગમને અનુઞ્ઞાતેપિ અઞ્ઞસત્તાહેસુ ન વટ્ટતિ. એવં પઠમસત્તાહે અરુણં અનુટ્ઠાપેત્વા ગમને અનુઞ્ઞાતેપિ તતો પરેસુ સત્તાહેસુ આગતસ્સ અરુણં અનુટ્ઠાપેત્વા ગમનં ન વટ્ટતીતિ નિટ્ઠમેત્થ ગન્તબ્બં. **ઇધ આહટ**ન્તિ વિહારતો બહિ આગતટ્ઠાને આનીતં.

અન્તરાયેઅનાપત્તિવસ્સચ્છેદકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

વજાદીસુ વસ્સૂપગમનકથાવણ્ણના

૨૦૩. ઉપગન્તું ૬૮ ન વટ્ટતીતિ કુટિકાદીનં અભાવેન ‘‘ઇધ વસ્સં ઉપેમી’’તિ એવં વચીભેદં કત્વા ઉપગન્તું ન વટ્ટતિ.

૨૦૪. પાળિયં **પિસાચિલ્લિકા**તિ પિસાચદારકા. **પવિસનદ્વારં યોજેત્વા**તિ સકવાટદ્વારં કત્વા. **રુક્ખં છિન્દિત્વા**તિ સુસિરટ્ઠાનસ્સ ઉપરિભાગં છિન્દિત્વા. **ખાણુમત્થકે**તિ સુસિરખાણુમત્થકે. **ટઙ્કિતમઞ્ચો** નામ દીઘે મઞ્ચપાદે વિજ્ઝિત્વા અટનિયો પવેસેત્વા કતો, સો હેટ્ઠુપરિયવસેન પઞ્ઞત્તોપિ પુરિમસદિસોવ હોતિ, તં સુસાને, દેવતાઠાને ચ ઠપેન્તિ. ચતુન્નં પાસાણાનં ઉપરિ પાસાણફલકે અત્થરિત્વા કતગેહમ્પિ ‘‘ટઙ્કિતમઞ્ચો’’તિ વુચ્ચતિ.

વજાદીસુવસ્સૂપગમનકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

અધમ્મિકકતિકાદિકથાવણ્ણના

૨૦૫. મહાવિભઙ્ગેતિ ચતુત્થપારાજિકવણ્ણનાયં. પરતો સેનાસનક્ખન્ધકેપિ અધમ્મિકં કતિકવત્તં આવિ ભવિસ્સતિ એવ.

૨૦૭. યસ્મા નાનાસીમાયં દ્વીસુ આવાસેસુ વસ્સં ઉપગચ્છન્તસ્સ ‘‘દુતિયે વસિસ્સામી’’તિ ઉપચારતો નિક્ખન્તમત્તે પઠમો સેનાસનગ્ગાહો પટિપ્પસ્સમ્ભતિ. તસ્મા પાળિયં ‘‘તસ્સ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુનો પુરિમિકા ચ ન પઞ્ઞાયતી’’તિ પઠમં સેનાસનગ્ગાહં સન્ધાય વુત્તં. દુતિયે સેનાસનગ્ગાહે પન પુરિમિકા પઞ્ઞાયતેવ, તત્થેવ તેમાસં વસન્તો પુરિમવસ્સંવુત્થો એવ હોતિ, તતો વા પન દુતિયદિવસાદીસુ ‘‘પઠમસેનાસને વસિસ્સામી’’તિ ઉપચારાતિક્કમે પુરિમિકાપિ ન પઞ્ઞાયતીતિ દટ્ઠબ્બં.

૨૦૮. પાળિયં ‘‘સો સત્તાહં અનાગતાય પવારણાય સકરણીયો પક્કમતી’’તિ વુત્તત્તા પવારણાદિવસેપિ સત્તાહકરણીયં વિના ગન્તું ન વટ્ટતીતિ વેદિતબ્બં. **કોમુદિયા ચાતુમાસિનિયા**તિ પચ્છિમ-કત્તિકપુણ્ણમાય. સા હિ તસ્મિં કાલે કુમુદાનં અત્થિતાય **કોમુદી**, ચતુન્નં વસ્સિકમાસાનં પરિયોસાનત્તા **ચાતુમાસિની**તિ ચ વુચ્ચતિ.

અધમ્મિકકતિકાદિકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

વસ્સૂપનાયિકક્ખન્ધકવણ્ણનાનયો નિટ્ઠિતો.

૪. પવારણાક્ખન્ધકો

અફાસુવિહારકથાદિવણ્ણના

૨૦૯. પવારણાક્ખન્ધકે પાળિયં **પિણ્ડાય પટિક્કમેય્યા**તિ પિણ્ડાય ચરિત્વા પટિક્કમેય્ય. **અવક્કારપાતિ**ન્તિ અતિરેકપિણ્ડપાતઠપનકં એકં ભાજનં. **અવિસય્હ**ન્તિ ઉક્ખિપિતું અસક્કુણેય્યં. વિલઙ્ઘનં ઉક્ખિપનં વિલઙ્ઘો, સો એવ વિલઙ્ઘકો, હત્થેહિ વિલઙ્ઘકો હત્થવિલઙ્ઘકોતિ આહ ''**હત્થુક્ખેપકેના**''તિ. અથ વા વિલઙ્ઘકેન ઉક્ખેપકેન હત્થેનાતિપિ અત્થો, અઞ્ઞમઞ્ઞં સંસિબ્બિતહત્થેહીતિ વુત્તં હોતિ.

૨૧૩. **સચે પન વુડ્ઢતરો હોતી**તિ પવારણાદાયકો ભિક્ખુ વુડ્ઢતરો હોતિ. **એવઞ્હિ તેન તસ્સત્થાય પવારિતં હોતી**તિ એત્થ એવં તેન અપ્પવારિતોપિ તસ્સ સઙ્ઘપ્પત્તિમત્તેન સઙ્ઘપવારણાકમ્મં સમગ્ગકમ્મમેવ હોતીતિ દટ્ઠબ્બં. **તેન ચ ભિક્ખુના**તિ પવારણાદાયકેન ભિક્ખુના.

૨૩૪. **બહૂપિ સમાનવસ્સા એકતો પવારેતું લભન્તી**તિ એકસ્મિં સંવચ્છરે લદ્ધૂપસમ્પદતાય સમાનુપસમ્પન્નવસ્સા સબ્બે એકતો પવારેતું લભન્તીતિ અત્થો.

૨૩૭. પાળિયં **મિચ્છાદિટ્ઠી**તિ ''નત્થિ દિન્ન''ન્તિઆદિ (દી॰ નિ॰ ૧.૧૭૧; મ॰ નિ॰ ૧.૪૪૫; ૨.૯૪, ૯૫, ૨૨૫; ૩.૯૧, ૧૧૬, ૧૩૬; સં॰ નિ॰ ૩.૨૧૦; ધ॰ સ॰ ૧૨૨૧) નયપ્પવત્તા. **અન્તગ્ગાહિકા**તિ સસ્સતુચ્છેદસઙ્ખાતસ્સ અન્તસ્સ ગાહિકા. **યં ખો ત્વ**ન્તિઆદીસુ યં પવારણં ઠપેસિ, તં દિટ્ઠેન ઠપેસીતિ તં-સદ્દં અજ્ઝાહરિત્વા યોજેતબ્બં.

૨૩૯. **વત્થું પકાસેન્તો**તિ પુગ્ગલે પરિસઙ્કુપ્પત્તિયા નિમિત્તભૂતં વત્થુમત્તંયેવ સન્ધાય વુત્તં . યં પન વત્થું સન્ધાય ''પુગ્ગલો પઞ્ઞાયતિ, ન વત્થૂ''તિ આહ, ન તં સન્ધાયેતં વુત્તં. યદિ પન તસ્સ ભિક્ખુનો વસનટ્ઠાને પોક્ખરણિતો મચ્છગ્ગહણાદિ દિસ્સેય્ય, તદા ''વત્થુ ચ પુગ્ગલો ચ પઞ્ઞાયતી''તિ વત્તબ્બં ભવેય્ય. તેનાહ ''**પુરિમનયેનેવ ચોરેહી**''તિઆદિ. ભિક્ખુનો સરીરે માલાગન્ધઞ્ચ અરિટ્ઠગન્ધઞ્ચ દિસ્વા એવં ''વત્થુ ચ પુગ્ગલો ચ પઞ્ઞાયતી''તિ વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં.

અફાસુવિહારકથાદિવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ભણ્ડનકારકવત્થુકથાવણ્ણના

૨૪૦. **દ્વે ચાતુદ્દસિકા હોન્તી**તિ તતિયપક્ખે ચાતુદ્દસિયા સદ્ધિં દ્વે ચાતુદ્દસિકા હોન્તિ. ''**ભણ્ડનકારકાનં તેરસે વા ચાતુદ્દસે વા ઇમે પન્નરસીપવારણં પવારેસ્સન્તી**''તિ ઇમિના યથાસકં ઉપોસથકરણદિવસતો પટ્ઠાય ભિક્ખૂનં ચાતુદ્દસીપન્નરસીવોહારો, ન ચન્દગતિસિદ્ધિયા તિથિયા વસેનાતિ દસ્સેતિ. કિઞ્ચાપિ એવં ''અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, રાજૂનં અનુવત્તિતુ''ન્તિ (મહાવ॰ ૧૮૬) વચનતો પનેત્થ લોકિયાનં તિથિં અનુવત્તન્તેહિપિ અત્તનો ઉપોસથક્કમેન ચાતુદ્દસિં પન્નરસિં વા, પન્નરસિં ચાતુદ્દસિં વા કરોન્તેહેવ અનુવત્તિતબ્બં, ન પન સોળસમદિવસં વા તેરસમદિવસં વા ઉપોસથદિવસં કરોન્તેહિ. તેનેવ પાળિયમ્પિ ''દ્વે તયો ઉપોસથે ચાતુદ્દસિકે કાતુ''ન્તિ વુત્તં. અઞ્ઞથા દ્વાદસિયં, તેરસિયં વા ઉપોસથો કાતબ્બોતિ વત્તબ્બતો. ''સકિં પક્ખસ્સ ચાતુદ્દસે, પન્નરસે વા''તિઆદિવચનમ્પિ ઉપવુત્થક્કમેનેવ વુત્તં, ન તિથિક્કમેનાતિ ગહેતબ્બં.

ભણ્ડનકારકવત્થુકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પવારણાસઙ્ગહકથાવણ્ણના

૨૪૧. “**પવારેત્વા પન અન્તરાપિ ચારિકં પક્કમિતું લભન્તી**”તિ ઇમિના પવારણાસઙ્ગહે કતે અન્તરા પક્કમિતુકામા સઙ્ઘં સન્નિપાતાપેત્વા પવારેતું લભન્તીતિ દસ્સેતિ.

પવારણાસઙ્ગહકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પવારણાક્ખન્ધકવણ્ણનાનયો નિટ્ઠિતો.

૫. ચમ્મક્ખન્ધકો

સોણકોળિવિસકથાદિવણ્ણના

૨૪૨. ચમ્મક્ખન્ધકે **ઉણ્ણપાવારણ**ન્તિ ઉભતો લોમાનિ ઉટ્ઠાપેત્વા કતં ઉણ્ણમયં પાવારણં, ઉભતો કપ્પાસપિચું ઉટ્ઠાપેત્વા વીતપાવારોપિ અત્થિ, તતો નિવત્તનત્થં ''ઉણ્ણપાવારણ''ન્તિ વુત્તં.

અડ્ઢચન્દપાસાણેતિ સોપાનમૂલે ઉપડ્ઢં અન્તો પવેસેત્વા ઠપિતે અડ્ઢપાસાણે. પાળિયં **વિહારપચ્છાયાય**ન્તિ વિહારપચ્ચન્તે છાયાય, વિહારસ્સ વડ્ઢમાનચ્છાયાયન્તિપિ વદન્તિ.

૨૪૩. **ભોગા**તિ ઉપયોગત્થે પચ્ચત્તવચનં. **અચ્ચાયતા**તિ અતિઆયતા ખરમુચ્છના. **સરવતી**તિ મધુરસરસંયુત્તા. **અતિસિથિલા** મન્દમુચ્છના. **વીરિયસમથ**ન્તિ વીરિયસમ્પયુત્તસમથં. **તત્થ ચ નિમિત્તં ગણ્હાહી**તિ તસ્મિઞ્ચ સમભાવે સતિ યં આદાસે મુખનિમિત્તં વિય નિમિત્તં ઉપ્પજ્જતિ, તં સમથનિમિત્તં, વિપસ્સનાનિમિત્તં, મગ્ગનિમિત્તં, ફલનિમિત્તઞ્ચ ગણ્હાહિ નિબ્બત્તેહીતિ, એવમસ્સ અરહત્તપરિયોસાનં કમ્મટ્ઠાનં કથિતં.

૨૪૪. **છઠાનાની**તિ છ કારણાનિ. **અધિમુત્તો**તિ પટિવિજ્ઝિત્વા ઠિતો. **નેક્ખમ્માધિમુત્તો**તિઆદિ સબ્બં અરહત્તવસેન વુત્તં. અરહત્તઞ્હિ સબ્બકિલેસેહિ નિક્ખન્તત્તા **નેક્ખમ્મં**, તેહેવ ચ પવિવિત્તત્તા **પવિવેકો**, બ્યાપજ્જાભાવતો **અબ્યાપજ્જં**, ઉપાદાનસ્સ ખયન્તે ઉપ્પન્નત્તા **ઉપાદાનક્ખયો**, તણ્હક્ખયન્તે ઉપ્પન્નત્તા **તણ્હક્ખયો**, સમ્મોહાભાવતો **અસમ્મોહો**તિ ચ વુચ્ચતિ.

કેવલં સદ્ધામત્તકન્તિ કેવલં પટિવેધપઞ્ઞાય અસમ્મિસ્સં સદ્ધામત્તકં. **પટિચય**ન્તિ પુનપ્પુનં કરણેન વડ્ઢિં. **વીતરાગત્તા**તિ મગ્ગપટિવેધેન રાગસ્સ વિગતત્તા એવ નેક્ખમ્મસઙ્ખાતં અરહત્તં પટિવિજ્ઝિત્વા સચ્છિકત્વા ઠિતો હોતિ. સેસપદેસુપિ એસેવ નયો. **પવિવેકાધિમુત્તો**તિ ''પવિવેકે અધિમુત્તો અહ''ન્તિ એવં અરહત્તં બ્યાકરોતીતિ અત્થો.

સીલબ્બતપરામાસન્તિ સીલઞ્ચ વતઞ્ચ પરામસિત્વા ગહિતગ્ગહણમત્તં. **સારતો પચ્ચાગચ્છન્તો**તિ સારભાવેન જાનન્તો. **અબ્યાપજ્જાધિમુત્તો**તિ અબ્યાપજ્જં અરહત્તં બ્યાકરોતિ.

અમિસ્સીકતન્તિ અમિસ્સકતં. કિલેસા હિ આરમ્મણેન સદ્ધિં ચિત્તં મિસ્સં કરોન્તિ, તેસં અભાવા અમિસ્સીકતં. **ભુસા વાતવુટ્ઠી**તિ બલવવાતક્ખન્ધો.

ઉપાદાનક્ખયસ્સ ચાતિ ઉપયોગત્થે સામિવચનં. **દિસ્વા આયતનુપ્પાદ**ન્તિ ચક્ખાદિઆયતનાનં ઉપ્પાદઞ્ચ વયઞ્ચ દિસ્વા. **ચિત્તં વિમુચ્ચતી**તિ ઇમાય વિપસ્સનાપટિપત્તિયા ફલસમાપત્તિવસેન ચિત્તં વિમુચ્ચતિ.

સોણકોળિવિસકથાદિવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

દિગુણાદિઉપાહનપટિક્ખેપકથાવણ્ણના

૨૪૫. સકટવાહેતિ દ્વીહિ સકટેહિ પરિચ્છિન્ને વાહે. "**વાહે**"તિ બહુવચનસ્સ હિરઞ્ઞવિસેસનત્તેપિ સામઞ્ઞાપેક્ખાય ''હિરઞ્ઞ''ન્તિ એકવચનં કતં.

૨૪૬. અદ્દારિટ્ઠકવણ્ણાતિ અલ્લારિટ્ઠફલવણ્ણા, તિન્તકાકપક્ખવણ્ણાતિપિ વદન્તિ. **રજન**ન્તિ ઉપલિત્તં નીલાદિવણ્ણં સન્ધાય વુત્તં. તેનાહ "**ચોળકેન પુઞ્છિત્વા**"તિ. તઞ્હિ તથા પુઞ્છિતે વિગચ્છતિ. યં પન ચમ્મસ્સ દુગ્ગન્ધાપનયનત્થં કાળરત્તાદિરજનેહિ રઞ્જિતત્તા કાળરત્તાદિવણ્ણં હોતિ, તં ચોળાદીહિ અપનેતું ન સક્કા ચમ્મગતિકમેવ, તસ્મા તં વટ્ટતીતિ દટ્ઠબ્બં.

ખલ્લકન્તિ સબ્બપણ્હિપિધાનચમ્મં, અપરિગળનત્થં પણ્હિઉપરિભાગે અપિધાય આરોપનબન્ધનમત્તં વટ્ટતિ. **વિચિત્રા**તિ સણ્ઠાનતો વિચિત્રપટા અધિપ્પેતા, ન વણ્ણતો સબ્બસો અપનેતબ્બેસુ ખલ્લકાદીસુ પવિટ્ઠત્તા. બિળાલસદિસમુખત્તા મહાઉલૂકા "**પક્ખિબિળાલા**"તિ વુચ્ચતિ, તેસં ચમ્મં નામ પક્ખલોમમેવ.

દિગુણાદિઉપાહનપટિક્ખેપકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

અજ્ઝારામેઉપાહનપટિક્ખેપકથાદિવણ્ણના

૨૫૧. ઉણ્ણાહિ કતપાદુકાતિ એત્થ ઉણ્ણામયકમ્બલેહિ કતા પાદુકા સઙ્ગય્હન્તિ.

૨૫૩. ગઙ્ગામહકીળિકાયાતિ ગઙ્ગામહે કીળિકાય. તત્થ હિ ઇત્થિપુરિસા યાનેહિ ઉદકકીળં ગચ્છન્તિ. **પીઠકસિવિક**ન્તિ ફલકાદિના કતં પીઠકયાનં. **પટપોતલિકં** અન્દોલિકા. સબ્બમ્પિ યાનં ઉપાહનેનપિ ગન્તું અસમત્થસ્સ ગિલાનસ્સ અનુઞ્ઞાતં.

૨૫૪. વાળરૂપાનીતિ આહરિમાનિ વાળરૂપાનિ. **ચતુરઙ્ગુલાધિકાની**તિ ઉદ્દલોમીએકન્તલોમીહિ વિસેસદસ્સનં. ચતુરઙ્ગુલતો હિ ઊનાનિ કિર ઉદ્દલોમીઆદીસુ પવિસન્તિ. **વાનચિત્રો ઉણ્ણામયત્થરણો**તિ નાનાવણ્ણેહિ ઉણ્ણામયસુત્તેહિ ભિત્તિચ્છેદાદિવસેન વાયિત્વા કતચિત્તત્થરણો. **ઘનપુપ્ફકો**તિ બહલરાગો. **પકતિતૂલિકા**તિ તૂલપુણ્ણા ભિસિ. **વિકતિકા**તિ સીહરૂપાદિવસેન વાનચિત્રાવ ગય્હતિ. **ઉદ્દલોમી**તિ ''ઉભતોદસં ઉણ્ણામયત્થરણ''ન્તિ **દીઘનિકાયટ્ઠકથાયં** વુત્તં. **કોસેય્યકટ્ટિસ્સમય**ન્તિ કોસિયસુત્તાનં અન્તરા સુવણ્ણમયસુત્તાનિ પવેસેત્વા વીતં. સુવણ્ણસુત્તં કિર ''કટ્ટિસ્સં, કસટ''ન્તિ ચ વુચ્ચતિ. તેનેવ ''કોસેય્યકસટમય''ન્તિ **આચરિય-ધમ્મપાલત્થેરેન** વુત્તન્તિ વદન્તિ. **રતનપરિસિબ્બિત**ન્તિ સુવણ્ણલિત્તં. **સુદ્ધકોસેય્ય**ન્તિ રતનપરિસિબ્બનરહિતં.

અજિનમિગચમ્માનં અતિસુખુમત્તા દુપટ્ટતિપટ્ટાનિ કત્વા સિબ્બન્તીતિ વુત્તં "**અજિનપ્પવેણી**"તિ. **રત્તવિતાનેના**તિ સબ્બરત્તેન વિતાનેન. યં પન નાનાવણ્ણં વાનચિત્તં વા લેપચિત્તં વા, તં વટ્ટતિ. **ઉભતોલોહિતકૂપધાને**પિ એસેવ નયો. "**ચિત્રં વા**"તિ ઇદં પન સબ્બથા કપ્પિયત્તા વુત્તં, ન પન ઉભતોઉપધાનેસુ અકપ્પિયત્તા. ન હિ લોહિતક-સદ્દો ચિત્તે વત્તતિ, પટલિગ્ગહણેનેવ ચિત્તકસ્સપિ અત્થરણસ્સ સઙ્ગહેતબ્બપ્પસઙ્ગતો, કાસાવં પન લોહિતકવોહારં ન ગચ્છતિ. તસ્મા વિતાનેપિ ઉભતોઉપધાનેપિ વટ્ટતિ. **સચે પમાણયુત્ત**ન્તિઆદિ અઞ્ઞપ્પમાણાતિક્કન્તસ્સ બિબ્બોહનસ્સ પટિક્ખિત્તભાવદસ્સનત્થં વુત્તં, ન પન ઉચ્ચાસયનમહાસયનભાવદસ્સનત્થં તથા અવુત્તત્તા. તં પન ઉપધાનં ઉપોસથિકાનં ગહટ્ઠાનં વટ્ટતિ. ઉચ્ચાસયનમહાસયનમેવ હિ તદા તેસં ન વટ્ટતિ. **દીઘનિકાયટ્ઠકથા**દીસુ કિઞ્ચાપિ ''ઠપેત્વા તૂલિકં સબ્બાનેવ

ગોનકાદીનિ રતનપરિસિબ્બિતાનિ વટ્ટન્તી’’તિઆદિ વુત્તં, વિનયટ્ઠકથાયેવ કપ્પિયાકપ્પિયભાવે પમાણન્તિ ગહેતબ્બં.

અજ્ઝારામેઉપાહનપટિક્ખેપકથાદિવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ગિહિવિકતાનુઞ્ઞાતાદિકથાવણ્ણના

૨૫૬. અભિનિસ્સાયાતિ અપસ્સાય. **વિસુકાયિકવિપ્ફન્દિતાન**ન્તિ પટિપક્ખભૂતાનં દિટ્ઠિચિત્તવિપ્ફન્દિતાનન્તિ અત્થો.

૨૫૭. યતિન્દ્રિયન્તિ મનિન્દ્રિયવસેન સઞ્ઞતિન્દ્રિયં.

૨૫૮. પાળિયં **અટ્ઠકવગ્ગિકાની**તિ **સુત્તનિપાતે** (સુ॰ નિ॰ ૭૭૨ આદયો) અટ્ઠકવગ્ગભૂતાનિ સોળસ સુત્તાનિ. **એવં ચિરં અકાસી**તિ એવં ચિરકાલં પબ્બજ્જં અનુપગન્ત્વા અગારમજ્ઝે કેન કારણેન વાસમકાસીતિ અત્થો. સો કિર મજ્ઝિમવયે પબ્બજિતો, તેન ભગવા એવમાહ. **એતમત્થં વિદિત્વા**તિ કામેસુ દિટ્ઠાદીનવા ચિરાયિત્વાપિ ઘરાવાસેન પક્ખન્દન્તીતિ એતમત્થં સબ્બાકારતો વિદિત્વા.

આદીનવં લોકેતિ સઙ્ખારલોકે અનિચ્ચતાદિઆદીનવં. **નિરુપધિ**ન્તિ નિબ્બાનં. ‘‘અરિયો ન રમતી પાપે’’તિ ઇમસ્સ હેતુમાહ ‘‘**પાપે ન રમતી સુચી**’’તિ. તત્થ **સુચી**તિ વિસુદ્ધપુગ્ગલો.

૨૫૯. કાળસીહોતિ કાળમુખવાનરજાતિ. **ચમ્મં ન વટ્ટતી**તિ નિસીદનત્થરણં કાતું ન વટ્ટતિ, ભૂમત્થરણાદિવસેન સેનાસનપરિભોગો વટ્ટતેવ.

ગિહિવિકતાનુઞ્ઞાતાદિકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ચમ્મક્ખન્ધકવણ્ણનાનયો નિટ્ઠિતો.

૬. ભેસજ્જક્ખન્ધકો

પઞ્ચભેસજ્જાદિકથાવણ્ણના

૨૬૦. ભેસજ્જક્ખન્ધકે **પિત્તં કોટ્ઠબ્ભન્તરગતં હોતી**તિ બહિસરીરે બ્યાપેત્વા ઠિતં અબદ્ધપિત્તં કોટ્ઠબ્ભન્તરગતં હોતિ, તેન પિત્તં કુપિતં હોતીતિ અધિપ્પાયો.

૨૬૧-૨. પાળિયં **નચ્છાદેન્તી**તિ રુચિં ન ઉપ્પાદેન્તિ. **સુસુકા**તિ સમુદ્દે એકા મચ્છજાતિ, કુમ્ભિલાતિપિ વદન્તિ. **સંસટ્ઠ**ન્તિ પરિસ્સાવિતં.

૨૬૩. **પિટ્ઠેહી**તિ પિસિતેહિ. **કસાવેહી**તિ તચાદીનિ ઉદકે તાપેત્વા ગહિતઊસરેહિ. **ઉબ્ભિદ**ન્તિ ઊસરપંસુમયં. **લોણબિલ**ન્તિ લોણવિસેસો.

૨૬૪-૫. **છકણ**ન્તિ ગોમયં. **પાકતિકચુણ્ણ**ન્તિ અપક્કકસાવચુણ્ણં, ગન્ધચુણ્ણં પન ન વટ્ટતિ. પાળિયં **ચુણ્ણચાલિનિ**ન્તિ ઉદુક્ખલે કોટ્ટિતચુણ્ણપરિસ્સાવનિં. **સુવણ્ણગેરુકો**તિ સુવણ્ણતુત્થાદિ. પાળિયં **અઞ્જનૂપપિસન**ન્તિ અઞ્જને ઉપનેતું પિસિતબ્બભેસજ્જં.

૨૬૭-૯. **કબળિકા**તિ ઉપનાહભેસજ્જં. **ઘરદિન્નકાબાધો** નામ ઘરણિયા દિન્નવસીકરણભેસજ્જસમુટ્ઠિતઆબાધો. **તાય છારિકાય પગ્ઘરિતં ખારોદક**ન્તિ પરિસ્સાવને તચ્છારિકં પક્ખિપિત્વા ઉદકે અભિસિઞ્ચિતે તતો છારિકતો હેટ્ઠા પગ્ઘરિતં ખારોદકં. પાળિયં **અકટયૂસેના**તિ અનભિસઙ્ખતેન મુગ્ગયૂસેન. **કટાકટેના**તિ મુગ્ગે પચિત્વા અચાલેત્વા પરિસ્સાવિતેન મુગ્ગયૂસેનાતિ વદન્તિ.

પઞ્ચભેસજ્જાદિકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ગુળાદિઅનુજાનનકથાવણ્ણના

૨૭૨-૪. **ગુળકરણ**ન્તિ ઉચ્છુસાલં. **અવિસ્સત્થા**તિ સાસઙ્કા.

૨૭૬. **અપ્પમત્તકેપિ વારેન્તી**તિ અપ્પમત્તકે દિન્ને દાયકાનં પીળાતિ પટિક્ખિપન્તિ. **પટિસઙ્ખાપી**તિ એત્તકેનપિ યાપેતું સક્કા, ‘‘અવસેસં અઞ્ઞેસં હોતૂ’’તિ સલ્લક્ખેત્વાપિ પટિક્ખિપન્તિ.

૨૭૯. **વત્થિપીળન**ન્તિ યથા વત્થિગતતેલાદિ અન્તોસરીરે આરોહન્તિ, એવં હત્થેન વત્થિમદ્દનં. સમ્બાધે સત્થકમ્મવત્થિકમ્માનમેવ પટિક્ખિત્તત્તા દહનકમ્મં વટ્ટતિ એવ.

ગુળાદિઅનુજાનનકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

યાગુમધુગોળકાદિકથાવણ્ણના

૨૮૨-૩. પાળિયં **દસસ્સ ઠાનાની**તિ અસ્સ પટિગ્ગાહકસ્સ દસ ઠાનાનિ કારણાનિ ધમ્મેનાતિ અત્થો. **અનુપ્પવેચ્છતી**તિ દેતિ. વાતઞ્ચ બ્યપનેતીતિ સમ્બન્ધો, વાતઞ્ચ અનુલોમેતીતિ અત્થો. **સગ્ગા તે આરદ્ધા**તિ તયા

દેવલોકા આરાધિતા.

યાગુમધુગોળકાદિકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પાટલિગામવત્થુકથાવણ્ણના

૨૮૬. **પાટલિગામે નગરં માપેન્તી**તિ પાટલિગામસ્સ સમીપે તસ્સેવ ગામખેત્તભૂતે મહન્તે અરઞ્ઞપ્પદેસે પાટલિપુત્તં નામ નગરં માપેન્તિ. **યાવતા અરિયં આયતન**ન્તિ યત્તકં અરિયમનુસ્સાનં ઓસરણટ્ઠાનં. **યાવતા વણિપ્પથો**તિ યત્તકં વાણિજાનં ભણ્ડવિક્કીણનટ્ઠાનં, વસનટ્ઠાનં વા, ઇદં તેસં સબ્બેસં અગ્ગનગરં ભવિસ્સતીતિ અત્થો. **પુટભેદન**ન્તિ સકટાદીહિ નાનાદેસતો આહટાનં ભણ્ડપુટાનં વિક્કીણનત્થાય મોચનટ્ઠાનં. **સર**ન્તિ તળાકાદીસુપિ વત્તતિ , તન્નિવત્તનત્થં ''**સરન્તિ ઇધ નદી અધિપ્પેતા**''તિ વુત્તં સરતિ સન્દતીતિ કત્વા. **વિના એવ કુલ્લેન તિણ્ણા**તિ ઇદં અપ્પમત્તકઉદકમ્પિ અકુસિત્વા વિના કુલ્લેન પારપ્પત્તા.

પાટલિગામવત્થુકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

કોટિગામેસચ્ચકથાવણ્ણના

૨૮૭. પાળિયં **સન્ધાવિત**ન્તિ ભવતો ભવં પટિસન્ધિગ્ગહણવસેન સન્ધાવનં કતં. **સંસરિત**ન્તિ તસ્સેવ વેવચનં. **મમઞ્ચેવ તુમ્હાકઞ્ચા**તિ મયા ચ તુમ્હેહિ ચ, સામિવસેનેવ વા મમ ચ તુમ્હાકઞ્ચ સન્ધાવનં અહોસીતિ અત્થો ગહેતબ્બો. **સંસરિત**ન્તિ સંસરિ. ભવતણ્હા એવ ભવતો ભવં નેતીતિ **ભવનેત્તી**તિ વુત્તા.

૨૮૯. ''નીલા હોન્તી''તિ વુત્તમેવત્થં વિવરિતું ''**નીલવણ્ણા**''તિઆદિ વુત્તં. **નીલવણ્ણા**તિ નીલવિલેપના. એસ નયો સબ્બત્થ. **પટિવટ્ટેસી**તિ પહરિ. **અમ્બકાયા**તિ અમ્બાય. ઉપચારવચનઞ્હેતં, માતુગામેનાતિ અત્થો. **ઉપસંહરથા**તિ ઉપનેથ, ''ઈદિસા તાવતિંસા''તિ પરિકપ્પેથાતિ અત્થો. ઇદઞ્ચ ભિક્ખૂનં સંવેગજનનત્થં વુત્તં, ન નિમિત્તગ્ગાહત્થં. લિચ્છવિરાજાનો હિ સબ્બે ન ચિરસ્સેવ અજાતસત્તુના વિનાસં પાપુણિસ્સન્તિ.

કોટિગામેસચ્ચકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સીહસેનાપતિવત્થુઆદિકથાવણ્ણના

૨૯૦. **સન્ધાગારે**તિ રાજકિચ્ચસ્સ સન્ધારણત્થાય નિચ્છિદ્દં કત્વા વિચારણત્થાય કતમહાસભાય. **ગમિકાભિસઙ્ખારો**તિ ગમને વાયામો. **ધમ્મસ્સ ચ અનુધમ્મ**ન્તિ તુમ્હેહિ વુત્તસ્સ કારણસ્સ અનુકારણં, તુમ્હેહિ વુત્તસ્સ અત્થસ્સ અનુરૂપમેવાતિ અધિપ્પાયો. **સહધમ્મિકો વાદાનુવાદો**તિ પરેહિ વુત્તકારણેન સકારણો હુત્વા તુમ્હાકં વાદો વા ઇતો પરં તસ્સ અનુવાદો વા. **કોચિ** અપ્પમત્તકોપિ **ગારય્હં ઠાનં ન આગચ્છતી**તિ કિં તવ વાદે ગારય્હકારણં નત્થીતિ વુત્તં હોતિ.

૨૯૩. **અનુવિચ્ચકાર**ન્તિ અનુવિદિતાકારં. રતનત્તયસ્સ સરણગમનાદિકિરિયં કરોતિ. સહસા કત્વા મા પચ્છા વિપ્પટિસારી અહોસીતિ અત્થો. **પટાકં પરિહરેય્યુ**ન્તિ ધજપટાકં ઉક્ખિપિત્વા ''ઈદિસો અમ્હાકં સરણં ગતો સાવકો જાતો''તિ નગરે ઘોસેન્તા આહિણ્ડન્તિ.

૨૯૪. **નિમિત્તકમ્મસ્સા**તિ મંસખાદનનિમિત્તેન ઉપ્પન્નપાણાતિપાતકમ્મસ્સ.

સીહસેનાપતિવત્થુઆદિકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

કપ્પિયભૂમિઅનુજાનનકથાવણ્ણના

૨૯૫. **અનુપ્પગે એવા**તિ પાતોવ. **ઓરવસદ્દ**ન્તિ મહાસદ્દં. **તં પન અવત્વાપી**તિ **પિ**-સદ્દેન તથાવચનમ્પિ અનુજાનાતિ. **અટ્ઠકથાસૂ**તિ અન્ધકટ્ઠકથાવિરહિતાસુ સેસટ્ઠકથાસુ. **સાધારણલક્ખણ**ન્તિ અન્ધકટ્ઠકથાય સહ સબ્બટ્ઠકથાનં સમાનં.

ચયન્તિ અધિટ્ઠાનઉચ્ચવત્થું. **યતો પટ્ઠાયા**તિ યતો ઇટ્ઠકાદિતો પટ્ઠાય, યં આદિં કત્વા ભિત્તિં ઉટ્ઠાપેતુકામાતિ અત્થો. "**થમ્ભા પન ઉપરિ ઉગ્ગચ્છન્તિ**, **તસ્મા વટ્ટન્તી**"તિ એતેન ઇટ્ઠકપાસાણા હેટ્ઠા પતિટ્ઠાપિતાપિ યદિ ચયતો, ભૂમિતો વા એકઙ્ગુલમત્તમ્પિ ઉગ્ગતા તિટ્ઠન્તિ, વટ્ટન્તીતિ સિદ્ધં હોતિ.

આરામોતિ ઉપચારસીમાપરિચ્છિન્નો સકલો વિહારો. **સેનાસનાની**તિ વિહારસ્સ અન્તો તિણકુટિઆદિકાનિ સઙ્ઘસ્સ નિવાસગેહાનિ. **વિહારગોનિસાદિકા નામા**તિ સેનાસનગોનિસાદિકા. સેનાસનાનિ હિ સયં પરિક્ખિત્તાનિપિ આરામપરિક્ખેપાભાવેન ''ગોનિસાદિકાની''તિ વુત્તાનિ. "**ઉપડ્ઢપરિક્ખિત્તોપી**"તિ ઇમિના તતો ઊનપરિક્ખિત્તો યેભુય્યેન અપરિક્ખિત્તો નામ, તસ્મા અપરિક્ખિત્તસઙ્ખ્યમેવ ગચ્છતીતિ દસ્સેતિ. **એત્થા**તિ ઉપડ્ઢાદિપરિક્ખિત્તે. **કપ્પિયકુટિં લદ્ધું વટ્ટતી**તિ ગોનિસાદિયા અભાવેન સેસકપ્પિયકુટીસુ તીસુ યા કાચિ કપ્પિયકુટિ કાતબ્બાતિ અત્થો.

તેસં ગેહાનીતિ એત્થ ભિક્ખૂનં વાસત્થાય કતમ્પિ યાવ ન દેન્તિ, તાવ તેસં સન્તકંયેવ ભવિસ્સતીતિ દટ્ઠબ્બં. **વિહારં ઠપેત્વા**તિ ઉપસમ્પન્નાનં વાસત્થાય કતગેહં ઠપેત્વાતિ અત્થો. **ગેહ**ન્તિ નિવાસગેહં, તદઞ્ઞં પન ઉપોસથાગારાદિ સબ્બં અનિવાસગેહં ચતુકપ્પિયભૂમિવિમુત્તા પઞ્ચમી કપ્પિયભૂમિ. સઙ્ઘસન્તકેપિ હિ એતાદિસે ગેહે સુટ્ઠુ પરિક્ખિત્તારામત્તેપિ અબ્ભોકાસે વિય અન્તોવુત્થાદિદોસો નત્થિ. યેન કેનચિ છન્ને, પરિચ્છન્ને ચ સહસેય્યપ્પહોનકે ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ નિવાસગેહે અન્તોવુત્થાદિદોસો, ન અઞ્ઞત્થ. તેનાહ "**યં પના**"તિઆદિ. તત્થ "**સઙ્ઘિકં વા પુગ્ગલિકં વા**"તિ ઇદં કિઞ્ચાપિ ભિક્ખુનીનં સામઞ્ઞતો વુત્તં, ભિક્ખૂનં પન સઙ્ઘિકં પુગ્ગલિકઞ્ચ ભિક્ખુનીનં, તાસં સઙ્ઘિકં પુગ્ગલિકઞ્ચ ભિક્ખૂનં ગિહિસન્તકટ્ઠાને તિટ્ઠતીતિ વેદિતબ્બં.

મુખસન્નિધીતિ અન્તોસન્નિહિતદોસો હિ મુખપ્પવેસનનિમિત્તં આપત્તિં કરોતિ, નાઞ્ઞથા. તસ્મા ''મુખસન્નિધી''તિ વુત્તો.

તત્થ તત્થ ખણ્ડા હોન્તીતિ ઉપડ્ઢતો અધિકં ખણ્ડા હોન્તિ. **સબ્બસ્મિં છદને વિનટ્ઠે**તિ તિણપણ્ણાદિવસ્સપરિત્તાયકે છદને વિનટ્ઠે. ગોપાનસીનં પન ઉપરિ વલ્લીહિ બદ્ધદણ્ડેસુ ઠિતેસુપિ જહિતવત્થુકા હોન્તિ એવ. **પક્ખપાસકમણ્ડલ**ન્તિ એકસ્મિં પસ્સે તિણ્ણં ગોપાનસીનં ઉપરિ ઠિતતિણપણ્ણાદિચ્છદનં વુચ્ચતિ.

અનુપસમ્પન્નસ્સ દાતબ્બો અસ્સાતિઆદિના અકપ્પિયકુટિયં વુત્થમ્પિ અનુપસમ્પન્નસ્સ દિન્ને કપ્પિયં હોતિ, સાપેક્ખદાનઞ્ચેત્થ વટ્ટતિ, પટિગ્ગહણં વિય ન હોતીતિ દસ્સેતિ.

૨૯૯. પાળિયં **કન્તારે સમ્ભાવેસી**તિ અપ્પભક્ખકન્તારે સમ્પાપુણિ.

કપ્પિયભૂમિઅનુજાનનકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

કેણિયજટિલવત્થુકથાવણ્ણના

૩૦૦. **જટિલો**તિ આહરિમજટાધરો તાપસવેસધારકો યઞ્ઞયુત્તો લોકપૂજિતો બ્રાહ્મણો. **પવત્તારો** પાવચનવસેન વત્તારો. યેસં સન્તકમિદં, યેહિ વા ઇદં ગીતન્તિ અત્થો. **ગીતં પવુત્તં સમિહિત**ન્તિ અઞ્ઞમઞ્ઞસ્સ પરિયાયવચનં વુત્તન્તિ અત્થો. **તદનુગાયન્તી**તિ તં તેહિ પુબ્બે ગીતં અનુગાયન્તિ. એવં સેસેસુ ચ.

યાવકાલિકપક્કાનન્તિ પક્કે સન્ધાય વુત્તં, આમાનિ પન અનુપસમ્પન્નેહિ સીતુદકે મદ્દિત્વા પરિસ્સાવેત્વા દિન્નપાનં પચ્છાભત્તમ્પિ કપ્પતિ એવ. અયઞ્ચ અત્થો મહાઅટ્ઠકથાયં સરૂપતો અવુત્તોતિ આહ “**કુરુન્દિયં પના**”તિઆદિ. “**ઉચ્છુરસો નિકસટો**”તિ ઇદં પાતબ્બસામઞ્ઞેન યામકાલિકકથાયં વુત્તં, તં પન સત્તાહકાલિકમેવાતિ ગહેતબ્બં. **ઇમે ચત્તારો રસા**તિ ફલપત્તપુપ્ફઉચ્છુરસા ચત્તારો.

પાળિયં **અગ્ગિહુત્તમુખા**તિ અગ્ગિજુહનપુબ્બકા. **છન્દસો**તિ વેદસ્સ. **સાવિત્તી મુખં** પઠમં સજ્ઝાયિતબ્બાતિ અત્થો. **તપત**ન્તિ વિજ્જોતન્તાનં.

કેણિયજટિલવત્થુકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

રોજમલ્લાદિવત્થુકથાવણ્ણના

૩૦૧. **બહુકતો બુદ્ધે વા**તિ બુદ્ધે કતબહુમાનોતિ અત્થો. સો ખો અહં, ભન્તે આનન્દ, ઞાતીનં દણ્ડભયતજ્જિતો અહોસિન્તિ સેસો. એવઞ્હિ સતિ ‘‘એવાહ’’ન્તિ પુન અહં-ગહણં યુજ્જતિ. **વિવરી**તિ ‘‘વિવરતૂ’’તિ ચિન્તામત્તેન વિવરિ, ન ઉટ્ઠાય હત્થેન.

૩૦૩. **અઞ્ઞતરો**તિ સુભદ્દો વુડ્ઢપબ્બજિતો. **દ્વે દારકા**તિ સામણેરભૂમિયં ઠિતા દ્વે પુત્તા. **નાળિયાવાપકેના**તિ નાળિયા ચેવ થવિકાય ચ. **સંહરથ** ઇમેહિ ભાજનેહિ તણ્ડુલાદીનિ સઙ્કડ્ઢથાતિ અત્થો. **ભુસાગારે**તિ પલાલમયે અગારે, પલાલપુઞ્જં અબ્ભન્તરતો પલાલં સઙ્કડ્ઢિત્વા અગારં કતં હોતિ, તત્થાતિ અત્થો.

રોજમલ્લાદિવત્થુકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ચતુમહાપદેસકથાવણ્ણના

૩૦૫. **પરિમદ્દન્તા**તિ ઉપપરિક્ખન્તા. **દ્વે પટા દેસનામેનેવ વુત્તા**તિ તેસં સરૂપદસ્સનપદમેતં. નાઞ્ઞનિવત્તનપદં પત્તુણ્ણપટસ્સાપિ દેસનામેન વુત્તત્તા.

તુમ્બાતિ ભાજનાનિ. **ફલતુમ્બો** નામ લાબુઆદિ. **ઉદકતુમ્બો** ઉદકઘટો. **કિલઞ્જચ્છત્ત**ન્તિ વેળુવિલીવેહિ વાયિત્વા કતછત્તં. **સમ્ભિન્નરસ**ન્તિ મિસ્સીભૂતરસં.

ચતુમહાપદેસકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ભેસજ્જક્ખન્ધકવણ્ણનાનયો નિટ્ઠિતો.

૭. કથિનક્ખન્ધકો

કથિનાનુજાનનકથાવણ્ણના

૩૦૬. કથિનક્ખન્ધકે **સીસવસેના**તિ પધાનવસેન. **કથિન**ન્તિ પઞ્ચાનિસંસે અન્તોકરણસમત્થતાય થિરન્તિ અત્થો. **સો નેસં ભવિસ્સતીતિ યુજ્જતી**તિ ''સો તુમ્હાક''ન્તિ અવત્વા ''નેસ''ન્તિ વચનં યુજ્જતિ. **યે અત્થતકથિના**તિ ન કેવલં તુમ્હાકમેવ, યે અઞ્ઞેપિ અત્થતકથિના, તેસં ભવિસ્સતીતિ અત્થો. અથ વા **વો**તિ તદા સમ્મુખીભૂતેહિ સદ્ધિં અસમ્મુખીભૂતે ચ અનાગતે ચ ભિક્ખૂ સબ્બે એકતો સમ્પિણ્ડેત્વા વુત્તં, તુમ્હાકન્તિ અત્થો. **સો નેસ**ન્તિ એત્થ સો તેસન્તિ યોજેતબ્બં. તેનાહ ''અત્થતકથિનાનં વો, ભિક્ખવે, ઇમાનિ પઞ્ચ કપ્પિસ્સન્તી''તિ. **મતકચીવર**ન્તિ મતસ્સ ચીવરં. ''વુત્થવસ્સવસેના''તિ ઇદં પચ્છિમવસ્સંવુત્થાનમ્પિ સાધારણન્તિ આહ ''**પુરિમિકાય વસ્સં ઉપગન્ત્વા પઠમપવારણાય પવારિતા લભન્તી**''તિ. **ઉપગતા વા ન લભન્તી**તિ પચ્છિમિકાય વુત્થવસ્સેપિ સન્ધાય વુત્તં.

ખલિમક્ખિતસાટકોતિ અહતવત્થં સન્ધાય વુત્તં. ''**અકાતું ન લબ્ભતી**''તિ ઇમિના અનાદરિયે સતિ દુક્કટન્તિ દીપેતિ.

''**અપલોકેત્વા**''તિ ઇદં અઞ્ઞેસં વસ્સંવુત્થભિક્ખૂનં અદત્વા દાતુકામેહિ કત્તબ્બવિધિદસ્સનં. યદિ એવં કમ્મવાચાય એવ દાનં અવુત્તન્તિ આહ ''**કમ્મવાચા પના**''તિઆદિ. કથિનચીવરં વિય કમ્મવાચાય દાતું ન વટ્ટતીતિ અપલોકેત્વાવ દાતબ્બન્તિ અધિપ્પાયો.

૩૦૮. **મહાભૂમિક**ન્તિ મહાવિસયં, ચતુવીસતિઆકારવન્તતાય મહાવિત્થારિકન્તિ વુત્તં હોતિ. **પઞ્ચક**ન્તિ પઞ્ચખણ્ડં. એસેવ નયો સેસેસુપિ. **પઠમચિમિલિકા**તિ કથિનવત્થતો અઞ્ઞા અત્તનો પકતિચિમિલિકા. **કુચ્છિચિમિલિકં કત્વા સિબ્બિતમત્તેના**તિ થિરજિણ્ણાનં ચિમિલિકાનં એકતો કત્વા સિબ્બનસ્સેતં અધિવચનન્તિ વદન્તિ. મહાપચ્ચરિયં, કુરુન્દિયઞ્ચ વુત્તવચનન્તિ દસ્સનં, બ્યઞ્જનતો એવ ભેદો, ન અત્થતોતિ દસ્સનત્થં કતન્તિપિ વદન્તિ. **પિટ્ઠિઅનુવાતારોપનમત્તેના**તિ દીઘતો અનુવાતસ્સ આરોપનમત્તેન. **કુચ્છિઅનુવાતારોપનમત્તેના**તિ પુથુલતો અનુવાતસ્સ આરોપનમત્તેન. **રત્તિનિસ્સગ્ગિયેના**તિ રત્તિઅતિક્કન્તેન.

૩૦૯. **હતવત્થકસાટકેના**તિ અતિજિણ્ણસાટકો. **ન હિ તેના**તિઆદીસુ તેન પરિવારાગતપાઠેન ઇધ આનેત્વા અવુચ્ચમાનેન કથિનત્થારકસ્સ જાનિતબ્બેસુ ન કિઞ્ચિ પરિહાયતિ, તસ્સ સબ્બસ્સ ઇધેવ વુત્તત્તાતિ અધિપ્પાયો.

૩૧૦. માતા વિયાતિ **માતિકા**, ઇવત્થે ક-પચ્ચયો દટ્ઠબ્બો. તેન સિદ્ધમત્થં દસ્સેન્તો આહ ''**માતિકાતિ માતરો**''તિઆદિ. **અસ્સા**તિ એતિસ્સા માતિકાય. પક્કમનન્તિકો કથિનુબ્ભારો એવ હિ સયં અત્તનો ઉપ્પજ્જતીતિ એવમભેદૂપચારેન ''માતિકા''તિ વુત્તો ઉબ્ભારસ્સેવ પક્કમનન્તે સમુપ્પત્તિતો, તબ્બિનિમુત્તાય ચ માતિકાય અભાવા, તપ્પકાસિકાપિ ચેત્થ પાળિ ''માતિકા''તિ વત્તું યુજ્જતિ. સાપિ હિ પક્કમનન્તિકુબ્ભારપ્પકાસનેન ''પક્કમનન્તિકા''તિ વુત્તા. એસેવ નયો સેસુબ્ભારેસુપિ. **પક્કમન**ન્તિ ચેત્થ ઉપચારસીમાતિક્કમનં દટ્ઠબ્બં.

કથિનાનુજાનનકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

આદાયસત્તકકથાવણ્ણના

૩૧૧. "**ન પુન આગમિસ્સ**"ન્તિ ઇદં આવાસપલિબોધુપચ્છેદકારણદસ્સનં. પઞ્ચસુ હિ ચીવરમાસેસુ યદા કદાચિ ન પચ્ચેસ્સન્તિ ચિત્તેન ઉપચારસીમાતિક્કમેન આવાસપલિબોધો છિજ્જતિ. પચ્ચેસ્સન્તિ બહિઉપચારગતસ્સ પન યત્થ કત્થચિ ન પચ્ચેસ્સન્તિ ચિત્તે ઉપ્પન્નમત્તે છિજ્જતિ. **પઠમં ચીવરપલિબોધો છિજ્જતી**તિ ન પચ્ચેસ્સન્તિ પક્કમનતો પુરેતરમેવ ચીવરસ્સ નિટ્ઠિતત્તા વુત્તં. "કતચીવરમાદાયા"તિ હિ વુત્તં. અત્થતકથિનસ્સ હિ ભિક્ખુનો યાવ "સઙ્ઘતો વા દાયકકુલાદિતો વા ચીવરં લભિસ્સામી"તિ ચીવરાસા વા લદ્ધવત્થાનં સહાયસમ્પદાદિયોગં લભિત્વા સઙ્ઘાટિઆદિભાવેન "છિન્દિત્વા કરિસ્સામી"તિ કરણિચ્છા વા પવત્તતિ, તાવ ચીવરપલિબોધો અનુપચ્છિન્નો એવ. યદા પન યથાપત્થિતટ્ઠાનતો ચીવરાદીનં સબ્બથા અલાભેન વા ચીવરાસા ચેવ લદ્ધાનં કત્વા નિટ્ઠાનેન વા નટ્ઠવિનટ્ઠાદિભાવેન વા ચીવરે નિરપેક્ખતાય વા કરણિચ્છા ચ વિગચ્છતિ, તદા ચીવરપલિબોધો ઉપચ્છિન્નો હોતિ.

સો ચ ઇધ "કતચીવરં આદાયા"તિ વચનેન પકાસિતો. એવં ઉપરિ સબ્બત્થ પાળિવચનક્કમં નિસ્સાય નેસં પઠમં, પચ્છા ચ ઉપચ્છિજ્જનં વુત્તન્તિ દટ્ઠબ્બં. સબ્બથાપિ ચ ઇમેસં ઉભિન્નં પલિબોધાનં ઉપચ્છેદેનેવ કથિનુબ્ભારો, ન એકસ્સ. તેસઞ્ચ પુબ્બાપરિયેન, એકક્ખણે ચ ઉપચ્છિજ્જનં દસ્સેતું ઇમા અટ્ઠ માતિકા ઠપિતાતિ વેદિતબ્બા. **અન્તોસીમાય**ન્તિ ચીવરનિટ્ઠાનક્ખણેયેવ છિન્નત્તા વુત્તં. **નેવિમં ચીવરં કારેસ્સ**ન્તિ ચીવરે અપેક્ખાય વિગતત્તા કરણપલિબોધસ્સાપિ ઉપચ્છિન્નતં દસ્સેતિ. યો પન અપ્પિચ્છતાય વા અનત્થિકતાય વા સબ્બથા ચીવરં ન સમ્પટિચ્છતિ, તસ્સ બહિસીમાગતસ્સ સબ્બથાપિ ચીવરપલિબોધાભાવેન ન પચ્ચેસ્સન્તિ સન્નિટ્ઠાનમત્તેન **સન્નિટ્ઠાનન્તિકો** કથિનુબ્ભારો વેદિતબ્બો. **સો પના**તિ પલિબોધુપચ્છેદો. **અયં પના**તિ આસાવચ્છેદકો કથિનુબ્ભારો વિસું વિત્થારેત્વા વુત્તો, ઇધ ન વુત્તોતિ સમ્બન્ધો.

અનાસાય લભતીતિ "યસ્મિં કુલે ચીવરં લભિસ્સામા"તિ આસા અનુપ્પન્નપુબ્બા, તત્થ ચીવરાસાય અનુપ્પન્નટ્ઠાને યત્થ કત્થચિ લભતીતિ અત્થો. **આસાય ન લભતી**તિ આસીસિતટ્ઠાને ન લભતીતિ અત્થો. **ઇધ ન વુત્તો**તિ ઇધ સવનન્તિકાનન્તરે ન વુત્તો. **તત્થા**તિ તસ્મિં સીમાતિક્કન્તિકે. **સીમાતિક્કન્તિકો** નામ ચીવરમાસાનં પરિયન્તદિવસસઙ્ખાતાય સીમાય અતિક્કમનતો સઞ્ઞાતો. કેચિ "બહિસીમાય કાલાતિક્કમો સીમાતિક્કમો"તિ મઞ્ઞન્તિ, તેસં અન્તોઉપચારે ચીવરકાલાતિક્કમેપિ કથિનુબ્ભારો અસમ્મતો નામ સિયાતિ ન ચેતં યુત્તં. તસ્મા યત્થ કત્થચિ કાલાતિક્કમો સીમાતિક્કમોતિ વેદિતબ્બો. એત્થ ચ પાળિયં "કતચીવરો"તિ ઇદં ઉપલક્ખણમત્તં, અકતચીવરસ્સપિ કાલાતિક્કમેન સીમાતિક્કન્તિકો હોતિ, દ્વે ચ પલિબોધા એકતો છિજ્જન્તિ. એવં અઞ્ઞત્થાપિ યથાસમ્ભવં તંતં વિસેસનાભાવેપિ કથિનુબ્ભારતા, પલિબોધુપચ્છેદપ્પકારો ચ વેદિતબ્બો. "**સહુબ્ભારે દ્વેપિ પલિબોધા અપુબ્બં અચરિમં છિજ્જન્તી**"તિ ઇદં અકતચીવરસ્સ પચ્ચેસ્સન્તિ અધિટ્ઠાનસમ્ભવપક્ખં સન્ધાય વુત્તં, તેસુ અઞ્ઞતરાભાવેપિ સહુબ્ભારોવ હોતિ.

૩૧૨-૩૨૫. સમાદાયવારો આદાયવારસદિસોવ. ઉપસગ્ગમેવેત્થ વિસેસો. તેનાહ "**પુન સમાદાયવારેપિ... પે॰... તેયેવ દસ્સિતા**"તિ . વિપ્પકતચીવરે પક્કમનન્તિકસ્સ અભાવતો "**યથાસમ્ભવ**"ન્તિ વુત્તં. તેનેવ વિપ્પકતચીવરવારે છળેવ ઉબ્ભારા વુત્તા, ચીવરે હત્થગતે ચ આસાવચ્છેદિકસ્સ અસમ્ભવા, સો એતેસુ વારેસુ યત્થ કત્થચિ ન વુત્તો, વિસુઞ્ઞેવ વુત્તો. વિપ્પકતવારે ચેત્થ આદાયવારસમાદાયવારવસેન દ્વે છક્કવારા વુત્તા.

તતો પરં નિટ્ઠાનસન્નિટ્ઠાનનાસનન્તિકાનં વસેન તીણિ તિકાનિ દસ્સિતાનિ. તત્થ તતિયત્તિકે **અનધિટ્ઠિતેના**તિ ‘‘પચ્ચેસ્સં, ન પચ્ચેસ્સ’’ન્તિ એવં અનધિટ્ઠિતેન, ન એવં મનસિકત્વાતિ અત્થો. તતિયત્તિકતો પન પરં એકં છક્કં દસ્સિતં. એવં તીણિ તિકાનિ, એકં છક્કઞ્ચાતિ પઠમં પન્નરસકં વુત્તં, ઇમિના નયેન દુતિયપન્નરસકાદીનિ વેદિતબ્બાનિ.

પાળિયં આસાદ્વાદસકે બહિસીમાગતસ્સ કથિનુદ્ધારેસુ તેસમ્પિ ચીવરાસાદિવસેન ચીવરપલિબોધો યાવ ચીવરનિટ્ઠાના તિટ્ઠતીતિ આહ ‘‘**સો બહિસીમાગતો સુણાતિ ‘ઉબ્ભતં કિર તસ્મિં આવાસે કથિનન્તિ…પે॰… સવનન્તિકો કથિનુદ્ધારો**’’’તિ. એત્થ ચ સવનક્ખણે આવાસપલિબોધો પઠમં છિજ્જતિ, નિટ્ઠિતે ચીવરપલિબોધોતિ વેદિતબ્બો.

દિસંગમિકનવકે **દિસંગમિકો પક્કમતી**તિ ન પચ્ચેસ્સન્તિ પક્કમતિ, ઇમિના આવાસપલિબોધાભાવો દસ્સિતો હોતિ. તેનેવ વસ્સંવુત્થાવાસે પુન ગન્ત્વા ચીવરનિટ્ઠાપિતમત્તે નિટ્ઠાનન્તિકો કથિનુદ્ધારો વુત્તો. ‘‘**ચીવરપટિવિસં અપવિલાયમાનો**’’તિ ઇમિના ચીવરપલિબોધસમઙ્ગિકત્તમસ્સ દસ્સેતિ, **અપવિલાયમાનો**તિ આકઙ્ખમાનો. સેસં સુવિઞ્ઞેય્યમેવ.

આદાયસત્તકકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

કથિનક્ખન્ધકવણ્ણનાનયો નિટ્ઠિતો.

૮. ચીવરક્ખન્ધકો

જીવકવત્થુકથાદિવણ્ણના

૩૨૯. ચીવરક્ખન્ધકે **કમ્મવિપાકન્તિ** કમ્મપચ્ચયઉતુચિત્તાહારસમુટ્ઠિતં અપ્પટિબાહિયરોગં સન્ધાય વુત્તં કમ્મજસ્સ રોગસ્સ અભાવા.

૩૩૦. પાળિયં **સંયમસ્સાતિ** સઙ્ગહણસ્સ. અવિસજ્જનસ્સાતિ અત્થો ''યો સંયમો સો વિનાસો''તિઆદીસુ (પે॰ વ॰ ૨૩૭) વિય. એતસ્સ સંયમસ્સ ફલં ઉપજાનામાતિ યોજના. તમેવ ફલં દસ્સેન્તી આહ **''વરમેતં…પે॰… આસિત્ત''ન્તિ**. કેચિ પન ''સંયમસ્સાતિ આનિસંસસ્સ, ઉપયોગત્થે ચેતં સામિવચન''ન્તિ (સારત્થ॰ ટી॰ મહાવગ્ગ ૩.૩૨૯-૩૩૦) અત્થં વદન્તિ.

૩૩૬. **ઉસ્સન્નદોસોતિ** સઞ્જાતપિત્તાદિદોસો. **સબ્બત્થાતિ** સકલસરીરે.

૩૩૭. **મહાપિટ્ઠિયકોજવન્તિ** હત્થિપિટ્ઠિયં અત્થરિતબ્બતાય ''મહાપિટ્ઠિય''ન્તિ લદ્ધસમઞ્ઞં ઉણ્ણામયત્થરણં.

૩૩૮-૯. **ઉપડ્ઢકાસિનં ખમમાનન્તિ** અડ્ઢકાસિઅગ્ઘનકં. પાળિયં **કિં નુ ખોતિ** કતમં નુ ખો.

૩૪૦-૩૪૨. **ઉપચારેતિ** સુસાનસ્સ આસન્ને પદેસે. **છડ્ડેત્વા ગતાતિ** કિઞ્ચિ અવત્વા એવ છડ્ડેત્વા ગતા, એતેન ''ભિક્ખૂ ગણ્હન્તૂ''તિ છડ્ડિતે એવ અકામા ભાગદાનં વિહિતં, કેવલં છડ્ડિતે પન કતિકાય અસતિ એકતો બહૂસુ પવિટ્ઠેસુ યેન ગહિતં, તેન અકામભાગો ન દાતબ્બોતિ દસ્સેતિ. સમાના દિસા પુરત્થિમાદિભેદા એતેસન્તિ સદિસાતિ આહ **''એકદિસાય વા ઓક્કમિંસૂ''તિ**. **ધુરવિહારટ્ઠાનેતિ** વિહારસ્સ સમ્મુખટ્ઠાને.

જીવકવત્થુકથાદિવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ભણ્ડાગારસમ્મુતિઆદિકથાવણ્ણના

૩૪૩. **વિહારમજ્ઝેતિ** સબ્બેસં જાનનત્થાય વુત્તં. **વણ્ણાવણ્ણં કત્વાતિ** પટિવીસપ્પહોનકતાજાનનત્થં હલિદ્દિયાદીહિ ખુદ્દકમહન્તવણ્ણેહિ યુત્તે સમે કોટ્ઠાસે કત્વા. તેનાહ **''સમે પટિવીસે ઠપેત્વા''તિ**. **ઇદન્તિ** સામણેરાનં ઉપડ્ઢપટિવીસદાનં. **ફાતિકમ્મન્તિ** પહોનકકમ્મં. યત્તકેન વિનયાગતેન સમ્મુઞ્જનીબન્ધનાદિહત્થકમ્મેન વિહારસ્સ ઊનકતા ન હોતિ, તત્તકં કત્વાતિ અત્થો. **સબ્બેસન્તિ** તત્રુપ્પાદવસ્સાવાસિકં ગણ્હન્તાનં સબ્બેસં ભિક્ખૂનં, સામણેરાનઞ્ચ. **ભણ્ડાગારિકચીવરેપીતિ** અકાલચીવરં સન્ધાય વુત્તં. **એતન્તિ** ઉક્કુટ્ઠિયા કતાય સમભાગદાનં. **વિરજ્ઝિત્વા કરોન્તીતિ** કત્તબ્બકાલેસુ અકત્વા યથારુચિતક્ખણે કરોન્તિ.

એત્તકેન મમ ચીવરં પહોતીતિ દ્વાદસગ્ઘનકેનેવ મમ ચીવરં પરિપુણ્ણં હોતિ, ન તતો ઊનેનાતિ સબ્બં ગહેતુકામોતિ અત્થો.

ભણ્ડાગારસમ્મુતિઆદિકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ચીવરરજનકથાદિવણ્ણના

૩૪૪. **એવઞ્હિ કતે**તિ વટ્ટાધારસ્સ અન્તો રજનોદકં, બહિ છલ્લિકઞ્ચ કત્વા વિયોજને કતે. **ન ઉત્તરતી**તિ કેવલં ઉદકતો ફેણુટ્ઠાનાભાવા ન ઉત્તરતિ. **રજનકુણ્ડ**ન્તિ પક્કરજનટ્ઠપનકં મહાઘટં.

૩૪૫. **અનુવાતાદીનં દીઘપત્તાન**ન્તિ આયામતો, વિત્થારતો ચ અનુવાતં. **આદિ**-સદ્દેન દ્વિન્નં ખન્ધાનં અન્તરા માતિકાકારેન ઠપિતપત્તઞ્ચ ''દીઘપત્ત''ન્તિ દટ્ઠબ્બં. **આગન્તુકપત્ત**ન્તિ દિગુણચીવરસ્સ ઉપરિ અઞ્ઞં પટ્ટં અપ્પેન્તિ, તં સન્ધાય વુત્તં. તં કિર ઇદાનિ ન કરોન્તિ.

૩૪૬. પાળિયં **નન્દિમુખિયા**તિ તુટ્ઠિમુખિયા, પસન્નદિસામુખાયાતિ અત્થો.

૩૪૮. **અચ્છુપેય્ય**ન્તિ પતિટ્ઠપેય્યં. **હતવત્થકાન**ન્તિ પુરાણવત્થાનં. **અનુદ્ધરિત્વાવા**તિ અગ્ગળે વિય દુબ્બલટ્ઠાનં અનપનેત્વાવ.

૩૪૯-૩૫૧. વિસાખવત્થુમ્હિ **કલ્લકાયા**તિ અકિલન્તકાયા. **ગતી**તિ ઞાણગતિ અધિગમો. **અભિસમ્પરાયો**તિ ''સકિદેવ ઇમં લોકં આગન્ત્વા દુક્ખસ્સન્તં કરોતી''તિઆદિના (સં॰ નિ॰ ૫.૧૦૪૮) વુત્તો ઞાણાભિસમ્પરાયો, મગ્ગઞાણયુત્તેહિ ગન્તબ્બગતિવિસેસોતિ અત્થો. તં ભગવા બ્યાકરિસ્સતિ. **''દદાતિ દાન''**ન્તિ ઇદં અન્નપાનવિરહિતાનં સેસપચ્ચયાનં દાનવસેન વુત્તં. **સોવગ્ગિક**ન્તિ સગ્ગસંવત્તનિકં.

૩૫૯. **અટ્ઠપદકચ્છન્નેના**તિ અટ્ઠપદકસણ્ઠાતજૂતફલકલેખાસણ્ઠાનેન.

૩૬૨. પાળિયં **નદીપારં ગન્તુ**ન્તિ ભિક્ખુનો નદીપારગમનં હોતીતિ અત્થો. **અગ્ગળગુત્તિયેવ પમાણ**ન્તિ ઇમેહિ ચતૂહિ નિક્ખેપકારણેહિ ઠપેન્તેનપિ અગ્ગળગુત્તિવિહારે એવ ઠપેતું વટ્ટતીતિ અધિપ્પાયો. **નિસ્સીમાગત**ન્તિ વસ્સાનસઙ્ખાતં કાલસીમં અતિક્કન્તં, તં વસ્સિકસાટિકચીવરં ન હોતીતિ અત્થો.

ચીવરરજનકથાદિવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સઙ્ઘિકચીવરુપ્પાદકથાવણ્ણના

૩૬૩. **પઞ્ચ માસે**તિ અચ્ચન્તસંયોગે ઉપયોગવચનં. **વડ્ઢિં પયોજેત્વા ઠપિતઉપનિક્ખેપતો**તિ વસ્સાવાસિકસ્સત્થાય દાયકેહિ વડ્ઢિં પયોજેત્વા ઠપિતઉપનિક્ખેપતો. **''ઇધ વસ્સંવુત્થસઙ્ઘસ્સા''**તિ ઇદં અભિલાપમત્તં. ઇધ-સદ્દં પન વિના ''વસ્સંવુત્થસઙ્ઘસ્સ દેમા''તિ વુત્તેપિ સો એવ નયો. **અનત્થતકથિનસ્સાપિ પઞ્ચ માસે પાપુણાતી**તિ વસ્સાવાસિકલાભવસેન ઉપ્પન્નત્તા અનત્થતકથિનસ્સાપિ વુત્થવસ્સસ્સ પઞ્ચ માસે પાપુણાતિ. વક્ખતિ હિ ''ચીવરમાસતો પટ્ઠાય યાવ હેમન્તસ્સ પચ્છિમો દિવસો, તાવ વસ્સાવાસિકં દેમાતિ વુત્તે કથિનં અત્થતં વા હોતુ અનત્થતં વા, અતીતવસ્સંવુત્થાનમેવ પાપુણાતી''તિ (મહાવ॰ અટ્ઠ॰ ૩૭૯). **તતો પર**ન્તિ પઞ્ચમાસતો પરં, ગિમ્હાનસ્સ પઠમદિવસતો પટ્ઠાયાતિ અત્થો. **''કસ્મા? પિટ્ઠિસમયે ઉપ્પન્નત્તા''**તિ ઇદં ''ઉદાહુ અનાગતવસ્સે''તિ ઇમસ્સાનન્તરં દટ્ઠબ્બં. પોત્થકેસુ પન ''અનત્થતકથિનસ્સાપિ પઞ્ચ માસે પાપુણાતી''તિ ઇમસ્સાનન્તરં ''કસ્મા પિટ્ઠિસમયે ઉપ્પન્નત્તા''તિ ઇદં લિખન્તિ, તં પમાદલિખિતં પિટ્ઠિસમયે ઉપ્પન્નં સન્ધાય ''અનત્થતકથિનસ્સાપી''તિ વત્તબ્બતો. વુત્થવસ્સે હિ સન્ધાય ''અનત્થતકથિનસ્સાપી''તિ વુત્તં, ન ચ પિટ્ઠિસમયે

ઉપ્પન્નં વુત્થવસ્સસ્સેવ પાપુણાતીતિ સમ્મુખીભૂતાનં સબ્બેસમ્પિ પાપુણનતો. તેનેવ વક્ખતિ ‘‘સચે પન ગિમ્હાનં પઠમદિવસતો પટ્ઠાય એવં વદતિ, તત્ર સમ્મુખીભૂતાનં સબ્બેસં પાપુણાતિ. કસ્મા? પિટ્ઠિસમયે ઉપ્પન્નત્તા’’તિ (મહાવ॰ અટ્ઠ॰ ૧૭૯).

દુગ્ગહિતાનીતિ અગ્ગહિતાનિ. સઙ્ઘિકાનેવાતિ અત્થો. **ઇતોવા**તિ થેરાનં દાતબ્બતોવ, ઇદાનેવાતિ વા અત્થો.

સઙ્ઘિકચીવરુપ્પાદકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ઉપનન્દસક્યપુત્તવત્થુકથાવણ્ણના

૩૬૪. ‘‘**સત્તાહવારેન અરુણમેવ ઉટ્ઠાપેતી**’’તિ ઇદં નાનાસીમાવિહારેસુ કત્તબ્બનયેન એકસ્મિમ્પિ વિહારે દ્વીસુ સેનાસનેસુ નિવુત્થભાવદસ્સનત્થં વુત્તં, અરુણુટ્ઠાપનેનેવ તત્થ વુત્થો હોતિ, ન પન વસ્સચ્છેદપરિહારાય. અન્તોઉપચારસીમાયપિ યત્થ કત્થચિ અરુણં ઉટ્ઠાપેન્તો અત્તના ગહિતસેનાસનં અપ્પવિટ્ઠોપિ વુત્થવસ્સો એવ હોતિ, ગહિતસેનાસને પન નિવુત્થો નામ ન હોતિ, તત્થ ચ અરુણુટ્ઠાપને પન સતિ હોતિ. તેનાહ ‘‘**પુરિમસ્મિં બહુતરં નિવસતિ નામા**’’તિ, એતેન ચ ઇતરસ્મિં સત્તાહવારેનાપિ અરુણુટ્ઠાપને સતિ એવ અપ્પકતરં નિવસતિ નામ હોતિ, નાસતીતિ દીપિતં હોતિ. **નાનાલાભેહી**તિ વિસું વિસું નિબદ્ધવસ્સાવાસિકલાભેહિ. **નાનૂપચારેહી**તિ નાનાપરિક્ખેપનાનાદ્વારેહિ. **એકસીમાવિહારેહી**તિ દ્વિન્નં વિહારાનં એકેન પાકારેન પરિક્ખિત્તત્તા એકાય ઉપચારસીમાય અન્તોગતેહિ દ્વીહિ વિહારેહિ. **સેનાસનગ્ગાહો પટિપ્પસ્સમ્ભતી**તિ પઠમં ગહિતો પટિપ્પસ્સમ્ભતિ. **તત્થા**તિ યત્થ સેનાસનગ્ગાહો પટિપ્પસ્સદ્ધો, તત્થ.

ઉપનન્દસક્યપુત્તવત્થુકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ગિલાનવત્થુકથાવણ્ણના

૩૬૫-૬. **ભૂમિયં પરિભણ્ડં અકાસી**તિ ગિલાનેન નિપન્નભૂમિયં કિલિટ્ઠટ્ઠાનં ધોવિત્વા હરિતૂપલિત્તં કારેસીતિ અત્થો. **ભેસજ્જં યોજેતું અસમત્થો**તિ પરેહિ વુત્તવિધિમ્પિ કાતું અસમત્થો. પાળિયં ગિલાનુપટ્ઠાકાનં ચીવરદાને સામણેરાનં તિચીવરાધિટ્ઠાનાભાવા ‘‘ચીવરઞ્ચ પત્તઞ્ચા’’તિઆદિ સબ્બત્થ વુત્તં. સચેપિ સહસ્સં અગ્ઘતિ, ગિલાનુપટ્ઠાકાનઞ્ઞેવ દાતબ્બન્તિ સમ્બન્ધો.

ગિલાનવત્થુકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

મતસન્તકકથાદિવણ્ણના

૩૬૯. **અઞ્ઞ**ન્તિ ચીવરપત્તતો અઞ્ઞં. **અપ્પગ્ઘ**ન્તિ અતિજિણ્ણાદિભાવેન નિહીનં. **તતો**તિ અવસેસપરિક્ખારતો. **સબ્બ**ન્તિ પત્તં, તિચીવરઞ્ચ.

તત્થ તત્થ સઙ્ઘસ્સેવાતિ તસ્મિં તસ્મિં વિહારે સઙ્ઘસ્સેવ. પાળિયં **અવિસ્સજ્જિકં અવેભઙ્ગિક**ન્તિ આગતાનાગતસ્સ ચાતુદ્દિસસ્સ સઙ્ઘસ્સેવ સન્તકં હુત્વા કસ્સચિ અવિસ્સજ્જિકં અવેભઙ્ગિકં ભવિતું અનુજાનામીતિ અત્થો.

૩૭૧-૨. **અક્કનાળમયન્તિ** અક્કદણ્ડમયં. **અક્કદુસ્સાની**તિ અક્કવાકેન કતદુસ્સાનિ, પોત્થકગતિકાનિ દુક્કટવત્થુકાનીતિ અત્થો. **દુપટ્ટચીવરસ્સ વા મજ્ઝે**તિ યં નિટ્ઠિતે તિપટ્ટચીવરં હોતિ, તસ્સ મજ્ઝે પટલં કત્વા દાતબ્બાનીતિ અત્થો.

૩૭૪. "**સન્તે પતિરૂપે ગાહકે**"તિ વુત્તત્તા ગાહકે અસતિ અદત્વા ભાજિતેપિ સુભાજિતમેવાતિ દટ્ઠબ્બં.

૩૭૬. **દક્ખિણોદકં પમાણન્તિ** "એત્તકાનિ ચીવરાનિ દસ્સામી"તિ પઠમં ઉદકં પાતેત્વા પચ્છા દેન્તિ. તં યેહિ ગહિતં, તે ભાગિનોવ હોન્તીતિ અધિપ્પાયો. **પરસમુદ્દે**તિ જમ્બુદીપે. તમ્બપણ્ણિદીપઞ્હિ ઉપાદાયેસ એવં વુત્તો.

મતસન્તકકથાદિવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

અટ્ઠચીવરમાતિકાકથાવણ્ણના

૩૭૯. **પુગ્ગલાધિટ્ઠાનનયેન વુત્તન્તિ** "સીમાય દાન"ન્તિઆદિના વત્તબ્બે "સીમાય દેતી"તિઆદિ પુગ્ગલાધિટ્ઠાનેન વુત્તં. "**અપિચા**"તિઆદિના પઠમલેડ્ડુપાતભૂતપરિક્ખેપારહટ્ઠાનતો બહિ દુતિયલેડ્ડુપાતોપિ ઉપચારસીમા એવાતિ દસ્સેતિ. ધુવસન્નિપાતટ્ઠાનાદિકમ્પિ પરિયન્તે ઠિતમેવ ગહેતબ્બં. લોકે ગામસીમાદયો વિય લાભસીમા નામ વિસું પસિદ્ધા નામ નત્થિ, કેનાયં અનુઞ્ઞાતાતિ આહ "**નેવ સમ્માસમ્બુદ્ધેના**"તિઆદિ. એતેન નાયં સાસનવોહારસિદ્ધા, લોકવોહારસિદ્ધા એવાતિ દસ્સેતિ. "**જનપદપરિચ્છેદો**"તિ ઇદં લોકપસિદ્ધસીમાસદ્દત્થવસેન વુત્તં. પરિચ્છેદબ્ભન્તરં પન સબ્બં જનપદસીમાતિ ગહેતબ્બં, જનપદો એવ જનપદસીમા. એવં રટ્ઠસીમાદીસુપિ. તેનાહ "**આણાપવત્તિટ્ઠાન**"ન્તિઆદિ.

પથવીવેમજ્ઝે ગતસ્સાતિ યાવ ઉદકપરિયન્તા ખણ્ડસીમત્તા વુત્તં, ઉપચારસીમાદીસુ પન અબદ્ધસીમાસુ હેટ્ઠાપથવિયં સબ્બત્થ ઠિતાનં ન પાપુણાતિ, કૂપાદિપવેસારહટ્ઠાને ઠિતાનઞ્ઞેવ પાપુણાતીતિ હેટ્ઠા સીમાકથાયં વુત્તનયેન તંતંસીમટ્ઠભાવો વેદિતબ્બો. ચક્કવાળસીમાય પન દિન્નં પથવીસન્ધારકઉદકટ્ઠાનેપિ ઠિતાનં પાપુણાતિ સબ્બત્થ ચક્કવાળવોહારત્તા.

બુદ્ધાધિવુત્થોતિ બુદ્ધેન ભગવતા નિવુત્થો. **પાકવટ્ટન્તિ** નિબદ્ધદાનં. **વત્તતી**તિ પવત્તતિ. **તેહી**તિ યેસં સમ્મુખે એસ દેતિ, તેહિ ભિક્ખૂહિ. **દુતિયભાગે પન થેરાસનં આરુળ્હે**તિ યાવ સઙ્ઘનવકા એકવારં સબ્બેસં ભાગં દત્વા ચીવરે અપરિક્ખીણે પુન સબ્બેસં દાતું દુતિયભાગે થેરસ્સ દિન્નેતિ અત્થો. **પંસુકૂલિકાનમ્પિ વટ્ટતી**તિ એત્થ "તુય્હં દેમા"તિ અવુત્તત્તાતિ કારણં વદન્તિ. યદિ એવં "સઙ્ઘસ્સ દેમા"તિ વુત્તેપિ વટ્ટેય્ય, "ભિક્ખૂનં દેમ, થેરાનં દેમ, સઙ્ઘસ્સ દેમા"તિ (મહાવ॰ અટ્ઠ॰ ૩૭૯) વચનતો ભેદો ન દિસ્સતિ. વીમંસિતબ્બમેત્થ કારણં.

પારુપિતું વટ્ટતીતિ પંસુકૂલિકાનં વટ્ટતિ. **ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ ચ ભિક્ખુનીનઞ્ચ દમ્મીતિ વુત્તે પન ન મજ્ઝે ભિન્દિત્વા દાતબ્બન્તિ** એત્થ યસ્મા ભિક્ખુનિપક્ખે સઙ્ઘસ્સ પચ્ચેકં અપરામટ્ઠત્તા ભિક્ખુનીનં ગણનાય ભાગો દાતબ્બોતિ દાયકસ્સ અધિપ્પાયોતિ સિજ્ઝતિ, તથા દાનઞ્ચ ભિક્ખૂપિ ગણેત્વા દિન્ને એવ યુજ્જતિ. ઇતરથા હિ કિત્તકં ભિક્ખૂનં દાતબ્બં, કિત્તકં ભિક્ખુનીનન્તિ ન વિઞ્ઞાયતિ, તસ્મા "ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સા"તિ વુત્તવચનમ્પિ "ભિક્ખૂન"ન્તિ વુત્તવચનસદિસમેવાતિ આહ "**ભિક્ખૂ ચ ભિક્ખુનિયો ચ ગણેત્વા દાતબ્બ**"ન્તિ. તેનાહ "**પુગ્ગલો ...પે॰... ભિક્ખુસઙ્ઘગ્ગહણેન અગ્ગહિતત્તા**"તિ. ભિક્ખુસઙ્ઘ-સદ્દેન ભિક્ખૂનઞ્ઞેવ ગહિતત્તા, પુગ્ગલસ્સ પન "તુય્હઞ્ચા"તિ વિસું

ગહિતત્તા ચ તત્થસ્સ અગ્ગહિતતા દટ્ઠબ્બા, ‘‘ભિક્ખૂનઞ્ચ ભિક્ખુનીનઞ્ચ તુય્હઞ્ચા’’તિ વુત્તટ્ઠાનસદિસત્તાતિ અધિપ્પાયો. પુગ્ગલપ્પધાનો હેત્થ સઙ્ઘ-સદ્દો દટ્ઠબ્બો. કેચિ પન ‘‘ભિક્ખુસઙ્ઘગ્ગહણેન ગહિતત્તા’’તિ (સારત્થ॰ ટી॰ મહાવગ્ગ ૩.૩૭૯) પાઠં લિખન્તિ, તં ન સુન્દરં તસ્સ વિસું લાભગ્ગહણે કારણવચનત્તા. તથા હિ વિસું સઙ્ઘગ્ગહણેન ગહિતત્તાતિ વિસું પુગ્ગલસ્સપિ ભાગગ્ગહણે કારણં વુત્તં. યથા ચેત્થ પુગ્ગલસ્સ અગ્ગહણં, એવં ઉપરિ ‘‘ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ ચ તુય્હઞ્ચા’’તિઆદીસુપિ સઙ્ઘાદિ-સદ્દેહિ પુગ્ગલસ્સ અગ્ગહણં દટ્ઠબ્બં. યદિ હિ ગહણં સિયા, સઙ્ઘતોપિ, વિસુમ્પીતિ ભાગદ્વયં લભેય્ય ઉભયત્થ ગહિતત્તા.

પૂજેતબ્બન્તિઆદિ ગિહિકમ્મં ન હોતીતિ દસ્સનત્થં વુત્તં. ‘‘**ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ હરા**’’તિ ઇદં પિણ્ડપાતહરણં સન્ધાય વુત્તં. તેનાહ ‘‘**ભુઞ્જિતું વટ્ટતી**’’તિ. ‘‘**અન્તોહેમન્તે**’’તિ ઇમિના અનત્થતે કથિને વસ્સાનં પચ્છિમે માસે દિન્નં પુરિમવસ્સંવુત્થાનઞ્ઞેવ પાપુણાતિ, તતો પરં હેમન્તે દિન્નં પચ્છિમવસ્સંવુત્થાનમ્પિ વુત્થવસ્સત્તા પાપુણાતિ. હેમન્તતો પન પરં પિટ્ઠિસમયે ‘‘વસ્સંવુત્થસઙ્ઘસ્સા’’તિ એવં વત્વા દિન્નં અનન્તરે વસ્સે વા તતો પરેસુ વા યત્થ કત્થચિ તસ્મિં વુત્થવસ્સાનં સબ્બેસં પાપુણાતિ. યે પન સબ્બથા અવુત્થવસ્સા, તેસં ન પાપુણાતીતિ દસ્સેતિ. **સબ્બેસમ્પી**તિ હિ તસ્મિં ભિક્ખુભાવે વુત્થવસ્સાનં સબ્બેસમ્પીતિ અત્થો દટ્ઠબ્બો. ‘‘**વસ્સંવુત્થસઙ્ઘસ્સા**’’તિ વુત્તત્તા **સમ્મુખીભૂતાનં સબ્બેસ**ન્તિ એત્થાપિ એસેવ નયો. **અતીતવસ્સ**ન્તિ અનન્તરાતીતવસ્સં.

ઉદ્દેસં ગહેતું આગતોતિ ઉદ્દેસે અગ્ગહિતેપિ અન્તેવાસિકોવાતિ વુત્તં. **ગહેત્વા ગચ્છન્તો**તિ પરિનિટ્ઠિતઉદ્દેસો હુત્વા ગચ્છન્તો. ‘‘**વત્તં કત્વા ઉદ્દેસપરિપુચ્છાદીનિ ગહેત્વા વિચરન્તાન**’’ન્તિ ઇદં ‘‘ઉદ્દેસન્તેવાસિકાન’’ન્તિ ઇમસ્સેવ વિસેસનં, તેન ઉદ્દેસકાલે આગન્ત્વા ઉદ્દેસં ગહેત્વા ગન્ત્વા અઞ્ઞત્થ નિવસન્તે અનિબદ્ધચારિકે નિવત્તેતિ.

અટ્ઠચીવરમાતિકાકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ચીવરક્ખન્ધકવણ્ણનાનયો નિટ્ઠિતો.

૯. ચમ્પેય્યક્ખન્ધકો

કસ્સપગોત્તભિક્ખુવત્થુકથાદિવણ્ણના

૩૮૦. ચમ્પેય્યક્ખન્ધકે **તન્તિબદ્ધો**તિ તન્તિ વુચ્ચતિ બ્યાપારો, તત્થ બદ્ધો, ઉસ્સુક્કં આપન્નોતિ અત્થો. તેનાહ ''**તસ્મિં આવાસે**''તિઆદિ.

૩૮૭-૮. હાપનં વા અઞ્ઞથા કરણં વા નત્થીતિ ઞત્તિકમ્મસ્સ ઞત્તિયા એકત્તા હાપનં ન સમ્ભવતિ, તસ્સા એકત્તા એવ પચ્છા ઞત્તિઠપનવસેન, દ્વિક્ખત્તું ઠપનવસેન ચ અઞ્ઞથા કરણં નત્થિ. **પરતો**તિ પરિવારે. **તન્તિ** પબ્બાજનીયકમ્મં, તસ્સાતિ અત્થો.

કસ્સપગોત્તભિક્ખુવત્થુકથાદિવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

દ્વેનિસ્સરણાદિકથાવણ્ણના

૩૯૫. **એસા**તિ ''બાલો''તિઆદિના નિદ્દિટ્ઠપુગ્ગલો, અપ્પત્તોતિ સમ્બન્ધો. તત્થ કારણમાહ ''**યસ્મા**''તિઆદિ. તત્થ **આવેણિકેન લક્ખણેના**તિ પબ્બાજનીયકમ્મસ્સ નિમિત્તભાવેન પાળિયં વુત્તત્તા અસાધારણભૂતેન કુલદૂસકભાવેન. યદિ હેસ તં કમ્મં અપ્પત્તો, કથં પન સુનિસ્સારિતોતિ આહ ''**યસ્મા પનસ્સ આકઙ્ખમાનો સઙ્ઘો પબ્બાજનીયકમ્મં કરેય્યાતિ વુત્તં, તસ્મા સુનિસ્સારિતો**''તિ. **તત્થ વુત્ત**ન્તિ કમ્મક્ખન્ધકે (ચૂળવ॰ ૨૭) વુત્તં.

એત્થ પન કુલદૂસકકમ્મં કત્વા પબ્બાજનીયકમ્મકતસ્સ **તેરસકકણ્ડકટ્ઠકથાયં** ''યસ્મિં વિહારે વસન્તેન યસ્મિં ગામે કુલદૂસકકમ્મં કતં હોતિ, તસ્મિં વિહારે વા તસ્મિં ગામે વા ન વસિતબ્બ''ન્તિઆદિના (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૪૩૩) યા સમ્માવત્તના વુત્તા, સા ઇતરેનાપિ પૂરેતબ્બા. યં પન પટિપ્પસ્સદ્ધકમ્મસ્સ કુલદૂસકસ્સ તત્થેવ **અટ્ઠકથાયં** ''યેસુ કુલેસુ કુલદૂસકકમ્મં કતં, તતો પચ્ચયા ન ગહેતબ્બા''તિઆદિ વુત્તં, તં ન પૂરેતબ્બં કુલસઙ્ગહસ્સ અકતત્તા. એવં સેસકમ્મેસુપિ. યદિ એવં ''તજ્જનીયકમ્મારહસ્સ નિયસકમ્મં કરોતિ…પે॰… એવં ખો, ઉપાલિ, અધમ્મકમ્મં હોતી''તિઆદિવચનં (મહાવ॰ ૪૦૨) વિરુજ્ઝતીતિ? ન વિરુજ્ઝતિ સઙ્ઘસન્નિટ્ઠાનવસેન તજ્જનીયાદિકમ્મારહત્તસ્સ સિજ્ઝનતો. યસ્સ હિ સઙ્ઘો ''તજ્જનીયકમ્મં કરોમા''તિ સન્નિટ્ઠાનં કત્વા કમ્મવાચં સાવેન્તો પબ્બાજનીયકમ્મવાચં સાવેતિ, તસ્સ કમ્મં અધમ્મકમ્મં હોતિ. સચે પન ''તસ્સેવ પબ્બાજનીયકમ્મમેવ કરોમા''તિ સન્નિટ્ઠાનં કત્વા તદેવ કરોતિ, તસ્સ તં કમ્મં ધમ્મકમ્મન્તિ વેદિતબ્બં.

એવમિધ ''નિસ્સારણ''ન્તિ અધિપ્પેતસ્સ પબ્બાજનીયકમ્મસ્સ વસેન અત્થં દસ્સેત્વા ઇદાનિ તદઞ્ઞેસં તજ્જનીયાદીનં વસેન નિસ્સારણે અધિપ્પેતે ''અપ્પત્તો નિસ્સારણ''ન્તિ ઇમસ્સ પટિપક્ખવસેન સમ્પત્તો નિસ્સારણં, ''તઞ્ચે સઙ્ઘો નિસ્સારેતિ. સુનિસ્સારિતો''તિ અત્થસમ્ભવં દસ્સેતું પુન ''**તઞ્ચે સઙ્ઘો નિસ્સારેતીતિ સચે સઙ્ઘો**''તિઆદિ વુત્તં. તત્થ **તત્થા**તિ તજ્જનીયાદિકમ્મવિસયે, એકેનાપિ અઙ્ગેન નિસ્સારણા અનુઞ્ઞાતાતિ યોજના. પાળિયં **અપ્પત્તો નિસ્સારણ**ન્તિ એત્થ આપન્નો આવેણિકવસેન તજ્જનીયાદિસઙ્ખાતં નિસ્સારણં પત્તોતિ અત્થો ગહેતબ્બો.

દ્વેનિસ્સરણાદિકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ચમ્પેય્યક્ખન્ધકવણ્ણનાનયો નિટ્ઠિતો.

૧૦. કોસમ્બકક્ખન્ધકો

કોસમ્બકવિવાદકથાવણ્ણના

૪૫૧. કોસમ્બકક્ખન્ધકે **સચે હોતિ, દેસેસ્સામી**તિ વિનયધરસ્સ વચનેન આપત્તિદિટ્ઠિં પટિલભિત્વા એવમાહ. તેનેવ પાળિયં ''સો તસ્સા આપત્તિયા અનાપત્તિદિટ્ઠિ હોતી''તિ વુત્તં. **નત્થિ આપત્તી**તિ ઉદકસ્સ ઠપનભાવં અજાનિત્વા વા ઠપિતં છડ્ડેત્વા વિસ્સરિત્વા વા ગમને અસઞ્ચિચ્ચ અસતિયા અનાપત્તિપક્ખોપિ સમ્ભવતીતિ વિનયધરો તત્થ અનાપત્તિદિટ્ઠિં પટિલભિત્વા એવમાહ. તેનેવ પાળિયં ''અઞ્ઞે ભિક્ખૂ તસ્સ આપત્તિયા અનાપત્તિદિટ્ઠિનો હોન્તી''તિ વુત્તં. પરિસાયપિસ્સ અનાપત્તિદિટ્ઠિયા ઉપ્પન્નત્તા ''અઞ્ઞે''તિ બહુવચનં કતં. **અનાપત્તિદિટ્ઠિ અહોસી**તિ સુત્તન્તિકત્થેરસ્સ વિનયે અપકતઞ્ઞુતાય વિનયધરસ્સ વચનમત્તેન સો એવમહોસિ, સા પનસ્સ આપત્તિ એવ ઉદકાવસેસસ્સ ઠપનભાવં ઞત્વા ઠપિતત્તા. વત્થુમત્તજાનને એવ હિ સેખિયા સચિત્તકા, ન પણ્ણત્તિવિજાનને. તેનેવ પાળિયં ''તસ્સા આપત્તિયા અનાપત્તિદિટ્ઠિ હોતી''તિ સબ્બત્થ આપત્તિ ઇચ્ચેવ વુત્તં. ''**આપત્તિં આપજ્જમાનો**''તિ ઇદં વિનયધરત્થેરો ''તયા ઇદં ઉદકં ઠપિત''ન્તિ અત્તના પુટ્ઠેન સુત્તન્તિકત્થેરેન ''આમાવુસો''તિ વુત્તવચનં સરિત્વા પણ્ણત્તિઅકોવિદતાય સઞ્ચિચ્ચેવ અકાસીતિ આપત્તિદિટ્ઠિ હુત્વાવ અવોચ. તેનેવ પાળિયં ''અઞ્ઞે ભિક્ખૂ તસ્સા આપત્તિયા આપત્તિદિટ્ઠિનો હોન્તી''તિ વુત્તં.

૪૫૩. ''**ન તાવ ભિન્નો**''તિ ઇદં ઉક્ખિપનતદનુવત્તનમત્તેન સઙ્ઘો ભિન્નો નામ ન હોતિ, તં નિસ્સાય પન ઉભયપક્ખિકાનં પક્ખં પરિયેસિત્વા અઞ્ઞમઞ્ઞં કોધવસેન કાયવચીકલહવડ્ઢનેનેવ હોતીતિ ઇમમત્થં સન્ધાય વુત્તં. તેનાહ ''**સો ચ ખો કલહવસેના**''તિ. **સમ્ભમઅત્થવસેના**તિ તુરિતત્થવસેન.

૪૫૪. અકારણેતિઆદિ અનુક્ખિપિત્વાવ ઉપાયેન સઞ્ઞાપેત્વા હિતેસિતાય આપત્તિતો મોચેતું યુત્તટ્ઠાને કોધચિત્તવસેન વિહેઠનત્થાય કતભાવં સન્ધાય વુત્તં, ન પન કમ્મઙ્ગસ્સ અભાવં સન્ધાય. તેનેવ પાળિયં ''આપત્તિ એસા, ભિક્ખવે, નેસા અનાપત્તિ...પે॰... ઉક્ખિત્તો એસો ભિક્ખૂ''તિઆદિ વુત્તં.

૪૫૫. ''**અધમ્મવાદીનં પક્ખે નિસિન્નો**''તિ ઇદં ઉપલક્ખણમત્તં, ધમ્મવાદીનં પક્ખે નિસીદિત્વા અધમ્મવાદીનં લદ્ધિં ગણ્હન્તોપિ ધમ્મવાદીનં નાનાસંવાસકો હોતિ એવ. **કમ્મં કોપેતી**તિ તં વિના ગણસ્સ અપૂરણપક્ખં સન્ધાય વુત્તં. **યત્થ વા તત્થ વા**તિ ધમ્મવાદીનં પક્ખે વા અધમ્મવાદીનં પક્ખે વાતિ અત્થો. **ઇમે ધમ્મવાદિનોતિ ગણ્હાતી**તિ તંતંપક્ખગતે ભિક્ખૂ યાથાવતો વા અયાથાવતો વા ''ઇમે ધમ્મવાદિનો''તિ ગણ્હાતિ, અયં તંતંપક્ખગતાનં અત્તાનં સમાનસંવાસકં કરોતિ.

૪૫૬. ઉપદંસેન્તીતિ પવત્તેન્તિ. પાળિયં **એત્તાવતા**તિ ''એત્તકપદેસં મુઞ્ચિત્વા નિસિન્ના મયં કોધચિત્તે ઉપ્પન્નેપિ અઞ્ઞમઞ્ઞં અનનુલોમિકં કાયકમ્માદિં પવત્તેતું ન સક્ખિસ્સામા''તિ સલ્લેક્ખેત્વા દૂરે નિસીદિતબ્બન્તિ અધિપ્પાયો. તેનાહ ''**ઉપચારં મુઞ્ચિત્વા**''તિ.

૪૫૭. પાળિયં **ભણ્ડનજાતા**તિઆદીસુ કલહસ્સ પુબ્બભાગો **ભણ્ડનં** નામ. હત્થપરામાસાદિ **કલહો** નામ. વિરુદ્ધવાદો **વિવાદો** નામ.

૪૫૮. **પરિપુણ્ણકોસકોટ્ઠાગારોતિ** એત્થ કોસો નામ સુવણ્ણમણિઆદિભણ્ડાગારસારગબ્ભો. કોટ્ઠં વુચ્ચતિ ધઞ્ઞસ્સ આવસનટ્ઠાનં, કોટ્ઠભૂતં અગારં કોટ્ઠાગારં, ધઞ્ઞસઙ્ગહટ્ઠાનં. **અબ્ભુય્યાસી**તિ યુદ્ધાય અભિમુખો નિક્ખમીતિ અત્થો. **એકસઙ્ઘાતમ્પી**તિ એકયુદ્ધમ્પિ. **ધોવન**ન્તિ ધોવનુદકં.

૪૬૩. **પરિયાદિન્નરૂપા**તિ કોધચિત્તેન પરિગ્ગહિતસભાવા.

૪૬૪. **તં ન જાનન્તી**તિ તં કલહં ન જાનન્તિ. **યે ઉપનય્હન્તી**તિ યથાવુત્તં કોધાકારં ચિત્તે બન્ધન્તિ. **પાકટપરિસ્સયે**તિ સીહાદિકે. **પટિચ્છન્નપરિસ્સયે**તિ રાગાદિકે. પાળિયં **નત્થિ બાલે ૯૭ સહાયતા**તિ બાલં નિસ્સાય સીલાદિગુણસઙ્ખાતા સહાયતા નત્થિ, ન સક્કા લદ્ધુન્તિ અત્થો.

૪૬૬. **અત્તકામરૂપા**તિ અત્તનો હિતકામયમાનસભાવા. **અનુરુદ્ધા**તિ એકસેસનયેન તિણ્ણમ્પિ કુલપુત્તાનં આલપનં, તેનેવ બહુવચનનિદ્દેસો કતો. **ખમનીયં** સરીરં **યાપનીયં** જીવિતં ‘‘કચ્ચિ વો સરીરઞ્ચ ધારેતું, જીવિતઞ્ચ યાપેતું સક્કા’’તિ પુચ્છતિ. **તગ્ઘા**તિ એકંસત્થે નિપાતો, એકંસેન મયં ભન્તેતિ અત્થો. **યથા કથ**ન્તિ એત્થ **યથા**તિ નિપાતમત્તં, **યથાકથ**ન્તિ વા એકો નિપાતો કારણપુચ્છનત્થો, કેન પકારેનાતિ અત્થો. **એકઞ્ચ પન મઞ્ઞે ચિત્ત**ન્તિ એકસ્સ ચિત્તવસેન ઇતરેસમ્પિ પવત્તનતો સબ્બેસં નો એકં વિય ચિત્તન્તિ અત્થો. **કચ્ચિ પન વો અનુરુદ્ધા**તિ એત્થ **વો**તિ નિપાતમત્તં, પચ્ચત્તવચનં વા, કચ્ચિ તુમ્હેતિ અત્થો. **અમ્હાક**ન્તિ નિદ્ધારણે સામિવચનં, અમ્હેસુ તીસુ યો પઠમં પટિક્કમતીતિ અત્થો.

કોસમ્બકવિવાદકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પાલિલેય્યકગમનકથાવણ્ણના

૪૬૭. **યેન પાલિલેય્યક**ન્તિ પચ્ચત્તે ઉપયોગવચનં, યત્થ પાલિલેય્યકો ગામો, તત્થ અવસરીતિ અત્થો. **દહરપોતકેહી**તિ ભિક્ખચ્છાપેહિ. ‘‘ઓગાહિ’’ન્તિપિ પાઠો, નહાનપોક્ખરણિન્તિ અત્થો.

ઉદાનગાથાયં પન – રથઈસસદિસદન્તસ્સ નાગસ્સ હત્થિનો એતં વિવેકનિન્નં ચિત્તં નાગેન બુદ્ધનાગસ્સ વિવેકનિન્નચિત્તેન સમેતિ. કસ્મા? યં યસ્મા એકોવ રમતિ વને, તસ્મા એવં યોજના દટ્ઠબ્બા.

પાલિલેય્યકગમનકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

અટ્ઠારસવત્થુકથાવણ્ણના

૪૬૮. **યથા ધમ્મો તથા તિટ્ઠાહી**તિ યથા ધમ્મો ચ વિનયો ચ ઠિતો, તથા તિટ્ઠ, ધમ્મવાદીપક્ખે તિટ્ઠાતિ અત્થો.

૪૭૩. ‘‘**યો પટિબાહેય્ય, આપત્તિ દુક્કટસ્સા**’’તિ ઇદં સામગ્ગીભેદસ્સ અકારકે સન્ધાય વુત્તં. યે પન ભેદકારકા વિરુદ્ધા અલજ્જિનો , તેસં પટિબાહિતું વટ્ટતિ તેસં સન્તકસ્સપિ સેનાસનસ્સ વિનાસનવચનતો. ‘‘**વિવિત્તં કત્વાપિ દાતબ્બ**’’ન્તિ વુત્તત્તા પન યથાવુડ્ઢં વરસેનાસનં અદત્વા વુડ્ઢાનમ્પિ અસઞ્ઞતાનં સઞ્ઞતેહિ વિવિત્તં કત્વા દાતબ્બન્તિ દટ્ઠબ્બં.

૪૭૫. કમ્મવાચાય ઓસારેત્વાતિ એત્થ ઉક્ખિત્તસ્સ ભિક્ખુનો આપત્તિયાપન્નભાવં પટિજાનિત્વા સમ્માવત્તનેન ઉક્ખેપકાનં સમુપ્પન્નઓસારણચ્છન્દસ્સ પગેવ ઞાતત્તા પટિપ્પસ્સમ્ભનકમ્મવાચાય ઉક્ખિત્તાનુવત્તકા સયમેવ નં ઓસારેસુન્તિ દટ્ઠબ્બં.

૪૭૬. અત્થતો અપગતાતિ સામગ્ગીઅત્થવિરહિતા, તુચ્છબ્યઞ્જનાતિ અત્થો.

૪૭૭. અપ્પટિચ્છન્નાચારોતિ અપ્પટિચ્છાદેતબ્બસુન્દરાચારો. **અનપગત**ન્તિ કારણતો અનપેતં. આદાતબ્બતો ગહેતબ્બતો આદાયન્તિ આચરિયવાદો વુત્તોતિ આહ ''**આદાયં અત્તનો આચરિયવાદ**''ન્તિ.

અટ્ઠહિ દૂતઙ્ગેહીતિ ''સોતા ચ હોતિ સાવેતા ચ ઉગ્ગહેતા ચ ધારેતા ચ વિઞ્ઞાતા ચ વિઞ્ઞાપેતા ચ કુસલો ચ સહિતાસહિતસ્સ નો ચ કલહકારકો''તિ (અ॰ નિ॰ ૮.૧૬) એવં વુત્તેહિ અટ્ઠહિ દૂતઙ્ગેહિ. સેસમેત્થ, હેટ્ઠા ચ સબ્બત્થ સુવિઞ્ઞેય્યમેવાતિ.

અટ્ઠારસવત્થુકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

કોસમ્બકક્ખન્ધકવણ્ણનાનયો નિટ્ઠિતો.

ઇતિ સમન્તપાસાદિકાય વિનયટ્ઠકથાય વિમતિવિનોદનિયં

મહાવગ્ગવણ્ણનાનયો નિટ્ઠિતો.

નમો તસ્સ ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ

ચૂળવગ્ગવણ્ણના

૧. કમ્મક્ખન્ધકો

તજ્જનીયકમ્મકથાવણ્ણના

૧. ચૂળવગ્ગસ્સ પઠમે કમ્મક્ખન્ધકે તાવ "**બલવાબલવ**"ન્તિ ઇદં એકપદં. ''બલવબલવ''ન્તિ વત્તબ્બે આકારં કત્વા ''બલવાબલવ''ન્તિ વુત્તં. તઞ્ચ ''દુક્ખદુક્ખ''ન્તિઆદીસુ વિય અતિસયત્થે વત્તતીતિ આહ "**સુટ્ઠુ બલવં પટિવદથા**"તિ, અતિ વિય બલવં કત્વા પટિવચનં દેથાતિ અત્થો.

૨. પાળિયં **આપત્તિ આરોપેતબ્બા**તિ એત્થ કિઞ્ચાપિ ''મા ખો તુમ્હે આયસ્મન્તો એસો અજેસી''તિઆદિકે ભણ્ડનાદિજનકે વચને પઞ્ઞત્તા કાચિ આપત્તિ નામ નત્થિ મુસાપેસુઞ્ઞાદીસુ એતસ્સ અપ્પવિટ્ઠત્તા, તથાપિ ભિક્ખૂહિ વિસું, સઙ્ઘમજ્ઝે ચ ''મા, આવુસો, ભિક્ખૂ અઞ્ઞમઞ્ઞં પયોજેત્વા ભણ્ડનાદિં અકાસિ, નેદં અપ્પિચ્છતાદીનં અત્થાય વત્તતી''તિ એવં અપઞ્ઞત્તેન વુચ્ચમાનસ્સ ભિક્ખુનો અનાદરિયેન અનોરમનપચ્ચયા વા અઞ્ઞવાદવિહેસાદિકરણપચ્ચયા વા યા આપત્તિ હોતિ, સા આપત્તિ આરોપેતબ્બા દિટ્ઠિવિપન્નસ્સ વિયાતિ એવમત્થો દટ્ઠબ્બો.

યસ્સ પન ઇદં વચનં વિનાવ કાયવાચાહિ આપન્ના લહુકાપત્તિ અત્થિ, તસ્સપિ આરોપેતબ્બાવ. યં પન કમ્મવાચાય ''અત્તના ભણ્ડનકારકા''તિ અત્તના-સદ્દગ્ગહણં, ''યેપિ ચઞ્ઞે ભિક્ખૂ ભણ્ડનકારકા…પે॰… તે ઉપસઙ્કમિત્વા''તિઆદિવચનઞ્ચ, તં વત્થુવસેન ગહિતં. યો પન સયમેવ ભણ્ડનકારકો હોતિ, અઞ્ઞે પન ભણ્ડનકારકે ઉપસઙ્કમિત્વા ''મા ખો તુમ્હે''તિઆદિવચનં ન વદતિ, તસ્સાપેતં કમ્મં કાતબ્બમેવ. કરોન્તેહિ ચ ''સુણાતુ મે, ભન્તે, સઙ્ઘો, અયં ઇત્થન્નામો ભિક્ખુ ભણ્ડનકારકો…પે॰… સઙ્ઘે અધિકરણકારકો. યદિ સઙ્ઘસ્સ પત્તકલ્લ''ન્તિઆદિનાવ કમ્મવાચા કાતબ્બા. યો ચ અઞ્ઞેપિ ભિક્ખૂ કલહાય સમાદપેતિ, તસ્સાપિ એવમેવ કમ્મવાચં કાતું વટ્ટતિ અઞ્ઞેસં સમાદાપનસ્સપિ ભણ્ડનકારકત્તે એવ પવિસનતો. અઞ્ઞેસં સમાદાપનાકારમ્પિ વત્વાવ, કમ્મવાચં કાતુકામેનપિ ચ તેહિ વુત્તવચનત્થમેવ ગહેત્વા તદનુગુણં યોજેત્વાવ કાતબ્બં, ન ઇધાગતવસેનેવ સબ્બેસમ્પિ ઇધાગતવસેનેવ વચનાસમ્ભવા. ભૂતેન વત્થુના કતમેવ હિ અવિપન્નં હોતિ, નાઞ્ઞન્તિ ગહેતબ્બં. એસ નયો નિયસ્સકમ્માદીસુપિ.

તજ્જનીયકમ્મકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

અધમ્મકમ્મદ્વાદસકકથાદિવણ્ણના

૪. **અપ્પટિઞ્ઞાય કત**ન્તિ વત્થું વા આપત્તિં વા અસમ્પટિચ્છાપેત્વા કતં. યો પન સબ્બેસં પસ્સન્તાનં એવ વત્થુવીતિક્કમં કત્વા પચ્છા કમ્મકરણભયેન ''ન કરોમી''તિ મુસા વદતિ, તસ્સ ભિક્ખૂનં સમ્મુખે વીતિક્કમકરણમેવ પટિઞ્ઞા. તથતો જાનનત્થમેવ પટિઞ્ઞાય કરણં અનુઞ્ઞાતં. યત્થ પન સન્દેહો હોતિ, તત્થ સમ્પટિચ્છાપેત્વાવ કત્તબ્બન્તિ ગહેતબ્બં.

"**પારાજિકાપત્તિયા વા**"તિ ઇદં લિઙ્ગનાસનનિમિત્તતાય પારાજિકસ્સ કમ્મેન અતિકિચ્છનીયતો વુત્તં. "**સઙ્ઘાદિસેસાપત્તિયા વા**"તિ ઇદં પન પરિવાસાદિનિસ્સારણકમ્મસ્સ આવેણિકસ્સ વિજ્જમાનત્તા વુત્તં. યં પન પરતો ''અધિસીલે સીલવિપન્નો હોતિ…પે॰… તજ્જનીયકમ્મં કરેય્યા''તિ (ચૂળવ॰ ૬) વુત્તં, તં ''આયતિં સંવરે

ઠત્વા વુટ્ઠાનં કરોહી''તિ ઓવદિયમાનસ્સ અનાદરિયાદિપચ્ચયલહુકાપત્તિં સન્ધાય વુત્તં. સીલવિપત્તિમૂલકઞ્હિ લહુકાપત્તિં આપન્નો ઇધ અભેદૂપચારેન ''અધિસીલે સીલવિપન્નો''તિ વુત્તો ''અતિદિટ્ઠિયા દિટ્ઠિવિપન્નો''તિ એત્થ વિય.

યથા ચ દિટ્ઠિં ગહેત્વા વોહરન્તસ્સ ''ઇતો દિટ્ઠિતો ઓરમાહી''તિ અવત્વા કતકમ્મં કેવલાય દિટ્ઠિવિપત્તિયા કતત્તા **અનાપત્તિયા કતં** નામ અધમ્મકમ્મં હોતિ, એવં સીલવિપત્તિં આપજ્જિત્વા લજ્જિધમ્મે ઓક્કન્તે યથાધમ્મં વુટ્ઠાય સંવરે ઠાતુકામસ્સ કતં તજ્જનીયાદિકમ્મં કેવલાય સીલવિપત્તિયા કતત્તા **અદેસનાગામિનિયા કતં** નામ અધમ્મકમ્મં હોતિ. તેનેવ નિયસ્સકમ્મેપિ ''અપિસ્સુ ભિક્ખૂ પકતા પરિવાસં દેન્તા''તિઆદિના સંવરે અટ્ઠાનમેવ કમ્મનિમિત્તભાવેન વુત્તં. અદન્તં દમનત્થમેવ હિ તજ્જનીયાદિકમ્માનિ અનુઞ્ઞાતાનીતિ. કેચિ પન ''અદેસનાગામિનિયાતિ ઇદં પારાજિકાપત્તિંયેવ સન્ધાય વુત્તં, ન સઙ્ઘાદિસેસ''ન્તિ (સારત્થ॰ ટી॰ ચૂળવગ્ગ ૩.૪) વદન્તિ, તં સુક્કપક્ખે ''દેસનાગામિનિયા આપત્તિયા કતં હોતી''તિ ઇમિના વચનેન વિરુજ્ઝતિ. સઙ્ઘાદિસેસસ્સાપિ ચ પરિયાયતો દેસનાગામિનિવોહારે ગય્હમાને ''આપત્તિયા કતં હોતી''તિ વુત્તવારતો ઇમસ્સ વારસ્સ વિસેસો ન સિયા, અટ્ઠકથાયમ્પેત્થ વિસેસભાવો ન દસ્સિતો. તસ્મા વુત્તનયેનેવેત્થ અધિપ્પાયો ગહેતબ્બો.

૬. **સબ્બાનિપી**તિ તજ્જનીયનિયસ્સપબ્બાજનીયકમ્માનિ તીણિપિ. **અઞ્ઞકમ્મસ્સ વત્થુના**તિ તજ્જનીયતો અઞ્ઞસ્સ કમ્મસ્સ વત્થુના અઞ્ઞકમ્મકરણં નામ કોચિ દોસોપિ ન હોતીતિ અધિપ્પાયો. કારણમાહ ''**કસ્મા**''તિઆદિના.

૮. **પન્નલોમા**તિ પતિતમાનલોમા.

અધમ્મકમ્મદ્વાદસકકથાદિવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નિયસ્સકમ્મકથાદિવણ્ણના

૧૧. નિયસ્સકમ્મે પાળિયં **અપિસ્સૂ**તિ અપિચાતિ ઇમસ્મિં અત્થે નિપાતસમુદાયો. **નિસ્સાય તે વત્થબ્બન્તિ** એત્થ કેચિ કલ્યાણમિત્તાયત્તવુત્તિતં સન્ધાય વુત્તન્તિ વદન્તિ, અઞ્ઞે પન નિસ્સયગ્ગહણમેવાતિ, ઉભયેનપિસ્સ સેરિવિહારો ન વટ્ટતીતિ દીપિતન્તિ દટ્ઠબ્બં.

૨૧. પબ્બાજનીયકમ્મે ''**પબ્બાજનીયકમ્મં પટિપ્પસ્સમ્ભેતૂ**''તિ ઇદં પક્કમનાદિં અકત્વા સમ્માવત્તન્તાનં વસેન વુત્તં.

૩૩. પટિસારણીયકમ્મે **નેવ ભિક્ખુવચનં, ન ગિહિવચનન્તિ** એત્થ પરિયાયતોપિ ભિક્ખૂ પરખુંસનં ન વદન્તિ, ગહટ્ઠા પન સરૂપેનેવ અક્કોસિતું સમત્થાપિ ઉપકારીસુ અકારણં એવરૂપં ન વદન્તિ, ત્વં ગિહિગુણતોપિ પરિહીનોતિ અધિપ્પાયો.

૩૯. ''**અઙ્ગસમન્નાગમો પુરિમેહિ અસદિસો**''તિ ઇમિના તજ્જનીયાદીનં વુત્તકારણમત્તેન ઇદં કાતું ન વટ્ટતીતિ દીપેતિ. ઇધ વુત્તેન પન ગિહીનં અલાભાય પરિસક્કનાદિના અઙ્ગેન તાનિપિ કાતું વટ્ટતીતિ ગહેતબ્બં. એત્થ ચ ''સદ્ધં પસન્નં દાયકં કારકં સઙ્ઘુપટ્ઠાકં હીનેન ખુંસેતી''તિ વુત્તત્તા તાદિસેસુ ગિહીસુ ખુંસનાદીહિ ગિહિપટિસંયુત્તેહિ એવ અઙ્ગેહિ કમ્મારહતા, ન આરામિકચેટકાદીસુ ખુંસનાદીહિ. તત્થાપિ દાયકાદીસુ ખમાપિતેસુ કમ્મારહતા નત્થિ,

આપત્તિ ચ યત્થ કત્થચિ દેસેતું વટ્ટતિ. યો ચે તિક્ખત્તું ખમાપિયમાનોપિ ન ખમતિ, અકતકમ્મેનપિ દસ્સનૂપચારે આપત્તિ દેસેતબ્બા. સો ચે કાલકતો હોતિ, દેસન્તરં વા ગતો, ગતદિસા ન ઞાયતિ, અન્તરામગ્ગે વા જીવિતન્તરાયો હોતિ, કતકમ્મેનપિ અકતકમ્મેનપિ સઙ્ઘમજ્ઝે યથાભૂતં વિઞ્ઞાપેત્વા ખમાપેત્વા આપત્તિ દેસેતબ્બાતિ વદન્તિ. ધમ્મિકપટિસ્સવસ્સ અસચ્ચાપને પન તેસં સન્તિકં ગન્ત્વા ‘‘મયા અસમવેક્ખિત્વા પટિસ્સવં કત્વા સો ન સચ્ચાપિતો, તં મે ખમથા’’તિઆદિના ખમાપને વચનક્કમો ઞાપેતબ્બો.

૪૧. પાળિયં **મઙ્કુભૂતો નાસક્ખિ ચિત્તં ગહપતિં ખમાપેતુન્તિ** તિંસયોજનમગ્ગં પુન ગન્ત્વાપિ માનથદ્ધતાય યથાભૂતં દોસં આવિકત્વા અખમાપનેન ‘‘નાહં ખમામી’’તિ તેન પટિક્ખિત્તો મઙ્કુભૂતો ખમાપેતું ન સક્ખિ, સો પુનદેવ સાવત્થિં પચ્ચાગન્ત્વાપિ માનનિગ્ગહત્થાયેવ પુનપિ સત્થારા પેસિતો પુરિમનયેનેવ ખમાપેતું અસક્કોન્તો પુનાગચ્છિ. અથસ્સ ભગવા ‘‘અસન્તં ભાવનમિચ્છેય્યા’’તિઆદિનાવ (ધ॰ પ॰ ૭૩) ધમ્મં દેસેત્વા માનનિમ્મથનં કત્વા અનુદૂતદાનં અનુઞ્ઞાસીતિ દટ્ઠબ્બં.

૪૨. **‘‘નો ચે ખમતિ…પે॰… આપત્તિં દેસાપેતબ્બો’’**તિ વુત્તત્તા પગેવ ગહટ્ઠો ખમતિ ચે, દસ્સનૂપચારે આપત્તિદેસનાકિચ્ચં નત્થીતિ ગહેતબ્બં.

૪૬. ઉક્ખેપનીયકમ્મેસુ તીસુ અરિટ્ઠવત્થુસ્મિં **આપત્તિં આરોપેત્વા**તિ વિસું સઙ્ઘમજ્ઝેવ પાપિકાય દિટ્ઠિયા અપ્પટિનિસ્સજ્જનપચ્ચયા દુક્કટં, સમનુભાસનપરિયોસાને પાચિત્તિયં વા આપત્તિં આરોપેત્વા. એત્થાપિ કમ્મવાચાય ‘‘તથાહં ભગવતા’’તિઆદિ વત્થુવસેન વુત્તં. યેન યેન પકારેન દિટ્ઠિગતિકા વોહરિંસુ, તેન તેન પકારેન યોજેત્વા કમ્મવાચા કાતબ્બા. ગહણાકારં પન વિનાપિ ‘‘સુણાતુ મે, ભન્તે, સઙ્ઘો, ઇત્થન્નામસ્સ ભિક્ખુનો પાપિકં દિટ્ઠિગતં ઉપ્પન્નં, સો તં દિટ્ઠિં અપ્પટિનિસ્સજ્જતિ, યદિ સઙ્ઘસ્સ પત્તકલ્લ’’ન્તિ એવં સામઞ્ઞતોપિ કમ્મવાચં કાતું વટ્ટતિ.

૬૫. **‘‘યં દિટ્ઠિં નિસ્સાય ભણ્ડનાદીનિ કરોતી’’**તિ ઇમિના દિટ્ઠિં નિસ્સાય ઉપ્પન્નાનિ એવ ભણ્ડનાદીનિ ઇધ અધિપ્પેતાનિ, ન કેવલાનીતિ દસ્સેતિ. યો પન ‘‘ભણ્ડનાદીનં કરણે દોસો નત્થી’’તિ દિટ્ઠિકો હુત્વા ભણ્ડનાદિં કરોતિ, સાપિસ્સ દિટ્ઠિ એવ હોતિ, તસ્સપિ અપ્પટિનિસ્સગ્ગે કમ્મં કાતું વટ્ટતિ.

નિયસ્સકમ્મકથાદિવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

કમ્મક્ખન્ધકવણ્ણનાનયો નિટ્ઠિતો.

૨. પારિવાસિકક્ખન્ધકો

પારિવાસિકવત્તકથાવણ્ણના

૭૫. પારિવાસિકક્ખન્ધકે **અન્તમસો મૂલાયપટિકસ્સનારહાદીનમ્પીતિ આદિ**-સદ્દેન માનત્તારહમાનત્તચારિકઅબ્ભાનારહે સઙ્ગણ્હાતિ. તે હિ પારિવાસિકાનં, પારિવાસિકા ચ તેસં પકતત્તટ્ઠાને એવ તિટ્ઠન્તિ. **અધોતપાદટ્ઠપનકન્તિ** યત્થ ઠત્વા પાદે ધોવન્તિ, તાદિસં દારુફલકખણ્ડાદિં. **પાદઘંસનન્તિ** સક્ખરકથલાદિં. “**વત્તં કરોન્તી**”તિ એત્તકમત્તસ્સેવ વુત્તત્તા સદ્ધિવિહારિકાદીહિપિ અભિવાદનાદિં કાતું ન વટ્ટતિ.

“**પારિસુદ્ધિઉપોસથે કરિયમાને**”તિ ઇદં પવારણાદિવસેસુ સઙ્ઘે પવારેન્તે અનુપગતછિન્નવસ્સાદીહિ કરિયમાનપારિસુદ્ધિઉપોસથમ્પિ સન્ધાય વુત્તં. **અત્તનો પાળિયાતિ** નવકાનં પુરતો.

“**પારિવાસિકસ્સેવા**”તિ ઇદં અબ્ભાનારહપરિયોસાને સબ્બે ગરુકટ્ઠે સન્ધાય વુત્તં. તેસમ્પિ પચ્ચેકં ઓણોજનસ્સ અનુઞ્ઞાતત્તા તદવસેસા પકતત્તા એવ તં ન લભન્તિ.

ચતુસ્સાલભત્તન્તિ ભોજનસાલાય પટિપાટિયા દિય્યમાનભત્તં. **હત્થપાસે ઠિતેનાતિ** દાયકસ્સ હત્થપાસે પટિગ્ગહણરુહનટ્ઠાનેતિ અધિપ્પાયો. **મહાપેળભત્તેપીતિ** મહન્તેસુ ભત્તપચ્છિઆદિભાજનેસુ ઠપેત્વા દિય્યમાનભત્તેસુપિ.

૭૬. **પાપિટ્ઠતરાતિ પારાજિકાપત્તીતિ** ઉક્કંસવસેન વુત્તં. સઞ્ચરિત્તાદિપણ્ણત્તિવજ્જતો પન સુક્કવિસ્સટ્ઠાદિકા લોકવજ્જાવ, તત્થાપિ સઙ્ઘભેદાદિકા પાપિટ્ઠતરા એવ.

“**કમ્મન્તિ પારિવાસિકકમ્મવાચા**”તિ એતેન કમ્મભૂતા વાચાતિ કમ્મવાચા-સદ્દસ્સ અત્થોપિ સિદ્ધોતિ વેદિતબ્બો. **સવચનીયન્તિ** એત્થ ‘‘સદોસ’’ન્તિ (સારત્થ॰ ટી॰ ચૂળવગ્ગ॰ ૩.૭૬) અત્થં વદતિ. અત્તનો વચને પવત્તનકમ્મન્તિ એવમેત્થ અત્થો દટ્ઠબ્બો, ‘‘મા પક્કમાહી’’તિ વા ‘‘એહિ વિનયધરાનં સમ્મુખીભાવ’’ન્તિ વા એવં અત્તનો આણાય પવત્તનકકમ્મં ન કાતબ્બન્તિ અધિપ્પાયો. એવઞ્હિ કેનચિ સવચનીયે કતે અનાદરેન અતિક્કમિતું ન વટ્ટતિ, બુદ્ધસ્સ સઙ્ઘસ્સ આણા અતિક્કન્તા નામ હોતિ.

રજોહતભૂમીતિ પણ્ણસાલાવિસેસનં. **પચ્ચયન્તિ** વસ્સાવાસિકચીવરં. **સેનાસનં ન લભતીતિ** વસ્સગ્ગેન ન લભતિ.

અપણ્ણકપટિપદાતિ અવિરદ્ધપટિપદા. **સચે વાયમન્તોપીતિ** એત્થ અવિસયભાવં ઞત્વા અવાયમન્તોપિ સઙ્ગય્હતિ.

૮૧. **અવિસેસેનાતિ** પારિવાસિકુક્ખિત્તકાનં સામઞ્ઞેન. **પઞ્ચવણ્ણચ્છદનબદ્ધટ્ઠાનેસૂતિ** પઞ્ચપ્પકારચ્છદનેહિ છન્નટ્ઠાનેસુ.

ઓબદ્ધન્તિ ઉટ્ઠાનાદિબ્યાપારપટિબદ્ધં. પીળિતન્તિ અત્થો. **મઞ્ચે વા પીઠે વાતિ** એત્થ **વા**-સદ્દો સમુચ્ચયત્થો, તેન તટ્ટિકાચમ્મખણ્ડાદીસુ દીઘાસનેસુપિ નિસીદિતું ન વટ્ટતીતિ દીપિતં હોતિ.

ન વત્તભેદદુક્કટન્તિ વુડ્ઢતરસ્સ જાનન્તસ્સાપિ વત્તભેદે દુક્કટં નત્થીતિ દસ્સેતિ. “**વત્તં નિક્ખિપાપેત્વા**”તિ ઇદં પારિવાસાદિમેવ સન્ધાય વુત્તં.

પારિવાસિકવત્તકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પારિવાસિકક્ખન્ધકવણ્ણનાનયો નિટ્ઠિતો.

૩. સમુચ્ચયક્ખન્ધકો

સુક્કવિસ્સટ્ઠિકથાવણ્ણના

૯૭. સમુચ્ચયક્ખન્ધકે **વેદયામહ**ન્તિ જાનાપેમિ અહં, આરોચેમીતિઅત્થો. અનુભવામીતિપિસ્સ અત્થં વદન્તિ. પુરિમં પન પસંસન્તિ આરોપનવચનત્તા. **આરોચેત્વા નિક્ખિપિતબ્બ**ન્તિ દુક્કટપરિમોચનત્થં વુત્તં. કેચિ પન ''તદહેવ પુન વત્તં સમાદિયિત્વા અરુણં ઉટ્ઠાપેતુકામસ્સ રત્તિચ્છેદપરિહારત્થમ્પી''તિ વદન્તિ.

''**સભાગા ભિક્ખૂ વસન્તી**''તિ વુત્તત્તા વિસભાગાનં વસનટ્ઠાને વત્તં અસમાદિયિત્વા બહિ એવ કાતુમ્પિ વટ્ટતીતિ દટ્ઠબ્બં. ''**દ્વે લેડ્ડુપાતે અતિક્કમિત્વા**''તિ ઇદં વિહારે ભિક્ખૂનં સજ્ઝાયાદિસદ્દસવનૂપચારવિજહનત્થં વુત્તં. ''**મહામગ્ગતો ઓક્કમ્મા**''તિ ઇદં મગ્ગપટિપન્નાનં ભિક્ખૂનં ઉપચારાતિક્કમનત્થં વુત્તં. **ગુમ્બેન વા**તિઆદિ દસ્સનૂપચારવિજહનત્થં.

''**સોપિ કેનચિ કમ્મેન પુરે અરુણે એવ ગચ્છતી**''તિ ઇમિના આરોચનાય કતાય સબ્બેસુપિ ભિક્ખૂસુ વિહારગતેસુ ઊને ગણે ચરણદોસો વા વિપ્પવાસદોસો વા ન હોતિ આરોચિતત્તા સહવાસસ્સાતિ દસ્સેતિ. તેનાહ ''**અયઞ્ચા**'' તિઆદિ. **અબ્ભાનં કાતું ન વટ્ટતી**તિ કતમ્પિ અકતમેવ હોતીતિ અત્થો.

સુક્કવિસ્સટ્ઠિકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પટિચ્છન્નપરિવાસકથાવણ્ણના

૧૦૨. **સુદ્ધસ્સા**તિ સભાગસઙ્ઘાદિસેસં અનાપન્નસ્સ, તતો વુટ્ઠિતસ્સ વા. **અઞ્ઞસ્મિ**ન્તિ સુદ્ધન્તપરિવાસવસેન આપત્તિવુટ્ઠાનતો અઞ્ઞસ્મિં આપત્તિવુટ્ઠાને. પાળિયં ''પટિકસ્સિતો સઙ્ઘેન ઉદાયિ ભિક્ખુ અન્તરા એકિસ્સા આપત્તિયા...પે॰... મૂલાયપટિકસ્સના''તિ ઇદં કરણવસેન વિપરિણામેત્વા મૂલાયપટિકસ્સનાય પટિકસ્સિતોતિ યોજેતબ્બં. અથ વા ''મૂલાય પટિકસ્સના ખમતિ સઙ્ઘસ્સા''તિ ઉત્તરપદેન સહ પચ્ચત્તવસેનેવ યોજેતુમ્પિ વટ્ટતિ.

''ઉદાયિં ભિક્ખું અન્તરા એકિસ્સા આપત્તિયા...પે॰... મૂલાય પટિકસ્સિત્વા''તિ એત્થ અન્તરા એકિસ્સા આપત્તિયા હેતુભૂતાય ઉદાયિં ભિક્ખું મૂલાય પટિકસ્સિત્વા મૂલદિવસે આકડ્ઢિત્વા તસ્સા અન્તરાપત્તિયા સમોધાનપરિવાસં દેતૂતિ યોજના. **આવિકારાપેત્વા વિસ્સજ્જેતબ્બો**તિ તસ્સ અતેકિચ્છભાવં તેનેવ સઙ્ઘસ્સ પાકટં કારેત્વા લજ્જિગણતો વિયોજનવસેન વિસ્સજ્જેતબ્બો.

સતં આપત્તિયોતિ કાયસંસગ્ગાદિવસેન એકદિવસે આપન્ના સતં આપત્તિયો. **દસસત**ન્તિ સહસ્સા આપત્તિયો. રત્તિસતં છાદયિત્વાનાતિ યોજેતબ્બો. **સબ્બપરિવાસકમ્મવાચાવસાને**તિ હેટ્ઠા દસ્સિતાનં દ્વિન્નં સુદ્ધન્તપરિવાસાનં, તિણ્ણં સમોધાનપરિવાસાનઞ્ચાતિ ઇમેસં સબ્બેસં પરિવાસાનં કમ્મવાચાપરિયોસાને. **પુરિમનયેનેવા**તિ પટિચ્છન્નપરિવાસે વુત્તનયેન.

વિહારૂપચારતોપીતિ બહિગામે ભિક્ખૂનં વિહારૂપચારતોપિ. ''**દ્વે લેડ્ડુપાતા અતિક્કમિતબ્બા**''તિ ઇદં ભિક્ખૂનં સવનૂપચારાતિક્કમનં વુત્તં. **ગામસ્સાતિ ન વુત્ત**ન્તિ ગામસ્સ ઉપચારં મુઞ્ચિતું વટ્ટતીતિ ન વુત્તં. તેન ગામૂપચારે

ઠિતાપિ તત્થ દસ્સનસવનૂપચારે અતિક્કમિત્વા ઠિતા ભિક્ખૂ ચ ભિક્ખુનિયો ચ તસ્સા રત્તિચ્છેદં ન કરોન્તીતિ દીપેતિ.

અનિક્ખિત્તવત્તભિક્ખૂનં વુત્તનયેનેવાતિ ઉપચારસીમાય પવિટ્ઠાનં વસેન રત્તિચ્છેદં સન્ધાય વુત્તં. **તસ્મિં ગામે**તિ ભિક્ખુનીનં નિવાસનગામે. **અત્તાનં દસ્સેત્વા**તિ યથા આરોચેતું સક્કા, તથા દસ્સેત્વા. "**સમ્મન્નિત્વા દાતબ્બા**"તિ ઇમિના સમ્મતાય સહવાસેપિ રત્તિચ્છેદો ન હોતીતિ દસ્સેતિ.

મૂલાયપટિકસ્સિતસ્સાતિ મૂલાયપટિકસ્સિતસ્સ પુન પરિવુત્થપરિવાસસ્સાતિ અત્થો. **તિસ્સન્ન**ન્તિ મૂલાપત્તિયા સહ દ્વિન્નં અન્તરાપત્તીનઞ્ચ.

૧૦૮. **સચે પટિચ્છન્ના**તિ નિક્ખિત્તવત્તેનાપન્નાપત્તિં સન્ધાય વુત્તં. પાળિયં પઞ્ચાહપ્પટિચ્છન્નવારે અન્તરાપત્તિકથાયં "**એવઞ્ચ પન, ભિક્ખવે, છારત્તં માનત્તં દાતબ્બ**"ન્તિ ઇદં મૂલાયપટિકસ્સનાકમ્મવાચાનન્તરમેવ દાતું વુત્તં ન હોતિ. મૂલાયપટિકસ્સિતસ્સ પન પઞ્ચદિવસાનિ પરિવસિત્વા યાચિતસ્સ માનત્તચરણકાલે આપન્નાય તતિયાય અન્તરાપત્તિયા અપ્પટિચ્છન્નાય માનત્તદાનં સન્ધાય વુત્તં. એવઞ્ચ દિન્નમાનત્તસ્સ એકેન છારત્તેન પુબ્બે દિન્નમાનત્તાહિ તીહિ આપત્તીહિ સહ ચતસ્સન્નમ્પિ આપત્તીનં માનત્તં ચિણ્ણમેવ હોતિ. ઇમિના પન નયેન અબ્ભાનારહકાલે આપન્નાય અન્તરાપત્તિયા, પક્ખપ્પટિચ્છન્નવારે અન્તરાપત્તીસુ ચ પટિપજ્જનં વેદિતબ્બં. "**એકાહપ્પટિચ્છન્નાદિવસેન પઞ્ચા**"તિ ઇદં એકાહપ્પટિચ્છન્નાદીનં ચતુન્નં પચ્ચેકપરિવાસદાનમાનત્તદાનઅબ્ભાનાનિ એકેકં કત્વા વુત્તં. "**અન્તરાપત્તિવસેન ચતસ્સો**"તિ ઇદમ્પિ માનત્તદાનઅબ્ભાનાનિ તસ્મિં તસ્મિં મૂલાયપટિકસ્સને એકત્તં આરોપેત્વા વુત્તં.

પટિચ્છન્નપરિવાસકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સમોધાનપરિવાસકથાવણ્ણના

૧૨૫. "**યસ્મા પટિચ્છન્ના અન્તરાપત્તી**"તિ ઇદં સમોધાનપરિવાસદાનસ્સ કારણવચનં, ન પન ચિણ્ણપરિવુત્થદિવસાનં મક્ખિતભાવસ્સ, અપ્પટિચ્છન્નાય અન્તરાપત્તિયા મૂલાયપટિકસ્સને કતેપિ તેસં મક્ખિતભાવસમ્ભવતો. તસ્મા ''માનત્તચિણ્ણદિવસાપિ પરિવુત્થદિવસાપિ સબ્બે મક્ખિતાવ હોન્તી''તિ ઇમસ્સાનન્તરં ''સમોધાનપરિવાસો ચસ્સ દાતબ્બો''તિ એવમેત્થ યોજના કાતબ્બા. તેનાહ "**તેનેવા**"તિઆદિ.

સમોધાનપરિવાસકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

અગ્ઘસમોધાનપરિવાસકથાવણ્ણના

૧૩૪. "**એકાપત્તિમૂલકઞ્ચા**"તિ ઇમિના ''એકા આપત્તિ એકાહપ્પટિચ્છન્ના, એકા આપત્તિ દ્વીહપ્પટિચ્છન્ના''તિઆદિનયં દસ્સેતિ. **અપ્પટિચ્છન્નભાવં દસ્સેતુ**ન્તિ અજાનનાદિના પટિચ્છન્નાયપિ આપત્તિયા માનત્તારહતાવચનેન અપ્પટિચ્છન્નભાવં દસ્સેતું. ''એકસ્સ, આવુસો, માસસ્સ ભિક્ખુ માનત્તારહો''તિ (ચૂળવ॰ ૧૫૩) હિ વુત્તં. એત્થ એકસ્સ અજાનનપટિચ્છન્નમાસસ્સ પરિવાસારહો ન હોતિ, કેવલં આપત્તિયા અપ્પટિચ્છન્નત્તા માનત્તારહો હોતીતિ અધિપ્પાયો. પાળિયં **મક્ખધમ્મો**તિ મદ્દિતુકામતા. સઙ્ઘાદિસેસાનં પરિવાસદાનાદિસબ્બવિનિચ્છયસ્સ સમુચ્ચયત્તા પનેસ સમુચ્ચયક્ખન્ધકોતિ વુત્તોતિ વેદિતબ્બો.

અગ્ઘસમોધાનપરિવાસકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સમુચ્ચયક્ખન્ધકવણ્ણનાનયો નિટ્ઠિતો.

૪. સમથક્ખન્ધકો

સતિવિનયકથાદિવણ્ણના

૧૯૫. સમથક્ખન્ધકે ખીણાસવસ્સ વિપુલસતિં નિસ્સાય દાતબ્બો વિનયો ચોદનાદિઅસારુપ્પાનં વિનયનુપાયો **સતિવિનયો**.

૧૯૬. **ચિત્તવિપરિયાસકતો**તિ કતચિત્તવિપરિયાસો. **ગગ્ગં ભિક્ખું**...પે॰... **ચોદેન્તી**તિ એત્થ પન ઉમ્મત્તકસ્સ ઇદં **ઉમ્મત્તકં**, અજ્ઝાચિણ્ણં. તદેવ ચિત્તવિપરિયાસેન કતન્તિ ચિત્તવિપરિયાસકતં. તેન ઉમ્મત્તકેન ચિત્તવિપરિયાસકતેન અજ્ઝાચિણ્ણેન અનાચારેન આપન્નાય આપત્તિયા ગગ્ગં ભિક્ખું ચોદેન્તીતિ એવમત્થો દટ્ઠબ્બો. પઠમં મૂળ્હો હુત્વા પચ્છા અમૂળ્હભાવં ઉપગતસ્સ દાતબ્બો વિનયો **અમૂળ્હવિનયો**.

૨૦૨. ધમ્મવાદીનં યેભુય્યભાવસમ્પાદિકા કિરિયા **યેભુય્યસિકા**તિ ઇમસ્મિં અત્થે સ-કારાગમસહિતો ઇક-પચ્ચયન્તોયં સદ્દોતિ દસ્સેતું આહ **"યસ્સા"**તિઆદિ. તત્થ **યસ્સા કિરિયાયા**તિ ગૂળ્હકવિવટકાદિના સલાકગ્ગાહાપકકિરિયાય. યેભુય્યભાવં નિસ્સિતસમથકિરિયા યેભુય્યસિકાતિ એવં યેભુય્યસિકાસદ્દસ્સ અત્થો ગહેતબ્બો. એવઞ્હિ અયં અધિકરણસમથો નામ હોતિ. યથાવુત્તસલાકગ્ગાહેન હિ ધમ્મવાદીનં યેભુય્યભાવે સિદ્ધે પચ્છા તં યેભુય્યભાવં નિસ્સાયેવ અધિકરણવૂપસમો હોતિ, ન ધમ્મવાદીનં બહુતરભાવસાધકકિરિયામત્તેન.

૨૦૭. **"સેસમેત્થ તજ્જનીયાદીસુ વુત્તનયમેવા"**તિ એતેન તજ્જનીયાદિસત્તકમ્માનિ વિય ઇદમ્પિ તસ્સપાપિયસિકાકમ્મં અસુચિભાવાદિદોસયુત્તસ્સ, સટ્ઠસ્સ ચ વિનિચ્છયે અતિક્કમાનસ્સ કત્તબ્બં વિસું એકં નિગ્ગહકમ્મન્તિ દસ્સેતિ. એતસ્મિઞ્હિ નિગ્ગહકમ્મે કતે સો પુગ્ગલો ''અહં સુદ્ધો''તિ અત્તનો સુદ્ધિયા સાધનત્થં સટ્ઠમજ્ઝં ઓતરિતું, સટ્ઠો ચસ્સ વિનિચ્છયં દાતું ન લભતિ, તં કમ્મકરણમત્તેનેવ ચ તં અધિકરણં વૂપસન્તં હોતિ.

કથં પનેતં કમ્મં પટિપ્પસ્સમ્ભતીતિ? કેચિ પનેત્થ ''સો તથા નિગ્ગહિતો નિગ્ગહિતોવ હોતિ, ઓસારણં ન લભતિ. તેનેવ પાળિયં ઓસારણા ન વુત્તા''તિ વદન્તિ. અઞ્ઞે પન ''પાળિયં ન ઉપસમ્પાદેતબ્બન્તિઆદિના સમ્માવત્તનસ્સ વુત્તત્તા સમ્માવત્તિત્વા લજ્જિધમ્મે ઓક્કન્તસ્સ ઓસારણા અવુત્તાપિ તજ્જનીયાદીસુ વિય નયતો કમ્મવાચં યોજેત્વા ઓસારણા કાતબ્બા એવા''તિ વદન્તિ, ઇદં યુત્તં. તેનેવ અટ્ઠકથાયં વક્ખતિ ''સચે સીલવા ભવિસ્સતિ, વત્તં પરિપૂરેત્વા પટિપ્પસ્સદ્ધિં લભિસ્સતિ. નો ચે, તથાનાસિતકોવ ભવિસ્સતી''તિ (ચૂળવ॰ અટ્ઠ॰ ૨૩૮). **તસ્સપાપિયસિકાકમ્મ**ન્તિ ચ અલુત્તસમાસોયેવ. તેનાહ **"ઇદં હી"**તિ આદિ.

સતિવિનયકથાદિવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

અધિકરણકથાવણ્ણના

૨૧૫. વિરૂપતો વિપરિણામટ્ઠેન ચિત્તં દુક્ખં વિપચ્ચતીતિ આહ **"ચિત્તદુક્ખત્થં વોહારો"**તિઆદિ. **ઉપવદના**તિ ચોદના. **તત્થેવા**તિ અનુવદને.

આદિતો પટ્ઠાય ચ તસ્સ તસ્સ કમ્મસ્સ વિઞ્ઞાતત્તાતિ વિત્થારતો આગતકમ્મવગ્ગસ્સ આદિતો પટ્ઠાય વણ્ણનામુખેન વિઞ્ઞાતત્તા વિનિચ્છયો ભવિસ્સતીતિ યોજના.

૨૧૬. પાળિયં **અજ્ઝત્તં વા**તિ અત્તનિ વા અત્તનો પરિસાય વા. **બહિદ્ધા વા**તિ પરસ્મિં વા પરસ્સ પરિસાય વા. **અનવસ્સવાયા**તિ અનુપ્પાદાય.

૨૨૦. ''**વિવાદાધિકરણં કુસલં અકુસલં અબ્યાકત**''ન્તિ ઇદં પુચ્છાવચનં. **વિવાદાધિકરણં સિયા કુસલ**ન્તિઆદિ વિસજ્જનં. એસ નયો સેસેસુપિ.

૨૨૨. સમ્મુતિસભાવાયપિ આપત્તિયા કારણૂપચારેન અકુસલાબ્યાકતભાવેન વુચ્ચમાને કુસલસ્સાપિ આપત્તિકારણત્તા તદુપચારેન ''આપત્તાધિકરણં સિયા કુસલ''ન્તિ વત્તબ્બં ભવેય્ય , તથા અવત્વા ''નત્થિ આપત્તાધિકરણં કુસલ''ન્તિ એવંવચનસ્સ કારણં દસ્સેતું ''**એત્થ સન્ધાયભાસિતવસેન અત્થો વેદિતબ્બો**''તિ વુત્તં. એત્થ ચાયમધિપ્પાયો – યદિ હિ આપત્તિ નામ પરમત્થધમ્મસભાવા ભવેય્ય, તદા ''આપત્તાધિકરણં સિયા અકુસલ''ન્તિઆદિવચનં યુજ્જેય્ય. યસ્મા દુટ્ઠદોસસિક્ખાપદટ્ઠકથાદીસુ દસ્સિતદોસપ્પસઙ્ગતો પરમત્થસભઆવતા ન યુત્તા, એકન્તસમ્મુતિસભાવા એવ સા હોતિ, તસ્મા ''સિયા અકુસલં સિયા અબ્યાકત''ન્તિપિ નિપ્પરિયાયતો ન વત્તબ્બા. યદિ પન અકુસલઅબ્યાકતધમ્મસમુટ્ઠિતત્તમેવ ઉપાદાય પરિયાયતો ''સિયા અકુસલં સિયા અબ્યાકત''ન્તિ વુત્તં. તદા કુસલધમ્મસમઉટ્ઠિતત્તમ્પિ ઉપાદાય પરિયાયતો ''આપત્તાધિકરણં સિયા કુસલ''ન્તિપિ વત્તબ્બં ભવેય્ય. યતો ચેતં વચનં આપત્તિયા અકુસલાબ્યાકતૂપચારારહત્તસ્સ કુસલૂપચારાનારહત્તસ્સ વિસું કારણસબ્ભાવં સન્ધાય ભાસિતં, તસ્મા યં તં કારણવિસેસં સન્ધાય ઇદં ભાસિતં, તસ્સ વસેનેવેત્થ અત્થો વેદિતબ્બો.

ઇદાનિ પન યો અઙ્ગપ્પહોનકચિત્તમેવ સન્ધાય આપત્તિયા અકુસલાદિભાવો વુત્તો, નાઞ્ઞં વિસેસકારણં સન્ધાયાતિ ગણ્હેય્ય, તસ્સ ગાહે દોસં દસ્સેન્તો ''**યસ્મિં હી**''તિઆદિમાહ. તત્થ **પથવીખણનાદિકે**તિ પથવીખણનાદિનિમિત્તે પણ્ણત્તિવજ્જે. **આપત્તાધિકરણે કુસલચિત્તં અઙ્ગ**ન્તિ પણ્ણત્તિં અજાનિત્વા કુસલચિત્તેન ચેતિયઙ્ગણાદીસુ ભૂમિસોધનાદિવસેન પથવીભૂતગામવિકોપનાદિકાલે કુસલચિત્તં કારણં હોતિ. **તસ્મિં સતી**તિ તસ્મિં આપત્તાધિકરણે વિજ્જમાને કુસલચિત્તસમુટ્ઠિતત્તેન કુસલવોહારારહાય આપત્તિયા વિજ્જમાનાયાતિ અધિપ્પાયો. **સારત્થદીપનિયં** (સારત્થ॰ ટી॰ ચૂળવગ્ગ ૩.૨૨૨) પન ''તસ્મિં સતી''તિ ઇમસ્સ ''તસ્મિં કુસલચિત્તે આપત્તિભાવેન ગહિતે''તિ અત્થો વુત્તો, તં ન યુજ્જતિ ''યસ્મિ''ન્તિ ય-સદ્દેન પરામટ્ઠસ્સેવ આપત્તાધિકરણસ્સ ''તસ્મિ''ન્તિ પરામસિતબ્બતો.

ન સક્કા વત્તુન્તિ યદિ સમ્મુતિસભાવાયપિ આપત્તિયા અકુસલાદિસમુટ્ઠિતત્તેન અકુસલાદિવોહારો કરીયતિ, તદા કુસલવોહારોપિ કત્તબ્બોતિ ''નત્થિ આપત્તાધિકરણં કુસલ''ન્તિ ન સક્કા વત્તું, અઞ્ઞથા અકુસલાદિભાવોપિસ્સ પટિક્ખિપિતબ્બોતિ અધિપ્પાયો. **તસ્મા**તિ યસ્મા કુસલાદીનં તિણ્ણં સમાનેપિ આપત્તિયા અઙ્ગપ્પહોનકત્તે કુસલવોહારોવ આપત્તિયા પટિક્ખિત્તો, ન અકુસલાદિવોહારો, તસ્મા **નયિદં અઙ્ગપ્પહોનકં ચિત્તં સન્ધાય વુત્ત**ન્તિ ''આપત્તાધિકરણં સિયા અકુસલં સિયા અબ્યાકતં, નત્થિ આપત્તાધિકરણં કુસલ''ન્તિ ઇદં આપત્તિયા સમુટ્ઠાપકત્તેન અઙ્ગપ્પહોનકં કારણભૂતં ચિત્તમત્તં સન્ધાય ન વુત્તં , અઞ્ઞથા ''આપત્તાધિકરણં સિયા

કુસલ’’ન્તિપિ વત્તબ્બતોતિ અધિપ્પાયો. એતેન આપત્તિયા અકુસલાદિભાવોપિ કેનચિ નિમિત્તેન પરિયાયતોવ વુત્તો, ન પરમત્થતોતિ દસ્સેતિ. યથાહ ‘‘યં કુસલચિત્તેન આપજ્જતિ, તં કુસલં, ઇતરેહિ ઇતર’’ન્તિ.

ઇદં પનાતિઆદીસુ અયં અધિપ્પાયો – ‘‘આપત્તાધિકરણં સિયા અકુસલં સિયા અબ્યાકત’’ન્તિ ઇદઞ્હિ યં કિઞ્ચિ કદાચિ કત્થચિ કારણં ભવન્તં અનિયતકારણં સન્ધાય વુત્તં ન હોતિ. યં પન સબ્બસિક્ખાપદેસુ આપત્તિયા કારણં ભવિતુમરહતિ, ઇદમેવ કારણં સન્ધાય વુત્તં. અકુસલઞ્હિ પણ્ણત્તિં ઞત્વા વીતિક્કમન્તસ્સ સબ્બાપત્તિયા કારણં હોતિ, લોકવજ્જાપત્તિયા પન પણ્ણત્તિં અજાનન્તસ્સપિ કારણં હોતિ. કેવલં પણ્ણત્તિવજ્જાપત્તીસુ કુસલાબ્યાકતચિત્તપવત્તિક્ખણે એવ અકુસલં ન વત્તતિ, તદઞ્ઞત્થ સયમેવ પવત્તતિ. અબ્યાકતં પન કાયવચીભૂતં કુસલાકુસલાદીનં પવત્તિક્ખણે નિરોધસમાપન્નસ્સ સહસેય્યાપત્તિયન્તિ સબ્બાપત્તિયા અઙ્ગમેવ હોતિ છન્નં આપત્તિસમુટ્ઠાનાનં કાયવાચઙ્ગવિરહિતત્તાભાવા. તસ્મા ઇમેસં અકુસલાબ્યાકતાનં સબ્બાપત્તિમૂલકત્તમેવ સન્ધાય ઇદં આપત્તિયા અકુસલત્તં, અબ્યાકતત્તઞ્ચ વુત્તં. યત્થ પન પથવીખણનાદીસુ કુસલમ્પિ આપત્તિયા કારણં હોતિ, તત્થાપિ આપત્તિયા તદુપચારેન કુસલત્તવોહારો અયુત્તો સાવજ્જાનવજ્જાનં એકત્તવોહારસ્સ વિરુદ્ધત્તા. યદઙ્ગેન અઞ્ઞમઞ્ઞં વિરુદ્ધા, તદઙ્ગેન કારણકારિયવોહારોપિ નેસં અયુત્તો. તસ્મા તત્થ વિજ્જમાનમ્પિ કુસલં અબ્બોહારિકં, કાયવચીદ્વારમેવ આવેણિકં કારણન્તિ.

તત્થ **એકન્તતો અકુસલમેવા**તિ અકુસલચિત્તેન સમુટ્ઠહનતો કારણૂપચારતો એવં વુત્તં. **તત્થા**તિ લોકવજ્જે. **વિકપ્પો નત્થી**તિ સિયા-સદ્દસ્સ વિકપ્પનત્થતં દસ્સેતિ. **અકુસલં હોતી**તિ અકુસલસમુટ્ઠિતાય કારણૂપચારેન અકુસલં હોતિ. **સહસેય્યાદિવસેન આપજ્જનતો અબ્યાકતં હોતી**તિ ઇત્થિયાદીહિ સહ પિટ્ઠિપસારણવસપ્પવત્તકાયદ્વારસઙ્ખાતરૂપાબ્યાકતવસેનેવ આપજ્જિતબ્બતો કારણૂપચારેનેવ આપત્તિ અબ્યાકતં હોતિ. **તત્થા**તિ તસ્મિં પણ્ણત્તિવજ્જાપત્તાધિકરણે. **સઞ્ચિચ્ચાસઞ્ચિચ્ચવસેના**તિ પણ્ણત્તિં ઞત્વા, અઞ્ઞત્વા ચ આપજ્જનવસેન **ઇમં વિકપ્પભાવં સન્ધાય** અકુસલત્તઅબ્યાકતત્તસઙ્ખાતં યથાવુત્તં ઇમં વિકપ્પસભાવં સન્ધાય ઇદં વચનં વુત્તં.

યદિ એવં અસઞ્ચિચ્ચાપજ્જનપક્ખે કુસલેનાપિ આપજ્જનતો તમ્પિ વિકપ્પં સન્ધાય ‘‘આપત્તાધિકરણં સિયા કુસલ’’ન્તિપિ કસ્મા ન વુત્તન્તિ આહ **‘‘સચે પના’’**તિઆદિ. ‘‘અચિત્તકાન’’ન્તિ વુત્તમેવત્થં સમુટ્ઠાનવસેન વિભાવેતું **‘‘એળકલોમપદસોધમ્માદિસમુટ્ઠાનાનમ્પી’’**તિ વુત્તં. અચિત્તકસમુટ્ઠાનાનં **‘‘કુસલચિત્તં આપજ્જેય્યા’’**તિ એતેન સાવજ્જભૂતાય આપત્તિયા કારણૂપચારેનાપિ અનવજ્જભૂતકુસલવોહારો અયુત્તોતિ દસ્સેતિ. **‘‘ન ચ તત્થા’’**તિઆદિના કુસલસ્સ આપત્તિયા કારણત્તં વિજ્જમાનમ્પિ તથા વોહરિતું અયુત્તન્તિ પટિક્ખિપિત્વા કાયવાચાસઙ્ખાતં અબ્યાકતસ્સેવ કારણત્તં દસ્સેતિ. તત્થ **ચલિતપ્પવત્તાન**ન્તિ ચલિતાનં, પવત્તાનઞ્ચ. ચલિતો હિ કાયો, પવત્તા વાચા. એત્થ ચ કાયવાચાનમઞ્ઞતરમેવ અઙ્ગં. **તઞ્ચ...પે॰... અબ્યાકત**ન્તિ એવં અબ્યાકતસ્સ આપત્તિકારણભાવેનેવ વુત્તત્તા. ‘‘આપત્તાધિકરણં સિયા અકુસલં સિયા અબ્યાકત’’ન્તિ ઇદં કારણૂપચારેન પરિયાયતો વુત્તં, ન નિપ્પરિયાયતોતિ સિજ્ઝતિ.

યં પન **સારત્થદીપનિયં** (સારત્થ॰ ટી॰ ચૂળવ॰ ૩.૨૨૨) આપત્તિયા નિપ્પરિયાયતોવ અકુસલાદિસભાવતં સમત્થેતું બહું પપઞ્ચિતં, તં ન સારતો પચ્ચેતબ્બં દુટ્ઠદોસસિક્ખાપદટ્ઠકથાયમેવ પટિક્ખિત્તત્તા. તેનેવેત્થાપિ ‘‘યં ચિત્તં આપત્તિયા અઙ્ગં હોતી’’તિઆદિના અકુસલચિત્તસ્સાપિ આપત્તિયા કારણત્તેન ભિન્નતાવ દસ્સિતા. યં પનેત્થ

વત્તબ્બં, તં હેટ્ઠા દસ્સિતમેવાતિ ઇધ ન વિત્થારયિમ્હ. **એવં વીતિક્કમતો યો વીતિક્કમો**તિ એત્થ અકુસલચિત્તેન ઞત્વા વીતિક્કમન્તસ્સ કાયવચીવીતિક્કમસમુટ્ઠિતા આપત્તિવીતિક્કમોતિ વુત્તો. એસ નયો અબ્યાકતવારેપિ.

અધિકરણકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

અધિકરણવૂપસમનસમથકથાદિવણ્ણના

૨૨૮. પાળિયં **વિવાદાધિકરણં એકં સમથં અનાગમ્મા**તિઆદિ પુચ્છા. **સિયા**તિઆદિ વિસ્સજ્જનં. **સિયાતિસ્સ વચનીય**ન્તિ એતેનેવ વૂપસમં સિયાતિ વત્તબ્બં ભવેય્યાતિ અત્થો. **સમ્મુખાવિનયસ્મિ**ન્તિ સમ્મુખાવિનયત્તસ્મિન્તિ ભાવપ્પધાનો નિદ્દેસો દટ્ઠબ્બો. એવં સબ્બવારેસુ. ‘‘**કારકો ઉક્કોટેતી**’’તિ ઇદં ઉપલક્ખણમત્તં, યસ્સ કસ્સચિ ઉક્કોટેન્તસ્સ પાચિત્તિયમેવ. ઉબ્બાહિકાય ખીયનકે પાચિત્તિયં ન વુત્તં તત્થ છન્દદાનસ્સ નત્થિતાય.

૨૩૫. **વણ્ણાવણ્ણાયો કત્વા**તિ ખુદ્દકમહન્તેહિ સઞ્ઞાણેહિ યુત્તાયો કત્વા. તેનાહ ‘‘**નિમિત્તસઞ્ઞં આરોપેત્વા**’’તિ.

૨૪૨. **કિચ્ચાધિકરણં …પે॰… સમ્મતી**તિ એત્થ સમ્મુખાવિનયેન અપલોકનાદિકમ્મં સમ્પજ્જતીતિ અત્થો દટ્ઠબ્બો.

અધિકરણવૂપસમનસમથકથાદિવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સમથક્ખન્ધકવણ્ણનાનયો નિટ્ઠિતો.

૫. ખુદ્દકવત્થુક્ખન્ધકો

ખુદ્દકવત્થુકથાવણ્ણના

૨૪૩. ખુદ્દકવત્થુક્ખન્ધકે **અટ્ઠપદાકારેના**તિ જૂતફલકે અટ્ઠગબ્ભરાજિઆકારેન. **મલ્લકમૂલસણ્ઠાનેના**તિ ખેળમલ્લકમૂલસણ્ઠાનેન. ઇદઞ્ચ વટ્ટાધારકં સન્ધાય વુત્તં, કણ્ટકે ઉટ્ઠાપેત્વા કતવટ્ટકપાલસ્સેતં અધિવચનં.

૨૪૪. **પુથુપાણિક**ન્તિ મુટ્ઠિં અકત્વા વિકસિતહત્થતલેહિ પિટ્ઠિપરિકમ્મં વુચ્ચતિ. એતમેવ સન્ધાય ''**હત્થપરિકમ્મ**''ન્તિ વુત્તં.

૨૪૫. **મુત્તોલમ્બકાદીન**ન્તિ **આદિ**-સદ્દેન કુણ્ડલાદિં સઙ્ગણ્હાતિ. **પલમ્બકસુત્ત**ન્તિ બ્રાહ્મણાનં યઞ્ઞોપચિતસુત્તાદિઆકારં વુચ્ચતિ. **વલય**ન્તિ હત્થપાદવલયં.

૨૪૬. **દ્વઙ્ગુલે**તિ ઉપયોગબહુવચનં, દ્વઙ્ગુલપ્પમાણં અતિક્કામેતું ન વટ્ટતીતિ અત્થો. એત્થ ચ દ્વિમાસસ્સ વા દ્વઙ્ગુલસ્સ વા અતિક્કન્તભાવં અજાનન્તસ્સાપિ કેસમસ્સુગણનાય અચિત્તકાપત્તિયો હોન્તીતિ વદન્તિ.

કોચ્છેનાતિ ઉસીરતિણાદીનિ બન્ધિત્વા સમં છિન્દિત્વા ગહિતકોચ્છેન. **ચિક્કલેના**તિ સિલેસયુત્તતેલેન. **ઉણ્હાભિતત્તરજસિરાનમ્પી**તિ ઉણ્હાભિતત્તાનં રજોકિણ્ણસિરાનં. **અદ્દહત્થેના**તિ અલ્લહત્થેન.

૨૪૮-૯. **સાધુગીત**ન્તિ અનિચ્ચતાદિપટિસઞ્ઞુત્તં ગીતં. **ચતુરસ્સેન વત્તેના**તિ પરિપુણ્ણેન ઉચ્ચારણવત્તેન. તરઙ્ગવત્તાદીનં સબ્બેસમ્પિ સામઞ્ઞલક્ખણં દસ્સેતું ''**સબ્બેસં...પે॰... લક્ખણ**''ન્તિ વુત્તં. યત્તકાહિ મત્તાહિ અક્ખરં પરિપુણ્ણં હોતિ, તતોપિ અધિકમત્તાયુત્તં કત્વા કથનં **વિકારકથનં** નામ, તથા અકત્વા કથનમેવ **લક્ખણ**ન્તિ અત્થો. **બાહિરલોમિ**ન્તિ ભાવનપુંસકનિદ્દેસો, યથા બહિદ્ધા લોમાનિ દિસ્સન્તિ, એવં ધારેન્તસ્સ દુક્કટન્તિ અત્થો.

૨૫૦. પાળિયં **તરુણઞ્ઞેવ અમ્બ**ન્તિ તરુણં અસઞ્જાતબીજં એવ અમ્બફલં. **પાતાપેત્વા**તિ છિન્દાપેત્વાવ. ''**મત્તાવણ્ણિતા**''તિ ઇદં ''પરે નિન્દન્તી''તિ સાસનહિતેસિતાય વુત્તં. **ન પરિયાપુણિંસૂ**તિ નાસિક્ખિંસુ.

૨૫૧. **ચત્તારિ અહિરાજકુલાની**તિ સબ્બેસં અહિભેદાનં ચતૂસુ એવ સઙ્ગહતો વુત્તં. **અત્તપરિત્તં કાતુ**ન્તિ અત્તનો પરિત્તાણં કાતું.

વિરૂપક્ખેહિ મે મેત્તન્તિ વિરૂપક્ખજાતિકેહિ નાગેહિ સહ મય્હં મિત્તભાવો હોતુ, મેત્તા હોતૂતિ અત્થો, તે સુખિતા નિદ્દુક્ખા અવેરા હોન્તૂતિ અધિપ્પાયો. એવઞ્હિ મેત્તાફરણં હોતિ. સેસેસુપિ એસેવ નયો. **અપાદકેહી**તિ અહિકુલેહિ સહ સબ્બસત્તેસુ ઓધિસો મેત્તાફરણદસ્સનં. **મા મં અપાદકો હિંસી**તિ તાય મેત્તાય અત્તરક્ખાવિધાનદસ્સનં.

સબ્બે સત્તાતિઆદિ અત્તાનં ઉપમં કત્વા સબ્બસત્તેસુ અનોધિસો મેત્તાફરણદસ્સનં. તત્થ **મા કઞ્ચિ પાપમાગમા**તિ કઞ્ચિ સત્તં લામકં દુક્ખહેતુ, દુક્ખઞ્ચ મા આગચ્છતુ.

એવં મેત્તાય અત્તગુત્તિં દસ્સેત્વા ઇદાનિ રતનત્તયાનુસ્સરણેન દસ્સેતું ''**અપ્પમાણો**''તિઆદિ વુત્તં. તત્થ પમાણકરધમ્મા અકુસલા, તબ્બિપાકા ચ પમાણા, તપ્પટિપક્ખા સીલાદયો ગુણા, તબ્બિપાકા ચ

લોકિયલોકુત્તરફલાનિ અપ્પમાણા, તે અસ્સ અત્થીતિ **અપ્પમાણો**, અપ્પમાણા વા અપરિમેય્યગુણા અસ્સાતિપિ **અપ્પમાણો**. **પમાણવન્તાની**તિ યથાવુત્તપમાણકરધમ્મયુત્તાનિ. **અહિવિચ્છિકા**તિ સરીસપાનઞ્ઞેવ પભેદદસ્સનં. **ઉણ્ણનાભી**તિ લોમસનાભિકો મક્કટો. **સરબૂ**તિ ઘરગોળિકા.

પટિક્કમન્તૂતિ અપગચ્છન્તુ, મા મં વિહેસયિંસૂતિ અત્થો. **સોહં નમો**તિ એત્થ ''કરોમી''તિ પાઠસેસો. યસ્મા મયા મેત્તાદીહિ તુમ્હાકઞ્ચ મય્હઞ્ચ રક્ખા કતા, યસ્મા ચ સોહં ભગવતો નમો કરોમિ, વિપસ્સીઆદીનં સત્તન્નમ્પિ નમો કરોમિ, તસ્મા પટિક્કમન્તુ ભૂતાનીતિ યોજના.

અઞ્ઞમ્હીતિ કામરાગે અસુભમનસિકારાદિના છેતબ્બેતિ અત્થો. **અઙ્ગજાતન્તિ** બીજવિરહિતં પુરિસનિમિત્તં. બીજે હિ છિન્ને ઓપક્કમિકપણ્ડકો નામ અભબ્બો હોતીતિ વદન્તિ. એકે પન ''બીજસ્સાપિ છેદનક્ખણે દુક્કટાપત્તિ એવ કમેન પુરિસિન્દ્રિયાદિકે અન્તરહિતે પણ્ડકો નામ અભબ્બો હોતિ, તદા લિઙ્ગનાસનાય નાસેતબ્બો''તિ વદન્તિ. **તાદિસં વા દુક્ખં ઉપ્પાદેન્તસ્સા**તિ મુટ્ઠિપ્પહારાદીહિ અત્તનો દુક્ખં ઉપ્પાદેન્તસ્સ.

૨૫૨. પાળિયં **તુય્હેસો પત્તો**તિ ''યો ચ અરહા ચેવ ઇદ્ધિમા ચ, તસ્સ દિન્નમેવા''તિ સેટ્ઠિના વુત્તં, તં સન્ધાય વદતિ. **તં પત્તં ગહેત્વા તિક્ખત્તું રાજગહં અનુપરિયાયી**તિ એત્થ વેળુપરમ્પરાય બદ્ધપત્તસ્સ ઉપરિભાગે આકાસે નગરં તિક્ખત્તું અનુપરિયાયિત્વા ઠિતભાવં સન્ધાય ''પત્તં ગહેત્વા''તિ વુત્તં, ન પન થેરો હત્થેન પત્તં સયમેવ અગ્ગહેસિ. કેચિ પન વદન્તિ ''ઇદ્ધિબલેન તં પત્તં વેળુપરમ્પરતો મુઞ્ચિત્વા થેરં અનુબન્ધમાનો અટ્ઠાસિ, સો ચ અનેન હત્થેન ગહિતો વિય અહોસી''તિ. તથા ઠિતમેવ પન સન્ધાય ''ભારદ્વાજસ્સ હત્થતો પત્તં ગહેત્વા''તિ વુત્તં. **તે ચ મનુસ્સા...પે॰... અનુબન્ધિંસૂ**તિ યે ચ મનુસ્સા પઠમં પાટિહારિયં નાદ્દસંસુ, તે અમ્હાકમ્પિ પાટિહારિયં દસ્સેહીતિ થેરમનુબન્ધિંસુ. થેરો ચ સીહબ્યગ્ઘાદિરૂપં ગહેત્વા વિકુબ્બનિદ્ધિં દસ્સેતિ, તે ચ અચ્છરિયબ્ભુતજાતા ઉચ્ચાસદ્દા મહાસદ્દા અહેસું. તેનાહ ''**કિં નુ ખો સો, આનન્દ, ઉચ્ચાસદ્દો મહાસદ્દો**''તિ. **ઇદ્ધિપાટિહારિયં ન દસ્સેતબ્બન્તિ** એત્થ ''યો પકતિવણ્ણં વિજહિત્વા કુમારવણ્ણં વા દસ્સેતિ, નાગવણ્ણં વા...પે॰... વિવિધમ્પિ સેનાબ્યૂહં દસ્સેતી''તિ (પટિ॰ મ॰ ૩.૧૩) એવમાગતા અત્તનો સરીરસ્સ વિકારાપાદનવસપ્પવત્તા વિકુબ્બનિદ્ધિ અધિપ્પેતાતિ આહ ''**અધિટ્ઠાનિદ્ધિ પન અપ્પટિક્ખિત્તા**''તિ. પકતિયા એકો બહુકં આવજ્જતિ, સતં વા સહસ્સં વા સતસહસ્સં વા આવજ્જેત્વા ઞાણેન અધિટ્ઠાતિ ''બહુકો હોમી''તિ (પટિ॰ મ॰ ૩.૧૦) એવં દસ્સિતા અધિટ્ઠાનવસેન નિપ્ફન્ના અધિટ્ઠાનિદ્ધિ નામ. **ગિહિવિકટાની**તિ ગિહિસન્તકાનિ.

૨૫૩. પાળિયં **ન અચ્છુપિયન્તી**તિ ન કુસિતાનિ હોન્તિ. **રૂપકાકિણ્ણાની**તિ ઇત્થિરૂપાદીહિ આકિણ્ણાનિ.

૨૫૪. **ભૂમિઆધારકે**તિ દન્તાદીહિ કતે વલયાધારકે. એતસ્સ વલયાધારકસ્સ અનુચ્ચતાય ઠપિતા પત્તા ન પરિપતન્તીતિ ''**તયો પત્તે ઠપેતું વટ્ટતી**''તિ વુત્તં. અનુચ્ચતઞ્હિ સન્ધાય અયં ''ભૂમિઆધારકો''તિ વુત્તો. **દારુઆધારકદણ્ડાધારકેસૂ**તિ એકદારુના કતઆધારકે, બહૂહિ દણ્ડેહિ કતઆધારકે ચ. એતે ચ ઉચ્ચતરા હોન્તિ પત્તેહિ સહ પતનસભાવા. તેન ''**સુસજ્જિતેસૂ**''તિ વુત્તં. **ભમકોટિસદિસો**તિ યત્થ ધમકરણાદિં પવેસેત્વા લિખન્તિ, તસ્સ ભમકસ્સ કોટિયા સદિસો. તાદિસસ્સ દારુઆધારકસ્સ અવિત્થિણ્ણતાય ઠપિતોપિ પત્તો પતતીતિ ''**અનોકાસો**''તિ વુત્તો.

આલિન્દકમિટ્ઠિકાદીનન્તિ પમુખમિટ્ઠિકાદીનં, ઉચ્ચવત્થુકાનન્તિ અત્થો. **બાહિરપસ્સે**તિ પાસાદાદીનં બહિકુટ્ટે. **તનુકમિટ્ઠિકાયા**તિ વેદિકાય. સબ્બત્થ પન હત્થપ્પમાણતો અબ્ભન્તરે ઠપેતું વટ્ટતિ. આધારે પન તતો બહિપિ

વટ્ટતિ.

પાળિયં **ઓટ્ઠોતિ** મુખવટ્ટિ. **પત્તમાળકન્તિ** ઉપચિકાનં અનુટ્ઠહનત્થાય ભૂમિતો ઉચ્ચતરં કતં વેદિકાકારમાળકં. **મહામુખકુણ્ડસણ્ઠાનાતિ** મહામુખચાટિસણ્ઠાના. **લગ્ગેન્તસ્સ દુક્કટન્તિ** કેવલં પત્તં લગ્ગેન્તસ્સ, ન થવિકાય લગ્ગેન્તસ્સાતિ વદન્તિ. વીમંસિતબ્બં. **અઞ્ઞેન પન ભણ્ડકેનાતિ** અઞ્ઞેન ભારબન્ધનેન ભણ્ડકેન. "**બન્ધિત્વા ઓલમ્બેતુ**"ન્તિ વુત્તત્તા પત્તત્થવિકાય અંસબદ્ધકો યથા લગ્ગિતટ્ઠાનતો ન પરિગળતિ, તથા સબ્બથાપિ બન્ધિત્વા ઠપેતું વટ્ટતિ. **બન્ધિત્વાપિ ઉપરિ ઠપેતું ન વટ્ટતીતિ** ઉપરિ નિસીદન્તા ઓત્થરિત્વા ભિન્દન્તીતિ વુત્તં. **તત્થ ઠપેતું વટ્ટતીતિ** નિસીદનસઙ્કાભાવતો વુત્તં. **બન્ધિત્વા વાતિ** બન્ધિત્વા ઠપિતછત્તે વા. **યો કોચીતિ** ભત્તપૂરોપિ તુચ્છપત્તોપિ.

૨૫૫. પરિહરિતુન્તિ દિવસે દિવસે પિણ્ડાય ચરણત્થાય ઠપેતું. પત્તં અલભન્તેન પન એકદિવસં પિણ્ડાય ચરિત્વા ભુઞ્જિત્વા છડ્ડેતું વટ્ટતિ. તેનાહ "**તાવકાલિકં પરિભુઞ્જિતું વટ્ટતી**"તિ. પણ્ણપુટાદીસુપિ એસેવ નયો. **અભું મેતિ** અભૂતિ મય્હં, વિનાસો મય્હન્તિ અત્થો. પાળિયં **પિસાચો વતમન્તિ** પિસાચો વતાયં, અયમેવ વા પાઠો. **પિસાચિલ્લિકાતિ** પિસાચદારકા. **છવસીસસ્સ પત્તોતિ** છવસીસમયો પત્તો. પકતિવિકારસમ્બન્ધે ચેતં સામિવચનં.

ચબ્બેત્વાતિ નિટ્ઠુભિત્વા. "**પટિગ્ગહં કત્વા**"તિ વુત્તત્તા ઉચ્છિટ્ઠહત્થેન ઉદકં ગહેત્વા પત્તં પરિપ્ફોસિત્વા ધોવનઘંસનવસેન હત્થં ધોવિતું વટ્ટતિ, એત્તકેન પત્તં પટિગ્ગહં કત્વા હત્થો ધોવિતો નામ ન હોતિ. **એકં ઉદકગણ્ડુસં ગહેત્વાતિ** પત્તં અફુસિત્વા તત્થ ઉદકમેવ ઉચ્છિટ્ઠહત્થેન ઉક્ખિપિત્વા ગણ્ડુસં કત્વા, વામહત્થેનેવ વા પત્તં ઉક્ખિપિત્વા મુખેન ગણ્ડુસં ગહેતુમ્પિ વટ્ટતિ. **બહિ ઉદકેન વિક્ખાલેત્વાતિ** દ્વીસુ અઙ્ગુલીસુ આમિસમત્તં વિક્ખાલેત્વા બહિ ગહેતુમ્પિ વટ્ટતિ. **પટિખાદિતુકામોતિ** એત્થ ન સયં ખાદિતુકામોપિ અઞ્ઞેસં ખાદનારહં ઠપેતું લભતિ . **તત્થેવ કત્વાતિ** પત્તેયેવ યથાઠપિતટ્ઠાનતો અનુદ્ધરિત્વા. **લુઞ્ચિત્વાતિ** તતો મંસમેવ નિરવસેસં ઉપ્પાટેત્વા.

૨૫૬. કિણ્ણચુણ્ણેનાતિ સુરાકિણ્ણચુણ્ણેન. **મક્ખેતુન્તિ** સૂચિં મક્ખેતું. **નિસ્સેણિમ્પીતિ** ચતૂહિ દણ્ડેહિ ચીવરપ્પમાણેન આયતચતુરસ્સં કત્વા બદ્ધપટલમ્પિ. એત્થ હિ ચીવરકોટિયો સમકં બન્ધિત્વા ચીવરં યથાસુખં સિબ્બન્તિ. **તત્થ અત્થરિતબ્બન્તિ** તસ્સા નિસ્સેણિયા ઉપરિ ચીવરસ્સ ઉપત્થમ્ભનત્થાય અત્થરિતબ્બં. કથિનસઙ્ખાતાય નિસ્સેણિયા ચીવરસ્સ બન્ધનકરજ્જુ કથિનરજ્જૂતિ મજ્ઝિમપદલોપીસમાસોતિ આહ "**યાયા**"તિઆદિ. તત્થ યસ્મા દ્વિન્નં પટલાનં એકસ્મિં અધિકે જાતે તત્થ વલિયો હોન્તિ, તસ્મા દુપટ્ટચીવરસ્સ પટલદ્વયમ્પિ સમકં કત્વા બન્ધનકરજ્જુ કથિનરજ્જૂતિ વેદિતબ્બં.

પાળિયં **કથિનસ્સ અન્તો જીરતીતિ** કથિને બદ્ધસ્સ ચીવરસ્સ પરિયન્તો જીરતિ. કથિનનિસ્સિતઞ્હિ ચીવરં ઇધ નિસ્સયવોહારેન ''કથિન''ન્તિ વુત્તં ''મઞ્ચા ઘોસન્તી''તિઆદીસુ વિય. **અનુવાતં પરિભણ્ડન્તિ** કથિને બન્ધનરજ્જૂહિ ચીવરસ્સ સમન્તા પરિયન્તસ્સ અજીરણત્થં યેહિ કેહિચિ ચોળકેહિ દીઘતો અનુવાતં, તિરિયતો પરિભણ્ડઞ્ચ સિબ્બિત્વા કાતું યત્થ રજ્જુકે પવેસેત્વા દણ્ડેસુ પલિવેઠેત્વા ચીવરસમકં આકડ્ઢિતું સક્કા, તાદિસન્તિ અત્થો. કેચિ પન ''કથિનસઙ્ખાતેસુ કિલઞ્જાદીસુ એવ અજીરણત્થાય અનુવાતપરિભણ્ડકરણં અનુઞ્ઞાત''ન્તિ વદન્તિ. **તસ્સ મજ્ઝેતિ** પુરાણકથિનસ્સેવ અન્તો. **ભિક્ખુનો પમાણેનાતિ** ભિક્ખુનો ચીવરસ્સ પમાણેન. **અઞ્ઞં નિસ્સેણિન્તિ** દીઘતો ચ તિરિયતો ચ અઞ્ઞં દણ્ડં ઠપેત્વા બન્ધિતું.

બિદલકન્તિ દિગુણકરણસઙ્ખાતકિરિયાવિસેસસ્સ અધિવચનં. તેનાહ “**દ્ગુણકરણ**”ન્તિ. **પવેસનસલાક**ન્તિ વલીનં અગ્ગહણત્થાય પવેસનકવેળુસલાકાદિ. પાળિયં **પટિગ્ગહ**ન્તિ અઙ્ગુલિકઞ્ચુકં.

૨૫૭. પાતિ નામ ભણ્ડક્ખપનકો ભાજનવિસેસો. પાળિયં **પટિગ્ગહથવિક**ન્તિ પાતિઆદિભાજનત્થવિકં. **ચિનિતુ**ન્તિ ઉચ્ચવત્થુપરિયન્તસ્સ અપતનત્થાય ઇટ્ઠકાદીહિ ચિનિતું. **આલમ્બનબાહ**ન્તિ આલમ્બનરજ્જુદણ્ડાદિ. **પરિભિજ્જતી**તિ કટસારાદિકં કથિનમજ્ઝે ભઙ્ગં હોતિ. **ઉસ્સાપેત્વા**તિ દણ્ડકથિનં સન્ધાય વુત્તં.

૨૫૮-૯. ઉદકં અકપ્પિયન્તિ સપ્પાણકં. **ઉપનન્ધી**તિ વેરં બન્ધિ. **અદ્ધાનમગ્ગો પટિપજ્જિતબ્બો**તિ એત્થ અદ્ધયોજનં અદ્ધાનમગ્ગો નામ, તં પટિપજ્જિતુકામસ્સ સઞ્ચિચ્ચ વિહારૂપચારાતિક્કમને આપત્તિ. અસઞ્ચિચ્ચ ગતસ્સ પન યત્થ સરતિ, તત્થ ઠત્વા સઙ્ઘાટિકણ્ણાદિં અનધિટ્ઠહિત્વા ગમને પદવારેન આપત્તીતિ વેદિતબ્બં. **ન સમ્મતી**તિ ન પહોતિ.

૨૬૦. અભિસન્નકાયાતિ સેમ્હાદિદોસસન્નિચિતકાયા. **તત્થ મજ્ઝે**તિ અગ્ગળપાસકસ્સ મજ્ઝે. **ઉપરી**તિ અગ્ગળપાસકસ્સ ઉપરિભાગે. **ઉદકક્ખપનટ્ઠાન**ન્તિ ઉદકક્ખપનત્થાય પરિચ્છિન્દિત્વા કતટ્ઠાનં.

૨૬૧. પાળિયં **ઉદપાન**ન્તિ કૂપં. **નીચવત્થુકો**તિ કૂપસ્સ સમન્તા કૂલટ્ઠાનં, ભૂમિસમં તિટ્ઠતીતિ અત્થો. **ઉદકેન ઓત્થરિય્યતી**તિ સમન્તા વસ્સોદકં આગન્ત્વા કૂપે પતતીતિ અત્થો.

૨૬૨. વાહેન્તીતિ ઉસ્સિઞ્ચન્તિ. **અરહટઘટિયન્તં** નામ ચક્કસણ્ઠાનં અનેકારં અરે અરે ઘટિકાનિ બન્ધિત્વા એકેન, દ્વીહિ વા પરિબ્ભમિયમાનયન્તં.

૨૬૩. આવિદ્ધપક્ખપાસકન્તિ કણ્ણિકમણ્ડલસ્સ સમન્તા ઠપિતપક્ખપાસકં. **મણ્ડલે**તિ કણ્ણિકમણ્ડલે. **પક્ખપાસકે ઠપેત્વા**તિ સમન્તા ચતુરસ્સાકારેન ફલકાદીનિ ઠપેત્વા.

૨૬૪. નમતકં નામ સન્થતસદિસન્તિ કેચિ વદન્તિ. કેચિ પન ‘‘રુક્ખતચમય’’ન્તિ. **ચમ્મખણ્ડપરિહારેના**તિ અનધિટ્ઠહિત્વા સયનાસનવિધિનાતિ અત્થો. **પેળાયા**તિ અટ્ટંસસોળસંસાદિઆકારેન કતાય ભાજનાકારાય પેળાય. યત્થ ઉણ્હપાયાસાદિં પક્ખિપિત્વા ઉપરિ ભોજનપાતિં ઠપેન્તિ ભત્તસ્સ ઉણ્હભાવાવિગમનત્થં, તાદિસસ્સ ભાજનાકારસ્સ આધારસ્સેતં અધિવચનં. તેનેવ પાળિયં ‘‘આસિત્તકૂપધાન’’ન્તિ વુત્તં. તસ્સ ચ પાયાસાદીહિ આસિત્તકાધારોતિ અત્થો. ઇદઞ્ચ આસિત્તકૂપધાનં પચ્ચન્તેસુ ન જાનન્તિ કાતું, મજ્ઝિમદેસેયેવ કરોન્તિ. કેચિ પન ‘‘ગિહિપરિભોગો અયોમયાદિ સબ્બોપિ આધારો આસિત્તકૂપધાનમેવ અનુલોમેતી’’તિ વદન્તિ, એકે પન ‘‘કપ્પિયલોહમયો આધારો મળોરિકમેવ અનુલોમેતી’’તિ. વીમંસિત્વા ગહેતબ્બં. પુબ્બે પત્તગુત્તિયા આધારો અનુઞ્ઞાતો. ઇદાનિ ભુઞ્જિતું **મળોરિકા** અનુઞ્ઞાતા. **છિદ્દ**ન્તિ છિદ્દયુત્તં. **વિદ્ધ**ન્તિ અન્તોવિનિવિદ્ધછિદ્દં. **આવિદ્ધ**ન્તિ સમન્તતો છિદ્દં.

૨૬૫. પત્તં નિક્કુજ્જિતુન્તિ એત્થ કમ્મવાચાય અસમ્ભોગકરણવસેનેવ નિક્કુજ્જનં, ન પત્તાનં અધોમુખટ્ઠપનેન. તેનાહ ‘‘**અસમ્ભોગં સઙ્ઘેન કરોતૂ**’’તિઆદિ, તં વટ્ટં કમ્મવાચાય સઙ્ઘેન સદ્ધિં અસમ્ભોગં સઙ્ઘો કરોતૂતિ અત્થો.

પત્તં નિક્કુજ્જેય્યાતિ વડ્ઢસ્સ પત્તનિક્કુજ્જનદણ્ડકમ્મં કરેય્ય. **અસમ્ભોગં સઙ્ઘેન કરણ**ન્તિ સઙ્ઘેન વડ્ઢસ્સ અસમ્ભોગકરણં. યથા અસમ્ભોગો હોતિ, તથા કરણન્તિ અત્થો. **નિક્કુજ્જિતો...પે॰... અસમ્ભોગં સઙ્ઘેના**તિ એત્થ સઙ્ઘેન અસમ્ભોગો હોતીતિ અત્થો દટ્ઠબ્બો. એવં ભગવતા અસમ્ભોગકરણસ્સ આણત્તત્તા, કમ્મવાચાય ચ સાવિતત્તા, અટ્ઠકથાયઞ્ચ ''કોચિ દેય્યધમ્મો ન ગહેતબ્બો''તિ વુત્તત્તા પત્તે નિક્કુજ્જિતે તસ્સ સન્તકં ઞત્વા ગણ્હન્તસ્સ દુક્કટમેવાતિ ગહેતબ્બં.

અચ્ચયોતિ ઞાયપ્પટિપત્તિં અતિક્કમિત્વા પવત્તિ, અપરાધોતિ અત્થો. **મં અચ્ચગમા**તિ મં અતિક્કમ્મ પવત્તો. **તં તે મયં પટિગ્ગણ્હામા**તિ તં તે અપરાધં મયં ખમામ. **ભિક્ખૂનં અલાભાય પરિસક્કતી**તિઆદીસુ અલાભાય પરિસક્કનાદિતો વિરતોતિ એવમત્થો ગહેતબ્બો. **અસમ્ભોગં ભિક્ખુસઙ્ઘેના**તિ એત્થ ''કતો''તિ પાઠસેસો.

૨૬૮. **યાવ પચ્છિમા સોપાનકળેવરા**તિ પઠમસોપાનફલકં સન્ધાય વુત્તં. તમ્હિ પચ્છા દુસ્સેન સન્થતત્તા એવ વુત્તં. ''**પચ્છિમં જનતં તથાગતો અનુકમ્પતી**''તિ ઇદં થેરો અનાગતે ભિક્ખૂનં ચેલપટિકસ્સ અક્કમનપચ્ચયા અપવાદં સિક્ખાપદપઞ્ઞત્તિયા નિવારણેન ભગવતો અનુકમ્પં સન્ધાયાહ. **અપગતગબ્ભા**તિ વિજાતપુત્તા. તેનાહ ''**મઙ્ગલત્થાયા**''તિ.

૨૬૯-૨૭૦. **બીજની**ન્તિ ચતુરસ્સબીજનિં. **એકપણ્ણચ્છત્ત**ન્તિ તાલપણ્ણાદિના એકેન પત્તેન કતછત્તં.

૨૭૪-૫. **અનુરક્ખણત્થ**ન્તિ પરિગ્ગહેત્વા ગોપનત્થં. **દીઘં કારેન્તી**તિ કેસેહિ સદ્ધિં અચ્છિન્દિત્વા ઠપાપેન્તિ. **ચતુકોણ**ન્તિ યથા ઉપરિ નલાટન્તેસુ દ્વે, હેટ્ઠા હનુકપસ્સે દ્વેતિ ચત્તારો કોણા પઞ્ઞાયન્તિ, એવં ચતુરસ્સં કત્વા કપ્પાપનં. પાળિયં **દાઠિકં ઠપાપેન્તી**તિ ઉત્તરોટ્ઠે મસ્સું અચ્છિન્દિત્વા ઠપાપેન્તિ. **રુધી**તિ ખુદ્દકવણં.

૨૭૭. પાળિયં **લોહભણ્ડકંસભણ્ડસન્નિચયો**તિ લોહભણ્ડસ્સ, કંસભણ્ડસ્સ ચ સન્નિચયોતિ અત્થો. **બન્ધનમત્ત**ન્તિ વાસિદણ્ડાદીનં કોટીસુ અપાતનત્થં લોહેહિ બન્ધનં. **તન્તક**ન્તિ આયોગવાયનત્થં તદાકારેન પસારિતતન્તં.

૨૭૮. ''**યત્થ સરતિ, તત્થ બન્ધિતબ્બ**''ન્તિ એતેન અસઞ્ચિચ્ચ કાયબન્ધનં અબન્ધિત્વા પવિટ્ઠસ્સ અનાપત્તીતિ દસ્સેતિ. **મુરજવટ્ટિસણ્ઠાનં વેઠેત્વા કત**ન્તિ એવં બહુરજ્જુકે એકતો કત્વા નાનાવણ્ણેહિ સુત્તેહિ કતન્તિ કેચિ વદન્તિ. એકવણ્ણસુત્તેનાપિ વલયઘટકાદિવિકારં દસ્સેત્વા વેઠિતમ્પિ મુરજમેવ. વિકારં પન અદસ્સેત્વા મટ્ઠં કત્વા નિરન્તરં વેઠિતં વટ્ટતિ. તેનેવ **દુતિયપારાજિકસંવણ્ણનાયં** વુત્તં ''બહુરજ્જુકે એકતો કત્વા એકેન નિરન્તરં વેઠેત્વા કતં 'બહુરજ્જુક'ન્તિ ન વત્તબ્બં, વટ્ટતી''તિ. **મુદ્દિકકાયબન્ધનં** નામ ચતુરસ્સં અકત્વા સજ્જિતં. **પામઙ્ગદસા** ચતુરસ્સા. **મુદિઙ્ગસણ્ઠાનેના**તિ વરકસીસાકારેન. **પાસન્તો**તિ દસાપરિયોસાનં.

૨૭૯. પાળિયં **ગણ્ઠિકફલકં પાસકફલક**ન્તિ એત્થ દારુદન્તાદિમયેસુ ફલકેસુ ગણ્ઠિકપાસકાનિ અપ્પેત્વા ચીવરે ઠપેતું અનુઞ્ઞાતં. **કોટ્ટો વિવરિયતી**તિ અનુવાતો વિવરિયતિ.

૨૮૦-૧. **પાળિકારકો**તિ ભિક્ખૂનં યથાવુડ્ઢં પાળિયા પતિટ્ઠાપકો. તસ્સાપિ તથા પારુપિતું ન વટ્ટતિ. પાળિયં **મુણ્ડવટ્ટી**તિ મલ્લાદયો.

૨૮૨. **પમાણઙ્ગુલેના**તિ વડ્ઢકીઅઙ્ગુલેન. કેચિ પન ''પકતિઅઙ્ગુલેના''તિ વદન્તિ, તં ચતુરઙ્ગુલપચ્છિમકવચનેન ન સમેતિ. ન હિ પકતઙ્ગુલેન ચતુરઙ્ગુલપ્પમાણં દન્તકટ્ઠં કણ્ઠે અવિલગ્ગં ખાદિતું સકાતિ.

૨૮૫. પાળિયં **સકાય નિરુત્તિયા બુદ્ધવચનં દૂસેન્તી**તિ માગધભાસાય સબ્બેસં વત્તું સુકરતાય હીનજચ્ચાપિ ઉગ્ગણ્હન્તા દૂસેન્તીતિ અત્થો.

૨૮૯. મા ભિક્ખૂ બ્યાબાધયિંસૂતિ લસુણગન્ધેન ભિક્ખૂ મા બાધયિંસુ.

૨૯૧. અવલેખનપીઠરોતિ અવલેખનકટ્ઠાનં ઠપનભાજનવિસેસો. **અપિધાન**ન્તિ પિધાનફલકાદિ.

ખુદ્દકવત્થુકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ખુદ્દકવત્થુક્ખન્ધકવણ્ણનાનયો નિટ્ઠિતો.

૬. સેનાસનક્ખન્ધકો

વિહારાનુજાનનકથાવણ્ણના

૨૯૫. સેનાસનક્ખન્ધકે **સિસિરે**તિ સિસિરકાલે હિમપાતવસેન સત્તાહવદ્દલિકાદિવસ્સપાતવસ્સેન ચ ઉપ્પન્નો ખરો સીતસમ્ફસ્સો અધિપ્પેતોતિ આહ "**સમ્ફુસિતકો**"તિ. "**તતો**"તિ ઇદં કત્તુઅત્થે નિસ્સક્કવચનં, તેન ચ વિહારેન વાતાતપો પટિહઞ્ઞતીતિ અત્થોતિ આહ "**વિહારેન પટિહઞ્ઞતી**"તિ.

૨૯૬. આવિઞ્છનછિદ્દન્તિ યત્થ અઙ્ગુલિં વા રજ્જુસઙ્ખલિકાદિં વા પવેસેત્વા કવાટં આકડ્ઢન્તા દ્વારબાહં ફુસાપેન્તિ, તસ્સેતં અધિવચનં. સેનાસનપરિભોગે અકપ્પિયં નામ નત્થીતિ દસ્સનત્થં "**સચેપિ દીપિનઙ્ગુટ્ઠેના**"તિઆદિ વુત્તં. **ચેતિયે વેદિકાસદિસ**ન્તિ વાતપાનદારું વા જાલં વા અકત્વા દારુટ્ઠાને ચેતિયે વેદિકાય પટ્ટાદીનિ વિય ઇટ્ઠકાદીહિ ઉદ્ધં, તિરિયઞ્ચ પટ્ટિકાદયો દસ્સેત્વા ચતુછિદ્દયુત્તં કતં. **થમ્ભકવાતપાનં** નામ તિરિયં દારૂનિ અદત્વા ઉદ્ધં ઠપિતદારૂહિ એવ કતં. **ચોળકપાદપુઞ્છનં બન્ધિતુ**ન્તિ વાતપાનપ્પમાણેન પાદપુઞ્છનસદિસં ચોળકાદિના બન્ધિત્વા વગ્ગુલિઆદિપ્પવેસનનિવારણત્થં, કથેતુન્તિ અત્થો. **મિડ્ઢક**ન્તિ મઞ્ચાકારેન કતમત્તિકાદીહિ કતવેદિકાકારં.

૨૯૭. ચતુરસ્સપીઠન્તિ સમચતુરસ્સં. **અટ્ઠઙ્ગુલપાદકં વટ્ટતી**તિ અટ્ઠઙ્ગુલપાદકમેવ વટ્ટતિ. **પમાણાતિક્કન્તોપિ વટ્ટતી**તિ સમચતુરસ્સમેવ સન્ધાય વુત્તં. આયતચતુરસ્સા પન સત્તઙ્ગપઞ્ચઙ્ગાપિ ઉચ્ચપાદા ન વટ્ટન્તિ. વેત્તેહેવ ચતુરસ્સાદિઆકારેન કતં ભદ્દપીઠન્તિ આહ "**વેત્તમયં પીઠ**"ન્તિ. **દારુપટ્ટિકાય ઉપરી**તિ અટનિઆકારેન ઠિતદારુપટલસ્સ હેટ્ઠા ઉદ્ધં પાદં કત્વા. પવેસનકાલઞ્હિ સન્ધાય ''ઉપરી''તિ વુત્તં. એળકસ્સ પચ્છિમપાદદ્વયં વિય વઙ્કાકારેન ઠિતત્તા પનેતં "**એળકપાદપીઠ**"ન્તિ વુત્તં. **પલોઠેન્તી**તિ સહ મઞ્ચેહિ પવટ્ટેન્તિ. રુક્ખે , લતા ચ મુઞ્ચિત્વા અવસેસં ગચ્છાદિકં સબ્બમ્પિ તિણજાતિ એવાતિ આહ "**ચેસં કેસઞ્ચિ તિણજાતિકાન**"ન્તિઆદિ.

ઉપદહન્તીતિ ઠપેન્તિ. સીસપ્પમાણં નામ યત્થ ગીવાય સહ સકલં સીસં ઠપેતું સક્કા, તસ્સ ચ મુટ્ઠિરતનં વિત્થારપ્પમાણન્તિ દસ્સેન્તો "**વિત્થારતો**"તિઆદિમાહ. ઇદઞ્ચ બિમ્બોહનસ્સ ઉભોસુ અન્તેસુ ઠપેતબ્બચોળપ્પમાણદસ્સનં. તસ્સ વસેન બિમ્બોહનસ્સ વિત્થારપ્પમાણં પરિચ્છિજ્જતિ, તં વટ્ટં વા ચતુરસ્સં વા કત્વા સિબ્બિતં યથા કોટિતો કોટિ વિત્થારતો પુથુલટ્ઠાનં મુટ્ઠિરતનપ્પમાણં હોતિ, એવં સિબ્બિતબ્બં. ઇતો અધિકં ન વટ્ટતિ, તં પન અન્તેસુ ઠપિતચોળં કોટિયા કોટિં આહચ્ચ દિગુણં કતં તિકણ્ણં હોતિ. તેસુ તીસુ કણ્ણેસુ દ્વિન્નં કણ્ણાનમન્તરં વિદત્થિચતુરઙ્ગુલં હોતિ, મજ્ઝટ્ઠાનં કોટિતો કોટિં આહચ્ચ મુટ્ઠિરતનં હોતિ, ઇદમસ્સ ઉક્કટ્ઠપ્પમાણં. તેનાહ "**તીસુ કણ્ણેસૂ**"તિઆદિ.

"**કમ્બલમેવ...પે॰... ઉણ્ણભિસિસઙ્ખ્યમેવ ગચ્છતી**"તિ સામઞ્ઞતો વુત્તત્તા ગોનકાદિઅકપ્પિયમ્પિ ઉણ્ણમયત્થરણં ભિસિયં પક્ખિપિત્વા સયિતું વટ્ટતીતિ દટ્ઠબ્બં.

મસૂરકેતિ ચમ્મમયભિસિયં. ચમ્મમયં પન બિમ્બોહનં તૂલપુણ્ણમ્પિ ન વટ્ટતિ. પાળિયં **સેનાસનપરિક્ખારદુસ્સ**ન્તિ સેનાસનપરિક્ખારકરણત્થાય દુસ્સં. **ભિસિં ઓનન્ધિતુ**ન્તિ ભિસિત્થવિકાય પક્ખિપિત્વા બન્ધિતું. **પરિભિજ્જતી**તિ મઞ્ચાદિતો સારિયમાના પીઠકોટિઆદીસુ નિસીદન્તેહિ ઘંસિયમાના ભિસિ પરિભિજ્જતિ.

ઓનદ્ધમઞ્ચન્તિ ભિસિં એકાબદ્ધં કત્વા બદ્ધમઞ્ચં. પાળિયં **છવિં ઉપ્પાટેત્વા હરન્તી**તિ ભિસિચ્છવિં ચોરા હરન્તિ. **ફોસિતુ**ન્તિ ચોરેહિ હરિતસ્સ પચ્છા હરિતસઞ્ઞાણકુસિતબિન્દૂનિ દાતું. **ભિત્તિકમ્મ**ન્તિ નાનાવણ્ણેહિ વિભિત્તિરાજિકરણં. **હત્થકમ્મ**ન્તિ હત્થેન યં કિઞ્ચિ સઞ્ઞાકરણં.

૨૯૮. પાળિયં **ન નિપતતી**તિ ન અલ્લીયતિ. **પટિબાહેત્વા**તિ ઘંસિત્વા. ન નિબન્ધતીતિ **અનિબન્ધનીયો**, ન લગ્ગનકોતિ અત્થો.

૨૯૯. **“કરોહી”તિ વત્તુમ્પિ ન લબ્ભતી**તિ આણત્તિયા એવ પટિક્ખિત્તત્તા દ્વારપાલં “કિં ન કરોસી”તિઆદિના પરિયાયેન વત્તું વટ્ટતિ. **જાતકપકરણ**ન્તિ જાતકપટિસંયુત્તં ઇત્થિપુરિસાદિ યં કિઞ્ચિ રૂપં અધિપ્પેતં. “**પરેહિ કારાપેતુ**”ન્તિ વુત્તત્તા બુદ્ધરૂપમ્પિ સયં કાતું ન લભતિ. પાળિયં **પઞ્ચપટિક**ન્તિ જાતિઆદિપઞ્ચપ્પકારવણ્ણમટ્ઠં.

૩૦૦. ઉપચારો ન હોતીતિ ગબ્ભસ્સ બહિ સમન્તા અનુપરિગમનસ્સ ઓકાસો નપ્પહોતિ. **રુક્ખં વિજ્ઝિત્વા**તિ તચ્છિતસારદારું અગ્ગસમીપે વિજ્ઝિત્વા. **કત્વા**તિ છિદ્દે કત્વા. કપ્પકતં વિય સારખાણુકે આકોટેત્વા એવં કતમેવ “**આહરિમં ભિત્તિપાદ**”ન્તિ વુત્તં. **ઉપત્થમ્ભનત્થં ભૂમિયં પતિટ્ઠાપેતુ**ન્તિ જિણ્ણભિત્તિપાદેન બહિ સમાનભારં ખાણુકપ્પસીસેન ઉસ્સાપેત્વા મૂલેન ભૂમિયં પતિટ્ઠાપેતું. **પરિત્તાણત્થ**ન્તિ ઉલ્લિત્તાવલિત્તકુટિયા ઓવસ્સનટ્ઠાનસ્સ પરિત્તાણત્થં. **કિટિક**ન્તિ તાલપણ્ણાદીહિ કતપદલં. **મદ્દિતમત્તિક**ન્તિ ઓવસ્સનછિદ્દસ્સ પિદહનત્થં વુત્તં.

ઉભતોકુટ્ટં નીહરિત્વા કતપદેસસ્સાતિ યથા બહિ ઠિતા ઉજુકં અન્તો નિસિન્ને ન પસ્સન્તિ, એવં દ્વારાભિમુખં પિદહનવસેન ભિત્તિઞ્ચ અઞ્ઞતો દ્વારઞ્ચ યોજેત્વા કતટ્ઠાનં વદતિ. **સમન્તા પરિયાગારો**તિ સમન્તતો આવિદ્ધપમુખં. **વંસં દત્વા**તિ પુરિસપ્પમાણે પાદે નિખણિત્વા તેસં ઉપરિ પિટ્ઠિવંસસદિસં પસ્સવંસં ઠપેત્વા ઓસારેત્વા. એકં દણ્ડકોટિં અતિઉચ્ચાય વિહારભિત્તિકોટિયા એકં કોટિં નીચે વંસપિટ્ઠિયં ઠપનવસેન દણ્ડકે પસારેત્વા. **ચક્કલયુત્તો કિટિકો**તિ કવાટં વિય વિવરણથકનસુખત્થં ચક્કલબન્ધકિટિકં. પાળિયં **ઉગ્ઘાટનકિટિક**ન્તિ આપણાદીસુ અનત્થિકકાલે ઉક્ખિપિત્વા, ઉપરિ ચ બન્ધિત્વા પચ્છા ઓતરણકિટિકં, કપ્પસીસેહિ વા ઉપત્થમ્ભનીહિ ઉક્ખિપિત્વા પચ્છા ઓતરણકિટિકમ્પિ.

૩૦૧. પાનીયં ઓતપ્પતીતિ પાનીયભાજનેસુ ઠપિતપાનીયં આતપેન સન્તપ્પતિ.

૩૦૩. તયો વાટેતિ તયો પરિક્ખેપે. **વેળુવાટ**ન્તિ સબ્બં દારુપરિક્ખેપં સઙ્ગણ્હાતિ. **કણ્ટકવાટ**ન્તિ સબ્બસાખાપરિક્ખેપં.

૩૦૫. આલોકો અન્તરધાયીતિ યો બુદ્ધારમ્મણાય પીતિયા આનુભાવેન મહન્તો ઓભાસો અહોસિ, યેન ચસ્સ પદીપસહસ્સેન વિય વિગતન્ધકારો મગ્ગો અહોસિ, સો બહિનગરે છવસરીરસમાકુલં દુગ્ગન્ધં બીભચ્છં આમકસુસાનં પત્તસ્સ ભયેન પીતિવેગે મન્દીભૂતે અન્તરધાયિ.

સતં હત્થીતિ ગાથાય હત્થિનો સતસહસ્સાનીતિ એવં પચ્ચેકં સહસ્સ-સદ્દેન યોજેત્વા અત્થો ઞાતબ્બો. **પદવીતિહારસ્સા**તિ “બુદ્ધં વન્દિસ્સામી”તિ રતનત્તયં ઉદ્દિસ્સ ગચ્છતો એકપદવીતિહારસ્સ , તપ્પચ્ચયકુસલફલસ્સાતિ અત્થો. તસ્સ સોળસમો ભાગો **કલં** નામ, તં સોળસિં કલં યથાવુત્તા હત્થિઆદયો સબ્બે નાગ્ઘન્તિ નારહન્તિ, નિદસ્સનમત્તઞ્ચેતં. અનેકસતસહસ્સભાગમ્પિ નાગ્ઘન્તિ.

અન્ધકારો અન્તરધાયીતિ પુન બલવપીતિયા આલોકે સમુપ્પન્ને અન્તરધાયિ. **આસત્તિયોતિ** તણ્હાયો. **વયકરણન્તિ** દેય્યધમ્મમૂલં નવકમ્મં.

૩૦૯. **દદેય્યાતિ** નવકમ્મં અધિટ્ઠાતું વિહારે ઇસ્સરિયં દદેય્યાતિ અત્થો. **દિન્નોતિ** નવકમ્મં કાતું વિહારો દિન્નો, વિહારે નવકમ્મં દિન્નન્તિ વા અત્થો.

૩૧૩-૪. **સન્થાગારેતિ** સન્નિપાતમણ્ડપે. **ઓકાસેતિ** નિવાસોકાસે. **ઉદ્દિસ્સ કતન્તિ** સઙ્ઘં ઉદ્દિસ્સ કતં. **ગિહિવિકટન્તિ** ગિહીહિ કતં પઞ્ઞત્તં, ગિહિસન્તકન્તિ અત્થો.

વિહારાનુજાનનકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સેનાસનગ્ગાહકથાવણ્ણના

૩૧૮. “**છમાસચ્ચયેન છમાસચ્ચયેના**”તિ ઇદં દ્વિક્ખત્તું પચ્ચયદાનકાલપરિચ્છેદદસ્સનં, એવં ઉપરિપિ. ‘‘તં ન ગાહેતબ્બ’’ન્તિ વચનસ્સ કારણમાહ “**પચ્ચયેનેવ હિ ત**”ન્તિઆદિના, પચ્ચયઞ્એવ નિસ્સાય તત્થ વસિત્વા પટિજગ્ગના ભવિસ્સન્તીતિ અધિપ્પાયો.

ઉબ્ભણ્ડિકાતિ ઉક્ખિત્તભણ્ડા ભવિસ્સન્તિ. **દીઘસાલાતિ** ચઙ્કમનસાલા. **મણ્ડલમાળોતિ** ઉપટ્ઠાનસાલા. **અનુદહતીતિ** પીળેતિ. “**અદાતું ન લબ્ભતી**”તિ ઇમિના સઞ્ચિચ્ચ અદદન્તસ્સ પટિબાહને પવિસનતો દુક્કટન્તિ દીપેતિ.

‘‘ન ગોચરગામો ઘટ્ટેતબ્બો’’તિ વુત્તમેવત્થં વિભાવેતું “**ન તત્થ મનુસ્સા વત્તબ્બા**”તિઆદિ વુત્તં. **વિતક્કં છિન્દિત્વાતિ** ‘‘ઇમિના નીહારેન ગચ્છન્તં દિસ્વા નિવારેત્વા પચ્ચયે દસ્સન્તી’’તિ એવરૂપં વિતક્કં અનુપ્પાદેત્વા. **ભણ્ડપ્પટિચ્છાદનન્તિ** પટિચ્છાદનભણ્ડં. સરીરપ્પટિચ્છાદનચીવરન્તિ અત્થો. “**સુદ્ધચિત્તત્તાવ અનવજ્જ**”ન્તિ ઇદં પુચ્છિતક્ખણે કારણાચિક્ખનં સન્ધાય વુત્તં ન હોતિ અસુદ્ધચિત્તસ્સપિ પુચ્છિતપઞ્હવિસજ્જને દોસાભાવા. એવં પન ગતે મં પુચ્છિસ્સન્તીતિસઞ્ઞાય અગમનં સન્ધાય વુત્તન્તિ દટ્ઠબ્બં.

પટિજગ્ગિતબ્બાનીતિ ખણ્ડફુલ્લપટિસઙ્ખરણસમ્મજ્જનાદીહિ પટિજગ્ગિતબ્બાનિ. **મુદ્દવેદિકાયાતિ** ચેતિયસ્સ હમ્મિયવેદિકાય ઘટાકારસ્સ ઉપરિ ચતુરસ્સવેદિકાય. **કસ્મા પુચ્છિતબ્બન્તિઆદિ** યતો પકતિયા લભતિ. તત્થાપિ પુચ્છનસ્સ કારણસન્દસ્સનત્થં વુત્તં.

પટિક્કમ્માતિ વિહારતો અપસક્કિત્વા. તમત્થં દસ્સેન્તો “**યોજનદ્વિયોજનન્તરે હોતી**”તિ આહ. **ઉપનિક્ખેપં ઠપેત્વાતિ** વડ્ઢિયા કહાપણાદિં ઠપેત્વા, ખેત્તાદીનિ વા નિયમેત્વા. **ઇતિ સદ્ધાદેય્યેતિ** એવં હેટ્ઠા વુત્તનયેન સદ્ધાય દાતબ્બે વસ્સાવાસિકલાભવિસયેતિ અત્થો.

વત્થુ પનાતિ તત્રુપ્પાદે ઉપ્પન્નરૂપિયં, તઞ્ચ ‘‘તતો ચતુપચ્ચયં પરિભુઞ્જથા’’તિ દિન્નખેત્તાદિતો ઉપ્પન્નત્તા કપ્પિયકારકાનં હત્થે ‘‘કપ્પિયભણ્ડં પરિભુઞ્જથા’’તિ દાયકેહિ દિન્નવત્થુસદિસં હોતીતિ આહ “**કપ્પિયકારકાનં હી**”તિઆદિ.

સઙ્ઘસુટ્ઠુતાયાતિ સઙ્ઘસ્સ હિતાય. **પુગ્ગલવસેના**તિ ''ભિક્ખૂ ચીવરેન કિલમન્તી''તિ એવં પુગ્ગલપરામાસવસેન, ન ''સઙ્ઘો કિલમતી''તિ એવં સઙ્ઘપરામાસવસેન.

''કપ્પિયભણ્ડવસેના''તિ સામઞ્ઞતો વુત્તમેવત્થં વિભાવેતું "**ચીવરતણ્ડુલાદિવસેનેવ ચા**"તિ વુત્તં. **ચ**-કારો ચેત્થ પન-સદ્દત્થે વત્તતિ, ન સમુચ્ચયત્થેતિ દટ્ઠબ્બં. પુગ્ગલવસેનેવ, કપ્પિયભણ્ડવસેન ચ અપલોકનપ્પકારં દસ્સેતું "**તં પન એવં કત્તબ્બ**"ન્તિઆદિ વુત્તં.

ચીવરપચ્ચયં સલ્લક્ખેત્વાતિ સદ્ધાદેય્યતત્રુપ્પાદાદિવસેન તસ્મિં વસ્સાવાસે લબ્ભમાનં ચીવરસઙ્ખાતં પચ્ચયં ''એત્તક''ન્તિ પરિચ્છિન્દિત્વા. **સેનાસનસ્સા**તિ સેનાસનગ્ગાહાપનસ્સ. "**નવકો વુડ્ઢતરસ્સ, વુડ્ઢો ચ નવકસ્સા**"તિ ઇદં સેનાસનગ્ગાહસ્સ અત્તનાવ અત્તનો ગહણં અસારુપ્પન્તિ વુત્તં, દ્વે અઞ્ઞમઞ્ઞં ગાહેસ્સન્તીતિ અધિપ્પાયો. **અટ્ઠપિ સોળસપિ જને સમ્મન્નિતું વટ્ટતી**તિ એકકમ્મવાચાય સબ્બેપિ એકતો સમ્મન્નિતું વટ્ટતિ. નિગ્ગહકમ્મમેવ હિ સઙ્ઘો સઙ્ઘસ્સ ન કરોતિ. તેનેવ **સત્તસતિકક્ખન્ધકે** ''ઉબ્બાહિકકમ્મસમ્મુતિયં અટ્ઠપિ જના એકતોવ સમ્મતાતિ.

આસનઘરન્તિ પટિમાઘરં. **મગ્ગો**તિ ઉપચારસીમબ્ભન્તરગતે ગામાભિમુખમગ્ગે કતસાલા વુચ્ચતિ. એવં પોક્ખરણીરુક્ખમૂલાદીસુપિ.

લભન્તીતિ તત્રવાસિનો ભિક્ખૂ લભન્તિ. **વિજટેત્વા**તિ ''એકેકસ્સ પહોનકપ્પમાણેન વિયોજેત્વા. **આવાસેસુ પક્ખિપિત્વા**તિ ''ઇતો ઉપ્પન્નં અસુકસ્મિં અસુકસ્મિઞ્ચ આવાસે વસન્તા પાપેત્વા ગણ્હન્તૂ''તિ વાચાય ઉપસંહરિત્વા. **પવિસિતબ્બ**ન્તિ મહાલાભે પરિવેણે વસિત્વાવ લાભો ગહેતબ્બોતિ અધિપ્પાયો.

અયમ્પીતિ એત્થ યો પંસુકૂલિકો પચ્ચયં વિસ્સજ્જેતિ. તેનેવ વિસ્સટ્ઠો અયં ચીવરપચ્ચયોપીતિ યોજના. **પાદમૂલે ઠપેત્વા સાટકં દેન્તી**તિ પચ્ચયદાયકા દેન્તિ. એતેન ગહટ્ઠેહિ પાદમૂલે ઠપેત્વા દિન્નમ્પિ પંસુકૂલિકાનમ્પિ વટ્ટતીતિ દસ્સેતિ. **અથ વસ્સાવાસિકં દેમાતિ વદન્તી**તિ એત્થ પંસુકૂલિકાનં ન વટ્ટતીતિ અજ્ઝાહરિત્વા યોજેતબ્બં. **વસ્સંવુત્થભિક્ખૂન**ન્તિ પંસુકૂલિકતો અઞ્ઞેસં ભિક્ખૂનં.

ઉપનિબન્ધિત્વા ગાહાપેતબ્બન્તિ ઇધ રુક્ખાદીસુ વસિત્વા ચીવરં ગણ્હથાતિ પટિબન્ધં કત્વા ગાહેતબ્બં.

પાટિપદઅરુણતોતિઆદિ વસ્સૂપનાયિકદિવસં સન્ધાય વુત્તં. અન્તરામુત્તકં પન પાટિપદં અતિક્કમિત્વાપિ ગાહેતું વટ્ટતિ. **નિબદ્ધવત્તં ઠપેત્વા**તિ સજ્ઝાયમનસિકારાદીસુ નિરન્તરકરણીયેસુ કત્તબ્બં કતિકવત્તં કત્વા. **કસાવપરિભણ્ડ**ન્તિ કસાવરસેહિ ભૂમિપરિકમ્મં.

તિવિધમ્પીતિ પરિયત્તિપટિપત્તિપટિવેધવસેન તિવિધમ્પિ. **સોધેત્વા**તિ આચારાદીસુ ઉપપરિક્ખિત્વા. **એકચારિકવત્ત**ન્તિ ભાવનાકમ્મં. તઞ્હિ ગણસઙ્ગણિકં પહાય એકચારિકેનેવ વત્તિતબ્બત્તા એવં વુત્તં. **દસવત્થુકકથા** નામ અપ્પિચ્છકથા, સન્તુટ્ઠિ, પવિવેક, અસંસગ્ગ, વીરિયારમ્ભ, સીલ, સમાધિ, પઞ્ઞા, વિમુત્તિ, વિમુત્તિઞાણદસ્સનકથાતિ ઇમા દસ.

દન્તકટ્ઠખાદનવત્તન્તિ દન્તકટ્ઠમાળકે નિક્ખિત્તેસુ દન્તકટ્ઠેસુ ''દિવસે દિવસે એકમેવ દન્તકટ્ઠં ગહેતબ્બ''ન્તિઆદિના (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧૦૯) અદિન્નાદાને **દન્તપોનકથાયં** વુત્તં વત્તં. **પત્તં વા...પે॰... ન**

કથેતબ્બન્તિ પત્તગુત્તત્થાય વુત્તં. **વિસભાગકથાતિ** તિરચ્છાનકથા. **ખન્ધકવત્તન્તિ વત્તક્ખન્ધકે** (ચૂળવ॰ ૩૬૫) આગતં પિણ્ડચારિકવત્તતો અવસિટ્ઠવત્તં તસ્સ "**ભિક્ખાચારવત્ત**"ન્તિ વિસું ગહિતત્તા.

ઇદાનિ યં દાયકા પચ્છિમવસ્સંવુત્થાનં વસ્સાવાસિકં દેન્તિ, તત્થ પટિપજ્જનવિધિં દસ્સેતું "**પચ્છિમવસ્સૂપનાયિકદિવસે પના**"તિ આરદ્ધં. આગન્તુકો સચે ભિક્ખૂતિ ચીવરે ગાહિતે પચ્છા આગતો આગન્તુકો ભિક્ખુ. **પત્તટ્ઠાનેતિ** વસ્સગ્ગેન પત્તટ્ઠાને. **પઠમવસ્સૂપગતાતિ** આગન્તુકસ્સ આગમનતો પુરેતરમેવ પચ્છિમિકાય વસ્સૂપનાયિકાય વસ્સૂપગતા. **લદ્ધં લદ્ધન્તિ** પુનપ્પુનં દાયકાનં સન્તિકા આગતાગતસાટકં.

નેવ વસ્સાવાસિકસ્સ સામિનોતિ છિન્નવસ્સત્તા વુત્તં. પઠમમેવ કતિકાય કતત્તા "**નેવ અદાતું લભન્તી**"તિ વુત્તં, દાતબ્બં વારેન્તાનં ગીવા હોતીતિ અધિપ્પાયો. **તેસમેવ દાતબ્બન્તિ** વસ્સૂપગતેસુ અલદ્ધવસ્સાવાસિકાનં એકચ્ચાનમેવ દાતબ્બં.

ભતિનિવિટ્ઠન્તિ પાનીયુપટ્ઠાનાદિભતિં કત્વા લદ્ધં. **સઙ્ઘિકં પનાતિ**આદિ કેસઞ્ચિ વાદદસ્સનં. તત્થ **અપલોકનકમ્મં કત્વા ગાહિતન્તિ** "છિન્નવસ્સાનં વસ્સાવાસિકઞ્ચ ઇદાનિ ઉપ્પજ્જનકવસ્સાવાસિકઞ્ચ ઇમેસં દાતું રુચ્ચતી"તિ અનન્તરે વુત્તનયેન અપલોકનં કત્વા ગાહિતં સઙ્ઘેન દિન્નત્તા વિબ્ભન્તોપિ લભતિ. પગેવ છિન્નવસ્સો. **પચ્ચયવસેન ગાહિતં** પન તેમાસં વસિત્વા ગહેતું અત્તના, દાયકેહિ ચ અનુમતત્તા ભતિનિવિટ્ઠમ્પિ છિન્નવસ્સોપિ વિબ્ભન્તોપિ **ન લભતીતિ** કેચિ આચરિયા વદન્તિ. ઇદઞ્ચ પચ્છા વુત્તત્તા પમાણં. તેનેવ વસ્સૂપનાયિકદિવસે એવ દાયકેહિ દિન્નવસ્સાવાસિકં ગહિતભિક્ખુનો વસ્સચ્છેદં અકત્વા વાસોવ હેટ્ઠા વિહિતો, ન પાનીયુપટ્ઠાનાદિભતિકરણવત્તં. યદિ હિ તં નિવિટ્ઠમેવ સિયા, ભતિકરણમેવ વિધાતબ્બં. તસ્મા વસ્સગ્ગેન ગાહિતં છિન્નવસ્સાદયો ન લભન્તીતિ વેદિતબ્બં.

"**સઙ્ઘિકં હોતી**"તિ એતેન વુત્થવસ્સાનમ્પિ વસ્સાવાસિકભાગો સઙ્ઘિકતો અમોચિતો તેસં વિબ્ભમેન સઙ્ઘિકો હોતીતિ દસ્સેતિ. **લભતીતિ** "મમ પત્તભાગં એતસ્સ દેથા"તિ દાયકે સમ્પટિચ્છાપેન્તેનેવ સઙ્ઘિકતો વિયોજિતં હોતીતિ વુત્તં.

વરભાગં સામણેરસ્સાતિ તસ્સ પઠમગાહત્તા, થેરેન પુબ્બે પઠમભાગસ્સ ગહિતત્તા, ઇદાનિ ગય્હમાનસ્સ દુતિયભાગત્તા ચ વુત્તં.

સેનાસનગ્ગાહકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ઉપનન્દવત્થુકથાવણ્ણના

૩૧૯. પાળિયં **ઉભયત્થ પરિબાહિરોતિ** કમેન ઉભયસ્સપિ મુત્તત્તા વુત્તં, ન સબ્બથા ઉભયતો પરિબાહિરત્તા. તેનાહ "**પચ્છિમે...પે॰... તિટ્ઠતી**"તિ.

૩૨૦. યં તિણ્ણં પહોતીતિ મઞ્ચપીઠવિનિમુત્તં યં આસનં તિણ્ણં સુખં નિસીદિતું પહોતિ, ઇદં પચ્છિમદીઘાસનં. એત્થ મઞ્ચપીઠરહિતેસુ અસમાનાસનિકાપિ તયો નિસીદિતું લભન્તિ. મઞ્ચપીઠેસુ પન દ્વે. અદીઘાસનેસુ મઞ્ચપીઠેસુ સમાનાસનિકા એવ દ્વે નિસીદિતું લભન્તિ દુવગ્ગસ્સેવ અનુઞ્ઞાતત્તા.

હત્થિનખો હેટ્ઠાભાગે એતસ્સ અત્થીતિ **હત્થિનખો**, પાસાદો. **પાસાદસ્સ નખો** નામ હેટ્ઠિમભાગો પાદનખસદિસત્તા, સો સબ્બદિસાસુ અનેકેહિ હત્થિરૂપેહિ સમલઙ્કતો ઠિતો. તસ્સૂપરિ કતો પાસાદો હત્થિકુમ્ભે પતિટ્ઠિતો વિય હોતીતિ આહ "**હત્થિકુમ્ભે પતિટ્ઠિત**"ન્તિ. **સુવણ્ણરજતાદિવિચિત્રાની**તિ સઙ્ઘિકસેનાસનં સન્ધાય વુત્તં. પુગ્ગલિકં પન સુવણ્ણાદિવિચિત્રં ભિક્ખુસ્સ સમ્પટિચ્છિતુમેવ ન વટ્ટતિ "ન કેનચિ પરિયાયેન જાતરૂપરજતં સાદિતબ્બ"ન્તિ (મહાવ॰ ૨૯૯) વુત્તત્તા. તેનેવેત્થ **અટ્ઠકથાયં** "સઙ્ઘિકવિહારે વા પુગ્ગલિકવિહારે વા"તિ ન વુત્તં, ગોનકાદિઅકપ્પિયભણ્ડવિસયે એવ વુત્તં એકભિક્ખુસ્સાપિ તેસં ગહણે દોસાભાવા. **ગિહિવિકટનીહારેના**તિ ગિહીહિ કતનીહારેન, ગિહીહિ અત્તનો સન્તકં અત્થરિત્વા દિન્નનિયામેનાતિ અત્થો. **લબ્ભન્તી**તિ નિસીદિતું લબ્ભન્તિ.

ઉપનન્દવત્થુકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

અવિસ્સજ્જિયવત્થુકથાવણ્ણના

૩૨૧. અરઞ્જરોતિ બહુઉદકગણ્હનિકા મહાચાટિ, જલં ગણ્હિતુમલન્તિ અરઞ્જરો.

થાવરેન ચ થાવરન્તિઆદીસુ પઞ્ચસુ કોટ્ઠાસેસુ પુરિમદ્વયં થાવરં, પચ્છિમત્તયં ગરુભણ્ડન્તિ વેદિતબ્બં. **સમકમેવ દેતી**તિ એત્થ ઊનકં દેન્તમ્પિ વિહારવત્થુસામન્તં ગહેત્વા દૂરતરં દુક્ખગોપં વિસ્સજ્જેતું વટ્ટતીતિ દટ્ઠબ્બં. વક્ખતિ હિ "ભિક્ખૂનં ચે મહગ્ઘતરં...પે॰... સમ્પટિચ્છિતું વટ્ટતી"તિ (ચૂળવ॰ અટ્ઠ॰ ૩૨૧). **જાનાપેત્વા**તિ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ જાનાપેત્વા, અપલોકેત્વાતિ અત્થો. "**નનુ તુમ્હાકં બહુતરા રુક્ખાતિ વત્તબ્બ**"ન્તિ ઇદં સામિકેસુ અત્તનો ભણ્ડસ્સ મહગ્ઘતં અજાનિત્વા દેન્તેસુ તં ઞત્વા થેય્યચિત્તેન ગણ્હતો અવહારો હોતીતિ વુત્તં.

વિહારેન વિહારો પરિવત્તેતબ્બોતિ સવત્થુકેન અઞ્ઞેસં ભૂમિયં કતપાસાદાદિના, અવત્થુકેન વા સવત્થુકં પરિવત્તેતબ્બં. અવત્થુકં પન અવત્થુકેનેવ પરિવત્તેતબ્બં. કેવલં પાસાદસ્સ ભૂમિતો અથાવરત્તા. એવં થાવરેસુપિ થાવરવિભાગં ઞત્વાવ પરિવત્તેતબ્બં.

"**કપ્પિયમઞ્ચા સમ્પટિચ્છિતબ્બા**"તિ ઇમિના સુવણ્ણાદિવિચિત્તં અકપ્પિયમઞ્ચં "સઙ્ઘસ્સા"તિ વુત્તેપિ સમ્પટિચ્છિતું ન વટ્ટતીતિ દસ્સેતિ. "વિહારસ્સ દેમા"તિ વુત્તે સઙ્ઘસ્સ વટ્ટતિ, ન પુગ્ગલસ્સ ખેત્તાદિ વિયાતિ દટ્ઠબ્બં. **એતેસૂ**તિ મઞ્ચાદીસુ. **કપ્પિયાકપ્પિયં વુત્તનયમેવા**તિ આસન્દીતૂલિકાદિવિનિચ્છયેસુ વુત્તનયમેવ. **અકપ્પિયં વા**તિ આસન્દીઆદિ, પમાણાતિક્કન્તં બિમ્બોહનાદિ ચ. **મહગ્ઘં કપ્પિયં વા**તિ સુવણ્ણાદિવિચિત્તં કપ્પિયવોહારેન દિન્નં.

"કાળલોહ...પે॰... ભાજેતબ્બો"તિ વુત્તત્તા વટ્ટકંસલોહમયમ્પિ ભાજનં પુગ્ગલિકમ્પિ સમ્પટિચ્છિતુમ્પિ પરિહરિતુમ્પિ વટ્ટતિ પુગ્ગલપરિહરિતબ્બસ્સેવ ભાજેતબ્બત્તાતિ વદન્તિ. તં ઉપરિ "કંસલોહવટ્ટલોહભાજનવિકતિ સઙ્ઘિકપરિભોગેન વા ગિહિવિકટા વા વટ્ટતી"તિઆદિકેન મહાપચ્ચરિવચનેન વિરુજ્ઝતિ. ઇમસ્સ હિ "વટ્ટલોહકંસલોહાનં યેન કેનચિ કતો સીહળદીપે પાદગ્ગણ્હનકો ભાજેતબ્બો"તિ વુત્તસ્સ મહાઅટ્ઠકથાવચનસ્સ પટિક્ખેપાય તં મહાપચ્ચરિવચનં પચ્છા દસ્સિતં. તસ્મા વટ્ટલોહકંસલોહમયં યં કિઞ્ચિ પાદગ્ગણ્હનકવારકમ્પિ ઉપાદાય અભાજનીયમેવ. ગિહીહિ દિય્યમાનમ્પિ પુગ્ગલસ્સ સમ્પટિચ્છિતુમ્પિ ન વટ્ટતિ. **પારિહારિયં ન વટ્ટતી**તિ પત્તાદિપરિક્ખારં વિય સયમેવ પટિસામેત્વા પરિભુઞ્જિતું ન વટ્ટતિ. ગિહિસન્તકં વિય આરામિકાદયો ચે સયમેવ ગોપેત્વા વિનિયોગકાલે આનેત્વા પટિનેન્તિ, પરિભુઞ્જિતું વટ્ટતિ. "પટિસામેત્વા ભિક્ખૂનં દેથા"તિ વત્તુમ્પિ વટ્ટતિ.

પણ્ણસૂચિ નામ લેખનીતિ વદન્તિ. “**અત્તના લદ્ધાનિપી**”તિઆદિના પટિગ્ગહણે દોસો નત્થિ, પરિહરિત્વા પરિભોગોવ આપત્તિકરોતિ દસ્સેતિ. યથા ચેત્થ, એવં ઉપરિ અભાજનીયવાસિઆદીસુ અત્તનો સન્તકેસુપિ.

અનામાસમ્પીતિ સુવણ્ણાદિમયમ્પિ સબ્બં તં આમસિત્વાપિ પરિભુઞ્જિતું વટ્ટતિ. **ઉપક્ખરે**તિ ઉપકરણે. **અટ્ઠબાહુપ્પમાણા** નામ અટ્ઠબાહુમત્તા. અટ્ઠબ્યામમત્તાતિપિ વદન્તિ. **યોત્તાની**તિ ચમ્મરજ્જુકા.

અઙ્ગુલસૂચિદણ્ડમત્તોપીતિ તસરદણ્ડાદિસૂચિઆકારતનુદણ્ડકમત્તોપિ. **રિત્તપોત્થકોપી**તિ અલિખિતપોત્થકો. ઇદઞ્ચ પણ્ણપ્પસઙ્ગેન વુત્તં.

“**ઘટ્ટનફલકં ઘટ્ટનમુગ્ગરો**”તિ ઇદં રજિતચીવરં એકસ્મિં મટ્ઠે દણ્ડમુગ્ગરે વેઠેત્વા એકસ્સ મટ્ઠફલકસ્સ ઉપરિ ઠપેત્વા ઉપરિ અપરેન મટ્ઠફલકેન નિકુજ્જિત્વા એકો ઉપરિ અક્કમિત્વા તિટ્ઠતિ. દ્વે જના ઉપરિ ફલકં દ્વીસુ કોટીસુ ગહેત્વા અપરાપરં આકડ્ઢનવિકડ્ઢનં કરોન્તિ, એતં સન્ધાય વુત્તં. હત્થે ઠપાપેત્વા હત્થેન પહરણં પન નિટ્ઠિતરજનસ્સ ચીવરસ્સ અલ્લકાલે કાતબ્બં. ઇદં પન ફલકમુગ્ગરેહિ ઘટ્ટનં સુક્ખકાલે થદ્ધભાવવિમોચનત્થન્તિ દટ્ઠબ્બં. **અમ્બણ**ન્તિ એકદોણિકનાવાફલકેહિ પોક્ખરણીસદિસં કતં. પાનીયભાજનન્તિપિ વદન્તિ. **રજનદોણી**તિ એકદારુનાવ કતં રજનભાજનં. **ઉદકદોણી**પિ એકદારુનાવ કતં ઉદકભાજનં.

ભૂમત્થરણં કાતું વટ્ટતીતિ અકપ્પિયચમ્મં સન્ધાય વુત્તં. તત્થ ભૂમત્થરણસઙ્ખેપેન સયિતુમ્પિ વટ્ટતિયેવ. “**પચ્ચત્થરણગતિક**”ન્તિ ઇમિના મઞ્ચાદીસુ અત્થરિતબ્બં મહાચમ્મં એળકચમ્મં નામાતિ દસ્સેતિ.

છત્તમુટ્ઠિપણ્ણન્તિ તાલપણ્ણં સન્ધાય વુત્તં. **પત્તકટાહ**ન્તિ પત્તપચનકટાહં.

અવિસ્સજ્જિયવત્થુકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નવકમ્મદાનકથાવણ્ણના

૩૨૩. પાળિયં **પિણ્ડનિક્ખેપનમત્તેના**તિઆદીસુ ખણ્ડફુલ્લટ્ઠાને મત્તિકાપિણ્ડટ્ઠપનં પિણ્ડનિક્ખેપનં નામ. **નવકમ્મ**ન્તિ નવકમ્મસમ્મુતિ. **અગ્ગળવટ્ટિ** નામ કવાટબન્ધો. **છાદનં** નામ તિણાદીહિ ગેહચ્છાદનં. **બન્ધનં** નામ દણ્ડવલ્લિઆદીહિ છદનબન્ધનમેવ. **ચતુહત્થવિહારે**તિ વિત્થારપ્પમાણતો વુત્તં. ઉબ્બેધતો પન અનેકભૂમકત્તા વડ્ઢકીહત્થેન વીસતિહત્થોપિ નાનાસણ્ઠાનવિચિત્તોપિ હોતિ. તેનસ્સ ચતુવસ્સિકં નવકમ્મં વુત્તં. એવં સેસેસુપિ.

પાળિયં **સબ્બે વિહારે**તિ ભુમ્મત્થે ઉપયોગબહુવચનં. એકસ્સ સબ્બેસુ વિહારેસુ નવકમ્મં દેતીતિ અત્થો. **સબ્બકાલં પટિબાહન્તી**તિ નવકમ્મિકા અત્તનો ગાહિતં વરસેય્યં સમ્પત્તાનં યથાવુડ્ઢં અકત્વા ઉતુકાલેપિ પટિબાહન્તિ.

“**સચે સો આવાસો જીરતી**”તિઆદિ પાળિમુત્તકવિનિચ્છયો. **મઞ્ચટ્ઠાનં દત્વા**તિ મઞ્ચટ્ઠાનં પુગ્ગલિકં દત્વા. **તિભાગ**ન્તિ તતિયભાગં. એવં વિસ્સજ્જનમ્પિ થાવરેન થાવરપરિવત્તનટ્ઠાને એવ પવિસતિ, ન ઇતરથા સબ્બસેનાસનાનં વિનસ્સનતો. **સચે સદ્ધિવિહારિકાનં દાતુકામો હોતી**તિ સચે સો સઙ્ઘસ્સ ભણ્ડકટ્ઠપનટ્ઠાનં વા અઞ્ઞેસં ભિક્ખૂનં વસનટ્ઠાનં વા દાતું ન ઇચ્છતિ, અત્તનો સદ્ધિવિહારિકાનઞ્ઞેવ દાતુકામો હોતિ, તાદિસસ્સ તુય્હં પુગ્ગલિકમેવ કત્વા જગ્ગાતિ ન સબ્બં તસ્સ દાતબ્બન્તિ અધિપ્પાયો. તત્થ પન કત્તબ્બવિધિં દસ્સેન્તો આહ

“**કમ્મ**”ન્તિઆદિ. **એવઞ્હી**તિઆદિમ્હિ વયાનુરૂપં તતિયભાગે વા ઉપડ્ઢભાગે વા ગહિતે તં ભાગં દાતું લભતીતિ અત્થો.

યેનાતિ તેસુ દ્વીસુ ભિક્ખૂસુ યેન. **સો સામી**તિ તસ્સા ભૂમિયા વિહારકરણે સોવ સામી, તં પટિબાહિત્વા ઇતરેન ન કાતબ્બન્તિ અધિપ્પાયો. સો હિ પઠમં ગહિતો. **અકતટ્ઠાને**તિ ચયાદીનં અકતપુબ્બટ્ઠાને. **ચયં વા પમુખં વા**તિ સઙ્ઘિકસેનાસનં નિસ્સાય તતો બહિ ચયં બન્ધિત્વા, એકં સેનાસનં વા. **બહિકુટ્ટે**તિ કુટ્ટતો બહિ, અત્તનો કતટ્ઠાનેતિ અત્થો.

નવકમ્મદાનકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

અઞ્ઞત્રપરિભોગપટિક્ખેપાદિકથાવણ્ણના

૩૨૪. વડ્ઢિકમ્મત્થાયાતિ યથા તમ્મૂલગ્ઘતો ન પરિહાયતિ, એવં કત્તબ્બસ્સ એવં નિપ્ફાદેતબ્બસ્સ મઞ્ચપીઠાદિનો અત્થાય.

ચક્કલિકન્તિ પાદપુઞ્છનત્થં ચક્કાકારેન કતં. **પરિભણ્ડકતભૂમિ વા**તિ કાળવણ્ણાદિકતસણ્હભૂમિ વા. **સેનાસનં વા**તિ મઞ્ચપીઠાદિ વા.

“**તથેવ વળઞ્જેતું વટ્ટતી**”તિ ઇમિના નેવાસિકેહિ ધોતપાદાદીહિ વળઞ્જનટ્ઠાને સઞ્ચિચ્ચ અધોતપાદાદીહિ વળઞ્જન્તસ્સેવ આપત્તિ પઞ્ઞત્તાતિ દસ્સેતિ.

“**દ્વારમ્પી**”તિઆદિના સામઞ્ઞતો વુત્તત્તા દ્વારવાતપાનાદયો અપરિકમ્મકતાપિ ન અપસ્સયિતબ્બા. અજાનિત્વા અપસ્સયન્તસ્સપિ ઇધ લોમગણનાય આપત્તિ.

અઞ્ઞત્રપરિભોગપટિક્ખેપાદિકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સઙ્ઘભત્તાદિઅનુજાનનકથાવણ્ણના

૩૨૫. ઉદ્દેસભત્તં નિમન્તનન્તિ ઇમં વોહારં પત્તાનીતિ એત્થ **ઇતિ**-સદ્દો આદિઅત્થો, ઉદ્દેસભત્તં નિમન્તનન્તિઆદિવોહારં પત્તાનીતિ અત્થો. **તમ્પી**તિ સઙ્ઘભત્તમ્પિ.

સઙ્ઘભત્તાદિઅનુજાનનકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ઉદ્દેસભત્તકથાવણ્ણના

ભોજનસાલાયાતિ ભત્તુદ્દેસટ્ઠાનં સન્ધાય વુત્તં. **એકવળઞ્જ**ન્તિ એકદ્વારેન વળઞ્જિતબ્બં. **નાનાનિવેસનેસૂ**તિ નાનાકુલસ્સ નાનૂપચારેસુ નિવેસનેસુ.

નિસિન્નસ્સપિ નિદ્દાયન્તસ્સપીતિ અનાદરે સામિવચનં, વુડ્ઢતરે નિદ્દાયન્તે નવકસ્સ ગાહિતં સુગ્ગહિતન્તિ અત્થો.

વિસ્સટ્ઠદ્ધતોતિ યથારુચિ વત્તું લભનતો નિરાસઙ્કદ્ધતો. **પુચ્છાસભાગેના**તિ પુચ્છાવચનપટિભાગેન. ‘‘એકા ફ્રટટ્ઠિતિકા નામા’’તિ વુત્તમેવત્થં વિભાવેતું ‘‘**રઞ્ઞો વા હી**’’તિઆદિ વુત્તં.

સબ્બં પત્તસ્સામિકસ્સ હોતીતિ ચીવરાદિકમ્પિ સબ્બં પત્તસ્સામિકસ્સેવ હોતિ, મયા ભત્તમેવ સન્ધાય વુત્તં, ન ચીવરાદિન્તિ વત્વા ગહેતું ન વટ્ટતીતિ અત્થો.

અકતભાગોનામાતિ આગન્તુકભાગો નામ, અદિન્નપુબ્બભાગોતિ અત્થો.

કિં આહરીયતીતિ અવત્વાતિ ‘‘કતરભત્તં વા તયા આહરીયતી’’તિ દાયકં અપુચ્છિત્વા. **પકતિટ્ઠિતિકાયા**તિ ઉદ્દેસભત્તટ્ઠિતિકાય.

ઉદ્દેસભત્તકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નિમન્તનભત્તકથાવણ્ણના

વિચ્છિન્દિત્વાતિ ‘‘ભત્તં ગણ્હથા’’તિ પદં અવત્વા. તેનેવાહ ‘‘**ભત્તન્તિ અવદન્તેના**’’તિ.

આલોપસઙ્ખેપેનાતિ એકેકપિણ્ડવસેન, એવઞ્ચ ભાજનં ઉદ્દેસભત્તે ન વટ્ટતિ. તત્થ હિ એકસ્સ પહોનકપ્પમાણેનેવ ભાજેતબ્બં.

આરુળ્હાયેવ માતિકં, સઙ્ઘતો અટ્ઠ ભિક્ખૂતિ એત્થ યે માતિકં આરુળ્હા, તે અટ્ઠ ભિક્ખૂતિ યોજેતબ્બં. ઉદ્દેસભત્તનિમન્તનભત્તાદિસઙ્ઘિકભત્તમાતિકાસુ નિમન્તનભત્તમાતિકાય ઠિતિવસેન આરુળ્હે ભત્તુદ્દેસકેન વા સયં વા સઙ્ઘતો ઉદ્દિસાપેત્વા ગહેત્વા ગન્તબ્બં, ન અત્તનો રુચિતે ગહેત્વાતિ અધિપ્પાયો. **માતિકં આરોપેત્વા**તિ ‘‘સઙ્ઘતો ગણ્હામી’’તિઆદિના વુત્તમાતિકાભેદં દાયકસ્સ વિઞ્ઞાપેત્વાતિ અત્થો.

પટિબદ્ધકાલતો પન પટ્ઠાયાતિ તત્થેવ વાસસ્સ નિબદ્ધકાલતો પટ્ઠાય.

નિમન્તનભત્તકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સલાકભત્તકથાવણ્ણના

ઉપનિબન્ધિત્વાતિ લિખિત્વા. **ગામવસેનપી**તિ યેભુય્યેન સમલાભગામવસેનપિ. **બહૂનિ સલાકભત્તાની**તિ તિંસં વા ચત્તારીસં વા ભત્તાનિ. ‘‘સચે હોન્તી’’તિ અજ્ઝાહરિત્વા યોજેતબ્બં.

સલ્લક્ખેત્વાતિ તાનિ ભત્તાનિ પમાણવસેન સલ્લક્ખેત્વા. **નિગ્ગહેન દત્વા**તિ દૂરં ગન્તું અનિચ્છન્તસ્સ નિગ્ગહેન સમ્પટિચ્છાપેત્વા દત્વા. **પુન વિહારં આગન્ત્વા**તિ એત્થ વિહારં અનાગન્ત્વા ભત્તં ગહેત્વા પચ્છા વિહારે અત્તનો પાપેત્વા ભુઞ્જિતુમ્પિ વટ્ટતિ.

એકગેહવસેનાતિ વીથિયમ્પિ એકપસ્સે ઘરપાળિયા વસેન. **ઉદ્દિસિત્વાપી**તિ અસુકકુલે સલાકભત્તાનિ તુય્હં પાપુણન્તીતિ વત્વા.

વારગામેતિ અતિદૂરત્તા વારેન ગન્તબ્બગામે. **સટ્ઠિતો વા પણ્ણાસતો વા**તિ દણ્ડકમ્મત્થાય ઉદકઘટં સન્ધાય વુત્તં. **વિહારવારોતિ** સબ્બભિક્ખૂસુ ભિક્ખત્થાય ગતેસુ વિહારરક્ખણવારો.

તેસન્તિ વિહારવારિકાનં. **ફાતિકમ્મમેવા**તિ વિહારરક્ખણકિચ્ચસ્સ પહોનકપટિપાદનમેવ. **એકસ્સેવ પાપુણન્તી**તિ દિવસે દિવસે એકેકસ્સેવ પાપિતાનીતિ અત્થો.

રસસલાકન્તિ ઉચ્છુરસસલાકં. "**સલાકવસેન ગાહિતત્તા પન ન સાદિતબ્બા**"તિ ઇદં અસારુપ્પવસેન વુત્તં, ન ધુતઙ્ગભેદવસેન. ''સઙ્ઘતો નિરામિસસલાકા…પે॰… વટ્ટતિયેવા''તિ (વિસુદ્ધિ॰ ૧.૨૬) હિ **વિસુદ્ધિમગ્ગે** વુત્તં. **અગ્ગભિક્ખામત્તન્તિ** એકકટચ્છુભિક્ખામત્તં. **લદ્ધા વા અલદ્ધા વા સ્વેપિ ગણ્હેય્યાસી**તિ લદ્ધેપિ અપ્પમત્તતાય વુત્તં. તેનાહ "**યાવદત્થં લભતિ…પે॰… અલભિત્વા 'સ્વે ગણ્હેય્યાસી'તિ વત્તબ્બો**"તિ.

તત્થાતિ તસ્મિં દિસાભાગે. **તં ગહેત્વા**તિ તં વારગામે સલાકં અત્તનો ગહેત્વા. **તેના**તિ દિસંગમિકતો અઞ્ઞેન તસ્મિં દિસંગમિકે. **દેવસિકં પાપેતબ્બા**તિ ઉપચારસીમાય ઠિતસ્સ યસ્સ કસ્સચિ વસ્સગ્ગેન પાપેતબ્બા. એવં એતેસુ અગતેસુ આસન્નવિહારે ભિક્ખૂનં ભુઞ્જિતું વટ્ટતિ ઇતરથા સઙ્કિતો.

અમ્હાકં ગોચરગામેવાતિ સલાકભત્તદાયકાનં ગામં સન્ધાય વુત્તં. **વિહારે થેરસ્સ પત્તસલાકભત્તન્તિ** વિહારે એકેકસ્સેવ ઓહીનત્થેરસ્સ સબ્બસલાકાનં અત્તનો પાપનવસેન પત્તસલાકભત્તં.

સલાકભત્તકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પક્ખિકભત્તાદિકથાવણ્ણના

"**સ્વે પક્ખો**"**તિ અજ્જ પક્ખિકં ન ગાહેતબ્બન્તિ** અટ્ઠમિયા ભુઞ્જિતબ્બં સત્તમિયા ભુઞ્જનત્થાય ન ગાહેતબ્બં, દાયકેહિ નિયમિતદિવસેનેવ ગાહેતબ્બન્તિ અત્થો. તેનાહ "**સચે પના**"તિઆદિ. **સ્વે લૂખન્તિ** અજ્જ આવાહમઙ્ગલાદિકરણતો અતિપણીતભોજનં કરીયતિ, સ્વે તથા ન ભવિસ્સતિ, અજ્જેવ ભિક્ખૂ ભોજેસ્સામીતિ અધિપ્પાયો.

પક્ખિકભત્તતો ઉપોસથિકસ્સ ભેદં દસ્સેન્તો આહ "**ઉપોસથઙ્ગાનિ સમાદિયિત્વા**"તિઆદિ. **નિબન્ધાપિતન્તિ** ''અસુકવિહારે આગન્તુકા ભુઞ્જન્તૂ''તિ નિયમિતં.

ગમિકો આગન્તુકભત્તમ્પીતિ ગામન્તરતો આગન્ત્વા અવૂપસન્તેન ગમિકચિત્તેન વસિત્વા પુન અઞ્ઞત્થ ગચ્છન્તં સન્ધાય વુત્તં. આવાસિકસ્સ પન ગન્તુકામસ્સ ગમિકભત્તમેવ લબ્ભતિ. "**લેસં ઓડ્ડેત્વા**"તિ વુત્તત્તા લેસાભાવે યાવ ગમનપરિબન્ધો વિગચ્છતિ, તાવ ભુઞ્જિતું વટ્ટતીતિ ઞાપિતન્તિ દટ્ઠબ્બં.

તણ્ડુલાદીનિ પેસેન્તિ…પે॰… વટ્ટતીતિ અભિહટભિક્ખત્તા વટ્ટતિ. **તથા પટિગ્ગહિતત્તા**તિ ભિક્ખાનામેન પટિગ્ગહિતત્તા.

અવિભત્તં સઙ્ઘિકં ભણ્ડન્તિ કુક્કુચ્ચુપ્પત્તિઆકારદસ્સનં. એવં કુક્કુચ્ચં કત્વા પુચ્છિતબ્બકિચ્ચં નત્થિ, અપુચ્છિત્વા દાતબ્બન્તિ અધિપ્પાયો.

પક્ખિકભત્તાદિકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સેનાસનક્ખન્ધકવણ્ણનાનયો નિટ્ઠિતો.

૭. સઙ્ઘભેદકક્ખન્ધકો

છસક્યપબ્બજ્જાકથાદિવણ્ણના

૩૩૦. સઙ્ઘભેદકક્ખન્ધકે પાળિયં **અનુપિયં નામા**તિ અનુપિયા નામ. **હેટ્ઠા પાસાદા**તિ પાસાદતો હેટ્ઠા હેટ્ઠિમતલં, ''હેટ્ઠાપાસાદ''ન્તિપિ પાઠો. **અભિનેતબ્બ**ન્તિ વપિતખેત્તેસુ પવેસેતબ્બં. **નિન્નેતબ્બ**ન્તિ તતો નીહરિતબ્બં. **નિદ્ધાપેતબ્બ**ન્તિ સસ્સદૂસકતિણાદીનિ ઉદ્ધરિતબ્બં. **ઉજું કારાપેતબ્બ**ન્તિ પુઞ્જં કારાપેતબ્બં, અયમેવ વા પાઠો.

૩૩૨. પરદત્તોતિ પરેહિ દિન્નપચ્ચયેહિ પવત્તમાનો. **મિગભૂતેન ચેતસા**તિ કત્થચિ અલગ્ગતાય મિગસ્સ વિય જાતેન ચિત્તેન.

૩૩૩. મનોમયં કાયન્તિ ઝાનમનેન નિબ્બત્તં બ્રહ્મકાયં, ''કિં નુ ખો અહં પસાદેય્યં, યસ્મિં મે પસન્ને બહુલાભસક્કારો ઉપ્પજ્જેય્યા''તિ પઠમં ઉપ્પન્નપરિવિતક્કસ્સ મન્દપરિયુટ્ઠાનતાય દેવદત્તસ્સ તસ્મિં ખણે ઝાનપરિહાનિ નાહોસિ, પચ્છા એવ અહોસીતિ દટ્ઠબ્બં. તેનાહ ''**સહ ચિત્તુપ્પાદા**''તિઆદિ. **દ્વે વા તીણિ વા માગધકાનિ ગામખેત્તાની**તિ એત્થ મગધરટ્ઠે ખુદ્દકં ગામખેત્તં ગાવુતમત્તં, મજ્ઝિમં પન દિયડ્ઢગાવુતમત્તં, મહન્તં અનેકયોજનમ્પિ હોતિ. તેસુ મજ્ઝિમેન ગામખેત્તેન દ્વે વા ખુદ્દકેન તીણિ વા ગામખેત્તાનિ, તસ્સ સરીરં તિગાવુતપ્પમાણો અત્તભાવોતિ વુત્તં હોતિ.

૩૩૪. સત્થારોતિ ગણસત્થારો. **નાસ્સસ્સા**તિ ન એતસ્સ ભવેય્ય. **ત**ન્તિ સત્થારં. **તેના**તિ અમનાપેન. **સમ્મન્નતી**તિ ચીવરાદિના અમ્હાકં સમ્માનં કરોતિ, પરેહિ વા અયં સત્થા સમ્માનીયતીતિ અત્થો.

૩૩૫. નાસાય પિત્તં ભિન્દેય્યુન્તિ અચ્છપિત્તં વા મચ્છપિત્તં વા નાસાપુટે પક્ખિપેય્યું. **અસ્સતરી**તિ વળવાય કુચ્છિસ્મિં ગદ્રભસ્સ જાતા. તસ્સા હિ ગહિતગબ્ભાય વિજાયિતુમસક્કોન્તિયા ઉદરં ફાલેત્વા પોતકં નીહરન્તિ. તેનાહ ''**અત્તવધાય ગબ્ભં ગણ્હાતી**''તિ.

૩૩૯. પોત્થનિકન્તિ છુરિકં, ''ખર''ન્તિપિ વુચ્ચતિ.

૩૪૨. મા કુઞ્જર નાગમાસદોતિ હે કુઞ્જર બુદ્ધનાગં વધકચિત્તેન મા ઉપગચ્છ. **દુક્ખ**ન્તિ દુક્ખકારણત્તા દુક્ખં. **ઇતો**તિ ઇતો જાતિતો. **યતો**તિ યસ્મા, યન્તસ્સ વા, ગચ્છન્તસ્સાતિ અત્થો. **મા ચ મદો**તિ મદો તયા ન કાતબ્બોતિ અત્થો.

૩૪૩. તિકભોજનન્તિ તીહિ ભુઞ્જિતબ્બં ભોજનં, તતો અધિકેહિ એકતો પટિગ્ગહેત્વા ભુઞ્જિતું ન વટ્ટનકં ગણભોજનપટિપક્ખં ભોજનન્તિ અત્થો. **કોકાલિકો**તિઆદીનિ દેવદત્તપરિસાય ગણપામોક્ખાનં નામાનિ. **કપ્પ**ન્તિ મહાનિરયે આયુકપ્પં, તં અન્તરકપ્પન્તિ કેચિ. કેચિ પન ''અસઙ્ખ્યેય્યકપ્પ''ન્તિ.

છસક્યપબ્બજ્જાકથાદિવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સઙ્ઘભેદકકથાવણ્ણના

૩૪૫. પરસ્સ ચિત્તં ઞત્વા કથનં **આદેસનાપાટિહારિયં**. કેવલં ધમ્મદેસના **અનુસાસનીપાટિહારિયં**. તદુભયમ્પિ **ધમ્મી કથા** નામ. તાય થેરો ઓવદિ. ઇદ્ધિવિધં **ઇદ્ધિપાટિહારિયં** નામ. તેન સહિતા અનુસાસની એવ **ધમ્મી કથા**. તાય થેરો ઓવદિ.

''**થુલ્લચ્ચયં દેસાપેહી**''તિ ઇદં ભેદપુરેક્ખારસ્સ ઉપોસથાદિકરણે થુલ્લચ્ચયસ્સ ઉપોસથક્ખન્ધકાદીસુ પઠમમેવ પઞ્ઞત્તત્તા વુત્તં, ઇતરથા એતેસં આદિકમ્મિકત્તા અનાપત્તિયેવ સિયા.

૩૪૬. સરસીતિ સરો. **મહિં વિકુબ્બતો**તિ મહિં દન્તેહિ વિલિખન્તસ્સ. ઇદઞ્ચ હત્થીનં સભાવદસ્સનં. **નદીસૂ**તિ સરેસુ. ભિસં ઘસમાનસ્સાતિ યોજના. **જગ્ગતો**તિ યૂથં પાલેન્તસ્સ.

૩૪૭. દૂતેય્યં ગન્તુન્તિ દૂતકમ્મં પત્તું, દૂતકમ્મં કાતુન્તિ અત્થો. **સહિતાસહિતસ્સા**તિ યુત્તાયુત્તસ્સ, યં વત્તું, કાતુઞ્ચ યુત્તં, તત્થ કુસલો. અથ વા અધિપ્પેતાનાધિપ્પેતસ્સ વચનસ્સ કુસલો, બ્યઞ્જનમત્તે ન તિટ્ઠતિ, અધિપ્પેતત્થમેવ આરોચેતીતિ અત્થો.

૩૫૦. ગાથાસુ **જાતૂ**તિ એકંસેન. **મા ઉદપજ્જથ** મા હોતૂતિ અત્થો. **પાપિચ્છાનં યથાગતી**તિ પાપિચ્છાનં પુગ્ગલાનં યાદિસી ગતિ અભિસમ્પરાયો. **તં** અત્થજાતં. **ઇમિનાપિ** કારણેન **જાનાથા**તિ દેવદત્તસ્સ ''પણ્ડિતો''તિઆદિના ઉપરિ વક્ખમાનાકારં દસ્સેતિ.

પમાદં અનુચિણ્ણોતિ પમાદં આપન્નો. **આસીસાયન્તિ** અવસ્સંભાવીઅત્થસિદ્ધિયં. સા હિ ઇધ આસીસાતિ અધિપ્પેતા, ન પત્થના. ઈદિસે અનાગતત્થે અતીતવચનં સદ્દવિદૂ ઇચ્છન્તિ.

દુબ્ભેતિ દુબ્ભેય્ય. **વિસકુમ્ભેના**તિ એકેન વિસપુણ્ણકુમ્ભેન. **સો**તિ સો પુગ્ગલો. **ન પદૂસેય્ય** વિસમિસ્સં કાતું ન સક્કોતીતિ અત્થો. **ભયાનકો**તિ વિપુલગમ્ભીરભાવેન ભયાનકો. તેનાપિ દૂસેતું ન સક્કુણેય્યતં દસ્સેતિ. **વાદેના**તિ દોસકથનેન. **ઉપહિંસતી**તિ બાધતિ.

સઙ્ઘભેદકકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ઉપાલિપઞ્હાકથાવણ્ણના

૩૫૧. ન પન એત્તાવતા સઙ્ઘો ભિન્નો હોતીતિ સલાકગ્ગાહાપનમત્તેન સઙ્ઘભેદાનિબ્બત્તિતો વુત્તં. ઉપોસથાદિસઙ્ઘકમ્મે કતે એવ હિ સઙ્ઘો ભિન્નો હોતિ. તત્થ ચ ઉપોસથપવારણાસુ ઞત્તિનિટ્ઠાનેન, સેસકમ્મેસુ અપલોકનાદિકમ્મપરિયોસાનેન સઙ્ઘભેદો સમત્થોતિ દટ્ઠબ્બો.

''**અભબ્બતા ન વુત્તા**''તિ ઇદં ''ભિક્ખવે, દેવદત્તેન પઠમં આનન્તરિયકમ્મં ઉપચિત''ન્તિઆદિના આનન્તરિયત્તં વદતા ભગવતા તસ્સ અભબ્બતાસઙ્ખાતા પારાજિકતા ન પઞ્ઞત્તા. એતેન આપત્તિ વિય અભબ્બતાપિ પઞ્ઞત્તિઅનન્તરમેવ હોતિ, ન તતો પુરેતિ દસ્સેતિ. ઇધ પન આદિકમ્મિકસ્સપિ અનાપત્તિયા અવુત્તત્તા દેવદત્તાદયોપિ ન મુત્તાતિ દટ્ઠબ્બં.

તયો સતિપટ્ઠાનાતિઆદીસુ તયો એવ સતિપટ્ઠાના, ન તતો પરન્તિ એકસ્સ સતિપટ્ઠાનસ્સ પટિક્ખેપોવ ઇધ **અધમ્મો**, ન પન તિણ્ણં સતિપટ્ઠાનત્તવિધાનં તસ્સ ધમ્મત્તા. એવં સેસેસુપિ હાપનકોટ્ઠાસેસુ. વડ્ઢનેસુ પન **છ ઇન્દ્રિયાની**તિ અનિન્દ્રિયસ્સપિ એકસ્સ ઇન્દ્રિયત્તવિધાનમેવ **અધમ્મો**. એવં સેસેસુપિ. ન કેવલઞ્ચ એતેવ, ''ચત્તારો ખન્ધા, તેરસાયતનાની''તિઆદિના યત્થ કત્થચિ વિપરીતતો પકાસનં સબ્બં **અધમ્મો**. યાથાવતો પકાસનઞ્ચ સબ્બં **ધમ્મો**તિ દટ્ઠબ્બં. **પકાસનન્તિ** ચેત્થ તથા તથા કાયવચીપયોગસમુટ્ઠાપિકા અરૂપક્ખન્ધાવ અધિપ્પેતા, એવમેત્થ દસકુસલકમ્મપથાદીસુ અનવજ્જટ્ઠેન સરૂપતો ધમ્મેસુ, અકુસલકમ્મપથાદીસુ સાવજ્જટ્ઠેન સરૂપતો અધમ્મેસુ ચ તદઞ્ઞેસુ ચ અબ્યાકતેસુ યસ્સ કસ્સચિ કોટ્ઠાસસ્સ ભગવતા પઞ્ઞત્તક્કમેનેવ પકાસનં ''ધમ્મો''તિ ચ વિપરીતતો પકાસનં ''અધમ્મો''તિ ચ દસ્સિતન્તિ દટ્ઠબ્બં. કામઞ્ચેત્થ વિનયાદયોપિ યથાભૂતતો, અયથાભૂતતો ચ પકાસનવસેન ધમ્માધમ્મેસુ એવ પવિસન્તિ, વિનયાદિનામેન પન વિસેસેત્વા વિસું ગહિતત્તા તદવસેસમેવ ધમ્માધમ્મકોટ્ઠાસે પવિસતીતિ દટ્ઠબ્બં.

ઇમં અધમ્મં ધમ્મોતિ કરિસ્સામાતિઆદિ ધમ્મઞ્ચ અધમ્મઞ્ચ યાથાવતો ઞત્વાવ પાપિચ્છં નિસ્સાય વિપરીતતો પકાસેન્તસ્સેવ સઙ્ઘભેદો હોતિ, ન પન તથાસઞ્ઞાય પકાસેન્તસ્સાતિ દસ્સનત્થં વુત્તં. એસ નયો ''અવિનયં વિનયોતિ દીપેન્તી''તિઆદીસુપિ. તત્થ **નિય્યાનિકન્તિ** ઉક્કટ્ઠન્તિ અત્થો. ''**તથેવા**''તિ ઇમિના ''એવં અમ્હાકં આચરિયકુલ''ન્તિઆદિના વુત્તમત્થં આકડ્ઢતિ.

સંવરો પહાનં પટિસઙ્ખાતિ સંવરવિનયો, પહાનવિનયો, પટિસઙ્ખાવિનયો ચ વુત્તો. તેનાહ ''**અયં વિનયો**''તિ. ''પઞ્ઞત્તં અપઞ્ઞત્ત''ન્તિ દુકં ''ભાસિતં અભાસિત''ન્તિ દુકેન અત્થતો સમાનમેવ, તથા દુટ્ઠુલ્લદુકં ગરુકદુકેન. તેનેવ તેસં ''**ચત્તારો સતિપટ્ઠાના...પે॰... ઇદં અપઞ્ઞત્તં નામા**''તિઆદિના સદિસનિદ્દેસો કતો. **સાવસેસાપત્તિન્તિ** અવસેસસીલેહિ સહિતાપત્તિં. નત્થિ એતિસ્સં આપન્નાયં સીલાવસેસાતિ **અનવસેસાપત્તિ**.

૩૫૪. પાળિયં **સમગ્ગાનઞ્ચ અનુગ્ગહો**તિ યથા સમગ્ગાનં સામગ્ગી ન ભિજ્જતિ, એવં અનુગ્ગહણં અનુબલપ્પદાનં.

૩૫૫. **સિયા નુ ખો**તિ સમ્ભવેય્ય નુ ખો. **તસ્મિં અધમ્મદિટ્ઠી**તિ અત્તનો ''અધમ્મં ધમ્મો''તિ એતસ્મિં દીપને અયુત્તદિટ્ઠિ. **ભેદે અધમ્મદિટ્ઠી**તિ ''અધમ્મં ધમ્મો''તિ દીપેત્વા અનુસ્સાવનસલાકગ્ગાહાપનાદિના અત્તાનં મુઞ્ચિત્વા ચતુવગ્ગાદિકં સઙ્ઘં એકસીમાયમેવ ઠિતતો ચતુવગ્ગાદિસઙ્ઘતો વિયોજેત્વા એકકમ્માદિનિપ્ફાદનવસેન સઙ્ઘભેદકરણે અધમ્મદિટ્ઠિકો હુત્વાતિ અત્થો. **વિનિધાય દિટ્ઠિન્તિ** યા તસ્મિં ''અધમ્મં ધમ્મો''તિ દીપને અત્તનો અધમ્મદિટ્ઠિ ઉપ્પજ્જતિ, તં વિનિધાય પટિચ્છાદેત્વા ''ધમ્મો એવાય''ન્તિ વિપરીતતો પકાસેત્વાતિ અત્થો. એવં સબ્બત્થ અત્થો વેદિતબ્બો.

ભેદે ધમ્મદિટ્ઠીતિ યથાવુત્તનયેન સઙ્ઘભેદને દોસો નત્થીતિ લદ્ધિકો. અયં પન ''અધમ્મં ધમ્મો''તિ દીપને અધમ્મદિટ્ઠિકો હુત્વાપિ તં દિટ્ઠિં વિનિધાય કરણેન સઙ્ઘભેદકો અતેકિચ્છો જાતો. **એવં ભેદે વેમતિકો**તિ ઇમસ્સ પન ભેદે વેમતિકદિટ્ઠિયા વિનિધાનમ્પિ અત્થિ. સેસં સમમેવ. **તસ્મિં ધમ્મદિટ્ઠિભેદે અધમ્મદિટ્ઠી**તિ અયં પન ભેદે અધમ્મદિટ્ઠિં વિનિધાય કતત્તા સઙ્ઘભેદકો અતેકિચ્છો જાતો. સુક્કપક્ખે પન સબ્બત્થ ''અધમ્મં ધમ્મો''તિઆદિદીપને વા ભેદે વા ધમ્મદિટ્ઠિતાય દિટ્ઠિં અવિનિધાયેવ કતત્તા સઙ્ઘભેદકોપિ સતેકિચ્છો જાતો. તસ્મા

‘‘અધમ્મં ધમ્મો’’તિઆદિદીપને વા સઙ્ઘભેદે વા ઉભોસુપિ વા અધમ્મદિટ્ઠિ વા વેમતિકો વા હુત્વા તં દિટ્ઠિં, વિમતિઞ્ચ વિનિધાય ‘‘ધમ્મો’’તિ પકાસેત્વા વુત્તનયેન સઙ્ઘભેદં કરોન્તસ્સેવ આનન્તરિયં હોતીતિ વેદિતબ્બં.

ઉપાલિપઞ્હાકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સઙ્ઘભેદકક્ખન્ધકવણ્ણનાનયો નિટ્ઠિતો.

૮. વત્તક્ખન્ધકો

આગન્તુકવત્તકથાવણ્ણના

૩૫૭. વત્તક્ખન્ધકે **પત્થરિતબ્બ**ન્તિ આતપે પત્થરિતબ્બં. પાળિયં **અભિવાદાપેતબ્બો**તિ વન્દનત્થાય વસ્સં પુચ્છનેન નવકો સયમેવ વન્દતીતિ વુત્તં. **નિલ્લોકેતબ્બો**તિ ઓલોકેતબ્બો.

આગન્તુકવત્તકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

આવાસિકવત્તકથાવણ્ણના

૩૫૯. ‘‘યથાભાગ’’ન્તિ ઠપિતટ્ઠાનં અનતિક્કમિત્વા મઞ્ચપીઠાદિં પપ્ફોટેત્વા પત્થરિત્વા ઉપરિ પચ્ચત્થરણં દત્વા દાનમ્પિ સેનાસનપઞ્ઞાપનમેવાતિ દસ્સેન્તો આહ **‘‘પપ્ફોટેત્વા હિ પત્થરિતું પન વટ્ટતિયેવા’’**તિ.

આવાસિકવત્તકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

અનુમોદનવત્તકથાવણ્ણના

૩૬૨. **પઞ્ચમે નિસિન્ને**તિ અનુમોદનત્થાય નિસિન્ને. **ન મહાથેરસ્સ ભારો હોતી**તિ અનુમોદકં આગમેતું ન ભારો. **અજ્ઝિટ્ઠોવ આગમેતબ્બો**તિ અત્તના અજ્ઝિટ્ઠેહિ ભિક્ખૂહિ અનુમોદન્તેયેવ નિસીદિતબ્બન્તિ અત્થો.

અનુમોદનવત્તકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ભત્તગ્ગવત્તકથાવણ્ણના

૩૬૪. **મનુસ્સાનં પરિવિસનટ્ઠાન**ન્તિ યત્થ અન્તોવિહારેપિ મનુસ્સા સપુત્તદારા આવસિત્વા ભિક્ખૂ નેત્વા ભોજેન્તિ. **આસનેસુ સતી**તિ નિસીદનટ્ઠાનેસુ સન્તેસુ. **ઇદં, ભન્તે, આસનં ઉચ્ચ**ન્તિ આસન્ને સમભૂમિભાગે પઞ્ઞત્તં થેરાસનેન સમકં આસનં સન્ધાય વુત્તં, થેરાસનતો પન ઉચ્ચતરે આપુચ્છિત્વાપિ નિસીદિતું ન વટ્ટતિ. યદિ તં આસન્નમ્પિ નીચતરં હોતિ, અનાપુચ્છાપિ નિસીદિતું વટ્ટતિ. **મહાથેરસ્સેવ આપત્તી**તિ આસનેન પટિબાહનાપત્તિયા આપત્તિ. **અવત્થરિત્વા**તિ પારુતસઙ્ઘાટિં અવત્થરિત્વા, અનુક્ખિપિત્વાતિ અત્થો.

પાળિયં **‘‘ઉભોહિ હત્થેહિ…પે॰… ઓદનો પટિગ્ગહેતબ્બો’’**તિ ઇદં હત્થતલે વા પચ્છિપિટ્ઠિઆદિદુસ્સણ્ઠિતાધારે વા પત્તં ઠપેત્વા ઓદનસ્સ ગહણકાલે પત્તસ્સ અપતનત્થાય વુત્તં, સુસજ્જિતે પન આધારે પત્તં ઠપેત્વા એકેન હત્થેન તં પરામસિત્વાપિ ઓદનં પટિગ્ગહેતું વટ્ટતિ એવ. **ઉભોહિ હત્થેહિ…પે॰… ઉદકં પટિગ્ગહેતબ્બ**ન્તિ એત્થાપિ એસેવ નયો.

હત્થધોવનઉદકન્તિ ભોજનાવસાને ઉદકં. તેનાહ **‘‘પાનીયં પિવિત્વા હત્થા ધોવિતબ્બા’’**તિ. તેન પરિયોસાને ધોવનમેવ પટિક્ખિત્તં, ભોજનન્તરે પન પાનીયપિવનાદિના નયેન હત્થં ધોવિત્વા પુન ભુઞ્જિતું વટ્ટતીતિ દસ્સેતિ. પોત્થકેસુ પન ‘‘પાનીયં પિવિત્વા હત્થા ન ધોવિતબ્બા’’તિ લિખન્તિ, તં પુરિમવચનેન ન સમેતિ પરિયોસાને

ઉદકસ્સેવ ‘‘હત્થધોવનઉદક’’ન્તિ વુત્તત્તા. **સચે મનુસ્સા ધોવથ, ભન્તે**તિઆદિ નિટ્ઠિતભત્તં નિસિન્નં થેરં સન્ધાય વુત્તં. **ધુરે** દ્વારસમીપે.

ભત્તગ્ગવત્તકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પિણ્ડચારિકવત્તકથાદિવણ્ણના

૩૬૬. પાળિયં **ઠાપેતિ** વાતિ તિટ્ઠ ભન્તેતિ વદન્તિ.

૩૬૭. **અત્થિ, ભન્તે, નક્ખત્તપદાની**તિ નક્ખત્તપદવિસયાનિ ઞાતાનિ અત્થિ, અસ્સયુજાદિનક્ખત્તં જાનાથાતિ અધિપ્પાયો. તેનાહ ‘‘**ન જાનામ, આવુસો**’’તિ. **અત્થિ, ભન્તે , દિસાભાગ**ન્તિ એત્થાપિ એસેવ નયો. **કેનજ્જ, ભન્તે, યુત્ત**ન્તિ કેન નક્ખત્તેન ચન્દો યુત્તોતિ અત્થો.

૩૬૯. **અજ્ઝણે**તિ અબ્ભોકાસે. **એવમેવ પટિપજ્જિતબ્બ**ન્તિ ઉદ્દેસદાનાદિ આપુચ્છિતબ્બન્તિ દસ્સેતિ.

૩૭૪. **નિબદ્ધગમનત્થાયા**તિ અત્તનોવ નિરન્તરગમનત્થાય. ઊહદિતાતિ એત્થ હદ-ધાતુસ્સ વચ્ચવિસ્સજ્જનત્થતાયાહ ‘‘**બહિ વચ્ચમક્ખિતા**’’તિ.

પિણ્ડચારિકવત્તકથાદિવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

વત્તક્ખન્ધકવણ્ણનાનયો નિટ્ઠિતો.

૯. પાતિમોક્ખટ્ઠપનક્ખન્ધકો

પાતિમોક્ખુદ્દેસયાચનકથાવણ્ણના

૩૮૩. પાતિમોક્ખટ્ઠપનક્ખન્ધકે પાળિયં **નન્દિમુખિયા**તિ ઓદાતદિસામુખતાય તુટ્ઠમુખિયા. ‘‘ઉદ્ધસ્તં અરુણ’’ન્તિ વત્વાપિ ‘‘ઉદ્દિસતુ, ભન્તે, ભગવા’’તિ પાતિમોક્ખુદ્દેસયાચનં અનુપોસથે ઉપોસથકરણપટિક્ખેપસ્સ સિક્ખાપદસ્સ અપઞ્ઞત્તત્તા થેરેન કતન્તિ દટ્ઠબ્બં. કસ્મા પન ભગવા એવં તુણ્હીભૂતોવ તિયામરત્તિં વીતિનામેસીતિ? અપરિસુદ્ધાય પરિસાય ઉપોસથાદિસંવાસકરણસ્સ સાવજ્જતં ભિક્ખુસઙ્ઘે પાકટં કાતું, તઞ્ચ આયતિં ભિક્ખૂનં તથાપટિપજ્જનત્થં સિક્ખાપદં ઞાપેતું. કેચિ પનેત્થ ‘‘અપરિસુદ્ધમ્પિ પુગ્ગલં તસ્સ સમ્મુખા ‘અપરિસુદ્ધો’તિ વત્તું મહાકરુણાય અવિસહન્તો ભગવા તથા નિસીદી’’તિ કારણં વદન્તિ. તં અકારણં પચ્છાપિ અવત્તબ્બતો, મહામોગ્ગલ્લાનત્થેરેનાપિ તં બાહાયં ગહેત્વા બહિ નીહરણસ્સ અકત્તબ્બતાપસઙ્ગતો. તસ્મા યથાવુત્તમેવેત્થ કારણન્તિ. તેનેવ ‘‘અટ્ઠાનમેતં, ભિક્ખવે, અનવકાસો, યં તથાગતો અપરિસુદ્ધાય પરિસાય ઉપોસથં કરેય્ય, પાતિમોક્ખં ઉદ્દિસેય્યા’’તિ (અ॰ નિ॰ ૮.૨૦; ચૂળવ॰ ૩૮૬; ઉદા॰ ૪૫) વત્વા ‘‘ન ચ, ભિક્ખવે, સાપત્તિકેન પાતિમોક્ખં સોતબ્બ’’ન્તિઆદિના (ચૂળવ॰ ૩૮૬) સાપત્તિકપરિસાય કત્તબ્બવિધિ દસ્સિતો.

સઙ્કસ્સરસમાચારન્તિ કિઞ્ચિદેવ અસારુપ્પં દિસ્વા ‘‘ઇદં ઇમિના કતં ભવિસ્સતી’’તિ પરેહિ સઙ્કાય સરિતબ્બસમાચારં, અત્તના વા ‘‘મમ અનાચારં એતે જાનન્તી’’તિ સઙ્કાય સરિતબ્બસમાચારં. સમણવેસધારણેન, સલાકપચ્ચયભાગગહણાદિના ચ જીવિકં કપ્પેન્તો ‘‘અહં સમણો’’તિ પટિઞ્ઞં અદેન્તોપિ અત્થતો દેન્તો વિય હોતીતિ ‘‘**સમણપટિઞ્ઞં બ્રહ્મચારિપટિઞ્ઞ**’’ન્તિ વુત્તં. **અવસ્સુત**ન્તિ કિલેસાવસ્સનેન તિન્તં. સઞ્જાતદુસ્સિલ્યકચવરત્તા **કસમ્બુજાતં** , અસારતાય વા કસમ્બુ વિય જાતં. **બહિદ્વારકોટ્ઠકા નિક્ખામેત્વા**તિ દ્વારસાલતો બહિ નિક્ખમાપેત્વા.

૩૮૪. **મહાસમુદ્દે અભિરમન્તી**તિ બહુસો દસ્સનપવિસનાદિના મહાસમુદ્દે અભિરતિં વિન્દન્તિ. **ન આયતકેનેવ પપાતો**તિ છિન્નતટમહાસોબ્ભો વિય ન આદિતોવ નિન્નોતિ અત્થો. **ઠિતધમ્મો**તિ અવટ્ઠિતસભાવો. **પૂરત્ત**ન્તિ પુણ્ણત્તં. **નાગા**તિ સપ્પજાતિકા.

પાતિમોક્ખુદ્દેસયાચનકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પાતિમોક્ખસવનારહકથાદિવણ્ણના

૩૮૬. **ઉદાહરિતબ્બ**ન્તિ પાળિયા અવત્વા તમત્થં યાય કાયચિ ભાસાય ઉદાહટમ્પિ ઉદાહટમેવાતિ દટ્ઠબ્બં.

પુરે વા પચ્છા વાતિ ઞત્તિઆરમ્ભતો પુબ્બે વા ઞત્તિનિટ્ઠાનતો પચ્છા વા.

૩૮૭. **કતઞ્ચ અકતઞ્ચ ઉભયં ગહેત્વા**તિ યસ્સ કતાપિ અત્થિ અકતાપિ. તસ્સ તદુભયં ગહેત્વા. **ધમ્મિકં સામગ્ગિ**ન્તિ ધમ્મિકં સમગ્ગકમ્મં. **પચ્ચાદિયતી**તિ ઉક્કોટનાધિપ્પાયેન પુન કાતું આદિયતિ.

૩૮૮. **આકારાદિસઞ્ઞા વેદિતબ્બા**તિ આકારલિઙ્ગનિમિત્તનામાનિ વુત્તાનીતિ વેદિતબ્બાનિ.

પાતિમોક્ખસવનારહકથાદિવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

અત્તાદાનઅઙ્ગકથાદિવણ્ણના

૩૯૮. પુન ચોદેતું અત્તના આદાતબ્બં ગહેતબ્બં અધિકરણં અત્તાદાનન્તિ આહ “**સાસનં સોધેતુકામો**”તિઆદિ. **વસ્સારત્તો**તિ વસ્સકાલો. સોપિ હિ દુબ્ભિક્ખાદિકાલો વિય અધિકરણવૂપસમત્થં લજ્જિપરિસાય દૂરતો આનયનસ્સ, આગતાનઞ્ચ પિણ્ડાય ચરણાદિસમાચારસ્સ દુક્કરત્તા અકાલો એવ.

સમનુસ્સરણકરણન્તિ અનુસ્સરિતાનુસ્સરિતક્ખણે પીતિપામોજ્જજનનતો અનુસ્સરણુપ્પાદકં. **વિગતૂપક્કિલેસ...પે૰... સંવત્તતી**તિ એત્થ યથા અબ્ભહિમાદિઉપક્કિલેસવિરહિતાનં ચન્દિમસૂરિયાનં સસ્સિરીકતા હોતિ, એવમસ્સાપિ ચોદકસ્સ પાપપુગ્ગલૂપક્કિલેસવિગમેન સસ્સિરીકતા હોતીતિ અધિપ્પાયો.

૩૯૯. **અધિગતં મેત્તચિત્ત**ન્તિ અપ્પનાપ્પત્તં મેત્તઝાનં.

૪૦૦-૧. ‘‘દોસન્તરો’’તિ એત્થ અન્તર-સદ્દો ચિત્તપરિયાયોતિ આહ “**ન દુટ્ઠચિત્તો હુત્વા**”તિ.

કારુઞ્ઞં નામ કરુણા એવાતિ આહ “**કારુઞ્ઞતાતિ કરુણાભાવો**”તિ. **કરુણ**ન્તિ અપ્પનાપ્પત્તં વદતિ. તથા **મેત્ત**ન્તિ.

અત્તાદાનઅઙ્ગકથાદિવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પાતિમોક્ખટ્ઠપનક્ખન્ધકવણ્ણનાનયો નિટ્ઠિતો.

૧૦. ભિક્ખુનિક્ખન્ધકો

મહાપજાપતિગોતમીવત્થુકથાવણ્ણના

૪૦૩. ભિક્ખુનિક્ખન્ધકે ''**માતુગામસ્સ પબ્બજિતત્તા**''તિ ઇદં પઞ્ચવસ્સસતતો ઉદ્ધં સદ્ધમ્મસ્સ અપ્પવત્તનકારણદસ્સનં. **સુક્ખવિપસ્સકખીણાસવવસેન વસ્સસહસ્સ**ન્તિઆદિ **ખન્ધકભાણકાનં** મતં ગહેત્વા વુત્તં. **દીઘનિકાયટ્ઠકથાયં** પન ''પટિસમ્ભિદાપ્પત્તેહિ વસ્સસહસ્સં અટ્ઠાસિ, છળભિઞ્ઞેહિ વસ્સસહસ્સં, તેવિજ્જેહિ વસ્સસહસ્સં, સુક્ખવિપસ્સકેહિ વસ્સસહસ્સં, પાતિમોક્ખેહિ વસ્સસહસ્સં અટ્ઠાસી''તિ (દી॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૩.૧૬૧) વુત્તં. **અઙ્ગુત્તર** (અ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૩.૮.૫૧) **-સંયુત્તટ્ઠકથાસુ**પિ (સં॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૨.૧૫૬) અઞ્ઞથાવ વુત્તં, તં સબ્બં અઞ્ઞમઞ્ઞવિરુદ્ધમ્પિ તંતંભાણકાનં મતેન લિખિતસીહળટ્ઠકથાસુ આગતનયમેવ ગહેત્વા આચરિયેન લિખિતં ઈદિસે કથાવિરોધે સાસનપરિહાનિયા અભાવતો, સોધનુપાયાભાવા ચ. પરમત્થવિરોધો એવ હિ સુત્તાદિનયેન સોધનીયો, ન કથામગ્ગવિરોધોતિ.

મહાપજાપતિગોતમીવત્થુકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ભિક્ખુનીઉપસમ્પદાનુજાનનકથાવણ્ણના

૪૦૪-૮. પાળિયં **યદગ્ગેના**તિ યસ્મિં દિવસે. **તદા**તિ તસ્મિંયેવ દિવસે. **વિમાનેત્વા**તિ અવમાનં કત્વા.

૪૧૦-૧. **આપત્તિગામિનિયો**તિ આપત્તિં આપન્નાયો. **કમ્મવિભઙ્ગે**તિ પરિવારે કમ્મવિભઙ્ગે (પરિ॰ ૪૮૨ આદયો).

૪૧૩-૫. પાળિયં **દ્વે તિસ્સો ભિક્ખુનિયો**તિ દ્વીહિ તીહિ ભિક્ખુનીહિ. **ન આરોચેન્તી**તિ પાતિમોક્ખુદ્દેસકસ્સ ન આરોચેન્તિ.

૪૧૬. **દુસ્સવેણિયા**તિ અનેકદુસ્સપટ્ટે એકતો કત્વા કતવેણિયા.

૪૧૭. **વિસેસક**ન્તિ પત્તલેખાદિવણ્ણવિસેસં. **પકિણન્તી**તિ વિક્કિણન્તિ. **નમનક**ન્તિ પાસુકટ્ઠિનમનકબન્ધનં.

૪૨૨-૫. **સંવેલ્લિય**ન્તિ કચ્છં બન્ધિત્વા નિવાસનં. **તયો નિસ્સયે**તિ રુક્ખમૂલસેનાસનસ્સ તાસં અલબ્ભનતો વુત્તં.

૪૨૬-૮. **અટ્ઠેવ ભિક્ખુનિયો યથાવુડ્ઢં પટિબાહન્તી**તિ અટ્ઠ ભિક્ખુનિયો વુડ્ઢપટિપાટિયાવ ગણ્હન્તિયો આગતપટિપાટિં પટિબાહન્તિ, નાઞ્ઞાતિ અત્થો. **અનુવાદં પટ્ઠપેન્તી**તિ ઇસ્સરિયં પવત્તેન્તીતિ અત્થં વદન્તિ.

૪૩૦. **ભિક્ખુદૂતેના**તિ ભિક્ખુના દૂતભૂતેન. **સિક્ખમાનદૂતેના**તિ સિક્ખમાનાય દૂતાય.

૪૩૧. **ન સમ્મતી**તિ નપ્પહોતિ. **નવકમ્મ**ન્તિ ''નવકમ્મં કત્વા વસતૂ''તિ અપલોકેત્વા સઙ્ઘિકભૂમિયા ઓકાસદાનં.

૪૩૨-૬. **સન્નિસિન્નગબ્ભા**તિ દુવિઞ્ઞેય્યગબ્ભા. **મહિલાતિત્થે**તિ ઇત્થીનં સાધારણતિત્થે.

ભિક્ખુનીઉપસમ્પદાનુજાનનકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ભિક્ખુનિક્ખન્ધકવણ્ણનાનયો નિટ્ઠિતો.

૧૧. પઞ્ચસતિકક્ખન્ધકો

ખુદ્દાનુખુદ્દકસિક્ખાપદકથાવણ્ણના

૪૩૭. પઞ્ચસતિકક્ખન્ધકે પાળિયં **"અપાવુસો, અમ્હાકં સત્થારં જાનાસી"**તિ ઇદં થેરો સયં ભગવતો પરિનિબ્બુતભાવં જાનન્તોપિ અત્તના સહગતભિક્ખુપરિસાય ઞાપનત્થમેવ, સુભદ્દસ્સ વુડ્ઢપબ્બજિતસ્સ સાસનસ્સ પટિપક્ખવચનં ભિક્ખૂનં વિઞ્ઞાપનત્થઞ્ચ એવં પુચ્છિ. સુભદ્દો હિ કુસિનારાયં ભગવતિ અભિપ્પસન્નાય ખત્તિયાદિગહટ્ઠપરિસાય મજ્ઝે ભગવતો પરિનિબ્બાનં સુત્વા હટ્ઠપહટ્ઠોપિ ભયેન પહટ્ઠાકારં વાચાય પકાસેતું ન સક્ખિસ્સતિ, ઇધેવ પન વિજનપદેસે સુત્વા યથાજ્ઝાસયં અત્તનો પાપલદ્ધિં પકાસેસ્સતિ, તતો તમેવ પચ્ચયં દસ્સેત્વા ભિક્ખૂ સમુસ્સાહેત્વા ધમ્મવિનયસઙ્ગહં કારેત્વા એતસ્સ પાપભિક્ખુસ્સ, અઞ્ઞેસઞ્ચ ઈદિસાનં મનોરથવિઘાતં, સાસનટ્ઠિતિઞ્ચ કરિસ્સામીતિ જાનન્તોવ તં પુચ્છીતિ વેદિતબ્બં. તેનેવ થેરો ''એકમિદાહં, આવુસો, સમય''ન્તિઆદિના સુભદ્દવચનમેવ દસ્સેત્વા ધમ્મવિનયં સઙ્ગાયાપેસિ. **નાનાભાવો**તિ સરીરેન નાનાદેસભાવો, વિપ્પવાસોતિ અત્થો. **વિનાભાવો**તિ મરણેન વિયુજ્જનં. **અઞ્ઞથાભાવો**તિ ભવન્તરૂપગમનેન અઞ્ઞાકારપ્પત્તિ.

૪૪૧. **"આકઙ્ખમાનો...પે॰... સમૂહનેય્યા"**તિ ઇદં ભગવા મયા ''આકઙ્ખમાનો''તિ વુત્તત્તા એકસિક્ખાપદમ્પિ સમૂહનિતબ્બં અપસ્સન્તા, સમૂહને ચ દોસં દિસ્વા ધમ્મસઙ્ગહકા ભિક્ખૂ ''અપઞ્ઞત્તં ન પઞ્ઞાપેસ્સામ, પઞ્ઞત્તં ન સમુચ્છિન્દિસ્સામા''તિઆદિના પુન ''પઞ્ઞત્તિસદિસાય અકુપ્પાય કમ્મવાચાય સાવેત્વા સમાદાય વત્તિસ્સન્તિ, તતો યાવ સાસનન્તરધાના અપ્પટિબાહિયાનિ સિક્ખાપદાનિ ભવિસ્સન્તી''તિ ઇમિના અધિપ્પાયેન અવોચાતિ દટ્ઠબ્બં. તેનેવ મહાથેરાપિ તથેવ પટિપજ્જિંસુ.

ગિહિગતાનીતિ ગિહીસુ ગતાનિ. ખત્તિયમહાસારાદિગિહીહિ ઞાતાનીતિ અત્થો. ચિતકધૂમકાલો અત્તનો પવત્તિપરિયોસાનભૂતો એતસ્સાતિ **ધૂમકાલિકં**.

૪૪૩. **ઓળારિકે નિમિત્તે કરિયમાનેપી**તિ ''આકઙ્ખમાનો, આનન્દ, તથાગતો કપ્પં વા તિટ્ઠેય્ય કપ્પાવસેસં વા''તિ એવં થૂલતરે ''તિટ્ઠતુ, ભગવા, કપ્પ''ન્તિ યાચનહેતુભૂતે ઓકાસનિમિત્તે કમ્મે કરિયમાને. **મારેન પરિયુટ્ઠિતચિત્તો**તિ મારેન આવિટ્ઠચિત્તો.

૪૪૫. **ઉજ્જવનિકાયા**તિ પટિસોતગામિનિયા. કુચ્છિતો લવો છેદો વિનાસો **કુલવો**, નિરત્થકવિનિયોગો. તં ન ગચ્છન્તીતિ **ન કુલવં ગમેન્તિ**.

ખુદ્દાનુખુદ્દકસિક્ખાપદકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પઞ્ચસતિકક્ખન્ધકવણ્ણનાનયો નિટ્ઠિતો.

૧૨. સત્તસતિકક્ખન્ધકો

દસવત્થુકથાવણ્ણના

૪૪૬. સત્તસતિકક્ખન્ધકે **ભિક્ખગ્ગેના**તિ ભિક્ખુગણનાય. **મહીતિ** હિમં.

૪૪૭. **અવિજ્જાનિવુતા**તિ અવિજ્જાનીવરણેન નિવુતા પટિચ્છન્ના. **અવિદ્દસૂ**તિ અઞ્ઞાણિનો. **ઉપક્કિલેસા વુત્તા**તિ તેસં સમણબ્રાહ્મણાનં એતે સુરાપાનાદયો ઉપક્કિલેસાતિ વુત્તા. નેત્તિયા તણ્હાય સહિતા **સનેત્તિકા**.

૪૫૦-૧. **અહોગઙ્ગો**તિ તસ્સ પબ્બતસ્સ નામં. **પટિકચ્ચેવ ગચ્છેય્યન્તિ** યત્થ નં અધિકરણં વૂપસમિતું ભિક્ખૂ સન્નિપતિસ્સન્તિ, તત્થાહં પઠમમેવ ગચ્છેય્યં. **સમ્ભાવેસુન્તિ** સમ્પાપુણિંસુ.

૪૫૨. **અલોણિકન્તિ** લોણરહિતં ભત્તં, બ્યઞ્જનં વા. **આસુતા**તિ સબ્બસમ્ભારસજ્જિતા, ‘‘અસુત્તા’’તિ વા પાઠો.

૪૫૩. **ઉજ્જવિંસૂ**તિ નાવાય પટિસોતં ગચ્છિંસુ. **પાચીનકા**તિ પુરત્થિમદિસાય જાતત્તા વજ્જિપુત્તકે સન્ધાય વુત્તં. **પાવેય્યકા**તિ પાવેય્યદેસવાસિનો.

૪૫૪. **નનુ ત્વં, આવુસો, વુડ્ઢો**તિ નનુ ત્વં થેરો નિસ્સયમુત્તો, કસ્મા તં થેરો પણામેસીતિ ભેદવચનં વદન્તિ. **ગરુનિસ્સયં ગણ્હામા**તિ નિસ્સયમુત્તાપિ મયં એકં સમ્ભાવનીયગરું નિસ્સયભૂતં ગહેત્વાવ વસિસ્સામાતિ અધિપ્પાયો.

૪૫૫. **મૂલાદાયકા**તિ પઠમં દસવત્થૂનં દાયકા, આવાસિકાતિ અત્થો. **પથબ્યા સઙ્ઘત્થેરો**તિ લોકે સબ્બભિક્ખૂનં તદા ઉપસમ્પદાય વુડ્ઢો. **સુઞ્ઞતાવિહારેના**તિ સુઞ્ઞતામુખેન અધિગતફલસમાપત્તિં સન્ધાય વદતિ.

૪૫૭. **સુત્તવિભઙ્ગે**તિ પદભાજનીયે. ઇદઞ્ચ ‘‘યો પન ભિક્ખુ સન્નિધિકારકં ખાદનીયં વા ભોજનીયં વા’’તિ (પાચિ॰ ૨૫૩) સુત્તે યાવકાલિકસ્સેવ પરામટ્ઠત્તા સિઙ્ગીલોણસ્સ યાવજીવિકસ્સ સન્નિધિકતસ્સ આમિસેન સદ્ધિં પરિભોગે પાચિત્તિયં વિભઙ્ગનયેનેવ સિજ્ઝતીતિ વુત્તં, તં પન પાચિત્તિયં વિભઙ્ગે આગતભાવં સાધેતું ‘‘**કથં સુત્તવિભઙ્ગે**’’તિઆદિ વુત્તં. તત્થ હિ લોણમેત્થ સન્નિધિકતં, ન ખાદનીયં ભોજનીયન્તિ લોણમિસ્સભોજને વજ્જિપુત્તકા અનવજ્જસઞ્ઞિનો અહેસું. તથાસઞ્ઞીનમ્પિ નેસં આપત્તિદસ્સનત્થં ‘‘સન્નિધિકારે અસન્નિધિકારસઞ્ઞી’’તિ ઇદં સુત્તવિભઙ્ગં ઉદ્ધટન્તિ વેદિતબ્બં.

તેન સદ્ધિન્તિ પુરેપટિગ્ગહિતલોણેન સદ્ધિં. **દુક્કટેનેત્થ ભવિતબ્બન્તિ** ‘‘યાવકાલિકેન, ભિક્ખવે, યાવજીવિકં પટિગ્ગહિત’’ન્તિ અવત્વા ‘‘તદહુપટિગ્ગહિત’’ન્તિ વચનસામત્થિયતો પુરેપટિગ્ગહિતં યાવજીવિકં યાવકાલિકેન સદ્ધિં સમ્ભિન્નરસં કાલેપિ ન કપ્પતીતિ સિજ્ઝતિ, તત્થ દુક્કટેન ભવિતબ્બન્તિ અધિપ્પાયો. **દુક્કટેનપિ ન ભવિતબ્બન્તિ** યદિ હિ સન્નિધિકારપચ્ચયા દુક્કટં મઞ્ઞથ, યાવજીવિકસ્સ લોણસ્સ સન્નિધિદોસાભાવા દુક્કટેન ન ભવિતબ્બં, અથ આમિસેન સમ્ભિન્નરસસ્સ તસ્સ આમિસગતિકત્તા દુક્કટં મા મઞ્ઞથ. તદા ચ હિ પાચિત્તિયેનેવ ભવિતબ્બં આમિસત્તુપગમનતોતિ અધિપ્પાયો. **ન હિ એત્થ યાવજીવિકન્તિ**આદિનાપિ દુક્કટાભાવં સમત્થેતિ.

પાળિયં **રાજગહે સુત્તવિભઙ્ગે**તિઆદીસુ સબ્બત્થ સુત્તે ચ વિભઙ્ગે ચાતિ અત્થો ગહેતબ્બો. તસ્સ તસ્સ વિકાલભોજનાદિનો સુત્તેપિ પટિક્ખિત્તત્તા વિનયસ્સ અતિસરણં અતિક્કમો **વિનયાતિસારો**. “**નિસીદનં નામ સદસં વુચ્ચતીતિ આગત**”ન્તિ ઇદં વિભઙ્ગે ચ આગતદસ્સનત્થં વુત્તં. **તં પમાણં કરોન્તસ્સા**તિ સુગતવિદત્થિયા વિદત્થિત્તયપ્પમાણં કરોન્તસ્સ, દસાય પન વિદત્થિદ્વયપ્પમાણં કતં. અદસકમ્પિ નિસીદનં વટ્ટતિ એવાતિ અધિપ્પાયો. સેસમિધ હેટ્ઠા સબ્બત્થ સુવિઞ્ઞેય્યમેવ.

દસવત્થુકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સત્તસતિકક્ખન્ધકવણ્ણનાનયો નિટ્ઠિતો.

ઇતિ સમન્તપાસાદિકાય વિનયટ્ઠકથાય વિમતિવિનોદનિયં

ચૂળવગ્ગવણ્ણનાનયો નિટ્ઠિતો.

નમો તસ્સ ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ

પરિવારવણ્ણના

મહાવગ્ગો

પઞ્ઞત્તિવારવણ્ણના

૧. વિસુદ્ધપરિવારસ્સ સીલક્ખન્ધાદિધમ્મક્ખન્ધસરીરસ્સ ભગવતો વિનયપરિયત્તિસાસને ખન્ધકાનં અનન્તરં પરિવારોતિ યો વિનયો સઙ્ગહં સમારુળ્હો, તસ્સ દાનિ અનુત્તાનત્થવણ્ણનં કરિસ્સામીતિ યોજના.

સમન્તચક્ખુનાતિ સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણેન. **અતિવિસુદ્ધેન મંસચક્ખુના**તિ રત્તિન્દિવં સમન્તા યોજનપ્પમાણે અતિસુખુમાનિપિ રૂપાનિ પસ્સનતો અતિવિય પરિસુદ્ધેન પસાદચક્ખુના. ‘‘અત્થિ તત્થ પઞ્ઞત્તી’’તિઆદીસુ અત્થિ નુ ખો તત્થ પઞ્ઞત્તીતિઆદિના અત્થો ગહેતબ્બોતિ આહ ‘‘**તત્થ પઞ્ઞત્તિ…પે॰… કેનાભતન્તિ પુચ્છા**’’તિ.

૨. **પુચ્છાવિસ્સજ્જને**તિ પુચ્છાય વિસ્સજ્જને. **વિનીતકથા**તિ વિનીતવત્થુકથા, અયમેવ વા પાઠો.

દ્વઙ્ગિકેન એકેન સમુટ્ઠાનેનાતિ અઙ્ગદ્વયસમુદાયભૂતેન એકેન. અઙ્ગદ્વયવિમુત્તસ્સ સમુટ્ઠાનસ્સ અભાવેપિ તેસુ એકેનઙ્ગેન વિના અયં આપત્તિ ન હોતીતિ દસ્સનત્થમેવ ‘‘એકેન સમુટ્ઠાનેના’’તિ વુત્તં. ઇદાનિ તેસુ દ્વીસુ અઙ્ગેસુ પધાનઙ્ગં દસ્સેતુમાહ ‘‘**એત્થ હિ ચિત્તં અઙ્ગં હોતી**’’તિઆદિ. યસ્મા પન મગ્ગેનમગ્ગપ્પટિપત્તિસઙ્ખાતાય કાયવિઞ્ઞત્તિયા સેવનચિત્તેનેવ સમ્ભવે સતિ અયં તં અઙ્ગદ્વયં ઉપાદાય ભગવતા પઞ્ઞત્તા આપત્તિસમ્મુતિ હોતિ, નાસતિ. તસ્મા તં ચિત્તં કાયવિઞ્ઞત્તિસઙ્ખાતસ્સ કાયસ્સ અઙ્ગં કારણં હોતિ, ન આપત્તિયા. તસ્સ પન તંસમુટ્ઠિતકાયો એવ અઙ્ગં અબ્યવહિતકારણં, ચિત્તં પન કારણકારણન્તિ અધિપ્પાયો. એવં ઉપરિપિ સબ્બત્થ ચિત્તઙ્ગયુત્તસમુટ્ઠાનેસુ અધિપ્પાયો વેદિતબ્બો. ‘‘એકેન સમુટ્ઠાનેન સમુટ્ઠાતી’’તિઆદિપરિવારવચનેનેવ આપત્તિયા અકુસલાદિપરમત્થસભાવતા પાળિઅટ્ઠકથાસુ પરિયાયતોવ વુત્તા, સમ્મુતિસભાવા એવ આપત્તીતિ સિજ્ઝતિ સમુટ્ઠાનસમુટ્ઠિતાનં ભેદસિદ્ધિતોતિ ગહેતબ્બં. **ઇમમત્થં સન્ધાયા**તિ આપન્નાય પારાજિકાપત્તિયા કેહિચિપિ સમત્થેહિ અનાપત્તિભાવાપાદનસ્સ અસક્કુણેય્યત્તસઙ્ખાતમત્થં સન્ધાય.

૩. **પોરાણકેહિ મહાથેરેહી**તિ સઙ્ગીતિત્તયતો પચ્છા પોત્થકસઙ્ગીતિકારકેહિ છળભિઞ્ઞાપટિસમ્ભિદાદિગુણસમુજ્જલેહિ મહાથેરેહિ. ચતુત્થસઙ્ગીતિસદિસા હિ **પોત્થકારોહસઙ્ગીતિ**.

૧૮૮. **મહાવિભઙ્ગે**તિ ભિક્ખુવિભઙ્ગે. **સોળસ વારા દસ્સિતા**તિ યેહિ વારેહિ આદિભૂતેહિ ઉપલક્ખિતત્તા અયં સકલોપિ પરિવારો સોળસપરિવારોતિ વોહરીયતિ, તે સન્ધાય વદતિ.

પઞ્ઞત્તિવારવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સમુટ્ઠાનસીસવણ્ણના

૨૫૭. પાળિયં **નિબ્બાનઞ્ચેવ પઞ્ઞત્તી**તિ એત્થ યસ્મા સઙ્ખતધમ્મે ઉપાદાય પઞ્ઞત્તા સમ્મુતિસચ્ચભૂતા પુગ્ગલાદિપઞ્ઞત્તિ પરમત્થતો અવિજ્જમાનત્તા ઉપ્પત્તિવિનાસયુત્તવત્થુધમ્મનિયતેન અનિચ્ચદુક્ખલક્ખણદ્વયેન યુત્તાતિ વત્તું અયુત્તા, કારકવેદકાદિરૂપેન પન પરિકપ્પિતેન અત્તસભાવેન વિરહિતત્તા ''અનત્તા''તિ વત્તું યુત્તા. તસ્મા અયં પઞ્ઞત્તિપિ અસઙ્ખતત્તસામઞ્ઞતો વત્થુભૂતેન નિબ્બાનેન સહ ''**અનત્તા ઇતિ નિચ્છયા**''તિ વુત્તા. અવિજ્જમાનાપિ હિ સમ્મુતિ કેનચિ પચ્ચયેન અકતત્તા અસઙ્ખતા એવાતિ.

કરુણાસીતલત્તં, પઞ્ઞાપભાસિતત્તઞ્ચ ભગવતો દસ્સેતું ''**બુદ્ધચન્દે, બુદ્ધાદિચ્ચે**''તિ એતં ઉભયં વુત્તં. હાયતિ એતેનાતિ હાનિ, દુક્ખસ્સ હાનિ **દુક્ખહાનિ**, સબ્બદુક્ખાપનૂદનકારણન્તિ અત્થો. **પિટકે તીણિ દેસયી**તિ યસ્મા અઞ્ઞેપિ મહાવીરા સમ્માસમ્બુદ્ધા સદ્ધમ્મં દેસયન્તિ, તસ્મા અઙ્ગીરસો પિટકાનિ તીણિ દેસયીતિ યોજના. **મહાગુણ**ન્તિ મહાનિસંસં. **એવં નીયતિ સદ્ધમ્મો**તિ યદિ વિનયપરિયત્તિ અપરિહીના તિટ્ઠતિ, એવં સતિ પટિપત્તિપટિવેધસદ્ધમ્મોપિ નીયતિ પવત્તીયતિ, ન પરિહાયતીતિ અત્થો.

વિનયપરિયત્તિ પન કથં તિટ્ઠતીતિ આહ ''**ઉભતો ચા**''તિઆદિ. પરિવારેન ગન્થિતા તિટ્ઠતીતિ યોજેતબ્બં. **તસ્સેવ પરિવારસ્સા**તિ તસ્મિં એવ પરિવારે. **સમુટ્ઠાનં નિયતો કત**ન્તિ એકચ્ચં સમુટ્ઠાનેન નિયતં કતં. તસ્મિં પરિવારે કિઞ્ચિ સિક્ખાપદં નિયતસમુટ્ઠાનં અઞ્ઞેહિ અસાધારણં, તં પકાસિતન્તિ અત્થો.

સમ્ભેદં નિદાનઞ્ચઞ્ઞન્તિ સમ્ભેદો સિક્ખાપદાનં અઞ્ઞમઞ્ઞસમુટ્ઠાનેન સંકિણ્ણતા, નિદાનઞ્ચ પઞ્ઞત્તિટ્ઠાનં, અઞ્ઞં પુગ્ગલાદિવત્થાદિ ચ. **સુત્તે દિસ્સન્તિ ઉપરી**તિ હેટ્ઠા વુત્તે, ઉપરિ વક્ખમાને ચ પરિવારસુત્તે એવ દિસ્સન્તિ. યસ્મા ચ એવં, તસ્મા સકલસાસનાધારસ્સ વિનયસ્સ ઠિતિહેતુભૂતં પરિવારં સિક્ખેતિ, એવમેત્થ યોજના દટ્ઠબ્બા.

સમ્ભિન્નસમુટ્ઠાનાનીતિ અઞ્ઞેહિ સાધારણસમુટ્ઠાનાનિ. **આદિમ્હિ તાવ પુરિમનયે**તિ સબ્બપઠમે પઞ્ઞત્તિવારે આગતનયં સન્ધાય વદતિ, તત્થ પન પઞ્ઞત્તિવારે ''પઠમં પારાજિકં કત્થ પઞ્ઞત્તન્તિ, વેસાલિયં પઞ્ઞત્ત''ન્તિઆદિના (પરિ॰ ૧) નિદાનમ્પિ દિસ્સતિ એવ. **પરતો**તિ આગતભાવં પન સન્ધાય પરતો આગતે સુત્તે દિસ્સતીતિ વેદિતબ્બન્તિ વુત્તં. **તસ્સા**તિ ઉભતોવિભઙ્ગપરિયાપન્નસ્સ સિક્ખાપદસ્સ.

૨૫૮. અનિયતા પઠમિકાતિ આપત્તિં અપેક્ખિત્વાવ ઇત્થિલિઙ્ગં કતં, પઠમાનિયતં સિક્ખાપદન્તિ અત્થો. પાળિયં **નાનુબન્ધે પવત્તિનિ**ન્તિ વુટ્ઠાપિતં પવત્તિનિં અનનુબન્ધનસિક્ખાપદં.

૨૬૦. એળકલોમસિક્ખાપદવત્થુસ્મિં ''ભિક્ખુનિયો એળકલોમાનિ ધોવન્તિયો રજન્તિયો વિજટેન્તિયો રિઞ્ચન્તિ ઉદ્દેસં પરિપુચ્છ''ન્તિ (પારા॰ ૫૭૬) આગતત્તા ઇમં રિઞ્ચન્તિ-પદં ગહેત્વા સિક્ખાપદં ઉપલક્ખિતન્તિ દસ્સેન્તો ''**વિભઙ્ગે 'રિઞ્ચન્તિ ઉદ્દેસ'ન્તિ આગતં એળકલોમધોવાપનસિક્ખાપદ**''ન્તિ આહ.

વસ્સિકસાટિકસિક્ખાપદન્તિ અસમયે વસ્સિકસાટિકપરિયેસનસિક્ખાપદં (પારા॰ ૬૨૬ આદયો). **રતનસિક્ખાપદ**ન્તિ રતનં વા રતનસમ્મતં વા પટિસામનસિક્ખાપદં (પાચિ॰ ૫૦૨ આદયો).

૨૬૫. પાળિયં **બુદ્ધઞાણેના**તિ પટિવિદ્ધસબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણેન.

૨૬૭. “**ન દેસેન્તિ તથાગતા**”તિ એતેન છત્તપાણિસ્સ ધમ્મદેસનાપટિક્ખેપં દસ્સેતિ.

૨૬૯. **અકત**ન્તિ અઞ્ઞેહિ અમિસ્સીકતં, નિયતસમુટ્ઠાનન્તિ અત્થો. **અકત**ન્તિ વા પુબ્બે અનાગતં, અભિનવન્તિ અત્થો.

૨૭૦. **સમુટ્ઠાનઞ્હિ સઙ્ખેપ**ન્તિ એત્થ સઙ્ખિપન્તિ સઙ્ગય્હન્તિ સદિસસમુટ્ઠાનાનિ એત્થાતિ સઙ્ખેપો, સમુટ્ઠાનસીસં. નેતિ વિનેતિ કાયવચીદુચ્ચરિતન્તિ નેત્તિ, વિનયપાળિ, સા એવ ધમ્મોતિ નેત્તિધમ્મોતિ આહ “**વિનયપાળિધમ્મસ્સા**”તિ.

સમુટ્ઠાનસીસવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

અન્તરપેય્યાલં

કતિપુચ્છાવારવણ્ણના

૨૭૧. કતિ આપત્તિયોતિ પારાજિકાદીસુ પઞ્ચસુ આપત્તીસુ મેથુનાદિન્નાદાનાદિઅન્તોગધભેદં અપેક્ખિત્વા જાતિવસેન એકત્તં આરોપેત્વા પુચ્છા કતા. **કતિ આપત્તિક્ખન્ધા**તિ અન્તોગધભેદં અપેક્ખિત્વા પચ્ચેકં રાસટ્ઠેનાતિ એત્તકમેવેત્થ ભેદો. **વિનીતાનિયેવ વિનીતવત્થૂની**તિ આપત્તિતો વિરમણાનિ એવ અવિપ્પટિસારપામોજ્જાદિધમ્માનં કારણત્તા વત્થૂનીતિ વિનીતવત્થૂનિ, તાનિ એત્થ અત્થતો વિરતિઆદિઅનવજ્જધમ્મા એવ. **વેરં મણતી**તિ વેરહેતુત્તા ''વેર''ન્તિ લદ્ધનામં રાગાદિઅકુસલપક્ખં વિનાસેતિ.

ધમ્મસ્સવનગ્ગં ભિન્દિત્વા ગચ્છતીતિ બહૂસુ એકતો નિસીદિત્વા ધમ્મં સુણન્તેસુ તં ધમ્મસ્સવનસમાગમં કોપેત્વા ઉટ્ઠાય ગચ્છતિ. **અનાદરો**વાતિ તુસ્સિતબ્બટ્ઠાને તુટ્ઠિં, સંવિજિતબ્બટ્ઠાને સંવેગઞ્ચ અપવેદેન્તો એવ. **કાયપાગબ્ભિય**ન્તિ ઉન્નતિવસેન પવત્તનકાયાનાચારં.

૨૭૪. મેત્તાય સમ્ભૂતં **મેત્તં**, કાયકમ્મં. **ઉભયેહિપી**તિ નવકેહિ, થેરેહિ ચ. **પિયં કરોતી**તિ તં પુગ્ગલં પેમટ્ઠાનં કરોતિ, કેસન્તિ આહ ''**સબ્રહ્મચારીન**''ન્તિ.

પુગ્ગલં પટિવિભજિત્વા ભુઞ્જતીતિ પકતેન સમ્બન્ધો. તમેવ પુગ્ગલપટિવિભાગં દસ્સેતું ''**અસુકસ્સા**''તિઆદિ વુત્તં.

ભુજિસ્સભાવકરણતોતિ તણ્હાદાસબ્યતો મોચેત્વા સમથવિપસ્સનાસુ સેરિવિહારિતાકરણતોતિ અત્થો. **નિય્યાતી**તિ પવત્તતિ. સમ્માદુક્ખક્ખયાય સંવત્તતીતિ અત્થો.

કતિપુચ્છાવારવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

છઆપત્તિસમુટ્ઠાનવારવણ્ણના

૨૭૬. પઠમેન આપત્તિસમુટ્ઠાનેનાતિ કેવલં કાયેન. પારાજિકાપત્તિયા એકન્તસચિત્તકસમુટ્ઠાનત્તા ''**ન હીતિ વત્તબ્બ**''ન્તિ વુત્તં. સઙ્ઘાદિસેસાદીનં દુક્કટપરિયોસાનાનં પઞ્ચન્નં અચિત્તકાનમ્પિ સમ્ભવતો ''**સિયા**''તિ વુત્તં, આપજ્જનં સિયા ભવેય્યાતિ અત્થો. હીનુક્કટ્ઠેહિ જાતિઆદીહિ ઓમસને એવ દુબ્ભાસિતસ્સ પઞ્ઞત્તત્તા સા એકન્તવાચાચિત્તસમુટ્ઠાના એવાતિ.

દુતિયસમુટ્ઠાનનયે વાચાય એવ સમાપજ્જિતબ્બપાટિદેસનીયસ્સ અભાવા ''**ન હી**''તિ વુત્તં.

તતિયે પન વોસાસમાનરૂપં ભિક્ખુનિં કાયવાચાહિ અનપસાદનપચ્ચયા પાટિદેસનીયસમ્ભવતો ''**સિયા**''તિ વુત્તં.

ઓમસને પાચિત્તિયસ્સ અદિન્નાદાનસમુટ્ઠાનત્તેપિ તપ્પચ્ચયા પઞ્ઞત્તસ્સ દુબ્ભાસિતસ્સ પઞ્ચમેનેવ સમુપ્પત્તીતિ દસ્સેતું ચતુત્થવારે ''**દુબ્ભાસિતં આપજ્જેય્યાતિ ન હીતિ વત્તબ્બ**''ન્તિ વત્વા પઞ્ચમવારે ''**સિયાતિ**

વત્તબ્બ"ન્તિ વુત્તં. કાયવિકારેનેવ ઓમસન્તસ્સ પનેત્થ દુબ્ભાસિતભાવેપિ કાયકીળાભાવાભાવતો દુક્કટમેવાતિ દટ્ઠબ્બં.

છટ્ઠવારે પન વિજ્જમાનોપિ કાયો દુબ્ભાસિતસ્સ અઙ્ગં ન હોતિ, પઞ્ચમસમુટ્ઠાને એવ છટ્ઠમ્પિ પવિસતીતિ દસ્સેતું "**ન હી**"તિ પટિક્ખિત્તં, ન પન તત્થ સબ્બથા દુબ્ભાસિતેન અનાપત્તીતિ દસ્સેતું. ન હિ દવકમ્યતાય કાયવાચાહિ ઓમસન્તસ્સ દુબ્ભાસિતાપત્તિ ન સમ્ભવતિ. યઞ્હિ પઞ્ચમેનેવ સમાપજ્જતિ, તં છટ્ઠેનપિ સમાપજ્જતિ એવ ધમ્મદેસનાપત્તિ વિયાતિ ગહેતબ્બં. સેસં સમુટ્ઠાનવારે સુવિઞ્ઞેય્યમેવ.

છઆપત્તિસમુટ્ઠાનવારવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

કતાપત્તિવારવણ્ણના

૨૭૭. દુતિયે પન કતિવારે પઠમસમુટ્ઠાનેન આપજ્જિતબ્બાનં આપત્તીનં લહુદસ્સનસુખત્થં કુટિકારાદીનિ એવ સમુદ્ધટાનિ, ન અઞ્ઞેસં અભાવા, સઞ્ચરિત્તાદીનમ્પિ વિજ્જમાનત્તા. એવં દુતિયસમુટ્ઠાનાદીસુપિ. "**કપ્પિયસઞ્ઞી**"તિ ઇમિના અચિત્તકત્તં દસ્સેતિ. "**કુટિં કરોતી**"તિ ઇમિના વચીપયોગાભાવં. ઉભયેનાપિ કેવલં કાયેનેવ દુક્કટાદીનં સમ્ભવં દસ્સેતિ. એવં ઉપરિપિ યથાનુરૂપં કાતબ્બં.

"**એકેન સમુટ્ઠાનેન સમુટ્ઠહન્તી**"તિ ઇદં ઇધ વિસેસેત્વા દસ્સિતાનં કાયતોવ સમુટ્ઠિતાનં વસેન વુત્તં, અવિસેસતો પન તા આપત્તિયો ઇતરસમુટ્ઠાનેહિપિ યથારહં સમુટ્ઠહન્તિ એવ. એવં ઉપરિપિ.

"**તિણવત્થારકેન ચા**"તિ ઇદં સઙ્ઘાદિસેસવજ્જિતાનં ચતુન્નં આપત્તીનં વસેન વુત્તં.

૨૭૯. **સંવિદહિત્વા કુટિં કરોતી**તિ વાચાય સંવિદહતિ, સયઞ્ચ કાયેન કરોતીતિ અત્થો.

કતાપત્તિવારવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

આપત્તિસમુટ્ઠાનગાથાવણ્ણના

૨૮૩. તતિયો પન ગાથાવારો દુતિયવારેન વુત્તમેવત્થં સઙ્ગહેત્વા દસ્સેતું વુત્તો. તત્થ કાયોવ કાયિકોતિ વત્તબ્બે વચનવિપલ્લાસેન "**કાયિકા**"તિ વુત્તં. તેનાહ "**તેન સમુટ્ઠિતા**"તિ, કાયો સમુટ્ઠાનં અક્ખાતોતિ અત્થો.

વિવેકદસ્સિનાતિ સબ્બસઙ્ખતવિવિત્તત્તા, તતો વિવિત્તહેતુત્તા ચ નીવરણવિવેકઞ્ચ નિબ્બાનઞ્ચ દસ્સનસીલેન. **વિભઙ્ગકોવિદા**તિ ઉભતોવિભઙ્ગકુસલાતિ આલપનં. ઇધ પનેવં અઞ્ઞો પુચ્છન્તો નામ નત્થિ, **ઉપાલિત્થેરો** સયમેવ અત્થં પાકટં કાતું પુચ્છાવિસજ્જનઞ્ચ અકાસીતિ ઇમિના નયેન સબ્બત્થ અત્થો વેદિતબ્બો.

આપત્તિસમુટ્ઠાનગાથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

વિપત્તિપચ્ચયવારવણ્ણના

૨૮૪. ચતુત્થે પન વિપત્તિપચ્ચયવારે **સીલવિપત્તિપચ્ચયા**તિ સીલવિપત્તિપઅચ્છાદનપચ્ચયા.

૨૮૬. દિટ્ઠિવિપત્તિપચ્ચયાતિ દિટ્ઠિવિપત્તિયા અપ્પટિનિસ્સજ્જનપચ્ચયા.

૨૮૭. આજીવવિપત્તિપચ્ચયાતિ એત્થ આગમ્મ જીવન્તિ એતેનાતિ આજીવો, ચતુપચ્ચયો, સોવ મિચ્છાપત્તિયા વિપન્નત્તા વિપત્તીતિ **આજીવવિપત્તિ**, તસ્સા આજીવવિપત્તિયા હેતુ, તદુપ્પાદનતપરિભોગનિમિત્તન્તિ અત્થો.

વિપત્તિપચ્ચયવારવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

અધિકરણપચ્ચયવારવણ્ણના

૨૯૧. પઞ્ચમે અધિકરણપચ્ચયવારે **કિચ્ચાધિકરણપચ્ચયા**તિ અપલોકનવચનઞત્તિકમ્મવાચાસઙ્ખાતકમ્મવાચાપચ્ચયા. **પઞ્ચા**તિ એત્થ અધમ્મિકકતિકાદિં અપલોકેત્વા કરોન્તાનં અનિમિત્તન્તિ અત્થો. પઞ્ચમે અધિકરણપચ્ચયવારે કિચ્ચાધિકરણપચ્ચયા અપલોકનાવસાને દુક્કટં, અધિપ્પાયાદિના ઞત્તિકમ્માદિં કરોન્તાનં થુલ્લચ્ચયાદિ ચ સઙ્ગહ્હતીતિ દટ્ઠબ્બં. **અવસેસા આપત્તિયો**તિ સોતાપત્તિફલસમાપત્તિઆદયો. “**નત્થઞ્ઞા આપત્તિયો**”તિ ઇદં વિપત્તિઆદિભાગિનિયો સાવજ્જાપત્તિયો સન્ધાય વુત્તં.

અધિકરણપચ્ચયવારવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સમથભેદં

અધિકરણપરિયાયવારવણ્ણના

૨૯૩. છટ્ઠે પરિયાયવારે **અલોભો પુબ્બઙ્ગમો**તિઆદિ સાસનટ્ઠિતિયા અવિપરીતતો ધમ્મવાદિસ્સ વિવાદં સન્ધાય વુત્તં. **અટ્ઠારસ ભેદકરવત્થૂનિ ઠાનાની**તિ ધમ્માદીસુ અધમ્મોતિઆદિના ગહેત્વા દીપનાનિ ઇધેવ ભેદકરવત્થૂનિ, તાનિ એવ કાયકલહાદિવિવાદસ્સ કારણત્તા **ઠાનાનિ**, ઓકાસત્તા **વત્થૂનિ**, આધારત્તા **ભૂમિયો**તિ ચ વુત્તાનિ. **અબ્યાકતહેતૂ**તિ અસેક્ખાનં વિવાદં સન્ધાય વુત્તં. **દ્વાદસ મૂલાની**તિ કોધો ઉપનાહો, મક્ખો પલાસો, ઇસ્સા મચ્છરિયં, માયા સાઠેય્યં, પાપિચ્છતા મહિચ્છતા, સન્દિટ્ઠિપરામાસિતા આધાનગ્ગાહીદુપ્પટિનિસ્સજ્જિતાનીતિ ઇમેસં છન્નં યુગળાનં વસેન છ ધમ્મા ચેવ લોભાદયો છ હેતૂ ચાતિ દ્વાદસ ધમ્મા વિવાદાધિકરણસ્સ મૂલાનિ.

૨૯૪. **ચુદ્દસ મૂલાની**તિ તાનેવ દ્વાદસ કાયવાચાહિ સદ્ધિં ચુદ્દસ અનુવાદાધિકરણસ્સ મૂલાનિ.

૨૯૫. પથવીખણનાદીસુ પણ્ણત્તિવજ્જેસુ કુસલાબ્યાકતચિત્તમૂલિકા આપત્તિ હોતીતિ દસ્સેતું ‘‘**અલોભો પુબ્બઙ્ગમો**’’તિઆદિ વુત્તં. **સત્ત આપત્તિક્ખન્ધા ઠાનાની**તિઆદિ સત્તન્નં આપત્તિક્ખન્ધાનં પટિચ્છાદનપચ્ચયા આપત્તિસમ્ભવતો વુત્તં. ‘‘આપત્તાધિકરણપચ્ચયા ચતસ્સો આપત્તિયો આપજ્જતી’’તિ (પરિ॰ ૨૯૦) હિ વુત્તં. ‘‘**છ હેતૂ**’’તિ ઇદં કુસલાનં આપત્તિહેતુવોહારસ્સ અયુત્તતાય વુત્તં, ન પન કુસલહેતૂનં અભાવતો. ‘‘અલોભો પુબ્બઙ્ગમો’’તિ હિ આદિ વુત્તં. આપત્તિહેતવો એવ હિ પુબ્બઙ્ગમનામેન વુત્તા.

૨૯૬. **ચત્તારિ કમ્માનિ ઠાનાની**તિઆદીસુ અપલોકનવાચા, ઞત્તિઆદિવાચાયો ચ કમ્માનીતિ વુત્તં. તા એવ હિ એકસીમાયં સામગ્ગિમુપગતાનં કમ્મપ્પત્તાનં અનુમતિયા સાવનકિરિયાનિપ્ફત્તિસઙ્ખાતસ્સ સઙ્ઘગણકિચ્ચસભાવસ્સ કિચ્ચાધિકરણસ્સ અધિટ્ઠાનાભાવેન ‘‘ઠાનવત્થુભૂમિયો’’તિ વુચ્ચન્તિ. **એકં મૂલં સઙ્ઘો**તિ યેભુય્યવસેન વુત્તં. ગણઞત્તિઅપલોકનાનઞ્હિ ગણોપિ મૂલન્તિ. **ઞત્તિતો વા**તિ ઞત્તિઞત્તિદુતિયઞત્તિચતુત્થકમ્મવાચાનં ઞત્તિરૂપત્તા, ઞત્તિપુબ્બકત્તા ચ વુત્તં. કમ્મઞત્તિકમ્મવાચાઞત્તિવસેન હિ દુવિધાસુ ઞત્તીસુ અનુસ્સાવનાપિ કમ્મમૂલકન્ત્વેવ સઙ્ગય્હન્તિ. ઞત્તિવિભાગો ચાયં ઉપરિ આવિ ભવિસ્સતિ.

‘‘**ઇમે સત્ત સમથા…પે॰… પરિયાયેના**’’તિ ઇદં પુચ્છાવચનં. ‘‘**સિયા**’’તિ ઇદં વિસજ્જનં. ‘‘**કથઞ્ચ સિયા**’’તિ ઇદં પુન પુચ્છા. **વિવાદાધિકરણસ્સ દ્વે સમથા**તિઆદિ પુન વિસજ્જનં. તત્થ ‘‘**વત્થુવસેના**’’તિ ઇદં ‘‘સત્ત સમથા દસ સમથા હોન્તી’’તિ ઇમસ્સ કારણવચનં. ‘‘**પરિયાયેના**’’તિ ઇદં ‘‘દસ સમથા સત્ત સમથા હોન્તી’’તિ ઇમસ્સ કારણવચનં. ચતુબ્બિધાધિકરણસઙ્ખાતવત્થુવસેન ચ દેસનાક્કમસઙ્ખાતપરિયાયવસેન ચાતિ અત્થો.

અધિકરણપરિયાયવારવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સાધારણવારાદિવણ્ણના

૨૯૭. સત્તમે સાધારણવારે **સાધારણા**તિ વિવાદાધિકરણસ્સ વૂપસમનકિચ્ચસાધારણા. એવં સબ્બત્થ.

૨૯૮. અટ્ઠમે તબ્ભાગિયવારે **તબ્ભાગિયા**તિ વિવાદાધિકરણસ્સ વૂપસમનતો તપ્પક્ખિકા.

સાધારણવારાદિવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સમથાસમથસ્સસાધારણવારવણ્ણના

૨૯૯. નવમે સમથાસમથસાધારણવારે ''સબ્બે સમથા એકતોવ અધિકરણં સમેન્તિ ઉદાહુ નાના''તિ પુચ્છન્તેન ''**સમથા સમથસ્સ સાધારણા, સમથા સમથસ્સ અસાધારણા**''તિ વુત્તં. વિવાદાદિઅધિકરણક્કમેન તબ્બૂપસમહેતુભૂતે સમથે ઉદ્ધરન્તો ''**યેભુય્યસિકા**''તિઆદિમાહ. સમ્મુખાવિનયં વિના કસ્સચિ સમથસ્સ અસમ્ભવા સેસા છપિ સમથા સમ્મુખાવિનયસ્સ સાધારણા વુત્તા, તેસં પન છન્નં અઞ્ઞમઞ્ઞાપેક્ખાભાવતો તે અઞ્ઞમઞ્ઞં અસાધારણા વુત્તા. તબ્ભાગિયવારેપિ એસેવ નયો.

સમથાસમથસ્સસાધારણવારવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સમથસમ્મુખાવિનયવારાદિવણ્ણના

૩૦૧-૩. એકાદસમવારેપિ **સમ્મુખાવિનયો**તિઆદિ પુચ્છા. **યેભુય્યસિકા સતિવિનયો**તિઆદિ વિસજ્જનં. એવં વિનયવારે કુસલ-વારે તતો પરેસુપિ પુચ્છાવિસજ્જનપરિચ્છેદો વેદિતબ્બો.

તત્થ **સમ્મુખાવિનયો સિયા કુસલો**તિઆદીસુ તસ્મિં તસ્મિં વિનયકમ્મે, વિવાદાદિમ્હિ ચ નિયુત્તપુગ્ગલાનં સમુપ્પજ્જનકકુસલાદીનં વસેન સમ્મુખાવિનયાદીનં, વિવાદાદીનઞ્ચ કુસલાદિભાવો તેન તેન ઉપચારેન વુત્તો. યસ્મા પનેતસ્સ સમ્મુખાવિનયો નામ સઙ્ઘસમ્મુખતાદયો હોન્તિ, તેસઞ્ચ અનવજ્જસભાવત્તા અકુસલે વિજ્જમાનેપિ અકુસલત્તૂપચારો ન યુત્તો આપત્તાધિકરણસ્સ અકુસલત્તૂપચારો વિય, તસ્મા નત્થિ સમ્મુખાવિનયો અકુસલોતિ અત્થો.

૩૦૪. તતો પરેસુ **યત્થ યેભુય્યસિકા લબ્ભતિ, તત્થ સમ્મુખાવિનયો લબ્ભતી**તિઆદિ સમ્મુખાવિનયસ્સ ઇતરેહિ સમથેહિ નિયમેન સંસટ્ઠતં, ઇતરેસં પન છન્નં અઞ્ઞમઞ્ઞં સંસગ્ગાભાવઞ્ચ દસ્સેતું વુત્તં.

સમથસમ્મુખાવિનયવારાદિવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સંસટ્ઠવારાદિવણ્ણના

૩૦૬. **અધિકરણન્તિ વા સમથાતિ વા ઇમે ધમ્મા સંસટ્ઠા**તિઆદિ સમથાનં અધિકરણેસુ એવ યથારહં પવત્તિં, અધિકરણાનિ વિના તેસં વિસું અટ્ઠાનઞ્ચ દસ્સેતું વુત્તં. **વિનિબ્ભુજિત્વા નાનાકરણં પઞ્ઞાપેતુ**ન્તિ અધિકરણતો સમથેહિ વિયોજેત્વા અસંસટ્ઠે કત્વા નાનાકરણં અઞ્ઞમઞ્ઞં અસંસટ્ઠતાય ઠિતભાવસઙ્ખાતં નાનત્તં પઞ્ઞાપેતું અધિકરણવૂપસમક્ખણે એવ તેસં અસંસગ્ગં પઞ્ઞાપેતું કિં સક્કાતિ પુચ્છતિ.

અધિકરણન્તિઆદિ ગારય્હવાદદસ્સનં. **સો મા હેવ**ન્તિ યો એવં વદતિ, સો ''મા એવં વદા''તિ વચનીયો અસ્સ, ન ચ લબ્ભતિ સમથાનં અઞ્ઞત્ર અધિકરણા વૂપસમલક્ખણન્તિ પહાનાવત્થાનસઙ્ખાતં નાનાકરણં પટિક્ખિપતિ. લક્ખણતો પન અધિકરણેહિ સમથાનં નાનાકરણં અત્થેવાતિ દટ્ઠબ્બં. **સમથા અધિકરણેહિ**

સમ્મન્તીતિ અપલોકનાદીહિ ચતૂહિ કિચ્ચાધિકરણેહિ સબ્બેપિ સમથા નિટ્ઠાનં ગચ્છન્તિ, નાઞ્ઞેહીતિ ઇમમત્થં સન્ધાય વુત્તં. તેનેવ વક્ખતિ ''સમ્મુખાવિનયો વિવાદાધિકરણેન ન સમ્મતિ. અનુવાદ...પે॰... આપત્તાધિકરણેન ન સમ્મતિ, કિચ્ચાધિકરણેન સમ્મતી''તિઆદિ (પરિ॰ ૩૧૧).

૩૦૭-૩૧૩. **વિવાદાધિકરણં કતિહિ સમથેહિ સમ્મતી**તિઆદિકો સમ્મતિવારો. તદનન્તરો સમ્મતિનસમ્મતિવારો ચ અધિકરણેહિ સમથાનં સંસટ્ઠતં, વિસંસટ્ઠતઞ્ચ દસ્સેતું વુત્તો. **સમથા સમથેહિ સમ્મન્તી**તિઆદિકો સમથાધિકરણવારો સમથાનં અઞ્ઞમઞ્ઞં, અધિકરણેહિ ચ અધિકરણાનઞ્ચ અઞ્ઞમઞ્ઞં, સમથેહિ ચ વૂપસમાવૂપસમં દસ્સેતું વુત્તો.

૩૧૪. સમુટ્ઠાપેતિવારો પન અધિકરણેહિ અધિકરણાનં ઉપ્પત્તિપ્પકારદસ્સનત્થં વુત્તો. **ન કતમં અધિકરણ**ન્તિ અત્તનો સમ્ભવમત્તેન એકમ્પિ અધિકરણં ન સમુટ્ઠાપેતીતિ અત્થો. કથઞ્ચરહિ સમુટ્ઠાપેતીતિ આહ **''અપિ ચા**''તિઆદિ. તત્થ **જાયન્તી**તિ અનન્તરમેવ અનુપ્પજ્જિત્વા પરમ્પરપચ્ચયા જાયન્તીતિ અધિપ્પાયો. **''ધમ્મો અધમ્મો**''તિઆદિના ઉભિન્નં પુગ્ગલાનં વિવાદપચ્ચયા અઞ્ઞમઞ્ઞખેમભઙ્ગા હોન્તિ, તપ્પચ્ચયા તેસં પક્ખં પરિયેસનેન કલહં વડ્ઢન્તાનં વિવાદો કઞ્ચિ મહાપરિસં સઙ્ઘપરિણાયકં લજ્જિં આગમ્મ વૂપસમં ગચ્છતિ. તથા અવૂપસમન્તે પન વિવાદો કમેન વડ્ઢિત્વા સકલેપિ સઙ્ઘે વિવાદં સમુટ્ઠાપેતિ, તતો અનુવાદાદીનીતિ એવં પરમ્પરક્કમેન વૂપસમકારણાભાવે ચત્તારિ અધિકરણાનિ જાયન્તિ. તં સન્ધાયાહ **''સઙ્ઘો વિવદતિ વિવાદાધિકરણ**''ન્તિ. સઙ્ઘસ્સ વિવદતો યો વિવાદો, તં વિવાદાધિકરણં હોતીતિ અત્થો. એસ નયો સેસેસુપિ.

સંસટ્ઠવારાદિવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ભજતિવારવણ્ણના

૩૧૮. તદનન્તરવારે પન **વિવાદાધિકરણં ચતુન્નં અધિકરણાન**ન્તિઆદિ અધિકરણાનં વુત્તનયેન અઞ્ઞમઞ્ઞપચ્ચયત્તેપિ સંસગ્ગાભાવદસ્સનત્થં વુત્તં. **વિવાદાધિકરણં ચતુન્નં અધિકરણાનં વિવાદાધિકરણં ભજતી**તિઆદીસુ વિવાદાધિકરણં ચતૂસુ અધિકરણેસુ વિવાદાધિકરણભાવમેવ ભજતિ, નાઞ્ઞાધિકરણભાવં, ચતૂસુ અધિકરણેસુ વિવાદાધિકરણત્તમેવ નિસ્સિતં વિવાદાધિકરણમેવ પરિયાપન્નં વિવાદાધિકરણભાવેનેવ સઙ્ગહિતન્તિ એવમત્થો ગહેતબ્બો.

૩૧૯. **વિવાદાધિકરણં સત્તન્નં સમથાનં કતિ સમથે ભજતી**તિઆદિ પન ચતુન્નં અધિકરણાનં વૂપસમને સતિ નિયતસમથે દસ્સેતું વુત્તં. તત્થ **કતિ સમથે ભજતી**તિ અત્તનો ઉપસમત્થાય કિત્તકે સમથે ઉપગચ્છતિ, કિત્તકે સમથે આગમ્મ વૂપસમં ગચ્છતીતિ અત્થો. **કતિ સમથપરિયાપન્ન**ન્તિ અત્તાનં વૂપસમેતું કતિસુ સમથેસુ તેહિ સમાનવસેન પવિટ્ઠં. **કતિહિ સમથેહિ સઙ્ગહિત**ન્તિ વૂપસમં કરોન્તેહિ કતિહિ સમથેહિ વૂપસમકરણત્થં સઙ્ગહિતં.

ભજતિવારવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ખન્ધકપુચ્છાવારો

પુચ્છાવિસ્સજ્જનાવણ્ણના

૩૨૦. **ઉપસમ્પદક્ખન્ધક**ન્તિ પબ્બજ્જાખન્ધકં (મહાવ॰ ૮૪). સહ નિદ્દેસેનાતિ **સનિદ્દેસં**. ‘‘સન્નિદ્દેસ’’ન્તિ વા પાઠો, સો એવત્થો. **નિદાનેન ચ નિદ્દેસેન ચ સદ્ધિ**ન્તિ એત્થ પઞ્ઞત્તિટ્ઠાનપુગ્ગલાદિપ્પકાસકં નિદાનવચનં નિદાનં નામ, તન્નિદાનં પટિચ્ચ નિદ્દિટ્ઠસિક્ખાપદાનિ નિદ્દેસો નામ, તેહિ અવયવભૂતેહિ સહિતં તંસમુદાયભૂતં ખન્ધકં પુચ્છામીતિ અત્થો. **ઉત્તમાનિ પદાની**તિ આપત્તિપઞ્ઞાપકાનિ વચનાનિ અધિપ્પેતાનિ. **તેસં...પે॰... કતિ આપત્તિયો હોન્તી**તિ તેહિ વચનેહિ પઞ્ઞત્તા કતિ આપત્તિક્ખન્ધા હોન્તીતિ અત્થો. નનુ આપત્તિયો નામ પુગ્ગલાનઞ્ઞેવ હોન્તિ, ન પદાનં, કસ્મા પન ‘‘સમુક્કટ્ઠપદાનં કતિ આપત્તિયો’’તિ સામિવસેન નિદ્દેસો કતોતિ આહ ‘‘**યેન યેન હિ પદેના**’’તિઆદિ. પાળિયં **ઉપોસથ**ન્તિઆદિ ઉપોસથક્ખન્ધકાદીનઞ્ઞેવ (મહાવ॰ ૧૩૨ આદયો) ગહણં.

પુચ્છાવિસ્સજ્જનાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

એકુત્તરિકનયં

એકકવારવણ્ણના

૩૨૧. એકુત્તરિકનયે પન **અજાનન્તેન વીતિક્કન્તા**તિ પણ્ણત્તિં વા વત્થું વા અજાનન્તેન વીતિક્કન્તા પથવીખણનસહસેય્યાદિકા, સાપિ પચ્છા આપન્નભાવં ઞત્વા પટિકમ્મં અકરોન્તસ્સ અન્તરાયિકાવ હોતિ.

પારિવાસિકાદીહિ પચ્છા આપન્નાતિ વત્તભેદેસુ દુક્કટાનિ સન્ધાય વુત્તં. તસ્મિં ખણે આપજ્જિતબ્બઅન્તરાપત્તિયો સન્ધાયાતિ કેચિ વદન્તિ, તસ્સ પુબ્બાપત્તીનંઅન્તરાપત્તિ-પદેનેવ વક્ખમાનત્તા પુરિમમેવ યુત્તતરં. **મૂલવિસુદ્ધિયા અન્તરાપત્તી**તિ મૂલાયપટિકસ્સનાદીનિ અકત્વા સબ્બપઠમં દિન્નપરિવાસમાનત્તવિસુદ્ધિયા ચરણકાલે આપન્નઅન્તરાપત્તિસઞ્ઞાતસઞ્ઞાદિસેસો. **અગ્ઘવિસુદ્ધિયા**તિ અન્તરાપત્તિં આપન્નસ્સ મૂલાય પટિકસ્સિત્વા ઓધાનસમોધાનવસેન ઓધુનિત્વા પુરિમાપત્તિયા સમોધાય તદગ્ઘવસેન પુન દિન્નપરિવાસાદિસુદ્ધિયા ચરણકાલે પુન આપન્ના અન્તરાપત્તિ.

સઉસ્સાહેનેવાતિ પુનપિ તં આપત્તિં આપજ્જિતુકામતાચિત્તેન, એવં દેસિતાપિ આપત્તિ ન વુટ્ઠાતીતિ અધિપ્પાયો. ધુરનિક્ખેપં અકત્વા આપજ્જને સિખાપ્પત્તદોસં દસ્સેન્તો આહ ''**અટ્ઠમે વત્થુસ્મિં ભિક્ખુનિયા પારાજિકમેવા**''તિ. ન કેવલઞ્ચ ભિક્ખુનિયા એવ, ભિક્ખૂનમ્પિ ધુરનિક્ખેપં અકત્વા થોકં થોકં સપ્પિઆદિકં થેય્યાય ગણ્હન્તાનં પાદગ્ઘનકે પુણ્ણે પારાજિકમેવ. કેચિ પન ''અટ્ઠમે વત્થુસ્મિં ભિક્ખુનિયા પારાજિકમેવ હોતીતિ વુત્તત્તા અટ્ઠવત્થુકમેવેતં સન્ધાય વુત્ત''ન્તિ વદન્તિ.

ધમ્મિકસ્સ પટિસ્સવસ્સાતિ ''ઇધ વસ્સં વસિસ્સામી''તિઆદિના ગિહીનં સમ્મુખા કતસ્સ ધમ્મિકસ્સ પટિસ્સવસ્સ, અધમ્મિકસ્સ પન ''અસુકં પહરિસ્સામી''તિઆદિકસ્સ પટિસ્સવસ્સ અસચ્ચાપનેન આપત્તિ નત્થિ.

તથા ચોદિતોતિ અધમ્મેન ચોદિતો, સચં સચ્ચે, અકુપ્પે ચ અટ્ઠત્વા પટિચ્છાદેન્તોપિ અધમ્મચુદિતકો એવ. પઞ્ચાનન્તરિયનિયતમિચ્છાદિટ્ઠિયેવ **મિચ્છત્તનિયતા** નામ. ચત્તારો મગ્ગા **સમ્મત્તનિયતા** નામ.

એકકવારવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

દુકવારવણ્ણના

૩૨૨. દુકેસુ સયમેવ સપુગ્ગલોતિ આહ ''**મુદુપિટ્ઠિકસ્સા**''તિઆદિ. **આદિ**-સદ્દેન અઙ્ગજાતચ્છેદઅત્તઘાતાદિઆપત્તિયો સઙ્ગહિતા.

ભણ્ડાગારિકચિત્તકમ્માનિ વાતિ ગહટ્ઠાનં ભણ્ડપટિસામનં, ઇત્થિપુરિસાદિપટિભાનચિત્તકમ્માનિ વા. ''**ચીવરાદીનિ અદેન્તો આપજ્જતી**''તિ ઇદં ''ઉપજ્ઝાયેન, ભિક્ખવે, સદ્ધિવિહારિકો સઙ્ગહેતબ્બો અનુગ્ગહેતબ્બો... પે॰... પત્તો દાતબ્બો''તિઆદિ (મહાવ॰ ૬૭) વચનતો અનાદરિયેન આમિસસઙ્ગહં અકરોન્તસ્સ દુક્કટં, ભિક્ખુનિયા પાચિત્તિયઞ્ચ સન્ધાય વુત્તં. નિસ્સટ્ઠચીવરાદીનં અદાનઆપત્તિપિ એત્થેવ સઙ્ગહિતા.

પાળિયં **દેસેન્તો**તિ સભાગાપત્તિં, અદેસનાગામિનિઆદિઞ્ચ દેસેન્તો. નિદાનુદ્દેસે આપત્તિં અનાવિકરોન્તો, ન દેસેન્તો ચ આપજ્જતિ નામ. **ઓવાદં અગણ્હન્તો**તિ ભિક્ખૂહિ ભિક્ખુનિઓવાદત્થાય વુત્તં વચનં અગણ્હન્તો બાલગિલાનગમિયવિવજ્જિતો. અત્તનો પરિભોગત્થં દિન્નં અઞ્ઞસ્સ દાને, સઙ્ઘાટિં અપારુપિત્વા સન્તરુત્તરેન ગામપ્પવેસનાદીસુ ચ આપત્તિયોપિ અપરિભોગેન આપજ્જિતબ્બાપત્તિયોવ. **પમાણ**ન્તિ સઙ્ઘભેદાનન્તરિયનિપ્ફત્તિયા લક્ખણં. **બાલસ્સા**તિ નિસ્સયગ્ગહણવિધિં અજાનન્તસ્સ લજ્જિબાલસ્સેવ. **લજ્જિસ્સા**તિ બ્યત્તસ્સ નિસ્સયદાયકસભાગતં પરિવીમંસન્તસ્સ. વિનયે આગતા અત્થા વેનયિકાતિ આહ ''**દ્વે અત્થા વિનયસિદ્ધા**''તિ.

પાળિયં **અપ્પત્તો નિસ્સારણ**ન્તિ એત્થ પબ્બાજનીયકમ્મં વિહારતો નિસ્સારણત્તા નિસ્સારણન્તિ અધિપ્પેતં, તઞ્ચ યસ્મા કુલદૂસકં અકરોન્તો પુગ્ગલો આપત્તિબહુલોપિ આવેણિકલક્ખણેન અપ્પત્તો નામ હોતિ, તસ્મા અપ્પત્તો નિસ્સારણં. યસ્મા પન આપત્તાદિબહુલસ્સાપિ ''આકઙ્ખમાનો સઙ્ઘો પબ્બાજનીયકમ્મં કરેય્યા''તિ (ચૂળવ॰ ૨૭) વુત્તં, તસ્મા સુનિસ્સારિતો, સબ્બથા પન સુદ્ધો નિરાપત્તિકો દુન્નિસ્સારિતોતિ દટ્ઠબ્બો.

અપ્પત્તો ઓસારણન્તિઆદીસુ ઉપસમ્પદાકમ્મં એત્થ ઓસારણં અધિપ્પેતં, તઞ્ચ હત્થચ્છિન્નાદિકો એકચ્ચો પટિક્ખિત્તત્તા અપ્પત્તોપિ સોસારિતો, પણ્ડકાદિકો દોસારિતોતિ અત્થો.

દુકવારવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

તિકવારવણ્ણના

૩૨૩. તિકેસુ **લોહિતુપ્પાદાપત્તિ**ન્તિ પારાજિકાપત્તિં. **આવુસોવાદેના**તિ ''આવુસો''તિ આલપનેન. **આપત્તિ**ન્તિ દુક્કટાપત્તિં. **સેસા રત્તિઞ્ચેવ દિવા ચા**તિ એત્થ અરુણુગ્ગમને આપજ્જિતબ્બા પઠમકથિનાદી (પારા॰ ૪૫૯) સબ્બા આપત્તિયોપિ રત્તિન્દિવાનં વેમજ્ઝેયેવ આપજ્જિતબ્બત્તા તતિયકોટ્ઠાસઞ્ઞેવ પવિટ્ઠાતિ દટ્ઠબ્બા. અથ વા ઉદ્ધસ્તે અરુણે આપજ્જિતબ્બત્તા દિવા આપજ્જિતબ્બેસુ એવ પવિટ્ઠાતિ દટ્ઠબ્બા, અત્થઙ્ગતે સૂરિયે ભિક્ખુનિયો ઓવાદનાપત્તિયો, પન રત્તન્ધકારે પુરિસેન સદ્ધિં સન્તિટ્ઠનાપત્તિ ચ રત્તિયઞ્ઞેવ આપજ્જિતબ્બા.

પુરેભત્તં કુલાનિ ઉપસઙ્કમનઅનતિરિત્તભોજનાદીનિ દિવા એવ આપજ્જિતબ્બાનિ. કેચિ પન ''ભોજનપટિસંયુત્તાનિ સેખિયાનિ, ગણભોજનાદીનિ ચ દિવા એવ આપજ્જિતબ્બાની''તિ વદન્તિ. તસ્મા ઈદિસા આપત્તિયો મુઞ્ચિત્વા સેસાવ તતિયકોટ્ઠાસં ભજન્તીતિ વેદિતબ્બં.

ન ઊનદસવસ્સોતિ દસવસ્સસ્સ બાલસ્સેવ પઞ્ઞત્તસિક્ખાપદત્તા વુત્તં. સદ્ધિવિહારિકઅન્તેવાસિકેસુ અસમ્માવત્તનાપત્તિં, અલજ્જીનં નિસ્સયદાનાદિમ્પિ દસવસ્સોવ આપજ્જતિ, વુટ્ઠાપિનિં દ્વે વસ્સાનિ અનનુબન્ધાદિમ્પિ ઊનદસવસ્સા આપજ્જન્તિ. **અબ્યાકતચિત્તો**તિ સુપન્તસ્સ ભવઙ્ગચિત્તં સન્ધાય વુત્તં.

અપ્પવારેન્તોતિ અનાદરિયેન અપ્પવારેન્તો કેનચિ પચ્ચયેન અપ્પવારેત્વા કાળપક્ખચાતુદ્દસે સઙ્ઘે પવારેન્તે તત્થ અનાદરિયેન અપ્પવારેન્તો તમેવ આપત્તિં કાળેપિ આપજ્જતીતિ જુણ્હે એવાતિ નિયમો ન દિસ્સતિ, પચ્છિમવસ્સંવુત્થો પન પચ્છિમકત્તિકપુણ્ણમિયમેવ પવારેતું લબ્ભતીતિ તત્થ અપ્પવારણાપચ્ચયા આપત્તિં આપજ્જમાનો એવ જુણ્હે આપજ્જતીતિ નિયમેતબ્બોતિ દટ્ઠબ્બં. **જુણ્હે કપ્પતી**તિ એત્થાપિ એસેવ નયો.

“**અપચ્ચુદ્ધરિત્વા હેમન્તે આપજ્જતી**”તિ ઇમિના ‘‘વસ્સાનં ચાતુમાસં અધિટ્ઠાતુ’’ન્તિ નિયમવચનેનેવ અપચ્ચુદ્ધરન્તસ્સ દુક્કટન્તિ દસ્સેતિ. વસ્સાનુપગમનઅકરણીયેન પક્કમાદયોપિ વસ્સે એવ આપજ્જતિ. વત્થિકમ્માદિમ્પિ ગિલાનો એવ. અધોતપાદેહિ અક્કમનાદીનિપિ અન્તો એવ આપજ્જતિ . ભિક્ખુનિયા અનાપુચ્છા આરામપ્પવેસનાદિ ચ અન્તોસીમાયમેવ. નિસ્સયપટિપન્નસ્સ અનાપુચ્છાદિસાપક્કમનાદિ ચ બહિસીમાયમેવ. પાતિમોક્ખુદ્દેસે સન્તિયા આપત્તિયા અનાવિકરણાપત્તિસમનુભાસનઊનવીસતિવસ્સૂપસમ્પાદનાદિસબ્બઅધમ્મકમ્માપત્તિયોપિ સઙ્ઘે એવ. અધમ્મેન ગણુપોસથાદીસુપિ ગણાદિમજ્ઝે એવ. અલજ્જિસ્સ સન્તિકે નિસ્સયગ્ગહણાદિપિ પુગ્ગલસ્સ સન્તિકે એવ આપજ્જતિ.

તીણિ અધમ્મિકાનિ અમૂળ્હવિનયસ્સ દાનાનીતિ યો ઉમ્મત્તકોપિ વીતિક્કમકાલે, અનુમ્મત્તો સઞ્ચિચ્ચેવ આપત્તિં આપજ્જિત્વા ભિક્ખૂહિ પચ્છા ચોદિતો સરમાનો એવ ‘‘ન સરામી’’તિ વદતિ, યો ચ ‘‘સુપિનં વિય સરામી’’તિ વા મુસા વદતિ, યો ચ ઉમ્મત્તકકાલે કતં સબ્બમ્પિ સબ્બેસં વટ્ટતીતિ વદતિ, ઇમેસં તિણ્ણં દિન્નાનિ તીણિ અમૂળ્હવિનયસ્સ દાનાનિ અધમ્મિકાનિ.

અપકતત્તોતિ વિનયે અપકતઞ્ઞૂ. તેનાહ ‘‘આપત્તાનાપત્તિં ન જાનાતી’’તિ (પરિ॰ ૩૨૫). “**દિટ્ઠિઞ્ચ અનિસ્સજ્જન્તાનંયેવ કમ્મં કાતબ્બ**”ન્તિ ઇદં ભિક્ખૂહિ ઓવદિયમાનસ્સ દિટ્ઠિયા અનિસ્સજ્જનપચ્ચયા દુક્કટં, પાચિત્તિયમ્પિ વા અવસ્સમેવ સમ્ભવતીતિ વુત્તં.

મુખાલમ્બરકરણાદિભેદોતિ મુખભેરીવાદનાદિપ્પભેદો. **ઉપઘાતેતી**તિ વિનાસેતિ. **બીજનિગ્ગાહાદિકે**તિ ચિત્તં બીજનિં ગાહેત્વા અનુમોદનાદિકરણેતિ અત્થો.

તિકવારવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ચતુક્કવારવણ્ણના

૩૨૪. ચતુક્કેસુ **સો**તિ ગિહિપરિક્ખારો. **અવાપુરણં દાતુ**ન્તિ ગબ્ભં વિવરિત્વા અન્તો પરિક્ખારટ્ઠપનત્થાય વિવરણકુઞ્ચિકં દાતું. સઙ્ઘત્થાય ઉપનીતં સયમેવ અન્તો પટિસામિતુમ્પિ વટ્ટતિ. તેનાહ “**અન્તો ઠપાપેતુઞ્ચ વટ્ટતી**”તિ.

આદિકમ્મિકેસુ પઠમં પુરિસલિઙ્ગં ઉપ્પજ્જતીતિ આહ “**પઠમં ઉપ્પન્નવસેના**”તિ. પાળિયં **અનાપત્તિ વસ્સચ્છેદસ્સા**તિ વસ્સચ્છેદસમ્બન્ધિનિયા અનાપત્તિયા એવમત્થો. **મન્તભાસા**તિ મન્તાય પઞ્ઞાય કથનં. “**નવમભિક્ખુનિતો પટ્ઠાયા**”તિ ઇદં ‘‘અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, અટ્ઠન્નં ભિક્ખુનીનં યથાવુડ્ઢં અવસેસાનં યથાકતિક’’ન્તિ (ચૂળવ॰ ૪૨૬) વચનતો આદિતો અટ્ઠન્નં ભિક્ખુનીનં પચ્ચુટ્ઠાતબ્બત્તા વુત્તં.

“**ઇધ ન કપ્પન્તીતિ વદન્તોપિ પચ્ચન્તિમેસુ આપજ્જતી**”તિઆદિના સઞ્ચિચ્ચ કપ્પિયં અકપ્પિયન્તિ વા અકપ્પિયં કપ્પિયન્તિ વા કથેન્તસ્સ સબ્બત્થ દુક્કટન્તિ દસ્સેતિ.

પુબ્બકરણન્તિ વુચ્ચતીતિ અટ્ઠકથાસુ વુત્તં, તાનિ ઇધ પરિવારે ઉદ્ધટાનીતિ અધિપ્પાયો. ઇધાધિપ્પેતાનિ પન દસ્સેન્તો “**છન્દપારિસુદ્ધી**”તિઆદિમાહ.

ચતુક્કવારવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પઞ્ચકવારવણ્ણના

૩૨૫. પઞ્ચકેસુ **આપુચ્છિત્વા ચારસ્સ અભાવો**તિ પિણ્ડપાતિકસ્સ ‘‘નિમન્તિતો સભત્તો’’તિ ઇમસ્સ અઙ્ગસ્સ અભાવા તેન સિક્ખાપદેન તસ્સ સબ્બથા અનાપત્તીતિ અધિપ્પાયો . **સુસાનં નેત્વા પુન આનીતક**ન્તિ સુસાને પેતકિચ્ચં કત્વા નિક્ખન્તેહિ ન્હત્વા છડ્ડિતાનિ નિવત્થપારુતવત્થાનિ એવં વુચ્ચન્તિ.

પાળિયં **પઞ્ચહાકારેહી**તિ પઞ્ચહિ અવહારઙ્ગેહિ. વત્થુતો પન ગરુકલહુકભેદેન પારાજિકથુલ્લચ્ચયદુક્કટાનિ વુત્તાનિ. ઇત્થિપુરિસસંયોગાદિકં કિલેસસમુદાચારહેતુકં **પટિભાનચિત્તકમ્મં** નામ. **પઞ્હાસહસ્સં પુચ્છી**તિ સમથવિપસ્સનાકમ્મટ્ઠાનેસુ પઞ્હાસહસ્સં સમ્મજ્જિત્વા ઠિતં દહરં પુચ્છિ. ઇતરોપિ દહરો અત્તનો ગતમગ્ગત્તા સબ્બં વિસ્સજ્જેસિ, તેન થેરો પસીદિ. **વત્તં પરિચ્છિન્દી**તિ વત્તં નિટ્ઠાપેસિ. **કિં ત્વં આવુસો**તિઆદિકં થેરો ખીણાસવો સમ્મજ્જનાનિસંસં સબ્બેસં પાકટં કાતું અવોચાતિ દટ્ઠબ્બં.

‘‘જણ્ણુકેહિ પતિટ્ઠાય પદચેતિય’’ન્તિ પાઠસેસો. **ચોદનં કારેસ્સામી**તિ ભગવતા અત્તાનં ચોદાપેસ્સામિ, અત્તાનં નિગ્ગણ્હાપેસ્સામીતિ અત્થો.

એત્તકં ગય્હૂપગન્તિ એત્તકં અધિકરણવૂપસમત્થાય ગહેતબ્બવચનન્તિ યથા સુત્વા વિઞ્ઞાતું સક્કોતિ, એવં અનુગ્ગણ્હન્તોતિ યોજના. એત્થ ચ ‘‘અત્તનો ભાસપરિયન્તં અનુગ્ગહેત્વા પરસ્સ ભાસપરિયન્તં અનુગ્ગહેત્વા’’તિ એકં, ‘‘અધમ્મેન કરોતી’’તિ એકં, ‘‘અપ્પટિઞ્ઞાય’’તિ એકઞ્ચ કત્વા પુરિમેહિ દ્વીહિ પઞ્ચઙ્ગાનિ વેદિતબ્બાનિ. **વત્થુ**ન્તિ મેથુનાદિવીતિક્કમં. **કથાનુસન્ધિવિનિચ્છયાનુલોમસન્ધિવસેન વત્થું ન જાનાતી**તિ ચોદકેન વા ચુદિતકેન વા વુત્તકથાનુસન્ધિના તેસં વચનપટિવચનાનુરૂપેન વદન્તો કથાનુસન્ધિના વત્થું ન જાનાતિ નામ, તઞ્ચ સુત્તવિભઙ્ગે વિનીતવત્થુસઙ્ખાતેન વિનિચ્છયાનુલોમેનેવ વદન્તો વિનિચ્છયાનુલોમસન્ધિવસેન વત્થું ન જાનાતિ નામ. **ઞત્તિકમ્મં નામ હોતી**તિ ઞત્તિકમ્મં નિટ્ઠિતં નામ હોતીતિ ન જાનાતીતિ સમ્બન્ધો. **ઞત્તિયા કમ્મપ્પત્તો**તિ ઞત્તિયા નિટ્ઠિતાયપિ કમ્મપ્પત્તો એવ હોતિ. અનુસ્સાવનટ્ઠાને એવ કમ્મં નિટ્ઠિતં હોતીતિ ઞત્તિકમ્મં નિટ્ઠિતં નામ હોતિ, તં ઞત્તિયા કારણં ન જાનાતીતિ અત્થો.

પાળિયં **પઞ્ચ વિસુદ્ધિયો**તિ આપત્તિતો વિસુદ્ધિહેતુત્તા, વિસુદ્ધેહિ કત્તબ્બતો ચ પાતિમોક્ખુદ્દેસા વુત્તા.

પઞ્ચકવારવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

છક્કવારાદિવણ્ણના

૩૨૬. છક્કાદીસુ પાળિયં **છ અગારવા**તિ બુદ્ધધમ્મસઙ્ઘસિક્ખાસુ, અપ્પમાદે, પટિસન્થારે ચ છ અગારવા, તેસુ એવ ચ છ ગારવા વેદિતબ્બા. **‘‘છબ્બસ્સપરમતા ધારેતબ્બ’’**ન્તિ ઇદં વિભઙ્ગે આગતસ્સ પરમસ્સ દસ્સનં.

૩૨૮. પાળિયં **આગતેહિ સત્તહી**તિ ‘‘પુબ્બેવસ્સ હોતિ મુસા ભણિસ્સ’’ન્તિઆદિના **મુસાવાદસિક્ખાપદે** (પાચિ॰ ૪) આગતેહિ સત્તહિ.

૩૨૯. તં કુતેત્થ લબ્ભાતિ તં અનત્થસ્સ અચરણં એત્થ એતસ્મિં પુગ્ગલે, લોકસન્નિવાસે વા કુતો કેન કારણેન સક્કા લદ્ધુન્તિ **આઘાતં પટિવિનેતિ**.

૩૩૦. સસ્સતો લોકોતિઆદિના વસેનાતિ ''સસ્સતો લોકો, અસસ્સતો લોકો. અન્તવા લોકો, અનન્તવા લોકો. તં જીવં તં સરીરન્તિ વા, અઞ્ઞં જીવં અઞ્ઞં સરીરન્તિ વા. હોતિ તથાગતો પરમ્મરણા, ન હોતિ તથાગતો પરમ્મરણા. હોતિ ચ ન હોતિ ચ તથાગતો પરમ્મરણા, નેવ હોતિ ન ન હોતિ તથાગતો પરમ્મરણા''તિ (મ॰ નિ॰ ૧.૨૬૯) એવં આગતા દસ અન્તગ્ગાહિકા દિટ્ઠિયો સન્ધાય વુત્તં. **મિચ્છાદિટ્ઠિઆદયો**તિ મિચ્છાદિટ્ઠિમિચ્છાસઙ્કપ્પાદયો અટ્ઠમિચ્છાઞાણમિચ્છાવિમુત્તીહિ સદ્ધિં દસ મિચ્છત્તા. તત્થ **મિચ્છાઞાણ**ન્તિ મિચ્છાદિટ્ઠિસમ્પયુત્તો મોહો. અવિમુત્તસ્સેવ વિમુત્તસઞ્ઞિતા **મિચ્છાવિમુત્તિ** નામ.

વિપરીતાતિ સમ્માદિટ્ઠિઆદયો સમ્માઞાણસમ્માવિમુત્તિપરિયોસાના દસ. તત્થ **સમ્માવિમુત્તિ** અરહત્તફલં, તંસમ્પયુત્તં પન ઞાણં વા પચ્ચવેક્ખણઞાણં વા **સમ્માઞાણ**ન્તિ વેદિતબ્બં.

એકુત્તરિકનયો નિટ્ઠિતો.

ઉપોસથાદિપુચ્છાવિસ્સજ્જનાવણ્ણના

૩૩૨. ઉપોસથાદિપુચ્છાસુ **પવારણગાથા**તિ દિટ્ઠાદીહિ તીહિ ઠાનેહિ પવારણાવાચા એવ. એવં વુત્તાનં પન છન્દોવિચિતિલક્ખણેન વુત્તજાતિભેદા ગાથા.

છક્કવારાદિવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

મહાવગ્ગવણ્ણનાનયો નિટ્ઠિતો.

પઞ્ઞત્તિવગ્ગો

પઠમગાથાસઙ્ગણિકં

સત્તનગરેસુ પઞ્ઞત્તસિક્ખાપદવણ્ણના

૩૩૫. અડ્ઢુડ્ઢસતાનીતિ પઞ્ઞાસાધિકાનિ તીણિ સતાનિ. વિગ્ગહપદેન મનુસ્સવિગ્ગહં વુત્તં.

અતિરેકન્તિ પઠમકથિનં. **કાળક**ન્તિ સુદ્ધકાળકં. **ભૂત**ન્તિ ભૂતારોચનં. **ભિક્ખુનીસુ ચ અક્કોસો**તિ ''યા પન ભિક્ખુની ભિક્ખું અક્કોસેય્યા''તિ (પાચિ॰ ૧૦૨૯) વુત્તં સિક્ખાપદં.

દ્વેપિ ચ ભેદાતિ દ્વે સઙ્ઘભેદસિક્ખાપદાનિ. **અન્તરવાસક**નામેન અઞ્ઞાતિકાય ભિક્ખુનિયા હત્થતો ચીવરપટિગ્ગહણં વુત્તં. **સુત્ત**ન્તિ સુત્તં વિઞ્ઞાપેત્વા વાયાપનં. **વિકાલે**તિ વિકાલભોજનં. **ચારિત્ત**ન્તિ પુરેભત્તં પચ્છાભત્તં ચારિત્તં. **નહાન**ન્તિ ઓરેનદ્ધમાસનહાનં.

ચીવરં દત્વાતિ સમગ્ગેન સઙ્ઘેન ચીવરં દત્વા ખિય્યનં. **ગિરગ્ગ**ન્તિ નચ્ચગીતં. **ચરિયા**તિ અન્તોવસ્સં ચારિકચરણં. **તત્થેવા**તિ વસ્સંવુત્થાય ચારિકં અપક્કમિત્વા તત્થેવ નિવાસનં પટિચ્ચ પઞ્ઞત્તસિક્ખાપદં. **છન્દદાનેના**તિ પારિવાસિકેન છન્દદાનેન.

પારાજિકાનિ ચત્તારીતિ ભિક્ખુનીનં અસાધારણાનિ. **સોળસા**તિ આદિતો પઞ્ચ સિક્ખાપદાનિ, કુલદૂસનઞ્ચાતિ છ, ભિક્ખુનીનં અસાધારણાનિ દસ નિસ્સગ્ગિયાનિ.

ચતુત્તિંસાતિ પઠમકથિનસુદ્ધકાળકચીવરપટિગ્ગહણરૂપિયચીવરવાયાપનકોસેય્યમિસ્સકએળકલોમધોવાપનદુતિયપત્તવજ્જિતાનિ ભિક્ખુવિભઙ્ગે દ્વાવીસતિ, ભિક્ખુનીનં અસાધારણાનિ દ્વાદસ ચાતિ ચતુત્તિંસ. **છપઞ્ઞાસસત**ન્તિ વેસાલિયાદીસુ પઞ્ઞત્તાનિ દ્વત્તિંસસિક્ખાપદાનિ ઠપેત્વા સેસા છપઞ્ઞાસસતં.

દસ ગારય્હાતિ વોસાસઅપ્પટિસં વિદિતસિક્ખાપદદ્વયઞ્ચ ઠપેત્વા સેસાનિ દસ પાટિદેસનીયાનિ. **દ્વે સત્તતિ સેખિયાનિ** સુરુસુરુકારકસામિસેનહત્થેનપાનીયથાલકપટિગ્ગહણસસિત્થકપત્તધોવનાનિ તીણિ ઠપેત્વા સેસાનિ સેખિયાનિ.

સેય્યાતિ અનુપસમ્પન્નેન સહસેય્યસિક્ખાપદં. **ખણને**તિ પથવીખણનં. **ગચ્છ દેવતે**તિ ભૂતગામસિક્ખાપદં વુત્તં. **સપ્પાણકં સિઞ્ચ**ન્તિ સપ્પાણોદકસિઞ્ચનં. **મહાવિહારો**તિ મહલ્લકવિહારો.

અઞ્ઞન્તિ અઞ્ઞવાદકં. **દ્વાર**ન્તિ યાવ દ્વારકોસા અગ્ગળટ્ઠપનં. **સહધમ્મો**તિ સહધમ્મિકં વુચ્ચમાનો. **પયોપાન**ન્તિ સુરુસુરુકારકસિક્ખાપદં.

એળકલોમોતિ એળકલોમધોવાપનં. **પત્તો ચા**તિ દુતિયપત્તો. **ઓવાદો**તિ ભિક્ખુનુપસ્સયં ઉપસઙ્કમિત્વા ઓવાદો. **ભેસજ્જ**ન્તિ ચતુમાસપચ્ચયપવારણાસિક્ખાપદં. **આરઞ્ઞિકો**તિ ચતુત્થપાટિદેસનીયં. **ઓવાદો**તિ ઓવાદાય વા સંવાસાય વા અગમનં.

૩૩૭. ‘‘યે ચ યાવતતિયકા’’તિ પઞ્હસ્સ ‘‘ઇમે ખો યાવતતિયકા’’તિ વિસ્સજ્જનં વત્વા તદનન્તરં ‘‘સાધારણં અસાધારણ’’ન્તિઆદિપઞ્હાનં વિસ્સજ્જને વત્તબ્બે યસ્મા તં અવત્વા ‘‘કતિ છેદનકાની’’તિઆદિકે અટ્ઠ પઞ્હે અન્તરા વિસ્સજ્જેત્વા તેસં અનન્તરા ‘‘વીસં દ્વે સતાનિ ભિક્ખૂનં…પે॰… છચત્તારીસા ભિક્ખૂનં, ભિક્ખુનીહિ અસાધારણા’’તિઆદિના ઉક્કમેનેવ સાધારણાદિપઞ્હા વિસ્સજ્જિતા, તસ્મા તં ઉક્કમવિસ્સજ્જનકારણં દસ્સેતું ‘‘**યસ્મા પન યે ચ યાવતતિયકાતિ અયં પઞ્હો**’’તિઆદિમાહ.

૩૩૮. **ધોવનઞ્ચ પટિગ્ગહો**તિઆદિગાથા અટ્ઠકથાચરિયાનં ગાથાવ. **છબ્બસ્સાનિ નિસીદન**ન્તિ દ્વે સિક્ખાપદાનિ. **દ્વે લોમા**તિ તિયોજનાતિક્કમધોવાપનવસેન દ્વે એળકલોમસિક્ખાપદાનિ. **વસ્સિકા આરઞ્ઞકેન ચા**તિ વસ્સિકસાટિકા પરિયેસનઅરઞ્ઞકેસુ સેનાસનેસુ વિહરણસિક્ખાપદેન સહ.

પણીતન્તિ પણીતભોજનવિઞ્ઞાપનં. **ઊન**ન્તિ ઊનવીસતિવસ્સૂપસમ્પાદનં. **માતુગામેન સદ્ધિ**ન્તિ સંવિધાય ગમનં વુત્તં. **યા સિક્ખા**તિ યં સિક્ખાપદં. **નિસીદને ચ યા સિક્ખા**તિ પમાણાતિક્કન્તનિસીદનકારાપને યં સિક્ખાપદં. તથા **વસ્સિકા યા ચ સાટિકા**તિ એત્થાપિ.

પાળિયં **સતં સત્તતિ છચ્ચેવિમે હોન્તિ ઉભિન્નં અસાધારણા**તિ ભિક્ખૂનં ભિક્ખુનીહિ અસાધારણા છચત્તારીસ, ભિક્ખુનીનં ભિક્ખૂહિ અસાધારણા તિંસાધિકં સતઞ્ચાતિ એવં ઉભિન્નં અસાધારણા ચ છસત્તતિઅધિકં સતં સિક્ખાપદાનીતિ અત્થો. **સતં સત્તતિ ચત્તારી**તિ ઉભિન્નં સાધારણસિક્ખાનં ગણના ચતુસત્તતિઅધિકં સતં સિક્ખાપદાનીતિ અત્થો.

વિભત્તિયોતિ આપત્તિક્ખન્ધા ચેવ ઉપોસથપવારણાદયો ચ અધિપ્પેતા. તે હિ પારાજિકાદિભેદેન, ભિક્ખુઉપોસથાદિભેદેન ચ વિભજીયન્તિ. તેનાહ ‘‘વિભત્તિયો’’તિઆદિ. **તેસ**ન્તિ અટ્ઠન્નં પારાજિકાદીનં. **દ્વીહી**તિઆદિ વિવાદાધિકરણાદીનં સમથેહિ વૂપસમદસ્સનં.

સત્તનગરેસુ પઞ્ઞત્તસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પારાજિકાદિઆપત્તિવણ્ણના

૩૩૯. **ઇદ**ન્તિ ‘‘પારાજિકન્તિ યં વુત્ત’’ન્તિઆદિના વુત્તં વચનં સન્ધાય વદતિ. ઇદઞ્હિ હેટ્ઠા ‘‘ગરુક લહુક’’ન્તિઆદિના ઉદ્ધટપઞ્હેસુ અનાગતમ્પિ ‘‘સબ્બાનિપેતાનિ વિયાકરોહિ, હન્દ વાક્યં સુણોમ તે’’તિ એત્થ યથાવુત્તાનિ અઞ્ઞાનિપિ ‘‘સબ્બાનિપેતાનિ વિયાકરોહિ, હન્દ વાક્યં સુણોમા’’તિ એવં ગહિતમેવાતિ દસ્સેન્તો ‘‘**ઇમિના પન આયાચનવચનેન સઙ્ગહિતસ્સા**’’તિઆદિ વુત્તં.

અતિવસ્સતીતિ ઓવસ્સતિ, વસ્સોદકં પવિસતીતિ અત્થો. **ધમ્માન**ન્તિ યથા ચતુપચ્ચયે ધારયતીતિ ધમ્મો, તેસં. તેનાહ ‘‘**સઙ્ખતધમ્માન**’’ન્તિ. **ગાથાસઙ્ગણિક**ન્તિ ગાથાસઙ્ગહો, તે તે અત્થા ગાથાહિ સઙ્ગહેત્વા ગણીયન્તિ કથીયન્તિ એત્થાતિ હિ ગાથાસઙ્ગણિકં.

પારાજિકાદિઆપત્તિવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પઠમગાથાસઙ્ગણિકવણ્ણનાનયો નિટ્ઠિતો.

અધિકરણભેદં

ઉક્કોટનભેદાદિકથાવણ્ણના

૩૪૧. “**અલં આવુસો**”**તિ અત્તપચ્ચત્થિકે સઞ્ઞાપેત્વા**તિ પત્તચીવરાદિઅત્થાય અલં ભણ્ડનાદિકરણન્તિ વિવાદાદીસુ દોસદસ્સનમત્તેન સઞ્ઞાપેત્વા અઞ્ઞમઞ્ઞં ખમાપેત્વા વૂપસમેન્તિ, ન પન અઞ્ઞમઞ્ઞં આપત્તાનાપત્તિદસ્સનવસેનાતિ અધિપ્પાયો. તેનાહ “**પાળિમુત્તકવિનિચ્છયેનેવા**”તિ.

વિસમાનિ કાયકમ્માદીનિ નિસ્સિતો ભિક્ખુ **વિસમનિસ્સિતો** નામ, મિચ્છાદિટ્ઠિનિસ્સિતો **ગહનનિસ્સિતો**, બલવન્તે પુરિસે નિસ્સિતો **બલવનિસ્સિતો** નામાતિ દસ્સેન્તો “**એકો વિસમાની**”તિઆદિમાહ.

ઉક્કોટનભેદાદિકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

અધિકરણનિદાનાદિવણ્ણના

૩૪૨. **આપત્તિં નિસ્સાય ઉપ્પજ્જનકઆપત્તિવસેના**તિ પરેસં, અત્તનો ચ આપત્તિં પટિચ્છાદેન્તાનં વજ્જપટિચ્છાદીનં પારાજિકાદિઆપત્તિમેવ સન્ધાય વુત્તં, ન સબ્બાપત્તિયો. **કિચ્ચં નિસ્સાય ઉપ્પજ્જનકકિચ્ચાન**ન્તિ ઉક્ખેપનીયાદિકમ્મં નિસ્સાય ઉપ્પજ્જનકાનં તદનુવત્તિકાય ભિક્ખુનિયા યાવતતિયાનુસ્સાવનાનં કિચ્ચાનં વસેન, ન સબ્બેસં કિચ્ચાનં વસેનાતિ.

૩૪૪. પાળિયં ‘‘કતિહિ અધિકરણેહી’’તિ પુચ્છાય ‘‘એકેન અધિકરણેન કિચ્ચાધિકરણેના’’તિ વુત્તં. ‘‘કતિસુ ઠાનેસૂ’’તિ પુચ્છાય ‘‘તીસુ ઠાનેસુ સઙ્ઘમજ્ઝે, ગણમજ્ઝે, પુગ્ગલસ્સ સન્તિકે’’તિ વુત્તં. ‘‘કતિહિ સમથેહી’’તિ પુચ્છાય ‘‘તીહિ સમથેહી’’તિ વુત્તં. તીહિપિ એતેહિ એકો વૂપસમનપ્પકારોવ પુચ્છિતો, વિસ્સજ્જિતો ચાતિ વેદિતબ્બો.

૩૪૮. **વિવાદાધિકરણં હોતિ અનુવાદાધિકરણ**ન્તિઆદીસુ વિવાદાધિકરણમેવ અનુવાદાધિકરણાદિપિ હોતીતિ પુચ્છાય વિવાદાધિકરણં વિવાદાધિકરણમેવ હોતિ, અનુવાદાદયો ન હોતીતિ વિસ્સજ્જનં.

અધિકરણનિદાનાદિવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સત્તસમથનાનાત્થાદિવણ્ણના

૩૫૪. અધિકરણપુચ્છાવિસ્સજ્જને પાળિયં **વિપચ્ચયતાય વોહારો**તિ વિરૂપવિપાકાય અઞ્ઞમઞ્ઞં દુક્ખુપ્પાદનાય કાયવચીવોહારો. **મેધગ**ન્તિ વુદ્ધિપ્પત્તો કલહો.

અનુસમ્પવઙ્કતાતિ વિપત્તિચોદનાય અનુ અનુ સંયુજ્જનવસેન નિન્નતા.

અબ્ભુસ્સહનતાતિ અતિવિય સઞ્ઞાતુસ્સાહતા. **અનુબલપ્પદાન**ન્તિ ચોદકાનમ્પિ ઉપત્થમ્ભકરણં. **કમ્મસઙ્ગહાભાવેના**તિ સઙ્ઘસમ્મુખતાદિમત્તસ્સ સમ્મુખાવિનયસ્સ સઙ્ઘાદીહિ કત્તબ્બકિચ્ચેસુ સઙ્ગહાભાવા.

સત્તસમથનાનાત્થાદિવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

અધિકરણભેદવણ્ણનાનયો નિટ્ઠિતો.

દુતિયગાથાસઙ્ગણિકં

ચોદનાદિપુચ્છાવિસ્સજ્જનાવણ્ણના

૩૫૯. દુતિયગાથાસઙ્ગણિકાય ‘‘ચોદના કિમત્થાયા’’તિઆદિકા પુચ્છા ઉપાલિત્થેરેન કતા. ‘‘ચોદના સારણત્થાયા’’તિઆદિવિસ્સજ્જનં ભગવતા વુત્તં. ઉપાલિત્થેરો સયમેવ પુચ્છિત્વા વિસ્સજ્જનં અકાસીતિપિ વદન્તિ.

મન્તગ્ગહણન્તિ તેસં વિચારણાગહણં, સુત્તન્તિકત્થેરાનં, વિનયધરત્થેરાનઞ્ચ અધિપ્પાયગહણન્તિ અત્થો. **પાટેક્કં વિનિચ્છયસન્નિટ્ઠાપનત્થ**ન્તિ તેસં પચ્ચેકં અધિપ્પાયં ઞત્વા તેહિ સમુટ્ઠાપિતનયમ્પિ ગહેત્વા વિનિચ્છયપરિયોસાપનત્થન્તિ અધિપ્પાયો.

“**મા ખો તુરિતો અભણી**”તિઆદિના અભિમુખે ઠિતં કઞ્ચિ અનુવિજ્જકં ઓવદન્તેન વિય થેરેન અનુવિજ્જકવત્તં કથિતં.

અનુયુઞ્જનવત્તન્તિ અનુયુજ્જનક્કમં, તં પન યસ્મા સબ્બસિક્ખાપદવીતિક્કમવિસયેપિ તંતંસિક્ખાપદાનુલોમેન કત્તબ્બં, તસ્મા ‘‘સિક્ખાપદાનુલોમિક’’ન્તિ વુત્તં. **અત્તનો ગતિં નાસેતી**તિ અત્તનો સુગતિગમનં વિનાસેતિ.

અનુસન્ધિત-સદ્દો ભાવસાધનોતિ આહ “**અનુસન્ધિતન્તિ કથાનુસન્ધી**”તિ. **વત્તાનુસન્ધિતેના**તિ એત્થાપિ એસેવ નયો. **વત્તાનુસન્ધિતેના**તિ આચારાનુસન્ધિના, આચારેન સદ્ધિં સમેન્તિયા પટિઞ્ઞાયાતિ અત્થો. તેનાહ “**યા અસ્સ વત્તેના**”તિઆદિ.

પાળિયં **સઞ્ચિચ્ચ આપત્તિ**ન્તિઆદિ અલજ્જિલજ્જિલક્ખણં ભિક્ખુભિક્ખુનીનં વસેન વુત્તં તેસઞ્ઞેવ સબ્બપ્પકારતો સિક્ખાપદાધિકારત્તા. સામણેરાદીનમ્પિ સાધારણવસેન પન સઞ્ચિચ્ચ યથાસકં સિક્ખાપદવીતિક્કમનાદિકં અલજ્જિલજ્જિલક્ખણં વેદિતબ્બં.

કથાનુસન્ધિવચનન્તિ ચુદિતકઅનુવિજ્જકાનં કથાય અનુસન્ધિયુત્તં વચનં ન જાનાતિ, તેહિ એકસ્મિં કારણે વુત્તે સયં તં અસલ્લક્ખેત્વા અત્તનો અભિરુચિતમેવ અસમ્બન્ધિતત્થન્તિ અત્થો. **વિનિચ્છયાનુસન્ધિવચનઞ્ચા**તિ અનુવિજ્જકેન કતસ્સ આપત્તાનાપત્તિવિનિચ્છયસ્સ અનુગુણં, સમ્બન્ધવચનઞ્ચ.

ચોદનાદિપુચ્છાવિસ્સજ્જનાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ચોદનાકણ્ડં

અનુવિજ્જકકિચ્ચવણ્ણના

૩૬૦. પાળિયં **યં ખો ત્વ**ન્તિઆદીસુ ત્વં, આવુસો, યં ઇમં ભિક્ખું ચોદેસિ, તં કિમ્હિ દોસે ચોદેસિ, કતરાય વિપત્તિયા ચોદેસીતિ અત્થો. એવં સબ્બત્થ.

૩૬૧. અસુદ્ધપરિસઙ્કિતોતિ અસુદ્ધાય અદ્ધાને ઉપ્પન્નાય પરિસઙ્કાય પરિસઙ્કિતો. તેનાહ ''**અમૂલકપરિસઙ્કિતો**''તિ.

૩૬૪. પાળિયં **ઉપોસથો સામગ્ગત્થાયા**તિ વિસુદ્ધાનં ભિક્ખૂનં અઞ્ઞોઞ્ઞનિરપેક્ખો અહુત્વા ઉપોસથો ઉપોસથદ્ધાનં સન્નિપતિત્વા ''પારિસુદ્ધિં આયસ્મન્તો આરોચેથ, પરિસુદ્ધેત્થાયસ્મન્તો, પરિસુદ્ધો અહં આવુસો''તિઆદિના અઞ્ઞમઞ્ઞં પરિસુદ્ધિવીમંસનારોચનવસેન અયુત્તે વિવજ્જેત્વા યુત્તેહેવ કાયચિત્તસામગ્ગીકરણત્થાય.

વિસુદ્ધાય પવારણાતિ દિટ્ઠસુતાદીહિ અઞ્ઞમઞ્ઞં કથાપેત્વા વિસુદ્ધિસમ્પાદનત્થાયાતિ અત્થો. **ઉભો એતે**તિ આમિસપુગ્ગલનિસ્સયને એતે ઉભો.

અનુવિજ્જકકિચ્ચવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ચૂળસઙ્ગામં

અનુવિજ્જકસ્સ પટિપત્તિવણ્ણના

૩૬૫. તત્ર હીતિ તસ્મિં સન્નિપાતે. **અત્તપચ્ચત્થિકાતિ** લજ્જિપેસલસ્સ ચોદકપાપગરહીપુગ્ગલસ્સ અનત્થકામા વેરીપુગ્ગલા. **સાસનપચ્ચત્થિકાતિ** અત્તનો અનાચારાનુગુણં બુદ્ધવચનં પકાસેન્તો તણ્હાગતિકા, દિટ્ઠિગતિકા ચ. **અજ્ઝોગાહેત્વાતિ** અલજ્જિઅભિભવનવસેન સઙ્ઘમજ્ઝં પવિસિત્વા. **સો સઙ્ગામાવચરોતિ** સો ચોદકો સઙ્ગામાવચરો નામ. **દિટ્ઠસુતમુતમ્પિ રાજકથાદિકન્તિ** દિટ્ઠસુતવસેનેવ રાજચોરાદિકથં, મુતવસેનપિ અન્નાદિકથઞ્ચ અકથેન્તેનાતિ યોજેતબ્બં. **કપ્પિયાકપ્પિયનિસ્સિતા વાતિ**આદીસુ રૂપારૂપપટિચ્છેદપદેન સકલઅભિધમ્મત્થપિટકત્તં દસ્સેતિ. **સમથાચારાદીહિ પટિસંયુત્તન્તિ** સકલસુત્તન્તપિટકત્તં. તત્થ **સમથાચારો** નામ સમથભાવનાક્કમો. તથા **વિપસ્સનાચારો. ઠાનનિસજ્જવત્તાદિનિસ્સિતાતિ** સઙ્ઘમજ્ઝાદીસુ ગરુચિત્તીકારં પચ્ચુપટ્ઠપેત્વા ઠાનાદિક્કમનિસ્સિતા ચેવ ચુદ્દસમહાવત્તાદિવત્તનિસ્સિતા ચ, **આદિ**-સદ્દેન અપ્પિચ્છતાદિનિસ્સિતા ચાતિ અત્થો. **પઞ્હે ઉપ્પન્નેતિ** કેનચિ ઉપ્પન્ને પઞ્હે પુચ્છિતે. ઇદઞ્ચ ઉપલક્ખણમત્તં, યં કિઞ્ચિ ઉપટ્ઠિતં ધમ્મં ભાસસ્સૂતિ અધિપ્પાયો.

કુલપદેસો નામ ખત્તિયાદિજાતિયમ્પિ કાસિકરાજકુલાદિકુલવિસેસો. એતમેવાહ “**કુલપદેસો ખત્તિયકુલાદિવસેનેવ વેદિતબ્બો**”તિ. **સન્નિપાતમણ્ડલેતિ** અત્તનો અનુવિજ્જમાનપ્પકારં સઙ્ઘસ્સ ઞાપનત્થં ઉટ્ઠાય સઙ્ઘસન્નિપાતમજ્ઝે ઇતો ચિતો ચ પરેસં મુખં ઓલોકેન્તેન ન ચરિતબ્બં. યથાનિસિન્નેનેવ ધમ્મવિનયાનુગુણં વિનિચ્છયં યથા સબ્બે સુણન્તિ, તથા વત્તબ્બન્તિ અત્થો.

પાળિયં **અચણ્ડિકતેનાતિ** અકતચણ્ડભાવેન, અફરુસેનાતિ અત્થો. “**હિતાનુકમ્પિના**”તિ એતેન મેત્તાપુબ્બભાગો વુત્તો. “**કારુણિકેન ભવિતબ્બ**”ન્તિ ઇમિના અપ્પનાપ્પત્તકરુણા વુત્તા. “**હિતપરિસક્કિના**”તિ ઇમિના કરુણાપુબ્બભાગો. તેનાહ “**કરુણા ચ કરુણાપુબ્બભાગો ચ ઉપટ્ઠાપેતબ્બોતિ અયં પદદ્વયેપિ અધિપ્પાયો**”તિ. **લજ્જિયાતિ** લજ્જિની.

અનુયોગવત્તં કથાપેત્વાતિ ‘‘કાલેન વક્ખામી’’તિઆદિના (પરિ॰ ૩૬૨) વુત્તવત્તં. અનુયુઞ્જનાચારક્કમેનેવ અનુયુઞ્જનં **અનુયોગવત્તં** નામ, તં કથાપેત્વા તેનેવ કમેન અનુયુઞ્જાપેત્વાતિ અત્થો. **ઉજુમદ્દવેનાતિ** એત્થ અજ્ઝાહરિતબ્બપદં દસ્સેતિ “**ઉપચરિતબ્બો**”તિ. ‘‘ધમ્મેસુ ચ પુગ્ગલેસુ ચા’’તિ ઇદં ‘‘મજ્ઝત્તેન ભવિતબ્બ’’ન્તિ પકતેન સમ્બન્ધિતબ્બન્તિ આહ “**ધમ્મેસુ ચ પુગ્ગલેસુ ચ...પે॰... મજ્ઝત્તોતિ વેદિતબ્બો**”તિ. યઞ્હિ યત્થ કત્થચિ કત્તબ્બં, તં તત્થ અતિક્કમન્તો મજ્ઝત્તો નામ ન હોતિ, ધમ્મેસુ ચ ગારવો કત્તબ્બો. પુગ્ગલેસુ પન મેત્તાભાવેન પક્ખપાતગારવો. તસ્મા ઇમં વિધિં અનતિક્કન્તોવ તેસુ મજ્ઝત્તોતિ વેદિતબ્બો.

૩૬૬. સંસન્દનત્થન્તિ આપત્તિ વા અનાપત્તિ વાતિ સંસયે જાતે સંસન્દિત્વા નિચ્છયકરણત્થં વુત્તન્તિ અધિપ્પાયો. **અત્થદસ્સનાયાતિ** સાધેતબ્બસ્સ આપત્તાદિઉપમેય્યત્થસ્સ ચોદકચુદિતકે અત્તનો પટિઞ્ઞાય એવ સરૂપવિભાવનત્થં. **અત્થો જાનાપનત્થાયાતિ** એવં વિભાવિતો અત્થો ચોદકચુદિતકસઙ્ઘાનં ઞાપનત્થાય નિજ્ઝાપનત્થાય, સમ્પટિચ્છાપનત્થાયાતિ અત્થો. **પુગ્ગલસ્સ ઠપનત્થાયાતિ** ચોદકચુદિતકે અત્તનો પટિઞ્ઞાય એવ આપત્તિયં, અનાપત્તિયં વા પતિટ્ઠાપનત્થાય. **સારણત્થાયાતિ** પમુટ્ઠસરાપનત્થાય. **સવચનીયકરણત્થાયાતિ**

દોસે સારિતેપિ સમ્પટિચ્છિત્વા પટિકમ્મં અકરોન્તસ્સ સવચનીયકરણત્થાય. “**ન તે અપસાદેતબ્બા**”તિ ઇદં અધિપ્પેતત્થદસ્સનં. તત્થ અવિસંવાદકટ્ઠાને ઠિતા એવ ન અપસાદેતબ્બા, ન ઇતરેતિ દટ્ઠબ્બં.

અપ્પચ્ચયપરિનિબ્બાનત્થાયાતિ આયતિં પટિસન્ધિયા અકારણભૂતપરિનિબ્બાનત્થાય. પરિનિબ્બાનઞ્હિ નામ ખીણાસવાનં સબ્બપચ્છિમા ચુતિચિત્તકમ્મજરૂપસઙ્ખાતા ખન્ધા, તે ચ સબ્બાકારતો સમુચ્છિન્નાનુસયતાય પુનબ્ભવાય અનન્તરાદિપચ્ચયા ન હોન્તિ અઞ્ઞેહિ ચ તણ્હાદિપચ્ચયેહિ વિરહિતત્તા. તસ્મા “**અપ્પચ્ચયપરિનિબ્બાન**”ન્તિ વુચ્ચતિ. તન્તિ વિમુત્તિઞાણદસ્સનં. તેનેવાહ “**તસ્મિ**”ન્તિ. **વિનયમન્તના**તિ વિનયવિનિચ્છયો. **સોતાવધાન**ન્તિ સોતસ્સ ઓદહનં, સવનન્તિ અત્થો. તેનાહ “**યં ઉપ્પજ્જતિ ઞાણ**”ન્તિ. યથાવુત્તાય વિનયસંવરાદિકારણપરમ્પરાય વિમુત્તિયા એવ પધાનત્તા સા પુન ચિત્તસ્સ વિમોક્ખોતિ ઉદ્ધટોતિ આહ “**અરહત્તફલસઙ્ખાતો વિમોક્ખો**”તિ. અથ વા **યો** યં કિઞ્ચિ ધમ્મં **અનુપાદિયિત્વા** પરિનિબ્બાનવસેન **ચિત્તસ્સ** ચિત્તસન્તતિયા, તપ્પટિબદ્ધકમ્મજરૂપસન્તતિયા ચ **વિમોક્ખો** વિમુચ્ચનં અપુનપ્પવત્તિવસેન વિગમો, **એતદત્થાય** એતસ્સ વિગમસ્સત્થાય એવાતિ એવં નિગમનવસેનપેત્થ અત્થો વેદિતબ્બો.

૩૬૭. અનુયોગવત્તગાથાસુ **કુસલેન બુદ્ધિમતા**તિ સમ્માસમ્બુદ્ધેન. **કત**ન્તિ નિબ્બત્તિતં, પકાસિતન્તિ અત્થો. **તેનેવા**તિઆદીસુ તેનેવ કતાકતસ્સ અજાનનેવ પુબ્બાપરં અજાનનસ્સ, અઞ્ઞસ્સપિ ભિક્ખુનો યં કતાકતં હોતિ, તમ્પિ ન જાનાતીતિ અત્થો. **અત્તનો સદિસાયા**તિ યથાવુત્તેહિ દોસેહિ યુત્તતાય અત્તના સદિસાય.

અનુવિજ્જકસ્સ પટિપત્તિવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

મહાસઙ્ગામં

વોહરન્તેન જાનિતબ્બાદિવણ્ણના

૩૬૮-૩૭૪. મહાસઙ્ગામે પાળિયં **સઙ્ગામાવચરેના**તિ અનુવિજ્જકં સન્ધાય વુત્તં. **વત્થૂ**તિ મેથુનાદિવીતિક્કમો. **નિદાન**ન્તિ વેસાલિઆદિપઞ્ઞત્તિટ્ઠાનં. **પુગ્ગલો અકારકો જાનિતબ્બો**તિ એત્થ સઙ્ઘે વા ગણે વા પરિણાયકભૂતો પુગ્ગલોતિ દટ્ઠબ્બં.

૩૭૫. વિસ્સટ્ઠિસિક્ખાપદન્તિ નીલાદિદસન્નં સુક્કાનં મોચનવસેન વુત્તં સુક્કવિસ્સટ્ઠિસિક્ખાપદં. તઞ્હિ તેલાદિમન્દવણ્ણાનં નીલાદિપચુરવણ્ણાનં વસેન “**વણ્ણાવણ્ણા**”તિ વુત્તં. પચુરત્થે હિ ઇધ અવણ્ણોતિ **અ**-કારો.

૩૭૯. યાવ અકનિટ્ઠબ્રહ્માનો દ્વિધા હોન્તીતિ એત્થ અવિહાદિસુદ્ધાવાસિકા અઞ્ઞભૂમીસુ અરિયા ધમ્મવાદીપક્ખં એવ ભજન્તિ, ઇતરે દુવિધમ્પીતિ દટ્ઠબ્બં.

વોહરન્તેન જાનિતબ્બાદિવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

કથિનભેદં

કથિનઅત્થતાદિવણ્ણના

૪૦૪. કથિને **અનાગતવસેના**તિ ઉદકાહરણાદિપયોગે ઉપ્પન્ને પચ્છા ધોવનાદિપુબ્બકરણસ્સ ઉપ્પત્તિતો તપ્પયોગસ્સ અનાગતવસેનેવ અનન્તરપચ્ચયો. પચ્ચયત્તઞ્ચસ્સ કારિયભૂતસ્સ યસ્મા નિપ્ફાદેતબ્બતં નિસ્સાય પચ્ચયા પવત્તા, ન વિના તેન, તસ્મા તેન પરિયાયેન વુત્તં, ન સભાવતો સબ્બત્થ. તેનાહ "**પયોગસ્સ હી**"તિઆદિ. તત્થ પયોગસ્સ સત્તવિધમ્પિ પુબ્બકરણં પચ્ચયો હોતીતિ સમ્બન્ધો. કારણમાહ "**યસ્મા**"તિઆદિ. **પુબ્બકરણસ્સત્થાયા**તિ પુબ્બકરણસ્સ નિપ્ફાદનત્થાય. **પુરેજાતપચ્ચયે**તિ પુરેજાતપચ્ચયસ્સ વિસયે. **એસા**તિ પયોગો. ધોવનાદિધમ્મેસુ એકમ્પિ અત્તનો પુરેજાતપચ્ચયભૂતં ધમ્મં ન લભતિ, અત્તનો ઉપ્પત્તિતો પુરેજાતસ્સ પુબ્બકરણસ્સ અભાવાતિ અત્થો. **લભતી**તિ પચ્છાજાતપચ્ચયં પુબ્બકરણં લભતિ, પચ્છાજાતપચ્ચયો હોતીતિ અત્થો.

પાળિયં **પન્નરસ ધમ્મા સહજાતપચ્ચયેન પચ્ચયો**તિ એત્થ પુબ્બકરણસ્સાતિ વા પયોગસ્સાતિ વા અઞ્ઞસ્સ કસ્સચિ પચ્ચયુપ્પન્નસ્સ અપરામટ્ઠત્તા પન્નરસ ધમ્મા સયં અઞ્ઞમઞ્ઞસહજાતપચ્ચયેન પચ્ચયોતિ એવમત્થો ગહેતબ્બો, તેહિ સહ ઉપ્પજ્જનકસ્સ અઞ્ઞસ્સ અભાવા. એવં ઉપરિ સબ્બત્થ. તેનાહ "**સહજાતપચ્ચયં પના**"તિઆદિ. **માતિકા ચ પલિબોધા ચા**તિ એત્થ **ચ**-સદ્દેન પઞ્ચાનિસંસાનિ ગહિતાનીતિ દટ્ઠબ્બં. એવં **માતિકાનઞ્ચ પલિબોધાનઞ્ચા**તિ એત્થાપિ. તેહિપિ અત્થો અનન્તરમેવ માતિકાદીહિ સહ જાયન્તિ. તેનેવ ''પન્નરસ ધમ્મા સહજાતપચ્ચયેન પચ્ચયો''તિ વુત્તા. **આસા**તિ ચીવરાસા. **વત્થૂ**તિ આસાય નિમિત્તભૂતં અનુપ્પન્નચીવરં. ''દસ્સામ કરિસ્સામા''તિ હિ દાયકેહિ પટિઞ્ઞાતચીવરં નિસ્સાય અનન્તરં ઉપ્પજ્જમાના ચીવરાસા અનન્તરપચ્ચયાદિભાવેન વુત્તા. **આસાનઞ્ચ અનાસાનઞ્ચા**તિ લબ્ભમાનકચીવરે ઉપ્પજ્જનકચીવરાસાનઞ્ચેવ અલબ્ભમાને ચીવરે ઉપ્પજ્જનકઅનાસાનઞ્ચ, આસાનં, તબ્બિગમાનઞ્ચાતિ અત્થો. ખણે ખણે ઉપ્પત્તિભેદં સન્ધાય "**આસાન**"ન્તિ બહુવચનં કતં, આસાય , અનાસાય ચાતિ અત્થો. તેનાહ "**આસા ચ અનાસા ચા**"તિ.

કથિનઅત્થતાદિવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પુબ્બકરણનિદાનાદિવિભાગવણ્ણના

૪૦૬-૭. **છ ચીવરાની**તિ ખોમાદીસુ છસુ અઞ્ઞતરં સન્ધાય વુત્તં. સબ્બસઙ્ગાહિકવસેન પન "**ચીવરાની**"તિ બહુવચનં કતં. પાળિયં પનેત્થ **વત્થુ, આસા ચ અનાસા ચા**તિઆદીસુ અત્થતે કથિને આનિસંસવસેન ઉપ્પજ્જનકપચ્ચાસાચીવરં ''વત્થૂ''તિ વુત્તં. કથિનચીવરં હેતુપચ્ચય-સદ્દેહિ વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં.

૪૦૮. **પચ્ચુદ્ધારો તીહિ ધમ્મેહી**તિઆદિ કથિનત્થારત્થાય તિચીવરતો અઞ્ઞં વસ્સિકસાટિકાદિં પચ્ચુદ્ધરિતું, અધિટ્ઠહિત્વા અત્થરિતુઞ્ચ ન વટ્ટતીતિ દસ્સનત્થં વુત્તં. "**વચીભેદેના**"તિ એતેન કેવલં કાયેન કથિનત્થારો ન રુહતીતિ દસ્સેતિ.

પુબ્બકરણનિદાનાદિવિભાગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

કથિનાદિજાનિતબ્બવિભાગવણ્ણના

૪૧૨. યેસુ રૂપાદિધમ્મેસૂતિ ''પુરિમવસ્સંવુત્થા ભિક્ખૂ, પઞ્ચહિ અનૂનો સઙ્ઘો, ચીવરમાસો, ધમ્મેન સમેન સમુપ્પન્નં ચીવર''ન્તિ એવમાદીસુ યેસુ રૂપારૂપધમ્મેસુ. **સતી**તિ સન્તેસુ. **મિસ્સીભાવો**તિ સંસગ્ગતા સમૂહપઞ્ઞત્તિમત્તં. તેનાહ ''**ન પરમત્થતો એકો ધમ્મો અત્થી**''તિ.

૪૧૬. એકતો ઉપ્પજ્જન્તીતિ કથિનુદ્ધારેન સહ ઉપ્પજ્જમાનારહા હોન્તીતિ અત્થો. કથિનત્થારતો હિ પભુતિ સબ્બે કથિનુદ્ધારા તં તં કારણન્તરમાગમ્મ ઉપ્પજ્જન્તિ, તસ્મા સબ્બે **એકુપ્પાદા** નામ જાતા. તેસુ અન્તરુબ્ભારસહુબ્ભારા દ્વે એવ તં વિહારં અનત્થતકથિનવિહારસદિસં કરોન્તા સયં સકલેન કથિનત્થારેન સહ નિરુજ્ઝન્તિ ઉદ્ધારભાવં પાપુણન્તિ . અવસેસા પન તં તં પાટિપુગ્ગલિકમેવ કથિનત્થારં દ્વિન્નં પલિબોધાનં ઉપચ્છિન્દનવસેન નિરોધેન્તા સયં ઉદ્ધારભાવં પાપુણન્તિ, ન સકલં કથિનત્થારં. કથિનુદ્ધારાનઞ્ચ **નિરોધો** નામ તં તં કારણમાગમ્મ ઉદ્ધારભાવપ્પત્તિ, એવઞ્ચ ઉપ્પત્તિ નામ કથિનુદ્ધારો એવ. તેનાહ ''**સબ્બેપિ અત્થારેન સદ્ધિં એકતો ઉપ્પજ્જન્તી**''તિઆદિ. તત્થ **પુરિમા દ્વે**તિ ''એકુપ્પાદા એકનિરોધા''તિ પાળિયં પઠમં વુત્તા અન્તરુબ્ભારસહુબ્ભારા દ્વે. **તેસૂ**તિ પક્કમનન્તિકાદીસુ. **ઉદ્ધારભાવં પત્તેસૂ**તિ ઉદ્ધારભાવપ્પત્તિસઙ્ખાતનિરોધં પત્તેસૂતિ અત્થો. **અત્થારો તિટ્ઠતી**તિ કતચીવરં આદાય પક્કન્તાદિપુગ્ગલં ઠપેત્વા તદવસેસાનં પલિબોધસબ્ભાવતો કથિનત્થારો તિટ્ઠતિ.

કથિનાદિજાનિતબ્બવિભાગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પઞ્ઞત્તિવગ્ગવણ્ણનાનયો નિટ્ઠિતો.

સઙ્ગહવગ્ગો

ઉપાલિપઞ્ચકં

નપ્પટિપ્પસ્સમ્ભનવગ્ગવણ્ણના

૪૨૧. **સમગ્ગેહિ કરણીયાની**તિ વિવાદાધિકરણેહિ પુબ્બે અસમગ્ગા હુત્વા પચ્છા સામગ્ગિં ઉપગતેહિ કત્તબ્બાનિ. કિં પન અસઞ્ઞતમિસ્સપરિસાય સદ્ધિં લજ્જિનો સામગ્ગિં કરોન્તીતિ આહ "**ઉપોસથપવારણાદીસુ હી**"તિઆદિ. તત્થ **ઠિતાસૂ**તિ ઉપોસથપવારણાસુ અપ્પવત્તીસુ. **ઉપત્થમ્ભો ન દાતબ્બો**તિ ઉપરૂપરિ અપ્પવત્તનત્થાય મયમ્પિ ઉપોસથં ન કરિસ્સામાતિઆદિના કલહસ્સ ઉપત્થમ્ભો ન દાતબ્બો, ધમ્મેન વિનયેન સામગ્ગિં કત્વા સમગ્ગેહેવ અસઞ્ઞતા ભિક્ખૂ વિનેતબ્બાતિ અધિપ્પાયો. તેનાહ "**સચે સક્કો અચ્ચયં દેસાપેત્વા**"તિઆદિ. **ભિક્ખુનો નક્ખમતી**તિ કેસુચિ પુગ્ગલેસુ અપ્પમત્તકદોસદસ્સનેન ન રુચ્ચતિ. **દિટ્ઠાવિકમ્મમ્પિ કત્વા**તિ ''ન મેતં ખમતી''તિ સભાગસ્સ ભિક્ખુનો અત્તનો દિટ્ઠિં આવિકત્વા. **ઉપેતબ્બા**તિ સાસનહાનિયા અભાવા સામગ્ગિં અકોપેત્વા કાયસામગ્ગી દાતબ્બા, ઈદિસે ઠાને અલજ્જિપરિભોગો આપત્તિકરો ન હોતિ, વટ્ટતિયેવ. યે પન સાસનવિનાસાય પટિપન્ના, તેહિ સહ ન વત્તતિ, આપત્તિ એવ હોતિ સાસનવિનાસો ચ. તેનાહ "**યત્ર પન ઉદ્ધમ્મ**"ન્તિઆદિ. "**દિટ્ઠાવિકમ્મં ન વટ્ટતી**"તિ ઇમિના દિટ્ઠિયા આવિકતાયપિ આપત્તિં દસ્સેતિ.

૪૨૨. **કણ્હવાચો**તિ રાગદોસાદીહિ કિલિટ્ઠવચનો. અનત્થકવચનસ્સ દીપનં પકાસનં અસ્સાતિ **અનત્થકદીપનો**. **માનં નિસ્સાયા**તિ વિનિચ્છયકરણં તવ ભારોતિ સઙ્ઘેન ભારે અકતેપિ ''અહમેવેત્થ વોહરિતું અરહરૂપો''તિ માનં નિસ્સાય. **યથાદિટ્ઠિયા**તિ અનુરૂપલદ્ધિયા. યસ્સ હિ અત્થસ્સ યાદિસી દિટ્ઠિ અનુરૂપા, તં ગહેત્વા ન બ્યાકતાતિ અત્થો .**અસ્સ અત્તનો**તિ અધમ્માદિઅત્થં સન્ધાય વદતિ, ન પુગ્ગલં, અસ્સ અધમ્માદિઅત્થસઙ્ખાતસ્સ અત્તનો સરૂપસ્સ યા અનુરૂપા દિટ્ઠીતિ અત્થો. **લદ્ધિં નિક્ખિપિત્વા**તિ અનુરૂપલદ્ધિં છડ્ડેત્વા, અગ્ગહેત્વાતિ અત્થો. તેનાહ "**અધમ્માદીસુ ધમ્માદિલદ્ધિકો હુત્વા**"તિ. અથ વા અત્તનો લદ્ધિં નિગૂહિત્વા પુગ્ગલાનુગુણં તથા બ્યાકરોન્તો ન યથાદિટ્ઠિયા બ્યાકતા નામ. ઇમસ્મિં પક્ખે **અધમ્માદીસુ ધમ્માદિલદ્ધિકો હુત્વા**તિ એત્થ અધમ્માદીસુ ધમ્માદિલદ્ધિકો વિય હુત્વાતિ અત્થો ગહેતબ્બો.

નપ્પટિપ્પસ્સમ્ભનવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

વોહારવગ્ગાદિવણ્ણના

૪૨૪. **કમ્મઞત્તી**તિ કમ્મભૂતા ઞત્તિ. અનુસ્સાવનનિરપેક્ખા ઞત્તિકમ્મભૂતા ઞત્તીતિ અત્થો. **કમ્મપાદઞત્તિ** નામ ઞત્તિદુતિયકમ્માદીસુ અનુસ્સાવનકમ્મસ્સ પાદભૂતા અધિટ્ઠાનભૂતા ઞત્તિ. **નવસુ ઠાનેસૂ**તિ ઓસારણાદીસુ નવસુ ઠાનેસુ. **દ્વીસુ ઠાનેસૂ**તિ ઞત્તિદુતિયઞત્તિચતુત્થકમ્મેસુ.

સુત્તાનુલોમન્તિ ઉભતોવિભઙ્ગે સુત્તાનુલોમભૂતે મહાપદેસે સન્ધાય વુત્તં. **વિનયાનુલોમ**ન્તિ ખન્ધકપરિવારાનુલોમભૂતે મહાપદેસે. **સુત્તન્તિકે ચત્તારો મહાપદેસે**તિ સુત્તાભિધમ્મપિટકેસુ અનુઞ્ઞાતપટિક્ખિત્તસુત્તાનુલોમવસેન નયતો ગહેતબ્બે ચત્તારો અત્થે.

૪૨૫. **દિટ્ઠીનં આવિકમ્માની**તિ આપત્તિલદ્ધીનં પકાસનાનિ, આપત્તિદેસનાકમ્માનીતિ અત્થો.

યથા ચતૂહિ પઞ્ચહિ દિટ્ઠિ આવિકતા હોતીતિ યથા આવિકતે ચતૂહિ પઞ્ચહિ એકીભૂતેહિ એકસ્સ પુગ્ગલસ્સ સન્તિકે આપત્તિ દેસિતા નામ હોતિ, એવં દેસેતીતિ અત્થો. એવં દેસેન્તો ચ અત્તના સદ્ધિં તયો વા ચત્તારો વા ભિક્ખૂ ગહેત્વા એકસ્સ સન્તિકે દેસેતિ. એવં દેસેતું ન વટ્ટતિ. દેસિતા ચ આપત્તિ ન વુટ્ઠાતિ, દેસનાપચ્ચયા દુક્કટઞ્ચ હોતિ. દ્વિન્નં તિણ્ણં પન એકતો દેસેતું વટ્ટતિ.

૪૪૪. **અદસ્સનેના**તિ ઇમસ્સ અકપ્પિયં પરિવજ્જેન્તાનં વિનયધરાનં પટિપત્તિયા અદસ્સનેન , તેસં દિટ્ઠાનુગતિં અનાપજ્જનેનાતિપિ અત્થો ગહેતબ્બો. **અકપ્પિયે કપ્પિયસઞ્ઞિતાયા**તિ રજતાદિઅકપ્પિયે તિપુઆદિસઞ્ઞિતાય . **પુચ્છિત્વા વા અઞ્ઞેસં વા વુચ્ચમાનં અસુણન્તો આપજ્જતી**તિ એત્થ પુચ્છિત્વા અસુણન્તો વા પુચ્છિયમાનં અસુણન્તો વાતિ પચ્ચેકં યોજેતબ્બં. **એકરત્તાતિક્કમાદિવસેના**તિ અધિટ્ઠિતચીવરેન વિપ્પવસિત્વા એકરત્તાતિક્કમેન પાચિત્તિયં આપજ્જતિ. **આદિ**-સદ્દેન છરત્તાતિક્કમાદીનં સઙ્ગહો.

૪૫૦. **અનત્થં કલિસાસન**ન્તિ અનત્થાવહં કોધવચનં આરોપેન્તો દોસં આરોપેન્તો ઉપદ્દવાય પરિસક્કતીતિ અત્થો.

૪૫૪. **વોહારનિરુત્તિય**ન્તિ તસ્સ તસ્સ અત્થસ્સ વાચકસદ્દે પભેદગતઞાણપ્પત્તો ન હોતીતિ અત્થો.

૪૫૫. **પરિમણ્ડલબ્યઞ્જનારોપને કુસલો ન હોતી**તિ પરિમણ્ડલેન પદબ્યઞ્જનેન વત્થું, પરેહિ વુત્તં જાનિતુઞ્ચ અસમત્થોતિ અત્થો.

૪૫૮. **અનુસ્સાવનેના**તિ અનુ અનુ કથનેન. તેનાહ ‘‘**નનુ તુમ્હે**’’તિઆદિ, યં અવોચુમ્હ, સ્વાયં પકાસિતોતિ સમ્બન્ધો. તત્થ **ય**ન્તિ ઇદં યસ્મા વચનાપેક્ખં ન હોતિ, વચનત્થાપેક્ખમેવ, તસ્મા તેન વચનેન નાનાકરણાભાવં પકાસયિસ્સામાતિ યમત્થં અવોચુમ્હાતિ અત્થો ગહેતબ્બો. તેનેવ ‘‘**સ્વાય**’’ન્તિ પુલ્લિઙ્ગવસેન પટિનિદ્દેસો કતો, તસ્સ સો અયં નાનાકરણાભાવોતિ અત્થો.

૪૬૭. **મઞ્ચપદાદીસુપિ નળાટં પટિહઞ્ઞેય્યા**તિ અન્ધકારે ચમ્મખણ્ડં પઞ્ઞપેત્વા વન્દિતું ઓનમન્તસ્સ નળાટં વા અક્ખિ વા મઞ્ચાદીસુ પટિહઞ્ઞતિ. એતેન વન્દતોપિ આપત્તિઅભાવં વત્વા વન્દનાય સબ્બથા પટિક્ખેપાભાવઞ્ચ દીપેતિ. એવં સબ્બત્થ સુત્તન્તરેહિ અપ્પટિક્ખિત્તેસુ. નગ્ગાદીસુ પન વન્દિતું ન વટ્ટતીતિ. **એકતો આવટ્ટો**તિ એકસ્મિં દોસાગતિપક્ખે પરિવત્તો પવિટ્ઠોતિ અત્થો. તેનાહ ‘‘**સપત્તપક્ખે ઠિતો**’’તિ. **વન્દિયમાનો**તિ ઓનમિત્વા વન્દિયમાનો. વન્દિતબ્બેસુ ઉદ્દેસાચરિયો, નિસ્સયાચરિયો ચ યસ્મા નવકાપિ હોન્તિ, તસ્મા તે વુડ્ઢા એવ વન્દિયાતિ વેદિતબ્બા.

૪૭૦. **પુબ્બે વુત્તમેવા**તિ સહસેય્યાદિપણ્ણત્તિવજ્જં. **ઇતર**ન્તિ સચિત્તકં.

વોહારવગ્ગાદિવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

અપરદુતિયગાથાસઙ્ગણિકં

કાયિકાદિઆપત્તિવણ્ણના

૪૭૪. “**કતિ આપત્તિયો**”તિઆદિના ઉપાલિત્થેરેન વિનયસ્સ પાટવત્થં સયમેવ પુચ્છિત્વા વિસ્સજ્જનં કતં. **ભિક્ખુનીનંયેવ…પે॰… અટ્ઠવત્થુકા નામા**તિ ભિક્ખુનીનં પઞ્ઞત્તા એકા એવ આપત્તિ અટ્ઠવત્થુકા નામાતિ અત્થો.

૪૭૫. **કમ્મઞ્ચ કમ્મપાદકા ચા**તિ એત્થ યસ્મા ઞત્તિકમ્મેસુ ઞત્તિ સયમેવ કમ્મં હોતિ, ઞત્તિદુતિયઞત્તિચતુત્થેસુ કમ્મેસુ અનુસ્સાવનસઙ્ખાતસ્સ કમ્મસ્સ ઞત્તિપાદકભાવેન તિટ્ઠતિ, તસ્મા ઇમાનિ દ્વે ‘‘ઞત્તિકિચ્ચાની’’તિ વુત્તાનિ.

પાચિત્તિયેન સદ્ધિં દુક્કટા કતાતિ દસસુપિ સિક્ખાપદેસુ એકતોઉપસમ્પન્નાય વસેન વુત્તદુક્કટં સન્ધાય વુત્તં. **પઠમસિક્ખાપદમ્હી**તિ ભિક્ખુનોવાદવગ્ગસ્સ પઠમસિક્ખાપદવિભઙ્ગે (પાચિ॰ ૧૪૪ આદયો). **અધમ્મકમ્મે**તિ ભિક્ખુનોવાદકસમ્મુતિકમ્મે અધમ્મકમ્મે જાતે આપજ્જિતબ્બા દ્વે આપત્તિનવકા, ધમ્મકમ્મે દ્વે આપત્તિનવકાતિ ચત્તારો નવકા વુત્તા. **આમકધઞ્ઞં વિઞ્ઞાપેત્વા ભુઞ્જન્તિયા** વિઞ્ઞાપનાદિપુબ્બપયોગે દુક્કટં, અજ્ઝોહારે પાચિત્તિયં. પાચિત્તિયેન સદ્ધિં દુક્કટા કતાયેવાતિ વુત્તં.

વિજહન્તી તિટ્ઠતીતિઆદીસુ યદા ભિક્ખુનિયા એકેન પાદેન હત્થપાસં વિજહિત્વા ઠત્વા કિઞ્ચિ કમ્મં કત્વા તતો અપરેન પાદેન વિજહિત્વા ઠાતુકામતા ઉપ્પજ્જતિ, તદા સા યથાક્કમં ‘‘વિજહન્તી તિટ્ઠતિ, વિજહિત્વા તિટ્ઠતી’’તિ ઇમં વોહારં લભતિ. અઞ્ઞથા હિસ્સા ગામૂપચારમોક્કન્તિયા વિસેસો ન સિયા હત્થપાસવિજહનસ્સાપિ ગમનત્તા. **નિસીદતિ વા નિપજ્જતિ વા**તિ એત્થાપિ યથાવુત્તાધિપ્પાયેન અડ્ઢાસનેન હત્થપાસં વિજહન્તી નિસીદતિ, સકલેન વા આસનેન વિજહિત્વા નિસીદતિ, અડ્ઢસરીરેન વિજહન્તી નિપજ્જતિ, સકલેન સરીરેન વિજહિત્વા નિપજ્જતીતિ યોજેતબ્બં.

કાયિકાદિઆપત્તિવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પાચિત્તિયવણ્ણના

૪૭૬. **સબ્બાનિ નાનાવત્થુકાની**તિ સપ્પિનવનીતાદીનં પઞ્ચન્નં વત્થૂનં ભેદેન પાચિત્તિયાનિ પઞ્ચ નાનાવત્થુકાનિ. એસ નયો પણીતભોજનવિસયે **નવ પાચિત્તિયાની**તિઆદીસુપિ. એતેન ભેસજ્જપણીતભોજનસિક્ખાપદાનિ એકેકસિક્ખાપદવસેન પઞ્ઞત્તાનિપિ વત્થુભેદેન પચ્ચેકં પઞ્ચસિક્ખાપદનવસિક્ખાપદસદિસાનિ ભિક્ખુનીનં પાટિદેસનીયાપત્તિયો વિયાતિ દસ્સેતિ. તેનેવ ‘‘નાનાવત્થુકાની’’તિ વુત્તં. સપ્પિં એવ પટિગ્ગહેત્વા અનેકભાજનેસુ ઠપેત્વા સત્તાહં અતિક્કામેન્તસ્સ ભાજનગણનાય સમ્ભવન્તિયો બહુકાપિ આપત્તિયો એકવત્થુકા એવ હોન્તિ, એવં સપ્પિભોજનમેવ બહૂસુ ઠાનેસુ વિઞ્ઞાપેત્વા એકતો વા વિસું વિસુમેવ વા ભુઞ્જન્તસ્સ આપત્તિયો એકવત્થુકા એવાતિ દટ્ઠબ્બા.

પાળિયં **એકવાચાય દેસેય્ય**, **વુત્તા આદિચ્ચબન્ધુના**તિ એત્થ ‘‘દેસેય્યાતિ વુત્તા’’તિ ઇતિ-સદ્દં અજ્ઝાહરિત્વા યોજેતબ્બં. એવં સેસેસુપિ.

ભેદાનુવત્તકાનન્તિ એત્થ આદિ-સદ્દો લુત્તનિદ્દિટ્ઠો. યાવતતિયકા ચ સબ્બે ઉભતોવિભઙ્ગે આગતા, સઙ્ઘાદિસેસસામઞ્ઞેન એકં, પાચિત્તિયસામઞ્ઞેન ચ એકં કત્વા **''યાવતતિયકે તિસ્સો''**તિ વુત્તન્તિ દટ્ઠબ્બં. એત્થ ચ ઞત્તિયા દુક્કટં, દ્વીહિ કમ્મવાચાહિ થુલ્લચ્ચયાપિ સન્તિ એવ. તાનિ માતિકાય ન આગતાનિ. માતિકાગતવસેન હેત્થ ''તિસ્સો''તિ વુત્તં.

સઙ્ઘાદીહીતિ સઙ્ઘગણપુગ્ગલેહિ કારણભૂતેહિ. **અબ્ભુણ્હસીલો**તિ પરિસુદ્ધભાવૂપગમનેન અભિનવુપ્પન્નસીલો. અભિનવુપ્પન્નઞ્હિ ''અબ્ભુણ્હ''ન્તિ વુચ્ચતિ, પરિસુદ્ધસીલોતિ અત્થો. તેનાહ **''પાકતિકો''**તિ.

''કોસમ્બકક્ખન્ધકે વુત્તાનિસંસે''તિ ઇદં કોસમ્બકક્ખન્ધકે ''સચે મં ઇમે ભિક્ખૂ આપત્તિયા અદસ્સને ઉક્ખિપિસ્સન્તિ, ન મયા સદ્ધિં ઉપોસથં કરિસ્સન્તી''તિઆદિના આપત્તિયા અદસ્સને આદીનવં દસ્સેત્વા પરેસમ્પિ સદ્ધાય આપત્તિદેસનાવિધાનમુખેન સામત્થિયતો પકાસિતો. એકતો ઉપોસથકરણ, પવારણાકરણ, સઙ્ઘકમ્મકરણ, આસનેનિસીદન, યાગુપાનેનિસીદન, ભત્તગ્ગેનિસીદન, એકચ્છન્નેસયન, યથાવુડ્ઢઅભિવાદનાદિકરણસઙ્ખાતે અટ્ઠાનિસંસે સન્ધાય વુત્તં.

ચતુન્નન્તિ વિનયપિટકે આગતાનં વસેન વુત્તં. **કતમા પન સા**તિ સા ચતુબ્બિધા અચ્ચયદેસના કતમાતિ અત્થો. **અભિમારાનન્તિ** મારણત્થાય પયોજિતધનુગ્ગહાનં. **ઉપટ્ઠાયિકાયા**તિ સહસેય્યસિક્ખાપદવત્થુસ્મિં આગતાય.

અટ્ઠન્નં ભિક્ખુનીનન્તિ થેરાસનતો પટ્ઠાય અટ્ઠહિ ભિક્ખુનીહિ ઇતરાય આગતાય વુડ્ઢાય ભિક્ખુનિયા આસનં દાતબ્બં. અટ્ઠન્નં પન ભિક્ખુનીનં નવકાય આગતાય અદાતુમ્પિ વટ્ટતિ. તાય પન સઙ્ઘનવકાસને લદ્ધોકાસે નિસીદિતબ્બં. અથ વા અટ્ઠન્નં વુડ્ઢાનં ભિક્ખુનીનં ઇતરાય નવકતરાય આસનં દાતબ્બં. **કમ્માનિ નવા**તિ ઓસારણાદીનિ નવ એવ.

પાચિત્તિયવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

અવન્દનીયપુગ્ગલાદિવણ્ણના

૪૭૭. દસ જનાતિ ''દસ ઇમે, ભિક્ખવે, અવન્દિયા''તિઆદિના (પરિ॰ ૩૩૦) વુત્તા નવકઅનુપસમ્પન્નનાનાસંવાસકમાતુગામપણ્ડકા પઞ્ચ, પારિવાસિકાદયો ચ પઞ્ચાતિ દસ જના.

દ્વાદસ કમ્મદોસાતિ દોસયુત્તકમ્માનિ દ્વાદસાતિ અત્થો. **કમ્મસમ્પત્તિયો**તિ સમ્પન્નકમ્માનિ, વિસુદ્ધકમ્માનીતિ અત્થો. **એતદેવા**તિ ધમ્મેન સમગ્ગમેવ.

અનન્તં નિબ્બાનં અજિનિ જિનિત્વા પટિલભતીતિ અનન્તજિનોતિ આહ **''પરિયન્ત''**ઇચ્ચાદિ. **સ્વેવા**તિ સો એવ ભગવા.

''વિનયં પટિજાનન્તસ્સ, વિનયાનિ સુણોમ તે''તિઆદિના ઉપાલિત્થેરેનેવ એકં વિનયધરં સમ્મુખે ઠિતં પુચ્છન્તેન વિય પુચ્છિત્વા તેન વિસ્સજ્જિતં વિય વિસ્સજ્જનં કતં. તત્થ **વિનયં પટિજાનન્તસ્સા**તિ વિનયં જાનામીતિ પટિજાનન્તસ્સ. **વિનયાની**તિ વિનયે તયા વુચ્ચમાને સુણોમ.

૪૭૮. પાળિયં **પારાજિકા**તિઆદિ ઉભતોવિભઙ્ગેસુ આગતેસુ અગ્ગહિતગ્ગહણવસેન વુત્તં.

અવન્દનીયપુગ્ગલાદિવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સેદમોચનગાથા

અવિપ્પવાસપઞ્હાવણ્ણના

૪૭૯. સેદમોચનગાથાસુ **અકપ્પિયસમ્ભોગો**તિ અનુપસમ્પન્નેહિ સદ્ધિં કાતું પટિક્ખિત્તો ઉપોસથાદિસંવાસો એવ વુત્તો. **પઞ્હા મેસા**તિ એત્થ **મ**-કારો પદસન્ધિકરો. **એસા**તિ ચ લિઙ્ગવિપલ્લાસવસેન વુત્તં, પઞ્હો એસોતિ અત્થો. **પઞ્હ**-સદ્દો વા દ્વિલિઙ્ગો દટ્ઠબ્બો. તેનાહ ''**એસા પઞ્હા**''તિઆદિ.

ગરુભણ્ડં સન્ધાયાતિ ગરુભણ્ડેન ગરુભણ્ડપરિવત્તનં સન્ધાય. **દસા**તિ દસ અવન્દિયપુગ્ગલે. **એકાદસે**તિ અભબ્બપુગ્ગલે. **સિક્ખાય અસાધારણો**તિ ખુરભણ્ડં ધારેતું અનુઞ્ઞાતસિક્ખાપદેન ભિક્ખૂહિ અસાધારણસિક્ખાપદોતિ અત્થો.

ઉબ્ભક્ખકે ન વદામીતિ અક્ખતો ઉદ્ધં સીસે ઠિતમુખમગ્ગેપિ પારાજિકં સન્ધાય ન વદામિ. **અધોનાભિ**ન્તિ નાભિતો હેટ્ઠા ઠિતવચ્ચપસ્સાવમગ્ગેપિ વિવજ્જિય અઞ્ઞસ્મિં સરીરપ્પદેસે મેથુનધમ્મપચ્ચયા કથં પારાજિકો સિયાતિ અત્થો.

છેજ્જવત્થુન્તિ પારાજિકં.

અવિપ્પવાસપઞ્હાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પારાજિકાદિપઞ્હાવણ્ણના

૪૮૦. દુસ્સકુટિઆદીનીતિ **આદિ**-સદ્દેન અચ્છતરતિપુપટ્ટાદીહિ, તિણપણ્ણાદીહિ ચ પટિચ્છન્નકુટિયો સઙ્ગણ્હાતિ. તાદિસાય હિ કુટિયા બહિ ઠત્વા અન્તો ઠિતાય ઇત્થિયા મગ્ગે દુસ્સાદિના સન્થતં કત્વા પવેસેન્તોપિ પારાજિકો સિયા. **લિઙ્ગપરિવત્તં સન્ધાય વુત્તા**તિ લિઙ્ગે પરિવત્તે પટિગ્ગહણસ્સ વિજહનતો પુન અપ્પટિગ્ગહેત્વા પરિભુઞ્જનાપત્તિં સન્ધાય વુત્તં.

પાળિયં **ભિક્ખૂ સિયા વીસતિયા સમાગતા**તિ વીસતિયા સઙ્ઘાતાય ભિક્ખૂ સમાગતા, એતેન સબ્બકમ્મારહતં સઙ્ઘસ્સ દસ્સેતિ.

નિવત્થોતિ ગાથાય અન્તરવાસકેન નિવત્થો ઉત્તરાસઙ્ગેન દિગુણં કત્વા પારુતસઙ્ઘાટિયો. ઇતિ તાનિ તીણિપિ ચીવરાનિ કાયે ગતાનેવ ભિક્ખુનિયા બિન્દુમત્તં કાળકં ઉદકેન ધોવિતમત્તે નિસ્સગ્ગિયાનિ હોન્તીતિ અત્થો.

ઇત્થિં હનેતિ ગાથાય ન માતુભૂતં ઇત્થિં હનેય્ય, ન પિતુભૂતં પુરિસં હનેય્ય. **અનરિય**ન્તિ તઞ્ચ અનરહન્તમેવ હનેય્ય, એતેન અરહન્તઘાતકોપિ ન હોતીતિ દસ્સેતિ. **અનન્તરં ફુસે**તિ આનન્તરિયં ફુસતીતિ અત્થો.

૪૮૧. સુપ્પતિટ્ઠિત-નિગ્રોધસદિસન્તિ યોજનવિત્થતં રુક્ખં સન્ધાય વુત્તં.

સત્તરસકેસૂતિ ભિક્ખુનીનં પઞ્ઞત્તસત્તરસસઙ્ઘાદિસેસેસુ.

પારાજિકાદિપઞ્હાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પઞ્ચવગ્ગો

કમ્મવગ્ગવણ્ણના

૪૮૩. કમ્મવગ્ગે ઠપિતઉપોસથપવારણાનં કત્તિકમાસે સામગ્ગિયા કતાય સામગ્ગીપવારણં મુઞ્ચિત્વા ઉપોસથં કાતું ન વટ્ટતીતિ આહ “**ઠપેત્વા કત્તિકમાસ**”ન્તિ. સચે પન તેસં નાનાસીમાસુ મહાપવારણાય વિસું પવારિતાનં કત્તિકમાસબ્ભન્તરે સામગ્ગી હોતિ, સામગ્ગીઉપોસથો એવ તેહિ કત્તબ્બો, ન પવારણા. એકસ્મિં વસ્સે કતપવારણાનં પુન પવારણાય અવિહિતત્તા. **સામગ્ગીદિવસો**તિ અનુપોસથદિવસે સામગ્ગીકરણં સન્ધાય વુત્તં. સચે પન ચાતુદ્દસિયં, પન્નરસિયં વા સઙ્ઘો સામગ્ગિં કરોતિ, તદા સામગ્ગીઉપોસથદિવસો ન હોતિ, ચાતુદ્દસીપન્નરસીઉપોસથોવ હોતિ. ઉપરિ પવારણાયપિ એસેવ નયો.

પચ્ચુક્કડ્ઢિત્વા ઠપિતદિવસોતિ ભણ્ડનકારકેહિ ઉપદ્દુતા વા કેનચિદેવ કરણીયેન પવારણાસઙ્ગહં વા કત્વા ઠપિતો કાળપક્ખચાતુદ્દસીદિવસોવ. **દ્વે ચ પુણ્ણમાસિયો**તિ પુબ્બ-કત્તિકપુણ્ણમા, પચ્છિમકત્તિકપુણ્ણમા ચાતિ દ્વે પુણ્ણમાસિયો. **એવં ચતુબ્બિધમ્પી**તિ પુણ્ણમાસીદ્વયેન સદ્ધિં સામગ્ગીપવારણં, ચાતુદ્દસીપવારણઞ્ચ સમ્પિણ્ડેત્વા વુત્તં. ઇદઞ્ચ પકતિચારિત્તવસેન વુત્તં. તથારૂપપચ્ચયે પન સતિ ઉભિન્નં પુણ્ણમાસીનં પુરિમા દ્વે ચાતુદ્દસિયોપિ કાળપક્ખચાતુદ્દસિયા અનન્તરા પન્નરસીપીતિ ઇમેપિ તયો દિવસા પવારણાદિવસા એવાતિ ઇમં સત્તવિધમ્પિ પવારણાદિવસં ઠપેત્વા અઞ્ઞસ્મિં દિવસે પવારેતું ન વટ્ટતિ.

૪૮૪. **અનુસ્સાવનકમ્મં કત્વા**તિ પઠમં અનુસ્સાવનં સાવેત્વા ‘‘એસા ઞત્તી’’તિ અનુસ્સાવનાનન્તરમેવ સકલં ઞત્તિં વત્વા, પરિયોસાને ‘‘એસા ઞત્તી’’તિ વત્વાતિ અધિપ્પાયો.

૪૮૫. **બ્યાયન્તિ** બ્યઞ્જનપ્પભેદો અધિપ્પેતો. **દસધા બ્યઞ્જનબુદ્ધિયા પભેદો**તિ એત્થ દસધા દસવિધેન બ્યઞ્જનાનં પભેદોતિ યોજેતબ્બં. કેનાયં પભેદોતિ આહ “**બ્યઞ્જનબુદ્ધિયા**”તિ. યથાધિપ્પેતત્થબ્યઞ્જનતો બ્યઞ્જનસઞ્ઞાતાનં અક્ખરાનં જનિકા બુદ્ધિ બ્યઞ્જનબુદ્ધિ, તાય બ્યઞ્જનબુદ્ધિયા , અક્ખરસમુટ્ઠાપકચિત્તભેદેનેવાતિ અત્થો. યં વા સંયોગપરં કત્વા વુચ્ચતિ, ઇદમ્પિ ગરુકન્તિ યોજના.

તત્થ **આયસ્મતો**તિઆદીસુ યાનિ અનન્તરિતાનિ **સ**-કાર**મ**-કારાદિબ્યઞ્જનાનિ ‘‘સંયોગો’’તિ વુચ્ચન્તિ, સો સંયોગો પરો યસ્સ **અ**-કારાદિનો, સો **સંયોગપરો** નામ. **રસ્સ**ન્તિ અકારાદિબ્યઞ્જનરહિતં સરં. **અસંયોગપર**ન્તિ ‘‘યસ્સ નક્ખમતી’’તિઆદીસુ **ય**-કાર **ન**-કારાદિબ્યઞ્જનસહિતસરં સન્ધાય વુત્તં. **ત**-કારસ્સ **થ**-કારં અકત્વા વગ્ગન્તરે સિથિલમેવ કત્વા ‘‘સુણાટુ મે’’તિઆદિં વદન્તોપિ દુરુત્તં કરોતિયેવ ઠપેત્વા અનુરૂપં આદેસં. યઞ્હિ ‘‘સચ્ચિકત્થપરમત્થેના’’તિ વત્તબ્બે ‘‘સચ્ચિકટ્ઠપરમટ્ઠેના’’તિ ચ ‘‘અત્થકથા’’તિ વત્તબ્બે ‘‘અટ્ઠકથા’’તિ ચ તત્થ તત્થ વુચ્ચતિ, તાદિસં પાળિઅટ્ઠકથાસુ દિટ્ઠપયોગં, તદનુરૂપઞ્ચ વત્તું વટ્ટતિ, તતો અઞ્ઞં ન વટ્ટતિ. તેનાહ “**અનુક્કમાગતં પવેણિં અવિનાસેન્તેના**”તિઆદિ.

દીઘે વત્તબ્બે રસ્સન્તિઆદીસુ ‘‘ભિક્ખૂન’’ન્તિ વત્તબ્બે ‘‘ભિક્ખુન’’ન્તિ વા ‘‘બહૂસૂ’’તિ વત્તબ્બે ‘‘બહુસૂ’’તિ વા ‘‘નક્ખમતી’’તિ વત્તબ્બે ‘‘ન ખમતી’’તિ વા ‘‘ઉપસમ્પદાપેક્ખો’’તિ વત્તબ્બે ‘‘ઉપસમ્પદાપેખો’’તિ વા એવં અનુરૂપટ્ઠાનેસુ એવ દીઘરસ્સાદિ રસ્સદીઘાદિવસેન પરિવત્તેતું વટ્ટતિ, ન પન ‘‘નાગો’’તિ વત્તબ્બે ‘‘નગો’’તિ વા

‘‘સઙ્ઘો’’તિ વત્તબ્બે ‘‘સઘો’’તિ વા ‘‘તિસ્સો’’તિ વત્તબ્બે ‘‘તિસો’’તિ વા ‘‘યાચતી’’તિ વત્તબ્બે ‘‘યાચન્તી’’તિ વા એવં અનનુરૂપટ્ઠાનેસુ વત્તું. સમ્બન્ધં, પન વવત્થાનઞ્ચ સબ્બથાપિ વટ્ટતીતિ ગહેતબ્બં.

૪૮૬. **સેસસીમાસુપી**તિ અતિમહતીઆદીસુ દસસુપિ.

૪૮૮. **ચતુવગ્ગકરણે**તિ ચતુવગ્ગેન સઙ્ઘેન કત્તબ્બે. **અનિસ્સારિતા**તિ ઉપોસથટ્ઠપનાદિના વા લદ્ધિનાનાસંવાસકભાવેન વા ન બહિકતા. અટ્ઠકથાયઞ્હિ ‘‘અપકતત્તસ્સાતિ ઉક્ખિત્તકસ્સ વા, યસ્સ વા ઉપોસથપવારણા ઠપિતા હોન્તી’’તિ (પરિ॰ અટ્ઠ॰ ૪૨૫) વુત્તત્તા ઠપિતઉપોસથપવારણો ભિક્ખુ અપકતત્તો એવાતિ ગહેતબ્બં. **પરિસુદ્ધસીલા**તિ પારાજિકં અનાપન્ના અધિપ્પેતા. પરિવાસાદિકમ્મેસુ પન ગરુકટ્ઠાપિ અપકતત્તા એવાતિ ગહેતબ્બં . **અવસેસા…પે॰… છન્દારહાવ હોન્તી**તિ સઙ્ઘતો હત્થપાસં વિજહિત્વા ઠિતે સન્ધાય વુત્તં. અવિજહિત્વા ઠિતા પન છન્દારહા ન હોન્તિ, તેપિ ચતુવગ્ગાદિતો અધિકા હત્થપાસં વિજહિત્વાવ છન્દારહા હોન્તિ. તસ્મા સઙ્ઘતો હત્થપાસં વિજહિત્વા ઠિતેનેવ છન્દો વા પારિસુદ્ધિ વા દાતબ્બા.

કમ્મવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

અપલોકનકમ્મકથાવણ્ણના

૪૯૬. **એતરહિ સચેપિ સામણેરો**તિઆદીસુ બુદ્ધાદીનં અવણ્ણભાસનમ્પિ અકપ્પિયાદિં કપ્પિયાદિભાવેન દીપનમ્પિ દિટ્ઠિવિપત્તિયઞ્ઞેવ પવિસતિ. તેનેવ વક્ખતિ ‘‘તં લદ્ધિં નિસ્સજ્જાપેતબ્બો’’તિ. ભિક્ખૂનમ્પિ એસેવ નયો. **મિચ્છાદિટ્ઠિકો**તિ બુદ્ધવચનાધિપ્પાયં વિપરીતતો ગણ્હન્તો, **સો એવ અન્તગ્ગાહિકાય દિટ્ઠિયા સમન્નાગતો**તિ ચ વુત્તો. કેચિ પન ‘‘સસ્સતુચ્છેદાનં અઞ્ઞતરદિટ્ઠિયા સમન્નાગતો’’તિ વદન્તિ, તં ન યુત્તં, સસ્સતુચ્છેદગ્ગાહસ્સ સામણેરાનં લિઙ્ગનાસનાય કારણત્તેન હેટ્ઠા **અટ્ઠકથાય**મેવ (મહાવ॰ અટ્ઠ॰ ૧૦૮) વુત્તત્તા, ઇધ ચ દણ્ડકમ્મનાસનાય એવ અધિપ્પેતત્તા.

તસ્સાપિ દાતબ્બોતિ વિજ્જમાનં મુખરાદિભાવં નિસ્સાય અપ્પટિપુચ્છિત્વાપિ પટિઞ્ઞં અગ્ગહેત્વાપિ આપત્તિં અનારોપેત્વાપિ દેસિતાયપિ આપત્તિયા ખુંસનાદિતો અનોરમન્તસ્સ દાતબ્બોવ. ઓરમન્તસ્સ પન ખમાપેન્તસ્સ ન દાતબ્બો.

બ્રહ્મદણ્ડસ્સ દાનન્તિ ખરદણ્ડસ્સ ઉક્કટ્ઠદણ્ડસ્સ દાનં. તજ્જનીયાદિકમ્મે હિ કતે ઓવાદાનુસાસનિપ્પદાનપટિક્ખેપો નત્થિ. દિન્નબ્રહ્મદણ્ડે પન તસ્મિં સદ્ધિં તજ્જનીયાદિકમ્મકતેહિ પટિક્ખિત્તમ્પિ કાતું ન વટ્ટતિ, ‘‘નેવ વત્તબ્બો’’તિઆદિના આલાપસલ્લાપાદિમત્તસ્સાપિ નકારેન પટિક્ખિત્તત્તા. તઞ્હિ દિસ્વા ભિક્ખૂ ગીવં પરિવત્તેત્વા ઓલોકનમત્તમ્પિ ન કરોન્તિ, એવં વિવજ્જેતબ્બં નિમ્મદનકરણત્થમેવ તસ્સ દણ્ડસ્સ અનુઞ્ઞાતત્તા. તેનેવ છન્નત્થેરોપિ ઉક્ખેપનીયાદિકમ્મકતોપિ અભાયિત્વા બ્રહ્મદણ્ડે દિન્ને ‘‘સઙ્ઘેનાહં સબ્બથા વિવજ્જિતો’’તિ મુચ્છિતો પપતિ. યો પન બ્રહ્મદણ્ડકતેન સદ્ધિં ઞત્વા સંસટ્ઠો અવિવજ્જેત્વા વિહરતિ, તસ્સ દુક્કટમેવાતિ ગહેતબ્બં અઞ્ઞથા બ્રહ્મદણ્ડવિધાનસ્સ નિરત્થકતાપસઙ્ગતો. **તેના**તિ બ્રહ્મદણ્ડકતેન. યથા તજ્જનીયાદિકમ્મકતેહિ, એવમેવ તતો અધિકમ્પિ સઙ્ઘંઆરાધેન્તેન સમ્માવત્તિતબ્બં. તઞ્ચ ‘‘સોરતો નિવાતવુત્તી’’તિઆદિના સરૂપતો દસ્સિતમેવ. તેનાહ ‘‘**સમ્માવત્તિત્વા ખમાપેન્તસ્સ બ્રહ્મદણ્ડો પટિપ્પસ્સમ્ભેતબ્બો**’’તિ.

યં તં ભગવતા અવન્દિયકમ્મં અનુઞ્ઞાતન્તિ સમ્બન્ધો. “**તસ્સ ભિક્ખુનો દણ્ડકમ્મં કાતુ**”ન્તિ સામઞ્ઞતો અનુઞ્ઞાતપ્પકારં દસ્સેત્વા પુન વિસેસતો અનુઞ્ઞાતપ્પકારં દસ્સેતું “**અથ ખો**”તિઆદિપાળિ ઉદ્ધટાતિ વેદિતબ્બં. **ઇમસ્સ અપલોકનકમ્મસ્સ ઠાનં હોતી**તિ અપલોકનકમ્મસ્સ સામઞ્ઞસ્સ પવત્તિટ્ઠાનં હોતીતિ. વિસેસબ્યતિરેકેન અવિજ્જમાનમ્પિ તદઞ્ઞત્થ અપ્પવત્તિં દસ્સેતું વિસેસનિસ્સિતં વિય વોહરીયતિ. “**કમ્મઞ્ઞેવ લક્ખણ**”ન્તિ ઇમિના ઓસારણાદિવસેન ગહિતાવસેસાનં સબ્બેસં અપલોકનકમ્મસ્સ સામઞ્ઞલક્ખણવસેન ગહિતત્તા કમ્મઞ્ઞેવ લક્ખણમસ્સાતિ કમ્મલક્ખણન્તિ નિબ્બચનં દસ્સેતિ. ઇદઞ્ચ વુત્તાવસેસાનં કમ્માનં નિટ્ઠાનટ્ઠાનં, સઙ્ખારક્ખન્ધધમ્માયતનાનિ વિય વુત્તાવસેસખન્ધાયતનાનન્તિ દટ્ઠબ્બં. તેનેવ વક્ખતિ “અયં પનેત્થ પાળિમુત્તકોપિ કમ્મલક્ખણવિનિચ્છયો”તિઆદિ (પરિ॰ અટ્ઠ॰ ૪૯૫-૪૯૬). યથા ચેત્થ, એવં ઉપરિ ઞત્તિકમ્માદીસુપિ કમ્મલક્ખણં વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં. **તસ્સ કરણ**ન્તિ અવન્દિયકમ્મસ્સ કરણવિધાનં.

“**ન વન્દિતબ્બો**”તિ ઇમિના વન્દન્તિયા દુક્કટન્તિ દસ્સેતીતિ દટ્ઠબ્બં. સઙ્ઘેન કતં કતિકં ઞત્વા મદ્દનં વિય હિ સઙ્ઘસમ્મુતિં અનાદરેન અતિક્કમન્તસ્સ આપત્તિ એવ હોતિ.

ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સાપિ પનેતં લબ્ભતિયેવાતિ અવન્દિયકમ્મસ્સ ઉપલક્ખણમત્તેન ગહિતત્તા ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સાપિ કમ્મલક્ખણં લબ્ભતિ એવ.

સલાકદાનટ્ઠાનં **સલાકગ્ગં** નામ. યાગુભત્તાનં ભાજનટ્ઠાનાનિ **યાગગ્ગભત્તગ્ગાનિ** નામ. એતેસુપિ હિ ઠાનેસુ સબ્બો સઙ્ઘો ઉપોસથે વિય સન્નિપતિતો, કમ્મઞ્ચ વગ્ગકમ્મં ન હોતિ, “મયમેતં ન જાનિમ્હા”તિ પચ્છા ખિય્યન્તાપિ ન હોન્તિ. ખણ્ડસીમાય પન કતે ખિય્યન્તિ. સઙ્ઘિકપચ્ચયઞ્હિ અચ્છિન્નચીવરાદીનં દાતું અપલોકેન્તેહિ ઉપચારસીમટ્ઠાનં સબ્બેસં અનુમતિં ગહેત્વાવ કાતબ્બં. યો પન વિસભાગપુગ્ગલો ધમ્મિકં અપલોકનં પટિબાહતિ, તં ઉપાયેન બહિઉપચારસીમાગતં વા કત્વા ખણ્ડસીમં વા પવિસિત્વા કાતું વટ્ટતિ.

યં સન્ધાય “અપલોકનકમ્મં કરોતી”તિ સામઞ્ઞતો દસ્સેતિ, તં અપલોકનકમ્મં સરૂપતો દસ્સેતુમાહ “**અચ્છિન્નચીવરં**”ઇચ્ચાદિ. યદિ અપલોકેત્વાવ ચીવરં દાતબ્બં, કિં પન અપ્પમત્તકવિસ્સજ્જકસમ્મુતિયાતિ આહ “**અપ્પમત્તકવિસ્સજ્જનકેન પના**”તિઆદિ. **નાળિ વા ઉપડ્ઢનાળિ વા**તિ દિવસે દિવસે અપલોકેત્વા દાતબ્બસ્સ પમાણદસ્સનં. તેન યાપનમત્તમેવ અપલોકેતબ્બં, ન અધિકન્તિ દસ્સેતિ. **એકદિવસંયેવ વા**તિઆદિ દસવીસતિદિવસાનં એકસ્મિં દિવસેયેવ દાતબ્બપરિચ્છેદદસ્સનં, તેન યાવ જીવન્તિ વા યાવ રોગા વુટ્ઠહતીતિ વા એવં અપલોકેતું ન વટ્ટતીતિ દસ્સેતિ. **ઇણપલિબોધ**ન્તિ ઇણવત્થું દાતું વટ્ટતીતિ સમ્બન્ધો. તઞ્ચ ઇણાયિકેહિ પલિબુદ્ધસ્સ લજ્જિપેસલસ્સ સાસનુપકારકસ્સ પમાણયુત્તમેવ કપ્પિયભણ્ડં નિયમેત્વા અપલોકેત્વા દાતબ્બં, ન પન સહસ્સં વા સતસહસ્સં વા મહાઇણં. તાદિસઞ્હિ ભિક્ખાચરિયવત્તેન સબ્બેહિ ભિક્ખૂહિ તાદિસસ્સ ભિક્ખુનો પરિયેસિત્વા દાતબ્બં.

ઉપનિક્ખેપતોતિ ચેતિયપટિજગ્ગનત્થાય વડ્ઢિયા પયોજેત્વા કપ્પિયકારકેહિ ઠપિતવત્થુતો. **સઙ્ઘિકેનપી**તિ ન કેવલઞ્ચ તત્રુપ્પાદતો પચ્ચયદાયકેહિ ચતુપચ્ચયત્થાય સઙ્ઘસ્સ દિન્નવત્થુનાપીતિ અત્થો.

સઙ્ઘભત્તં કાતું ન વટ્ટતીતિ મહાદાનં દેન્તેહિપિ કરિયમાનં સઙ્ઘભત્તં વિય કારેતું ન વટ્ટતીતિ અધિપ્પાયો.

“**યથાસુખં પરિભુઞ્જિતું રુચ્ચતી**”તિ વુત્તત્તા અત્તનો પરિભોગપ્પહોનકં અપ્પં વા બહું વા ગહેતબ્બં, અધિકં પન ગહેતું ન લભતિ. **ઉપોસથદિવસે**તિ નિદસ્સનમત્તં, યસ્મિં કિસ્મિઞ્ચિ દિવસેપિ કતં સુકતમેવ હોતિ. કરોન્તેન ‘‘યં ઇમસ્મિં વિહારે અન્તોસીમાય સઙ્ઘસન્તકં…પે॰… યથાસુખં પરિભુઞ્જિતું મય્હં રુચ્ચતી’’તિ એવં કતિકા કાતબ્બા, તથા દ્વીહિ તીહિપિ ‘‘આયસ્મન્તાનં રુચ્ચતી’’તિ વચનમેવ હેત્થ વિસેસો. **તેસમ્પી**તિ રુક્ખાનં. **સા એવ કતિકા**તિ વિસું કતિકા ન કાતબ્બાતિ અત્થો.

તેસન્તિ રુક્ખાનં. સઙ્ઘો સામીતિ સમ્બન્ધો. **પુરિમવિહારે**તિ પુરિમે યથાસુખં પરિભોગત્થાય કતકતિકે વિહારે. **પરિવેણાનિ કત્વા જગ્ગન્તી**તિ યત્થ અરક્ખિયમાને ફલાફલાનિ, રુક્ખા ચ વિનસ્સન્તિ, તાદિસં ઠાનં સન્ધાય વુત્તં, તત્થ સઙ્ઘસ્સ કતિકા ન પવત્તીતિ અધિપ્પાયો. યે પન રુક્ખા બીજાનિ રોપેત્વા આદિતો પટ્ઠાય પટિજગ્ગિતા, તેપિ દસમભાગં દત્વા રોપકેહેવ પરિભુઞ્જિતબ્બા. **તેહી**તિ જગ્ગકેહિ.

તત્થાતિ તસ્મિં વિહારે. **મૂલે**તિ આદિકાલે, પુબ્બેતિ અત્થો. **દીઘા કતિકા**તિ અપરિચ્છિન્નકાલા યથાસુખં પરિભોગત્થાય કતિકા. **નિક્કુક્કુચ્ચેના**તિ ‘‘અભાજિતમિદ’’ન્તિ કુક્કુચ્ચં અકત્વાતિ અત્થો. **ખિય્યનમત્તમેવેત**ન્તિ તેન ખિય્યનેન બહું ખાદન્તાનં દોસો નત્થિ અત્તનો પરિભોગપ્પમાણસ્સેવ ગહિતત્તા, ખિય્યન્તેપિ અત્તનો પહોનકં ગહેત્વા ખાદિતબ્બન્તિ અધિપ્પાયો.

ગણ્હથાતિ ન વત્તબ્બાતિ તથાવુત્તે તેનેવ ભિક્ખુના દિન્નં વિય મઞ્ઞેય્યું, તં નિસ્સાય મિચ્છાજીવસમ્ભવો હોતીતિ વુત્તં. તેનાહ “**અનુવિચરિત્વા**”તિઆદિ. **ઉપડ્ઢભાગો**તિ એકભિક્ખુનો પટિવીસતો ઉપડ્ઢભાગો. દેન્તેન ચ ‘‘એત્તકં દાતું સઙ્ઘો અનુઞ્ઞાસી’’તિ એવં અત્તાનં પરિમોચેત્વા યથા તે સઙ્ઘે એવ પસીદન્તિ, એવં વત્વા દાતબ્બં.

અપચ્ચાસીસન્તેનાતિ ગિલાનગમિકિસ્સરાદીનં અનુઞ્ઞાતપુગ્ગલાનમ્પિ અત્તનો સન્તકં દેન્તેન અપચ્ચાસીસન્તેનેવ દાતબ્બં, અનનુઞ્ઞાતપુગ્ગલાનં પન અપચ્ચાસીસન્તેનાપિ દાતું ન વટ્ટતીતિ. સઙ્ઘિકમેવ યથાકતિતાય દાપેતબ્બં. અત્તનો સન્તકમ્પિ પચ્ચયદાયકાદી સયમેવ વિસ્સાસેન ગણ્હન્તિ, ન વારેતબ્બા, લદ્ધકપ્પિયન્તિ તુણ્હી ભવિતબ્બં. **પુબ્બે વુત્તમેવા**તિ ‘‘કુદ્ધો હિ સો રુક્ખેપિ છિન્દેય્યા’’તિઆદિના તુણ્હીભાવે કારણં પુબ્બે વુત્તમેવ. તેહિ કતઅનત્થાભાવેપિ કારુઞ્ઞેન તુણ્હી ભવિતું વટ્ટતિ, ‘‘ગણ્હથા’’તિઆદિ પન વત્તું ન વટ્ટતિ.

ગરુભણ્ડત્તા…પે॰… ન દાતબ્બન્તિ જીવરુક્ખાનં આરામટ્ઠાનીયત્તા, દારૂનઞ્ચ ગેહસમ્ભારાનુપગતત્તા ‘‘સબ્બં ત્વમેવ ગણ્હા’’તિ દાતું ન વટ્ટતીતિ વુત્તં. **અકતાવાસં વા કત્વા**તિ પુબ્બે અવિજ્જમાનં સેનાસનં કત્વા જગ્ગિતકાલે ફલવારે સમ્પત્તે.

અપલોકનકમ્મકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

અત્થવસવગ્ગાદિવણ્ણના

૪૯૮. **વિપાકદુક્ખસઞ્ઞાતાનં સમ્પરાયિકવેરાન**ન્તિ એત્થ પાણાતિપાતાદિવેરેન નિબ્બત્તત્તા, વેરપ્પત્તિયા હેતુત્તા ચ ‘‘વિપાકદુક્ખવેદના’’તિ વુત્તા. પાણાતિપાતાદિપઞ્ચવેરવિનિમુત્તાનમ્પિ અકુસલાનં વેરેહિ સહ એકતો સઙ્ગણ્હનત્થં “**દસઅકુસલકમ્મપથપ્પભેદાન**”ન્તિ પુન વુત્તં.

૪૯૯-૫૦૦. **તં કમ્મ**ન્તિ તજ્જનીયાદિકમ્મમેવ, સત્તા આપત્તિક્ખન્ધા પઞ્ઞત્તં નામાતિ સમ્બન્ધો. **અન્તરા કેનચિ અપઞ્ઞત્તે સિક્ખાપદે**તિ ઇમસ્મિં કપ્પે આદિતો પટ્ઠાય યાવ અમ્હાકં ભગવતો અભિસમ્બોધિ, તાવ અન્તરાકાલે કકુસન્ધાદિં ઠપેત્વા કેનચિ અપઞ્ઞત્તે સિક્ખાપદેતિ અત્થો. **વિનીતકથા સિક્ખાપદ**ન્તિ વિનીતવત્થૂનિ એવ. તાનિ હિ તંતંસિક્ખાકોટ્ઠાસાનં પકાસનતો ''સિક્ખાપદ''ન્તિ ચ આપત્તિઅનાપત્તીનં અનુપઞ્ઞાપનતો ''અનુપઞ્ઞત્ત''ન્તિ ચ વુચ્ચન્તિ.

અત્થવસવગ્ગાદિવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સઙ્ગહવગ્ગવણ્ણનાનયો નિટ્ઠિતો.

ઇતિ મહાવગ્ગો, પઞ્ઞત્તિવગ્ગો, સઙ્ગહવગ્ગોતિ તીહિ મહાવગ્ગેહિ પટિમણ્ડિતો **પરિવારો**તિ વેદિતબ્બો.

ઇતિ સમન્તપાસાદિકાય વિનયટ્ઠકથાય વિમતિવિનોદનિયં

પરિવારવણ્ણનાનયો નિટ્ઠિતો.

નિગમનકથાવણ્ણના

અવસાનગાથાસુ ઉભતોવિભઙ્ગ-ખન્ધક-પરિવારેહિ વિભત્તત્તા વિભાગપટિદેસના યસ્મિં વિનયપિટકે. સો ઉભતોવિભઙ્ગ-ખન્ધક-પરિવારવિભત્તદેસનો આહાતિ યોજના. **તસ્સા**તિ વિનયપિટકસ્સ.

સત્થુ મહાબોધીતિ દક્ખિણસાખં સન્ધાય વદતિ. યં પધાનઘરં નામ પરિવેણં, તત્થ ચારુપાકારેન સઞ્ચિતં પરિક્ખિત્તં યં પાસાદં કારયિ, તત્ર તસ્મિં મહાનિગમસામિનો પાસાદે વસતાતિ યોજેતબ્બા.

બુદ્ધસિરિં ઉદ્દિસિત્વા નિસ્સાય, તસ્સ વા અજ્ઝેસનમ્પિ પટિચ્ચ યા ઇદ્ધા પરિપુણ્ણવિનિચ્છયતાય સમિદ્ધા વિનયસંવણ્ણના આરદ્ધાતિ યોજના.

સિરિનિવાસસ્સાતિ સિરિયા નિવાસનટ્ઠાનભૂતસ્સ **સિરિપાલ**નામકસ્સ રઞ્ઞો. **જયસંવચ્છરે**તિ વિજયયુત્તે સંવચ્છરે. આરદ્ધકાલદસ્સનત્થં પુન ''જયસંવચ્છરે અયં આરદ્ધા''તિ વુત્તં.

કાલે વસ્સન્તિ યુત્તકાલે વસ્સનસીલો. **દેવો**તિ મેઘો.

નિગમનકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નિગમનકથા

એત્તાવતા ચ આરદ્ધા, વિનયટ્ઠકથાય યા;
વણ્ણના નાતિવિત્થિણ્ણા, પરિપુણ્ણવિનિચ્છયા.

પઞ્ઞાસભાણવારાય, તન્તિયા પરિમાણતો;
સમિજ્ઝનિટ્ઠિપરમા, યા **વિમતિવિનોદની**.

અનન્તરાયેન કતા, અયં નિટ્ઠમુપાગતા;
યં તં નિટ્ઠં તથા સબ્બે, પાણિનો સમનોરથા.

થેરેહિ વિનયઞ્ઞૂહિ, સુચિસલ્લેખવુત્તિહિ;
અવિસ્સત્થાતિવિત્થિણ્ણ-ગન્થભીરૂ હિપત્થિતં.

કરોન્તેન મયા એવં, વિનયઅત્થવણ્ણનં;
યં પત્તં કુસલં તેન, પત્વા સમ્બોધિમુત્તમં.

વિનયત્થં પકાસેત્વા, યો સોપાયેન લક્ખણં;
સોપાયં વિમતિચ્છેદ-ઞાણચક્ખુપદાયકં.

વિરદ્ધત્થવિપલ્લાસ-ગન્થવિત્થારહાનિયા;
વિસુદ્ધિં પાપયિસ્સામિ, સત્તે સંસારદુક્ખતો.

લોકિયેહિ ચ ભોગેહિ, ગુણેહિ નિખિલા પજા;
સબ્બેહિ સહિતા હોન્તુ, રતા સમ્બુદ્ધસાસનેતિ.

વિમતિવિનોદનીટીકા નિટ્ઠિતા.